КОСТА ПЕЕВ

РЕЧНИК

НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

ТОМ 4

Подарък от акад. К. Попов Гроздев

КОСТА ПЕЕВ

РЕЧНИК НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

Коста Пеев

РЕЧНИК НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

Рецензент

акад. Божидар Видоески

Директор
Д-р Томе Груевски

***

Уредник
Д-р Зоран Костов

Програмери
дипл. инж. Тихомир Атанасовски
дипл. инж. Владимир Лазов

***

Компјутерска обработка
дипл. инж. Владимир Лазов

КОСТА ПЕЕВ

Р Е Ч Н И К

НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

ТОМ 4

НИП "Студентски збор"
Скопје, 2006

KOSTA PEEV

DICTIONARY

OF MACEDONIAN DIALECTS IN THE SOUTH-EAST AEGEAN PART OF MACEDONIA

BOOK 4

NIP "Studentski zbor"
Skopje, 2006

До пред неколку години, Речникот се работеше како дел од проектот на МАНУ "МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ ВО ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА", под раководство на акад. Б. Видоески. По неговата смрт, за жал, соработката беше прекината, проектот затворен и работата врз Речникот се префрли во ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК. Во составувањето на Речникот е користен архивот на Дијалектолошкото одделение при Институтот како и оној во МАНУ. Поголемиот дел од материјалот е собран од авторот на Речникот. Освен тоа вршена е ексцерпција на голем број дијалектолошки и етнографски студии од кои се земени широки контексти, со цел да се илустрира не само значењето на лексичката единица, туку и да се документираат моменти од материјално-културното живеење на еден дел од македонскиот народ, кои поради познатите историски фактори, неповратно тонат во заборав. Познато е дека основниот постулат на дијалектот е територијата каде што тој се зборува. За жал нашите југоисточни говори во Егејска Македонија во поголем дел за време на Втората балканска војна, делумно и во Граѓанската војна во Грција, останаа без тој природен постулат. За илустрација да споменеме дека познатиот македонистички центар Кукуш, во летните месеци 1913 г. под ужасен притисок на грчката солдатеска беше буквално избришан од географските карти, таму, не остана ниту еден Македонец – староседелец, а и денеска нема автохтоно македонско население. Наша задача беше, преку анкетирање на бегалци, да го "заштитиме и одбраниме од заборав" (како што напиша проф. Бл. Конески во рецензијата за трудот "Кукушкиот говор") народниот живот на населението од односнава регија со сите негови манифестации: обичаи поврзани со одредени настани од личниот и семејниот живот, хигиена, болести (нивно именување и лекување), верување и суеверија, именувања во врска со меѓусебните односи, обичаи поврзани со раѓањето и смртта, веселби и забави, именување и одбележување на народниот календар и празници; куќата (изградба и именување на деловите), приготвување и видови јадења, имиња на посатки, именување на делови на воденицата, чување и одгледување на домашните животни, терминологија во врска со земјоделството, именувања во врска со ловот и риболовот (средства и обичаи), одгледување на свилената буба, термини во врска со пчеларството, природни појави и верувања во врска со нив. Од истите причини: да се регистрира сето она што претставува дел од животот на прогонетите Македонци од југоисточниот егејски дел, се вадени лексички потврди и од народната поезија, односно е претставен и извесен корпус од топономастичката номенклатура.

Авторот

***

Посебноста на овој речник, подобро кажано, на овие говори, е во тоа што тие го загубиле автентичниот простор на употребата, па нивната територијална припадност и внатрешна диференцијација е своевидна реконструкција (со исклучок на исписите на постарите дијалектолошки студии), направена врз основа на анкетирање на информатори кои живеат надвор од автентичниот простор; тоа е, значи, речник на дијалектите што веќе ги нема. Истовремено, тоа се говори во коишто при истражувањата не се регистрира само актуелната состојба, туку низ архаизмите се бара и дијалектната основа на кирило-методиевскиот јазик, поради што тие привлекувале и привлекуваат внимание не само на домашни туку и на странски слависти.

Освен фактот дека речникот содржи изнимно богата лексичка, фразеолошка и текстовна граѓа, делумно дури енциклопедиска, важни се уште два фактора: 1) делото, заедно со обемната авторова монографија за едниот од говорите од ова подрачје, т.е. за кукушкиот говор, претставува величествен споменик на Македонците, кои во 1913 година биле прогонети од нивните родни села од Егејска Македонија и се расеани на сите страни на светот, дури и преку океанот, и 2) обемната напорна работа - секако и со користење на граѓата од заедничкиот проект – веќе трета деценија ја врши авторот сам, проф. д-р Коста Пеев. Речиси 30 години на редактирање, внесување податоци во компјутер и речничка обработка – сето тоа, бездруго, за секого што не се чувствува погоден од судбината на земјаците кои останале без дом, би било неприфатлива жртва. На оние што пишуваат, а немаат работа со бројните посебни знаци за фонолошки запис, 1000 страници можеби нема да им се чини многу, но сите оние коишто се занимавале со тоа секојдневно и знаат дека и чудесната комјутерска технологија сè уште нема донесено комплетни решенија за одделни проблеми, можеме само да се восхитуваме на авторовата трудољубивост, истрајност, трпеливост и

непоколеблива волја. Колку тешкотии и одрекнувања, а и неопходна подршка од страна на најблиските во сите тие години било потребно, можеме да заклучиме од посебните попратни текстови - посвети и заблагодарувања на авторот.

Горенаведеното можеби некому ќе му се чини редење на детали, но факт е дека тие се клучни за создавање на делото за коешто можеме само да посакуваме да биде остварено до крај, до последната македонска буква, т.е. до Ш. Така Македонците ќе го добијат својот далеку најобемен дијалектен речник, а оние што се занимаваат со споредбена граматика, односно со етимологија ќе добијат обемна граѓа од јужниот раб на јужнословенските јазици.

prof. d-r Vera Smole, Filozofska fakulteta
"Jezikoslovni zapiski", 12\1, Ljubljana, 2006

Јазикот на Македонците од Егејска Македонија има особено историско значење, бидејќи тој е продолжение на јазикот на Светите браќа Кирил и Методиј. Со книгите "Кукушкиот говор" и тритомниот "Речник на македонските говори во југоисточниот егејски дел" Коста Пеев не само што го прошири етимолошкото богатство на сите сродни јазици, туку прави голема услуга на македонскиот народ, бидејќи го спаси тој драгоцен и изворен материјал од заборав.

д-р Јозеф Шалерт, проф. на Универзитетот во Торонто, извадок од промотивната реч **("Македонски вести", бр. 2, 2006 г.)**

***

Професорот Пеев за прв пат го имам сретнато пред 20-тина години во Редакцијата на "Студентски збор" во Скопје. Ние тогаш ги започнувавме нашите кариери, а тој го печатеше своето големо научно дело – "Кукушкиот говор", неприкосновено поставувајќи стандарди во нашата лингвистика од кои нема отстапки ниту денес. На тие средби д-р Пеев оставаше длабоки впечатоци врз мене и ред други македонски новинари и писатели, кои, еве веќе навлегуваме во зрелото доба на нашите животи и слободно може да речам имаме длабока почит кон посветеноста на д-р Пеев да ги промовира исконските говори од Кукушко, Воденско, Солунско, Серско и др.

Д-р Сашко Насев
амбасадор на Република Македонија во Канада, Отава (извадок од поздравното писмо)

Посвета

Трудот им го посветувам на моите родители, личности што усрдно се грижеа за мене и го разбудија мојот дух.

Авторот

О

о́ (< **го**) pron 'кратка форма за директен објект од **он**' ~ *о-зäва́рува дек сä-у́ме, му-ве́ле: "Та́те, што́ сä-у́миш?"* [ПД,144]; ~ *и тре́тјо: пä́т мо́мта па́ о́де на-кä́д Ке́л'жо – така́ гу-ј-скäра́ли и́мто... О-закä-ра́ли, не́ уф-куна́ќте, ќа́ро има́л гäскáрник, та́м уф-гäскáрнико гу бу́тне* [ПК,2(231)]; ~ *и пра́ве сва́дба, о́де то́о – и́ч не́ о бря́снат* (= не му обраќаат внимание) [ПК,-2(231)]; ~ *сја́: што́-ќ сä-ро́де, а́ко-ј па́ ма́шко ќ-о:-фäрл'ум нä-ѓу́брäто. И па́ ма́шко... зе́ме фäрли́ла-о на-буни́штто* [ПК,2(233)]; ~ *И тава́ ма́ч-то о-фа́ште у-ста́по, гу кла́ве уф-ќе́бо. Замäркна́ло ве́чарта, и́де до́ма и не́го о-кла́ве та́м прä змиі́ата* [ПК,2(262)].

о (< **од**) praep 'укажува место од каде нешто се одделува' ~ *ќарју́т беши собрал собор, тога викнал, ха донесе жената и двете малки отпрет соборот. Хем му рече жената на ќарју́т: "ќарју, дали ки можиш да познаиш, кој малко е твој о-тиа двата"* [V,PM,233]; ~ *и кату гу фтаса на пäнтју́т, му вели: "е ти, побратими, што знаиш, ча за падна о-дарвото, знаиш и кога за умра! молим да ме кажиш"* [V,PM,223] – во контекстот се забележува присуство на остатоци од назалниот изговор (**пäнтју́т**); в. **од**.

о:, о:, о: interj **1.** 'за изразување пријатно чувство' ~ *о:, о:, о: - гу гл'е́нда м'е́чката - ка́к сä пука́ќи Тартано́хч'а та́мана* [MS,t,51]; **2.** 'за поканување, односно за повикување' ~ *оти́де па́к на онова́ гра́т, са чини́ тевди́л и фати́л да прода́ва смо́кви... Тогáс оти́де при ќа́рју́вите кона́ки, викна́: "о смо́кви, о!"* [V,PM,29]; ~ *тогај му вели ју́дата Зарзавила: "о!! ти си ида на ќар наш дете? Мене ме пусна татко ти да ти земам. Јазе сам аскер на него"* [V,PM,155] – во случајот имаме 2 посебности: прво во врска со линеаризацијата, имено атрибутот доаѓа зад именката на која се однесува: **ќар наш**; второ – изразување на заменската придавка 'негов' описно со 'на него': **јазе сам аскер на него**.

Обајата top. 'име на село во Валовиште'; според Ј. Иванов од тур. **оба** 'времено живеалиште на цигани, чергари' [ЈИ,МИ...,с. 165].

обала f 'морски, односно езерски брег' – иако информаторот го употребува зборот **обала** сепак е свесен дека се работи за позајмен збор и го објаснува со народскиот "**крај**" и вика: *"А бе́ са́кум дä-мä-извози́ш", рäче́л, ма́лце. "Ми, а́ј, рäче́л, вле́зи". Фл'äзе́л, испäдна́ле тäка́ стути́на ме́тра ут-кра́јта, ви́кäме ни:, уд-о́бäлта нä-фнäтре* [ПД,146].

обане (се) pf 'се искапе, се избања' ~ *л'у ја виде, и му се наумило да ја залиби, ела не може ништо да устори, дур не земе изим от стара си мајка. Ја дур да иде да пита мајка си, тија може да се обане и да иде при маж'о си* [V,PM,265].

обе́ла pl.tt. 'волнени завивачи, како ленти, се замотуваат околу нозете (под колената)' ~ *пáмнум и дрýго, сé уф-нáс чéтта а-нусувáа. Кá ќи-дójдат, тáтко си-ублéче: двé чúфта обéла, кужýф, бăлтóн. Нạ-дрýмут ќ-óот дạ-j-прăчéке, зăдă-дójдат уф-нáс. Чúко па ќи-брáне кучúнта* [ПК,2(294)].

обере* pf **1.** 'собере (плодови од овошно дрво)'; **2.** 'опљачка' ~ *девójкáта стáна да си úде на сéлуту и са ч'ýдеше, дáл зéме н'ашту, и си рéче: "Сегá некá са кóртолúсам, и сéтне пак шта са вăрна да си óберам змúјуви сарáе и сúнку да си кердóсам". И стáна мáла мóма та си отúде* [V,PM,260].

обесе* pf **1.**'со стегање јаже околу врат задави некого' ~ *така и царјут, кату чу така, л'у утрината порăчал да гу обесат... истом фăрлиха вăжету да гу обесат, тогас веки детету му рече* [V,PM,57]; ~ *царјут му вели на харамиата: "а бре луд дилиа, как не си си уплашил ут мене, да не кладам моја л'уди да ти врăзат и да ти убесат"* [V,PM,211]; ~ *тја му вели на царјут: "јазе за го сторја да отговори н'амојут!" И она кату не можја, земаха да ја обесат* [V,PM,192]; **2.** – **(се)** ~ *да знáеш óти ки гу изјáдиш имáниту, та сéтни нé ти чáка дрýго, сáмо да úдиш éту на оновá дарво висóко, што је нетрú аф бахчáта, да фăрлиш еднó вăжи да си обéсиш* [V,PM,7]; ~ *и тójнака веки не мóжиши да тарпи пéзите, едúн дéн земá еднó вăжи, ...кату как му порăча тáтко му, да си обéси* [V,PM,7]; **3.** 'закачи нешто некаде и го остави да виси' ~ *отúдоха мăра пăт и на пăтју нájдóха едúн водинчáрки кáмин. Речé барлúвоју: "брáте, éту на мájка ми прéслинот!" Гу земá и гу обесú на пójасот* [V,PM,126]; ~ *кату чу така Грују Шкиндерлиа, му са виде лошу, и заедноч извади неговата остра сабја, фати пăрво стар Хајдара, стар харамиа, гу чини четри парча и гу обеси на четри пăтиишта* [V,PM,78]; ~ *тјанака как отиде на баирот, тогас тојнака излези от врекиту, та таму от вăнк кăштата имало едно теле, што пасјаши, отиде гу фати телинто, гу враза нетри на врекиту и гу обесил зарди него* [V,PM,104].

обесен* adj 'закачен, оставен да виси' ~ *кату влезоха у старата кашта, виде детенто обесени млого кожи човечески; питаши на самовилината мома: "варај самовилина хубава мома, отшто са тиа кожи така обесени тука?"* [V,PM,217]; ~ *здигнала очите и, виде аф чингел'ут имаши обесана една мрăша от човек одран* [V,PM,62] – нерегуларна употреба на предлогот **аф** 'во', наместо 'на': **аф чингел'ут имаши обесана,** во истиот контекст може да се следи и присуството на гл. конструкција **има (нема) + гл. придавка,** и тоа од првичната фаза кога придавката се сложувала по род и број со предметот на кој се однесува: **виде аф чингел'ут имаши обесана една мрăша**; ~ *га погледна сос грозност и га вели: "е, балдузу, сега и тебика ти докарах тука! Гледаш тиа мрăша обесени? Тиа са твоите двете сестри!"* [V,PM,63] – во контекстот

имаме нерегуларна употреба на кратката заменска форма **га (ја)** во функција на неправ предмет, наместо **ѝ**: **га вели**, покрај редовната: **га погледна**.

обесовани n 'настанот кога некој ќе биде задавен со јаже' ~ *отивах ката вечир на лалавата кăшта, но некоја лошотија не чиних, само ме гледаха и ги гледах, дури веки ми докараа на обесовани* [V,PM,58].

обешта* pf **1.** 'вети нешто' ~ *тéнака имáли еднá лéл'а от мáјка и сéстра. Она пуснá, гу земá тáсу сóс марифéт, та тјáнака не можá да чúни оновá, што обештáла, и цáрјут га изгóни* [V,PM,141]; **2.** 'порача' ~ *ем мо вел'ат и говорат: "море, крали, наш гос., ела да видиш крăпачината жена, да се пречудиш, като неа нема на дун'ата". А крал'у му обештал на сеизите, да одат да мо ја донесат с крăпачино во конакут му* [V,PM,243]; ~ *а сиромахо крапачин и отишел крај морето, кату как мо обештал жена му, и мо дал арапино 40 јајца* [V,PM,243] – уште неколку примери за "несигурната" реализација на неакцентираните **о** и **у**, во случајот се работи за "обратна редукција" – неакцентираното **у** се реализира како **о**: **мо** *обештал*; **мо** *дал; да* **мо** *ја донесат* и сл.

обземе* pf 'приграби за себе, земе' ~ *на нáс бáрчúна úма адúн друк змúју, та тój úскашја да та грáбне, пак já, óти му надвúвам и привáрих та тá обзéх, и сегá тój ма млóгу гарезú и тéра колáј да ма отрéпе* [V,PM,260].

обúде* pf **1.**'посети некого, нешто' ~ *гуворúа, и му сą рéкле на нéго: Мúнан си тú ут Галилéа? Пáлај си, и óбиди óти Профúтин човéк уф Галилéа не испáги. Да пак вúки Ис... а викá, ém вéле: Já-сам вúделот на сфéтут; кój úди пу мéн, нé ј кабúл да си пуóди уф темнúца* [MV,K,262]; **2.** 'го испита вкусот, квалитетот' ~ *óбид-гą мáнџата, дą-нé-ј сулéна* [ПК-(Грам)]; **3.** 'проба да стори нешто' ~ *ка си наближúй óн, му питá на нéгу, и му вéли: Шо сáкаш да ти чúнам? И-јóн рéкал: Афéндо, да разглéдам. Ис... ричé на нéгу: Обиди; вéрата твóа ти лекувá. И на тóа саáт си привидé, и óдиши пу нéгу и му слáвиши на Бóга* [MV,K,280] – во контекстот имаме нерегуларна употреба на кратките заменски форми: дативната **му** наместо фор. за прав предмет 'го': **му питá на нéгу**.

обиколи* pf 'помине по пат што врти, т.е. оди наоколу, а не право' ~ *"кога ке да дојди?" – "Да ти кажа. Аку обиколи, скору ке да дојди, ама прав пăт ако дојди, ке да забави"... "Не саках да обикол'ам, за да не забавјам"* [V,PM,55].

ọбикóлка f 'прошетка во блиски или далечни места' ~ *"... ти миспрáти и-ác пристąнáх, стąнáх зéт! Сéą, вúкą, шọ-е, зáеднọ ќеживéемą". Нąнóвọ гóзбą. Стąнáле пријáтели. Е дóбрọ. "Сéгą сọснев'áстąтą, кąжáл, ќе нąпрáјми еднá ọбикóлкą от Амéрика ќе-дójдими у-Сóлун"* [ЛС(К),126].

обичеј m 'стара манифестација, установена во народниот бит, длабоко вкоренета, често поврзана со религијата, семејните односи и сл.' – сп. го описот на обичајот **отбратки** (в. таму): ~ *На субота па часот на 9, сватот за собере неколко мажи и жени. За везмат л'ап, вину, јадени. За подат на нивјастинската кашта, да повидјат младиту. И на обичеј конец. И на мене радост*

[V,PM,251]; и: **обич'aj** ~ *двете преднини плешти от овенот не ги варјат, туку така сорево месо, едната ја заневат на попот у дома и едната на кумот. Тава обич'aj са чини на жертвите* [V,PM,252].

óбичин* adj 'нешто што не се разликува од другите слични работи' ~ *кăде нác нúй сáмо óбично прáвăме, óбично сúрне, úнăче кăшкăвáл, тăквú рăбóти нé знájме дăпрáвăме. Гу-клáвăме уф-сăлăмýра* [ПД,156].

óбично adv 'кога нешто се случува често, односно секојдневно' ~ *áку сáкиш млéку дă-путквáсиш, зă-дăстáне óн кúсăло млéко зă-чýкне, óбично и-гу-јáдăме тóă... уд мăтнúцăта ки-тýриш уф-нéго и-óн сăфáште* [ПД,156].

облагна (са)* pf **1.** 'кога некој ќе се најаде слатки работи, т.е. ќе се заслади' ~ *дојдé врјáме, узрел'áа јáболките, ки дójдиши лáмјата, га јáдиши јабалките. Јáди еднóто, са облагна лáмјата, дојдé дрýг вéчер, га јáди и дрýгата* [V,PM,135]; **2.** fig. 'кога на некого ќе му се допадне нешто и често се навраќа на тоа' ~ *видох на врăх кирамидите лăскаши едно нешту, и јазе кладох една скала, са укачих на кирамидите и најдох неколку карагроша. Кату га најдех, си облагнах та фатих по сичката кашта да терам* [V,PM,40]; односно 'се подлаже' (според Ст. Романски) ~ *кату га најдех, си облагнах та фатих по сичката кăшта да терам* [V,PM,551].

óблак m **1.** 'згусната водена пареа, високо во небото од која може да заврне дожд' ~ *му кажува: "синку, кога ки видиш некој облак и да дăжди, тинака да заприш на една страна, дури да промине облакот!"* [V,PM,93]; ~ *зададе се темен облак,[од врв Пирин Планина,[не ми беше темен облак,[тој ми беше турски зган* [БВ,100-101]; ~ *и стáна нас мáгла гол'áм óблак. И тој като стáна... агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дójде дрýгие óблак и погăрмjă сас óган, са фăрли грóм* [V-,PM,260]; **2.** изр.: **фати облак** (= заврна силен дожд), односно: **мина облакот** (= престана да врне дожд) ~ *са уми лицето, са прикăрсти и киниса да иди. На пăтју гу и фатил един дăж, един страшин облак. И заеднош му фтекна на него, што му речи дјадоту, и запрјал на една страна, дуриде мина облакот* [V,PM,93]; сп. благослов: **куту облак да са туваре** (= кога некој пожелува дрвото да даде многу род) ~ *Госпуд да даде колко листе толко груздаци; куту облак да са туваре, да бериш да не са дуберуве* [ТГ,333]; (сп. уште: **óблач'е-ту** dem. [MS,s,77]).

óблач'ну (и: **óблаш'ну**) adj 'се кажува кога времето е тмурно и има облаци' [MS,s,77].

о̣блéкава impf , в. **о̣блéче** ~ *Срáди́н Оџа о̣тúшал на-свáдба, áмá о̣тúшал скúнат, не-о̣блечáн. Сúте сéдат, нéго не-го кáнат... Изл'áва о̣т-врáтата, си óде дóма. Се-о̣блéкава кáо бáрóн, óди тáм. "О, дóбре-дójди Срáи́н Оџа". На-нájýбавóто м'áсто го-сéдат* [ЛС(К),120].

о̣блéкло n 'она што го облекуваме, алишта' ~ *пóсли кал'тáтата ки-му-тýри тáквóто о̣дгóри, рýбити, што-ки-му-дáј кал'тáтата, папýци, фустáнчи, áко-е девójче сè, ц'áло о̣блéкло* [ЛС(К),136].

о̣блéче* pf 'стави облека врз телото' — кога некој ќе тргне на пат, најблиските го советуваат: "*си облечи*

некуа ветка дулама, некуј скапани барнавези, оти не знајш каква сре-ќа ки та сретe" [ТГ,417] – во контекстот имаме пример интересен во врска со линеаризацијата, имено во заповедниот начин кратката заменска форма се јавува пред глаголот: **си облечи** (м. 'облечи се') – за ова в. "Необична иновација во долновардарските говори" (од П. Хр. Илиевски – К. Пеев, *Македонски јазик*, 34, Скопје); ~ *тогас синот му со́с мло́гу жал остана расчу́ден, и сичката му кӑшта си облечи́ха на че́рни дре́хи, фати сино́т му, со́с мло́гу сла́ва и че́ст гу зарӑ та́тко му* [V,PM,7] – во текстот среќаваме проширена употреба на предлогот **на**, во случајот наместо 'со' (**си облечи́ха на че́рни дре́хи**); ~ *му ве́ли: "бра́тку, ко́лку за дре́хите, што ми дадé да си о́блека, благода́рим ти, а́ма за́ nasа́т не мо́га да си вӑрнам, ча си оплаши́х мло́гу. Ја́зе ти са мо́л'а: не́мој хо́ждаш на врӑх вӑлко́т ја́гне?"* [V,PM,21]; ~ *отивах ката вечир на лалавата кӑшта, но некоја лошотија не чиних, ...кату чу така царју́т, поверува харну ча тој е негоф син, гу зема заедноч, гу облечи сос царски дрехи* [V,PM,58].

облечен (и: **о̀бл'а́чан**) adj **1.** 'кога некој има облека врз себе, кога не е гол' ~ *гла́с се-чу́је от-Солу́-на,[от-Солу́на до-Куку́ша[си́те ма́јки расплака́ни,[и со цӑрно облече́ни,[си-го-жа́л'ат Го́це Де́лчов* [ПК,2(235)]; ~ *купиха еден таким руби хубави, го ублекоха н'амоју́т, гу сториха гулем базирга̀нин, му дадоха и еден гол'ам чибук на ренката... седна н'амоју́т облечен* [V,PM,177]; **2.** 'кога некој врз себе има убава облека' ~ *ви́ка̀: "Не́-е тва́ ја́дини за-чов'а́ко̀, за а̀лишта̀та-си. Оти о̀бл'а́чан. Ас ква̀-до́јда̀х, ни́ко̀ј не-ме-по̀ка́ни, се́а̀ за̀-а̀ли́шта̀та̀ ме-ка́нити"* [ЛС(К),120]; ~ *Сра̀ди́н Оа̀ о̀ти́шал на̀-сва́дба̀, а́ма̀ о̀ти́шал ски́на̀т, не-о̀блечан. Си́те се́да̀т, не́го̀ не-го̀ ка́на̀т. Си́те е́да̀т, не́го̀ не-го̀ ка́на̀т. И о́н ни́ко̀ј не-му-о̀брӑшта̀ внима́нии* [ЛС(К),120] – за употребата на **он** место 'нему', в. кај **о̀брӑшта̀**.

обложи (**сă**) pf 'кога две страни ќе се договорат за нешто што треба да се случи допрва, а при тоа имаат различни ставови, и тој што ќе изгуби ќе треба да исполни извесни барања кон другиот' ~ *овчаро рекал: "Ако ни јӑ излăга, кога сă вăрнеш от тăрговијăтă си, шта ти дам фрет овците, пак ако јӑ излăга да спием дома ти, да ми дадеш и двăтă конјӑ алтанјӑ, што караш". Обложили сă тај* [V,PM,280]; ~ *овчаро сă ч'удил, што да прави, и утишел при еднă старă бабă магесницă, на котрă казал, как сă је с тăрговецо обложил* [V,PM,280] – во контекстот среќаваме лексички архаизам: **котрă** (= која), сп. стсл. **которыи**.

о́блăк m 'предниот дрвен дел од самарот' [ПК,2(82)] ~ ако коњот е "ацамија" и не сака право да оди, од **угламникут** ќе му направат **ништандрк** или **ил'мек** и со тоа ќе му ја стегнат долната вилица, а крајот од јажето ќе го врзат за предната страна на самарот што ја викаат **облак** [ТГ,419].

о̀бо́р (**и: у̀бо́р** – степенот на редуцираноста често варира, причините се различни, за ова в. граматичкиот дел) m **1.** ~ *сă-ви́ке зăгра́дăнто, шо́-ј зă-сто́ка, не пукри́јно, дво́ро на̀ пуја́тта, то́-ј уво́р* [ПД,126]; **2.** top. **Обăр** 'име на с. во Пазарско' ~ *на во место течат ув морјто читири "јужно"-макидонцкји рекји:*

Галик, Вардар, Кара-Азмак и Бистрица; нај на угри-слáнца уд них се наогја и нај на ветерут теча ув морјто Галик и нај на југ Бистрица; Кара-Азмак (што извира Пајик планина кад с. **Обăр** *и...)* [ME(P),72] – во контекстот се забележува беспредлошко изразување на додатокот за место: **што извира Пајик планина** (м. 'во Пајик планина); на тој начин се потврдува аргументот дека југоисточните говори биле силно опфатени од влијанието на балканската јазична алијанса, впрочем како и говорите од западната периферија.

ọбóри* pf 'успее противникот да го легне на земја' ~ *нạ ọнóạ вр'áме имáлọ пеливани, имáлọ кạј-нáс нạпанạгúритọ... Бéгọ шọ-бúл тýкạ, глéдạ, кạýрọ пóсúлан. Спрéмạ бóрбатạ пóсúлан. Амạ гọ-и-срáх чọв'áко. "Немój дạ-ми-ọбóриш, óти ýтре..." Тýрчинọ се-зạкáнạл... тúạ Тýрци влạдéеле* [ЛС(К),122].

óбрас m **1.**'страна од лицето на човек' [MS,s,77]; ~ *сиромахут сос жената му, кату видоха таков рахат некој петнајси дни, фатиха образите му да са чинат бели црвени кату јабăлка* [V,PM,64]; ~ *тогас ламјата гу пл'уна на образот и му искара капата и му вели: "ету ти а капата ти"* [V,PM,28] – во случајот имаме двоен сигнал за посвојност (**ету ти а капата ти**) ; **2.** 'лик, лице' ~ *и кóга пóстити, ним да си чúнити кату́ óпаки жалóви; шо си расипýат лúцито нúхно, да си пýл'ат на сфéтут шо пóстат... илим ти кóга пóстиш, мáжи си глáвата, и мúи си óбразот; да не си пузнáваш на л'ýдито шо пóстиш* [MVK,282]; ~ *му вéли на нúа л'ýди, што сидјáа на мезлúчјут; им вéли сос зáтресна глáс и сóс расúпано óбраз: "господáри, динéска ви приказýвам и казýвам прет вáс, ча тóс сиромáх нéма нјáкој кабаáт!"* [V,PM,28]; ~ *"ми е жал, да не си одавиш. Ела, јазика така ке да ти га дам момата!" Али тојнака са обăрна образот каде царјут и му вели така страшно-страшно...* [V,PM,61]– уште една потврда дека во овие говори се среќава сврзникот **али** со адверсативно значење: **али тојнака са обăрна образот** ; ~ *таја Цăрнодреха имаши образо и извадено на кадро. Кадроту му гу дади на мажо ú, му рече: кој час ке да загуби кадроту, тога ке да га загуби и неа* [V,PM,52]; ~ *и заедноч са изменил на образут и онова час отиде да види неговите карагроши, дека га имаши, дали стојат сички* [V,PM,21]; **3.** 'слика, одраз' ~ *и ету дојде царјувут син, кон'у да напуи в чешмата. Кон'ут вода не пијаши. Тогас царјувут син, кату виде нетри у водата да нема ништу в куритата, да и видел образот на сандукот* [V,PM,214]; **4.** 'физиономија, изглед' ~ *и си качú гóри на планúната да си мóли. Да тáму шо си мóлиши óн, му си чинú образут úнакфу, па рýба му бéла си лáскаши* [MV,K,326]; **5.** изр. **му дáве óбрáс** (= го подржува во недоброто однесување) ~ *за-тóо óн зúме сúла óт ти му дáвиш убрáс* [ПК(Ал)]; **да му убели образ** (= да придонесе за достоинството на некого) ~ *и они кату отидоха сите рет на рет, на чилиби Теодорак го чистин'асаха. Пак си собераха набун на Мариновата магазиа, фатили един на друг да вел'ат: "ох! да можими на чилиби Теодорак да му убелими един образ"* [V,PM,164].

Обрештóво top. 'место, ниви во околината на Г. Броди', според Ј. Иванов од стсл. **обрьш** 'високо, стрмно

место' [ЈИ,МИ...,165].

ọбрăнọва (си) impf 'се обраќа', в. **óбăрне (се)** ~ *сигá тúва на-дрýга удин'úца и тáмọ пák кусé дирминц'úја нава. Ме-вилú: "Растовáри товáрọт!" Си-ọбрăнова му-вилú: "тáткọ-ми ми-реч'и: на-кусé дирминц'úја да-н'ạ-мéл'а брáш'но". Си ọбрăнава му-вилú дирминц'úјата* ...[ВБ(В),344].

óбрăнч' m **1.** 'железна направа, лента во вид на круг, служи за стегање на штиците на буре или бочва' ~ *прáјат óбрăнч зạ бăнчвạ* [Пс,С(З)-66] – сп. остатоци од назализмот: **óбрăнч**; **2.** 'кружна лента од дебело железо, служи за стегање на деловите на тркалото од запрежна кола' [MS,s,77].

обрăса* pf 'помине со крпче по нешто, избрише' ~ *по вечерата му артиса малко ширбет, гу покри сос чиста брасалка; кату легна, заспа. Стана тас мома, отвори сандукот, гу јади ширбетот и сос брасалката са беши обрăсала устата ú* [V,PM,235].

ọбрăштạ impf 'се обраќа, покажува интерес' ~ *Срạдúн Оцạ ọтúшал нạ-свáдбạ, áмạ ọтúшал скúнат, не-ọблечạн. Сúте édат, нéгọ не-гọ кáнат. И óн нúкọј не-му-ọбрăштạ внимáнии* [ЛС(К),120]; уште една потврда дека "падежниот систем" кај заменките е редуциран, во случајот формата за номинатив **он** се јавува во функција на датив, место 'нему': **и óн нúкọј не-му-ọбрăштạ внимáнии** (м. 'нему нúкọј не-му-ọбрăштạ внимáнии'); други примери од овој тип в. кај заменката **он**.

ọбýфки pl 'она што се става на нозете кога се движиме надвор, чевли' ~ *тúа живéели вạф-Мúсạпọтáмиа. Тýка кај-Цáрвéнọтọ мóри... и милувáј-гọ мáлọтọ, се-му-купóвạ, нóви ọбýфки, нóвọ твá, ọнọвá. Тúạ брáти кáкọ брáти гọ-зạвиждáли* [ЛС(К),111].

óбăрне (се) pf **1.**'се сврте назад, настрана' ~ *Тогас царјувут син, кату виде нетри у водата да нема ништу в куритата, да и видел образот на сандукот. Тогас си обăрна та и видел гори на дрјавото, та и видел сандукот, што лăскаши* [V,PM,214] – во текстот имаме употреба на сврзникот **да** во комплетивни, интенсионални *да*-реченици: **кату виде нетри у водата да нема ништу** (м. 'кату виде нетри у водата дека нема ништу'); и: **обвăрне** ~ *и, кату си напила млогу вода, патката са обвăрна да ја види, и л'у са обвăрна, и заедноши свјаста му са зе* [V,PM,279]; односно: **обурне** ~ *му вели на јунакот: "...мајка ми ки дојди по морету, ки ти тера, ти да не си варниш да ја видиш, ча, л'у да си обурниш да ја видиш, тја свјаста за ти езми"* [VPM,279]; **2.** 'се наведна со лицето надолу' ~ *Квá ќи ýмри женáтạ, пóлạ свéт пạднýвạ зạмажó. Или мажó квạ-ќи-ýмри зажената... ạ-ác квạ ќи-ýмра, ákọ милýва зем'áта нéк се-ọбăрни нạ́пạку свéтọ пáднал зạ-мéне* [ЛС(К)-120]; **3.**'се поврати' ~ *óбạрни си нáзут на Сфéти Ав... и двéти Евангéлиа; лúста* 75 [MV,K,311].

обăрт m 'засечен кружен дел покрај ивицата на дното на буре, таму влегуваат страничните даски, во западните говори: **јатор**' [ПК,2(82)].

Овá ортá top., според Ј. Ив. од тур. ova 'поле', orta 'среден' (Д. Пороj, Валовишко) [ЈИ,МИ...165].

óвди (< **овде** - со редукција на неакцентираното **е** > **и**) adv 'на ова место, тука' ~ *"А-би зáштọ си-мáчити вúạ с'ákọј дéн' дạ-дóạти óвди, нạгóри*

на̨до́ли за̨-во́да̨. Ас са̨м-ре́шал да̨-на̨пра́а̨ еди́н ка̨на́л" [ЛС(К),117]. Во зборо-формата **ма́чити** се работи за превид на фонетско ниво, било од страна на информаторот, било од страна на запишувачот, зашто: "на местото на старата носовка од заден ред во коренските слогови во кулскиот говор имаме рефлекс **ă** со алофон [**а̨**] во неакцентирана позиција".

овен* m, zool. 'машка овца' ~ *кату излезе млогу царски аскер, ги најдоха харамии аф една гора, аф едни студни води: овни пичаха да јадат таму* [V,PM,66]; ~ *двете преднини плешти от овенот не ги варјат, туку така сорево месо, едната ја заневат на попот у дома и едната на кумот* [V,PM,-252]; ~ *тја́нака му ве́ли: "е́ту та́мо и́ма две́ овни́, едно́ бе́ло, едно́ царно: а́ко вја́хниш на царното, ки ти изва́ди а́ф ца́рна зе́мја понадо́лу, ако вја́хниш на́ бе́лото, то́ј ке да ти изва́ди на бе́ла зе́мја"* [V,PM,135]; во Гевгелиско е запишано: **овин** (со редукција на неакцентираното **е** во **и**), со следново објаснување: младото од овцата во првата година се вика **јагне**, во втората година машкото се вика **пилеже**, женското **звиска**; во трета̀та година машкото се вика **коч** или **овин** [ТГ,374]; top. **Овна́рска ста́рга** 'место меѓу карпи' (Зилјаховско), сп.: **ста́рга** 'сточарски термин – тесен простор низ кој поминуваат овците кога ги молзат' [ЈИ,МИ...165].

овене* pf 'кога растението ќе престане да вегетира' ~ *влегла мома во градинче,[цвеќе да бере,[как што брала там заспала,[под трендафилот,[– Стани, стани малкај моме,[стига си спало,[твојто цвеќе што с-убрала,[ти овенало* [...].

овреин* m 'некој што е од еврејска националност' ~ *и тја са исмами, беши ја заколила кокошта, ја направи харно. Пак оврѐјнот вели на неа: "ама со се́ да ја готвиш, да не оставиш ништу от неа – и глава, и курем и сичко"...*

овчишки* adj 'нешто што се однесува на овца - овчи' ~ *беши изл'ал на чаршиата та земал една овчишка глава, ја готви за да вичери, и кату седна сос тајфата да вичерат, дошла котката, му ја зе главата* [V,PM,211]; сп. **о́фчъо**.

о́вăрт m **1.**'краен дел од нивата каде што орачот врти со ралото' [ПК,-2(82)]; **2.** изр. **о́вăрт-за́вăрт** (= постојано: помини, замини) ~ *о́вăрт-за́вăрт на-рики́ита;* исто: *де́ута о́вăрт-за́вăрт нӑ-ле́бо. Димек, гла́дни сӑ, ќи-пуми́нат, ќи-замѝнат, ќи си-скӑршат ле́пче* [ПК,2(187)].

огасне* (и: **јогасне**) pf **1.**'направи да престане да гори огнот' (со тоа што не става дрва во огнот, односно што го покрил со пепел); **2.** изр. **срце да јогаснам** (= да се заситам со вода, да се успокојам) ~ *не сум ти јас лудо прилика за тебе,[на теб лудо младо дода сум ти јазе.[Вода Ленче да ми дадеш, вода да-с напијам,[грло да разлада, срце да јогаснам* [...].

о́гин m **1.**'нажежени гасови што светкаат – процес на горење, оган' ~ *зна́ат о́ти не́-ј не́га̀ва та̀ па́шка̀та и ре́кли: "Аj ќи-нава́л'ме о́гин, ќи-ри́пме дӑ-ви́јме ко́ј ќи-рипне оѓно"* [ПК,2(225)]; во Солунско: **вогни** ~ *изл'а́зи до́л, сӑ прим'а̨ни́, гу пи́та паш'а́та: "хи́ч' ни ви́д'а̨ д'ӑгунда̨ пуидѝн во́гни?" "ви́д'а̨х" – му вили́ то̨ј* [MS,t,54]; за време на силните летни горештини (околу Петровден) народот кажува: ~ *А Свити Петар*

(пишува: *Питар?*) *ка е* **стакнал огинут** (= силно го запалил огинот) *оди дá, да тája крава не са сваре* (м. 'не се сварува' – присуство на перфективен презент) [ТГ,15]; ~ *Тýрцте óот дạ-пл'áчкат и нáш сéло Крéцáво. И-нúх ги зăлóват тáм, ги нăпăлнăвăт уф-кăштта, нạпрăскáли гáзја. Сакáли нéкуј дă-ịзлéзе, бúле глáфте му-бúли гóре. Имáло тạвáне нéли, зă-дă-испáднăт уд-óгино* [ПК,2(...)]; според Д. Иванов: основното занимање на бабата во селските куќи е да го **стăже огинот** [ТГ271]; **2.** кај Верковиќ: **оган** 'светкавица' ~ *и стáна нас мáгла гол'áм óблак. И тој като стáна... агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дóјде дрýгие óблак и погăрмjă сас óган, са фăрли гróм* [V,PM,260]; **3.** 'место каде што гори оганот, огниште' ~ *óј нáпрạви óгино, сáкум дạ-пéрум* [ПК,2(82)]; **4.** изр. : **са-фрле уф огин** (= се кажува кога некој ќе добие висока температура); народско лекување: на болниот му се дава да испие една чашка лута гроздова ракија во која има ставено мелен црн пипер... ако пак болеста доаѓа прво со ладна треска, треба да се причека, *па кога ќи са фрле уф огин* тогаш му се дава чашката ракија со црн пипер [ТГ,229]; **жив огин** (= вид болест што ги напаѓа малите деца кога по телото ќе добијат црвенило, како да се полиени со врућа вода, тогаш викаат дека детето добило **жив огин**). Болеста "ја лекуваат" на многу суеверен начин... [ТГ,124]; **Свити Илијув огин** (или: **Свити Илијув пек**) – така се вика времето на две недели пред Свети Илија, народот кажува (во Гевгелиско): во тие денови може на човека и мозокот да му зоврие [ТГ,15]; **уф óгино флéве** (= се однесува пожртвувано, без да се жали себе си) ~ *за другáр, зạ дéтто уф óгино флéве* [ПД,137]; **нúм флéви уф-óгинут** (= избегнувај ги конфликтните ситуации) ~ *áку нéкуј сăтéпат тú ним сă-мéши, ним флéви уф-óгинут* [ПК(Ал)]; **сéде нă-óгăнут** (= се грее, се топли покрај оганот) [ДК,106]; **óгин вăрне** (= се кажува кога е голема горештина) [ПК2(187)]; **óгино пучнáл** (= почнале воени дејствија) ~ *спруму-Питрóвдин нạвéчарта нé сă-пугудúли Гăрцте и Бугáрто... Фăтúли вујнá, óти Сóлăн сạкáла Бăлгáрија да-гу дăрже. И кá-ј зафáјкат нạ-нáште, уфжéтва, гóли, гóли бигáли. Огинут пучнáл ут Срéзăво, прéмạ Амбáр Кóј* [ПК,2(Крец–308)]; со исто значење: **сă-запалúл óгино** ~ *ác óсум гудúни бúх. Мáјка ми-рăспрáвише кá сă-зăпăлúл óгино. И ут-тáм, нáште жнијáли нéкуј, тáтку-ми уфдикáно. Флизéли Гăрцте, дéк нăјдéли кул'áли, типáли. Уф нáшто кóј бúше устạнáл... и-збрáли уфцăркăфта, а зăпăлúли цăркăфта* [ПК,2(Гăр–321)]; исто: **óгино дујдé (врăс нáска)** ~ *А, ми кá, шó бидé! Ми éто óгино дујдé врăс нáска. Зăпăлúа Сóлун, уд-дóлу кýкушките сéла, сóлунцките сéла и-зăпăлúа. Нúă дур-дójме ду-Кýкуш, дур дójме ду-Крундúрци, нáш-сéло гу-зăпăлúа* [ПК,2(Драг–339)]; **утвурú óгин** (= почна да стрела со огнено оружје) ~ *уф-сéло Бáбjăни се-сфалú Димúтре Бăбjáнски, дујдé натăквú... сијмéните шọ-бéа... му викнá Димúтăр дă-се-придáдăт. Тúе утвурúја óгин и пучнá стрăжение* [ВЕв,295]; ~ *кó и-глéда чéтникут зăстáнáт су-пýшкăта тăкá зăтскрúено и утвáра* (огин) *ут-гóре су-пýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Утпăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја*

óгин [ВЕв,295]; исто: **кă-се-уткри́ óгинут** ~ *ти́е сéа шо-бéа тáму фсéлăто, шо-и-фáти́ја пéчес дýши и-субрáа. Жéнте су-кăндúл'ките свéтат* (*кăндúл'ка* = вид примитивна ламба). *Они су-шти́куви тăкá и-измушкáа ти́е, и-утипáа ти́ја сéдум дýши. Не мужáа...кă-се-уткри́ óгинут ...и дрýзи ќе-бéреа* [ВЕв,298]; **оган држеше** (= стрелаше со огнено оружје) ~ *првата пушка шо пукна,[Марко вујвода г-убија.[Втората пушка што пукна,[... па му расprсна дружина,[Дине Дирманчов устана,[пет дена оган држеше,[у тоа село Пăтăли...*; **сме пуми́нни прăки три́ óгина** (= имаме многу претргано, многу сме измачени) ~ *зéт-ми и брáт-мо úмаа пéтстоти́ни óфци, сáмо ни́х ги зимáа ... ги-дукарá прăс-Билáсца, прăки Сýj-Лáки и-нусúа нă-Ри́лцката Плáнна. Е-е, ни́ă сме пуми́нни прăки три́ óгина бре́, зăр адúн-ej нáшјо. Ми ни́а сме го·рни, прăго·рни гá·ре* (употребата на кратката зам. форма **мо** наместо 'му' не е превид, ниту печатна грешка) [ПК,2(341)]; **слéзи óгин ут нéбито** (= удри гром) ~ *рéкле: Афéндо, сáкаш да рéчими да слéзи óгин ут нéбито, да му изгóри на ни́х, катý как чини́л Илúа?* [MV,K,329]; **идин вогни и дава** (= запалува нешто, обично објект, односно имот) ~ *исл'áва ман'ж'ó, идúн вóгни и дáва на кăш'тата, ја згур'ăва и си оти́ва* [MS,t,12[; ~ *напкум на долнјут (Баа-бегувут) кунак, ут ка му дадеа иден огин нă аерут и сăмăлăкут ни ут биглúк ни уд ништу не сă виде* [МЕ(Р),89] – зборот **аер-ут**, што се среќава во контекстот е позајмен турцизам и значи 'помошна просторија во куќата за чување на добитокот'; во книгата односниов збор се третира за нејасен, односно непотребно упатува на можноста за "фонетско скратување" на зборот 'аскер'; **нé ми пудúги óгинто** (= не ми зборувај за непријатни и тешки работи); **óгин и плáмин éj**: *а.* (=се кажува кога на пазарот е голема скапотија); *б.* (= се однесува на дете што е многу темпераментно) [ПК,2(187)]; верување: **огин уф куќи да сониш** (значи: ќе ти се случи голема несреќа) [ТГ,313]; клетва: **огин да те изгоре, (пепал да не устане ут тебе)** [ТГ,313]; ~ *ниje влиземе Пăтăли,[пусто да устане Пăтăли,[оган да изгоре шпиуни,[скоро, на сатут кажаја,[силна путера пристигна* [...].

óгинче* n, dem. од **óгин** ~ *óди Мúцо, зéва ăднó мăгáре, тувáра ăднó кúло и пóл ичумéн, турýва нă тéмилито ут-згрáăта гáзија ăднá тиникúја, му-клăдé óгинчито... изгурéа* [ВЕв,296].

огладн'аи* pf 'кога некој ќе почувствува потреба од храна' ~ *ти кажувам и на тебика: "...да сјачиш една парча месу от таја мрăша, да изготвиш, та, кога ке да дојдам от работата ми, да јадеми; ама тинака аку огладн'аиш по-напрет, да јадиш!"* [V,PM,63].

огневит* adj 'нешто што гори, што може да се запали' ~ *та утиде мајка му да пита и Бога, та и Господ хи даде изим и ја вели: "Кога дојде на небето таја жена, да не седи фаф ваше сараја, оти вашите сараја са огневити и ша ја испогорет"* [V,PM,265].

огни́ш'ти n 1.'оградено место (в куќи или надвор) на кое се запалува огин'; 2.'место в нива на кое има посадено семе (во случајот од лубеница)' ~ *иднó вр'ăми с'ăх на-крајóт на-ѓóлот иднó огни́ш'ти либин'úци с'ăми. Н'úкна дóл, фатú да-растé*

идна́ власти́нка, кади́ ѓо́лот, пуле́ка пуле́ка нара́сна ти́ди ута́так ѓо́лот [ВБ(В),344].

огоди (са)* pf 'се сврши' ~ *и се́тне мома́та са огоди́ за еди́н дру́к от се́лоту и са ожени́ и породи́ до три си́на, што́то сега́ ч'ол'ак ка́ту тја́х не́ма на јуна́сту, што́ са врјадни да ди́гат ду пе́тсто-ти́н оки́* [V,PM,260]; ~ *тă китка́ слăнцогрăв била мома млого гиздава и умна, угодила сă за слăнцăто, и ăдна година ходили угодăни и сă л'убили и миловали, а сăтнă та оставила слăнцăто и са огодила за зорницăтă* [V,PM,287].

оголи (са)* pf **1.** 'остане без облека'; **2.** fig. 'остане без материјални можности, осиромаши' ~ *о-тамо си зема нивјастата му, оти́де на каминот и нал тамо двете му братја, дип са беа оголили, ги зема о-татак, ги занесе на татковината му* [V,PM,238].

ограда f 'земјиште што се обработува покрај селото, градини', во стсл. зборот **оградъ**, освен 'градина' означувал и 'кошара', сп. top. **Мари́нова Огра́да** [ЈИ,МИ...,165]; в. **јограда**.

ọгре́е* pf **1.** 'кога прв пат ќе се појави сонцето (наутро), или месечината (невечер), односно кога ќе излезат од зад облаци' ~ *ọгрејала месечи́на, ọгреја́ла месечи́на,[крај-Јова́ноѵете по́рти, крај-Јова́ноѵете дво́ри* [ЛС(К)95]; **2.** fig. 'кога некој ќе доживее среќна околност, односно ќе му се случи нешто пријатно' ~ *и ме́н ки-ма-угре́е удне́где са́мо че́кум дă-м-сă-вăрнат де́цта* [ПК(Мор)].

огри-сланца n 'страната на светот од каде што изгрева сонцето, исток' ~ *во село е еден чифлик на тримина сајбији: Беса-бег, Сали-бег и Саул Модијано, се наоѓа на иден километр узгора уд друмут на* ***ветр*** [МЕ(Р),69] – со лексемата ***ветр*** се означува северна страна.

ọгро́зи'а pf 'кога некој ќе почне да зборува зарипнато' [ЛС(К),95].

од prаер I (со пространствено значење) **1.** 'за означување на место од каде што потекнува нешто, односно доаѓа некое дејство' ~ *рибари́нот му отговори́ на сироха́хот и му ве́ли: "са́каш ли да га зе́миш, да́ј еди́н гро́ш, зе́мај га!" Тогас и кăрпа́чинот извади́ от па́звата му еди́н гро́ш, му даде́ на рибари́нат, га зе́ма ри́бата* [V,PM,17]; ~ *и тој му вели на нихни бăрзоходеца: "стани, побратими, редот дојде на тебика!" И тојнака отиде при ламјата, и отидоха от далеку месту да си припуснат* [V,PM,45]; ~ *и тој му вели: "дај ти Бог добро!" Пак дјаволот му вели: "отдека идиш, дека хождаш!". И тој му вели: "от селото ми кинисах, на Стамбол да пода"* [V,PM,200]; **2.** 'упатува на оддалечување од некое место' ~ *Кулу́ф на не́го са искáза за си́чку, му ка́за и за та́ја лажа́, што ка́за на кади́ата, и му са прими́ли, как да чи́ни, да гу оте́мни от та́мо* [V,PM,12]; **II** (со временско значење) **1.** 'по' – упатува на термин подоцна од некој означен настан или време, односно кога почнува нешто ~ *ка́ту си ле́гнахми на по́стел'а, от не́колку ча́с ло́шу со́н засони́х, и сега́ са чу́дим* [V,PM,12]; ~ *му вели на царју́т: "царју, јазе сега ки ида да чинам хазар л'аков и после от три дни ке да дојда да си фатја да ти излекувам"* [V,PM,36]; предлогот се јавува и во редуцирана форма **о(т)** ~ *и о(т) три дни се́тне́ са е́ви ади́н ч'ол'ак на окно́то и ру́кна:*

"Побра́тимје, на́ ти за захме́те и за мл'акуто, што́то ма хра́нешје!" И фӑрли про́с (sic!) *окно́то адна́ зашие́на то́рба и што́ше сабри* (во фуснота: *'сабори'*) *кӑштата, като́ фӑрли то́рбата* [V,PM,261]; од примерите што ги споменавме и од оние што следуваат излегува дека предлогот **от**, кога упатува на временско значење ('по нешто'), често го среќаваме покрај прилозите **после, сетне** – ка-ко удвоен сигнал: ~ *тогас змиата излези, фатила пак да играи, хем му речи на него: "јазе от три дена сетне за си умра; ти да ме везмиш, да ми закопаш во твојут двор"* [V,PM,194]; ~ *и тја са беши научила дип харно сичките работи. После от малко времја и клала момата да ткаи една тенка камуха* [V,PM,194]; ~ *и кубила́та роди́ две́ жрја́пчета. От ма́лку врја́ме се́тни жрја́пчета са чини́ли бӑрзи ко́ни* [V,PM,144]; ~ *беши собрала кокалито, ги кладе на јасилот, четирији дена ги лижиши тамо, и от читирији сетни си чиниха кокалиту златени дрехи* [V,PM,205]; **2.** 'упатува дека нешто станало пред некој термин' ~ *му ве́ли: "аман, па́ша ефе́нди, ја́зика и́мах еди́н мӑш и бил џифаирџи́а мло́гу бога́т. От пет гуди́ни напре́т сос хизмика́рот ти́де да прода́ва џифаи́ри и, ња знам, на пӑтјут гу утепа́а"* [V,PM,27]; – додатниот сигнал, во случајот 'напред': **от пет гуди́ни напре́т,** во примерот што следува отсуствува: ~ *имало еден чувек млат, женет от три година, и Господ му даде едно мӑшко чендо* [V,PM,155]; **3.** 'за точно означување на времето кога станало нешто' ~ *детенто са чини от три години, го пуснаха на скол'уто да са учи, и детенто са беши научило харно* [V,PM,215]; ~ *кога са чини от петнајси години, беши чуло, ча една царџка мома ја беха зели самовилите, та ја затвориха у една златна кула, и са клали крив самовил да ја чува, да ја не откради некој* [V,PM,215]; ~ *и тојнака оти-де еден ден на мајка му и га вели: "мале јаз си чиних от петнајси година јунак, и чуем децата да ми викат авџиоли"* [V,PM,41] – во контекстот среќаваме уште еден случај на употреба на сврзникот **да** во интенсионални, комплетивни реченици, наместо сврзникот 'дека': **чуем децата да ми викат;** III – со други значења: **1.** 'за означување од што е нешто направено' ~ *тогас ве́ки са чини́ това́рот: сиромахот направи́ та́мо една́ гими́а сѐ от зла́то, га напӑлни алтӑни* [V,PM,14]; **2.** 'за означување на припадност' ~ *и дошел на едно место на пӑтјот, излезе царјут от мравјатја: фатиха да работат мравјатја на пӑтјут, да го глӑтнат џјал* [V,PM,157]; ~ *и така зема пушката и отиде да улови, дека да најди, от чешмата мајката, и терајке-терајке га најде и га затӑкна* [V,PM,43]; ~ *тогас то́ј зему́ва еди́н чинге́л* (= железна направа со остри куки, служи за закачување), *оти́ва на буна́ро, фӑрли́ чинге́л'ут и вели́ на папади́јката: "Папади́јка, дали́ и́маши по́пот бра́да?" – "Ам ка́к, бре́ си́нку, по́п би́з бра́да би́ва ли?" Тогас изва́ждa от буна́ро от ко́зата гла́вата* [V,PM,43] – во контекстот имаме случај што потврдува дека во односниве говори се губи и вокативната форма: **вели́ на папади́јката: "Папади́јка, дали́...";** ~ *те́нака има́ли една́ ле́л'а от ма́јка и се́стра. Она пусна́, гу зема́ та́су со́с марифе́т, та тја́нака не можа́*

да чи́ни оновá, што обештáла, и цáрјут га изгóни [V,PM,141]; ~ *дарвоту е би́ло хра́лопо, хем е било пăлно сос драгоцени и млогу скăпи ка́мини, штото, когá си разби врăхот от дарвоту, са беха истури́ли млогу цифаири* [V,PM,7-8] – како што беше истакнато односнава употреба на предлогот **од** (да изразува посесивност) претставува потврда дека јужните македонски говори биле силно опфатени од влијанието на балканската јазична алијанса и таа специфичност претставува алка за поврзување со западното наречје; **3.** 'за означување на причина, мотив' ~ *мло́гу си мо́лиши на Бо́га и се́кој де́н и дава́л милости́на на сиромáси; и от мло́готу му мо́лени Го́спод до́чу не́говата мо́лба* [V,-PM,7]; ~ *друг му-велиши: "от умо́ ти така́ стра́даш"; друг му ве́лиши: "таква́ гла́ва и́маш, таква́ ка́па ти перл'а́га"* [V,PM,7]; **4.** 'за означување на потекло' ~ *ја вели: "мале, мила мале, јазе за ти пита н'ашто, ама праве да ми кажиш... јазе дали от татко ми сејан сам, или от и́уптин!"* [V,PM,182]; **5.** со значење на други предлози: **а.** наместо 'за' ~ *и кату за си исфăриш таја работа, тогас от јунакот за врăзат една кăтка, за ја варакосат с фарак...и еди́н прăстен од мјад* [V,PM,245]; ~ *да ти кажими: "аку га најдиш да спиј, гледај да ја закачиш за косата и́, та да нема сила да са врати, л'у аку га фатиш от друго место, ки ти изјади!"* [V,PM,52]; ~ *нă-свикăрвăта ќи-зе́вăа ќи-му-ă-изго́риа шăми́ăта, нă-свекурут ка́пăта. И по́сле ќи-зе́вăше ниве́стăта дă-дăру́ва пре́д дă-ă-сва́л'ăт. Ќи-зе́вăше сфе́курут ќи-ă-сфа́леше... Ќи-ă-фа́тише уд-ръ́кăта и ќи-ă-сфа́лише* [ВЕв(Ил)307]; ~ *тогај касапот за го труколи увенот, да го заколи. Утрината за го варјат да на една тапсја хлеп месјат от цăркква, сетне на ручокот за викнат комшијте си и роднините* [V,-PM,251]; **б.** наместо 'освен' ~ *и тој пак га викна момата пред гостут. Пак гостут га пита: "дивојку, от татку ти друг когу имаш?" И тјанака му вели: "от татка ми друг имам дјадо ми"* [V,PM,55]; **в.** наместо 'низ' ~ *"кога ки видиш матна река да иди, да не миниш от неја, дурде не утихне реката"* [V,PM,93]; ~ *от-тамо дојде на едно место, најде една рјака, штото млого силно вăрвјаши, и нејната вода проминаши от стредја от морету и са не збрăковаши сос муретy* [V,PM...]; ~ *и как влезе нетре от портата дјатенто, фати да ражи тајчинто, вел'ајке: "да не јадеш, калеко, от манната динеска, оти ки утрујат с зехир!"* [V,PM,158]; ~ *хич да не си карат, л'у да отворат на градот портата, и "кој за промине нај-напрет от портата да дојди нетри, него да гу земите, да гу сторите цар"* [V,PM,-231]; ~ *ету и наречниците му излезоха, му вел'ат: "и това гледај, он кога спие кандилата му гори, тинака кандилата да га изгăсниш!" И тојнака отиде, кандилата га изгасна, јургануm гу зема, от портата излезе* [V,P-M,75]; ~ *то́јнака га ве́ли: "же́ну, сно́шти засони́х, ча една́ какара́ска на бе́лујут о́л му фл'ази от уста́та му, та му изл'ази от гă-зот"* [V,PM,30]; **г.** наместо 'по' ~ *кини́саа да и́дат кату на́ Стамбол; та еди́нојут оти́де от дру́г пăт, дру́гиот оти́де от дру́г пăт* [V,PM,144]; ~ *му вели: "братку...*

ету това кесе ти гу оставјам на тебика дар и, што пари дребни да туриш аф това, сѐ алтѫни ки си чинат! Л'у ти са мол'а да ми кажиш, от кој сукак да ида аф царјувут конак?" [V,PM,34]; ~ *тјанака му речѐ: "ела, брѫтку вечертѫ!" Кату му дадѐ умујни да са умуи, гу позна́ла от прѫстинот, ча је нѐин мѫж у́; заедно́ч са́ позна́ха, са пригѫрнаха, са бацаха, са чини́ голе́м ра́дос меѓу ни́хка* [V,PM,110]; ~ *и тојнака тебдил са чини, са преобрази со са други дрехи, вјахна на харин кон та от друг пат отиде та ги срјати на един орман нетри* [V,PM,92]; **д.** наместо 'до' ~ *един ден, кату отиваши заран на училиштето, на пѫтју гу стрјати царјут. Тојнака как виде, на царју му чини дури от земја поклон* [V,PM,95]; ~ *пак повтор гу викнал; тогај стана момчету, отиде на царјут, му са поклони дур от земјата, и царјут му стори една политика* [V,PM,191]; **ѓ.** наместо 'покрај' ~ *му ве́ли: "сега́ да ми вјахниш и, ка́к ки промѝними от злѫтната ја́бѫлка, да гле́даш да иски́ниш еди́н да́л у́ да побе́гними, ча́ а́ко усјѫти ла́мјата, и те́бика и ме́ни ки ни изја́ди"* [V,PM,113]; **е.** наместо 'зад' ~ *дја́дото му ве́ли: "ка́к ки вле́зиш, л'у не́три от по́ртата и́ма една́ че́шма жи́ва во́да. Ти са мо́л'а, на́ ти и едно́ шишѐнци, да нал'а́иш мѫ́ра во́да да ми дока́раш, да си оми́ам о́чите ки ми оздра́вл'аат!"* [V,PM,40]; **ж.** наместо 'со' ~ *му ве́ли: "цѫ́рју, пи́лету на твојта зе́мја не́ е, ту́ку да ми да́јш едно́ пи́смо от рѫ́ката ти* (= писмо што си го пишувал со своја рака), *да му закарам на онова́ цар, што га повѐли онаја зе́мја!" Цѫ́рјут от рѫ́ката му му дадѐ пи́смо* [V,PM,121]; ~ *и така секој цар што зададе речта на некој човек от устата му* (= збор што го изговорил со своја уста), *не са вѫрнува, а не кату тебе... сега да са вѫрниш* [V,PM,185]; ~ *по дно времја имало един Стојан авџиа, се от лов са храниши* (со лов се хранеше) [V,PM,170]; **з.** наместо 'на' ~ *тогај дјадото источи остра сабја, да ја посечи змиата от стредја. Тогај змиата половината влези на моминото сѫрце и половината падна вун* [V,PM,174]; **ѕ.** 'кај' ~ *по́по на́ро́на́ вр'а́ме ко́ма́нда́. От по́по си-пра́ша́ли. Ама́ и́тар, му́дар... ви́ка́: "Дра́ги сел'а́ни, ки-си-по́мо́лими на́-Го́спо́, но́гу су́ша́-и ви́ка́, а́с као свеште́на́к, а́с ки-си мо́л'а́м, а́ма село́то да́-би́ди сло́жно"* [ЛС(К), 113]; **б. изр.: от Бога да најдити** (= Господ да ви плати за злото што ми го направивте) ~ *тога тјанака вели на татко и: "от Бога да најдити, тате, мале, и сички мој роднини, што ми оделихти от касметјут!"* [V,PM,91].

ода f 'безбојна, прозрачна течност, соединение од водород и кислород, ја има во изворите, реките, езерата, а во вид на водена пареа ја има во облаците - вода' ~ *дивојку, мари, изгору леле,[јут Бога нашла твојата мајка,[шту тој пратилă, дивојку мари, [шту тој пратилă рану за ода* [АС(3),145]; ~ *за јам и јас л'ăп, за пода сăс олувето да му дам ода да пијат* [MS,t,65] – во текстот се забележуваат две граматички посебности, прво проширена употреба на кратката заменска форма за неправ предмет **му** од еднина во множина: **да му дам на олувето**, и второ присуство на двоен акцент

во лексемата *о́лувéто* – специфичност за крајните источни говори; ~ *за митáт враш'úлуту, за му тýрнат óда, да сă накăсни враш'úлуту* [MS,t,67]; ~ *и р'еч'и: "клат' казáн'ут, да ступлúш' óда да стóра бáн'а!"* [MS,t,68]; ~ *удáта, ш'у им'ăха за пијéни у варéлит'ą, му битúса... "дúрму н'émами óда, да зл'áзими на ниш'úту да éзмими óда"* [MS,t,84]; ~ *с'ăкутрăj д'éн' хóждаха са сарá за óда сăс м'ąхóт* [MS,t,74]. Сепак испуштањето на иницијалното **в-** не е до крај спроведено, има случаи во кои паралелно егзистираат и едната и другата форма (**вода** и **ода**) ~ *рéче адúна змúј на ч'ол'ака: "Прéтел'о, зéми кóжета та ид дóнеси вóда да пúеме!" И тój стáна та зé кóжета и от мáл е дúгна, за дá иде на óда* [V,PM,262].

одави pf **1.** 'кога дишните органи на некого ќе му останат под вода и нема можност да дише' ~ *тојнака флезе сос кон'у аф реката да мини. Кату беши мошне силна водата, гу зема надол, гу одави сос кон'у барабар* [V,PM,93]; **2.** – (**си**) ~ *дакле Кулýф áф морéту а тýка да си одáви, а тáмо, далгúте гу извадúха понапрет тáмо, дéка сáкаши да излéзи, гу фăрли морéту на сухо* [V,PM,8]; ~ *тогá Чингúй-дилибéја речé да не си одáвет и ги земá сóс марифéт, нá еднá адá ги фарлú* [V,PM,141]; ~ *и стом отúдоха áф стреду морéту, ету глéдат едúн човéк на морéту... и кату гу вúдоха от далéку, гу пожáлиха, ча сáкаши да си одáви* [V,PM,24]; ~ *жената и била мошни умовитна: знаиши, ча на увреjската книга е писано... сите христиани да си одавjат на морету* [V,PM,193]; **3.** 'кога со силно стегање, односно со затворање на грлото некој ќе остане без воздух' ~ *и тој, л'у излези отпрет, самовилата гу одави него, му зема нивjастата, и царjут му даде царчината на него* [V,PM226]; ~ *вечерот, кату и дошел крив самовил у дома му, момата оттук о-там гу замај муди ја каза, ча сос едно кокалче гу одави попова сина* [V,PM,226]; ~ *едúн дéн земá еднó вăжи, отúде на бахчáта, кату как му порăча тáтко му, да си обéси, фăрли вăжито на врăх дăрвото...*(но) *си разбú вăрхот от дăрвóто и тój не си одави* [V,PM,7]; ~ *мáчката, как бéши глáдна, фати тáмо, еднú мúшки одáви, дрýги изтепá, дрýгите побегнáли и фрет сá искрúха;* **4.** 'се отруе'(?) ~ *флезé аф казáно, са кăпá и са чинú еднó јунáче млáдо, од дjун'á-ґузелú по-хáрно. Кату гу вúде цáрjут, флезé и тój да са кăпи áф мл'ákото, си одавú нéтри, заштó мл'ákото бéши зихирлúа* [V,PM,124].

ода(j)а f 'просторија во куќата, соба'; во Солунско **удáја**: **1.** 'просторија, општо' ~ *вечерóт туриха женáта аф еднá одајá без светúло и Кулýф от вăнка га чинúха никáх и такá гу турúха и нéгу нéтри при жената* [V,PM,11]; ~ *онова сахат он направи на Лиму кехајовите кукá една одаја башка, та отишел на Солун* [V,PM,164]; ~ *и трите дивојки имали башка удаја, што седjали. Наj-малкат каде бахчjата ú гледаши одаjата ú* [V,PM,159]; и: **óдае** ~ *и на еднá óдае фнéтре úмаш'а злáтна суфрá и позлáтни стóлове, и фс'éкога úдеха да-едáт фнéтре. И на-софráта úмаш'а цáрцки мáнжи* [ВД(ГБ),328]

– уште еден случај во кој предлогот 'во' е заменет со **на** (укажува на внатрешност): **и на една́ бдае; 2.** 'просторија во која не са пали оган' [BS,120].

одајушка* f, dem. в. **ода(ј)а** ~ *та фаштја ноќ ѓавол, го клава нетре у еден сандăк, го товари на хамалино та го занесе на чилиби Теодораќовата куќа, го оставу- ва тамо при одајушката* [V,PM,165].

одајче n, dem., в. **одаја** ~ *цетата лајат по дворовите,[колите тропат по калдрмите,[галена Рада оште не станува.[Отвори стрино шарено одајче,[покрени стрино ресено килимче* [БВ,40].

одалечи (си) pf 'се истави, отиде на страна' ~ *и кату хождаха на пăнтјут, на еден орман нетри си одалечи аскерот от царјут неколко место пăнт* [V,PM,210]; ~ *кату одаличиха от нас земја нетре на морету, крал'ут позна што му ја открадоха момата* [V,PM,212].

оданăт adv 'онаму' ~ *тојнака кату излезе оданăт, најде чешма, на чешмата беши Маркова керка: кату слăнце светиши, кату месечина грешиш* [V,PM,77]; ~ *га вели: "не ти кажувам, рибу, дурде не ми извадиш оданат морету!" ...и рибата гу зема пак на гăрбо и гу промина оданат* [V,PM,100]; ~ *на моите греди, как ки кладиш остра сабја и как ќи проминими приз тамунака, мрјажите кц си сечат, та така ке да проминиш приз таму. Ки идими оданăт морету* [V,PM,77].

одбере pf **1.** 'меѓу повеќе различни работи се определи за она што е поважно, односно подобро' ~ *еднош поискали трите дивојки по една либиница от бахчеванџиата, и он пусна калеку да одбере три либиници, да занесе на царските дивојки* [V,PM,159]; ~ *добро јутро мои шуретu.[Дај Бог добро наши зету,[ти да јодиш на трлото,[да јодбереш девет браве,[девет браве сите исти,[ќи ти дајме бела Рада* [БВ,35]; ~ *Кара Ташо стар војвода,[одбрал момци за слобода,[што ки бије турски жган,[Заплакале стари буки* [БВ-113]; **2.** 'оддели едно од друго' ~ *му вели: "40 кила житу, ичмен, чиница, рăж, мисир ки ги турими на еден куп, ки ги разбăрками аф една удаја нетри и ки ги закл'учам. Ако можиш на еден вечар зăрно по зăрно да го одбери... тогас момата ми ки га дам"* [V,PM,97]; ~ *та си лéгнало дéтето, пак дјáдото срýкал мрáвките, та отбрáли сéмјатата сјáко на башкá. И катó стáнало прéс отринтá детето, отишлó на пóртите, похлóпало* [V,PM,258]; ~ *отишéл отринтá и му насúпали на еднó вăршúло по еднá мјáра от фрет сéмјата и го накáрали "до ýтре рáно акó мóжеш да гú отбéреш – хáрно, и шта та загобúме"*[V,PM,258]; **3.** 'препознае' ~ *и фнéтре фаф-пештерéта, тáм му б'éше кăштата... и бé пригиздéна фнétре сăс-с'акáкви прилигúа* (sic), *штото не-мóж'а ч'ул'áк да-одберé направáта-хи, óти ни-е-ч'улéш- та нáправа, ами от-јýди* [ВД(ГБ),328].

одберáн* adj 'нешто што има висок квалитет' ~ *еднó врјáме едúн човéк са чинú падáрин, сéлските лóзја да ги чýва, и, когá узрелјáха лóзите, дофáдиши еднá самовúла, нáј-одберáното грóзди тјáнака гу јáдиши* [V,PM,139].

одбур m 'кога се бере грозјето се изделува она што е поквалитетно и

се чува дома послано на леси, тоа грозје се вика **одбур** (дека е одбрано); се јаде кога другото ќе заврши' [ТГ,347].

одвечар adv 'времето откако ќе зајде сонцето, кога се стемнува' ~ *Ка́ бига́ме? Нѝа нѐл' ка̨жа́ме утве́ча̨рта, ут-мо́јто се́ло, ут-Ѝџиларе, сă-фа̨ти́ бо́јо, и ка́ бига́ме о́двечăр чувѐцте си́те си-туварúа ко́л'те, димѐк* [ПК,2(282)].

одвичера adv в. **одвечар** — тоа е време кога сонцето заоѓа, тогаш *вулуварто* со стоката тргнуваат за на кај дома; со исто значење и: **надвичера** [ТГ,10].

Одвӑде top.'име на место, ниви и градини од **оваа страна** – поименчена форма' (според некое маркирано место), Савек, Валовишко [ЈИ,М-И...166].

о̨двă̆рзе* pf 'ја отстрани врвката со која е врзан, затворен некој предмет (во случајот вреќа)' ~ *ква́ се-вра́тили до́ма̨, а̨-о́н па̨ри́ти бездă-ви́да̨т ти́а̨, ква̨-са́ уф-о̨да̨ја́та вне́три, чува́лити на́двор, то́ј о̨двă̆рза̨л еди́н чува́л и ги-пу́штал па̨ри́ти вне́тре* [ЛС(К),113].

о̨дго̨ва́ра̨ impf 'кога некој дава одговор на поставеното прашање' ~ *го́ро̨-ли, го́ро̨ зиле́но̨, ej-зиле́но̨, ej зиле́но̨,[и́ма̨ш-ли с'а́нка дибе́ла, ej дибе́ла̨, ej дибе́ла̨![... и-јо̨дго̨ва́ра̨ го́ра̨та, ej-го́ра̨та, ej-го́ра̨та* [ЛС-(К),131].

о̨дго́ри adv 'кога нешто се наоѓа, или се става на повисоко место, односно врз нешто'~ *по́сли ка̨л'та́та̨та̨ ки-му-ту́ри та̨кво́то̨ о̨дго́ри, ру́бити, шо̨-ќи-му-да́ј ка̨л'та́та̨та̨, па̨пу́ци, фуста́нчи, а́ко̨ е девојче сѐ, ц'а́ло̨ о̨бле́кло̨* [ЛС(К),136].

о-де (< отдека) adv 'за место, односно правец' ~ *пак дјаволот му вели: "отдека идиш, дека хождаш!". И тој му вели: "от селото ми кинисах, на Стамбол да пода"* [V,P-M,200]; ~ *и френгот му вели: "ти ли си Госпот?" И царјут му вели: "не ме знаиш мене кој сам"? - "О-де да знам?"* [V,PM,165].

о́де* impf **1.**'се движи, се оддалечува' ~ *и кӑжа́а на́ште бижа́нци: се́кој да̨-си-трӑгне бра́зда, да̨ не́ му-о́т бижа́нцте, дӑ-не́-мо̄-о́рат* [ПК,2-(222)]; ~ *и-ве́ле: "Е, дӑ-тӑ-фу́кне, о́ј* (скратената форма < оди) *ти про́си кума́те, а ја́ тво́јо мӑш две́ ли́ри ми дӑде́, скрија́л-ej утте́бе, нӑ-ме́не, ве́ле, мај-дӑде́"* [ПД,1144]; ~ *Га́лик мина́више прӓзна́што по́ле, о́јше Але́ксуво; о́н би́ше граница* [ПК,2(187)]; ~ *зе́ две́ ја́ја, ќ-о́де, ќи-зӑне́се. Оде пӑтут и сӑ-ми́сле: "А бре, си ве́ле, шо ќ-о́дам су-не́го дӑ-сӑ-да́вӑм, се́ки де́н дӑ-му-но́сӑм пу-две́ ја́ја... а́ми не́ зе́м ину-гуле́м ка́мен – а́ дӑ-му-сто́рам у-гла́вата"* [ДК,142]; – во двата контекста среќаваме примери за употреба на додатокот за место без предлог (**о́јше Але́ксуво** м. 'одеше за Алексуво' и **о́де пӑтут** м. 'оде пу-пӑтут...'); **2.** 'доаѓа на местото каде што се наоѓа тој што зборува' ~ *кани́ но́го л'у́ди, и а пошти́ на изми́ка́рут и́стум на вече́рата, да и наре́чи кане́тити да си о́дат; а ве́леши: Ела́јте, ету сата са азу́р си чини́ле* [MV,K,278]; **3.** изр.: **о́ди пу-цинде́мо** (клетва = оди по ѓаволите) [ПК,2(187)]; **ка ти оде?** (= дали си успешен?) ~ *излизе́л ӑдна́ш де́ду Го́спут дӑ-си-изви́де л'у́ју-ту нӑ-зе́мјӑтӑ...Кӑ наближи́л ӑдну-се́лу...влизе́л у-дво́рут...* (рекол): *"Пу́л'ӑм ка́к тка́јш, ниве́сту, и са́кӑм дӑ-тӑ пи́там, ка́ ти-о́де рӑбо́ттӑ" – "Ка́ ќи-ми-о́де? – ка́ са́кӑм, тӑка́ ми вӑрве"* [ВВ,309]; **н'а́ма̨ да̨-о́де** (= бргу ќе се случи,

нема да помине многу време) ~ *истăрчал, оjдéл тáм, ạ-óн ạднá лéạ вăрти, úмạ ýште двá-трú пăтạ дạ-извăрти зивгáрọ и-дạ-завăрши. "Дạ-дójдиш, вúкạ, дạ-пóчнạт сăденéто"...–"Н'áмạ дạ-óде пọлọвúна сáạт, ќи-дójдам"* [ЛС(К),123]; **óди-ми, дójди-ми** (= се кажува кога некој често оди и се враќа, т.е. не се задржува на едно место) ~ *шó нé седнýвиш на-адно мéсто, тýку цéл дéн óди ми, дójди-ми* (прáвиш) [ПК,2(187)]; **оди пу-царскó – дата-виде госпо** (= оди по "правиот" пат за да немаш непријатности) [ПК,-2(187)]; **ój тă сéди** (= тешко се опстојува некаде, невозможно е) ~ *уддéме Сикúрник, дă-сéдме, адни тýрцки кăшти пăлни ýбре. Шó вúкат вóшки, сúчко, ój* (оди) *тă сéди* [ПК,2(341)].

одели (си)* pf 'кога некој го напушта заедништвото, кога се разединува било од поединец, било од мнозинство' ~ *тогас тојнака зема на старио рăката му, га баца и му рече: "сполај ти, деду! Тинака пак това што ми чини на меника, ки ти проштавам, дур дека сам жив". И така си оделиха, тојнака на татак, старио на тамука* [V,PM,34]; и: **отдели** ~ *уф-јунáкăви двóри[слăнце прăпичéло,[уф-мó-мини двóри[póса зăрусúла[óтдили-се мóма[од-мáјка ут-тáтко* [ВГ,271].

одере* pf **1.** 'симне кожа од телото на животно со помош на нож' ~ *дjадоту му вели: "скору, побрати, да најдити една крава, да га заколити, да га одерити кожата, да га чинити мјах, да дојдити тука"* [V,PM,63]; ~ *тогас калугерот му вели: "тинака да идиш да фатиш един калугер кату мени, да гу заколиш, да одериш кожата, та да га надиниш тинака, да си чиниш калугер!"* [V,PM,75]; **2.** fig. 'ограби некого' ~ *нúштичко не му устăвúа, му га удрáа кóжта* [ПК(Мор)].

одерува impf в. **одере** ~ *пóпо ка видýве оти-јáгăнто-ј злó уф-нéгọвта кăшта, зимýве, гọ-ọдéруве јáгăнто (му-сиблéчува кóожта) и гọ-пуштýве дéкạ-сák'е дạ-óде* [В-Д(Пат),285].

одештими adv **1.** 'одејќи, додека одел' ~ *и рекле: "Оди си скоро, да не дојде мајка ни, да та изеде!" Одештими са момата и паднало едно клопце от конци; она одила, оно са мотало по неа. Ка дошла самовилта, надушила и рекла: "Што ми мирише на човек!"* [V,PM,269]; **одештимиса** ~ *бегал ут дома, утишал да пале касмет. Одештимиса по пăтут, стретел едни л'уде и питал: "Дека седе Дедо-Госпуд!"* [V,PM,266]; **2.** 'летајќи' ~ *оралут рекал: "Заколи три бивула, напăлни три меа вода, качи и врăз мене и ти качи се, да ке та извадум!"... Детто зготвило месото и водата, и качило врăз оралут, и оно са качило. Одешти ми са, каде викнувал оралут "Г'а", му давал месо, каде – "пју" – вода* [V,PM,271]; – во примерите кон формите на активниот партицип на презентот **одешти** се придодадени и кратките заменски форми **ми, си.**

ọдзóве* pf 'одговори на повикот' ~ *сă-прáа нạ-трú-и-пул, нé-сáке дă-с-ọдзóве* [ПК(Мор)]

одја f 'једна тинктура' ~ лекарство со кое се лекува кожната болест **црвиника** или **црвен ветар;** пред да се стави на болната кожа **одјата** се меша со **прав** од тутун или **катран** (пак од тутун) [ТГ,233].

одлучи pf 'реши' (во народниот исказ

пообично е да се употреби гл. 'реши', но информаторот го употребил "модерното" **одлучи**) ~ *та̀ ја ви́ка мо́и, ѫна̀ ја ви́ка мо́и. И-о́н не-мо́ж да-ѫдлу́чи. Од-де́ка ќи-ѫдлу́чи о́н чи́и е-дете́то. И- о́н ви́ка на ѫила́тѫ: "До́неси е- ди́н ме́ч и-дете́тѫ де́лигѫ"* [ЛС(К),110].

одмена f 'помош', в. **одмене** ~ *триш блазеј му на та мајка,[ка изгледала добар син,[добар син за одмена* [БВ,19].

одмене pf 'помогне во вршење на некоја работа, замени' ~ *триш блазеј му на та мајка,[ка изгледала добар син,[невеста да му донесе,[мајка да си одмене* [БВ,19]; ~ *оди ќерко оди, вода да напалнеш.[Чекај Ленко чекај и јас ке дом со теб,[и јас ки дом су теб стомни да ти одменам* [БВ,175].

ѫдмо́ри* pf 'почине' ~ *ви́кат: "Ej другáр! Шо́ прáјш, до́бар де́н!" "До́бар де́н'! Еве ѫдмо́рам ви́ка".* [ЛС(К),116]; ~ *"Ти́-ли-си Ил'о?" "Ас-сум". "Е кáк е та̀ рăбо́та?" Ви́кум: "Тăка́ и-тăка́, то́а другáро, ви́кум, о-изгуби́х". "Ки-до́јде бе́лки. Оj ти ле́гни си, о́дмори"* [ПК,Д,172].

о́дмăн adv 'близу, веднаш' ~ *пупăдúата чéсто пăта сă-нăјдувáла ус-еди́н ни́јн кумши́а. По́пут нă-мужéл дă-гу-пикáсе то́а. Он сéкѫа нидéл'а а-вăґáл цăрквăтѫ. Цăрквăтѫ би́ла о́дмăн ду-ни́јнта ку́ка* [ВГ(Ґ),275]; и: **одма** ~ *"Кáде-и сăндýчито?". – "До́ма!" – "Бăргo д-о́ш да-гу-зéваш". Сус-ко́јна гупрефăрли́ле ду-сéлуто, гу зéле, гуно́сăт. Ко́ ќи-гу-ви́де, ствáрно сăндýчито нéјно. Одма ги-зéма цáревиут си́н сăта* [ВЕв(Круш)303]; ~ *то́ѫ тѫргóвецо, тѫкá-е нáли, бѫгáт'ѫ чѫв'áк сè ми́сли нà-пари́ти, не-зăспáл о́дмѫ* [ЛС(К)107]; ~ *и нáм ут-тá кăпи́нта ки-си-клáвиш нă-сéмтѫ, ки си-ски́ниш ли́с, ки-кла́јш, то́ о́дма ки-сà-нàлéпе и ти ки-си-ши́риш ту́ка, ки-си-клáвиш нà-о́дàрут или мáса* [ВМ(Струп)317].

ѫднáдвѫр adv, opp. на 'внатре' ~ *А, му-с'áчи, ми́рѫ му-ту́рат, кóсичкà му-с'áчат и-по́сли нà-цăркватà кá ќе-е о́шти кà-ќи-му-ту́рат и́митѫ прет-дà вл'áзàт àв не́тре, ѫднáдвѫр ќи-му-ту́рат и́митѫ* [ЛС-(К),136].

ѫдне́ва* impf 'однесува, носи' ~ *и охче́ре, кáто чу тáзи лакардúе, ослóше го и му однéвашје кáта о́трина прјасно мл'аку, и змијéта го изјáвашје* [V,PM,261].

ѫдне́си* pf в. **ѫдне́ва** ~ *"... слу́шàјти, мо́рà дà-ме-спрòвéдети дò-до́ма. Дà-ми-ѫднéсити". И ти́à áјди. Двоúица гò-нóсàт дóма, имáл двà-си́на, а-дóмà н'áмàл ни́што* [ЛС(К),117].

одоздола adv в. **одол** ~ *одоздола иде едно лудо младо,[се песни си пее и пушки си фрла,[тој е Ариф ага, тој е море бегот,[право тој ми трга у наште дворови* [БВ,124]; ~ *еј одоздола едно лудо младо неженето,[а на анамче вели ем гојвори:[Аман анамче, колко го даваш твојто бело лице* [БВ,200]; и **оздола** ~ *тамо имаше еден војвода,[тој си имаше девет момчијна:[А бре момчијна, храбри јунаци,[оздола иде силна потера,[фаќајте пушки, труби трубите* [БВ,137]; в. **јоздола**.

одо́л prаер **1.**'подолу од даденот предмет, отстрана' ~ *тогај царјут и клал тел'али да викат, колко јунаци има и нема, да проминат одол конаќут му* [V,PM,159]; ~ *и Госпот послуша неговата молба, гу стори пиле, и летнал, отиде, ја најде нетре на бахчата, дека беши везила тенка камуха одол*

бел триндафил [V,PM,227]; **2.** 'кога некои работи се ставени една врз друга, т.е. едната е одоздола' ~ *царјут... го извади да му го даде, хем му наринчја на чобано: "ету ти го давам да го кладеш отдол јазико ти, ама глендај да не кажиш на жена ти, зашто, л'у да кажиш на неа, лошју ке да умреш!"* [V,PM,170].

одол adv 'на пониско место од нешто друго, долу' ~ *тојнака на брáта му вéли: "брáте, мéни ми са пикáи! Ки са попúка от тýка". Брáт му му вéли: "сакáн, брáтко, одóл úма човéци"* [V,PM,126]; ~ *и му рекоха самовилите: "тука о-дол има един страшин арапин, арапинот има една сабја, што вреви: јако можиш да на ја донесеш сабјата, ниа за ти дадеме тасот"* [V,PM-237]; ~ *тогас брат му му вели на лудојут: "сакин, брате, да не ги пусниш, зашто одол има базирґани, седјат, за уклавеш подин, да сетни бил'а за орандишими"* [V,PM,229].

Одонáт top.'име на место, ливади од **онаа страна**' (според некое маркирано место, во случајот од онаа страна на Бутковското Езеро) – поименчена форма, Валовишко [ЈИ,МИ...,166].

одрéве* pf 'одговори, прозбори' ~ *тогáс жáбите, кату чýха такá, заеднóч одревéха: "и нúа, сéстру, ки излéзими". И фатúха да излéват по еднá по еднá, и тójнака ги утéпуваши да не одрéвет нúшту* (со значење "нешто") [V,PM,29]; и: **одрјави** ~ *авџиолиа, кату чу така, му одрјави на царјут: "молим ти, царју, да ида дур на дома ми, та типăра ке да дојдам да ти кажа"* [V,PM,42]; ~ *немаши векu сос каква хвалба да гу хвали авџиолиата и му вели: "што му е бакшишут на тиа, авџиоли?" И тојнака одрјави: "две аспра"* [V,PM,42].

одри pf **1.** 'нанесе удар, натепа, удри' ~ *и кáту глéдаши, земá барлúвојут еднá балтúа, и кату гу одрú на пóпот сос балтúата, гу отепá, му га сјáчи главата* [V,PM,125]; ~ *тогас попов син му вели: "е, крив дјавол, дур сега ти беши живот!" и гу одри една бозлугана, гу закопа со сè нетри на земјата* [V,PM,226]; ~ *и он фати с стапот да ја намјари на главата да ја отепа... Он кату ја одри сос стапот, она по стапот си здигна и си завила на неговата шиа* [V,PM,175]; и: **одриј** ~ *как мо рече така, си разл'ути тој и салдиса косата, да гу одриј, и не можа. Тогас чамурџиата една бозлугана салдиса* [V,PM,233]; односно: **одари** ~ *и тогá, като вúде гúздава девójка, одáри си рăки от главáта и си тијá рéче: "Нека си зéмех л'у-штóто да úсках, когá бјах фчéра тýкана!"* [V,PM,260]; ~ *и тамáн агá б'éше на-вратáта на-пештерéта, и нат-нéк от-гóре дójде другúе óблак и пугăрм'а сас óган, са-фăрли гróм та пáдна та одáри змúјета, штоту б'éше на-кóне* [ВД(ГБ),328]; **2.** 'погоди со куршум, застрела' ~ *јуде изл'ала една змиа л'ута от моретy, дур наврах дарвоту си окаци да и јади малкате пилиња. Ја тој здигна си пушката, ја одри змиата, ја отепа* [V,PM,172]; – формата **одри** место 'удри' не е печатна грешка; може да се допушти дека честата редукција на неакцентираното **о** во 'у': **чувéк, кулéно** и сл. допринесла да се појави и "обратна редукција"; уште една потврда за тоа имаме во претходниот контекст кај кратката заменка 'му' што е регистрирана како **мо** (**как мо рече**

така); како втор услов за односнава промена треба да се споменат честите случаи на асимилација и елизија: **му го** > 'мо'.

о́дрина f 1. 'лозје во кое лозите се кренати на високо, на кревет врз кој се распослани лозниците' ~ *би́х на-о́дринта* [ПК,2(82)]; **2.** в. **о́дӑр 4.** ~ *ка̨ ки флéзе дóма, уф нéгувот двóр и́ма о́дрина (асма), ка̀ суб.лéче кушу́л'та, ка̀ зӑкáче тáм на̨ о́дринта, нӑ дирéкут. Ут кушу́л'та о́твурто сӑ уф мустáкте* (во шлемот) [ИГ,114]; **3.** за заглавниот збор **(одрина) во** Гевгелиско е регистрирана гатанката: **цӑ́рно мéче дрéн трéсе** (одговор: 'одрина') [ИГ,122].

о̨дромо́ни* pf 'проговори, одговори' ~ *кадúата, кату не чúнише хáз да úма таквúј мáлки дéца прéт нéгу, зашто́ удроман'аха óни сéкакви лáфови, и такá му речé на чорбаџúата, да ги изгóни децáта от тáму, да не чýјат што́ врéвјат двата* [V,PM,25].

о́дӑр* m 1.'кревет' (основно значење) ~ *го пита жената му: "што ли си така, мăжу!" Он и рекла: "кату не сам харно, жену, оморил сал динеска!" Ноа вечјар си заспал харно; утринта, кату стана от одăрот, си уму лицето, вели на жена му...* [V,PM,169]; сп.: **да пуми́ниш пуд о́дарут на̨ Исус** (ритуал во црквата пред "Христовото воскреснување" кога децата поминуваат под некаква маса која што претставува кревет на кој "лежи" мртвиот Исус); **2.** 'дрвена рамка на која има наредено врвки од тутун за да се сушат' ~ *вăркáјте дă-збéрме о́дăрто óт ки-зăвăрне* [ПК(Мор)]; **3.** 'заковани штици како кревет, поставени на дрво (на нива), оттаму стопанот го надгледува бостанот или лозјето, односно ги чува од крадци'; **4.** 'направа во вид на кревет (во дворот) врз кој е распослана лозница' ~ *нáпрăви о́дăр нă-ло́·ста да нé сă-рăсúпе грójсто* [ПК,2(82)]; **5.** 'дрвена направа како маса врз која се одгледува свилена буба' ~ *чим пурáсне гулéма, гă-нăрéдат на̨-гулéми о́дăре и га̨ рáнат гулéми грáнки. Одăре, крéвите импрáват, крéвите уд-лéси и уд-дăрва* [ПК,2(187)]; ~ *и нáм ут-тá кăпúнта ки-си-клáвиш нă-сéмто̨, ки-си-скúниш лúс, ки-клáјш, тó о́дма ки-са̨-нале́пе и ти ки-си-шúриш тýка, ки-си-клáвиш на̨-о́дарут или мáса, тóгин бéа мáлце па-мóжиш на̨-синúја* [ВМ(Струп)317]; **6.** 'веранда, чардак'?! ~ *вá вéчăр ки спúм нă о́дăрут* [СК,332] – објаснувањето е од Саќов, возможно дека тој направил превид, имено ако на верандата имало лежај (**одар**) и на тој начин ги помешал поимите.

о́дăрче n, dem. в. **одăр 5** ~ *сéмто̨ шо-ки-пл'ýске, шó ки-сă-рóе тó, ки-си-клáвиш идна̨-нóвина на̨-тó ед-ну-о́дăрче, ки-си-прáјш или мáса, шó úмиш ки-си-клáјш и нáм ут-тá кăпúнта ки-си-клáвиш нă-сéмто̨* [ВМ(Струп)317].

о́жа̨к m 'стап за разгорување на огнот во **пешта**'? [ЛС(К),95]. Објаснувањето треба да се прими со резерва, бидејќи по сите истражувања што ги имаме вршено во долновардарските, или пошироко во југоисточните говори, заклучокот е следниот: називот **оџак** (или **ожак**) се јавува со следниве 3 значења: **а.** 'сосидан отвор над огништето, стигнува до над покривот на куќата и низ него поминува димот', **б.** 'поткренат простор до огништето, служи за одмарање, обично на постари луѓе' ~ *тúја билú трú,*

четúри брáта. Тúа рабóтат, óн сéдал на бáата, на-оáко [ЛС(К),110]; **в.** 'привремено огниште во дворот заградено со неколку камења' – слични се објаснувањата и кај В. Будишевска. Веројатно работите се измешани со називот **ужег** 'запалено но недогорено парче дрво, гламја' во кој се крие гл. **'жегнува'**. Односнава зборoформа ја констатиравме во спомените на Трајко Кехаев од солунското село Ватилак, објавени од Љ. Милетиќ во сп. "Македонски преглед"

ожéни pf 1.'организира стапување во брак на маж со жена (обично младич со девојка)' ~ *тогас тојнака му вели: "брате, јазе познах, ча ми милуваш и сакаш да ми ожениш. И јазика некем да ти престăпнам речта, но богатска мома некем да зема"* [V,PM,85]; ~ *та хóата тогá ки нáјди едúн човéк сóс пáри, ки гу чúни пазáр едúн вéчер да гу ожéни сóс онáја женá; васа нóшт на мрачúло да сá; нúту тój да га вúди, нúту женáта нéгу* [V,PM,11]; ~ *аку сакаш, да ми ожениш, трéбува да ми га дадеш хизмиќарката ти... Брат му, кату чу таков одговор, заедноч отиде... и гу ожени* [V,PM,86]; 2. – **(са)**: **а.** 'стапи во брак девојка (жена) со младич (маж), се омажи' ~ *са исмами увреjката, гу зема, са ужениха двата, и дур на годината, увреjката родила две дечjунка от него* [V,PM,224]; ~ *и сéтне момáта са огодú за едúн друк от сéлоту и са ожéни и породú до три сúна, штото сегá ч'ол'ак кату тjах нéма на јунáсту, штó са врjадни да дúгат ду пéтстотúн окú* [V,PM,-260]; ~ *имашја адúн человéк стáра мáјка млого, што не мóжеше нитý да хóди, нúту да гледа ут стáрус. И рéче на синá си: "Сúнку, нúту да ни тú е прóсту, аку ни ма ожéниш"* [V,PM,263]; **б.** 'стапи во брак младич со девојка, се ожени' ~ *и ќосéто остóрили лакардúа сас баштá си, визúрја: кój шта зéме от незикáна мóми? – кój донесја жúвата вóда. Ја ќосéто ни глéдал да са ожéни* [V,PM,257]; ~ *нарăкúте-му имáлу гул'áма книгą и нą-книгăтą билó нăпúсăну: "Кăтó пручăтéш тăс книгą, já штą-стáнą и штą-сą-óжăн'ą зą-тéб'ą"* [ВД(ГБ),330]; ~ *кату ја зе детенто момата, си ожениха. От две-три дни сетне ету ти един крив куц от самовилите иде каде него* [V,PM,226]; ~ *един човек по дно времја и седјал на едно касаба, имал сирмае, харно работиши; дојде на иликиа, си ожени за една вдовица жена. Кату си ожени, припадна много сиромах, и жената му тешка са чини* [V,PM,161]; 3. изр.: **г-ужúни-ли** (= дали стори некоја непријатност, пр. дали скрши нешто?).

ожјадни* pf 'почувствува потреба од пиење течност, обично вода, ожедни' ~ *пуснал сугарите на езера, водата ја беха смрăкнали; тогас сопразна винуту на езера и, кату ожјаднаха ламите, го испиха виноту, си са опиха* [V,PM,185]; ~ *кату и дошел на самовилскиот бунар, беши ожадн'ал за вода, и бунарот кова не имаши* [V,PM207]; ~ *да туриш сунгарот нетре на езера, да смракни водата, и да туриш на вода место винуто: ламите кату за ожаднјаат, за гу пијат винуту* [V,PM,185].

оживен adj 'кога нешто егзистира бурно, активно' ~ *ер как да бида друмут и ако не е като по-*

наприд, ама па сѐ си останува оживен сус људа и су тарговија [МЕ(Р)72]; ~ *во џаде като ув елимцко време така и ут ка дуј-деа Турџите па и ду сеа ӑј идно уд најоживените су л'уда пăтиш-та* [МЕ(Р),72].

ожувјаи* pf 'кога нешто што не покажува знаци на живот ќе зажи-вее, пр. цвеќе, но во приказните и за човек' ~ *видел нетри мома умрјана. От-тука, оттаму фати да ја побарова, ја фати за гăр-лото малко, зăрното кајдиса от вунка, момата ожувјала* [V,PM-214]; ~ *дојдоха две змии да фа-тиха тамо да са борјат; кату са борјаха, едната змиа падна, са оклава, другата пак зема една трјавчина, ја маза по устата на оклаваната змиа и ја ожувјала* [V,PM,217]; и: оживее ~ *óна стă-нувă пипирýда, квă-ќи-гу-прòбýши, квă-ќи-òживéе, нáли! От-тúи пеперýди òстáвјат с'áми* [ЛС-(К),136]; ~ *напкум царувут син а зел за жена. Братјата и чуле, зашто оживела сестра им, ама не знајале дека е. Рекле: "Ад да са чиниме просјаци, просештими са по куките, ки а најдиме!"* [V,P-M,270].

òзáт' adv, opp. на 'напред' ~ *тáм дé фатúха да-жнáт сифтé зл'áва и-дúн зáјăц и му-фăрл'ават стра-пóт-му си-уидúса драж'áлитó-му, фл'ázи на-газóт. Фатú да бăга зá-јицут, за-да-си-скрúј на пш'ен'úцата и страпóт òзáт' вúра жн'é* [ВБ(В),344].

òзгóра adv 'од горната страна на нешто' ~ *и тúа сăглáсили, рéшили дă-гò-утéпăт...А-óн мýдар. Клáл едúн трýп òзгóрă и-гò-пòкрúл сò-кéбитò, óн пòт-крéвитò. И-тúа флúзăт, нóкнò вр'áми... бáгă, бýгă, бáгă, бýгă, излúзăт, óдăт, си-легнáли. Рáнто... си-мúи и вúка: "Ej тáа вéчăр, вúкă, еднú мýви, еднú кóмари ме-јăдéа"* [ЛС(К),117]; и: **òзгóри** ~ *тăкá ќи-нăпрáјми в-еднá сóбă висóкò, кăт нă-крéвăт, и òзгóри ќи-пòстéли-ми б'ál чăршáф и-ќи-нăфăрл'увáми лúс-тă òт-цăрнúца кăт-ќи-изл'áгăт цăрвито* [ЛС(К)136].

оздрави* pf 'кога некој ќе се ослободи од болеста, т.е. ќе се излечи' ~ *на Бóга си мóлиши, садé здрáви да му дáва на нéгу и на женáта му. И Бóг дадé, приниха мăра женáта му и полéка-полéка оздравјáла, са чинú хáрно* [V,PM-14]; ~ *рибата гу зема на гăрбо, гу извади оданат морету и му вели: "ти са мол'а да питаш и за мојта рана со што да ја оздравја", оти рибата имала лоша рана на гăрбо ú* [V,PM,86]; ~ *цáрјут, што седјáл áф онúа коняки, и бúл мóшни бóлин... калúнката на цáрју га закарá пó-нýда. Цáрјут, кáк хáпна от калúн-ката, оздравјá* [V,PM109]; ~ *ти са мóл'а, нá ти и еднó шишéнци, да нал'áиш мăра вóда да ми докáраш, да си омúам óчите ки ми оздрáвл'аат!*[V,PM,40].

оздравјава impf 'се ослободува од болеста', в. **оздрави** ~ *по две-три дни фатиха да му услекнуват добиџите, и едно дете от млогу-ту сипка, што имаши, дури веки кокалиту му са гледаха, ама ниту омираши, ниту оздравјаваши* [V,P-M,40]; ~ *он па му вели: "јаз от-напрет на Стамбол, на царскиј син му ослепех и двете очи; и колко хекимџии си собераха, не можјаха да го оздравјајат, и царјут сите ги заколи"* [V,PM,167].

ози (си)* (< вози) impf 1. 'се движи седнат во некакаво превозно сред-

ство'; 2. 'се влече' ~ *утринтá бишкáринот станá, глéда бúшката, пáк га нéма, áма на рáнината бéши пáднало слáна, и кáк си óзиши вáжето, пáт направúй* [V,PM,116].

Озрем (и: **Оздрем, Озрен**) top. 'име на рид со лозја'. Ј. Иванов допушта две можности: според лично име, но пологично од стсл. **зьрѣти**, односно **озирати** – место од кое може да се набљудуваат лозјата (с. Височен, Драмско) [ЈИ,МИ...-166].

osaде adv 'назад' ~ *да нема шубе да не ги откраваат кату жниеше, ги вăрзуваши и снопите; и кога са повратил osaде да види, дали стојат снопите, кога гледа, две или три снопи санким човек ги караше* [V,PM,82].

osat praep 'укажува на положба откај грбот на некого (на нешто)' ~ *сетни отиде и на удајата, дека беши керка му, и л'у влезе нетри, osat вратата гу најде кепиту и гу зема* [V,PM,35]; ~ *тамо, дека чуваши, едвам дојде една страшна ламја, ревјаши ешти от далеку; царјувут син, как ја виде, млого си оплаши... и са скри osat корен'ут* [V,PM,219].

оицка f 'натпревар' (?) ~ *децáта познáха, чá ке дá ги расúпат, побегнáха от тáмо, отúдоха тýка-тáмо. Тихúса, голéмојут нá édна óицка излезé пăрв, фатúха, гу чинúха цáр, и тójнака кату си чинú цáр, втóриот му брáт гу чинú визúрин* [V,PM,129].

oj interj 'за повикување' ~ *му велú гимицúата: "господúне, óшти нéма да úдими на господáро? Отговорú тój и му велú на гимицúата: "ój гимицúа, брáтку, óшти нé е врéме да úдéми на господáро"* [V,PM,14];~ *отúде викнá еднú хамáли и му дáва пет грóша, хém му вéли: "ój хамáли, нá ви пет грóша да гу издúгнити товá жрjáпче от тýка"* [V,PM,120]; ~ *oj мори моме, кутра Елено,[кажи го, кажи брат ти Марко дека-j.[Ej бре вие Геги, Геги Јарнајути, сега тука беше, не знам дека отиде* [БВ,68]; ~ *тогáс кăрпáчинот му велú на тел'áлот: "oj тел'ál, éту од мéника úма шejсéт хил'áди грóша и, аку артирúса друг пóвики, пák да дójдиш на мéника?"* [V,PM,18]; сп. **ój Мúлка** - обраќање кон девојка, жена што многу скита, што не е сериозна [ПК,-2(187)].

ojгун adv 'добро направено, што одговара' [BV,120]; ~ *нé мé-j ujгýн ká-óдум уф-нúхка, óтпăт ми-сă* [ПК(Мор)].

ojна f, bot., во описот на говорот на с. Кула, Серско, називот **ojна** се објаснува како 'смрека' [ЛС(К),-96]. Во блиската регија (Драмско), Ј. Иванов го запишал top. **Хojнáка** (с. Ливадишта), и го изведува од 'хвојна', стсл. **хвоина**, односно **ojна** [ЈИМИ...213].

ojнáк m 'човек што не држи до ветеното, што е непостојан' [СК,332].

ojска f в. **вojска** ~ *тамошниj цáр са случи да úмри, и останáло санот му на цáрчината. И на онúа днú úмаши кавгá сос друг цáр, беши собрал ojска* [V,PM,8]; ~ *тога царо зарадуван прашил jă, што иска да хи даде? Тja му искала нова кадилук, от де тja била, осем товара алтанjă и двесте души ojскă, да ja отведат ду градо хи* [V,PM,283].

ój̀ќe* impf 'сака' – архаизам (записот не е погрешен, но зборформата се среќава само во песна) ~ *лéштевичке, бéрберичке,[збúри пéна да-рýчаме,[ój̀кам, нéj̀кам,[пúле ми е загинáло,[óд-мóре дó-морé,[*

до-цáрóви двóруве [ПК,2(229)]; од истиот корен во малешевските говори (со кои граничат југоисточните) запишавме: **не хте** (= не сакаше), но комплетната парадигма ја немаме констатирано.

ок m 'дрвото што го поврзува плугот со јаремот, во други говори **гредел**' [MS,s,77]; сп. **оќ** 'воиште на кола кога ја влечат 2 коња' [ПК,2(82)].

ока f 'стара мерка за тежина, поголема од кгр. (1280 гр.)' ~ *му вéли на цáрју: "јáзе, цáрју, ти са цјáнем на тéбека да ти нóсам дăрви сóс 40 мулúнта, áма тé-рам да ми напрáвиш дéвет окú едúн чакмáк"* [V,PM,107] – во текстот се среќава проширена употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род: **нóсам дăрви**; за ова в. во граматичкиот дел; ~ *и кату ги виде ерген цар, и рекла на бахчеванџиата да му даде неколко оки јабалки* – случај на употреба на именка во служба на атрибут, како придавка: **ерген цар** наместо 'царски ерген'; ~ *тúја тинкúј, пу-петнáјсе кúла дă-лáгиш аднá тинкúа úма. Двăнáјсат аднó врéме тéглише стáрјут, двaнáјсат óки. Сјáа петнáјсат кúла úде аднá тинкúа* [ПК2(288)]; ~ *ахтаринот беши млогу сиромах, и нетри на дуќанот му немаши млогу сирмија: ако имаши една ока орјахи, една ока имиш* [V,PM,34].

окáт adj 'снаодлив, т.е. тој што се движи, односно контактира "со отворени очи" ' ~ *да-знáː, окáт сăвúке тóː, дă-знáː шó трéбе дaпурдáве, шó трéбе да кúпе* [ПК,-2(241)].

окачи* pf 1.'постави нешто на високо место' ~ *ја најдоха умрјана момата...ја кладоха нетри у сандукот, ја здигнаха, оттамо ја занесоха на царската чешма, близу имало дрјаво високо, тамо ја окачиха* [V,PM,214]; 2. – (**си**) 'се искачи на повисоко место' ~ *и кату виде дјаволот, ча гу тера уврејнот, си окачи на еден брјаст на врахот. Уврјајнот гу виде, ча си окачил, отиде и тој си окачи на брјастот* [V,PM,224]; ~ *си окачи умовитнојут гори, и лудојут, как виде него, и тој сос гриндата и сос каминот си окачи гори* [V,PM,228] – во текстот среќаваме остатоци од некогашниот назален изговор (**гриндата**); ~ *заеднош ламјата са варна да бега, но тој ниту светилуту изгасна, ниту са оплаши от неа, туку си окачи на јабалката* [V,PM,219]; ~ *Тогас си обăрна та и видел гори на дрјавото, та и видел сандукот, што лăскаши. Си окачи гори, сандукот дол гу извади* [V,PM,214] – во текстот го среќаваме глаголот **извади** со значење 'симна'; сп. уште: **окаци (си)** ~ *јуде изл'ала една змиа л'ута от морету, дур наврах дарвоту си окаци да и јади малкате пилиња* [V,PM,172].

окачува impf в. **окачи 1.** ~ *кату чу царјут, млого си нал'ути и от јад пукна. Тогас чамурџиата зева кон'ут, ја окачува нивјастата, и царјувото дете неговото кон вјахна, и чаморџиа пишак, отидоха на татковината му* [V,PM,234].

оклаве* pf 'убие' ~ *беши услекнала на јагнето мајка му, да остана без мајка; да фатих една кучка, цо* (sic!) *беши родила тогас, оклавах кучинтата, да кладох јагнето, саши* (= цицаше) *от кучката* [V,-PM,182]; ~ *и еден ден, кату играиха, си скараха, едната змиа а удри на другата, ја оклава, пак третата зема една трјавичка, ја*

кладе наврах уклаваната змиа, та ја ужувја [V,PM,209]; ~ *отиде на тајл'акот, му вели: "ету цар̀јут ми пушта на езера да оклава двете лами"* [V,PM,185]; односниов глагол (без префиксот **о-**, во формата **кӑлве**) го имаме констатирано во други долновардарски говори со значење: 'удира, тепа' ~ *онӄакӑлва́ де́тто за-ни́што,* односно: 'реже, прави да биде ситно' ~ *нӄ ичи́ца си-кӑлвахме ме́со* (со удари со секирче го ситнеле месото, наместо со машина за мелење) [ПД...].

оклаван* adj 'убиен' ~ *дојдоха две змии да фатиха тамо да са борјат; кату са борјаха, едната змиа падна, са оклава, другата пак зема една трјавчина, ја маза по устата на оклаваната змиа и ја ожувјала* [V,PM,217].

окно n **1.** 'преграден дел од прозорец' ~ *и о(т) три дни се́тне́ са е́ви ади́н ч'ол'ак на окно́то и ру́кна: "Побра́тимје, на́ ти за захме́те и за мл'акуто, што́то ма хра́нешје!" И фӑ́рли про́с* (sic) *окно́то адна́ зашие́на то́рба и ште́ше сабри кӑ́штата, като́ фӑ́рли то́рбата* [V,PM,261] – предлогот 'прес' во долновардарските говори се јавува и во формата *про́с,* како што е во контекстот, но тоа не му било познато на редакторот и затоа зад односниов збор напишал (sic!); **2.** 'еден дел, прегратка од дисагите' – вид торба од дебело платно со 2 "окна", згодна за товарење или за носење ~ *ве́ле, ве́ле е́м гојво́ре:["Ајде ма́јко, ста́ра ма́јко,[напӑ́лни-ми ма́ле мишинли́ј диса́ги,[едно́то о́кно ту́рцки жӑ́лти ли́ри,[дру́гото о́кно бе́ли мицӑдии"* [ПК-2(273)]; **3** 'прегратка од направата во која се оставаат лажиците' [ИГ-,127]; **4.** 'дел од направата **примка** којашто служи за ловење птици, еребици. **Примката** е составена од повеќе крукчиња направени од влакната на опашот од коњ; тие крукчиња се викаат **окна**' [ТГ,388].

околи́а f **1.** 'реон, покраина' ~ *са причу́ на си́чката околи́а та́мо, ча и доше́л еди́н траго́вец мло́гу бога́т, и си́чките чове́ци гу ви́ждаха, ама не мо́жаха да гу позна́јат* [V,PM,15]; ~ *фатиха тил'ал да вика по сичка околи́а, вел'а́јке така: "чујте, сел'ани, от цар̀јут има повелиа, на тој сиромах никој ништу да не чини лошу"* [V,PM,15]; ~ *а́рно а́ма сӄнастрви́ла една́ ме́чка и се́кој де́н му-земува́ла пу-една́ о́фца. И во́а чуве́к разгла́сӑве* (погрешно пишува: **разгласа́ве**) *низ-не́говта околи́ја дали ќа-се на́јде не́кој дӄа-а-уни́ште ме́чката, но́го ќе-гу-нӄгра́де* [ВГ(Мир),273]; **2.** 'близина, околина' ~ *фатили од мӑ́ра дни сетне правцјате да влеват сами нетре на морету, да са одавјат тамо: ближните си одавиха сички, и от околиа оставили чобаните* [V,PM,-193].

около (и: **о́кулу**) prаер **1.** 'за означување на приближна вредност' ~ *Дими́тре му-ви́ка на-панду́рут: "Ми́цо, о́ди зе́вӑј ӑдно́ ки́ло ичумен́, сто́ ки́ла (ки́ло ќи-би́де о́сум кути́и, ти́ја-сӑ пу-двӑна́јсет, о́кулу сто́ ки́ла). Оди зе́вӑј, ви́ја пце́та не́-се придава́т, дӑ-и-изго́риме ту́ка"* [ВЕв,296]; **2.** пространствено (укажува на заобиколување на некого или нешто) ~ *ќи-тра́гниа зӑ́-кӑдзе́тут... ко́а ќи-сти́гнеа до́ма, дузе́тут, ти́е що-бе́а устӑна́ти та́му ќи-зӑпа́лиа о́гин... и сӑ́та ти́ја сукоја, ко́ли, си-вӑ́ртиа, ӑ-вӑ́ртиа ниве́стӑта уко́лу о́гинут* (дел од свадбениот церемон-ијал) [ВЕв(Ил),-

307]; ~ *тога вл'али короконц'урето и ја изјали, чревăтă хи клали около воденичките камене, пак биските хи на цифоне* [V,PM,-287]; **3.** временски: 'приближен термин' ~ *óкулу Питрóвдин...~ околу... 17 година тога рече на мајка му: "мале, да идиш да ми тераш царјувата керка! Сакам да са женим"* [V,PM,88]; ~ *áрно áма тóа бúло нóго л'ýто* (пишува: **лýто**) *и сúте офчáрски кучúн'а сạ-рạзбе-гáле.Околу срет-нóќ мéчката úде. Офчáрските кучúн'а сạ рạзбéгаваṭ, а малéчкото кýче ú-се-фрлúло нạ-врáто нạ-мéчкạта* [ВГ-(Мир),273].

óкул–óкул adv 'наоколу' (скратена форма од **óколо**) ~ *и си фạрлú уч'úт'ạ, пугл'éда на стр'ăш'та А лéксандрóту и вúд'ạ инó м'áсту млóгу хýбаву стулúсану óкул – óкул с'é сăс стр'éбру и мáламу* [MS,t,60];

октакóш'а num 'осумстотини' ~ *са јас сă рудúх на хúл'а октакóш'а éнининда ин'á* [MS,t,87].

октóмбри m 'есенски месец (X)' [BV,120].

оку n 1.'орган за гледање кај човек или животно' ~ *úмаш' кáк и ти да му гу звáш' на н'éгу укóту, амá тр'ăбува да ти гу звáј тój и дрýгуту óку* [MS,t,57]; ~ *мувéле:"Ќи-ти-гу-извáдăм óкуто". – "А бе, кăк ќи-ми-гу-извáјш?, вéле. Јáс уд-óгнут тă-извáду, па óкуто ќи-ми-гу-извáјш?"* [ДК,137] ~ *утúди на брáт-ú му-р'éч'и: "ми брăка иднó óку?"* [MS,t,51]; ~ *ричé Гóспот: Сфитúло на снáгата и óкуту му. Окуту áку ти и чúсто, сăта снáга ти сфéтена; па áку тú и óкуту лóшо, сăта снáгата ти и тéмна* [MV,K,264]; и: **око** ~ *му рекла: "Иди направи един сăндăк толек, штото да можеш внетре в нег да стоиш прав, на средăтă да кладеш едно сăрче колко једно око, извнетре да сă закл'уча и да са откл'уча"* [V,PM,280] – специфичното образување **толек** наместо 'толкав' (форма нотирана во Зборникот на Верковиќ), иако не е типична за македонскиот јазик, особено не за говорите што немаат допир со српскиот јазик, сепак ја сметаме за реалност, бидејќи при дијалектните истражувања во Гуменџа (јужно од Гевгелија, за жал денеска во Грција) запишавме: освен **тóлик** и **кóлик**; ~ *сạдúлạ Гéлạ бọсил'ак,[нạ сýхạ хрúдạ без јóда,[јóдạ нéмạ дạ гọ вáди,[плéтạ нéмạ дạ гọ грáди,[Гéлạ си óчи цăдúлạ,[тạ си бọсил'áк вạдúлạ* [ПсС(З),70]; **2.** изр. **му ни фáти укóту** (= остана разочаран од нешто, не му се допадна) ~ *"и тú úмаш' хáк да гу уклавéш' н'éгу, да сă пукáциш' на џ'ạмúјата, тój пак да стуú удóл, да сă фăрлиш' тú на врăх н'éгу!", сă почýди нóс, му ни фáти укóту, за да ја стóри тáс рáбута* [MSt,57] – во контекстот има специфичност во линеаризацијата: кратката заменска форма и глаголот се разделени со негацијата: **му ни фáти укóту; на око му влези** (= му остави силен впечаток); ~ *излези една мечка, идиши по негу. Попот са вăрна и га виде, мошни на око му влезе и га зал'уби; мечката от попот останала трудна* [V,PM,106]; со блиско значење: **óчте дạ-ти-устáнат уф-нá·** ~ *лигнýве-си; áма тáа згрáта пулúло, куту пулúјна злáто, óчте дạ-ти-устáнат уф-нá·, лăске* [ПК,2(263)]; **имах на око** (= планирав, сакав нешто да сторам) ~ *ув неа јас имах на око прăвно и прăвно...* (недостига натамошниот текст) [МЕ(Р),70]; **тăкá ми-испáдна уд-óчите**

(= силно го замразив) ~ *то͝ сéга сáмјо кăжáл: "Тo͝ дéф тăкá ми испăднá уд óчите, дáјте-ми édна бăлтúй кó-дум и нéго ко͝-фáтум, кó͝-дунéсум и дéфо"* [ПД,160]; **да ти не-је уд око!** (= се кажува кога некој добро изгледа, односно кога е поправен) [ТГ,247]; **óчи прáвум (бăркум)** (= ништо не работам, го губам времето) ~ *шó нé испáднувиш нá вóнка мáлце, шó прáвиш цéл дéн дóма? – Очи прáвум (бăркум);* **óчте ми-пубилéе** (= така се изразува, се жали тој што многу време очекува некого, со поглед управен кон правецот од каде треба да се појави); **да си отвориш очите** (= да бидеш внимателен, да не дозволиш да те измамат) ~ *ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозја, бахчи, кашти, олóви и другу, што úмам фрéт тúнака ки ги повéлиш, áма да си отвóриш óчите* [V,PM,7]; **óште óчте му глéдат** (= се кажува ако вдовица се премажи бргу по смртта на мажот ѝ) [ПК,2(187)]; **за побегна, де ми глендат очи** (= ќе заминам одовде, ќе одам било каде) ~ *ú вели: "мале, мила мале, јазе как за вјахна таткова ми кон'а...за побегна, де ми глендат очи, и ошти еднош да си не видем тука"* [V,PM,183] – сп. специфичност во збороредот: глаголот и заменката се разделени со негацијата **(да си не видем тука** м. 'да не се видем тука'*)*; ~ *"дúрму тăј рáбутáта, скóру да стáниш' хазăр' и да си пójти, д'е ва гл'éндат óчи, éзми си и тýс синдýч'а, нăтр'а тúсă сúч'кат'а парă!"* [MS,t,57]; **почнáл да-и-белéе óчте** (= се кажува кога некој губи свест) ~ *са-грабнáле и Ѓýптино почнал да-и-белéе óчте, а змéо го-питáл шó тóлко са-кукóте* [ВГ(Мир),272]; **пуглиднáл пуд óко** (= кога некој на брзина ќе погледне некаде со намера да не биде забележан) ~ *и лисúцăта ки-му-рéче нă-вăлко: "Ама ко͝-ки-влéзăме уф-мéне, сáмо прăт-тéбе дă-си-глéјш. дă-нé-дúгиш глáва нă-гóре".Уф-тó͝ врéме вăлко пуглиднáл нăгóре пуд óко и шó ки-вúде; рúби* [ВД(Пат)286]; **и си-фăрлú уч'úт'а** (= го усмерил погледот, погледнал во одреден правец) ~ *си фăрлú уч'úт'а, пугл'éда на стр'ă-ш'та Алéксандрóту и вúд'а инó м'áсту млóгу хýбаву стулúсану ó-кул, óкул с'é сăс стр'ébру и мáла-му* [MS,t,60]; ~ *лéже тáм пуд-ăнă-сéнка, ко͝-пýле ăну-пúле цúфка нă ăнă-дăрвúче и вó ко͝-си-фăрле óчите, пýле тáму ăнă-змúа сă-дéбе ду-сидéлту дă-му-ј-зéва пилúшчăта* [ВВ(Крон),312]; со исто значење: **убăрнáл óчи** ~ *"Арну, чéду, árну! Ами кój тă-нăучú тăкá спóрно дă óрăш, сúне?" Урáчут убăрнáл óчи нă-нéбту: "Гóспут, дéду, Гóспут мă-нăучú, óн е-врéдин зă-сé нéшчу"* [ВВ,-310]; **ни óко нé удвăрзýва** (= не погледнува) ~ *му-дунисýва кáфе, ни óко нé удвăрзýва кади-нéа тó дéтито. Пýле, óн му-ă-прá вáа рă-бóта* [ДК,132]; со исто значење: **óко нé фăрл'а** ~ *вójден тáка, ýтре тáка; двé-трú пăти тúшле – нéма. Дéтто нé пругувурýва су-нéа úч. Око нé фăрл'а. Ину-дéн сă-рăзбул'ýва тáтку-му, крáлут* [ДК,132]; **óчи ни дéка, тáм ни глáва** (= се кажува кога некој е без ориентација и движењата му се непланирани) ~ *чúчо вúке: "Ас úмум двé кéрки, ти úмиш снáј млáди, тáмо ák ги-устáвме тáа ки-стáне гулéма бел'á. Пóárно, вúке, óчи ни-дéка, тáм ни глáва"* [ПК,2-(357)]; клетва: **гóспо зă-óчте дă-му-фáне** ~ *"Дéка-ј, вúке, тáтку-ти?". "Тáтку-ми, óдăхме уф-Исúн чаýш,*

зимá гу-издаḍé-гу на-гъ́рчко: евзу́л". "Арáм, ви́ке, да-му-би́де, гóспо заḍ о́чте да-му-фáне, тóлк гуди́ни шóсте гу-рăни́ли" [ПК,2(357)] – во контекстот среќаваме несоодветна употреба на кратката зам. форма за неправ предмет **му** наместо формата за директен објект 'го' (**гóспо заḍ-о́чте да-му-фáне**); со ова и со многу други примери се потврдува она што го имаме истакнато во граматичкиот дел: дека нивелирањето на падежните форми кај заменките во овие говори е прилично напреднато; сп. уште: **лоши очи** — трудната жена не треба да шета по селото бидејќи има луѓе *сус лоши очи па можат да а урочат* (= да ѝ сторат некоја маги- ја) [ТГ,104]; — ако непознат човек дојде во куќата каде што има новороденче, пред да поминат 40 дена, и ако го помилува детето, тогаш, по заминувањето на гостот детето го стават на местото каде што тој седел и ќе го *затракал'ат* (= превртат) *за да не гу фате уд очи – да не гу уроче* [ТГ,116].

окоḳо́рен* adj 'кога некој има втренчен поглед', в. **очеклен** ~ *чи́ниш сáке да-т испла́ше, утвури́л адни о́чи окоḳо́рени* [ПК(Грам)].

окуму́ш adj 'образован, способен, начитан човек' [СК,332].

ол* m, zool., Bos Taurus (в. **вол**) ~ *за јáм и јáс л'ăп, за пóда сăс óлувéту да му дáм óда да пи́јат* [MS-t,65]; ~ *за сă нáјада хýбаја, за му дáм и на óлувéту да идáт, за му дáм и пл'ăва* [MS,t,65]; ~ *сегá ти порăчувам: ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозја, бахчи, кашти, олóви и другу* [V,PM-,7]; ~ *една жена си имала еднă соjă дăштерја и другă завареницă. Нехинăтă си миловала много, пак завареницăтă ненавиждала, бахтала и ја праштала да паса оловето* [V,PM,286]; ~ *да му ни устáни ни урáлу ни ш'óгуд'а и óлувéту да му б'ăгнат* [MS,t,77]; во примерот што следува има траги од назалниот изговор ~ *тýс óл и́ма на грăбó фрăнгăрăц* (= црв јагорец) [ПсС(З)-,67].

олаḍáк 1.adj 'вистински' ~ *тáтку му и мáјкă му олаḍáк си прăкăжувáле: "цáрут гулéма вујнá утвури́л, вójскăта а здрубúл; имáло ни́коа дујнá-ѓузили́jка тáм, заḍ нéа сă типáл"* [ИГ,114]; **2.** 'можен, иден, што се очекува да биде', сп. ~ *зéт олаḍáк* (кога постојат индиции дека тој ќе биде зетот) [ПК(Мор)] – турц.

олеле interj 'изразува болка, жалење' ~ *тојнака пита на жена му и на баба му, дека е дјатету. Баба му, сос сăлзи плачејќе му вели: "олеле зетју, на свадбата јангăн са чини, дјатету изгорја!"* [V,PM-,94].

олски adj 'нешто што се однесува, односно што му припаѓа на **вол**' (во крајната источна периферија се реализира како **ол**) ~ *и тојнака отиде, зема девет олски мрăша, ги враза ysад кон'а сос девет чингел'а... И кату са очиха ysат кон'ут олските мрăша, фати да јаде и си закачи за деветја ú глави сос деветја чингели* [V,PM,78]; ~ *слăнцето им вéлиши: "и вúа сти хáрни, áма нáj-мáлката, Ангели́ну, е нáj-хáрна". Тéнака од јáд што да чи́нат? Оти́доха, га измáжаха сóс óлцка лáјна* [V,PM,132]; во контекстот прави впечаток дека личното име од ж. род **Ангелина** во номинатив завршува на **-о**, односно со редукција на **-у: нáj-мáлката, Ангели́ну, е нáj-хáрна**, што претставува потврда за нефункционирањето, или на делум-

ното функционирање на категоријата род во југоисточните говори.

óлушум m 'синко' ~ *ни́м óди сáм, óлушум, óти е стрáшно* [СК,332].

óлăн interj 'бре' ~ *óлăн Ми́цо, зăш'ó стóјш тýка сáм?* [СК,332]; ~ *шó сă-смéјш óлан; мáн-ми се уд-глáфта, óлан* [ПК,2(82)]; ~ *това сиромах кату си напи вода, рече на дјатету, без да знај, ча он га има правена чешмата: "их олан, побратими, какви будали л'уди има по земјата? Да имам толку пари, јазика хождам да открадам куумциовата жена, а не да чинам тука чешма да пиат светот!"* [V,PM,67] – во текстот среќаваме употреба на конструкцијата **има (нема) + глаголска придавка** и тоа во првичната форма: **га има правена чешмата**; ~ *и л'у гу виде, му рече: "поможи Бог, јунак!" – "Дај ти Бог добро!" Пак авциолиа му вели: "ама јунак што си, олан побратими!"* – турц.

омадри́ pf 'стане разумен, послушен' ~ *и тóј, катó не мóжеше да е омадрú на лафувéте, са зач'ýди, как да направи. И бјéше времéту зúма, и фатú адúн сн'ак, аднá фортýна, и хи рéче: "Мájку, аку мóжеш да приспúш тази нăш на керамúдите отгóре на кăштата, шта та оженем"* [V,PM,264].

омажена* adj 'жена што е во брак', ~ *ако си дојш пред Ѓурѓовден,[ти ке ме најш армасана,[армасана немажена,[ако си дојш по Ѓурѓовден,[ти ке ме најш омажена* [БВ,164].

омáла f 'вид лесна несвестица од преумора и глад, односно од голема жештина' [СК,332]; **во случајот:** од преголема изненаденост ~ *узбăлтúта, а-бре, а-бре гу-нăсéчуве, то дăрвуто пăждúне, пáри пăлăн уф-нéтре. Уддéл пá нă-брáт мукăжáл. Уддéле зáдно. Пáрте ká видéл, знáчи, óмăла да му-пáдне* [ПД,161].

омакан* adj 'натопен во течност' ~ *така сетне домакинот поклонува три поклони, и попот земува литургиата, ипсосова и псалит "достојно ест", хем раздава попот на сички по една хупка, омакана сос вино* [V,PM,251].

омами (се) pf 'кога некој ќе стори нешто што не треба, т.е. ќе се излаже' ~ *с-легна Марко, дремка го навали,[па достаса Јуда самовила,[она беше на висока тумба,[омами се това летно сланце,[да го свале Јуда самовила,[се фатија на јуначки нозе,[се фатија борба да се борат* [БВ,28].

омдúса impf 'очекува, се надева' [B-V,121]; ~ *ич нă-нéго нúм да-умдúсиш* (= немој да се надеваш дека ќе ти поногне) – турц.

омира* impf, в. **омре** ~ *по две-три дни фатиха да му услекнуваат добиците, и едно дете от млогуту сипка, што имаши, дури веки кокалиту му са гледаха, ама ниту омираши, ниту оздравјаваши* [V,PM,40].

омирáло n 'смрт, умирачка' ~ *тýка на гóрата излéзоха дéветмúна хајдýти, на соблéкоха, на гу земáха сúчкото имáни, и от омирáло, што куртулúсахми, пák бериќáт* [V,PM,22]; ~ *ониа другите л'уди, што беха на корабјут сос момата, сос лошо омиралу беха умрјали, ги фарлиха нетри на морету* [V,PM,212]; ~ *и кату останала трудна, ја не имаши от радост. А ли дошло времја за да роди. Пăрво викнали две стари баби, за да ја отродат. Царицата, от млогу болки, дојде дури на крај омирало*

[V,PM,275] – се забележуваат 2 посебности: прво во врска со зборо-редот – глаголот и заменката се разделени со негацијата – **ја не имаши от радост**, второ: присуство на адверсативниот сврзник **али** – **али дошло времја за да роди**; ~ *га земá човéкот змúата, га кладé на пáзвата му, чинú илúк на змúата, га куртулисá от омирáлото* [V,PM148] – во текстот имаме употреба на предлогот **на**, кога покажува нешто во внатрешноста, наместо предлогот 'во' (**га кладé на пáзвата му**).

омисле́н adj 'тој што има грижи, замислен' ~ *кáзал на бјазарѓáнина: "За две рáботи шта та пúтам и, акó ги свăршиш, зúмај рúбата. Да ми кáжеш, кóлку укú вóда úма фаф барáта, и кóлку аршúна úма от земјáта до нибéто и михлéт до трú дни, акó нé, шта та зáгобја". И си отишéл бјазарѓáнина омисле́н* [V,PM,255].

о́мја̨с m 'изглед' ~ *адúн о́мја̨с сă* (= слични се, имаат исти црти) [ПК-(Мор)] - грц.

омја̨с(в)а impf 'личи, напомнува на некого' [BV,121]; (и: **умјаса**) ~ *и момчéта са чинúха јунáци, си научúха, ферманлúи си чинúха* (пишува: **си чинúхат**) *и фрéт са омјáсаха кату брáтка* [V,PM,144]; ~ *цар-јут повел'а на негови л'уди, му донели увреинот отпрет него, го заколи сос нож, заколеха и едно прасе. Кога гленда, сăрцата омјасат* [V,PM,194]; ~ *куумцината гледа, кату неговата жена умјаса нивјастата. Тогас му вели на дјатету: "Лудо младо! Ушници, прăстен, бил'уџуга един мастор ги чини. Ами и кумицата и нивјастата са омјасат"* [V,PM,70] – грц.

омори (са)* pf 'кога некој ќе почувствува замор' ~ *го пита жената му: "што ли си така, мăжу!" Он и рекла: "кату не сам харно, жену, оморил сам динеска! Ноа вечјар си заспал харно; утринта, кату стана от одăрот, си уму лицето, вели на жена му...* [V,PM,169]; ~ *ету излезел един арапин, му вели: "што дјадо така пешкаш тука и викаш: ох?" И он му вели: "е ајол си оморих, та затова викам: ох!"* [V,PM,234];~ *за дá го изедé ламјáта, дáл му едúн сăт и го испрáтил да донесé от назикáна вóда. И катó пат'ýвало детето, оморúло са, заспáло на пăтја* [V,PM257].

о́мо́с conj 'за спротивност – ама' ~ *"за ја згурúш', ш'тó да ти прáв'ą? о́мо́с јас мójту приќé ш'ту гу úмам ут мájка и си гу знája!"* [MS,t,11]; ~ *д'ăтито о́мо̨с за-дан'ą забáви, цáл о́р'ąх му-го̨-бутнá на-газóт. Тó о́р'ąхо̨т фатú. Н'úкна и му-изл'ázи ут-гра̨бóт-му* [ВБ-(В),344]; и: **о́мус** ~ *си вúд'ą о́мус и ранкáта прăстин'у: н'ăј н'éјн'у* [MS,t,22] - во контекстот имаме остаток од назалниот призвук: **ранкáта**, уште и беспредлошки состав: **ранкáта прăстин'у** (м. 'на ранкáта прăстин'у') и трето: неакцентираното **а** и неакцентираното **ă** имаат иста реализација, и оттаму формата **ранкáта**, иако големата носовка во односниве говори се јавува со континуант **ă**; ~ *да пóш' да му рич'éш' на ч'урбаџ'úјата: "б'ăлуту ч'éрну стáнува, ч'éрнуту б'ăлу стáнува, пúсанóту о́мус са ни распúсува"* [MS,t,14] - грц.

о̨мо́т m 'јарем'(?) [ЛС(К),96]. Веројатно се работи за превид, **омот-от** (или: **омоќ-от**) значи: 'парче дебела кожа која што ги **поврзува**

гредело́т со **јаре́мот**, ги спојува да се држат заедно' (во некои говори), додека 'јаремот' е "дрвена рамка" во која се впрегнуваат воловите кога орат, или кога влечат кола. На поширок простор наместо **омо́т'** се употребува: **привој (приву)**, сп.: *ве́ли: "бра́те, на́ ти а та́ја ко́жа да си чи́ниш едно́ при́ву за ора́лото"* [V,PM,125].

омре́ pf 'престане да живее, почине' ~ *и де́тето му са примо́лило и заре́кло, о́ти не́к да осто́ри си́н на ба́шта́ си и да му даде́ не́говите дре́хи, пак то́ј да зе́ме не́говите и са прикле́ло да омре́ та, а́ко ста́не на по́фтор, тога́ да ка́жја на ба́шта́ си, о́ти е то́ј си́н* [V,PM,257]; и: **омрје́** ~ *хи вели́: "Се́ди сега́ ту́к да се́мне, та кога́ се́мне, аку си жјува, шта та о́женем". И то́ е оста́ и ми́слеше, дано́ да омрје́, немо́ј за тува́ да збуру́ва* [V,PM,264]; ~ *от го́ре до́јде дру́гие о́блак и погъ́рмјъ́ сас о́ган, са фъ́рли гро́м та па́дна та одъ́ри змије́та... та гу отре́па... и та́м като́ омрја, оти́де си дру́гата мъ́гла* [V,PM,260]; односно: **омреа́** ~ *свъ́ршила са клетвата, што́ са прокле́ло де́тето на ко́се́то, о́ти, ако́ омреа́ та на́ пофто́р да ста́не, тога́ да ка́же на ба́шта́ си на́ визирја, чи то́ј му е си́н, пак ко́сето не* [V,PM,258-259]. Може да се претпостави, како што беше истакнато, дека поради неинтензивниот изговор на неакцентираните вокали дошло не само до замената (редукција) на **о** со **у** (*чувек* м. 'човек'), туку и до обратна редукција (замена на **у** со **о**: *омре́* м. 'умре'); има и други такви случаи што се објаснети на соодветните места.

омрјал adj в. **омрен** ~ *и от два́ дни се́тне гу гле́да еди́н от хизмика́рјато като омрја́л, та гу попи́тал: "Оти си така́, ч'орбажи́?" И то́ј му рекъ́л: "Зашто́ ма пи́таш? Ни е́ то́ја ра́бота"* [V,PM,256]; ~ *и охче́ре са опла́ши, о́ти ни му плати́ мл'а́куту, што́то го хра́н'ешје 40 дни. И си оти́де офче́ре дома́ си и са ч'о́дешје, што да сто́ри, и бје́ше като омрјал ста́нал* [V,PM,256]; – во контекстот имаме употреба на минатиот активен партицип-2 (што во литературниот јазик се среќава во глаголски конструкции како л-форма), во функција на придавка, атрибут (**омрјал** = умрен).

омре́ш m 'смрт, умирачка' ~ *па ви́и му са ре́кле на не́го: Ето за Ис..., шо са чини́ чове́к Профи́тин, стра́шин и на ла́фот и на рабо́та кри Бо́га, и на са́то инса́н; да как гу прудусува́ле Книгови́тите и Старе́ите за те́шка омре́ш, да гу ставроса́ле* [MV,K,253].

омрен adj 'тој што не е жив' ~ *и она му рече: "добрја да дојдиш! И јаз имам маж на курбет, дајма го чекам да дојди: има сега петнајси година ни го чух, ни ме чу и он, не знам жив је или омрен"* [V,P-M,163]; в. **омрјал**.

омудри (некого) pf 'направи некој да биде смирен, мудар' ~ *ниа чјухми, оти имаш јунак зент, штото страшни лами фати живи, белата бесна кубила ја фати, ја омудри, молим на вашо величество да го пусните* [V,PM,186].

ому(j)е* pf 1. 'измие, исчисти нешто, најчесто со вода' ~ *умовитојут му вели на лудојут: "а бре, ти, ако дојдиш по-напрет от гората, да кладеш малко вода да са топли, да ја омуиш на мајка главата"* [V,PM,228]; ~ *и от сја нататак, кој ки иди да мели на воденицата,*

хак да не зеваш, туку, кога ки испрашташ човекот, тасот да гу омуваш, та тој ке ти дава по една жалтица [V,PM,278]; ~ *и му вели лудојут на умовитојут: "јазе, брате, ја умух на мајка главата ѝ и л'у ја омух, отворила устата и сакаши да јади, зех и јаз едно ице, ја дадох да јади"* [V,PM,229] (случај на употреба на кратката заменска форма за директен предмет **ја** наместо дативната 'ѝ': **ја дадох да јади);** во истиот текст и: **омие** ~ *тогас јунакот седна да чува воденицата и, кату му порăнчала младата самовила, тăј праел: л'у да омиваши тасот, един алтин добиваши* [V,PM,278]; **2.** – **(са)** ~ *ráну за стáна ут спан'éту, за сă óмуја пóнапр'ăт'* [MS,t,65]; ~ *"ти са мóл'а, нá ти и еднó шишéнци, да нал'áиш мăра вóда да ми докáраш, да си омúам óчите ки ми оздрáвл'аат!"* [V,PM,40].

он pron **1.** 'лична зам. за 3л. едн., во источната периферија се употребува и **тој**' ~ *и она отидел, гу бакна рăнката, и тој ја дава един алтин многоценно* [V,PM,164] – во контекстот се присутни неколку граматички посебности, прво, случај на нарушена конгруенција: **она отидел,** што претставува убав пример дека не треба случаите од типот **"он рекла"** да се објаснуваат со зачуван и вокализиран **краен ер. односно вторично појавен (в. Ј. Иванов, М. Малецки, Зб. Голомб и др.),** туку дека е во прашање нефункционирање на категоријата род (ова веќе го имаме коментирано; в. во граматичкиот дел); второ, неразликување на функционалноста на прав и неправ предмет: **тој ја дава** (м. 'тој ѝ дава'); ~ *и óна рăбóте мéсц-и-пул, зăвúве óна. Зăмéсиц-и-пул пурáснуве и зăвúве* (станува збор за одгледување на свилената буба) [ПК,2(...)]; ~ *óде óна дă-шéте, дă-рабóте, дă-крáде, óн ус-дéцта сéде* [ПК,2(234)]; ~ *пýшта: пупадúката и óна гу-пáсе, пáсе, гу-дукáре. Оно пá грăц, грăц, пá вăгл'ăне јáде* [ПК,2(233)]; **2.** '**он**' во функција на директен објект', поконкретно: **óна** со значење 'неа' ~ *цвúка ка:-тýриш уф-бăкăро* (**бакар** = котел), *ќа:-пудвáриш, ќа:-прăцéдиш. Сéтне пóдварта ќа:-искáриш, и н'а: ќа:-прăцéјш и óна уф-цидúлка ќа:-тýриш, сă-чúне тáм* [ПК,2256)]; ваквата нерегуларна употреба на номинативната форма **он, она,** освен во материјали од Кукушко е констатирана и во Серско: ~ *а пеликáңо úмą нąпрąвéно седéло и ми пáзи, нą-мójąтą кăштą úмą седéло, вúкą, и-óн гą-лекувáх* (м.: 'и него го лекувах') [ЛС(К),129]; и во други регии: ~ *најпосле чини една кратунка, га издјалка добре, га тури аф чешмата. Она веки га оставиха, не га откradоха* (м. 'неа веки га оставиха')[V,PM,67]; ~ *тинака некоја богатска мома да не земиш, туку брат ти, што има една хизмиќарка, она да га земиш* (м. 'неа да га земиш') [V,PM,85]. Во "Кулакиското евангелие" ја сретнавме споменатава номинативна форма **он** во функција на датив (м. 'нему') ~ *да му вéли на нéгу: Пријáтил, как си дуjдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба? Па óн му падná тéшку* (м. 'нему му падна тешку') [MV,K,270]. Во "Историја на македонскиот јазик" (Конески, с. 147) среќаваме: "Во нашите говори се забележуваат некои понатамошни израмнувања во промената на личните заменки... Во западното наречје се забележува

процес на навлегување на долгата форма за акузатив и во сферата на индиректниот предмет: *нас ни* (спрема: *нас не*), *вас ви* (спрема: *вас ве*), *нив им* (спрема: *нив и*). Се слуша и обратна замена: *ним ги*. Во 1 и 2 л. мн. имаме во некои говори (преспанскиот и др.) еднакви кратки форми за датив и акузатив: *нам ни – нас ни, вам ви – вас ви*". Значи констатирано е дека мешањето на формите главно се случува на ниво: акузативни и дативни форми. Но од нашите примери излегува дека во југоисточните говори односната појава (нерегуларна употреба на падежните остатоци кај заменките) е понапредната, бидејќи е опфатен и номинативот. "Сите овие појави се израз на општата тенденција во развојот на нашиот јазик за редуцирање на морфемите во деклинацијата" (с. 147).

оназ pron 'за покажување на некого или нешто веќе споменато, односно што го гледаме но не е во наша непосредна близина – **онаа'** *~ напа́л'н'а ги в чувал и отива на ти́клата... Оназ тикла – ди́гни се, ди́гни се, похлу́пи са, похлу́пи са... Ни мој да излезе!* [ВД(Кал),334].

о҃нака́ adv 'на оној начин' *~ тарго́вецо́ ви́ка҃: "Слу́шај, ви́а҃ сти-сиро҃ма́си л'у́ди. Ко́лку пари́ те́рати да҃-ми-го҃-про҃да́дити дете́то҃"... Ти́а҃ сиро҃ма́си л'у́де́то҃... се-чу́дат, се-пра́т. Се́а҃ ни-та҃ка́, ни-о҃нака́* [ЛС(К),107].

она́кеза adv 'исто така' *~ по́по па́ са҃-ра҃зл'у́туве и зи́ме си-уте́пуве и дру́го҃то де́те. На́пкум пушту́ве и мо́мичката. И сус-њáа та҃ка́ биду́ве* (погрешно пишува: **би́дуве**). *На҃-кусу́ро пушту́ве по҃па҃ди́ка҃та҃. И-сунјáа она́кеза* [ВД(Пат),285].

Онамната Маала top. 'селско маало што се наоѓа на "**онамната** страна" ', с. Липуш, Валовишко; сп. **онам** 'отаде' [ЈИ,МИ...,166].

онбаши́ја m 'офицер во некогашната турска војска - од низок ранг' [BV,121]; *~ тога́ оти́де и Кулу́ф на о́јска, и Го́спод му даде́ ја́кос мло́гу и марифе́т: са чини́ онбаши́а, от онбаши́а јузбаши́а и проче́е* [V,PM,9]; – турц.

о́нд'е́н' (и: **о́ндин'**) adv **1.** 'преку еден ден, задутре' [MS,s,78]; *~ си-вичира́ле а́рно, си-пра́ви́ле ке́јф це́ла ве́чер. На҃ра́нто: "А бе ќа́у́р, му-ве́ле, а бе ка́у́рче, зе́ва́ј две́ ли́ри и о́ј-си! Утре не́, о́нден па́ да҃-до́јш! Утре не́ – о́нден. Да҃ са҃ удмо́риш идну-ден"* [ДК,134]; сретнавме и случаи во кои прилогот се јавува во членувана форма: **о́ндинту** *~ на҃-у́труту на҃-о́ндинту киниса́л, о́де та́м на҃-то́ ме́сту. На҃о́ја҃ та́м па҃ла́ти. Та́му на҃дэ́л три́ дивујчи́јна* [ВВ(Крон),312]; **2.** 'по неколку дена' [MS,s,78].

ондулак m 'данок, десеток (10 % од приходот), што во Турско го земала државата', уште се вика и **ашар** [ТГ,339]. Во соседниот струмички говор веројатно се употребувал словенскиот збор **десеток**, што го имаме запишано во топонимот **Десе́цки Гумна** 'место каде што од снопјето се изделувал, земал **десетокот**' (с. Дукатино).

онеме pf 'кога некој ќе ја загуби способноста да зборува' *~* сп. верување: во секоја куќа постојат *арни и лоши работи шо не са за кажувајне*. Во тие лоши работи се вбројува и *куќната змија*, која што не треба да се убие ниту да се зборува за неа, зашто оној што ќе го стори тоа може да *ослепе*, или ако пушти глас може да *онеме* [ТГ,301] – суеверие.

о́ниј pron 'за покажување на некого

или нешто што не е во наша близина, но сепак го гледаме – оној' ~ *после три или чéтри дéна отиде óниj човéк на кадúата и му вéли: "кади ефéнди, јáзе отúдох да си рашетам покрáj морéту и гу најдéх товá човéк тáмо"* [V,PM,9]; и: **оно (за м. род)** ~ *оно ден и царјут изл'ази пишак и тебдил да ходи по земјата му, да види што има* [V,PM53]; и: **онова́** (за м. и с. род) ~ *и така детету останалу да чува дјукáнот и, дур да дојди ахтаринот, детету и продал за неколку гроша њашту, парите ги тури аф онова кесе, што му и дал старио* [V,PM,34]; ~ *тój бил мнóгу бǫгáт чǫв'áк. Имáл четúри, пéт сúна, бǫгáт, кój óфци, кój ǫнóвǫ* [ЛС(К),118]; ~ *да знáеш óти ки гу изjáдиш имáниту, та сéтни нé ти чáка другó, сáмо да úдиш éту на оновá дарво висóко, што је нетрú аф бахчáта, да фăрлиш еднó вăжи да си обéсиш* [V,PM,7]; ~ *Ох, áм дéка отиде оновá рáдос от онúа мóми? Они фатúха да плáчат, ча ги бéши стрáх, цáрjут да не ги расúпи* [V,PM,10]; за ж.род **онае** ~ *сега удајата е харна, ама сега да имаш и ламината керка, онае дјуња-ѓузели, тогас векu кату тебика друг нема* [V,PM,43]; сп. изр.: **онова саат** (= во моментот, бргу) ~ *ету на онова сахат дошли карталите, сакаха човекот да го изјадат* [V,PM,222]; ~ *му вели на царјут: "ету тос мој пезодром ки пусними да ја посака за мене". Еи царјут, да не расипи на синот му хатиро, го викна онова саат оштu дјатенто и му вели:...* [V,PM,157]; ~ *онова сахат он направи на Лиму кехајовите кука една одаја башка, та отишел на Солун* [V,PM,164]; **твá ǫнóва** (= било што) ~ *ǫтúвǫт тáму и-стигнáли тáм. "Дóбрǫ вéчǫр, твá ǫнóвǫ..." Он, гвá ги-вúде ги-пǫзнá ǫт-му-сǫ-брáтǫ* [ЛС(К),113]; ~ *úстǫ прáj óн-пǫ. И нǫ-úсти нáчин. Ги-пǫсрéтǫл фúнǫ, твá ǫнóвǫ, и-тúǫ пáри ги-врáт'а* [ЛС(К),113].

онлук m 'стара турска монета', сп. обичај поврзан со свадбениот церемонијал: ~ *и кату за го брич'ат, зентјут изважда неколко стребрени пари или онлуци, метнува нетри на тавлата, та ја земуват две-три деца, хождат на водата, ја треснуват тавлата и ги земуват парите* [V,PM,248].

о-о-лéле interj (извик со кој се изразува чувство на болка) ~ *и вăлко ă-стигнáл и á дă-сă-фăрле врăз-нé, а óна фăтúла дă-óх- ке и жáлно дă плáче: "о-о-лéле глáвичка, о-о-лéле глáвичка"* [ВД(Пат),286].

óп interj 'се кажува кога нешто се случува на брзина, изненадно' ~ *и рéкле: "Е, Гóспуди тúа кáминто дă-стáнăт сjá адни кăшти"... имáло кáрпи гулéми... И тúа óп стăнáле кăшти кáминто* [ПК,2-(228)]; ~ *"Нăýчи нúшто?"* (зн. 'Дали научи нешто?' – отсуството на прашалната честичка "дали" сигнализира на елементи од балканската јазична алијанса), *вó му вéле: "Нé нăýчи!" Шаап, иднă-шл'ăкăнúца м-удúра. Дрýгуто дéн тáка, дрýгуто дéн тáка – ооóп, сă-испăлнáја читирдéсит дéна* [ДК141]; ~ *е, рéкăл: "сjá д-úма, чáфките нǫ-пулéнта да-стáнǫт óфци"...О-оп, чáфките óфци станýват* [ПК,2(228)]; ~ *"... пóвеќе ми-i-скăráа óчте, а нé па твójут, úч па нé ки-мóж да-пуглéднум". Пóсле кандúсе, му кǫпнýве мáлко, о-ó-п, árно* [ПК,2(231); ~ *тăкá, тăкá,*

пудигна́х си-гла́вта, гле́дум пут-кру́шта дву́јца се́дат... Ја́с о́п сӑ-најдéх на-сре́ди [ПК,2(359).

о́пак adj 1.'се кажува за човек што е злобен, што се однесувва лошо' (в. **наопаку**) ~ *ве́лиши на сфе́тут: Ше́с дни́ са уф неде́л'а, шо и просте́но да си рабо́ти; на ви́и дни́ ви́ки да и́дити да си леку́вати, да ни́мо на де́нут на су́бута. Гуворѝ Ис... на не́гу, да му ре́кал: Опак чове́к, се́кој ут ва́с не́ си пу́шки во́лут или магари́ту ут ја́слата уф-су́бута, и а но́си да и напо́и?* [MV,K,278] – во текстот, во зборо формата **субута** големата носовка се рефлектирала во **у**, што претставува црквенословенизам (**вилика субута**); 2. 'нечесен, лицемерен' ~ *а́ку не пруштава́ти на л'у́дито кабаа́тити на ни́х, ни́то Та́тко ва́ш ки ви про́сти ва́ши гре́хови. И ко́га по́стити, ним да си чи́нити като́ о́паки жало́ви; шо си расипу́ат ли́цито ни́хно, да си пу́л'ат на сфе́тут шо по́стат* [MVK,282] – во изводот среќаваме изразување на посвојноста со форма на личната заменка, наместо со присвојна придавска заменка: **а́ку не пруштава́ти на л'у́дито кабаа́тити на ни́х** (м. 'нивните кабаа́ти' = греови).

Опака, Опаката Ри̯ака top. – во првиот случај има поименчена придавка, сп. стсл. **опакъı** 'обратен, не на лице' – Ј. Иванов истакнува дека споменатава река навистина има обратен правец на течење, според реките во соседството [ЈИМИ...,166].

опако adv 1. 'кога нешто е поставено на обратната страна' ~ *тогас бабата зема една честина и брашно и еден бакӑр* (сад) *и една пируска, та отиде праве на брјастот удол седна, фатила на опако честината и клала брашно да тсеи* [V,PM,241]; 2. 'кога нешто е сторено обратно' ~ *амӑ идно пурӑмнувајнӑ нӑ тијӑ гуди́ни су сига́шните сӑ пулјӑ оти тогӑјӑ јӑрӑдж(и̯)ите нӑ погулемите мал-сӑјбиј биле по арни, сеа нӑ опӑку ув помӑлечките* [ME(P),85].

о̨парни́к m 'место изложено на ветришта' ~ *ни́м о-дӑржи де́тто нато́о о̨парни́к* [ПК(Мор)].

опашан adj 'заобиколен' ~ *сӑто поле опашано-ј су неколку ридишта едри и малечки, ка са пулја ут Постул "паралелни" планини, шо са зафајкјат ут Пајик и одат пишин на југ и на зајди-слӑнца ду Водин* [МЕРр,70].

опаше (се) pf 1.'половината си ја стегне со појас' ~ *ќе-се опа́ше по́јас и пре́га̨ч со̨-алтӑн'е; ту́ри на-рӑците гри́мни стре́брени, – ти́-ја ги кажу́ваме ко́лби; и́ма гри́мни от-ме́да – ме́дени гри́мни* [ВЕв-,301]; – уште еден пример во кој атрибутот доаѓа зад именката, што се третира за балканизам: **ту́ри на-рӑците гри́мни стре́брени**; ~ *ја тја на мајка и́ вели; мале, мила мале, јазе как за вјахна таткова ми кон'а, и ки опаша с таткова ми остра сабја и да кинисам за нивјаста* [V,PM,183]; 2. 'на појасот, односно на ременот закачи некој предмет' ~ *тјанака са ублечи сос мӑжки дрехи, са опаси сос остра сабја, вјахна на бӑрзата кубила, киниса на пӑтјут* [V,PM,71]; ~ *без изун татков стана та си опаша сос тешка и остра сабја, си зема и тешка бозлугана* [V,PM,-215]; ~ *и то́јнака зема́л 40 мули́нта, опаши́ чакма́кот на по́јас, зема́ и балти́ата, кини́са, оти́де на гора́та... и то́јнака фати́ да се́чи дӑрва* [V,PM,107]; (– **чакмак**

= челична направа со која се удира во кремен камен и се запалува оган); 3. 'се спреми со оружје' ~ *тогáс цáрјут му дадé бáрза кóн'а и́ пет шéс другáри; и си опашú сóс пиштóха и пýшки, вјахнá на бáрза кóн'а и кинисáха* [V,PM,111].

опашка f 'израсток на задниот дел од телото на животните' ~ *отиде цáрјуф син на чаирите, легнаха двата близу-близу; ама истом по ранината хратленту со опашката си земуваши от реката вода и напраскаше околу момата тревите* [V,PM,71].

опии са* (и: **опие се**) pf 'се напие алкохол и покажува знаци на пијанство' ~ *пуснал сугарите на езера, водата ја беха смрáкнали; тогас сопразна винуту на езера и, кату ожјаднаха ламите, го испиха виноту, си са опиха* [V,PM,185]; ~ *гóстето ке-вечéрат, ви́но ке пи́јат, ќе-и-кáршат мисýрито, ќе-се-опи́јат...ќе-и́грат, ќе-лудýват – óро и́грат, тáпанут кóа чýка* [ВЕв(Бар),301]; ~ *калугириту земаха ракиата, пијаха сос детенто, дури векu гу опиха, гу стуриха дип ќор-ќутук, си ја земаха калугиретy момата* [V,PM,230].

опита* pf 'запраша' ~ *кажи го, кажи брат ти Марко дека-ј.[Ej бре вие геги, геги Јарнајути,[сега тука беше, не знам дека утиде.[Ох, му сичеја нејна руса коса,[и ја повторија, пак ја опитаја:[Oj мори моме кутра Елено,[кажи го, кажи брат ти Марко дека-ј* [БВ,68]; ~ *е, сéга цáрут ќи-и-пи́та шó зáнат и́-мат. Опи́та пáрву уд-гулéму па ду-мáлéчку. Гу-пи́та гулéмиут брат: "Ти́, му вéле, шó знáјш?"* [БМ,195].

опи́тува* impf, в. **опита** ~ *пá иднивујни́ци и́мше тáм сус-нáс. Тие тą ǫпитýват шó рáбóтте, шо пруизвóд си-извáјќте у сéлто, кáк си пуминýвте, шо пóвиќе рáбóтте – 'нáчи ступáнцки рáбóти нą пи́тат. А, вó кýче сáмо зáјр пáлно, óтруф* [БМ,193]; ~ *и тóгáш, нą-тó-тáквó шо-нą-ǫпитýвише и шо-нą-чи́нише, нą-тó другáрину сą-видé лéбут пут-пáлтту шому-бéше* [БМ,192].

опко n 'опачина, т.е. задната страна од нешто' ~ секоја *ругузина* има *лице* и *опко* (опачина) [ТГ,353].

опла́ши pf **1.** 'стори нешто од што некој почувствува страв' ~ *тогáс кадúата му велú сос л'ýтос за да гу опла́ши, да га остáви женáта: "а бре беззакóник, зашто пристапкаш зáконот спрáти пазарлáкот, што чинú! Зашто́ не земýваш алтáните и да га остáвиш женáта?"* [VP-M,12]; **2.** – **(си)** ~ *му вéли: "брáтку, кóлку за дрéхите, што ми дадé да си óблека, благодáрим ти, áма зá nasát не мóга да си вáрнам, ча си оплашúх млóгу"* [VP-M,21]; ~ *и л'у го ви́дoха, сúчки, штó бéха аф гимúата, си оплашúха от нéгу, зашто не бéши човéк кату нúх* [V,PM,24]; ~ *му вели: "а бре кајурин, ја парите дај ми, или за та зан'а на пашата да ти заторја!" Тогас христенинот са беши оплашил млого, дур му си расипа чехриту* [V,PM,193]; ~ *му рекáл: "Јас рéкох да ма ни пи́таш за по-гол'áма рáбота, а то за тáзикáна мóже и хизмикáрја да е свáрши". Та са оплáшил цáрја и сáм си рекáл: "Хизмикáрја му тóлку знáе, ја ч'орбажúата кóлку знáе?"* [V,PM,256].

оплашин adj 'тој што чувствува страв' ~ *сиромахут кату оплашин му вели: "варај, господине владика, што и това што ми кажуваш?*

Јазе ти знам тебика кату татку и ти казах правината" [V,PM,39]; *~ и така оплашен на жена му говори: "ох, жену, динеска ... тил'ал викаше: "кој знаи, таја болка от дека испаднала на правцјата, да кажи на царјут, млого мижде има да везми!"* [V,PM,194];*~ Тогас христенинот са беши оплашил млого, дур му си расипа чехриту. Кату гу виде увреинот така оплашен, му вели: "а бре будала, што си си оплашил така!"* [V,PM,193].

óпне pf **1.** 'затегне нешто' *~ óпн'оо тóо сиjúмут* (= затегни го); **2.** – **(се)** **а.** 'се испружи, легне комотно' *~ ýбуво-j лéтто, óпни-му-се нă-слáнцто цéл дéн, ќи-сj-спéчиш куту рúба* [ПК,2(187)]; **б.** 'се спротивстави' *~ дóбро-ама, мăрувájќи-гу, знáчи, сă-спуштúл дéфо уф-нéтре, до:-мéрăт тăмáн. Ќá му чýкне дистúна кирфúj узгóре и-дéфо уф-нéтре фáтен. "Е, óпни-сă рăчéл сéга, дă-вúдуме дáли мójш да-гу-утвóриш"* [ПД,160]; *~ нóго, нóго áк сáке дă-знáа, óпни-му-се и тú, нúм му мóлчи;* **в.** 'се зафати сериозно за да се заврши некоја работа' *~ усájн мáстур, óпни-му-се, зă-мéсиц-двá ка:-нăпрáвиш куту нúшто;* **3.** изр.: **м-упúнат ќутéко** (= кога некој е изнатепан) *~ гăрчќо: пóп дăржáл цăрква в-Алéксуво...Фáјкат аднá сăбáјлин, н-éдин Вилúдин, гăрчќо: пóп дăрже цăрква, м-упúнат ќутéкут* [ПК,2(306)].

опознае* pf 'запознае' *~ и му кáза всúчко, óти тój гу напсóва, пак другúа заклáха, та на нек остáна халájтката, и óти рéч'а: "Гóспот да ми дадé, а тó от цáрја парú ништá"... Тогá излала и халájтката та са опознáли сác цáрја* [V,PM,255].

опопи (си) pf 'се замонаши, стана свештеник' *~ и как гу виде владиката, му речи: "ела сега, што ти даде Господ чедо, поп ке ти чинам!" И тојнака отиде на владиката, си опопи и работил на Бога ду 16 година* [V,PM,88]; *~ по-дно време имало еден човек, мислиши да се опопи. Но кату не имал чендо, зарди това млого ахтлиа беши* [V,PM,215].

оправи* pf 'даде тек на нешто, среди' *~ "Ами сега ошти една лажа ки ти питам, наистина дали ки га оправии?" – "Кажи ми, царју, што сакаш от меника?" Царјут га вели: "пет јајца тројца души да ги дел'ат, сички по три да земат – таквас дјалба дали ки можиш да ги делиш?"* [V,PM,101].

опре* pf 'нешто стигне до некаде, допре' *~ после повелил и на сланцето да изгрее та шта види, што ште стане. Сланцето изгрело и си и опрело зарите на бахчето и гледало, што ште стане. Как гледало, видело, че на сред бахчето стои едно момче и една мома* [V,PM,266].

опрéгна pf 'впрегне, стави во јарем (пр. волови)' *~ еднó врéме úмаши едúн сиромáх човéк. Едúн дéн стáна зарáно, опрéгна óловиту, киníсал, отúде на нúвата да óри* [V,PM,30]; *~ да зéми двé óлови, дá опрéгни, та да úди да óри, áма éдинójут ól на чéло да гу бодé, другúо на кăчут* [V,PM,114]; *~ и јазе вјахнах на пашката: отидохми да ја брăками мухата, та ја најдохми на едно рамно поли, дека ја беши опрегнал еден чифчиа сос еден бивул, та сос них орјаши* [VPM,202].

опрéгнант* adj 'кога добитокот е ставен во јарем, за да може да

влече рало, односно кола – впрегнат' ~ *и éту едúн господáр голéм ác еднá карóца сóс чéтри кóни опрéгнанти, сóс кушúа дохóждаши* [V,PM,152].

општé adv 'општо земено' ~ *брýнки на-млájте кá излéвàт вúкаме óти сă-гóе, сă-гó·, а брýнка општé. Е, тó-j чúр, óн ќи-пусинée* [ПК,2(240)].

óштина f 'градска управа со администрација' ~ *мúро му-тýрат, кóсичка му-с'áчат и-пóсли на-цăркватà ка-ќе-е óшти ка-ќи-му-тýрат úмитǫ прет-дà вл'áзат àвнétре, однáдвор ќи-му-тýрат úмитǫ. Нúà àф Гăрцúја, нé-знáе нúкýj úмéтǫ... Тáм ќи-гǫ-запúшàт на-óштина* [ЛС-(К),136].

опăрнúно (**лúце**) adj 'лице изгорено од ветар и сонце' [ПК(Мор)]; в. **опарнúк**.

ор! (< **мори** – само за лица од ж. род) interj ~ *сам се чуде сирак Кол'о,[пари нема да му врате,[си отишол дури дома:[Кол'овице ор нивесто,[извади си тешки дарои,[ја бркни си у џепои,[да прибројме триста гроша* [БВ,46].

ора (< хора) pl 'луѓе' (називот е позајмен од грчкиот јазик каде што значи 'област', односно значење било познато и во стсл. јазик) ~ *кóј úма кóли, кóј úма кóјне дăнóсăт кáмине, вáр, пéсук, ки-сеплáште скăпо, прéскăпо. Мájстуре вúка нóго – адúн дéн, што-ки-енăзăт, двá нăпрéт нéк-е. Нăбрáа-се óра. Тáа се-нăпрăвú нă мăш – истрижá-си кóста* [ВК,283]; во истиот текст подолу: **хора** ~ *и вăрвăт-си хóра нă-гóре, нă-дóле, пúăт, јăăт, не-плáштăт.*

óра* (и: **óри** < оре – со редукција) impf 'ја разрива земјата со плуг или рало, ја приготвува за сеидба' ~ *и кăжáа нáште бижáнци: сéкуј дà-си-трăгне брáзда, дà-нé му-óт бижáнците, дă-нé-мо:-óрат* [ПК,2-(222)]; ~ *да си-зéмиш sигвáр вàлóве,[да си-óриш рáмни двóруве,[да си-сéјш бéла пчинúца* [ПК,2-(253)]; ~ *отидохми да ја брăками мухата, та ја најдохми на едно рамно поли, дека ја беши опрегнал еден чифчиа сос еден бивул, та сос них орјаши* [V,PM,202]; ~ *такá и срéднојут брáт најдé едúн чорбаџúја, са главú да му óри на нúвите* [V,PM,20]; ~ *сéтни големójут сúн бéши мăра по-акалúја, земá олóвиту, и отúде на нúвата да óри* [V,PM,26]; ~ *еднó врéме úмаши едúн сиромáх човéк. Едúн дéн стáна зарáно, опрéгна óловиту, киниса л, отúде на нúвата да óри* [V,PM,30].

óрадúса pf 'наиде, му се случи непријатност, сп. го изразот: **бил'á óрадúса**) ~ *дојдé пападúката да тéра пóпа, му вéли: "а брé сúнку, дéка е пóпот?" Барлúвојут заеднóч: "кój знáј дéка е пóпот? Кój му речé да úди на диминúко, да глéда, нúа зашто мérихми алтăни!" Тогáс пападúјката познáла ча пóпот бил'á óрадúса* [V,PM,125]; ~ *тогас брат му му вели на лудојут: "сакин, брате, да не ги пусниш, зашто одол има базирѓани, седјат, за уклавеш подин, да сетни бил'а за орандишими"* [V,P-M,229].

óра калúсу 'поздрав, пожелување = среќен ден' – грц. [MS,s,78]; се употребува и скратената форма: **ора кали** ~ *кату чу и калек, лизнува на космите му, и дошел бăрзата кон'а со сè таким да вјахна, киниса и ги фтаса зентјувите на пăтјо. Он му и рекла еднош: "ора*

кали"! И ошти еднош не могли да го видат [V,PM,160] – во извадокот има 2 случаи на нерегуларност во употребата на родот – именката е во машки а атрибутот во женски род: **дошел бăрзата коńа**, во вториот случај субјектот е во машки а предикатот (**л**-формата) во женски род: **он му и рекла**.

Орáково Вăршúло top. 'ниви во Зилјаховско', сп. тур. *orak* 'срп, жетва' + слов. *вăршúло* 'гумно' [ЈИ–МИ...166].

орал (и: **óрăл**, односно **урéл**) m, zool., Aquila 1. 'крупна, црна граблива птица' ~ *к-óдăме уф-нă-цáро двóро киóрăме, шо-úма жúво сăто киизóрме... Кá ки-испáдне цáрската мóма óрал'то ки-стóт нă-кăштта, ка-грáбнат, ка дóнцат* [ПД,154]; ~ *оралут рекал: "Заколи три бивула, напăлни три меа вода, качи и врăз мене и ти качи се, да ке та извадум!"... Детто зготвило месото и водата, и качило врăз оралут, и оно са качило. Одешти ми са, каде викнувал оралут "Га", му давал месо, каде – "њу" – вода* [V,PM,271]; ~ *еден ден – ка са шетал, видел еден орал, дека писке. Го питал: "Што пискиш?" Оралут му рекал: "Една змиа иде ката гудина, ми јаде пилците, и сега иде, па да ми и изеде"* [V,PM,271]; 2. изр. **удурéл нă будéл** (= нешто направено нередовно, со прескокање); **óрли нóсе** (= се кажува кога нешто испушта интензивна смрќава) [ПК(Иц)].

орáлу* n 'земјоделска направа за разривање на земјата, рало' ~ *тój-нака, кату ги најдé алтăните, пăк ги зарú на мéстоту им, и заеднóч здигнáл орáлуту и си отúде аф-домá, без да кáжи нúшту на жéната му* [V,PM,30]; ~ *и тój отúде на брáта му, му вéли: "брáте, нá ти а тáја кóжа да си чúниш еднó прúву за орáлото, ча јáзе гу заколúх óлот, гу продáдох месóто на гáргите!"* [V,PM,125]; ~ *като спал тој, ăдно дјаволча дошло да му открадă воловăто, и, как ги отпрăгал от оралото, ч'ул го чл'ака и станал та го фатил* [V,PM,290].

орана (**нива**) adj 'нива што со помош на рало (или плуг) е приготвена за сеење' ~ *нúва áку нé-ј рăзрăбóтăна, устáнна нé óрăна сă вúке цéл'на* [ПД,120].

орáт (**вол**) adj 'вол со кој се ора' [ПК,2(82)].

óр'ạх m, bot., Juglans regia 'овошно дрво, расте високо, плодот му има тврда кора; називот освен на дрвото се однесува и на плодот' [MS,s,78]; ~ *пăк на жрјáпчето храната му е бúла: стафúди, мúгдали, орјáхи, лéшка, и дрýги таквúи* [V,PM,120]; ~ *фатихми, чукахми од орјах л'ушпи, ја вразахми раната. На раната беши зникнал орјах еден корин, и си чини гол'ам орехот* [V,PM,202]; ~ *и пак што има на земјата дăрва, кăтки цвете и друго нешто, на едно кадро да ги извадиш и аф орјахо нетри да ги избериш!* [V,PM,89].

óрахч'и* n, dem. в. **óр'ạх** ~ *с'éтн'ạ нóс дúфуту з'éва кóпану, гу ч'ýка кýцур намúсту Иринќóт; л'у раскрúва орган'у, гу гл'éнда кýцур. Тугáш фáти да сă ч'ýка дúфуту; и Иринќóт имáш'и óрахч'ánта, си ги разбúваш'и сăс ч'акăнчиту* [MS,t,50].

орач* m 'човек што ја ора земјата' (со пошироко значење = земјоделец) ~ *тоги Април отиде, му кажа на орачут: "Така, така, риче, они сакат да ти преземат бирикетут, колко една инка што бере да ти*

остават" [V,PM,294]; ~ *стани ми стани галена Радо,[стани ми стани чупче чујено,[орачи сидат за Рада зборват,[стани ми стани галена Радо, стани ми стани чупче чујено,[дрвари сидат за Рада зборват* [БВ,40].

орве* pf 'откине плод' ~ *бабата му вели: "синку, как за појш, тасот да гу земиш и да побегниш! Зере тамо има млого имиши: сакăн да не си смамиш, да орвеш от имишите"... Кату бегаши, беши видел едни смокви хубави, орва една смоква* [V,PM,219]; ~ *заеднош ламјата са варна да бега, но тој ниту светилуту изгасна, ниту са оплаши от неа, туку си окачи на јабалката, ја орва и фати да ја тера ламјата* [V,PM,236].

орган m 'музички инструмент' ~ *и то́ј седна́ на еди́н крај, ча мо́мите при еди́н хаву́з едни пе́сни пе́иха, други сви́рка сви́рјаха, една́ му́зика и се́какви орга́ни* [V,PM,9].

оргован m, bot., Suringa vulgaris, и: **аргован** ~ *дека седе Делјан Грозда,[Делјан Грозда бојаџијата,[бојаџијата вапцаџијата,[да ми вапца два бајрака,[еден зелен, еден црвен,[ја зеленио за Велигден,[ја црвенијо за кавгата.[Оргованот му цутеше, на градите му паѓаше* [БВ,150].

оре interj 'за повикување (обично на лица од м. род)'; в. **море, јоре** ~ *А лексо веле гојворе:[Оре бре попе, мор попе,[ако бре попе ти си Грк,[вратут ти да си искршиш.[Ако си попе машинец,[чини се ду мен поблизу* [БВ,128]; за ж. род: **ори** ~ *ори Недо леле млада чорбаџијке,[од вишни дивани на рамни дворови,[мене да ми платиш што сам работило,[што сам работило токмо три години* [БВ,186].

орлав* adj 'нешто што се однесува на орел' ~ *рекло: "Ќаа! Пушти ме ваа састра јас да гу носам и оште сус пејна да и́ гу дадум!" И ќаата гу пуштил. Си рекăл детто: "сеа да ијм орлавта сила!" Са чинил орал* [V,PM,295].

орле n, dem, в. **орал** ~ *пиринџко орле, орле крилато,[високо леташ, далеку гледаш, што пушки пукаат, Турците ухат.[Дали Русија Плевен разбива* [...99].

орлија* adj 'нива што се ора' ~ *ним шетај Цемо слободен,[низ тије нивје орлије,[низ тије нивје грозлије,[распашан Цемо растурен* [БВ,98].

Орлици pl 'група ѕвезди: **Рало-то, Орачот'** [ЛС(К),96] – називот за предметот со кој се ора овде гласи **орало** м. 'рало' и оттаму називот на ѕвездите **Орлици**.

ормај m 'вид слатко овошје, урма' [BV,122] – турц.

орма́н m 'шума, дрвја, освен на ридско земјиште може да биде и среде поле' ~ *оти́де на ни́вата да о́ри. Оти́де не оти́де три́-че́три браздă, е́ту едни́ хајду́ти изле́зоха от орма́нот, гу зема́ха де́тето, зашто гу зна́јаха, ча бе́ши чорбаџи́јску* [V,PM,26]; ~ *му вели царјут на сиромахут: "ej побратими, ајди да влезими двамината аф орману та да излезими четроица!"* [V,PM,54]; ~ *тамо има чешма и една висока топола, ти да си искачиш на тополата, јако да си дăржиш, јазе пак за са искриа на орманот* [V,PM,54]; ~ *и тојнака тебдил са чини, са преобрази со са други дрехи, вјахна на харин кон та от друг пат отиде та ги срјати на еден орман нетри* [V,PM,92]; Ј. Иванов наведува повеќе топонимиски образувања од односнава регија: **Орма́ница, Орманли́и, Орма́нто**

[ЈИ,МИ-166].

орма́нче n, dem. од **орман** ~ *и сизе́мă но́га за но́га са-скри́мă уедни* (едно?) *орма́нче, у-една-шу́ма и та́м це́ла де́н. А, шо́ муричёк ја́с на-то́: другару́т: "Ге́ли зе́вăј еди́н ле́п случа́јно да-н-сапријаде, ле́тин де́н, мо́ш-да-ти-сапријаде, амă как ти-о́труф"* [БМ,191]; в. и: [BV,122] – турц.

орне n 'обработка на земјата со рало – орање' ~ *"А-бе, ко́јн, а́рăнто că-забра́уве ли?" – "А-а, ви́ке ко́јно, că-забра́аве, ја́. Ас ка́ би́х мла́т: о́рне, о́рне, нă-чёза, нă чёза, нă-шпие́та, нă-шпие́та. Сјаа устаре́х, а́дна кло́ца ми-ддёа"* [ПК,2(265).

Орници top. 'брег, ниви' (Герман, Валовишко), како апелатив (= нива што повеќе години не се работи) називот е познат во западните македонски дијалекти, на исток се употребува **целина,** сепак среќаваме траги во микро-топонимијата, што се потврдува и со заглавниот збор [ЈИ,МИ...167].

о́ро n **1.** 'народен танец' [BV,122] ~ *бележи́л јунак, бележи́л,[бележи́л мо́ма на о́ро,[бележи́л јунак, бележи́л,[бележи́л ки́тка в-градина* [ПК,2(187)]; ~ *та́м că бе́рше, нă-Ле́тин Сви́ти Атана́с, пăнăги́р. Пăнăги́р пра́вăхме. На пăнăги́р и́даа уд-си́те се́ла. Ќи-до́јдат, о́ра ќ-и́ма, го́сте. Тăва́-ј пăнăги́р* [ПК2-(295)]; ~ *нă-се́лто нă-Петро́вдин пра́ват cắир. И că-фăти́ли нă-о́рто мо́ми, ерге́не игра́ат. У-тăва́та вре́ме, не́ кут са́а бăркани́ци мо́ми, ерге́не – мо́мте удде́лно, ерге́нто удде́лно игра́ат* [ПК,2(337)]; **2.** 'народна веселба со оро' ~ *ут-кăпумина́ле два́јсе гуди́ни, са-дукăра́ло ре́т то́: тăргова́ќо да-до́: па́ уф-то́: се́ло. Ве́чăрта си-но́јце акра́но, уфкăваќане́то пусаде́ле и удде́ле на-о́рто* [ВД,278]; ~ *да ути́шла ке́рка му на Х..., и играја́ла, и а биндиса́ле на о́роту на cắти, да ричё ца́рот на мо́мата: "Са́кај, шо ки са́каш, да ки ти да́дам"* [V,PM,26]; **3.** изр. **о́рто гу-во́де** (= тој е прв во многу работи, обично недобри) ~ *си́те ра́бо́ти о́н ги-зафа́ште, о́н о́рто гу-во́де* [ПК,2(187)].

ороне* (и: **јороне**) **солза** 'заплаче, пушти солза' pf ~ *молчи моме молчи, чума руба неќе,[чума руба неќе тук мен ме сака,[ти момиче убаво, ти благо јаболко,[лежев се долежав, веќе ке се јумре,[бар да дојдеш моме на мојата гроба,[свеќа да запалиш, солза да јорониш* [БВ,213].

орта-копа f 'детска игра поврзана со празникот **Прочка** или **Запустејне**'; сп. обичај: приквечер пред празникот, на одредено место покрај селото, децата уште преку ден секој ќе донесе еден **нарамник** (= колку може да се носи на рамото) **ражиница** (= крупна слама) и ќе направат голем куп слама околу кој навечер ќе се наредат и ќе го запалат, а потоа ќе играат. Според авторот Ст. Тановиќ се работи за позајмица од турскиот јазик со значење: заобиколен куп.

Орта-Чиким top. 'име на место во Дојранско Езеро, таму се фрла **грип** (= вид рибарска мрежа)' ; тур., зн. 'среден излез'.

орта́к* m в. **ортакчи́а** ~ *кату чинили здра́во жи́во, са искáзаха сéкој по што рáбота кинúсали, и такá сачинúха троúца ортáци: колку ке да добúат да гу дéл'ат кату брáтја* [V,MP,8]; ~ *рекоха меѓу них: "ајде, побратими, да го исмамими тос дебелоглав бăлгарин, да станими сос него ортаци, да го извадими по гурбет, да го загубими дегонде"*

[V,M P,178].

ортаклăк m 'договор за заеднички економски настап' [СК,332]; ~ *и тјанака му вели: "Синку, да направими еден тјумјусук, и да идиш на царју да му речеш: царју, мој дјаду и тој татку имали еден ортаклак, та една делва алтани останаха неделени"* [V,MP,100].

ортакчúја m 'човек што има договор со некого за заеднички економски настап' [СК,332].

óртума f 'направа од сплетени конци од коноп, служи за врзување – јаже' ~ *нóсат синúта, лăжúци, сăдăве, дă-сă-вичére. Лéно – дă-пулúват. Тýк и тóо, сијмéно. Адúн ут-кумúтто зăд-гăзо нóсе óртума, ел'мéко нăпрáвин, мóо турýват нăшúита* [ПК,2(335)]; и: **ортома** (без редукција) ~ *малкајут брат им вели на гол'амите: "ади братја, за ва враза сос ортома и да ви пусна нетри на дупката, да терати ламјата и, ако си оплашите нетри да клатнити ортомата"* [V,MP,220]; ~ *Големјут брат рекал: "Вăрзајте ме сус една ортома, пушшетјте ме уф дупката и, кога ки а дрăснум, да ма искарите?"* [V,PM,16]; однос- но: **ортама** ~ *ú-махме адна́ ждри бúца, брáт ми гă-ýчше тугáј ус-кустéци дă-óде, рăвáн. Кустéци знáјш шó-ј? Нанójсто клáват кустéци дă-мóже рăвáн д-óде. Ортáми, кустéци* [ПК-,2(351)].

оружје n 'метална направа за стрелање (за напад или одбрана)' ~ *збогум ти моја другарке,[збогум, јас те оставам,[мојто срце ми нарача,[да те оставам бре сама,[јас ки јодам на борбата,[сос оружје во рăце* [БВ,117-118].

оружéн adj 'дотеран, спремен' ~ *тогáс бáбата, кату гу вúде такóв приминéт, оружéн, му вели: "сúнку, тéзи дивójки нé са за тéбика; л'у когá сáкаш тúнака л'ýба, јáзе да ти нájдам; éла по мéника!"* [V,MP,8].

оса f, zool. Vespa, в. **воса** ~ *викна писна Асан бегот,[кај ке оставам млада анăмка,[млада анăмка дробни деца,[дробни деца клети сираци,[голи боси, како оси* [БВ,150].

осамдасé num 'сто без дваесет' ~ *и тáм дујдé, фрóнт напрăвúа вúке, дéка-ј тó Џумајáта, укупираа сè Бугáрто. И куту-нáс стáри осамдасé гудúшни чувéци, нéублéчни, тăкá-ј кáрăт на-фрóнто* [ПК,2(219)]; и: **осомдесéт** ~ *тел'álот фатú да вúка шејсéт хил'áди за кăштата, друг га артирúса седамдесéт хил'áди, áјде пак кăрпáчинот осомдесéт хил'áди* [V,MP,18]; односно: **осудéсет** ~ *да бéши нóгу стáра, пу мăжут ужúвé сéдум гудúни нáпăкун ут чúста дýша нúјна; да бéши удувúца осудéсет и читúри гудúни, шо не испáгиши уф валтáрут, дéн'а нóка а пóстиши* [MV,K,314] – во извадокот имаме проширена употреба на предлогот **уф**, се јавува наместо предлогот 'од': **не испáгиши уф валтáрут дéн'а нóка** (м. 'од олтарот'); за ова поопширно во граматичкиот дел.

óсим (< **осем** – со редукција) num 'број = десет без два' ~ *пóпут сахáтут гу им'ăш'и у ранкáта и гу гл'éндаш'и, кугá да дójди óсим* [MS,t,68]; ~ *ут тáм, н'ă закáраха у Бад'émч'ифлúк и там с'ад'ăхми пу на с'éдим, óсим м'ăјинц'а* [MS,t,2]; ~ *на гудúната стáна тéш'ка и на óсим м'ăјинци гу рудú сабáлин* [MS,t,3]; и: **осом** ~ *и кату битиса свадбата, осом дни сетне тој зема лирата му, отиде на змиината дупка, свириши три дена и три*

ноќа [V,PM,198]; ~ *чиниха што чиниха, дојдоха двајсит и осом дена, хизмикáрот му вели на дјатинту: "ајди, да си појми"* [V,PM,238]; ~ *Гóспод ми помóгна... купúх на вýјко ми кăштата и на брáта ми магазúата, и úмам тýка на хáнот, што сéдјам óсом мéсици, и нúкој не можá да ми познае* [V,PM,16].

осјáти* pf **1.** 'сфати' ~ *тогáс зéт му му вéли на цáрјут: "ej дјáдо, товá гу чинúх, за да познáиш и да си осјáтиш, ча нá земјáта, што повéлиш, нá царчúната твóја úма сиромáси и богáти, штóто сúчки плáштат еднá даванúна; штóто не трéбува такá да чúниш"* [V,PM,115]; **2.** 'почувствува, осети' ~ *árно áма Ѓýпино ọсетúл óти змéо нéма такá дạ-гọ-ọстáве вáа нóќ и зạтóа сạспремил* [ВГ(Мир)273]; ~ *кóạ ọạмнáлọ, децáтạ ги-дóạт, квạ-глéда, тáạ жсéнạтạ, тạкá мáјкạ, кáọ мáјкạ, не-е-нéјнọ д'áте. Знáчи óнạ ọсетúлạ, мạкáр била зạ-двá трú дéн'а* [ЛС(К),110]; ~ *Тáткọтọ кóрạв бúл, ọкọрạв'ál, и пọ-рạкúти ги-пóзнáвạл кój-е, кój né-е... пóгọл'áмиọ пóúтạр, си-мạскúрạл рạкúти... и вúка: "Блạгọслóв дạ-ми-дáјш тáткọ". Тój гọ-фáштạ зạ-рạкúти, áма м-м-м, стáриọ ọсéтạл* [ЛС(К),114].

осјáчи pf 'оддели парче од нешто со помош на нож, секира и сл.' ~ *крýшата, кату крýша, кáк да врéви, и óн, кату барлúв што бéши, фатú сóс балтúата да чýка на крýшата, да га осјáчи, и, кату чýкаши, бучáши* [V,PM,125].

оскер m 'војска, аскер' ~ *имáло на нéговата цáрчина на еднó мéсто човéци, штото бéха млóго асúи: даванúна на цáрју не му дáваха двájси годúни. И млóго оскéр* (sic!) *погубú цáрјут тáму зáрди онája даванúна* [V,PM,107] – формата **оскер** место 'аскер' не ни е позната во други случаи и мислиме дека редакторот на Зборник на Верковúќ со право зад **оскер** ставил (sic!).

ослепе pf **1.** 'кога некој не може веќе да гледа' ~ *постјаха, му удри по една дамга и на двамината и мо даде за пиле млеко от бивол млеко. Го земаха и они млекото, отишли на царјут, му намазаха очите, повике ослепе* [V,PM,160]; ~ *он па му вели: : "јаз отнапрет на Стамбол, на царскиј син му ослепех и двете очи; и колко хекимции си собераха, не можјаха да го оздравјајат, и царјут сите ги заколи"* [V,PM,167]; ~ *друго рекло: "Јаз, като сă мијăше царската керка, пиках сă в лигено и ослепја, та боедин лекарин ни може да јă излекува"* [V,PM,281]; **2.** – **(са)** ~ *и на онúа дни, как и дошел царјут от кавгата, му са ослепели и двете очи: не можиши да види* [V,PM,125] – употреба на перфективниот гл. **види** во презент, наместо 'гледа'.

ослуша* pf **1.** 'со органите за слух прими некои звучни сигнали'; **2.** 'прифати нечија сугестија, послуша' ~ *и на хáна úмало еднá ходајá хýбава, та л'у кój да приспú в нéа, ни осăмновал... пак тój ни ослýшјал, ами отишéл фаф ходаéта сас халáјтката да приспјăт* [V,PM,254]; и: **ослóше** ~ *И велú му змиéта на охчéре: "Побрáтиме, ја сам змúј, са бăхтахме сас адúн дрýк змúј и ми надвú, та ма сегá тук фăрли, и сам сегá отслáбнал та не мóга да хóдем, и ти са мóлем да ми донéваш катá ýтрина мл'ákуту от охцéте ... и охчéре... ослóше го"* [V,PM,261].

ослободи pf 'кога лице што било осудено, односно што било в зат-

вор ќе биде пуштено на слобода' ~ *и ви́ка: "Ти́, ви́ка, у́три са́д ќе-би́ди и-те́бе ќе-те-ослобо́ди фа-ра́но, и-ќи-ти-сло́жи на-и́сто м'а́сто, на-слу́жба, каква́ слу́жба и-ма́л"* [ЛС(К),112]; ~ *ко́а го-су́дат о́ди, го-нака́нува на-д'а́до-му да-потпи́ши, па́ да-го-ослобо́ди одбеси́лка, о́ти го-тури́ли уф-за́твор... И то́ј потпи́шува* [ЛС-(К),112].

ослободува impf, в. **ослободи** ~ *о́ти го-тури́ли уф-за́твор...И то́ј потпи́шува. Е, го-ослобо́дуват, си до́ва до́ма* [ЛС(К),112].

османли́ја m 'Турчин' [BV,122].

о́снува f 'преѓа што заедно со **ва́тукут** се ткајува во платното' ~ *гу прумина́т иди́н'у кра́ј на о́снува́та на стр'ад'а́ на крусно́ту и ут'е́гнуват о́снува ко́лко мигда́н' и́ма;* [MS,t,7]; ~ *с'е́тн'а о́снува́та ја бира́т алиш'и́да, ја з'е́ват ина́ ку́па* [MS,t,7].

осо́бено adv 'најмногу' ~ *Е на, тва́ е, ви́ка, мно́гу про́ста ра́бота. Ква́ ќи-у́мри жена́та, по́ла све́т надну́ва за-мажо́. Или мажо́ ква-ќи-у́мри за-жена́та. А-осо́бено за-мажо́ жена́та, о́ти мажо́ не-мо́жи да-се-испе́ри и- така́ си-и-принадда́рино* [ЛС(К),120].

особи́на* f 'карактеристика' ~ *за-па́рф пат, иако напра́ви́л н'а́кога гр'а́шка, то́а, оно́а, тр'а́ба да-му-се да́де проште́нка, о́ти напра́вил една́ гр'а́шка, а́ма и́ма мно́гу до́бри особи́ни* [ЛС(К),126].

Осо́јки top. 'место што не го пече сонце', opp. на **присој (Метох – Серско);** стсл. **осоиѣ** [ЈИ,МИ...168].

осок m 'нуз продукт што го вградуваат пчелите кога прават пити во кои се чува мед – восок' ~ *умовитојут у дома си отиде, пак лудојут товари базирѓанското имани на базирѓанските мулинта. Иманиту и било десет товара тимјан и осок. Тој гу занесе на висока гора, тамо беши набрал млого дарви, запали голем вогин, нетре на вогинот беши турнал тимјан и осокот* [V,PM,229] – во контекстот се забележуваат две граматички посебности, едната морфолошка (веќе спомената): проширена употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род *(млого дарви),* втората фонетска: испуштање на иницијалното **в-** во примери од типот **осок м. 'восок'** (исто и: **олови** < волови, **ода** < вода), но забележуваме и обратен случај: **вогин** наместо 'огин'.

осомми́на num = 8 души, само за машки, односно за мешани лица ~ *и заедно́ч јуродиса на вра́х тја́х и посе́чи от ни́х осомми́на; остана́ еди́н от деветина, и си фати́ сос не́гу да си бори́чка* [V,PM,21]; и: **осомтјами́на** ~ *тогас и то́ј му ве́ли: "бра́тка мо́и, ја́зе са́м ги отепа́х осомтјами́на заедно́ч"* [V,PM,22].

осраши (са) pf 'се исплаши' ~ *ре́че ч'ол'а́ка на змие́та: "Ко́пам, о́ти на ме́н адна́ ко́же о́да ни ми сти́га да пи́ем, та затова́ шта напра́вем, са́ма ода́та на коли́бата да си дохо́де"... И като́ ч'у́ змие́та, са осра́ши, и рекоха́ си два́та змиу́ве...* [V,PM,262].

остава impf (в. **оста́ј**) 'дозволува' ~ *кату чух твојто име, ча си хубава, дојдох тука аф градо, си научих, ча твој ма́ж е јадлив и да не остава друг ма́ж да ти види* [V,PM,68]; ~ *татко му гу не оставиши да пои, ама тој от млого иштах, сам без таткова му изун отиде да чува, запали и тој шанданите, кату другите му братја,*

и седнал да чува [V,PM,219].

ọстáj* (и: **устáви**) pf **1.** 'стави нешто некаде, за да остане таму (на неопределено време)' ~ *е-е, кóлк úма пу-пắто зạкóпино. Ќ-ýмре, ќо:-зạкóпат, к-ýмре, ќо:-зạкóпат. Устạвáли пу-пắто и дéчка. Кóлк úма е-ее, нóѓино пу-пắто: зáвиј-го, óстạв-го* (спомени за трагедијата на бегалците од 1913 г., кога мајките бегајќи, под налет на разјарените грчки војници, си го оставале на пат третото дете за да ги спасат двете деца што ги носеле со себе) [ПК,2(308)]; ~ *пúте ạрáпино: "Дéк ќо:-нóсиш тóо дéте бáбо?" "Ќо:-нóсум нạ-занáат до:-ýчум". "Бáбо, вúке, ák-сáкиш óставј-о: тýк, прắ-мéне, ác ќо:-ýчум"* [ПК,2(268)]; ~ *сéтне и-остáвил кучúн'ата. Она и-вắрзáла со синџúре јáк'и, му кладéле на-ýшите бубáк за-да-нé-му-се слýша* [ВС(Град),295] – во извадокот среќаваме неколку граматички посебности, некои од балканистички карактер; прва: проширена употреба на предлогот **на** кога упатува на внатрешност, наместо 'во' – **му кладéле на-ýшите бубáк**, втората посебност е во врска со линеаризацијата – местото на атрибутот во постпозиција во однос на именката: **и-вắрзáла со синџúре јáк'и**; трета – проширена употреба на кратката заменска форма за дативен предмет, еднина **му** во множина наместо 'им' – **да-нé-му-се слýша** (на кучињата), **2.** 'напушти некого (односно нешто)' ~ *тогáс и женáта гу познá и му вéли: "амáн моја дýша Кулýф, тúнака ли си тýка, штó дóјди? Ах мóја дýша, ти са мóл'а óшти еднóч да не ми остáвиш сáма!"* [V,PM,11]; ~ *дека ќ-одиш луда Кал'о,[дека ки си оставиш Кал'о,[твојта мајка ју татко.[На чужда мајка и татко,[мајко и татко да викаш* [БВ,21]; ~ *Ив... па му удúраши нáзут, и му вéлиши: Јác úмам бóрџ да си крắстам ут тéб, и тú úдиш на мéн? Гуворú Ис... и ричé на нéгу: Óстави сејá, óти такá лúчи на нác да си плáтими сéкоа прáвина* [MV,K,308]; ~ *дóр да изрéче лакắрдијата óфцете станáле чáфк'и и летнáле. Сéтне дéтто и сéстрата оставúле конáкắт* [ВС(Град), 295]; ~ *ја пúта дắш'тир'áму: "д'éј з'éнт'у?" – "хич' ми м'ạ пúташ' тáти, óстави м'ạ, на м'éн'ạ идúн кóн' да ми дукáраш' и идúн кáт мýш'ка рýба"* [MS,t,29] – во солунските говори големата носовка се рефлектирала во *ă*, евентуално со назален призвук, и оттаму изненадува рефкесот **-у-** во придавката *мýш'ка*, за кој не може да се рече дека е стар дублет, ниту пак српско влијание (поради географската оддалеченост) – останува претпоставката за евентуалната лабијализација; **3.** 'даде нешто, подари' ~ *сегá са ценúх и јáзе сос нéгу да úда! и éту ми дадé дéсет хил'áди гróша напрет да ти остáвам тýка, да хрáниш тајфáта, дур да дójда и јáзе'* [V,PM,13]; ~ *"Aj, вúка, дạ-нé-ве ọстáвạ бес-пạрú, já нạ-тéбе тóлку, já нạ-тéбе тóлку, дạ-нé-си бес-úч пạрú. Знájти, вúка, óти ác сắм кọмạрџúạ"* [ЛС(К),125]; ~ *аку Госпот рече, пак некој пăт да са видими, не знам, туку ету това пăрстен ти гу оставем. От то вечер аку останеш трудна и аку родиш мома* [V,PM,55]; ~ *мувéл'аха: "áјде бéгај от нác! Не ти е срáм! Тóлку имáни што ти оставú тáтко ти, гу-изјáди. От главáта ти теглиш"* [V,PM,7]; **4.** 'ослободи, пушти некого, или нешто,

на слобода' ~ *тој не ги оставиши. Нај-после им рече на падариту: "закáлнети са за вашата господарка, аку ништу не ке да му чини на нашјут господар, така ки ви оставам!"* [V,PM,45]; ~ *за óра пулувúн вр'áтин', за ха óстаја да пуч'úнат óлувéту;* [MS,t,65]; ~ *хајдýтинот амáн му речé: "брáте, познáх, ча си по-јунáк от мéника и затовá ти са мóл'а: óстави ме жúв да ти кáжа, дéка са нáшите магазúи, да зéмиш злáту и срéбро, кóлку што сáкаш!"* [V,PM,21]; ~ *óстави м'ạ мáн'ụ'и, ми м'ạ бáраш' , јас умúрам, ти сă газó си игráш'!* [MS,t,13] – рефлексот **а** за големата носовка во лексемата **газó** претставува само привиден исклучок од нормалната замена – во прашање е резултат од неинтензивниот изговор на неакцентираните вокали при што дошло до совпаѓање на **а** и **ă** (истово објаснување важи и за случајот **мажó** од наредниот контекст); **5.** 'остави жена' (= се разведе) ~ *пáк мажó и сáкаши да га зéми, зашто нејната гиздавúна не можи да си искáжи, áма тýрскиј зáкон такá кату не дáва, зашто Тýрците, когá остáват жéните си, им дáват никáхот сетни пак да си зал'ýбат...*; ~ *легнали да спет, и тја го запитала, а тој хи вревил: "На тебе што ти трјабува да знајăш?" Тја му рекла: "Ил ми кажи този даро от што је, ил шта та оставе"* [V,PM,283]; **6.** 'дозволи' ~ *дошло на осомтја дена, му вели на попот: "тате, јазе за вода ки ходам". Попот гу не оставиши. Тој не послуша на татко му, туку зема един бардак на ранката му* [V,PM,225] – во текстот среќаваме три морфо-синтаксички посебности, прво во врска со линеаризацијата: глаголот и кратката заменска форма се одделени со негацијата: **попот гу не оставиши** (м. ...не гу оставиши), што не е обично во литературниот исказ, второ директниот објект се јавува придружен со предлогот **на: не послуша на татко му,** трето – употреба на предлогот **на** во функција на 'во' односно 'со': **зема един бардак на ранката му** (м. ... во (со) ранката му); ~ *му вел'áт: "дéка ки úдиш, побратими, от тýка, та такá вúкаш? Не знáиш ли, ча тýка úма дéвет брáтка хајдýци, што нé остават човéк да промúне прúз тýка, биз да му зéмат, што úма на дисáкот?"* [V,PM,21]; ~ *от јунаците сос авџиолиа стана буковсвиец, ги фати падарите, сакаши да ги свие кату важета. Они фатиха да му са мол'ат да ги отпусни, да му остават и мулетата да пасат аф ливадите* [V,PM,45] ~ *умрентујут длаговал на три арнаути по сто гроша, и арнаутите не оставиха да гу зарăјат, туку гу бијаха да им даде тристате гроша* [V,PM,33]; ~ *си мол'ам на тебе, царју, да ми оставиш да идам на господаро ми да му закарам тиа верисиш, што му собрах от човецту, ча и он не знај, дека си нахождам, и, ако е касмет, пак можи јазе да си чинам твој зет* [V,PM,22]; **7.** 'одложи нешто да се стори во иднина' ~ *тогај зева пушката да ги отепи и двата там, дека си науми, пак вели сам: "по-харно е да оставим за утра таја работа". И остави си пушката, та си легна да спии* [V,PM,163]; **8.** изр.: **оставем ти сос здрави** (поздрав кога некој заминува) ~ *и јунáкот са благодарú от тáја рéч, извадú еднá шéнпа алтăни, дадé на дветé мáлки и на женáта и речé: "остáвем ти сос здрáви, мáјко"* [V,PM,23]; **останахме гладни** (=

немаме средства ниту за основните потреби) ~ *еден ден и рекла: "мари жену, ки ходам јазе на корбет, белке по дин кисмет излева..." И жената му вели: "да поши, манжу, зере гледаш, останахме гладни и голи"* [V,PM,161]; **нéма такá дa-гo-ocтáвe** (= ќе го казни) ~ *áрно áма Ѓýптино ọсетúл óти змéо нéма такá дa-гo-остáве вáа нóќ и зaтóа сa-спремил* [ВГ(Мир),273].

остане pf **1.** 'се задржа на истото место каде што бил' ~ *цaрјув син просрја рáка да га фати, га фати за пашката, и остана опашката на негу* [V,PM,73]; ~ *нај-гол'áмојут на еднó село си-фáти гувидáр, да пасé сéлските гувéди, и останáл тáму* [V,PM,20] – уште еден случај на проширена употреба на множинската наставка **-и** кај именки од среден род (**сéлските гувéди**) – оваа појава има поширок размери, в. во граматичкиот дел; ~ *и така детету останалу да чува дјуќанот и, дур да дојди ахтаринот, детету и продал за неколку гроша њашту, парите ги тури аф онова кесе, што му и дал стариo* [V,PM,34]; **2.** 'заземе функција' ~ *тамошниј цáр са случи да ýмри, и останáло санот му на цáрчината. И на ониа дни úмаши кавгá сос дрýг цáр, беши собрал ојска* [V,PM,8]; **3.** 'се лиши од нешто' ~ *гу-изјáди сос побрáтимиту му и сос посестрúмките: тој останá кату прóсик гол, и фатиха свјáтот да му са смéјат* [V,PM,7]; ~ *устанáх бис скăршен динáр, устанáх гóл;* **4.** 'кога некоја состојба ќе остане непроменета' ~ *пак тјанака: "ах мале, човек има, скрихом ми земува хупките". Дувечераха, здигнаха софрата; она останала гладна, си легна сос мајка ú тјана да спии* [V,PM,34]; ~ *лисúцта а-видéла пу-дéлто кá óде. "А -бе, вéле, дéдо шó тáа лисúца путéбе óде?" – "Остај, óстај бáбо, тáа лисúца, сјáа нúа ќи-ј-дájме аднá квáчка..."* [ПК,2(266)]; ~ *кај рекáта сéдам крáви. Рáнити, дебéли, гоéни, áма пóсли ниф изл'áгали слáби, одвáј óдат, ги-из'áли на-гоéните, а-пá úсти ọстанáли, не-се-пọправúли* [ЛС(К),112]; ~ *л'у отидоха прицарските конаци, Цăрнодреха си закачи за пенџирјате и ка залепена остана. Колку си мачиха да га откачат от пенџерета, не можаха* [V,PM,53]; **5.**'кога нешто нема да се потроши до крај' ~ *вуденичáрут имáл рọсници и-ọтúшла лесúцта, сăнăјăдéле су-русúци и тá шọ-муọстăнá си-а-нăмăчкá глáвăта и си-избегá. Пọ-пăтут кọгá-гу-стигнá вóлкут и-фăтú лесúцăта да-му-сеплáка на вóлкут...* [ВМ(Сар),316]; ~ *и през нăшта натоварва ги нéз мулета умр'алите и ги испусне кăде искат да идат мулетата... На нóа чув'ак са останали парите* [ВД-(Кал),316] – во контекстот имаме употреба на л-формата со значење на гл. придавка: **нéз мулета умр'алите** (м. 'умрените'); **6.** изр.: **устанá на сýу** (= кога некому нешто ќе му биде ускратено, односно нема да му успее); **остана сос имја** (= кога за некој ќе се стекне извесно сознание, односно кога некој ќе добие прекар) ~ *та тój, от што бéши сиромáх и кăрпáчин, са чинú сáтника едúн богáт: кату негу друг не имаши. Останá сóс úмја, ча брáт му от Стáмбол му дадé пáри и са чинú богáт* [V,PM,19]; **останáла чýдна** (= се загрижила) ~ *тогáс женá му му вéли: "вáрај, мăжу, товá сóн лóшу е – еднó дéте úмами, мóжи и товá*

да ни у́мри". И така жена́та му влезе́ на мло́гу гајл'а́ и остана́ла чу́дна [V,PM,30]; **остана́ла те́шка** (= забремснила) ~ *по дно време имало две кумшии, и двете чендо немали. От неколко време сетне Госпот на едната кумшијка ја даде, та остана тешка* [V,PM,241] – во текстот се забележуваат две посебности, едната фонетска (зачувани траги од некогашниот назален изговор: **чендо**, другата морфо-синтаксичка (натамошно упростување на падежниот систем кај заменките: употреба на кратката форма за директен објект **ја** наместо дативната 'и́': **на едната кумшијка ја даде;** ~ *и от мло́гуту моле́ни Го́спод до́чу не́говата мо́лба и му дадé; жената му остана́ла те́шка* [V,PM,7]; ~ *и еднош излезоха по гората сос жената му, на Бога се верно мол'аха... И пак от гората са вăрнаха и си отидоха у дома. От нус час жената му останала тешка* [V,PM,215]; односно: **останала трудна** ~ *аку Госпот рече, пак некој пăт да са видими, не знам, туку ету това пăрстен ти гу оставем. От то вечер аку останеш трудна и аку родиш мома ...* [V,PM,55]; ~ *имáли еднá кýчка и еднá кубúла: кóските онúа ги јадóха. Жената му, кýчката и кубúлата фрéт останáли трýдни от рúбата* [V,PM,144]; ~ *тјáнака му велú: "тú-нака, сúнку, тáтку úмаш едúн пóп, зашто́ он бéши дошéл едúн дéн на горáта да набéри дăрва та тогáс ми бéши фатúл, та от нéгу останáх трýдна и ти родúх тéбека"* [V,PM,106]; **останáл сирáк** (= му умреле родителите – двајцата или еден) ~ *еднó врјáме еднó чорбаџúјцко дјáте останáло сирáк от тáтко, отúваши нá скол'óто, са учаши книга* [V,PM106]; **ишта́х му оста́на** (= остана со голема желба за нешто) ~ *едúнојут кóрин úмаши сáл еднá смóква. Погул'áмојут брáт га изјáди смóквата, на по-мáлкојут ишта́х му остáна, кáк и тóјнака не можá да не кýси от смóквата* [V,PM,28]; ~ *ки остáнам тýка, ки чáкам дýр на дрýгата годúна да си чúнат смóквите, и јáзе да накýсам о-тúа смóкви, óти ишта́х ми остáна* [V,PM,28]; **хатар да не ти остани** (= да не се навредиш) ~ *му вели: "калитати, ти са мол'а да ми дајш твојта кубила да ида на воденица да мел'а едно кило чиница!"... – му вели на криштанлако му: "хатар да не ти остани, јазе, кубилата ми е трудна, не ти га давам"* [V,PM,94] – употреба на номинативната заменска форма **јазе** наместо општата 'мене': **јазе, кубилата ми е трудна;** ~ *ами царицата и рекла: "нека земи кривото муле да и он нека дојде с тебе, хатир да му не остане"* [V,PM,159] – во текстот одново прави впечаток линеаризацијата, имено кратката заменска форма и глаголот се разделени со негацијата: **да му не остане;** ~ *му вéли пóпот: "јáзе ти сáкам да ми си цјáниш хизмикáрин от кýк до кýк и хатúр да нé ти остáни, чá на кóго хатúр ки му остáни, по еднá фáша царвýли от грабóт ки са извáди"* [V,PM,127]; **не остана глас веке** (= се кажува кога некој продолжително и многу плаче) ~ *ами невестата на морету не остана глас веке да плачи, ала с умот си молеши на Бога, да ја откини от морету* [V,PM,166]; ич' óстави са (= нема смисла да се зборува за тоа) ~ *нацúкува т'á: "трăчáти кумшúји!" и*

кумшúјиту трǎчат, пúтат: "ш'тó стáнахти?" "ич' óстави сǎ, тóс гóстину... смýкни идúн кóкал... íш'тиш'и да сǎ удáви" [MS,t,38]; **не остана рент** (= немаше погоден момент) ~ *си отиде приз друг пǎнт по-блúжно; на мајка му и не остана рент да пита за поранките на слǎнцето, ча беши близу пу Ѓорѓувден* [V,PM,199] – во извадокот се забележуваат остатоци од носните гласови: *пǎнт, рент;* **да не му остани севда** (= да не остане со неисполнета желба, со недоживеана љубов) ~ *после пуштил крапачино малкото дете от три дана, да земи жената му, да ја донесе на конакот, да ја види и крал'ут, да не му остани севда за неа* [V,PM,244]; **остани сос Богом** (= поздрав кога некој си заминува) ~ *тогас тојнака са чини пиле, касна на паратиро и рече на нивјастата: "остани сос Богом"* [V,PM,91]; со исто значење: **останите с здрави!** ~ *Тогај вели на домашните: "останите с здрави!" И домашните говорат на них: "сос здрави да појти! Бог да даде хајрлија касмет"* [V,PM,245]; ~ *пуглидáл дéду Гóспут, пуглидáл и си-тǎргнáл: "Остани су-здрáве, нивéсту!"* [BB,310]; сп.: **оставем ти сос здрави** ~ *извадú једнá шéнпа алтǎни, дадé на двете мáлки и на женáта и речé: "остáвем ти сос здрáви, мáјко"* [V,PM,23];.

останува impf 'следува' ~ *сега за нивјастата си карат, кој да га земи. Лалата га сака, зашто от царјут на негу останува* [V,PM,47].

остари* pf 'кога покажува знаци на старост' ~ *татко ми беши богат млóгу та сегá западна: хем остарјá, хéм жúви са и тáтко ми и мáјка ми, и јáзе сегá рабóтем по шејсéт пáри на дéн да ги хрáним* [V,PM,...]; ~ *тогас Гǎрциту рекоха еден на друг: "е, побратими, истина Бǎлгариту са били бодали на земјата: ету остарја, отиде, пак пита за времената"* [V,PM,179]; ~ *дурдé бéх млáт и врǎтјáх кáминот да да мéли водинúцата, бéх хáрин, и ме зóбеа, и ме пóиха, и ме чéшеха, áма сегá остарјáх, ету ме извадúха тýка на снегó* [V,PM,138].

остóри pf 1. 'направи, стори' ~ *и хми кáзал пáк: "Л'у кój замине прис хáна, кóлку харч да остóри, парú да ни зúмат'а". И тój си отишéл сас халájтката на ходаéта* [V,PM,255]; ~ *и детето му са примóлило и зарéкло, óти нéк да остóри сúн на баштá си и да му дадé нéговите дрéхи, пак тój да зǎме нéговите и са приклéло да омрé та, áко стáне на пóфтор, тогá да кáжја на баштá си, óти е тój сúн* [V,PM,257]; ~ *та от нáзикáна рјáка фáтали кáта дéн по еднá рúба. До две, до три укú дохóдјала. И такá едúн ден като остóрил плýт за рúбата, кój да е зúма, и отридúли на цáрја да е дáват* [V,PM,255] – во крајните источни говори кај повеќесложните зборови се има развиено и вторичен акцент, т.е. зборот се јавува со 2 акцента (основен и секундарен): **нáзикáна; 2.** изр. **остóрили лакардúа** (= се договориле) ~ *и кóсето остóрили лакардúа сас баштá си, визúрја: кój шта зéме от незикáна мóми? – кój донесја жúвата вóда. Ја кóсето ни глéдал да са ожéни* [V,PM,257].

óстра adj (m,f) 1. 'нож, секира и сл. ако убаво сече' ~ *а третата, нај малката, му вели: "тате, немој гајле бериш за това туку иди, на меника да ми купиш едно хǎртле*

малку и една бӑрза кубила, и една остра сабја и мӑжки дрехи: јазика на војска ке да идам!" [V,PM,71]; ~ *тјанака са ублечи сос мӑжки дрехи, са опаси сос остра сабја, вјахна на бӑрзата кубила, киниса на пӑтјут* [V,PM,71]; ~ *му р'е́чи сфа́т'ата "мло́гу о́стра но́ш' и́маш'"* [MS,t,78] – во случајот формата за женски род **остра** го покрива и машкиот, што е резултат на нефункционирањето на категоријата род во овие говори; сепак ја имаме забележано и соодветната форма за среден род: ~ *така вечерот, кату заспали кумшиите и домашните всите, тогас излезе жената дол на будрумот и зела остро нохче, да беши заколила прасинто* [V,PM,193]; **2.** 'кога некаков предмет (во случајот камен) е стеснет кон врвот со нерамнини што можат да сечат, односно да предизвикаат некаква повреда' ~ *прӑпл'ува́ла па́ пумина́ла во́дта. Чини́ла дӑ-ј-прӑфта́се. "Бра́те, фӑрли, ре́кла се́страта, бри́чут, дӑ-сӑ-чи́не о́стри ка́мӑјне дӑ-нӑ-мо́ж-дӑ-нӑ-сти́гне"* [ВГ,269] ~ *па́-ј прӑсти́гнуве, па́ пу ни́х. Фӑрле бра́то бри́чо, стӑна́ли ка́мне о́стри... Та́ткуто прӑви́л шо́ прӑви́л, пумина́л и ка́минто* [ПК,2(228)] – во контекстот има уште еден пример за споменатата специфичност во линеаризацијата: кога атрибутот доаѓа зад именката (**ка́мне о́стри**,...).

остра́ми* pf 'направи некој да се чувствува виновен, посрамотен' ~ *му ве́ли: "Мӑ́жу, ти́нака ти́а де́ца та́ка, ка́к ги научи́, не́кој пӑ́т ки ти остра́мјат, л'у от сега́ да фа́тиш да му са ка́раш"* [V,PM,25]; и: **осра́ме** ~ *кажи, кажи Гоно шо му е болката?[Право да ти кажам бре мили бај Дино:[твојта ќерка Софка дали е дивојка,[дали је дивојка или е нивеста,[ако-ј дивојка бре мили бај Дино,[ако-ј дивојка наскоро ја мажи,[наскоро ја мажи да не те осраме* [БВ,48]; ~ *тогас ламјата гу пл'уна на образот и му искара капата и му вели: "ету ти а капата ти!" Тој дојде от тебика понапрет, има шес саати. Тогас тојнака си осрами* [V,PM,46] – во случајот среќаваме удвоен сигнал за посвојност: **ету ти а капата ти!**

остра́мотити* pf – в. **остра́ми** ~ *дојдоха и царските зентјуфци до него и го питат: "дали можими да најдими тука от пиле млеко?"... и тој им рече: "по една дамга ва удривам на ганзот". И они си остра́мотиха, ама што да чинат!* [V,PM,...]; ~ *тогај чобанот еднош викнал на името ланџица, и ланџицата бе излела от царската пазуха. Как виде царут, така мошне си остра́моти, дури падна на земјата, си залиса* [V,PM,176]; ~ *и ја приучова невестата му сам он, хем ја вели: "ету утри ни дојдат тука базирѓаниту. Да глендаш да не ме остра́мотиш!"* [V,PM,164] – случај на употреба презент од перфективен глагол со значење на идност: **ету утри ни дојдат тука базирѓаниту** м. 'ќе ни дојдат'.

островичка f 'парче земја среде вода, остров' ~ *и тај като варвјал с тјах, стигнали ду едно гол'амо море. Всред нег имало една островичка, там сја запрјали чаплоците да починат* [V,PM,285]; ~ *и ноз ден сја забахтало морето и исфӑрлило на островичкӑтӑ толко жјувини, штото сја напӑлнило сичко на там* [V,PM,285].

остри́ло n 'остриот дел од секирата' [ЛС(К),95].

осу́мна pf 1. 'кога ќе се обзори, наутро пред да се појави сонцето' ~ *васа но́шт на мрачи́ло да са́; ниту то́ј да га ви́ди, ни́ту жената не́гу, та утринта́ о́шти по зорјата да га остáви пáк женáта сáма. Кога́ ки осу́мна...* [V,PM,11]; и: **осăмне** ~ *пăрвио нарéшник му-ви́ка: "Тва́ д'áти дạ- е-зráво и жи́во". Вто́рио ви́ка: "Сре́ка гол'áмạ дạ-и́мạ", ạ-тре́тио ви́ка: "И-нạ-то́ạ таргóвецо дạ-мујáди имáнито". Тój е-чýл. И-се́ạ оcăмнáло* [ЛС(К)107]; 2. 'наутро кога ќе се пробуди' ~ *и харáпина ни са ви́дел, што стáнал, и ч'овјáка си лéгнал сас халáјтката цáрцка и осăмнали зráви* [V,PM,254]; ~ *и на хáна и́мало еднá ходајá хýбава, та л'у кój да приспи́ в нéа, ни осăмновал... пак тój ни ослу́шјал, ами отишéл фаф ходаéта сас халáјтката да приспјăт* [V,PM,254]; ~ *цéла но́ш не́ спáх, тạка́ усạмнáх* (= ноќта ја поминав без да заспијам); 3. изр. **дуде́к на ади́н не́ му са-сте́мне на дру́к не́ му оcăмнуве** (= често се случува несреќата на еден да се совпадне со среќа на друг); клетва: **да не́ усăмниш** (= да не го дочекаш утрото, да не се пробудиш); сп. **Сạмну́л'ка** (= име на ѕвезда Деница) [ПК(Гăр)].

осуше pf 1.'кога растение ќе престане да вегетира' ~ *дека брала там заспала,[меѓу цвеќето,[поминало лудо младо,] крај градинчето.[– Стани, стани калеш Шијке,[доста си спала,[ќе повене калеш Шијке,[ружиното цвеќе.[– Ак повене нек се осуше,[друго ќе берам* [БВ,224]; 2. fig. 'кога човек многу ќе заслабне, најчесто од некоја опака бо-лест' ~ *сă-исуши́л, ве́јка стạна́л* [ПК(Мор)].

оcăди* pf 'одреди казна на некој што е виновен' ~ *ви́ка: "Утри сăдо шоќи-стáни, тéби ќе-ти-оcăждат нạсмăрт". И тạка́ и́сто стạна́. Дéн', два́, то́ạ го-пуштúạ, ọно́ạ го оcăждат* [ЛС(К),112].

о-тамо adv 1. 'од тоа место, од местото за кое се зборува, оттаму' ~ *и те му рекоха: "ниа не можими да наситими еден јунак". И него ошти да му дадат леп оттамо* [V,PM,234]; ~ *о-тамо си зема нивјастата му, отиде на каминот и нал тамо двете му братја, дип са беха оголили, ги зема о-татак, ги занесе на татковината му* [V,PM,238]; ~ *и тој стана о-тамо, отиде, уседла белата бесна кубила. Тогас кубилата му рече: "тајл'акот остави го тука..."* [V,PM187]; 2. 'потоа' ~ *една бозлугана ја одрива, та ја клава нетре на хурната, ја испекова. О-тамо па са варна на трите моми* [V,PM220]; ~ *и реката му стори пăнт, промина. Оттамо достигна на едно место, две планини една от друга са биика, са караха* [V,PM,199] – во текстот среќаваме уште една потврда за присуството на остатоци од назализам во овие јужни говори: **му стори пăнт.**

о-там prаер 'поради таа причина' ~ *тогас мајка му му вели: "нема мајко ништо. Ден везден л'уди глендаш по сичката земја и о-там на човек ти мириса"* [V,PM,199].

отара* impf 1. в. **отвори** (pf) ~ *и рекоха на неа: "ти, стара баба, можи да знаиш, дека си нахожда дјун'а ѓузели, ти са молими, бабо, да ни кажиш, нејната врата как са отари"* [V,PM,232] – пример за употреба на номинативната наместо вокативната форма: **рекоха на неа: "ти, стара баба, можи да знаиш"**; ~ *царјут извади аскер млогу, и катарџиата, как отворил оно најмалкоту чарчаф, покри не само*

фрет аскерјут, туку и царскиут конак гу покри, ча то чарчаф, колку да сакаши катарџиата, толку гу отариши [V,PM,79]; и: **отвара** ~ *тогас старата змиа му ја даде кабачката, хем му наринџја: кога сакаш да ја отвариш, да велиш "ач асандра"* [V,PM,176]; **2.** 'кине плик од писмо' ~ *он-гә-ки́ни тва́ и пи́ши нә-же́нә-му: "Квә-ќи-дојдә тва́ д'а́-ти шо-ќи-донéси писмо́то дә-гә-дајш по́мла́дәтә ќе́рка..." Квә-отва́рә о́нә писмо́то, то́ә оно́ә и-жената мо́-рә, на́ли. Мажсо́-и и-пи́ши тәка́* [ЛС(К),109]; ~ *го-да́ват писмо́то нә-ба́бәтә, дә-ка́жими, нә-же́нә-му, та́ә го-отва́рә, а́мә о́н, и́ч, ни́ дә-се-ше́гувә со́с ќе́ркити, дә-ка́жими, н'а́што, не́, ка́о дә-не-зна́ј ни́што се-пра́ви. Ти́ә че́кәт дә-ка́жи н'а́што, па́ ни́што* [ЛС(К),125]; **3.** 'ја отстранува врвката со која е врзана "устата" на вреќа' ~ *ти́ә не-зна́ат. И ти́ә ги-врáт'ат су-се́ твáрови. "За́што не-врáт'әти?" "Тәка́ нәре́ди цáрә". Ти́ә се-врáтәт, отвáрәт чувáлити и вне́три чáшә* [ЛС(К),113].

отат adv, в. **о-тамо 1.** ~ *отат иде лудо младо,[дури силин, дури вилин,[ка се вије, ка се крше,[куту прчка царничкова,[куту гранка миндалова* [ТГ,177] – во гевгелискиот (од каде што е контекстот), како и во другите долновардарски говори некогашното вокалното **р̥** се реализира со призвук, но Тановиќ тоа не го одбележил; сп.: **ка се крше;** исто така рефлексот од **големата носовка + р** ги предава како вокално **р̥: прчка (царничкова).**

о-татак adv, в. **о-тамо 1.** ~ *и нал тамо двете му братја, дип са беха оголили, ги зема о-татак, ги занесе на татковината му* [V,PM,238]: сп. top. **Отätак Лäката** 'од онаа страна на лаката'; сп. **лака** = место каде што врти реката (Елешница, Валовишко) [ЈИ,-МИ...,168].

отбира* impf 'прави избор' ~ *на онија дни еден цар отбираше јунаци за неговата мома, да чини брак* [V,PM,184].

о́тбра́тки pl.tt. 'на недела по свадбата младоженеците одат на гости кај родителите на невестата, таму остануваат и на ноќевање' ~ *дójди нид'ăл'ата, ги калéса тáтку-ји на о́тбра́тки* [MS,t,15]; ~ *на четвăртокот мајка ѝ за пусни две малка, да ги акалесат на отбратки. И те на пентук вечерот часот на еден за везмат едно деверче сос них, за подат на татка ѝ на отбратките. И как за подат на дворот, перво за извадјат статјавата от земјата нивјастата и зентјут. Така сетне влеват у дома. Тамо, колко роднини има нивјастата, за му бакнат рăнцата, после и колакот големојут двамата ки го разбијат на два комати, да така за седнат, да сторјат здраво-живо. Го питат зентјут как промина сос нивјатата, и нивјастата сос зентјут. Така сетне вичерат. На субота па часот на 9 сватот за собере неколко мажи и жени. За везмат л'ап, вину, јадени. За подат на нивјастинската кашта, да повидјат младиту. Друга една малка свадба са чини нос ден, часот на 12 секој на каштата му за пој. Тогај хождат побратимиту, ги зеват младиту, ги заневат на зентјувата кашта. И на обичеј конец. И на мене радост* [V,PM,251].

отве́дја pf 'допрати, однесе' ~ *и тój завéдја цáрја за раќата, та го отвéдја при казáн'а, и му кáза всúчко, óти тój гу напсóва, пак дрýгиа заклáха, та на нек остáна халáјтката, и óти рéч'а: "Гóспот*

да ми дадé, а тó от цáрја парú ништá“ [V,PM,255]; ~ *тога царо зарадуван прашил јă, што иска да хи даде? Тја му искала нова кадилук, от де тја била, осем товара алтанјă и двесте души ојсќă, да ја отведат ду градо хи* [V,PM283]; ~ *та го запúтало, кадé са нахóжда вóда да пúјат. А ќосéто знајáл, кадé úма. Отвéл го на едúн бонáр блúзо при пăтја. Фл'áл ќосéто в бонáрја напúл са вóда, флéзло и дéтето в бонáрја, пúло и тój* [V,PM,257] – во извадокот имаме уште еден пример за нарушена конгруенција: субјектот е во машки, а предикатот, л-формата во среден род: **пúло и тój**.

отвори pf **1.** 'отстрани некаква преграда, односно направи нешто да биде достапно' ~ *л'у от мăра чáс сéтника отвори си учúте и прогледнá на гори кадé дăрвото и, когá видé хáрно, дăрвото е бúло...пăлно сос драгоцени и скăпи кáмини* [V,PM,7]; ~ *пак касметјут му вели: “да идиш да земиш едно вреке и тука да дојдиш на лозету, да кладиш новите ти нетре... и да отвориш устата от врекиту”* [V,PM,83]; ~ *утúшăл кум-Вóлчо: “Кума-Лúе, óтвор-ми, кума-Лúе!” “Ќи-ти-утвóрăм, кум-Вóлчо, амą-у-гóре на-тąвáнут дą-не изглéдиш!”* [БМ,203]; ~ *влезé нéтри самóс, земá кнúга, отвóри пéнџирјата, фатú горе да извáжда јурнéк схéдио* [V,PM,18]; **2.** 'со помош на клуч (во овие говори паралелно со **кл'уч** се употребува и: **отвур**) направи некаков влез да биде слободен (пр. од просторија) ' ~ *му ги наброи, и кадиата му даде кл'учовету. И тојнака ги зема, отиде, га отвори каштата, влезе натре* [V,PM,18]; ~ *тјáнака му дадé на бишкáринат сúчките кл'úчови и му речé, сúчките одаú да ги отвóри, сáмо еднá удајá да са чýва, да не га отвóри* [V,PM,116]; ~ *цетата лајат по дворовите,[колите тропат по калдрмите,[галена Рада оште не станува.[Отвори стрино шарено одајче,[покрени стрино ресено килимче* [БВ,40]; ~ *и л'у отиде слепиот на капиата му, отворил вункашната капиа, влезе нетри на дворот, та не и знаел, ча и друг човек иди после него* [V,PM,188]; ~ *излезé дóл, здигнá пот скáлата што бéши мермéрот, најдé кл'úчовиту, отворú магазúата, влезé нетри* [V,PM,18]; **3.** 'распростре, пр. постилка' ~ *царјут извади аскер млогу, и катарџиата, как отворил оно најмалкоту чарчаф, покри не само фрет аскерјут, туку и царскиут конак гу покри* [V,PM,79]; **4.** 'раскрили страници на книга' ~ *вечерта васа ношт отвори една книга, сé си пејаши; при нивјастата не приближи, ниту ја фати сос рăнка* [V,PM,79]; **5.** 'со кинење на плик ја направи достапна содржината на некое писмо' ~ *твá д'áти ѻтивáјќи сéднал, л'áтнѻ вр'áми бúлѻ, пѻд-еднá гóрница... Вúка “шѻ-не-гѻтвóрą тó-пúсмо ác”* [ЛС(2),108]; **6. отвори магазиа** (= кога некој магазин (продавница) за прв пат ќе почне да работи) ~ *му дадé дéвет шéнпи алтăни и му вéли: “áди сегá, úди си пáк да отвóриш магазúите ти, да си глéдаш рабóтата здрáва и да нé вéлиш óшти еднóч, ча садé на твójта кăшта е Бóг!”* [V,PM,153]; **7.** изр.: **вујнá утвурúл** (= започнал со воени дејствија) ~ *тáтку му и мáјкă му олаџáк си прăкăжувáле: “цáрут гулéма вујнá утвурúл, вójскăта а*

здрубúл; имáло нúкоа дујнá-ґузилúјка тáм, зạ нéа сă типáл" [ИГ,114]; со блиско значење: **огин утворија** (= припукаа) ~ *а бре браќа, браните се,[... огин ќе утвориме,[бајрак ќе развиеме,[бајрак за Македонја* [БВ,82]; **му отвори очте четри** (= го натера со големо внимание да проследи некоја работа) ~ *кату ја виде царјувото дете, падна тамо кату умрјант, проглендот. Как виде така чамурџиолу, му удри една пл'асканица на царјувот син, му отвори очте четри* [V,PM,232]; **а утвурима лакăрдијата** (= почнавме разговор за нешто) ~ *сеа сакам да речам оти ут виа ангарџ мадаф, чунким а утвурима лакăрдијата за ангаријта, оти ут та мадаф има и ангарија на бегут* [ME(P),74]; **ки-утвóре рáбóта** (= кога се очекува нешто да земе негативен развој, пр. некоја болест) [ПК(Мор)].

отворин adj 1. 'кога внатрешноста на нешто, пр. на просторија, е достапна' ~ *пусна о-там надол питата, и тој после неа, та пак питата отиде праве на нос конак. Кату беше отворена портата, влезе и тој нетри* [V,PM,214]; ~ *сакаше да гу глатни цјало детенто: толко беши отворена устата му, штото единојут додак му беши на земјата* [V,PM,215]; ~ *да как испаднáл ут вóдата, а видé нéбито отфорéн, и Сфéти Дýх па слéзиши кату гулýб нáврạз нéгу; и глáс му дујдé ут небúн'ата: Тú си мójо сúн милослúф* [MV,K,308] – во текстот среќаваме интересна множинска форма **небúн'ата**, што секако не означува вистинска плурална форма од именката **небо**, туку се работи за извесна експресија (в. *Бл. Конески*, Граматика, с. 223); 2. изр.: **да ви е вратата отворена** (= да имате отворен пристап до нешто) ~ *им вели: "господáри мои́, вúа, што длагóвати на мój господáр ету тóлку грóша, мáксус за вáс сам дошéл да ми платúти, и пáк да ви е вратáта отворéна"* [V,PM,20]; **сас утворина уста** (= се кажува кога некој е крајно изненаден, непријатно) ~ *сă пукáци тój гóр'а на бр'ạстó, си јáхнува кóнч'ạту, врăтнува кл'ýч'у, си прул'éтнува утáм. И инсáну устáна сăс утвóрина ýста да хáска на гóр'ạ ... вил'áха: "Гóспут' бúш'и тóс"* [MS,t,...].

отвун adv '(од)надвор' ~ *еден ден старата баба парамана излела отвун порти, да налии вода с две бардаци* [V,PM,165].

óтвур m 'метална направа за заклучување и отворање – клуч' ~ *дáј ми óтвурут ут амбáрут* [СК,-332]; ~ *óтвурто сум си-ги-зăбрạвúл* [ПК,2(82)]; ~ *кạ ќи флéзе дóма, уф нéгувọт двóр úма óдрина (асма), ќá: субléче кушýл'та, ќá: зăкáче тáм нạ óдринта, нă дирéкут. Ут кушýл'та óтвурто сă уф мустáќте* (во шлемот) [ИГ,114].

отвурче n, dem., в. **отвур** ~ *слези си доло јов јудајче,[земај си алтăн јортвурче,[оптвори алтăн чекмеџенце,[земај си пари небрујени* [ТГ,211] – во контекстот среќаваме именка употребена како атрибут, според турски образец: **алтăн јотвурче** (м. 'алтăнско јотвурче', т.е. позлатено), исто така: **алтăн чекмеџенце**.

Отвăдните лóзја top. 'место со лозја што се наоѓаат на **оваа страна**' (во однос на одреден, познат објект) – с. Савек, Валовишко [ЛИ,МИ...,168].

отвăнка adv **'однадвор', в. отвун** ~ *влева нетри жената му, си заклушта нетри, са искри. Га дојде арапинот отвăнка, што да види:*

ниту алтуни има, ниту от жените му подна има, сал сандукот стои тамо [V,PM,235]; и: **отвунка** ~ *изл'ала да си рашета, и тој отвунка и ч'увал, пак ја зема и побегна сос неа* [V,PM,239]; ~ *сега на патју как ке идиш, три прачка* (м. 'прăчки') *ке да најдиш: една зелена, една жăлта и трета царвена. Жăлтата и цјарвената отвунка царјувите конаци да ги закопаш* [V,PM,275].

отвăрзă pf 'кога некој ќе ослободи нешто што било врзано (во случајот ѓаволче)' ~ *и като набрал много дарва, накупил ги на ăдно мăсто, запалил ги и утишал да отвăрзă дăволчато и да го фăрли в оганă, да изгори* [V,PM,290]; ~ *и тăј го отвăрза от дарото и го фăрли в оганă, та изгорă* [V,PM,290].

отвăрте* pf 'замавне, удри' ~ *истум зготвил, па дошал педа човек лакут брада, му пусакал малце чорбичка. Он, ка го отвртел каменут, гу удире еднош, му скапуве главата* [V,PM,271]; сп. **зáвăрти му адúн шамáр** (= удри му една шлаканица).

óтгдá adv 'откај' ~ *зелá кдăнă бардáко,[мăр дă отúде зá јодă[óт нéјă р'ăкă далéко.[отгдă јă вúде Тýрчин,[и óн óтúдé по нéјă* [ПсС(З),71];

отговор m 1. 'тоа што ќе го каже некој во врска со одредено прашање' ~ *и ја вели: "ох, жену, крал'у ме најдé тешка работа, да мо најда едно дете от три дана, каршилик да мо даде, отговор да му отговори"* [V,PM,244] – во извадокот имаме 2 примера за нерегуларна употреба на кратките заменски форми за директен објект во служба на датив: *и* ***ја*** *вели: "ох, жену, крал'у* ***ме*** *најдé тешка работа"* (наместо: и ѝ вели: "ох, жену, крал'у ми најдé тешка работа"; ~ *аку сакаш, да ми ожениш, требува да ми га дадеш хизмиќарката ти, та немој бериш гајле сетника за мени. Брат му, кату чу таков одговор, заедноч отиде... и гу ожени* [V,PM,86]; 2. изр. **даде отговор** (= одговори на некое прашање) ~ *му вели царјут на сиромахут: "ej побратими, ајди да влезими двамината аф орману та да излезими четроица!" И на това сиромахут са куниши, ча не знаиши да даде некој отговор* [V,PM,54]; ~ *и заедноч и пуснал човек, гу зема гувидарино от гуведите и гу чини рицал, и гу кладе на конаќут да сăди. Гувидарино как си седна, не знаиши да дава отговор на некој* [V,PM,95]; – во случајот имаме употреба на множинската наставка **-и** со именка од среден род: **гу зема гувидарино от гуведи-те.**

отговара* (пишува: **отковара***) impf 'дава одговор', в. **отговори** ~ *пак мајка и наистина беши станала крава, та отговори на неа кату крава: "му! му!" Пак тја ја вели: "што, мале, така кату крава ми отковариш?"* [VPM,205]; ~ *еjди Марко, јунак Крали Марко,[јазе тебе, не та жалам,[тук ми дојде таа црна ламја,[гу прилапа нашто машко дете,[одговара јунак Крали Марко:[пусистримо ти да ја пристигниш,[да пристигниш солунската ламја,[да го најдиш мојто машко дете* [БВ,28-29].

отговори pf 1. 'даде одговор на одредено прашање' ~ *му вели́ гимици́ата: "господи́не, ѝшти не́ма да и́дими на господа́ро?" Отговори́ то́ј и му вели́ на гимици́ата: "ój*

гимициúа, брáтку, óшти нé е врéме да úдéми на господáро" [V,PM,14]; *~ тогáс тójнака му отговорú на брáта му: "добрé ти најдох, брáте! Јазе отúдох, шетáх мóри и сýха зéмја"* [V,PM,14] – во илустративниот текст имаме уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род, сп.: **мори** место 'морињa' (*шетáх мóри и сýха зéмја*), за ова в. поопширно во граматичкиот дел; *~ гу стрјáти едúн гóл човéк и му вели: "дéка úдиш такá, бе побрáтими?" Ѝ тój му отговорú: "úдам да бера верисéнта от тáја касабá тýка, што си глéда"* [V,PM,14]; *~ да фати сега татко му да го пита: "што си ти на таја жена?" Он отговори: "јазе и сам син на неа"* [V,PM,163] – во извадокот имаме описно изразување на зам. придавка 'нејзин': **јазе и сам син на неа** (м. 'јазе сам нејзин син'); **2.** 'се вклучи во разговор и понуди решение за нешто' *~ вели едната самовила на другите: "да знај Костандин сега колај, излева отука!" Тогас една отговарја, как има колај да излези* [V,PM,228].

отгóри adv **1.** просторно: 'згора врз нешто' *~ тогас дјаволот најде врјаме, зема капако, една гол'ама плоча тури на капако и седнал отгори* [V,PM,97]; *~ и приближúи при нéа, турú ухóто му аф момúн курéм отгóри и, когá чýл хáрно, нéтри аф мóмин курéм жáби удрéвиха* [V,PM,29]; *~ и тój, катó не мóжеше да е омадрú на лафувéте, са зач'ýди, как да направи. И бjéше времéту зúма, и фатú адúн сн'ак, аднá фортýна, и хи рéче: "Мájку, аку мóжеш да приспúш тази нáш на керамúдите отгóре на кáштата, шта та ожененем"* [V,PM,264]. *~ фати хамали да носјат керпичите на корабјут, тој пак и нареваши нетре на корабјут: от долу онаа клаваши, што имали џифаири, па отгори наренди празнате керпичи* [V,PM,190]; **2.** 'упатува на издигнато, повисоко место' *~ си најде на едно место, штото имало тамо един конак голем, на един дирек стоиши, и високо много от конаку отгоре вода течаши* [V,PM,167]; *~ татку му не беши онова час дома; детету плачаши на дворут и, кату плачаши, отгори пажда един караграш, му удри на прăстате* [V,PM,38]; *~ пák от мăра чáс сéтни са посерá тójнака отгóри. Базирґáните фатúха да вéл'ат: "охо-хо! лóпова лоповúца по дjáдова брадúчка!"* [V,PM,126]; *~ ја вели да изл'ази долу; тја не изл'ава. Собера аскер млого сос балтии, да отсекат брјастот, за да ја трокул'ат отгори, да ја везми* [V,PM,241]; **3.** временски: 'после, по извесен период' *~ пóсле мара врéме богáтиот си разбол'á тéшка бóлка, гу зафтăкна гăрло; на двájси чéтри саáта отгóри умрjá, и гу зарăха* [V,PM,14]; *~ така куумциата от јад, от кахăр, на две дни отгори падна, разбол'а си и умрја* [V,PM,70].

отдека adv 'покажува место, од каде' *~ тогас тој отиде, надјана чизмету на нозите му и запкăнот на рăнците и трăгнал да брăка, слăнцето отдека угрева да гу најди, да са пита на него, как да стори* [V,PM,198]; *~ и тој му вели: "дај ти Бог добро!" Пак дјаволот му вели: "отде- ка идиш, дека хождаш!"* [V,PM,200].

отделеко adv, орр. на 'одблизу' *~ станал, отишал и тамо. Кога да виде*

отделеко, била убава кату слăнце. Ем са бајнала уф морето [V,PM,293].

отдол prаер 'под' – укажува на положба кога нешто се наоѓа пониско од нешто друго ~ *тојнака отиде да га ори и да га сеи чиница и, как ориши, отдол един камин најде един казан алтани* [V,PM,86]; ~ *крýшата, кату крýша, кáк да врéви, и óн, кату барлúв што бéши, фатú сóс балтúата да чýка на крýшата, да га осјáчи,... и тójнака га извадú крýшата, отдóл коринóт најдé едúн казáн алтăни* [V,PM,125]; ~ *кату проминали отдол орјахот кирации, метнували, кој гăрмуди, кој камини да трокал'ат орјахите* [V,PM,203].

отдóл adv 'здола, одоздола' ~ *от далéку как видé, јáбăлките трипáраха от слăнцету и заеднóч как проминá отдóл, прострја рăкáта му, искинá едúн дáл сóс дéсет јáбăлки* [V,PM,113].

отéмни pf 'отргне, спаси' ~ *Кулýф на нéго са искáза за сúчку, му кáза и за тáја лажá, што кáза на кадúата, и му са примóли, как да чúни, да гу отéмни от тáмо* [V,PM,12]; ~ *фатú да гу вúка: "скóру тăрчи, брáтку, да ми отéмниш от тáс душмáнка змúа, ча ки ми изјáди и мéника, и двете ми мáлки?"* [V,PM,23]; ~ *и тој тогáс фатú му казá сúчко, кáк са чúни: кáк отепá деветмúна хајдýци...и как на пăтјут отепá змúата и отемна онаја жена сос двете мáлка на рјáката* [V,PM,23].

отéпа* pf 'убие, уништи' ~ *óн сăскójно пýс-се пу-нéго – фтáси-го, óтепи-го, пýс-се пу-дрýго– фтáс-го, óтепи-го, пýс-се пу-дрýго – фтăс-гу, óтепи-го. Бúше рăсипáл пé-шéс дéца* [ПК,2(336)]; ~ *úмам да земýвам тóлку хил'áди грóша от тúа човéци, óни ми са плáчат, ча хајдýти гу земáха имáниту... та сегá да ви кáжам, кój ги отепá, ама ми е стрáх да не стрáдам нешту* [V,PM,22]; ~ *тогáс и тój му вéли: "брáтка мóи, јáзе сáм ги отепáх осомтјамúна заеднóч"* [V,PM,22].

ọтéпạн adj 'убиен' ~ *гọ-скọрнáла сúн ú и-тój, измóрạн,... зạстạнáл, детéтọ тýк, Мéчọ, сúн-му гọ-н'áмạ, ọтéпạн-е* [ЛС(К),109].

отепува impf (в. **отепа**) ~ *тогас педа човек лакот брада, кату здигна топузката и фати да отепува, ниту царја остави, ниту от аскерот некој* [V,PM,80]; ~ *гọ-скọрнáла сúн-и и-тój, измóрạн, фл'áгạл уф-сóбạтạ, сéднạли и-сéạ не-знáе кój ọтúшạл дạ-и-нóси кóнитọ. Квạ-ọтúшạл дạ ги пóи, гọ-ọтепýвạт. Нạ-сúнọ гọ-утепýват* [ЛС(К),109].

отsăди adv 'најпосле, назад' ~ *дунсéа дупл'áн (мамудúа), двá стạмбóла (алтăјне), пăпýци, чурáпе, кạврăк, едúн зạ клајнáјне, двá, зạ пукријувăјне едúн, три... нạ свéкурут бухчăлăк, нạ свекăрвата еднóшка, нạ чтúри дéвире, нạ сúте бухчăлăци, нạ зóлва, нạ чúн му, нạ вýјку му, нạ нéгувут тéтин, нạ кýмут (нó-отsăди)* [ИГ,116].

оти (и: **от**) adv 'по која причина, зошто' (прашално) ~ *един увчар, гу викале Стујан, иде една ден пра селски поп и гу питал: оти ни уф един калиндар нема Св. Стујан? Поп-куту секуј поп му вели: Не знам оти нема Св. Стујан, ама, ако сакиш...* [ТГ,26]; ~ *Дáве... Тóо óт нé ублéкăл рýба, сáмо сă глидáл тạкá, сă-пуглиднувáл. "От тạкá мăр кýмо лéсо сă-глéде"?* [ПК,2(233)]; ~ *пóсли дестúнạ, петнáјс дéнạ, пá се-сретúли.*

Оцатѧ му-ви́кѧ: "От-бе Пе́тре, тѧка́ нѧпрѧви́ ти? На́ли ќи-зе́миши, ви́кѧ, лѧжси́ти, ќи-дојдиши" [ЛС(К),130].

от(и) conj 1. 'дека' (исказно) ~ *си гу кла́ди у пи́ч'ката, да ја згури́, ш'у ка́за, о́ти ја иба́ дирминџ'и́јата* [MS,t,78]; ~ *Ра́до ле Ра́до ју́бава,[...Да́ли си чу́ла, рѧзбра́ла,[от ќи тѫ те́бе јуста́вѧт* [ИГ,-107]; ~ *малце дунеси, ама сус се срце дунеси! От ки дунесиш цал леб, Госпуд не са свал'уве да руче или да ти рече: "Аферим? Ти најгулема пугача дунисе?"* [ТГ,220]; ~ *си кла́ј сѫс умо́, о́ти Го́спут сѫ ни нахо́ж'да* (= си помисли дека Господ не може да се сретне) [MS,s,78]; ~ *му вили́: "ја́с да т'ѧ вра́ѫза ту́ка да сѫ саала́м, о́ти за м'ѧ ч'а́каш' "* [MS,t,77]; ~ *с'а́кан-д'ѧ има́ш'и дијадо́сану (му има́ш'и пура́нч'ину) ... о́ти на кутра́ скала да по́јат, да ги ни уста́в'ат да ја́хнат на гими́јата* [MS,t,58]; **2.** 'бидејќи, затоа што' (причински) ~ *уд-Гѫрбѫше́л' уди́ме уф-Куку́ш. Пра́во вѫрве́ме низ Куку́ш, не́ уста́на́ме... Вујни́ците пучна́а дѫ-да́ват бискуви́ти, о́т имали де́чка до́ма* [ПК,2(296)]; ~ *па вел'ат Фар...: Во́а човек не́ ј уд Бо́га, о́ти не а дра́жи субо́тата. Дру́зи па ве́леа: Как мо́жи човек гре́шин такфи́и чу́дби да чи́ни?* [MV,K,259]; ~ *бра́ме мисирки, ги-на́пѫлни́ме тава́нто ду-ту́ка уф-на́тре, о́ти пусте́л'ни да́ски* [ПК2(279)]; ~ *за гуле́мјут ниша́н* (дел од ритуалот на свршувачката)... *ќи-до́ат на читвѫрто́кут ве́чѫрта; о́ти дуле́ко, уф на́с спа́а; сѫба́лин-та уф пито́кут и дѫру́ва́ме и си ути́даа* [ИГ,116]; ~ *"и, ми, ре́кѫл, ми за-ру́би ле́сно-ј, а́с ќи-ј-да́м, мо́јте". Да́ве... То́о о́т не́ убле́кѫл ру́ба, са́мо сѫ-глида́л тѧка́, сѫ-пу-глиднува́л* [ПК,2(233)].

оти́ва* impf 1. 'оди, заминува' ~ *не хо́ждаши на бра́та му да си мо́ли ве́ки; и, де́ка оти́ваши сѐ вел'аши: "имам на глава́та ми, ама не́мам на на́звата ми; и́мам у́м, а́ма не́-мам па́ри"* [V,PM,13]; ~ *тога́с зе́тјут му вели́ на дја́до му: "е дја́до, сега́ зе́тјут оти́ва при нивја́стата или нивја́стата оти́ва при зе́тјут?" Тога́с ца́рјут му вели́: "нивја́стата, си́нку, оти́ва при зе́тјут"* [V,PM,113]; ~ *Зарзавила-та напрет и он после, отивајке, отивајке, го извади дјатенто на едно поле* [V,PM156]; ~ *удека и чула една стара баба та отива на царјувут син, му вели: "ох, синку млого си минкал за онаја мома, туку јазе да ти сторја да излези"* [V,PM,241]; **2.** fig. 'живее, се снаоѓа, поминува' ~ *вели на татка и́: "тате, јазика ке да земам сос меника и гѫлѫбот мој: да видими, как отиват сестрите ми, ки ти пусна писмо сос гѫлѫбот"* [V,PM,63]; **3.** изр. **отива напрет** (= напредува, успева) ~ *касметлиа беши големојут, понеже неговата работа га благослови Господ, отиваши напрет, и си чинил тој најбогат от сички та-мошни* [V,PM,82].

отјува impf 'оди', в. **оти́ва** ~ *изл'а́ват пак, вѫрв'ат. Брои-ги пак, пак ги брои – четири́есе ду́ши, изл'а́ват си, пак чети́ресе души. И тој оттам отјува на тикла́та: "Ач авра́м!" Отвори се тикла́та* [ВД(Кал),333]; ~ *тој отјува... Има такво, ej такова же́лезо имахме ние, токма́к го викахме. Aj тѫј же́лезо, на дѫ́рво навр'ано. Отјува – от глава́ на глава́, от глава́ на глава́ – та ги истрепал* [ВД-(Кал),333].

отиде* pf 'замина, се оддалечи' ~ *тогáс тóјнака му отговорú на брáта му: "добрé ти најдох, брáте! Јазе отúдох, шетáх мóри и сýха зáмја"* [V,PM,...]; со редукција и елизија: **ојде** ~ *ни мáјка жáл'ум, ни стáри бáшта,[тýко си жáл'ум първото лúбе[– на вójна óјде, óјде нé дójде,[кójнут му дójде, нéго го нéма* [ИГ,108]; ~ *и сéтне попад'áта казва: "Ех, ба деверчо – казва – нашија поп го нема! От кога си ојде и нема го". – "Во-о! – казва... Убиха го харамијте!"* [ВД,(Кал),334].

ѳткáжи pf 'кога некој ќе прекине некоја врска, ќе престане да комуницира, односно ќе престане со одредена дејност' ~ *óти с'áкој свéтци сè сѧмъ́чини тúѧ, зáтоѧ сѧ-свéтци, нáли. Дóбро сéѧ. И-Бог дозвóлил, тój н'áма дѧ-се-ѳткáжи, áмѧ сéѧ сáтанáтѧ ќи-го-мъ́чи. И, пасéјќи ѳфцúти... н'áкѧквѧ грóм, тóвѧ, ѳнóвѧ и-ѳфцúти г-изгóре* [ЛС(К),118].

откáк conj 'по завршувањето на одредено дејство' ~ *мóри Дáно, мáлкај-ле Дáно,[откáк сме се армасáли,[не сме се видéли де.[Сáмо едúн пъ́т, мури Дáно, на бунáро* [ПК,2(335)]; ~ *дъ́вójко мъ́рú, изгóрѳле![ѳткáк си сáлѧ рáн босúл'ак,[не си гó видáлѧ, вадúлѧ,[чинú ми сä чéстѧ планúнѧ,[пѳд нéгѳ л'ýди седáхѧ* [ПсС(З),74].

ѳткáра pf 'однесе, допрати' ~ *тојнака праве га откара кожата на царјут. Царјут, как га виде, си зарадува млогу и му рече на авциолиа: "што му е бакшишо на това?"* [V,PM,41];~ *и кугá съ́мна, рýкашја на синá си: "Сúну, éла ма свáли и ожени ма!" И тój са зáч'ýди пак, штó да е прáви, амú стáна та е зимá та е откáра фаф горáта* [V,PM,264]; ~ *и пá гѧ срéште въ́лко на-пъ́то, дутéпин... и му-сä-кѧчúла на-гъ́рбо. "Кáч-ме на-гъ́рбо, óткар-ме нä-тáа тýмбата. Тáм мѧ-изéди, на-тифирúч"* [ПК,2-(225)] – во текстот среќаваме две посебности поврзани со императивот, прво: скратени форми, без наставки – *Кáч-ме ... óткар-ме* , втората посебност е во врска со линеаризацијата: кратката заменска форма доаѓа пред заповедната глаголска форма – *Тáм* **мѧ-изéди**... Подолу, во материјалот сретнавме уште еден пример: *"бáре* **мä-јскáри** *нäтá тýмбата, тáм* **мä јáди**"; односнава линеаризација може да се следи и во претходниот контекст (под истиот заглавен збор (**ѳткáра**), но сепак од друг извор, што зборува за раширеноста на односнава појава: ~ *Сúну, éла* **ма свáли**. Извлекувањето на кратката заменска форма пред глаголот претставува особеност на западните македонски говори и се вклучува во "балканизмите", овде е интересно дека се јавува и во императивни форми, што е регионално ограничено; за ова в. под заглавниот збор **облéче**, односно во: "Необична иновација во долновардарските говори" (од П. Хр. Илиевски – К. Пеев, *Македонски јазик*, 34, Скопје).

откаче* pf 'отргне' ~ *л'у отидоха при царските конаци, Цъ́рнодреха си закачи за пенџирјате и ка залепена остана. Колку си мачиха да га откачат от пенџерета, не можаха* [V,PM,53].

откине pf 1. 'со влечење оддели нешто, пр. лист или плод од гранка'; 2 'спаси некого, го ослободи од некои тешкотии' ~ *им рече: "скору мои л'уди, моја братќа, да идити гори на земјата, да најдити некој стар човек, да питати, как можити да ми откинити от тука!"*

[V,PM,63]; ~ *зивајте а риче мојта сабја риче,[сичејте ми а русата глава и јас да са уткинам,[и тогај ми а зе Михаил'чувата сабја,[али пуста сабја риче Михаил'чева,[друга рака не а утвара* [ME(P), 51] – присуството на адверсативниот сврзник **али** (во овој текст): **али пуста сабја риче Михаил'чева,[друга рака не а утвара,** претставува најсериозна потврда за тоа дека неспоменувањето на односниов сврзник од страна на П. Лавров во описот на граматичките посебности на приказните во *Lidové povídký jihomakedonské...,* не значи дека тој (сврзникот **али**), не се употребува во југоисточните говори (мислење за кое се залагаа одредени слависти; за ова в. во граматичкиот дел), бидејќи песната, односно извадокот од песната, што погоре го цитиравме е запишана имено од Лавров, при дијалектни истражувања во с. Постол, Ениџевардарско (изворот е погоре означен); ~ *ламјата са примоли на дјатенто: "молим, јуначе, отсечи а змиата да ме откиниш, и што сакаш да те дам"* [V,PM,183]; ~ *ами невестата, на морету, не остана глас веке да плачи, ала с умот си молеши на Бога, да ја откини от морету* [V,PM,166]; **3.** – (**си**) **а.** 'се оддели' ~ *и тјанака си разбудила, са џаскаши млогу за да си откини от негу, ама никак не можа да чини; л'у фатила да са моли на царскиј син* [V,PM,52]; **б.** 'се спаси' ~ *и така помина от мравјате, дојде на пчелите. И на них му даде метот* (не: 'медот') *40 товара, и така си откина и отиде по-нататак до карталите* [V,PM,157]; ~ *христианинот му вели: "ба!! Таја работа бива. Утри оштн зарано можи да ти донесам от детенто ми сърцето". Така сиромахот са откина нос час от увреинот* [V,PM,193]; **4.** изр. **ко́лко ки ти си откѝни от сърцето** (= колку сакаш толку ќе ми дадеш) ~ *"јазе сакам веки да си идам. Да ми дадеш хакот, што ти работих шес годѝна, ко́лко ки ти си откѝни от сърцето, и пак, ако е късмет, ки дојдам!"* [V,PM,110].

отклони pf 'отргне, отстрани некого, од нешто' ~ *му-вѝка на-Го́спо: "Ас мо́рам да-го-отклонам от-тѐби", зна́чи от–Го́спо, он сиверу́ва мно́гу на-Бо́га. Вѝка: "Ни́когаш не-мо́жиш да-го-отклони́ш. За́што да-го-мъ́чими чов'а́ко!"* [ЛС-(К),118].

откл'уча pf 'со помош на клуч стори да може да се отвори нешто што е заклучено, пр. врата' ~ *му рекла: "Иди направи един сандак толек, штото да можеш внетре в нег да стоиш прав, на средата да кладеш едно сърче колко једно око, извнетре да сă закл'уча и да са откл'уча"* [V,PM,280] – од гледна точка на образувањето интересна е заменската придавка **толек** (*сандак*) 'толкав', сп. стсл. **толикъ**; в. кај заглавниот збор **око.**

отко́а conj 'откога', в. **откак** ~ *тоа чувек оде уф-сѐлто и пи́те дека-е тоа уфчар. И отко́а му-кажу́ват, он оде уф-трлото* [ВГ(Мир),273]; ~ *и́-ре́кла: "Таа же́на не́-ј таква́ же́на, таа је-ба́бата Сре́да, и ваа но́к ка́-та́-ва́рше те́бе... ко́ к-о́диш до́ма ка́-ај ви́книш: "Рӑшланди́јце мури́, ку́кта ти-изгуре́ и де̑ца̑та ти-изгуре́а уф-не́а!" Отко́га ки-ј-гу-ре́чиш тоа, она к-избе́га"* [ВГ-(П),276].

откопува impf 'со копање извадува нешто од земјата што било закопано' ~ *му ре́кал: "Си́н-му ут-*

цáрут дạ-знáј шó úма пуд-вá дăрвичту – иден кăзáн лúри úма... ама не-знáе". Вó, óти му-кăжáл змúјта, разбирáл... си-утúшăл дóмă, си-зéве идна-купáчка, óде си-јọткọпýве тие лúрте [БМ,199] – во содржината имаме уште еден пример за посесивна употреба на предлогот **од** (*сúн-му ут-цáрут*), што во досегашната литература многу често се третираше за регионална особеност на западното наречје, односно се вбројуваше во групата диференцијални карактеристики во однос на источните говори; втора особеност што остава впечаток се нерегуларностите во конгруенцијата: *му-**кăжáл змúјта,*** или: *шó úма пуд-**вá дăрвичту,*** што многу сериозно сигнализира дека категоријата род е сериозно засегната во овие говори (поопширно за ова в. во граматичкиот дел).

открава* impf 'зема нешто кришум, што не е негово', в. **откраде** ~ *и така еден ден, за да поверува и да нема шубе да не ги откраваат кату жниеше, ги вăрзуваши и снопите* [V,PM,82] – во множинската форма "**снопите**" одново среќаваме проширена употреба на наставката **-и**, кај едносложни именки што обично се јавуваат со наставката -ови, односно **-је** (на односнава појава веќе имаме укажано и со примери од претходниот материјал). Ова го толкуваме како позајмен образец, в. поопширно во граматичкиот дел.

открáде* pf 1. 'скришум земе нешто' (в. **открава**) ~ *тјанака му вéли: "зашто, мăжу, да не кáжа, не ги открáдох да ми е стрáм? Јазе казах на сичко селу, ча цáрјут на помилува, зашто бехми сиромаси"* [V,PM,32]; ~ *тојнака, кату чу така, заедноч си зави сос кепиту и си загуби заедноч от тамука; отиде пак на онаја удаја, дека беши царјувата керка; еден вечер га откради* [V,PM,35]; 2. 'грабне девојка (во случајот од самовилите), за да му биде жена' ~ *отиде на татко му, му вели: "тате, јазе за пода, царската мома от самовилите да ја открада, да ја зема на мене жена"* [V,PM,215].

открадне* pf в. **откраде** ~ *пак тјанака му вели: "сега, кога да е, меника ке да ми откраднат от тебика, но тинака пак да ми тераш, дур да ми најдиш!"* [V,PM,53]; ~ *на трéтиј ден гу пратили нá еднá зéмја, имáло еднá злáтна јáбăлка, штó га чýваши стрáшна лáмја, да открáдни от тáмо злáтна јáбăлка* [V,PM,113];~ *му рекоха: "ади иди, немој ти е страх! Кога протудраку ки спие, тинака да идиш от гн'аздата да открадниш гăлăбите и заедноч да побегниш!"*[V,PM,74].

ọткрúје (се)* pf 'се покаже' ~ *"Зáшто гạ-ọткрáднạхти?" "Амạ не гạ-ọткрáднạхми нúạ?" И нé-гạ-ọткрáднạли, тój гạ-стáви нáли! Е тóгạ се ọткрúл óти е-брáт* [ЛС(К),113].

откупи pf 'даде пари за да дојде до нешто што се продава' ~ *кату видоха така неговата дружина, сакаха кожата да га откупјат от негу, му даваха пари безброј и гу фалеха млогу, ча отепа фил'у* [V,PM,41]; ~ *и тој отиде тамо на децата, им даде десет пари, ја откупи котката, ја зема, ја занесе у дома му* [V,PM,203]; ~ *тогас, кога си куртулиса змиата* (пишува: **земната**) *от децата, и рекла, "кој тос човек, што ми откупи мене от децата? Нека дојди при мене!"* [V,PM,53].

отлак параси m 'во минатото (пред Балканските војни) од Гевгелија за

Солун се патувало со запрежни коли, таксата што требало да ја платат **кираџиите** на селските пандури, доколку останале да ноќеваат покрај некоја селска чешма, се викала **отлак параси**' [ТГ,431].

отлипи (са) pf **1.** 'кога нешто што било залепено ќе се одвои'; **2.** 'се истави, се отргне' ~ *и тјанака, как гу виде, гу позна и заедноч са отлипи от пенџерата и му седна на скутот* [V,PM,53].

отлупе* pf 'извлече нешто од некаде, во случајот камен од sид' ~ *и харáпина тугá гу завéдја за ракáта и на еднó кýше фаф ходаéта отлýпил му едúн кáмен, и пот кáмен'а едúн казáн алтăн'а* [V,PM-254] – рефлексот **а** за големата носовка (*ракáта*) се должи, веќе имаме речено, на неинтензивниот изговор на неакцентираните вокали поради што разликата во артикулацијата меѓу **а** и **ă** се затемнила и така наспрема **рăка** имаме **ракáта.**

от-мáл adv 'одвај' [V,PM,551– ?] ~ *рéче адúна змúј на ч'ол'ака: "Прéтел'о, зéми кóжета та ид дóнеси вóда да пúеме!" И тój стáна та зé кóжета и от-мáл е дúгна, за дá иде на óда* [V,P-M,262].

отнапрет adv 'порано' ~ *он па му вели: "јаз отнапрет на Стамбол, на царскиј син му ослепех и двете очи; и колко хекимџии си собераха, не можјаха да го оздравјајат, и царјут сите ги заколи"* [V,PM,167].

отнетри adv 'одвнатре' ~ *арапинот гу издигнал сандуко, отиде на стредја пăнтју, рече да почини, пак тас отнетри сандукот викаши: "ти видох, ти видох"* [V,PM,235].

отонат* adj 'потопен (во течност)' ~ *колите тропат по калдрмите,[галена Рада оште не станува.[Отвори стрино шарено одајче,[покрени стрино ресено килимче,[Радини очи мрежа замрежени,[Радино лице жолто поблидено,[Радино грло крф отонато* [БВ,40].

отопи pf 'направи нешто да стане мокро, натопи' ~ *кату сторили пазарлик, отиде јунакот на полету, гу припусна тајл'акот по полету, го назнои, веки вода си отопи* [V,PM,185].

оторен* adj 'кога некој простор е достапен', в. **отворин 1.** ~ *тогас и тој киниса, отиде на крајната удаја, ја отори сос онаја трја-ва, влезе нетре и, га гленда, ламјата сос оторена очи спала* [V,PM,220].

отори pf 'стори некој простор да стане достапен', в. **отвори 1.** ~ *тогас и тој киниса, отиде на крајната удаја, ја отори сос онаја трјава, влезе нетре и, га гленда, ламјата сос оторена очи спала* [V,PM,220].

отпира impf 'става нешто така да се наслонува, да биде стабилно' ~ *мајка му беши умрјала от врјаната вода, и са беши отворила устата ú зинанта устана. Ја зева лудојут, ја отпира на фтисот... зева тој едно ице та ја клава на устата ú* [V,PM,228] – формата **фтис** 'sид' освен во југоисточните ја имаме констатирано и во југозападните егејски говори (Костурско); в. **отпри.**

отпрега* impf 'ослободува впрегнато добиче од јаремот' ~ *като спал тој, ăдно дјаволча дошло да му открадă воловăто, и, как ги отпрăгал от оралото, ч'ул го чл'ака и станал та го фатил* [V,PM,290].

отпред prаер **1.**'укажува на положба откај предната страна на нешто (на некого), односно кога нешто се наоѓа напред' ~ *там, дека*

плачаши, ету стариот пак си најде отпрет негу и му вели: "што плачиш, синку, али сос кеситу и сос кепиту не можа да чиниш некоја работа?" [V,PM,35]; ~ *сакајке от мајка му пари да му закара на даскалут, падна от неботу един карагрош отпрет негу и от мара саат после падна друго* [V,PM,38]; ~ *тогас змиата излезе отпрет негу и му вели на татка и: "тате, што е това, што ке да чиниш? То човек да не беши, јазика беши на два мојто живот"* [V,PM-81] – во контекстот како посебност се јавува нерегуларна употреба на номинативната заменска форма **(јазика)** наместо општата ('мене'): **јазика беши на два мојто живот**; **2.** 'кога нешто се случува во присуство на некого' ~ *си́нку, ти́нака и́маш та́тку, ца́р је́ на земја́та... кога́ бе́х тру́дна со́с те́бика, отпре́т не́гу прӑдна́х, и о́н си разл'ути́ и ме́ изгони́* [V,PM,154]; ~ *царјут беши собрал собор, тога викнал, ха донесе жената и двете малки отпрет соборот. Хем му рече жената на царјут: "царју, дали ки можиш да познаиш, кој малко е твој о-тиа двата"* [V,PM,232]; ~ *тогас со-празна винуту на езера и, кату ожјаднаха ламите, го испиха виноту, си са опиха. Тогас тој ги фати ламите, ги занесе жјуви отпрет царјут* [V,PM,185].

от-прес prаep 'пред' ~ *и ка́то́ са сварѝ се́днаха да едя́т, се́дна и челове́ка сас т'ах да еде́. И змију́ве́те, ка́то́ едја́ха месо́то и кокали́те, клавахá си от-прес т'ах. И нова́ челове́к, ка́то́ еде́шја и тој ме́су сас т'ах и приз рамото́ си фӑрлешја кокали́те, и ни оста́вешја ко́кал от-прес не́к* [V,PM,262]; и: **отпреш** ~ *ни оста́вешја ко́кал отпреш* [V,PM,...].

отпри pf 'затвори, потпре (врата)' ~ *и кату влезоха нивјастата и зетјут аф удајата, зетјут вели на нивјаста: "нивјасто затвори и отпри харно вратата! И да не си оплашиш, оти грмеш страшно ке да биди, што земјата ки си затреси"* [V,PM,90].

о́тпуска f 'ослободување на војникот за извесно време (пр. 20 дена) од животот во касарна (обично за посета на своите), отсуство' ~ *гу-стрите́ме, а-на́ а́с му-сум-брӑтче́т нӑто́а. "У, у, здра́во кӑл'та́та". "Здра́во". Ви́ке: "Нӑ-отпу́ска ќ-о́јте!" Ас дур да-му-удгувó́рам, то́а другáро ве́ле: "Отпуска"* [ПД,172].

отпусне pf 'дозволи на некого да си замине' ~ *от јунаците сос авџиолиа стана букосвиец, ги фати падарите, сакаши да ги свие кату важета. Они фатиха да му са мол'ат да ги отпусни, да му остават и мулетата да пасат аф ливадите* [V,PM,45].

отпуштение (на греовите) n 'простување' ~ *домакинот поклонува три поклони, и попот земува литургиата, ипсосова и псалит "достојно ест", хем раздава попот на сички по една хупка, омакана сос вино. И така са чини отпуштение* [V,P-M,251] – називот е црквенословенизам.

отпушти pf 'престанува да држи нешто' ~ *е, виде́л не-виде́л, па́-а-ќӑчи́л кума-Ли́ја на-гя̆рбут, па́ а но́се, а но́се ду-ду́пкӑта. Рипна́ла – му-са-скри́лă... пу́ште ни́кој-стáн у-ду́пкӑта. Фа́ти ни́кој жи́ла: "Жи́ла те́глиш кум-Во́лчо, о́тпушти ја!"* [БМ,204].

отре́ди* pf 'определи, се согласи за нешто' ~ *та от на́зика́на ря́ка*

фа́тали ка́та де́н по една́ ри́ба. До две, до три уки́ дохо́дјала. И така́ еди́н ден като́ осто́рил плу́т за ри́бата, ко́ј да е зи́ма, и отриди́ли на ца́рја да е да́ват [V,PM,255]; ~ *като излѧ́ла от морѧ́то и ни нашла корбан момѧ́, разл'утила сѧ́, та влѧ́ла в градо и изѧ́ла повѧ́кѧ от сто моми. От тога сѧ́ уплашили гражданѧ́то и отрѧ́дили закон, сѧ́ рѧ́д катѧ́ годинѧ́ да хифѧ́рлѧ́т по ѧ́днѧ момѧ́* [V,PM,255].

отре́пе pf 'убие, уништи' ~ *на на́с ба́рчи́на и́ма ади́н дру́к змију́, та то́ј и́скашја да та гра́бне, пак ја́, о́ти му надви́вам и прива́рих та та́ обзе́х, и сега́ то́ј ма мло́гу гарези́ и те́ра колај да ма отре́пе* [V,PM,260]; ~ *и ста́на нас ма́гла гол'а́м о́блак... и нат не́к от го́ре до́јде дру́гие о́блак и погѧ́рмјѧ́ сас о́ган, са фѧ́рли гро́м та па́дна та одари змије́та... та гу отре́па* [VPM,260]; ~ *И като́ ч'у́ змие́та, са осра́ши, и рекоха́ си два́та змиу́ве ади́н на дру́к: "Тузи́ ч'ол'а́к на́с шта раси́пе. Да мѧ́чиме да го отре́пеме!"* [V,PM,262] – во контекстот среќаваме две посебности: прво отсуство на кратката форма на лично повратната заменка **се: да мѧ́чиме** м. 'да се мѧ́чиме' (ова не е случаен пропуст на Верковиќ, истото ние го имаме констатирано при анкетирањето на бегалци од Кукушко) и второ отсуство на удвоениот објект: **тузи́ ч'ол'а́к на́с шта раси́пе** м. '... нас шта нѐ расипе'; в. **оте́па**.

отриде́н* adj 'определен' ~ *и така́ еди́н ден като́ осто́рил плу́т за ри́бата, ко́ј да е зи́ма, и отриди́ли на ца́рја да е да́ват, за да са ни ка́рат за не́а... и като́ дошѐл се́тне ца́рцкиа́ ахчи́а, за да зе́мја отриде́ната ри́ба, и риба́рја му ка́зал: "е́то но́зика́на безарѓа́нин зе́ ри́бата"* [V,PM,255]; сп. случаи за секундарен акцент: кај повеќесложни зборови за да се избегне четворосложното акцентирање, на вториот слог од крајот се јавува нов, секундарен акцент – **но́зика́на.**

о́трина f 'времето кога почнува денот, утро' ~ *и охче́ре, като́ чу та́зи лакарди́е, осло́ше го и му однева́ше ка́та о́трина пр̀јасно мл'аку, и змије́та го изја́ваше* [V,PM,261].

отринта́ adv 'наутро' ~ *и ца́рја помина́л нази на́ш фаф ходае́та и отринта́, кога́ сѧ́мнало, попи́тал ханжи́ата, ко́лку му пра́ви харчта́, а пак то́ј му ка́зова: "За и́ме Бо́гово пари́ не зи́мам"* [V,PM,255]; ~ *та си ле́гнало де́тето, пак дја́дото сру́кал мра́вките, та отбра́ли се́мјата сја́ко на башка́. И като́ ста́нало пре́с отринта́ детето, отишло́ на по́ртите, похло́пало* [V,PM,258]; ~ *отише́л отринта́ и му наси́пали на едно́ вѧ́рши́ло по една́ мја́ра от фрет се́мјата и го нака́рали "до у́тре ра́но ако́ мо́жеш да ги отбе́реш – ха́рно, и шта та загоби́ме"* [V,PM,258]; и: **отрина́та**: *и там приспа́ ду́р да сѧ́мне и си́чката на́ш ни заспа́, та ми́слеше ка́к да иде па́к отрина́та при тја́х* [V,PM,263]; – за обратната редукција на неакцентираните вокали **о < у**: *отринта́* м. 'утрината' в. кај **омре́**.

отрова f 'нешто што содржи отровни материи', в, **отровачка** ~ *по гроздди време и собрала една кошничка гроздди, и со една игла зарната ги дупиши и на дупките дребна отрова посипа* [V,PM,213]; ~ *момата, кату гу испрати татка и́, си вѧ́рна у дома, от мајчиној гроздди едно зѧ́рно зема та хапнала, зѧ́рното останало на*

моминото гърло. Момата от отровата са утру, умрја [V,PM,214]; ~ *"Мале, мила ма- ле, ти стара ле мале,[...јотруј мале, јотруј, млада ми невеста"[...си је ми станала Стујанова мајка[...она си јотиде на нова пазара,[...она си купила риба ми јангула[риба ми јангула и зелен ми бардак,[и зелен ми бардак за пара јотрова* [ТГ,98].

отровачка f 'материја којашто ако влезе во организамот може да предизвика смрт', в.: **струф** ~ *тогас жрјапчету му вели на авџиолиа: "нивјастата ки вари утри един казан мл'аку; аф-мл'акуту ке да тури отровачка, за да утрои царја. Царјут тебика сака напрет да тури аф казанот!"* [V,PM,47]; ~ *кату чу́ха така́ сестрите и, от ја́д ки пу́кнеа, пак собра́ха една́ ко́шничка гро́зди, му тури́ха о́трова́чка и кини́саа да те́рат Ангели́на: са́каха да га на́јдат да га погу́бјат* [V,PM,47].

отроди pf 'кога некој ќе помогне во раѓањето на бебе, т.е. ќе породи трудница' (во минатото тоа го правеле приучени баби) ~ *други баби докарали, царицата да куртулисат, дури веки на онаја земја баба не остана... Тогас царјут са чудиши, как да стори, та и пуснал л'уди на друга царчина, баби да тера, да отродјат неговата царица* [V,PM,275]; ~ *и кату останала трудна, ја не имаши от радост. Али дошло времја за да роди. Първо викнали две стари баби, за да ја отродат. Царицата, от млогу болки, дојде дури на крај омирало* [V,PM,275] – уште една потврда, меѓу многуте други, дека во Долновардарско се употребува сврзникот **али** со адверсативно значење: **али дошло времја за да роди** (= но дојде време да се породи), за ова в. во граматичкиот дел.

отрује (са) pf 'кога некој ќе голтне отров и ќе умре' ~ *ки те питам, чедо, питам ем распитам:["Дали ти је мила младата нивеста?"["Мале, мила, мале, ти стара ле мале[ного ми је мила в'срце ми је флегла!"["Стујане, Стујане, ти сино на мајка,[дај ми изин сино, мајка да с'утрује"["Мале, мила мале, ти стара ле мале,[ти што к'са јотрујиш, мила стара мале,[јотруј ма- ле, јотруј, млада ми невеста"* [ТГ,98].

отруф m, 1.'материја што содржи отровни состојки', в. **отровачка; 2.** изр.: **заи́р па́лно, о́труф** (= состојба на преголема нечовечност) ~ *на́ идни-вујни́ци и́мше та́м сус-на́с. Тие тạ-ọпиту́ват шо́ ра́бо́тте, шо пруизво́д си-изва́јќте – 'на́чи ступа́ници ра́бо́ти на пи́та́т. А, во́ ку́че са́мо заи́р па́лно, о́труф* [БМ,193]– (турцизмот **заир** го објаснува со нашиот збор **отров**); **са-па́лнум са́мо о́труве** (= трпам навреди, и мам големи грижи) ~ *дудека би́ше мале́чка и́мах а́рин живо́т, ут-ка́ пура́сна́ са-па́лнум са́мо о́труве* (или: *ју́ве*) [ПК-(Грам)].

отсекова (си) impf, в. **отсечува** ~ *дошла една котка, едната јарибица ја зема о-тамо. Виде жената. ча останала сал едната јарибица, са беши оплашила... си отсекова едната и́ биска; ја кладе на тенџерот* [V,PM,155].

ọтсе́че pf 1. 'со помошта на остар предмет, пр. со нож, оддели едно нешто од друго, односно направи нешто на парчиња' ~ *и змиата му вели: "ти са мол'а, јуначе, отсечи ја ламјата на две комадја да ја приглитнам, ча џјала не мога да ја глътнам, да сетне јазе знам што да ти дам"* [V,PM,184]; ~ *и тја му каза: "е,*

џанам манжу, едната јарбица ми ја откраде котката, та ми беше страх от тебе, да не ми се караш; отсекох едната ми биска, та ја готвих" [V,PM,240]; ~ *ја вели да изл'ази долу; тја не изл'ава. Собера аскер млого сос балтии, да отсекат брјастот, за да ја трокул'ат отгори, да ја везми* [V,PM,241] – забележливо присуство на нерегуларна употреба на кратките заменки: формата за прав предмет **ја** наместо дативната 'ѝ': **ја вели да изл'ази**; **2.** 'убие, уништи' ~ *му вели: "далеко от мене! Јазе на татко ми сам ке си ида и сос спанјо човек не си збрăкам. Далеко, далеко! Зашто ки извадим сабјата, ки ти отсечјам кату диавол"* [V,PM,155]; ~ *Стójко си сáбл'а извáди,[на-пáша глáва-j отсéче,[прăснáли свáтове да бéгат* [ПК,2(236)]; **3.** 'прекине со давање нешто, пр. јадење, помош' ~ *тој утрината и порăнчел на перетите да му доневат за двамина таин* (= јадење, порција). *Дошло време, царјувот син отиде на кавгата и порăнчел, таин да заневат на удајата му... Кату чули, ча царјувут син гу оклаваха на кавгата, фатиха, му отсекоха таинот, не гу заневали* [V,PM,234]; **4.** изр.: **отсекат папучлук** (= кога родителите на девојката и на младоженецот пред свадбата се договорат какви и колку дарови ќе донесе невестата во новиот дом) ~ *преде една нидјал'а или един месјац за пуснат хабар за бракот да си чинат хазир. Тогај една нидел'а напрет папучлук за отсекат* [V,PM,246].

отсечува* impf, в. **отсече** ~ *мо вели: "јазе не сакам покрај мене ти да приближиш, зашто сега изваждам остра сабја, да ти отсечувам главата"* [V,PM,155].

отслабне* pf 'кога некој ќе стане немоќен, слаб' ~ *и охчére отúде. И велú му змиéта на охчére: "Побрáтиме, ја сам змúј, са бăхтахме сас адúн дрýк змúј и ми надвú, та ма сегá тук фăрли, и сам сегá отслáбнал та не мóга да хóдем"* [V,PM,261].

отстрешта adv 'отспротива' ~ *са чудиха, што да сторјат там. Дека са чудиха, ету најмалко- то дете иди отстрешта* [V,PM,231].

отстăпе* pf 'се повлече' ~ *пák блúзу-е грáдут, мóж дă-дóјде вójскăта и мóрăше дă-отстăпăт. Вăндо су-чéтта утидé уф-Пájăк плăнúна* [ВЕв,299]; ~ *фронтот гу скинаја, Турците напреднаја,[ногу исир фатија и ногу убити паднаја,[назад не отстапија, назад на кај Измир* [БВ,171]; ~ *осум души отстапија,[седум души там паднаја,[си паднаја и умреја,[за чувечки правдини* [БВ,101].

оттáм adv, в. **оттаму** ~ *дăвójко мăрú, изгóрроле![óткăк си сăлá рáн босил'ák,[... чинú ми сă чéстą плąнúną,[пǫд нéгǫ л'ýди седăхą,[л'ýди седăхą, óфци плąднăхą,[оттáм пǫмúна лýд гидúја* [ПсС(З),-74]; ~ *изл'áват пак, вăрв'ат. Брои ги пак, пак ги брои – четирúесе дýши, изл'áват си, пак четúресе души. И тој оттам отјува на тиклăта: "Ач аврáм!" Отвори се тиклăта* [ВД(Кал),333]; и: **о-там** ~ *и ошти един ден отидоха и дојдеха меѓу две пантиштја: сиромахот да си раздели каде касабата, и калугеро о-там нагоре* [V,PM,...].

оттаму adv **1.** 'од тоа место' ~ *оттаму детето отиде на еден град, там дека беши царјувата столнина. Кату немаши пари, што да чини, отиде на еден ахтарин* [V-

PM,34]; ~ *и тамо в царскио двор имаши една штерна, што наливаха вода оттамо царските л'уди* [V-,PM,156]; ~ *"Далеко, далеко! Зашто ки извадим сабјата, ки ти отсечјам кату диавол". Тогај он си махна оттамо, и дјатенто ходиши право на пунтот* [V,PM,155] – присуството на рефлексот -у- за големата носовка (со назален призвук:-ун-) во лексемата **пунтот** претставува реткост, за разлика од некои други примери, како **субота** (сп.: **велика субота**), што може да се третираат за црквенословенизми, овде останува да се помисли на лабијализација; за другите случаи со зачувани траги од назализам укажуваме на соодветните места; **2.** 'потоа' (за време) ~ *оттáмо пáк човéкот фатú да са мóли на змúата и да вéли: "амáн змúју, ти са мóл'а, óшти на еднó нéшто да са пúтами, та сéтни да ми изјáдиш!"* [V,PM,139]; ~ *оттамо дојде на едно место, најде една рјака, штото млого силно вăрвјаши, и нејната вода проминаши от стредја от морету и са не збрăковаши сос муретy* [V,PM,155]; ~ *от-тáмо кáк побегнáл, óн отúде аф еднá гóра нéтри; тáмо најдé еднá стрáшна змúа, са мăчаши да изјáди едúн élин* [V,PM,111]; **3.** 'тогаш' (од тогаш) ~ *от една нидјал'а отидоха на царквата да го крастјат, му закачи на попот за брадата; оттам ошти го познаха, ча јунак за стани* [V,PM,215].

Оттáтăшното вăршúло top. '**вăршúло** (=гумно) што се наоѓа на **онаа страна**' (с. Черешово, Драмско) [ЈИ-,МИ...,168].

от-толко conj 'иако' ~ *тогај тја отиде на брата и му каза. Утрината, от-толко зенгинин, што беши зентјут, познаха писмото, му земаха сичкото имани... гу тури гăски да му паси* [V,PM,198].

оттýка adv 'од ова место' ~ *тогај дјатенто тури на вогин от карталите мишјано, и дојде илчиа от них и му вели: "да му кажиш на карталите тас зготвиш тос вечјар да си махни оттука!"* [V,PM-,158]; ~ *ка-ќи-сл'азити по-мéни и ќи-вúкати: "Тéрами да-јáдими чо-в'áшко мéсо!" , ác ќи-ви-вúкам: "Мáрш оттýка, смúрити-сти!" И дóбро* [ЛС(К),118]; и: **о-тука** ~ *и тој вели: "скоро златното пиле да ми го најдиш, чја побегна о-тука!" Ја картал'ут еднош как си пусна и, тука и таму, го најде пиленто, му го даде* [V,PM,173]; во употреба е и скратената форма **оттук** ~ *"мајка ти така фтјала. Ету таја пита оттук надолу за ја пусна, и ти да пошш по неа: дека питата за пои, тамо ти е касметјут"* [V,PM,213].

оттýка-оттáмо adv 'ваму-таму' ~ *фатú да га вéли: "óх, мúлата ми сéстра, от когá ти не вúдох, áма сегá кáк са чинú вéки царúца, не сáкаш да знáиш за нác!" Оттýка-оттáмо га земá, гá бóдна сóс еднá губéрна úглá, га утепá, га зарú нéтри аф цáрјувата бахчá* [V,PM134]; ~ *тогас тја влева нетри на удајата, дека беши царјувото дете, фатиха двата да играјат, оттука о-тамо, момата сос млого џилвента гу умира детенто* [V,PM-,209]; ~ *вечерот, кату и дошел крив самовил у дома му, момата оттук о-там гу замај муди ја каза, ча сос едно кокалче гу одави попова сина* [V,PM,226]; ~ *дојдé редó да рóди цáрјувата жéна, га викнáа бáбата. На бáбата га фтекнá, земá еднó мáчле и еднó кýтле, та такá отúде оттýка, оттáмо*

[V,PM,141] – во текстот среќаваме нерегуларна употреба на кратката заменска форма за директен објект **га**, наместо очекуваната дативна форма 'ѝ' (: **на ба́бата га фтекна́**), такви нерегуларности во "падежниот систем" кај заменките имаме регистрирано повеќе и тие се одбележани на соодветните места.

отуртиса pf 'се намести, седна' [V,PM,375].

отфӑрли* pf 'отстрани, испушти' ~ *(гласот)* **в** *гу отфӑрлат нӑ зъ̆фатукут нӑ лъ̆кӑрдијата:* **ода** *м. 'вода',* **ол** *м. 'вол',* **отта** *м. 'воата'* [ME(P)].

от-што conj **1.** 'иако' ~ *та то́ј, от што бе́ши сирома́х и кӑрпа́чин, са чини́ се́тника еди́н бога́т: ка-ту негу друг не имаши* [V,PM,19]; **2.** 'бидејќи, затоа што' ~ *"Е, ако ме слушиш, гледаш, јазе остарјах, не мога да работја и, отшто ми ареса твојут ум, ти вел'ам: да везмиш тес двете магарини"* [V,PM,180] – прави впечаток множинската форма **магарини** во која имаме комбинација од наставките **-иња**, во овие говори **-ина**, (од именките од ср. род) + **-и** (од повеќесложните именки од м. и ж. род); во истиот текст (што го ексцерпираме) има и случаи само со наставката **-и**: *на магари-ти* (за ова проширена употреба на наставката **-и** в. во граматичкиот дел); ~ *то́јнака му вели́ "ефе́ндим" – на кадијата – "ја́зе и́мам една́ сви́рка, сос она́ја засвирна́х. Отшто му са ви́де на ни́х и на добијците кајдијата ми ха́рна, фати́ха си́чки да и́грат. Се́тни ја́зе што кабаа́т и́мам?"* [V,PM,127].

о̀ќ m 'воиште на кола кога влечат 2 коња' [ПК,2(82)].

о̀ќо̨ра́ви* pf 'ослепи' ~ *по́ма́лкиа та́ткото по́ го-милува́л. А то́а ловијата раки́ти му-би́ли гра́пави о́т раб о́та. Та́ткото ко́рав би́л, о̀ќо̨рав'а́л, и по-раки́ти ги- по́зна́вал ко́ј е, ко́ј не́-е* [ЛС(К),114].

о̨фице́р m 'тој што има чин во војската, командир' ~ *тва̀ д'а́ти ква напредна́ло мно́гу, и-ко́га го-лупна́л фараон у-за́твор, у-и́стиа за́твор, у-и́ста о̨дја́, да-ка́жими и-дру́ги н'а́-ко̨ј о̨фице́ри, еди́нјо би́л генера́л* [ЛС(К),111].

о́фтика f 'болест на белите дробови, туберкулоза' ~ *ло́ша бо́лис би́ше; уд-о́фтика-ј фа́тин* [ПК,2(82)].

офтикил'а́ф adj 'човек што боледува од туберкулоза' [ПК,2(82)].

офца* f, zool., Ovis aries **1.**'домашно животно од кое се добива млеко, волна и месо' ~ *пујно́ вр'ӑм'а и-ди́н туџ'а́рин, жи́вини ш'ту бир'е́, ко́зи, о́фци, кра́ви, о́јди на ино́ се́лу* [MS,t,15]; ~ *едно времја еден човек на едно село си фати чобан, да паси овци. Имал и негова неколко овци; имал жена лоша много и две дивојки харни* [V,PM,169]; ~ *и тамам оти́шла о́фцта уфтӑрлуто, ле́гне уф-сре́т о́фци, сӑскри́ла ф-тӑрлуто. И-вӑлко: "Пати́ло, пати́ло, до́јци ја́гнито"* [ПК,2(224)]; и: **охца** ~ *вели́ му змие́та на охче́ре: "Побра́тиме, ја сам зми́ј, са бӑхтахме сас ади́н дру́к зми́ј и ми надви́, та ма сега́ тук фӑрли, и сам сега́ отсла́бнал та не мо́га да хо́дем, и ти са мо́лем да ми доне́ваш ката́ у́трина мл'а́куту от охце́те прја́сно"* [V,PM,261] – прави впечаток линеаризацијата: атрибутот доаѓа по именката (балканистичка посебност): **мл'а́куту от охце́те прја́сно** (независно што именката и придавката не се во непосреден контакт); **2.** изр.: **о́фцити загубе́ни** (= библиски израз, се однесува на оние што ја

изгубиле "вистинската вера") ~ *и Учени́ците си до́шле кри не́го, распи́таа на не́го, е́м гу ве́леа: А пу́шти а на не́а, о́ти сѐ ви́ка пу на́с. Ис... гуворѝ, да ричѐ: Не́ сам дујде́н за дру́го ни́што, туку́ пу о́фцити загубе́ни на Из...ка зе́мн'а* [MV,K,272] – во контекстот има уште една потврда дека во југоисточните говори кратките заменски форми за прав и неправ предмет се мешаат: употреба на кратката заменка за акузатив **го** наместо дативната 'му': **распи́таа на не́го, е́м гу ве́леа.**

офч'арина m 'човек што пасе овци' ~ *мја́сашје като́ ч'ол'а́к, и очи́те му бја́ха мло́го гол'ами и све́теха като́ о́ган. И са опла́ши офч'арина та са вӑрна да бја́га. И но́зи́ бје́ше зми́ј, и си ди́гна зми́е очи́те каде́ охче́ре та го ро́кна* [V,PM,261].

о̨фча́рка f 'жена која што пасе овци' [ЛС(К),96].

офча́рски* adj 'нешто што се однесува на **овчар**' ~ *а́рно а́ма то́а би́ло но́го л'у́то* (пишува: **лу́то**) *и си́те офча́рски кучи́н'а са̨-ра̨збега́ле. Околу срет-но́ќ ме́чката и́де. Офча́рските кучи́н'а са̨-ра̨збе́гава̨т, а мале́чкото ку́че и́-се-фрли́ло на̨-вра́то на̨-ме́чка̨та* [ВГ(Мир),273].

о́фчка* f, zool., dem. од **офца** ~ *бе́го ги-да́ве ни́фте, ги-да́ве ни́вите на сјурма́си. Сјурма́си рабо́тат... Ко́ј с-и́мше о́фчки, ко́ј с-и́мше гуве́да* [ПК,2(251)].

о́фч'ку ма́слу n 'масло добиено од овчко млеко, се користи како мрсна храна, по вкус е слично на маслото од крава, но е малку посилно' [ЛС(К),96]; 'масло добиено од овчко млеко, се користи како мрснотија кога се приготвува јадење, но исто така се јаде и само со леб' [MS,s,77]; во записот што следува (од с. Зарово), имаме зачувани траги од носовката од преден ред: **о́фчѭ ме́нцѭ [ПсС(З),68].**

ох interj 'искажува чувство на болка, односно на немоќ' ~ *тогас му вел'ат сватовиту на просикот: "ох, зентју, дека за поими сос змиата! Царјўт за на спанди"* [VPM,198]; ~ *ка́ изле́гал то́ чувек уд-буна́ро: "е́, што́ ба́бо, за-што́ пи́тиш!" – "Не́ бре си́но, с-умури́х, о́х ричѐх"* [ПК,2(255)]; ~ *кату чу така цӑрјўт, си разл'ўти мло́гу и заедно́ч са ска́за за ца́р. Ох, а́м де́ка отиде онова́ ра́дос от они́а мо́ми? Они фати́ха да пла́чат, ча ги бе́ши стра́х, цӑрјўт да не ги расѝпи* [V,PM,10]; ~ *го́лојут му вели: "ох бра́тку, не са дале́ку; ету ту́ка osа́т таја плани́на са, л'у ти са мо́л'а, вӑрни са nasа́т, бари ти́нака да не па́тиш ни́шту, зашто́ о́ни са ло́ши чове́ци, да не ти оте́пат"* [V,PM,21]; и: **оф** ~ *Димка ја палак, ја најдек,[Димка е мома за мене.[Викнала Димка да плаче: Оф леле Боже до Бога,[ах што ми било писано,[турцка робинка да станам* [БВ,59]; ~ *Ра́тка си-вле́гла грӑди́нка,[се́кӑк-фо цфе́ке дӑ-бе́ре,[оф-оф, Ра́тко бре, [у́мир, зӑги́нӑм зӑ-те́бе* [Д-К,159]– уште еден пример за употреба на додаток за место без предлог: **си-вле́гла грӑди́нка** (м. '... во **грӑди́нка**').

о́ха-о́ха interj 'извик со кој се тераат воловите кога се ора'; уште: **го́ре-до́лу, бра́зда** [ПК,2(82)].

ох-ох-ом interj (извик за пријатно чувство) ~ *м'е́ч'ката сӑ курди́сува да ја̨д'е́ кадӑнфатм'а̨. "Ох-ох-ом, бла́гу Тартано́ч'а̨"* [MS,t,54]; исто така: **о-хо-хо** ~ *на́к от мӑра ча́с се́тни са посера́ то́јнака отго́ри. Базирга́ните фати́ха да ве́л'ат: "о-хо-хо! ло́пова лопови́ца по дја́дова брадѝчка!"* [V,PM,126]; ~ *"Охохохоххо?"* 'извик што се слуша кога играат русалиите' – за **русалиите** (нивната игра е специјална, се игра главно во Долновардарско, се

надоврзува на божикните празници), в. кај односнава заглавна единица). Сп. илустрација: пред да почнат со играта водачот малку ќе истрча, и сите други по него, и откако ќе ги вкрстат ножевите и ги удрат така за да се слушне звук *ки са продвикнат: "Охохохоххо?"* [ТГ,224]; ~ *млого зорт му дојде, са пика отгори наврах базирѓаните. И базирѓаните фатиха да вел'ат: "охо хо...о хохо! От Бога топла росица дојде". Лудојут му вели на брата му: "брате, ме добол'а рамото, за си пусна вратеното и пресленот"* [V,PM,...].

óхи part 'доколку стои пред глагол дава одречна смисла на целата реченица - грц.' ~ *ни мóж'и да сă ступлú билé, óхи да сă сфáри* [MS,s,77]; ~ *фáт'ąха да сă см'ă̆јат валúту и паш'áта "хúч' бакă̆ру* (сад, котле од бакар) *на т'ąп'ă̆ту, сф'ąш'тá на курин'ó, ни мóж' да сă ступлú билé, óхи да сă сфар"* [MS,t,55]; ~ *"за пулувúн саáт' трă̆гнува пампóр'ут за у А мерикú!" нив'ă̆стата фáти да плáч'и: "ми хóж'даш'!" "óхи! за пóда!"* [MS,t,84]; ~ *"óхи! ха ни з'évам, на т'éб'ą н'éка-сă!"* [MS,t,83].

óхке impf 'кога некој со стенкање искажува болка' ~ *и вă̆лко ă-стигнáл и á дă-сă-фă̆рле врăз-нé:, а óна фă̆тúла дă-óхке и жáлно дă плáче: "о-о-лéле глáвичка, о-о-лéле глáвичка"* [ВД(Пат),286]; и: **охка** ~ *та: кáша си-нă̆мáжуве нă-глáвă̆та, а нă-тóă̆ пáшкăта му-скинáл, нă-вă̆лко. Сă-нă̆јдéле нáпкун пáк, та: óхка, глáвă̆та, мóзуко и истичéл* [ПД,157].

óхтика f 'болест туберкулоза' [СК-332]; и: **óфтика** ~ *лóша бóлис бúше; (и óн) уд-óфтика-ј фáтин* [ПК,2(82)].

охчер* m 'човек што пасе овци', в **офч'арина** ~ *мјáсаше катó ч'ол'áк, и очúте му бјáха млóго гол'ами и свéтеха катó óган. И нóзú бјéше змúј, и си дúгна змúе очúте кадé охчére та го рóкна* [V,PM,261]; ~ *и охчére отúде. И велú му змиéта на охчére: "Побрáтиме, ја сам змúј, са бă̆хтахмг сас адúн дрýк змúј и ми надвú, та ма сегá тук фă̆рли"* [V,PM,261]; и: **офчáр** ~ *já-сąм офчáр árин, árин офчáр дýша- та-м сáм давáл за óфцити. Измиќáрут пá, и тó шо нé ј алúз офчáр, шо нé са óфцити нéгуви, а глéда вă̆лкут шо си úди на óфцити, и а устáва óфцити, да бéга* [MV,K,311]; ~ *таму си го најде,[таму да му плати,[никого при него,[саде један овчар,[на овчар се моли,[аман, заман овчар,[подај ми раката,[од вода д'излезам* [БВ,16].

охă̆лен* adj 'растревожен, засрамен' ~ *поплакоха и двамината, и така си разделиха един на друг, и си отиде царут нататак. Сиромашката мома останала охă̆лена при татко ú* [V,PM,34] (– сп. проширена употреба на предлогот **на** наместо 'од': **си разделиха един на друг**); и: **охилен** ~ *ја лалата от много јадови, што имал на Ил'а, му и дал една јаспра дар. И тој го зема дарот, го и врăзал на вракозунјут и си отиде на дома му охилен* [V,PM,171].

оцéј* (< отсее) pf 'исчисти жито или брашно од нечистотии со помош на решето или сито' ~ *утринтá сабáлин за стáна, за óцција с'ă̆м'ąнту дá-ј ч'úсту, за гу клáда у вр'ă̆тиш'тă̆т'ą* [MS,t,66] – пример за присуството на двоен акцент во периферните источни говори: **вр'ă̆тиш'тă̆т'ą**.

Оцрéшту top. 'место, ниви што се

наоѓаат наспротива од с. Куманич (Драмско)'. Ј. Иванов наведува дека се работи за фонетска промена од **Отсрешту** (ц < тс), наведувајќи го уште и примерот **оцутре** (< отсутре) 'наутро' [ЈИ,МИ...,168].

очаен adj 'натажен, во очај' ~ *од врх Пирин Планина,[очаен глас се чује,[Македонија плаче,[Европа цела беснее,[Англичани и Немци,[Италијани и Френци,[сакат да нѐ поробат* [БВ,151]; сп. **охăлен**.

очéклен* adj 'со отворени очи', в. **ококóрен** ~ *кóн'у му вéли: "нéмој ти е стрáх! Зéми двé лáтки и вјáхни ми, и, когá ки úдими нá жúвата вóда, тáму úма стрáшни самовúли, га чуват водáта, и, ако úмат óчите очéклини, тóгас спúат"* [V,PM,113].

очеши (са) pf 'ја среди косата со помош на чешел' ~ *утрината, кату стана момчету от халиштету, са уму, са очеши, рече на мајка му: "мале, дај ми мара л'ап да јам"* [V,PM,87].

очи (са)* pf 'се виде, се забележи' (?) ~ *и тојнака отиде, зема девет олски мрăша, ги враза уѕад кон'а сос девет чингел'а... Тамунака как гу виде ламјата, излезе, сакаши да гу изјади... И кату са очиха уѕат кон'ут олските мрăша, фати да јаде и си закачи за деветја úглави сос деветја чингели* [V,PM,78].

очикувачка f 'надеж, очекување' ~ *ув пăлна очикувачка оти сѐ е ка шо трибува ув селту и оти за сѐ сă криви силјајнто, бејзте најповикјă зăрди менăтă на живечкăтă и погулеми арџуве сѐ повикјă и повикјă и răсипувăт, газăт напрежните тукмечки и и ближăт селтă ду турвајне* [ME(P),86].

очубóл' m 'болест на очите' ~ *дéтто о-фатúл очубóл', ká му са-залипúли óчте, ká му-пуџăрвинéли, сăлѕи му-тéчат, нă-мóш да-пуглéдне* [ПК,2-(82)].

óџа m 'духовник муслимански' ~ *úмаше áдно тýрско сéло: испаднá óџата* [BV,120]; и: **уџá** ~ *идну- кумшúа нă-Нăстрăдúн уџá дóшăл дă-му-гупусáка мăгáрито... óџата му-рéкал дéка мăгáрто нé-е дóма. А дудéка óни мăбитúле мăгáрто сă-răзрикáло* [ДК,155].

оџак m 1. 'направа во куќата низ која излегува димот, димник' ~ *óде дă-гу-пáла. И óде у-испул'ýва уд-уџáкут – déуто си сéде нă-óгăнут* [ДК,117]; 2. 'огниште' [BV,120]; 3. 'просторија во која се наоѓа огништето' [BS,120](?).

óш'ти adv 1. 'кога нешто е присутно, изразено и продолжува да трае' ~ *нúй óдиме ус-зóлвата, óна óште бúше мóма* [ПК,2(251)]; ~ *и вил'áт: "фáт'ąхми тóлкус дýш'а, алá идúн ч'ув'ăк, кăк ја вúд'ą фóтографúјата, фáти да плáч'и и óш'ти плáч'и"* [MS,t,25]; ~ *му вилú на н'éгу: "нóт' мáјч'ин-ти!...ч'ą з'éнт'у спú óш'ти; кăк да гу разбудúми?"* [MS,t,17]; ~ *и на А лéксандрус с'éстрит'ăму д'éн' и н'éса óш'ти ж'úви сă* [MS,t,-61];~ *вил'áт паш'áта и валúту "óш'ти н'éма за ни дад'éш' дај-д'éми?" "Н'ăј варéна мáнџ'ата óш'ти!"* [MS,t,55]; 2. 'нешто во поголема мера' (**óш'ч'и**) ~ *р'éч'и сфáтут: "бúш'и óш'ч'и пóóстра, си брúч'ах таш'áџиту си ускабú"* [MS,t,78]; ~ *к-óдăт за брáшно дă-тéрат ут-тúą шóпките тáм, уд-Бугáрто. Кá ќи-н-сă-пýштаа, вúкше тéјко, ус-кáмине: у-у, вúкаа, бóже, у-у. "Вúą цéли Гăрци сте, óште нă-мăгáрто нă стрáна кá сéјте, сă-знáјте óт сте Гăрци, а уд-Гăрци бéќте, тýк úјте. А дă-*

с-јójте пá у-вáшто" [ПК,2(322)]; **3.** 'придавање, односно повторување на означеното' – во скратена форма: **ош** ~ *"Сјáа, вúке, ќи-ит-изéдум, вúке вáлко". – "Ош пó-н-гóре ќ-óдме, дрýк шó-ќ кáже, вúке, урáчо"* [ПК,2(265); ~ *и áрно áма тýк кá дуjдéме тýк устáнáме; нá-мужéме дójме до-вúјме Кýкуш óш аднóч* [ПК,2(252)]; сп. **ошт-иднúш** 'повторно' ~ *éм ричé на нéгу: Дýхо биз глáс и глýх, јáс ти повéлам: úспадни уф-нéгу, и ошт-иднúш да не флéзиш на нéгу* [MVK,285] – во контекстот предло-гот **на** се јавува со функција на 'во' – да упатува на внатрешност: **да не флéзиш на нéгу** (м. 'во него'), понеобична е употребата на предлогот **уф** со значење на 'од': **јáс ти повéлам: úспадни уф-нéгу**.

П

па adv 'повторно, одново' ~ *на у́тр̆ата де́н сąба́линта, на́ сă фа́шќăт, са бо́рат ду ве́чăрта. Па́ нă муже́л дą нăдви́е ни́ то́а, ни́ то́а* [ИГ,113]; ~ *с-га́ ги-но́сąт и ти́ą пąри́ що-ни-ба́ą варна́ти и-но́сąт и-дру́ги пąри́ на́ дą тва́рąт, дą-зе́мąт. Исто пра́ј о́н-пą... Ги посре́тąл фи́но, тва́, о́нова, и-ти́ą пąри́ ги-вра́т'а* [ЛС(К)113]; ~ *по́сле не́ко: мину́та му-ве́ле де́уто: "Оди, ве́ле, зи́ми фăлца́нто". И то: де́те о́де, на́ чукну́ве нă-вра́тта. Цăро, е́дна шăка́ пăри́ му-да́ве* [ПД,145]; ~ *ве́л'ат па на сле́пјот: Ти́ шо ве́лиш зарди не́го, о́н ти упули́ о́чити? И о́н ре́кąл: Профи́тин ки би́ди. Не́ верува́ле Чифу́тите за не́го да бе́ши сле́п* [MV(K)-259] – во контекстот го среќаваме сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење, наместо 'дека': **не́ верува́ле Чифу́тите за не́го да бе́ши сле́п**.

па part (за засилување) ~ *Ти́ą муви́кąт: "Па-не́-и ло́шо дą-го-пови́ками. Ка́ко ју́нак сąс-на́шатą гру́па дą-с--скло́пи"... Гла́вниą ви́кą: "На́што дру́штво тąка́ с--сложи́, дą-ти-при́ми со-на́с а́ко милу́ваш"* [ЛС(К),116]; ~ *Кумши́ити не́гови, и дру́зи шо гу зна́ја по́скоро о́ти бе́ши сле́п, ве́леа: Не́ и во́а шо се́диши да про́сиши? Дру́зи ве́леа: Во́а і. Дру́зи па: Оти кату́ на не́го мња́са. Па во́а ве́лиши: Оти ја́-сąм* [MV(K),258]; ~ *би́ле ќе́рки нă-не́куа цар. На́јгуле́мта би́ла ли́чнą ка́у зве́здą, сре́днăтą ка́у мисичи́на, а на́ј мăле́чкăтă-пą ка́о сла́нце. Та́ гуле́мта а-тукми́л нă-гуле́миут бра́т, та́ сре́днăтą нă-сре́дниут, а мăле́чкăтą о́н ă-зăдăржа́л* [ВВ(Кр),312].

паап interj 'подржување на звукот од удар' – *"Ај бе дă-вле́зăм кăдинăтре бе́ки вра́тта утфуре́на-е". Вле́га нăтре. Паап, вра́тта ă утвору́ва. Ко́а скукна́ле, же́нта ве́ле: "Та́тку-ти, бре, си до́е". И сăзгушна́ле* [ДК,127].

Павле 'м. л. име запишано во Гевгелиско' [ТГ,115].

Пада́липтето top. 'место во близина на планинскиот премин **Пре́секите** (с. Трлис, Драмско)'. Ј. Иванов ја допушта можноста дека овде во средните векови имало **ан** (зграда за одмор на патниците) и го поврзува со старото значење на *падалиште* 'место в планина за одмор' [ЈИ,Ми...,168].

Пада́ло top. 'место каде што има водопад' [ЈИ,Ми...,168]; сп. **Арами́цко Пада́ло** – Калопот, Зилјаховско [ЈИ,Ми...,70].

падар* m 'чувар на полето, нивите, лозјата' – нему му е поверена летината, бидејќи тој кога се зафатил за таа работа се заколнал дека *"право*

ке гледа и право ке гуворе" [ТГ,-279]; ~ *и таму, дека хесап чиниха, ету дојдоха ламините падари, ги собраха мулитата* [V,PM,44]. Поради замената на носовката од заден ред со **ă** (сп. гл. **пắде**) нормално е да се очекува дека зборо-формата ќе гласи: **пắдар**, но поради неинтензивниот изговор на неакцентираните **а** и **ă** дошло до неутрализација меѓу нив и оттаму: **падар**. Потврда за кажаното наоѓаме во примерите што следуваат ~ *вијă пă си имắт кắту пắдарă, кắту измиќарă, ишиш – сијмејнă* [ME(P),84]; ~ *ут прибруждејнă дур нă тригускатă, sастрă и катă вечắр пắдајрјуту носắт пу две кошници гроздă* [ME(P),91]; со зачувани траги од назализмот: **пắндар** ~ *зе́вắт се́а пуле́ка-пуле́ка де́к ќ-о́ắт – нă-ло́јзито. Одắт, сă-нắја́жцắт гро́зде удло́јзито. Сă-нắја́жцắт гро́зде и о́-дắт нă-кắли́вắта нă-пắндарут. Висо́ка кắли́ва, су-скала́ сă-кắчфа́ја. Ви́кắт: "Оj пắндắр, о́j пắндắр!" Не́ма пắндắр* [ВК(Тр),323].

падарин m, в. **падар** ~ *Кату чу татку и, ча побегнаа, ха и зел после да а тера и а пристигна на пắнтјут. Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата, са чини кату бустан сас либиници, пак тја са чини падарин, гу и чувала* [V,PM,279]; ~ *еднó врја́ме еди́н чове́к са чини́ пада́рин, се́лските лозја́ да ги чу́ва, и, кога́ узрелја́ха ло́зите, дофа́диши една́ самови́ла, на́ј-одбера́ното гро́зди тја́нака гу ја́дјаши, и то́јнака, кату не мо́жиши да ви́ди, ко́ј гу јаде́ гро́здиту, зема́ една́ ста́пица* [V,PM,139].

Па́дежо top. 'дол' (Липуш, Валовишко); Ј. Иванов го изведува од *пад-* [ЈИ,-Ми...,168].

Пади́ните top. 'ридна месност со длабнатини' (името е познато во Серско, Драмско, Валовишко; разновидности: **Пади́на, Пади́нето, Паде́ната** и др.) [ЈИ,Ми...,168].

падне (и: падни) pf 1.'нестане, се загуби' ~ *ко́ј ки ја́ди от тиа смокви, ке да му паднат рогови́ту!* [V,PM,35]; **2.** 'отиде, излезе' ~ *е бре, дивојче ју́баво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[ја́оти ки се разделиме,[далеко ки си падними* [ТГ,-100]; ~ *си-има́ле ина́-чу́па и ину-де́те. Е, то́ кắтắ-де́н уде́л нă-ло́ф. Дуне́сắл ину-де́н ина́-ирибу́ца. Же́нтắ-му си-ắ-кла́ила та́му, пắдна́ла пу-дру́зи ра́бо́ти* [ДК,115]; **3.** 'изгуби рамнотежа и се најде долу (на земјата, на подот)' ~ *сă убрна nasа́т' да ви́ди и гу гл'е́да куту́ парта́л ту́ш'каш'т'е́м на в'ат̣иро́ па́дна у мур'е́ту* [MS,t,58]; ~ *сто́р н'ắ ина́ ку́па, заш'то́ за па́дними и сă удри́јми* [MS,t,62]; ~ *си sи́гна нугата и хи́тра Пе́три па́дна ут дало́т у ина́ја тра́ни* [MS,t,75]; ~ *уста́нува сắс ино́ кри́лу ко́н'у и фа́ш'та да си па́ж'да на зим'а́та и така́ си па́дна у иди́н гла́мбо́к до́л гул'а́м* [MS,t,23]; ~ *ко́га гу-ре́ка́л то́: "е́л у та́-те!", зăбура́вắл сирума́у де́ка нă-пле́штите но́се гắрне и-ра́ши́рва ра́ците и ста́пу су-сѐ па́дна́л, сă-иска́ршắл, сă-истури́ла и бини́ца́та* [ДК,152]; ~ *и тугас си р'е́ч'и Кра́л'у Ма́рку: "н'ắ-сни в'е́јки за ж'ивот!" и па́дна сă уклава́ и така́ му уста́наха ко́кале́то на по́ртит'ạ* [MS,t,39]; и: **пани** ~ *и́сă н'емладу́сат крила́та, за ти утинц'а́јат да за па́ниш' у мур'е́ту* [MS,t,58]; **4.** 'удри (гром)' ~ *и са небје́то заоблачи за да фа́ти да́ш,*

и са за лъ́ска там на една́ ба́рчи́на, и са евиха два оганје́ и ... погъ́рмја оште аднъ́ч по-сра́шно, и ви́де, чи ади́на о́ган ди́гна са, та па́дна фаф поле́то, фаф ади́н са́с [V,PM,261]; **5.**'пресече, обори' *~ е, гре́де цъ́рут дъ́ и нъ́по́е ко́јнъта – а ви́жца чу́пата. Ле́па – слъ́нце гре́е. Му ве́ле нъ́ ъ́ргъ́тте: "К-о́јте, та́м и́ма инъ́ тупола. Къ́-па́дните та́ тупо́лта, и́ма инъ́-чу́па"* [ДК,115]; **6.** 'се изнемошти, умре' *~ но́з дру́гцју, ш'ту си ути́ди, н'е́са: "ах!" , у́тр'ъ: "ах!" ни ути́ди иди́н м'а́јанц и па́дна, си умр'ъ́* [MS,t,42]; *~ ним се клъ́ни, лудо младо,[ним се клъ́ни ти уф мене,[тук за твоја брза којна,[јуште рече малој моме,[јуште рече не дуриче,[је паднала брза којна,[је паднала, је јумрела* [ТГ,197]; **7.** 'погине'*~ пу́кна пу́шка, ле́ле,[пу́шка пу́кна, пи́ле Спа́но,[ду́ри го́ра је́кна – ју́нак па́дна* [ИГ,108]; *~ [дваjст и пе́тми́на, ве́рна дружи́на:[на́јнъпре́т въ́рви Тра́јко Мора́рцки,[по-не́го о́ди Ту́ше Богда́нцки,[пра́во си-те́гл'ът зъ-Стујакъво,[јо́дат и не́јат и зъ-бо́ј ми́сл'ат:[пра́во стрел'а́јте, пра́во фъ́рл'а́јте,[од-на́с паднаа ду-три́ста ду́ши,[уд-ни́х паднаа ду-три́ ил'а́ди* [ПК,2(272)]; *~ тугаj стъ́на та́а чу́дба. И на́ште те́път и Ту́рцте те́път. Адно-вре́ме Ту́рцте по́сустръ́шиа. Се́тнън зъпъ́ли́ъ не́колку ду́ши та́м, уф-Къ́ли́нуво. Ее, ми куми́те и́мше Къ́ли́нуво, а́ма не пъ́дна ут-куми́тин ни-ъ́ди́н, ни́што, са́мо де́ца шојзгуре́е уф-къ́што* [ВК(Мал),289] -- сп. додаток за место без предлог: **куми́те и́мше Къ́ли́нуво** (наместо 'во Кълинуво'), што се третира за балканистичка посебност; **8.** 'изгуби во игра' (во случајот игра на табла) *~ фа́шкът дъ играа́т на та́бла. Та́ткуто ричел: "Кој ки па́дне, ки му искарме о́чте". Де́тто съ пучуди́л... си ре́кло на у́мут: сто́ј дъ па́днум и ја́с еднъ́ш, дъ ви́дум, што ки-пра́ве во́а та́тко* [ИГ,114]; **9.** 'добие' *~ муриче на дефут: "На ти на тебе дибелто месо; на оралут – цъ́рвенто месо, на мравата коските". Риче дефут: "Куту ка саках, такоф дел ми падна"* [V,PM,35]; **10.** 'стигне' *~ навечъ́ртоо си-и́дът бра́тјата-му уд-ло́в дека би́ле. Пу́л'ът крива́тут – мо́ме лигна́ту. Одат а-скорну́вът. Му ре́кле: "Што́ тъ́ка́?" Му ре́клъ́: "Тъ́ка́ и тъ́ка́, сакаа дъ-ма-зако́л'ът и стъ́на ја́зика бига́ј и де́ка пъ́дна́ј – у-ва́ште ръ́ци"* [БМ(Зб),198] – кратката дативна форма за м. род **му** се јавува во две нерегуларности, прво: употреба наместо дативната за ж. род 'и́': *о́дат а-скорну́вът. Му ре́кле;* второ: наместо дативната множинска форма 'им': *му ре́кле: "Што́ тъ́ка́?" Му ре́клъ́: "Тъ́ка́ и тъ́ка́, сакаа дъ-ма-зако́л'ът";* **11.** 'се случи' *~ и ви́къ, тъка́ и-тъка́. Он му-ви́къ: "Та́тко, мно́гу ле́сно-е тва́, ви́къ, ки-па́дни гол'а́мъ су́шъ. Се́дам годи́ни ки-би́ди гол'а́ма су́шъ, н'а́мъ ни́што дъ-и́мъ"* [ЛС(К),112]; **12.** 'се симна' *~ "Ка́ ки-па́дниш, ръ́че́, нъ́-до́лу уф-ливајте, та́м и́ма, ръ́че́, ки-тъ́-прасре́тнът две́ кучи́јна, едно́то, ръ́че́, бе́ло, едно́то, ръ́че́, цъ́рно... Ку́чишчъ́та ка́ ки-съ́-пу́шчът уф-тебе, пу́шкъ́та о́ш ка́ ка-зи́миш да-нъпъ́лниш* [ПД,147]; **13.** 'клекна' *~ ка му дујде́ иде́н што му длъ́жиши де́јсет илјади гро́шови. Чу́нки нима́ле да му и да́ди, пувел'а́ ца́рот да съ пръда́ди, и на не́гу, и на же́на му, и де́цата му, и се́ што и́маши, и да си пла́ти бо́рцот. То́га падна́ измика́рот да му си мо́лиши на не́го: Афе́ндо, ти съ мо́л'ам да*

ми чéкаш [MV(K),68] – во извадокот се забележува следнава посебност: директниот предмет е придружен со предлогот **на – да сă прăдáди, и на нéгу, и на жéна му** (оваа специфичност ја познаваат и западните и јужните периферни говори); ~ *нáшал идéн ут измиќáрито шо бéа зáино су нéго, да му длăжиши на нéго стó грушóви: да гу фатú ут гăркл'áнот, ки му удáваши- ... Му падná тóа сарóмах на нóзити му, му си мóлиши* [MV(K),268] – во извадокот среќаваме нерегуларна употреба на предлогот **од** наместо 'за': **гу фатú ут гăркл'áнот, ки му удáваши**... – за ова поопширно во граматичкиот дел; **14.** 'капне' ~ *зимнидéле úмше áма пó-мáлко. Пúјаа чувéцте нóго вúно. Имше цăрно грóзде, јáка шл'úпка, дибéла, нé сă-јájше, за-вúно бúше, áдно цăрно вúно – вăпцýвише дèк ќипáдне* [ПК,2 (215)]; **15.** изр.: **паднал гол** (= останал без облека, гол) ~ *мăжо нé кăндисáл, рекал: "Нáс не: зăбрáнно". "Нé е, рéкăл, вă лăжáл тóо шо-ви-зăбрăнúл, јăдéјте". Е, фăтúли тúă дрýго: дéн тóо дăрво, шо рéкăл Гóспу: уттóо дăрво дă нé јájте, фăтúли, јăдéли, јăдéли, пăднáли гóли. Нă-дрýго: дéн úде Гóспо им-вúке: "Елájте, елájте", вúке* [ПК,2(237)]; **вéјште му пăднáа** (= многу се посрамоти) ~ *нéјќе да-флéзе, вéјште ќи-му-пáднат* [ПК2(155)]; **падná бóлин** (= се разболе) [ПК,2(150)]; ~ *царјут от мăра дни сетне са беши разбол'ал от тешка болка и са фати от вăрла чума; кату гу изчука, падна четиридесјат дни болин, после умрја* [V,PM,195]; ~ *димéк дă-пáдне бóлин, тóлко дăусльбéе дă нис úглини ýши дa мóш дă-пумúне, куту кóниц* [ПК, 2(182)]; **уд-магáре ќи-пáдне чувéк** (= му се кажува на некого што премногу се ангажира, без одмор) ~ *нúм сăвáрки тóлко, уд-мaгáре ќи-пáдне (чувéк), пá ќи-с удмóре* [ПК,2(204)]; **уд мене падни, куту на камин падни** (= така "порачува" магарето на човек кога го јава) ~ *"уд мене падни, куту на камин падни – на место устани!"*, додека коњот обратно порачува: ~ **"уд мене падни, на душек падни, на еднăш стани!"** [ТГ,79]; **му паднала тешка дремка** (= му се приспало) ~ *јуридил си, дуздисал си ду два сива којна,[кинисахте, Ванѓелино, пу бели друмуве,[ка дујделе, леле цанум, ду среди на пăтот,[му паднала на Јуванче дури тешка дремка* [ТГ,40]; **капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш** (= кога човек има големи непријатности од нешто и сака побрзо да се отстрани) ~ *ако при ткаењето жиците се заплеткуваат или се кинат, тогаш таа што ткае ќе каже: псешка работа! Капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш. Седни па прапејви!* (како кога се оплакува мртвец) [ТГ,364]; **нéма дă-т пáдне ýстта** (= нема да ти се случи ништо лошо ако прозбориш со луѓето) ~ *áк кáјш адно дóбăр дéн нă-чувéк, нéма дă-т пáдне ýстта, прăгувóри, зăшó си-чувéк* [ПК,2(180)]; **шáно и́ падná** (= повредена и́ е гордоста – иронично) ~ *ее, сјáа друѓут цáр пă-с-имáл куту нúц кá úмме дéн, нéли прáзник. Сă-збрáли, и о викáле нăрóдо. Цăрúцта пучăстăвáла, пучăстăвáла нă гóстто, áма кути чувéк сă-јзлăжáла нéли, сă-јспăрдéла. Цáрут му-пăднáл шáнут, óти сă-јзпăрдéла, зúме гă-нăпăдăве* [ПК2-(Кре–300)]; ~ *бре шо и са кажá-*

ло, пă сă л'ýте, шáно ú пăднáл....; **нéма úгла дéк да пáдне** (= кога на едно место има насобрано многу луѓе) ~ *нă-пăзáро úгла нéма дéк дă-пáдне, тóлко нарóт нé бúло* [ПК,2(166)]; **ми-пăднá нă-ăкăло** (= се присетив за нешто) ~ *ги-убисúла рúбите нă-тăвáно, и пá си-излизéла дă-бăрке нéкуј дрýк килипýр. Сă-шушкáла тýка-тáм, и ét-ти-о вăлко прăд-нé: "Дéк си кинисáла, мурú кýмо лúсо, нă-мéне пă-ми-пăднá нă-ăкăло дă-дójдум пăр-тéбе, дă-т-j-ă-вúдум кăштта"* [ВК(Пат),286]; **жал ми падна** (= почувствував жал, се ожалостив) ~ *три дивојки сусам берат,[сусам берат, песма пејат,[песма пејат спрутив мене,[жал ми падна, џан дивојко?[си искарах шарен кафал,[си засвирех спурти нихка,[ми с-испушти дробно стадо,[си направи гулем зарар* (= голема штета) [ТГ,338]; ~ *џарјут гу виде и му рече: "не идиш на меника да си цениш?" Мајдон му вели: "идам". И така са цени на џарјут и са куртулиса от протудраку. И млогу са зарадува Мајдон, а протудрак млогу жал му падна* [V,РМ,73]; ~ *нéкуј гу-учúл дéјту нóгу. Ех, си-вăрнáлу дејту дóма, гу-нăјдýва тáтку-му дăнăмăна. Му-пăднá жáлус нă-дéјту зă-тáтку-му кá гу-видé* [ВЕв(Кор),303]; со исто значење: **му-паднало грех** ~ *сúчко сă-устăвúли нă-нúвите и сăрпуве и сè. Пу-пăтиштта, нă-мужвáлисă дă-нóсат, и мăлéчките дéца сă-ги-устăвáли пу-пăтиштта. И мójта бáба, тáа шо бúла рóдина уф-сéло Стрéзуво, чúчу-j, адúнјо гă-устăвúл нă-пăто, а нă пóгулéмјо му-пăднáло нóго грéх, сéтне утúшăл, óн гă-зимáл, си-рéкăл: "Дéк сúте, дéк нáште дéца к-ýмрăт иóна нéк ýмре". И сă-зăминáли нăвáки. Струма сă-гă минувáли, нóго тишкутúј сă-имáли. Сéтне сă-јăвúла нéка: бóлис, испáнска бóлис, гизăтрупувáли уф-нéкоо вáр, гифăркáли уф-нéкуј дýпки* [ПК,2(Ним–275)] – автентични кажувања на информаторот Милан Гогов роден во с. Ниманци, Кукушко, за голготата низ која поминале Македонците летото 1913 г., кога грчката солдатеска со оган и меч ги принудила да ги напуштат родните огништа; исто: **тăнгą ми пądнá** ~ *тăнгą ми ј пądнáлу зą тéбą* [ПсС(З),67]; **гу-пăднáл мăка** (= почнал да завидува) ~ *имáло двýјца брáте, а нóго ýбуво пуминувáле. Дóбро-ама ѓávуло гивидéл óти нóго ýбуво пумúнувăт и-едúн дрýк сă-рáнăт... И-тăкá ѓávуло гу-пăднáл мăка óти тóлку árно дă-пумúнăт* [ПД,165]; **му паднало криво** (= се нашол повреден, омаловажен) ~ *на дедо Госпуд криво му падна и тоги праклáна: "Уд сега и дејна и нока да работиш, и ка ќи дуработиш па пуд мишка рабутенто да си гу земиш"* [ТГ,365]; ~ *кога пуминуве дистина дена, некуј чувек па му веле: "А, утре ки дојме уф тебе на ракија, утре е Св. Јован!" – А кога му дуjдел уште един Св. Јован увчарут му паднало криво и гу пите попут: "Ама, попе, уште колку Свити Јувановци има?"* [ТГ,26]; ~ *она тргнала сусе јарци, сусе кози да оде на јазлăк, да летуве уф планина. Идеќи пу пăтут сè си пракажувала: "Трш, јаре в планина! – Серем се Сечку на брадина!" – Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни да владеје* [ТГ,13]; со исто значење: **му падна тéшку** ~ *кá флéгал џáрот да убúди сфадбáрите, а видé тáму идéн човéк*

шо не́ бе́ши примине́т да ли́чи за сфа́дба. Да му ве́ли на не́гу: Прија́тил, ка́к си дуј̣де́ ту́ка, шо нема́л си ру́ба за сфа́дба? Па о́н му падна́ те́шку. То́га ричé ца́рот на измитчи́ити: Варза́јти на во́а [MV(K),270] – мешање на заменските форми за прав и неправ предмет е позната работа во македонските дијалекти, но овде, во југоисточниот дел, во нерегуларностите е вклучен и номинативот, што претставува повисока форма во нивелирање на падежните остатоци кај заменките: **па о́н му падна́ те́шку** (м. 'нему му падна тешко'); **му падна лошо** (= му се слоши, изгуби свест) – на тримерциите, тие што три дена гладуваат за време на **Велики пости**, им купуваат лимони но само да ги мирисат – **да им не падне лошо уд глади** [ТГ,14] – посебност во врска со збороредот: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата *(да им не падне лошо)* ; **ма̀нгла па́дна** (= згусната водена пареа, магла, се спушти близу до земјата) [ПсС(З),68]; **па́дна на̀ ло́шјут пат** (= се упропасти) [ДК,106]; **му падна́ уф га̀рдите** (= го прегрна) ~ *о́шти дале́ку биде́ки о́н, гу виде́ та́тко му, и му прижал'а́, и та̀рча́ да му падна́ уф га̀рдити, му гушна́ да му бацу̀ваши* [MV(K),281] – во текстот среќаваме две посебности: прво збороформата **биде́ки** ја зачувала својата глаголност: **дале́ку биде́ки** (= кога беше далеку) и второ: кратката зам. форма за датив **му** се јавува во функција на акузатив: *му гушна́ да му бацу̀ваши* (наместо 'го гушна и го бацуваше'); **падна на ногите му** (= клекна) ~ *му ве́ли: "а́ди сега́, и́ди си па́к да́ отво́рии магази́ите, да си гле́даш рабо́тата здра́ва и да не́ ве́лиш о́шти едно́ч, ча садé на тво́јта ка̀шта е Бог!" Тога́с и то́ј гу позна́ и падна́ на но́гите му да гу про́сти* [V,PM,153]; со исто значење: **му падна́ на коле́ната** ~ *Как му фа̀рл'але, затфори́ле но́го ри́би уф гри́пут, ду́ри ки си ски́ниши. И а вика́ле на другáрите шо би́ле уф дру́ѓут ка́икут, да до́ј̣дат да и пума́гат... Ка виде́ Си́мон Пе́трос, му падна́ на коле́ната Ис...-ова* [MV-(K),272]; **падна вогин от небету** (= удри гром) ~ *ету и едни кираџие проминаха приз таму и вел'аха: "ама чиница олан таја нива!" И тој кату чу, рече да са похвали и му вели: "моја е таја чиница!" И ошти речта не доречи, падна вогин от небету и са запали чиницата, фати да гори* [V,PM,86]; **му падна́ стра́х** (= се исплаши) ~ *ричé: А фе́ндо, ти пузнајáх на те́б шо си иде́н скри́вин чове́к, жни́иш де́ка не́ си сиа́л, и избиру́аш де́ка не́ си дава́л; и му* (ми?) *падна́ стра́х, да ути́дох, гу скри́х тво́јто карагро́ш уф зе́мнјата* [MV(K)271]; ~ *му ве́ли: Ста́ни си, зе́ми си де́тито и Ма́јка му, и о́ди си на зе́мн'а Израи́лцка. И он стана́л, си а зе́л де́тито и Ма́јка му, и си дуј̣де́ на зе́мнја Израи́лцка. Ка са̀ научи́ па́ шо цару́ва А... на Јудéа, му падна́ стра́х та́му да си о́ди* [MV(K),306]; ~ *ре́кал: Афе́ндо, а́ко си ти, по́вели да до́ј̣дам ка̀т те́п ја́с пу во́дата. Он му ре́кал: Ела. И слизе́ уф ка́икут Пе́трос, си газа́ уф во́дата, да си о́ди ка̀д Исус. Ни́ли бе́ши ве́тар си́лин, му падна́ стра́х* [MV(K),267] – предлогот **уф** многу често се јавува наместо 'на' (и обратно), освен тоа, во контекстот, се јавува со значење на 'од': **и слизе́ уф ка́икут Пе́трос** (= се симна од каикот Петрос); дека не се работи за превид наоѓаме потврда во друг пример

од истиот текст: **и испадна́ уф не́гу лошутѝата** (наместо 'од него'); за ова в. во граматичкиот дел; **на две дни отгори падна** (= за кратко време тешко се поболи) ~ *тогас познал, ча беши неговата жена нивјаста. И заедноч стана куумџиата и отиде на пашата да гу здигни, ама напразно му беши хожданиту: најди таму зид... Така куумџиата от јад, от кахăр, на две-дни отгори падна, разбол'а си и умрја. Џіатету га зема жената и си седна аф куумџиовата кăшта* [V,PM,70]; **падна́ на арами́ити** (= се најде во рацете на разбојници) ~ *ре́кạл на не́гу: На́, да гу гле́даш. Кój се́ја ут ви́и три́ти ве́лиш ти, да би́ди кумши́а на то́ чове́к шо падна́ на арами́ити? Он му ре́кạл: То́ шо прави́ добро́ту на не́гу* [MV(K),277].

пạднýвạ impf 1. 'се руши', в. **паѓа** ~ *е-пạ, тва́-е, ви́кạ, мно́гу про́стạ рạбо́тạ. Квá ќи-у́мри жената́, по́лạ све́т пạднýвạ зạ-мạжо́. Или мạжо́ квạ-ќи-у́мри зạ-женáтạ. А-ọсо́бено зạ-мạжо́ женáтạ, о́ти мạжо́, не-мо́жи дạ-се-испе́ри и-тạкá си-и-принạдáрино* [ЛС(К),120]; **2.** 'ја губи борбата' ~ *бе́гọ шọ-би́л ту́кạ, гле́дạ, кạ́ýрọ по́ си́лạн. Амạ гọ-и-срáх чọв'áко. "Не́мọј дạ-ми-ọбо́риш, о́ти у́тре на́ли..." Тýрчино се-зạкáн'ạл... И се́ạ гле́дạ бе́го, хм, хм, не́-му-ујдису́вạ рạбо́тạтạ. И-ви́кạ: "Ту́к и́мạ н'áштọ". Ко́лку са́т, два́ се́-бо́рạт, ни́кој не-пạднýвạ* [ЛС(К),122].

пạднăн adj 'наместен, ставен' ~ *двете деца на човекут си спале заедно. По-големјут станувал порано. Коа да виде, пăрвната састра, от как јале кукошката, един алтăн пạднăн до главата на брат мо* [V,PM,274]; в. **пăднáт.**

паѓа* (и: **па́ж'да**, односно **па́жќе**) impf 1. 'се изместува од повисоко на пониско место, по законот на земјината тежа' ~ *и ќи-зе́ла сто́мните, ќи-зăмина́ла зă-Чучу́ро. Еди́н-пăт, гă-стрите́ла не́каа же́на, сă-вика́ла Го́рска сăмуди́ва. И ре́кла: "Мо́мичко, да́ј-ми дă-пи́јнам во́да". Та́а мо́мичка и- пуда́ла сто́мнăта дă-сă-нăпи́е. "Блăгусло́вна да-си, ка́ ќи-прăгуво́риш, ка́ ќи-с-јо́диш до́ма, зла́то и стре́бро уд-у́стта да-ти-па́ѓе"* [ПК,2(Кpец– 301)]; ~ *удо́л џ'ами́јата има́ш'и иди́н сара́фин, па́ж'да на вра́х сара́фину и гу уклава́ва* [MS,t,56]; ~ *"да ја́хна ко́ńу, да по́ја на дру́ги сила́, да м'а́там пари́ на зим'а́та, да вил'а́т л'уд'е́ту ут Го́спут' пари́ па́ж'дат"* [MS,t,20]; ~ *дујде́ло вре́ме – руди́ла. Лижа́ќи ма́јка му, о́н, о́ште ка́ па́жќе ут ма́јкă му и ри́пке низ уда́ата, ско́ке – пи́те: ву́јко де́к-е* [ИГ,110]; ~ *море лудо, море младо, ацамија,[нит уд Бога, лудо младо, мома пажќе,[нит уд земја, лудо младо, мома никне,[туку сум ти, лудо, уд мајка рудена* [ТГ,96]; **1.а. – (си)** ~ *и така́ му згур'а́ва крило́ту на ко́ńу, уста́нува сăс ино́ кри́лу ко́ńу и фа́ш'та да си па́ж'да на зим'а́та* [MS,t,23]; **2.** 'припаѓа, следува' ~ *ричé Го́спот на ва́а прика́зна: Иде́н чове́к има́л две́ сино́ви. И му ричé по́мла́дјот на та́тко му: Та́тко да́ј ми мо́јото де́л шо ми па́ги ут има́ńјото. И он му раздили́ на ни́х има́ńјото* [MV(K),281]; ~ *уд него се повелјат селта шо са ут солунцкјут јукумат и са пагјат утăда уд Вардар* [ME(P),72]; ~ *ут негу имăт дел сăтă села шо имăт мегјă су негу, и спрути селту уф чиј синур сă пагјă* [ME(P),80]; ~ *Одăт, о́дăт пу-пăтут и си-збуру́вăт наќо́ј па́ја ва́ сега, чу́нки ќи-па́дне*

на идéн уд-ни́х. Гулéмиат: "Ја́с акуне-бéк ни́шту нă-мóжикте да-нạпрáвите". Дрýјкăт:"Тăкá...", нáчи (значи) *пувăрзáни би́ле* [БМ(В),196]; **3.** 'се наоѓа' ~ *селту Илицијву шо пагјă узгорă ут друмут носă вăрдарцки пăртал* [МЕ(Р),81]; **4.** 'уназадува' ~ *су секуа менă нă субăштă и селту или паѓă или сă кревă* [МЕ(Р),90]; **5.** 'станува немоќен, умира' ~ *сă напúва тóј и сă фармакóсува; и пáждa* [MS,t,61]; **6.** 'губи во игра' ~ *Дéттo сă пучудúл... си рéкло нạ ýмут: стóј дạ пáднум и јáс еднăш, дạ вúдум, шó ќи-прáве вóа тáтко. Кạ пáжќе дéттo óдма пувéл'а ут цáрут дạ гу вăрзạт дéттo* [ИГ,114].

паза́р m **1.** 'одреден простор каде што се продава зеленчук, овошје и сл., односно каде што се врши размена на стоки'; има и: **ајва́н паза́р** 'место каде што се продаваат животни' [ПД(Фур)]; ~ *магáр'ạту да гу закáраш' на пазáр'у да гу прудад'éми* [MS,t,55]; ~ *му звáж'да прăстин'ут и ранч'úцит'ạ: "н'ăса у тójта ж'éна?" тóс му вилú : "на пазáрут' прудáват млóгу такфăс"* [MS,t,71]; ~ *синóт му, што и бúл млóгу хáрин, милостúф и прáв човéк, кладé тил'ál да вúка по пазáрите: "нá кóгу úма тáтко му да дáва пет пáри, да дóјди сјáкој да си ги зéми!"* [V,PM,-108]; ~ *вójден úма нишáни дéка сéлто бúло у-пóле, тáка шу-úма ни́шта шó сă-вúкăт:* ***Ши́шива Чéшма, Читúри Пăтúшта, Măрни́ца, Тăргувýшче,*** *бизбéли тáму сă-прáвело ни́кој пáзăр* [ДК,154]; **2.** 'плоштад, центар на градот (каде што има продавници)' ~ *и л'у са ожениха, тјанака имаши от хако и по на двеста гроша, му а даде на негу, и тојнака, кату излези на пазарјут и чул да продават едни ниви, и тој нака ги купи сос ониа двеста гроша за женинот кăсмет* [V,PM,86]; ~ *"с'ă за ти дáм парú да пóш' на пазáр'у да кýпиш' идúн дугáн' "* [MS,t,27]; ~ *она си купила риба ми јангула,[риба ми јангула и зелен ми бардак,[и зелен ми бардак и пара јотрова,[она си е дошла уд нова пазара* [ТГ,99]; ~ *испаднá нóгу рáну да фáти аргáти ѓундулукчúи за лóзиту. И са пазарисá су аргатúти на дéнут пу двé гróши, и а пуштúл на ни́х на лóзиту. Па на трúти саáта испаднá, а видé друзи шо сéдиа на пазáрут ајл'áк* [MV(K)-,315]; **3.** 'договор' ~ *пазарот ни беше три лири и лира му даде Петри пишин* [МС(В),77]; ~ *хóјата тогá ки нájди едúн човéк сос пари, ки гу чúни пазáр еднá вéчер да гу ожéни сос онája женá, вáса нóшт на мрачúло да сá* [V,PM,11]; 4. 'денот кога има пазар' ~ *ýтре: ei пазáр (сăбута, уф Струмица ei пазáр)* [ПК(АЌ)]; **5. Пазар** 'име на населба во Ениџевардарско' ~ *му прават мегја на полјто ут ветăрут ăј иден град ут турцко врема, а то је Пазар* [МЕ(Р),69]; **6.** изр.: **гупра́виј паза́р** (= дадов пари за нешто, го купив) ~ *ájде нáпкум. Гу-устăвú дéјту, гу-нọсú нăнáка, já и нéкуи и-купúли, дéца. Мувúка дéјту: Ај бéгај, бил'á ќи-кýпиш... – Хá, ричé, já гу-прăвúј пăзáр, ричé* [ВЕв(Кор),304]; **сă-бе́ре паза́ро** (= се организира, се одржува) ~ *Мурáрци пá христијáнско сéло бúше и Алéксуво, тăкá пуд-нáс уд-до- лу, а нúа бúме уф-стридúпăк. Штéмница бúше нáшто сéло, тáм сă-бérше и пăзáро уф-питóк* [ВК(Пат),288]; **ус-де́ца нă-пạза́р ни́м о́ди** (= децата не треба да бидат

вклучени во сериозни работи) ~ *ка́ сă гу-изрижа́ли ло́јсто ва́дин! Ни́што гро́зде ќи-не́ма. – Е, ус-де́ца нă-пазáр не́ сă-о́де от ќи-т напра́ват бил'а́* [ПК,2(205)].

Пазар Пăт top. 'пат низ кој минувале пазарџиите' (Џума Махала, Валовишко) – образец позајмен од тур. јазик во кој именката се јавува како атрибут на др. именка, впрочем од истава регија е запишан и примерот: *Пазар Јоли*, наспрема *Пазарски Пăт* [ЈИ,Ми...,168].

пазарејнин* m 'жител на градот Пазар, Енице-Вардар, [МЕ(Р),174].

пазарениц* m 'жител на Пазар', в. пазарејнин* ~ *на во извор пăтниците пазарејна и силјајнто ут друјзте села на окулу гу велјат "Бајната"* [МЕ(Р),69].

пазари pf и impf 1. 'договори да купи **(односно продаде)** некоја работа' ~ *ста́на ути́ди на гурбе́т (кш'инитја́) и та́м пазáри* [MS,t,18]; ~ *тогас џарјувата мома го и пратила сос други траговци на еден панаир, му даде хазна пари, што ќи му текни веки да пазари, да земи за да добии. Сакаши да му види умот, дали вреднова за неа* [V,PM,190]; ~ *аз ги пазари́х дăрвата и ти сјáа ним сă-бăрки* [ПК(Грам)]; ~ *кóга сă-пăзáриле и му-ă-дáшăл мăлáчкăта, Мустăфá му-рéкăл: "Аирлúа нéка-ти-е, нóгу дă-ти-жúве, áма úмăј нă-пáмет: мăлáчкăта ти-ă-прудáду, ă плéмнăта, áмбăру и Имúн нé-ти-прудáду"* [ДК,154]; 2.'договори со некого за да изврши одредена работа (за пари)' ~ *сăкáле измикáр óни. Вó пáла рăбóта. Му-вéл'ăт: "Сáкăш кăј-нáс дă-дóји измикáр?" Дéтто му-вéле: "Јáс рăбóта пáлăм". – "А рно, élăj! Ќи-сă-пăзáриме. Кóлку пáри сáкăш нă-гудúнта?"* [ДК,127]; ~ *отúде покрáј морéту, најдé едúн гимициа, гу пазари за да гу закáра на еднá касабá кату на Шам* [V,PM,8]; ~ *и тáм пазарú да му стóри на џáр'у идúн кунáјќ* [MS,s,81]; 3. – **(сă)** ~ *и тóј ги з'éва парúт'ă и трăгнува, утúва, нахóж'да идúн дáскал хýбав и са пазáр'ăт да гу науч'ú да п'ăј* [MS,t,26]; ~ *тóј гу земá и отúде аф морéту, најдé гемúа, си пазари сос гимициáта* [V,PM,23].

пазáрин* adj 'кога за нешто е направен договор за продажба' ~ *дојдé рéд, сáка да úди на хаџилăк, вéли на женáта му: "жéну, сè нá чифýтинот да ги дáваш јáиците, ги úмами пазáрени по стó гróша еднóто и да ги хрáниш децáта хáрно!"* [VP,M129]– присуство на гл. конструкција *има (нема)* + *гл. придавка* и тоа во првичната варијанта кога придавката се сложува по род и број со предметот: **јáиците, ги úмами пазáрени по стó гróша.**

пазариса* pf, 'уговори цена за извршена работа', в. **пазари** ~ *напкун вăрваха на пăтот три мангусарки, и јаз пасах овците на полето и ги викнах и ги пазарисах да ми требат зăбито* [МС(В),76]; ~ *он па гуворú, да ричé на идéн ут нúх: Прија́тил, нé ти сéчам áкут, не ти пазарисáх пу двé гróшови? Зéми си твójто áкут, и óди си* [MV(K)315] – во извадокот, во функција на вокатив се јавува номинативната форма: **прија́тил, нé ти сéчам áкут;** ~ *Небéсинта џарштúна умнјáса су чувéк идéн стопáн, што испаднá нóгу рáну да фáти аргáти ѓундулукчúи за лóзиту. И са пазарисá су аргатúти на дéнут пу*

две́ гро́ши [MV(K),315] – во контекстот е регистрирана проширената употреба на множинската наставка **-и** кај еднозложни именки: **са пазарисá су аргати́ти... пу две́ гро́ши.**

пазарису́ва impf 'тргува', в. **пазариса** [BV,128].

паза́риште* n 'место каде што се продаваат различии работи, но основно за исхрана', в. **паза́р** ~ *ету еди́н де́н излезе́ ра́но от кӑштата му... промина́ приз паза́ришетo* [V,PM,17]; ~ *ее-е, сӑ-сика́вум, ка́ не́ сӑ-сика́вум, кут сја́а ме́-ј: уфпито́к сӑба́јлинта, вуј̆ко пригна́ вӑло́јфто, удде́ нӑ-мису́ркӑта. Шо́ бре́ та́м нӑ пӑзӑри́шттo сӑнӑпӑлни́ло чуве́ци? Кукуше́не си́чките избига́ли* [ПК,2(247-248)];~ *кату чу така Мајдон, отиде на пазаришту, купи свингер и отиде аф протудракувата тавлахана, му здигна на кон'ут ногите, му тури свингерут, гу вјахна* [V,PM,74].

паза́рлӑк* m 1.'работи купени од пазар, односно од дуќан' ~ *остретна́х кӑд до́дне, сӑ-вӑри́нише, но́шше паzарлӑци* [ПК(Мут)]; 2. 'договор' (во овој случај не е купопродажба) ~ *Кулуф стре́кса, и чини́ха пазарлӑк; и така́ гу земá, гу закара́ аф ба́н'ата* [VP,M,11]; ~ *зашто́ пристапкаш за́коно̄т спрӑти пазарлӑ́кот, што чини́?"* [VP,M,12]; ~ *пак лудојут отиде на гранчаровото село, промина приз гранчаровата порта; изл'ази гранчаровата мајка, му вели: "дека хождаш?" И тој ја вели: "касмет сакам". Фатиха тамо, пазарлик чиниха, са глави* [V,PM-230]; ~ *тáмо те́раши кӑсме́т така́ пожале́н сиромáх и си најдá тáмо е́ди́н богáт чове́к; на́ не́гу са цени́, биз да чи́ни не́кој пазарлӑк. Гимици́ата се́тни са вӑрна́ па́к назат* [VP,M,108]; ~ *тогас тој му и рекла на них: "јазе ја скокнувам, ама сакам пӑрво сос царјут да чинам здрав и јак пазарлик сос писмо и сос мјухјурја"* [V,PM,185]; ~ *и гу закáраха у цáр'у думá и стóр'аха пазарлӑ́к у нид'ӑл'а за сӑ винч'á-јат* [MS,t,28]; — кога ќе се приближи *Ѓурѓодин* почнуваат да се договараат кој со кого ќе **крдари** (заедничко чување на овците од повеќе сточари). Тогаш се гледаат сметките колку е потрошено за сено, за крма, го поделуваат тоа *на глава пу колку ќе дојде,* и кога сè ќе средат пристапуваат кон **пазарлук** [ТГ,377]; 3. изр.: **чини́ха (сто́риха) пазарлӑ́к** 'се договориле за купување-продавање' ~ *кога влезоха во магазиата, видоха, што н'ашто му требуваши, тамо имјало; фатиха, пазарлук чиниха за некој педесет хил'ади гроша* [VP-M,177]; ~ *ути́ди на тас мáндра за да в'е́ни ж'и́вини, сто́риха пазарлӑ́к* [MS,t,16]; и: **пра́ват пӑзӑрлӑ́к** ~ *ка́рӑт-гу нӑ-пӑза́ро. Сӑбе́рат та́м си́те и ара́пино та́ма. Пӑзӑрлӑ́к пра́ват, ба́бӑта не́ј̆ке до: да́де угла́мнико, а ара́пино гле́де до:-фа́те угла́мнико. Нӑпрӑви́ли пӑзӑрлӑ́к* [ПК,2(Ним–270)]; ~ *гу пра́в'ат пазарлӑ́ку три́ста драхми́* [MS,t,55]; ~ *и́де пӑјто́нут на ме́стто, зӑпи́ре, гуле́мцут гу прӑви́кӑве ура́чут: "ќи-м-гу да́јш то́а де́тто на ме́не. Ко́лко пари са́киш ќи-ти да́дум". Напрӑ́вӑт пӑзӑрлӑ́кут* [ИГ,111].

па́зва* f 1.'местото кај градите, накај мишката' ~ *тојнака, как га зема грошовету, га тури аф пазвата му*

и трăгнал да иди по пубратимиту му [VP,M,33]; ~ *ела ми ела, пусестримо![дej, гиди, ветка пусестримо,[да ми седниш ду меника,[ду меника ле ду кулено,[да распетлиш де ред пител'ки,[да ми бркниш де уф та пáзва* [ТГ,95]; ~ *дéка отúваши сè вел'аши: "úмам на главáта ми, áма нéмам на пáзвата ми"* [VP,M,13]; ~ *Кустадине, мили сино! Мајка ка ки те забраве! Много ми си малечук сино. Не си, сино јоште сам за пăт да јодиш! Кој ки ми те гледе, који ки ми те чува? Мајка да знајше, Кустадине, уф пазви ки ти скријше. Уд неја не та удделувише, Кустадине!* [ТГ,263]; и: **пазфа*** ~ *извадú от пáзфата му едúн грóш, му дадé на рибáринат, га зéма рúбата, киníса да га закáра на домá му* [VP,M,17]; односно **пазуха** ~ *"Маријче, тенко, високо,[немој ми врвиш низ двори,[ним ми раздигај јадови,[јадови моји дертови,[чунки са малце мојите,[а што да правум и сус твоји?" – "Хеј, море, лудо и младо,[тури ги в десна пазуха"* [ТГ,100]; ~ *млáдо, млáдо, гиди рóсно злáто,[гúди рóсно злáто, прăвно л'ýбо![на рăнка му лéгна шипéрница,[уф пазýха му бăркна кáт ф копрúна,[дăхó му мирúса на рáн бăл босил'ák* [ПсС(З),72]; **2.** 'гради' ~ *зáгăрни си-ј-пáзвите; ~ зúмно врéме синóсум уф-пáзвите јáрина (вăлна) да-нé-мé-ј студéно* [ПК,2(83)]; **3.** изр.: **уф-пáзвăта дă-т сă-вăрне** (= вид блага клетва): ~ *клéтвите шó-ј кажувáла нéкаа жéна, тáа дрý·кта нéјке да-ј кажýве, зăтóо вúке: уф-пáзвăта дă-т сă-вăрне;* **уф-пáзва змúа нé чýвум** (= не сакам пријателство со човек што мисли зло да ми направи) [ПК,2(208)].

пазвичка f, dem. од **пазва** ~ *Бог да јобије, мамо, терзијчето,[аман, аман, мила мале, комшијчето![што ми скроји, мале, јелеченце,[што ного ме стеге чак јод мишки,[аман, мила мале, до пазвички* [ТГ,-39].

пáзи impf 'чува' ~ *а пеликáно úма нàправено седéло и ми пáзи, нàмójта кăшта úма седéло, вúка, и óн га-лекýвах. Викнéјте-го дóктора, тój ветеринáрниа. Викнéјте-го, ќе-ви-кáжи кáк е-бúло* [ЛС-(К),129] – употреба на номинатив-на наместо формата за директен предмет: **и óн га-лекýвах** м. 'и него го лекувах'.

п'ā̂ј (и: **пее**) impf 1.'чита' ~ *му вилú: "на т'éс парú да пóш' да нájдиш' идúн хýбаф дáскал да са науч'úш' да п'ăш'!" ... нахóж'да идúн дáскал хýбав и са пазáр'ăт да гу науч'ú да п'ā̂ј* [MS,t,26]; ~ *и му писáл Пилáто и пúсму навраз глáвата уф крăстот; да пúсмоту вéлиши: Исус Х..., Цáр Јудéјцко. На вá пúсмо нóгу Чифýти а пијáле, óти мéстуто шу гу крăстúле на Исус бéши блúзу ду грáт* [MV(K),293]; ~ *имало трујца братја: Предлозан, Димитре и Ристо, са главиле на един човек: Алате. Алате гу пуштил Предлозан да носе една книга на жента мо. Одешчими са по пăтут, а утвурил книгата, а пиал. Внăтре писало...* [V,PM,272]; ~ *да в'éниш' кнúгата, на скумúн'о вáса нóш' да с'ąдúш' ... да п'ăш'* [MS,t,-31]; – во настојувањето да ги убедат селаните да не држат *служба* (како српско верско обележје), бугарските намесници (според Тановиќ) зборувале: *"На, гледиш архимандрит! Вадан утре владика ки са чине, нема ни една книга што неје а пијал, ама ето служба не држе. Зашто? Оти*

не чине, оти не је будала. Да е арно и он ки а држише" [ТГ,215]; ~ *ина́ фо́тографи́ја, ја з'е́ва ... ја уп'ӑва удуса́т' пи́сано́ту и гл'е́да, п'ӑ̨j* [MS,-t,9]; ~ *от пет или шест години сетни нузи дете сакаши царју̨т да гу научи да пеи книга, ама са чудиши, как да стори, ка некој учител кабул не гу чиниши, зашто учителите ги беши страх от таков дете змиа* [V,PM,276]; ~ *и ут идна-две гудини дӑ нӑвакӑ сӑ пувелјӑт ут Екзӑрхијӑта и пејӑт нӑ сколјоту и нӑ цӑрквӑтӑ бугарцки* [ME(P),80]; ~ *га гл'е́нда, д'ӑт'а̨нту и з'е́лу идна́ кни́га на ранка́та, п'ӑ̨j* [MS,t,81]; **2.** 'артикулира мелодија, најчесто пропратена со текст – пее' ~ *и тој седна́ на еди́н крај, ча мо́мите при еди́н хавӯз едни пе́сни пе́иха, дру́ги сви́рка сви́рјаха* [V,PM,9]; ~ *пиле пее пу турски дуќајне,[с уста пеје, с грло збор чинуве: "Не ми е жал, кузум братко Ристо,[не ми е жал от ти мен ме лажа, тук ми е жал оти не ми кажа,[тук ме лажа ду девит години"* [ТГ,199]; ~ *Сраулица фати да пеи една песна, малци речовита, ама много гласовита* [MC(B),96]; ~ *амӑ па биле Гӑрци, оти пијале нӑ цӑрквата и нӑ скӑљоту гӑрцки* [ME(P),83]; и: **по́и:** ~ *и то́јнака вјахна́ на́ бӑ́рза ко́н'а, оти́де на́ Чингу́-дилибе́ини дво́рове, фати соломони́ка да по́и... и то́ј ги закара́ на́ се́стра му, фати́ха та́мо да и́грат: едни сви́реха сви́рки, дру́ги му́зики, и едни́ игра́јаха* [V,PM,142] – уште еден случај на изразување на директниот објект со предлогот **на: то́ј ги закара́ на́ се́стра му;** за ова поопширно во граматичкиот дел; **3.** 'учи' ~ *детету кату пејал некои две месици, извади га првата книга и сака друга; дојде дома плаче* [V,PM,38]; ~ *а́рноӑма не́чурбӑ̄ӣ̄јӑта, сӑ́те де́ца не́-ј устӑви́л дӑ-рӑбо́тӑт кӑто-чифчи́ј, ту́ку не́кои уд-ни́х и-пушчи́л дӑ-пе́јӑт зӑ-дӑ-зӑфа́тӑт не́која у́ка. Пу-не́која гуди́на ӑдно́ у́д-де́цта, шо́-ј-ма́ше пра́те́но нӑ-пеја́јне, си вӑрна́л уд-скол'о́то* [BC(Кал)292]; **4.** 'пишува' ~ *удго́р'а ра́нц'ӑт'а има́ш'и идна́ кни́га, п'ӑ̨јаш'и на́ кни́гата: "ч'итири́јси д'е́н'а, ч'итири́јси в'е́ч'еро́ви да п'ӑ̨ш', хич' да ни спи́ш' да така́ да ста́нам"* [MSt,53]; **5.** 'зборува' ~ *он толку гудини ка ки дојше летото ми пеише: ами јас коа ки си ом дома* [ME(P),68]; ~ *му вили́ на ца́р'у: "то́с киманиц'и́ја заш'то́ ни п'ӑ̨i?"* (тој фактички се правел нем) [MS,t,30]; **6.** 'кога свештеникот (в црква, училиште или дома) низ пеење кажува молитва или друг текст' ~ *и стануват, си хождат на јунакова кашта, пак седнуват, јадат, пијат, ахенг чинат, дур да усумни. На понидјалн'ак рано викат попот, му пеi водосвјатение, за да си чисти каштата* [V,PM,247]; ~ *пусна жената му на владиката да гу викни да пеи некоја молитва на детету* [V,PM,-40]; ~ *"ама́н, у́тра̨ ко́гу за по́ј да па́ј на ч'е́ркфата?"* [MSt,68] – има употреба на ген.-акуз. форма **ко́гу** наместо номинативната 'кој': **у́тра̨ ко́гу за по́ј да па́ј; 7.** изр.: **пее мулитва** 'кога попот се моли над тешко болен човек', сепак народот обично се ослонува на судбината: **ако има век; ако е дадено; ако има дни; не-је уф наши ра́ци** итн. [ТГ,284]; **пеје симијна** – денот пред да се почне со есенската сеидба на жито (се вика *семе ваѓајне* или *семе искарувајне*) свештеникот ги обиколува куќите да *свете вода* и да чита молитва над

житото што ќе се сее, и тоа се вика: **пеје самиjна** [ТГ,331].

паида f 'направа за ловење птици', со **паидата** се лови зимно време; кога се лови се покрива со ситна земја, а одозгора останува да се гледа само зрното, птицата кога ќе го клукне зрното, тетивата (се прави од овчји црева) – механизмот се ослободува, и птицата останува заробена [ТГ,389]; во Кукушко го запишавме следново објаснување: *'пăи̇̀та а-пра́вме са́ми. Ќи-зе́миш а́дно дăрво куту* **купа́нка** (= коритце) и **те́ќува** (тетива ?), *ќи-нăпра́виш две крăсна́ти, те́ќуфте ќи-ј-о́пниш, ка́ ќи-зăвле́чиш ти́а крăсна́тте са́ми ќи-пл'у́снат, то́ги сă-фа́штат пи́лците. Пăи̇̀та а-курди́сувиш нă-ѓу́бăрто, ус-н'а́а фа́штат пи́лци пу дво́ришта зи́мно вре́ме* [ПК,2(93)]; во Солунско: **паха́да** 1. 'фак, стапица за глувци, односно за птици' [Сухо], 2. во Висока [Солунско]: ~ *за пилч'ă* **паха́да**, *за мăш'ка* **капа́н** [M-S,s,78].

па́јанц'и́на f 'мрежата што ја прави пајакот за да фаќа мушички и сл.' [MS,s,78]; и: **паенди́на** ~ *па́енку плите́ паенци́на* **[ПсС(З),66]**.

па́јанк m, zool. Tegenaria domestica 'мало животинче кое по ќошињата плете мрежи за да фаќа мушички и сл.' [MS,s,78]; и: **па́енк** ~ *па́енку плите́ паенци́на*; сп. клетва: **па́енк да та завиi** (= да завршиш како мушичката што ќе ја фати пајакот во мрежата) [ПсС(З),66].

пајдо́се* pf 'заврши нешто, во случајот крај на свирките, односно на веселбата' ~ *ни́е, на́мта, шо́ пра́ви́не – си-игра́ја, си-свире́ја ду идну-вре́ме. Ричéја ви́ќе – па́јдус. Ду-де́ситте са́тут свире́ја и чу́нки ќи-ј-пајдо́сăт сви́ркте* [БМ(Цр),206].

па́јдус m 'крај, завршеток (обично на некоја веселба)' ~ *ни́е, на́мта, шо́ пра́ви́не – си-игра́ја, си-свире́ја ду-идну-вре́ме. Ричéја ви́ќе – па́јдус. Ду-де́ситте са́тут свире́ја и чу́нки ќи-ј-пајдо́сăт сви́ркте* [БМ(Цр),206]; ~ *на-ше́с са́ато па́јдус кажа́ га́здата; ра́но пајдуса́ме ва́адин* [ПК,2(83)].

Па́јик top. 'име на планина во југоисточна Македонија' ~ *на ветăрут* (= северна страна) *и на зајди-сла́ница са пу́ља ут селто Па́јик планина* **[МЕ(Р),70]**.

пак adv 'повторно, одново' ~ *иди́н д'е́н' ги затфо́ри ме́чката пак така́ сăс ка́мин'у, ама́ д'ăт'а́ту ста́на кувитли́ја, гу пăхна ка́мину* [MS,t,-16]; ~ *утрина́та пак бабата гу примени́ сос же́нски дре́хи и гу извади́ вăнка от по́ртата* [VP,M,9]; ~ *му вели на кучиџата: "ади, кучиџиа, направи кучиата, да идими пак на бањата"* [VP,M,56]; ~ *за усăмни, за стани да сă му̀j, за пи́ја кафе́, за ид'е́ л'ăп и за по́j пак на враш'и́луту* [MS,t,67]; ~ *с'ă јаз за т'а ку́п'а пак ама́ т'а ни пу́ш'там в'е́јки... гу гл'е́да н'е́гувоту магар'а пак та́м* [MS,t,55]; ~ *н'ă закара́ха дур у Сулу́н на ту́мбата, там н'ă пи́саха пак аш'ќе́р'а* [MS,-t,2]; ~ *гу кла́ват Ќел'е́ш'у по́фтур да пруминé; пруминá пак ут по́р-тата, пак н'е́гу гу удри́ва ина́ ја́бла́кă* [MSt,34]; ~ *"на́-ти дваjсти ли́рă, за по́ш' пак на кафине́ту, утве́ч'ăра, кугá зата́ра"* [MS,t,83]; ~ *"ти кугá и́ш'тиш' да сă уж'е́ниш', и́ма то́лку ца́рцка д'ăца да ста́ниш' пак царица"* [MS,t,84].

пак conj: **а.** 'бидејќи, ама' ~ *ве́ли на дру́гите: "... то́j и на́с ки ни изjа́ди". Пак тоj позна́ваши, што́*

вре́веха, фати́ да ви́ка: "ско́ру ја-де́ни, ча о́гладн'ах!"; [V,PM,24]; **б.** 'и' ~ *са почу́ди са́мо на скалата што и ви́дел ... па́к кога́ оти́де го́ри на одаи́те, си загуби умот* [VPM,13]; ~ *оти́де при ца́рју-вите коња́ки, викна́: "о смо́кви, о!". Па́к изл'а́зи ца́р'увата мо́ма, му вели: "ко́лку га да́ваш смо́квите?"* [V,PM,29] – во контекстот кратката заменка за директен објект **га (ја)** од 'таа' во едн. се јавува наместо множинската форма 'ги': **ко́лку га да́ваш смо́квите?**; **в.** 'сепак' ~ *му вели́: "а бре́ гле́даш ли ти́а два-најсите де́лви, што́то са па́лни сос алта́ни, и па́к не ка́јди́сах да да́м еди́н гро́ш за она́ја ри́ба"* [VP,M,17].

пак part **а.** за повикување: **пакти́** – во минатото жената така се обраќала до својот сопруг; сп. **ма́ри**; **б.** за засилување ~ *он пак а риче: "халал да му е на тој јунак, што цалова белото ти лице"* [MC(B),96] – во контекстот имаме уште еден случај на нерегуларна употреба на кратките заменски форми: формата за директен објект **(ј)а** од 'таа' во служба на индиректен: **он пак а риче.**

па́кус m(f) 'несреќа, штета' ~ *Ту́рцте но́го пакус пра́ви́ца, запали́ца се́лта, зъпа́ли́ца но́го на́ро́т, но́го на́ро́т измре́ тугај. Вујчи́на ка́ зе́е дъ-фа́ркат, дъ-пу́кат, съ-пулупи́, умре́ на́-ме́стто, умре́ е́ште* [BK(Шт),288]; ~ *Съ-збури́ли Ту́рчино и де́лт Го́це. На́-мужел Ту́рчино до-пувла́де на́-де́лт Го́це. Де́лт–Го́це о-пувла́ди́л не́го. Музе́л но́жо, гу-зъкла́л, г-устъви́л лишъно вра́з не́го, си-бигал пу Го́л'о, пу-Арди́нско́о Го́л'. И ни́што па́кус не́ стъна́ло уф-се́лто, о́ти излизе́л пра́в де́ут Го́це* [ПК2(Крец–311)].

паксима́т m 'препечен леб, приготвен за да се користи повеќе време' ~ *"Не́мам господи́не, ниту л'а́п, ниту па́ра скарше́на". Тогас гимици́ата извади́ две-три́ о́ки паксима́т, му даде́ и си оти́де не́три на́ Цариграт. Сас о́нова́ паксима́т живу́ваши мло́гу вре́ме и пи́таши ту́ка-та́му, да на́јди не́кои късме́т* [VP,M,151].

пала impf **1.** 'бара' ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата ишкија и да е прилика на неја?"* [MC(B),94]; ~ *напкун ка руча, кинисал да пала Шамлијско делијче, напкун съ-стретаха на морската порта* [MC(B),98]; ~ *търча и кажа на селото: "го отипаха на Трајко!" Напкун стана селото, сите търчаха, там ми палаха ноќата* [MC(B),75]; и: **па́ле** ~ *оде де́к съ брала во́јскъта. Оде пра́во пръ ца́рут, ко́јн съ́ке. Му ре́кле: "Ко́ј ќи гу удбе́рии – то́а". Оде, па́ле, гу на́јду́ве не́гувут ко́јн* [ИГ,115]; ~ *чујаме да он има ... една арна трандафилова китка. Нија пак имаме еден арин каранфил, па дујдеме да са пугодме! Домаќинот им одговара: "Таја куќа што а палте, ваја е. Дилми сте фрлиле толко мирак на мој трандафил... нек сте живи вија – ки ви гу дадум!"* [ТГ,162] – во текстот имаме употреба на сврзникот да со декларативно-интенсионално значење: **чујаме да он има** (во литературниот израз овде би се употребил сврзникот **дека, оти**); ~ *еден ден са субрале сите жита, са фал'аа сите заедно, и да не са они трабувише сът свет корајне да јаде... првно зафати чиница(та) – кара башак – да са фале, вил'аќи: "Мене сите ма палат. Ма јаде и крал' и сирумах... и кога са рожќат*

трабувум, и кога умират – па трабувум!" [ТГ-342]; ~ *чорбаџијке млада, ти моја агинке,[уф книга ми пише мома да не земам:[јазе да си палам млада ми дувица,[млада ми дувица сус ного прикија* [ТГ157]; 2. 'прашува' ~ *за-кój пала* (= за кого прашува) [ПК,2(83)].

па́ла f 'она што му се става на коњот на грбот кога се јава, пр. дебела тканина' [MS,s,78].

палав'а́та f 'будалаштина, немирно, бујно однесување во младоста' (сп. **палаф**) ~ *"за ка́ж'иш' заш'то́, ш'то́ ти т'е́кна?!" "на мо́ју дилилúк (палав'а́та) удго́р'ą идúн ч'ув'а́к зако́лих"* [MS,t,18].

паламáрка f 'вид направа од парче даска што жетварот ја држи в рака, на трите прсти, кога жние за да не се пресече' ~ *за ве́зма аргáтиту и стрáпуве́ту и паламáрка и за ж'е́нат* [MS,t,66]; во Кукушко запишавме: 1. *та́-j итúчка, úма трú дýпки да́-си-клájш прáстто. Ус-н'áа сă-жнúе, ка́ кифáтиш, óна, аднá рăкăве́тка цéл пулóк прáве. Уф-нáшто дóл, нúа сè ус-пăлмáрки жнújăхме;* 2. fig. 'голема рака' ~ *ти́ пă шó úмиш áдна рăка, цéла пăлмáрка* [ПК,2(94)].

паламида, f, 1. zool. Palamys sarda 'вид морска риба од родот на скушите' – во минатото кога немало граница, во буриња, заедно со сардели и лакерди, ги носеле од Солун во Дојран, Гевгелија. Денеска се користат дојранските риби (ги има со **благо** месо: **мрена, костpак, сом, крап, белувица, клен**, во другата група со **л'уто месо** спаѓаат: **црвеноперка, платица**, слична е на **црвеноперката**, само е поголема, **турна, јангула)** [ТГ,391].

па̨ла̨мúда f, bot. Cirsium ~ 'диво едногодишно растение, *бóцкăт лúстăта мáлце нă врăо, гă úма уф нúските мéста, мéтăр и пул мóж дă пурáсне, цвéто нă мóжум дă ви гу убjáснум, áли гóре мóж дă дáде плóт куту гúнгăр, куту тóпче'* [ПД(122)] – во извадокот го среќаваме (повторно) присуството на адверсативниот сврзник *али*: **цвéто нă мóжум дă ви гу убjáснум, áли гóре мóж дă дáде плóт**; за ова поопширно во граматичкиот дел; од Кукушко: ~ *тá-j трéва, гă-úма низ нúфте. Она-j кут гúнгăр, нă-вăро дáве цăф кут тóпкички сúни* [ПК,2(94)].

Паланга top. 'ниви меѓу Хоџово и Вранково' (Валовишко) – од тур. *palanka* 'укрепено место, оградено со ров' [ЈИ, Ми...,169].

палáнsа f 'рачна вага, долу има сад во кој се става она што треба да се измери' [MS,t,78]; во Кукушко запишавме: ~ *тá-j, шó тéгл'ат ус-н'áа нă-пăзáро. Она-j ус-двá тáса. Нéкуј гą-вúкат тирзúа* [ПК,2(94)].

паларúја f 'вид капа, шешир' [BV,123].

пала́т' m 'висока убава зграда – дворец' ~ *з'éва идúн пăт', ч'ув'ăк ш'ту ни стăпна, утúват, утúват, утúват .... нáж'дат идúн палáт'* [MS,t,52]... *хóдиш'и, хóдиш'и, ч'итирújси скáли утúва éм на гóрнију палáт'* [MS,t,53]; ~ *фáти стóри иднá гул'áма кăш'та: палáт'* [MS,t,86]; ~ *утúди на палáт'ут и гу пăта мумáта: "ш'ó стóри?"* [MS,t,,82]; ~ *вúкнува идúн зăбúтин ут палáт'ут и му вилú: "нá-ти пéт' лúрă"* [MS,t,82]; и: **палата** ~ *и лóвăт. Тáткуто к-óде, дéтто ки-прудáва рúби. Нăпăлнýва тóрбăта рúби, óде крăс-крáлцкăта пăлáта* [ДК,128]; ~ *стăнýве дéт-*

то, о́де. Уддéл, ту́ка ше́ти, ф-то: грáт пи́ти, по́нăтăка́ ше́ти, пи́ти и о-нăйдéл Ло́ндун. Нăйдéл Ло́ндун и са:-пита́л дéка-j цáрскăта пăлáта [ПД,148]; ~ *му вéле пéтjут* (погрешно пишува: 'на-пéтjут'): *"Jáс мóжăм дạ-нạпрáвăм една палáта кáква сáкăм, су-тóлкăву прọзóрче, су-тóлкăва дýпка"* [БМ(В),195].

па́лаф adj 'немирен, безумен' [MS,t,78]; ~ *фáти да брка пу дулáп'ạ, пу ќуш'áнт'а, пу партáла, стáна алúс пáлаф* [MS,t,11]; сп. **палав'áта**

Палахан top. 'ниви и ливади' (Кăрчово, Валовишко) – според J.-Иванов се работи за композитум од грч. παλαιος 'стар, веток' и тур. hane (= стар ан) [ЈИ,Ми...169].

па́ле impf 'лути' ~ *пипéро нóго пáле; мă-пáл'ат óчте уд-кăдéжут* [ПК,-2(83)].

пален m 'кога говорителот не сака да го употреби зборот *ѓавол* тогаш го заменува со *пален*', сп. религиозен ритуал: штом жената – породилка ќе сети *да ја фашќат бол'ки* тогаш куќата се окадува со темјан, жената и целата куќа ќе се попрска со *света водица*, со намера да се набрка од домот оној *пален'ут* [ТГ,105] – во контекстот имаме употреба на интенсионалниот, декларативен сврзник **да**, наместо дека: ќе сети *да ја фашќат*.

пален adj 'проклет' ~ *áма бидéјќи и пóпут бúл нéпеан, нă-зăтó и óн му-j-нусúл нă-дéjто дă-му-нéj. Дéjто и нă пóпут му прăвéл ќéфут и кáто нă-пóп су-óшче пóгулéм ифтибáр му-кăжувáл зă-сè шọ-писáл у-тá: пăлéна книга* [ВЕв(Кал),292).

па́ли impf **1.**'запалува нешто, прави да гори' ~ *бáба гу-пáле óгино* [ПК,-2(83)]; ~ *тоj, кату отиде малко нетри на дупката, беши нашел една стара баба, палила една хурна да пече л'ап* [VP,M,221]; ~ *му вел'ат: "варај јуначе, как си дошел тука? не ти е страх от ламјата? Ча мајка и по-нагори ја не виде, дека палиши хурната, за тебе жив да ти испечи"* [V,PM,220]; **2.** 'вжештува' ~ *тугáс ж'инáта пáли иднó ж'ел'ạзу* [MS,t,78]; **3.** – **(са)** ~ *порăнчеа, л'áп да мjáси, да гу пéчи, ама да é ниту печéну, ниту непечéну... змејут каза на неја: "Как ки мjасиш, да кладеш подницата да са пали, и да гу покриеш л'апот от гори ки са печи, от дол ки е непечену!"* [V,PM,132].

паливо́т m **1.**'стар, изнемоштен вол' ~ *чинúха двáта збóр, пăрво да дел'áт олóвиту и крáвите... кój добúтук ке да флéзи аф нóвијут ихăр, да é на барлúвоју сúн, кój ке да флéзи áф вéткио ихăр, да é на умовúтију сúн. Ги удрúха добúциту, фатúха да флéват нá вéткио ихăр, зашто тáмо бéха наýчени, нáj-пóсле едúн паливóт, при нóвију ихăр* [V,PM,124]; ~ *тójнака му речé: "да ми дáиш, цáрју, четирúјси товáра прóсу и едúн стáр ól!" Цáрјут му дадé четирúјси товáра прóсу и едúн стáр паливóт* [V,PM,121]; ~ *Тóо буцнáл кójно, пá н-ájн пăрч сă-кăчúла бáбăта. Дуjдéл ду-áдна рéка, кójно пумнáл рéкта, пăрчо н'а:-пумúнуве. Бáбăта устáнăве. Удéjќи пу-пăто éдни чувéци зă-кул'áли адúн пăл'вóт, адúн вóл* [ПК,2-(Мор–230)]; **2.** fig. 'стар човек' ~ *у-у, тóо стáр пăл'ăвóт énус ќи-сăжинýве* [ПК,2(94)].

па́личник m 'железен дел од ралото, се става напред за да ја сече (разрива) земјата' ~ *цăлезн'о: дéл шо гă сéче зéмăта, уд гóре пă úма ýшо, тó: а прăвăрнуве зéмăта* [ПД(121)]; и: **па́лишник** – вечерта спроти *Бужúќ* многу малку се спие – толку *колко*

да му падне да са прачесте. Наутро рано се станува, обично прв ќе се крене домаќинот и ќе го истави од *пизул'ут* (дел од огништето) *палишникут* на кој бил наденат *каракоңулут* (колач), *палишникут* ќе го однесе надвор, а *каракоңулут* ќе го намести во *лајчарникут* (= прегратка во која се чуваат лажиците и ножевите), каде што ќе остане до идниот *Бужиќ*. Овој колач подоцна се употребува како лек [ТГ,85]; ~ *мури, стáни, лýдо, стани, млáдо, на ни́ва да јóдиш [мури не си слéпа, не си нéма оти пали́шник нéмам* [МЕ(Р),98]; во Солунско Малецки запишал: **па́лч'аник** [MS,t,79].

палто́ n 'горна, штофена облека' ~ *"за ми ги дад'éш' палто́, пантанóл, шлéјќу, ш'и́ч'кит'ạ рýби за ми ги дад'éш' да такá за ти кáж'а!"* [MS,t,41]; ~ *óна, дур-д-óдăт рибáрте д-и-прудáт ри́бите, идна́ пу идна́ и-спуштýва пу-пăтот. Сéа зéвăт рибáрте, óше нéвлизéни у-врáтта, му-вéл'ăт нă жéјнте: "Бýнди ви-нóсиме. Фăрлите у-фýрнăта пáлтта! Нóви нóсиме". Тúа си-и-изгурýвăт пáлтта* [ДК,118]; ~ *да ти ш'ту стăпна дóл на двóру дúрата за устáни да пу дúрата за т'ạ фáт'ат; и катрáн'у сă нал'ạпú на ранкáв'у на палтóту* [MSt,22]; ~ *невéстạта ќе-се-преме́не сос ңýбе – катовúја длăгите пáлтофци тýа што нóсạт у-вáс; ќе-се-преме́ни софустáн и кошýл'а* [ВЕв(Бар)] – интересна множинска форма: **па́лтофци**, со наставката *-овци*, што обично оди со роднинските имиња од м. род, наместо наставката *-а* со која прават множина именките од ср. род: **палта**.

палхи́р m 'прозорец' (сп. **парадир** 'таен влез, окно' – ?) ~ *навечерóт најгул'áмата сéстра сидна́ узат у-палхúрăт да-брáни. Около полýнош а-фатú др'ăмка и заспá. Али Гóспот дадé, да-онó вéчăр ни-дојдóха хармúјто* [ВЛ(Aj),338] – уште еден случај на употреба на адверсативниот сврзник **али** (од Лагадинско, Видоески, 1999): **али Гóспот дадé, да-онó вéчăр ни-дојдóха;** ~ *óна зé јатагáнăт и сидна́ узáт у-палхúрăт да чéка. Тóкмо у-полýнош палхúрăт фатú датрóпка, и мóмата дигна́ јатагáнăт и застанá прáфцом* [ВЛ(Aj),338].

памбу́к m, bot. Gossypium 'индустриско растение – памук' [BV,123]; в. **памукли́ја**.

па́мит (и: **памет**) m **1.** 'разум' ~ *áма тúја дéцата и-зéл ри́бăрут. Нéмăл дéца óн, сáмо со-жéна-му би́ле. И кóга ги-зéл тúја дичúјната утидно́ мéсиц пáмет имáле запитнáјс гудúни* [ВЕв(Кр)]; **2.** 'совет' ~ *карај ме, мамо, јучај ме,[как да ја земам Лил'ана,[Лил'ана једна на мајка,[Лил'ана алтăн дивојка! – Карам те, сино, јучам те,[мајчина јука не фашкии,[мајкина памет не слушиш,[слези се доло јов јудајче,[земај си алтăн јотвурче* [ТГ,211] – случај на употреба на именка како атрибут на друга именка (според турски образец): *алтăн јотвурче* место 'алтăнско (златно) јотвурче'; **3. изр.: то́лку му стига́ла па́миту** (= се кажува за некој што постапува неразумно) ~ *вáа му-óде нă стáпу. Зил'áва жéна-е. Стáни, бре, стáп! Стáни, óди бре истéрăј крáвите! А бре, стáни нăрáни кукóшките, бре! А бре, стáни сметú! Стáни нăпрáј рýчук! Тó си стóе. Стáпу знáе? А ма зил'áва, тóлку му-стигáла пáмиту* [ДК,124]; **не́-ј тăма́м ни нă-па́мито**

(= се кажува за некој што нема нормално однесување) ~ *гу-нăпăдúх нă-нéго. И óн питýве пу-нéкуј рăбóти, áма óн бил нéшто..., глéм óти нé-ј тăмáм ни нă-пáмито. Гу-нăпăдúх, вúкум: "Ај óј-си нă-нáки, тú нé ми трéбиш"* [ПК,2-(Грам–239)]; **и́мăј нă пáмет** (= внимавај на тоа, запамети го) ~ *Мустăфá му-рéкăл: "Аирлúа нéка тие, нóгу дă-ти-жúве, áма и́мăј нăпáмет: мăлáчкăта ти-ă-прудáду, ă плéмнăта, áмбăру и Имúн нéти-прудáду"* [ДК,154]; **кóј ти гу дáде вó пáмет** (= кој те посоветува) ~ *му-вéле: "А бе, дéте, зáшто тú нé пúтăш: вá жéнта зăшó вăрзáна-е?". – "Јáс, му-вéле, нă-чýжца рăбóта нé-că мéшăм, нéми трéбăт тúа рăбóти нă-мéне" – "Ама кóј ти-гу-дáде вó пáмет нă-тéбе?"* [ДК,127]; **за пáмет** 'нешто необично, што остава впечаток' ~ *тоги Април му риче: "Ки ти чинум един дослук, ке ти дадум едно ново семе от жито да го сеиш, да да чиниш ного жито". Му даде просино семе; ка го сеа офчарут, са чини едно просо за памет* [V,PM,294]; **си-клăдéк на-пáмитут** (= си помислив) ~ *ми ричé: "Ојте нă-стó мéтри!" – пá, тáм úмише един-дăп. Суудéјнту нă-шéс мéтра ќи-на-клáвăт нă-нишáн. Ама-јáс шó си-клăдéк нă-пáмитут, си-вéл'ăм ам' аку-прудăлжăт сус-нáс дă-úдăт тúе му-са-фăлбăзáни, а аку-зăстáнăт тáм ни-ј-упáсна рăбóтта* [БМ(В),192].

пáмитин* adj 'умен, тој што расудува добро' ~ *кáк не-излéвăт пилúнă ǫтвáрени јáјцă, тăкá н'áмă дă-нúкни и мójтă чинúцă. Шó ќи-ги-сăдити чǫв'áцити. Не-мóж дă-ги-сăдăт. И зăвăрший сăдо. Имáлǫ и тугáј пáметни чǫв'áци* [ЛС(К),124]; ~ *"Ут-сéга нă-тáм, та ки-те-рăбóтта, низдвóро, рăчé, сè ти ки-вáриш кавéта". И дéтто, пáмăтно: "Ајде, рăчéл, дă-нóсум". Чукнýве пá нă-врáтта и вúке уд-нăтре цáрицта: "Ајде". Флăзéл дéтто, пудáве кавéто и гуклáва тáм нă-мáста* [ПД,145]; ~ *тóо си-ј-ráне, пурăснáли гулèми тúă. Стăнáли акăллúи, пáмитни. А пă тáа сéстра-му зал'убúла-се сăснéкуј Арáпин. Ама тúă кучúнта нă-Арáпино ќо-изéт* [ПК,2(Мор-228)]; ~ *Ус-тáтку-му сă-пазáрăт: кóлко сáкиш, тóлко. "Нá-т тóлко". Гу-зúме дéтто óн, дéтто му-вéле: "Ej, ут-тéп пóучин нúм зúми". "Мóлчи бе, рéкăл тóо англúјскоо тăргóвиц, ти кá-ќ-си-árин, кá-ќ-ситăкóв пáмитин нéшто, нé-т-јскăрвáли тýк нă-чáршúта дă-тăпрудáват"* [ПК,2(Ним–271)].

пампóр* и: **пáмпур** m **1.** 'направа за превоз на патници и сл., што се движи по вода, брод' (сп. **воднјут пампур**) ~ *с'éстрит'ăму д'éн' и н'éса óш'ти ж'úви сă б'ăли, сă сл'áвали утпрăт' пампóру и ги сă пúтали капитáниту* [MSt,61]; ~ *Тó нéмјут прáве тáму идну-нúшту – пéт стутúни дă-јáдăт и дăпúјăт; пéт стутúни дýши и дăспúјат, ама нé пругвуры́ва. Мувéле крáлцкăта ќéрка нă-тó: "Јáс мóра дă-гу-нáјăм. Дăă-ми-дáш мурнáри и пáмпур, ќ-óăм ќи-гупáлăм"* [ДК,129]; ~ *зан'éсуха варéлит'ą у пампóр'ут, трăгна за у Америкú* [MS,t,86]; ~ *и пóпиту там хазăр' , ги винч'áха и пампóру хазăр' б'ăш'и* [MS,t,13]; ~ *"алáто, рăчéл, áк сáкиш пá ки-тó: вăрнум, и рăбутнúците пá ки-тú: вăрнум, áма пăмпóро, вéле, мúсл'ум нă-мéне пóклун дă-ми-гу-дáјш, зăтó: шо-ти-изл'ăкувáх дéтто, а-тú тóлко дóктуре си-искул'ál зăрди нéго"*

[ПД,149]; ~ *сă-стури́ле су-ни. Сă-рăзмиши́ле та́му. Пушчи́ле му́зикăта и ти́а, диме́к, но́гу а́рна му́зика има́ле.* – *"Дă до́јдите!, му-ре́кле, дă-ви́јте шо́ му́зика и́мме и шо́ јăде́јне у-па́мпурут. Па́мпурут у-мо́рто* [ДК,131]; **2.** 'превозно средство што се движи по шини' (сп. **карапампур**) ~ *еминки втасиме на Одеса (зајднăш ут карапампур да флезиме право) – изливајне ут пампурут и уливајне уф воднјут пампур* [МЕ(Р),68]; ~ *"Е-шо́ тăка́?" – "Ми-бижа́нци сме-ни́ă, нă-адни́ тăрго́фци кăра́ме сто́ка, зă-па́ри. Не́ ни-сă-пла́ште нă-пăмпу́ро, тăка́ ки-с-о́јме пе́ш"* [ПД(172)]; сп. **макина** [ПД-(129)].

пампри́ца* f 'дел од воденицата, парче железо углавено во горниот камен, тоа го врти каменот – прплица' ~ *иди́н и би́л вудинч'а́рин и уч'е́л иди́н ч'ифч'и́ја тамо́кул вудини́цата, му ја уткра́ва пампри́цата* [MS,t,43].

памуклија adj 'нешто (пр. облека) што е ватирано со памук, памучен'; сп. – *русалијата* е вака облечен: на нозете има *пинци, чурапе* или *убијала*, кои што добро ќе му ги чуваат нозете да не му се *подбијат* од играње; потоа има *бели зиври* (тесни бели панталони, припиени до месото), над кои се спушта (од половината до колената) фустан со густи бори од *бочници* (парчиња од кои е сошиен фустанот), преку половината има **појас,** потоа **памуклија дулама** и одозгора **џамадан** или **купаран** [ТГ,224]; в. **памучин.**

памучин* adj 'нешто направено од памук' – кога младата невеста ја дарува деверот, *пусестримте* ја пеат оваа песна: *"јубујаја ти, моме, памучни чурапе,[јуд јунак купени, јуд девер дунсени![јубујаја ти, моме, кундуре, папуџи...[јуд јунак купени, јуд девер дунсени"* [ТГ,179].

панаги́р m 'голем пазар што се одржува еднаш (или два пати) во годината, за време на некој празник, пропратен со народна веселба' ~ *мло́гу сă упла́ш'и, даш'о́ ра́нуту б'ăш'и панаги́р: ни́ту по́п, ни́ту дја́к ... ш'и́ч'ка умр'ăнта идна́ ку́па* [MS,t,70]; ~ *а о́н, сирума́, нима́ше рудни́ни д-о́де и дă му-гре́дăт у-го́сти, а и нима́ше џăми́а, бăрем дă-сă-пукло́не. Ко́га и пуле́ше сил'а́јнте ка́ко сă-бе́рăт и си-о́дăт пу-го́сти, на-џа́ркфа и нă пăнăги́ри, но́гу ме́рăк му-устăна́ло* [ДК,153]; ~ *на Бугаричкото пăтче отидохме на панагир* [МС(В),77]; ~ *уф Стујáкăво го́стаа, пра́ваа курба́н два́јсăт-три́јсăт ку́ќи. На пăнăги́р о́ат на "Пре́света"* (се мисли празникот или на црква Св. Богородица?) [ИГ,118]; и: **панаир** ~ *от гудиниту сетне за дојди един панаир, да речеме Богородичин ден. Тогај пак јунакот за викни роднините му. Ки си собрат десетина жени да подат на повиш, за занесат една зја папуџи, скахуни, шамиш два, фес, ририф, един кондир вину и един ракиа и алтуните* [V,PM,246].

пана f 'подолго дрво, прат на кој на едната страна има прицврстено крпа, којашто служи чистење на фурната во која се пече леб' [BV,124].

панагон m **1.**'кога врз добичето, освен товарот што го носи од двете страни, се додаде уште нешто одозгора врз самарот' ~ *би́л еди́н-риба́р и оти́шăл да-прода́ва ри́би у-едно́ се́ло. И на-пăтут ка-оди́л а-на́шăл една́ леси́ца и си-а-фăрли́л нат-пăнăго́нут* [ВМ(Сар),316]; ~ *не́кој сирма́х чове́к купи́л ри́би, ќи-ј но́се дă-ј пруда́ве пу се́лта. Пу-се́лта зăвуде́л си ко́јно, во́де си ко́јно и*

на пъ́то гле́де адна лиси́ца съ́-напръ́ви́ла у́мръ́на."И-и, ебáа, де́к умре́ла", ре́къ́л. Фа́ите, фъ́рл'у́ва: нъ́-пъ́нъ́го́но нъ́-ко́јно [ПК,2(225)]; *~ то́-ј ка́ ќи-кла́јш нъ́-мъ́га́рто, ка́-ј тува́рно о́ште тува́р,* пр. *ту́рј-оо де́тто дъ́-се́дне нъ́-пъ́нго́но;* – **в среда пред свадбата** другарите на младоженецот заедно одат в планина да берат дрва за потребите на свадбата. Навечер кога се враќаат врз самарот одозгора, меѓу товарените страни ќе стават по една зелена смрекова гранка, зашто "не е убаво" кога е свадба да се носи само суво [ТГ,159]; **2.** fig. 'неочекуван психички притисок' *~ ма́лко ми-съ́ мо́јте гъ́јли́на, сјáа пъ́ и ти́ ми-дујде́ нъ́-пъ́нъ́го́н* [ПК,2(94)].

пана́да f 'петно, дамка'; сп. **панадли́ву ли́ци** [MS,s,79].

панадли́ву ли́ци 'лице покриено со (жолтеникави) дамки' [MS,s,79]; во други источни говори (пр. струмичкиот): **дамкил'а́во ли́це.**

пангар m 'маса в црква, близу до вратата, таму се остават свеќите и *нафурата* (= мали парченца леб над кои попот пеел молитва)' – првиот ден од празникот *Бужи́ќ,* откако попот ќе прочита: *"Днес Христос рождаетсја..."* и откако ќе заврши литургијата верниците почнуваат (прво мажите) со причесна. Прво ќе им даде попот винце со лажиче, а потоа земаат од *нафурата,* што стои (како што рековме) на *пангарот.* Оние што не се причестуваат ќе се соберат околу црквенските "двери". Попот ќе го симне *фелонот,* ќе го земе молитвеникот и за сите ќе прочита заедничка молитва за опростување на греовите, при тоа споменувајќи им ги имињата на верниците: *раб божји Јован, раб божји Стојан* итн. [ТГ,86]; *~ кут съ́ндъ́к-е́ј* (пангарот), *ма́са, сто́о уф-цъ́рквъ́та ду вра́тта, нъ́ не́го сто́от свеќте* [ПК,2(94)]; и: **пингар** – на *мртвин* жените си ги земаат своите *санове* (садови), во кои ги однесле литургиите, излегуваат надвор и секоја пак остава по една литургија на *пингарут* [ТГ,32].

Пъ́ндъ́ли́ув 'фам. име запишано во Кукушко' *~ Ут-тъ́м се́тне, најде́х адни уд-Мо́крине, нъ́-Пъ́ндъ́-ли́уф Ману́ш пра́ф бъ́рче́т. А на́јно́го мъ́-арисá уф-Лагади́на, не кут уф-Мура́рци. Ут-Су́хо на-ва́ки чи́сто мъ́кидо́нцко си-гувора́т, дур по́а́рно и уд на́с* [ПК,2(Крец-308)].

Пандилимон 'име на празник' – тоа е лесен празник, го празнуваат само жените: не перат, не месат и не се чешлаат. На *Св. Пандилимон* штрковите полетуваат на југ, терминот е многу прецизен (27 јули, ст. стил) и по тој ден не останува ниту еден штрк [ТГ,74].

пандо́фли (dem. **пандофлички**) pl (ед.: **пандо́фла**) **1.** 'влечки, домашни обувки со високи потпетици' [MS,s,79]; *~ Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета* [ТГ,39]; **2.** fig. 'погрден израз за жена' *~ зъ́-а́дна пъ́ндо́фла мъ́-нъ́пръ́ви́ со́л' и во́да* [ПК,2(94)].

пънер m 'плиток сад од плетени тенки гранки, излуштени, има 2 рачки од страна' *~ ќи-го-кърстат нъ-цъ́ркву, ќи-до́јдат до́мъ, пре́т ру́чек, до́мъ, кал'тъ́тътъ, пъ-го́сти. Ехе́, ко́лку и́мъш ро́дъ, то́лку го́сти. Кът-нъ-сва́дбъ. Пъ-це́л пънер дъ́рави. Пъ-си́ти ги-издъ́рихми* [ЛС(К),136].

Панол 'м. л. име запишано во Долновардарско' *~ самови́лата сега́, за да са причу́и на цъ́рју́т, оти́де и́ му*

ве́ли: "цáрју, ти са мóл'а да ми дáдиш вáшто кúло да мéрими алтăните, што земáхми от лозјáта хáк сóс мój брáт Панóл". И цáрјут са почýди, от дéка тóлку áлтăни фати [V,PM,140]; ~ *му ве́ли: "цáрју, јáзе дојдóх éдúн лáф да ти кáжа, ама не знáм далú ка си погоди́ лáфот ми". Цáрјут га ве́ли: "кáжи, Кирá Мáргу, штó сáкаш?" – "Цáрју, твójта мóма да га дáдиш нá мój брáт Панóл, бúва ли, не бúва?"* [V,PM,140].

пантано́л m 'дел од облеката со кој се покрива долниот дел од телото, панталони' ~ *за ми ги дад'éш' палтó, пантанóл, илéјку, ш'úч'кит'ą рýби за ми ги дад'éш' да такá за ти кáж'а!"* [MS,t,41].

пантúч'ка f 'тешкотија, мака'; односнава форма Малецки ја наведува од с. Сухо, додека во Висока заблежил: **пăнтич'ка**, секако ова е резултат на блиската зона на артикулација на неакцентираните ***а*** и ***ă***, но поблизу до ***а*** и оттаму **пантúч'ка** [MS,t,79].

панýкла f 'некаква болест' [MS,t,79]; ~ *"да ти кажјам, кадиа афендиа: едно врéмја имало вăрла ч'умá и панукла, ч'укаши по селото. Та тогас татко ми и сичката тајфа и сел'ани изл'азоха на нашта нива на бижин'а и тамо отиде панукла; сичките сел'ани беха умрјали"* [V,PM,182]; во Солунско: 'некаква зараза'; Будишевска како најраширено го наведува значењето: 'болест чума' [BS,125]; во Гевгелиско називот е регистриран со подруго, веројатно вторично значење – 'навредлив збор': нечиста крпа за бришење, пачавра, вошка [ИГ,127]; слично значење регистриравме во Кукушко: ~ *шó-с сă-нăтукмúла мăрú пăнýкло, сè нă-гутóво чéкиш, ká сé-j нăтукмúла алúс пăнýкла* [ПК,2(94)].

Панýклис top. 'рамни ниви', од диј. *панукла* 'чума – грц.' (Грачен, Зилјаховско) [ЈИ,Ми...169].

пáнцерă f 'железна облека што во средниот век ја носеле рицарите за заштита на градниот кош' ~ *нą ýтрăта дéн сąбáалинта, пá сă фáшкăт, сă бóрăт ду вéчăрта. Пá нă мужéл дą нăдвúе ни́ тóа, ни́ тóа. Тóа, рéкла, Кąрá-Циндéм е ąдна мóма – дујнá-ґузилúјка. Нóсе бănsăр-кушýл'а (пáнцерă)* [ИГ,113].

панцак m 'горна облека за од дожд' [V,PM,376].

п'анц'ар m, bot. 'вид зеленчук, со корен што се јаде – морков' [MS,s,79].

панцурјут m 'абажур, драперија' [V,PM,376].

папага́лу n, zool. Psittaci(formes) 'вид птица со многу шарени перја, донесена од тропските краишта, се чува во кафез' [MS,s,79]; М. **Малецки** во Висока (Солунско) ја запишал множинската форма **папага́луфци**; употребата на наставката **-овци** (-**евци**), што обично оди со фамилните имиња (*Велковци, Петревци*), во односниов случај може да се објасни како "нагодување на имињата на домашните животни по образец на личните имиња", во таа смисла проф. Конески ја споменува множината **сивчевци** како синоним на 'волови' според еднината **сивче** (име на вол).

пąпади́ą f, bot., Anthemis nobilis [ЛС(К),-96].

папади́јка f, zool., Julus terrestris 'стонога' [BV,125].

папади́јка f, 'жена на поп', в. **пападjá** ~ *тогáс мój земýва едúн чингéл, отúва на бунáро, фăрлú чингéл'ут и велú на пападúјката: "пападúјка, далú úмаши пóпот брáда?" – "Ам кák,*

бре́ си́нку, по́п би́з бра́да би́ва ли?". Тогáс извáжда от буна́ро од коза́та глава́та. Папади́јката вели́: "не́-ј та́ја гла́ва на по́пот?" [V,PM,125] – во контекстот има 2 граматички посебности, првата се наслонува на балканската јазична алијанса: употреба на предлогот **од** со посвојно значење (како што е впрочем во западното наречје): **извáжда от буна́ро од коза́та глава́та; втората: е** употреба на номинативната форма со значење на вокатив: **вели́ на папади́јката: "папади́јка, дали́ и́маши по́пот бра́да?"**

папа́дја f 'жената на попот' [MSs,79]; *~ тогас, кату видоха попот и пападјата, ча аргиса детенто, отидоха да го брăкат; земаха и едно шише жјува вода сос них, да му са нава, ча, ако најдат детенто мартво, да го ужјувјајат* [V,PM,226]; *~ тогас дојдоха на самовилцката река. Тамо имало млого хубаво место зелено, и легнал попот малко да поспии; пападјата седјаши тамо. Дека седјаши, дојдоха две змии, да фатиха тамо да са борјат* [V,PM,216]; *~ попот и пападјата кату земаха писмото та видоха, ча нихното дете да и станал цар на самовилите, станаха, кинисаха да гу терат* [V,-PM,216] – во материјалот има уште една потврда за употребата на сврзникот **да** со интенсионално-декларативно значење, наместо 'дека': **видоха, ча нихното дете да и станал цар.**

Папазќој top. 'име на с. во Драмско' = **Попово Село** (грчко-турска комбинација) [ЈИ,Ми...170].

папарига f, bot. 'растение со лисја што на допир со кожата парат – коприва' ...

Папазќупрју top. 'дрвен мост на р. Места кај с. *Папазќој* на некогашниот пат Кавала--Драма' (= **Попов мост** – грчко-турска комбинација) [ЈИ,Ми-...170].

папија zool. Anas 'шатка' *~ тука се плодат ногу лиут, така има ут пилците лиутут шо се јада: диви папиј* [МЕ(Р),76]; во Гевгелиско **пąпи́а [ИГ,127]**.

папијна глава f, bot., Helleborus odorus 'цвеќе со голем цвет, средишниот дел е жолт и високо поставен, жените го носат в црква' [BV,125].

папијче* n, zool. dem. од **папија** (Anas), се случува на кокошката кога леже врз своите јајца да и подметнат и јајца од **папија**, и ќе се изведат **папичијна**, коишто за недела, две ја напуштаат квачката [ТГ,402].

паплама* f, bot. 'вид покривач' *~ заедноч т'анака фăрли рăката и́ на врăх папламата, суфати кепету от негу, и така остана тојнака на мигдан* [V,PM,34]; М. Малецки во Солунско запишал: **па́плума** [MS,s,79].

пąпла́чка f 'стара баба' (пејоративно) [ЈІС(К),94].

папр'ак (и: **паприт'**) m, bot. Nephridium filix mas (Filicinae) 'вид растение, вегетира на високи, планински места – папра' [MS,s,79]; в. **папăр**.

па́пса (и: **папща**) pf 1.'престане некоја активност, се смири' *~ Па он а флéгąл уф идно́ каи́к, шо бéши ут Си́мона, му пи́та на не́гу да гу влéчи ма́ло ни́шт'о пу сýхуту, и засидна́, си прикажýваши уф каи́кут на инса́нут. Ка си папсá вики да прикажýва, ричé на Си́мона: Влéчи гу сéја на дăлбóко* [MV(K),272]; *~ ширлаанци́ата му дадé една́ пара́, и то́јнака фати́ да свúри. И когá фати́ ширлаанци́ата да скáка хóро, кóн'ут игра́аши, ка́миниту и дăрви играјаха, ме́ховиту со́с ширлаáно*

падна́ха на зе́мја, са ты́рна ширлаа́нот ко́н'ут и побе́гнал. Фати ширлаанци́ата да са мо́ли на барли́воју да пáпса [V,PM,126] – во контекстот имаме потврда за обопштената употреба на множинската наставка **-и** и кај именките од среден род: **дăрви (ка́миниту и дăрви игра́јаха)** ; ~ *станáха сички на мо́лба, да са мо́л'ат на Бо́га... л'у фáти о́н да си мо́ли, фурту́ната пáпса, и са умири́ мо-ре́ту кату напре́т* [V,PM,23]; ~ *колко дăжд и дăждало, не можа да го накăсни него. Кога папса дăждот, тој си облече пак сос дрехите му, като он беши сух, а не мокар* [V,PM-200]; ~ *вели: "свирка сакаш, свирка за ти дам, ама ако можиш да ја чуваш, ча тиа свирки кога ки фати да свири́ш, што нешто има по земјата, или земја, или камин или добитук или човек, сичка ке да играт и, дур не папсаш свиринето, неште си запрат"* [V,PM,230]; **сп.** уште: **пạсá: бул'áфте** (= се смирија болките) [ПК(Грам)]; 2. 'се измори' ~ *Гу игра́е куту пăртáл уф-рăцте. Гăjре́т, гăjре́т, де́тто сă уси́л'ăве, Јарăм-Минăре́ту пăпсу́ве. Сă бури́л'е о́ште и Јарăм Минаре́то пăпсáл. "Нă мо́жум, ро́п сум на те́бе, ќулле́"* [ИГ,113]; ~ *Ка́ пугле́днуват сел'а́нто: нă-мăга́рто вăлк. "Бре́j, вăлк, гл'ăдájте, вăлк, дăржájте". Удрăт ус-стáп, ус-ка́мăне, у́дрăт, гу-прăте́пăт. Избигáл пá. Избигáл ама гла́дин, папцáл веќе, нă-мо́ш д-о́де. Удде́л нă-не́кој при́пик не́де, нă-не́ко: слăнце. Прăпе́чува се ду-е́дно ло́зе* [ПК,2(216)]; сп. ~ *ут пу́сти тит'у́н де́цта ми-папцáа* (= од работа на тутунот децата се преморија) [ПК,2(83)].

па́псува (и: **пăпсу́ве**) impf 1. 'се уморува' ~ *Ка фáшќăт д-сă бо́рăт, Јарăм Минăре́ту сă умори́л. Гу игра́е куту пăртáл уф-рăцте. Гăjре́т, гăjре́т, де́тто сă уси́л'ăве, Јарăм-Минăре́ту пăпсу́ве* [ИГ113]; ~ *и гу фáтат, гу клáват хапăс и н'е́гу и то́j хи́ч' ни пáпсува плáч'ин'е́ту у апсанáта* [MS-t,25]; и: **пáпсова** ~ *бре́ пará му дáва, бре́ не́ знáм што му дáва, о́н не́ пáпсова, л'у му ве́ли: "дурде́ не́ битúсам кajдúата, не пáпсовам!" О-тáмо грăнчáринот и ширлаанци́ата оти́доха на кадúата, давацúи са чи́ниха* [V,PM127]; 2. 'прекинува' – в. **папса** ~ *дру́гиjу мăс гу рáбути́хми, д'éсит' дни́ завúра пáтусу и дувúр'а (пáпсува вар'ăниту)* [MS,t,4]; ~ *и гу фáтат, гу клáват хапăс и н'е́гу и то́j хи́ч' ни пáпсува плáч'ин'е́ту у апсанáта* [MS,t,25].

папу́ле n 'деденце' (sic?) ~ *идно́ вр'ăми и́маши идно́ папу́ле и идна́ ба́ба. Папу́л'то и́маши удо́л у-кăштта-му идно́ дуќáнче, и́маши и трú ште́рки... харми́jто... фати́ха ка́та ве́чер да jáдат и да-му-пл'áнат дуќáнăт* [ВЛ(Aj),338].

папу́ци pl 'кожени обувки, чевли' – во селата (Ник и Пат), во градот Дој: **имини́** [ПД(118)]; ~ *такви папуци да ми направиш, што са мажат буjа, уд четири митилика една кутиj-ка, и да лăскат, сус високи тупуци* (потпетици) [ТГ,134]; ~ *малој моме дост jубава,[пре ког легниш, пре ког станиш?["Пре мама легнем, пре тате станем"... малој моме, дост jубава,[кој ти jубујве кундур папуци? – "Мама ми jубујве, тате субујве"* [ТГ,370]; ~ *ути́ди у касаба́та да си сто́ри лу́стру папу́цит'а* (отиде во градот да си ги исчисти кондурите) [MS,t,68]; ~ *пишúн ќи до́ăт линáрки, двăнájсăт*

же́ни (армаса́рки) пу мӑле́чки́ут ниша́н. Де́сит ду́ши армаса́ре; све́курут, де́вирут, ки́ дуне́сӑт алтӑ́јне, пӑпу́ци, купри́нин кӑврӑ́к, шӑми́а, ко́лба, се́нка, спӑле́то [116]; ако плаче некое дете за да го смири мајка му ќе му зборне: *"Ја го дедо Бужи́к иде сус криво магаренце; ки ти дунесе: бобо, дулама, папуци, фес сус пискул'. – Ако не молчиш, ка ки чује оти плаќиш, ки са нал'уте и не ти дунесуве ништо!"* [ТГ,84]; *~ тој е би́л папучи́а, карпа́ч, што-то излевӑши на чаршијата, кӑрпиши папу́ци* [V,PM,16]; *~ сто́р'аха мухабе́т и сл'а́зи да си по́ј д'ӑ-т'ату, ги изва́ж'да папу́цит'а ут нуга́та* [MS,t,22] – обичен превид: множинската форма **папу́ци** е во конгруенција со зборо-формата **нуга́та**, којашто е во еднина. Поретко ќе ја сретнеме и еднинската форма: **папуц** *~ и оттам отиде на бунарот, да напуи кон'ут. В бунарот падна златнојут папуц, нетри го оставила тамо, и пак отиде дома на јасилот* [V,-PM,206]; *~ и рибата гу зема пак на гӑрбо и гу промина оданат. И л'у дојдоха на крајта, тојнака от страх га удри рибата сос папуцут на гӑрбо. Раната оној час пукна, и уздравјала рибата* [V,PM,100]; во Речникот од Зборникот на Верковиќ: **папуц** 'лесна обувка без петица' [V,PM,376]; од Кукушко: *пӑпу́цо ме́-ј рӑспо́рин;* и: *пӑпу́цта ме́-ј рӑспо́рна* [ПК,2(95)].

папучи́а m 'мајстор што поправа чевли, кондурација' *~ от та́мука оти́де и на о́нај негоф прија́тел папучи́а, му дадé... што́ зема́ на за́им му дадé и фајда́та* [V,PM,19]; *~ тој е би́л папучи́а, карпа́ч, што-то излевӑши на чаршијата, кӑрпиши папу́ци* [V,PM,16]; во Солунско е регистрирано: **папучи́ја** [BS,126]; в. **пӑпуча́р**.

папучлук m 'договор меѓу родителите на девојката и на младичот околу даровите што треба да ги приготват за свадбата' (сп. **папуци** = кондури) *~ тогај една нидел'а напрет папучлук за отсекат. Седнуват сички, збор чинат, секој што за му текни. Тогај за фатат збор да чинат за бракот. От јуначката страна говорјат на девојкината страна: "е! сфато, сега што сакати, вашо милос?" И тој вели: "јазе имам ету толку деца, на сите по еден чифт скорни, толку девојки по една зја папуци, на жена ми и на двете лел'а папуци"* [V,PM,246].

пӑпу́чки pl, dem., в. **папуци** *~ дујде́ла кӑрӑко́ијулта: "Че́шӑл, пе́шӑл девојко, утво́ри-ми вра́тта, ќи-ти-мо́тум цре́вата ут-ко́л нӑ-ко́л, ут-кӑма́ра на-кӑма́ра". Ар-а́ма, ку́чинцто, ма́чинцто и пите́лчто кӑжа́л: "Ар-а́ма, ка́ ќи-до́јш нӑ-мо́мӑта ќи-дуне́сиш спре́ма, си́чко ќи-до́нциш, ду-чура́пче, ду-пӑпу́чки, ду-фуста́нче, ду-си́чко ќи-до́нциш* [ПК,2(Иц-285)].

пӑпцин adj 'многу изморен' *~ сӑ-вӑрна́а па́пцини, ту́тким дӑ-сӑ ло́зе купа́ли* [ПК,2(83)].

папӑ́р m, bot., Nephridium filix mas 'тревно растение, без цветови и семе; го има од различни видови – папрад, папра' [ПГ(Ф)]; в: **папр'ак**.

пара f 1. 'монета, стоти дел од некоја парична единица' *~ на бога́тиот му си не да́ваха то́лку па́ри, та затова́ ча́каши за да га зе́ми за трији па́ри ри́бата* [V,PM,17] – посебност во збороредот: глаголот и заменката се разделени со негацијата (**му си не да́ваха**); *~ де́тто му ви́ке нӑ вујку-му, кӑ виде́л пӑјто́нут от и́де узго́ре:*

"вóа ќи мă кýпе мéне, да сáкиш нóго пáри билé (барем)" [ИГ,111]; **2. пари́** pl 'монети, вредносни предмети од хартија или од метал' (множинската форма се употребува многу почесто отколку еднинската, освен во изразите и затоа Малецки ја третира како pl.tt.) ~ *и Настрадúн-хóџ'а з'é парú ут думá, утúди на пазáру, да си кýпи другу магáр'ą* [MS,t,55]; ~ *утúвал пујнó вр'ăм'ą за да рáбути и гу стр'ăл идин харамúја на пăнт'ó и му брăкаш'и парú* [MS,t-18]; ~ *ви сă мóл'а млóгу, дад'ăти гу на м'éн'ą заш'тó јас ич' н'éмам мáлки, кóлку парú ùш'тити за ви дáм!"* [MS,t,16]; ~ *тýрскăтą парă ни сą кąтă тýкąинăтą* [**ПсС-(З),64**]; ~ *и з'éва инá тóрба парú и трăгнува* [MS,t,9]; ~ *дéтто му вúке нą вýјку-му, кă видéл пăјтóнут óт úде узгóре: "вóа ќи мă кýпе мéне, да сáкиш нóго пáри билé (барем)"* [ИГ,111]; ~ *му нагутф'óва инá камúла, му тувáра вóда, инá камúла л'áп и инá камúла парú* [MS,t,14]; во Солунско и Кајларско како множинска е регистрирана формата **парă(а)** : ~ *му вилí: "áку úмаш' парă, да ти дáм мл'ăку"* [MS,t,80]; ~ *му р'éч'и на д'ăт'ąнту, кóлку парă за ùш'ти у гудúната?* [MS,t,81]; ~ *крáлцкăта ќéрка мувéле: "Дáли бúло кăсмéт рибáр су крáлцка ќéрка дă лéгне?" И дéтто ооop, му-сă-рăсипýва ќéјфут. И кăко лижáле, тáка нé мăрда. И кăди-пóл нóши шó си-имáл нúку пáра – шишт. нă-бигáјне* [ДК,128]; ~ *"éзми си и тýс синдýч'ą, нăтр'ą ти-сă сúч'кат'ą парă!"* [MS,t,84]; сп. верување: за празникот **Вудици (Богојавлење)** народот мисли дека на полноќ **се** *отвараат небесата* и дека тогаш секој ќе го добие она што ќе го посака. Приказната продолжува како некој чекајќи го тој момент од возбуда се збунил и наместо да побара од Бога *кутал пари,* побарал *кутал глави* [ТГ,25]; **3.** изр.: **нă-пáрта пýл нé сă вúке** (= за некого парите не значат ништо, т.е. троши многу пари' [ПК-,2(185)]; **прăбúјна пáра нéма** (= нема ни динар) ~ *уф-џéбо прăбúјна пáра нéмум, а сáкум ус-другáре уф-каавинéто дă-флéзум* [ПК,2(188)]; со исто значење: **нимáл скăршена пáра** ~ *идну-пăтник óдăл нă-гурбéт. Пу-пăту влéгăл у-иднă-ăшчúлница зă-дă-кăсне нúшчо, áма нимáл скăршена пáра* [ДК,155]; **пáрта тéче куту вóда** (= парите многу брзо се трошат); **пáра нă-мóж дă-зăвăртум** (= имам многу трошоци, не ми останува ништо); **пéт пáри нé дáве** (= не се секира) ~ *óна сј-о-глéде кéјфо, за дéцта пéт пáри нé дáве* [ПК,2(188)]; **парú сéче** 'брзо се збогатува' ~ *нашиот базирѓанин (сака) ... тенко кату камуха, штото мăра драмови да има, много пари да сече* [V,PM,178]; **шчó пáри врéдите!** (= колку сте силни) ~ *като ја-видéла че-úде лáмјата, зафатúла да-плáче и му-капнáла на-дéтто еднá сăлза и станáл. Дéтто је-рéкăл на-мéч-ката, на-вăлкăт и на-лисúцата: "А да-ве-вúдам сегá шчó пари врéдите?"* [ВС(Гр),295]; **пáри, пáри, до-пупáрат** (блага клетва – пр.: ја кажува мајката кога синот постојано бара пари).

пара́ conj **а.** 'отколку' ~ *"пóхýбав'ą н'éка си бúх у хапсанáта, парá сă тýк ш'ту л'éгнах на тóс ухтúкăсан кривáт, áх, ýх!"* [MS,t42]; ~ *му р'éч'и : "н'ăј пóхýбав'ą да гу úмаш' кадúјата аратлúк парá мелезúму?"* [MS,t,56]; **б.** 'освен' ~ *"на т'éб'ą другá џ'изá н'éма за ти дáм парá,*

за ти гу в'е́на ш'и́ч'куту има́ни" [MS,t,48].

пара́-ба́ба f 'мајка на баба, пребаба' [ПК,2(95)].

паравѝди* pf 'превиди' ~ *и јас ви́д'ах, паравѝд'ах и ве́л'а на ма́јка: "јас за си по́да у Со̀лу́н па́к!"* [MS,t,2]; ~ *ви́д'а паравѝд'а мума́та утѝди, фл'ази н'е́тр'а у буна́р'у* [MS,t,61]; ~ *падариту видоха, паравидоха, ча не излева на главица сос букосвиец, си закăлнаа за тјахна господарка: они ке да кажат на неа, ништо да не чини на авџиолиа* [V,PM,55].

парагон m 'букет' (од цвеќе) [BV,126].

пара́-де́до m 'татко на дедо' – во однос на децата од внукот ~ *ác му-су́м пăра́-де́до нă-ти́а де́ца, ну́ци и о́на-ј пăра́-ба́ба, ут ну́к ну́к, тре́то куле́но, три по́иса* [ПК,-2(243)].

парадѝс m 'орр. на пекол, рај' ~ *"ш'то́ ји нузи́ та́м на стр'ăш'та?" – "но́с-и парадѝсу!"* [MSt,60]; ~ *ути́ди да ти напра́ви пăнт', да ти утфо́ри и по́ртата, да по́ш' пра́в'а на пара́дисути* [MS,t,57]; ~ *дја́вулу иди́н д'е́н' уткра́ва ина́ ја́блăка ут пара́диса и исл'а́ва на зим'а́та* [MS,t,30].

парадо́са pf 'предаде' ~ *у тимел'у да ја фа́ти ш'и́ч'ко да бити́са, кл'у́ч'уве́ту на ръ̆нка́та да ги парадо́са и кла́ди* [MS,t,19].

паракав m 'седенка; насобрани девојки навечер во некоја куќа, каде што работат, се веселат и сл.' ~ *кумшиите тогаш имали адет, л'атото клавали слама кату врашилу та запал'уваха га, паракамновали, да им свети...и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките да принде* [V,PM,205].

паракамнова impf 'учествува на **паракав** (= седенка – насобрани девојки навечер во некоја куќа, каде што работат, се веселат и сл.) ~ *и таја мома сос мајка и хождала ката вечер да паракамнова, да принде вăлна; и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките и да принде* [V,PM,205].

паракини́са* pf 'покани' ~ *и сă наближи́ле на се́лото шо сака́ле да хо́дат, па о́н си разделу́аши по́дале́ку да си хо́ди. Да му паракини́саа (гу ка́ниа на не́гу), и гу ве́леа: Се́ди су на́с, е́ту замрăкна́, и пумина́ де́нут* [MV(K)334]– уште еден случај на нерегуларна употреба на заменските форми: кратката форма за прав предмет **гу**, наместо дативната 'му': **гу ка́ниа на не́гу, и гу ве́леа** (м. 'му велеа'); освен тоа предметот се јавува во придружба на предлогот **на**: **гу ка́ниа на не́гу**.

паракли́с (и: **паракли́ш'**) m 'мала црквичка' [MS,s,79]; освен во Солунско називот е запишан и во Воденско [BV,126].

Паралијката top. 'ниви и чешма' (во околината на с. Куманич, Драмско), од диј. *паралија* 'софра', во грч. 'рамно место покрај морски брег' [ЛИ,Ми...170].

пара́кш'ину n 'лага' ~ *Кадијата му вили́ на н'е́гу "н'ăј пара́кш'ину, ш'ту ти вили́..."* [MS,t,57].

паралăја adj 'богат' (тој што има многу пари) [BV,126].

па́ра-ма́јка f 'маштеа'; в. **повто́рена ма́јка** [ЛС(К),94] (в. **пара́-де́до**).

парама́на f 'гувернантка, домашна помошничка' [MS,s,79]; ~ *от два месеца сетне чилиби Теодорак фати една хизмиќарка дивојка и една стара баба на дома му, да седјат с невестата му кату пара-*

мана [V,PM,164]; ~ *Господ му даде по едно по едно три деца. Цáрјут чини една кула висока сос цамови и ги затвори нетри аф кулата сос една парамана и трите деца, и ги хранiши сѐ месо без кокали* [V,PM,50] – плеонастичка употреба на предлогот **по: му даде по едно по едно три деца**, наместо: 'едно по едно'.

параном* m 'прекар, презиме' ~ *сега правихме свадба нија на селото, сă женiше един, братовчед мој от стрико, дете Георгие, параномот дедо Мел'ув* [MC(B),92]; в. **пăрмóн**.

пáрạнýк m 'превнук' ~ *уд-нýкут нýк сă-вúке пáрạнýк* [ПК,2(83)].

парапуни́сану д'áтт'ạ 'тажно, расплакано дете' [MS,s,80].

парапýну n 'жалба, тужба' ~ *стóрiха дрýгит'ạ бакáли парáпуну на цáру* [MS,t,28].

парасéстра f 'присестра, таа што не е вистинска сестра' [BV,126].

парасúн m 'тој што не е вистински син (во однос на еден од родителите)' [BV,126].

пạрạскúнкạ f 'крава што се тели првпат' [ЛС(К),96].

парасол m 'направа со која човек се заштитува од дожд – чадор'; со исто значење и: **с'áнка** [MS,s,80].

пạрáтáтко m 'тој шо не е вистински татко, притатко' ~ *и тáткọ-му (на-нéгọ тáткọ-му сéгạ), нé твá пạрáтáткọ, тáтко-му. Вúкạ:"Слушајти сúн'ọ, едикójси м'áстọ úмạ хráнạ, ќи-зéмити кạмúлити, кóни, шọ-бúлọ, ќи-óдити, пạрú éви* (= ете ви)" [ЛС(К),112]; ~ *"ут-кăде, кáко вúе знáете óти ви-и-мájка?" – "Тáтко-ни ни-кăжýвăше, тó шóни-и пáрăтáтко. Он не-нáшол пу–Вáрдăр у-сăндукут"* [ВЕв-(Кр),302], в. **пọвтóрạн тáткọ**.

паратир m 'прозорец, окно' ~ *и они калугери дојдоха на нос грат. Момата ха виде приз паратирот и му вели на нејн мăнж: "ету, глендаш тиа калугери, што шетат по тука? Наши л'уди са. Татко ми ги пусна да на терат"* [V,PM,238]; ~ *тогас тја изл'ава приз паратирот нетри на бахчата, фашта, си изважда ќуркот, гу остаја тамо, изл'ава сама на сокаќут* [V,PM,235]; ~ *царјувут син дошел от кавгата и питал за момата; му рекоха: "побегна приз паратирот на бахчата". Отиде на бахчеванџијата царјувут син, му вели: "момата от тебе ја сакам"* [V,PM,236]; и: **парафúр'** ~ *цáрувáта мóма гу ји вúд'ал* (sic!) *ут парафúр', алá úч' му ни удрумóни* [MS,t,33]. Отсуството на конгруенција меѓу субјектот и л-формата, кога подметот е во ж., а прирокот во м. род (**мóма гу ји вúд'ал**), М. Малецки го третира како нејасно (запишал: sic!), бидејќи тој и други истражувачи (пр. Зб. Голомб) ги имале забележано само обратните примери, кога субјектот е во м., а л-формата во ж. род (**тој рекла**), и таквите случаи ги објаснувале како резултат на фонетски фактор (вокализација на крајниот ер), – превидот настанал бидејќи немале увид врз односнава појава во Долновардарско, којашто има пошироки размери и настанала како резултат на нефункционирањето на категоријата род во односниве говори; за ова поопширно во граматичкиот дел.

паратúрка f, 1. 'окно', в. **паратир**; 2. 'таен влез' ~ *и тјáнака са вăрнá, отúде нá горáта; бéши умрăкнáло. Тáмо најдé еднá мрáфкана* (пишува: 'мрафка на') *дýпка; фатú, га раскопá*

ма́лко она́ја дупка, пот не́а најде́ една́ парати́рка; га отво́ри, влезе́ла не́три [V,PM,132].

Пара́шка ж. л. име ~ *Пара́шка то́о че́ке, дă чу́у не́што и да чу́кне бăрба́но* [ПК,2(211)].

парафтасан* adj 'кога нешто е созреано повеќе отколку што треба, пр. ако некој плод е презрел' ~ *царју́т фати, ги отсечи либиниците и трите: една беши парафтасана, втората беши токму на времето и третата приближи да фтаса* [V,PM,159].

па́ре impf **1.**'лути' (пр. јадење во кое има *пăрăжли́ф пипе́р*) [ПД(119)]; **2.** 'нешто што е врукo исто така **паре** ' ~ *ни́м ја́ди, ма́нџата о́ште па́ре, пучеки, не́к исти́не* [ПК,2(83)]; **3.** 'кога кожата ќе се надразни, ижурка од допир со коприва' – на празникот *Ѓургевдин* се врзуваат јажиња за гранките од дрвја, односно се прават лулки на кои се *л'ул'ат* младите, при тоа лулање на поголемите девојки по нозете ги удираат со коприва, *и парат* [ТГ,70]; ~ *ама́н шо́ сăиспăре́х ут-та́а купри́ифта* [ПК,-2(83)]; **4.** изр. **ка́-ќе́ сă-ис(пу)па́риш уд-мле́кто, ќи-ду́јш и на-мăтни́цта** (= доживеаната непријатност нè опоменува да бидеме внимателни кон сè нешто) [ПК,2(83)].

па́ре* impf 'распара нешто сошиено' ~ *па́рам ръ́мбови ут пурăмби́нуту* [ПсС(3),66].

паре́(j)а m **1.** 'познат, пријател' ~ *то́ј му р'е́ч'и : "јас до́јдух при ва́м да ста́ними паре́ја" ... "ти сăс на́м за ста́ниш' паре́а"* [MSt,74]; ~ *с'е́тн'ą ка́к сă уж'е́ни, ути́ди на кафине́ту, сид'а́ха ас паре́ата* [MS,t,70]; **2.** 'група, грамада луѓе' ~ *ина́ паре́а л'у́ди* [MS,s,80].

паре́шт* adj 'врук' ~ *фати́ момáта, на́правй една́ пи́та, тури́ и пръ́стино не́три, га извади́ пи́тата от во́ги́н, га земá бáбата, га закарá на ца́рјув си́н о́шти то́пла, паре́шта* [V,PM,134].

паричка f, 1. dem. од 'пара' ~ *кату и дал тристате гроша, останал без една паричка, рече сам на себе си: "сега да си вăрна на татку ми, он, знам харну, как ке да ми пита, што ги чиних парите?"* [V,PM,33]; ~ *трăн расте високо, има плодуве куту парички* [ПД(124)]; ~ *му ве́ли на гимиџи́ата: "аман, бра́те, ја́зе не́мам пари́чки да ти плáт'а гемицилăко"* [V,PM,151]; **2.** *'то́-ј мале́чко ле́пче, că-ме́се нă-Бăдник ве́чăр и нă-Свúти-Вашúл' – нă-су́рва. Уф-н'áа că-кла́ве мале́чка па́ра, па́ричка; că-пе́че, се́тне, нă-вичерта сăкăрше и că-де́ле нă-си́те. Уф-кój ќи-că-па́дне па́ричката, о́н-ej кăсметли́ита, димéк* [ПК,2(83)] – називот се пренел на *лепчето* во кој се става *паричката;* **3.** 'име на украсно, домашно цвеќе' (според формата) [ПК,2(83)].

па́рички pl 'лушпи' ~ *ти́а-că ри́бини па́рички, шо́ că-пукри́јни ри́јпте удго́ре ус-па́рички, па́рички. Не́кој се́ла па им-ви́кат* ***стăргáчки*** [ПК,2(83)] – додаток за место без предлог: **не́кој се́ла па им-ви́кат** (м. 'во некој села...').

парк m 'убаво уреден простор со цвеќиња, дрвја и трева'~ *ба́пта па́ о́де. "Ца́ре, ác па́к стро́јник су́м до́јна". "Ак-мо́јш ут-мо́јоо па́рк ду-тво́јо дво́р една зла́тна кăлдăрма́ да-нăпра́виш мо́ж дабúде". Ба́пта зи́ме-си ста́пчито, о́де-си до́ма. А-пăрчéкуве дéтто* [ПК,2(Ним–263)].

Парликовите тумби top. 'место со тумби (= могили) и дрвја *парлики* (= вид даб – Quercus pudescens)' [ЈИ,Ми...,170].

парли́ца* f, zool. 'женско магаре, магарица' ~ *и́ди вудинч'а́рину удго́р'ą, ја-ј загуби́л парли́цата* [MS,t,43].

парма́к m **1. 'прст'** [V,PM,376]; **2.** 'дрво од ограда на скали' ~ *фа́тсе зă-пăрма́цте, дă-не́ па́днии; ~ мо́ш' да клад'е́ш' ниш'а́н'ă, на зим'а́та пе́п'ăл за настил'е́ш'; и на ска́лата парма́ку катра́н за гу намаж'ии'* [MS,t,22]; сп. **трапуза́н'**; **3.** 'спица на тркало од запрежна кола'; **4.** изр. **пăрма́к уди́ре** *(ак-ej не́писмин чувéко)* = како замена за потпис му се зема отисок од прстот [ПК2(95)].

пармакла́к m 'ограда на скала', со исто значење: **трапуза́н'** [MS,t,22].

пąрна́р m, bot. Quercus coccifera; 'зимзелено растение, го има по ридиштата, расте ниско, на ливчињата има боцки, кога гори прави: *пăр-пăр, ча́тке'* [ПК,2(95)]; ~ *и о́н ут-на́зут, врăтни́чки и́мăт ку́ките се́лцки, ут-на́зут пре́ку врăтни́чкăта испа́ја, плити́на, плитини́ца. Гу-ра́ни́ја уф-но́гăта, а́рно а́ма мăтно вре́ме, тимни́ца, испăдна́ в-ăдни́ пăрна́ре та́м. Си-избига́* [ВЕв,299]; сп. top. **Парна́р Да́г** 'планина' (Драмско) – според тур. образец: именка во служба на атрибут (*парнар* = зимзелен даб + *даг* = рид – **турц.**); од истиот тип: **Парна́р Ту́мба (Трăнка, Валовишко)** [ЈИ,Ми...,170].

парнау́м m 'прекар' ~ *гу устаха д'ă-т'ąту, ш'ту му имаха кра́стину иди́н парнау́м Ќел'е́ш' ; Ќел'е́ш'у да ч'у́ва бахч'а́та* [MS,t,33]; в. **пăрмон**.

пąро́ла f 'збор што на прв поглед упатува на нешто добро, а всушност договорена лага' ~ *то́гăј ма́јорут:"Пу́шти-ј бре, ку́че кра́стăву, л'у́јту..." То́гăј му ве́л'ăм ја́с на-то́ другáрин-ми: "Ајде, Ге́ли, по́бăрзо, чико́рте и по́нąдăле́ко да-ста́пнимă не́-са-зна́е шо́ ќи-на-на́е удса́дин, дан-му-ј пąро́ла"* [БМ(В),195].

партал* m **1.**'алишта, облека' ~ *фа́ш'та да бр̨ка пу парта́литу, фустáн'а трисé, там гл'е́да, тук гл'е́да* [MS,t,11]; сп. top.: **Парта́ло** (Валовишко), **Парта́л Маха́ла** (Бутково, Валовишко) – Ј. Иванов ги изведува од прекар [ЈИ,Ми...,170]; **2.** 'носија, облека врзана за одредена регија' ~ *зарди шо му ј парталут на Пустулејна иден су куфалцкјут, бузечкјут, питровцкјут и на другјзте села удвăда уд Вардар* [МЕ(Р),72]; **3.** 'ствари што ги носи невестата кај младоженецот, фактички тоа се подароци (обично облека и сл.) што семејството ѝ ги дава на ќерката кога ќе се мажи' (в. **прикија**) ~ *та́м не́ма кико-ту́ва да-о́дąт л'убо́вници. Ка́ ќе-а-армáсąт, не-мо́же ско́ро парта́л да-му-пра́ви: две́ годи́ни ќе-о́ди армаса́но, да-му-бе́ре, ру́бички да-му-пра́ви, та-то́гај ќе-а-пра́ви сва́дбąта* [ВЕв(Бар)]; **4.** 'парче од облека' ~ *На та́тку-му сă пра́виш'и, ч'ą и́ди напо́сл'ąт н'е́гу; кугá сă убрна насáт' да ви́ди и гу гл'е́да куту́ парта́л* [MS,t,58]; **5.** 'домашни работи, различни ткаенини' ~ *га пометоха кăштата, га испáстриха и си износи́ха парта́лите таму* [V,PM,19]; **6.** изр.: **си-збра́ пăрта́-л'то** (= си замина) [ПД,137]; **гу-нăпрăви́ли пăрта́ле** (= го испотепале, го уништиле) ~ *не́коо дру́го пă-на́шо сира́че, де́тинце, ка́-избига́ли на́ште, сă-вăрну́ве уф-Мура́рци. По́по д-им пугóде нă-Гăрцте ре́кăл: "Ја то́о сă-вăрна́, бăрке има́не". И Гăрцте фа́јкат*

ус-кáмăне г-утипáли. Г-утипáли кути кýче. И тáм сj-умрéло дéтто. И óно нимáло ни мájка ни тáтко. Гусмăчкáли, гу-нăпрăвúли пăртáле. Тóо мj-о:-кажувá éдна жéна тáм. Вúке: "Нé-árно нăпрăвú нáшjо пóп. Етăкá и тăкá, издé адно дéте" [ПК-2(Крец–313)].

партáл'аст adj 'со испокинати алишта, парталав' ~ *и парú нé остáнаха вéки, ниту дрéхи му остáнаха на снáгата му, такá партáл'аст останá. От-тáму najдé едúн гимицúа, товарú нéшто зá Цариградá, му велú: "áмáн, господúне, да дójда и jáзе сóс тéбика"* [V,PM,151].

пąртáлкǫ n 'тој што не е убаво облечен' ~ *Срąдúн Оµą бúл мýдąр и сúти гǫ-бăркąт. Пąртáлкǫ óдąл. Кóгą ќи-си-ǫблéчи Срąдин Оµą, као оµą. А-квá ќи-óди пąртáлкǫ, скинáт. Мýдąр Тýрчин еóн. Гǫ-гóни Тýрцијą, гǫ-гóни Бąлгáријą, гǫ-гóни Гăрцијą* [ЛС(К),-121].

пąртéнкą f 'волнена завивка за ногата, се носи зимно време' [ЛС-(К),94].

Партеное 'м. л. име' ~ *баш на А раплија имаше едно тăрло от галичани, и там имаше братјата на владиката, што сă викаше Партеное* (се однесува на Партенија Зографски) [МС(В),91] – во случајот со предлогот **од** се изразува посвојност: **тăрло от галичани** (се работи за влијание од балканската јазична алијанса, со што југоисточните говори се изделуваат од источното наречје) .

партимéнт m 'спрат'; сп. **кáт, пáтума** [MS,s,80].

паруш'ијáса (сă) pf 'се јави' ~ *кугá дójди дин'ó да сă паруш'ијáса на цáр'у, утúди на палáт'у да му кáж'и, ш'ту сă науч'и́* [MS,t,41].

парче (и: **парча**) n 'дел од нешто' ~ *и ă-зéвăт кăрпăта ă-утфурýвăт. Шó ќи-вúăт унăтре у-кăрпăта: иднуцáм пáрче, иднă-рăка пéсук, иднă-лузúнка пáрче, иднă-цăрна кăрпа* [ДК,134]; ~ *рéкąл на нúх: Имати нúшто за jадéни тýка? Па óни му а дадéле на нéгу рúба пичéна иднó пáрча, и ут вóсук пчéла мéт* [MV(K)335]; ~ *кăжýве нą тáтку му: "Jác ќи гу дăржум, тú ел гу зáкули" (он не знáе óти син му е тикú). Кą úде тáтку му ус кăлăчкąта дą му а сéче глáвта – и вóа гу нăпрáаве нą пăрчújна* [ИГ,-115] – во контекстот прави впечаток линеаризацијата, името во формите на императив кратката заменска форма се јавува пред глаголот: **тú ел гу зáкули** м. 'ти ел зáкули го'; – за ова в. во граматичкиот дел; ~ *"тебе ак та видат,[море врашко чедо,[ќи та прават, цанум,[парче пу парче,[мрава што пуносе"* [ТГ,-102]; ~ *ах ми ти, син ти чифтели чашки,[среќа да гу сретне, куршум да го jудре,[сабја да гу сече парче пу парче,[дома не си иде* [ТГ,206]; ~ *ти знам тебика кату татку и ти казах правината, и пак ти кажувам, ча петнајси парчи најдох* [V,PM,39]. Пример за множинска форма на **-и** кај именки од с.р.: **парчи** (за споменатава проширена употреба на оваа наставка в. во граматичкиот дел). Со исто значење и: **кумáт'** [MS,s,80].

парчúнка f , dem. в. **парчушка** ~ *от тáмо отúде нá мердевéно, нá скáлата. Скáлата úмаши четирújси басамáци, постéлени сè сóс цóха, и óни бéха сéкаква тjурлúа; земá от нúх по еднá парчúнка* [V,PM,123]; ~ *тојнака отиде, зема девет олски*

мрăша, ги враза ysam кон'а сос девет чингел'а... ламјата фати да јаде и си закачи за деветја ú глави сос деветја чингели. Тогас излезе и Грујо Шкиндерлиа от кон'ут, извади остра сабја, га разсече парчинки-парчинки [V,PM,78] – интересна употреба на гл. **излезе** со значење 'се симна (од коњ)': **излезе и Грујо Шкиндерлиа от кон'ут**; ваквата употреба на односниов глагол го имаме сретнато и на други места, конкретно во селата на источните падини од планината Беласица (Коњарево, Дражево).

парчушка* f 'дел од нешто, парче' ~ *"млогу пешман станах, што не зех алтини и сребро. Земах тасот, и, кату идех на пăнтјут, гу удрих от земјата, гу разбих..." Тогас младата самовила му вели: "Скору чеч да најдиш парчушките от тасот, да ми ги донесеш тука, оти ти не знаиш, ошти што има на тасот"* [V,PM,277].

пáса* f, в. **пазва** ~ *гу пúта цáр'у: "д'é-ти кóн'ч'ąту на т'éб'ą?" "у пасáта си гу úмам"* [MS,t,37] – станува збор за влакно што го чува во пазвата и со "кое го повикува" коњчето. Во контекстот имаме аналитичко изразување на посвојноста: **кóн'ч'ąту на т'éб'ą** наместо 'твоето коњче'.

пасе (сă) impf 'моментот кога кобилата се оплодува' [ПД(125].

пасé* impf 1.'кога животното се храни со трева' (ја кине директно од земјата) ~ *четирјси филдиши излеват от гората, пасáт на ливадите* [V,PM,42]; ~ *гу ц'áснува мýл'ąту ут кало тój, гу извáж'да, гу клáва у бајúру да пасé* [MS,t,36]; ~ *изл'ázи нóз д'éн' мéч'ката да пасé и гу нájди мáлкуту там д'é плáч'иш'и* [MS,t,16]; ~ *и-óн сúлąн сúлąн се-прáј сąс-кóн'ọ. Твá квá гọ-пọдбрáл,... тój пáднąл ọт-кóн'ọ вọ-вọдáтą, и-вọдáтą г-ọднéлą. Кóн'о, кóн плúва, ọт-тáą срáнą изл'áгąл... А-нą-кóн'ọ имáл дисáги. Тój, пăлно злáто-сè. Зąстáнąвą бýрąтą и-óн си-минáвą óт-нáą срáнą, и-пáси кóн'ọ* [ЛС(К),119]; 2. 'ја чува стоката додека таа се храни со трева' ~ *нехинăтă си миловала много, пак завареницăта ненавиждала, бахтала и ја праштала да паса оловето. Един ден си носила за ручок једнă питинкă и, като пасла говедата, паднала хи* [V,PM,286]; ~ *нај-гол'ámojут на еднó село си фáти гувидáр, да пасé сéлските гувéди* [V,PM,20] – уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род: **сéлските гувéди**; ~ *уч'él идúн ч'ифч'úја тамóкул вудинúцата, му ја уткрáва пампрúцата, си ја клáва у турбáта и си ги пасé вóлувéту* [MS,t,43]; ~ *напкун вăрваха на пăтот три мангусарки, и јаз пасах овците на полето* [КС(В),75]; ~ *Т'éс имáха инá гăска, утúва да ги пасé* [MS,t,53]; ~ *"Јас си имах едно дете,[он си јоде в силна војска,[си јустави млада жена,[млада жена јут три ми дни,[нити жена ни дувица,[си гу чика длăго време,[вадан она са мăжуве,[да не гледум, да не слушум,[си испаднах гăски да си пасум* [ТГ,335]; ~ *на тóа врéми, му са искажá Исус самосéб на ученúцити нéгуви, ка станáл ут ýмреш, и вéли на Симон Петро:... ми а милýваш пóвики ут вúи? Вéли на нéгу: Истúна, Афéндо, ти знáиш шо ти милýвам. Вéли на нéгу: Пáсај јáгнити мóј* [MV,K,338] – во контекстот имаме нов пример (ги има повеќе такви)

за проширената употреба на множинската наставка **-и** и кај именките од среден род: **пăсај јăгнити мој**; 3. 'кога пчелата собира цветен прав' ~ *фати детенто, му вели една прикажна на ќусету: "пубратими! татко ми едно времја беши имал педесет кошови пчели; ката ден мухате, кога хождаха да пасат, ха бројаши, и пак вечер, кога дохождаха, ха бројаши"* [V,PM,202]; 4. изр.: **о́ште ко́лко ќи-па́сиш те́лци** (= се кажува на неразбран човек кој не се сообразува со нормите) [ПК,2-(187)].

пасинук m 'син што мајката го донесла од друг брак' ~ *дедо Костадин имаше един син и един пасинук – син от друг татко – и една керка* [MC(B),72].

па́ска f, в. **па́са (= пазува)** [MS,s80]; ~ *му вели кадиата на троицата: "излезејти вунк, и јазе да скрием едно н'ашто, дали ки можите да познаите!" Излезоха вунк умовитните. Кадиата и зел един портокал, го и скрил на паската му, си зави харно сос авдеслăкот му. Тога а викна и троицата нетре и му вели: "е, ако можите сега да познаити, што има нетре у мојта паска"* [V,PM,181]; ~ *га гленда мајка му, што да види: јадена, маници, штото царјут нема таквии маници. Јадоха, пиха, и пак ја затвори, си ја кладе на паската му* [V,PM,176].

паскисува impf 'станува сиромав, се измачува' [BV,127].

па́смуˣ n 'одредена количина преѓа што стои посебно подврзана на мотовилото, од кадешто при потреба се симнува' ~ *с'ă ѝш'тими да гу уд'ăними пла́тнуту, з'évами ни́титу и гри́бин'ó ко́лку пасма́ пла́тнуту* [MS,t,7]; ~ *трú-шти́ри пре́плета пра́вăт а́дно па́смо* [ПК,-2-(83)].

п'ăсна* f 'зборовно музичко дело што се исполнува било од поединец, било од група, но може да биде и само во форма на напис (со ноти или без)' ~ *и то́ј си бити́са п'ạсн'а́та и ста́на да си по́ј* [MS,t,27]; ~ *и́ма До́лна Цумаја и-Горна,... Долна Цумаја, наштạ, е-на-се́дам киломе́трạ от на́што се́ло. Сè свира́чи сạ. Полови́нтạ гра́т и по́веќе са мạсарма́ни, се ви́кат, каури ци́гани. И-сè македо́нцки п'ásни свúреạ н-о́на вр'а́ме* [ЛС(К),121]; и: **песна** ~ *Сраулица фати да пеи една песна, малци речовита, ама много гласовита* [MC(B),96]; ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... Да биде плăна песни и цумбус"* [ТГ,296]; ~ *и вăлко уддéл-си гла́дин. И тăка́ о́де пу-пăто гла́дин, на́јде адно́ пра́се не́где ро́фке и гуфа́ште. "Ќи-тă-изе́дум". "Фа́т-ме, ви́ке, з-у́хто, ќи-т-испе́м адна пе́сна, да се́тне мă-ја́ди"* [ПК,-2(224)] – во врска со линеаризацијата прави впечаток препозитивната употреба на кратката заменска форма во однос на глаголот во императив: **да се́тне мă-ја́ди** – поопширно за ова в. во граматичкиот дел; освен тоа забележливо е присуството на форми од перфективен презент: **о́де пу-пăто гла́дин, на́јде адно́ пра́се;** – кога младичот ќе се ожени, или девојката ќе се омажи *"гу навѓануват брига и касавет па и оро забрауве и песни забрауве"* [ТГ,322] (зборoформата *брига* ја немаме на друго место регистрирано, место неа се употребува

турцизмот 'гајле', возможно дека Тановиќ направил превид); односно: **песма** ~ *Сички ки дојдат, за фатат да месјат колачинта, и таја, што ки мјаси, да е дева сос мајка, сос татку... онаја дивојка за надјани от зентјут фесот... за пејат песми свадбарски, прајат много колачинта шарени и един гол'ам л'ап, којто се вели* **пра̀мна л'ап,** *това што ки го поклонуват на нункото* [V,PM,246] – во контекстот со предлогот **од** се изразува посвојност: **за надјани от зентјут фесот** м. 'на зетот фесот' (оваа особеност, како што рековме, се третира за балканска јазична посебност).

па́спал m 'прав од ситно брашно нафатено по гредите на воденицата' ~ *но́шќа устáнăл, áма вăлци лéводéсно ви́јат. И дéка дă-că-пи́кне, дéка дă-că-пи́кне? Иднă-вудини́ца рăщу́кăна имáло и нăóжда врéме că-пикну́ва у-тá вудини́цăта. Că-пикну́ва у-вудини́цăта зăд-врáтăта уsáди... пăтáра шу-кáра вудини́ца би́ла учéна ни́куј мéчка. Céки дéн удéла пáспăл лижéла óклу кáминут* [ДК,142].

паспатéпсува* impf 'пребарува' ~ *д'ă-т'ąту стáна питнáјси, ш'иснáјси гуди́ни, фати́ да паспатéпсува дулáпиту* [MS,t,9].

па́ста f 'вид колач, филован' ~ *нáјáрни пáсти прáвше Али-Кóч уф-Сру́мица* [ПК,2(83)].

пастала́сува* impf 'дипли, калапи (тутун)' ~ *пу Дими́труф д'éн' фáш'тат мăнгли, ум'éкнува т'ут'ýн'у и гу клáвами да гу пастала́сими* [MS,t,5].

паста́л m 'нареден (искалапен) тутун, што се става во денкови' ~ *и пусти́ла ч'ýлу на синдýку и фáш'та да наклáва пастáла* [MSt,5]; ~ *ум'éкнува т'ут'ýн'у и гу клáвами да гу пастала́сими, з'éвами п'éт', ш'éс, дисти́на аргáти за да прáв'ат пастáл* [MS,t,5].

пастарма (и: **пăстăрмá**)* f **1.** 'месо од овца, нарецкано, се чува покриено со многу сол, се користи зимно време'; **2.** изр.: **кут пăстăрмá ќи-т нăпрáвум** (= силно ќе те изнатепам, ќе те направам да личиш на пастрма) ~ *мóлчи, зéр áк стáнум кут пăстăрмá ќи-т нăпрáвум, ќинă-мóји дă-стáниш* [ПК,2(171)]; ~ *тогас и тој кату излезе при них, сос тешката бозлугана ги направи сичките пастарми на земјата. От них излезе един јунак, пак самовил, сос него три дена и три ноќе си борјаха* [V,PM,216].

пастúр m 'човек што чува овци, овчар' [ИГ,128].

па́стри impf **1.** 'чува' ~ *и такá останáла прúказ, да га приказýват на сиромáси човéци и, аку нáјдат нéшту, да знáјат кáк да гу пáстрјат* [V,PM,19]; **2. 'средува'** ~ *са-свăрши́ свáпта. Дéцта, ви́е дрýјсте дéца, дóма устанáја, неутúдија ни́где. Е, нáпкăмта, каса-вăрнáја, са-вăрнáме ни́е на-нáзăт, вúќе фáтине да-си-пáстрине* (= средува – објаснувањето е од авторот), *да-са-изми́јш, да-си-напрáвиш* [БМ(Цр),207]; **3.** 'чисти од бурјан, плевел' [MS,s,80].

па́су n 'пасош, документ за идентификација' ~ *заш'тó ут Сулýн на гóр'ą ни мóж'иш'и да прумин'éш' ... áку н'éмаш' пáсу ут Ингили́зиту* [MS,t,2].

па́суш (и: **па́шуш**) m **1.**, в. **па́су** ~ *и кá дујдéме тýка, а-брé вáадăн, а-брé ýтре, ду-дéн-дăнéска сè нă Кýкуш óјме. И ни́ą дýри шó сме ródини тáм, áко нé сме зăпомни́ли нóго, ја-вáадăн, дă-мă-пýштат ми-сă-óде нă-дóлу, тáм дă-*

живе́м. Ја, па́шуш прăви́х ваа нидéл'а, то́о пумина́л ро́кут, но́ф прăви́х, не́ка до:-пу(т)пи́шат д-о́дум на-до́лу [ПК,2(Пос-293)]; **2.** 'документ за сопственост на домашно животно, крупно' ~ *Иде до́ма, по́ гу-пи́те та́тку-му и ба́ч му, ба́чăвцте. "Ка́к бе́ си́не, шо́ напрăви́ ваа гуди́на?" "Та́те, ни́што". "Е, што́м тăка́, у́тре-j пито́к, ќи-му-иска́рме едно́ па́суш, ќо-иска́рме нă-паза́ро, ќо-пруда́јме* [ПК,2(Ним–271)].

па́сăна adj 'се кажува за бремена кобила' [ПД(125].

пат interj 'подржување на звукот од удар' –... *се́де нă-ăнă-плăни́нка и сă-чу́де шо́ дă-пра́ве, не-зна́е де́ка дă-фа́те. Ле́же та́м пуд-ăнă-се́нка, ко: пу́ле ăну-пи́ле ци́фка е... пу́ле та́му ăнă-змиа́ сă-де́бе ду-сиде́лту дă-му-j-зе́ва пили́шчата. И во́ извајќа то́ буздуга́нут – па́т! Мăну́ва* [ВВ(Кр),312];~ *пи-та́л: "Де́ка-j?" – "Ја́-а та́му у-дру́гта удаа" – му-ре́кле. Во́ вле́ва на́тре, та́: ста́ну́ва, а́ма дур-дă до́е ре́т дă-ста́не дă-гу-ка́сне, дă-гу-ла́пне, о́н су-буздуга́нут – па́т! Му-и-уди́ра ти́а гла́вите* [ВВ(Кр),312].

пат-пат interj 'извик со кој ги мамат, ги повикуваат шатките' [ПГ(Фур)].

пати́тра* f 'ногалка (педала) на направата разбој' ~ *и с'ă за гу привăз'е́ми на разбо́ју; з'е́вам цилофтину, ги з'е́вам пати́трит'а* [MS, t,7].

пат'и* impf **1.**'се измачува, страда' ~ *и му вил'а́т: "ха́јдибе́ Ќел'е́ш'! ни сă вăрками, ти о́ш'ти ути́ваш'" "ш'то́ да пра́в'а!? такфо́с халат ми да́хти, тузи́ гу па́т'ах"* [MS,t,35]; ~ *му вили́: "икси́ќ да б'ăш'и и гăската, тузи́, ш'ту гу па́т'ах јас, н'ăј за ка́зува́ни!"* [MS,t,57]; ~ *му-ве́ле нăжéнта: "Спре́ми-сă ќ-о́јме ва́ но́ш нă-то́ ме́сто. Има а́рна му́зика, а́рно јăдеје – та́му ќи-сă-виселиме". Му-ве́ле: "Не́мој, не́ пра́ј та́ка. Ќи-па́тиш, ма́жу!"* [ДК,131]; ~ *Виде́х, прăвиде́х, нă-че́до ме́сто, шо ви́кме ни́а, дăде́х гă се́стрă-ми, даде́х-гу и бра́тчито. Исчăши́-га, учисти́-га, та́м уф-До́јрăн. Не́-j-пузна́м чуве́цте та́м уф До́јрăн, са́мо и са́мо дă-j-зе́мат-ги. Ет, то́о сăм пати́л ци́нам де́ца, а́ска* [ПК,2(359)] – во изводокот е регистрирана преодната фаза од извлекувањето на кратката заменка пред глаголот: кога паралелно егзистираат и двата типа, и стариот и новиот – кога е во препозиција во однос на глаголот (во случајот во блага заповед): **дă-j(ги)-зе́мат-ги** – **за ова в. во граматичкиот дел**; ~ *ха виде приз паратирот и му вели на нејн мăнж: "ету, глендаш тиа калугери, што шетат по тука? Наши л'уди са. Татко ми ги пусна да на терат. Сакин да не излезиш по вăнка, да тја видјат: за ти познајат, та сетни лошу за патими"* [V,PM,238]; ~ *му вели така сос грозност: "господине, да ми кажиш право, колку карагроша зема о-тиа, зашто лошу ке да патиш!"* [V,PM,39]; ~ *"ету ту́ка осáт таја плани́на са, л'у ти са мо́л'а, вăрни си насáм, бари ти́нака да не пáтиш ни́шту"* [V,PM,21]; ~ *лиш'и́цата хо́ж'да пукра́ј арасла́нут: "ш'о́ пáти ту́ка ца́рему?"* [MS,t,77]; ~ *пак сă фáтат да игрáјат кумáр'; пак гу пáти кутý прăвната пáтка, му ги з'éха пари́т'а* [MS,t,9] – овде глаголот **пати** (страда) е употребен како преоден; **2.** изр.: **ќи-ви́де и ќи-па́те** (= ќе страда) ~ *ус-то́о ли́гуво де́те ќи-ви́де и ќи-пáте* [ПК,2(201)].

патилкă f 'страдање' ~ *тја завчас сја разделила и му сторила пăт и, като заминал от другăтă странă, питала го: "Каде шта идеш, синко?" Тој и на нејă казал сичкăтă*

си патилкă, и чи вăрвјал да идјă да сја пита при слăнцето, што да прави [V,PM,284].

патири́ца f 'дрвена направа со која луѓето со повредена нога, или без нога, се помагаат кога се движат' [MSs,80]; ~ *ее-е, шó чувéк би́ше, пă нóго аи́р видé, умрé на-гудúнта. Туку нéјсине, аднó дéте устăнá, óно уд úгла* (инекција) *сибéп сăкáто устанá, сјáа ус-патăри́ци óде. Здрáво би́ше дéтто, инжéкција кá му удрúа, устăнá сăкáто дéтто* [ПК,2(Иц–289)].

патри́ца f 'првиот ден по празникот', во случајот по празникот *служба* (според Тановиќ): утредента е *патрица*. Тој ден *служба се испрашќе*. Секој што ќе дојде ќе биде почестен со ракија и кафе, а жените со леб и варено месо [ТГ,215].

пати́тра f 'дел од направата за ткаење' [MS,s,81].

па́тка f, zool., Anas 'птица (домашна или дива) живее покрај води, лесно плива' [ПГ(Фур)]; ~ *му вели на јунакот: "Ej побратими, от татка ми, ти куртулисах толку пăнтја, ами сега как да ти куртулисам от мајка ми? Сега инак не можи. Ади за ти метна у морету, ти ки си чиниш патка* [V,PM,279]; ~ *а-фăрли́ле при пáтките тáму у-крушни́ците. – "Фăрлите-му трó лéп нéка јáде!", му рéкал. И тá кóга и-ви́шла, му рéкла: "Гóспуди, шó рéку јáс, ти шó ми дáди". Е, му-фăрл'ăт нá-патките и нă-нéа му-фăрл'ăт* [ДК,114]; ~ *та кули́бăта а-нăпрăви́л óн тăмáн пукрăј édна бáра, éзерце. Уф-тó: éзерто пăимáло сè пáтки дúви. Вájн утéпе, ýтре утéпе, фăти́ло и зúма, пăднáл снéк* [ПД,154].

патка* f 'страдање, **тешкотија'**, в. **патилкă** ~ *на ва питачка му са пувăријна на чувек изридувачката на сăта патки шо имам пумината* [ME(P),67]; [ME(P),174]; ~ *пак сă фáтат да игрáјат кумáр'; пак гу пáти кутý прăвната пáтка, му ги з'éха парúт'ą* [MS,t,9].

пáтке impf 'удира (со рака)' ~ *áк тă пáтнум аднá* [ПД(116)].

пąтлицáн m (често во pl: **пąтлицáјне**) bot., Lycopersicum esculentum (Solanum lycopersicum) 'зеленчуково растение со црвени, сочни плодови' [ПК(...)]; кај Малецки, од Солунско: освен **патлиц'áн** има и **патлац'áн**, сп. **ч'áрна патлац'áн'ą, ч'éрни патлиц'áни, ч'арв'éни патлиц'áни** [MS,s,81]; ~ *аку саде сус колче, пăтлицане дă речăме или пиперки, а ако фăрле семе (чиница, учмен) сă вике сé:* [ПД(121)]; сп. **думáта**.

п'ąтнáјси num '10+5' ~ *и стујú пý на пąтнáјси дни и úди с'éтн'ą динкш'úјата да гу стóри д'éнúуви* [MS,t,5].

патóсува impf 'премачкува со глина долниот дел на просторијата, она по којашто се гази' (подот, **патосот**) [MS,s,81].

патрида f 'татковина, роден крај' [ME-(P),174]; ~ *тогáс тој стана прáв, са поклонú на господáро му и са прости сос нéгу ... и киниса, отúде на нéговата патрúда* [V,PM,15]; ~ *и такá Дéдалáта сă чýдиш'и, кáк да стóри, за да си пój на патрúдата* [MS,t,58]; ~ *на крајта на ланцката сколјацка гудина сă стукмих су брат ми Лазар па да си ом на патриата* [ME(P),67]; ~ *јас чиних нает да кинисам за милта ми патрида на крајта на Питровјут месец* [ME-(P),67].

патри́к m 'црковен, христијански великодостојник' (сп. **патријаршија**) [BV,-128].

па́тума f 1. 'подлога на приземје'; 2. 'спрат'; сп. **дјуш'амé, партимéнт** [MS-s,81].

патуна f 'основа, подножје' [MS,s,81].

па́тус m 'голем дрвен сад во кој се става грозје и се прави вино' ~ *за дад'é мло́гу гро́зди, за субир'е́ми мло́гу уки́ да за до́јми дума́ за гу змачками у па́тусу* [MS,t,4]; ~ *дру́гују мӑс гу рабути́хми, д'е́сит' дни́ завúра па́тусу и дувúр'а ... ~ ци́пур'е́ту ш'ту устáнуват у па́тусу, ги зва́ж'дами у катúт'ą* [MS,t,4].

па́тче n, zool., dem. од **патка** [ПҐ(Фур)].

па-у,па-у interj 'подржување на звукот што се создава при пукање со пушка и др.' ~ *бӑлгарските вујни́ци флизе́а уф-Мо́крӑне с-но́жуфто нӑпу́шките, те́рат пу-кӑштте дӑне́ма Гӑрци устáнни уф-се́лто.Прӑшитáа кӑштте, испӑднáа се́лто нӑ-во́нка. Па́ прӑпукáа и це́л де́н куршу́мто свире́й нӑднас, а́јде низ на́шо: дво́р: па́-у, па́-у* [ПК,2(222)].

паун m, zool. Pavo cristatus 'голема птица со убави, шарени пердуви' ~ *утишле, са главиле на един цар. Запеуве паунут царув, ца-рут рекал: "И! Што убув паун имум!" Трујцата браtја рекле: "Алатувут е поубув". Царут рекал: "Кој к-оде ут вас да го земе?"* [V,PM,272]; ~ *Предлозан му гу отнесуве паунут на царут. Напкум царут си пофалил којнут. Братјата рекле: "Алатувут којн е поарин ут твојут"* [V,PM,272].

пач'а f 1. 'долниот дел од ногата на животно, пр. од овен' [V,PM,376]; 2. 'јадење што е приготвено од долниот дел на нозете на животно (овца, коза и сл.)' ~ *като за подат: "добро вечер! дај Бог добро! чисти ви младиту!" И кату за седнат сички, тогај зентјут пăрво за му баци рăниците, така и нивјастата, и на сички му дарјува по една ширвета или чевре. После дарот јадат, пијат за кладат трапеза л'ап и от заколените кози или офци глави пач'а* [V,PM,250].

пач'авýра f 1. 'крпа за бришење што се користи в кујна, нечиста' [MS,s,78]; 2. fig. 'жена што не држи до својата чистоќа, односно што не држи до своето достоинство' **[ПК(Гӑр)]**; сп. top. **Пачаýрова Тýмба** – на тој рид (*тумба*) бил убиен човек со прекар *Пачаýра* (= нечиста крпа) – Трăнка, Валовишко [ЈИ, Ми...71].

паша f 'кога добичето кине и јаде трева – пасење' ~ *на-Го́спо* (рекол),*"ки-ми-напра́јш пти́ца, не-ми лу́вам живо́т ве́чи. Кӑде-е бра́тми, та́м и а́с". И затва́ ви́ка "т'ухх"* (име на птица), *зна́чи по-на́ши: "т'ух" се-ви́ка: "Што́ напра́јах". И затва́ ви́ка* (птицата), *то́ј про́литно вр'а́ми ви́ка са́мо, асе́а го-н'а́ма. Ко́га сто́ката излизаа на-па́ша* [ЛС(К),116].

паш'á m 'турски великодостојник' ~ *Пујно́ вр'ам'ą има́ш'и иди́н паш'а́ ина́ мо́ма ху́бава* [MS,t,54]; ~ *каталаху́ и́ди иди́н паша́ у нузи́ с'е́лу; д'е́ за по́ј? – у то́с ч'урбаџ'и́ја* [MS,t,48]; ~ *да си чу́ати ут л'у́дити, о́ти има́ле ние́т да ви продо́сат на со́бар, и на сӑдбити ки ви би́јат, и на па́шити и на царо́вити ки ви но́сат за́рди ме́н да мартири́сати на ни́х и на л'у́дити* [MV(K),326]; ~ *послушаха на старојут човек, отвориха портата; ету и това дјате, промина, гу фатиха, гу сториха цар. Тогас кату чуха братите му, отидоха при него: стрјаднојут*

са чини гинирал първ, а најмалкото са чини паша [V,PM,231]; *~ напкун го фатиха на Битолско... и му рече пашата: "а бе керата, ти не знаеше ли, што има обесечка? Ха!"* [МС(В),73].

Па́ша Ќупресѝ top. 'мост на р. *Серо́вица*' (не само зборовите, туку и структурата на сложениот назив е позајмена од тур. јазик: *Па́ша Ќупресѝ* = Пашов Мост [ЈИ,Ми...171].

па́шка f **1.** 'израсток на задниот дел од телото на животно, опашка' *~ сăс па́ш'ка ш'и́ка му́хат'а* (= со опашот ја брка мувата) [MS,t,54]; *~ му-ве́ле: "Ја́с ќи-сă-ка́чăм го́ре ќ-ă-чу́кăм, ви́а ќ-и-бе́рте, а́ма ја́с та́ка не́-сă ве́рвăм нă-ва́с. Ви́а ќи-суберте, ќи-бе́гăте. Де́к ќи-вăсти́гнăм ја́ска?" – "Е, шо́ дăпра́јме!" – "Сăте зă-на́шките ќивă-вăрзăм зă-кру́шта"* [ДК,118]; *~ легнал да спие и, га си разбуди, га гленда една страшна змиа: главата и беше на врахот на брјаспот, пашката и на земјата* [V,PM,222]; *~ мишката отиде на самоладарникот сос самоладу, си намака пашката, и пак оттамо отиде на червен пипер, си упипели пашката* [V,PM,204]; **2.** 'долги перја на задниот дел од птица' [ПГ(Фур)]; **3.** 'дел од нива, ожнеана поста' *~ ва́адин би́х на па́шката, пашка́р нă-жни́нто;* **4.** 'дрвото што го сврзува ралото со јаремот' [ПК,2(83)]; **5.** 'плетенка од косата на девојка (или жена)' *~ тогас момата са запрјала тамо, та ја беха дали три златни јабалки на пашката и ги кладоха. Тăј кога отиде момичката у дома на мајка ѝ фтресена* [V,PM,218]; **6.** изр.: **вăрти су-па́шкăта** (= се умилкува) *~ прăви́а ручо́к, му-ви́ка: а́ј, ричé, во́ по́рцшто зе́ви-го дă-му-но́сиш нă-то́ шо́ на́ј ми́ј ми́ло, на́ј ми́ј ми́ло. Га́здата му-ви́ка, зна́чи нă-же́нта-му дă-муно́си. Ама во́, ка-испăдна́ на́двур нă-тре́мут, куче́нце има́ли, вăрти су па́шкăта... (нă-то́ му-да́ди)* [ВЕв-(Кор),304]; **му-флизе́ му́ă пут-па́шкăта** (= *не́кој а́ко тăрчке нă-ва́м, нă-та́м*) [ПД,137]; **ма-испрăви́ па́шкăта** (= му помогна) *~ ма-свăрши́ рăбо́тта, ма-испрăви́ па́шкăта и са не́ прăзна́ве* [ПД,-137]; **си-свија́ па́шкăта** (= побегна, си замина) *~ сă-нăјăдé, сă-нăпи́, си-свија́ па́шката, ни дă-пла́те, ни дă-пи́те* [ПК,2(194)]; со слично значење: **кре́ни-си-а па́шкăта** *~ уд-нико́лку де́на сă-искри́вăл, сăзăпу́стăл, сла́п, су-ти́а ра́ни – гупушти́ле нă-ăвли́јте та́му. Кри́ф ко́јн ко́ј ти са́ка! Уд-нико́лку де́на то́ кре́ни-си-а па́шкăта о́ди-си!* [ДК,141]; **која какараска Госпуд е а уставил биз пашка, па и нас да на забраве!** (со овие зборови се бранат оние младичи што не се решаваат да стапат во брак) [ТГ-306]; **ко́зта дăрча га би́е, о́на па́шкăта нагó́ре** – поговорка, се кажува за оној што се инати и што се прави важен кога не е во право и кога има тешкотии; сп.: **дăрча** 'продолжителен и студен дожд' [ИГ...]; сп. **куjрýк**.

пашкар m **1.** – тој што прв ќе започне да копа и го тера првиот ред се вика **танчар,** а тој што го тера последниот се вика **пашкар** (лозјето и бавчата со црници се копаат, а *бубаку́т* – памукот, *чиничката* и *бустанут са прашат*) [ТГ,333]; **2.** 'исто така се вика и тој што жние последен во постата' *~ ва́адин би́х пăшка́р* [ПК,2(96)].

пашлăк m 'место каде што пасе стоката, пасиште' [ПК,2(83)].

па́ш'оф* adj 'она што му припаѓа на пашата' ~ *мо́ј сиромáх са почýди и от стрáх ни знáиши, штó да отговóри. И така гу собрáа сијмéниту, гу закарáа на пашóф конáк* [V,PM,27]; ~ *тóс в'éч'ер на врăх ќерамúдит'ą úсă тантанúсам, алá ýтр'ą в'éч'ер сăс паш'óвата мóма úсă куц'акладúсам ('за си пригăрнам')* [MS,t,54]; ~ *пашóвите л'уди колку потерáа, н'áкој н'а можáа да фáтат* [V,PM,27]; ~ *и тој един ден ми најди на чаршиата та ми стегна млого, сакаши да ми затвори в пашовот конак; и јазе, кату човек, са оплаших* [V,PM,194].

пашота (или **анодино** – etr sulfurik) f – производ што во минатото кога немало граница, *кирациите* го пренесувале од Солун во провинциите, во казите; освен *пашота* носеле *нанеја, нишадрујy* (амонијак), *рачиново* (рицинус), *сулфато* (кинин), *ѓок таши* (модар камен) [ТГ,414]

па́ш'та (си)* impf 'страда, доживува несреќа' ~ *и вилú на бáбата: "такá, такá си пáштам јáс тýкá"* [MS,t,9]; ~ *е, мáли, мáли, да м'ą знáш', ш'тó си пáш'там – умр'ăнт мăнч' за в'énам* [MS,t 52]; в. **патка**.

па́шчичка f , dem. од 'пашка' ~ *aj, утúшле у-јáзут, ма-а-вăрзáла кăрблăта нą-вóлкут зą-пáшкăта, гупуштúла у-јáзут... вóлкут му-саскинáлă пáшкта и истăрчáл. Мусa-пуплąкáл нą-кума-Лúја: "А, кума Лúе, мóр вúди сăм бис-пáшчичка!"* [БМ(Сар),203].

пе́гичка* f 'местенце, точка со потемна боја во однос на бојата од околината' ~ *скóврăно шó-ј и óн тăквó-ј, сáмо шăрéно-ј, бујáта мó-ј: шăрéнко, бéло и сúво, и тăкá цăрни пéгички úма, фúнс пúле-ј* [ПД(126].

пе́да, и: **пе́нда*** f **1.** 'растојанието меѓу малиот прст и палецот, кога раката е отворена' ~ *пéн пéндă и удáјатą длăнгą* [ПсС(3),69]; ~ *и тáа влéгла. Ткáла, ткáла, ткáла, нé знáе дă ткáе, ама тáка гу рéчи тó. Нă-мужúла дă-суткáе нúту двé пéди* [ДК,113]; **кај Малецки: п'éнт', п'éнди** (pl) [MS,s,-81]; ~ *тогас попов син му вели: "е, крив дјавол, дур сега ти беше живот!" и гу одри една бозлугана, гу закопа со сè нетри на земјата четиријсет пендја* [V, PM, ,274]; **2.** 'простор колку една педа' ~ *"Ка е арно Госпуд некa даде! Да ви даде длăг живот и кăсмет, арин век и на секуја педа пу ока бирикет ... Госпуд да ни живеје кртеникут и новата кртеника!* – со тие зборови кумот се заблагодарува на поканата да венча. На ова, присутните ќе викнат: *"Амин! Госпуд да пувеле така да биде! Уд твоја уста уф Божји уши!"* [ТГ,161]; **3.** изр.: **педа човек лакут брада** (од приказните 'симбол за нешто недобро' – човек на кого телото му е колку една педа, а брадата колку од прстите на раката до лактот) ~ *на вечарта дошле друзите братја, го питале, кăде е бишката? Он им кажал: "Дојде еден педа човек лакут брада, а смукна бишката, си избега". Вичерале таа вечар сух леб и солче и пиперче* [V,PM,270]; **пе́да и че́пур** (= се кажува за човек со низок раст) [ПК,2(188)].

пе́дăсăт num '40 + 10' ~ *пéдăсăт сă пишáх тóѓи; кóлко, цăл вéк сум извăрвéла, ич нé знáм. Уф Сóлун, јá, куту сáа, зăýмина, сè сáма* [ИГ,121]; и: **пе́ăсе** ~ *нáшто сéло сă-вúкше*

Мура́рци. Тва́ би́ше гуле́мо се́ло. Уфуко́лита би́ше пъ́рво. Три́ста и-пе́йсе къ́шти би́ше. Сѐ христе́не, не́мше ни́каква дру́га ве́ра [ПК,2(215)]; и: **пидис'е́т** ~ *му вили́ мума́та ... : "зна́ш' какфо́ пръ́стин да нагутфи́ш'? на та́тку за и́ма то́п цо́ха, на ма́јка за и́ма то́п купри́нин, на м'е́н'а за и́ма пидис'е́т пиндо́лари"* [MS,t,28]; ~ *му да́ди ч'урбаџ'и́јата пидис'е́т ли́ри, гу кла́ва у дисајќу и тръ́гнува да си по́ј* [MS,t,16]; ~ *и тува́р'а пидисе́т укъ́, ути́ди на дирминџ'и́јата* [MS,t,78].

пеза f **1.** 'чувство на срам и непријатност' ~ *и то́јнака веки не мо́жиши да тарпи пе́зите, еди́н де́н зема́ едно́ въ́жи ... да си обеси* [V,PM,7]; **2.** 'неприфатливо однесување, срамотилак' ~ *ади́н уд на́што се́ло гуле́ми пе́зи напръ́ви, де́ф фати́* (= побегна, исчезна) [ПК,2(159)]; **3.** изр.: **му съ́ бијъ́т пеза** (= го прават смешен) ~ *нијдна́ женъ́ и повичкиту мъ́жъ́ нијдна́ скъ́ршенъ́ гъ́рцка не знаат, ут шо колко за да му съ́ бијъ́т пеза* [ME(P),83]; ~ *"На ти една стиска алтъ́јне!" – "Ним са бии пеза сус мене: дај ми колко чинат!" (Читајал, зашто на шака му веле)* [V,PM,274] – во контекстот имаме лексички архаизам: **читајал** = мислел; сп. во рускиот јазик; ~ *а-фъ́рли́ле при пáтките та́му у-крушни́ците. – "Фъ́рлите-му тро́ ле́п не́ка ја́де!" И та́ му ре́кла: "Го́споди, шо́ ре́ку ја́с, ти шо́ ми да́ди". Е, му-фъ́рл'ът на́патките и нъ́-не́а му-фъ́рл'ът. Ти́а съ́-би́ът пе́за су-не́а, съ́-чи́нът* [ДК,114]; со блиско значење: **на пе́за да гу зе́ват** ~ *фати́ха на пе́за да гу зе́ват: "то́ј л'а́п не́ма да ја́ди, а́ма къ́шта са́ка да ку́пи"* [V,PM,18]; ~ *си буташи сѐ нетри на пипелот; дури веки ја беха извадили едно имја – кутро пипелашко! Друшките и́ на пеза ја зевали, хем ја вел'аха: "варај, кутро пипелашко, не принде́ш, л'у си буташ нетре на пипелот"* [V,PM,205] – употреба на кратката форма за прав предмет **ја** наместо дативната 'и́': **хем ја вел'аха**; ~ *тогај му рече на Гъ́рциту: "добро утро ви, братќа!" И они си насмејаха на Бъ́лгаринот, кату на пеза гу земаха веки* [V,PM,179].

пезадром m 'пешак' ~ *вратејке, вратејке, пак излезе на друмот, идејке каде дјатенто кату пезадром, въ́рзал на ногата* (пишува: 'ногато'!) *едно џангараче* [V,PM,155]; ~ *тогај царот на него бакшиш и дал много, да и пуснал много аскер да го достретет синот му. И кога го донесеха при царјут, радос голем си чини меѓу них, и ж'ал многу му дојде на сирак пезодром* [V,PM,156]; ~ *и дјатенто стана и фатили да въ́рвјат на пътот, Зарзавилата на врăх кон'а применент, а дјатенто отпрет него пишјак пезодром* [V,PM,156].

пе́зе* impf 'срами, засрамува' ~ *ја́с т'а пе́з'а, ти м'а пе́зиш'* (= јас тебе те срамам, ти мене ме срамиш) [MS,s,82]; ~ *д-о́јш, до-испе́зиш а́дно а́рно; ~ ка́ ми-дујде́, ка́ мъ́-пизи́, ка́ мъ́-пизи́ пръ́т-л'у́јто, мъ́-зъ́купа́* [ПК,2(83)]; ~ *пак тиа Гъ́рци: "е море, дебелоглав Бъ́лгарин, ти на земјата си бил добитук, а не човек". Болгаринот веки малч'аши, наколко да го пезеха тиа двата Гъ́рци. Вечерот са спали харно, и времето са беши умундрило* [V,PM,179] – на крајот од текстот среќаваме остаток од назализмот и замена на големата носовка со **у**: **са беши умундрило,** што не е карактеристично за овие говори.

пезевéнк m 'тој што врши неморални постапки, клеветник' ~ *Вăндо сучéтта ѵтидé уф-Пăјăк плăнúна. И-кăзнúја. Оште ќе-кăзнеа, óште ќе-бéреа, áма се-уткрúй тó пезевéнк шо-нé-се-придăдé. И тăкá избегáа нăгóре* [ВЕв,299]; ~ *адни арăмúј имáли нóго пáри. И сиднáли дăпучúват тáм. И-адúн ќ-óде дă-сăмóче ду-вăлко. "А, а, пезевéнк, шó тéриш тýк, мă-јзмучá!"* [ПК,2(191)]; ~ *нúа тú и дадéме да и гóтвиш пезевéнк* [BV,131]; со редукција: ~ *пизивéнк н'áадин, áк-тă-фáтум ќи-вúјш дéк сă-рóжде лéбо* [ПК,2(84)]; освен **пезевенк** Тановиќ со исто значење запишал и: **кодош** [ТГ,194], но според нашите сознанија **пезевенк** има пошироко значење (негативно), а кодош се сведува на 'клеветник, шпион'.

пéј m 'гаранција, залог во пари' ~ *тогáс кадúата му велú: "такá не бúва, господúне, амú úди да докáраш дéсет хил'áди гróша пéј"* [V,PM,18].

пејан adj 1.'учен, образован' ~ *там имаше братјата на владиката, што беше тога, што сă викаше Партеное, учен од Русија беше, пејан с царот на едно школ'о* [MC(B),91]; ~ *ного пеин чувек бише татку-ти;* ~ *Пу-нéкуја гудúна ăднó ýд-дéцта, шó ј-мáше прăтéно нă-пејăјне, сивăрнáл уд-скол'óто, áма немăјќи зăшó дă-си-зăфáти дă-рăбóти, пăк си-зăкăчúл зă-рáлцито дă-óра. Кăто пеáн чувéк немáл мирăк дă-óра и дă-кóпа* [ВЕв(Кал)292]; ~ *тó дéте кáто нóго пеáн нă-сăте сил'áјна му-пéјл книгите шо-му-úдија удăскерлăк или уд-дрýго мéсто и сăте сил'áјна гу-сăкáле и прăвúле гулéмо ихтибáр* [ВЕв(Кал)292]; 2. fig. 'советуван, со извесна доза на притисок' ~ *пéин-ej, шó-ј тóлко мúрин вáадăн;* 3. 'нешто, во конкретниот случај жито над кое попот пеел молитва' ~ *тóо жúто-ј пéјно, апнáјт-си за-здрáве* [ПК,2(83)]; сп. **пејно масло**.

пејани n 1.'кога се артикулираат гласови низ песна' ~ *кату как правјат на зентјут, така и на нивестата сос пејани, сос хоро. За сторјат една каниска, штото га за дојдат сватовито и кумовиту... тогај му ја поклонуват тас каниска на кумот* [V,PM, 248]; и: **пејне** ~ *то: уд-нóго пéјне, уд-нăстúнка грéздăво гувóре. Гăрлуту мó-ј уд-нăстúнка, нăстúнин и гувóре гăрличáво. Имше адúн гувúка Гăрлицта. Сè гăрлише óн, бóлис. Гăрличáро Мúцо му-вúка:* [ПК,2(242)]; 2. 'учење, училишна наобразба' ~ *árно-ăма нéчурбăцúјăта, сăте дéца нé-ј устăвúл дă-рăбóтăт кăто чифчúј, тýку нéкуи уд-нúх и-пушчúл дăпéјăт зă-дă-зăфáтăт нéкуја ýка. Пунéкуја гудúна ăднó ýд-дéцта, шó ј-мáше прăтéно нă-пејăјне, си-вăрнáл уд-скол'óто* [ВС(Кал)292].

пéјна f 1. 'сапуница' (со исто значење: **скама**); 2.'меури што се прават при брзо движење на вода, млеко и сл.' ~ *тоа детто рекло: "Ќаа! Пушти ме ваа sастра јас да гу носум и оште сус пејна да и гу дадум!"* (млекото) [V,PM, 295]; и: пена ~ *вéли на нéгу: А бизвéрна рóда, дýри кóга ки бúдам су вáс? Дунсéјти гу вáка на мéне. И му дунсóа на нéгу кăд нéгу. Да ká гу видé, скóро емéн гу путрисé на нéгу рăѓата, и паднá на зéмнјата, си вáлкаши су пéна уф ýстата* [MV(K),285] и: **пјана** ~ *ету кату шу протудраку, заедноч стана, отиде аф куриата разиден, от устата кату река изл'аваши пјана, и от далеку ошти фати да вика: "кој си тинака бре, што сечеш дăрва на мојта куриа?"* [V,PM,76],

односно: **пáна** [MS, s,79].

пејно масло n 'осветено масло, масло над кое пеел свештеник' – според народното лекување болното уво се лекува така што внатре се сипа малку **пејно масло**, некои стават и **слáзи** од винова лоза – кога лозата се реже, други варат праз, и така варен, откако ќе се исцеди водата се става околу болното уво итн. [ТГ,231].

Пејчúнова Кýзн'а top. 'ковачка работилница на *И. Пејчинов*, од Г. Броди, Серско' [ЈИ,Им...,171] – во контекстот имаме присуство на лексичкиот архаизам **кузн'а; сп. во рус. јазик**.

пéк m 'голема горештина' ~ *кату не бéши научéн на таквá рáбота, и от млóгу захмéт, от пéк слáчоф, от млóгу топлинá си разбол'á. Вечерóт легнá дóма бóлин* [V,PM,150]; ~ *вáа нидéл'а бúше нóго пéк; сè изгурé тóо пéк.* Сп. уште: *шó си-застанáла нă-пéкта; мă-фатú* **пýкта пéк**, *кá ќи-с-јóдум кój знáа?* [ПК,2(84)]; ~ *пéк е вóнка* [ПД(Фур)]; времето на две недели пред Св. Илија народот го вика *Свити Илијув пек, или Свити Илијув огин.* Народот кажува дека во тие дни може на човека да му зоврие мозокот и затоа не се работи по нивјето, или пак ако и работат тогаш трае само до 9 саатот, потоа ја остават работата зашто од силниот *пек* не може да се работи [ТГ,16].

пекул m 'ад, каде што одат душите на грешните' (празноверие) ~ *и му дујдé врéмито, умрé сиромáхот, да му нóсиле Анѓелити на Авраáм уф пазýвата; умрé и зингúнут, и гу купáа. И си а зé óчити уф пéкул, да флизé уф тéмно на мăка, а гледá на Авраáм ут далéко, и на Лáзар уф пазýвата негова* [MV(K),274]; ~ *тóга ки уговóри и на нúх, и ки рéчи: Истúна вéл'ам на вăс, кóлко нé чинúхти на вúа сиромáси, нúто на мéн чинúхти. Да ки си óдат вúи на вéшново пéкол, па прáвинти на рáј жúв дувéшно* [MV(K),282]; ~ *ричé на нéгу: Блазé ти и, С..., шо нé ти лúпса нúто снáга нúто крăф, тукý Тáтко ми шó и на небúнити. Ијáс па ти вéлам óти ти си Пéтро, и наврăс тéп ки клáдам тéмел да прáвам Црăкфата ми; и пóртити уф пéкул нé ки мóжат да и повлáдат на нéа* [MV(K),322]; ~ *тóо шо прáве лóшо, дýшта уф пéкуло (кăтрáно) ќи-му-óде* [ПК,2-(84)].

Пел top. **'име на место (извор) во Ениџевардарско'** ~ *на во извор пăтниците пазарејна... гу велјат "Бајната",... селјанто на блискуту му ду негу селу – "Пел"* [МЕ(Р),69].

пелатúја* m 'купувач, муштерија, клиентела' ~ *кăк вúд'ăха миш'турúјиту (пелатúјата) тýс прéпнуту д'ăтл'ă ... фáт'ăха сúч'ка да хóж'дат тáму* [MS,t,81]; [MSs,81].

пеливанлăк m 'херојство, јунаштина' (често пати иронично) [BV,129].

пеликáн n. zool. Ciconia alba 'штрк' ~ *а пеликáно úмă нăпрáвено седéло и ми пázи, нă-мójтă кăштă úмă седéло, вúкă, и óн гă-лекýвăх. Викнéјте-го дóктору, тój ветеринáрниу. Викнéјте-го, ќе-ви-кážи кăк е-бúло* [ЛС-(К),129]; ~ *шетájќи нă-лóф нă-еднó м'áсто, глéдă едúн пеликáн, штăркăл, еднóто крúло ýдрил, не-мóш дă-лéтне. Вúкă: "Тój ќи-го-утéпă н'ákoj, немóш дă-бéгă". Дигнýвă-го, го-нóси пá нă-úстиă лéкăр. Вúкă:"Ќи-го-лекýваш"* [ЛС(К),128] -- нивелирањето на остатоците од падежниот систем кај заменките е позната работа во македонските говори, но тоа обично

се случува на релација: директен и индиректен предмет во реченицата, пр. **нас ни даде, нам не виде** и сл.; во југоисточните говори ова рушење е напреднато па во конкретните случаи формата за номинатив ја среќаваме наместо формата за директен предмет; во првиот случај: **ви́ка, и о́н ґа-леку́вах** (м. 'него го'), во вториот: **то́ј ќи-ґо-утепа́ н'а́коj (наместо: 'него ќи-ґо-утепа́ н'а́коj')**. .

Пелцка Вагја top. 'име на голема бразда со вода, вада, во спрега со старото име **Пела** (врзано со Александар Македонски) – во реонот на с. Постол (Ениџевардарско) [МЕ(Р),-77].

пелте n 'нишесте, скроб' – ако мајката нема доволно млеко уште од половина година почнува да го храни бебето со *каша* од гриз, или со *пелте* (нишесте) [ТГ,130]; во соседниот кукушки говор запишавме: **пил'те́** 'желе, извриен сок од овошје' ~ *нăпрăви́х пил'те́ уд-дýjни, о-тури́х уф-кăлáп* [ПК,2(84)], исто и кај Малецки (од Солунско): **пилт'е́** 'конфитур од извриен сок од овошје' [MS,s,82].

пел'те́к (и: **ґăнка́ло**) m 'тој што датка кога зборува' [ПД(115)]; [MS,s,81].

п'е́на f 'пародршка, перо за пишување', в. **кундилуфо́ру** [MS,s, 81]; освен во Солунско називот е регистриран и во Гевгелиско [ИГ,127].

Пена 'ж. л. име запишано во Мегленско' ~ *ни Пе́на ути́де. Пе́на, но́jќта ка-дуjде́jа пугăзе́јте, дăре́кне, то́гин ути́де, но́jќта, мускăрши́лă не́колку саáни и па́ да-а-не́ма. Ет тăка́, му-скăрши́лă две-три-са́jне, тăка́ бига́* [БМ(Цр),207].

пенда́ртос m 'леб што се носи в црква во врска со одреден верски ритуал' [BV,130]; **петолебие**.

пенжjура f 'застаклен отвор на ѕидот', в. **пенџере** ~ *и хи ре́че: "Лýбе, ма́лка мо́ме, мо́е весели́у, на ску́та ти ма́лку шта задре́мам, та да гле́даш прос* (sic) *зла́тна пенжjу́ра, аку да ви́диш от на́зи ба́рчи́на да са подаде́ н'а́ква ма́гла, и на че́са да ма ру́каш"* [V,PM,260].

пензја f 'парични средства што месечно од пензискиот фонд ги добиваат пензионераните личности' ~ *ти́, бра́тче, ним са-секи́рај за-до́ма, ти се́ди-ми ту́к jа́с ќи-та ра́нăм, ним бе́ри гаjле́, jа́с си и́мăм пе́нзја, ти ќи-би́диш су-ме́н, ни́ на-ни́куj не-мудутижу́jш* [БМ(Сар),203].

Пено (Петре) 'м. лично име запишано во Гевгелиско' [ТГ,114].

п'е́нт' f 'растојание меѓу палецот и малиот прст, кога раката е отворена – педа' [MS,s,81]; стсл. **пѧдь**; в. **педа**.

пенџере* n 'отвор на ѕидот за да влегува светлост, прозорец', в. **пенжjура** ~ *гăлăбот, кату отиде на царските конаки, кăсна аф пенџерету аф она удаја, што седиши царjут* [V,PM,63]; и: **пинџе́ра*** ~ *си ре́кле: "Ни́а ќи-зăтфо́риме су-ину-вилéнце пинџе́рте, не́ма да́-сă-ви́де". Е, ти́а и-зăтфури́ле пинџе́рте, му-ре́кле: "Ќ-устájме иднă-дýпка дă-гу-ви́jме цáрут"* [ДК113]; ~ *ину-вре́ме на-за́мăн има́ше ину-цăр, инă-цăри́ца. Ама но́гу ле́па шу-бе́ше цăри́цăта нима́ше тăкфа́. Е, о́на си-бе́ше нă-пинџе́рта и пуле́ка-пуле́ка сивизе́ше* [ДК,144]; (кај Будишевска: **пенџера** – BV,130); **в. пинџерка**.

пенџерина* f, в. **пенџере** ~ *тоjнака беши млогу хитăр да а побегнал: приз пенџерината скокна* [V,PM,35].

пенџехир m 'вид облека' [V,PM,376].

пенџирја* f 'застаклен отвор на ѕидот', в. **пенџере** ~ *га отво́ри кӑштата, влезе́ не́три само́с, зема́ кни́га, от-*

во́ри пе́нџирјата, фати́ горе да изва́жда јурне́к схе́дио [V,PM,18].

пе́п'ал и: **пе́пел** m || f 1. – 'материја, ситна (во вид на прав) што останува по согорувањето, пр. на дрва, има сива боја' ~ *но́с, ш'ту гу зва́д'ахми за пикме́с гу кла́вами у каза́ниту, гу фӑрл'ами и пе́п'ал н'е́тр'а* [MS,t,4]; ~ *мо́ш' да клад'е́ш' ниш'а́н'ӑ, на зим'а́та пе́п'ӑл за настил'е́ш'; и на ска́лата парма́ку катра́н за гу нама́ж'иш'* [MS,t,22]; ~ *си завратја еднош на л'аво, еднош направо; душа не остави жјува. Тогас отива и на царјут от крӑстот на дол гу праи прӑст и пепјал, от крӑстот нагори гу остави здрав* [V,PM,226]; ~ *детето родено от пепелта на изгорена глава* [ИГ,110]; ~ *едно време имаши еден сиромах, којто пу сапунџиите носиши пепел и са храниши* [V,PM,47] – во минатото пепелта се користела при перење, наместо сапун, веројатно и во првото манифактурно производство; ~ *ји р'е́ч'и на ма́јка-му: "да ми сто́риш' дв'ӑ магар'ӑнта ут п'е́п'ал!"* [MS,t,48]; и: **пе́пил** ~ *за ја запа́ли раж'ани́ната да згори́ и да ста́ни пе́пил* [MS,t,66]; 2. изр.: **пе́пӑл ти нӑ-изи́ку̀т** (= да не се оствари тоа што го спомена – се кажува кога некој ќе искаже некоја пакосна, односно еретичка мисла [ПК,2-(188)]; **огин да те изгоре, пепал да не устане уд тебе** (= да те снема – **клетва**) [ТГ,320]; **восук са правимă, пепӑл** (= кога некој ќе стане блед, пеплосан, во случајот од страв) ~ *на-но́се на-то́ ме́сту де́ка-и скри́мă али́штта, де́ка-и устави́мă пу́шките... на-то́ ме́сту на-но́се. Ејгиди, ма́јко, ни́е су-бе́ла у́ста, са́мо са-прузи́рămă на-сра́на су-другарин-ми. Бели, восук са правимă, пепӑл* [М(В),192].

пепеларин m 'тој што носи и продава пепел' ~ *и кога са чини на петнајси или на двајси години, татку му гу зема пу негу да гу чини пепеларин* [V,PM,47]; в. **п'е́п'ал**.

пепеларјув adj 'нешто што се однесува на **пепелар'**, в. **пепеларкин** ~ *гу зема пу негу да гу чини пепеларин: негов занајат да гу научи. И детето, кату беши млогу умно, послуша на татко му и отиде пу негу. От неколку дни сетни умрја татко му, и остана детету сос имету пепеларув син. И кату чу сички да гу викат сос това име, му са гледаши лошу* [V,PM,47-48]; ~ *докара царјут и лафот за пепеларјувут син и вели на царицата и на момата му: "да видиш, џанăм царица и моја керко, тованака пепеларјув син два пăтја зема нашут ухтар и мерил алтăни и, кога ми го дакаруваши ухтарјут, на дноту му нахождах по еден алтăн* [V,PM,48-49] – во југоисточните говори нивелирањето на падежните форми продолжува, така што вокативната форма често е заменета со номинативна: *вели на царицата... му: "да видиш, џанăм царица".*

пепеларка f 'жена на **пепеларинут**' ~ *отиде на царјут му вели: "цар'у, поклон имаш от мој сина, пепеларјув сина! Дојде от чуздина. Да ми дадеш ухтар'ут да мери алтăните, што је добил аф чуздина!" Царјут, кату чу така, са почуди... стана сам царјут, гу даде ухтарјут на пепеларката* [V,PM,48].

пепеларкин adj 'нешто што се однесува на **пепеларинут** (тој што во минатото носел и продавал пепел)'

~ царјут заедноч повел'а, робинки да му дадат дрехи, да си примени. Му дадоха, са примени, са урожи. И така сос млогу марифети и сос млогу лажа са чини царски зет пепеларкинут син [V,PM,50].

Пепелаш top. 'мало селце во Драмско' – од *пепел* "според бојата на почвата или спрема прекар" [ЈИ-Ми...,71].

пепелашкă f 1. 'бедно девојче, што обично живее при макеа' *~ кату чју така татко и много са устрамоти от неа и млăкна. Аде дојде пладнина. По пладнина сичкы излезоха на хоруту, та ú вел'ат и на неа: "ади, кутро пипелашко, да поими на хоруту!"* [V,PM,206]; *~ и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките и да принде. Та она не принджаши, туку си буташи сè нетри на пипелот; дури векы ја беха извадили едно имја – кутро пипелашко!* [V,PM,205] – во случајот имаме употреба на зам. форма за прав предмет **ја**, наместо датив. '*ú*': **векы ја беха извадили едно имја**; *~ цáрут дáшăл зăпувéт д-óдăт сăти тáму дă-прáвăт гóзба, дă-сá-гóстăт. И-пукáнăл сăти сéла. И óни сă-ублéкле, сă-стурúле. – "А тú сéди, Пипилáшка, дóма, му-вéле, нúа ќ-ојме кăj-цару"* [ДК,120] – во извадокот имаме употреба на номинативната форма во функција на вокатив: *а тú сéди, Пипилáшка, дóма*; 2. 'леб со врука пепел' *~ завареницăтă бахтала и ја праштала на воденицăтă да млеjă наштја, белки ја изjадат короконцjуре. Момичката утишила и, кога сă вejке убаво смрачило, испекла си еднă пепелашкă (богача) и седнала да вечерjă* [V,PM,287].

пеперуга f, bot. 'мак' [BV,125].

пéпил'áну и: **пипилúву** adj 'со боја на пепел, сиво' (Малецки го одбележил како неутрум [n]) [MS,s,81].

пéр m 'таткото на мажот во однос на снаата' – свекор [ЛС(К)94].

пéра f 'свекрва' (мајката на мажот во однос на снаата) [ЛС(К)94].

Пералúштето top. 'кладенец, место каде што жените переле алишта' (во месноста *Зраздол*, Драмско) [ЈИ,Ми...,171].

перане n 1. 'активност кога со вода (стоплена) и сапун се чистат алишта и сл.' *~ на стреда рано за кладе нивjастата, да пере неколко ништа, за остави сетни на зăлвата перанету, тja за помете каштата* [V,PM,250]; 2. изр.: **нăперинто ќи-утворе** (= се кажува кога некој новопримен член, било во семејството, било на работа, во почетокот се прави наивен, а подоцна ќе се покаже во правата светлина) [ПК,2(185)].

первáс m 'дел од рамка на прозорец (или врата)' [ПК(Грам)].

пердáх m 1.'казна со тепање'; 2. изр.: **úдри му ájн пердáх** (= изнатепај го) *~ нé слúше ли? Удри-му ájн пердáх, дă-вújш дáл' нé-ќ тă-слúше* [ПК,2(204)].

пердáше impf 1. 'оди брзо' *~ вúj-го ká пердáше, нă-мójш д-о-стúгниш*; 2. 'силно кара, односно тепа (некого)' *~ ká-гă зăпирдăшú, нă-мужé нипéт дă-кáже*; 3. 'ја прави завршната фаза од малтерисувањето' *~ миустăнá óш адúн зит дă-j-спердăшум и ќи-с-óдум гáаре* **[ПК,2(84)]**.

пердé (и: **пирдé** – со редукција на неакцентираното **е** > **и**; за односнава појава поопширно во граматичкиот дел) n 1.'материја со која се покрива прозорецот' *~ сă кăчýвăт гóре нa кунáкут. Дa гу*

ди́гнат пирде́то ви́ке – па́ не ка́жу́ве, туку ми́ѓу но́јзте на чурба́ми́ата испа́ѓе пра́т ца́рут [ИГ,111]; ~ *ако ти ја дадат, мила ле мале,[по-скоро абер да чиниш,[море да растурам ветки куќи,[да направам висок сарај,[мори пинцерки му сидифлији,[а пирдајна кадифилиј* [ТГ,97]; 2. 'слепило, мрежа на очите' ~ *преди четири години имах перде, сă чудих, сă чудих; немаше никој кулај, то пусто е око* [МС(В)76]; ~ *перделиă ej óн, чувéко стăрéе, пéрде и́ма нă-óчте, áку нé глéде* [ПК,2-(240)]; 3. – кога ловат риба на **рани-ла**, ќе изберат место каде што водата тече бавно, па таму ќе направат заклон од врбови гранки и др., од долната страна ќе истурат храна; на обалата ќе направат перде каде што се скриени рибарите за да не ги забележат рибите [ТГ393]; 4. изр.: **не́ма перде́** (= се кажува за човек што не го засегаат недобрите и срамни дела што ги прави) ~ *сјáа млăдéжо нéма пердé, ки, шó сáкиш д-и́ма нăприди́и. Нé сă-знáа кój-ej стáр, кój-ej млáт* [ПК2(180)]; **му-пукна́ло пирде́то** (= го изгубил срамот) [ПК,2(150)].

пе́рдуф m 'она со што е покриено телото на птиците' ~ *"Амăн, бре бráте! Кăко мóж дă-сă-кáчиш?" –"Ќи-тă-нăпрáм и тéбе тáка áко сáкăш дă-сă-кáчиш и ти. Ќи-тă-нăпрáм лéсна кăо пéрдуф. Јáс тáка бе дибéл, сéстро", му-вéле* [ДК,-119]; ~ *су-ришéто и су-дăрмун нé-сă пăлне вóда. Плáче, чúне, ви́ка, ци́ка – нéма. Е, сă-субрáле врáпците, а-пужăл'áле бáбăта. Му-рéкле: "Бáбо, дóпри ришéтто! Ќи-си-истрéсиме ни́а трó пирдýфите, ќи-пáднăт у-ришéтто, ќи-нăпăлниш вóда"* [ДК,-146].

пере* impf 1.'чисти алишта и сл. со помош на вода и сапун' ~ *ки вида ногу жени от блиското до во извор село, шо идат тука да са перат* [МЕ(Р),69]; ~ *идну-дéн Нăстрăди́н уµá су-жéна-му утúшле нă-рéкăта д-и-испéрăт пл'áчките. И прáле шо прáле сидна́ле трó дă-пучúнат* [ДК,155];~ *сн - та мéн мă-чúсте, мă-пéре и дéк ќ-óм нéјнто лúце д-éј бéло. Нé ká ќ-óм нéјнто лúце цăрно дă-бúде* [ПК,2(244)]; ~ *нáпкум кą сă субле́чăве дóма дą гу пéре сéстра му, прáки, сéстра му гу нąóжќе кáмăнчто и нă мóж дą сă нąглéде нą нéго* [ИГ,110]; ~ *кó си жéнен, глéндај си пăнтју,[глéндај си пăнтјǫ, скрăши си врáтǫ!" – "Не сăм ергéн, нó поцăрнен,[мájкą ми зелá невјăста,[хáрǫ дрăмливǫ, мóшине спáнливǫ,[фáштą дą пéре, пéре и дрáме"* [ПсС(З),74]; и: **пир'е́*** ~ *гу звáж'дами с'éтн'ą, утúвами на студ'éната вóда да гу б'ăлими, гу пир'éми у курúтуту* [MS,t,8]; 2. изр. **ни́што не́ гу пе́ре** (= направи голема грешка, не може да се спаси) [ПК(Грам)]; **са́киш уз-ме́н дă-с-(ис)пе́риш, ама нă-мо́јш** (= кога некој се оправдува и покрива некој чин што не е добар) [ПК(Мор)].

перет* m 'слуга, што помага дома' ~ *и л'у за дојди кумот, седнуват на една удаја все кумови, на друга одаја сватови. Тогај перетиту земуват онаја каниската, што беха направили момите на четвăрток, ја поклонуват на кумовата трапеза* [V,PM,249]; ~ *стана тас мома, отвори сандукут, гу јади ширбетот и сос брасалката са беши обрăсала устата ќ и, га си разбуди царјувут син, што ки најди? Утрината фати да му се кара на пиретите му* [V,PM,235].

Перибара top. 'бара и пасиште меѓу селата Дреново и Височен (Драмско)' – "двосложен композитум од заповедната форма од гл. *пере* и именката *бара* и покажува што се работи во месноста; сп. top. *Пăрдикон"* [ЈИ,Ми...71].

перивóл'* m 'градина' ~ *пујнó вр'á-м'ą идúн калýјар исл'ази ут манастúру, утúди на перивóл'у да субирé смóкфи* [MS,t,45]; односниов грцизам се јавува и како микротопоним во Зилјаховско, Серско [ЈИ,Ми...,171].

перифé́р'а f 'се кажува за реон што се наоѓа на крај' ~ *си дójдух туká; и тук нájдух Англи, Гáли, Италúји, Срăби на сулýнската перифé́р'а* [MS,t,2].

пé́рке impf 1. 'удира' ~ *ák-тă-пé́р-нум адна́ ќи-вúјш áрăнто;* 2. fig. 'навредува' ~ *тáа снáата сè тук мă-пé́рке, áма сă-прáвум на-будлá, да-нé́-с кáрме* [ПК,2(84)].

пé́рки pl 'крилца со кои плива рибата' [ПГ(Фур)].

перкија f, zool. Perca fluviatilis. **Перкијата** е риба што многу често ја ловат во Дојранското Езеро. Не е многу голема – достигнува до 1,5 кгр. тежина (и до 30 см, должина). Телото ѝ е покриено со тврди крлушки чиј заден крај е запчест. Двете челусти ѝ се снабдени со многубројни мали, скриени запчиња. Бојата на грбот и по страните ѝ е зеленкасто-жолта, со темни попречни рабови, а на стомакот е речиси бела. Во месец март женската ги испушта икрите во вид на долги пифтиести ленти, што се виткаат околу стеблата на водните растенија или пак пливаат слободно. Месото на **перкијата** е мошне вкусно [КД,58].

пé́рне* pf 1.'турне, отфрли, удри' ~ *турú от дóл едúн кóш, си качú на кóшут, тури јулмéкот на гăрлото му, го пé́рна кóшот да са обéси* [V,PM,7]; 2. fig. 'упати критика' ~ *пé́рнј-о: мáлко, зéр нóго гó-ј дигнáл нéшто нóсо* [ПК,2(182)].

пé́рнин adj 'тој што се однесува чудно' ~ *гу-нăпăдúх нă-нéго. И óн питýве пу-нéкуј рăбóти, áма óн бил нéшто..., глéм óти нé-ј тăмáм ни нă-пáмито... Уш нéкуј книги пишувáл, вéл'ше. Нé гу-знáм кăквú книги сă-тúă. Мáлку уд-акăло пé́рнин бúл* [ПК,2(239)]; ~ *дýр нé гу лúче зăгудúнте, алúс пé́рнăн-ej* [ПК(Грам)]; односно: 'жена (девојка) со несериозно поведение' [ПК,2(188)]; ~ *кýптéн бúше пé́рнина, ká сă-мăжú кój знáа?* [ПК,2(84)].

пé́рница* f 'мека постилка врз која човекот си ја става главата кога одмара, односно кога спие' ~ *што н'áшту му арéсаши за кăштата, и купúл: пóстел'а, пé́рници и дрýги рабóти* [V,PM,19]; ~ *си собраха на трапезата, јадоха, пиха; стана ламјата постилала дјушега, перници, за да легнат да спат, та тогас чинúши хесап да ги изјади* [V,PM,103]; ~ *ќ-óјш тáмка, ќи тă прăчéкăт... ќи-испáдне óна, ќи-т дáде слáтко (дúско), кавé ќ-ти дáде, - уф óчте нéма да а пулéдниш. Нą вéчăрта уф ądúн јургáн ќи-спúјте, нą адна́ пé́рница* [ИГ-112]; ~ *тąкá иштé кą спáле, кą плąкáле и двýјцта, тóа дéтто кą плąкáл, сăлзите ут óчте прăку пé́рницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112]; ~ *мájкăта ká видéла óти змúта гă-спăсúл, зимáла, му-ддéла лúра и-рăчéла: "Ки-гă-клájш вéчăр пут-пé́рницăта, сéко: сăбájле еднáта двé ки-сă-прáвăт. И тăкá бугáт ки-сă-чúниш. Ама нéма нă-нúкуј дăкájш"* [ПД,152].

перо* n 1.**'дел од покривката на**

телото од птица' ~ *и кога ки ти дојди некоја газа на главата ти, да го турѝш перото на вогино, и ниа на тебика можими да ти помогними ништу* [V,PM,96]; ~ *и то́с ги напра́ви крила́та... ги сто́ри ут ко́куш'ко́ви пира́* [MS,-t,58]; ~ *Гу фа̀рл'а̀т на̀ буни́штто. Та́м си ле́же. Пумина́ле адни га̀ла̀бе. Вóа знаја́л и га̀ла̀бско да гувóре... и ти́ја га̀ла̀бто си пра̀ка̀жува́ле: "Да му пу́штиме а̨дно́ пе́ро, да̀ си-ј че́пне о́чте, ќи пуле́дне"* [ИГ,114]; ~ *да га удере́ш кожа́та и да ги чи́ниш мја́х; да гу напа̀лниш мја́хот, вóда и месóто, да ги дока́раш ту́ка, да ми ги кладе́ш на̀ вра̀х пера́та ми, о́т една́та стра́на месóту, от дру́гата вода́та* [V,PM,136]; **2.** 'направа за пишување' ~ *о јоди, јоди, до дуќа́јне,[да ми земиш, стара мале,[да ми земиш бела книга,[бела книга, златно перо,[да испишам бела книга,[бела книга црно писмо* [ТГ,37].

пе́рун m 'голема шајка, брут' [ДК,-105]; ~ *и чу́пата ути́шла до́ма и му-ре́кла на̀-та́тку-му: "Да̀ска̀-ли́ца̀та са́ка да̀-та̀-зе́ва те́бе". То́ му ре́ка̀л: "Арно. Ја́с ка̀-ќи-му-ку́па̀м ини-че́јли, а́к и-за̀бе́се ина̀ш на̀-пе́рунут-му го́ре, а́ко па́дна̀т ти́а че́јлите ут-пе́рунут, тугáј ќ-а̀-зе́а̀м да̀ска̀ли́ца̀та"* [ДК,147]; и **пиро́н** [MS,s,83].

перу́ника f, bot. Iris germanica 'украсно растение, има остри и зашилени лисја, спаѓа во групата на устоцветни' [ИГ,127]; в. **ширинуга**.

Перушине́стата Ска́ла top. 'планински гребен, карпи во кои имало гнезда од орли' (сп. *перуши́на* = пердушка, перја; *ска́ла* = карпа) [ЈИ,Ми...,171].

перу́шки и: **пиру́ш'ка** pl 'она со што е покриено телото на птиците – перја' [MS,s,83]; ~ *и то́јнака зе́ма мре́жата, оти́де на́ е́зера, ловја́л, ловја́л вездéн, не можá да фáти дру́га, са́мо една́ чу́дна ри́ба со́с влакна́, со́с перу́шки. Ри́бата му ве́ли: "зашто́ ми́ си фáтил ме́ника? Ја́зе сам ца́р на́ ри́бите"* [V,PM,-143]; в. **пе́рдуф**.

пе́рце n, zool. 1.dem. од **перо** ~ *во́а знаја́л и га̀ла̀бско да гувóре... и ти́ја га̀ла̀бто си пра̀ка̀жува́ле: "Да му пу́штиме а̨дно́ пе́ро, да̀ си-ј че́пне о́чте, ќи пуле́дне". И му пушту́ва̀т а̨дно́ пе́рце и во́а, ала́ќи, гу на̀ја̀ду́ве, си чипну́ве адно́то о́ко, – му са̀ пра̀ви́дуве* [ИГ,114]; **2.** изр.: **ле́к ку́гу пе́рце** (= несериозен, со "лесно" однесување) [ПК(Грам)].

пе́с m, zool., Canis familiaris 'домашно животно што ја чува куќата и имотот' ~ *за̨мина́л иден-чувéк, ре́ка̀л: "Ба́јче, шо пра́јш?" – "Шо́ да̨-пра́м, му-ре́ка̀л, не́-ма̨-са́ка̀т ви́е си́нуфте, та́ка ма̨-и́ма̀т ка̀ту-пе́с"* [БМ(Зб),196]; ~ *сирома́х бе́ши, и́мито му Ла́зар, то́а па си ва̀р-тиши до по́ртата не́гува, ем и́маши ра́ни, и пича́лиши да си наја́ди ут ро́нкити шо паѓа́ле ут трапе́зата зинги́нцка, туку́ и псе́тата му ли́знаа ра́нити* [MV(K),274]; – во некои регии почесто се употребува називот **куче**, отколку **пес**, сепак и таму обичен е изразот (клетвата): **це́та да те ја̀да̀т** [ПД(125].

песно̨по́јка f, в. **песна̀ри́јка** [ЛС(К),100].

песна̀ри́јка f 'жена што убаво пее'; за маж.: **песна̀рúја** [ПД(Ф)].

п'е́т' num (= десет минус пет) ~ *санда́лу ста́нува ут п'е́т', ут ш'е́с пра̀нч'ки, уса̀хнува санда́лу зака́цини пу ш'а́јкит'а̨, пу стр'а̨ха́та* [MS,t,5]; ~ *и си з'е́ват ра̀нка ... ут пе́т' дакúка с'е́тн'а̨ тра̀гна пампо́р'ут* [MS,t,84]; ~ *ја ура́т ни́вата ч'е́тир, пе́т' урала́, ста́нува ху́баф нада́с*

[MS,t,3]; ~ *и за дад'éш' на д'ăт'ąнту пéт' лúрă* [MS,t,83]; ~ *гуворú жéната, да му ричé: Нéмам мăж. Вéли на нéа Исус: Арно си рéкąл шо нéмаш мăж: óти пéт мăжи имáл си* [MV(K),257] – најсериозна потврда дека е под прашање тврдењето на некои слависти (Ј. Иванов, тој прв пишуваше за тоа, по него М. Малецки, Зб. Голомб и др.) што случајот: **тој рекла го толкуваа како** зачуван полуглас во слаба позиција, нашиот пример: *арно си рéкąл* – се однесува на женски лик од Библијата (имаме забележано и др. слични примери што се нотирани на соодветни места во Речникот), сите тие упатуваат на друг заклучок: и во двата случаи се работи за нефункционирање на категоријата род во овие говори -- еднаш субјектот е во машки, а предикатот во женски род, друг пат субјектот во женски а предикатот (л-формата) во машки род; за ова в. во граматичкиот дел.

пет прста f, bot. 'име на трева'; сп. народно лекување: – кога на некое дете ќе му се јават *жл'ешки* (= отечени жлезди) ги лекуваат на тој начин што ќе се земат исушени лисја од тревата *пет прста*, ќе ги истолчат, смесата ќе ја натопат со зејтин и ќе ја стават таму каде што има отечена жлезда (*жл'ешка*) [ТГ,124].

пéта (и: **пента**) f 1.'задниот дел на стапалото' ~ *Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета* [ТГ,39]; ~ *на пéнтąта хóди* [ПсС(З),69]; ~ *пулека си терај, лудо,[твоја брза којна,[да не ми настăпиш, лудо,[меснати ми пети,[меснати ми пети, лудо,[на бајна бајнани* [ТГ,157]; 2. изр.: **ќи-ми-ј вúјш пéтте (óш аднýш)** (= уште еднаш нема да ме видиш, последен пат доаѓам) [ПК,2(201)]; **ќо-измéре уд-глáва дупéти** (= ќе го посматра испитувачки) ~ *шó чувéк ќи пумúне ќо измéре уд-глáва ду-пéти* [ПК2(158)].

п'éта f 'вид направа', сп. **суфрá** [MSs,-82].

пéтала f 'метална поткова, плоча што се прицврстува со клинци на копитото од коњ или друго крупно домашно животно' ~ *и му вилú ... : "дáј ми ја пéталáта и кусим'ó! ... јáс дýр на тузú вр'ăм'ą ч'áках да т'ą дукáрам и за си пóда на нóс сф'ăт"*[MS,t,37]; ~ *нáдини си ги в'éткит'ą рýби, úзвади м'ą пéталáта ут нугáта, ч'éпни ми инó кóсми ут ч'умбáзу* [MS,t,33]; ~ *а пýсна брáти да пój да му клад'é пéтала на кóн'у* [MS,t,51]; ~ *излезоха наречниците му и му вел'ат: "синку, на таја работа, што ти пуснаха, требува... да здигниш на кон'у четрите ноги, да му турии свингер на петали месту... ча инак ки тропка кон'ут, ке да си разбуди протудрак* [V,PM,74].

петемúка adj, f 'мила, сакана', в. **питимија** ~ *имáла мáјка шчéрка петемúка,[шчéрка петемúка, еднá кајметлúка,[дáла ја дáла даскалúца сă-ýче,[даскалúца се-ýче до-трú гудúни,) до-трú гудúни и три месéци,[тáа нé изýчи до-трú гудúни,[туку изýчи до-шéс месéци* [ПК,2(260)].

петина num 'пет лица' ~ *пак тојнака... чул и му вели на негу, којто смрăкаши морету и от носо му висјали ледници: "ej побратими, ади стани, ча на тебика дојде редот да ни куртулисаш, ча ламјата повел'ала да изгорат една фурна три дни и да на фăрл'ат и*

петината аф фурната?" [V,PM,46].

петтуди́шин* adj 'некој што има пет години' ~ *Уддéме уф-нéго. Пу-аднá нидéл'а дигнáме-сă зă-Дójрăн. Нă-прăкарá на-Дójрăн. Уддéме уф-Сфúт-Илúцката цăрква. Тáм мáјка-ми умрé. Устанáме: петгудúшна сéстра, áс и гудинáк брáт* [ПК,2(359)].

Петку 'м. л. име запишано во југоисточните говори' – од текстовите што следуваат излегува дека истата форма ***Петку***, во првиот случај е употребена како вокативна, а во вториот како номинативна ~ *де, един ден беше заминал от дома му, друг един просик та му вели: "ади Петку, стани да појми на сфети Илиа, динеска панаир станува, тамо да просими!"* [V,PM,196]; ~ *пак излезе змиата, фатила да играи, дур си насити и пак му напăлни таистрото алтăни. И така ката ден кату чинеши, Петку напăлни си една кăшта алтăни и си чини по-зенгин от царјут* [V,PM,197].

петле n, zool. dem. од **петел** ~ *ако си петле чопни си пашка, ако си пул'ка – крило си чопни* – ова го зборуваат додека го држат пилето в рака, потоа ќе го пуштат и ако се **чопне за пашка** – значи дека е петел, а ако пак се **чопне** за крило значи дека е **пул'ка** – празноверие [ТГ,402]; ~ *"Ки ти кăжум едно нешто, ама ки ми слушиш?" – "Ки ти слушам. Татко ми ми велише: "стар чувек што ки ти рече, да го слушиш!" – "Зад тоа, зад тоа рид има едно пăсто село; в таа, в таа кукá има чтири кукошки, едно петле"* [V,PM,273]; ~ *Чéка мáјка дă-си-дójде кéрка-ú и кáк не-дохóди тăргнáла да-ја-пресрéтне. Утúшла в-гурáта, вл'áгла в-кăштата. Кáк ги вид'áла червáта по-дирéците, паднáла и умр'áла. Момúчето останáло сос-мáчето, кúчето и пéтлето* [ВС(Кал),336]; в. **петл'ăнце**

петлúрка f 'голема златна монета' (= пет лири) ~ *кога ќи са армáса мóмата и зéтот ќе му дáде пешкеш петлúрка* [BV,130]; ~ *тáа нúва ут-Тýрците гă-купúме. Тóги Тýрците тýрцки пáри тéрат, сáкат лúри. Е, уд-дéка тúа? Јáс зéх, орăсипáх никáфут шó бúше прăвúл свéкрут, ká кăжá дéлто дă-ј-кýпме тúа нúви. Шó-ј никáф, пúтиш? Никáф ej питулúрка* [ПК,2(288)].

петлица* f 'мала направа со која се запетлува облека, копче' ~ *"е, ако не ми лăжиш, извади белите цицки." И ва тăгл'а петлицата и сă разгăрди* [МС(В),98].

пéтл'ăнце n, zool., dem. од **петел** [ПД(Пат)] ~ *станах уф зори (прад зори), питлијнта кога прапцјаја* [ТГ,11]; – *армасанте* девојки, за празникот *Прошка (Запустејне) бакнуват рăка* на роднините од страна на свршеникот, и добиваат *металик*, а од оние што се поблиски роднини по грош два или *игла сус рубија* или *петлинце* (= брош од сребро во вид на петле) [ТГ,34] – станува збор за периодот пред Балканските војни; – кога е најмало се вика **пиле**, потоа **петлинце**, па **петле**, па **питилак** [ТГ,403].

пéтмúна num 'пет лица', в. **петина** ~ *мúнáа зăмúнáа двáјст и пéтмúна,[двáј и пéтмúна, вéрна дружúна:[нájнăпрéт вăрви Трájко Морáрцки,[по-нéго óди Тýше Богдáнцки,[прáво си-тéгл'ăт зă-Стујáкаво* [ПК,2(272)].

петнајси num '10 + 5' ~ *детенто по-напрет си даврандиса, сос еден бардак и уклавал петнајси душа* [V,PM,-

63]; ~ *спроти мајчини ми повеленија – мајка ми е дип харна – преде петнајси или осомнајси години да и дошел у д'адова кăшта един гост, га ареса на мајка ми, за един вечир са винча сос неа* [V,PM,56]; и: **петна́јсти** (не е: adj) ~ *и за дад'е́ш' на д'ăт'ạнту пе́т' ти́рă за кафе́ту и петна́јсти на т'е́б'ạ* [MS,t,83]; односно: **питна́јси** ~ *има́ш'и ино́ д'ăт'ạ питна́јси, ш'испа́јси гуди́ни; би́ш'и уч'е́л кутý у Атина, сă би́ш'и фа́тил у иди́н ч'урбаџи́ја* [MS,t,26]; ~ *питна́јси дни му да́ва мјухле́т: то́ за сто́ри по́хýбаву н'ăш'ту ут занајá т'ут-му, но́с за ја в'е́ни мума́та ж'е́на* [MS,t,19]; ~ *за прумина́т питна́јси дни с'е́тн'ạ нарáст'ува, пýш'та три́, ч'е́тир листá* [MS,t,5]; ~ *сига́ му вили́ на визи́рину: "за ти да́м питна́јси д'е́н'ува мухле́т, да по́ш' да сă науч'и́ш' ш'ту вил'а́т н'ăс, ш'ту ги ти́сахми на тифте́р'у"* [MS,t,40]; ~ *ут мрáва вр'ăм'ă д'ăт'ạту ста́на питна́јси, ш'испа́јси гуди́ни* [MS,t,9].

Пе́тра* 'ж. л. име запишано во Дојранско' ~ *Ста́ни Пе́тро, ста́ни шчéрко,[о́јгин дă-нăва́лиш, вичéра дă-пра́виш,[вичéра дă-пра́виш Пе́тро, ки-ни-до́јдат го́сте* [ПД,155].

Петре 'м. л. име од Солунско' ~ *напкун и му рече на Петре зандањџијче: "да ми дадеш бела книга и едно каламар да изписам една молба на Имир Никола"* [МС-(В),93]; ~ *пазарот ни беше три лири и лира му даде Петри пишин* [МС(В),77].

Петриво top. 'име на населба (некогашен чифлик) во Ениџевардарско' ~ *тăка је не сăл су Постул ами су сăтă околни чифлици: Грубивци... Петриво* [МЕ(Р),86]; и: **Петриву** ~ *да зăфатимă уд уздолу: на угри-слáнцă Долнăтă Малă,... биз мегјă су Постул, Бозиц, Петриву, Кушинуву и Коникуву* [МЕ(Р),81].

петро́фка кру́ша f, bot. 'дрво круша чии плодови зреат околу празникот **Петровден**' (среде лето) ~ *ја́с, о́п, сă-најдéх на-сре́ди. Една́ цăрвéна мумúа, пăлна кру́ши, петро́фки кру́ши. Сéдат Ту́рци ус пиштóле. "Сéдни, сéдни дéте, зéми, зéми кру́ши, не́-сă бо́ј", ми ви́кат* [ПК,2(358)].

Петру́пол 'град во Русија, Петроград' ~ *о́нај господа́р на Мóсха, што му речé, дали́ и́ма Бóг на ва́шита зéмја, о́н запа́дна и са чини́ прóсик, прóсиши по ту́ка по та́му, и така́ оти́де и на́ Петру́пол да прóси* [V,PM,153]; ~ *кату чý така́, дéтето побéгна, оти́де пак да прóси. От мăра врéме сéтни најдé другáри да и́ди на Петру́поли* [V,PM,152].

петстотини num '400 + 100' ~ *отиде, от един увреин на заим пари земал, от един до петстотини гроша* [V,PM,192]; и: **пе́стутини** ~ *и пи́те чувéците, кóј кăквó дă-нóсе. Тáа кăжá: – Ако-сте-сто́ кóли, дă-сечи́нăт пе́стутини, ил'а́до* (пишува: 'ал'адо' - печатна грешка?), *кóлку мóже; мáјстурто, ако-са-дéсет ду́ши, нéка би́дат петна́јсе, два́јсе, сто́ ду́ши* [ВК,283].

пе́тăк* m 'петтиот ден од неделата' ~ *свéкăрут ќе-оти́де у-мóмата ... кóга ќе-му-па́дне пăт, – за-сва́дба да-се-прикажу́ват. Ќе-ка́же свéкăрут: "Ќе-да́ји мóма- та, за-ф-недéл'а сва́дба да-пра́виме?"... – "Ќе-си-зéваш тăпане, на пе́тăкут о́ште тăпанут ќе-го-зéваш, цéла сва́дба ...да пра́виш* [ВЕв(Бар)]; и: **петóк** ~ *на у́тринта дéн шó и пу петóкут, си насăбра́ле Старéите и Ф-те на Пила́то, и му вéлеа: А-фéндо, сă а смили́хми óти та́а лăжа шо си*

рёкал, жи́в бидёки: пу три́ дни́ на́пкун ки застáни [MV(K),289] – периферните говори по правило кријат повеќе архаични посебности, таков е случајот со зборoформата **бидеки**, во која се зачувала глаголноста: *тáа лáжа шо си рёкал, жи́в бидёки;* и: **питóк** ~ *ее-е, сă-сиќáвум, ка́ нё сă-сиќáвум, кут сјáа мё-ј: уф-питóк сăбáјлинта, вýјко пригнá вăлóјфто, уддё нă-мисúркăта. Шó брё тáм нă пăзăрúштто сă-нăпăлни́ло чувёци? Кукушёне сúчките избигáли* [ПК,2(247-248)]; ~ *Мурáрци пá христијáнско сёло бúше и Алёксуво, тăкá пуд-нáс уд-дáлу, а ни́а бúме уф-стридú-пăк. Штёмница бúше нáшто сёло, тáм сă-бёрше и пăзáро уф-питóк* [ВК(Пат),288]; – така е во Кукушко, во дојранско-гевгелиската регија има фонетски измени: во Фурка **питóк, но во** соседната населба Богданци **пăтóк**. Во минатото овој ден се третирал за празник: тој ден сите постат, нова работа не се почнува, исто така не смее глава да се мие; сп. верување: *кăсметлија си бил, мајка ти не је придела спурти питок* (се однесува на човек што "се спасил од голема несреќа затоа што мајка му празнувала тој ден"). Некои **питоковци** имаат свои имиња: **Вели-питок, Сирни-питок, и Балакли-питок** (= првиот петок по Велигден) [ТГ,9]; во крајниот југоисток се среќаваат траги од назалниот изговор (примерите се од Солунско): *п'ёнтук* – сп. **стсл. пѧтъкъ** [MS,s,81]; ~ *после за растроши един кулак от онна, што сторили на пентук, и ки го фăрли напрет и назат, за ирмен за си прикрăсти три крăстови* [V,PM,250].

п'ёфира m, в. **пехер** [MS,s,81].

пехер* m 'татко на сопругата, дедо' ~ *он отúде, му казá на кадúата, и на мăжó и на пехерó ú* [V,PM,11]; ~ *оттамо пак арапинот издигнал сандукот, гу и нел на пехерот му, л'у нетри на дворут го остави, и побегнал* [V,PM,235]; ~ *тој зема царјувата мома. Кату са винчаха, тој му вели на пехерот му: "е, пехер мој, сега ниа адет имами, пăрво да дадеш на момата ти един хубав кон"* [V,PM,237]– во контекстот имаме употреба на номинативна форма во служба на вокатив: **му вели на пехерот му: "е, пехер мој"** ; ~ *му вёли: "господúне, динёска чух, пехерó ти, кажýваши на сел'áните, ча си вúдел на сóнут еднá какарáска"* [V,PM,31].

Пехца top. 'примитивна печка за редуцирање на железната руда'; сп. стсл. **пѣшть** (Мрвашко); во околината на с. Старчишта (Драмско) "Покрај коритото на **Задменска река** се гледаат остатоци од стари печки (сп. топ. **Пехци** – мн. форма), каде што се обработувала рудата"; обработката на железната руда во минатото во Драмско била доходовна дејност, за тоа сведочи богатата микротопонимија, сп. уште еден пример: **Пехцето** 'ниви и ливади покрај **Караќојската река**' (Драмско), таму била печката (*пехцата*) на *Гуџјо-чорбаџи* којашто престанала да работи некаде кон 1900 г.; на друго место, покрај **Сенгеловската река** имало грададни купишта згура, доказ дека овде на големо се обработувала железна руда [ЈИ,Ми...,172].

пёчат m 'направа; трагата што ја оставa таа направа врз документот ја потврдува веродостојноста на напишаното' ~ *ќе-ви-ги-плáт'а, вáжно, ќи-ми-дáјти докумéнт. Смéтка, рáспискá, пёчат, óти кýпенá уф-Бáлгáријá земл'áтá* [ЛС(К),121]; ~ *и дујдёли. "Има лёк?" "А-а, úма,*

а́ма ќи-да́јте дъ̆-в-ју́друм п-а́јн мијју́р нъ̆-гъ̆́зо, п-а́јн пича́т". Е, што́-ќе́-ј? – ут-ко́јн пло́ча [ПК,2(231)]; ~ *"До́бро, му-ра́че́л, слу́ши, ја́ тъ̆ка́ нъ̆-стра́на, дъ̆-извѝнте, ја́ еди́н та́ткуф печа́т дъ̆-т-ју́друм нъ̆-гъ̆́зо, на́-ти е́дна шъ̆ка́ пъ̆ри́". То: ка́-ј виде́л пъ̆ри́те: "Пъ̆, ръ̆че́л, што́ ки-би́де еди́н печа́т а́к ми-ју́дре нъ̆-гъ̆́зо". И му-ужди́ре е́н-печа́т* [ПД150].

пече impf **1.** 'кога нешто (пр. месо, јадење) е ставено на оган и се приготвува за јадење' ~ *ка слуша́ што и Да́скалот, си убличе́ цубе́ту (о́ти би́ло го́лин) и си пушти́ уф мо́рито. Па дру́зите Учени́ци дујде́ле су ка́јикут. Ка испадна́ле на су́хуту, а гле́дат о́гин запале́на, и ри́ба што си пе́чиши, и ле́п* [MV,K,338] – проширена употреба на суф. **-ин** во придавката **голин** наместо 'гол'; второ: рушење на категоријата род (именката во машки а атрибутот во женски род): **гле́дат о́гин запале́на;** ~ *оттамо отидоха на едно место, една водиница три камини брашно мелеха, и троица месиха, и троица печјаха, един јунак не можаха да гу најадат* [V,PM,233]; ~ *тој, кату отиде малко нетри на дупката, беши нашел една стара баба, палила една хурна да пече л'ап* [VP,M,221]; ~ *жената кату ја чисти харно кокошта, кога гленда гол'амото дете, на кокошкината глава пишиши, ча кој за ја јаде главата, цар ки си чини. Кату виде така, ја откраде главата, побегна, са скри, ја печи, ја изјади* [V,PM,231]; ~ *е, сега гу-викну́ва бра́т-му нъ̆́тре, о́де бра́т-му. Г-уткри́вът, што́ ќи-ви́ът – о́вен. Гу-де́рът, гу-бе́сът и гу-пе́чът дъ̆-гу-ја́дът. Тугá съ̆-сми́ри су-бра́ту. Ето во́-е: "Бра́т бра́т не́ ра́не – те́шко то́ шу-гу-не́ма"* [ДК,152]; ~ *гу съ̆ зако́лили д'ът'а̀нту, гу съ̆ кла́ли у ху́рната да гу пика́т* [MS,t,**80**]; **2. 'гре́е' (сонцето)** ~ *то́:-ј ле́тто, ко́га пе́че но́го* [ПД(137)]; **3.** изр.: **нъ̆-гъ̆́зут ја́јце му-с пе́че** (= на голема мака е); **го мъ̆́че, куту нъ̆-жа́р до:-пе́че** (= кога некој е подложен на сурова тортура) ~ *но́го го мъ̆́че, гу-ја̀стиза́ве, живо́то мо́-ј куту нъ̆-жа́р до:-пе́че (нъ̆-ши́ши до:-въ̆́рте)* **[ПК,2(186)]; ле́п са-пе́че** (= лете кога зреат житата, кога е голема жештина) ~ *то́:-ј ле́тто, ко́га пе́че но́го, пра̀д же́тва, вурки́на-ј, о́јгин еј но́го* [ПД,137].

пе́-че́с num 'пет-шест' – приближен број ~ *а́с би́х нъ̆-гуве́:та, гуве́:та па́съ̆х, дујде́ чи́к-ми, нъ̆-та́тку по́ мъ̆ле́чук бра́т и ка̀жа́: "Ајде бе́гат си́те, ќи-бе́гме га́:ре". И удде́ се́лто, пригна́ ади́н sигва́р, а́дна ко́ла пръ̆гна́а. И ни́ј пу-чи́ко, и́мъ̆хме пе́че́с гла́ви гуве́да и две́-три́ ко́зи, и зъ̆бра́ме и ка́ръ̆ме. Пра́во нъ̆-Ште́мница о́дме, то́-ј пъ̆́т нъ̆́-го́ре* [ПК,2(Мор–218)]; ~ *гле́де ади́н гъ̆́рчки вујни́к сто́: нъ̆-пъ̆́то. Ни́ј о́јме зъ̆-Гъ̆́рција, ми́слиме о́ти па́к е ту́рцко, ќи-не́ма гра́јница. "А, ви́ке, ни́ј уд-Гъ̆́рцте бе́гиме, на́ нъ̆-Гъ̆́рцте ќ-о́диме". И дујде́ме ду-не́го, зъ̆пре́ме. "Зъ̆пре́јт ко́л'те"; пе́-че́с ко́ли тъ̆ка́, про́сти ко́ли, ус-две́ тъ̆ркала* [ПК-,2(Мор–220)].

пе́ч'ин* adj 'храна (пр. леб, месо) што била на оган и така е приготвена за јадење' ~ *та́м има́ш'и ина́ пе́ч'ина гъ̆́ска ут въ̆́нк на пиш'ќу́н'у и гъ̆́ската б'ъ̆́ш'и на мелези́мину* [MS,t,56].

пе́чини ко́ри pl 'вид пита' (во западните говори: **тури-печи)** ~ *то́ ј ба́ница, съ̆ кла́ве ма́лчко ре́тко те́сто уф типци́ита и съ̆-зъ̆пе́чуве, се́тне па́ съ̆-кла́ве ут-те́стто, па́*

сă-путпе́чуве и сѐ тăка́ ду́р дă-сă-нăпắлне типци́ита [ПК,2(84)].

пе́чка f 'железна направа во која се пали оган, служи за загревање на простории' [ПД(Пат)].

пе́чăво n 'јадење печено' ~ *за* **гуле́мјут ниша́н** *дујдеа́ пăк тóг'иска о́сум ду́ши: свéкурут, вýјкото на мóмчто, тéтинут дујдé, дéвирут (брáт му), кýмут дујдé и дрýзи ни́јни рудни́ни, бăрчéдăвци. Нóсаа пéчăво, ри́ба уф тáва* [ИГ,116]; кај Тановиќ, пак од Гевгелиско: *печуво* – пред свадбата свекорот со блиски роднини одат да ја посетат невестата да ѝ порачат *да се чине азăр за уф чужда кука*, при тоа тие носат и подароци: *кулак, печуво и карта сус вино; кулак* е леб од пченично брашно; *печуво*, ако е пост – риба *шаран* печен во тепсија со кромид, а исполнет со различни мерудии, а ако се мрси тогаш: печена гуска (или мисирка) [ТГ161]; на друго место, пак кај Тановиќ: *уф типција пуд вршник пичено месо* [ТГ,208].

пе́ш adv 'движење само со нозе', в. **пе́шки** – во илистративниот контекст што следува ги пренесуваме доживувањата на Ефка Кол'ува од с. Иџеларе, Кукушко, која што го доживеала егзодусот низ кој поминале многу Македонци од југоисточниот егејски дел за време на Втората балканска војна 1913, кога грчката војска со преднамерна цел да приготви услови за елинизација на односниов простор го уништи градот Кукуш и триесетина села во околноста. Тоа го правиме, свесни дека ја оптеретуваме речничката граѓа, но исто така свесни дека тие факти треба да се забележат за да не се заборават. ~ *Ка́ бигáме? Ни́а, нéл' кăжáме, ут-мójто сéло, ут-Иџилáре, сă-фăти́ бójо, и ка́ бигáме одвéчăр чувéџте сúте си-тувăри́а кóл'те. И пригнáа кóл'те, чини́а. И мójто тáтко, тувă-ри́ме, чини́ме и сăбájлинта мájка ки-нă-јспрáте дéџта, ка́ ки-пýкне гăрнáтта прику кăштта и вăлóвто, ади́нјут нă-гóре, ади́нјут нă-дóле о-уднисé. Тувáрна, азăр, кóлта с-јаа-устăви́ме, тăка́ избигáме ус аднá дýша. Ус-житвáрски рýби, кăкви́ би́ли, ус-тăкви́ с-јóдаа чувéџто, ус-дри́пуви рýби. А дрýзи сéтне нă гóре, шо бигáа, ка́-с-утвурú бојо, пó сă-нăбăви́а, пóслăбóдно си-зимáа шéј. Ут-тáм, а-брé, а-брé, тáа зи́ма уддéме уф-Сóфја, тáм сидéме. Ду-Сóфја сѐ* **пе́ш** *уди́хме, сѐ нă нóга. Вујнáта, ни́а бéгме, вујнáта пу-нáс и́де. Ни́а нăпрéт бéгме, нă-мóж дă-зăстáниш, ák-устáниш ки-т-искóл'ат. Сă-вăрнáа адни чувéџи, Гăрџте би́а ги-исклáле. Тăквó бéгне дă-нé-дáа Гóспо. Пó-л'то гóрше. Снóпто пу-ни́вте ги-згурéли. Лéбо гу-гурéли, жи́тто. Бáш уф-жéтва сме бигáли... Питрóвдăн. Ут-ка́ бигáме тáа вéчăр, уддéме уф-Кýкуш лижáме. Имăхме тáм аднá кýма, тáм уф-ни́х лижáме. Тáа вéчăр ка́ прă-лижáме сéтнă немá лижáне, сéтне, сéтне, бéги, бéги... ги вăрвéме тó Грăмáдна сéло, тó Нимáнци, Рóшлăво, Дрăгуми́рци, Жéнцко. Тáм, демéк, шо би́а пóбли́зу дунáшто сéло. Ни́а сме пăрви Иџилáре, утáм сă-фăти́ бójут, оти ми́ѓи Кýкуш и ми́ѓи Сóлăн би́ше. Пу пăтут: нăрóт, нăрóт, глéјш чувéк умрéл нă-пăто. Бé-гат, мадáм Тýрци и́дăт, ко-устáвăт нă-пăто ýмрин чувéко, жéна – би́л, мăш – би́л, дéте – би́л, шó дé-ј г-устáвăт. Ее-е, шó нăрóт изумрé пу-пăто. И-мájки устáваа дéца нă-пăто. Млáда жéна глéјш уми́ре, áј-вăрват. Иат Гăрџте, тăквó бéгине би́ше тóо. Дă нé дáа Гóспо* [ПК,2(Иџ-282-283]; ~ *"Е-шó тă-ка́?" – "Ми-*

бижáнци сме-нúй, нă-аднú тăргóфци кăрáме стóка, зă-пáри. Нé ни-сă-плáште нă-пăмпýро, тăкá ки-с-óјме пéш" [ПД(172)].

п'éш' f 'фурна (направа за печење леб, печиво и др.)' ~ *тјáнака по-нáпрет отúде, колкó јýди самовúли úмаши тáмо, ги кладé, измéтоха, изчúстиха хáрно нéјните конáци, та úм вéли: "скóро влезéјте нéтри áф пештјá дá си искрúјти, чá аскéр млóгу дофá-да!"* [V,PM,140]; ~ *да гу клад'é на пиш'тá да гу испич'é* [MS,t,51]; ~ *исл'áзи пијдáх идúн арáпин кáта д'éн' ут нузú с'éлу јад'ăш'и пујнá п'éш' л'áп, пујнá мóма... гу з'é, гу закáра на кадăнфатм'ą, да гу клад'é на пиш'тá* [MS,t,51]; ~ *му вéли нá дјáтето: "úди да му кáжиш на цáрјут, чéтри óки брáшно чúсту сáм дá гу цéи, ...едúн л'ап да гу чúни, и пáк тójнака сáм да гу полóжи на пештјá"* [V,PM,122]; ~ *утúди, утúди мрăва пăнт' и нájди инá péш' пýлна л'áбуви* [MS,t,**61**] – во текстот за некогашното вокално **л** имаме рефлекс **ул:** *пулна*, што може да се објасни како лабијализација, бидејќи основната замена за споменатиов глас во овие говори е **ăл**; ~ *и тój ги з'éва книгиту, у пиш'тá ги фăрл'а, ги згур'áва* [MS,t,**37**]; ~ *с'éтн'ą ја пулáват ш'úч'ката тапс'á сăс máслу, ја закáрувáми (баклавата) на пиш'тá* [MS,t,**8**]; **сп. хýрна.**

пéш'ка impf 'стенка, офка' [MS,s,82]; ~ *по дно време един увреjн от ониа, што фрăкат на Солун прăст, излеваши вăнка, и тој, кату фрăкаши прăст, си уморил, велаши "ох" и седна да си почини тамо. Дека седна еди-тамо, ету излезел един арапин, му вели: "што дјадо така пешкаш тука и викаш: ох!"* [V,PM,234]; ~ *фашта увреjнот, му дава на арапинот едната мома, зева трите врăвја алтуните. Пак от неколко дни сетни излазе увреjнот вăнка, фати да пешка* [V,PM,234]; ~ *а когá стáнá, просикот фати, си врăзá пак чакшúрат му, побăрка на земјáта за да везми кривáкот, но не можá да гу нájди. Кату ахкаши и пéшкаши прóсикот за кривáкот, един човек питá го: "штó дедо ахкаш и пéшкаш такá?"* [V,PM-,189].

пешкеш m 'подарок, дар' [V,PM-376]; [BV,131].

пéшки adv 'движење само со помош на нозете' (без превозно средство), в. **пеш, пишак** ~ *вéле: "Вúй уд-дéк сте?" – "Нúй-сме, вúкум, бежáнци, ут-Струмичко, крăј-Бăлáсца, тáмо. Куту-сурмáси чувéци, кăрáме дубúци нă-ајн-тăргóвиц, дујдéме тýка. Нă-трéно né-ни сă-дáва пáри, трăгнáме пéшки. Кýкуш, вéл'ум, дéка-ј?"* [ПД,172].

пештера* f 'голема дупка меѓу карпи' ~ *и тамáн агá бјéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дójде дрýгие óблак и пугăрмјá сас óган, са фăрли грóм та пáдна, та одáри змијéта* [V,PM,260]; ~ *и тојнака, кату си најади, стана му помогна на старицот, сече и тојнака мăра от дăрвоту. Вечерот стариот му вели: "синку, благодарим ти динеска, што ми помогна, затова това вечир ти са мол'ам: ела да идими аф мојта пештера на гости!"* [V,PM,84]; ~ *на Стáра Плáнина гóре úмашја адно сéло, што сá зóве Пирúн сéлото; и нáт сéлото гóре úма пéштери од сакалé* (= соколи) [V,PM,259]; и: **пиштера** ~ *И нóсе, нóсе уд-дека-удéле, пу-пăт пучнáле пугóре дą-óдăт пу плáнинта, пу-*

спили́јна, у-ка́рпи. "А, си рекла, ва не-ј арна ръ́бота". Е, а-нуси́л, а-нуси́л и о́де на-адно-ме́сту, кре́ва а̣дна-сте́на, а-кла́ва на-кра́ја, а та́ пиште́ра да́-е [БМ(В),194]; сп. top.

Пештерата 'длабнатина во карпи' над манастирот *"Св. Костадин"* (Клепушна, Зилјаховско); има случај кога името *пештера* од релјефен се префрлил на хидрографски поим, сп. *Пештерник* – река, лева притока на *Караќојската река*, која што пак доаѓа од карсни извори, од околината на *Врисова Пештура*, во близина на Трлис [ЈИ,-Ми...,172].

пиа́нсфо n 'состојба на организмот по консумирање на жесток алкохол, кога човекот не е свесен за своите постапки' ~ *аку фа́тиш, си́нку, сос пиа́нсфо и сос калпе́и и сос лошотии, да зна́еш о́ти ки гу изја́диш има́ниту* [V,PM,7].

пива́рски* adj 'нешто што се однесува на пијачката пиво' ~ *збу́ра са ка́пка пу-ка́пка и да-напъ́лни едну-ши́ше пива́рско. Напъ́лни шо напъ́лни едно-ши́ше и ќи-о́дъ́т идна́ ста́јница милицио́нерска, дъ́ме́к пулици́јска де* [БМ(В),190]

пидри́ка f 'волна приготвена за предење, кадела' ~ *Ка́ съ́-преде́ли? Е, фу́рката те́-ј ту́к-тъ́ка́ зъ́бо́дна, нъ́-по́јсо и ќи-мъ́книш ни́шката; ту́к ќи-въ́ртиш тъ́ка́ и ќа:-завија́ш ни́шкъ́та. Па́ ќи-пу́штиш, па́ ќи-пре́диш. Сѐ тъ́ка́:– ~ Руда́но* (= направа за предење, чекрк). *Ка́ те́-ј курди́син и́ма ца̄ле́зно въ́рте́но. Въ́рте́нто ка́ ко:-кла́јш и́ма руда́но тъ́ка́ ча̄па́ра́шка, ќите́-ј курди́син и ќи-си-пре́диш. Ќи-въ́ртиш руда́но. Нъ́-руда́но има мъ́ка́ра́. Е тъ́ка́ въ́рте́нто ко:-кла́јш и ќи-си-зафа́тиш. Е-е-е пидри́ка̄та ќи-сја:-тъ́ргниш и ќи-зъ́ви́јш тъ́ка́* [ПК,2(Пл–254)].

пи́е (и: пи́ј) impf **1.**'во организмот внесува течности (вода, вино и сл.)' ~ *у́тр'а̣ да по́ј з'е́нт'у ут ко́зит'а̣ да в'е́ни иди́н ерќе́ч' да зако́лими, да јид'е́ми, да пи́јми* [MS,t,17]; ~ *"и ш'то пра́ви там на́с мо́ма?" – ја пи́та ба́бата; "мума́та та́м јад'е́, пи́ј съ́с измиќа́ркит'а̣, ни мо́ж'и да по́ј пуиди́н ни́ту пи́лъ́ биле́"* [MS,t,21]; ~ *съ́ разбу́ж'да мума́та, бра́ка ш'урбе́т' , да пи́ј, пути́ру пра́зин* [MS,t,21]; ~ *тој вели: "же́ну, се́га си најдо́х къ́сме́т'у, немо́ј ми ско́псаш! Сега́ ету пари ти доне́сох да ја́диш и да пи́еш"* [V,PM13]; ~ *"и́ш'тиш' да до́ш' съ́с м'е́н'а̣? за ти да́м ајлъ́к хил'а́да и не́т' стути́на драхм'а́нта и да ид'е́ш' и да пије́ш'!"* [MSt,73]; ~ *"да ид'е́ми, да пије́ми и да си иб'е́ми!"* [MS,t,78]; ~ *сиднал ми е Ма́рку и Јанку́ла [ја́дат, пи́јат, лъ́ка̄рдија чи́нат* [ME(P)95]; ~ *за с'е́днат у дума́, за пучи́нат, за пи́јат кафе́, раки́ја и за вич'е́рат* [MS,t,67]; во употреба е и редуцираната форма *пи́ј*: ~ *виде́ на чешма́та да пи́ши едно́ пи́смо така́: "ко́ј не́ ки пи́ј от та́ја во́да еди́н та́с, мъ́ж не си бро́и, от же́на по-олча́к је!"* [V,PM,122]; ~ *и то́ј каздиса и му кла́ди фарма́ј ќ на вино́то за да пи́ј* [MS,t,60]; ~ *"Ха! Ки носум на Св. Испас, а дали Св. Испас јаде или пије? Јас пак за него носум, а не друзи да јадат! Кога он не јаде и не носум!"* [ТГ,324] — текстот укажува како верскиот фанатизам кај дел од населението ја губи некогашната сила; **2.** изр.: **пи́јам т'ут'у́н'** 'пушам цигари' [MS,s,81]; **ус-бубај ќ кра́фта мј-а:-пи́јш** (= систематски ме измачуваш) [ПК2(205)].

Пи́жов (Пи́жув) Тра́п top. (сп. **пи́жо** – заштитно име на скороро-

дено, некрстено дете; **трап** – мало возвишение) [ЈИ,Ми..., 172].

пизивол m 'мрежа за ловење риби, личи на конусовидно ќесе'. **Пизиволот** е сплетен од праќе, отворот е нанижан со олово, а врвот врзан со долго јаже. Со него се лови секаква риба, но само на крајот на Езерото. Се вика уште и **сертме** [КД,60].

пи́зма f 'лутина, омраза' ~ *пи́зма не́ дăржум áска* [ПК,2(84)].

пизми* impf 'мрази некого, го измачува' ~ *ричé Гóспот на нéгови Ученúци-ти: Вáа и повéлата на вáс, да си милýвати идéн на дрýґут. И сфéтут аку ви пúзмат, а знáите шо пишúн ут вáс на мéн каскандисáле* [MV(K),296]; ~ *úлим чýнким нé сти ут вóа сфéт, тукý јáс ви прибрáх на вáс ут сфéтут, зардú тóа ви пúзмат сфéтут на вáс. Да мúслити прикáзната шо ви рекóх јáс на вáс. Нé и пóгулém измикáрут ут ágата нéгуво* [M-(K),296]; ~ *аку нé и кажáх на нúх, ка дујдéх, немáле грéх... Кój пúзма на мéне, и на Тáтко ми гу пúзма* [MV(K),296].

пизу́л' m 'мал отвор во ѕидано огниште (настрана), таму стои **пирустијата** кога не се употребува' [ПД(119)]; ~ *тóо дéте дéн виздéн го-пасéл јáгнăнцто и-вичиртá сă-варúне дóма сус-јáгнăнцто. Јáгнăто прáво на-пизу́л'о утúве и рýп-рýп-рýп фăтúл да-жвáке адин-вăглен* [ВК,284], кај Д. Иванов (од Гевгелиско) објаснувањето е подруго: 'ограда на огниште' [ИГ,127]; слично објаснување запишавме во Кукушко: 'ниско ѕитче до огништето' ~ *сéдни ду-пизу́л'о, си-стóплиш рăцто* [ПК,2(84)]; сепак односниве "различни" објаснувања имаат единствен заеднички именител: 'место покрај огништето'.

пи́ивиц m, bot. Lolium temulentum 'пијанец' ~ *рáсте уф-жúтто, áк нé сă-исчúсте кáк сă-смéле, лéбо шо ќ-о-јáјш тă-упúјве, сè-т-сă-спúи* [ПК,2(84)].

пи́ивица f, zool. Nirudo medicinalis **1.**'мекотелно животинче, без 'рбет, живее во води, ако дојде во допир со кожата на човек почнува да смука крв, се користи во народната медицина' ~ *дóд Рájна, óти а-бóле глáфта, чéсто си пуштýве крăф успúивици, сéтне пó-árно ú ej* [ПК,2-(194)]; ~ *грлото ји било, мале,[куту остра сабја,[лицето ји било, мале,[тиквешка пугача,[очите ји биле, мале,[кустуренски цреши,[вегите ји биле, мале,[морски пијавици* [ТГ,52]; односно **пл'áвица** [MS,s,82]; **2.** изр. **алúс пи́ивица** (= се кажува за претерано упорен човек, што по секоја цена сака да си ја исполни целта) ~ *кáк сă-запúи алúс пúивица* [ПК,2(84)].

пијáн adj 'кога некој консумирал повеќе алкохол и ја изгубил контролата' ~ *"пýстој, дјáку, и ти катý пóпут пијáн-си"* [MS,t68]; ~ *пијан идам јод града,[Велико мори![Велико мори![сритох мома в ливада,[ej, ґузел мори,[ej, ґузел мори,[на којн трева жнијала,[Велико мори![Велико мори* [ТГ,345]; ~ *и што си веле младо јабанџијче пијано:["Седи сус здраве, тенка Малишовка јубава!"[и што му веле тенка Малишовка јубава:["Оди сус здраве, море, лудо младо, пијано,[оди су с здраве, море, лудо младо, без пиштоле!"* [ТГ,156]; ~ *царјут остана тамука пијан, си заспа. А ма гнусниот човек, кату беши млогу акăлиа, зема покривка, гу покри на*

царју́т [V,PM,58]; и: **пи́јăн, пи́јн** ~ *já кут áска ká си-j блáскум áнѓăл'то ус-си́но, сно́шти пá пи́јăн дујдé* [ПК,2(193)]; ~ *пи́јни бúа (бáа) сúте ду еди́н...*

пијана вода (<**пеена вода** – со редукција = вода над која пеел попот, "света водица") f – на празникот **Вудици** сите одат в црква, брзат да стигнат, да го слушнат попот кога пее *"Во Јордан'е..."* Кога ќе заврши литургијата *се свети вода. Водата се свети* или *крсти* пред црквата, во еден голем котел. Откако ќе *се крсти* водата, попот со китка босилек ќе им прсне по челата на верниците. Добро е, за здравје, човек да се напие *на гладно срце* чаша *крстена* или *пијана вода* (суеверие) [ТГ,25].

пијандýрко m, в. **пијаница** ~ *сă-прăжúнй, уддé ут-тăрăн нă-глóк, сјáа пă шó-j сă пугудú áдин пијандýрко* [ПК,2(207)].

пијани́ца m 'тој што пие многу алкохол' ~ *и тúкна за Ѓуро пијаница от Куфалову* [МС(В),97].

пијáтка f, dem. од **пијато** 'плиток сад' ~ *пијáтка мóш дă бúде уд метáл, мóж дă биде ут пурцулáн* [ПД(120)].

пијáто n 'сад, чинија', в. **пијáтка** ~ *пијáтки ги вúкуме ти: плúткички шо сă, а дăлбóка ако-j пăнúца сăвúке; пијáтка мóш дă бúде уд метáл, мóж дă биде ут пурцулáн* [ПД(120)]; ~ *нá Петрóвден бахчеванцúата собрáл смóкви от лóзите, кладé нá еднó пиáто и му вéли нá дéтету: "á брé чéдо, зéми товá пиáто сос смóквите, да гу закáраш на господáро бахчúш"* [V,PM,150].

пијдáх (и: **пи:дáх**) adj 'присутен, постоечки' ~ *подно време имало един млогу чорбациа, штоту имал дванаеси синови и имал една воденица. И на таја воденица пеидах са чини една млада самовила. Таја самовила ката година изјавала и издавила по еден от тиа дванајсите синови* [V,PM,277]; сп. **пијдáх стáнувам** (= се покажувам); **стáна пи:дáх идúн клáјанц н'éтр'а; исл'áзи пијдáх идúн арáпин** [MS,s,82].

пи́јини (и: **пи́ане**) n **1.**'пијачка, она што се користи за пиење' ~ *и фáф сарáе фнéтре така сú свáтешја и данjá и нашjá, и нúшто ни липсовáшја фáф сарáе нúто óт едéне, нúту от пúане, нúту о(т) дрéхи за нóсене* [V,PM,259]; ~ *за тузú ми бирéш' гајлé, бáбу, ја-за кýп'ам jáдини и пи́јини!* [MS,t,21]; и: **пи́јне** ~ *адúн дéн чýл нéјнут л'убóвник óти, знáјш, утпăтувáли нă-гóре, нă-дóле, кăжувáли: "Абе, нă-едикój-си áн jáдине, пúјне бес-пáри – сáмо зăáднá прúкăска. Мóже, дă сáке чувéк, дă-сéде двá-три мéсци – пáри нé-му-сáкăт úч* [ВК,283]; **2.** 'чинот, употребата на она со што се заситува жедта – пиење' ~ *му вилú: "пýстој, пóпи, ут млóгу пијéни пáдна"* [MS,t,68]; ~ *удáта, ш'у им'áха за пијéни у варéлит'а, му битúса* [MS,t,84]; ~ *Проч'уло сја дур на царја, та и неговăтă керкă поискала да идјă и утишла. Като видела , как сја чашата напăлне алтанjă на сјако пијăне от нејă, поискала да ја земе* [V,PM,285]– во контекстот имаме пример за употреба на перфективен глагол во презент: **как сја чашата напăлне алтанjă.**

пи́јне* pf 'се напие малку' ~ *и ќи-зéла стóмните, ќи-зăминáла зă-Чучýро* (име на извор). *Едúн-пăт, гă-стритéла нéкаа жéна, сă-викáла Гóрска сăмудúва. И рéкла: "Мóмичко, дájми дă-пúјнам вóда". Тáа мóмичка*

ú-пудáла стóмнăта дă-сă-нăпúе. "Блăгуслóвна да-си, кá ќи-прăгувó-риш, кá ќи-с-јóдиш дóма, злáто и стрéбро уд-ýстта да-ти-пáќе" [ПК,-2(Крец-301)].

пикái̯ (сă)* impf 'исфрла урина, се моча' ~ *бáбата úш'таш'и да сă пикáj."Тýка сéр сă, тýка пúк сă"* [MS,t,74]; ~ *"утúдух на цáр'у, му сă пикáх на уч'úт'ą, гу усл'ąп'áх цáр'у"* [MS,t,24]; ~ *друго рекло: "Јаз, като сă мијăше царската керка, пиках сă в лигено и ослепја, та боедин лекарин ни може да јă излекува"* [V,PM,281]; ~ *отамо дојдоха едни базирґани, седнаха отдол брјастот на сјанката, и, л'у седнаха они, лудојут му вели на умовитојут: "Брате, мене ми са пикај, ки са пикам от тук надол"* [V,PM,229]; ~ *му вилú ...: "т'éс ш'ту за дójат, ни прáви да сă пикáја у инó ш'иш'é да за му гу прудад'éми л'ăк на т'ăх"* [MS,-t,36].

пикаса pf 'забележи', в. **пикасува** ~ *втори пăт ка му и носе друзите јајца на чифутинут, гу питал ут дека и зиме. Он му кажал за ко(ко)шката. Чифутинут пикасал работата, си кладел на умут, как да а заколе таа ко(ко)шка; зашто кој ú јадел главата, са чинувал цар* [V,PM,274]; ~ *éдну врéме сижувăјáле едúн пóп и éдна пупăдúа. Пу-нéкулку гудúни уф-нúјнит брáк пучнáла неслóакта. Пупăдúатą чéсто пăта сă-нăјдувáла ус-едúн нúјн кумшúа. Пóпут нă-мужéл дą гу-пикáсе тóа* [ВГ(Бог),275]; ~ *рéкąл: Зашт'о си расчýдите лóшо уф сăрцити вáш. Шó-і̯ пóкулáј да рéчам: ти и прустéни грéхови, úли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Сúн úма пувéл'а наврąс зéмн'ата* [MV(K),266]; ~ *А-зéл лисúцта, а-фăрлúл нă-кóлта ... Лисúцта пулéка, пулéка лăзéјќи дујдéла ду-адúн кóш сус-рúби и ăднá пу-ăднá сúте рúби ги-фăрлúла... Мăтрăпázо нúшто не-пикăсáл* [ВК(Пат),285].

пикасува impf 'забележува', в. **пикаса** ~ *колку повичкја полјто сă ближă ду морту толку едвај се пикасува* [ME(P),75]; [ME(P),174]; сп. ~ **зáпикасј-о: дéк óде** (= види каде оди) [ПК(Грам)].

пúке (сă)* impf 'се турка, влегува некаде на брзина (низ тесен простор)', в. **пикне** ~ *шó сă-пúкиш тáм?* [ПГ...].

Пúкла top. 'дол што минува низ с. Тăрлис, Драмско' – име од гл. **пикá (сă)** 'се моча'. "Често име на извори и реки, што го добиле поради влажноста на бреговите" [ЈИ,Ми...172].

пúклу n 'дете што се помочува в гаќи' [MS,s,82].

пикмéс(з) m 'вид конфитур, варено, превриено овошје' ~ *за дад'é млóгу грóзди ... за гу змáчками у пáтусу и такá за пýсними мăс за да стóрими пикмéс* [MS,t,4]; ~ *царјут му га не даде момата, л'у му вели: "три ока пикмез, три ока мет, три ока катран ки гу разбăркам на едно и, аку можиш да разделиш пикмезу башка, медот башка и катрано башка"* [V,PM,97]; и: **пекмез** – без редукција ~ *та за езми една баба от малките колачини, за ги намажи сос мет или пекмез да на момите за да даде по едно, хем за ги намажи по лицето, вел'ајќе на них: "на мари, да сти благи момушки, да ви л'убјат јунаците!"* [V,PM,247].

пикмез-таваси m 'сад (тава) во кој се вари конфитур (пикмес)' – сп. го обичајот: в понеделник, по свадбата се пие *блага ракија* (доколку невестата била чесна); ќе се запали силен оган и се прави *ирмик-алваси* (вид алва од гриз), се вари во поголем, но не длабок сад **пикмез-таваси.** Ракијата ќе биде зашекерена и црвена, зашто *алвата* и *благата црвена ракија* се симбол на чесноста (на девојката) [ТГ,186] – позајмено од турскиот јазик и како лексика и како образување: **ирмик-алваси** – именка во служба на атрибут (м. "ирмична" алва), истиот образец и во: **пикмез-таваси** (м. "пикмезна тава").

пикмешче n, dem., в. **пикмес** ~ *мори уф килар ки флезам, ле мале,[и оно пу мене, мале... и оно пу мене:["Море, тур-ми, тур ми, мила ле додо,[пикмешче на лепче, додо, пикмешче на лепче* [ТГ141].

пи́кне pf **1.** 'стави нешто во тесен простор', в. **пи́ке (сă)** ~ *и-ни́й стигна́ме и-мурăрча́не сă-свăли́ли дă-ги-прăче́кат. Сă-прăбра́ме, нă-зăкăра́: нă-Бăла́сца. Нă-зăкăра́: нă-адна́ ка́рпа, ја́ кути-та́: со́ба ка́-ј... Нăтре гре́: та: ка́рпăта. Пикна́:-нă та́м, ту́ка, ве́ле, ва́:дăн ки-дину́вате, ве́чăр, ви́ке, та́м, нă-то: ја́вур ки-сă-свăлите* [ПД,173]; ~ *зме́о а-пикна́л ра́кта уф-гла́афта и искара́л не́колку во́шки. Ѓу́птино па́к искăра́л це́ла ша́ка во́шки и па́к испадна́л по́јуна́к* [ВГ(Мир,272]; **2.** – **(сă)** ~ *ину-дăулциа су-то́ да́улут ду́мбăл шу-ду́мбăл та́му, кă-сфăршăл, си-гре́де. Си-гре́де, но́шка гу-фа́тăл. То́ пăтут – ни́куј пла́ни́ни. Но́шка уста́нăл, а́ма вăлци ле́во-де́сно ви́јат. И де́ка дă-сă-пи́кне, де́ка дă-сă-пи́кне? Иднă-вудини́ца răшу́кăна има́ло* [ДК,142]; ~ *тоги Алате са чинил ветăр, скăршил колта, напкум фатил, утепал царут су сѐ аскер и са пикнал уф една дупка. Предлозан и двујцата му братја са скриле* [V,-РМ,273]; ~ *лиси́цăта сă-пи́кна у ду́пкăта и вăлкут тăрча, ă-фа́шта. Ко́га фăшта́ше но́гăта о́на вика́ше: "А, пу́кни, тре́сни, ко́рен те́гниш"* [ДК,144].

пикну́ва impf **1.** 'става нешто во простор што е ограден, што не е отворен', в. **пикне** ~ *нă-бугáтјо му-виле́ле: "Брáт брáт не́ ра́не – те́шко то́ шу-гу-не́ма!" И то́ шо́ пра́ве идну де́н? Зе́ва идну-о́вен, у-зăко́л'ва, у пикну́ва у-и́збăта до́лу, гу-пукри́ва. Оде нă-идну-прија́тел' му-ве́ле: "Не́ зна́јш ја́с шо́ сто́ри? До́е идно́, та́ка-та́ка. Ја́с г-уте́па. Шо́ дă-гу-пра́јме?"* [ДК,-152]; ~ *по́ли́чна би́ла. И се́а кадă-ă-зăги́нăт? До́шло вре́ме дă-тругúсфăт ло́зја и о́ни му ре́кле нăта́: по́ма́ле́чкăта итăрва, нă-та́а нивéстăта. Му-ве́л'ăт: "Аj дă-тăпи́книме у-бо́чфа дă-ă-чи́ш"* [ВК-(Рак),324]; **2.** – **(са)** 'навлегува некаде' ~ *сă-ка́чфа то́, дра́се. Тугáj иднă-ме́чка гре́де удна́ка. Кри́вјут кă-ви́жва ме́чката, тăн-гăн, тăн-гăн, пуле́ка-пуле́ка у инă-кăпи́на сăпикну́ва, сле́пјут шо́ зна́? Дра́се* [ДК,136]; ~ *но́шка уста́нăл, а́ма вăлци ле́во-де́сно ви́јат. И де́ка дă-сă-пи́кне, де́ка дă-сă-пи́кне? Иднă-вудини́ца răшу́кăна има́ло и нăо́жца вре́ме сă-пикну́ва у-та́ вудини́цăта. Сă-пикну́ва у-вудини́цăта зăд-вра́тăта уса́ди* [ДК,142].

пико́ч' m 'течност што истекува од мочниот меур' ~ *има́ха пуидин дисáјќ пари́, му ги да́духа и му да́ди то́ј ут пико́ч'у пу мрăва пико́ч' и ги спра́ти* [MS,t,36]; в. **пика́ј (сă).**

пиктиа f 'потечена и засирена крв' **[ПК,2(84)].**

пи́купа adv 'легнат на стомак со собрани нозе' ~ *лигна́л пи́купа и са́мо сте́н-*

ке; ле́гни пи́купа ќи-т-сă сти́ше ме́ут [ПК,2(84)]; овој дијалектен збор од југоисточните говори Н. Толстој го разгледува во своите руско-македонски лексички паралелизми.

пила f 'направа за сечење дрва, бичкија' ~ *"как ки идими на халваџината, да имаш пила по тебика та да фатиш диднгилите да ги делаш, да си разбие кучиата"* [V,PM,56] – проширена употреба на предлогот **по** наместо 'со': **да имаш пила по тебика**. За ова и други нерегуларности во употребата на предлозите в. во граматичкиот дел.

пи́ла f 'специјална направа од челик, назабена, служи за острење, односно за стругање на железо – еге' [ДК,104]; регистрирана е и формата **пило** [ПК,2(84)]; ~ *шо́ о́стрăме, пи́ло за стăргăне* [ПД-(121)].

Пила́тева Ку́зн'а top. 'железарска работилница во с. Г. Броди, Серско, сопственост на Д. Пилатев, којшто 1912 г. ја претворил во машинска работилница за изработка на големи "кулски" часовници [ЈИ,Ми,173].

пил'а́ф m 1.'јадење од варен ориз (без шеќер)' – на трапезата кога се руча јадењата се носат по овој ред: *кисала чорба,* потоа едно од овие три јадења: *сарма сус кисала каша,* или *ќуфте сус каша, дулма* (= млади тиквици полни со ориз и месо) *сус кисала каша,* потоа *јанија, рибник,* па *пиче-но месо, пил'ав* или *сутлијач,* или нешто сукано, како: *баница, сусам-ница* (= пита со сусам), *сарлија* (= вид баклава), *лукуме* и др. [ТГ,21]; 2. изр.: **ни-ла́ф, ни-пил'а́ф** (= ниту збор) ~ *ту́к би́ше, сă-лафи́хме, а́ма зă-те́п ни-ла́ф ни-пил'а́ф* [ПК,2(182)].

Пил'а́ф Тепе́ top. 1. 'највисок врв на пл. *Кушница'*; 2. 'купообразен врв над *Гореници,* Зилјаховско' – композитум од два турцизма: *пил'аф* 'варен ориз' и *тепе* 'врв' – очигледно дека топонимот е изведен според формата [ЈИ,Ми,172]; сосема истото име (на висок рид) го имаме запишано во штипско-радовишкиот регион.

пи́ле (и: **пи́лă, пили**) n, zool. 1. 'општ назив за птица, не е dem.' ~ *му вили ... "тфо́јта мо́ма н'ăј в'е́јќи мо́ма" "шт'о́ вили́ш' џ'а́нам? там пи́лă ни мо́ж'и да по́ј"* [MS,t,22]; ~ *тус пи́ли и зăнча́р* (= орел што лови зајаци) [ПсС(З),69]; ~ *не и по́вре́дна ду́шата уф јаде́нито, и сна́гата уф убле́клуту? Разглида́јти а́рно пили́ш-тити на не́бито, шо ни́то се́јат, ни́то жни́ат, ни́то бе́рат уф амба́рити, и Та́тко ва́ш уф-не́бито и ра́ни* [MV(K),264]; ~ *та́м д'е бира́ш'и смо́кфит'ą ви́д'ą ино́ пи́л'ą ху́баву, али́с маламо́сану* [MS,t,45]; ~ *Аман море, лудо младо,[како да сум јас јубава!?[– Кога мен ме зима лудо,[куту пиле јас си летах,[се пу лозја јас си шетах,[бело грозде јас си чопках,[* (сп. **чо́пка** 'клун на птица' ~ *сус чо́пката та́а чо́пке* = колве зрнца) *ими сега, лудо младо,[думакинка ти се чиних,[думакинка лудо младо,[не личе – лична да биде!* [ТГ350]; ~ *и што вели А рапине, ем гуворе, џанум: "Дали знајиш ил' не знајиш, Попово Јуванче:[оти сум ти јас заптисал се бели друмуве,[и не давум преко нихка пиле да пралете* [ТГ,40]; ~ *легна пот крушата ма́ра да поспи́е; и о́шти не бе́ши спа́л, дојде́ едно́ пи́ле, ка́сна́ на кру́шата* [V,PM,30]; ~ *ско́врăно шо́-ј и о́н тăквó-ј, са́мо шăре́но-ј, буја́та мо́-ј: шăре́нко, бе́ло и си́во, и тăка́ цăрни пе́гички и́ма, фи́но пи́ле-ј* [ПД(126)]; ~ *какара́ска је пи́ле, кој ата ка́та годи́на са мин'у́ва*

гн'áздуту-и́ и гн'áзду глéда да чини на нáј-висóко дарву [V,PM,30]; ~ *н'éтр'ạ имáш'и идúн клáјạнц, ш'ту тич'áш'и ... и инó пúл'ạ вúкаш'и* [MS,t,60]; **2.** изр. **уд пиле млеко** (= нешто што не може да се најде) ~ *Што не кладема?! Што ричеја се правиме; да речаа уд пиле млеко – и тоа ки најдохме! Ама кога нимал дни!?* (= се кажува кога лекувањето на некој болен не било успешно) [ТГ,428]; ~ *дек си чудиха, и дошел един лекарин, го виде и му рече на царјут: "да има от пиле млеко да го намажете, ке прогленда". Тогај двете зентјуви кинисаха да хождат да брăкат от пиле млеко* [V,PM,160]; ~ *тогас момата му вели: "ох, тате, јазе тука имам секаков имиш за да јам, дури и от пиле мл'ако да сакам"* [V,PM,214].

пиле (са)* impf **1.** 'се размножува' (се однесува на птици) ~ *и тој кинисал да појди и да јутиде до стредја морету. Тамо имало дрјаво високо и гол'амо, старо. И што пиле имало на дјун'ата, сите тамо са пилели* [V,PM,172]; **2.** изр. **пúлци пúл'ат** (= чуваат, одгледуваат деца) ~ *ус-тạкóф думạкúн пúлци нé сạ-пúл'ат* (= кога таткото не се грижи за децата) [ПК(Ним)].

пúли impf 'сече со **пила** *(бичкија)*' ~ *"А-аа, нé знáш, бáбо, му вéле. Јáс ина-чýпа вúду. Нă-чéшмăта и-нăпувá кójнăта. Нă-мóжăм д-ă-ýрвăм нúкăк. Já, пúлите тóа дéн нă-мóж д-ă-сéчăт тупóлта". – "Е, му-вéле, кóга тáка јáс ќ-а-ýрвăм", му-вéле* [ДК,116].

пилејне n 'кога од семето на свилената буба ќе се појават првите црвчиња, ларви, што понатаму се развиваат во *кожурци* од свилена буба' [ТГ,408].

пиливáн (и: **пехливан**) m 1.'човек што се бори со друг **пиливáн** јавно, пред гледачи – борач' ~ *испаднаха, излезеха солунчани пехливани е там на јамијта порта* [МС(В),97]; **2.** 'храбар човек, често иронично' ~ *испáднáме нă-дóло, пу-Бăлáсца, вике гáре бис стрáх, зăфăтúме пéсни. Кóга вúдуме адúн пúнук, адúн úмум, адúн нéăм, устăнáл óн тáмă. Дујдéме нă-аднó мéсто, тúй пиливáне зăпăлúа адна бýка* [ПД,174]; ~ *и ọнóạ вр'áме имáлọ н'ákој, úметọ му-зạбрáја, ọт-Спáм'ọвọ, пеливáни имáлọ кạј-нáс, нạ-пạнạг'úритọ и-гизапóмн'ạ ác. Са ќуспéта* (кожени панталони со кои се бореле **пиливáните**). *И-тýк сăм вид'ál, áмạ вéчи н'áмạ. И-кáнти úмạ зејтúн, ќе-сенạмáчкạ гóл'ạн* [ЛС(К),122] – проширена употреба на суфиксот **-ен (ạн)**: **гóл'ạн** наместо 'гол'; ~ *ej, Јáно, Јáно, пиливáн Јáно! [пиливáн Јáно цăрква си прáва* [МЕ(Р),95]; ~ *цáро пă рéкăл: кój ќа-уткúне мójта мóма, ќа-дáм нă-нéго. Нéкуј Арáпин сă-кăжáл куту пиливáн, пă скрúл се ф-нéкуј баúр, ф-нéкуј дрăмки; глéде ká ќи-до-лáмата* [ПК,2(229)]; **3.** fig. 'некој што не е доволно облечен' (бидејќи **пиливáните** се борат голи).

пиликатник m 'ограден простор во Езерото (Дојранско) со трска, во вид на круг, како срце во кој ги ловат (и ги чуваат) птиците, што потоа ги користат за ловење риби', одозгора има мрежа, над водата 1,5 м., внатре оставаат мртви риби, од страната има отвор околу 10 см. широк, низ него влегуваат птиците, но не можат да излезат. Тоа се птици преселници што им помагаат на рибарите во ловот, *пучнýвăт дă úдăт уф уктóмвăр мéсăц;* ги фаќаат *уф пиликáтнико* [ПД(127]; сп.

пеликáн 'штрк' [ПД(114)], односно: **пиликáну** и **пил'кáн.**

пиликáнуво јáјце n 'јајце од штрк' [ПК,2(84)]; (и воопшто: 'големо јајце').

пили́н m, bot., Artemisia absinthium **1.** 'лековито растение со пријатен мирис, но многу горчлив вкус' ~ *па се врнах, мале, па и ричех:[Дубру вечар! [дури тога, мале, јудгувори,[прагувори:["Ела вечар, лудо, на вичери,[пу вичери!" – "Пилин била, мале, и вичера,[и вичера,[огин да ји горе, мале, и пустел'а"* [ТГ,50]; сп. скратена споредба: **пили́н го́рче** (се кажува за нешто што е многу горчливо, што по горчливиот вкус напомнува на пелин); **2.** изр., поговорка: **зе́т куту ме́т, си́н куту пили́н** (се кажува за семејства во кои родителите на девојката големата љубов кон ќерката ја пренесуваат на зетот) [ПГ(Фур)]; **да та пилиносе** (= клетва: да те отруе – горчливоста на **пелинот** се споредува со отровот) [ТГ,319]; М. Малецки запишал во Солунско: **пили́ну** [MS,s,82].

пилинова вода f 'вид чај од растението *пили́н*, Artemisia absinthium'; сп.: – болеста треска ако на самиот почеток доаѓа ... како ладна треска тогаш треба да се причека, па дури кога *ки фрле уф огин,* тогаш треба да се испие онаа ракија со црн пипер. Некои против грозница пијат и *пилинова вода* [ТГ,229].

пили́ш(чи)че* n, zool.,dem. од 'пиле' ~ *си-има́л адно́ Ќо́с Кусу́ле и сипрăви́л сиде́лце н-адна́ дăби́чка. Та́м си снисе́л три́ ја́јца и сил'упи́л три́ пили́шичичка. Лиси́цта кă-нăучи́ла о́ти и́ма та́м пи́лишича о́де дă-му-и-са́ка. И му ви́ка: "Ќос Кусу́ле, вăрта́м па́шка, се́чăм дăби́чка, пу́шчи ми пи́ле"* [ВБ(Кр),-313-314].

пи́лка* f 'машки полов орган' ~ *иди́н по́п ути́ди на удини́цата ... сид'ăха сăс дирминџ'и́јата, си м'ăр'ạха пи́лкат'ạ* [MS,t,78]; ~ *ни муж'а́ да трапи́, сă наду́, ста́на пиш'то́ут ('пи́лката') и сă прузва́ла ('сă устрамути́')* [MS,t,78].

пилчу́нка* n, zool., dem. од 'пиле' ~ *и гн'а́зду гле́да да чини на на́ј-висо́ко дарву... за да не́ можи змиа да изја́ди ща́та и пилчу́нкате* [V,PM,30]; ~ *и ути́ди при гн'а́здуту, на́јди три пилч'у́нка и ха фа́ти т'ăх* [MS,t,75].

пил'оци pl, zool. 'вид птици, преселници, што наесен доаѓаат на Дојранското Езеро' (еднинската форма не е регистрирана, возможно: **пил'о́к**) – **пил'оците** се исти како **сурлињата,** само се двапати поголеми од нив. Тие, летајќи над водата, познаваат каде има јато риби и таму надлетуваат, така со своето присуство им сигнализираат на рибарите дека тука има риби и на тој начин мошне им помагаат [КД,58].

пилч'урч'а n, в. **пилчу́нка** [MS,s,81].

пил'ă-пил'ă interj 'така ги повикуваат, ги мамат пилињата' [ПД(Фур)].

пил'ăнце n, zool., dem. од **пиле** (= малото од кокошка, но и за малото од било која птица) [ПД(Фур)]; ~ *па́ пууди́ле, пуд-е́дно дру́го дăрво сăдна́ле дă-că-пучи́нăт и л'ăгна́ле тăка́ дă-пуспи́:т, дă-пудре́măт. Пăт дăлк. И-не́ко пи́л'ăнце фăти́л дă-чăрчо́ре* [ПД,153]; ~ *ка́ зăгина́ло пил'ăнцуто мо́мăта кăжа́ла нămа́јк-ин: "Тăка́, тăка́, ка́ ве́зум е́дно пил'ăнце ми пе́е нă-гергефо: е мо́ри девојко, ти читири́јсе де́на и читири́јсе ве́чăри ки-гле́диш у́мрăн, а́ма о́н ки-уживе́: нă-читири́јсе де́на, ка́ ки ста́не ки-тă-нăгра́де"* [ПД,164].

пинавре́јќ m 'машки панталони со широки ногавици и широк заден дел, ги носеле старите луѓе' [MS,s,82].

пингор m, zool. 'вид птица' ~ *"и кога ки ти дојди некоја газа на главата ти, да го туриш перото на вогино, и ниа на тебика можими да ти помогними ништу!" Гу зема перото... на една страна најде млогу пчели и едно пиле ги јадиши. Пилето гу вел'ат пингор* [V,PM,96]; – таа птица кога е голема суша "се моли на Бога" да заврне дожд [V,PM,554].

пиндаре pl 'сад во кој има варена пченица и 5 литургии'; жените овој сад го носат в црква спроти празникот Св. Богородица за здравје на целото семејство; ако се разболи некој од семејството тогаш *таксуват* (обеќаваат) дека спроти празникот Св. Богородица ќе однесат в црква *пиндаре* [ТГ,29].

пиндо́лару* n 'голема златна монета, петолирка' ~ *му вили́ мума́та ... : "зна́ш' какфо́ пра̏стин да нагутфи́ш'? на та́тку за и́ма то́п цо́ха, на ма́јка за и́ма то́п купри́нин, на м'ен'а за и́ма пидис'е́т пиндо́лари"* [MS,t,28].

пини́р m 'вид пита' ~ *то́-j ја́дине. Сӑ-пра́ве ус-чи́сто бра́шно, пре́сно си́рне, ја́јца, сӑ-пе́че, се́тне сӑ пупа́руве ус-ширбе́т* [ПК,2(84)]; в. **пинирли́јӑ**.

пинирли́јӑ f 'печено тесто со јајца и сирење' ~ *то́-j ја́дне, сӑ-пра́ве пуга́ча ус-чини́чно бра́шно, сӑ-избо́дуве ус-буне́ла и сӑ-кла́ве уд-го́ре ја́јца, си́рне и ма́с, се́тне сӑ-пе́че* [ПК,2(84)]; сп. уште: ~ *и ви́кӑт ти́ лепча́та шо-j пра́вӑт ус си́рне удго́ре* [ПД(118)].

пинт'е́лч'а n, zool. dem. од **пинт'е́л** [MS,s,83].

пинти́ја m 'тој што не сака да даде ништо, скржавец' [ПК(Гаѓр)].

пинту́рка f , dem. од 'петица' (пр. на дете) [MS,s,33].

пинушка f, bot. 'дел од пресечено дрво што останал на коренот – пен' [ДК,106]; ~ *Гре́де пӑндаѓрут инувре́ме, сӑ-ка́чфа нӑ-ска́лта, ко́а пу́ле – две́ спи́јӑт узго́ре. И о́н му-ӑ-трӑгну́ва ска́лӑта, ӑ-фӑѓрл'а по́на́ка и си о́де... са́кӑт дӑ-сӑ-сфа́л'ӑт... Скукну́ва и то́. Нӑ-инӑ-пину́шка о́чите си-и-изва́жца и две́те* [ВК(Тр),322].

пинци pl **1.**'примитивни, лесни обувки, направени само од парче кожа' ~ *фатиха да ги биат селаните: "А јде бе ѓаур шети ми кон'ут"; тој, кој немаше кон, даваше пинците* [МС(В),72]; ~ *мури, ста́ни, лу́до, стани, мла́до, на ни́ва да јо́диш [мури не си сле́па, не си не́ма оти пи́нци не́мам* [МЕ(Р),98]; – наутро при облекувањето *(убличувајнто)* постои извесен ред: прво се облекуваат *барнавезите* (панталоните), па *дуламата* (кошулата), а потоа *појсут*, потоа *ублечуве купаран* и на крај *убујве пинци* [ТГ,18]; ~ *испӑдна́ме нӑ-до́ло, пу-Бӑла́сца, вике-га́ре бис стра́х, зӑфӑти́ме пе́сни. Ко́га ви́думе ади́н пи́нук, ади́н и́мум, ади́н не́ӑм, устӑна́л о́н та́мӑ. Дујде́ме нӑ-адно́ ме́сто, ти́ӑ пилива́не зӑпӑли́а адна бу́ка* [ПД,174]; од односнава регија ја имаме запишано и формата во ж. род: *"а-а, ја́ гуто́ва-сум, с-убу́вум, о́ш-ӑдна́ пи́нца и с-убу́х и вӑрвум"* [ВК(Иц),292]; **2.** изр. **нӑ-пи́нуко ме́-j** (= така се изразува оној што не се чувствува засегнат од некоја работа) ~ *а́ска си-зе́х шо́ ми трибу́више, сја́а нӑ-пи́нуко ме́-j* [ПК,-2(185)].

пинча́нки pl ~ *вӑрвци нӑ-пи́нците, шо сӑ-вӑрзу́ват нӑ-но́јсто* [ПК,2(84)]; сп. и: ~ *и уд го́ре нӑ-врӑз ни́х* (врз

завивачите) *пинчáнките ки сă вăрзăт нáпкум* [ПД(118)].

пинч'á f 'задниот дел од женска кондура, штикла'(?) [MS,s,82].

пинчáр m ~ *мáјстур шо прáве пúнци* **[ПК,2(84)]**.

пинч'úца f 'дел од плугот' [MS,s,82].

пинц'é n 'подлошка на кондури, подметка' [MS,s,82].

пинцерка* f, 'прозорец', в. **пенцере** ~ *ако ти ја дадат, мила ле мале,[по-скоро абер да чиниш,[море да растурам ветки куќи,[да направам висок сарај,[мори пинцерки му сидифлији,[а пирдијна кадифилиј* [ТГ,97].

пинц'úк m 'нешто што се купува од апотека, вид лекарство'(?) ~ *утúдух на фармакúјун, пинц'úк з'éх и дрýги л'ákуви* [MS,t,3].

Пúо 'прекар запишан во Еницевардарско' ~ *кă-дујдé Пúо, ăднó Пúо, ăјдýт е тó, чýкăт нă-пóртăта, нé-утвáра... Кó и-глéда чéтникут зăстăнáт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра утгóре супýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Утпăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја óгин* [ВЕв,299].

пип-пип interj 'цвилење на кученце' ~ *é, сéга, му-вúка, гуспудúн, ричé, јá мóжи нéкăкво, áма тýка пák ќи-ви-пуфтóрма сéга. Дă-вúите кák и-мúло кучéнцито. Вúј-гу кучéнциту. Гу-викá. Удри-му иднó стáн. Мудрú иднó стáн. Кучéнциту пúп-пúп, избигá* [ВЕв(Кор),305].

пипаво магаре n 'слабо, болникаво магаре' – во минатото, бидејќи државата им ги одземала добрите коњи за свои потреби (т.н. *меќере*), селаните се досетувале и дома место брз коњ чувале по некое *пипаво магаре* [ТГ,97].

пипалова вода f 'вода во која има растворено пепел, во минатото, во недостаток на сапун, жените переле со *пипалова вода*' – на **Чисти пуниделник**, тоа е **првиот ден од Вилигденски пости** жените имаат многу работа: сите садови (и од бакар и од глина) треба да се измијат со **пипалова вода;** работите да се истресат, главите да си измијат, со еден збор се трудат сè да исчистат *и да мирисе на чисто* [ТГ,42]; сп. уште: ~ *ус пипилóва вóда нúа áдно врéме пéрăхме, дă-că-чúсти бéл'те рýби. Пипилóфта вóда-ј нóго л'ýта, óна-ј скăпýве рăцто* [ПК,2(84)].

пипéр' m, bot., Capsinum annuum **1.** 'ситни делови од исушени и истолчени пиперки, се стават во јадење за подобар вкус'; има: *л'ут пипéр, цăрвéн пипéр, цăрăн пипéр; ч'ąрвéн, ч'éрна (ч'árна) пипéр*' [MS,s,83]; ~ *тóо мúшо шó-с-кąчúл, гóр имáла адна пулúца, нă-тáа пулúцта гóр ф-адná кутúа цăрвéн пипéр, другá кутúа зијтúн, адná кутúа... Пишúн флéве уф-тóо пипéро, сéтне уф-тóо зијтúно, тóо мúшо áдно árно с-убркóле у-цăрвéнјоо пипéр* [ПК,2(264)]; ~ *му вéли: "óх мăжу, хárно си земáл рúбата... ами кату нéмами нúти сóл, нúту пипéр?"* [V,PM,17]; ~ *мишката отиде на самоладарникот сос самоладу, си намака пашката, и пак оттамо отиде на червен пипер, си упипели пашката* [V,PM,204]; **2.**'пиперки - растение и плодови' ~ *прудде árно пипéро, зимá бајá пáри и си нăкривú кáпта* [ПК,2(194)]; ~ *дă зăвăрне áјн ýбуф дóш, тă да нé о-вáдме пипéро* [ПК,2(153)]; **3. 'нива засадена со пиперки'** ~ *и кога отиде дома, му вели на брата му и на жената му, ча и купил ниви за женинот му кăсмет. Фати брат*

му да му са кара, ча нивите беха едни каминливи, едни, штоту не чиниха пипер, а не друго нешто [V,PM,86]; ~ *ác бúх óдăна нă-пипéро кóга сă-вăрнáла дóд-Лúка, затó: нé сă-видéме* [ПК(Ним)].

пипе́рка * f, bot., Capsinum annuum, в. **пипе́р 2.** ~ *пипéрки ги-сијáа, бустáн лáни, пóлни бустáн н'а: гạ-сијáа. Вáа гудúна пипéрки ќа:-сéјме. Кá дујдé дă-сă-дéл'ме, ác сум гạ-дăдéла питулúркạта тáм, н'áа дáм нú:вта, тáа нúва ќе-ј нă-мéне* [ПК,2(Иц–288)].

пиперка буковска f 'црвена лута пиперка, се става во ракија за да биде лута' [ТГ,355].

пиперче n, dem., в. **пипе́р 1.** ~ *на вечарта дошле друзите братја, го питале, кăде е бишката? Он им кажал: "Дојде един педа човек лакут брада, а смукна бишката, си избега". Вичерале таа вечар сух леб и солче и пиперче* [V,PM,270].

пипил'а́нка f, zool. 'вид змија' ~ *áа змúа гă-вúкме пипил'áнка, óна-ј пипил'áва, úма пипилóва бујá* [ПК,-2(84)].

пипил'а́нка f ~ *тá-ј бóлис пу-тит'ýно, лúстуфто му-стăнýват кут ус-пéпăл пусóл'ни. Стăнýвăт тéнки, кут-шýма сă-дрóбат* [ПК2(84)].

пипили́ште n 'опожарено место, само пепел' ~ *"Нúй-сме, вúкум, бежáнци, ут-Струмичко, крăј-Бăлáсца, тáмо. Куту-сурмáси чувéци, кăрáме дубúци нă-ајн-тăргóвиц, дујдéме тýка. Нă-трéно нé-ни сăдáва пáри, трăгнáме пéшки. Кýкуш, вéл'ум, дéка-ј?" Ас о-глéдум Кýкуш дéка-ј, áма пá пúтум, уш-не-знáм, дека-ј. "А, тóа грáтче-ј Кýкуш. Изгóрăно, сáмо пипили́ште-ј, нéма грáт, нéма нúшто"* [ПД,(Пат–172)] – автентично кажување (на дедо Ил'о од Патарос) за тоа како изгледал уништениот град Кукуш по налетот на грчката војска јули 1913.

пипилóва пугáча f ~ *пипилóва пугáча сă-мéсе ус-пипилóва вóда и ут-гóре сă-пусóл'уве ус-пéпăл, сă-пéче пудвăршник. Ká-ќ сă-испéче, с-истрéсе пéпăлта. Пипилóфта пугáча нóго-ј árна* [ПК,2(84)] – во контекстот имаме присуство на перфективен презент: *с-истрéсе пéпăлта.*

пипире́фка f 1.'вид оро, се игра ситно'; 2. изр.: **пипире́фка ќи-игра́а** (= ќе се однесува како што ќе му биде речено) ~ *нé сă бóо-ли? Мóре ká ќ-óде прăд нéго, дă-вèјш, пипирéфка ќи-игráа* [ПК2(188)].

пипирли́а adj 'нешто што има светлоцрвена боја, т.е. бојата на пиперот' ~ *сушúх адúн пипирлúа фустáн, ич не-ме-ј пу-мирáко* (зн. : не ѝ се допаѓа) [ПК,2(85)].

пипиру́дạ f, zool. 'последен стадиум од развитокот на свилената буба, кога снесува јајца' ~ *онạ стạнýвạ пипирýдạ, квạ-ќи-гọ-прибýши, квạ-ќи-ọживéе, нáли! От-тúи пеперýди ọстáвạт с'áми, стó, дв'áстạ пạрчúнạ зạ-с'áми. Рạзлúчни пипирýди изл'áвạт, б'áли, шạрéни. И-тúạ си-úмạт лéгло кáкọ врáпчитọ и-тáм ќи-и-нóси јајцáтạ* [ЛС-(К),137]; в. **пирунýга.**

пи́пко n 'вид врабец, има цуцка на главата' (Пат), во Фур: **чучул'а́н** [ПД(126)].

пи́пла f 'жена што невешто работи, **пипаво'** ~ *нă-мóжум дă-рăбóтум ус-тáа пúпла, зăрди н'áа сè кусýрни сме нúа двéте* [ПК,2(85)].

пипо́н' m 1.'растение со големи сочни, слатки плодови, од типот на тиквите' [MS,s,83]; ~ **ласти́на** *вúкуме нă тúй ут кóрăнто шо сă уд лубăнúца, пипóн, ут тúква* (така запишавме во Ник., но во Фур.

покрај **ласти́на** со исто значење се употребува и **ло́н)** [ПД(123)]; **2.** 'погрдно за човек: отечен од пиење или од болест, односно за човек што се држи многу надмено, пр. ако не поздравува' ~ *ка́ се-ј надýл, али́с пипо́н* [ПК,2(85)].

пипува работа f 'работа со многу финеси и затоа бара и внимание и време' ~ *вéзинто-ј пи́пува рăбóта* [ПК,2(85)].

пи́пуф adj 'тој што работи бавно, невешто' ~ *нóго пи́пуф чувéк си, нé ти спóре ич рăбóтта* [ПК,2(85)]; в. **пипла.**

пи́ра f 'водено испарување, пареа' [MS,-s,83].

Пира́лката top. 'ниви покрај канал со вода во околината на *Просеник,* Серско'; секако тука пере ле жените со **пира́лка** (= дрво со кое се чука по алиштата кога се пере), "коренот во гл. *пере"* [ЈИ,Ми...,173].

пира́ксува* impf 'задева' ~ *да зна́јах, гу ни пира́ксувах хи́ч'!* [MS,-t,57]; ~ *т'ạ ги́бам, т'ạ зака́ш'там* [MS,s,83]; – посебност во линеаризацијата: глаголот и кратката заменска форма се разделени со партикулата за негација (**ни** < 'не' со редукција): **гу ни пира́ксувах.**

пиран'е́ n 'чистење на алишта со вода и сапун, прање' [MS,s,83]; ~ *у сăмбутạ жéнăтạ утúвạт на пиранé* [ПсС(З),67].

пиргили́син* adj 'притегнат, уреден' ~ *на́шта кóла би́ше пиргили́сна áдно árно, кут нéкаа тýрцка нивéста кáк вóдат* [ПК,2(85)].

пирдили́и adj 'човек што тешко гледа, што има **перде** на очите, кусоглед, *што има пирдé* ~ *шó óји али́с пирдили́и* [ПК,2(85)]; и: **пердăли́а** ~ *перделúй ej óн, чувéко стăрéе, пéрде úма нă-óчте, áку нé глéде* [ПК,2(240)]; ~ *гу ви́куме тó áко бéли му сă óчите мáлко* [ПД(115)].

пирдýше impf 'прави нешто да биде растргано, разредено' (сп. **пирдýх** од **пердýх**) ~ *шó гă-пердýшиш кóста* ?! (= зошто ја растураш косата?) [ПК(Гăр)].

пирé n, bot. ~ *нóго лóша трéва, рáсте уф-урúзо. Плóдо нé-ј збéрин уф-мăлéчкичка тýфкичка, úма цăрни зрăнцта* [ПК,2(85)].

Пирин top. 'име на село на Стара Планина' ~ *на Стáра Плáнина гóре úмашја адно сéло, што сá зóве Пирúн сéлото; и нáт сéлото гóре úма пéштери од сакалé* (= соколи ?) [V,PM,259] – присуство на лексичкиот архаизам: **зове** 'вика'; и 'име' (на планина во Пиринска Македонија).

пиринýгạ* **1.** bot. Iris 'полско и градинарско цвеќе со цвет во различни бои (бела, сина, жолта), има долга рачка – устоцветно' ~ *изникнáлạ пиринýгạ, изникнáлạ пиринýгạ,[при-чубáнọвọтọ стáдо, при-чубáнọвọтọ стáдо,[чубáн стóе пạ-гạ-глéдạ, чубáн стóе пạ-гạ-глéдạ.[Рáсни, рáсни пиринýгọ, рáсни, рáсни пиринýгọ,[дạ-нарáсниш, дạ-нạпýкạш, дạ-нарáсниш, дạ-нạпýкạш* [ЛС(К),131]; и: **пирунга** ~ *и сă пăлни су урман, најногу: дива трăскă, рогус, сас, шиварика, тиквина, блатцки гингир, реш, пирунга* [МЕ(Р),76]; **2.** 'ж. л. име' ~ *Пиринуго, јубава дивојко,[тихо пејиш дилеко се слуше,[чул те уфчар преко три планини,[си јуставил трло неградено,[јуф трло то стадо небрујено,[миґу стадо ведро пракувано* [ТГ,56]; в. **перýника.**

пирунýга (и: **пиринýга**) f, zool., Papilio 'вид инсект со шарени, убави крилца (ги има различни видови); во првиот стадиум тие се гасеници - пеперуга' [ИГ,127]; [ПГ(Фур)]; в. **пипиру́да**.

пири́с m 1.'диета' – породилката држи *пирис* и јаде само: *русник чорба, варен урис, чорба уд пиле, млеко, млечник* и уште некои други јадења, што се малку засолени [ТГ,109]; ~ *но́го би́х бо́лин, до́ктуро ми ка̨жа́ да-дӑржум пири́с; да не́ ја́дум л'у́то, ки́сло и мӑрсно;* 2. изр. **не́миш пири́с нӑ-у́стта** 'кога некој се изразува неконтролирано, со груби зборови' ~ *ку̀пте́н но́го гувóриш, и́ч не́миш пири́с нӑ-у́стта* [ПК,2(85)].

пирки́ја f 'свадбени дарови'; сп. **при́ка, прик'е́** [MS,s,83].

Пирките top. 'име на христијанско, македонско маало во Солун' ~ *са̀тă ристенцки мали нă Пазăр сă туку речи сăл ут сил'ајнă... такă је и су сулунцкăтă мала Хамидие или Пирките* [ME(P)-91].

пирл'ага impf 'личи, прилега, одговара' ~ *му вели на цар'ут: "харну ти докара авџиолиа таја кожа,... да направиш една удаја и да га постелиш... да пирл'ага за три кефа!"* [V,PM,41]; и: **перл'а́га** ~ *друг му велиши: "от умо́ ти така́ стра́даш"; друг му ве́лиши: "таква́ гла́ва и́маш, таква́ ка́па ти перл'а́га"* [V,PM,7].

пирси́цки* adj 'нешто што се однесува на Персија' (со редукција **е > и**) ~ *у-сăте цăрни шу-би́ле чу́пата нă-кра́лут му сă-руди́ла бе́ла и ле́па. У-то́ вре́ме пирси́цката крӑли́ца руди́ла две́: идно́ мӑшко и идно́ же́нцко* [ДК129].

пируска́ f 'железен триножник, на него се става котлето кога се грее вода' ~ *пак бабата запалила вогни и напӑлнила бакӑро вода, турила пак пируска́та наопако, за да кладе бакӑрот сос водата* [V,PM,241]; ~ *тогас бабата зема една честина и брашно и еден бакӑр и една пируска́, та отиде праве на брјастот; удол седна, фатила наопаку честината и клала брашно да тсеи* [V,PM,241]; и: **присти́ја** ~ *една́ же́на, нима́ла-си присти́ја, не́ зна́м да́ли ви́кте сја́а. "Бре́ си́нче, на́-ти та́а кирфи́јчкӑта, о́ди нă кува́чо дă-нăпра́ве адна́ присти́ја". Гă-зиму́ве де́тто, кути де́те о́де нă-кува́чо: "Чи́чко, ре́кӑл, ма́ма ма́-пушти́ дă-нăпра́виш адна́ присти́ја"* [ПК,2(Крец–302)]; кај Малецки: **пируст'а** [MS,s,83].

Пирустија f 'име на сосвездие, тоа се 3 ѕвезди (оттаму и името *пирустија*) распоредени на самиот зенит'; освен *Пирустија* ги има уште следниве ѕвезди: **Квачка, Нишајне, Седам Уфчара (Голема и Мала Мечка), Саба Јалдази (Деница)** [ТГ,333].

пирушан акалија m 'некој што се однесува несериозно' ~ *куту жинен чувек трабуве да си направе руби спурти него, а не да се праве пирушан акалија* [ТГ,133].

пирăни́ца f 'долниот дел од воденицата, колото во кое удира водата и преку **вретеното** го врти каменот, во др. говори: **воденично коло**' ~ *му-ре́ка̨л на̨-леси́цăта: "А-а, кумалие, што́ и́мăш ти́?" "Е, ри́би, кумево́лче!" "Еми ут-де́ка си-и-бра́!" "Е, кума̨-во́лче, да̨-ти-ка́жăм: о̨ти́дăк на̨-вудени́цăта, му-а̨-зăпре́к во́ăта на̨-вуденича́рут и ути́дăк по̨т-пирăни́цта и си-и-нăбра́к ри́бите* [ВМ(Сар),316]; *"Е-е – му-ре́кла*

ку́ма ли́са – ти́ ќе-си-зе́вăш се́га едну-бу́ре, ќе-гу-вăрзиш за-на́шкăта и ќе-о́јш пут-пирăни́цта... ќе-нăбе́риш ри́би" [ВМ(Сар),316]; во Серско: **пе́рница [ЛС(К),95]**.

пи́с adj 'нечист' (обично во морален поглед) ~ *шо́ пи́с чуве́к е́ј то́о; и́ч не́ ми сă-слу́шат пи́с маабе́те* **[ПК,2(85)]**; сп.: *зина́ е то́·* (зн. неморален е). *Зина́ мăга́ре, буди́нке пу-чу́жди же́ни, а нă-же́нта пи́с ин ви́киме, пи́с же́на та́а, не́чиста, фăшки́а* [ПК,2(241)].

пи́са f 'катран, зивт' ~ *ви́а крăдли́вите утидо́а ишăри́а сăте по́рти. Ко́га утидо́а зă-дă-и на́лăт, нă-муже́а д-и-фа́тат на́к. Ца́рут не́ма... Е, ќ-у-пра́вăт на́тут су-пи́са; ќи-фăрл'ăт ли́ри* [ДК,136].

пи́сан adj **1.** 'кога врз нешто (хартија, камен, дрво и сл.) има испишано букви, зборови' ~ *и пузнајáхми шо и исти́нц'ко не́гувото кажува́ни. Има о́шти но́гу такфи́и шо чини́л Исус; тии аку са писале иден пу иден, тра́чам ни́то зе́мнјата ки и приби́ериши писа́нити кни́ги* [MV,K,-319]; ~ *туку́ ко́га сă прислави́ Исус, то́га сă уми́ле шо би́ле ви́и писа́ни и кажу́ваа ви́ки л'у́дите шо би́ле су не́гу, о́ти на Ла́зар му викна́ уф гро́бут, и гу крина́ на не́гу ут умре́ш. Зарди то́а и гу причикува́ле на не́гу л'у́дито* [MV(K)288]; ~ *да ричé на ни́х: Ви́а прика́зни, шо ви и каза́х на ва́с, о́шти бидéки су ва́с, шо така́ му бе́ши писа́но да си чи́нат си́ти шо бе́а писа́ни на М... но́мото и на Профи́тити и уф кни́гити за́рди ме́н* [MV,K,260] – во текстот сврзникот **бидéки** се јавува со архаично значење, односно со зачувана глаголност: *ви́а прика́зни, шо ви и каза́х на ва́с, о́шти бидéки су ва́с* (со значење: додека бев со вас); ~ *отвори́ тефтéрите, видé та́му они́а, што бе́ха пи́сани, човéциту, ги викна́* [V,PM,20]; ~ *На́пăкун ве́ли на Тома́: До́ниси ва́ка пра́стот, е́м ви́ди ми и ра́ќити, да ни́м сă чи́ни низве́рнин туку верува́н... И дру́зи но́гу ви́ки ниша́ни* (пишува: 'иншани' – печатна грешка) *прави́л Исус шо не́ сă писа́ни на во́а кни́га* [MV,K,337]; ~ *ма ш'то́ за јид'е́ми? тра́бува́ш'и да би́ш'и хали́с баклава́, ни на кни́гата пи́сана* [MS,t,8]; ~ *жената и била млого умовитна: знаиши, ча на уврејската книга е писано, кој увреин да можи човешко сáрце да открáди, да стори магиа, да баи, сите христиани да си одавјат на морету* [V,PM,193] – уште еден пример за проширена употреба на предлогот **на** – кога укажува на внатрешност, наместо 'во': **да си одавјат на морету;** ~ *и видел тамо, дека ја имаши закопана, биши зникнало един висок кипарис. На кипарисот на коренот имало писани букви, штото н'ахто не знаиши да ги пеи* [V,PM,198] – во текстот е зачувана првичната форма од конструкцијата *има (нема) + гл. придавка,* кога придавката се сложувала со именката на која се однесува: *ја имаши закопана (змиата);* и: **пишан*** ~ *напкун ги даде на нас јурушите, и ги носихме на сардарот... имахме и книга пишана од бегот* [МС(В)74]; ~ *на во́јна о́јде, о́јде не до́јде,[ко́јнут му до́јде, не́го го не́ма,[на се́длото и́ма пи́смо пиша́но* [ИГ,108]; **2.** изр. **така е пишано** (кога некого ќе го снајде некоја непријатност го тешат со овие зборови), или: **ако е уд бога ричено да биде – ки биде,** односно: **уд Госпуд е** 'нешто што е судбинско предодредено', во минатото многу често и болеста така се објаснувала, дури и не се барала помош од лекар, освен волјата на Бога причина можело да биде и ако некој **направил магија,** односно ако

ја **нафрлил бол'ката,** односно ако **нагазил** [ТГ,227].

пи́сано́(ту) n 1.'напис, она што е напишано' ~ *ина́ фо́тографи́ја, ја з'е́ва, ја гл'е́да, ина́ ху́бава мо́ма и ја уп'а́ва удysа́т' пи́сано́ту* [MS,t,9]; **2.** 'предодредено, судбинско' ~ *момата, ... на Бога се верно молиши да са откини о-тамо, така вел'ајке: "ох, Боже, и сиромаштиа е била млого тешка, ама това-ј било потешко! Да не и писано, Боже, подин брат на самови(л)ски рӑнци да промине"* [V,PM,195]; ~ *нӑ-мо́јш ни́што, што́-ј пи́шӑно ќи-до́јде. Утпи́шӑнто не́ сӑ-бе́ге...* ~ *и ка́зува́ш'и на инса́ну о́ти писа́ноту сӑ ни распи́сува* [MS,t,18]; ~ *Се́тне ба́бӑта сӑ-зе́, ути́ди дӑ-гу-па́ла де́уту. Си зе́ва и три́ плу́ти сире́јне.Оде дӑ-гупа́ла. И о́де, у-испул'у́ва уд-о́јӑкут – де́уто си-се́де нӑ-о́гӑнут. –"Ле́ле го́спуди, што́ ми-е-писа́но са́м дустанӑм се́а. Кӑк сӑ-жи́ве са́м?"* [ДК,117]; ~ *и да му рич'е́ш' на ч'урбаџ'и́јата: "б'а́луту ч'е́рну ста́нува и ч'е́рнуту б'а́лу ста́нува, пи́сано́ту сӑ ни распи́сува"* [MS,-t,15]; ~ *гу бр̥ка Го́спут' да по́ј да гу на́ј, да гу пи́та: "пи́сано́ту сӑ распи́сува и́ сӑ ни распи́сува"* [MS,-t,14].

писа́р* m 'ангажиран човек да води евиденција, односно запишува, регистрира она што е потребно' ~ *случи́ло, о́ниј дни́ му дошли́ рабо́ти мло́гу, фати́ха си́чките писа́ри да пи́шат, така́ и де́тето. По́сле оти́де пе́рвиат писа́р да ви́ди, де́тето какво́ пи́ше. И кату гу виде́, са почу́ди* [V,PM,152]; ~ *тога́с то́ј му ве́ли на́ господа́ра си: "што́ да ти ка́жа господи́не? Това́ де́те повре́ден ја́ от си́чките писа́ри, и от ме́ника е повре́ден". Тога́с господа́рот му ве́ли на писа́рат: "така́ да зна́јте, от Македонска зе́мја каквѝ ду́хови испа́ждат!"* [V,PM,153] – изблик на национални чувства кај раскажувачот, односно запишувачот на приказната (и едниот и другиот од Солунско).

пи́ска f **1. 'свирка'; 2. 'долгата коска од коленото до стапалото'** [ПК,2(85)].

пи́ске impf 'вика со висок глас' ~ *еден ден – ка са шетал, видел еден орал, дека писке. Го питал: "Што пискиш?" Оралут му рекал: "Една змиа иде ката гудина, ми јаде пилците и сега иде па да ми и изеде". Тоги детето а удире змиата, ка са качувала по дӑрвото, а утепуве* [V,-PM,271]; ~ *удде́ле, купи́ле е́дна ругузи́на, га-завијале уф-ругузинта, ка:запа́л'ӑт. Та: пи́ске уф-ругузи́нта. Дӑ зна́јш, ви́ке, ти́ ме́не дӑ-мӑ-лӑ́јш. Та́: дӑво́јка ме́не дӑ-мӑ-чу́ве... а-ти́ зӑ-три́ де́на дӑ-гу-зе́миш бӑкши́жо"* [ПД,165]; ~ *пӑсе́јки о́фци не́кој де́н е́дна кӑпи́на сӑ-зӑпӑли́ла, гуле́м о́гин испӑдна́л ут-та́м. А-та́м има́ло-пӑ е́дна зми́:. Зми́:та пучна́ла, ка́ фӑти́л о́гино дӑ-го́ре, дӑ-пи́ске, по́муш бӑрка́ла* [ПД,152].

писку́л' m **1.** 'висулка направена од конци во различна боја, се закачува на горниот крај на капата, специјално на фесот (капа што ја носат Турците)' – ако плаче некое дете за да го смири мајка му ќе му зборне: *"Ја го дедо Бужи́ќ иде сус криво магаренце; ки ти дунесе: бобо, дулама, папуци, фес сус пискул'. – Ако не молчиш, ка ки чује оти плаќиш, ки са нал'уте и не ти дунесуве ништо!"* [ТГ,84]; **2.** 'цвет на пченката (личи на висулка од конци)' [MS,s,83]; **3.** 'врвка на кондури' [MS,s,83]; **4.** изр.: **се́ писку́л' сӑ-пра́ве** (= се однесува надмено, како да е поважен од другите) ~ *ја тӑко́ф-ej Са́нде нӑ-А...*

кăкóф кус-éj áма сè сáке дă-знáа пóвќе уд-сúте, нăд сúте уд-гóре дé-j сáке, кут пискýл', зăтóо му-j-звáдин и пăрмóн Пискýл'о Сáнде [ПК,-2(193)].

пискул'че n, dem. в. пискýл' 1. ~ *"мамо, мори, мамо главата ме боле!" – "на глава си фино фехче,[на фехче си тепелуче,[удузгоре и пискул'че – хej, зашто велиш, мила ќерко,[глава да те боле!"* [ТГ,95].

пискурник m 'парче округла даска, од едната страна има шари, резба; со притисок врз тестото се добива ишарано лепче што се носи в црква – литургија.' Ова лепче се носи в црква кога е празник на мртвите (*мртвин)* и се раздава на вратата од црквата, односно на гробиштата [ТГ,30].

пи́скăне* n 'викање со силен глас' ~ *нăпăлних óчте дă-плáчум. Глéм кăм зáвуда сă-витрéе нéкуj áма нмóжум дă-гу-рăзлúчум шó-j. Мă-пуштúа, áс тăрчум, óни прăпукáа, óдум кăт-мájка, óни плáчат, áс плáчум. Уддéме фăф-сéлто, сúчко изгóрно: жúтишта шо úмше субéрно. Уддéме пу-рéкта, флизéме уф-édна jéла шо-о-вúкме нúа, тáма да-прăнукáвме. Дéтто на-цúцка намájка-ми плáче, óно па ќи-нă-издáде. И-мájка-ми вúке: "Дé брé Рúсто, ти сă-мóче? Да му дájме, вúке, нă-дéтто, зéр ќи-н-издáде"... (Јáс) стéнки, кулку édна лăжúца мăлéнка, двă-трú кáпки и прáво уф-рăцте, му мáчкиме нă-ýстта да зáпре* ***пи́скăнто****, да нé плáче* [ПК2(Ал–358)] – како илустрација на лексемата **пискане** дадовме поголем контекст (извадок од биографски кажувања на Ил'о Даскалов, од с. Алексово) за да ја илустрираме автентично жалосната судбина македонските жители од Кукушко кога биле принудени да ги напуштат родните огништа пред страшниот притисок на грчката војска за време на Втората балканска војна 1913 г.

пислăк m 'срамотилак, неморалност' ~ *гулéм пислăк сте нaпрăвúли зáстринта* **[ПК,2(85)]**.

пи́сменце* n, dem., в. **писмо** ~ *тaпúaтa у-нéго. Сéa, óди нa-кaпитáно, вúкa: "Еве-ти тaпújaтa". –"А ми пaрú? Ас, вúкa, дв'á лúри ти дaдéх. Шó дa-прájми!" –"Нé милýвaм, вúкa, áс брóт. Нé милýвaм и-пaрú. Твá пúсменцéто, вúка, дá-ми-го дaдéш"* [ЛС(К),125].

писме́н* adj 'тој што знае да пишува и чита' ~ *нa писмóто пишýвa: "Твá д'áти шo-ќи-дójди, квá-ќи-си врáтa дa-го-пoгýбити". Тój сéa го-тéкнaло óти имáнитo дa-мujáди, нáли нáрешнúцити го-рéкoa твá. Твá д'áти oтивájќи сéднaл, л'áтно вр'áми билó, пoд-еднá гóрница, вúка, писмéно д'áти, в-гимнáзиa óди. Вúка: "шo-нé-гoтвóрa тó-пúсмо ác"* [ЛС(К),108]; ~ *"Пúсмăн си?", му-рăчéл дéуто. – "Пúсмăн сум, рăчéл, мáлко". Мудáве дéуто и мулúф и книга* [ПД,147] – во контекстот среќаваме прашална реченица без партикулата **(да)ли**, сп.:*"Пúсмăн си?"*.

пи́смино adv 'во писмена форма' ~ *аку-зaстáнăт тáм ни-j-упáсна рăбóтта. Вó пу-нáс – дéк зaстáнмă нúе и óн. Е, нéjсе, тá минá шоминá, на-призé уфицéрчиту шобéше и ни-зéва свидéнија, ама ýсмино нé пúсмино, зăшó бéгăте, ут-кóго бéгăте, нúе árни л'ýде нé тéпиме* [БМ(В),192].

писмо́ n 1. 'писмена порака до некого, извесна содржина, испратена со цел да соопшти нешто' [MS,s,83] ~ *и тикна за Ѓуро пијаница от Куфалову: испишаха две писма*

[MC(B),97]; ~ *на ти и едно писмо от мојта ръ́ка, да гу дадеш на цар̣увата керка, сама да гу пеј! Писмото така велиши: "цар̣ува керка, харна дивојка, моја л'убов!"* [V,PM,90]; ~ *варзала писмото на гъ́лъ́бни крили и гу прати на татка и* [V,PM,63] – во текстот имаме проширена употреба на множинската наставка –**и** кај именки од ср. род: *гъ́лъ́бни крили* (м."крила") – за односнава посебност в. во граматичкиот дел; ~ *тјанака седнала, писала едно писмо на татка и́ така: "тате мој, цар̣у, три керки си имал, трите причуени по сичката земја: двете от умот да ги извадиш"* [V,PM,63]; ~ *сега две́ годи́на кату чини́, на господа́рот му не прати́ хи́ч писмо* [V,PM,14]; ~ *нъ́пи́шуве адна́ гуле́ма кни́га, пи́смо демек, гъ́-да́ве нъ́-пъ́рхутчи́та, а о́н та́а нидел'а уста́не уф-С..., дъ́-ка́жме, де. Г-испра́ште них. Шо́ пиша́л, пиша́л то́о тъ́рго́фцо, пъ́ръ́-хутчи́та, сј-о-кла́ве пи́смото уфцје́бо и па́ съ́-въ́ри́нат* [ПК,2(Ним–271)]; ~ *тој отговори́: "и́мам ја́зе еди́н бра́т на Ста́мбол, та он ми писа пи́смо за да му ку́п'а таквас една́ кӑшта"* [V,PM,18]; **2.** 'напишан текст' ~ *и хекимџијата, тамо на страната кату си вал'аши нос лиен, го зема, в него да течи кръ́вта. Кога искара капако, гленда писмо на лиено да вели така: "дјушјун дајап!"* [V,PM,168]; ~ *и му писа́л Пила́то и пи́сму навраз гла́вата уф кръ́стот; да пи́смоту ве́лиши: Исус Н..., Ца́р Јудеј̣цко. На ва́ пи́смо но́гу Чифу́ти а пија́ле, о́ти ме́стуто шу гу кръ́сти́ле на Исус бе́ши бли́зу ду гра́т* [MV-(K),293]; ~ *виде́ на чешма́та да пи́ши едно́ пи́смо така́: "ко́ј не ки пи̣ј от та́ја во́да еди́н та́с, мӑж не си бро́и, от же́на по-олча́к је!"* [V,PM,122]; ~ *тогас тој му и рекла на них: "јазе ја скокнувам, ама сакам пъ́рво сос цар̣ут да чинам здрав и јӑк пазарлик сос писмо и сос мјухјурја"* [V,PM,185]; ~ *искара́јт-ме на дру́м, на суберут,[ле́ле за̣ ба̣јра́кут ко́јну ми въ́рза́јте,[на но́јзте пи́смо испиша́јте,[на съ́рце́то пи́ле Ста́но,[ки́тки насија́јте* [ИГ,108]; **3.** 'ракопис||писмо' ~ *"да ја ви́да кни́гата!" и ја гл'е́да н'е́гувото писмо́ и то́ј си млӑкна пак* [MS,-t,17]; **4.** 'судбина' ~ *ут-пи́смуто не́ съ́-бе́ге* [ПК(Мор)]; **5.** изр.: **зна́е пи́смо** (= умее да чита, да пишува) ~ *о́н не́ зна́е се́га ко́-е та́. Не́-ъ́ зна́е. – "Е, се́га, му ре́къ́л, к-у-кла́јме га́зда ко́ј зна́е по́јќе пи́смо". Она зна́еше о́ти зна́е пи́смо. – "Ту́ка ко́ј зна́е по́јќе пи́смо то́ ки-би́де га́зда"* [ДК,133].

Писна Тикла top. 'карпа под која тече мала струјка вода и во најсушниот период' (сп. тур. **pis** 'нечист, гнасен'; **тикла** 'месност каде што има камени плочи' – според Ј. Иванов станува збор за латинизам) [ЈИ,Ми...,73].

писни́ца f 'тупаница' [ПК,2(85)].

писова* impf, в. **пи́ш'и (писа)** ~ *и па́к гу попи́тал, колко оки́ во́да и́ма фаф бара́та, и хизмика́рја иска́рал крату́ната и ако́лата та му ка́зал: "Сас ај та́зикана крату́на приме́рих и на ако́лата писо́вах". И като́ зел ца́рја ако́лата па́лна ну́ли, не́ можил да собере́ ко́лко о́ки са* [V,PM,256].

писо́к и: **пе́сук** f, m 1.'ситни зрнца од земја, обично од речен нанос, се користи во градежништвото' ~ *и ъ́-зе́вът кӑрпъ́та ъ́-утфуру́вът. Шо́ ки-ви́ът ънъ́тре у-кӑрпъ́та: иднуја́м па́рче, иднъ́-ръ́ка пе́сук, иднъ́-*

лузи́нка пáрче, иднă-цăрна кăрпа [ДК,134]; ~ *утидé сигá нóго нă-дăлéко, нă-аднá рăскрăсница: дă-кáжиме такá дă-óде нă-кăд-Сóлун пăт... и викнá тил'ál ф-тáа укóлнус: – Кój и́ма кóли, кój и́ма кójне дă-нóсăт кáмине, вáр, пéсук* [ВК,283] – очигледен пример за влијание од турс. јазик: "лепење на именките една до друга" (без придавска формација): **дă-óде нă-кăд-Сóлун пăт;** во Солунско: **п'áсук** ~ *и тóс мáстуру имáш'и у дулó на п'ąсукó идúн куцýр гул'áм* [MS-,t,20]; во Дојранско: **пăсóк** ~ *мувéле нă-башчá-му: "Сéга ќ-óдиш дóма, к-им дáјш нă-мăсăчá:рто плáтта и к-им кáжиш: уд-ýтре нă-тăкá бăркáјте-си кăсмéт, нămóжум јáс дă-вă-глéдум, ету глé:те, кути рúбăта нă-пăсóкта устăнáх"* (= се кажува кога некој ќе се најде во тешка материјална состојба) [ПД,144]; **2.** гатанка: **ортума уд писок (= јаже)** ~ *дудека зетут не ки дунесе ортума уд писок – не вичерме* [ТГ,162]; истава гатанка ја среќаваме и во Зборникот на Верковиќ: ~ *они чиниха каул сос царјут така: "царју, дали можиш да чинии едно вăжи от песук три педја?" И царјут рече: "мога това да го чинам"* [V,PM,59].

Писцáта top. 'падина, ниви и рушевини од стара топилница за железо' (Елешница, Валовишко) [ЈИ,Ми...,173]; в. **Пехца.**

писти́* impf 'штеди, економисува' ~ *писти́ мáнџ'ата* (= *пóмáлку сă јáди)* [MS,s,83].

писуки́ш'ти n 'место каде што има многу песок' [MS,s,83]; сп. **кумлу́к.**

писуклив* adj 'место што содржи песок' ~ *да и таја турлија прăс шо се наогја ув нашто поље... шо му велиме нијă "гјерин" не јă толку писуклива* [ME(P),75]; ~ *кăрцката земја ј песоклива, цăрвеница, цăрна прăс, бела прăс* [ME(P),78].

пи́та (и: **пăта**) impf **1.**'бара да му се соопшти, објасни нешто, праша' ~ *му вéли: "да ти питам, дали от тýка си, или от дрýга зéмја и по-што рáбота са вратúш тýка"* [V,PM,13]; ~ *јáс пăтąм, пăтąј стáритą;* уште поговорка: *кój пăтą, ни скăтą* (= кој прашува не скита) [ПсС(З),64]; ~ *мухтарут немă изим ни јдин, дă удрă селцки мијур, биз дă гу питă субăштă* [ME(P),91]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [кýка празна растурена;[нема никој кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *гу пúта тój: "кутрú си ти?"* [MS,t,59] – сп. присуство на лексички архаизам: **кутри** (= кој); ~ *му вéли: "амáн, човéче, тинака, што си дошéл тука, да ти пúтам: тýка, што излéзох јáзе, кáк са именýва товá грáт?"* [V,PM,8]; ~ *му вели така: "ах синку, тинака сос това занајат млогу мăка ке да теглиш, туку ер-зашто на меника да идиш да си питаш!"* [V,PM,41]; ~ *му велú на јунáкот: "да ти пúтам, јунáче, сегá три годúна на чуздúна как си проминáл?"* [V,PM,23]; ~ *Исл'ázи дóл, сă прим'ąнú, гу пúта паш'áта* [MS,t,54]; ~ *гу пúта игýмину: "такá, такá, дóл на пóртата úма идúн калýјąр сăс инá кóш'ница смóкфи и вилú ч'ă ут тóс манастúр и б'ăл"* [MS,t,45]; ~ *утинóш' ги клáва н'égувит'ą хрисавикá ... на инó бл'ýду и ги дáва на измикáрката да пój да гу пúта*

[MS,t,12]; ~ *устáна з'énт'у и нив'ắстата думá и тугáс нат'ạнхá гу пи́та: "ут ш'то сój си ти?"* [MS,t,15]; ~ *ви́ди инó сф'ạти́лу на крајó с'élуту, ути́ди на пóртата, чýкна и ути́духа, пи́таха* [MS,t,15]; ~ *прúн да пój óшти на киш'énудухи́јуту, гу ви́ждa инá бáба и гу пи́та* [MS,t,9]; ~ *и дáва инá нójма, исл'áва дóл, му утфáра пóртата и гу пи́та* [MS,t,10]; **2.** 'бара согласност за нешто, се советува' ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оґин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... да им се пите уџакут,... уџакут да им са лаге! Првна да са лаге!* [ТГ,296]; **3.** 'проси' ~ *да питиш па да са раниш* (клетва – со просење да се исхранувaш) [ТГ,320]; **4. – (са)** ~ *Ристос да је тука, не са пите за тија работи, који ґавул та буце... тија работи не са арни* (така му одговарале жените од Гевгелиско на Ст. Тановиќ кога собирал дијалектен материјал и ги прашувал за лекување на извесни болести) [ТГ,2]; ~ *ќи-с пи́тум дóма дáл' да дójдум и ác* (бара согласност) [ПК(Гăр)]; ~ *"млăч' ти! ут т'éб'ạ сă ни пи́та ш'ту прáв'ạ!"* [MS,t,11] – дијалектна посебност од Солунско: глаголот и заменската форма, што по правило одат заедно, овде се одделени со негацијата: **ут т'éб'ạ сă ни пи́та.**

пи́та f **1.**'јадење од сукано тесто, баница – **то́ч'ину'** ~ *т'á му стóрила инá пи́та, н'étр'ạ с'é ли́ри пу́лна* [MS,t,34] – регуларна замена на некогашното вокално **л** во Солунско е 'ăл', во случајот **пу́лна** може да се објасни со лабијализација; ~ *и с'éднаха да идáт; им'ăха тóч'ину ('пи́та') и брăкаш'и сфáт'ạта идúн нóш'* [MS,t,78]; **2.** 'питулица од пченкарно брашно'; **сп. мисúрна пи́та** (= леб од пченкарно брашно); **3. 'леб',** ~ *ниа имами адет: едната страна брашноту гу мјасими, една пита ја клавами на вогинот да са пиче; и ниа са прикажувами* (погрешно пишува: 'прикажуваму'), *и кој ки надвии на прикажните, земува питата* [V,PM,202]; **4.** 'неисцедено саќе од пчели се вика **пита' [ТГ,400];** сп. **мéт на пи́та** (= меден колач); в. **ґуме́ч'** [MS,s,83].

питајнă (и: **питане**) n **1.** 'прашање' ~ *и тăрговецо навăрвил си по пăто, пак овчаро утишел в градо, от де бил тој, и с питане нашел кăштăтă му. Дур ега сă вејке смрăчило, хлопал на портите му* [V,PM,280]; **2.** изр. **нејкă питајнă** (= јасно е дека е така) ~ *нејкјă питајнă оти он тикмилј сам ни си й рăботă рăоттă* [ME(P),89].

питачка f **1.**'кога нешто се прашува, прашање'; **2.** изр.: **нејке питачка** (= несомнено) ~ *Постул ăј от ногу страни интересин, ами нејкјă питачка оти најповичкјă...* [ME(P),82]; ~ *на ва питачка му са пувăрија на чувек изридувачката на сăта патки шо имам пуминато* **[ME(P)67];** в. **питајнă.**

питаште́м adv 'прашајќи' ~ *гу врăзá кóнут на едúн хан и питаште́м, питаште́м најдé Кулу́фувата кăшта; гу оставúха човéците, влезé нетри* [V,PM,12]; ~ *тиа двамина питаштем-питаштем га најдоха дупката и, кога влезоха ф неа, видоха самовилин син, спиши и га џицаши џарјувата мома. Тјанака им рече: "скоро да идити гори на земјата, да најдити некој стар човек, да питати, как*

можити да ми откинити от тука!" [V,PM,63].

пинтéл* m, zool. 1. 'домашна птица – машкото од двојката: кокошка – петел' ~ *кукурúкна пинт'élиту и сă пуб'áгнаха дjáвулéту* [MS,t24]; ~ *гр'éбин' на пинт'élут* [MS,s,33]; ~ *и кога приближиха веки на неговата земја, тој имаши един пинтел на конаќут, са чуиши далеку: кога ке да кукуричкаши, са чуиши дур на крај царчина негова* [V,PM,72]; ~ *и богатјувата мома, кату беши заспала и баилдисана от она вода, тогас си разбудила и вели: "мари сестру, на това магарjув цар пусти пинтел са чуи дур тука"* [V,PM,72]; ~ *пентéл нạ буни́шти пằị* [ПсС(З),70]; ~ *вечерот пак за си собрат кумови и сватови, jадат, пиjат. И богазjajту, колко ки бидат, сите ки дojдат на зентjут да си гостjат дур саатут на 7, и прajат и пентелот с пентелова песна* [V,PM,250]; ~ *бостанот стана кату орман, хем и врăзал либиници млого. По либиници време татко ми и вjахнал пентелот и jазе котката* [V,PM,202]; и: **пéтăл** ~ *инă кукóшка устăнáта и идну-пéтăл. Тúа викáле: "Тýк-тýк, тýпа-тýка-тýка, тýп-тýп, тýк-тýк!" Тúа жéjнте си рéкле: "Шó вúка тýка вó пéтлу? Аj д-испýлиме шó úма?" Кóа ќ-óдăт дă-вúдăт – су-кóшу пулупéна, чýпăта стóе уздóла* [ДК,121]; има и: **диф пител** 'вид фазан', ловеле уште: **дива папија, путпулок** и др.[ТГ,385]; **2.** изр.: **дéк не-пéăт пéтли** (= пусто место, без луѓе) ~ *Кáк? Мójта мóма вóнка не-излéзе и тувá да-стáне. И вúкăт двá цúнл'ата, кăчýват-га уфпăjтóнут дă-га-уткáрат тáму, дéк не-пéăт пéтли, úмто дă-не-j-чýăт* [ВК,283] – уште еден пример за перфективниот презент: **мójта мóма вóнка не-излéзе и тувá да-стáне** (наместо стандардното: 'вонка не излегува'); **кут некуј пител** (= се кажува за некој што се прави важен и со претерано гордото однесување, сака да доминира); **пителут не му пее вúќе** (= нема веќе влијание неговиот збор) [ПК(Мор)]; **кăд нáс питéл пéе** (= кај нас домаќинот го има главниот збор) [ПК,2(150)].

пител'ка f 'направа за запетлување на облеката, копче' ~ *ела ми ела, пусестримо![дej, гиди, ветка пусестримо,[да ми седниш ду меника,[ду меника ле ду кулено,[да распетлиш де ред пител'ки* [ТГ,95]; [ПК,2(85)].

питéлче m, zool., dem., в. пинтел ~ *Исjáа жéнта ут-мăjжут мóмта нé а-сáке, гă-нéjќе. Е, що ќи-прáве: фájќе ú-измéсуве адна бéла пýпа. И, тáа пýпа гă-тăркáл'уве. Тáа пýпа дéк ќ-óде, уф-нéкаа вудúница. Кá уддéла уф-тáа вудúницта имáло: áдно кýчинце, áдно мáчинце и áдно питéлче* [ПК2(Иц–285)]; ~ *дуjдéла кăрăкóнцулта: "Чéшăл, пéшăл дивójко, утвóри-ми врáтта, ќи-ти-мóтум црéвạта". Ар-ама, кýчинцто, мáчинцто и питéлчто кăжáл: "Ар-áма, кá ќи-дójши нămóмăта ќи-дунéсиш спрéма, сúчко ќи дóнциш, ду-чурáпче, ду-пạпýчки, ду-фустáнче, ду-сúчко ќи-дóнциш* [ПК,2(Иц-285)]; и: **петелче** ~ *момичката утишла и, кога сă вејќе убаво смрачило, испекла си еднă пепелашкă (богача) и седнала да вечерjă; на петелчето и на коткăтă давала средăтă и ги милувала, пак тја јала коринките* [V,PM,287].

Питéстата Чéшма top. 'водата извира од под голем камен, рамна плоча'; во дијалектот во употреба е придавката **питест** со значење: 'притиснат, сплескан', сп. **пита** [ЈИ,Им...,173].

питилак m, zool. 'машкото од кокошката, петел' – кога е најмало се вика **пиле,** потоа **петлинце,** па **петле,** па **питилак [ТГ,403];** в. **пинтел.**

питимúја adj 'сакан, гален' ~ *имала чина, дос, син питимија,[син кајмитлија,[она гу дала дос, поп да се јуче,[ѓак да се чине,[она гу дала, дос, за три гудини,[и три месица,[он се научил, дос, за три месица,[и за два три дни* [ТГ,50]; ~ *óн нé-j питимúја уф-сójо;* ~ *имáла мáјка сúн питимúја, сúн кајмитлúја* [ПК,2(85)]; в. **петемúка.**

питинкă f (dem. од 'пита') ~ *момичката хи рекла: "белки, бабо, најде тук една питинкă?"* [V,P-M,286]; ~ *нехинăтă си миловала много, пак завареницăта ненавиждала, бахтала и ја праштала да паса оловето. Еден ден си носила за ручок једнă питинкă и, като пасла говедата, паднала хи* [V,-PM,286]; ~ *óн утúшал на-Срýма да-налéј вóда. Т'á си-тувáри накóн'о чеúза и ąлтăните и си-одн'ála думá. Мáјката р'éкла на-ќéрка-ú: "Е марú ќéрко, já ќе ти-напрáја ǫт-чúсто брáшно питúнки и тéбе ќе-та-пýсна да-дукáраш ąлтăни"* [ВС(Кал),336].

питлинтúа f 'место каде што се пресекуваат два пата, раскрсница' ~ *питлинтúа вúкме, раскрăсница вúкме, тóо е úсто* [ПД(129)]; [ПД-(132); сп. стсл. **петлıа.**

питрúка f **1.**'кадела од волна (или памук) приготвена за предење'; **2.** изр. **питрúки пáѓат** 'врне снег со големи снегулки' ~ *цéли питрúки пáѓат, ќ-о-нăáке нąăднóч* **[ПК,2(85)].**

питрици pl.tt. 'детска забава, натпревар што се состои во истовремено покренување од земја на 4 ореви' [MS,s,84].

питроф месец* m **'летен месец кога "паѓа" празникот Петровден – јули'** ~ *јас чиних нает да кинисам за милта ми патрида на крајта на Питровјут месец* **[МЕ(Р),67].**

Питрови жеги pl 'времето од 15 јуни до празникот **Питровдин** (12 јули) народот ги именува **Питрови жеги.** Тогаш фаќаат најголеми горештини и народот зборува: "леб се пече" (т.е. житата по нивјето созреваат). Народот уште зборува дека тие дни Св. Петар ја заклал и ја ставил да се вари својата крава, и околу ручек, кога поради жештината воздухот ќе почне да трепери, народот верува дека тоа е *думан* (пареа) од неговиот казан. Тогаш обично се кажува: *"А Свити Питар ка е стакнал огинот* (го засилил огинот), *оди да, да таја крава не са сваре"* [ТГ,15].

Питрó(в)фд'éн' m 'име на празник (среде лето)' ~ *дójди Питрóф-д'éн' , утúдуха ш'úч'ки у ч'éркфа ... ја устáха бахч'áта Ќел'éш'у да ја ч'ýва* [MS,t,33]; ~ *нăпăлнúх óчте да плáчум. Глéм кăм-зáвуда сă-витрée нéкуј. Мă-пуштúа, áс тăрчум, óни прăпукáа, óдум кăт мáјка, óни плáчат, ас плáчум. Уддéме фăф сéлто, сúчко изгóрно, жúтишта шо úмше субéрно, Питрóвдин, нéли* [ПК,2(Ал–358)]; ~ *пучнáа тúй тóпуве дă-пýкат уф-сéлта, запáл'уват сéдбите, жúтта. Бáш кул-Питрóвдин бúше, прет Питрóвдин* [ПК,2(Мор–218)]; од Гевгелиско: **Питровдин** – тоа е *гулем и тежук* празник, зашто за него се пости, како што се пости за Божиќ

и Велигден. На **Питровдин**, покрај другото јадење, треба да се направи и **млечник** (= вид јадење од кори, на средина има млеко и парчиња од кори), за да "бидат благи" цела година. До **Питровдин** *секуј житвар* треба да *дужниje*, ако сепак некој остане да жние и по празникот тогаш му се потсмеваат вака: *"А, он јаде вадан штркал"* [ТГ,73]; од Серско: **Петро́вден** ~ *Ра́сни, ра́сни пирину́го, ра́сни, ра́сни пирину́го,[да-нара́сниш, да-напу́каш, да-нара́сниш, да-напу́каш,[на-нив'а́сти за Вели́ген', на-нив'а́сти за-Вели́ген',[на-ирѓе́ни за-Ѓурѓо́вден', на-ирѓе́ни за-Ѓурѓо́вден', на-чуба́ни за Петро́вден', на-чуба́ни за-Петро́вден'* [ЛС(К),131].

питро́вка f, bot. 'дрво кое раѓа плодови што зреат околу Петровден' ~ *питро́вка мо́ж де-ј јабу́лка, гро́зде или кру́ша* [ПК,2(85)]; в. **петро́фка кру́ша.**

питроф-пос m 'постење пред празникот **Питро́фд'е́н'** ' – овој пост влегува во параметрите на годишните времиња (во Гевгелиско): пролетта трае од **Свети Чтирасат** па до **Питров-пос**, летото трае од **Питров-пос** па до **Мала Бугуројца**]ТГ,7].

питро́п m 1.'човек што работи в црква и му помага на попот, пр. тој продава свеќи, или на гробишта со торба в рака оди кај жените и собира *куматчијна* леб за попот' [ТГ,31]; **2.** 'благајник' ~ *ка умра̨кна́ ви́ки, ве́ли стопа́нут ут ло́зито на не́говуто пу́труп: Ви́кај на аргати́ти, и да́ј му на ни́х а́кут му, да зафа́ти да пла́тиш пиши́н ут напуко́шнити дур на прӑвни́ти* [MV(K),314] – во контекстот има убав пример за тоа дека во југоисточните егејски говори, како и во западното наречје, предлогот **од** се јавува и со посесивно значење: **стопа́нут ут ло́зито** ; ~ *му а ва̨рза́ ра́нити, а ми су ви́но и су дӑрвино ма́сло, и гу качи́ на не́гууто дуби́ток, и гу носи́ на спита́л'а. На у́тра̨н де́н... извади́ две́ це́ли, му а да́л на пи́тропот... да му ре́ка̨л на не́гу: На́, да гу гледаш* [MV(K),277].

Питру́хци фам. име ~ *а́дно де́те шо́ и́мат Питру́хци, уф-ча́ша до-испи́јш* [ПК,2(208)].

Питру́ш м. л. име ~ *до́бӑр е, не́ сӑ ка́ре, не́ сӑ л'у́те: Питру́ш* [ПК,2-(154)];и: **Анди-Питруш** [ТГ114]; ~ *И ти́а са́а гу-фа́јкӑт де́тто дака́же ко́ј-утипа́ Ту́рчинут. То́о де́те ре́кӑл: "Не́ зна́м". Му-удри́ли ќуте́кут, о-пубӑрка́ли и кӑжа́л: "крицува́не". "Ко́ј-сӑ?" "Ми́цо Пӑнӑјо́туф и Го́це Кл'а́нкуф". Мо́јо та́тко са-ви́кше Питру́ш Та́шуф* [ПК,2(Кр–294)].

питу́ве* impf 'праша' ~ *зинги́ната ме́се идна-чи́ста пугача, ӑ-клава у-то́рбӑта, о́де. Гу-нӑо́жца то́ де́-дуто шу-би́л. – "Де́ка о́јш, бре де́те!" – "Де́к ќ-о́ӑм – ќ-о́ӑм, ти́ шо́ питу́вӑш?"* [ДК,126]; в. **пи́те.**

питу́лица f 'јадење од пржено тесто, тиганица'...

питум adj 1. opp. на 'див', пр. *питума круша* (круша што е калемена, со убави, сочни пло-дови); **2.** fig. 'за човек со мил карактер, што е толерантен' – кога во некоја куќа има гости, а ќе придојдат и нови, тогаш оние што се порано дојдени ќе станат за да направат место на ново-дојдените, кои за да се извинат ќе ја кажат поговорката: *"Дош-ли диви да истерат питуми!"* [ТГ,90].

питум бозил' m, bot. Sambucus nigra 'бозел', тој не е калемен, но се разликува од другиот по тоа што стеблото е празно и децата од него прават свирка (кавал) [ТГ,323].

пи́ќа́суве impf 'забележува, осеќа' [И-Г,127].

пиужина златна f 'украс од златна жица што се придава кон обетките' [ТГ,136].

пи́фка f 'јаболкото на грклапот, го има само кај мажите' [ЛС(К),93].

пихти́а f 'засирена, згусната течност од варени свински нозе и уши' [ПК,2-(85)]; сп. уште **пикти́а** 'засирена крв' [ПК,2(84)].

пициник m 'леб печен во фурна' ~ *му дадоха кајве и пил, л'апче мăричка* (пишува: 'моричка', но 'мăра') *кату гол'ам базирґанин по мăра да јаде. Него да му даваха на темнојут еден пициник му не стигаши, ама как да исмамјат еден траговец, да му везмат иманиту* [V,PM,178] – во текстот зам. форма за прав предмет **него** (без предлогот 'на') се јавува во функција на дативната форма: **него да му даваха** (м. 'нему да му даваха'), освен тоа прави впечаток збороред: глаголот и заменката се разделени со негацијата – **му не стигаши** ('не му стигаши'); в. '**пишник**'. Сп. 'пешт'.

пицне pf 'допре, пипне' ~ *сос бабата на пăтју как идиха, имало една река да проминат. Бабата кату беши биз гашти, здигна дрехите си нагори каде појасо, тојнака "тутуч" речи, и си закачиха дрехите и на појасот: бабин гăз на мигдан остана... еден чобан излези. Как га виде бабата, речи сос прăстот да ја пицни* [V,PM,98].

Пицур top. 'чешма од која со прекини тече по малку вода'; според Ј. Иванов од гл. **пика́ (сă)** 'се моча' + наст. –ур (сп. *чучур*); стсл. **пиканина** – Крушово, Валовишко [ЈИ,Им...,173].

пич m 'вонбрачно дете' [ПК,2(85)]; в. **пичлеме**.

пича́л'ба f **1.** 'ангажираност на луѓето кога одат надвор од своето место за да заработат повеќе' ~ *си-би́ле трими́на бра́тќа. Две́те гулеми са лафи́ја да о́дат на пича́л'ба, пума́лту бра́те не сака́ле да гу зе́ват на пича́л'ба. Ти́ја кинисале да о́дат пупắтут и то́: сè гу* (ги?) *прати́ло пу ни́х* [БМ(Тр),205]; ~ *најма́лиа ре́кал, са́мо блаґослов те́рам ви́ка, ни́што дру́го не-те́рам. До́бро. И тắргнал то́а на-пича́лба. Едниo те́рал кắшта, дру́гио те́рал ни́-вити, а: "Ас не-те́рам ни́што. Блаґослов да́ј-ми и-ґото́во"* [ЛС(К),119];~ *та́ткото блаґослов'а́л: "Да-и́мати здра́ви и живо́т, ас сắм ста́р, ќи-у́мрам...", и-таќа́ на-та́м, печа́лба, тва́, оно́ва. По стари́нски. До́бро* [ЛС(К),115]; **2.** 'заштеда' ~ *и-с'а́ди и си ми́сли ка́ко ќ-и́ди уф-се́ло се́а. Три́ годи́ни го-н'а́ма и-печа́лба ни́што. Го-и-сра́м сеа* [ЛС(К)119].

пича́ли (**печа́ле**)* impf **1.**'стекнува богатство' ~ *другá:рто дуде́к сăма́чаа, пича́л'аа, ти си-ше́тше гắзо, сјáа не́к ти сă-сме́е све́то* [ПК,2(194)]; ~ *има́л еди́н три́ си́на. Ни-да́ва по-дв'а́ста дина́ра и-на-три́мата и-да-о́дат на-курбе́т. Ко́ј ко́лку ќи-пича́ли, то́а* [ЛС-(К),124]; ~ *еди́н измисл'уве: "До́бро, ра́че́л, и́ма кула́ј нă-то́:. Ки-ј пу́шча́ме тру́јца́та, пу-три́ гуди́ни ко́ј ки-до́: нă-и́ста да́та ту́ка, ко́ј ки-печа́ле по́вике пăри́, мо́ма́та ки-би́де нă-не́го"* [ПД,146]; ~ *зă не́кој пичали́л ли, зијани́л ли* [ПК,2(158)]; – тој што живее сам вака го објаснува својот статус: *"немум никакув субаша, па да ми праве тиртип и куманда, ка да работум. И ако са мắчум ама знам биле за когу пичал'ум"* [ТГ,286];~ *де́тто не́ о пу́штат. Нă-де́ут му-ви́кат: "Шо́ са́киш ќи-ти-да́јме, де́тто*

не-о-пу́штиме". И ка̏жа́л: "Шо са́-кум!? Па́ри ќи-ми-да́јте". "У-у де́до, то́а не́ка-ј ра̏бо́тта". Еди́н тува́р ли́ри му-на̏тува́руват на̏-ма̏га́ринцто, де́ут ста́не, си о́де. И пича̏ли́л де́ут [ПК,2(Крец–299)] – уште еден случај за перфективен презент: **де́ут ста́не, си о́де** (м. 'деут станува...'); и: **пиче́ле** ~ *дваjс гуди́ни чуве́к, на̏-ака̏л еj га́аре, са́м пиче́ле* [ПК,2(183)]; ~ *не́ зава́ди́дуви на̏-кумши́jте ту́ки сте́гни га̏с, пиче́ли, да̏-ви́jш ка́ са̏-пиче́ле* [ПК,2(195)]; **2.** 'се здобие со нешто што му е потребно' ~ *па иде́н сироmáх бе́ши, и́мито му Ла́зар, то́а па си ва̏ртиши до по́ртата не́гува, ем и́маши ра́ни, и пича́лиши да си наjа́ди ут ро́нкити шо паќа́ле ут трапе́зата зингѝнцка* [MV(K),-274]; ~ *и о́н фати́ да угладну́а, и си ути́ди, си глави́ на иде́н ут то́а се́ло, и му пушти́ да па́са пра́вците уф урма́нут. И пича́лише да си наjа́ди ут кужу́рити шо jаде́ле сфи́ните, и не́кој не́ му дава́ле ле́п да jа́ди* [MV(K),281]; **3.** 'се труди' ~ *па Ма́рта си чисту́аши ку́ќата, има́ла но́гу рабо́ти, застана́ и ре́кла: Афе́ндо, не́ ми жа́лиш шо ми а устави́ се́стра ми са́ма да рабо́там? Гувори́ Исус да а ричѐ на не́а: Ма́рта, Ма́рта, пича́лиш и си разма̏тиш о́мут за но́гу рабо́ти, иде́н са́л трибу́ва* [MV(K),292]; **4.** 'сака, настојува' ~ *на то́а вре́ми, застоjа́л Исус на идно́ ме́сто по́ле, и но́гу Учени́ците не́гови, и но́го л'у́ди и сфе́т, ут са̏та Jудеа́ и Jеросали́м, шо дуjде́ле да му слу́шат, и да са̏ лекува́т ут бо́лкити, и шо са̏ ма̏чи́а ут те́шката бо́лка дjа́волцка, и си лекува́а. И са̏ти л'у́ди си пича́лиа да са̏ фа́тат ут не́гу* [MV(K),303] – проширена употреба на предлогот **ут** наместо 'за': **пича́лиа да са̏ фа́тат ут не́гу** (м. 'сакаа да се фатат за него') – за ова в. во граматичкиот дел; втора посебност претставува употребата на именка како определба на друга именка: **на идно́ ме́сто по́ле** (м. 'на едно рамно (полско) место'); **5.** 'даде' ~ *владиката пак му вели: "ади господине, jазе ке да му купа една книга, и за ajла̏ци Господ пак ке да печали"* [V,PM,-37].

пича́лка f 'летна кујна во дворот каде што го печат лебот или друго под вршник, а кога е студено таму жените прат'; *са̏ ви́ке и* **пича́ло** [ПК,2(85)].

пичен adj 'нешто што било на силен огин' – сп. **пичена прс** (земја што била на оган): во вршник ќе испечат *бела прс,* или како што ја викаат *ума,* таа се сипа во благо вино (шира) и се меша за да не се расипе **пикмезут**... Ако во една каца има 30-40 ока шира, се сипа четири до пет ока *пичена прс* [ТГ,356]; ~ *ре́кал на ни́х: Имати ни́што за jаде́ни ту́ка? Па о́ни му а дадѐле на не́гу ри́ба пичѐна идно́ па́рча, и ут во́сук пче́ла ме́т* [MV(K),335] – посебности: употреба на заменската форма *ни́што* наместо 'нешто': **имати ни́што за jаде́ни**?; друго: нерегуларност во родот: **ри́ба пичѐно идно́ па́рча**; и трето: употреба на именка како атрибут на друга именка (образец позајмен од турскиот јазик): **ут во́сук пче́ла ме́т** (м. 'пчелин мет'); ~ *па́к на дру́гиj де́н пора̏нчеа, л'а́п да мjа́си, да гу пе́чи, ама да е́ ниту печѐну, ниту непечѐну. Самови́лите оти́доха* [V,PM,132].

пичејне n 'јадење, пр. месо, што е приготвено на оган' ~ *дали знajиш, бела Радо,[оти сакум да-т уставум,[оти не си jубава,[ку-ту првната година?! – Аман мо-ре, лудо младо![како да сум jас*

јубава:[тешка куќа на мен стоје,[мисејне, пичејне – сè на мене [ТГ,350].

пичéнка f 'клас од пченка со зрна' (Фурка), во Патарос: **кубáк**, во Николич: **мáл'ка**.

пичéта f **1.**'крпа што се става под брадата на малите деца за да не се валкаат' [MS,s,83]; сп. **ѓуслу́к**; **2.** 'тенка шамија' ~ *ни́ѧ ќи им да́дме ца́ло (сре́бърна па́ра), алта́нче, зама́нска па́ра, и цвéќе и ќи́тќичка (къ́рамфи́л'че), въ́рза́ни ус цъ́рвéн ко́ниц, сус въ́ра́ќ; бухча́лък: кушу́л'а, га́шти, ри́за, чивре́ (пъ́чéта), чура́пе, въ́ркузу́н* [ИГ,116].

пи́ч'ка* f 'женски полов орган' ~ *"дирминц'и́јата – вили́ – т'ѧ иба́!" "уд'é зна́ш'?" – вили́; "пи́ч'ката – вили́ – вр'ъ́ви!"* [MS,t,78].

пичлиме n 'дете родено надвор од брак' [ПД(117)]; в. **пич**.

пи́ш interj 'извик за терање мачка' ~ *нъ́ вéчъ́рта съ́-збра́ли и сидна́ли да-вичéрат. Ку́чиншто чини́ло: "ѓауѓау, са́кум а́но пáрче лéпче!" Ма́чиншто, и о́но мјáфке, са́ке. Таа мо́мта пъ́ му-вéле: "Пи́ш, пу́ста, нъ́-мéн ма́јка мја:-мисú, нъ́тéп н'а:-мисú. Нé ти да́м"* [ПК-,2(Иц-285)].

пишáк (и: **пишá**) adv **1.**'одење пешки (не со превозно средство)', в. **пеш** ~ *тогас детенто стана право и рече на мајка му: "мале, јазе за пода на дјадо ми на гости!" И зема татковата му сабја, и тръ́гнал пишак да хожда* [V,PM,207]; ~ *ут-ту́к ду-Сру́мица сè пишáк о́дъ́х, ка́ би́х по́мла́т; съ́-ви́ке и пишá* [ПК,2(85)]; ~ *си-дујдé пишá; ~ на пъ́тјо как въ́рвиши, и достигнал еден калугер, пишјак и он ходи. – "Ора кали, патер! Каде Бог повели ки ходиш?" И калугеро му и рекла: "Бог да ти прости чендо! Јазе си не знај дека ки ходам"* [V,PM,161] – уште еден пример за нарушена конгруенција: **калугеро му и рекла** (субјектот во м., а л-формата во ж. род); ~ *шо ув селто ако кондисат Турци и нејкјат да оат пишак ду друго место* [ME(P),73]; ~ *кату чу царјут, млого си нал'ути и от јад пукна. Тогас чамурциата зева кон'ут, ја окачува нивјастата, и чаморциа пишак отидоха на татковината му* [V,PM,234]; ~ *ми измами, Каранфил'о,[ми измами сăта стока,[сăта стока, сăте пари,[дај ми, дај ми Каранфил'о,[баре половинта пари,[да си купам брза којна,[да не јодам, Каранфил'о,[да не јодам сирак пишак* [ТГ,173]; сп. *јаján хо́д'а* (= пешки одам) [MS,-s,83].

пишак* m (човек што оди пешки, пешак) ~ *тука има мос и за пуминувајнто преко не плајкјат сăл пишаците* [ME(P),72].

пишáјне n 'резултатот кога се пишува' ~ *уф-цъ́ркваѧта шо пéат, сè знáм. Зѧ пишáјне нéшто – нъ́ мóжум. Гóспут да гу прóсте, ќи рéчше: "јáс нé знáм, бáăпта а питájте, óна сè знáе"* [ИГ,119].

пи́ш'и impf **1.**'црта букви, ноти, знаци, со коишто се предава некоја содржина – пишува' ~ *нај-мáлкојут, кату знáиши мáлку да пи́ши, оти́де на еди́н гол'áм базирѓáнин* [V,PM,20]; ~ *му пи́ш'и ина́ кни́га ч'урбаџ'и́ја на Аркуду́т' и му пи́ш'и н'éтр'ѧ...* [MS,t,17]; ~ *дѧ ти пи́ши ду́мъ́тѧ, как вр'ъ́виш* **[ПсС(3),64]**; ~ *ја з'é иди́н кихајá (ч'élингáта) за графéа, за граматúк гу з'é; фáти да пи́ш'и на ки́хајáта, фáти да му бир'é иса-*

п'а [MS,t,68]; ~ *му вили́: "зна́ш' да пи́ш'иш'?" "зна́м!" – вили́* [MS,t,-68]; ~ *ја з'е́ва нас кни́га Анг'елус Кири́ју, му ракч'е́хнува, му пи́ш'и, ина́ дру́га кни́га му да́ва* [MS,t,17]; ~ *пи́ш'ам сă. мела́н', сă мо́лив* (= пишувам со мастило, со молив); и: **писа** ~ *тјанака седнала, писала едно писмо на татка и така: "тате мој, царју, три керки си имал, трите причуени по сичката земја: двете от умот да ги извадиш"* [V,PM,63]; ~ *Исус пак сă навиде́ до́ло, да су прӑстут си пи́саши на зе́мнјата. Ка си чика́ле ви́ки шо му пи́таа на не́гу, си застана́* (пишува 'растана' – евидентно дека се работи за печатна грешка) *про́стум, и ричé на ни́х: Кój ут ва́с не́ма гре́х, то́а не́ка фӑрли ка́мин на́при наврạс не́а* [MV,K,316]; **2.** 'се чита (може да се прочита)' ~ *виде́ на чешма́та да пи́ши едно́ пи́смо така́: "кój не́ ки пи́ị от та́ја во́да еди́н та́с, мӑж не си бро́и, от же́на по-олча́к ịе!"* [V,PM,122]; ~ *И мо́мта има́ла-си пуртре́т, о́ште ка́ е-би́ла мо́ма уфба́штината кӑшта – сӑшто кутý ка́ е-би́ла. Ту́рӑт-гу пуртре́тут фуфкӑма́рта и пи́ше нӑ че́шмата: кój ки до́јде миштури́ја, ки-пи́е, ки-ја́де, на́ри не́ма дӑ-се-зе́ме* [BK,283]; ~ *жената кату ја чисти харно кокошта, кога гленда гол'амото дете, на кокошкината глава пишиши, ча кој за ја јаде главата, цар ки си чини* [V,PM,231]; ~ *гу зạкла́л'е и не́го – три́јзде́вит – и то́а де́тто де́к стуја́ло, пукна́ло (ѓа́вулут би́ше то́а) – чти́рсӑт. То́а, шо пиша́ло на̣ гла́ӑвта: "уд ва́а гла́ва чти́рсӑт ду́ши ки зӑг'и́нӑт" – зạгина́ле* [ИГ,112]; ~ *сид'ӑ ина́ фо́тографи́ја и з'е́ и до́јди дума́, сă разбул'а́ут нузи́ кајмо́ ... пи́ш'и ysа́т' фо́тографи́јата* [MS,t,9]; ~ *којна му е дошал, мале,[него си гу нема![на којна на седло, мале,[книга бела книга,[јуф книга си пише, мале:[Руша нек се мӑже,[Руша нек се мӑже, мале,[мен ним да ме чеке* [ТГ,38]; ~ *цар'у ви́д'ạ та́му, ш'ту пи́ш'и на кино́тита́та кла́јạнц, гу пи́та визи́рину: "то́с кла́јạнц заш'то́ крӑф тич'е́?"* [MS,t39] – испуштен е предлогот **од**: **то́с кла́јạнц** наместо 'од то́с кла́јạнц'; **3.** 'заведе, стави во некој список' ~ *н'ӑ зака́раха дур у Сулу́н на ту́мбата, там н'ӑ пи́саха пак аш'ќе́р'ạ* [MS,t,2]; [MS,s,83]; (= нè запишаа, нè повикаа повторно во војска) [MS,-s,83]; ~ *пе́дӑсӑт сӑ пиша́х то́ѓи; ко́лко, ца́л ве́к сум извӑрве́ла, ич не́ зна́м. Уф Со́лун, ја́, куту са́а, зӑу́мина, сè са́ма* [ИГ,121]; **4.** 'претстави' ~ *и пак трети пя̆нт отиде мајка му, ја проси момата от царјут. И царјут рекла на неа: "пот да му кажиш на сано ти, да си пиши иманиту и стоката: ако има колко мојта, тогас веки за му ја дам момата!"* [V,PM,197]; **5.** изр.: **ако го видиш, да го пишиш** (= никогаш веќе нема да го видиш) ~ *хизмиќарот, кату не имал пари да плати на ханот, зева кон'ут и му вели на ханџиата, ча за пој по чаршиата, да тера детенто, и ханџиата поверова и гу остави. Хизмиќарот, кату излезе вунка от ханот, ошти еднош ако го видиш, да го пишиш* [V,PM,238]; **пишат кӑсм е тјут** (наречниците) = ја одредуваат судбината ~ *онова́ ве́чер на́ сиромáхо жената му роди́ла едно́ мо́мче, и на́речниците дојдо́ха та му пи́шат кӑсм е́тјут* [V,PM,145];~ *дојде време, родила едно дете, името му туриха Мајдон. На трите дни дој-*

доха наречниците, да му пишат кăсметут [V,PM,73].

пи́шин* adj 'заведен, зарегистриран' ~ *трýјца сúна úмахме. И, дујдé рéт, áјде стáрјо, свéкуро ги-рăздилú, убувúна кăквó. Му-купú нúви уд-Рáдуво, нúви му купú и ут-тýка, му-рăздилú. Пу-двájсе дéкара нúви му-ддé. Нă-нáс супрé, е-пă úма и мăсрáф, óсум дéкара супréме на ст рте. Ама тираа грóбнина, árно áма тáтку-мо си-нăпрăвú пóтпис, си-чинú, óти врăс-тóо дéте сă-пúшини нúвте. Já кóлко умрăзúј, сјáа нéјќат дă-сă-вúит* [ПК,2(Иц-286)].

пишúн adv 'прво, на самиот почеток (порано во споредба со нешто друго)' ~ *и кăто шо се цепат вójте шо испагјат ут Обăр пишин на две реки* [ME(P),78]; ~ *оти он имаше нает пишин да ода на идно руско село кăд иден му другар* [ME(P),67]; ~ *ут дека пу тро зафајкјат да завăртуват пишин на југ, напкум југ и угри- слáнца* [ME(P),70]; ~ *пишúн ќи дóăт линáрќи, двăнájсăт жéни (армасáрќи) пу мăлéчќут нишáн. Дéсит дýши армасáре; свéкурут, дéвирут, ќи дунéсăт алтăјне, пăпýци, купринин кăврăк, шăмúа, кóлба, сéнка, спăлéто* [ИГ,116]; ~ *мă зăстăнáа нă врáтта уф мóмчто, испăднá свéкурут и свăкăрвăта, ми дăдéа едúн лéп прăд мéне, мă прăчикáа сус лéп, му сă зăклăјнáх трú пăта, им бăкнáх пишúн на нúх рăка* [ИГ,117]; ~ *и му рече: "зашто кăде се смеиш и там плачиш?" – и царско бостанџијче му кажа: "ки ти питам јаз пишин да ми кажиш и напкум јаз ки ти кажам"* [MC(B),94]; ~ *т'á му р'éч'и: "ми сă в'ăсаш', да ид'éми пиш'úн, да пијéми, ат с'éтн'ă ц'ál в'éч'ар сă тóја!"* [MS,t,68]; сп. во Речникот од Зборникот на Верковиќ: **пешин** 'аванс' [V,P M,376].

пишкóта f 'вид бисквит' ~ *нúа сипрáвăхме дóма сáми пишкóти, óни сă куту пăндуспáн, сáмо ќи-клáјш трú-штúри лăжúци брáшно пóвиќе* [ПК,2(85)].

пишкул'áк m 'навредлив збор, мрсолко' [ПК,2(85)].

пишма́не (са) impf (pf) **1.** 'се враќа, не го прифаќа она што пред тоа го уговорил, односно го замислил' ~ *пападúјката му вéли: "да гу изгóними!" – "Да гу изгóними, ама фáша царвýли ки ми извáди от гăрбо. Тýку áди на тéшки рабóти да гу тýрими, он да си пишмáни и да побéгни!"* [V,PM,127]; ~ *и-óн без дă-пúте нúшто, прăко-нúх пумúне, зéме óјгин и-óде ду-ăдно мéсто. Арноама, пóсле са-пишманúл, ричéл: "Зăшó гу-зăмáх арáм тó óјгин, зăшó нé-ј питáх дáли ку-ми-гудáдăт?" Пák сă-вăрне кăде-нúх и-им-вúкне* [ПД,168] – присуство на презент од перфективни глаголи: **пák сă-вăрне кăде-нúх и-им-вúкне** (наместо: 'пák сă-вăрнýве, вăрúне кăде-нúх и-им-викнýве'); **2.** изр.: **пишман са чини** (= се предомисли, се откажа) ~ *Лил'ана за рăка ја фашке,[и што си веле ем гуворе:["Попуве, млади ѓакуве,[си убрнајте другут лист,[куту за винчајне младенци,[оти бах умрин – јуживех,[пишман се чиних не јотидех* [ТГ,214]; ~ *кадúата фатú да вúка: "нáнсај, вéки немój свúриш!" И тójнака му вéли: "é кадúа, јáзе кајдúата дурдé нé исвăршем, нé нáпсувам!" Такá и кадúата пишмáн са чинú от свúрката* [V,PM,127]; исто: **пиш'мáн за стáни** ~ *вúкаш'и: "кутрú за в'éни ут мáс лăскавáта прăс пиш'мáн за*

стáни и кутрú н'éма да в'éни и нóс пиш'мáн за стáни"! [MS,s,83] – во извадокот имаме присуство на лексичкиот архаизам **кутрú** 'кој', сп. во рускиот јазик; ~ *и тăj отиде на воденицата при негов побратим, при младата самовила, и ја вели: "Ej побратими! Мja пусна на партал мајка, ама млогу пешман станах, што не зех алтини и сребро, што ми даваши. Земах тасот, и, кату идех на пăнтjут, гу удрих от земjата, гу разбих* [V,PM,277]; ~ *и пишмáн стáнал и тăргнал да-гo-бáрa. И, шетájки гo-нáшал дo-дăрвoтo мăртăф* [ЛС(К),116]; сп. **пишмáн сă-чинúл шо сă-рудúл** (= се кажува за многу флегматичен човек) ~ *нóго мăрзăлúф, о-мăрзе шо óде, а нé пă дă-рăбóте* [ПК2(188)].

пишманлăк m 'откажување' ~ *ама дă-знájш пишмăнлăк дă-нéма* [ПК-,2(86)].

пиш'нúк* m 1.'леб печен во фурна **(пéш'т)'** ~ *вúкат пиш'нúцuту ут н'éтр'a ут пиш'тá: "jáла, хýбава мóма, да н'ă звáдиш', заш'тó за згурúми!"* [MS,t,63]; ~ *му вéли на човéко: "é, што сáкаш сегá да ти дадé кутúата?" И тój му велú: "сáкам л'áп!" Тогáс дjáволат гá чукнá сóс прăчката еднóч и га вéли: "úзвади, кутúа л'áп!" И кутúата извадú две-трú пишнúка л'áп* [V,PM,148]; **2.** 'вид тестенина од пченкарно брашно' [MS,s,83]; Ј. Иванов со истиот корен го поврзува и топонимот **Пишниковици** (ниви во реонот на Орјаховец, Серско) [ЈИ,Им...,173]; сп. 'пешт'.

пúш-пúш interj 'извик за терање мачки' [ПД(126].

пишталка f 'играчка со која свират децата' ~ *Дăштарчинката, като погол'ама, скрила паритjа, ... и тă такмила сичкитjа потрăби на кăштăтă... Синчато кога попорăснало, пак го питала: "Да си имаш, брача, пари, што кý си купиш?" – "Пишталка и пушка, сăстричко"* [V,PM,-291].

пиш'тóф (и: **пиштох**, односно **пиштол**) m **1.** 'механизам за пукање со мали куршуми, пиштол' ~ *с'éтн'a ут мрăва вр'ăм'a ш'ту царýваш'и óш'ти изл'ázи идно́ михáнима пиш'тóф* [MS,t,39]; ~ *и си опашú сóс пиштóха и пýшки* [V,PM,111]; ~ *и што си веле младо јабанџијче пијано:["Седи сус здраве, тенка Малишовка јубава!"[и што му веле тенка Малишовка јубава:["Оди сус здраве, море, лудо младо, пијано,[оди сус здраве, море, лудо младо, без пиштоле!"* [ТГ,156]; *Дéтто му-вéле: "Јáс рăбóта пáлăм". – "Арно, élăj! Кú-сă-пăзáриме. Кóлку пáри сáкăш нă-гудúнта?" Тúа си-рéкле: "А, нéма дă-сиóде, нáшо дéте кú-бúде". Кóа дóшăл нă-дéсет гудúни си-купýва идну-пúштул* [ДК,127]; ~ *úмăше трú партизájне тáм, гу свалúја ут-кубúлта сăмáрут, гу скинáја ... извадúја трú пúштoли, ги клăдéја у-сăмáрут и трú книги и ми ричéја: вjájни-а кубúлта сéга óди у Бúзуву. Кá-кúóдиш ду-Бúзуву адин-стáп пукубúлта дa-и-зaмúниш Гăрцте* [БМ(Сар),204]; **2.** изр.: **гóл пиштóл** (= тој што нема материјални добра, бедник) ~ *мójта нýка тăкá сă мăжú зă адúн гóл пиштóл, сúн ми цéл живóт ги ráне, ги тăгăрéсуве* [ПК-,2(157)]; **стáна пиш'тóут** 'кога пенисот има ерекција' ~ *ни муж'á да трапú, сă надý, стáна пиш'тóут ('пúлката') и сă прузвáла ('сă устрамутú')* [MS,t,78].

пишýва impf, в. **пиш'и** ~ *л'у приближиха крај нас касаба, фати Зарзавил*

пишува една книга на татко му да знај, как син му иди [V,PM,156]; ~ *на писмо́то пишу́ва: "Тва́ д'а́ти шо-ќи-до́јди, ква́-ќи-си вра́та да-го-по́гу́бити". Да-го-по́гу́бити дете́то, пи́ши на-же́на-му. Тој се́а го-те́кнало о́ти има́нито да-му-ја́ди, на́ли на́решни́цити го-ре́ко́а тва́* [ЛС(К),-108] – во контекстот имаме употреба на номинативната заменска форма **тој** наместо дативната 'нему', исто така кратката форма за директен предмет **го** наместо дативната 'му': **Тој се́а го-те́кнало о́ти има́нито да-му-ја́ди (место 'нему сега му текнало...').**

пишу́ги pl 1. 'клобурци, меури што се подигаат кога врне дожд'; 2. fig. 'за некој што се држи многу надмено' ~ *ка́ се́-ј наду́л али́с пишу́га* **[ПК,2(86)].**

пиш'ќу́н'* m 1.'патос пред фурната на кој се остава лебот (пред или по печењето)' ~ *има́ш'и ина́ пе́-ч'ина гӑска ут вӑнк на пиш'ќу́н'у* [MS,t,56]; 2.'покренат, дрвен дел, испуштен напред пред дуќан или продавница' [MS,s,83]; ~ *и дика́нто и́маа пишќу́не; сă-спу́штаа дӑ-сă-зăтво́рат у́буво, а ут кра́јта и́мше дӑска дӑ-мо́јш си-се́дниш* **[ПК,2(85)].**

пју interj 'повик, подржување на звукот што го испушта орелот' (во случајот кога бара вода) ~ *детто зготвило месото и водата, и качило врӑз оралут, и оно са качило. Одешчими са, кӑде викнувал оралут "га", му давал месо, кӑде – "пју" – вода* [V,PM,270].

Плавилата top. 'место покрај Крчово, Валовишко, таму переле, прочистувале руда' [ЛИ,Им...,174], сп. гл. **пла́ве** 'испира алишта по перењето со сапун' (во источните говори).

пла́ве impf 'се движи во вода со мавтање на рацете и нозете, плива' [MS,s,84]; и: **пли́ви** ~ *дојде́ дру́г еди́н чове́к, гу здигна́ от гими́ата душма́нинот и гу удри́ не́три аф море́ту: и ка́ту не́маши дӑската сос не́гу да пли́ви, си одави́ аф вода́та* [V,PM,24]; ~ *тојнака киниса да иди пу морету, мајка му на дома са вăрна. Он как плаваши на морету, гу беши фăрлил аф една ада на сухо, наедно сос копанката* [V,PM,89] – проширена употреба на предлогот **на: пливаши на морету** место 'во морето'.

пл'а́вн'а (и: **пл'а́мн'а**) f 'помошна просторија во која се чува храна за стоката, плевна' ~ *гу з'е́ва но́с ку́цур, сă затфа́ра у ина́ пла́вн'а н'е́тр'а и фа́ш'та да ра́бути* [MS,t,20]; ~ *за ха сúгнат у пл'ӑмн'ата, за ту́рнат пл'ава́та, зӑса врӑнат на враш'и́луту* [MS,t,67]; ~ *и-то́ј зна́ј да-лӑжи и-то́ј. Еди́н в'а́тар ду́е, стигну́ват до-една́ пл'а́мна, шта́ла, шо́-е би́ло, рас-ту́рана. Зна́чи мо́жи да-се-скло́ни н'а́ко́ј. "Ја́, ту́к ќе-вл'а́зими", ви́ка Насрадúн* [ЛС(К),130]; ~ *и тја си разедила, да отиде вӑнка от селото, на една пл'амн'а да спии. Ја запали пл'амн'ата, ја згорја. Утрината га глендат сел'аниту комабашиовата пл'амн'а са изгорјала* [V,PM,209]; и: **пле́мна** ~ *уднă̆тре има́ја: тримо́ј, удáј, чăрдáци, мутлáци, ќирáли, мусáндри и дулáпи. А уднáдруф: гулéми двурóј, ăрóј, пујáти, кучúни, плéмни и гулéми ăмбáри* [ДК,154]; ~ *Мустăфá му-ре́кăл: "Аирлúа не́ка-ти-е, но́гу дӑ-ти-жúве, а́ма и́мăј нă-пáмет: мăлáчкăта ти-ă-прудáду, ă плéмнăта, áмбăру и Имúн не́-ти-прудáду"* [ДК,154].

пладн'е́ pf 'се одмори по ручекот', в. **пладнуве** ~ *на про́јма за пу́сна о́луве́ту да пладн'а́т* [MS,t65]; ~ *и*

га дојдеха до стредја пăтјут на една ливадја, изл'азоха тамо да пладн'ат. Тогај дјадото му вели на дјатенто: "е сега, сину, што сакаш – дали нивјастата ки земиш, или 40 товари алтуни?" [V,PM,174]; ~ *"Чин ми са, Боже, бọсил'ák,[чин ми са гóрạ зелéнạ!"[Кạк сạ дạвójкạ молúлạ,[тăj ми бọсил'ák нарáснал,[пọд нéго óфци плáднахạ,[пọд нéгọ л'ýди седáхạ* [ПсС(З),71]; ~ *утринта фатил пак работата му, да паси овците. Еден ден отиде на полету отдол еден брјаст, да ги пладни овците, и тој легна да спии. И на сонот дојде еден голуб да му вели: "е, да знаиш тука, што лежиш, отдол тебе шо има?"* [V,PM,170].

пла́дне n 'средина на денот', в. **пладнина** ~ *Ка́ бигáме ли? Пáсăхме ниспóл'то. Гăрцте уз-дóл ка́ нăстăпваа, сă-глéјше бил' ка́ úдаа. Нúạ фăтúме дă-бéгме, а пă уд-дóл адни́ бýгарски вујни́ци тáм нă Гăрдúшто нáше, нăт-сéлто прăпукáа. Тăмáм нúạ дукăрáме нă-плáдне мúските нạ-плăднúшто кулу двăнájс сáато, глéдме ко́л'те тувáрни* [ПК,2(Пос–290)].

пла́днина f 1. 'времето околу ручек, кога сонцето е највисоко, пладне' ~ *И, ут-Кýкуш нúạ цéла вéчăр пăтувáме. Сăбáјл'то... адна жéна мăлéчко дéте нóсе уф-рăцте и, гу-турú пут-пăто ду-áдни тăрне... óна бéге нă-гóре. Аа-а, устăвú-го дéтто, прăд нáс, нă-дéне нă-плáднина и, бéге* [ПК,2-(Пос–222)]; ~ *уф-гулáчкăта курú-ă, скрúшно, ни нă-адúн гулчáниц дă-нé кáже, двájсе и шéс дéна нăглидá тáмă. Вéчăр ки-ни-дунéсе лéп, сăбáле пá ки-дójде. Аднá дéн вúке, плáднина бúше: "Ајде, ричé, вáдăн гáре мúните"* [ПД,173]; **2.** 'ручек' [MS,s,84]; – кога сонцето ќе се искачи пет до шест *устена* или *куприли*, тогаш е време за *рачок* или *пладнина*. Работниците во тоа време ручаат, а потоа малку подолго одмараат' [ТГ,10]; **3.** 'одмор попладневен' ~ *рáнуту пасúх улóити кóлку двá сахáти, сéтн'и спригнáх, урáх, испучинувáх, ми-са-пријáди, запрéх улóиту сиднáх, си-најáдух, пák урáх, сéтн'и г'и пустúх улóиту на-плáднина* [ВБ(Нег),339].

пладнуве impf 'одмара на пладне (под сенка)'; сп. – местото каде што пасат овците и каде што има направено чардак да **пладнуваат** овците, каде што ги молзат и млекото го подсируват, односно каде што овчарите одмараат се вика **бачило** или **мандра** [ТГ,376]; ~ *тáм плăднувáме. Жéшко, óгин, сă-вúке, гóре. Адна жéна мăлéчко дéте нóсе уф-рăцте* [ПК,2(Пос–290)]; ~ *И ка́ дујдéме уф-Кýкуш, видéхме нóго вујнúци. Рáнини, нóсат сус-кóли. Сáмо вујнúци рáнни рăзнóсувăт гáаре. И, ут-Кýкуш нúạ цéла вéчăр пăтувáме. Сăбáјл'то уф-Алéксуво усăмнáме. И тáм плăднувáме* [ПК,2(Пос–290)]; ~ *Нúạ уттáм сăбáлинто фăнáме Пупóво. А дно сéло Пупóво, а тăкá-ј, нис-стрéт нéго зăминáме. Тáм áдни гулéми брéстуве úма, тáа крáј. Já óште сă-глéет тáм уд-Дójрăн. Чéшма тáм, пá сă-плăднувáме. На длăгуто удéне трéба дă-плăднýвиш. Плăднувáме тáм, ка́ сă-залăдú, вéчăр тăргнáме тýка на-кăде Билáхца-ј тăвá, Пурój дéка-ј* [ПК(Пос–290)].

плајкја* impf 'дава пари или друга вредност за нешто што купил или добил' ~ *тука има мос и за пуминувајнто преко него не плајкјат сăл пишаците* [МЕ(Р),72]; ~ *субăштă гу плајкăт бегут и јăрăцијте: две килă житу и 1 ичумен* [МЕ(Р),87].

плáјна f в. **плáднина** ~ *си дóјди ч'урба-џ'ијата на плáјна, ја пúта ж'ината-му ...* [MS,t,18].

плак m **1.** 'кога некој, најчесто од болка или навреда, испушта солзи, плачење' ~ *дéтто ќи-си-уздăрвéе куту нúшто, тú ќи си устáниш ус-плáко* [ПК,2(195)]; ~ *нéјкум плáк уф-кăшти, дă-знајш* [ПК,2(86)]; и: **плач:** ~ *да му вéли на нéгу: Пријáтил, кáк си дујдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба? Па óн му падná тéшку. Тóга ричé цáрот на измитчúити: Вăрзájти на вóа... и извадéјте тáму шó-ј плáч и трисéнуто зăбите* – [MV(K),270]; ~ *му дадé едúн хáрин кóн и парú бéз брój и дрýги дáрови, и сос млóгу плáч гу úспрати* [V,PM,25]; **2.** изр. плáко **мо-ј нă-нóсо** (= се кажува за дете што лесно, за ситници се расплакува) **[ПК,2(188)]**.

плáка (в: плáче) impf **1.** 'гласна реакција пропратена со леење солзи на човек што доживеал некаква несреќа **или неправда'** – ако плаче некое дете за да го смири мајка му ќе му зборне: ~ *"Ја го дедо Бужúќ иде. – Ако не молчиш, ка ки чује оти плаќиш, ки са нал'уте и не ти дунесуве ништо!"* [ТГ,84]; ~ *јоште глăтнувајќи и душа си даде,[ej што си ли веле, Стујан, млади Стујан:["Мале, мила мале, ти стара душманке,[сама што ќи плаќе невестина мајка,[сама што ќи плаќе, и ти с неја плаќи!"* [ТГ,99]; – на крштевката кога го даруваат детето, кога оставаат по некоја пара покрај пернúцата ќе речат: ~ *Ајде, гулемо да пурасне, братче (или сестричка) да си купе;* ако детето молче ќе продолжат: *гледиш ли гу, укубетут нијединl Сè разберуве, па види ка молче за пари!*, ако пак плаче: *бре, бре, бре, ки се каже дека е! И оти бил јунак, па знајал да плаќе. Ох, ох! Грубутија нијадна! – Укубет и грубутија* – така викаат за да не го "урочат" [ТГ,116]; ~ *тáка иштé кă спáле, кă плăкáле и двýјцта, тóа дéтто кă плăкáл, сăлзите ут óчте прăку пéрницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112]; ~ *донсéха тија пет души, сè малки от 13 години; как почнали да плакат на кунакут* [MC(B)75]. Во контекстот што следува е регистрирана интересна форма за 2 л. мн. импер.: **плакасте м. 'плачете'** ~ *ним плакасте, лăжа е, одејте на селото, ва не верувам да е истина* [MC(B),80]; **2.** – **(се)** 'се жали' ~ *пo-пăтут кoгă-гу-стигнá вóлкут и-фăтú лесúцăта дă-му-се-плáка нă-вóл- кут и му-вúка: "Ах, кумо-вóлче, глáвăта ми-ă-скăршú вудиничá- рут, ми-истичé мóзукут"* [BM(Cap),316].

плáка f **1.** 'дел од плугот што ја отфрла земјата кога се ора'; **2.** 'училишна табличка што ја користеле учениците во минатото' [MS,s,28].

плáкани (и: плáч'ини) n **1.**'чинот кога болката, односно тагата се изразува низ леење солзи – плачење', в. **плак** [MS,s,84]; ~ *детету, кату гу загуби кадроту, фати да плачи и сос плакани отиде дома, вели на Цăрнодреха: "ах, жену, на меника млогу јазăк са чини, си гу загубих кадроту!"* [V,PM,52]; ~ *вéл'ам на вáс шо уф Анадóлот и уфдéка заóги слăнцито нóго лýди ки дујдéле и ки си намéстат... ки си хóдат на тéмно надворéшн'ото, тáмо шо и плакáнито и шо си кăрцат зăбите* [MV-(K),265]; **2.** 'жалење' ~ *лешúцата фатú да си плáчи нóгите и: "óх, носúнки, носúнки за плáкани, глáва*

за тро́шени! Та́тко ми не бе́ши кадúа да́ са́ди, ја́зе што́ са́каx кадúа да си чúнам и да са́ндја чове́к и змúа?" [V,PM,139].

плаке́нда f 'пита од пченично брашно'; сп. **кра́ш'ник**, односно **то́ч'ину** [MS,s,84].

плакне impf 1. 'кога нешто (алишта или др.) се испира со чиста вода, пр. по перењето со сапун' ~ *тра́гнаха, отидоха на гората да ловјат. Пак он, што си плакн'аши устата сос една река, кату Струма, седна на една место да готви* [V,PM,234]– сп. нерегуларност во родот: **на една место**; 2. изр. **си-ј пла́кне о́чте** (иронично: кога некој се загледува во убава девојка) [ПК,2(194)].

плакусува impf 1. **'опфаќа, покрива'** ~ *уздолу уд него се зафајкја идно толку гулему поле шо гу плакусува са́то место мегју Солун, Бер, Негуш* [ME(P),70]; 2. 'потиснува' [ME(P)-,174].

пла́мин (< **пла́мен** – со редукција на неакцентираното **е** во **и**) m 1.'црвени, огнени јазици што се креваат од силен, разгорен оган' [MS,s,84]; ~ *кинисал оттамо чобанот, отиде неколко саати пäнт и, га гленда, отпрјат него си запали един силин вогин, пламин здига дур на небету* [V,PM,175]; ~ *и кату оти́ваа на пäтјут, Кира Ма́ргу на́ цáрјут му ве́ли: "цáрју сва́ту, ја́зе понáпред ки си и́дам, хазирлäк да чúнам. Ви́а де́ка ки ви́дити си́н ди́м, че́рни ка́дови, царве́н пла́мин, та́мо да до́јдити!"* [V,PM,140]; ~ *едно-вре́ме пукна́ идна бо́мба. Су-пука́јнто бо́мбäта ни́е виде́мä пла́мин са-дигна́, све́тло, и пучна́а пу́шки, шма́јзери да-пу́кäт* [БМ(В),191]; 2. изр. **о́гин и пла́мин е́ј** (= се кажува за многу темпераментен карактер, пр. за дете што лесно се возбудува) [ПК,2(187)]; **пла́мин-ej** (= кога некој има висока температура) ~ *де́тто ме́-ј бо́лно, пла́мин-ej, и́ма но́го о́гин* [ПК,2(188)].

план m 1.'нешто измислено, приготвено за реализација'; 2. изр.: **готве плануве** (= размислува како да стори нешто – во случајот со негативна конотација) ~ *пу-една́ гуди́на та́ткуто пäк са́-уужини́л. Уф-кäшчäта дунцéл мла́да же́на. И о́на гутви́ла пла́нуве ка́к да-ги-мäче де́цäта, о́ти са́кала да-са-услубо́де уд-ни́х* [ВД,276)].

план m 'направа за стругање штици, поголем струг' [ДК,105]; во Кукушко: **пла́на** [ПК,2(86)].

пла́нинка f 1.'планинска куќичка' (рус. земляника лесная) [MS,s,84]; 2. dem. од 'планина' (во случајот: 'рид') ~ *и во́ о́де о́шче по́до́лу. Нäо́ѓа́ две́ бра́вја, ... äдно́ цäрну и äдно́ бе́лу. Е то́ би́л – зä-цäрнуто а́к са́-фа́тиш, деме́к к-о́јш о́шче по́до́лу... се́де нääнä-плäни́нка и са́-чу́де шо́ дä-пра́ве, не-зна́е де́ка дä-фа́те. Ле́же та́м пуд-äнä-се́нка* [ВВ(Кр),312].

Плани́нца (и: **Планица**) top. 'име на село на северозапад од Кукуш' ~ *Плани́нца, на́што се́ло би́ше ту́рско се́ло; и кавуре и Ту́рци, така́ си живе́ахме. Дру́га ве́ра не́мше. Ту́рцте би́ä по́вке, ни́ä би́ме по́-ма́лко. Ни́а си-би́ме н-а́дна кра́ј, Ту́рцте би́а н-а́дна кра́ј. Ути́вäхме ус-ѓунл'у́к дä-рäбо́тме. Ими нä бе́зи рäбо́тахме. На-бе́јсте* [ПК,2(250)].

планинцки adj 'она што се однесува на планина' ~ *сака оша да се кажа оти не сäлда така му са трача оти Постул äј токму утдаличен ут ричејнјут планинцки шокал* [ME(P),71]; ~ *Уфча́рте гупричика́ле, му-да́шле ко́лку са́ка дäса́-нäпи́е бини́ца и нä-кра́ју му-да́шле*

идну-гуле́мо гъ́рне зъ́-до́ма. Ама пъ́ту би́л плъ́ни́нцки и дуле́ку и пустъ́нъ́л. Но́си-гу су-идна́ ръ́ка – пустъ́нъ́ла, но́си-гу су-дру́га ръ́ка и дру́гъ́та пустъ́нъ́ла [ДК,152]; ~ *и стана́ле, да гу извади́ле вонка ут гра́т, и гу носи́ле ду́ри на вра́фут планѝнцку́т, та́мо шо би́ла не́гува гра́т темили́сана, да гу суборат ут та́мо до́ло* [MV(K),325]; ~ *ристенцки селъ́ устъ́наа ногу малцъ́... съ́ наогиа нъ́ по-долнъ́, по плъ́нинцкъ́ земјъ́* [ME(P),84]; ~ *ми-къ́кво́ би́ше? Ни́ плъ́ни́нцко, ни́ по́лцко би́ше се́лто Ште́мница. ... ни́вите му би́а кути нъ́-ритчи́на тъ́ка́, а́ма съ́-ръ́бо́таа* [ВК(Шт),288].

планѝчка f, bot. 'дива, шумска јаготка' [ПК,2(86)].

пла́нна f 1. 'големо возвишение, тешко проодно' ~ *се́лто Ште́мница... тъ́ка́ би́ше кути-до́йдъ́но, ни́вите му би́а кути нъ́-ритчи́на тъ́ка́, а́ма съ́-ръ́бо́таа. Тумба́рки, тумба́рки сѐ... Дъ́-ка́жум дъ́-би́ше ра́мно по́ле, не́ би́ше. А пъ́-ј пла́нна дъ́-бе́ше, не́-бе́ше* [ВК(Шт),288]; ~ *Ама скъ́ра́а-се Буга́рто ус-Гъ́рците за-Со́лун. Пучна́а вујна́. И Гъ́рцте це́ла дъ́ржа́ва ка́ пудбра́, пучна́а ти́й то́пуве дъ́-пу́кат уф-се́лта, запа́л'уват се́дбите, жи́тта. Ка́ пучна́а бу́, бу́-бу́:. И тъ́ва́ по́л'то стъ́на́, Сулу́нцкото По́ле, каде́ш це́ло ... и нъ́ро́т пу-та́а ре́кта нъ́до́л, пу-Га́лик, цъ́рно стана́, мра́фка. Бе́гат. Си-ви́кме: ду-та́а* **пла́нна** *к-о́јме и па́к съ́-въ́рниме, Кру́ша, Каръ́да́к и вика́:ме. И удде́ме, де́-ту́к, де́-та́м, дъ́-та́ уф-Бугарја, це́ло се́ло бига́хме, ус-фами́ли:та... Къ́ра́ме, къ́ра́ме ду-Димѝр Иса́р, нъ́-мо́сто, та́м не́ пуми́нуват дуби́цте. Мо́с, тъ́ква́, нъ́пра́вин на-ло́тки. Ръ́сту́рин мосто гла́вин'о, на-ло́тки нъ́пра́вин, тъ́ цъ́нда́ре ту́рски та́м куту ро́бе пума́гат, бу́тат на-нъ́ро́до, дъ́ пръ́ка́рът дуби́цте. Бу́тат, е-ej, ко:-збе́рат дуби́тко, мъ́га́:рто не́-о́де, ко:-ди́гнат нъ́-ръ́ци и бу́тнат-гу нъ́ мо́сто та́м. И пръ́къ́ра́ме мо́сто та́м ни́а и во́јскъ́та. Бе́ге бугарската во́јска ви́ке́, изгуби́а ви́ке́, мо́ж да-придъ́ржа́ват, ама то́пуве не́ма бугарски, устъ́ви́ли-ги на-Гъ́рцте. Та́м ле́п нъ́пръ́ви́и ма́јкте, испичеа. И къ́жа́а: Гъ́рцте фтъ́са́ли, нъ́бли-жи́ли га́:ре. Нъ́ро́до па́ си́чко ус-тави́: въ́ло́ве, ко́јне. Уди́ме, уди́ме ду-Кре́сна де́ка-ј. И-са́: пъ́то те́син. Та́а ло́ша ре́ка-ј та́м, клису́ра. Па́ мо́ра дъ́-бе́гме пукръ́ј-дру́га стра́на, дъ́-бе́гме пла́нинта. То́: пъ́т нъ́-мо́ж д-о́дме, де́к о́ът ко́лите. Ко́л дуко́ла, пъ́лно. Во́јска, нъ́ро́т съ́-зъ́бъ́ркал га́:ре. А-бе́, де́цта сјустъ́ви́а чуве́цте. Ја тка́ нъ́-мо́ж до:-но́се же́на, не́кој ву́јник гу-зе́ме, гу-ту́р на-ко́јно, гу-ка́ре о́н, не́къ́де а́к съ́-на́: па́ к-ин-гу-да́:. Рязбуле́л-се адна же́на, та́м, ду-на́с бли́зу. Ка́ пумна́ме Ште́мница нъ́-го́ре, гъ́-устъ́ви́ли де́к ле́же, не́м ни́кој кръ́ј н'а́:, избига́ли. Тъ́кви́ ръ́боти би́ъ́ ти́ъ́* [ПК,2(218)] – контекстот е широко даден бидејќи претставува потресно сведоштво за уништувањето на Кукуш и за маките низ кои поминале бегалците од Кукушко за време на Балканските војни (1913 г.), тоа е извадок од автентични сеќавања на информаторот Атанас Јанев, од с. Моларци. Во употреба е и нередуцираната форма: **планина*** ~ *ину-дъ́ул'ци́а су-то́ да́улут ду́мбъ́л шу-ду́мбъ́л та́му, къ́-сфъ́ршъ́л, си-гре́де. Си-гре́де, но́шка́ гу-фа́тъ́л. То́ пъ́тут – ни́кој плъ́ни́ни. Но́шка́ уста́нъ́л, а́ма въ́лци ле́во-де́сно ви́јат.* [ДК,142]; ~ *тој тога увъ́рувал, разл'утил съ́ и ръ́кал на ъ́дъ́н си ратај, да јахнъ́ и нъ́јъ́, и закланото дъ́тъ́ на ъ́дъ́н кон, да ги заноси на ъ́днъ́ далъ́чнъ́ и пустъ́*

планинă [V,PM,291]; ~ *отиде дома и видел неговите жени да скокат голи, грабнал ножа и заклал всичките и напкун избегал на планината* [MC(B),72] – во текстот имаме употреба да сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење (наместо 'дека, оти'): **видел да скокат** м. 'видел дека скокат' – за ова в. во граматичкиот дел; **2.** 'шума' ~ *ǫткáк си сắла рáн бǫсил'áк,[не си гǫ видắлą, вądи́лą,[чини́ ми са чéстą плąни́нą* [ПсС(З)74]; **3.** изрека: **планина што е планина, ако не се чува и она са разбол'уве** (порака: 'здравјето треба да се чува') [ТГ,247].

плáс m 'дел од ралото' [ПК,2(86)]; ~ *то· шó-j спујýве сúте дéлăве* (објаснување за називот **глăви́на**): **ýшо, пáличник, плáс** и **кимéр** [ПД,121].

пласан adj 'создаден' ~ *зелената да ја земиш на рăката и да идиш там, дека царицата е болна, три пăтја прачката на земја да удриш и да речеш: "Излези веки от-тамо, ер што да си пласан от Бога!" Тогас тој ке изл'ази кату л'ута змиа* [V,PM,275] – во контекстот е забележлива проширената употреба на предлогот **на** наместо 'во': **зелената да ја земиш на рăката**; исто така се забележува разлика во развојот на големата носовка, од една страна има *рăката*, а од друга *прачката* – возможно дека споменатава разлика зависи от тоа дали континуантот на носовката е под акцент или не е.

пласкун m, zool. Тоа е најситна риба во Дојранското Езеро. Ја ловат само за јадици (за мамец) [КД,59].

пласти pl 'волна приготвена за предење' – пред да ја предат волната, откако ќе ја извлачат, ќе ја сторат во вид на пласти. Од женските работи секоја девојка треба добро да знае: како *се ткаје*, како *се плетат чурапе*, како се прават *влăна пласти*, како *се везе, суќе, месе* [ТГ,267] – ова е дел од селското (домашно) стопанство во минатото, но во планинските населби, во намален обем, и денеска е актуелно.

пласто́ n 'вид тестенина од пченкарно брашно'; в. **пишни́к** [MS,s,84].

плата f **1.**'парична награда за работа во текот на месецот' ~ *стáрио зимýве пăри́те, а дéтто му-вéле нăбашчá-му: "Сéга ќ-óдиш дóма, к-им дáјш нă-мăсăчáрто плáтта и к-им кáжиш: уд-ýтре нă-тăкá бăркáјте-си кăсмéт* [ПД,144]; **2.** 'плаќање' ~ *Уф-аднá стáја шéс фăми́ли сéдăхме. Нóго нăрóт. Шéс кăшти сме сидéли, шéс фăми́ли. На-Питрóвдин нéли бигáме и дујдé прóлит. Уф-Ѓурѓóвдин кăжáа: "Кój сáке д-óде уф-струмичка укóл'а, óти слубóдно-j димéк". И сăчини́ме ни́а, дујдéме тýка. Бес плáта, пáри нé ни-зимáа за-пăт. Такá нă-дунцéе, ус-кóли* [ПК,2-(Иц–283)].

плате (и: **плати́***) pf **1**'кога некој даде пари како замена за предмет што го добил, или за услуга што му е направена' ~ *идну-пăтник óдăл нă-гурбéт. Пу-пăту влéгăл у-иднă-ăшчи́лница зă-дă-кăсне ни́шчо, áма нимáл скăршена пáра. Пăрво г-упи́тăл ăшчи́ăта дáли мóже дă-јáде ни́шчо, áма кóга ќи-сă-вăрне уд-гурбéт дă-му-плáте* [ДК,155]; ~ *за псуни́саш' имáни ... и нузи́ имáни за в'éниш' за гу платúш' и за устáвиш' дипóж'иту пари́* [MS,t,28]; ~ *да úзвад'а едно схéдио от кăштата, да му закáрам на брáта ми и да зéмам пари́те от нéгу да ги плáт'а*

[V,PM,18]; ~ *симни се ле доло, млада чорбаџијке,[уд вишни дивани, акут да ми платиш,[... што сум ти рабутил* [ТГ,157]; ~ *"ни гл'éдаш' нáш'та рáбута не дúга ... ут трúста драхмú нагóр'ạ ни мóга да ти плáт'ạ"* [MSt,26]; ~ *"сегá да úда плáт'а кадúата за кăштата парúте"* [V,PM,19] – во текстот среќаваме изразување на неправ предмет без соодветен сигнал (дативна заменска форма, односно предлогот **на**): **да úда плáт'а кадúата** м. 'да идам да му платам'; ~ *удгудина, ако бијме здрави и живи и него ки гу зем или ки гу пуштам (демек ки му платам пăтните арџови)* [ME(P),...]; ~ *л'уґăто шо ги фатиш дă ти пумагăт нă гумнуто, они ки ти рăботăт, ти ки му платиш* [ПД(122)] – уште еден случај на перфективен презент: **л'уґăто шо ги фатиш** (м. '... шо ќе ги фатиш'); **2.** 'се одмазди за сторена неправда' ~ *ác ќи-му плáтум кóга-тóги;* ~ *аман тоги што си вели Попово Јуванче:["Ванґелино – сајирџијко, моја верна л'убо,[земи моја остра сабја удри на ког сакиш!"[се излăжа Ванґелина, удрила на него,[си удрила, Ванґелѝно, али не го секла.[Што си вели ем гуворе Попово Јуванче:["Црна кучко, л'ута змијо, јазе ки ти платум!"* [ТГ,41] – во извадокот имаме уште еден случај на употреба на адверсативниот сврзник **али** наместо 'но, ама': **си удрила, Ванґелино, али не го секла;** за ова в. во граматичкиот дел; **3.** 'врати' ~ *тогáс тój извадú, му плати и му вéли: "нá ти трúста хил'áди да плáтиш бóрџут"* [V,PM,15]; ~ *му вели: "добро пăт да ти даде Господ, синку! Това добро, што ми си чинил, јазе не мога да ти гу плат'а"* [V,PM,33]; ~ *отиде, от един увреин на заим пари земал, от един до петстотини гроша, за една година ваде, да му плати парите* [V,PM,192]; ~ *имáх з'éнту парú ут бáнката и ґýч'-белá да сă плáт'а* [MS,t,5]; ~ *гу пúта: "и ти си дójди, мój мăн'ч' д'é-ј?" "тфójу мăн'ч' умр'ă да јас ксудéпсах за тфójу мăн'ч' дв'ă хил'á:рки, да ми ги плáтиш'!"* [MS,t,46]; ~ *ка фатú да а вúка идéн пу идéн да а пúта, му дујдé идéн шо му длăжиши дéјсет илјáди грóшови. Ч̀ýнки нимáле да му и дáди, пувел'á цáрот да сă прăдáди, и на нéгу, и на жéна му, и дéцата му, и сè шо úмаши, и да си плáти бóрџот* [MV(K),268]; **4.** изр. **гóспо да му плáте** (клетва што обично ја исказува оној што од една или др. причина не може да врати за нанесена навреда, неправда и сл.) [ПК(Гăр)].

плат'éн* adj **1.** 'кога за предметот што го добил има дадено пари' ~ *тój и вилú: "н'éка ја прóвал'ạ, јáс ја úмам плат'éну!"* [MS,t,69]; **2. 'кога за она што го сработил има добиено пари'** ~ *тạкá сă мáат мајстурто шо сă нă дéн плáтни* (зн. 'не работат доволно') [ПК,2(159)]; **3.** 'кога на некого ќе му бидат простени греовите' ~ *му вилú: "ти да пóш' на идúн распăнт' да с'ăш' бустаннăк ... за с'ăш' и три глáвн'ạ на-пóпуку, кугá за вúдиш' да пýснат дáлуви, тугáс да знáш' , ч'ạ ти сă плат'éни гр'ă-хувéту!"* [MS,t,43].

платица f, zool. – риба слична на крапот, се разликува по тоа дека е повеќе плоската, а и по должината, која достигнува и до 40 см. Нејзината тежина достига до 2 оки (околу 2,5 кгр.). Бојата на грбот и е малку маслинеста, а од страните и по стомакот сребрена.

Ја ловат најмногу и во големи количини преку зимата и пролетта, кога ги фрла икрите. Во друго време многу малку се лови. Се извезува на други пазари, а овде (во Дојран) не се цени многу [КД,59]. Со истото име во Пазарско се именува некој друг вид 'риба – ситна' ~ *ут ногуту турлиј риби шо-ј има ув блатту ки-ј речиме вија: сом, јăнгулjă,... гуџар, платица* [МЕ(Р),77]; во Дојран има одделна мрежа со која ловат риби **плăтици** и **крапуве,** долга е околу 50 м., широка 3 м., се поставува ноќно време [ПД(128].

плáтно n 1. 'материја, ткаена' ~ *и такá ут кóл на кóл ... битúсува плáтнуту снýван'éту* [MS,t,7]; ~ *зăткáлă нивéстăтă, кá ă-нăучúл дéуту и сă-чýде, кóлку лéсну и спóрну сă-ткáе плáтнуту? Зăигралă сувáл'кăтă у-рăцту нă-млáдăтă жéнă, и ништчéлките зăпијáле* [ВВ,310]; ~ *с'ă úш'тими да гу уд'ăними плáтнуту* [MS,t,7]; ~ *с'éтн'ą óснувáта ја бирáт ... ја врăзуват у инá тáлва и úдат да гу навúјат плáтнуту* [MS,t,7]; ~ *на шо ќи гу зăвúји крóсното –* **зăвăртáл'ка** (се вика). *Пą кă ќисвăрше плáтноото сă вéле прăвăрзăвум* [ИГ,121]; ~ *гол'áмата рéчи: "áко мóжи дá гу покрúј конáќут сóс еднó плáтно и пák плáтноото да гу избéри áф еднá л'áшка нéтри, и пák áко мóжи да чúни едúн калдăрăм от нéгов конák дýр нá нáшот от карагрóши, тогáс ки гу зéмам"* [V,PM,131]; 2. 'тенка плосната материја од нешто (во случајот од железо)' ~ *Тýрците прăвúја специјáлни лóтки, специјáлни лóтки су-укрéплени жилéза тăкá, нáпрет пу-двуúца дă-чúнăт и ут-стрáните тăкá, тăквúја, плáтна жилéзни шó немóже дă-и-прибúе куршýм, ọсигýрăни зă-дă-ă-ýдрăт кулúбăта* [ВЕв,297]; 3. изр.: **прăс плáтно довúдум** (клетва: 'мртов да го видам') ~ **óн о-глидáл тéјко! Прăс плáтно дóвúдум** (= мртовците редовно ги покриваат со платно) [ПК,2(189)]; **нă-тóо рăзбój нéмум плáтно** (= со таа работа не се занимавам) [ПК,-2(186)].

плах m 'чувство на страв' ~ *вéлеши: Кój ми а фатú рýбата ми? И му вéлеа на нéгу Ученúците: Глéдаш инсáнут шо ти тúскат, да вéлиш: кój ми фатú? И приглиднýаши да а вúди на жéната шо му а фатúла. И жéната си уплашú, си стрéсиши, нúкакфа сă чинúла ут плáх* [MV(K),324].

плаче (и: **плачи**)*, в. **плака** 1.'испушта солзи од тага (поретко од радост)' ~ *кинисаха на пăтот; там, дека сă смеише, там плачеше* [МС(В),94]; ~ *и с'éстра-му идúн д'éн' с'éдн'а на врăх главáтаму, плáч'иш'и и идná слăзá му кáпна* [MS,t,51]... ~ *кугá ја вúд'ą фóтографúјата да ја пригăрна, фáти да плáч'и* [MS,t 25]; ~ *га вéли: "кýни си, дивójко, немój плáчиш, немój ти е стрáх, дúлма јáзе тýка си нájдох!"* [V,PM,135]; ~ *тăкат, плáч'ат, рискánúци дáват сăс балтáци, ч'ýкат, ж'éл'ązу јáкуј, сă ни утфáра хич'* [MS,t,54]; ~ *нив'ăстата млóгу сă устрамотú, утúди у думá и плáч'иш'и* [MS,t,68]; ~ *ох, áм дéка отиде оновá рáдос от онúа мóми? Они фатúха да плáчат, ча ги бéши стрáх, цáр'ут да не ги расипи* [V,PM,10]; ~ *фатúла т'áнака да плáчи, да вúка, нéќáши да гу остáви мăжó ú* [V,PM,31]; 2. 'кога гранка на лоза е

отсечена и оттаму пушта сок како солзи' ~ *но́го пла́че о́дринта о́ти до́цкина гă-рижа́хме* [ПК(Гăр)].

пла́ч'ини* n 'кога некој низ солзи ја изразува својата мака' ~ *и гу фа́тат, гу кла́ват хапӑс и н'е́гу и то́ј хи́ч' ни па́псува пла́ч'ин'е́ту у апсана́та* [MS,t,25]... *то́ј ут пла́ч'ини ни мо́ж'и да ка́ж'и* [MS,t,25]; сп. **пла́кани**.

пла́ч'иш'т'е́м adv – архаична форма за гл. прилог 'плачејќи' ~ *"да ми дад'е́ш' идно́ о́ку да така́ да ти гу ко́вам ко́н'у" т'а сӑ вӑрна пла́ч'иш'те́м дума́* [MS,t,52]; ~ *и кату отиваши дјатету плачиштем на пă̄тју, гу стрјати царјут, му вели: "што плачиш, дјате!"* [V,PM,101]; ~ *ма́ксус гу фă̄рли́ врит'е́нуту у буна́р', до́јди и т'а́ пла́ч'иш'т'е́м на ма́јка-и* [MS,t,63]; ~ *на́ј-се́тни по́повата гла́ва га изва́ди, га зему́ва папади́јката плачиште́м, ја закара́ на до́ма* [V,PM,125]; ~ *му ве́ли: "ej ти́нака, што ми докара́ перо́то и пи́лето, са́кам да ми дока́раш на пи́лето господа́рката дјун'а́-ѓузели́, и́ли ки ти га зе́мам гла́вата ти!" Ца́рјут му да́ди три́ де́на мјухле́т, и то́јнака па́к плачиште́м оти́де на жрја́пчето* [VPM,125].

плачо n 'дете што многу плаче, плачко' – кога некое дете не спие и непрестано плаче, тогаш сакаат со магија *плачот* да го *нафрлат* на друго дете, во таков случај мајката на детето наутро го изваѓа детето до прагот, тука застанува и кога поминува со стоката селскиот говедар таа изговара: *Ајде да одме плачо – клачо, пу ладни сенки, пу студени води; ниja да се врниме, ти да не са врниш, там да устаниш, сенка да са чиниш, уд слӑнце да бегиш, пу вода да истечиш!* Тоа три пати се изговара едно по друго, мајката потоа ќе фрли три камена по говедарот зборувајќи: *Да одиш, ама да не са врниш!* [ТГ,125].

плаше (сă) impf 1.'чувствува страв' ~ *не́кујмă̆ш шо сă-пла́ше, мо-ј стра́х, ви́кме от еј ус-же́нцко сă̆рце* [ПК,2(206)]; ~ *ви́ке: "Ај д-о́јме за́дно на-ца́ро па́рте ки-му-ди́гнаме". – "Ки-би́де, ти са́мо на-ме́не урта́к да-ма-зе́миш и и́ч ни́м са-пла́ши ко́ј ти уждира́л шама́р"* [ВД(Ник),278]; ~ *што си мислиш, што си лагиш, црна Арапино![не сум пиле, не сум овца, сус лаф да ма плашиш,[ако не си врашко чедо, држ сега сус рӑци* [ТГ,41]; ~ *го-ви́ка на-кӑри́но: "Ја́ла ва́му! Шо́, ви́ка, сӑт ве́чи, тва́, оно́ва" –"Бе́го, ви́ка пе́лива́но, ќе-ти-ре́ча пра́во!" – "Ка́жи ми-пра́во!" Бе́го се-нал'у́тал. "Ка́жи-ми пра́во, не́мој да-се-пла́шиш, ту́ксам ас!" Ви́ка: "Ми-се-зака́ни тва́"* [ЛС(К),122]; ~ *па они́ сă наближи́ле и му фати́ле но́зити, и му са пуклуни́ле на не́гу. То́га ве́ли на ни́јни Исус: Ни́м сă пла́шити, уде́јтисти, каже́јти на бра́тќа му да си о́дат на Галиле́а* [MV(K),289]; ~ *сă мӑн'ч'аха да гу ја́хнат ко́н'у, ко́н'у сă пла́ш'иш'и ут с'ӑнката-му* [MS,t,-59]; 2. изр. **ут-се́нкӑта сă-пла́ше** (= се кажува за некој што е голем страшливец).

плашли́ф* adj 'се кажува за некој што претерано е осетлив и има страв од сè и сешто' [ПД(Фур)]; ~ *е́ту си чини́ уф мо́риту но́гу по́трис, ду́ри ка́икут ки сă удавиши ут далга́тити, па о́н спи́иши. И ути́дуа Учени́цити ... ем му ве́леа: Афе́ндо, да ни чу́иш, е́ту ки си загини́ми. И ве́ли на ни́х: А ма́лове́рни, о́ти таквии плашли́ви сти?* [MV(K),297].

пла́ш'та impf, в. **плати** ~ *гу ви́кна за да ку́пи пуртука́ла и му вили́: "ко́лку ти пла́ш'та но́с ч'урбаџ'и́ја?"* [MS,t,26]; ~ *н'ӑс пари́ за лиж'а́т с'е́ та́м на туж'а́риту; има́ниту, ш'ту за и́ди, па́к за гу пла́штам* [MS,t,28]; ~ *но татку му, кату беши сиромах и не беши кадӑр да плашта ајлӑци на даскали* [V,PM,37]; ~ *и де́тто се-излаж'у́ве, искáрве че́шкӑта ут па́звата, напӑлне-гу во́да – се-напӑлнуве сус-зла́то. Аку-ја́дум, ви́ке, пе́т гро́ша, пла́штум петна́јсе* [ВК,282]; во Гевгелиско: **плашке;** наутро вака се молат на Бога ~ *"Госпуди Боже и Свита Трујџо, никуј* (место 'некој') *касмет да пувелиш, да ни уделиш, дечка да си ранум, виргија да си плашку́м, уф село да не са страмувум, душмајне да не сретум ни уф пӑт, ни дома..."* [ТГ,306].

пла́ш'тани n 'давање пари за извршена услуга, плаќање' ~ *гу ви́кнува џа́р'у у удаја́та-му, му вили́: "сӑ ни ефхариш'ти́са ут мо́јту пла́ш'тани, да така́ сӑ ч'у́диш'?!"* [MS,t,19] – специфичност во линеаризацијата: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата: **сӑ ни ефхариш'ти́са.**

пла́ш'тинга f 'голема вага со платформа' [MS,s,84].

пле́ва f 1.'остатоци од житни класје – ситна слама' [ПК,2(189)]; во Солунско: **пл'а́ва** ~ *за му да́м и на о́луве́ту да ида́т, за му да́м пл'ӑва* [MSt,65]; ~ *за по́да у дума́... за му кла́да пл'ӑва да ида́т* [MS,t,65]; ~ *фати́ха са чини́ха безу́мни; не зна́иха на еди́н о́л пл'а́ва да да́ват* [V,PM,25]; *плевата* се меша со земја – глина, кога таа ќе се користи за sидање (фактички земјата ќе се стори како каша и тогаш се замешува со плева)]ТГ,298]; **2.** изр. **прӑс и пле́ва** (= нешто во многу голем број).

пле́к m 'тенок слој од метал, ламарина' ~ *ут-пле́к, по́-ра́но шо́-с сӑ-служи́ли ме́сто ла́мба, не́ма ста́кло, сус ста́кло удго́ре пӑ а́ко-ј фине́р сӑ-ви́ке* (објаснување за називот **кӑнди́ло** = светило со кое се служеле кога ноќно време оделе кај добиците) [ПД,121]

пле́не pf 1.'ограби' ~ *напкун от там Нигрита е било зингинско село – отидоха там да го плене* [МС(В),72]; **2.** 'зароби некого и го има како потчинет' ~ *на тесните сокаци најде дети Сраулци; го плени и го има девет години* [МС(В),95]; **3.** изр.: **се́ло сӑ-пле́не, ба́ба сӑ-ре́ше** (= се кажува кога во сериозни ситуации некој се однесува несериозно) ~ *нӑ-ме́н гӑзо ми-пу́ке уд рӑбо́та, о́на ми-кӑж'у́ве нӑ-го́сте д-о́јме* [ПК,2(192)].

пле́ска* impf 'удира', в. **плесне** ~ *и ш'и́ч'ки фа́т'а̨ха да си пл'е́скат ранц'ӑт'а̨ и да ви́кат "ж'и́ту о Алéксандрус!"* [MS,t,59].

пле́сне (и: **плесни**) pf 'удри со рака' ~ *речи дур да доречат, Илија испадна пред них и плесна рӑџи за да се бијат* [МС(В),97]; ~ *си пл'е́сна рӑнц'ӑт'а̨ ч'урбаџ'ија̨та: "јазӑк ути́ди д'ӑт'а̨ту"* [MS,t,18].

пле́снува impf, в. **плесне** ~ *кога́ раскри́ва, ш'то́ да ви́ди – прус-ќе́фал! си пл'е́снува рӑнц'ӑт'а̨, трач'и́ на а́ш'тинуми́јата* [MS,t,13].

пле́т m **1.**'ограда на двор од прачки' ~ *о́н-ej ут-сӑчки* (= од прачки); ~ *кога́ за пуб'а̨ла́ј ху́бав'а̨ гу прусти́рат на плито́ за да усӑхни* [MS,t,8]; ~ *плитини́ца не ви́ке – туку пле́т. Ус пӑрте* [ИГ,120];

~ *"Кóга ќи-сă-стóре дă-сă жéнăм? Ќ-ă-чéкăм јáс!?" И óн стáнва пулéка-пулéка ă-зéва кут-шу-бéше пувцéна, нáдру ă-зăкáчфа нă-кóлјăта нă-плитúшчăта и дă-гунéма, излéзе* [ДК,151] ~ *сạдúлạ Гéлạ бọсил'áк,[нạ сýхạ хрúдạ без јóдạ,[јọда нéмạ дạ гọ вáди, плéтạ нéмạ дạ гọ грáди* [ПсС(З),70]; ~ *"Е што уткраде, кажајте, де!?" – "Ето што: беше еден убув бустан, заграден сус црни трјне. А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагăн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут и салде една лубаница беше, па и неја ја скинал.Остави да, и сат бустан виран* (упропастен) *гу правил... сè уд крф!"* [ТГ,187]; **2.** изр.: **прăки плéт нé видéл** (= не умее да сработи нешто како што треба – пр. за жена која не знае убаво да плете) [ПК,2(189)]; исто така: **чúниш прăс плéт нé видéл** (= се кажува за несмасен човек) [ПК,-2(211)].

плéте* impf **1.**'со помош на специјални игли од конци прави плетиво' (обично со тоа се занимаваат жените) ~ *јáс, óти тăнтéли плéтăх, ич нé мă вирýваа л'ýјто óт нé знăм дạ чéтум* **[ИГ120];** ~ *имáло трú чýпи. Тúа бúле сирăчúна нè уд-мáјка, нè ут-тáтко. Нóгу сирумáшки. Е, шó прăвéле? Плитéле нă-тéбе, нă мáне* [ДК,113]; ~ *"ej бре, слăнце, варај слăнце![дал' гу виде мој ми татко?" – "твој ти татко вино точе,[вино точе, бре нивесто,[да ки дојде ф-теб на госте" – "ej бре, слăнце, варај слăнце![дал' и виде мојте снаји?" – "твојте снаји, бре нивесто,[твојте снаји венци плетат,[да ки дојдат ф-теб на госте"* [ТГ,55]; ~ *утúвам пл'етиш'т'ém* (= додека одам и плетам) [MS,s,84]; **2.** 'заплете, направи плетенки на косата (обично кај девојчиња)' – во сабота, пред свадбата, младата невеста си мие главата, а *пусестримте* ја чешлаат и ѝ *плетат кусланки* (плетенки) [ТГ,167]; **3.** 'пајакот прави (**плитé**) пајажина' ~ *пáенку плитé пạенцúна* **[ПсС(З),66]; 4. 'со плетење на млади гранки направи некаков сад, пр. кошница, кош'** ~ *ă-зéва. Шó ќи-прáве? Дă-н-сă-стрáме. А тáа чýпа тáму стуéла. Тúшăл ину-дéдо дă-бéре пăрчки, дă-плéте кушój, кóга ă-пýле – инă-чýпа нúчку сиплáче* [ДК,121].

плетинúна f 'ѕид направен од сплетени гранки, а потоа премачкани со глина' ~ *тýрцките кăшти сúте бúа ус-плетинúна* [ПК,2(86)]; и: **плитинúна** 'нешто сплетено' [ПК,2(178)]; в. **плитинúца**.

плéтăн adj 'нешто што е добиено со плетење' ~ *óгрăда плéтăна ут пăрте* [ПД(120)].

плéшти pl 'делот од грбот, од вратот и рамениците на долу' ~ *"Е, нă-тéбе, му-вéле, ину-ќýп ќи-тивăрзăм пóгулéмо. Тú-си јăк, мăкниш рúби, му-вéле, јáска слáба сум, лéјка, áма нă-мóжс дă-бáрăм, му-вéле, ќимă-кáчиш нă-плéштте". Тó сè жúви рáни-е и нéа нă-плéштте ă-кăчýва* [ДК, 118]; ~ *кóга гу-рéкăл тó: "él у тáте!", зăбурáвăл сирумáу дéка нă-плéштте нóсе гăрне и-рăшúрва рáцúте и стáпу су-сè пáднăл, сăискăршăл, сă-истурúла и бинúцăта* [ДК,152]; и: **плéшки** ~ *нóка бидéки на тáа дéн уф нăдéлата да пóртите биле затворéни, тáмо... дујдé Исус... му сă-кажá рăцúте и плéшките* [MV-(К),252] – збороформатa **бидéки** овде ја чува глаголноста, т.е. се покажу-

ва со своето архаично значење: **но́ќа биде́ки на та́а де́н**; наспрема употребата како сврзник во повеќето македонски говори, па и во литературниот јазик; ~ *да му застана́ уфстре́т, да ве́ли на ни́х: Ми́рба на ва́с. Ка му риче́, му са кажа́ ра́ците и на пле́шките. Са радува́ле ви́ки Учени́ците ка и видо́а на Стопа́нот* [MV(K),252] – во случајот директниот предмет е придружен со предлогот **на: му са кажа́ ра́ците и на пле́шките** – појава прилично раширена во периферните западни и јужни говори, позајмена од ароманските говори; кај Малецки: **пл'е́ш'ка**.

пли́ви (и: **плáва)** impf в. **пла́ве** ~ *и ка́ту не́маши да́ската сос не́гу да пли́ви, си одави́ аф вода́та* [V,PM,24]; *ри́ба́тә плáва́т* [ПсС-(З),64]; ~ *"... ви́ка, не́-е длабо́ка!" И-о́н си́лан си́лан се-пра́ј сас-ко́н'о. Тва́ ква́ го-подбра́л, ... то́ј па́днал от-ко́н'о во-вода́та, и-вода́та г-одне́ла. Ко́н'о, ко́н пли́ва, от-та́а сра́на изл'а́гал... А-на-ко́н'о има́л диса́ги. То́ј, па́лно зла́то-сѐ* [ЛС(К),-119]; ~ *тој ја вели: "ох котку, как да не сам кахарлиа, што ми откраде царјувата мома прăстенот, та сега не мога да праја веки никак без него?" Котката му вели: "господине, јазе гу зевам от неа, ама не мога да пливам морету"... Вјахна котката на кучинто та отидоха, пливаха морету* [V,PM,204].

пли́га f 1.'меур на ногата од тесна кондура' [ПД(115)]; 2. изр. **сăфăти́ла цăри́ца зă-дăржа́л'то, пли́га и́ испăдна́ло** (= кога некој се жали и од мали напори) **[ПК2(198)]**.

плижо́к m, zool. Helix i Limax 1.'ползач со рокчиња и "куќичка" (корупка) што ја носи со себе и во која се крие – полжав'. Со истиот назив се именува и голиот полжав (тој што нема куќичка) **[ЛС(К),96]**; и: **пижо́к** ~ *прăт Вили́гдин сă-бе́рат пижо́ци;* односно: **пăрăжл'ок** (и: **пăржăл'ок**) [ПГ(Фур)]; 2. fig. 'се кажува за човек со претерано гордо однесување, вообразенко' ~ **ка́ се́-j наду́л али́с пижо́к** [ПК,2(84)].

плиј* impf 'плука' ~ *кој му беше пријател', ги плијаше, кој му беше душманин, – удри со стапот да скокат* [МС(В),92].

пли́ко n 'лист подебела хартија, специјално свиткана во која може да се стави писмо и да се испрати по пошта' ~ *Тва́ д'а́ти ѳтива́ји́ки се́днал, л'а́тно вр'а́ми било́, ѳдна́ го́рница, ви́ка: "що-не́-г-ѳтво́ра то́-пи́смо а́с". Детѐто. Ва́ди моли́во и-се́а на-пли́ко, поле́ка, поле́ка, го-ѳтво́рел. И-пи́ши о́ти тва́ д'а́ти да-си-погу́би. Он-га-ки́ни тва́ и-пи́ши на-же́на-му: "Ква́-ки-до́јди тва́ д'а́ти... да-га-да́јш по́-мла́дата ке́рка"* [ЛС(К),109].

плимати́к m 'духовник, исповедник' [MS,s,84]; ~ *от ма́ра с'е́тна доше́л иди́н плимати́к. Ца́р'у ре́кал на плимати́ку да са пумо́ли на Го́спо́дја да му да́де че́нду. Плимати́ку му-ре́кал: "Го́спуд' да-тида́де идна́ мо́мичка, ама́ да-умр'а́ на п'а́тнајситу гуди́на"* [ПсС(З),76].

плиске impf 'истура течност на брзина' ~ *ноќта вода уд лијенут не са плиске вонка оти ки та бол'ат очте* (изрека запишана во Гевгелиско) [ТГ148]; – кога играат **дудуле** домаќинката ја посипува **дудулејката со** брашно, а девојките и младичите се *плискаат* со вода, кој што ќе дофати (стомна, кофа, канта, *канаваза* и др.) [ТГ,435].

пли́сне* pf 'истури течност', в. **плис-**

ке ~ *тó камилáринот úмаш'и иднá тǫпýска на-ракáта а-удрú иднá тǫпýска си-рацúпú либин'úцата, пл'úсна иднá óда ут-либин'úцата, пéт стǫтúн'и камúли ш'ó имáш'и си-удáвиха* [ВБ(Бал),344].

плискáвица f 'дланка' в. **плисни́ца** [ЛС-(К),93].

плисни́ца f 'шлаканица' ~ *кá му-удрú нéкаа плисни́ца дă-вúјш кá бéге* [ПК,2(86)].

плитар m **1.** 'тула печена на сонце (не на огин), при мешањето на земјата се додава плева за да биде масата компактна; измешаната земја се става во специјален *калăп* од кој се вади и се остава да се суши' [ТГ,298]; **2.** fig. 'поголемо парче сирење' [ПК,2(86)].

плитејне n 'активност кога од конци се прави плетиво' ~ *имáло трú чýпи. Тúа бúле сирăчúна нè удмáјка, нè ут-тáтко. Нóгу сирумáшки. Е, шó прăвéле? Плитéле нă-тéбе, нă-мáне. Тó врéме нимáше фăбрúки. Е, су-плитéјне, сурăбóта* [ДК,113]

плитини́ца f 'ограда, сплетена' ~ *óгрăда плéтăна ут пăрте* (= од прачки) [ПД(120)]; ~ *плитини́ца не вúке – туку плéт. Ус пăрте* [ИГ,120]; исто така и некоја мала, споредна врата може да биде **плитини́ца** ~ *кó и-глéда чéтникут зăстăнáт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра ут-гóре супýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Ут-пăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја óгин. И óн ут-нáзут, врăтнúчки úмăт кýките сéлцки, утнáзут прéку врăтнúчкăта испáјґа, плитúна, плитини́ца* [ВЕв,299] – уште еден пример за посебност во збороредот: атрибутот стои зад именката: **врăтни́чки и́мăт ку́ките се́лцки; в. плетини́на.**

плúтка adj, m (f), в. **плúтук** ~ *плúтка линг'ép, плúтка бл'ýду* 'плиток сад', *плúтка вóда*; заб.: уште еден случај на несоодветна конгруенција – именката од машки а атрибутот од женски род *плúтка линг'ép*, што е резултат на нефункционирањето на категоријата род во овие говори (за ова има и поинакво мислење, в. во граматичкиот дел).

плúтка f 'плетенка' (коса) [ПК,2(86)].

плúткичка adj, dem. од 'плитка' ~ *пијáтки ги вúкуме ти: плúткички шо сă, а дăлбóка ако-ј пăнúца сăвúке* [ПД(120)].

плúтук adj, opp. на 'длабок' [ПД(Фур)]; в. **плитка**.

плúх m 'непечена цигла, направена од глина измешана со плева' [MS,s,85].

плод(т) m 'рожба на растение, често се користи за исхрана на луѓето'; сп. ~ *трéва, цвéто кá ќо: дáде смăрде нóго. Длăги ги-дáве, куту сáбји, а смăрдăт. Мúсл'ум цвéто, а плóдо пóсле му стăнýве куту уд чинúчка* (пченка) *клáшче, мáл'ка уд чинúчка* (клас од пченка), *цăрвéно, рáсте пу кăрувăто* (објаснување за тревата **змијáнăц**) [ПД(122)]; ~ *то: ej плóт и уд дăп и ут пăрнáр. Пăрнáр сé-ј пăрнáр, áма плóдо мó-ј ис куту нăдăбо и му вúкăме жúр и нă-нéго* (објаснување за називот **жир** = желад) [ПД,124]; ~ *и вúкą, зątвá, нą-плóднити годúни, пăрвити, ќи-си-спрéмиш хрáна зą-сéдąм годúни... И зątвá, квą-úмą сегá, тúą сéдąм годúни ќ-úмą плóт мнóгу. Ќи-клájми резéрви* [ЛС(К),112].

плоди (се)* impf 'се размножува, се создава ново поколение' ~ *не сă пуминува ут урман, тука се плодат ногу лиут* [МЕ(Р),76]; ~

"Е, ре́кăл, тăка́, тăка́, дуjдé ѓáвуло, нă-излăжá, апнáме. Пишúн апнá жéнта – нúшто, дăдé нă-мéне, саках до-галтнум – не, и сăкáх до:-избл'ýвам нă-мужéх. Já дéка ми-устăнá лишáн. Тóо ут-тугáj е тýк". Нă-мăjшто úма, нă-жéнте нéма. И ре́кăл Гóспо: "Вúй нéмише дă-рăбóтте, áма са:, ре́кăл, ќи, ус-трýт, ќи-сă-мăчте, ќи рăбóтте и вúй ќи-сă-плójте", ре́кăл [ПК,-2(238)].

пло́дин* adj 1.'за живо суштество што дава репродукција' ~ *Он му вúкạ: "Тáткọ, мнóгу лéснọ-е твá, вúкạ, ќи-пáдни гọл'áмạ сýшạ. Сéдạм гọдúни ќи-бúди гọл'áма сýшạ, н'áмạ нúштọ дạ-úмạ. А тúạ сéдạм крáви шọ-бéạ, ... сýвọтọ гọ-унúшти нạ-плóднọтọ, зạтвá сýвọтọ унúшти дạрвáтạ"...;* **2.** 'период кога растенијата многу раѓаат' ~ *и вúкạ, зạтвá, нạ-плóднити гọдúни, пăрвити, ќи-си-спрéмиш хрáна зạ-сéдạм гóдúни* [ЛС(К),112].

пло́са f, zool. 'птица еребица' [ИГ,127].

пло́ска adj, m (f), opp. на 'надуен', т.е. 'сплескан' [MS,t,8]; за употребата на придавската форма за женски во функција на машки род (како атрибут), в. **плитка.**

пло́тче* n, dem., в. **плод(т)** ~ ниска трева, *дáве плóтчăта прóл'ăтта рáно, куту зрăнца, куту груздáк, сúна, цăрвéна буjá* (објаснување за полското цвеќе: **ку́куво гро́зде)** [ПД,122].

пло́ча* f **1.** 'тенка плоштина од нешто, обично од камен' ~ *и дjатету влезе аф бунаро да си напие вода. Тогас дjаволот најде врjаме, земал капако, една гол'áма плоча тури на капако и седнал отгори* [V,PM,97]; ~ *и му показýва плóчата, што бéши тáму покрáj нéгу* [V,PM,30]; ~ *и-викнýве рăбутнúците, сúте испăднáле тáм прă-дéуто. Уддéле тăка́ нă-стрáна, имáло нéко: плóча, кáрпа. "Ајде, рăчéл са:, зимájте та: да: прăпăрчăме нă-дрýгăта стрáна". – "Кáмăн тóлкуф сă-дúге?" – "Тóлко дýши нé ќа:-дúгнăте? – "А jáс, рăчéл, ки-ви-вúкум, ви: ки-дúгате"* [ПД,150]; ~ *и óн купú сáван, и гу уткувá, да му завú су сáванут; да гу купá уф-гробут, шо бéши чинéто ут кáмин; да му са клáл и плóча на-врáтата* [MV-(K),255]; ~ *и нóго ráно на тá нидéл'а утúшле на грóбот, ка угрijá слăнцито: ем вел'áле мúѓу нúх: Кój ки ни трạкáли на нáс плóчата ут врáтата ут грóбут* [MV(K),255] – во контекстот имаме употреба на личната зам., ген.-акуз. форма **них** наместо повратната 'себе': **вел'а́ле ми́ѓу ни́х;** ваквата замена е нашироко позната во југоисточните говори, пр. во кукушкиот; **2.** 'железна поткова на коњ, магаре и сл.' ~ *му-пạднáла плóчта нă-мạгáрто* [ПК(Гăр)].

плу́к m 'железна направа за орање' – фабрички, ако е дома правен **ура́лу** [MS,s,85]; ~ *нă-лишúцата ú тăкнáло: "Já ка ќа:-дóнцăме: ки нájдиш ти едúн плýк, ráло, мéчкăта ќа: клáме нă-прéди и-вăлко, а-jáс уд-сáди; ќ-óдăме уф-нă-цáро двọро ки-óрăме, шо-úма жúво сăто ки-изóрăме. Ка-ки-вúдăт тăквó чýдо, оти нú: óрăме, сúте ки-испáднăт, ки-испáдне и цáрскăта мóма* [ПД,154].

плуќа́ f 'исткаен колан, појас' ~ *наткáвам инá плуќá, гу звáж'-дам с'éтн'ạ ч'умáку* [MS,t,7].

плу́т m 'договор' (? – прашалникот е од Ст. Романски во Речникот на Зборникот од Верковиќ) ~ *от нáзикáна рjáка фáтали кáта дéн по еднá рúба. До две, до три укú дохóдjала. И такá едúн дéн катó*

осто́рил плу́т за ри́бата, кój да е зи́ма, и отриди́ли на ца́рја да е да́ват, за да са ни ка́рат за неа [V,PM,255]

плута* f 'големо парче сирење, исечено во правилна форма' ~ *и му-ве́ле: "Ба́бо, ти́ во́ до́бро шу-ни-гу-пра́јш са́те о́фци нă те́бе". Се́тне ба́бӑта сă-зе́, ути́ди дă-гу па́ла де́уту. Си зе́ва и трú плу́ти сире́јне. Оде дă-гу-па́ла* [ДК,116]; ~ *и му-ре́кăл ко́а гу-ви́шăл сире́јнито: "Фắрли го́спуди, фắрли о́-ше тро́ сире́јне!" Ба́бӑта о́ше инă-плу́та сире́јне фắрли́ла. Он ре́кăл: "Во́а-е, во́а-е нă-ба́ба пре́шлито ја́с шу-му-гу-нăпра́ву'"* [ДК,146].

плушта́т* m 'широк простор обично во центарот на градот' ~ *и во́ ви́ка, ă-зе́ нăдо́лу ут-ку́ката: Еéj, фил'а́н чуве́к си-же́ни у́тре, вика́ни нă-сва́дба. Ви́ка. Жăнда́рити: шо́ бре́ ви́кăш ти́? Еве, цắрну нă-бе́лу, ја́с-сắм пуште́н. Ај нă-до́лу, уфта́са у́лицăта кăј-кăлка́зут, плушта́дут и па́ ви́ка* [ВЕв-(Кор),306].

плуштатка f, в. **плушта́т** ~ *уф-Мура́рци и́мше две́ мли́на на га́с, на-га́зија, две́ мли́нуве и́мше. Се́лто би́ше кулк пулви́на гра́т. Пăпуча́ре и́мше, на́што се́ло прăку петна́јсе ду́ши пăпуча́ре. Сè ди-ка́не и́мше то́а ме́сто, Ги́ра́н шо сă-ви́кше. Ги́ра́н – ди́ка́не зăбико́лини, плушта́тка ф сридата* [П-К,2(216)].

плуш'т'е́ n 'широкиот, остар дел на мотика' [MS,s,86].

Плăдни́штто top. 'место каде што пладнува стоката од с. Постолар, Кукушко' ~ *тăма́м ни́ą дукăра́ме нă-пла́дне ми́ските нă-Плăдни́штто кулу двăна́јс са́ато, гле́ме ко́л'те тува́рини.* Во продолжение ќе ги претставиме сеќавањата на информаторот Димов Илија, којшто како десетгодишно момче (род. 1903 г. во споменатово село) го доживеал прогонството на Македонците од југоисточниот егејски дел за време на Втората балканска војна 1913 г.: *Ка́ бига́ме ли? Па́сăхме нис-по́л'то. Гắрцте уз-до́л ка́ нăста́пваа, сă-гле́јше бил' ка́ и́даа. Ни́ą фắти́ме дă-бе́гме, а пă уд-до́л адни́ бу́гарски вујни́ци та́м нă Гắрди́штто на́ше, нăт-се́лто прăпука́а... Гле́дме ко́л'те тува́рини: клăде́ли пу-не́коо вре́јка бра́шно уф-нắтре, пу-ади́н јурга́н, че́рги, кутел и дă бе́гат. На́с ки-нустава́а. А-а, гуто́ви, не́ма вре́ме дă-нă-бắркăт, дă-нă-че́кат. Вујна́та тăка́ о́де, го́ре по́л'то. И ни́ą сус ни́х, а нă-го́ре. Ка́ зăмина́ме пắто, гле́дме ади́н бắлгăрски вујни́к путка́мăнто та́м, сă-ту́ле. Они адни́ тупчи́нка пу́кат, и ни ве́ле: "Бига́јте по́ско́ро, глида́јте дă-избе́ј́кте". Они пу́кат, гле́ет дă-мо́ш сă-исте́гле нăро́до. И ка́ дујде́ме уф-Ку́куш, виде́хме но́го вујни́ци. Ра́нини, но́сат сус-ко́ли. Нăро́т бе́га нă-си́те стра́ни, кукуше́не, а Ку́куш о́ште не́ го́рше. Не́ би́ше до́јдăна га́рцкăта вујска́ уф-Ку́куш, о́ште фро́нт дăржăт до́ло. Са́мо вујни́ци ра́нни ръзно́сувăт га́аре. И, ут-Ку́куш ни́ą це́ла ве́чăр пăтува́ме. Са́бајл'то уф-Але́ксуво усăмна́ме. И та́м плăднува́ме. Же́шко, о́гин, сă-ви́ке, го́ре. А дна же́на мăле́чко де́те но́се уфрăцте и, гу-тури́ пут-пắто ду-а́дни тắрне. Уф-а́дни дра́ки, шо́ ви́кме. Де́тто уф-ре́кта нис ти́ą дра́кте, о́на бе́ге нă-го́ре, Аа-а, устăви́-го де́тто, прăд на́с, нă-де́не нăпла́днина и, бе́ге. И плăднува́ме то́о де́н уф-Але́ксуво кăт та́а **Су́та Ре́ка**, пут-ти́ą ја́вурто, па́мниш ли, зна́јш ли? Тук ти би́ше по́мăле́чук* (се обраќа кон помалиот брат). *Мисúа же́нте ле́п бес ква́с, присни́к, дă-сă-јспе́че, дă-ја́диме, не́ма шо́, де́ца мăле́чки. Кăде са́ато трú тăргна́ме. Пра́во*

ут-кăде Штéмница нă-гóре, дă-фăтúме зă-Крýша Плáнна. Бăлгăрскăта вујскá сă-фáштăт фрóнт нă-Крýша Плáнна. И-вúкат: "Бигájте, вáа вéчăр гл'ăдájте дă-пумúнте Крýша Плáнна. Нúа ќипудăржáвме óгино нă–Крýша Плáнна дă-мóж дă-ј-збéѓте прăку Димúр Исáр. Дă-измúнте нă-мóсто нă–Струма". Дă мóже нăрóдо сăистéгле [ПК2(Пос–290-291)].

плăзи (сă)* impf 'се движи сам од себе, по некоја мазна и наведната површина – се лизга' [MSs.85].

плăк m, zool. ~ *тó-ј едúн гулéм, алúс пúле, áма нé-ј пúле, ус-крúла, нă-вéчăр-éј óн, лéте, нé глéде. Зă-лéк гу-фáштат, о турýват уф-шăрлáн* [ПК,2(86)] – даденият опис од информаторот одговара на 'лилјак', а називот **плăк** фонетски стои близу до литературното 'полв' (Rattus rattus).

плăн* adj, 1.opp. на 'празен'; в. **пăлин** ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... Да биде плăна песни и џумбус* [ТГ,296]; ~ *да биде плăна здраве, касмет и бериќет; и сус жито – жито; и сус дубици – дубици; и сус пари – пари; и сус радуст – радуст; и сус синуве – синуве; и сус керки – керки* [ТГ296]; **2.** изр. **плăна црква диќеле** – загатка (= уста полна заби) [ТГ290] – на повеќе места во материјалите од Тановиќ за некогашното вокално **л** се јавува рефлекс **лă;** според нашите истражувања основната замена во Гевгелиско гласи **ăл;** исклучок забележивме во с. Костурино, што се наоѓа на половина пат меѓу Гевгелија и Струмица.

плăно adv 'многу' – кога ќе сретнете ловец не треба вие прв да поздравете со **дубрутро**, туку треба да се причека ловецот да поздрави, а вие да му одговорите: **"Плăно! Дајбудобро!"** [ТГ,386].

плăчлúф adj **1.**'се кажува за дете што не се воздржува и често плаче'; **2.** fig. 'се однесува за некој што многу често се жали јавно' [ПД(Фур)].

плăшúло n 1.'дрвена кукла, облечена (личи на човек), са става во лозјето или нивата за да ги плаши птиците'; **2.** fig. за човек што изгледа многу лошо [ПГ(Фур)].

плăштúца f 'тенок, рамен камен' ~ *плóсук кáмăн, тéнук* [ПД(129)]; во Кукушко: **плуштúца** (и: **плошкица)** 'камена плоча' ~ *двóрут о-нăридúме плуштúци, ќи-нéмме гáаре кáл* [ПК,2(86)].

пл'á(j)а impf 'чисти простор од плевел, пр. в градина – плеви' [MS,s,84].

пл'ана* f 'материја, крпа со која се повиткува мало дете, бебе' ~ *нивјастата му отишла на Костадиновата кашта, на Костадинова мајка вели: "варај мајко, миличка бабо, дали ми сакаш тоа вечер на тебе госка да бида, ча имам тузи малко дете без пл'ани, да не гу помразна вăнка?"* [V,PM,228].

пл'áни* pf 'ограби'~ *иднó вр'ăми úмаши иднó папýле и иднá бáба. Папýл'то úмаши удóл у-кăштта-му иднó дуќáнче, úмаши и трú штéрки... хармúјто... фатúха кáта вéчер да јú-дат и да-пл'áнатдуќáнăт* [ВЛ(Аj),-338]; ~ *и а-вéли "Жáлна-ми штéрко, уд-друсти ти-сéстри искрúх, áла уд тéбе ни-мóја даискрúја: уд-н'ăко вр'ăми давáм* (печатна грешка – треба 'навам'), *мóмата-ми,... ми-пл'áнат дуќáнăт"* [ВЛ(Аj),338].

пл'аскаиска f 'шлаканица, удар со

дланка' ~ *кладе чаморџиата да готви, ету и џадото и дошел. Чаморџиата зе чанакот да му даде манџа. Тогас џадото гу удри една пл'асканиска на чаморџиата* [V,PM,-234]; и: **пл'асканица** ~ *видоха, една мома имало зографисàна* (погрешно пишува 'згорафисана'), *тамо, штото на земјата таквас да нема втора. Кату ја виде царјувото дете, падна тамо кату умрјант, проглендот. Как виде така чамурџиолу, му удри една пл'асканица* [V,PM,232]; односно **плескани́ца** ~ *тјанака му вéли: "кáк знáиш, такá чúни!". Тогáс тójнака га удрú еднá плескани́ца и са чинú еднá червéна јáбалка; га зéмá тój јáбалката, га турú на пáзвата* [V,PM,131]; в. **пл'уска́ни, ш'ама́р** [MS,s,84].

пл'а́ске impf 1. 'згазнува, односно паѓа во нечиста вода' ~ *жáпта пл'ăснá уф-вóота*; *шó пл'áскиш уф-кáлта;* 2. fig. 'кога некој зборува неконтролирано' ~ *шó пл'áскиш шó-к-ти-дóо на-ýстта* [ПК(АЌ)].

пл'аф-пл'уф interj 'извик кога се борат **пиливани** (борачи)' ~ *и ǫнóǫ вр'áме имáлǫ н'áкǫj, úметǫ му-зǫбрáјǫ, ǫт-Спáт'ǫвǫ, пеливáни имáлǫ кǫj-нáс, нǫ-пǫнǫз'úритǫ и-ги-зǫпóмн'ǫ ác. Са кýспéта. И-тýк сăм вид'ál, áмǫ вéчи н'áмǫ. И-кáнти úмǫ зејтúн, ќе-сенǫмáчкǫ гóлǫн. Кǫ-ќе-рéче: пл'áф-пл'ýф* [ЛС(К),122].

пл'а́чка impf 'краде' (обично повеќе работи и со голема вредност) ~ *óн бúл мýдар. Рǫзбрáл óти вǫ-Цăрнǫ Гóрǫ úмǫ ǫјдýǫци. Ајдýǫци, ǫрǫмúи. Пл'áчкǫт. И вúкǫ, нǫýчǫл óти ќи-слúзǫт, тúǫ-сǫ нǫ-висóкǫтǫ, а слúзǫт ни́скǫтǫ, ни́ǫ вúкǫми дирé* [ЛС(К),116] – во контекстот имаме употреба на додаток за место без предлог: **слúзǫт ни́скǫтǫ** (наместо 'во ниското'), што се третира за образец позајмен од балканската јазична алијанса.

пл'а́ч'ка f 'грабеж, крадење на работи со голема вредност' [MSs,84]; ~ *нéли ти рăспрáувах удéве, кá бигáме сăто сéло с-испрăзни гифăтúли, ги-зăрубúли тúа шо устăнáли. Дă-ј-збérат, дă-ј-м-зéмат пáрте. Уд-Аџинýс, уд-Ајдăрлúа, тúа тáм сéла шо-бúа Тýрцте óот дă-пл'áчкат и нáш-сéло Крéцăво. И нúх ги зăлóват тáм, ги-нăпắлнуват уф-кắштта, нăпрăскáли гáзја. Сăкáли нéкуј да-ј-злéзе, бúле глáфте му-бúли гóре. Имáло тăвáне нéли, зă-дă-испáднат уд-óгино. Итăкá устăнáли глáфте изгóрни нагрéјте, ósум дýши. Тúа сă-Бăлџúфте и Тáнăфте зáдно. Они, кá бигáли, сă-пувăрнáли нăsắт, зă-пáрте, и тăкá сă-изгóрни* **[ПК,2(Крец–312)]**.

пл'ачки* pl 'алишта' ~ *идну-дéн Нăстрăдúн уџá су-жéна-му утúшле нă-рéкăта д-и-испéрăт пл'áчките. И прáле шо прáле сиднáле трó дă-пучúнат* [ДК,155].

пл'а́чкине n 'грабеж', в. **пл'а́ч'ка** ~ *дрýго адно сéло, сă-вúкше Кулкýтино, сè гу-истрибúа, ду-ýше, дучувéк. Кумúтто тáа рабóта. Пóсле загúна твá тéпăне, твá пл'áчкине, сă-турú рéт. Ама скăрáа-се Бугáрто ус-Гắрците за-Сóлун. Стипáа-се тáм. Пучнáа вујнá* [ПК,2(Мор–218)].

пл'уи (пл'у́у) * impf 'исфрла плувачка', в. **пл'ука** ~ *детенто са чини от три години, го пуснаха на скол'уто да са учи, и детенто са беши научило харно да пеи, хем да пиши, но сè мундро не седјаши: кого биши от децата, кого пл'уши и на едно дете му извади очите* [V,PM,215] – во лексемата **мундро** освен остаток од назалниот изгор (од големата носовка) имаме и замена на вокалниот сегмент со у,

наспрема обичниот рефлекс (во овие говори) 'ă'; и: **плуи*** ~ *и сéга цáрут нăрéдил нă-жéна-му дă-ă-извáдат нă-срéт сéло, су-плýнки дă-ă-дáвăт... Кóа ă-извăдúле нáдвур дă-плýјат, себрáл цéл свéт и пучнáа да-вăрвăт* [ВЕв(Кр),302]; ~ *вúја стражáрите фáн! Зăштó вúја нé-ă-плујнýвăте?" –"Кáко нúе дă-ă-плýјниме, áј óди тú плýјни-а твójта мájка, тá ни-и-мájка, кáко дă-ă-плýјнимме!"* [ВЕв-(Кр),302]; односно: **пл'ý:** ~ *нéко: врéме устанáло: кáк жéнта гу-излăжáла, змúата а-гăлтнáл мăжо и тýк тăкá рăцкувúцта шо: нăпрáвăна; то: гу-гăлтал, ду-тýк кá дујдéл до:-пл'ý: нă-мужéл, и тýк устăнáл и устăнáл. Нă-мăјшто úма, нă-жéнте нéма, óти жéнăта гу-излăжáла* [ПК-2(Грам–237)]; в. **плиј**.

пл'ýиш'т'ém adv 'плукајќи' ~ *и дијатáксува паш'áта на асќéр'у, гу звáж'дат ч'урбаџ'ýјата ут кăш'-тата пл'ýиш'т'ém* [MS,t,48].

пл'ујнýве* impf, в. **пл'уи (пл'ýу)** ~ *и вúја стражáрите фáн! Зăштó вúја нé-ă-плујнýвăте?" –"Кáко нúе дă-ă-плýјниме, áј óди тú плýјни-а твójта мájка, тá ни-и-мájка, кáко дă-плýјнимме!"* [ВЕв(Кр),302].

пл'ука* impf 'исфрла од устата плувачка, односно нешто што пред тоа го ставил в уста' ~ *они смукаха с каламот и пл'укаха на рăката и велиха: "на, број!"* [МС(В),76]; в. *пл'уúштém*.

пл'ýмбо n 'сидарски алат, висак' ~ *мájстурто шó клáвăт, за зúдо да бúде прáф* [ПД(135); и: **пл'омбо** ~ *óн кажýве súдо дáл'-ej избéгин, дáл' нé-j; нéго о-нóсат sudápто, мájстурто* [ПК,2(86)].

пл'уне pf **1.** 'низ устата исфрли плувачка', **в. пл'ука** ~ *и са пофали на ламјата: "ету, господарка моја, га куртулисах момата ти, гу успих тјахниј бăрзоходеца и му земах капата!"... Тогас ламјата гу пл'уна на образот и му искара капата* [V,PM,-46]; ~ *дójди и дрýгуту д'ăт'ạ, гу пл'ýна :"ти си – вилú – маскарá"* [MSt,70]; ~ *си-пушчúл уфчáро стáпо, сă-нăмутáла óна, испăднáла уд-óгино. Му-рăчéла: "Лéгни дă-ти-пл'ýнум уфýстта, ут-сúте изúци ки-знáјш, а мójта мájка, кути цáр-ej нă-змúјте* [ПД,152]; ~ *по-големјут брат му рекал: "Ад да чиниме каул, ако ма удавиш сус една пл'унка, да ти дадум сите пари што имам. Ак та удавум, да ми дадиш сите пари, што имаш. Пл'унал човекут* [V,PM,270]; – кога некое дете ќе се сопне и падне, родителите за, да не плаче, ќе му речат: *Ако, ако, ако – така ки пурасниш! Пл'уни, пл'уни, тамо дека падна, ки си најдиш ирмилик! Ах, та палена (баксус) Ґупка, вадан истури уд вургијата* (кожено кесе) *на тоа место брашно, па за тоа падна!* [ТГ,122]; кога ќе испратат некое дете да заврши некоја работа, пр. да донесе вода од чешмата, татко му (или некој друг од семејството) ќе рече: *На, ки пл'унум, скоро да дојдиш* – детето ќе побрза да се врати додека плувачката не е исушена, бидејќи во обратен случај ќе се исуши и детето – на тој начин ги заплашуваат децата [ТГ,122]; и: **пл'ујне** ~ *му-рéклă: "Шó сáкăш дạ-ти-дáм?" Му-рéкăл: "Шó ки-ми-дáјш, нé сáкăм нúшту". Му рéкăл: "Зéјни дă-та пл'ýјнăм нạ-мýцкăта и ќи-рạзбéриш шó лáфе дивутúјне, ајвájне, óфци, кóзи"* [БМ(Зб),199]; ~ *дудéка сạм тýка нạ зéмн'ата, сạм вúдело на зéмн'а. Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката, да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от.*

Да му ричé на нéго: Оди си, мúи си [MV(K)258] – во контекстот имаме нерегуларност во употребата на предлозите 'во' (во случајот 'уф') и 'на', имено предлогот **уф** е употребен кога се однесува на нешто надворешно: *да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от* (м. 'на очите'); **2.** изр.: **пл'ýн-си нă-рăцто** (= зафати се за работа) ~ *ним-чéки нă-пумухчúј, туки пл'ýн-си нă-рăцто, áк сáкиш нă-врéме дă-свăршиш рăбóтта;* **пл'ýн-си уф-пáзуфта** (= не се потсмевај на слабоста или несреќата на другиот, бидејќи може истото да ти се случи) [ПК,2(188)]; во Солунско Малецки забележил: *гу пл'уна* =го плукна.

пл'ýнка f **1.** 'она што се излачува во устата како слуз' ~ *му рекал: "А д да чиниме каул, ако ма удавиш сус една пл'унка, да ти дадум сите пари што имам* [V,PM,270]; ~ *дудéка сąм тýка нą зéмн'ата, сąм вúдело на зéмн'а. Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката* [MV(K),258]; и: **плунка** ~ *и сéга цáрут нăрéдил нă-жéна-му дă-ă-извáдат нă-срéт сéло, су-плýнки дă-ă-дáвăт. Дă-губéри цéл свéт сè у-плýнки дă-ă-удáвăт ут-стрăмутилăк* [ВЕв(Кр)]; **2.** изр.: **нé пл'ýј, пл'ýнкăта ќи-т сă-вăрне** (= не зборувај лошо за своите блиски) [ПК,2(181)]; **ус-пл'ýнки ќи-т удáве** (= се кажува за оној што многу зборува и кога зборува како да плука) ~ *нă-сéгде úма такúв чувéци, кá ќи-фáте дă-гувóре... ус-пл'ýнки ќи-т удáве* [ПК,2(206)]; сп. **ш'л'унка** [MS,s,85].

пл'ýнкичка f, dem. **1., в. пл'ýнка**; **2.** 'нешто пифтиесто, без кора, лигаво; во случајот што следува: 'кога од семето почнува да се оформува ларва од свилената буба' ~ *ду-трú-дéна тăкá ќи-си-прáвиш и пишúм утпăрвин ќи-си-бéриш лúшче мáлце, áма тó нóгу сúтну ќи-гу-дрóбиш оти-тó óште пл'ýнкичка-и, ќипóчниш да-си-а-рáниш вúќе* [БМ(Стр),200].

пл'ýпąниц m 'меур од изгорено' ~ *глéјш какóф пл'ýпąниц ми-сă-дигнá, шó мă-пăрснá врéла мáс* **[ПК-2(86)]**.

пл'ýска* (и: **пл'уске)** impf **1.**'стрела, пука' ~ *утúди тój на врăх главáта-ји, с'éдна и слýш'а тópувéту как пл'ýскат* [MS,t,13]; [MS,s,85]; ~ *стáн', марú жéну, да ги чýш бáри тópувéту, кáк пл'ýскат* [MS,s,85]; **2.** 'кога семето од свилената буба ќе ја пробие кората за да се развие потоа во ларва' ~ *сéмтǫ шо-ќи-пл'ýске, шо-ќи-са-рóе тó, ќи-си-клáвиш идна-новина натó, едну-óдăрче ќи-си-прáјш или мáса, шо úмиш ќи-си-клáјш, и нáм ут-тá кăпúнта ќи-си-клáвиш нąсéмто* [БМ(Стр),200]; **3.** 'врне силен дожд' ~ *нúм испáѓи нă-вóнка, вúј кá пл'ýске, жúва вóда ќи-тнăпрáве;* в. **пл'ýснува.**

пл'ýска (и: **пл'ýскифца)** f 'меур што се прави на кожата од изгорено' ~ *мájко, кóлкува пл'ýска ми-стáна,... ут-шăрлáно кá пăржąх рújnте* [ПК,2(86)]; в. **пл'ýпąниц.**

пл'ускáвица f **1. 'силен дожд'** ~ *кá мă-фąтú áдна пл'ускáвица дýдале мă-нąпрăвú;* **2.**'тепање'~ *шó бúше тáа пл'ускáвица сăнóш кăд-вáска мăрú, кój сă-тéпше?* **[ПК2(86)].**

пл'ускáн* adj 'ако е со пробиена, отворена опна' (кога ларвата на свилената буба ќе потпорасне и ќе ја пробие опната со која е завиткана) ~ *и ка-ки-дójде у-тóплуту врéме укулу-Велúгдин, ки пóчне тó дąса-рóе, и ки-си-гу-удвúвиш ка-ки-*

и́ма пл'ускáни сéмијна и ки дóјде врéме ки-збýвне тá кутúјта [ВМ-(Стр),317].

пл'ускани n **1.** 'стрелање'; **2.** 'удирање, пр. по лицето'; сп. **плúсканúца, ш'амáр** [MS,s,85].

пл'ýснува* impf **1.**'пукнува (во случајот со пиштол)' ~ *Липóн пиш'тóфу гу напăлн'увáха барýт и куршúм, да с'етн'ạ гу пл'уснувáха* [MS,t,39]; **2.** 'удира' ~ *пл'уснýва вудáта* (= удира водата) [MS,s,85].

пл'ýсна pf, **1.** в. **пл'ýска 1.** ~ *нóс гу р'éч'и: "дрăш' рăнкáта да гу фăрл'а!" и му пл'ýсна, му ја удрú рăнкáта* [MS,t,39]; **2.** 'удри со шлаканици' ~ *ká-ќ тă-пл'ýсне тáткути дă-нé ми плáчиш, нé-ќ-тă брáнум, дă-знáјш* **[ПК,2(86)]**.

пл'ýскифца f 'мал оток на кожата, плуска со течност (од удрено, изгорено или набиено место)' [ПД(130)].

пл'ýскăвăц m, bot. Papaver rhoeas 'диво полско цвеќе, има убави црвени цутови, но не мириса убаво – булка' (Пат), во Ник освен **пл'ускăвăц** го викаат и **диф афион** [ПД(122)].

пл'ăскăтýрник m ~ *тó-ј јáдне уснăриндúсна тúква, јáјца, млéко и шикéр, пéчно уф-фýрна;* fig. 'неубаво јадење' ~ *úч нé знáа дагóтве тáа мójта снáа, шо прáве адни рăчóци алúс пл'ăскăтýрник* **[ПК,2(86)]**.

по part (за образување на компаратив) ~ *нéколку днú сéтни големójут сúн бéши мăра по-акăллúа, земá олóвиту, отúде на нúвата* [V,PM,26]; ~ *видé на чешмáта да пúши еднó пúсмо такá: "кój нé ки пúi от тáја вóда едúн тáс, мăж не си брóи, от жéна по-олчáк је!"* [V,PM122]; освен придавки се степенуваат и именки: ~ *му р'éкуха: "ут нáм пó-јунáк-си!" и утúдуха на кулúбата* [MS,t,75] – именката **јунак** овде е сфатена како 'јуначен'; ~ *по-кротките безu по-путпушкјăт, по серттă по грабăт* **[МЕ(Р),85]**; ~ *сă углидувáле нạ углидáлто, вáа вил'ála: "уд мéне пó-ýбăва нéма нạдујнáта", он пă вил'ál "пó-сúлин јунáк нéма дă úма нạ свéтут"* [ИГ,112].

пó adv 1. 'повеќе' ~ *ут стрáната нă курáбо úма двăнájсе нугál'ки, уд дăбувo дăрво, дăбо пó трá: и шчúците дă сă уд дăб, пó-árни сă, пó трá:т* [ПД(128]; ~ *ут ка сă минијă тро врuмијнтă ăнгăријтă фăти по дă услăбувă* [МЕ(Р),89]; ~ *можиа,... дă му сă пожал'ăт нă бегут и да гу истерăт субăштă, дă-ј бегут по мирак имăше зă чифликýт* [МЕ(Р),90]; ~ *сил'ајнту уд ден нă ден сè по сирумашејăт, сè по си-ј скусувăт арџувјту* [МЕ(Р),90]; ~ *и фáт'ạх рáбута... кáмин'а да ц'ăпими... и такá пó ми сă утфóри душ'áта заш'тó л'ábу си гу звáж'дах* [MS,t,3]; **2.** 'почесто' ~ *нúạ, шó дă-кáжум, бúме прă-нájмăлéчкоо, кóга нéма живóт, е нă-мојш дăживéјш. Јáс сă-рăзбулéх, лижáх трú мéхца у бóлница и нé дујдé та: снáа дă-мă-вúде úч, прă-н'а: шọ бúх. Та: úдише пó. И видéме, нé видéме, прă-тóо сúн дујдéме* [ПК,2(Иц–286)].

пó: (и: **пóе, пои**) impf 'дава на животно да пие вода' ~ *óн ут-гóр нă-дăрвуто сéде. И дујдéл нă-цáро измикáро дă-гу-пóе кójно. Кójно нé пијáл вóда тáм, нăsăт сă-тăгл'ál... И нéјсе, сéа ќи-зúме цáровјо сúн утúве, ќ-óде óн ќо-пó: кójно. Утúве. И нă-нéго тăкá* [ПК,2-(Пл–258-259)].

поаргиса* pf 'задоцни' ~ *от мъ́ра дена сетни му дојде на татко му книга, да ходи на царска кавга. И тој на жената му припорънчова и вели: "кога детинто ки си чини за ука, да го дадеш на даскал да си учи! Ету ти оставјам стока, пари, и јазе ако поаргисам, тој детенто да го гледаш харно!"* [V,PM,155]; сп. *за м'ạ аргисаш' мло́гу* (= ме задржуваш, ќе задоцнам многу) [MS,s,4].

поарин* adj 'подобар' ~ *Предлозан му гу отнесуве паунут на царут. Напкум царут си пофалил којнут. Братјата рекле: "Алатувут којн е поарин ут твојут"* [V,PM,272]; ~ *гу-пуштúле нă-ăвлúјте тáму. Крúф кóјн кój ти сáка! Удникóлку дéна тó крéни-си-а пáшкăта óди-си! – дójди Тýрците кóга имáле Бájрăм. Кój ут-кój дă зéва кóч пóárен, пóтугá, Тýрците пáлăт* [ДК,141]; сп. поздрав: – навечер по посетата кај некој сосед или роднина, гостинот на заминување се поздравува со: *Добра ноќ!*, на тоа му одговараат: *А мин! Госпуд на вас поарна* (некои: *подобра*) *да ви даде!* [ТГ,315].

поарно adv 'подобро' ~ *и црева са баре карат, а кам да са не карме нија* – конфликтните ситуации се неибежен дел од животот, тоа особено важи за оние што работат заедно и затоа постои изреката: *"Сус јабанџија поарно са пуминуве"*, или *"Јадејне и пијајне братски, исап глидајне* (= правење сметка) *– душмански"* [ТГ,319].

побара pf 'фати' ~ *и тојнака тогас си побара на главата, позна, ча нема капа* [V,PM,46]; ~ *и тјánака му вéли: "ами сноштu, мăжу, когá лéгнахми и си турúл сáбјата дá нé си побáрами, јáзе приз вечерóт прифăрлúх рăкáта ми нá врăх тéбика и сá отсéкох от сáбјата мăра, áма динéска не ти казáх* [V,PM,145]; ~ *и тójнака фатú да га побáра по гăрлото, зăрното излезé от гăрлото ú, и ужувјáла. Тогáс цáрјув сúн га земá за жéна, га чинú царúца* [V,PM,133].

побарова impf 'фаќа', в. **побара** ~ *се окачи гори, сандукот дол гу извади и, га гу отвори сандукот, и видел нетри мома умрјана. От-тука, оттаму фати да ја побарова, ја фати за гăрлото малко, зăрното кајдиса от вунка, момата и ожувјала* [V,PM,214].

побе́гне* pf 1.'напушти некое место на брзина, со трчање' ~ *и кату немаха рахат от аскерите, побегнали от таму и отидоха на един грат, си заселиха* [V,PM- 40]; ~ *простр'а рăкáта му, искинá едúн дал сóс дéсет јáбăлки и едúн дизгúн удрú на кóн'ут, побегнá* [V,PM,113]; ~ *таја џанабет жена беши залуд'ала, дур да отвори паницата, и как га отвори, побегналу оно шеј от нетри* [V,-PJM,65]; ~ *тојнака беши млогу хитăр да а побегнал: приз пенџеринáта скокна* [V,PM,35]; ~ *адúн капитáн, тáм уф-Дýпница, какóф ej бил, мăјóр ли, кăпитáн-ли, нéзнáм вúке: "А, тóо мóмче пубигнáло. Ајде, вéле, на-тéп бисúлка или стрéлба". "Шóм сáкда-м-утéпте, утипájте, вéле, тájфăта умрéла и-ác нéк ýмрум". Фáште вýјко, тáа лúрта на-тóо кăпитáнут ма:-дáве. Жúф д-устáне* [ПК,2(Шек–278)]; и: **пуб'а́гни*** ~ *"утúдух на перивóл'у за да субéра смóкфи и там вúд'ạх инó пúл'ạ маламóсану и р'éкух да гу фáт'а и тój пуб'ăгна"* [MS,t,45]; ~ *кукурúкна пинт'élиту и сă пуб'ágнаха дјáвулéту*

[MS,t,24]; ~ *и вилú: "ми трукулú кóн'ут, ми разбú кýрут, гл'éнда кандú т'éб'ạ!" – и сфáт'ạта пуб'ắгна* [MSt,78]; **2. 'замине'** ~ *цар'ут му вели: "скóру от двóрут ми и от мójта цáрчина да побéгниш, учúте ми да ти нè вúдат тýка óшти едноч!"* [V,PM,10]; ~ *она кајве му служи, тој не можа да ја познај, туку она гу позна. Кату и пил кајвету, тој стана да побегни и платил пари за кајвету* [V,PM,239]; ~ *как отидоха да легнат сос детенто, му каза на детенто: "братче, утри ште на закол'ат, л'у утри да побегними"* [V,PM,240]; – *"Ами кам татко ти?" – "Татко ми јазе го не знам, зер, кога побегна татко ми, јазе бех ошти на мајчинот ми корем". Тогај го пригарна и фати да плаче, хем да му вели: "ох, сину, јаз ти сам татку!"* [V,PM,163]– во контекстот со предлогот **на** се означува внатрешност, наместо 'во': **јазе бех ошти на мајчинот ми корем** (= мајка ми беше бремена, јас бев во нејзиниот стомак); **3.** 'напушти семејство' ~ *нéкој пắт не ми кáза, ча úмаш брáт на Стáмбол; сéга от дéка ти дojдé товá? Безбејлú тúнака сáкаш да побéгниш от тýка* [V,PM,18]; ~ *един вечер царјут му рече на гнусниот: "да земиш таин'ут да гу закараш на милната!" И тојнака зема таин'ут, отиде гу даде на кучката. Как чекаши царицата за таин'ут и как не дојди таин, стана, побегнала и отишла на татка ú* [V,PM,60].

побегнова impf, в. **побéгне** ~ *она рекла: "са уженувами, туку ниа адет имами, са чиними голи кату от мајка родени и са каппими". И арапинот заеднош си распримени, отиде да са каппи. Она пак му зева сичкојут такắм и рубите, от тамо побегнова, са приминила кату кисициа* [V,PM,235]; и: **пубáгнува** ~ *и úди, му вилú ут пóртата: "áди мáли, тáти, áку м'ạ вúдити óш't инóш' у уч'úт'ạ да м'ạ пúш'ити!" и... си пубắгнува утáм* [MS,t,32].

побјади* pf **'кога некој ќе ја добие битката'** ~ *искáрал кратýната и акóлата та му кáзал: "Сас ај тáзикана кратýна примéрих и на акóлата писóвах". И катó зел цáрја акóлата пắлна нýли, нé можил да соберé кóлко óки са. И такá побјáдили цáрја, за да зúма бјазарѓáнина рúбата* [V,PM,256]; и: **пọбéде** ~ *ама пák нé-сạкáл дạ му-се-предáде, нạ-тóлкạф чувéк дạ-му-призна́е óти е пóсúлạн. Затóа му-предлọжил дạ-се-бóрạт и тój кój ќạ-пọбéде, ствáрно е-нájсúлạн* [ВГ(Мир),272].

побјал'а pf, в. **побјал'ава** 'кога нешто ќе стане бело, односно ќе добие боја на млеко' (во случајот што следува: ја варосува куќата – станува бела) ~ *станаха утринта ошти рано-рано, кинисаха, отидоха на татко му на уврејнот. И, га гленда, детенто, сичко чарно. Тогас гу викна на татко му, му вели: "тате, зашто така си чинил?" И тој шаштиса... тогас уврејнот курдиса, побјал'а каштата му и стори свадба на санот му* [V,PM,239]; ~ *и ми р'éч'и да сắ умúја на б'ắла вóда... сắ умúх и пуб'ạлáх* [MS,t,15]; ~ *кугá за пуб'ạлáј хýбав'ạ гу прустúрат на плитó* [MS,t,8]; и: **побеле*** односно: **пубéле*** ~ *ká гắсаа вáр, гу пắрснá и нắ ạднóш óкто му пубилé, уќурвé... ~ Соломóн му велú: "дjáдо, горáта побел'á, клáдниците присушúха, двé без трú нé чúнат"... цáр Давúд му вéли: "брадáта ти и*

кóсмите от главáта ти побел'á, очúте ти присошúха клéпките, нóите (нозите) *ти без стáп не чú-нат"* [V,PM,130]; ~ *тáм дéка-j пубилéна бýбăта, дạ-рéчме шо-сáке дạ-нáјде мéстọ зạ-кужýруви дạ-вúе, ќи-са-пубéле пу-тúе вéјкте, бéла ќи-бúде, сăта бýба ќи-са-нạкáче нạ-вéјкте* [БМ(Стр),201] ~ *"јас ки јодам, бре нивесто,[в силна војска мускувија" – "Ej спајија, млад спајија,[бидел' фати, ти ним јоди" – "Бре нивесто, грејна душо,[бидел' нејќат, мен ме сакат,[кажи колко ки ме чекиш" – "Ej спајија, млад спајија,[ки те чекам длăго време,[дудек коса ки-пубеле"* [ТГ,-334]; ~ *нé вéлети вúа óти и жетфáр сéја, и жéтфата дујдé? Етý ви вéл'ам: упулéјтисти, да видéјте нúвити што си пубилéа, сáка да си жнúјат вúки* [M-V(K),258].

побјал'ава* impf 'станува бел, побелува' ~ *тја утишла на кладнецă, прала ја и ја чјукала цјал ден, и пак ни побјал'авала. Тја плачала и сја чјудила што да прави* [V,PM,287].

поблúжно adj '**побли**зок' (со формата за среден род се покрива и машкиот) ~ *и он стана оттаму, си отиде приз друг пăнт поближно; на мајка му и не остана рент да пита за поранките на слăнцето* [V,PM199].

пóблúзу adv, opp. на 'далеку' ~ *úмше аднó мăлéчко сéло, ká гу-вúкаа нé знáм. А-а-а, тóо бúше Ѓóлдăс. А ма мăлéнко бúше тóо сéло. Тóо сéло тăкá сă чинú демéк. Ká фатúме, сă-рăстурú. Алóцалáр и Пустулáр, тúа сéла бúа пóблúзу. Сéтне úмше аднó, Амбáр-Ќój мувúкаа, Кăрá Бунáр пу тýрцко. Тýрцко бúше, кăýре нéмше* [ПК,2-(Иц–280)].

побратимка f 'блиска другарка' , в. **пубратим** (формата за ж. род ретко се среќава) ~ *тогас мисинчината вели на неа: "е побратимко, и ти си хубава, и јазе и слăнцето и звездите, ама сега момата е нај хубава"* [V,PM,213].

побрăкова impf 'со раката побарува нешто во џебот, односно во пазвата' ~ *тогас единојут са побрăкова на паската за кл'учовиту, дил да отвори сандиките, фати да тјухка: "бре, што сторихми? Ниа сми забравили кл'учовиту на нашта кăшта!"* [V,PM,178].

пóбудлá adj 'тој што не е паметен, во случајот: што не е итар' ~ *гăкăчúл вăлкут нă-лисúцта нагăрбут. Одăт, лисúцта вúке: "Бóлин здрáв нóсе". "Што гувóриш кумúце?" Си-бáм нă-глáфта от мă-бóле, кýмо вăлче, дă нé мијстéче мóзуко, зéр глéјш кóлко меј истéчин". И дујдéли ду-дýпкăта, лисúцта си-скукнáла уф дýпката. Вăлко нéли пó-будлá си-устăнáл* [ПК-2(Крец–304)].

побутнă pf 'потурне, измести' ~ *тă му тога рăкла, да кладă јаковитătă билкă в пазвătă си и сătнă да побутнă ăдăн камăн, котри стојал там и имал ду дăсăт хилăди ока* [V,PM,289] – сп. во контекстот: **котри** – лексички архаизам.

пóбăргу adv 'кога нешто се прави побрзо' ~ *и нăрáнто стáнăл стáрут утúшăл зă-дăрва и стáрăта утúшла су-дăрмунут и су-ришéтто зă-вóда. И стáрут си-дóшăл пóбăргу, ă-зáклăл бúшкăта* [ДК,146].

пóбăрка f 'кога од овошните дрвја, односно од лозниците, што веќе се обрани, дополнително си прибира

по некој заостанат плод' ~ *збрáх áдна тóрба урéе пóбăрка* **[ПК,2(86)]**.

повади pf 'земе нешто, го извади од некаде' ~ *он му хвăрли кл'учовете и га вели: "отвори хазната, повади колко пари сакаш"* – во примерот имаме употреба на формата за прав предмет **га** наместо за датив 'му': **хвăрли кл'учовете и га вели,** освен тоа засегната е и категоријата род [МС-(В),94].

повали (сја) pf **'полегне'** ~ *тја утишла на кладнецă, прала ја и ја чјукала цјал ден, и пак ни побјал'авала. Надвечар заминало једно дјадо и ја питало, зашто плаче. Тја му казала сичкјо, тој хи рекло: "Повали сја, синко, по неја, и шта побјалијă!"* [V,PM,287].

повеление* n 'раскажување' ~ *спрóти мајчини ми повелениа – мајка ми е дип харна – преде петнајси или осомнајси години да и дошел у д'адова кăшта един гост, га ареса на мајка ми, за един вечир са винча сос неа* [V,PM,56] – во извадокот имаме употреба на сврзникот **да** со интенсионално-декларативно значење, наместо 'дека': **спрóти мајчини ми повелениа ... да и дошел у д'адова кăшта един гост.**

повéли* pf **1.'нареди'** ~ *и заедноч ламјата повел'а един деф, да га запали фурната, да га гори три дни* [V,PM46]; ~ *тја сă указала, чи му је жената. После повелила и нăзи кăштă, барабар с кладнецо, да изгорет и да направет сарајă в котри седјали с мăжо си и сă пол'убили и миловали от понапрез* [V,PM,283] – уште една потврда за присуството на архаичната заменка **котри** 'кој': **в котри седјали;** ~ *да одиш на пăтут, дек ке замине Ристос, да му речиш: "Даскале! Ти са мол'ум, воа леп е ноф, да гу благословиш да е блак!" Офчарут чини кату как му повел'а Април* [V,PM,294]; ~ *му речé: "дéка повéлиш, господáр мój, да úда; пúши ми тефтéро"* [V,PM,23] – во контекстот имаме додаток за место без предлог: **дéка повéлиш... пúши ми тефтéро** (м. 'на тефтéро'); ~ *нáшјо млăдéш нă-тăрăн éј зăдójн, нă-мójш до-пувéлиш, нă-мójш лáф дă-му-кájш* [ПК,2(186)]; **2.** 'благослови' ~ *"На новјут гост Госпуд нова нафака* (среќа) *да му даде! Сус таква радуст Госпуд сите братја да и зарадуве, и дека треба да се врне! Ваја гудина винчаме, Госпуд да пувеле уд гудина воја време мăшко дете да крстиме! Уџакут да гу пудновиме. На младенци Госпуд касмет да им даде! Мир и милост меѓу них да биде. Сус мед и млеко да се ранат!"* – зборови на благослов на вечерата по свадбата [ТГ,184]; ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде! Да ви даде длăг живот и кăсмет, арин век и на секуја педа пу ока бириќет... Госпуд да ни живеје крштеникут и новата крштеника!* – **со** тие зборови кумот се заблагодарува на поканата да венча. На ова присутните ќе викнат: *"Амин! Госпуд да пувеле така да биде! Уд твоја уста уф Божји уши!"* [ТГ,161]; – првиот ден кога орачот ќе оди на нивата да ора, домаќинката ќе му донесе богат ручек и ќе благослови: *"Ајарлија работа, Божиј човече![Колико зрнца толико куранчијна![Колико куранчијна толико класчијна![Уф секуј клас пу сто зрна";* на тоа орачот одговара: *"Амин! Госпуд да пувеле така да биде!"* [ТГ,332]; образувањата *колико, толико* ги немаме сретнато при истражувањата

во Гевгелиско, но ако земеме предвид дека голем дел од материјалот Тановиќ го има запишано уште пред Балканските војни 1913 г. ("во Турско"), а освен тоа во соседната населба Гуменца, што се наоѓа недалеку на југ, во денешна Грција запишавме: *кóлик пурасна́л на мáјка,* тогаш можеме текстот на Тановиќ да го земеме како реален; **3.** 'покани' – *калесарите* (тие што канат за свадба) кога ќе почнат да *калесуват,* прво ќе кажат *добру вечар,* а **потоа:** *"Ви чинуве чико Јуван* (името на домаќинот на свадбата) *клајне и здраве и ва кане да пувелите за уф нидел'а на свадба; оти ки гу жене син му Ристо сус Нетка Пиперува!"* [ТГ,165]; – тој што *слави служба* (според Тановиќ така било во минатото во Гевгелиско) приквечер чека гости и дава вечера, при тоа благословува: *"Госпуди Боже и Св. Танасе* (или бил кој светец што се слави), *ка е арно така да дадиш! Госпуди Боже, и Свити Ѓорѓе, на душмајне на врат им стани, басрет им фати* (да им ја спречиш намерата). *Госпуди Боже и Свити Димитрија и унадашна* (прекутрешна) *свита Нидел'о, на помуш да ни бидиш, лошо на арно да убрниш... Госпуди Боже и Свита Бугуројцо и нејна друшка Свита Варвара и Свита Катарина, на помуш да ни бидиш, јардăм да ни чиниш, уд биса да на чувиш!"* Накрај завршува: *"Ајде пувил'ајте! Који милува – дујде. Госпуд нека ни биде на помуш!"* – Гостите одговараат: *"Амин"* [ТГ,210]; **4.** 'побара' ~ *и фрăкнал гемиџиата мрежата на морету, да се хванали много риби на касмет нихно. И крапачинот и повел'ал, зарди неговот касмет да хварли гемеџиата мрежата, да види, што ки хванат и на негово касмет* [V,PM,242] – во контекстот среќаваме уште еден случај на употреба на предлогот **на** наместо 'во': **и фрăкнал гемиџиата мрежата на морету** (м. 'во морето').

повел'а impf **1.**'управува' ~ *тогáс, кáк гу ви́де цáрјут, чá и докарáл двáјсигоди́шина давани́на и пák жи́в дојдé, са почýди. И тогáс му дадé нá нéго óнája зéмја да га повéли, гу чини голéм човéк* [V,PM,108]; ~ *тогај царјут вели на чобано, оти она беши с чобански дрехи: "што посакаш от мене да ти дам?" И она рекла: "сакам да ми дадеш Солун града да повел'а, и сичката Солунска каза. И царјут заеднош писал фермани наврăх жената, да повели Солуна и Солунската каза* [V,PM,167]; ~ *тáмо си заселúха фрéт и повéл'аха двé зéмја; нá нéговите конáки прати́ от л'удéто му, еди́н везúрин повéл'аши* [V,PM,147]; ~ *зă дă можă по кулај дă гу пувел'ă селту он кунуштисува су два-триминă по-зијнгијнă* [ME(P),91]; ~ *мéн ќимă пувéл'е адно уфчерáшно лáјно* [ПК,2(208)] – реакција од возрасен човек наспрема грубото однесување на помлад човек; **2.** 'располага со нешто' ~ *ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозјá, бахчи, кăшти, олóви и другу, што úмам фрéт тúнака ки ги повéлиш* [V,PM,7]; **3.** – **(са)** ~ *тука седа чауш или муљазим су неколко заптиј: уд него се повељат селта* [ME(P)72]; ~ *Постул кăту сăтă села шо лежат нă арни мистијнă и лесно сă пувељăт* [ME(P),83]; ~ *и ут идна-две гудини дă нăвакă сă пувељăт ут Екзăрхијăта и пејăт нă сколјоту и нă цăрквăтă бугарцки* [ME(P),80].

повелиа f, в. пувел'а; 'наредба' ~ *ве-*

л'а́јке така: чујте, сел'ани, от цар-јут има повелиа, на тој сиромах никој ништу да не чини лошу, ниту една кокош да му не си загуби [V,PM,33]; *~ на вечарта му дунесле на Бога измитчијте мо (тиа биле нарăчниците) вичера (вичерта му била: што е мир на светут; су ного видоло и су ного јасте) и му рекле: "Господи! Ил'ада и един човек дујде на видулто; пувилиата што ти е!"* [V,PM,266]; и: **пувили** (< повелија – со редукција и елизија) *~ Удде́ле тăка́ нă-стра́на, има́ло не́ко плóча, ка́рпа. "Ајде, рăче́л са, зимајте та да прăпăрчăме нă-дру́гăта стра́на". Ка́мăн тóлкуф сă-ди́ге? "Тóлко ду́ши не́ ка-ди́гнăте?" – "А ја́с, рăче́л, ки-ви-ви́кум, ви́ ки-ди́гăте". И-зима́ле, а-дигна́ле; не́-ли бóжа пувили́, шу-ве́л'ăт, а-прăпăрчи́ле плóчăта, испăдна́ло сѐ зла́то* [ПД,150].

пове́рува pf 'прифати нешто за вистина' *~ "та́мука аф не́а уздóлу и́ма алтăни зариини: да ги зе́миш да си видиш сиромаштиата ти". Тóјнака, кату чу така́, не пове́рува на пилету* [V,PM,30]; *~ му ве́леа санки́ дру́зите учени́ци: видóхми Гóспода. И ón му рече́: "аку́ не ви́дам на рăците му ниша́ните ут кăрфи́ите, и аку не кла́дам прăстут ми на ниша́ните, и аку́ не кла́дам рăката ми на ре́бруто му, не́ к-п(о)веру́вам"* [ВЕв(Кон)308]; *~ кога́ виде́ господа́рот неговите тефте́ри, са почу́ди и тогáс пове́рува* [V,PM,15]; *~ скинала две јабăлки и ги фăрли аф гаштите и́, и тојнака после, кату си качуваши, салдиса рăката да побара нешту, али фатил јабăлките аф гаштите, поверувал мутлак да е мăж, а не жена. Тогас излезоха от јабăлката* [V,PM,72] – во контекстот има 2 посебности: прво, употреба на адверсативниот сврзник **али** (што предизвика дискусија): **да побара нешту, али фатил јабăлките**, и второ, употреба на лексемата **излезе** со значење 'се симна': **излезоха от јабăлката**; **поверова** *~ одговори и он: "ох, јуди самовили, ами јазе сам тука, за това на човек мириса". И самовилите повероваха на него; да фатили да вревјат за него самовилска врјава: "е, сега, џаним сестра" вели едната самовила на другите, "да знај Костандин сега колај, излева отука!"* [V,PM,227]; *~ хиз-мика́рот, кату не имал пари да плати на ханот, зева кон'ут и му вели на ханџиата, ча за поj по чаршиата, да тера детенто, и ханџиата поверова и гу остави* [V,PM-238]; *~ тогас уврјајката поверова на неговите ланжа, та му даде една хазна алтуни, да занесе на нејнот син* [V,PM,224].

по́вечку adv 'нешто изразено во поголема количина (во споредба со нешто друго)' *~ о́џатą му-ви́кą: "От-бе Пе́тре тąка́ нąпрąви́ ти? На́ли ќи-зе́миши, ви́кą, ла́жити, ќи-до́јдиши" – "Да-се-нąсме́еме, ви́кą, ма́лку, да-се-нąдла́жими. Еми, по́гоl'а́ма ла́жа́ от-та́а милу́ваш! Ко́лку вр'ами пот-пи́рąши та́м зи́дове́то?" По́вечку от-три́ са́тą, ви́кą О́џатą. "Еми та́ą е-ла́жа́", ви́кą Пе́јко* [ЛС- (К)-130].

повиди pf 1. 'дојде во посета, на **по́виш**' *~ каде шестиј ча́с дојде́ ма́јка и́ на по́виш да га повиди* [V,PM,30]; *~ на субота па часот на 9, сватот за собере неколко мажи и жени. За везмат л'ап, вину, јадени. За подат на нивјастинската кашта, за повидјат младиту. Друга една малка*

свадба са чини нос ден [V,PM,251]; ~ *кату чу така́, то́ј стана́ от трапе́зата и оти́де на́ бра́т му на по́виш. Напре́т, кога́ бе́ши сироми́х, неќа́ши да гу ви́ди, ама сега́ оти́де. И ка́к гу ви́де снаха́ му, стана́ гу земá за рака́та и му ве́ли: "о́х, бра́че, не́зна́м што да уба́рними: на́ то́лку годи́ни и ти е́дно́ч си доше́л да на повиди́ш* [V,PM-148]; ~ *еди́н де́н оти́де да повиди се́стра му; гу најде́ дирви́шино умрја́нт. Тога́с фати́ са́м, гу зари́ на́ дирви́шинот, си земá се́тни от та́мо си́чко, и се́стра му га земá и га закара́ на коната́ките* [V,PM,142] – во текстот директниот предмет е изразен во придружба на предлогот **на**, што се смета за ароманско влијанаие: **гу зари́ на́ дирви́шинот**; **2.** – **(си)** 'се види со некого' ~ *Еди́н ден му вел'ат на чобано: "е ба́штју, до сега ниа бехме загубени, туку ти што на стори туз добро, на прихрани, си нарастохми". Сега и ниа ти си молими да дојдеш, да ти занесеми на нашто мјасто, да видиш наштја ка́штја и нашио ба́штја и мајка – да си повидити"* [V,PM,169]; ~ *по дно времја имало еди́н бога́т чове́к, с неколко хизмиќари завратјаши, и еди́н кумшиа имал негов, штото лафови продаваши и наберал хазни алтăни. Еди́н ден стана и тос бога́т. Отишел на кумшиата му, да си повидјат* [V,PM,168].

повие* pf 'завитка бебе во пелени' ~ *и заедно́ш излезе и падна едно нешто от царицата, от крастот на дол човек, от крастот на гори змија. Кату видеха така, млогу са оплашиха сички, што беа тамо. Но момата зема вода, гу измила и гу пови и гу даде на мајка му, да гу бизае* [V,PM,276]; ~ *тогас то́ј ке изл'ази кату л'ута змиа. Ти да не си оплашиш от негу, л'у да го земиш, да гу измиеш и да гу повиеш, и да гу дадиш на царицата да гу бизаи!* [V,PM,273]; ~ *ста́нвăт ту́а, ту́ка ма́ксăм – та́м ма́ксăм, не́маа. Ко́а пу́л'ăт на́дру, нă-ко́лјăта зăка́че́на, пла́че. Сă-дрăсна́ла нă-ме́ву. А-зе́ле, ă-пувúле, ă-чинúле, ă-уздрăве́аа* [ДК,151]; в. **пувиве**.

повиќа* pf 'покани да дојди, извика' ~ *му-ви́кат: "Та́м и́ма еди́н чов'а́к ле́жи и-пи́ши на-са́б'ата со-еди́н у́дар четри́иси ду́ши". Јунак. И-о́н вика. Ти́а му-ви́кат: "Па-не́-и ло́шо да-го-повúками. Ка́ко јунак сас-на́шата гру́па да-се-скло́пи"* [ЛС(К),116]; ~ *са· ти ки-пи́тиш, ки-са́киш, ќ-о́јш уф Ло́ндун... Ќ-о́јш уф-Ло́ндун, та́м англи́скио кра́л и́ма де́те уф-ко́жа зăви·но. Ти ќ-о́диш та́м, ки-сă-рăзвăртиш укул-пăла́то, ки-ви́киш: о,о до́ктур, о,о до́ктур. К-излéзе пули́цијата дă-тă-пувúке, ти́ рắче́, дă-не́ сă-упла́ишш* [ПД,147].

по́вике adv **1.**'компаратив од многу, множество од нешто' ~ *по́вике рă-кăве́нки ки нăпра́вăт пăло́к, а по́вике пăло́зи сно́п* [ПД(122)]; ~ *"ут три́ста драхми́ нагóр'а ни мо́га да ти пла́т'а" – "и јас за си по́ја, д'е́ ми да́ват по́вики!"* [MS,t,26]; ~ *и т'е́ му р'е́куха: "ја́ла! сирма́си сни́, н'е́ма-ми дру́га удаја́ по́вики, ама́ пукра́ј нам про́мин' и ти́!"* [MS,t,15]; ~ *стана́ха се́тника мирахчи́е, фати́ха да си ка́рат, ко́ј по́вики да зе́ми; дели́ха што дели́ха, ви́ки ка́штата не́ си де́лиши* [V,PM,17]; и: **по́јќе** ~ *та́а чу́па ă зе́ва, ă-зăне́сфа у-плăни́нăта, му-и-изва́жца о́чите, ă-уста́ва та́му де́ка пла́че. И не́јна ă-ублéкфа, ă-нăридува, к-ă-ви́шăл ца́ру, сă-нăл'у́тăл по́јќе* [ДК,121]; **2.** 'често, многу често' ~ *на-пăза́р о́дăхме ф-Ште́мница по·вќе. Та́м би́ше пăза́ро, та́м би́а Ту́рџте. Бе́зи би́а,*

та́м бе́зи живе́а. Це́лта уко́л'а бе́:сте сѐ та́м живе́ја:... ако́ртно ме́сто (сп. "курорт"), *по́тăка́, по́уф-пла́нинта, во́да по́:вке́, ла́дно* [ПК,2(216)] – во контекстот среќаваме додаток за место без предлог: **це́лта уко́л'а бе́сте сѐ та́м живе́ја:** (м. 'во (од) це́лта уко́л'а'); ~ *нăвря́с чура́пто că но́сăт, ги пра́вăт по́вике ус ша́јăк, ду ту́ка фа́шчăт* [ПД(136); ~ *та́·-j пă уд доло жăлта, уд горе бела, тиă растăт уф стăрни́штта повичке* [ПД(123)]; **3.** 'застапеност во повисока степен од нешто друго' ~ *асăл ста́ро, по́-ра́но и ви́каа сини́а, а́ли се́га суфра́ că ви́ке по́вике* [ПД-(120)] – уште една потврда за присуството на адверсативниот сврзник **али: али сега суфра́ că ви́ке;** ~ *слăничкăтă нусијă că бăркă су вардарцкăтă ув селто Аларе, дека повикјиту носăт вăрдарцки пăртал* [МЕ(Р),81] – во текстот прилогот е членуван: ***повикјиту***, исто така и во следниот случај: *и ја́зе фати́х, гу научи́х мла́дојут о́л да о́ри, по́викету ја́з рабо́тех, ду́р да гу на́уча, и сега́, кату остаре́х ету по́вики, ме изгони́, ме остави́ ту́ка на снего́* [V,PM-138]; ~ *са чини́ мло́гу бога́т, от господа́рот му по́вики* [V,PM,27]; ~ *кату чу́ бра́т му, ко́лку бе́ши л'утен на не́гу, о́шти по́вики си разл'ути* [V,PM,16]; ~ *и така на 105-годишен човек – ала(х)-билир може да и повиче – кăсмет биде да пул'ам на стари години* [МС-(В),77]; ~ *закáраха на цáр'у л'ăк, му кла́духа на уч'и́т'ą, му ги усл'ąп'а́ха по́вики* [MS,t,...]; ~ *имаши еден сиромах човек и бил млогу акăлиа, ама колку и бил акăлиа, толку и повики беши гнусин* [V,PM,58]; ~ *и така секој ден идише – де бре, де бре, де бре – ми ги расипа повичи очите* [МС(В),77]; **4.** 'со поголема важност' ~ *су-јдна лăкăрдjă он ăj повикă уд мал-сăјбијтă ув селту* [МЕ(Р),90].

повина pf 'се наведне, ожалости' ~ *и она пушти скути и рăкави и повина лицето, că чини гајлилија и отиде дома* [МС(В),96].

по́вира́н adj, компаратив од **виран** 'неквалитетен' ~ *и тăргна́ме ут-Сики́рник, ту́к ут-Кулéшино, то: пăт пра́во зă-Мо́крина. Уддéме, Мо́крина пра́зна. Нăсили́ли că-та́м на́ште бижа́нци по́ра́но, по́а́рните кӑ́штички тăка́ фăна́ли. Ни́ă пра́во нăкра́ј адна́ по́вира́н кӑ́шта бутна́ме-се, кулк да-не́-сме нă-мигда́н* [ПК,2(221].

по́висо́ку adv, opp. на 'пониско' ~ *"с'е́ напо́сл'ąт м'ен'ą да и́дии', да ни по́ш' ни по́висо́ку, ни по́ни́ску"* [MS,t,58]; ~ *ти́ą ра́бо̨тąт, о́н се́днąл на-ба́ąтą, на-о̨ąко̨. Едно вр'а́ме, на́ли до́лу по́висо́ко, жа́рта де́ка-е. Запо́мнили-сте ви́е. И-о́н, една́ пăрчка̨, едно́ ста́пчи и-са́мо го-ри́и пе́пело̨* [ЛС(К),110].

по́висо́чко adj, n, в. **по́висо́ку** ~ *амани-ку́јчту гу-нąдé, ни о́ни гу-сритна́ја то́ не́шту. И де́к ки-о́јмă – дистина-ме́тра на-де́сно̨ ут-ала́тте дек-са-устăве́ни, на-идно̨-ка́минче тąка́ по́висо́чко* [БМ-(В),192].

повичкӑ́ adv 'повеќе' ~ *сеа кӑ́ту шо că утвури лăкăрдијтă зă су-бăштă, не ки бидă лошо да зă-пузнајме тро повичкӑ́ су негувут авăле* [МЕ(Р),90]; ~ **фăрту́на** *е по́вичке ве́тăр и до́ш ка́ ки-фа́те* [ПД,129]; в. **по́вике.**

по́виш m 'среќавање, видување' ~ *каде шестиј ча́с дојде́ ма́јка и́ на по́виш да га повиди* [V,PM-31]; ~ *кату чу така́, то́ј стана́ от трапе́зата и оти́де на́ бра́т му на по́виш.*

Напрéт, когá бéши сиромáх, некáши да гу вúди, ама сегá отúде [V,PM,148]; ~ *от гудениту сетне за дојди един панаир, да речеме Богородичин ден. Тогај пак јунакот за викни роднините му. Ки си собрат десетина жени да подат на повиш, за занесат една зја папуци, скахуни, шамии два, фес, ририф, един крондир вину и един ракиа и алтуните* [V,PM,246]; ~ *и пáк когá га земá нивјáстата, тога видé, пáк си насмеá. Збóр чинú зéтјут, цáрјут по-нáпрет да úди на зéтјувата кáшта на пóвиш, и чинúха збóр, кój дéн да дójди цáрјут* [V,PM,114].

пóвла f 1. 'нешто како поголема црпка со која ги фаќаат и ги вадат птиците што се фатени *уф пиликáтнико* (во Дојранското Езеро); за да не можат да бегаат, на птиците им ги сечат крилјата [ПД(127]; **2.** 'рибите што се собираат во *кóтецо* (гонети од птиците, во Дојранското Езеро) некогаш се толку многу што рибарите просто ги извлекуваат со црпка (црпката има обрач колку една поголема тепција); таа црпка се вика **пóвла** [ПД(127]; **3.** "тоа е железна алка широка еден аршин, која има дршка долга еден и пол аршин. На алката се врзува мрежа во форма на ќесе. Дршката се зацврстува со јаже чија должина треба да изнесува колку и длабочината на Езерото. Со така подготвена направа се греба по дното на Езерото и се фаќаат школки" [КД,60]; 4. 'специјален сад со рачка со кој се црпи водата што ќе флезе **уф курабо**' (= чамец со кој ловат риби во Дојранското Езеро).

поводе* pf 'потера, поведе' ~ *"Ти имише, риче, девит ил'ади офци, јас флизех, ти утипах три илјади". – "Да ти си бил мој душман!" Гу фатил и него, гу тепал, тепал, гутиснал уф един дол. Па си поводел офцата, па си кинисал* [V,PM,293].

пóвој m 'лента од украсено платно со која се стегнува бебето откако ќе се завитка во пелени' [ПК,2(86)].

пóвој m, bot. **'трева што се завиткува околу други растенија'** ~ *óна цáфте бéли кúтки алúс úнка, óна нóго сă-лóзе, сă-шúре, áма кóрăно и-éј плúтук* [ПК2(86)].

поврате (са)* pf **1. 'кога** некој ќе се сврти назад' – објаснувањето е од Ст. Романски ~ *и така един ден, за да поверува и да нема шубе да не го откраваат, кату жниеши, ги вăрзуваши снопите; и кога са повратил одзаде да види, дали стојат снопите, кога гледа, две или три снопи санким човек ги караши, отидоха на братувата му нива* [V,PM,83] – множинската форма **снопи (снопите)** ни ја потврдува поставката за проширената употреба на множинската наставка – **и**, не само кај именките од среден, туку и кај еднозложните од машки род (за ова в. во граматичкиот дел); **2.** изр.: **неје он Госпуд** (се однесува на докторот), **па да може душа да поврате** – текстот е забележан пред стотина години и тогаш помош за болниот барале со тоа што *ки гу миросе попут* или што ќе спие в црква; има уште и други празноверија: пр. земање на *света водица* или баење, или околу болниот ќе ставеле икони, евангелија и др. зашто, *само Госпуд може душа да пуврате* [ТГ,127].

пọврáти pf 'изблуе' (нешто што каснал) ~ *н'áкој кýп се-скаршúл, лижéјќи мнóгу, мнóгу вр'áми и-се-истурúли парúти, се-рáскапáло тóа и-сетурúли, и-змúата, тáка, ќе-гăтне дестúна, петнájси, и-ги-нóси, óди пред-врáтата и-ќи-ги-истýри, ќи-*

ги-пǫвра́ти и си-о́ди [ЛС(К),128].

повратја (са) pf 'се задржа некаде, се повртка' ~ *тогас му вели: "е, што сакаш сега мижде да ти дам?" Лудојут кату са повратја тамо, да види ништу да проси, му промина през окото една свиркичка* [V,PM,230]; и: **повр̆атја са** ~ *отиде, хизмиќар са чини на протудраку. Мр̆а време кату са повр̆атја таму, протудраков аскер, как гу видоа негу, ча појунак је от них, му рекоа на протудраку: "господар наш! Тој јунак, што са чини на тебика хизмиќар, да знаеш, ча теби ке да ти погуби"* [V,PM,73] – наместо форма за повикување среќаваме номинатив: **рекоа на протудраку: "господар наш!"** .

повреви* pf 'поразговара' ~ *и тојнака отиде пред него и му вели: "џадо, добре вечер!" – "Дај Бог добро, синку!" – "Џадо, јазе дојдох при тебека това вечер, мр̆а да повревими, лаф да чиними"* [V,PM,93].

по́вре́дин* adj 'позначаен' ~ *Не́ мо́жите да рабо́тите на Го́спот и на Џја́волот. За то́ ви ве́л'ам, ни́м да си у́мати: за ду́ша ви, што ки ја́дити, и́ли што ки пи́ити; ни́то за сна́га ви, што ки му ублéчити; не и по́вре́дна ду́шата уф јаде́нито, и сна́гата уф ублéклуту?* [MV(K),264].

пǫвто́рǫн та́тко m 'очув', в. **па́рǫта́тко** [ЛС(К),94].

пǫвто́рена ма́јкǫ f 'маштеа'; в. **па́рǫма́јкǫ** [ЛС(К),94].

повто́рин* adj 'кога нешто се јавува по втор пат' ~ *да́ли си чу́ла, рǫзбра́ла,[от ќи тр̆ те́бе јустáвǫт,[оти не́ си ју́бава,[като пр̆а́вната годи́на,[и повто́рната нидéл'а?* [ИГ,107].

повр̆ањк adv 'надвор' ~ *бабата кату и рекла, чја мома си и родила, тас вели на бабата: "сакин, бабу, повр̆ањк да не си рекла, чја мома имами, туку џате да велиш, чја мажот ми, ако дојди от хаџилик, та да чуи, јазе си загубем живот"* [V,PM,183]; и: **повр̆ањка:** ~ *така сетне повр̆ањка момата џате го сториха* [V,PM,183].

повр̆ни* pf **'возврати за сторена услуга'** ~ *му ве́ли: "јунáк, ми́лин си́нку, ти́нака това́ добро, што ми направи́ на ме́ника, јáзе не́мам со што да гу повр̆ни"* **[V,PM,23].**

погини* pf 'убие' ~ *Ама си научих, ча на нејната земја има дефови, што чуват, та они можи нас да на погинат* [V,PM,44]; ~ *му вел'ат: "варај, јуначе, на ти таја тр̆јава и да пиши на нај-крајната удаја... тамо га најдиш ламјата... ако си има очите затворени тогас да не си приближил при неа, ча за ти погини"* [V,PM,220]; и: **погр̆ани** ~ *и тојнака на кон'у вели: "ке да ида през мори да зема Марковата керка, да га зема за жена". Тогас кон'у му вели: "тинака на моите греди да кладеш остра сабја, ча на средја морету има една стара Јуда самовила. Тјанака ке да курдиса купринена мрјажа, тебе да ти погр̆ани"* [V,P M,76]; ~ *гол'амојут му рече на татко му: "тати, јазика сакам да ида да си шетам твојта земја"... Татко му му вели: "синку, харну... но има ламина керка Цр̆нодреха, што е млогу страшна, та ми е страх синку, да ти пусна, да ти не погр̆ани таму"* [V,PM,50-51] – на уредникот на Зборникот (од Верковиќ) не му било познато дека во македонските дијалекти – оние што трпеле посилно влијание од балканската јазична алијанса, се среќава додаток за место без пред-

лог и затоа случајот: *да си шетам твојта земја...* во фуснота го објаснува вака: "повидомуму – *'шетам, шеташ, шета на...'* " [V,PM,51]; во врска со редоследот прави впечаток дека глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата ('не'): **да ти не погăни таму.**

поглатни pf 'кога она што е в уста влезе во хранопроводот'; во случајот (fig.): 'нешто исчезне во некој отвор (дупка, гроб)' ~ *таму изл'ази царјувата мома на врăх мајчин гроб, са поткол'ани и фатила да плачи: "Ах мале, мила мале! Стани да видиш, на што кучка маштеа западнах. По хубаве, мале, гробо-ти да си отвори и мене да ми поглатни!* [V,PM,275];~ *"имами тука у ѓол'ут една страшна ламја, та ката ден по един човек изјава, да така на дава, по една стомна нал'авами". Тогас и тој вели на бабата: "дај, бабо, един бардак да пода, да нал'ам вода". – Бабата му вели: "сакин, синку, тебе цал за ти поглатни". – "Нека ме поглатни"* [V,PM,221]; и: **погăлтни*** ~ *и тојнака тогас извади сабјата му, посечи рогови на еленот, и змиата заедноч гу погăлтна. Оно час змиата виде, на пăтју идиха едни л'уди, и му вели на човека: "покриј ми тука аф тиа шуми, да не ми видат"* [V,PM,80].

погленда pf 1. 'управи поглед' ~ *извадиха три харамије, да мо што му зема по малко крăв, и тројцата нос час са измрјали. Тогај хекимџиата му вели на царјут: "виде, царју, да ти зевах пешин на тебе крăв, ишташи да умреш"... му вели: ету на лиенот как пиши. Погленда царо в писмото: "дјушјун дајап!"* [V,PM168]; ~ *си фăрлú уч'úт'ą, пугл'éда на стрăш'та Алéксандрóту и вúд'ą инó м'áсту млóгу хýбаву* [MS,t,60]; ~ *арисах си мома, мале,[јуд сред горна мала,[баш на лева страна.[Иди ми ја сакај, мале,[дал ки ми ја дадат,[ако ми ја дадат, мале,[постој, пуглидај ја* [ТГ,50]; ~ *дивојче јубаво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними* [ТГ,100]; ~ *и сúчките отúдоха на хóро, и нáзи гиздавáта мóма и тјá дójде тáм на хóру. И играéха млóгу кату на Вилúгден... И са евú едúн чјул'ак сас сúф кóн, дójде фаф хóрото на срéде сас кóне... та пуглéда фрéт хóрото* [V,PM,259]; ~ *дивојче јубаво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними* [ТГ,100]; **2.** 'причува' ~ *вели на жена му: "варај, жену, динеска, кату немам кеф, нека дојди едната дивојка с мене на овците!" Да и зел и дивојката негова, отишли крај морету да и пасат. Он ја речи на дивојката: "да погледаш овците! Јазе ки ходам тувана на едно село"* [V,PM,169] – уште еден случај на нерегуларност во употребата на кратките заменки: формата за директен предмет **ја** се јавува наместо дативната 'ѝ': **Он ја речи на дивојката.**

погледани n 'поглед', в. **пóглиндук** ~ *виде аф чингел'ут имаши обесана една мрăша от човек удран, млогу са оплашила и фатила да плачи ризико и да си кăлни дните и, што беши родена аф них. Тојнака, как га виде, така шо плачаши, га вели: "што плачеш, мори, така сос едно грозно погледани?"* [V,PM,63].

пóглиндук m 'поглед, согледување'; сп. **повтóрин пугл'éндувáни** [MS,-s,86].

пǫго́дин adj 'соодветен, она што одговара' ~ *и́ч не́ ме́-j пǫго́дин фуста́нут* (= ако не е добро сошиен); ~ *а́ма стjо́о* (< сте го) *пугуди́ли зе́то* – иронично 'ако не е соодветен според невестата' [ПК(Гăр)].

погоре adv 'на повисоко место' ~ *се качих jоште погоре,[там најдех китка сминлова,[на китка вел'ам, гуворам: "Венај си, китка сминлова,[как што си вене млад Стујан,[за Ѓурѓин Стојна Попува"* [ТГ,101]; ~ *уд-но́гу во́да шу-гриде́ла утплăни́нăта и му-гу-да́вăл дуби́тукут, туга́ сил'а́jнте зăфăти́ле дă-пра́вăт ку́jки нăкăj-плăни́нăта. И сѐ идно́ по́го́ре пра́вăл ку́jка, де́ дру́к пра́вăл по́го́ре* [ДК,153]; и: **пугоре** ~ *сǫзе́ле ви́е две́те – мо́мта и ѓа́вăлут – а не́ гу-зна́е ва́ оти-е ѓа́вăл. И но́се, но́се уд-дека-уде́ле, пу-пăт пучна́ле пуго́ре дǫ-о́дăт пу-пла́нинта, пу-спили́jна, у-ка́рпи* [БМ(В),194].

погреши pf **1.**'направи нешто што не требало, односно што не било разумно' ~ *И заеднош излезе и падна едно нешто от царицата, от крастот на дол човек, от крастот на гори змиjа. Тогас царицата рече: "Не е харно, човек на Бога да погреши, ча jазе са мол'ах, ченду да ми даде, та нека е л'ута змиа. Ету и Господ това, што саках, това ме даде"* [V,PM,276]; и: **пугре́ши** ~ *таап вле́га* (мечката) *нăтре и о́де дă-ли́jже та́му. Во́ кă-ви́ди, ут-стра́, фа́ти дă-сă-бе́ре. Кă-сă-бире́ше, кă-сă-бире́ше – но́jсте си-и-бире́ше; пугре́ши – ба́м у́дри нă-то́ дăу́лут. И ме́чкăта, а́ко-е ме́чка а́ма зăиднăш сă-упла́ши* [ДК,142]; **2.** – **(сă)** 'кога некој има проблеми со здравјето' ~ *то: уд-но́го пе́jне, уд-нăсти́нка гре́здăво гувóре. Гăрлуту мо́-j уд-нăсти́нка, нăсти́нин и гувóре гăрлича́во. З-е́jн Вили́дăн по́по са-пугриши́л, прави́ там слу́жбата, ама гре́здаф* [ПК2-(Грам–242)].

погрубе́н'е n 'чинот кога се закопува мртовец' ~ *де́тто си-кини́се, си-прăда́лже пăто, ви́ке: "Пу-два́ путри́ нă де́не". Стре́ште, пă нуси́ли не́куj мăрто́виц нă-погрубе́н'е. "У-у зăшо́ тăка́ ви́киш бе́, ни́а ади́н ва́дин, це́лто се́ло го́ре, ти́ ви́киш: пу-два́ пу-три́ нă-де́не"* [ПК,2(Крец –302)] – примерот **погрубе́н'е** укажува дека во југоисточните, како и во југозападните егејски говори се среќаваат глаголски именки од перфективни глаголи, образувања што не се познати во стандардниот јазик.

погуби pf 'убие' ~ *му рекоа: "господар наш! Тој јунак, што са чини на тебика хизмиќар, да знаеш, ча теби ке да ти погуби"* [V,PM.73]; ~ *лалата сакаши да отепи филдишите да гу погуби авџиолиата и затова чинiши така* [V,PM,41]; ~ *и царјут послуша на керка му и утрината пуснал еден негов човек, ја зема нас мома и са ужени сас неја. Ама от мăра времја сетни заборавила, от каква сиромаштиjа ја покаци Госпот... от млогу jадлива, што била, сакаши царjувата мома да ја погуби* [V,PM,275]; ~ *тогас мисинчината вели на неа: "е побратимко, и ти си хубава, и jазе и слăнцето и звездите, ама сега момата е нај-хубава". Тогас тjа млого жална са вăрнала на дома ѝ и си чудиши, сос што тертип да ја погуби* [V,PM,213]; ~ *тăрго́вецо ви́кǫ: "Слу́шај, ви́ǫ сти-сирǫма́си л'у́ди. Ко́лку пǫри́ те́рǫти дǫ-ми-го-прǫда́дити дете́то". Он те́рǫ дǫ-го-пǫгу́би,*

дạ-нé-му-гọ јáди имáнито [ЛС(К),107].

погул'ám adj 1. 'повозрасен' ~ *Катúнч'у му р'éч'и: "ти си пóгу-л'ám, јáс т'ạ ни стăпнувам т'é-б'ạ!"* [MS,t,39]; **2.** 'покрупен' ~ *сид'áха сăс дирминụ'ýјата, си м'ăр'ạха пúлкат'ạ, кутрáји пóгул'áма* [MS,t,78]; 3. 'поважен' ~ *úлим чýнким нé сти ут вóа сфéт, тукý јáс ви прибрáх на вáс ут сфéтут, зардú тóа ви пúзмат сфéтут на вáс. Да мúслити прикáзната шо ви рекóх јáс на вáс. Нé и пóгулém измúкáрут ут ágата négуво* [MV(K),-296]; ~ *и как заседнá, а викáл на дванáдесет, и вéли на нúх: Кój сáка да бúди прóт и пóгулém ки бúди ут сăти пóмалéчок, и на сăти измúкáр. И си а зéл дéти, гу клáл уфстрéт на нúх, и му гушнáл* [MV(K),303] – уште една потврда дека остатоците од падежите кај заменките (прав и неправ предемет) се мешаат: употреба на **му** наместо 'го' (**уфстрéт на нúх, и му гушнáл**) ; ~ *на тóа врéми, а гледá И... на Исус шо идéл кăд négу, и вéли: Ету јágнито Господúноф, шо а кринáл грéхут ут сфéтут. Вóа-ј шо му рéкох јáс: úди чувéк пу мéне, шо и пóгулém ут мéне* [MV(K),309].

пóгун m 'мерка за површина на земја (= 1.600 м. кв.)' [ПД(121)]; ~ *земјăтă шо ă имă Постул имă 48.000 погујнă* [ME(P),79]; ~ *лозјăтă и пчиничките сă рăботăт су кирија: 20 гр. лирă 100 погунут лозă* [ME(P),-89]; ~ *Бужано, моме, Бужано,[Бог да јубије татку ти![што си прудаде чифликýт,[двеста погуна ливади,[триста погуна угаре* [ТГ,92]; ~ *младо си саках, мале,[лудо си зимах;[се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво, сè трискал'аво,[сум гу пуштила, мале,[на таја нива, мале,[девит погуна* [ТГ,141]; ~ *мójто тáтко и дéдо уд-зóр сă-избигáли уд-Нимáнци уф-Кýкуш. Тáма сă-живјáли ádно трú гудúни. Купúли градúна уд-двăнájсе пóгуна. Сéтне лóзе си-купúли адно два-трú пóгуна. И пáрите са-ј-устăвúли кóга-ј избухнáла вујнáта. Пáрите сă-ги-закупáли уф-нéкуј тиникúј тáма уф–Кýкуш* [ПК,2(Ним-274)].

погăрмја pf 'од небото се слушна татнеж, загрме' ~ *и са небјéто заоблачи за да фáти дăш, и са залáска там на еднá бáрчúна, и са евúха два оганjé и ... погăрмја оште аднăч по-срáшно, и вúде, чи адúна óган дúгна са, та пáдна фаф полéто, фаф адúн сáс* [V,PM,261]; ~ *и тамáн агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дójде другие óблак и пугăрмjá сас óган, са фăрли грóм та пáдна та одáри змијéта* [V,PM,260].

погăрмјава* impf 'се слуша татнеж', в. **погăрмја** ~ *и при магláта úмашја грóмуве нагóтвени, и кугá излéзеше от пéштерéта и погăрмјавашја сас магláта. Једнăч, катó си л'ýбеше гúздавата девójка, и си клáде главáта на скýта...* [V,P-M,259].

под praep 1.'укажува на положба кога нешто се наоѓа здола, подолу од даден предмет, односно од определена граница' ~ *ламјата кога му кажуваши на авџиолиата тиа лафови, он, што слушаши, под земјата што си чинииш, и чул* [V,PM,45]; ~ *фăрли тојнака онова кепету и са чини един гол'ам чадăр, штоту ги собра фрет под негу* [V,PM36]; ~ *кату хождаха по тук по там, излезоха на един друм, најдоха един камин голем мишанлиа; тамо имало и три пăнтишта. Царцките синуви збор чи-*

ниха и рекоха меѓу них: "ади братја, да оставиме тука пот камин'ут нише прăстени и да земи секој по еден пăнт" [V,PM236]; и: **пут** (со редукција на неакцентираното **о** во **у** и обезвучување на финалното **д**) ~ *си-л'ăгна́ле, утринта́ пут-пе́рница́та нăјде́л две́ ли́ри. Пучна́ле по́бугата́чко дă-că-ублéчувăт, дă-că-ра́нăт. Вăјн си-купи́ле ни́вичка, у́тре ко́јнче, ра́ло и-тăка́ пучна́ле бугáти дă-că-чину́ват* [ПД,152]; ~ *не́ мо́жи да си скри́и гра́дут шо и узго́ри уф пла́нина, ни́ту канди́л'ут, ка ки гу запа́л'ат, не́ гу кла́ват пут сфити́луту, туку́ гу закачу́ат на́врạс сфети́луту* [MV(K),299]; ~ *пот ска́лата здигна́ еди́н мерме́р ка́мин мишанли́а... гу зема́ кл'у́чот и отвори́ неговата магази́а, што́то била пот земја́та де́вет арши́на* [V,PM,17] – во случајот атрибутите што ја определуваат именката се поставени симетрично: едниот е пред а другиот зад именката **(мерме́р ка́мин мишанли́а...)**, во истиот контекст прави впечаток дека во служба на атрибут се јавува именка: **мерме́р ка́мин** м. 'мермерен камен' – и двете појави се третираат за влијание од соседните несловенски јазици; **2.** 'упатува на површина што стои пониско од некоја друга' ~ *да идиш праве л'у пот гората има широки ливади, при ливадите има чешма* [V,PM,42]; **3.** 'низ' ~ *излезе куумџиата... му вели: "што сакаш лудо, младо?" – "Ади да дојдиш да ми венчаиш, ча отидох, га открадох армасницата ми!" И тојнака му речи: "ади, иди си тинака, хазăр да си чиниш, и јазика сега ке да дојдам!" И куумџиата, дур да закл'учи девет порти жележани, жената му пот лагăмот по-напрет отиде на зентјут, са чини нивјаста* [V,PM,70]; **4.** проширена употреба на предлогот **пут** наместо 'на' ~ *не́ те-ј гнăс? Ќи тă дáам пут сăд* (= ќе те дадам на суд, т.е. ќе те тужам) [ИГ,120]; **3.** изр.: **пут кл'уч** (= кога нешто е недостапно, заклучено) ~ *свăкăрвата тýк умре́. Пут-кл'у́ч шо́ дăржише? Ни́што. Кл'у́чо-ј устăна́л та́м, а́ко-ј има́ло. Ни́ă си-бига́ме го́ли, чи́сто го́ли. Ка́ дујде́ме ту́ка нă-де́тинџто пу-бу-ни́шта сум-бра́ла вăлничка ут-кăдăјнте шо́ шутка́ли, н-а́дно тăкво́во, кукура́ткичка. Сăм вија́ла вăлничка да-зăпле́тум чура́пче нă-де́тто. А, тăка́ мăка тигл'а́ме* [ПК,2(252)]; сп. поговорка: **си́ф суко́л (сăлăп) пуд зе́ми ле́те** (= дел од ралото што ја разрива земјата – паличник).

по́дале́ку adv, opp. на 'близу' ~ *и сă наближи́ле на се́лото шо сака́ле да хо́дат, па о́н си разделу́аши по́дале́ку да си хо́ди. Да му паракини́саа (гу ка́ниа на не́гу), и гу ве́леа: Се́ди су на́с, е́ту замрạкна́, и пумина́ де́нут* [MV(K),334] – нерегуларност во употребата на заменките – формата за директен објект **го** наместо дативната 'му' (**гу ве́леа: Се́ди су на́с** м. 'му велеа'); почести се обратните случаи: формата за дативен **му** во функција на прав предмет **го**.

подбие* pf 'повреди' – *русалијата* е вака облечен: на нозете има *пинџи, чурапе* или *убијала*, коишто добро ќе му ги чуваат нозете да не му се *подбијат* од играње; потоа има *бели зиври* (тесни бели панталони, припиени до месото), над кои се спушта (од половината до колената) фустан со густи бори од *бочници* (парчиња од кои е сошиен фустанот), преку половината има *појас*, потоа *памуклија дулама* и одозгора **џамаан** или **купаран** [ТГ,224].

подвик m **1.** 'прекар'; **2.** 'навредлив

збор'? [MS,s,86].

по́дваара f 'млечен производ, не е од висок квалитет, нуз продукт – урда' ~ *цвúка сă-вúке тáа шó сă-цéде ут-сúрăнто. Тáа гă-пудвáрăт, пóдваара сă-вúке. Цвúка ќа: тýриш уф-бăкăро* (= котле), *ќа:-пудвáриш, ќа:-прăцéдиш. Сéтне пóдварта ќа:-искáриш, и н'а: ќа:-прáцејш и óна уф-цидúлка ќа:-тýриш, сă-чúне тáм. Цвúкăта сéтне гáјре ќа:-шýтниш, шó ќи-ј-прáвиш, вóда стăнýве* [ПК,2(Пл–256)].

по́двир m 'место каде што извира секогаш по малку вода' [ПД(129)].

по́ди* pf 'појде, отиде' ~ *земáл сос нéгу и хизмиќарот му, вјáхнали на бăрзи кóни да пóдат на чýзда зéмја далéчна да продáват цифаúрите му* [V,PM,26]; ~ *дéттó гадáде чéшкăта. Удрúла-му адúн шăмáр, зéла-му чéшката – нé си зă-мéн! Бéге си-дéтто уттáм, стрáх мó-ј дă-н-гу-зăлóват, ако вúкне. И мóмта си-пудé дóма, дéтто уф-áнут* [ВК,282].

подин (< по-един) 'некој' pron ~ *кој хождаши на удајата му, го виждаши чјунки пак тес троицата: единојут му беши кафеџиа, второјут сиизин, третојут ахчиа.... Тес троицата отидоха сега по чаршита да излăнжат под-дин траговец* [V,PM,177]; ~ *напослет кату идиши, го наи дјадото на пăнтјут, и му вели: "поможи Бог , дјадо! – "Дај ти Бог добро, чендо!" – "Дјадо, не си видел да проминат по-дниа л'уди оттука!"* [V,PM,179]; ~ *тосгас брат му му вели на лудојут: "сакин, брате, да не ги пусниш, зашто одол има базирѓани, седјат, за уклавеш подин"* [V,PM229]; ~ *и она отиде да му вели на царјут: "тате, да дојди и калек да тја види, белки ки има подин л'ак да ти кажи!"* [V,PM,161]; сп. **подна** (= ниту една) ~ *бостанот са беши чинило кату мост; врăвјаха от врăх мостот кираџии. Кату чу така големојут син, са почјуди и не можа да најди подна реч и тој да кажи* [V,PM,201]; ~ *влева нетри жената му, си заклушта нетри, са искри. Га дојде арапинот отвăнка, што да види: ниту алтуни има, ниту от жените му подна има, сал сандукот стои тамо* [V,PM,235]; ~ *тогај бабата го изважда нос ѓавол от сандăко хем го пита: "е! стори подна работа?" И он ја отговори да ја вели на бабата: "е море бабо, де она е била халис кахпе!"* [V,PM,165] – формата за директен објект **ја** во функција на дативната 'ѝ': **ја отговори да ја вели на бабата**.

по́длок m 'дупка на брегот од реката, под некој камен, односно под корен од дрво, таму се кријат рибите' [ЛС-(К),97; в. **по́дмăл**.

подлучено adj 'јадење што содржи лук' – на 1. јануари се слават заедно три празника: *Сурва, Св. Вашил' и Нова година;* навечер спроти Нова година дечињата со торби и со стапови се собираат во групи и почнуваат да одат по куќите, да *сурвескат*. Наутро сите одат в црква. За ручек се вари свинска глава со лук, *подлучена* [ТГ,23].

подмјáтка (са)* impf 'се фрла, скока' ~ *и кató отúдоха на чјол'áка дóмá мо, та кató флéзе чјол'áка домá си, флéзе и змиéта по нéк сас парúте; та като дúхашја змиéта, та от сúла от дошјáта на змиé децáта са подмјáткаха гóре фаф тавáне на кăштата* [V,PM,263].

по́дмăл m 'место каде што навлегува вода во брегот под некој камен

или дрво' [ПД(129)]; ~ *то́-ј ду́пка пуд-не́кој гуле́м ка́мин или да́рво уфре́кта, нă-кра́јта, уф-по́дмоло и́ма се́кој па́т ри́би, та́м că-кри́ит о́ни* [ПК,2(87)].

по́дница f 1'дебел сад од глина во кој се пече леб под вршник' (во западните говори: **црепна**) [ПД(120)]; ~ *и тјанака, как чула, ча на татка и ке идат на гости, заедноч стана, цеа брашно чисту и месила каниската, сос млогу радост га испекла на подница* [V,PM,81] – посебност во редоследот на зборовите: атрибутот зад именката: **брашно чисту;** ~ *порắнчеа, л'а́п да мја́си, да гу пе́чи, ама да е́ ниту пече́ну, ниту непечену... змејут каза на неја: "Как ки мјасиш, да кладеш подницата да са пали, и да гу покриеш л'апот от гори ки са печи, от дол ки е непечену!"* [V,PM,132]; **2.** 'леб печен во **подница'** ~ *кату чу така старецот, имаши една подница л'ап сос негу аф тавлата му, му даде на човека л'ап, јади, колку што можа, подницата пак цјала си стоиши. И тојнака, кату си најади, стана му помогна на старицат, сече и тојнака мắра от дắрвоту* [V,PM,84].

подно́ш adv **1.** 'никако' (ниту еднаш) ~ *подно време имало една жена, штото са беши уженила, та поднош не и родила и млого пожалена ходиши на земјата, зашто нема да остави и тја кату свјатот корин на нејно место* [V,PM,218]; ~ *по дно времја един човек имал три синови, да и порắнчовал на них ката ден, сос ќусе човек алиш-вериш да не прајат поднош, зашто ќусето... дјаволчини има в него* [V,PM,201]; ~ *тес магаринта, как за ти а дам така без каписта, сал самарја да му сториш еднош, да а работиш три година, да а мắнчиш много и поднош самарите да не напắлниш* [V,PM-180]; ~ *Отишел на кумшиата му, да си повидјат и му вели: "добар ден, кумшиа мој!" – "дај ти Бог добро!" – "Што праиш тука и ти поднош не изл'аваш, да си повидиш сос свјатот?" Ја тој му вели: "немам работа вун, туку тука сјадја, продавам лафови"* [V,-PM,168]; **2.** 'некогаш' ~ *тиа кожи, што са обесени сите са от хизмиќариту, штото ги питаши мајка ми: си научиха занајат и они вел'аха "си научихме". Тебе, ако ти пита поднош, дали си научи занајат, ти да кажиш: "не си научих"* [V,PM,217].

поднока́ше n 'место на крај, на ќоше' ~ *ја текни на бабата да оди на куконата, плачејќе хем молејќе вели: "ох, ох! кокона! Јазăк си чини на мене, јаз ако фтесах, пак ти да ме простиш, ти са мол'а и клан'а! От пустото јангин ме и страх, алаисе да донесам един мој сандăк да го клада тука на поднока́ше, дур да најда ка́штјата* [V,PM,165]; Ст. Романски упатува на следнава можност – од: **подно** 'некое' + тур. **ќуше** (= кат, место во собата) [V,PM,555].

подо́лин* adj 'подолу поставен' ~ *и că субра́ на cắти Хаха́ми и Грамати́ци л'у́ди, распи́таши на ни́х де́ка că роди́ Христос. Они му кажа́ле: На Витлеем Јудејцка, о́ти така́ ј писа́но ут Профи́тинут: И ти Витлеем зе́мња Ју́даф, шо бе́ши на́јмале́чка и по́до́лна* [MV(K),-305].

по́до́л adv, в. **по́до́лу** ~ *сабајл'та ка́ станали, на-дру́ѓут де́н, па́ ги-искарувáт дубúцте, по́до́л о́дắт*

тăка́. Гле́де вăртат гуве́та, гле́дат адно́ прăка́ршăно ма́че. Шăре́но ма́че. И тăва́ ма́что о-фа́ште у-ста́по, гу-кла́ве уф-це́бо [ПК,2(262)].

по́до́лу adv 'на пониско место' ~ *и во́ о́де о́ше по́до́лу. Нăо́ѓа две́ бра́вја, ка́ту-що-му-ка́жа́ла не́јнта мо́ма о́ше пре́т дă-ă-пу́ше нă-го́рнăта се́мна, ăдно́ цăрну и ăдно́ бе́лу. Е то́ би́л – зă-цăрнуто а́к сă-фа́тиш, деме́к ќ-о́јш о́ше по́до́лу* [ВВ(Кр),312].

подоста adv 'повеќе' – земјоделците, селаните, летно време, кога се оптеретени со напорна работа, легнуваат да спијат веднаш по вечерата, ама зимата по вечерата, *подоста са седе* [ТГ,22] – споменатава прилошка форма (*подоста*) регистрирана од Ст. Тановиќ (Гевгелиско) не ја сретнавме во своите теренски истражувања, ниту пак кај некој друг автор.

подпира impf **1.** 'става потпора на нешто за да биде стабилно'; **2.** 'навечер ја затвора главната врата од внатрешна страна со подебело дрво; дрвото со кое се потпира се вика *засомница*' (за *засомницата* има направено специјално место во ѕидот каде што тоа стои преку ден) [ТГ,304].

по́дпис m 'име и презиме напишани скратено, со сопствена рака' ~ *ами оти́доха, се́кој пари́те, што длагова́ши, му га да́доха, и се́кој си земá по́дпис от негова́та ръ́ка* [V,PM,20]; ~ *сăтнă тој зă тоăгăтă и утидă при царо, каза му, чи ќу утрăпă ламит'а, ако му дадă дăштарăтă си за жјăнă. Царо му сă фтаксал и му дал подпис, чи ако ги утрăпă, мутлак ќу му дадă за жјăнă дăштарăтă си* [V,PM,291]; ~ *царо зарадуван дал му подпис, чи, ако тарколи баиро, мутлак ќу му дадă ни л'у дăштарăтă, ал и друго, што иска. Чл'ако, като зăл подписо, утишал при баиро* [V,PM,289].

подробно adv 'кога нешто се прави во детали' ~ *и навăрвил. Като вăрвјал, срешнал го едно дјадо и го питало: "Каде ште идеш, синко?" Тој му казал подробно сичко, што је патил, и ќи вăрви да идјă при слăнцето да сја пита, што да прави* [V,PM,283]; ~ *коа го видела жента сус толко шеове, са почудила и гу питала, ут дека зел толко пари? Он ѝ кажал подробно и ѝ рекал: "Оште колко друзи јајца ки снесе кукошката, ми нарăча, па да му и носум"* [V,PM,274].

подрукна pf 'извика', в. **порука** ~ *кату чу така тојнака от жената му, стана, отиде на оно место, дека га најде жената му желка, викна и подрукна, та излези на жената му лел'а и гу пита на негу: "што сакаш тука, господине?"* [V,PM,79] – уште еден случај на употреба на предлогот **на** како сигнал на директниот предмет: **и гу пита на негу** (се мисли дека се работи за ароманско влијание)

подрум m 'просторија под куќата, ископана в земја – визба' ~ *Та́а нă-уфча́ро, нă-бра́то му-ре́кла: "ác са́кум ти́а кутри́нта дă-ј-дука́риш, ди-ј-пумилу́м ма́лко". То́о нă-муже́л дă-ј-ска́рше ата́ро, о́де дă-зи́ме ле́п и кутри́нта и зăка́рăве. Та́а ги-вăрса́ла ф-по́друмо и зăтна́ла им у́ште ус-бубáјк – да́ не́ слу́шат* [ПК,2(228)]; ~ *та́ ко́ гу-ви́шла, димéк, сă-чуди́ла нă-шо́ дириќе́ до́шла. Кă не́-ќи-сă чу́де – ма́ш му ве́ле, ма́ш. Арно ма, придă-сти́гне во́а та́му, ти́а бури́нта ти́шле та́му. И-зе́ва у-пудру́мите и-кла́ва та́* [ДК,133].

подрăнкува impf 'подсвирнува на жичен

инструмент' ~ *един ч'ул'ак изл'авал много пăтjă на едно мjасто с трамбула, да си подрăнкува. Еднач, като си там дрăнкал, ч'ула го една змиjă и изл'ала да поиграjа* [V,PM,282].

подсмукуве* impf "ухну́ва" – сп. обичај: кога грми народот не jаде леб, а и на децата не им даваат да jадат. Магариња та и мачките ги третираат за несреќни (чифтилии) па ги бркаат далеку од себе. Кога ќе загрми силно луѓето се крстат и шепотат: *"Госпуди!... Госпуди!"* и *пудсмукуват* од страв [ТГ,432].

по́дăлбо́ко adv, opp. на 'плитко' ~ *муве́ле: "Фле́зи по́нăстридú, о́ти та́м и́ма по́гуле́ми ри́би" Вăлко флизе́л и фăти́л д-о:-вле́че ќу́по. Ќу́по сă-нăпăлни́л сус во́да и фăти́л дă-гу-те́гле вăлко се́ по̣дăлбо́ко и по́дăлбо́ко. И вăлко á-а дă-с-удáве, á ма те́гле дă-те́гле* [ВК(Пат),286].

по́дăле́чко adv, opp. на 'близу' ~ *то:j зградичка нăпрáвăна по́дăле́чко дéка живéе гулéмата, édрата сто́ка, уф á тăро на кăштта* [ПД...]; ~ *то́гăш една-змúja уткăде-уфице́рут, ну́шлеста, сучучу́л' на-но́сут, заминá ут-то́ ка́минче на-дру́гту. И jáс то́гăj привикáк: "Бре́, една-змúja му-ве́л'ăм!"... И о́ни са-занимáа скорудвájсăт минýти су-не́а, а та́ во́jскта шо-бе́ше на́прит, прит нáс, оти́де по́дăле́чко* [БМ(В),193].

поеде (се)* pf 'се изеде' ~ *закарали се, кој да земе по една от сестрите си, ашто ('зашто' !?) за секи немало. И толко се карали, дур штели един на друг да се поедат. Тога Бог се нал'утил, та треестето брата дигнал горе на небето* [V,PM,266].

поеднош adv 'еднаш' (во случајот: по една голтка) ~ *и сватувиту за метнат дар; којто таткото, за метни алтун, на другите кој грош, кој ирмилик, спроти обичај. После това ки пиат поеднош от јуначката ракии и ки станат веки да си подат* [V,PM,245].

пожален adj 'тажен, загрижен' ~ *кату жал му падна, и станал, отишел у дома му пожален и на мајка му ја вел'аши: "мале, мила мале, динеска излезох сос јунациту и јазе да си радувам на џ'умбушут, но повики си пожалих, сиракот, зашто они си фал'аха* [V,PM,196]; ~ *така сиромахот са откина нос час от увреинат, да отиде у дома му пожален много и кахарлиа. И жената (му), кату гу и видела така пожален, познала ча кахăр има* [V,PM,193]; ~ *тáмо тéраши кăсмéт такá пожалéн сиромáх и си најдá тáмо édúн богáт човéк; нá нéгу са ценú, биз да чúни нéкој пазарлăк. Гимициjата сéтни са вăрнá пáк nasat* [VP,M,108]; в. **пуж'а́ли**.

Пожар top.'падина, ниви' над с. Рупел, Валовишко; според Ј. Иванов: "од диј. **пожар** 'млада гора', за разлика од други говори, каде што со **пожар** се именуваат обично места опожарени случајно или намерно – при т.н. "огнено земјоделство" [ЛИ,Им...,174].

позабави* pf 'се задржа некаде, дојде доцна' ~ *ету јазика ке да идам на работа, тинака да сјачиш от сестрина ти мрăша една парча да готвиш да јадеми, та јазе ако позабавим, да не ми чакаш"* [V,PM,62].

позајмица f – кога на некој домаќин ќе му се соберат многу работи што не може сам да ги заврши тогаш тој повикува свои пријатели или роднини да работат кај него *на заим, пузајмица* (работни денови

што тој треба да им ги врати). *На заим* може да биде: *купајне* (пр. лозје), *прашејне* (окопување на *бубаќ* 'памук', *чиничка* 'пченка', *бустан*), *чиничка брајне, жнајне, сусам брајне, бубаќ брајне, чиничка л'упејне* и др. [ТГ,327]; в. **пузаиме**.

пóзарáна adv 'порано' ~ *и отишлú фаф Цáригрáд. И едúн дéн тăj пóзарáна отишлú на еднó кафинé и зафáтили да си прикáзоват, и едúна рекăл: "Сjагá да е такăф цáрја, да ми дадé хил'áда грóшја и еднá халájтка, та да си úда"* [V,PM,253].

позборува* pf 'поразговара' ~ *сега ке да ти дам каршилăк за фчерашните две работи. На јукушут кога ми речи, да си вјахними един на друг, беши за да позборувами двата, дури да проминеми јукушут* [V,PM,55].

поздигни pf 'крене нешто, го стави на повисоко место' (в. **подúгни**) ~ *робинките вода налјаха; речи тја да ги поздигни стомните на рамо, пак те и вел'ат: "ми, мајсторко, при стомните приближаваш, да не падни от тебе некоја вăшка на стомните, речи, нетри, ча кралицата си угн'усова!"* [V,PM,195] – во контекстот како партикула за негација среќаваме **ми** (= 'не'), позајмена од северните грчки говори: **и вел'ат: "ми, мајсторко, при стомните приближаваш..".**

пọзивáр* m 'курир, тој што носи **позиви** (повици) за во суд и сл.' ~ *ọјдéл дạ сéе жúтọ и нạ-жéнạ-му и-кạжáл: "Квạ ќи-дójди тáковóтọ, курúрọ, ọт-сăдọ дạ-ми-вúкạ, ќи-му-кáиш, нạ-фил'áн нúвạ сăм. Снóшти свáри ченúца, пạ-ọјдé дạгạ-с'áj". Тój пọзивáрọ, ги-знајáл сúти м'áстạ, сúти нúвички* [ЛС(К),123].

пóзиф m 'повик' (пр. од суд, од војска и сл.) ~ *вúкạ: "Дóбрọ. Едúн дéн' нạпрéд ќе-ми-кáжити, вúкạ, кóа ќи-ви-дáạт пóкạнạ зạ-сăдọ, дạ-излéзете нạ-сăдọ". И-óни пóзиф óти ýтре ќе-излéзạт нạ-сăт. И-óдạт кáọ дạнéскạ, нạ-óцатạ мукạжýвạт рạбóтатạ: "Утре излéвạме нạ-сăт"* [ЛС(К),123].

позин* (чл.: **позницут**) adj **1.**'заден, последен' ~ *стредин мигју* ***а*** *и* ***ă*** *повичкјă прилегă нă познjут* [МЕ(Р),82]; **2.** 'растение што е засадено подоцна, се разбира и ќе зрее покасно' ~ *пóзна мисúрка* (= пченка што зрее касно наесен); ~ *вá гудúна пóзин мé-j фăсýл'о;* но **позни** можат да бидат и пилињата што се изведени не во пролет, туку подоцна ~ *тúа пúлчки ми сă-нájпóзни* [ПК,2(87)]; сп. уште fig.: *исéнцка јáрка, позна* (= се кажува за некој што е младолик); во [МЕ(Р),174]: = "послешниот".

позлатен* adj 'предмет врз кој има ставено тенок слој злато' ~ *óти ни е чјулéшта нáправа, ами от јýди, змúуве, што свéтешја конáку кату слăнце когá грéе от н'ákаде фаф нéгу. И на еднá óдае фнéтре úмашја злáтна суфрá и позлáтни стóлове* [V,PM,259]; и: **пузлатен** ~ *ка се виje, ка се крше,[куту прчка миндалова,[дури на којн не си вѓаје,[на зингији не си стрпке,[дури узда не си држе,[седло му е шикосано,[зинѓији са пузлатени* [ТГ,177]; ~ *не ми е жал от ти мен ме лажа, тук ми е жал оти не ми кажа,[тук ме лажа ду девит години;[ти ме тира уд Дунав за вода[а јас не знам Дунав дека тече,[јутад иде шајка шимширова,[јуф шајка си пиле пузлатено* [ТГ,199].

познава (и: **пузнава**)* impf **1.**'разбира' ~ *пл'унката га лижна, и си научил*

да вреви секаков јазик и да познава секаква вр'ава [V,PM163]; ~ *дојде времја, кобилата и родила мăско тајче, и бабата родила мăско дјате. И кату си нарастаха, штото рăжјаши тајчинто, познаваши дјатенто, што му велише* [V,PM,158]; ~ *пак тој познáваши, штó врéвеха, фатú да вúка: "скóру јадéни, ча óгладн'áх!"* [V,PM,24]; **2. 'знае'** ~ *дали си чул кога ми рече: "блазе ги ониа, што умрјаха, и тешку на ониа што са родиха, дур до век така да отиват!" Оно стар беши мој татку: он је, што познава сичките кăсмети... твој брат је роден... на прăмнојут вечир, как беши трапезата пăлна и неговата кăшта така ке да е пăлна"* [V,-PM,85]; ~ *Видéх, прăвидéх, нă-чéдо мéсто, шо вúкме нúа, дăдéх гă сéстрă-ми, дадéх-гу и брáтчито. Исчăшá-га, учистú-га, тáм уф-Дójрăн. Нé-ј-пузнáм чувéцте тáм уф-Дójрăн, сáмо и сáмо дă-ј-зéмат-ги* [ПК,2-(359)] – во контекстот е регистрирана една преодна фаза во врска со линеаризацијата: кога се чува старият тип, т.е. кратката заменска форма е во постпозиција во однос на глаголот, но истовремено е регистриран и новиот тип, кога заменката е извлечена пред глаголот: **дă-ј-зéмат-ги** (<дă-ги-зéмат-ги); **3.** 'препознава, разликува од другите' ~ *катý кáк си дáл пувéла на нéго за сéкој човéк, и шо сè шо са дáл на нéго, да му дáди на нúх живóт ду вéка. Вáа ј на нúх живóт ду вéка, да ти пузнáват на тéб, шо ти си сáм истúнцко Гóспот, и на тó шо гу пуштú — Исус Христос* [MV-(K),261]; ~ *"он утúде на јабандá [на јабандá на чужбúна" [– "да гу видиш, мóри нивéсто [дал' гу пузнáвиш"* **(погрешно запишано: нивисто)** [ME(P),97]; ~ *т'á му вилú* (всушност прашува): *"да ја вúдиш', да ја пузнáш' пák?" "да ја вúдим, ја пузнáвам!"* [MS,t,26]; ~ *вúи збурýваа мúгу нúх за сăти вúи шо си чинúле. Да тáму шо си лáфиа óни и си чýдиа, и вóа Исус ка си наближúј пуóдиши сус нúх; úлим óчити на нúх му са стимнúле да не гу пузнáват* [MV(K),334]; **4.** 'се гледа, се забележува' ~ *кандúл'ут, ка ки гу запáл'ат, нé гу клáват пут сфитúлуту, тукý гу закачýат нáврạс сфетúлуту, и сфéти на сăти шо сă уф кýката. Такá и вáшо вúдел да си сфéти при л'ýдито, да ви пузнáват вáши дóбри рабóти* [MV-(K),299]; ~ *ут млóгу вр'ăм'ạ с'éтн'а фáти мумáта да сă пузнáва ч'ạ-ј т'éш'ка* [MS,t,84]; ~ *и когá дојдé на шеснáјси годúна, фати да са познáва, ча јé мóма. Тогáс царúцата вéли на нéја: "сúнку, áко познáј татко ти, ча си мóма, и тéбика и мéника ки нú закóли"* [V,PM,111]; **5.** 'има познанство со некого' ~ *куту гăски уф-мăгла, ни пăт знájме, ни чувéк пă пузнáвме, дă-пúтме* [ПК,2(171)]; **6.** – **(са)** 'другарува' ~ *сă-пузнáвме* (= другаруваме, пријатели сме); ~ *тогас попот зема живата вода от дисакат, фатил, го умул на детенто по лицето, и детенто ужјувја; санким кату спиши, така са разбудило. Фати попот да гу пита: "што праиш, бре синко?" И тој им рече: "ох, ва са мол'а, почекајти тука малко виа, да сетне са познавами"* [V,PM,226].

познае (и: **познаі**) pf 1.'заклучи, сфати' ~ *кату познá сáм, ч'а ки ýмри, викнá детето покрáј нéгу и му вéли: "а бре сúнку, глéдаш ли, јáзе векu ки ýмрам"* [V,PM-7]; ~ *и рече:*

"Боже, мили Боже! Дај ме едно ченду да родја, и јазе да си чина мајка, та нека е л'ута змија!" От как цариц̀а са молила на Бога, не замина млогу времја и познала, ча остана трудна [V,PM,275]; ~ *л'у гу виде царјут гăлăбот, познал, ча има писмо, заедноч прострја рăката, гу фати гăлăбот* [V,PM,63]; ~ *мајка му, кату чу така от сина ѝ, познала, ча млогу мăка ке да тегли неин син* [V,PM,41]; **2.** 'се увери во нешто' ~ *прати едѝн човѐк нѐгов пàк да ги земи џифарџѝите, да ги сăди пóфтор. Отѝде човѐкот, ама кóгу ке да нàјди? Тогас кадиата познá нихната крѝвина* [V,-PM,9]; ~ *аф неговут таван, дека га имаши карагрошите, имаши тамо гн'азда от гарги без број; и тогас позна, ча наистина гаргите га износиха карагрошите* [V,PM,-40]; ~ *тój пузнá ч'ạ т'éс пуртукá-л'а, ш'у ѝма и т'éс калѝнка ѝј млóгу гул'ám ч'урбаџ'ѝја* [MS,t,86]; ~ *амá инá бáбич'ка ја пузнá мумáта, заш'-тó утѝва д'ăт'ạ пукрáј н'éја* [MS,-t,22]; ~ *кугá ги вѝд'ạ д'ăт'ạту н'ạш'-тáта ги пузнá и тугáс пузнá, ч'ạ на кш'énудóхину ж'инáта-ј* [MS,s,92]; ~ *и брáт му óмус пузнá ч'ýдбата, ш'ту му б'áш'и на н'éгу и му вилѝ ...;* сп. уште: *вилѝ на брáт-му: "пузнáвам, брáти, ш'ту ѝш'тиш' да м'ạ уклавéш'"* [MS,t,48]; ~ *Дуовнико му риче оти за него нема пруштавија, ама нека гу уставе воја занајат, нека са моле на Госпут, па може ки му просте. Тоги арамијата гу запитал: "Ими как ќи пузнајум оти ќи ми са простат?"* [ТГ,146]; ~ *тóс маџ'ó на нáс иѓýпката пузнá, ја присл'ăди, пузнá, ш'тó за сă уб'ăси* [MS,t,53]; **3.** 'разбере' ~ *дујдé и тó шо зé иднóто карагрóшот, ричé: Афéндо, ти пузнајáх на тéб шо си идéн скрѝвин човéк, жнѝиш дéка нé си сиáл, и избирýаш дéка нé си давáл* [MV(K),271]; ~ *да му ричé: А лóшо измиќáр и тешковѝт', ми пузнајá тѝ на мéн шо жнѝјам дéка не сијáх, и приберýам дéка нé сум дáл, требýаши и тѝ да гу дáдиш на сарáфот мójто злáто* [MV(K),271]; ~ *момата позна работата, че беши нејн пăрв л'убовник; ак фатиха да ја венчат, тја и рекла на тамошните: "ми са рашетува"* [V,PM,239]; ~ *цар'ут, как ги види, са почуди и тогас позна, как óнај сиромах беши млóгу прав човéк* [V,PM-32]; ~ *ама Гóспот познá нéговата клéвета, и затовá на сред'á пăт'у си заоблачѝ небéту, вати тéшко да грамѝ* [V,PM,16]; ~ *фатѝ сос нéгу да си борѝчка тăкму трѝ дéна и трѝ нóка, дýр вéки хајдýтинот амáн му речé: "брáте, познáх, ча си по-јунáк от мéника"* [V,PM21]; **4.** 'препознае (пр. она што порано го познавал)' ~ *и царско бостанџијче му кажа: "ки ти питам јаз пишин да ми кажиш и напкум јаз ки ти кажам; разгледајте ми на мен и кон'ут, ки ми познајте?"* [MC(B),94]; ~ *га тури хизмет да чини и, кату са врат'аши толку време таму, мајка ѝ не можа да га познај* [V,PM,36]; ~ *отворѝ тójнака вратáта, влéзоха нétри сѝчки и, когá видóха, сéкој си познá имáниту и си гу земá* [V,PM,22]; ~ *кугá ги вѝд'ạ д'ăт'ạту н'ạш'тáта ги пузнá* [MS,t,12]; ~ *а-видéх Дéжда вáдăн, ус-аднáта нóга уфгрóп éј, ќ-умѝре, нă мужé дă мăпузнáа* [ПК,2(205)]; ~ *ги разгл'éда ш'ѝч'ки кóн'у и гу пузнá нóс, ш'ту му дáди фармáјќ* [MSt,61]; ~ *вадан*

она са мăжуве,[... и си срите малко дете:["А бре дете, мало дете,[земи си гу воја прстин,[и гу носи на нивеста,[да и гу дадиш ф нејни рăци!"[Ка си виде млада нивеста,[ка си виде златин прăстин,[видуваќи гу пузнаја,[и што веле на сватуве:["Еј сватуве, мили братја,[мојут мăж си је дошал, ој" [ТГ,335]; ~ *мóлис гу ви́д'ạ ... гу пузна́, алá д'ắ-ду-му ни муж'ắш'и да гу пузнáј н'égу* [MS,t,87]; ~ *тáм ни муж'á визи́рину да пузнáј ш'тógуди, дójди на гóр'ạ, гу нáјди стáрију и му р'éч'и: "калимéра!"* [MS,t,40]; **5.** 'осети, забележи' ~ *на две џангали гу пристигна ламиниот бăрзоходеца и кату тихни ветир му грабна капата, без да познај тојнака* [V,PM,46]; ~ *и тјанака му даде вода сос сребарн ибрик, си напи. Тогас га вели: "идиш ли, дивојку, по мени, да ти земам за пăрва л'уба?" Тјанака му вели: "јазика хазăр сам за тебика, ам аку ти познае татку ми Марку, и тебика и меника ки ни погуби". Пак тојнака га вели: "ела тинака сос меника, та за то гајле ним бери!"* – уредникот на Зборникот (на Верковиќ) формата **ним (за то гајле ним бери!)** погрешно ја објаснува, во фуснота, како "нему" [V,PM,77], фактички се работи за редукција од 'немој'; инаку **ним** е нашироко позната во долновардарските говори, а "нему" ја немаме сретнато; **6.** 'откриe' ~ *когá чýл хáрно, нéтри аф мóмин курéм жáби удрéвиха, но не познá, кóлку жáби и́ма: еднá, или две"* [V,PM,29]; ~ *обложили сја, и тој му рекал: "Ако познајăш ти, от што је този даро, јаз шта ти дам и нег, и фрет стокăтă си, и женăтă си!" Евреина рекал: "Јаз, ако ни познам, от што је, имам три хазни, шта ти ги дам!"* [V,PM,283]; ~ *џáр'увата мóма и́маши стáр марáз: нéкој хикимџи́а не мóжиши да познáј штó марáз бéши* [V,PM,29]; ~ *"ќи-а-закóл'ăм вóшкăта, ќи-а-удéрăт, ќи-мă-а-извáдăт кóжта, ќи-а-убéсăт на-пóртта, и нéка вăрве млади́нта и кój ќи-а-пузнáе ут-шó-ј вá кóжа нạ тọ ќи-би́де ќéрка-ми"* [БМ(В),194]; ~ *ка ми видеха, што водих харамијата, емен го видеха, го познаха – го имаха кăрстен* [МС(В),91]; **7.** 'прифати нешто како реалност' ~ *и́дести сáмо нá пăрвиј гимицúа, му вéли: "тéбе, господи́не, ки ти пóзна за тáтку; ти са мóл'а да ми зéмиш, да ми отнéсиш на нéкој далéчно мéсто, да си џáнем нá нéкој човéк"* [V,-PM,108]; ~ *џарјут поверува харну, ча тој е негоф син, гу зема заедноч, гу облечи сос царски дрехи и му вели на лалата му: "еј лала, иди на дома ти да чиниш зап твојта кубила, да си чинам зап мојто жрјапче!" И така лалавата мома остана посрамна, пак младоту халваџиче џарјуво дете са познало* [V,PM,58]; **8.** 'различи едно од друго' ~ *му вели: "имам 40 кубили и 40 жрјапчита. Кој ки можи да ги познај, котриа са по-големи и да ги вразе на рет, на негу ки га дам момата ми!" Фатиха сичките јунаци, си чиниха, не могли нити да ги познајат, кои са по-големи* [VPM,97] – во текстот повторно се среќава архаичната заменска форма: **котри** (*котриа са по-големи* = кои се поголеми); **9.** 'запознае' ~ *и óде тó џáрут тáму пá нă лóф, па и нăóжџа. Му-вéле џáрут нă-тúа дéцăта: "Јáс сáкăм дă-вă-гóстăм, дă-сă-пузнáм су-тáтку-ти"* [ДК,114]; ~ *óде му-вéле: "Тáте, тáка и тáка џáрут ни рéчи. Сáка дă-нă-гóстăт, дă-сă-пузнáе су-тéбе"* [ДК,114]; 10.

'доживее некоја пријатност' ~ *Мајката, мајката, ви́ке: "А, мăр ќе́рко де́к ќ-о́јш ти́ па́ пу-не́го?" "Е, мајко, о́н шо́ и́ма му-да́вите, шо́ не́ма не́ му-да́јвте". "Шо́ са́ке бе ќе́рко?" "Да́јт-му, мајко, ут-ти́ą зла́тните пăрстине, еди́н, и о́н дă-пузна́а не́што"* [ПК,2(Ним–263)]; сп. изр.: **шо́ живо́т пузнаја́х сус не́го!?** (= немав среќен живот со тој човек) [ПК(Ним)].

познание pf 'сознавање, препорака' ~ *и кату влезоха на конаќут, и кату виде дјатенто тамо царјут, да рече му на змиата татко и́, тос си оплашил млого. Змијата му вели: "вараj, јуначе, што толко са си оплашил?" Му даде познание на татка и́, за да го приземи дјатенто сос голема слава* [V,PM,181].

пои (и: **пое**) impf **1.**'дава вода на животно да пие' ~ *пра́ста си кăрша – кăргу́j гу ра́на[сăлsи си ро́не – кăргу́j си по́ја* [МЕ(Р),93]; ~ *пла́шта чǫв'а́к, едико́јси ве́чар, о́н ќи-заддо́ни,... зас'а́дą, пуси́ą. Квą-ќи-до́j чǫв'а́к, ко́нитǫ дą-гипо́и, у́дри нą-куршу́мо, дą-гǫ-ǫте́паш* [ЛС(К),109]; ~ *е, сă-чини́л ади́н а́т. Оде ба́бăта дă-о-по́е ве́чăрта, ри́тке, ско́ке, г-а́пке нă-ба́пта зăгăрбо, зă-ră̄цте* [ПК,2(Ним-269)]; ~ *дурде́ бе́х мла́т и вră̄тја́х ка́минот да ме́ли водини́цата, бе́х ха́рин, и ме зо́беа, и ме по́иха, и ме́ че́шеха, а́ма сега́ остарја́х; е́ту ме извади́ха ту́ка на снего́ и на́ сла́ната, ќи у́мрам от глади́а* [V,PM,138]; ~ *се́тн'и спригна́х, ура́х, испучинува́х, ми-са-прија́ди, запре́х улоиту сидна́х, си-наја́дух, па́к ура́х, се́тн'и г'и пусти́х улоиту на-пла́днина, па́к г'и-паси́х, ути́дух на-ре́ката г'и-по́х* [ВБ(Нег),339]; **2.**fig. 'дава во изобилство пијачка (ракија, вино)' ~ *и така оној вечер ги гости, ги пои ха́рну; утрината станаа царските л'уди, фатиха тил'ал да вика* [V,PM32]; ~ *за* **гуле́мјут ниша́н** *дуjдеа па́к то́г'иска о́сум ду́ши: све́курут, ву́јкǫто на мо́мчто, ...и дру́зи ни́јни рудни́ни, бăрче́дăвци. Но́саа пе́чăво, ри́ба уф та́ва. Дунсе́а ви́но, рики́а, сă густи́а, сă пуи́а* [ИГ,116].

поизгоре adv 'на повисоко место, погоре' ~ *поизгоре отиде, гу прастрите Сечко и му риче:"Поможи Бог, ќаа!" – "Дај Бо добро! Ут дека ма знаиш, от сум ќаа?" – "Ти имише, риче, девит ил'ади офци, јас флизех, ти утипах три ил'ади"* [V,PM,293].

по́ирба́п adj 'снаодлив, (по)итар' ~ *на́jнăса́ди ути́шăл е́н-мąле́чќут... Ина́пкум куту-по́ирба́п гу-нąка́рăве и-не́го дą-ду́не. Во́а вика́л: "Го́стто не́-ду́ąт". Ко-сă-нąвиде́ла, а-удри́л ус-са́бjăта и дву́jцăта бра́тја испăдна́ле уд-не́а* [ВГ(Ѓав),274].

поиска* pf 'посака' ~ *вечарта пил с нејă вино и, като штjал испијă виното, от устăтă му затичали алтанjă (жалтици), и сја чашата напăлнела* (погрешно пишува 'нанăлнела'). *Проч'уло сја дур на царја, та и неговăтă керкă поискала да идjă и утишла* [V,PM-285]; ~ *и богатио и му дал толку, што поиска златаринот, хем му порăнчја: "ама да го сториш дjушjун дајап"* [V,PM,168]; ~ *нашел тамо двете овци, спроти как му каза нај-малката мома; отиде нетри мрачива, вјахна чарната овца, отиде на долна земја у една стара баба на гости, поиска тамо вода да попие* [V,PM,221]; ~ *та му да́л ќосе́то пет ко́н'а на́товáрени сас што пои́скал, и, като́ сти́гнал на кра́j море́то,*

натýрил по сýхо пченúцата, медá, просóто, пак кóнете сосјáкал [V,PM,258].

пóишче* n, dem. в. **пóјăс** ~ *станáли и са кинисáли. Стигнáли дo едúн бунáр': га-вăрзáли с-пóишчето и га-пуснáли на-бунáро. Тój отúде на-дóлна зéмја* [ВС(Кал),337] – имаме проширена употреба на предлогот **на**, кога упатува на внатрешност, наместо 'во': **га-пуснáли на-бунáро** за ова поопширно во граматичкиот дел.

пói̯ (< појде) pf 'отиде некаде' ~ *пулéк, пулéк си дóјди и тój думá; дур да си пói̯ тój думá, цáр'у си бúш'и уч'éл пóнапр'ăт* [MS,t,35]; ~ *"и ш'то прáви там нáс мóма?" – ја пúта бáбата; "мумáта тáм јад'é, пúј сăс измикáркит'ą, ни мóж'и да пój пуидúн нúту пúлă биле"* [MSt,21]; ~ *за усăмни, за стáни да сă мýј, за пúја кафé, за ид'é л'ăп и за пój пák на враш'úлуту* [MSt,67]; ~ *"јáс за ти дáм ш'úч'куту имáни и на т'é-б'ą за стáна измикáрин!" и трăгна да пój на ч'уфлúкут* [MS,t,70]; ~ *"да му ни фт'éсаш' на тáтку-ти, да т'ą пукалн'é пак да стáниш' магáр'ą!" – и гу устáви да си пój* [MS,t,55]; ~ *идúн д'éн' мéч'ката, кугá исл'áваш'и за да пój да брка јáдини, му клáваш'и и-нá рóпката на устáта, идúн гул'áм кáмин'* [MS-t,16]; ~ *му вели: "áди сега, долу на чаршиата са продава един безистен: да пoиш тамо, да го артирúсаш, колко можиш, та да го земиш!"* [VPM,162]; ~ *визúрину з'éва кóн'у, з'éва и идúн дисájк лúри, трăгнува да пój да пúта да сă науч'ú, дójди на крајó на с'élуту* [MS,t,40]; и: **поди** ~ *истом веке дошли на стреду морету, тогај чилиби Теодорак си содрузова нејнот кораб да ја пусна на морету самичка, хем ја вели: "ајде с здрави л'убов!"... Тогај невеста фатила да плачи и да му вели: "аман! Де да пода сега јаз?"* [V,PM,166]; ~ *тја му и рекла: "остави, сину неколко пари". Детенто ја вели: "дај ми ги, мале, да подам јазе на панагирот, белке Господ даде по дно касмет на мене"* [V,PM,172] – и во двата контекста (последниот и претпоследниот) имаме примери за употреба на кратката зам. форма за директен објект **ја**, во функција на индиректен: **ја пусна на морету самичка, хем ја вели; Детенто ја вели: "дај ми ги, мале"**, и: **појде** ~ *појде лудо с-една риза грозде,[појде младо с-една риза грозде,[да излăже мома црнајока,] да ја носе јуф гора зилена,[тамо они век да си векуват* [ТГ,51]; ~ *појдох си појдох, мила мале,[на шарена чешма,[тамо си најдех, мила мале,[једно дивојче,[једно дивојче, мила мале,[скопско јабулче!* [ТГ,197].

по-јунак m (adj) со значење: 'појуначен' (степенување на именка) ~ *вéки хајдýтинот амáн му речé: "бráте, познáх. ча си по-јунáк от мéника"* [V,PM,21]; ~ *колку беши јунак личин, појунак и по-личин са чини* [V,PM,-47]; ~ *си-бúле нéкој Гýптин и нéкој змéх. Сакáле дą-се-надúтрат и дą вúдат кój ќе излéзе пójунáк* [ВГ(М),272].

пójýс adj 'поспособен' ~ *сă-стурýве аднó прóсо. Ут-прóсто сă-стурýве адна квáчка. Дéтто сă-стурýве адна лисúца, квáчкăта и пúлцте дă-ј-изéде. Дéтто пójýс испаднá уд-учúтăло, арáпино* [ПК,-2(Ним–254)].

пóјăс (и: **појис**) m **1.** 'материја, шарена, ткаена во вид на лента, *ус-пójсут си-ј стéгăт пулвúнте*' ~ *тогас и*

тој, кату зема свирката, ја бодна на појасот, изл'ази дол на земјата и нал на пăнтјут еден гранчарин сос петнајсет добици [V,PM,230]; *~ и сă крăстаа сăти на Јордáна рéка ут нéгу, ка си-спувјидýваа грéхо-ви. Јоáнн бéши убличéн ут влáтно камúлцко, и пójас уф кóжа на пулувúната, и скрáпли јадéл и ут дúви пчéли мéт* [MV(K),307] – во југоисточните говори во употребата на предлозите среќаваме голема нерегуларност, во случајот предлогот **уф** се јавува наместо 'од': **и пójас уф кóжа на пулувúната** (наместо 'од кожа'), за ова поопширно во граматичкиот дел; *~ и зел хизмиќáрја еднá акóла книúга та е напăлнил фсé нýли, и зéл еднá кратýна кóлко еднá окá да берé, запáсал е на пójаса* [V,PM,256]; *~ на пăтут те стрéјќам, Нéдо, глáва измијéна [глáва измијéна, дýшо, фýрката јуф пójас* [ME(P),99]; *~ Кá сă-предéли? Е, фýрката тé-ј тýк-тăкá зăбóдна, нă-пójсо и ќи-мăкниш нúшката; тýк ќи-вăртиш тăкá и ќа:-завúјш нúшкăта* [ПК2(Пл–254)]; *~ "Бог-ме Митро, ќучук Митро,[не сам нашал срма кулан,[ако најдех па те лăжум,[куту него да са чи-нум,[на твој појис да си лежум,[тенка снага да прапашум"* [ТГ371]; **2.** 'тесна ивица од земја' *~ óјше сè пу-úвицта, пу-пójсут...;* **3.** 'делот каде што завршува грбот, половината' *~ ду-пójсут сă-рăзгулúл* [ПК(Гăр)]; *~ сос бабата на пăтју как идиха, имало една река да проминат. Бабата кату беши биз гашти, здигна дрехите си нагори каде појасо, тојнака "тутуч" речи, и си закачиха* (пишува: 'закичиха' – печатна грешка) *дрехите и на појасот: бабин гăз на мигдан остана* [V,PM,98]; *~ тамо, дека врјавиха тос лаф, ету на пăнто беши изл'ал еден стар дјадо сос бела брада до појас, му вели на Гăрците: "со здравје, мои сина, дека сторихте ниет да појте"* [V,PM,179] – нерегуларност во употребата на множинската наставка **-и** кај едносложните зборови; сп.: **мои сина** (место 'мои синови'); **4.** 'виножито, божилак' (освен **појăс** со исто значење во Кајларско: **вино и леп** [ДК,105]; (рус. радуга); **5.** 'поколение' *~ áс му-сýм пăрá-дéдо нă-тúа дéца, нý-ци и óна-ј пăрá-бáба, ут-нýк нýк, трéто кулéно, три пóиса* [ПК,2(243)]; 6. 'долги греди, вградени во ѕидот на куќата' [MS,s,86]; **7. Св. Бугуројчин Сребрин појс** – реквизит на црквата во Гевгелија. Под истото име има и празник, но не е "тежок" и сите работат. Тој ден пред да изгрее сонцето децата што се болникави (*маразливи*) ги провлекуваат под *Бугуројчин сребрин појс*, како што рековме тој е црковна своина, и за "провлекувањето" се наплаќа, иако не е скапо [ТГ,75].

показа (и: **покáжи**) pf **1.** 'даде на увид' *~ "Мóре мáни, викáл, дă-шó пáри збрáх дудéка бјáх кóруф. Сè си-вúках: дájте-ми пу-ăднó, пу-ăднó. Они пу-нóго ми-дăвáли. Шó пáри збрáх!" И-му-пукáже пáрте ут-цáро, ут-тúй л'ýјгето мóсто шо-гăрдúли и ут-тó: шо-прăвúл вудăнúца* [ПД,167] – употреба на перфективен презент: **и-му-пукáже пáрте ут-цáро**; **2.** 'упати' *~ куумџиата, кату чу така от жената му, поверува ча млогу верна е жената му-ј и како не чини кабул чузди мăжи, макар и да са нај-харни и нај-лични на светут. Тогас млогу фалби показал каде жената му оно вечир, вечераха сос радос* [V,PM,68]; *~ "Кá ти-вăрве, сúнку, урájнту?" – "Ми-спóре дéду,*

но́гу ми-спо́ре: зъ̆-де́н изуру́вам две́ пурго́ни!" – "Арну, че́ду, а́рну! А ми-ко́j тъ̆-нъ̆учи́ тъ̆ка́ спо́рну дъ̆-о́ръ̆ш, си́не? Ура́чут убъ̆рна́л о́чи нъ̆-не́бту: "Го́спут, де́ду, Го́спут мъ̆-нъ̆учи́: о́н е-вре́дин зъ̆-сѐ не́шчу. И ӑ́дну-ста́ру къ̆́ту-те́п ми-пукъ̆жа́ [ВВ,310]; ~ *"Амъ̆-ка́ съ̆-нъ̆учи́ са́мъ̆, бре-ке́рку?" – му-ве́ле Го́спут, зъ̆-дъ̆-му-упи́тъ̆ у́мут. – "Ет тъ̆ка́: са́мъ̆ съ̆ми́чкъ̆ къ̆́ту-мла́дъ̆ ни-висти́чкъ̆", му-ве́ле па́ ва́ будъ̆ла́тъ̆. – "Ама-ни́куj не́-ти-пукъ̆жа́", му-ве́ле па́к Го́спут. – "Ех и ти́, ста́ру-а́ру! ти-къ̆жа́х: сти́га ви́ке ми-збуру́ваш: дъ̆-нъ̆-ми́слиш пъ̆-о́ти ти́ мъ̆ нъ̆учи́?"* [ВВ,310]; **3.** 'докаже' ~ *богатиот фати сега сос негу да са џинглештисува, за да му покажи истината, за која причина требува ногите да имат човеците на поихтибар, а не главата* [V,PM,66]; **4.** – **(си)** 'се потврди' ~ *тогáс мój, за да си покáжи, ча мój га чини́ тáја рáбота, и́м вéли на онúја човéци: "ви са мóл'ам, нéка и́ди едúн човéк да ви́кни коџáбашијата"* [V,PM,22]; **5.** – **(си)** 'се претстави' ~ *и мój му вéли: "áх, господáр мój, млóгу добрó си чинúл на мéника, и́ јáзе вредéн си показáх на мáтимите ми, у тéзи учúлишта свъ̆ршúх"* [V,PM,150]; ~ *(от сиромáх, што бúши), кáк да си покáжи заеднóч богáт, чини такvá еднá дипломáтика: казá, ча и́ма брáт на Стáмбол* [V,PM,18]; ~ *та зел ќосéто на дéтето дрéхите и кóн'а и, катó стигнáли блúзо прú касабáта и фл'áли да посрéшнат на визúрја дéтето, покáзал са ќосéто чи мój му е сúн* [V,PM,257].

показу́ва (и: пукажуве) impf **1.** 'посочува нешто' ~ *и му показу́ва плóчата, што бéши тáму покрáj негу;* **2.** 'става нешто на увид' ~ *отворил најкрајната врата, тамо го нашал педа човек лакут брада, гу удире сус калъ̆чката му, а сече главата, а покажуве на момите. Они фатиле да са радуват, зашто ного и мъ̆чил* [V,PM,271]; ~ *къ̆вицúцкио сúн úчгу-нéма, óн чéка дáтта, а óни едúн дéн пóрáно пръ̆стигнáле. Утринтá о-курдúсуве пъ̆ръ̆хóдо, злáтнио пъ̆мпóр, стигнýве дéно, ги-пукáжуве пъ̆рúте, гъ̆-зúме цáрскъ̆та мóма зъ̆-жéна* [ПД, 151]; ~ *едну-врéме цáрефта ќéрка си-фатúла еднаживутúна на-глáфта, вóшка. И, тá, вóшкта ма-а-пукáжуве на-цáрут, тáтко му: "от тáте, јá шофатúх!"* [БМ(В),194]; **3.** 'станува јасно' ~ *съ̆-пукажáхте каквú сте* [ПК(Гъ̆р)]; **4.** 'претставува' ~ *му вели на Мајдона: "Мајдон, от тебика сакам да идиш, от протудраку кон'ут да ми гу докараш! Аку не, главата ти земувам!" И тојнака рече: "ба, царју, от мени да гу земиш!" Фати веки Мајдон да са покажува јунак прет царјут* [V,PM,74].

покаи (са)* pf 'изразува жалење за некоја постапка (недобра) што ја направил' ~ *Зашо такá вáшо Дидáскало сéди су имрукчúи и су грéшни л'ýди да јáди су них зáјно? Исус ка слушá му рéкал на нúх: Нéмат касавéт здрáвјити л'ýди ут икимџúата, тукý бóлнити шо лéжат уф пустéлјата... óти не дујдóх тýка јáс да канам на прáвинти, туку на грéшнити да съ̆ пукájат* [MV(K),300]; ~ *и тојнака, кату виде веки злоту сé по него ходи, са покаја* [V,PM40]; ~ *óн па рéкал: Нúм, Тáтко Аврáм; тукý акý да óди нéкој уд мъ̆ртфити на нúх, ки си пукájат. Да му ричé на нéгу: Нúл на М... и на Пруфúтити не слýшат, нúто ут мъ̆ртвин нéкој да стáни, не ки*

му слу́шат [MV(K)274]; ~ *ричé: Ти сă пукајýам, Тáтко, Стопáн на нéбито и на зéмнјата, шо си а скри́л вúа ут книгувúти и разбрáни л'ýди* [MV(K),324]; ~ *тогáс момчéту му вéли: "хáрно вéлиш, цáрју, амú мájка ми, когá бéши трýдна сóс мéни, зашто́ ја си изгони́л, зашто́ прáди́ла пред тéбика?" Катý чý цáрјут такá, záеднóч са покајá и пýсна пák човéци. Га земáха царúцата, га докараха нá нéгу... и си чúни рáдост* [V,PM,154] – како посебност во линеаризацијата се забележува следното: глаголот и кратката зам. форма (за директен објект **ја**) се одделени со формата на помошниот глагол (**си**): **зашто́ ја си изгони́л** (во стандардниот јазик: 'зашто си ја изгонил').

пóкаңа f 'званичен повик' (пр. за свадба, за суд, за војска и сл.) ~ *дéлто и Тóме сă-знаја, óни. Тóме óш нă-нидéл'та ни-ддé пóкаңа, дój-ме нă-свáдба, ут-тáм, кăд зéто. Тýка сúно нé нă-сáке, нé нă-канú нă-свáдба, ама свăтúната ни-пуштú. Ошт пундéлникут дујдé прет-свáдбăта* [ПК,2(Иц-188)]; ~ *вúкаː "Дóбрǫ. Едúн дéн' наңпрéд ќе-ми-кáжити, вúка, кóа ќи-ви-дáаңат пóкаңа заː-сắдǫ, даː-излéзете наː-сắдǫ". И-óни, пóзиф óти ýтре ќе-излéзаңат наː-сắт. И-óдаңат кáǫ даңéскаː, наː-óцаңа му-кажýваңат рабóтаңа: "Утре излéваме наː-сắт"* [ЛС(К),123]; в. **пуканувачка**.

покачи pf 1.'кога нешто од пониско место се стави на повисоко' ~ *и тиá, катó рéче такá сина хи, са зарáдува и му отговурú: "Шта да прéспем, чéду, л'у ма óжени". И тój е зимá та е покáчи на вечертá, кугá мăркнá, на керамú-дите и хи вéли: "Сéди сéга тýк да сắмне, ако си жјува, шта та óженем"* [V,PM,264]; **2.** – **(ја)** ~ *тога утишал дома си, жената му го питала, де је бил толко години. Тој хи рекал: "Јаз си бех тук и ката ден си та гледах от кавакă през гн'аздото: четри години бех чаплок". Тја му ја за този присмјавала и ни го вјарувала. Тога ја тој покачил на тополăтă, зел пăрстен'а и хи го дал* [V,PM,286]; ~ *и рéче на мájка си: "Мájу, сéди тýкана! Сегá шта дójде јунáка". Тој такá хи рéче, за да седú тáм, да е изедé мéчката, кугa дójде. И тój са покáчи на еднó дăру да си глéда – "да вúм шту ште прáви мéчката, ага дójде"* [V,PM,264]; ~ *вечарта, като сă вејке смрăчило убаво, влела дома си за да слуша, да сă научи себеба. На дора хми имало кладнец и ду нег едно даро: на даротo сă покачила да слуша. Като стојала на даротo, видела, чи от кладнецо изл'али много дјавол'а* [V,PM,281]; и: **покаци** ~ *и тóс сă разгóли, сă пукáци на врăх ќерамúдит'ą и васа нóш' тáм удгóр'ą сă тантанúсаш'и* [MS,t,54]... *пúта пóфтур "штó клáди да сă пукáци". "Клáх риж'énуту на пýмпу да сă пукáц'ąх!"* [MS,t,52]; ~ *да сă пукáциш' на џ'амúјата, мój за стуú удóл, да сă фăрлúш' ти на врăх н'éгу* [MS,t,57]; ~ *и "хýваа – р'éкуха – н'éка сă пукáци"* [MS,t,23]; ~ *мój му кáзува: "хúч' ниш'тáм ш'тóгуди другу да м'ą устájити да сă пукáцам гóр'ą ... и да сă пумóл'а на Гóспут'"* [MS,t,23]; **3.** fig. 'во општествената хиерархија заземе повисока позиција' ~ *и царјут послуша на керка му и утрината пуснал еден негов човек, ја зема нас мома и са ужени сас неја. Ама от мăра времја сетни заборавила, от каква сиромаштија ја покаци Госпот... от млогу јадлива, што*

била, сакаши царјувата мома да ја погуби [V,PM,275]; в. **пукачуве**.

поклон (**пукло́н**) m 1. 'во знак на почит (или поздрав) го наведнува напред горниот дел на телото (= прави **поклон**)' ~ *ка́к сӑ-сре́тнӑт русали́јте две́те че́ти ќи-зӑста́нат нӑ-не́јсе, нӑ-сто́ ме́тра дӑле́ко. Се́тне сӑ-нӑме́стат че́тте, а́к-сӑ-сугла́сат една́та че́та дӑ-да́а по́клон, ќи-зӑста́не шо́-ј тӑнча́рот на-о́рто, ќа:-ди́гне кӑлӑ́чкӑта пра́во и си́те ќи-пуми́нат пут-та́а кӑлӑ́чка* [ПК,2(Крец–306)]; ~ *чини еден поклон на владиката и му вели: "да ми простиш, владика мој, ету сега ти прикажувам за твоите карагроши"* [V,PM,40]; ~ *го пристретна сос много чест. И фатил царјут да му праи поклони до земјата, вел'ајке на чобано: "сполај тебе, господине, што си прихранил моје деца"* [V,PM,169]; **2.** 'она што се дава како дар, за извршена услуга или нешто слично'; сп. обичај: – церемонијата крштевка обично се извршува в недела, а спроти петок, кога ќе се затемни, таткото на бебето оди кај кумот да го кани и при тоа ќе му даде **пуклон** (погача и малу карамфил). Ќе му ја бакне раката на кумот и ќе му рече *"Сус Божија мисла уф нидел'а лагиме да крстиме!"* [ТГ,113]; ~ *дал' си чула Като, разбрала,[твојут вујко, Като, свадба ки праве,[свадба ки праве, Като, син ки си жене?[ки те викат Като, за пусестрима,[ти да месиш, Като, бели пугачи,[бели пугачи, Като, бели пуклојне* [ТГ,156]; – кога се прави покрив на куќа на мајсторите им се носат подароци, а тие се заблагодаруваат со овие зборови: *"... мајстуре, Трајко чурбаџија пуклон ни дунисе, на нашјо сајбија атăр му лага; нас на зарадува, на млади калфи мирифет, на сите ураче бириќет; на који ки дунесе и који не ки дунесе бериќат версин, ама тоја што ки дунесе оште поберикат версин!"* [ТГ,297]; ~ *тука имаш поклон от цар'ут, сака вашата керка да му га дадеш* [V,PM,45]; ~ *"алáто, рăчéл, áк сáкиш пá ки-тó: вăрнум, и рăбутни́ците пá ки-ти́: вăрнум, áма пăмпóро, вéле, мúсл'ум нă-мéне пóклун дă-ми-гу-дáјш, зăтó: шо-ти-изл'ăкувáх дéтто, а-ти́ тóлко дóктуре си-искул'ál зăрди нéго"* [ПД149]; ~ *фати да удр'ави жабин јазúк и вéли на жáбата: "ох сéстру, т'а чýх глáсо ти и ти познáх; излези вăнка да ти кáжа, ча от мáјка ти донéсох пóклон"* [V,PM,29]; 3. 'поздрав, порака' ~ *стана мајка му, отиде на царјут му вели: "цар'у, поклон имаш от мој сина, пепеларјув сина! Дојде от чуздина. Да ми дадеш ухтар'ут да мери алтăните, што је добил аф чуздина!"* [V,PM,48]; ~ *ама пепеларјувут син беши млогу хитăр, та колај не можиши човек да гу смами. Сос онова човек му пусна на царјут поклон, да му пусни четиријси мулинта и четиријси чифта вречиишта, ча ке да товари иман'ето му* [V,PM,49]; ~ *тој му рече́ нá картáло: "да úдиш нá дóлна зéмја, тáмо úма стáра самовúла, да кáжиш на нéја пóклон от мéника, да ти дадé трú тапсúи, тáмо што има!"* [V,PM,137].

поклони-погача f 'специјално приготвен леб печен во тепсија или под вршник, се праќа како поздрав' ~ *напкун и́ риче: "да направиш едно поклони – погача, да напăлниш две долиј вино и да*

заколиш наj-големиот брав, и утри застра ки одими" [MC(B),96].

поклони pf 1.'даде нешто како подарок, односно го отстапи' ~ *как седнаха да jадат сватовиту и кумовиту, чопл'акот са окачи на гриндата, му поклониха на кумот каниската на софрата, така и стомната сос виното* [V,PM 242]; ~ *он му риче: "Ни кабаатот ти простам, ни глоба ти глобам, ни глава ти сечам дор не донесеш Танка Арнаутка, твojта пăрва л'уба да ми ja поклониш"* [MC(B),93] – во текстот одново среќаваме употреба на презент од перфективен глагол, што зборува за фреквентноста на односнава појава: **ни кабаатот ти простам** (место: 'проштавам'); ~ *уттáм, к-ă-сфăршăл рăбóтта, мувéл'ат: "Шó сáкăш сéга дă-ти-дájме, дă-ти-дунéсиме нúа! Шó дă-ти пукло́ниме? Шó нéмте нă-тфójта дăржáва дă-ти-дájме"* [ДК,133]; **2.** – **сă** 'се помоли, оддаде почит' ~ *мăка гу-jăдéше, чунки бéше уд-дрýга вéра и нé-сă мишéше су-рисjáните. А óн, сирумá, нимáше рудни́ни д-óде и дă-му-грéдăт у-гóсти, а и нимáше цăмúа, бăрем дă-сă-пукло́не* [ДК,153]; ~ *Ни́ли бéши вéтар си́лин, му падна́ стрáх; да зафати́ да путунýа, а вика́ ém цáрка́: Афéндо пóможи. Па Исус а пушти́ рăката, гу фати́, да му рéкал: А маловéрнин, зашто си уплаши́... Ти́и пак шо би́ле уф каикут дуjдéа да му си пуклуни́ле на нéго* [MV(K),267]; ~ *кату му са поклони, му вели: "цáрjу, jазе дojдох да просjа твojта мома за мojто дете, чопл'акот"* [V,PM242]; ~ *тогáс тoj стана прáв, са поклони́ на господáро му и са прости сос нéгу* [V,PM,15]; ~ *и л'у влезе нетри аф владикувата удаja, са поклони на владиката и седна при негу* [V,-PM,38]; ~ *си разл'ути млого и му вели на гостот: "а бре jабанциа гидиа, зашто не стануваш прав и ниту се поклони на мене, кога си дошол"* [V,PM,222]; ~ *а чý Исус шо гу извади́ле нáдвор, ка гу на́шал, му рéкал на нéго: Верýваш ти́ на Господи́ново Си́н? Гуворú па óн да ричé: Кó-i тó, Афéндо, да си верýвам на нéго? Му ричé Исус на нéго: И гу видé на нéго, и су тéб шо прикажýва, вóа i. И óн ричé: Верýвам, Афéндо. И му сă пуклуни́ на нéго* [MV(K),259]; ~ *и тójнака најдé врéме, заеднóч са укáчи гóри и фл'ázи аф цáр'увата удаjá, му са поклони́* [V,PM,31]; **3.** изр.: **поклони глава** (= се повлече, ја призна својата слабост) ~ *кáк стана́ Половúнмицáн на jунáчки нóги, фати́ сос топýзката да ги бúе и сáкаши да ги утепа сички. Кáк видéха такá, поклони́ха глáва на Половúнмицáн и му дáдоха двájсигоди́шина давани́на* [V,PM,109].

поклон'ава impf 'подарува', в. **поклонува 1.** ~ *зема човекот пăрстенот, отиде, гу даде на царjут и му рече така: "царjу, младо добро халвациче под нosи ету ти поклон'ава да продадиш то пăрстен, на негу спомин да чиниш"* [V,PM,57].

поклонува* impf, **1.'дава подарок'** ~ *кату как правjат на зентjут, така и на нивестата сос пejани, сос хоро. За сторjат една каниска, штото га за дojдат сватовито и кумовиту... тогаj му ja поклонуват тас каниска на кумот* [V,PM,248]; ~ *и л'у за дojди кумот, седнуват на една удаja все кумови, на друга одаja сватови. Тогаj перетиту земуват онаja каниската, што беха направили момите на четвăрток, ja поклонуват*

на кумовата трапеза [V,PM,249]; **2.** 'оддава почит, **се моли**' ~ *ќи-дóјди ден' óсам дýши ќе-се-пọклóнạт нạ-девéтиạ. И гọ-рạспрáивали нạ-мáјкạтạ, нạ-тáткọтọ. И тýкạ тúạ гọ-истạлкýвали сăн'ọ: "Нúạ, ќи-дóјди вр'áми, нạ-нáјмáлкиạ брáт нúạ ќе-се-пọклọнýвами"* [ЛС(К),113]; ~ *ма тó шо нé слýши на мéн, нeќáл да знáи на тó шо ми пуштú. Сạ утфорúле и седумдéјсити су рáдус да му вéл'ат: Афéндо, и дјáволити су твójо úми да сă пуклунýат на нáс* [MV(K),298]; ~ *нáши Таткóви на вá планúна сạ пукланúле; па вúа вéлети óти на Јерусалúм и мéстото шо трибýва да се пукланýат* [MV(K),257].

пóкрив* m 'горниот дел од некој објект што штити од дожд или други врнежи'; сп. ~ **кóрда** *сăвúке нă-тăрлуто шó-ј зăгрáдăно, шó лéжăт óфците, пукрúјно-ј то·, уд еднáта стрáна-ј дúгнăно, сустăрска кăд-нáс и-прáвăме. И тăкá úма пýштăно, кулку едúн, пулвúн мéтăр ут прéди. Пóкриво нă тăрăлто сă-вúке кóрда, пукрúјно тăрло* [ПД,125].

покрива f 'наметка, надворешна облека' ~ *кепе... – покрива, штоту са покриват чобаниту, кога дăжди* [V,PM,33].

покривало n 'материја, полупровидна со која дамите си го покриваат лицето, вел' ~ *нивјастата за са примени харно. За поj нејн брат или сестра да ја метни покривалото на лицету ú. Так за стани нивјаста, за бакни пак на сите рăнките, хазăр ки си чини веки* [V,PM,249]; ~ *тогас и тјанака отговори и речи на младата нивјаста: "мари не сам ниту н'ама н'амичка, ниту сл'апа сл'апичка, туку за еден лаф, што сам рекал на царјув син, ми беши страм, та тинака, млада нивјаста пот покривалуту, не ти е страм веки да одрјавиш!"* [V,PM,72-73] – еден од примерите во кои субјектот е во ж. род, а л-формата во машки: *и тјанака отговори:... што сам рекал;* поранешните истражувачи ги немале забележано ваквите случаи не ги коментирале; в. **пукривач**.

покривка f 'материјал со кој се покрива човек кога спие' ~ *царјут остана тамука пијан, си заспа. А ма гнусниот човек, кату беши млогу акăлиа, зема покривка, гу покри на царјут* [V,PM,58].

покриен* adj 'кога врз нешто има ставено покривка' ~ *му вели на јунако: "Еееј синко, ти млогу л'ап ки јадиш у мени, но утри ки ти извадем моите три керки, и трите еден бој, ама покриени, ки са невести: ако ги познаеш... која сакаш сетни земи си ја невеста!"* [V,PM,279]; ~ *и помúна мáлку врéме, и дójдоха змиовéте да вúдет, кадé спú. И кáто вúдеха тáм кáмене покрúен, стори хмú са, чи е чјол'ака, и си рéкоха адúн на друг: "Хájде да гу отрéпеме!" И тузú си рéкоха и зéха кáмене становúти та фăрлеха по нéк* [V,PM,263]; и: **пукрúјн** ~ *сă вúке зăгрáдăнто, шó-ј зă стóка, нé пукрúјно, двóро нă пујáтта, то·-ј убóр* [ПД(126]; ~ кóрда *сă-вúке нă-тăрлуто шó-ј зăгрáдăно, шó лéжăт óфците, пукрúјно-ј то·* [ПД,125]; **2.** изр. **пукрúјн'о· гăс мýјте нé о-пл'ýут** (поговорка = работите треба да бидат обезбедени, заштитени, за да не се случи да бидат повредени или уништени) [ПК,2(190)].

пóкулáj adv 'полесно' ~ *ричé: Тéшку да си óдат зингúнити л'ýди на Господúнова царшти́на. Оти пóкулáj úма да си замúни спартúната курабáрцка уф úглицки ýшите, нúбиле зингúнин да флé-зи уф царшти́ната Господúнцка* [MV-(K),279]; ~ *Да сă уклăвáм?; да сă закóл'ам? – кутрój пóкулáj Гóспудúм?* [MS,t,54]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчýдите лóшо уф сăрцити вáш. Шó-ї пóкулáj да рéчам: ти и прустéни грéхови, úли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Сúн úма пувéл'а наврас зéмн'ата* [MV(K),266].

пóкулájно adv 'полесно', в. **пóкулáj** ~ *рéкал на Ученúцити: ... Пак вéл'ам на вáс: пóкулájно да помúни фóртомата уф úглата, нúбиле зингúн'от на Господúнова цáрштина да флéзи* [MV(K),269]; ~ *шо и пóкулájну, да рéчам на вó бóлниот: ти и прустéни грéхови, или да рéчам: стáни си, и крéни си носúлото, и óди си?* [MV(K),284].

пол adv 'половина од нешто', в. **пулвин** ~ *кóга лигнáле двéте нăвичéрта крáлцкăта ќéрка му-вéле: "Дáли бúло кăсмéт рибáр су-крáлцка ќéрка дă лéгне?" И дéтто: ооop, му-сă-рăсипýва ќéјфут. И кăко лижáле, тáка нé мăрда. И кăди-пóл нóш шó си-имáл нúку пáра – шишт, нă-бигájне* [ДК,-128];~ *и уттáму, кăди-пóл нóш, а, нă-бигájне. Тáму кóга тúшле, áма úма сáт, сáт и пóл пăмпýрут дă-дóе. И óна, чýпăта, зăспáла. Тúа пýсти пáри, тúа дисáгите, ќ-устáнăт пóнáка* [ДК,-132].

пóлạ adv, в. **пол** ~ *вúкạ тóạ-е нéјно. "Нé!", тáа вúкạ. "Móe-e!"... Нạсăд, шó ќи-рéчи сăдọ. Дọ-Соломóн. Цáрọ, тój е-мýдар, тój е-прóчут дạ-кáжими... И-óн вúкạ нạ-шилáто: "Дóнеси едúн мéч и-детéто дéлигọ". Знáчи мýдар. Твá се-вúкạ мýдрọс. Детéто нạ-пóлạ. Тáа вúкạ нéјнọ,ọнáа вúкạ нéјнọ. Он гọ-тéкнạ нáли мýдар, и-нạ-тáа пóлạ, нạтáа пóлạ.* [ЛС(К),110] – системот во остатоците од падежите кај заменките, присутен во повеќето македонски говори, па и во нормативниот јазик, овде е сериозно засегнат, сп. во контекстот: **он гọтéкнạ** наместо: 'нему му текна' (употреба на номинативот во служба на индиректен објект, како и кратката форма за директен објект **го** место за датив 'му').

пола* f 'долен крај на попска (односно од женска) облека' ~ *ети тăрчаха солунските граѓани да го причекат, кој нога му бацува, кој рăка, кој полта* [МС(В),98].

пọлáшкạ f, zool. 'млада кокошка, јарка' [ЛС(К),96].

поле* n 'широко и рамно место (ливади, ниви)' ~ *един цар отбираше јунаци за неговата мома. Отбирането беши, што и направил на полето една дупка 40 адими* (чекори) *шарока и толко дламбока...: "котри јунак излези сос кон да ја прискокни дупката"* [V,PM,181] – лексички архаизам: **котри;** ~ *то-ј сúвичко, мăлéчко пúле, бéли дáмки úма низ нéго. Уф-пóл'то пéе: пăт-пăл'ák, пăтпăл'ák. Гу úма уф-нúвите, нúско лéте и кóга л'ăтнýве брăмче* (објаснување за птицата **пăтпăлóк**) [ПД,126]; ~ *тáтко и ги направú чúзме от желéзо и стáп од желéзо, и тјáнака надјáна чизмéто, земá и желéзни ú стáп нá рăка, киниса, л'убóвникот да гу тéра. Шетáла пóли и гóри, мăра-млóгу до трú годúни* [V,PM,131] – уште една потврда за проширената употре-

ба на множинската наставка **-и** кај именките од среден род: **шета́ла по́ли** (м. 'полиња') **и го́ри**, за ова в. граматичкиот дел; ~ *мори, југријала мисичина,[пу Сер пол'е, рамно пол'е[пу Јуванови рамни двори,[мори, Јувануве вичерале,[сирак Јуван не вичере* [ТГ,97] – во текстот има уште еден случај (потврден повеќе пати): употреба на именска форма во служба на атрибут – **пу Сер пол'е** (место: 'пу Серско поле') [ТГ97]; ~ *до́бро-ама, Лу́:то сă-нăучи́ло о́ти ки-бăга́ли уд-не́го. Ги-уста́ве ко́јсте нă-по́:л'то, до́јде до́ма. Бра́јки ше́ăве уф-ти́й вре́јките, флизе́л уф-ăдна́та вре́јка о́н, Лу́:то. Не-гу-зна́:т о́ти уф-вре́јкăта-ј фле́зăн, не́го гу-зна́:т нă-ко́јсте* [ПД,-163] – во извадокот среќаваме 2 граматички посебности: употреба на перфективен презент: **ги-уста́ве ко́јсте нă-по́:л'то, до́јде до́ма** и употреба на адверсативниот сврзник **него** наместо 'туку': **не-гу-зна́:т о́ти уф-вре́јкăта-ј фле́зăн, не́го гу-зна́:т нă-ко́јсте**; Малецки во Солунско ја запишал редуцираната форма: **по́ли** [MSs,86].

полегна pf 'легна за кратко време' ~ *и как кинисаха, хождаха на пăнтјут. На едно место беха седнали да починат. Момата полегна на неговото колено, да поспие* [V,PM,192]; ~ *го́рǫ-ли, го́рǫ зиле́нǫ, ej-зиле́нǫ, ej-зиле́нǫ,[и́маш-ли с'а́нкą дибе́лą, ej-дибе́лą, ej-дибе́лą,[дą-си-нǫле́гнąм ста́дǫтǫ, ej-ста́дǫтǫ, ej-ста́дǫтǫ* [ЛС(К),130-131]; ~ *мајка му му рече: "Ил'у сину, тој занаат останалу от башта ти, ти да го не зафатиш!" Он мајка не послуша; стана другио ден па отишел на полету да лови. Пак лов не добил и седнал одол една вăрба под сенката; полегнал да поспие* [V,PM,170] – среќаваме посебност во зборoредот: меѓу кратката зам. форма и глаголот е вметната негацијата: **ти да го не зафатиш!**

полека (и: **пулека**) adv 'бавно' ~ *пулека си тера̀j, лудо,[твоја брза којна,[да не ми настăпиш, лудо,[месната ми пети,[меснати ми пети, лудо,[на бајна бајнани* [ТГ,157]; ~ *пулека си тера̀j, лудо,[твоја брза којна,[да не ми настăпиш, лудо,[меснати ми пети,[меснати ми пети, лудо,[на бајна бајнани* [ТГ,157];

полека-лека adv 'бавно, постепено' ~ *ка вика, вика – нито Хасан, ниту Хасаница, и јаз полека-лека си носих мојте овци* [МС(В),93]; ~ *от калугера кату си научила, дека си нахожда неин л'убовник ... полека-лека отишла на онова грат, сос цар'ут дослук фатили* [V,PM,192]; ~ *еден ден и трите самовили ја беха оставили момата сама тамо в дупките, пак те отидоха да уловјат друго некој по пресно лов. Тогас момата ... побегна оттамо. Полека-лека отиде на мајчинии бунари; беши станала веки кату иґупка* [V,PM,195].

поле́ка-поле́ка adv 'бавно, многу бавно' ~ *и Бо́г дадé, прини́ха мăра жената му и поле́ка-поле́ка оздрав'ала* [V,P-M,20]; ~ *сă-ка́чфа то́, дрăсе. Тугáj иднӑ-ме́чка гре́де удна́ка. Кри́вјут кă-ви́жва ме́чката, тăн-гăн, тăн-гăн, пуле́ка-пуле́ка у-инă-кăпи́на сăпикну́ва сле́пјут шо́ зна́? Дрăсе* [ДК,136]; ~ *Тва́ д'а́ти ǫтива́јќи се́днąл, л'а́тно вр'а́ми било́, пǫд-една́ го́рница, ви́ка: "шǫ-не́-г-ǫтво́рą то́пи́смо ас". Дете́тǫ. Ва́ди мǫли́вǫ исе́ą нą-пли́кǫ, пǫле́кą, пǫле́кą, гǫ ǫтво́рел. И-пи́ши о́ти тва́ д'а́ти дą-си-пǫгу́би. Он-гą-ки́ни тва́ и-пи́ши нą-же́нą-му: "Ква́-ќи-до́јди тва́ д'а́ти... дą-гą-да́јши по́мла́датą ќе́ркą"* [ЛС(К),109]; ~ *сă разгăрди и му кажа нишаните; напкун а свăли по-*

лека, полека, си га бацува, си га помажи с ръка [МС(В),98]; ~ *р'éч'и: "јáс за и́зл'а!" гу врӑзаха сăс идна́ хо́ртума, гу пу́снаха пуле́ка, пуле́ка до́л* [MS,t,86]; ~ *нă-лиси́цăта и́-сă-прăјăде́ли ри́би. Лигна́ла нă-ăди́н дру́м и сă-чина́ла са́нким у́мрăна... и е́т-ти ади́н мăтрăпа́с нă-ко́ла нă-тува́рна сус-ри́би вăрве... А-зе́л лиси́цта, а-фăрли́л нă-ко́лта ... Лиси́цта пуле́ка, пуле́ка лăзе́јќи дујде́ла ду-ади́н ко́ш сус-ри́би и ăдна́ пу-ăдна́ си́те ри́би ги-фăрли́ла* [ВК(Пат),285]; ~ *и пуле́к, пуле́к си нара́стуха; д'ăт'ạту... с'е́ на ж'др'ă-пч'ăту, ути́ва, гу хра́ни* [MS,t,31]; ~ *пуле́к, пуле́к си до́јди и то́ј дума́; дур да си по́ј то́ј дума́, цáр'у си би́ш'и уч'е́л по́напр'ăт* [MS,t,35]; ~ *и трӑгнаха пуле́к, пуле́к, си до́ха на Але́ксандра на прутéвуса́та* [MS,t,60]; ~ *пуле́к, пуле́к ма́јка м'ạ нара́сти, м'ạ пу́сна и на ш'кулóту* [MS,t,87].

по́ле́па adj 'комп. од лепа (= убава)' ~ *ама има́ше ину-глида́ло и сă-пуле́ше нă-глида́лто и упи́тфаше: "Глида́ло, ми́ло глида́ло, у-ме́не по́ле́па кóј и́ма?"* [ДК,144] – во контекстот имаме уште еден пример за присуството на архаична лексика во овие периферни говори, сп.: **леп** 'убав'.

по́лес m 'посета, контакт со личност што носи среќа (или обратно) во одредени празнични денови', в. **пулазе** ~ *ни́й и́мме упрăде́л'ăни де́нуве, нă то: де́н сăба́јле кóј ки ти до:, то: тă пулизи́л: кăкóф берке́т к-и́миш, шо к-и́миш до́ма. По́лес сă ви́ке то:. Тиă де́нуве сă: Сви́ти Ра́нгел и ...* [ПД(132)]; ~ *нă-Вăрва́ра а́к-тă пуле́зе (до́ма а́ко ти до́јде) не́кој а́рин чуве́к, шо и́ма а́рин по́лис, це́ла гуди́на ќи-ти-вăрве ле́сно ръ̆бóтта и нă-те́бе и уф-кăшти;* или: *а́к-тă-стре́те нă-сăба́јле, ка́-о́јш нă-о́рне, прӑф нă-пăто, не́кој шо́ и́ма а́рна ду́ша, шо́ мо-ј а́рин по́лизо, ни́што не́ма дă-т-сă-слу́че ло́шо. Сѐ а́рничко ќи-ти-вăрве ръ̆бóтта, ус-ле́сничко ќи-сј-а-свăршиш* [ПК,2(87)]; и: **полуз** – сп. обичај: жената пред да почне да ткае треба да се прекрсти и да каже: *"Боже пуможи! Сус леко да родум!"* (раѓањето се однесува на успешна работа при ткаењето), сепак треба да ѝ помогне некоја жена или дете што има *лека ръ̆ка и лек полуз* [ТГ,363]; **полузут** особено е важен во живинарството, имено на празникот **Св. Варвара,** ако гостинот што прв ќе дојде е со **лек полуз,** кокошките ќе сневат многу јајца, и ќе изведат многу пилиња, ако пак не е *сус добар полуз,* кокошките преку цела година, нема да *сневат*, односно ќе *сневат* малу јајца. За таквиот човек се кажува дека има *лош полуз* [ТГ401]; в. **полизиа.**

по́ле́сно adv 'кога нешто се врши со помалку напори' ~ *удúл, удúл, виде́л адно кри́во му́ле, па́се, нă-пăдин, кри́во... "Е, ре́кăл, те́бе ба́ш сја: ка́ сум углăде́л, те́бе не́ма дă-ти-про́стум". "Е, ре́кăл, и́м, ре́кăл, нă-но́јсте едни́ цилизи́на, и́скар-ци пă, на́пкум, по́ле́сно дă-мă-ја́диш* [ПК,2(224)].

полечка adv 'бавно', в. **полека** ~ *рекал: "Шта ти каза, ама на никој да ни кажјăш, чи, ако кажјăш, ни ште вејке ражда алтанjă". И хи казал полечка: "От змијă је, жено!" Тја рукнала јачо: "От змијă ли је, мăжјо?"* [V,PM,283].

по̣лизи́а f 'среќа или несреќа што ќе ја донесе тој што прв ќе дојде дома на празникот Св. Варвара' ~ *нă Вạрва́ра са́кум Ши́л'ка дă мă пуле́зе, о́т и́ма ле́сна по̣лизи́а*

[ПК,2(166)]; в. **полес**.

по́лиму n 'војна, војска' ~ *"ја́с до́х сăс по́лиму ту́ка, н'е́ма л'а́п да в'е́ними?"* [MS,t,59]; сп. **мурабе́**.

политика f **1.**'итрина'; **2.** изр. **стори (чини) политика** (= омилостиви некого) ~ *пак повтор гу викнал; тогај стана момчету, отиде на царјут, му са поклони дур от земјата, и царјут му стори една политика, знаете, хем му стори место, и седнал при царјут* [V,PM,191] – проширена употреба на предлогот **от** наместо 'до': **му са поклони дур от земјата;** ~ *дошла нетре невестата, фатила и она да му вели на Марин: "добре дојди, господине, здраво живо дома тајфата?" – и да му донесе благото ракиа спрăти адето, и пак го спрати дур вунка. Така и на сите траговци, да речеми, чиниши политика* [V,PM,164].

Политов хану – еден од многуте анови во Солун во кои отседнувале македонските кирации и арабации во минатото, кога не постоела граница [ТГ,424].

по̣ли́ци̣а f 'државна служба (вооружена) задолжена да се грижи за безбедноста' ~ *и-о́н зе́л, пре́д да̣ни-ка́жи о́ти-са̣ бра́т'а̣, зе́л ча́ша̣ зла́тна̣, и-па̣ри́ти и-ча́ша̣та̣ зла́тна̣ га̣-ста́ил уф-чува́ло. И ти́а̣, ква́ си-тъ́ргна̣ли, си-о́да̣т се́га и-о́дма̣ пра́шта̣ по̣-ни́ф по̣ли́ци̣а* [ЛС(К),113]; ~ *са: ти ки-пи́тиш, ки-са́киш, ќ-о́јш уф-Ло́ндун... Ќ-о́јш уф-Ло́ндун, та́м англи́скио кра́л и́ма де́те уф-ко́жа зăви́но. Ти ќ-о́диш та́м, ки-сă-рăзвăртиш укул-пăла́то, ки-ви́киш: о, о до́ктур, о, о до́ктур. К-изле́зе пули́цијата дă-тă-пуви́ке, ти́ рăче́, дă-не́ сă-упла́шиш* [ПД-,147]; ~ *па́ о́де, не́кој ада́м* (чекор) *фăрл'у́ве, па́ ви́ке. О-чујуве пули́цијăта. Оот, му-кăжу́вăт нă-ца́ро. Му-ве́л'ăт: "Чисти́ти ца́ро, ту́кă еди́н до́ктор нă-пắто ви́ке, но́ф до́ктор"* [ПД,148].

поличин adj, компаратив од 'личен' (убав) ~ *јас ки си сăдам, дивојче,[јас ки си сăдам на моми,[ти ки си сăдиш, дивојче,[ти ки си сăдиш на ергејне,[поличните ми момички,[на полоши ми момчијна,[полоште ми ергејне,[на полични ми момички* [ТГ,101]; ~ *ти́а бра́ка ути́шле нă-гурбе́т и си-устăви́ле же́јнте са́ми. То́лку вре́ме ти́а итъ́рвите не́-ă сăка́ле та́а по́мăле́чкăта нивеста. По́ли́чна би́ла. И се́а кă-дă-ă-зăги́нăт? Му-ве́л'ăт: "Ај дă-тă-пи́книме у-бо́чфа дă-ă-чи́ш"* [ВК(Рак),324].

полк* m 'голема воена формација' ~ *по́сле загу́на тва́ те́пăне, тва́ пл'а́чкине, сă-тури́ ре́т. Ама скăра́а-се Буга́рто ус-Гъ́рците за-Со́лун. Стипа́а-се та́м. Пучна́а вујна́. Буга́рска во́јска не́мше, сла́бо нă-Со́лун, да́л' и́мше адна дуви́за, не́мше ајн-две по́лка* [ПК2(218)]; ~ *И ф-то́ вре́ме ади́н по́лк има́л кăм Петри́ч во́јска, не́ би́ла нă-фро́нто, о́на дујде́, дă укупи́ре уд-Мо́крăне пă-зă-Но́во Се́ло, да-прăсе́че Стру́мичко По́ле, дă-за́пре ма́лко гъ́рчкăта во́јска* [ПК,2(222)].

полка f 'вид танц што се играл во аристократските кругови, односно на нивните приеми' ~ *пра́во ко́га вле́гла, ă-ви́шăл ца́руво си́н како и́грăла. Ле́ле, пулу́дăл пу-не́а уд-ме́рăк и су-не́а да и́гра. А-фа́тăл, и́гра по́лка су не́а. Це́ла но́ш-е су-не́а* [ДК,120].

половина* f 'средина' ~ *една змија ка се пушти да ми хапни, като вратот ми дебела; току да ми хапни и един орел сă пушти и га фана за половината* [МС(В),95]; в. **пул(у)ви́н**.

половина-умрент adj 'полумртов' ~ *детету, кату чу така от старио, млогу си оплаши и падна на земјата кату половина-умрент* [V,PM,33]; и: **полови́н умре́н** ~ *гу фӑрли море́ту на сухо... от стра́х са и мени́л, са чини кату полови́н умре́н* [V,PM,8].

положи pf 'стави нешто некаде' ~ *дојде́ ста́рата самови́ла, га најде́ умрја́на, мло́го га пожали́ и не́ са́каши да га зари́и, л'у направи́ еди́н санда́к от зла́то, га кладе не́три а́ф санда́ко, га закара́ на́ вра́х една́ че́шма, га́ положи́, та́мо га остави́* [V,PM,133]; ~ *кату ги положи́ха алта́ните не́три а́ф една́ удаја́, му ве́ли на барли́воју: "и́ди да зе́миш от по́пот ки́лото, да ги ме́рими алта́ните, ама́ да му ка́жиш, ча ки ме́рими про́со!"* [V,PM,125]; ~ *му ве́ли на́ дја́тето: "и́ди да му ка́жиш на ца́рјут, че́три о́ки бра́шно чи́сту са́м да́ гу це́и, не́говата цари́ца да гу мја́си, еди́н л'ап да гу чи́ни, и па́к то́јнака са́м да гу поло́жи на пештја́"* [V,PM,122]; ~ *ламјата си зарадувала и фати да готви секакви манџи за јадени; изготвила сичку, поло- жи трапеза, тури манџите* [V,PM,103].

по́ло́ш* adj 1. компаратив од 'лош' ~ *и а́јде испадна́а куми́тто слубо́дни, пучна́а да́-кол'а́т Ту́рци, да́-фа́ка́т Ту́рци. Са́рди́сат се́лто, ти́а́ шо́-са́ по́-ајл'акчи́ј не́кој, о́т гу-са́рди́са́т ту́рцкуто се́ло, ко-збе́ра́т на-џами́та: "Да́ј-ти не́т ли́ри". А па не́кој шо́-ј бил по́ло́ш гу-ва́рса́т* [ПК,2(217)]; 2. 'неубав' ~ *јас ки си са́дам, дивојче,[јас ки си са́дам на моми,[ти ки си са́диш, дивојче,[ти ки си са́диш на ергејне,[поличните ми момички,[на полоши ми момчијна,[лоште ми ергејне,[на полични ми момички* [ТГ,101].

по́ло́шо adv 'компаратив од **лошо**' ~ *па на́пкунта гу наоги Исус уф И..., да му ре́ка: Ето са лекува; да не си гре́шиш ви́ки, да не́ ти са на́јди по́ло́шо* [MV(K),256]; ~ *па идна́ же́на има́ла бо́лка да кра́ф му тече́ла двана́десет гуди́ни, и но́гу са́ ма́чи́ ут но́гу лека́ри, и му дава́ла са́то има́њо шо има́ла, и ни́што силиме́т не́ а виде́ла, туку́ на по́ло́шо му са́ чини́ла* [MV(K),324].

по́лук m 'раси́пану ице́ врз кое лежи кокошката кога се спрема да снесе јајце' (така запишал Малецки во Солунско [MS,t,86]), споменатава специфичност "расипану" не е докрај точна, бидејќи пологот е јајце што се остава во гнездото, независно дали е расипано, т.е. во првиот период, кога е пресно, тоа не е расипано, а сепак е **по́лук**, дури по извесно време, од стоење ќе биде *раси́пану*; сп.: тоа се остава во гнездото за да ја подмамува кокошката [ПК,2(92)].

полумӑртв adj 'кога некој се наоѓа меѓу живот и смрт' ~ *момата и ужувјала, и на татка и́ жива га закараа. Татко и́, от далеку как га види, от радост полумӑртв са чини и от мӑра час сетника дојде на себе си* [V,PM,64]; ~ *тојнака, как га виде, така шо плачаши, га вели: "што плачеш, мори, така сос едно грозно погледани?" Тјанака заедноч от страх кату полумӑртва си чини. Пак тојнака га вели: "куни си, ... да сечиш от таја мрӑша една парча месу, да туриш да изготвиш"* [V,PM,63]; в. **половина умрент.**

полу́ношт adv 'средина на ноќта' ~ *но фториу вечир трапезата помӑра манџи имаши, и две кандила*

горјаха. И пак на полуношт дојде оно стар от вăнка, пак така му рече, кату на прăмнио вечер, сиреч "хил'ада умреха, хил'ада и един са родиха. Блазе ги ониа, што са родиха, и тешко на ониа, што умрјаха!" [V,PM,84]; ~ *о́на зе́ јатагáнăт и сидна́ узáт у-палхират да чека. Токмо у-полунош палхи́рăт фати́ да-тро́пка, и мо́мата дијна́ јатагáнăт и застана́ пра́фцом* [ВЛ(А j),338]; ~ *навечеро́т најгул'а́мата се́стра сидна́ узат у-палхи́рăт дабра́ни. Около полу́ношт а-фати́ др'ắмка и заспа́. Али Го́спот дадé, даоно́ ве́чăр ни-дојдо́ха харми́јто* [ВЛ(А j),338]; – во приказна од Серско, запишана кон крајот на 19. век (1891) зарегистрирано е присуството на адверсативниот сврзник али: **а-фати́ др'а́мка и заспа́. Али Го́спот дадé, да-оно́ ве́чăр ни-дојдо́ха харми́јто; и: пулу́нуш** ~ *Ти́ испăдна́ле, га́здите, и-о-прăима́ле наго́сте. Та ве́чăр о́ни пă ки-прăви́ле пăржé́шка, има́ле ро́дăно дéте, жéнцко. Тăма́м сă-чина́ло пулу́нуш дујдéле нăре́чниците и пучна́ле дăкăжу́вăт. Пắрвăта рăче́ла: "Е, дéј жи́ва и здра́ва..."* [ПД(151)]; ~ *ќ-о́дăме уф-нă-цáро дворо ки-о́рăме, шо-и́ма жи́во сắто ки-изо́рăме. Каки-ви́дăт тăквó чу́до, оти ни́ о́рăме, си́те ки-испáднăт, ки-испáдне и цáрскăта мо́ма. Уддéле нă-пулу́нуш, ка-зéле живо́тните, ка ура́ле, кадруби́ле, ка ура́ле, ама ни́кој неиспăдна́л, би́ле ле́гнăни* [ПД,154].

полупашник (и: **кускун**) m 'парче дрво што со две јаженца е прицврстено за задниот дел од самарот и се наместува под опашката на коњот, со цел да не дозволи самарот да се лизне напред кога оди по удолница' [ТГ,420].

по́лцки* adj 'нешто што се однесува на **поле**' ~ *ми-кăквó би́ше? Ни́ плăни́нцкǫ, ни́ по́лцкǫ би́ше се́лто Ште́мница. Тăка́ би́ше кути-до́јдăно, ни́вите му би́а кути нă-ритчи́на тăка́, а́ма сă-рăбо́таа. Тумба́рки, тумба́рки сè* [ВК(Шт),288].

полцки изикј* m 'говорот (дијалектот) на полските села во Пазарско' ~ *селту Илицијву... носă вăрдарцки пăртал, амă гу лафăт полцкјут изикј* [МЕ(Р),81].

пол'ка f 'модерна 'женска блуза' ~ *пол'ка сус буфки* (украсни туфки) *и тантели* (чипка) [ТГ,136]; кај Будишевска (од Воденско): **по́л'кă** 'женска облека, нешто пократка од "**скурдел-от**" [BV,134].

пол'уби* pf 'засака (повеќе)' ~ *завчас повелила да ги убијăт, а тја сă указала, чи му је жената. После повелила и нăзи кăштă, барабар с кладнецо, да изгорет и да направет сарајă, в котри седјали с мăжо си и сă пол'убили и миловали от понапрез* [V,PM,283].

помажи pf 1.'помилува' ~ *сă разгăрди и му кажа нишаните; напкун а свăли полека, полека, си га бацува, си га помажи с рăка* [МС(В),98]; 2. изр. **сичките порти ги помаза** (= даде пари или сл. на оние од кои зависи дали ќе се заврши некоја работа, т.е. изврши поткуп) ~ *и сичките порти га помаза, и така сетни искара от конаќут владички пусула за да са венчај, отиде попови викна, отиде и на куумциовите порти чука* [V,PM,70].

по́мᵩле́чук* adj, в. **по́малук** ~ *ти́а бра́ќа ути́шле нă-гурбе́т и си-устăви́ле же́јнте са́ми. То́лку вре́ме ти́а итắрвите не́-ă сăка́ле та́а по́мăле́чкăта ниве́ста. По́ли́чна би́ла* [ДК,150]; и: **пу́мăле́чук** ~ *па, и́ма умира́чка, ăку зе́јнăм ду-у́тре, друјќдéн, дᵩ-у́мрăм, кăту-Суфи́јка как*

не-а-видéк, и ни су-тéп не-ќи-савúјме. Já, Мúци, устăрéл, уд-мéн три-гудúни пýмăлéчук [БМ(Стр),203].

пóмáлко adv, в. **помалцă** ~ *сăдăмдăсéусумдăсé кăшти христијáне и двăтрúјсе кăшти, тăкá нéшто, Тýрци, сéдăм-óсум кăшти Ґýпци úмше. Сúчко úмше укул-стó двă-тринáјсе кăшти. Нéкоо кăшта мóж-д-úмше кăýрто пóвиќе, нéкоо Тýрцте пóмáлко, áма тýка-ј* (станува збор за с. Штемница, Кукушко) [ПК,2(Шт–246)].

пóмалук adj 'помлад' ~ *"јас за пóда у касабáта, за нáјда идúн пóмалук граматúк ут м'éн'ą!"* [MS,-t,68].

помалцă adv 'помалку' ~ *најповикјă ут ветăрут на југ; мигју них сă нăогјăт негјдин повичкјă негјдин помалцă длăбоки долиштă* [МЕ(Р),79].

помамица f 'измама, итрина' [MS,s,86].

помачи (си) pf 'поднесе напори (физички или психички), ~ *така кеманецuата, кату си помачи мло-го да гу стори н'амојут да отговори, та не можа, и царјут му зема главата на кеманецuата* [V,PM,192].

помилóва pf, в. **помилува** ~ *излезé и самá Чингú-дилибéја, сáкаши дá гу изјáди, áма пáк гу помилóва и му речé: "áди úди си тúнака, и јáзе ки дójдам!" Он киníса да úди; тјáнака си зéма сúчките рéнгови и по-нáпрет от нéгу отúде* [V,PM,143].

помилува pf **1.**'сожали (и помогне)' ~ *му вéли: "зашто, мăжу, да не кáжа... јазе казах на сичко селу, ча цáр'ут на помилува, зашто бехми сиромаси"* [V,PM,32]; ~ *кату виде жената му, ча тојнака убогатил млогу, фатила да гу јаде кату червие дăрвоту, да кажи на неа, как чинил тојнака, та толку Господ гу помилува* [V,PM,81]; ~ *Исус гуворú, да ричé: Нé сąм дујдéн за дрýго нúшто, тýку пу óфцити загубéни на Из...-цка зéмн'а. Жéната ка дујдéла, му са пукланú на нéгу, да вил'ála: Афéндо, помúлуј ми* [MV(K),272]; ~ *на тóа врéми, удéки Исус пу пăтут, óдиа пу нéгу двé мúна слéпи шо викáле, ем вел'áле: Давúдуво Сúн, помúлуј нáс. Ка флизé уф кýката, дујдéа кри нéго тúи слéпити* [MV(K)-266]; **2.** 'погали (со рака)' ~ *А пă тáа сéстра-му зал'убúла-се сăснéкуј Арáпин. Ама тúй кучúнта нă-Арáпино ќо-изé:т. Рéкăл: "Ќоизлăјш брáт-ти дă-ти-ј-дукáре кутрúнта дóма, ќи-ј-вăрsuш тú, áс ќ-ó:м, ќо:-зăкóл'ум нéго". Тáа нă-уфчáро, нă-брáто му-рéкла: "ác сáкум тúа кутрúнта дă-ј-дукáриш, ди-ј-пумилý:м málko"* [ПК,2(228)].

помин m 'начин на живот (поставеност во семејството и во општеството)' ~ *кáк ин éј пóминут?* (= во какви околности живее) [ПК(Гăр)]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чинши,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [кýка празна растурена;[нема никуј кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *си-нéмăт пóмин ус-мăжо; úч не нè-ј árин пóминут, зăтóо сме сирумáси* [ПК,2(87)]; ~ *ма насăрчи да зем да написам сè шо можам да научам за селцкјут помин ув Постул* **[МЕ(Р),70];** – младите ако се имаат земено, т.е. ако стапиле во брак *сус мирак,* ако се сакале како *ерген и мома,* нивниот *помин* ќе биде добар, а ако бил *биз мирак, биз срце зимувајне,* тогаш се јавуваат недоразбирања, но по правило без обзир дали се сакале или не, штом *им пумине вениц прако глава* (=

штом ќе се венчат), *легнуват на брашно* (се помируваат со ситуацијата) *и си гледат работа* [ТГ,192].

помираклијă adj 'со голема желба' ~ *достă ј дă видă чувек колку помирăклијă нă чифликјут му бил пустолцкјут бег* [МЕ(Р),85].

помисли* pf 'се присети' ~ *вéчąртą, двą-трóица билú лǫвцúи, кóлку билú, вúкąт: "Слýшąј, кáкǫ мóжи нúą дą-гǫ-зéмме детéтǫ, дą-гǫ-спáсими, нáли". И-пóмислили, ќе-стáвими зąс'áдą. Зąс'áдą знáиш шǫ ќи-се-рéче: пусúа* [ЛС(К),108].

помит m 'направа што служи како метла, на крајот има крпа, со неа се мете фурната во која се пече леб'; и: **пóми [ЛС(К),95]**.

пóмни* impf 1.'памети, се сеќава' ~ *"пóмниш, когá земáх еднá голéма крáпова риба, éту онáја рúба ги докарá тúа алтăни на нáс"* [V,PM,19]; ~ *царјут, как гу виде така пожален, фати да му вели: "ади, зетју, немој имаш гајле! Тинака не помниш, каков татку имаши, ама сос твојта прокопиа за три или четри години си добил сос кила алтăни"* [V,PM,51]; ~ *зимáх адná крýша сус-прáвата рăка, сус дéсната дé. Аппáх ут-тáа крýшта, ká га гризнáх, такá тýка ми-устaнá. "Ајде, вúке едúн'о, да-гу-пýштум прă-мájка-мо, нéка си úде". – "Тăвá, вúке-ј у гудúни, áк о-пýштиме, тóо ќи-пóмне óти тáтку-мо ќи-г-убúјме", вúке дрýг-јо:* [ПК,2(358)] – присуство на архаизмот **прав** 'десен': **сус-прáвата рăка**; ~ *и царјут му вели: "јазе, синку, сам цар. Алтăну ти гу дадох за да ми помниш". Тојнака му вели: "што да ти помн'а, царју? Јазе сам гувидарски син, и пак да ме чини некој таков поклон и таков чест ке да му дадох една шепа алтăни!"* [V,PM,95] – во текстот кратката заменска форма за директен предмет **ме**, се јавува во функција на дативен предмет: **да ме чини таков поклон** (место: 'да ми чини...'), тоа е еден од многуте примери во кои заменските форми за прав и за неправ предмет се мешаат (за ова в. во граматичкиот дел); ~ *да си отвóрии óчите, сос ум да си врати́ш, заштó сáкам мојто úме пак да рабóти, да си пóмни мојта хубавúна* [V,PM,7]; и: **памне** ~ *ác нé знáм нúшто, бáпта сè пáмне, óна сè знáа* [ПК(Грам)]; односно: **пуме́те*** ~ *пéсни, прúкăжнúци; А-а, бре сúно, ми-тăкнýве, а ткá сáма кáк сéднум, кáк-сă-здýмум. Тугáј ќи-пуме́тум, ќи-м-úде на-акăл и ýмрини и жúви, сè-ќ м-úде н-акăл* [ПК,2(253)]; ~ *нé пуме́тум тóлко сúно* (информаторот се обраќа со "сино" кон истражувачот, во конкретниот случај кон авторот) ~ *Тýрско имáне бúше* (се однесува на селото **Планúница**, што се наоѓа на север од Кукуш), *нúа нéмăхме нúви, имáне. Имише тăквú уфчáре, уфчăрúшча, óфци си-пáсаа, óфци си-глéдаа, тúй бúа, дрýги нéмше. Имише тăкá пу-нéкуј, тăкá пóбугáти кăшти, с-úмаа, бýбички сирáнаа* (се однесува на: свилена буба) [ПК,2(250)]; **2.** 'споменува' ~ *му вели: "ох, дјадо, си фатил да ме питаш за Господински работи. За нес работи Госпот знаи. Јаз што знам!" Тогас дјадото, кату го виде ... чја Богово имја помни, му рече:...* [V,PM,179].

по-много adv 'повеќе' ~ *тој ми велише, да не јадам лук, зашто ки ми бол'ат по-много очите* [МС(В),77].

помога* impf 'пружа помош' ~ *риче на неговата л'уба: "първа л'убо, от дека сакаш да помогаш, зашто ми се додеја"* [МС(В),97]; в. пумаге.

помогне* pf, в. **пуможе** 1.'земе учество во нешто (со работа, со пари и сл.) за да му олесни на другиот' ~ *Госпот ми помóгна, добúх не сáмо тáја стóка, што úмам тука но и двáјси гимúа* [V,PM,16]; ~ *л'у ти са мол'а, пусни балдузата ми да им помогни мăра да битисат* [V,PM,62]; ~ *и кога ки ти дојди некоја газа на главата ти, да го туриш перото на вогино, и ниа на тебика можими да ти помогними ништу* [V,PM,96]; ~ *рече: "ајде, вујчо, да направам и за мен хазăр еден кон, да дојдам да ти помогнам"* [МС(В),97]; и: **пумóгне** ~ *ká глéјш ká сă-мáче чувéк, дýшта дă-т сă-скúне, áма шо мójш ká нé мójш дă-пумóгниш* [ПК,2(160)]; ~ *идну-врéме си дóе, жéнта а нáе су-идну-чýжцо чóек. Сă-спýшти тó нă-мéне. Жéнта áнди дă-пумóгне нă-мéне, пумóгна нă-тó прийтéл'ут. И кýчито кă-бéше, сă-спýшти, дáп – гу-фáти прийтéл'ут* [ДК,127]; ~ *нéкуј шо нé сă-л'ýте, нé сă-кáре ус-нúкуј, нé зăвúдуве, сáке дă му пумóгне нă-чувéк...; ~ пумóгни-си сáм, тą и гóспо дă-т пумóгне, рăбóт-си, мáч-се, пичáли* [ПК,2(190)]; 2. изр.: **му вели: "поможи Бог, побратими"** и он: "дај Бог добро" [V,PM,223] – поздрав.

помош (и: **пóмуш**) f 1.'тоа што се дава (односно прави) за да му се помогне на другиот' ~ *уд-нéго нéјкум пóмуш от нóго нăвéле. Ќи-т нăпрáве нéкаа дубрúна стó пăти ќи-т ја нăвéле* [ПК,2(183)]; ~ *пăсéјки óфци нéкуј дéн édна кăпúна сă-зăпăлúла, гулéм óгин испăднáл ут-тáм. Атáм имáло-пă édна змú. Змúта пучнáла, ká фăтúл óгино дă-гóре, дă-пúске, пóмуш бăркáла* [ПД,152]; ~ *един уфчáр си-и-пáсил óфцте. Нą-пладнúнта си-ј-заплăднувáл пут-иднą-дăрвúче, си-лигнáл. Две гáврăјне зéле дą-му-пéјăт нą-глáвăта. Е, чýл иден-глáс: "Пóмуш, пóмуш"* [БМ(Зб),199]; ~ *напкун как чу селото, тăрчаха на помушт кое с дăрво, кое как са најде* [МС(В),74]; 2. 'подршка' (во случајот од Бога) ~ *и мајка му му рече: "... иди, сино, и меника да не ми заборавиш, ча тебика ти имам векы помошник за сичку!" И така пепел'арув син сос мајчините му молитви и сос господинска помош киниса, отиде на чуздина да работи* [V,PM,48]; — сп. обичај: на вториот ден од *Бужиќ* роднините се посетуваат за да си честитаат. Домаќинот ќе го земе *паурчето* со ракија и ќе наздрави: *"Дубре дујдете! Ка је арно Госпуд да даде; динешин ден за ув ного гудини. Госпуд да даде бириќет и касмет; дедо Бужиќ да ни је на помош, и Св. Вашил' сус здраве да прачекме; Нова Гудина ајарлија да ни биде и Госпуд некуја управија да даде!... Здра ми си!" – Сите одговарат: "Спулај ми ти! – Амин!"* – за средниот ден *уд Вилигдин* во Гевгелиско е забележан следниот навик: постарите луѓе ќе се соберат пред вратата од црквата и тука ќе лицитираат за црквенските икони и крстови; откако попот ќе испее: *Христос воскресе,* клисарот ќе го подигне крстот високо, сите да го видат и ќе викне: *"Који има мирак да гу купе? Госпуд ки му даде ного касмет и бирикет, здраве и живот!"*, пр. *"Н.Н. за Божји крст даве две кутли чиница"*. Така се

лицитира и кој ќе даде повеќе нему крстот ќе му го предаде клисарот зборувајќи: *"Нека ти је ајарлија и на помуш!"*. Има селани кои секоја година "го купуваат" истиот светец: *Гошувчуве* – Св. Васил, *Маркувци* – Св. Лазар, *Попувци* – Св. Параскева итн. [ТГ,61]; од истава регија (Гевгелиско) и од истиот автор (Тановиќ) е регистрирана и фонетската варијанта **помоќ**, сп. дел од вечерната молитва: *"Свита Бугуројцо и Свита Нидел'о, на помоќ да ни бидиш, уд лоши работи да на чувиш! Свита Бугуројцо и Свита Варваро, на вас ви са мол'ум, уф ваши рăци душта си ја давум"* [ТГ,306]; кај Малецки: **по́муш'** [MS,s,86].

помошник m 1.'тој што помага при вршење на некоја работа' ~ *му вели така: "ах синку, тинака сос това занајат млогу мăка ке да теглиш, туку... Господ да ти е помошник за сичку!"* [V,PM,41]; **2.** 'тој што е втор човек во одредена хиерархија, заменик' ~ *"мале, јазе ке да идам на чуздина да работам, за да си чинам човек и да зема малку ихтибар, ча, аку седам тука, сè пепеларјув син ке да ми викат". И мајка му му рече: "... иди, сино, и меника да не ми заборавиш, ча тебика ти имам веки помошник за сичку!"* [V,PM,48]; од Солунско: **по́муш'ник** [MS,s,86]; в. **пумага́ч'ин**.

помразни* pf 'настине, измрзне' ~ *нивјастата му отишла на Костадиновата кашта, на Костадинова мајка вели: "варај мајко, миличка бабо, дали ми сакаш тоа вечер на тебе госка да бида, ча имам тузи малко дете без пл'ани, да не гу помразна вăнка?"* [V,PM,228].

по́мрăва adv 'помалку' ~ *и на́з гуди́на сăфт'е́ сăфт'е́ за дад'е́ по́мрăва гро́здинци* [MS,t,4].

по́нависо́ку adv 'погоре' ~ *гу з'е́ј тупу́зу, гу ме́тна на висо́ку о́ш'ти по́нависо́ку* [MS,t,52].

по́навăнк adv 'понадвор' ~ *гу ту́рнуват т'ем'ел'у, гу зва́ж'дат по́навăнк, ги фăрл'ат гриндúт'ạ удго́р'ạ, гл'е́дат – пак ку́ндури и́дат* [MS,t,45]; ~ *"утúдух на перивóл'у за да субе́ра смóкфи и там ви́д'ạх ино́ пúл'ạ маламóсану и р'е́кух да гу фа́т'а и тój пуб'ăгна по́навăнк"* [MS,t,45].

по́нагóр'ạ adv 'на повисоко место, погоре' ~ *ви́д'ạ ино́ пúл'ạ ху́баву, алúс маламóсану; трăч'и́ за да гу фа́ти, пúл'ạту скóкнува, утúва по́нагóр'ạ* [MS,t,45]; ~ *момите... му вел'ат: "варај јуначе, как си дошел тука? не ти е страх от ламјата? Ча мајка и по-нагори ја не виде, дека палиши хурната, за тебе жив да ти испечи"* [V,PM,220] – во контекстот имаме редослед несоодветен на нормативниот исказ: глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата: **по-нагори ја не виде;** ~ *и гражданите послушаха на старојут човек, отвориха портата; ету и това дјате, што вел'ахми понагори, промина, гу фатиха, гу сториха цар* [V,PM,231]; ~ *по́нагóри утúдуха, на́јдуха идúн стáр сăс брáда, рáбут'ăш'и на табáкш'илýку* [MS-t,40]; ~ *и гу устáви н'éг у нóс р'éнт, ш'ту л'áташ'и, сă пукáци тój по́нагóр'ạ* [MS,t,58] – сп. остаток од назализмот, односно од малата носовка: **гу устáви н'éг у нóс р'éнт**; в. **по́нăгóрце**.

по́надламбóку adv 'на пониско место' ~ *и гу сúгна на рáмуту и сăс куш'úја гу зан'éси и гу фарлú по́надламбóку и сă-вăрна да си утúди, да си вéзми лúрата* [MS,t,70].

пóнạдăлéкọ adv, opp. на 'поблизу' ~ *тóгăj мájọрут: "Пýшти-j бре, кýче крáстăву, л'ýjту..." Тóгăj му вéл'ăм јáс нạ-тó другáрин-ми: "Ајде, Гéли, пóбăрзо, чикóрте и пóнạдăлéкọ дạ-стáпнимă* (пишува: скапнимă?), *нé-сạ-знáе шó ќи-на-нáе удсáдин, дạ-н-му-j пạрóла"* [БМ(В),195].

пóнадóл adv 'кон пониско место' ~ *стр'ăднајут брáт утúва пóнадóл* [MS,t,80]; ~ *така сетне га здигна лудојут грендата на рамото, кату едно вратено гу носиши. Оттамо отидоха по-надол, најде еден камин от воденица, му вели на умовитојут: "брате ја го и прасленот"* [V,PM,229]; ~ *тójнака кáту останал тáму аф баúро при смóквите, пó на дóл мáлку úмаши едúн éзер* [V,PM,28]; ~ *кугá пóнадóл гл'éда инá мрăчува, идúн зандáн' и гу пúта пруфúтис Јеримúјас: "нáс мрăч'ува ш'то-ји?" – "нáс-и кóлаш'у"* [MS,t,60].

понаир* m 'голем собир на населението за некој празник, со веселби, свирки, панаѓур' ~ *кату трăгнаха да подат на понаирот, Петку са запр'а на един орман, да си направи лирата, да ја д'уздиса* [V,PM,196]; возможно дека е превид зашто еден ред погоре наоѓаме: **панаир**.

пóнáка adv 'понатаму' ~ *уткăрщýва ину кóмăт, му-дáва. Оде пóнáка, пá гу нăóжда. – "А, бре дéте, дéк ќ-óјш?" – "Ќ-óдăм дă-си-гу-пáлăм кăсмéтут", му вéле, дéцăта глáдни-ми-că"* [ДК,126]; ~ *и уттáму, кăди-пóл нóш, а, нă-бигájне. Оăт нă-бигájне. Тáму кóга тúшле, áма úма сáт, сáт и пóл пăмпýрут дă-дóе. И óна, чýпăта, зăспáла. Тúа пýсти пáри, тúа дисáгите, ќ-устáнăт пóнáка* [ДК,132]; ~ *Мéчкăта фăтú дă-бéга. И дéка ќ-óде? Прáво у-кă-пúнта. Крúвјут вúка: "А бре, нéмуј тýка нé-ă нóси, бре! Пóнáка óди!" Нé, тáа пýста тáму óде* [ДК,136]; ~ *óдăт нă-кăлúвăта нă-пăндарут. Висóка кăлúва, су-скáла că-кăчфája. Нéма пăндăр. И тúа că-кáчфăт нă-кăлúвăта, му-ă-зăспýвăт. Грéде пăндăрут ину-врéме, că-кáчфа нă-скáлта, кóа пýле – двé спúјăт узгóре. И óн му-ă-трăгнýва скáлăта, ă-фăр-л'а пóнáка и си óде* [ВК(Тр),322]; ~ *и вéли на нúх: Елájте пу мéне, и ки ви чúнам на вáс рибáри на л'ýдите. И óни на тóа чáс скóро емúн (веднаш) си уставúле грúпот, утúдоа пу нéго. И ká си приглидná пóнака, а виде дрýзи двé брáтќа* [MV(K),263-264].

пóнан'ётр'ạ adv 'во внатрешноста на нешто, повнатре' ~ *гу тýрнуват т'ем'él'у, гу прáв'ат пóнан'ётр'ạ, ги клáват гриндúт'ạ удгóр'ạ – млóгу длăги úдат!* [MS,t,44]; ~ *му р'éч'и : "ут т'éб'ạ пóнапр'ăт дójди пóпут, вéзми гу пák да гу фарлúш' пóнанéтр'ạ"* [MS,t,70]; ~ *тогас тој и клатнал хортомата, та гу пуснаха. Си завратја оттамо, отиде понанетре, најде четиријси удаја.. тамо најде три моми прехубави, штото сос забите бесер точили* [V,PM,220].

пóнапр'ăт adv (компаратив од **напред**) – 1. 'порано' ~ *му р'éч'и: "ут т'éб'ạ пóнапр'ăт дójди пóпут, вéзми гу пák да гу фарлúш' пóнанéтр'ạ"* [MS,t,70]; ~ *пулéк, пулéк си дójди и тój думá; дур да си пój тój думá, цáр'у си бúш'и уч'ел пóнапр'ăт* [MS,t,35]; ~ *по-напред да пијах вода не можах, да јадам хлеб; да јадах карпус, ми трăпнуваха* [МС(В),76]; ~ *зет'ут киниса от три дни сетни и пак три дни по-напрет отиде на цар'увите конаќа*

[V,PM,36]; ~ *ер как да бида друмут и ако не е като по-наприд, ама па сѐ си устанува оживен сус људа* [ME(P),72]; ~ *ја нáјди, ја ни нáјди, јас ни знáм, си дóх пóнапр'ąт* [MS,-t,43] – отсуство на прашалната честичка 'дали', што се третира за посебност на балканските јазици; **2.** 'попрвин' ~ *óти ки бúди нóгу и гулéм кąд Бóга; и вúно и ракúа да нé пúи, и ут Сфéти Дýх ки си зéви дáрут óшти уф сăрцито бидéки уф мáјка му... И он ки удéл пóнáпри ут нéгу су Сфéти Дýх* [MV(K),294] – збороформатa **бидеки** ја чува глаголноста: **уф сăрцито бидéки уф мáјка му** (= кога беше во утробата на мајка си); ~ *манџ'óт и пóнапрăт' утúди у думá и прáи на ж'инáта* [MS,t,78]; ~ *рáну за стáна ут спан'éту, за сă óмуја пóнапр'ăт'* [MS,t,65]; ~ *а тýка да си одáви, а тáмо, далгúте гу извадúха понапрет тáмо, дéка сáкаши ... гу фăрли морéту на сухо*[V,PM,8]; **3.** 'побргу' ~ *и кáк гу видéха мóмите Кулýфа, сúчки на нóга станáха от рáдост и којá по-напрет да му речѐ: "добр'á дójди!"* [V,PM,10]; ~ *имам друг еден деф, којто е бăрзоходник. Ки гу извадам да си припуснити: кој ки излези по-јунак, да дојди понапрет, ки му дадам момата* [V,PM,45]; в. **пóнăпрéди**.

понапрешин* adj **1.**'поранешен' ~ *на третта вечар пак му донесле измитчијте мо малко вичера и малко видоло, т.е. една ронка вичера и колко една искра видоло, па гу питале куту понапрешните вечери. Он му рекăл: "Што имум на софрата пред мене, тоа касмет е и на децата"* [V,PM,266]; **2.** 'последен, важен' ~ *на тóа врéми, дујдé идéн пијáн човéк на Исус, му дукимáсаши на нéгу, и му вéлиши: Дидáскале, кó-ј пувéл'а пóнапрéжна и гулéма на нóмуто?* [MV-(K),258].

пóнáпри adv 'порано, пред другите' ~ *úди и Пéтрос... шо óдиши пу нéгу, и флизé уф грóбут, и а глидáл сáванити шо стóиа тáму, и пукривáчката шо му имáло навръс глáвата, не бúло су сáванити, тукý сáмо бéши брáну кýп на иднó мéсто. Тóга вúки флéгąл и другјут Ученúк шо дóшąл пóнáпри на грóбут* [MV,K,336]; ~ *úлим тóа шо флéва ут врáта, тóа и офчáр на óфцити. На нéгу му утфáра капицúата, и óфците му слýшат нéгувуто глáс, и на тúи óфци а вúка на úмито... Да кá ки извáди вúи óфци, óди он пóнáпри, и óфците óдат пу нéгу* [MV(K),319] – во контекстот имаме случај за нерегуларна употреба на заменските форми, конкретно: заменката за дативен предмет **му**, употребена наместо формата за прав предмет 'ги': **óфците не му слушáле на нúх** (м.: 'не ги слушале на них').

понапукóшин* adj 'тој што дошол подоцна, задоцнет' ~ *ка умрąкнá вúки, вéли стопáнут ут лóзито на нéговуто пúтруп: Вúкај на аргáтити, и дáј му на нúх ákут му, да зафáти да плáтиш пишúн ут напукóшнити дур на прăвнити* [MV(K),314] – во илустративниот текст имаме употреба на предлогот **од** со посесивно значење: **стопáнут ут лóзито** (м. 'на лозито'); карактеристика што југоисточните говори ја споделуваат со западното наречје, а се работи за влијание од балканската јазична алијанса; ~ *как си дујдéле и прăвнити, умдисáле шо ки зéмат пóвики; и на нúх му дадé пу двé грóшови. Кáк и зéле, фатúа да си лýтат на стопáнот, ем вел'áле: Вúа пóнапукóшнити шо чинúле идéн*

саáт, и на нúх су нáс тóкму [MV(K),315].

пóнáпăкон adv 'подоцна' ~ *óна ка утúшла и кажá на Ученúцити шо си удирáле и плакáле; па óни ка а чýле óти жúв, и сă видé ут нéа, нé верувáле. Да пóнáпăкон си кажá на двé мúна ут нúх шо удúле пу пăтут* [MV(K),333]; и: **понапкум** — кога се *слави служба* се чекаат гости коишто ги послужуваат со кафе и ракија. Кога веќе ќе дојдат сите *на кои се надејат* (тие што ги очекуваат), домаќинот ќе ѝ рече на домаќинката: ~ *"Ајде, чинувајте азăр, а тија што ќи дојдат понапкум па ки ји чинме кабул. Не са карме"* [ТГ,210].

понарахат adv 'поспокојно' ~ *си-утúдух дóма, растувáрих магáриту врąзáх улóвиту, му-дадóх мисирлăк да-јáдат, г'и-устáвих... сą-најáдух зéлник, х'ич' нé-ми-бúш'и слáтук, вăнка дăж'ą'и-ш'и, пусéдух мăра и си-лигнáх, сą-разбýдих, слýшам дăж'ą'и, кáпк'ити кáпат, си-лигнáх пóнарахáт* [ВБ-(Нег),339.]

пóнасам adv 'поваму' [MS,s,86].

пóнатáм adv, 'потаму', в. **понататак** ~ *и сегá óдąт, óдąт. Сл'áгали ąт-плąнúнąта и минáвąт кáо, тáą рéкичкą гóри, чúстą, пóтąчéтą тáму, нáли, тéчи вóда, се-нąпúли вóдą, л'áтнą вр'áми и пóнатáм мáлку, сéднąли пąт-еднá гóрницą (гóрницą вúкąти дúви крýши нáли, тúи мąлéчкити)* [ЛС(К),114]; ~ *имáло нéкоą врéме трýјца брáте. И-тúй трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, гистимнúло ду-нéкоą вудăнúца. Иричéли: тýк ки-прăспúме..., пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтáм* [ПД,167].

понататак adv 'потаму' ~ *са чини кату бустан сас либиници, пак тја са чини падарин, гу и чувала. И ету татку и приближи ду неа и ја пита, без да ја познаи: "Ej падарин, дали си видел от тука да проминат две млади?"... И тој нити либиница и јал, ниту понататак отиде, са вăрна назат* [V,PM,279]; ~ *тогáс дјáволут му вéли: "úди си понáтáтак ке да нájдиш дрýг кату мéни; негу да гу питаш!" И тój киníса пак на пăтју да úди* [V,PM,147]; ~ *понататак отидоха, забиха гребенот на земјата и на Бога се верно молиха двата: "Боже тос гребен тука да са чинит тес зимби сите трăни и кл'уча, та да не можи човек да промине приз тука"* [V,PM,240].

пóнгóре adv 'укажува на повисоко место', в. **погоре** ~ *стрéшто глéдат адúн кójн пáсе, рăве кójно сýу трéва. "А-бе кójн, árăнто сă-забráве ли?" - вúке сјáа урáчо. И вăлко тáм. "А -а, вúке кójно, сă-зăбрáаве já. Ас ká-бúх млáт: órне, órне, нă-чéза, нă-чéза, нă-шпиéта, нă-шпиéта. Сјáа устăрéх, аднá клóца ми-ддéе и тýк ќи-с-ýмре, вúке". "Сјáа, вúке, ќ-ит-изéдум, вúке вăлко". "Ош пó нгóре ќ-óдме, дрýк шó-ќ кáже, вúке, урáчо"* [ПК,2(Ним–265)].

пóндóле adv, в. **пóдóл** ~ *нą-трéтјоą дéн пá, óш пóндóле óдăт, глéде аднó прăкăршино кýчинце, кýтре. И нéго о-фáште ус-стáпо, и нéго о-зúме и нéго о-клáве уф-кулúбата* [ПК,2(Ним–262)].

понéже conj 'бидејќи' ~ *На дорă му имало един кавак (топола), на нег направил гн'аздо и четри години прил'атовал там. На сетнăтă годинă един ден жената му прала на дорă. Тја вăрх купан'атă оставила си пăрстен'а и, понеже хи завикало горе детето, оставила си там пăрстен'а* [V,PM,285]; ~ *млóгу беши богат, којто иман'ето нéгову немаши крáј, али понéже Господ не му дадé*

чéду, и за това́ мло́гу си молиши на Бо́га [V,PM,7] – уште една потврда за присуството на адверсативниот сврзник **али: иман'ето не́гову немаши кра́j, али поне́же Господ не му дадé чéду.**

по́ниску adv **'подолу'** ~ *"с'é напо́сл'ạт м'ён'ạ да и́диш', да ни по́ш' ни по́висо́ку, ни по́ни́ску"* [MS,-t,58].

По́норе, и: **По́нор** (уште се викаат и: **Еле́шките ду́пки**) top. 'две пештери, понори во околината на *Елес*, Драмско', според J. Иванов "таму се губат водите од Зрновското поле, над самата утока има огромна карпа како со нож пресечена; од стсл. **поноръ**, образувано од **по-** и **-норъ**; со редување на кореновиот вокал **-ниръ** во *нириште*, сп. стсл. **нирьць** 'понор, пештера', струс. **новръ**, река *Нур;* сп. *нирец* 'вид птица, гнурец" [ЛИ,Ми...,176]; во кукушкиот говор запишавме: **ну́рке (сă)** 'кога оди се плетка во нозете'.

по́нăва́кичка adv 'ваму' (со чувствен однос) [ПД(131)].

по́нăго́рце adv 'на повисоко место' (со чувствен однос) [ПД(131)].

по́нăна́ки adv 'потаму' ~ *ни́jă ка́ пăтува́ме, ка́ пăтува́ме, а́дно вре́ме ко́га сăмна, па́ нă-тва́ ме́сто. По́нăна́ки не́-сме знăjа́ли дóдме. Усăмна́, па́ та́м, нă а́дно ме́сто, Же́нцко му-ви́кăт, ф-Же́нцкуто по́ле* [ПД,172]; ~ *нăто́ă другáро вéл'ум: "Ле́гни уф-та́а кăпи́на", сă-бутна́ме та́м, ле́жи ту́ка. По́нăна́ки не́ма мăрдăне. Лижа́ме, лижа́ме, адно́ вре́ме, ка́ нăзăjдé слăнцăто ти́ă сă-пăрбра́ нă-до́ло. Ajде, тăргна́ме cjа́ зă-ф-се́лто* [ПД,172].

по́нăна́м adv 'потаму', в. **по́нăна́ки** ~ *ви́кум: "Вýjко, ду-на́ште дă-пу́штиш а́jн чувéк уд-ва́ште... дă-ми-зе́ме ру́би нă-ме́не и-се́стра-ми и же́нта дă-до́ат ду-ту́ка". Тóă чувéк уддé и ми-дунсé. И-же́нта дуjдé. Ви́кум: "Дă-ми-дуне́сиш три́ ли́ри па́ри"... Мо́рум дă-и-уста́вум, дéк к-о́м по́нăна́м* [ПД,173].

по́нăпре́ди adv 'порано', (в. **по́напр'ăт 1.)** ~ *ама-пре́д дă-ста́не, о́ште три́ де́на ка-устăна́ле, дуjде́ла е́дна ґу́пка. Зна́е о́ти чувéко ки-ста́не нă-читири́jсто дéн, зă-три́ де́на дуjдéла о́на по́нăпре́ди, нă-мо́мăта гă-нăкăра́ла д-ин ле́гне нă-ску́то, да-по́ште* [ПД,164].

по́нăстриди́ adv 'кога нешто се наоѓа не на крај туку на средина' ~ *"Е, а́jде, мури́ ку́мо ли́со, дă-м-уднéсиш нă-ре́кăта и а́с дă-фа́тум ри́би". Уддéли нă-ре́кăта, лиси́ца му-вăрsа́ла нă-вăлко ăди́н ку́п нă-па́шкăта и му-ве́ле: "Фле́зи по́нăстриди́, о́ти та́м и́ма по́гуле́ми ри́би"* [ВК(Пат),286].

по́нăтăка́ adv, в. **понататак**~ *ка́ бига́ме, уд-Нима́нци ка́ излизе́ме ни́ă уддéме нă-на́што се́ло, нă-Плăни́ца. Плăни́ца по́нăтăка́ е, о́на не́ би́ше зăпа́л'на. Си-пумина́ме, вуjна́та сă-би́т до́лу не́л'. Ни́ă биз-вуjна́ бе́гме. Пу-на́с не́мше дă-пу́кат, а́ма по́л'то го́рише га́ре* [ПК,2(Пл–250)]; ~ *А-зе́л лиси́ца, а-фăрли́л нă-ко́лта ... Лиси́ца пуле́ка, пуле́ка лăзе́jки дуjдéла ду-адúн ко́ш сус-ри́би и ăдна́ пу-ăдна́ си́те ри́би ги-фăрли́ла... Мăтрăпа́зо ни́што не-пикăса́л и гини́ш-гини́ш си-вăрве́л по́нăтăка́* [ВК(Пат),285]; ~ *сă-упна́л те́гле, те́гле и ку́п! сă-скина́ла жи́лта и вăлко тăнгăрă-мăнгăрă сă-тăркăл'а́л нă-до́ле ча́к ду-ре́кăта и ема́н не́-сă-удăви́л. И тăка́ ку́с, бис-пăшка си-трăгна́л по́нăтăка́* [ВК(Пат),287]; ~ *стăну́ве де́тто, о́де. Уддéл, ту́ка ше́ти, ф-то грáт пи́ти, по́нăтăка́ ше́ти, пи́ти и о-нăjдéл Ло́ндун. Нăjдéл*

Лóндун и са:-питáл дéка-j цáрскăта пăлáта [ПД,148] – удвојувањето на предметот е позната појава во југоисточните говори, но не е доследно спроведена како во западното наречје, сп.: **Нăjдéл Лóндун и са:питáл** (м. 'Го најдел...), но еден ред погоре: **о-нăjдéл Лóндун**. Во пунктот Ниманци ја забележивме скратената форма: **пóнткá** ~ *"А бé кýче, вúке урáчо, árнăто сă-зăбрáве ли!" "А-а, сă зăбрáуве já. Jác, вúке, ká бих млáдо óфце чýвах, дóма нé пýштах нúшто, е сjáа, вúке, устăрéх ма-испăдúа уддóма". "Е, сjáа ќи-т-изéдум, вúке пák вăлко". "Нé, пó-н-ткá ќ-ójме, óш адúн дă-пúтме, рéкăл урáчо"* [ПК,2(Ним–266)].

пóóдysáт' adv **временски:** 'подоцна' ~ *já ти гу úди цáру, прумúна сăс з'éнт'уфцéту, му вил'áт: "áдибé Ќел'éш', óш'ти тук си?!" "é, ш'тó да прáв'ą ... такфóс халáт ш'ту ми дáди цáр'у и jác пóóдysám' да дójда"* [MS,t,35].

пóотsăди adv 'на крај, назад' ~ *нą свéкурут бухчăлăк, нą свекăрвата еднóшка, нą чтúри дéвире, нą сúте бухчăлăци, нą зóлва, нą чúн-му, нą-вýjку му, нą нéгувут тéтин, нą кýмут (пóотsăди)* [ИГ,116]; ~ *уд-идну врéме сă-скăчúа нă-иднă-угурúна. А ждрéбито устáна ysáди нă-нúвjата, náсе пóysáди. И вúкна ждрéбито: "Мájко, чéкăj-мă!"* [ДК,138].

пóп m 1.'свештено лице (од православна вероисповест)' ~ *идúн пóп утúди на удинúцата да м'éли пш'инúца* [MS,t,78]; ~ *поп куту секуј поп, му веле: Не знам оти нема Св. Стујан, ама, ако сакиш, дај ми една овца па да ти клам едно име, што го пише уф сите калиндаре. Тоа прастанал на ваја работа, дунесуве една овца и дубијве име Јован* [ТГ,26]; ~ *му р'éч'и : "за ти дáм идná лúра, тóс пóп да гу вéзмиш' на грабóт, да гу занис'éш' "* [MS,t,70]; ~ *булгáрскă и грăцкă пèнт пóпуви сą стóриха* [ПсС(З),64]; ~ *пóпут, кăк тимн'акóсувáш'и, утúди при н'éја, и кл'éпна ас укóту* [MS,t,67]; ~ *и пóпиту там хазăр' , ги винч'áха* [MS,t,13] – за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај едносложни именки: **пóпи** (уште и кај именки од ср. род) в. поопширно во граматичкиот дел; **2.** изр.: **пóпо дą ти вúкне** (= клетва – кога на некого му се пожелува смрт) [ПК,2(188)]; **дáj-си пóпе жé:нта** (= кога од некого се бара премногу, пр. работи што и нему му се потребни) [ПД,137].

попала* pf 'побара' ~ *как ги попалаха јуруците козите, дојдоха на Солун и зимаха ил'ам от пашата да отепат кăде ки најдąт харамиата* **[МС(В),**73].

попáра (и: **пупáра)** f **1.**'вид јадење, попарен леб прво со врућа вода а потоа со врућ зејтин' – се јаде наутро [ПК(Гăр)]; ~ *сýj зáлци сăпупáрăт ус-врéла вóда и шăрлáн* [ПК,2(87)]; ~ *тој ми велише да не јадам попара, нито луковина* **[МС(В),**77]; **2.** 'јадење, што се приготвува од вода, оцет, зејтин, пипер, пиперки и сол' [MS,s,86].

пóпадна pf 'падна, налегна (во случајот: слана)' ~ *ráно сланáта пóпадна,[пред сáми ден Илинден,[па ми-попáри, попáри,[сè по-полéто трéвата,[и по-горáта шýмата,[лéлин áман шýмата* [ПК,2(236)].

попáри (и: **попаре**) pf **1.** 'кога кожата ќе дојде во допир со врућа течност' ~ *ąмáн, дéтто сја: пупăрú рăкта, сáке да-м-тýрум зијтúн;* ~ *лудојут кату отиде на гората, за един сахат и дошел сос три товара дарва, у дома разтовáри, и зел един гол'ам казан и клал вода да са топли. Водата беши заврјала харно. Тогај зева мајка му да ја умуј, ја попари чисто* [V,PM, 228], ~ *нези, на котри ни може да млејă воденицата, да угреет един казан вода и да јă изсипат по каменето: и дјавола шта попарет, и воденицата шта замлејă* [V,PM,282]; ~ *и му вели лудојут на умовитојут: "јазе, брате, ја умух на мајка главата ú и л'у ја омух, отворила устата и сакаши да јади, зех и јаз едно ице, ја дадох да јади". Тогас умовитојут познал, ча ја попари тој мајка му* [V,PM,239]; ~ *дјáкут и диспóт'ут, сă пупáр'ąха и умр'ăха* [MS,t,68]; ~ *гă-гледáле нă-рéт мájкă-му. Дóбро-ама, то: пó-мăлéчкио мáлко чăпăршăк бúло, без акăл. Ка-дујдéло рéдо нă-нéго да:-глéде мájка-му, зă-глăвăта д-ин-измú:, гă-пупăрúл, умрéла... "А-бре Лýдо тú шó ин-нăпрăвú? Тú мájка, ричéл, са:-пупăрúл мијájки"* [ПД,161]; **2.** 'кога наесен растителноста ќе ја зафати студен бран, што ќе ја смежури (во случајот кога ќе падне слана)' ~ *рáно сланáта пóпадна,[пред сáми ден Илинден,[па ми-попáри, попáри,[сè по-полéто трéвата,[и по-горáта шýмата,[лéлин áман шýмата* [ПК,2(236)]; **3.** – **(си)** 'почувствува лут мирис' ~ *мишката... сос самоладу, си намака пашката, и пак оттамо отиде на червен пипер, си упипели пашката, и сетне утиде, дека спјаши царјувата мома... пашката и ја бутна нетри на носот; момата от пиперот кату си попари, еднош кихна* [V,PM,204]; **4.** изр.: **на душата ми попари** (= почувствував пријатна возбуда) ~ *фати да казува на мајка ú: "ах, мила мале, динеска небету ми чини вредна, да видам доброто халвацијче и от неговата гиздава рăка да земем блага халвичка! Ами, мале, тој не е момче на земјата, тој е ангел и, л'у гу видох, на душата ми попари* [V,PM,56]; скратената **форма се јавува со обратно значење: мă-пупарú** (= кога човек неочекувано ќе слушне нешто многу непријатно) ~ *тиą лáфуве шо ми-ј кăжá, мă-пупăрú* [ПК,2(179)]; во клетви: **пу-дрóбо дă-тă-пупáре** ~ *тăкá ги кăлнąт жѐнте нą мăјшто кá сă кáрąт зă-пáри* [ПК,2(189)]; **пáри, пáри, до:-пупáрąт** [ПК,2(188)]; верување (суеверие) – ако во некоја куќа има болен *уд баба-шарка* (сипаница), кога се перат алишта не смее да се вријат, зашто може *баба шарка* да биде во облеката, па ако се таа *пупаре* тешко на тоа семејство [ТГ,128].

попаси* pf 'кога добичето јаде трева, ја кине директно од земјата, но за кратко време' ~ *достигнаха ду ламината земја при ливадите, пуснаха таму мулитата да попасат малку. И јунаците седнаха, хесап чиниха* [V,PM,44]; ~ *ка усамна, пуштиха коните на зелена ливада – коните да попăсат, а они малци да илиндисăт* [МС-(В),95]; и: **пупáсе** ~ *спригнáх, урáх, ми-са-пријáди, запрéх улóиту сиднáх, си-најáдух, пák урáх, сéтн'и г'и пустúх улóиту на-плáднина, пák г'и-пасúх, утúдух на-рéката г'и-пóх... пá г'и пупáсих улóиту, г'и-збрáх и трагнáх да-си-дохóж'ą'ам дýр дадóм* [ВБ(Нег),339].

Попвасил'ова Кузн'а top. 'ковачка ра-

ботилница во Горно Броди на К. Попвасилев'; сп. лексички архаизам: **кузн'а** [ЈИ,Ми...,176].

попие pf 'голтне течност (во случајот вода)' ~ *нашел тамо двете овци, спроти как му каза нај-малката мома; отиде нетри мрачива, вјахна чарната овца, отиде на долна земја у една стара баба на гости, поиска тамо вода да попие* [V,PM-,221].

по́пијáн adj **'тојшто испил повеќе алкохол'** ~ *é, вá ни́вăта, ричé, вá зéмјăта, вá трéвăта е-нéјна, нéјно чéдо. Кóлку дă-и-трéбиш, кóлку дă-ă-чи́ниш, тá пák ќи-ни́кни. Тó му-ј нéјно чéдо. – Хá, мájкăта, пóпијáн испăднá ут-ни́х пóпăмитли́ф* [ВЕв(Кор),305].

попика́и pf 'исфрли урина, се измоча' ~ *на прóсикат му дојдé рашитувáни, óтиде на потрéбно мéсто да си рашéта. Остáви кривáкот на зéмјата та фáти да содварзýва чакши́рот, за да попикáи. Тогáј харамúата му земá кривáкот и побегна оттáму* [V,PM,189]; ~ *нá оновá брјáст дојдóха еднúа базирѓáни сóс четирúјси товáра нéшто тимјáн и вóсок, под сéнката разтоварúха и седнáли дá почúнат. Они л'у седнáха, тójнака на брáта му вéли: "брáте, мéни ми сá пикáи! Ки си пóпика от тýка"* [V,PM,126]; в. **пупика́ва (сă)**.

попи́та* pf 'распраша' ~ *и го принéло, та отишéл при мóмите на сарáе, похлóпал, та изл'áли и трúте при нéк сас еднаквá премéна, еднакăф возрáс, еднакво лúце. Попитáлú го: "Е, што úма?"* [V,PM,275]; ~ *и ханжúата, му кáзал: "Ето нóзинáка ч'орбажúа, нó шта гó продадé зарáт ходаéта, óти л'у кój приспú фаф нéа, ни осăмновашја. И порýкали ч'орбажúата на хáна и гó попúтали, кóлку гу тéра, – и чорбажúата му казал: "хил'áда грóшја"* [V,PM,-254-255]; ~ *пák тójнака отúде нá кóн'у, са попúта, и кóн'у му вéли: "сегá да ми вјáхниш и, кák ки промúними от злáтната јáбăлка, да глéдаш да искúниш едúн дáл ú да побéгними, чá áко усјáти лáмјата, и тéбика и мéни ки ни изјáди, хич нéма селјамéт!"* [V,PM,113]; и: **пупита** ~ *Гулéмиат: "Јáс аку-не-бéк нúшту нă-мóжикте да-нąпрáвите". Дрýјќăт: "Тăкá...", нáчи* (значи) *пувăрзáни бúле. Ајде, цáрут ќи-арéше вá рăбóта. Оат нą цáрут сукéрка-му. Рąдóсин цáрут е, шо напрąвúте? – сéга дą-вúјмă нą-кóгǫ припájѓа. И пупитá сăте кój шо рăбутú* [БМ(В),196]; ~ *урáчут сăчудúл -- чудúл и си-рéкăл нă-ýмут: "Аj дă-вúдме и вó мурąфéт нă-дéуту" и зăурáл тăкá, кá му-кăжáл стáрицут; кă-извăдúл три-читúри брáзди, дéду Гóспут гу-пупитáл: "Е, му-вéле, сă-нăсмијýва, кá ти-сă-пýле сéга урájниту?"* [ВВ,309].

Попкостово лувиште top. 'име на место покрај брегот на Дојранското Езеро, семејството **Попкостови** таму имале **лувиште** (рибарска колиба)'; се наоѓа во локалитетот **Рăт** [КД,65]; **Попкостови** имале и друго **лувиште** што се наоѓа во локалитетот **Црнила** [КД,65].

Попкочево лувиште top. 'име на место покрај брегот на Дојранското Езеро, семејството **Попкочеви** таму имале **лувиште'**; се наоѓа во локалитетот **Малéчка калдăрмá** [КД,65].

попла́чи (си) pf 1. 'се расплака' ~ *царјувата мома кинисала да иди и пак на мајчин гроб са поплачи, и пак от гроб глас са е чуло: "Немој плачеш, мила керку! Л'у дека имаш*

закопани двете прачки, жäлтата да земиш и сос неа цaрjувото дете да гу учиш. И кату ки са научи, после теби ке ти сака" [V,PM,276]; ~ *"от то вечер аку останеш трудна... и аку родиш момче и да нарасни, тогас да му дадиш пäрстено да ми тера, да ми најди". И така жената зема пäрстенот, поплакоха и двaминатa, и така си разделиха един на друг* [V,PM,55] – во текстот имаме проширена употреба на предлогот **на** наместо 'од': **и така си разделиха един на друг; 2.** 'се пожали' ~ *отúваши по нéкој пäт на брáта му да си попláчи за нéшто* [MSt,13]; ~ *и сичката околиа отидоха, са поплакоат на цaрjут от них. Цaрjут прати млогу аскер, дека да ги најдат харамиите да ги утепат... Сички ги отепаха; Дили-Димо сам остана, виде, ча инак не можи да чини сам на царските човеци са придади* [V,PM,66]; и: **пуплаке** ~ *ох, милна мале, милна мале![на кого ме устави, милна мале?[дали ме пурасна и суриди,[па си риче стиге гајри,[она може сама да се гледе?![ти са суриди и киниса,[ама не питиш и за мене,[как ки пуминум, век да викувум:[на кого дерт ки си кажум,[на кого ки са пуплакум* [ТГ,264]; ~ *aj, утúшле уjáзут, ма-а-вäрзáла кäрблäта нa-вóлкут зa-пáшкäта, гу-пуштúла уjáзут... вóлкут му-са-скинáлä пáшкта и истäрчáл. Му-са-пуплaкáл нa-кума-Лúja: "А, кума Лúе, мóр вúди сäм бис-пáшчичка!"* [БМ(Сар),203].

попов* adj 'нешто што му припаѓа на попот' ~ *jугрицала рана звезда,[брке место да кундисе,[место не ја харисуве...[харисала, биндисала,[ф-тиja попови jудаjи,[тамо има ду две баби,[ду две баби кавеџиjки,[две нивести измитчиjки* [ТГ,52]; ~ *тогас нивjастата му си оплашила млого и лу дojде кривата самовила, цaрjут ja вели: "ади да тja видja, ако можиш да погубиш попов сина, момата ми да ja земиш, и цар да ти сторja на моето место!" Фати да вика крив самовил: "ох, дека е попов син?"* [V,PM,226]; ~ *oj ти Кóл'o, бáбин Кóл'o, бáбинуто дéте! зáшто шéтäш бáбин Кóл'o, пу-Пúрин Плäнúна?[бáба ќи-тäжéне, Кóл'o, зä пóпува ќéрка* [ДК,156].

пóпóвики adv 'повеќе' (со удвоена компаративност) ~ *кугá ja вúд'ą мäш'тихá-jи сäс пýлна фýта мáламу óш'ти пóпóвики изил'énca* [MS,t,63].

попорасне* pf 'стане поголем, одрасне' ~ *Дäштарчинката, като погол'ама, скрила паритja, што хми оставил тато хми, и тä такмила сичкитja потрäби на кäштäтä... Синчато кога попорäснало, пак го питала: "Да си имаш, брача, пари, што ќу си купиш?"* [V,PM,291].

попошта pf 'исчисти главата од вошки'; в. пошта ~ *Свäти Ѓорги хи рäкал: "Ми сä боиш, äз ќу кортолисум тojä момä: ти иди дома си, пак момата нäка дojдä да ма попошта дур да ламjä от морä излäзä!"* [V,PM,288]; ~ *като пасла говедата, паднала хи и сja тарколила, та утишила в еднä долчинкä... видела там, чи седjала еднä бабä. Момичката хи рекла: "Белки, бабо, најде тук еднä питинкä?" Бабата хи рекла: "Ни сум, синко! Ела да ма малко попоштеш!"* [V,PM,286]; ~ *отúде да га тéра тýка-тáмо, га нáјде и га вéли: "óх, мúла сéстро, кáк си чинúла дури вéки царúца? Тóлкос Гóспот вéки ти милýва, ú*

ја́зе по́вики ти милу́вам. Ле́гни си ма́лко да ти попо́штам. И тја́нака ле́гнала. Тогáс сéстра ú га удави́ и га зари́ на дво́рот [V,PM,133]; и: **пупо́ште*** ~ *Не́кој Ара́пин сă-кă-жа́л куту пилива́н, пă скри́л-се ф-не́кој баи́р, ф-не́кој дрắмки; гле́де ка́ ќи-до:-ла́мата. И то́о зу:лăва́л-се, ре́кăл: "Aj măр мо́ме, дă-мă-пупо́штиш ма́лко", и лигна́л нă-ску́то нă-та́а мо́мăта* [ПК,2(Мор–229)]; ~ *"Е, шо́ ќи-т дăру́:м?" "Не́ма дă-мă-дăру́виш, ре́кла, да́ј дă-т-пупо́штум ма́лко", нă-цăри́цта и́ ре́кла. Ка́ да:-излắже? И сја: ви́ке: е́л ќи тă-пупо́штум. Та: пă легна́ла, легна́ла да:-пупо́ште* [ПК,2(Пл–259)].

пǫпра́(в)ǫ adv 'кога нешто е сигурно точно' ~ *ти́ја гле́дат дја-гǫ-да́дат дете́то на́ли, не́-е за-пари́ рабо́тта сéгја. Та́а бо́гатја фами́лиа била́. И-гǫ-да́ли на-ти́ја тарго́фцити. Тарго́фцити нја-кој ќја-гǫ-зане́сат, гǫ-зане́ли нја-цáрǫ, нја-фарја́он пǫпра́ǫ. Не́мал д'а́ца. И тва́-д'а́ти порáсналǫ, а́ма било́ мно́гу му́дро, и́тро* [ЛС(К),110]; ~ *ви́ка: "Пре́ку ја́мчитǫ, ви́ка, пре́ку прǫзо́рчитǫ вле́зе, ви́ка, еди́н га́лап и-ми-се́дна нја-ра́мǫтǫ, пǫпра́вǫ нја-де́сноτǫ ра́мǫ да́же, ви́ка, и-ас, о́п! дја-гǫ-фа́тја и-о́н си-ле́тна, искочи ǫд-прǫзо́рецо"* [ЛС(К),111] – во истражувањата на долновардарските говори (и теренски и од материјали) односниов глагол (**искочи**) го немаме констатирано.

по́пук (и: **пу́мп** односно **пắмп**) m **1.**'трага од папочната врска (на среде од стомакот)' ~ *ни́ă по́пук гу-ви́киме. По́пуко* (и: *по́пко*) *ка́ гу-вắрте, бắшка́ е о́н, а куре́мо ка́ гу-бо́ле – о́н цел'о. И куре́мо мă бо́ле и куре́мо мă-вắрте, гу и́ма то́о. Во́да ак прă-пи́јш, тугáј о́н зе́ме дă-сă-прути́ве и не́ма дă-би́јш кут ка́ си би́л* [ПК,2-(Грам–238)]; ~ *гу пи́та по́фтур: "ш'то́ кла́ди да сă пука́ци?" "кла́х риж'е́нуту на пу́мпу да сă пука́ц'ах!"* [MS,t,51]; ~ *пắмпу мја були́* (= ме боли стомакот) [ПсС(З),64]; **2.** 'центар на нешто' ~ *му вили́: "ти да по́ш' на иди́н распắнт' да с'ắш' бустанлắк ... за с'ắш' и три глáвн'ја на-по́пуку, кугá за ви́диш' да пу́снат да́луви, тугáс да зна́ш' , ч'ја ти сă плат'е́ни гр'ắхувету!"* [MS,t,43]; **3. изр.: по́пко мо-ј вắрзан та́мка** (= постојано оди некаде) ~ *нă-си́н-ми по́пко мо-ј вắрзăн (зăви́јн) уф-каави-не́то* [ПК,2(188)]; **мă-вắртише по́пуко** (= ме болеше стомакот); со исто значење: **сắрцуто мă ја́де [ПД(115)]**. Прави впечаток дека во заглавните зборови **по́пук,** односно **пу́мп** како рефлекс за големата носовка среќаваме **о**, односно **у,** иако нормалната замена за споменатата носовка во југоисточните говори е **ă (рăка).** Оваа нерегуларност би можела да се објасни како **лабијализација; освен тоа** во формата **пу́мп** забележана во Солунско се присутни и траги од назалниот изговор: **на пу́мпу** [MS-t,51]; паралено со **пумп,** Малецки од Солунско наведува и **пắмп.**

по́пăвăли́ја m 'жител на с. Попово, Дојранско (за жал сега во Грција)' ~ *то́о шо́-ј ут-Пупо́во о-ви́кме по́пăвăли́ја* [ПК,2(87)].

по́пăмитли́ф adj 'поумен' ~ *е́, ва́ ни́вăта, ричé, ва́ зе́мјăта, ва́ тре́вăта е-не́јна, не́јно че́до. Ко́лку дă-и-тре́биш, ко́лку дă-ă-чи́ниш, та́ пак ќи-ни́кни. То́ му-ј не́јно че́до. – Ха́, ма́јкăта, по́пијан, испа́дна ут-ни́х по́пăмитли́ф* [ВЕв(Кор),305].

пор m, zool., Mustela putorius 'мало диво животно, се храни со јајца, пилиња, испушта непријатен мирис' ~ *кулк-а́дна ма́чка-ј, сă-кри́и уф-зе́мта, и́ма ло́ша ди́ра, сма́рде но́го* [ПК,2(87)].

пóра f 'возраст, често во споредба меѓу возрасни' ~ *нă ко: пóра бúше?* [ПД(117)]; ~ *адна́ пóрạ бúхме ус тéјк-ти* (= на иста возраст бевме со татко ти) [ПК(Гăр)].

пора f 'железо среде главината на тркало од коњска кола, таму влегува осовината' [ПК,2(87)].

поранка* f **1.** 'наредба' ~ *отидоха царските л'уди пак на цар'ут, му казаха, ча сфăршиха поранката му* [V,PM,33]; ~ *рекла крал'у на крăпачино да му најди 40 јајца с по еден зајк нетре... сиромах крапачин, си отишел кахăрлиа да ја вели на жена му: "ох, мила жену, как да чинам јази сиромах, зашто крал'у ме наричја тешка поранка, да му најда 40 јајца с по еден зајк нетре"* [V,PM,243] – во контекстот имаме пример за нарушена конгруенција: субјектот е од машки, а предикатот (л-форм.) во женски род: **рекла крал'у на крăпачино** (со повеќекратни проверки утврдивме дека се работи за нефункционирање на категоријата род – за ова в. во граматичкиот дел); **2.** 'желба, соопштение' ~*"ету виа тука имате млого имани и пари, ама вашиот син млого са мăнчи тамо?" Кату чу така уврјајката му вели: "ох, господине, дали скоро за поиш тамо?" И тој вели на неа: "истина, јазе пак скоро за пода тамо, ча имам млого поранки тамо, и, ако сакаш да му зан'а нешто, дај ми да му занесам"* [V,PM,225]; **3.** 'совет' ~ *кату свăрши татко му порăката, са прости сос сичките пријатели и сóс домашните си, придадé си душата на Бога* [V,PM,7]; ~ *и кату гу сечиши дăрвото, кăлниши Адама и Еву, велиши: "така от Бога да најдат Адам и Ева, што не послушаха Бог, што им порăча, л'у престăпнаха неговата порăка, та сега и ниа са мăчими тука гладни и жедни!"* [V,PM,64].

по́ра́но adv **1.**'некогаш, одамна' ~ *мăлé-чка вăрчва, уд зéма нăпрáвăна, по́ра́но уф-н'а: млéко дăржáли, мáсло; úма рăчки двé, ут три-штúри кúла, пéт* [ПД(120)]; ~ *зă-мáндрите нај-лóш е Дубрувéно* (име на ветар што дува во Дојранско), *óн дý: ут-Крýша, ут Сýрл'ăво, пóгулéми дăлгú* (брановi) *прáве, ги-рăстýруве мáндрите, лéсите ги-судéруве и тăкá рúбите избéгувăт. По́ра́но нóго штéта прáвише, ти: гудúни нé дý:* [ПД,129]; **2.** 'побрзо' ~ *да нé чéкиш дă сă стéмне, да си дóји по́ра́но* [MS,t,15]; ~ *и тăргнáме ут-Сикúрник, тýк ут-Кулéшино, то: пăт прáво зă-Мókрина. Уддéме, Мókрина прáзна. Нăсилúли сă-тáм нáште бижáнци по́ра́но, по́áрните кăштички тăкá фăнáли. Нúй прáво нăкрáј адна́ по́вирáн кăшта бутнáме-се, кулк данé-сме нă-мигдáн* [ПК,2(221]; ~ *двете деца на човекут си спале заедно. По големјут станувал порано. Коа да виде, пăрвната састра, от как јале кукошката, един алтăн паднăн до главата на брат мо* [V,PM,274] – употребата на кратката форма **мо** наместо 'му' не е превид на запишувачот туку резултат на асимилација и контракција од дативната форма 'му' + акузативната 'го': **мо** < му го, **возможно** дека потоа се проширила односнава употреба и се јавува **мо** наместо 'му' и во случаите како: *брат мо* (?).

по́рас m 'студен полноќен ветар'; во други говори: 'полноќ' [BV, 135].

пореди* pf 'истера нешто по ред' ~ *братјата ú ка дошле, поголемјут ú брат тискал на вратта, не можел да а отворе. Сите осум братја са поридило, не можеле. Нај-малечкут,*

ка са напнал, а отворил [V,PM,269] – случај со нарушена конгруенција: субјектот во множина, а предикатот (л-фор.) во едн. ср. род: **сите осум братја са поридило; за ова в. во граматичкиот дел.**.

пори́ни* pf 'исчисти' (со лопата) ~ *за му кла́да пл'а́ва да ида́т, за ч'е́ш'а о́луве́ту, за по́рина ахýрут* [MS,t,65].

по́рнува impf 'убива'; сп. ~ *за т'а по́рна* (= ќе те убијам) [MS,s,86]; значењето што го наведува Малецки може да биде и пошироко : удира со остар предмет, пр. ако волот удри некого со роговите.

поро́ди* pf ' "донесе на свет", роди' ~ *и се́тне мома́та са огоди́ за еди́н дру́к от се́лоту и са ожени́ и породи́ до три́ си́на, што́то сега́ чјол'а́к ка́ту тјах не́ма на јуна́сту, што́ са врјадни да ди́гат ду пе́тстоти́н оки́* [V,PM,260]; ~ *Соломо́н би́л му́дар. И-о́на́ вр'а́ми има́ло по́родили́н до́м. Дв'а́ же́ни, една́ же́на́ ту́к, една́ же́на́ та́м, уф-една́ со́ба́ и-со-сре́ќата се-по́родили́. Едната же́на́ те́шко спи́ела́ уф-са́н* [ЛС(К),109].

по́родили́н adj 'нешто што се однесува на пороѓај' ~ *И-о́на́ вр'а́ми има́ло по́родили́н до́м. Дв'а́ же́ни, една́ же́на́ ту́к, една́ же́на́ та́м* [ЛС(К),109].

Породска Добрава top., сп. **добрава** 'млада, силна, несечена шума', одосниов стсл. збор се јавува и како **дубрава,** т.е. големата носовка се јавува со нерегуларната замена: **о**, или **у (според Ј. Иванов) [ЈИ,Ми...,114].**

по́рта f **1.** 'широка врата низ која се влегува во дворот или во куќата' ~ *дру́гајут д'е́н' хо́ж'да д'а́дуту на ма́лкајут бра́т на по́ртата* [MS,t,80]; ~ *как б'а́гаш'и пу сука́ку, ви́д'а́ ина́ по́рта утво́рина* [MS,t-,56]; ~ *ш'е́таха, ш'е́таха но́с д'е́н', вич'аро́т фта́саха на по́ртата на на́с ж'е́на* [MS,t,68]; ~ *му ве́ли: "ка́к ки вле́зиш, л'у не́три от по́ртата и́ма е́дна че́шма жи́ва во́да. Ти са мо́л'а, на́ ти и едно́ шише́нци, да нал'а́иш ма́ра во́да"* [V,PM,122] – во текстот се забележува нерегуларна употреба на предлогот **од** наместо 'зад': **не́три от по́ртата** ; ~ *сă ту́рна удго́р'а ут по́ртата смо́ла на вра́х мума́та и ја смули́ удго́р'а дур до́л* [MS,t,64]; ~ *до́јди о́сим са́тут и по́пут ч'у́кна на по́ртата* [MS,t,68]; ~ *па́к хло́пна по́ртата; то́ј и́ вили́: "ко́гу ч'у́ка ва́нка?"* [MS,t,68] – употреба на формата за директен објект **ко́гу** наместо номинативната 'кој' (**ко́гу ч'у́ка** м. 'кој чука'); ~ *кугá утиди на по́ртата, сă убрнува, кугá гл'е́да: ч'ув'а́к* [MS,t,55]; ~ *утиди да ти направи пант', да ти утфо́ри и по́ртата, да по́ш' пра́в'а на парадисути* [MS,t,57]; ~ *ви́ди ино́ сф'атиlу на крајо́ с'е́луту, утиди на по́ртата, чу́кна* [MS,t,15]– беспредлошка употреба на додатокот за место: **на крајо́ с'е́луту** наместо 'на крајо́ од се́луту'; ~ *и то́ј си битиса п'асн'ата и ста́на да си по́ј; т'а ут го́рнију сука́к, то́ј ут до́лнију сука́к и сă ч'атиса́ха на по́ртата* [MS,t,27]; ~ *но́ка биде́ки на та́а де́н ина́ ут суботá, и по́ртити биле затфоре́ни, та́мо шо би́ле Учени́цити, субра́ни за́рди стра́х ут Чифу́тите* [MV(K),337]; ~ *и тугáс си р'е́ч'и Кра́л'у Ма́рку: "н'а́-сни в'е́јки за ж'ивот!" и па́дна сă уклава́ и така́ му уста́наха ко́кале́то на по́ртит'а* [MS,t,39]; – во последниве контексти имаме употреба на множинска фор-

ма: **порти**, како pl.tt., бидејќи портите по правило имаат две крила; **2.** изр.: **бла́га́та ду́ма цӑле́зни по́рти утво́руве** (= толерантниот и коректен однос можат да помогнат да се реализираат некои замисли) [ПД(137)].

портокалци m 'тој што продава портокали' ~ *така момчету, кату јунак што беши, са соблече и приближи при нивјастата да ја фати. Тогас нивјастата му вели: "бре портокалци, ошти малко не си потрапал"* [V,PM,192]; ~ *кату промина от пăнтјут, един продавал портокали. Тој портокалциа беши едно момче лично* [V,PM,190]; в. **пуртукала́**.

портокалцијче n, dem. в. **портокалци** ~ *Тој портокалциа беши едно момче лично. От млого хубавина, што имаши портокалцијчето, царската мома гу и викнала гори да купи портокали* [V,PM,190].

португер (и: **прутогер**) m **1.** 'човек задолжен со гласно викање да им пренесува на луѓето извесни соопштенија од власта' (во минатото); кај Будишевска (од Воден): 'човек што соопштува за смртта на некој сограѓанин' [BV,135] – очигледно дека објаснувањето е премногу ограничено; **2.** fig. 'подбивно за човек што зборува многу гласно' ~ *рăзвикал се алúс прутóгер* [ПК(Ал)].

поруќа* pf 'повика' ~ *и ханжúата, му кáзал: "Ето нóзинáка ч'орбажúа, нó шта гó продадé зарáт ходаéта, óти л'у кój приспú фаф нéа, ни осăмновашја. И порýкали ч'орбажúата на хáна и гó попúтали, кóлку гу тéра, – и чорбажúата му казал: "хил'áда грóшја"* [V,PM,254-255].

по́ру́нтӑф* adj 'со многу влакна' ~ *им-ричéла óти нă-сúте к-им-клáшки óште пóýбави ут-нúнте шоúмаа. Вăлците кăндисáли. Лисúцта зéла ăјн-кýп кăлчúшта, им дјуздисáла пу-ăднá пáшка, ém пóдлăга, ém пóрýнтăва* [ВК(Пат),-287].

по́рџие* n 'сад од кој се јаде, чинија' ~ *прăвúа ручóк, сиднáа, пуручáа, му-вúка: áj, ричé, вó пóрџиито зéви-го дă-му-нóсиш нă-тó шó нáј мúј мúло, нáј мúј мúло. Гáздата му-вúка, знáчи нă-жéнта-му дă-му-нóси* [ВЕв(Кор),304].

порăнче pf **1.**'даде порака нешто да се стори, нарача', в. **порăнчова** ~ *и му порăнче пак: "утрината да дојдиш да сфириш, да играја хоро, ча млого биендисах тојто сфирини!"* [V,PM,197]; ~ *детенто, кату чу така от ќусету, му вели на ќусету: "побратими, татко ми и порăнчел, сос ќусе човек да не куноштисам"* [V,PM,202]; ~ *пăк на дрýгиј дéн порăнчеа, л'áп да мјáси, да гу пéчи, ама да é ниту печéну, ниту непечéну* [V,PM,132]; ~ *кату ја удри тричетри бозлугани, мечката фатила: "аман, брате" да вика. Тогас ја остави и тој жива мечката, та ја кладе тамо пак да чува, хем ја порăнче на неа: "е бре, мечко, кој да промине приз пăнтјут да гу не бараш и ништу да му не чинии"* [V,PM,215] – прави впечаток редот на зборовите: како и порано што имаме нагласено, глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата: **да гу не бараш и ништу да му не чинии**; и: **порăнч'и*** ~ *и нóс сăт' дójди икимџ'ијата и порăнч'и на измиќáрката* [MS,t,13]; ~ *порăнчáх дạ ми кýпјạт тјýтјун* [ПсС(З),66]; ~ *ги над'ăнаха крилáта и му порăнч'и на д'ăт'ạту "с'é напóсл'ạт м'éн'ạ да úдиш' "* [MS,t,58]; ~ *н'éса порăнч'ах да ми*

дунисáт ýтр'ạ п'éт' хил'áда укă ви́ну [MS,t,68]; ~ *и пурăнч'и на ж'инáта-му: "ýтр'ạ сабáлин да гу разбуди́ш' з'éнт'у да пój на кóзит'ạ!"* [MS,-t,17]; ~ *един ден от скол'уту как идиши, на пăнтјут беха изл'али три јуди самовили млого стари, кату џадјаси, да ја вел'ат: "момичка, мила хубава,... дали си казала на мајка ти вчера што ти порăнчахми?"* [V,PM,218] – во контекстот имаме две граматички посебности: **а.** употреба на зам. форма за директен објект **ја**, наместо дативната 'и́': **три јуди самовили ... да ја вел'ат**: и **б.** употреба на номинативна форма наместо вокативна: **да ја вел'ат: "момичка, мила хубава"** (м. да и́ вел'ат: "момичко, мила хубава") [V,PM,218]; односно без траги од назализмот: **порăча*** ~ *га ви́де мăжо и́, ча са чýди, пáк га порăча: "сакăн жéну, млóгу да са чуваш да не кáжиш на нéкој!"* [V,PM,30]; и: **порача** ~ *порача на жената му, неговата пушка да га не продаде́ на друг авџиа* [V,PM,40]; ~ *маштеа хи, като видела толко руба, каскандисала и утринта, като сја научила, у-де хи ја, пратила сојăтă си дăштерја да пасе оловето и хи порачала, да идjă на нози мјасто* [V,PM,286]; **2. – (сă)** 'се договори' ~ *сă суби́рат ш'и́ч'киту ут дванáјситу аратли́ци, сă порăнч'аха ... да пójат за дрăвá* [MS,t,48].

порăнчова impf 'дава порака, искажува желба' ~ *и утрината стана чилиби Теодорак да ходи на цăрквата, хем порăнчова на жената му, вел'ајке: "динеска, жену, да сториш манџи харни, ч'а ки излеземи на трифирич дур на Караборун!"* [V,PM,166]; и: **поранчова** ~ *тогас тја фашта, на један сандук клава сестра и́ отдол, и отгори клава имани и алтуни, и му поранчова на арапинот: "сега как за го здигниш оттука сандукот, хич да не си починиш"* [V,PM,235]; сп. примери без назален призвук: **порăчова*** ~ *пак тојнака, што слушиши на земјата што са чини, и чул така, кога ламјата порăчоваши на неин бăрзоходец* [V,PM,45]; ~ *ох, ами кога виде така она мома, каква душа имала аџеба, да гледа сестра и́ обесена и нејн живот доврăшен, и оно деф да порăчова така: "мари, ету ти кажувам, ошти едноч татку нема да видиш ниту мајка!"* [V,PM,62].

порăчува* impf, в. **порăнчова** ~ *л'у сегá ти порăчувам: ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозјá, бахчи, кăшти, олóви и другу, што и́мам фрéт ... да си отвóриш óчите, сос ум да си врати́ш* [V,PM,7]; ~ *боса мома река прегазила,[шо и зела ду два златни српа,[да нажниjе росна дитилина,[да наране јунакова којна,[ем гу ране, ем му порачуве* [ТГ,164]; и: **пурăнч'ува** ~ *на иди́ну ж'инáта-му пурăнч'ува: "да ни гл'éдаш', мăнџ'и, млóгу скăмпа ѓулн'ýк, ýтр'ạ за сă нájди пóскăмпа"* [MSt,47]; ~ *нóс д'éн' му пурăнч'ува на ч'убáниту: "ýтр'ạ сабáлин, кутрú за дój да навúка на кóзит'ạ, тут ед'éнсăнăс на кýчантáта н'éка гу изидáт!"* [MS,t,17]; ~ *хóж'да на кáфинéту ... с'éднува на карéглата и пурăнч'ува иднó кафé* [MS,t,83]; **2. сă пурăнч'ах** 'се решив' – според Малецки [MS,s 94]; пологично: 'се препорачав'.

пос'áj pf 'фрли семе на обработено, изорано земјиште за да никне – посее' ~ *пушти́ли го кури́ро до-до́ма. Же́на-му ви́ка: "На-та́а ни́вичка, ви́ка, о̨дé, сварú сно́шти чени́ца, па-о̨дé да-га-пос'áj, ви́ка, да-га-зари́и". – "А зна́м, ви́ка ас де́ка-е ни́ва̨та"* [ЛС(К)123]; и: **пусее** ~ *"ним ми раздигај јадови,[јадови моји дертови,[чунки са малце мојите,[а што да правум и сус твоји?" – "Хеј, море, лудо и младо,[тури ги в десна пазуха,... изорај рамни дворове,[пусејај моји јадуви"* [ТГ-,100] – заб. треба:...'*моји јадуве*'.

посака pf 1.'побара нешто' ~ *царју̨т пак посакал от катарци̨а да му докара педа човек, лакот брада да има. Тогас тојнака отиде на жената му, га вели: "мари жену, царју̨т сака да му најда педа човек, лакот брада да има". Тогас жената му му вели: "за това гајле бериш? Това е нај-колајна работа"* [V,PM,80]; ~ *едно́ де́те и една́ се́стра зе́ли еди́н во́л и оти́шли на-орма́нът. Като-оти́шли та́м, го-закла́ле на во́лът. Дошла́ ме́чката и посака́ла ме́со. Ти́е му-рече́ли: "Ако-ни-да́деш едно́ ме́че, ќи-ти-да́деме ме́со"* [ВС(Гр),294] – во текстот среќаваме употреба на предлогот на во служба на директниот предмет: го-закла́ле на-во́лът (ова особеност се поврзува со ароманско влијание); и: **пуса́ке** (**пусака**) ~ *они вичерале и сакат да легнат,[тоги што си веле Стујанува мајка:["Земи си, Стујане, зилен бардак вода,[да не ти пусаке младата нивеста"...[јоште глътнувајќи и душа си даде* [ТГ,99]; ~ *му-тикна́ло д-о́де у-плани́нӑта де́ка тӑрлӑта дӑ-пуса́ка уд-уфча́рите да́-му-да́дӑт ма́лку бини́ца зӑ-дӑ-сӑ-нӑпи́е* [ДК152]; ~ *му-сӑ-мо́ле: "Ама́н, ми́ла ла́мичке! Тӑ-мо́л'ӑм, уздра́ви-ми-гу си́н-ми. Та́а ниве́стӑта ве́ќе ше́та, ше́та, не́-гу испу́л'ва си́н-ми ич'". – "Е, се́га, зӑ-тфо́јто а́тӑр ќи-ти-г-уздра́вӑм. Ќо́јш ќи-му ка́јш нӑ-си́н-ти то́а: Оти ми пуса́ка но́гу па́ри, му-ве́ле, мӑ-нал'у́ти"* [ДК,123]; **2.** 'побара девојка за жена' ~ *пре блазе ти, бела Јано,[пре блазе ти на тебика,[как си растиш, бела Јано,[ем сус мајка, ем сус татко,[миґу девит милни братја,[ја пусакал бела Јана,[ја пусакал – млади Стујан* [ТГ,201].

по́са́кан* adj 'се кажува за оној што ужива повеќе симпатии отколку другите' ~ *бил бо̨га́т чо̨в'а́к. Ка́ко̨ го ви́каа са́мо и́мито? То́а̨ во̨ кни́гити го́-пи́ши, во́ ца̨рко́вни кни́ги. И има́л де́ва̨т си́на̨, а̨-на̨-на́јма́лкиа̨, се́ко̨е на́јма́ло е по́са́ка̨но̨, а̨-о̨но́а̨ вр'а́ме би́ли о́фча́ри* [ЛС(К),110].

по́сала́м adj – комп. од **салам** 'добар, убав' ~ *ни́а̨ сјаа не́јкиме дӑ-фа́тме тук не́каа по́сала́м кӑшта, ми́слиме дӑ-сӑ-вӑрниме па́к до́лу. Се́дме та́м нӑ-мира́та. Арно-ама виде́ме, прӑви-де́ме сӑ-бутна́ме уф-а́дна вира́н кӑшта* [ПК,2(Ним–261)].

посат* m 'оружје' ~ *на мајка му пак вели: "ами мале, ко татко ми беши ав̨ци̨а, дека му са пушките и другите посати?"* [V,PM,41]; ~ *влезе аф халету да си турни водата Дили-Димо, најде време, си сотвӑрза рӑци̨те и, кату излезе вӑнка, сос един јумрук утепа един ц̨елатин и му зема посатите, и сос она посати утепа повики от хил'ада душа* [V,PM,66]; и: **пусат:** ~ *елбет су то пусат они шу гу имиа тогај: пушки криминлиј или су капцули... можиа сӑл да-ј заплашат на дивите прасијна* [МЕ(Р),77]; ~ *рӑбојтӑте сӑ миниј̆а: му сӑ зе пусатут (немӑ*

изим дă носăт пушки и кăлăчки а ками и револjă пăк дистур) [ME(P),88].

посестримка* f 'пријателка, другарка, блиска (како сестра); **посестримките помагаат на свадба'** ~ *татковото му имáни около две-три годúна гу продадé, гу изjáди сос побрáтимиту му и сос посестримкúте: тој останá кату прóсик гол* [V,PM,7]; в. **пусестрима**.

посечи pf **1.**'убие со нож' ~ *и заеднóч jуродúса на врăх т'áх и посéчи от нúх осоммúна* [V,PM,21]; ~ *на брjастот имало едно гн'аздо от тези гол'амите пилцjа; змиата сакаши да ги изjади. Тој как виде, така извади неговата сабjа, jа посjачи змиата, jа оклава* [V,PM,222]; ~ *хајде дошло врéмjа да úдат на бáн'ата сос други мóми, и детето сос тjáх. И като застáнало нá вратата, заспáло, пáк ќосéто го пóсечи сос нóжjа и са скрúи* [V,PM,258]; ~ *тогаj дjадото му вели: "хајде, сину, да jа објасими нивjастата, да jа делими пу половина". Тогаj фати дjадото, jа објаси за една вăрба на дол глава, та зема остра сабjа, здигна рăнката да jа посечи* [V,PM,175]; ~ *малкото дете источи неговата остра сабjа, да еднош jурудиса на врăх ламите, достигна само две-три посечи; другите как видоха, ча за си изгубjат животат си, фатиха да бегат* [V,PM,225]; **2.** – (са) 'почувствува голема немоќ' ~ *и заедноч фатиха двата да бăлват, и кату бăлваха, от неговата уста излеваши грах, а от царицата баклава. Тогас тојнака вика на царjут: "скору ела, царjу, да видиш, кој jади баклавата!" Царицата от бăлвани млогу са посjачи и са чини кату полумăртва* [V,PM,61].

посин adj, opp. на 'мрсен' – домаќинката за празникот *Бăдни вечар* приготвува: *посна сарма* (= сарма без месо), *суке сарлиjа, кисела каша* (од брашно и оцет), *сусамница* (= баница со сусам), *фасул'* (сите јадења се посни) [ТГ,81].

посúнето n 'дете доведено во семејството од друго семејство, но го чуваат како да е родено тука' ~ *И-гǫ-дáли на-тúą тąргóфцити. Тąргóфцити нą-кój ќą-гǫ-зąнéсąт, гǫ-зąнéли нą-цáрǫ, нą-фąрąóн пǫпрáǫ. Нéмąл д'áца. И твá д'áти пǫрáснąлǫ, áмą билó мнóгу мýдро, úтро. А пǫштó пǫсúнетǫ детéтǫ, нą-фąрąóн женáтą, сега женúти, знáчи мнóгу билó ýбąво, кąкǫ си-зąл'ýбилą у-нéгǫ и-гǫ-нąпáѓą сегá* [ЛС(К),110].

пóсип m 'брашно со кое се посипуваат корите кога се сука' ~ *дă-нé сă-лéпат кóрте туру́в-си пóвиќе пóсип. Има бăшкá пóсип зă-баклăвá. Он éj ус-ирмúк, шикéр и урéе* [ПК,2(87)].

посипа pf 'посоли нешто ситно' (пр. брашно), в. **пусипува** ~ *по грозди време и собрала една кошничка грозди, и со една игла зарната ги дупиши и на дупките дребна отрова посипа* [V,PM 213]; ~ *лáмjата са оплáши и гу избăлва цjáл човéка, áма умрjáнт. Тој га вéли: já го ужúвéвам, já сéга ти закóл'увам!" Лáмjата úмаши éднó шишé жúва вóда, земá, гу посúпа мăра нá ýстата; човéкот ужjувjá* [V,PM,145]; ~ *јазе ки ти донесам на тебика едно шише жива вода. Кога ки умра, – зашто мени ки ми закол'ат, – тогас тинака живата вода да ми посипиш: јазе ке да ужјувеам* [V,PM,98].

посирумаф* adj, opp. на 'богат' ~ *уднăтре имája: тримój, удáj, чăрдáци, мутлáци, ќирáли, мусáндри и дулáпи. А уднáдруф: гулéми двурój, ăрój, пујáти, кучúни, плéмни и гулéми ăмбáри. Имája и пóсирумáсите, áма нé тáка* [ДК,154].

пóситн'ạ (< посетне) adv 'подоцна' ~ *пóситн'ạ пруминá идúн ч'убáнин ... и си р'éч'и: "милúч'ка сфитá Бугурдúч'ка си сл'ála и ти на зим'áта да ш'éташ'?"* [MS,t,23].

поскăпија f 'кога животните трошоци растат, скапија' ~ *имиш чино син за жинејне,[жени си го, чино, ваја јесин;[ваја јесин, чино, јефтинија,[ја ду друга, чино, поскăпија,[чиница је чино, кăкличава,[ракија је, чино, шпиртил'ава* [ТГ,370].

по-скору (и: **поскоро**) adv 1. 'побргу' ~ *ти са мол'а по-скору да ми пушташ писма, за да си научам здравјето ти* [V,PM,48]; ~ *арисах си мома, мале,[јуд сред горна мала,[баш на лева страна.[Иди ми ја сакај, мале,[дал ки ми ја дадат,[ако ми ја дадат, мале,[постој, пуглидај ја,[ако не ја дадат, мале,[поскоро да дојдиш* [ТГ,50]; ~ *глéдме кóл'те тувáрини: клăдéли пу-нéкоо врéјка брáшно уфнăтре, пу-адúн јургáн, чéрги, кутéл и дă бéгат. Нáс ќи-н-устáваа. А -а, гутóви, нéма врéме дă-нă-бăркăт, дă-нă-чéкат. Вујнáта тăкá óде, гóре пóл'то... глéдме адúн бăлгăрски вујнúк пут-кáмăнто тáм, сă-тýле. Они адни́ тупчúнка пýкат, и ни вéле: "Бигájте пóскóро, глидájте дă-избéјќте"* [ПК,2-(Пос–290)]; ~ *тој им вели: "на царјувут син ја оставих, да ја чува. Ајди, карај поскору да појми, ча пот ругузината има една дупка; оттамо излева един дјадо: ако излези, да знајш, ча ја зел"* [V,PM,233]; ~ *му дадé ú еднó пéро и му вéли: "на ти товá пéро, да гу гóриш нá вóгино да ти дóјди едúн хáрин кóн ú да гу вјáхниш, да úдиш поскóру нá цáрјут!"* [V,PM,143]; ~ *излизé уд-вóта, сă-истрисé и сăспугнá пу-лисúцта дă-ă-фáте и дăă-удáве, óти гу-излăжá дă-му-сăскинá пáшкăта. Лисúцта дрýм! Бéгели, бéге, вăлко пу-нé, и á дă-ă-фáте, áма óна пóскóро бéге* [ВК(Пат),286]; **2.** 'неодамна' ~ *Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката, да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от. Да му ричé на нéго: Оди си, мúј си. Кумшúити нéгови, и дрýзи шо гу знája пóскоро óти бéши слéп, вéлеа: Нé и вóа шо сéдиши да прóсиши?* [MV(K),258].

пóсл'ạт adv **1.**'после, потоа' ~ *"хájдибé Ќел'éш'! óш'ти тýк си?!" "é, ш'тó да прáв'ạ, такфóс халáт ми дáди цáр'у и јас за си дójда пóсл'ạт"* [MS,t,36]; ~ *царјув син отиде, га вели: "е побратими, динеска ке да са укачими на јабăлката, да јадеми јабăлки, туку тинака напрет ки си укачиш, та јазика послет"* [V,PM,71]; **2.** 'назад' ~ *за вéзма аргáтиту и стрăпувéту и паламáрка и за ж'énат; идúн за úма пóсл'ạт, шу завръзува снóпиту* [MS,t,66]; ~ *те как видоха, ча послат идат мајка му и татко му, детенто вели на сестра му: "мила моја сестру, да кладеми тука бричот, и Бог да даде тузи место, тези камини бричови да си чинат, да не можи ни човек да промине приз тука, ни добитак"* [V,PM,240]; **3.** изр. **зема на послет** (= кога некој некого следи) ~ *и кату вечерјаха таму, царјут и лалата заспаа, и тојнака запал'ува фенерчиту му, изл'ава на лагăмот. И лалата си*

разбуди оно саат и гу зема на послет: ајде-ајде, отиде добро халваџиче на лалавата кăшта [V,PM,57]; ~ *дека са чудиха, ету најмалкото дете отстрешта. Тогас кату арслан са метна наврах змиата, та извади негова остра сабја, фати комат по комат ја стори змиата. И така гу земаха детенто послет и отидоха сички, си собраха наедно* [V,PM,231]; в. **напóсл'ạт** [MS,s,87].

пóсл'ạд praep 'по' ~ *"ш'тó да прáв'ạ!? такфóс халáт ми дáхти, тузú гу пáт'ạх и јас за си дójда на пóсл'ạд вас"* [MS,t,35]; ~ *кату отговорихa такa просициту, хајдутот чул сичко, сетни се послет него ходиши, го ловјаши да му везми капата на просекот* [V,PM,**188**].

после praep 'по' ~ *после ручокот тресноваши трохите от софрата на мору; да јуде си научиха три малки риби, дохождаха тамо. За ден тој кату глендаше рибите, как јадјаха трохи, сиир му са праиши* [V,PM,169]; ~ *пóсле н'áколку дéна стигнáли на едúн балкáн, нéтри на еднá гóра, штоту сал еднó нéбо са глéдаши* [V,PM,27]; ~ *га зéма рúбата, киníса да га закáра на домá му, и богáтиот пóсле нéгу отúваши* [V,PM,17]; ~ *пóсле мăра врéме богáтиот си разбол'á тéшка бóлка, гу зафтăкна гăрло* [V,PM,17]; ~ *и пóсле двé-трú саáти грăмиш са чинú на небóто, паднá тéшка мăнгла* [V,PM,24].

пóсле adv 'потоа' ~ *зăпрé вујнáта. Кăт тúй гулéмте дăржáви сéгичка шо дáват кумáнда, тăкá зăпрé вујнáта. И кажáа пóсле: "Кój сáке да-с-јóде слубóдно-ј, дă с-јóде дóма, рóднуто мéсто" И нúй стујáме петнájс дéна, пá нă-мóж сă-рéшме с-јóдме* [ПК,2(Мор–218)] – уште еден случај на употреба на перфективен презент: **нă-мóж сă-рéшме**.

после pf (< постеле) 'стави покривка врз нешто, односно направи тоа (нешто) да биде покриено', в. **постила** ~ *сака да чини удаја и да после от фил'ут кожата* [V,PM,42]; ~ *тạкá ќи-нáпрạјми в-еднá сóбạ висóкọ кạт-нạ-крéвạт, и-ọзгóри ќи-пọстéлими б'ál чạршáф и-ќи-нạфạрлýвạми лúстạ ọт-цăрницạ кạт-ќи-изл'áгạт цăрвитọ* [ЛС(К),136] ~ *хем пуснал един човек от четирийсете, хем му рече да му кажи на царјут, да постеле от скалата дур на филдишната одаја сé маргарит, да така да изл'ази нивјастата* [V,PM,173]; ~ *му вели на цар'ут: "харну ти докара авџиолиа таја кожа,... да направиш една удаја и да га постелиш"* [V,PM,41]; ~ *зема детенто от дјадото остра сабја, да јутиде на царскиј конак. Постела момата, ја тој ја вели: "моми, за мене друга постел'а да постелеш"* [V,PM,175]; ~ *тогас негов лала стори тертип, аскерот опрегна и кучиата сос четри кон'а бăрзи. Постелаха нетри у кучиата сè златни постел'а, фати царјут, са прости сос царицата и вјахна на кучиата* [V,PM,210].

последи pf 'тргна да оди по некого, да го следи' ~ *тогај дјадото му и рекла: "немој хождаш, јуначе, на панагирот, туку ела с мене да ти зан'а на един пазар, да добиши харно!" И детенто послуша на стариот и го последи него. И ходејќе по тука, по тамо, јутидоха на една гора* [V,PM,174].

послинта adv 'потоа, после' [ПД(131)].

послуша pf 1. '(не) прифати нечиј совет, односно (не) се согласи' ~ *она му и рекла: "сакăн брато, да не пиеш от таја вода, ча ки си чинии елин!" Тој на сестра му не послуша, туку и пил он тамо вода, и заеднош са чини елин сос големи рогови* [V,PM,240]; ~ *тójнака не послушá на гóлојут, што му речé, тýку еднóч стóри ниéт, киниса* [V,PM,21]; ~ *тójнака не послушá, останá тáмука; и брат му гу остави и си отúде на домá му"* [V,PM,28]; ~ *и не ми остáвиши да úдам сос óниј трагóвец, áма јáзе не послýшах на тéбика и отúдох* [V,PM,16]; ~ *му вели на нејн мăнж: "ету, глендаш тиа калугери, што шетат по тука? Наши л'уди са. Татко ми ги пусна да на терат". Сакин да не излезиш по вăнка, да тја видјат: за ти познајат, та сетни лошу за патими". Тос не и послушал* [V,PM,238]; **2.** 'слушна нешто (за кратко време)'; ~ *тугáс фáти киман'éту да гагарúса. Сă запр'á мрăва на скáлата и гу послýш'а* [MS,t,27].

послýшјова* impf, в. **пуслушува** ~ *и тогá чјол'ака зе парúте та стáна гол'ам и зингúнин на сúчките. Штотó бе тóлко испáднал, тóлко млóго стáна зингúнин и пăрф, сúчки на нéк да са пúтат и да гу послýшјоват лакáрдиетá му* [V,PM,263].

пóслăбóдно adv 'кога нешто се врши без притисок' ~ *тувáрна, азăр, кóлта с-јаа-устăвúме, тăкá избигáме ус аднá дýша. Ус-житвáрски рýби, кăквú бúли, ус-тăквú с-јóдаа чувéцто, ус-дрúпуви рýби. А дрýзи сéтне нă гóре, шо бигáа, ká-с-утвурú бојо, пó сă-нăбăвúа, пóслăбóдно си-зимáа шéј* [ПК,2(Иц–282)].

поспúе pf 'спие малку' ~ *и тójнака, кату ориши млогу саат, са умурú и отúде, легна пот крушата мăра да поспúе* [V,PM,30]; ~ *и как кинисаха, хождаха на пăнтјут. На едно место беха седнали да починат. Момата полегна на неговото колено, да поспие* [V,PM,192]; ~ *дојдоха на самовилцката река. Тамо имало млого хубаво место зелено, и легнал попот малко да поспии; пападјата седјаши тамо. Дека седјаши, дојдоха две змии, да фатиха тамо да са борјат* [V,PM,216]; ~ *мајка му му рече: "Ил'у сину, тој занаат останалу от башта ти, ти да го не зафатиш!" Он мајка не послуша; стана другио ден па отишел на полету да лови. Пак лов не добил и седнал одол една вăрба под сенката; полегнал да поспие* [V,PM,170].

посрамин* adj 'кога некој чувствува срам, засрамен' ~ *царјут поверува харну, ча тој е негоф син, гу зема заедноч, гу облечи сос царски дрехи и му вели на лалата му: "ej лала, ej лала, иди на дома ти да чиниш зап твојта кубила, да си чинам зап мојто жрјапче!" И така лалавата мома остана посрамна, пак младоту халваџиче царјуво дете са познало* [V,PM,58]; и: **пострамин*** ~ *му вели на татко му: "и јазе да пода, тате, та да видими, как за стани таја работа!" И татко му му даде изин. Отиде и стреднојут син, и на него така му стори водинчарот. И тој са вăрна млого пострамин на татко му* [V,PM,201]; ~ *тогас нај-малкојут и рекла на татко му: "е тати, двата ми братќа отидоха на водиницата, пострамни са вăрнаха. Сега рендот дојде на мене, и јазе да пода, от рент да изл'а". Фати*

нај-малкојут син, стори сам един товар мливу, товари на кон'а, отиде на водиницата [V,PM,**202**] – во контекстот го имаме примерот, што ги довел во заблуда поранешните истражувачи на долновардарските говори, во врска со нарушената конгруенција во случајот: **нај-малкојут и рекла на татко му,** што ја третираат како резултат на развој (вокализација) на крајниот ѣ во рекълъ. Ние веќе укажавме дека се работи за нефункционирање на категоријата род; поопширно в. во граматичкиот дел.

посра́шно adv 'кога се случи нешто од кое човек може да се исплаши' ~ *и са небје́то заоблачи за да фа́ти дӑш, и са залаѓска там на една́ ба́рчи́на, и са еви́ха два оганје́ и ... погаѓрмја оште аднаѓч по-сра́шно, и ви́де, чи ади́на о́ган ди́гна са, та па́дна фаф поле́то, фаф ади́н са́с* [V,PM,261].

посрешт|не* pf **'пречека, сретне'** ~ *На врӑштането тој нихтјал да ја прибарка, ами терал мјасто тјасно да најде, за да можјӑ да ја прихрипне... и си останал ч'ул'ак. Тога утишал дома си, жената му го убаво посрештала* [V,PM,286]; ~ *та зел ќосе́то на де́тето дре́хите и ко́н'а и, като́ стигна́ли бли́зо при́ касаба́та и фл'а́ли да посре́шнат на визи́рја де́тето, пока́зал са ќосе́то чи то́ј му е си́н* [V,PM,257]; ~ *като стигнал дома си, тја като как напреш изл'ала да го посрештне и да му фати коно. Пак тој, нал'утен, искарал сӑбјатӑ си и сӑ мӑчил да јӑ убијӑ* [V,PM,281]; ~ *Грӑждането сӑ ч'удили, как таков цӑрски ч'ул'ак шта кондиса в такавӑ кӑштӑ, в котрӑ саде мӑжо си-бил и затова на другӑ кӑштӑ натакмили хи кунак и изл'азли да јӑ посрештнат* [V,PM-,282]; и: **посретне:** ~ *сега́ ги-но́са̄т и-ти́а̄ па̄ри́ що-ни-ба́а̄ варна́ти и-но́са̄т и-дру́ги па̄ри́ па́ да̄ тва́ра̄т да̄-зе́ма̄т. Исто̄ пра́ј о́н-па̄... Ги по̄-сре́та̄л фи́но, тва́, о̄но́ва̄, и-ти́а̄ па̄ри́ ги-вра́т'а* [ЛС(К),113].

пост m 'чин поврзан со религијата кога верниците, во одредени денови, поврзани со некој празник не јадат мрсни работи, а во одредени денови пак воопшто не јадат' [MS,s,86]; ~ *Ко́лко вре́ме? Ими ја́ ла́ги. Ут ка́ бига́ме, ре́чи то́ по́стот уј̆звӑрве́ме, бугуро́јчко̄ по́с. Бугуро́јчко̄ по́с гу-јзвӑрве́ме и си дујде́ме на-ва́ки, спурти Бугро́ја̄. Бугро́ја̄ лижа́ме уф-Кре́сна, ка́ и́деме ту́ка* [ПК,2(252)]; ~ *па́лај на стре́дно по́ст при Вили́гден, на три́ти нидели ут стре́дно по́ст* [MV(K)294]; ~ *илим Исус гу фати́ ут рӑќата, гу крина́, и он стана́. И ка флизе́ уф ку́ќа, Учени́цити му пи́таа на не́гу: Оти ни́а не можа́ми да гу изва́дими? И му ричé на ни́х: Ва́ рӑќа су дру́го ни́што не́ и чире́ да испа́дни, туку́ су мо́лба и су по́ст* [MV(K),285] – во текстот имаме проширена употреба на предлогот **ут** наместо 'за': **гу фати́ ут рӑќата**; втората дијалектна посебност е во употребата на кратката зам. форма за датив **му**, наместо формата за прав предмет 'го': **Учени́цити му пи́таа на не́гу**. Сп. уште: **Велики пос**, или **Виликденски пос**, односно **Вилидинскајӑ пост** [ПсС(З),64]. Верување: **Вилики пост** трае точно седум недели. **Вилики пости се** строги пости. Нема да се омрсат дури и болни луѓе. Мнозина првиот ден од Вилики пости ништо не јадат и не пијат – за да им се испостат цревата, а децата и бабите **тримират**, т.е. ништо не јадат до среда наутро [ТГ,13].

пóста f 'дел од нивата што го зафаќа група жетвари кога жнеат' [ТГ,-336]; ~ *кóлко шо ки зăфáтăт нă едúн пăт* [ПК(Мор)]; в. **постацијa**.

пòстáна pf 'бидна' ~ *ас не зéвам нúшто, já-гò тестáмéнто, пá-тук-е, já ќи-гò-дàдéме уф-бáбàта. Имà и-тú да јàдéш, и-ác, и-ќéркàта. Ас сăм зéт, гòтóвò, тú м-испрáти, вúкà, и-зéт пòстáна, шó-ти-и мăкà сéгà* [ЛС(К),126].

постане* pf 'се измори' ~ *и карталите заеднош гу земаха наврăх крилата им и фатиха да л'атат с него тăкмо три дена и три ноќа, до там постанаха* [V,PM-222]; ~ *тогас царјут му вели: "побратими, сега и двата да ходими, ке да постаними, но нади јаика да ти вјахна măра, и сетни тинака пак ми вјахнуваш măра – така да гу извадими* (пишува: 'гузизвадими' – печатна грешка?) *то јукуш!"* [V,PM,54]; ~ *óнúа хизмúќáри, сóс десетјá магáрита товáрени,* (пишува: 'говарени' – печатна грешка), *прáв пăт кату úдиха, тиúса едúн азмăк нá пăтју, от тáм удрúха магáритата да проминáт. Кату ги удрúха аф ázмáку, четритјá магáрита, кату бéха слáби, постáнаха* [V,PM,114] – присуство на архаичната наставка за множина кај именките од ср. род **-ета**: **магáрита** (< 'магарета' – со редукција на неакцентираното **е** во **и**); и: **пустани** ~ *и сéднăл тáму нăтá дă-почúне стáрјут. "Сéдни дéте, му-рéкăл, дă-пучúниме". Стáр чóек. – "Оф!", стóри кóга сéдна. Оп, уд-дýпкăта излéга иднó. – "Шó мă-вúкăш!", вéле. – "А бе, кáко тă-вúкăм, вéле. Јáска пустáна и "óф" стóру"* [ДК,140]; ~ *Уфчáрте гу-причикáле, му-дáшле кóлку сáка дă-сă-нăпúе бинúца и идну-гулéмо гăрне зă-дóма. Ама пăту бúл плăнúнцки и дилéку и пу- стáнăл. Нóси-гу суидна рăка – пустăнáла, нóси-гу судрýга рăка и дрýгăта пустăнáла* [ДК,152]; ~ *му вилú: "пýстај, пóпи, ут млóгу пијéни пáдна"* [MS,t,69].

пóстаџ'úја m 'тој што носи писма, поштар' [MS,s,87]; сп. **тахидрóмус**.

постацијa m – кога се жние нивата се изделува на делови како ленти и секој дел што се жние одделно се вика **поста**, тој што почнува прв да жние, ја определува постата и го држи правецот, за да не стане постата некаде пошрока, некаде потесна, тој се вика **постацијa** (*кóји сече поста)* [ТГ,336].

постелан* adj 'кога нешто во тенок слој е распослано врз некоја површина (рамна)' ~ *на скалата го беха ч'акали до хил'аде душа, хем от скалата до неин конак беши постелана сè многоцен камин и маргарит на земјата* [V,PM,172]; ~ *кáк вúде цáрјут Кира Мáргини конáки, чýдум са почýди, и, гá излезé Кирá Мáргу, ги досрјáти сос млóгу ихтибáр нивјáстата и зéтјут, га кладé нá еднá удајá, постéлана садé у злáту* [V,PM,-140]; со редукција: **пустилáн** ~ *утúди гóр'ą ж'инáта, му пустилá идúн јатáк за да си л'éгни. Исл'ázи дóл: "áку ви сă спú гóтуву ји гóр'ą пустилáну!"* [MS,t,37]; и: **пуслан** – кога се спремаат за спиење, долу на земјата има *пуслано ругузина,* а врз *ругузинта* некои ќе постелат душек полн со стари крпи и памук [ТГ,22]– материјалот е регистриран во селата во Гевгелиско, но поодамна.

постéлка* f, в. **пустел'а** ~ *сиромáхот отúде нá домá му, вéли нá женáта му: "áди жéну, сегá нúа кé да сéдними нá брáтовата ми кăшта: сóс кутúјката трáмпа чинáхми". Женáта му му вéли: "áми тúа*

постéлки дéка ки ги остáвими?" [V,PM,149]; ~ *тогас вели Половингäзју: "така не е научен тојнака да спие, ами сака постелка пäлна сос алтäни, перница сос злату, та така да спие"* [V,PM,103]; ~ *и л'у отидоха аф царските конаци, царјут и викнал двамина л'уди и им рече да испастрјат при неговата удаја една удаја, и они заедноч земаха метли, изметуха удајата, га послаха харно сос постелки царски* [V,PM,64].

пости impf 'кога верникот не јаде мрсни работи (во одредени денови пред големи празници)' ~ *вúа си мóлиши: Гóспот, исполáјти, шо нé сам катý друзити л'ýди, лóши, крúви, пýшти, já кату вá јумбрукчúата. Пóстам дваш на нидéл'ата, сáто стóка шо úмам дáвам на дéсет иднó* [MV(K),280] – во случајот вокативот се изразува со номинатив – **си мóлиши: Гóспот, исполáјти** (м. 'Господи') ; ~ *и аку не пруштáвати на л'ýдито кабаáтити на нúх, нúто Тáтко вáш ки ви прóсти вáши грéхови. И кóга пóстити, нúм да си чúнити катý óпаки жáлови, шо си расипýат лúцито нúхно, да си пýл'ат на сфéтут шо пóстат* [MV(K),282] – во текстот посвојноста се изразува описно: **на них (кабаáтити на нúх)** м. 'нивни'; сп. обичај – за празникот *Крстовдин* се пости строго, не е дозволено да се јаде ниту зејтин ниту *шарлаган*, бидејќи *са посте за крс.* Попот оди по куќите да *свети вода.* Жените земаат вода од котлето на попот, од *светата вода* за *нов квасец фашќајне* [ТГ,24].

постила* impf **1.** 'мести постилка' ~ *по вечерја зема она дјатенто нејно, отиде нетре да спии, па него му постила вунка, зашто беши лето* [V,PM,163]; ~ *си собраха на трапезата, јадоха, пиха; стана ламјата постилала дјушега, перници, за да легнат да спат, та тогас чинiши хесап да ги изјади* [V,PM,103]; ~ *пустúлам килúм'у, кривáт'у; ја пустúлам трáпизáта* [MS,s,94]; ~ *з'éва ч'ýлуви и сиц'úм'ạ и синдýку ут динќáсувáниту ... и пустúла ч'ýлу на синдýку* [MS,t,5]; **2.** 'става нешто (во случајот послужавник, табла)' ~ *тогај за седнат сички, му вел'ат говорјат: "чистита ви сватови" и од двата страна. Тогас за постилат тавла отпрет них от дивојкините страни, и бл'уда с ририф, за фатат да пиат ракиа...,* (в. **после, пустеле**).

постил'ак m 'она врз што се спие', в. **пустел'а** ~ *от ка префäрлил вагичката, на мужел вике да оде пу него. Други пäт си пофалил царут душегут (постил'ак). Братјата пофалиле Алатувут инди, бил поарин* [V,PM,272]; и: **пустил'ач** ~ *појде лудо с-една риза грозде,[појде младо с-една риза грозде,[да излäже мома црнајока,] да ја носе јуф гора зилена,[тамо они век да си векуват,[пустил'ачут – кујун детелина* [ТГ,51].

постилане n, в. **постил'ак** ~ *и фáф сарáе фнéтре така сú свáтешја и данјá и нашјá, и нúшто ни липсовáшја фáф сарáе нúто óт едéне, нúту от пúане, нúту о(т) дрéхи за нóсене, нúту дрéхи за постúлане* [V,PM,259].

постои* pf **1.'причека'** ~ *тој му и рекла на хизмúкарот: "постој, почекај ошти малко да са шетам". Как отиде приз една чаршиа да са шета, промина приз царскиј конак* [V,PM,238]; ~ *му вéли бáбата на нéгу; "пóстој тýка тúнака! Јазе ки*

извáдам жéнски дрéхи да си приméниш и такá да ти зéмам нéтрика!" [V,PM,9];~ *арисах си мома, мале,[јуд сред горна мала,[баш на лева страна.[Иди ми ја сакај, мале,[дал ки ми ја дадат,[ако ми ја дадат, мале,[постој, пуглидај ја* [ТГ,50]; ~ *и му дават алтунот, и тој го и видел и му вели на човека: "постој тука, јазе да пода дур на дома ми, да зема пари, да ти расипа алтуно!"* [V,PM,188]; ~ *мọмá му вéли-гọбри: кó си ергéн, пọстój, чáкај,[дạ ти дáм кắткạ мắшạнạ; [кó си жéнен, глéндај си пắнтју,[глéндај си пắнтјọ, скрắши си врáтọ!"* [ПсС(З),74]; **2.** 'остане нешто некаде за кратко време' ~ *и рекла на жената му: "Мол'ă ти că, дăштерју, нека постои това сăндăк дома ти ду утре, чи шта ида на једно мјасто, та ма је страх"* [V,PM,280]; ~ *ја нусиле јуф кулиби,[јуф кулиби пра трлото,[малце време пустујало,[малце време пред вичери,[си пувиде млади Стујан,[си пувиде дробно стадо* [ТГ,103]; **3.** 'егзистира, го има' ~ *и ќи-кáжум, óти читúристóтини гудúни пустóт русăлúјте. Дýри néјсе и пắрва гудúна тúạ óра, néсни, русăлúјцки, ги-јскăрáме уф нóти. Сăдумдéсет и пắрва гудúна гинусúме уф-Зáгреп, că прăсликáа и русạлúцките, мăкидóнцки óра сăчинúа уф-дукумéнт, уф-нóти* [ПК,2(Крец–305)].

Постол top. 'име на населено место во Ениџевардарско' ~ *и него ки гу зем или ки гу пуштам (демек ки му платам пăтните арцови) на Постол за јдно видувајне...* ~ *Постол се наогја на иден рид шо јаваш-јаваш се чина по нисук ут кăда-ј селто* **[МЕ(Р),70]**.

постолцки* adj 'нешто што се однесува на името Постол' ~ *он ут селто не, ама ут постолцкјут синур можа да са вида* **[МЕ(Р),71]**.

пóсустрáше* pf 'многу се исплаши' ~ *кá ọ-зăпăлúạ Кăлúнуво, ác тáм бúх. Уддéх Кăлúнуво нă-гóсте дăпусéдум. Тугáј стăнá тáа чýдба. И нáште тéпăт и Тýрцте тéпăт. Адно-врéме Тýрцте пóсустрăшúа* [ВК(Мал),289].

посăрнен adj 'несреќен, поцрнет (во случајот кога некој е во лоша брачна врска)' ~ *мọмá му вéли-гọбри: кó си ергéн, пọстój, чáкај,[дạ ти дáм кắткạ мắшạнạ; [кó си жéнен, глéндај си пắнтју,[глéндај си пắнтјọ, скрắши си врáтọ!" – "Не сắм ергéн, нó посắрнен,[мáјкạ ми зелá невјăста,[хáрọ дрăмливọ, мóшне спáнливọ"* [ПсС(З),74].

пот f 'течност што ја излачува човек (или животно) од потните жлезди, има солен вкус'...

пóт' pf 'појди' (заповеден начин – 2. л. едн.) ~ *и д'ắт'ạтój бúш'и разбуд'éну, му вилú на н'éгу: "пóт' мáјч'ин-ти!"* [MS,t,17]; и: **пóц (сѫ)** ~ *ти ги з'éвам кóн'у и рýбит'ạ и т'ạ пýш'там гóл, да си пóш'; пóцси că здрáви!"* [MS,t,41].

потамо adv 'надалеку, натаму' ~ *фати царјут, кладе на едно далечно место една остра сабја и една тешка бозлугана, ги пусна и децата потамо, да ловјат* [V,PM,232].

пóте n 'сад од глина' ~ *стáрска дýма, мăлéчко бăрдáче* [ПД(120)]; од Солунско (кај Малецки): **пóт'ạ** 'сад од глина со рачка во кој селаните си носат јадење кога се отидени во нивјето по полски работи' [MS,s,17]; во Кукушко запишавме: **поте** 'чаша од чинго или глина, собира околу

250 грама' ~ *до́нцj-о то́ по́тто, нă-пинцéрката-j, дă-с-нăпúм вóда* [ПК,2(87)].

пот̣е́че pf 'се појави течност' ~ *змéо кажáл: "Чúм си-ти́ по́сúлен, зéми едúн кáман, стúсни-го и уд-нéго нéка пот̣éче вóда"* [ВГ(М),272].

потúскă (или **баскија**) f 'вид мрежа, предмет за ловење риби' – *баскијата е* вистинско мрежасто ѕвоно. Ќе се земат два *пăрта* во вид на полукруг, па најпрво ќе ги укрстат и ќе ги зацврстат еден за друг, а потоа ќе прицврстат околу нив мрежа и ќе се добие вистинско ѕвоно, кое од сите страни е затворено, освен одоздола, како ѕвоно – со него се *потиска* рибата' [ТГ,396]; ~ *тијă шо сакăт дă ловăт су потúскă или су мрежи му плајкăт нă мајстурут нă кулибăтă кесим* [МЕ(Р),89].

по́тúх* adj 'помирен' ~ *Пá-с збрáме дистúна кăшти уд-Мурáрци, тăргнáме. Мóстут рăсúпин, тáм ájн мóс пăднáл, цилéзăн бúше, пăднáл, с-убисúл тăкá. Ејн дрýк úмше, óн нă-цéло дúдгнин. Едúн пóп уд-Владá·та* (село на брегот на Дојранското Езеро, сега за жал во Грција), *тáм купúл нéка· кóличка, уд-Бугáрја, áма вó·та гă-смутáла кóличката, гă-уткăрáла нă-ќóше, тáм пóтúха вó·та* [ПК,2(220)].

по́ткоф m 'ставање метални плочи на копитата од домашните животни' ~ *Глигóре, дубúцте ми-сă зăпóткоф, дă-j дóнцум?* [ПК,2(87)].

поткол'ани (са) pf 'клекна', в. **путкул'ава** ~ *тогас царскиј човек, кату ја зема нас мома, ... та трагнали за да идат. И тихиса приз мајчиниј гроб да проминат. Таму изл'ази царјувата мома на врăх мајчин гроб, са поткол'ани и фатила да плачи: "Ах мале, мила мале! Стани да видиш, на што кучка маштеа западнах"* [V,PM,275].

по́ткфас m 'тесто со квасни габи што се користи за заквасување на лебот (пред да се пече)' [MS,s,87]; в. **кфáс**.

потмести (са) pf 'се тргна, се измести' ~ *му дашла един кат такăм руба, штото царјут не имал таквас руба, да така изл'ази пред царјут. И царјут, кату гу виде, стана прав со сичкиот аскер. Но арапинот ниту стана, ниту са потмести, зашто уклава ламјата* [V,PM,222].

по́тне impf 'се припотува' ~ *фăтúла дă кáжва. Му-вéле: "Јáс бé мăлéчка. Мájкă-ми ќ-ýмре, мăштéăта вó и вó ми-прáj". А мăштéăта фăтúла дă пóтне* [ДК,145].

потон m 'покриен, но отворен дел на предната страна од куќата, голем ходник' ~ *царо нова сахат сă лăхало та излăзăл на потоно да сă расходи и, като видăл чл'ака, рукал го при нăг* [V,PM,289]; ~ *и рекла на жената му: "Мол'ă ти сă, дăштерју, нека постои това сăндăк дома ти ду утре, чи шта ида на једно мјасто, та ма је страх". Тја хи рекла: "Макар, бабо, остави го тук на потоно!"* [V,PM,280]; ~ *зела му дрехите, надјанала ги, и тивдил утишила ду едно равно поле, там наградила едни сарајă, на котри доварето били от голо злато, потонето от сăрче, и на сјакă камаркă светил златен свештник* [V,PM,285]; и: **пăто́н** ~ *кă-дујдé Пúо, ăднó Пúо, ăјдýт е тó, чýкăт нăпóртăта, нé-утвáра... Кó и-глéда чéтникут зăстăнáт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра ут-гóре супýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Утпăтóно фăтú дă-пýка...утвурúја óгин* [ВЕв,299].

потора f 'вооружена група што има цел да врши одредени задачи – потера' ~ *как зе хабер аскерот, отиде голема потора на Гумен-ца, ама Шабан-Гега избегна* [МС-(В),72]; в. **путера.**

по́точе* n 'мала рекичка' ~ *и сега́ о́дат, о́дат. Сл'а́гали от-плани́-ната и мина́ват ка́о, та́а ре́кичка го́ри, чи́ста, по́точе́то та́му, на́ли, те́чи во́да, се-напи́ли во́да, л'а́тно вр'а́ми и по́натам ма́лку, се́днали пот-една́ го́рница (го́рница ви́кати ди́ви кру́ши на́ли, ... мале́чкити)* [ЛС(К),114].

потпира impf **1.** 'прави нешто да стои стабилно' ~ *сă-путпи́рат ади́н на дру́к* [ПК(Ним)]; **2** – **(сă)** ~ *Ка́к ста́нум са́кум сă-по́тпрум. Та́-j зна́чи укăпа́ла сна́га, кра́фта сла́ба, ја́динто сла́бо и се нăма́л'уве чуве́к уф-те́лто, кувет не́ма, то́о е. Зăшо́ ста́рте ус-ста́пче сă-путпи́ре* [ПК(Грам–241)]; ~ *де́вит си гуди́ни ка́к ле́жиш,[ма́јкини кле́тви да-сти́гниш,[о́ште де́вит да ле́жиш,[нис пăрстин дă-сă-пуми́-ниш,[нă и́гла дă сă-путпи́риш* [ПК,-2(Крец-316)]; **3.** изр.: **путпи́ре сăдуфто** (= безделничи) ~ *ка́ не те́-j стра́м уд наро́до, ка́ тă гле́дат це́л де́н путпи́риш сăдуфто, а́ска зă-те́п сă-стрăму́вум* [ПК,2(190)]; ~ *о́ната му-ви́ка: "От-бе Пе́тре така́ напра́ви ти? На́ли ќи-зе́миши, ви́ка, ла́жити, ќи-до́јдиши. Да-се-насме́еме, ви́ка, ма́лку, да-се-надла́жими". "Еми, по́гол'ама лажа́ от-та́а милу́ваш! Ко́лку вр'а́ми потпи́раши та́м зи́дове́то?" По́вечку от-три́ са́та, ви́ка Ота́. "Еми та́а е-лажа́", ви́ка Пе́јко* [ЛС(К),130].

по́тпис m **1.**'лично испишано име и презиме (обично скратено)' ~ *ри-че́, ја же́нта ќи-ти-а до́нсăм, а́ма са́мо идно́ ќи-са́кăм ут-те́п. Шо́? А ку ми-путпи́сăш, ричé, хо́тел Măкидо́нјă (мо́жи дă би́ди) и фил'а́н дука́н, то́ и то́.... – Ама ќи-ми-да́ш и дузво́л'а, по́тпис, шо́ ќи-пра́м, ќи-пра́м ја́с уф-гра́дут, дă-не́-ми фа́ќа́т жăнда́ри* [ВЕв-(Кор),305]; ~ *ги-дадел́ пари́ти на-еди́н гол'а́м ко́марци́а да-го-нау́чи ко́мар да-игра́е. "Е, така́ ќи-фắрлиш за́рвето, така" Научи́л-го. Тре́тта годи́на ги-дадел́ пари́-ти на-еди́н адвока́т да-имити́ра по́тписи. И-тва́ го-научи́л* [ЛС(К),124]; **2.** изр. **направи потпис** (= остави тестамент за наследство) ~ *тру́јца си́на и́махме. И, дујде́ ре́т, а́јде ста́рјо, све́куро ги-ра́здили́, убуви́на ка́ква́. Му-купи́ ни́ви уд-Ра́дуво, ни́ви му купи́ и ут-ту́ка, му-ра́здили́. Пудва́јсе де́кара ни́ви му дде́. Нă-на́с супре́, е-пă и́ма и ма́сра́ф, о́сум де́кара супре́ме на ста́рте. Ама тира́а гро́бнина, а́рно а́ма та́ткумо си-напра́ви́ по́тпис, си-чини́, о́ти вра́с-то́о де́те сă-пи́шини ни́вте. Ја́ ко́лко умра́зи́ј, сја́а не́ќат дă-сă-ви́ит* [ПК,2(Иц-286)].

потпи́шува impf 'става потпис, гарантира', в. **потпи́са** ~ *му-испа́лнили жела́нието. И-то́ј потпи́шува. Е, го-ослобо́дуват, си-до́ва до́ма. Незна́ј о́ти дете́то зе́т му-ста́на* **[ЛС(К),126].**

потпраг m 'лента исткаена од козји влакна која што се протнува под стомакот на коњот и се притегнува самарот'; **потпрагот** го викаат и **кулан [ТГ,...].**

по́тпре* pf **1.**'стави потпора на нешто, за да се држи'; **2.** – **(сă)** 'се наслони' ~ *Ка́к ста́нум са́кум сă-по́тпрум. Та́-j зна́чи укăпа́ла сна́га, кра́фта сла́ба, ја́динто сла́бо и се нăма́л'уве чуве́к уф-те́лто, кувет не́ма, то́о е* [ПК(Грам–241)]; ~ *Ста́пчто но́го пума́ге. Ста́пче а́с ко́га и́мум уф-ра́кта но́го ме-а́рно,*

сă-пóтпрум, ќи-стáнум, ќ-óдум [ПК-(Грам–241)] – случај на перфективен презент: **сă-пóтпрум, ќи-стáнум.**

потпрен adj 1. 'кога на нешто има ставено потпора за да се држи (пр. исправено)'; **2.** 'затворен' (пр. врата) *~ и она го питала: "От кăде замина?" – Отговорил: "Низ вратта" – Стануве. Коа да виде вратта затворена (потпрена)* [V-PM,295].

потпришне pf 'се кажува ако при печењето на лебот остане празнина меѓу кората и средината'; таквото лепче *– потпришнана литургија* не смее да се носи в црква [ТГ,30].

потпришнан adj 'неубаво испечен леб, со празнина среде лебот' [ТГ,30].

пóтпăл m 'суви ситни деланки со кои се потпалува огин' *~ сúтни сăчкички ќи-нăрéјш уф-уџáко или пă уф-ќурсúита и ќи-ј путпáлиш; збéри-ј тúа дăлáнкички áрни сă зă-пóтпăл* [ПК,2(87)].

потрапи (си)* pf 'се воздржа, притрпи' *~ така момчету, кату јунак што беши, са соблече и приближи при нивјастата да ја фати. Тогас нивјастата му вели: "бре портокалџи, ошти малко не си потрапал"* [V,PM,192].

потребин adj 'нешто за кое се чувствува потреба' *~ му плати и за да му пиши и друга книга, втора, што му беши потребна за детету* [V,PM,38].

пóтрис m 'кога се потресува околината' *~ éту си чúни уф мóриту нóгу пóтрис, дýри кáикут ки сă удáвиши ут далгáтити, па óн спúиши. И утúдуа Ученúцити ... ем му вéлеа: Афéндо, да ни чýиш, éту ки си загúними. И вéли на нúх: А мáловéрни, óти таквúи плашлúви сти?* [MV(K)297]; *~ уф сýбута пу вéчара кăд зóра на идéн дéн пу сýбута, дујдé Марúа Маг... и другата Марúа, а глéдаа грóбут. Ету и пóтрис сă чúни голéм, óти Ангел Господúноф ислéгал ут нéбито, ка си наближúи а трăкал'á плóчата ут врáта* [MV(K),289]; во контекстот среќаваме 2 посебности, едната морфолошка: нерегуларност во категоријата род – кратката зам. форма во женски, а именката на која се однесува во машки род: **а глéдаа грóбут**, втората посебност е од фонетска природа – големата носовка е заменета со **у: идéн дéн пу сýбута** (во прашање е црквенословенизам, односно лабијализација од соседното 'б').

Потрошако top. 'ниви на кои се сади пченка и мак', запишано во *Карамово*, Серско; "од дијалектното *потрошак* – нешто раздробено, образувано од стсл. **трохъ**, во врска со гл. **трошити**" [ЛИ,Ми...,174].

пóтрупа pf 'покрие, потисне нешто со повеќе материјал' *~ запáли-си, запáли-си Шáр-Плáнина, áјди,[запáли-си, запáли-си Шáр-Плáнина,[апóтрупа, а-пóтрупа три-јýнака, áјди,[три-јýнака, три-јýнака, трióфчара* [ЛС(К),132].

потрăби pl 'работи што се потребни, во случајот за куќата' *~ тато хми умрјал, а тијă останали сироти. Дăштарчинката, като погол'ама, скрила паритја, што хми оставил тато хми, и тă такмила сичкитја потрăби на кăштăтă* [V,PM,291].

потсечи pf 'со остар предмет, пр. со нож, нешто што било цело го раздели' *~ тогас детенто малко са оплаши, ама пак јуначко сарце му и заврјало, та извади остра сабја, на змиата заеднош трите глави ја потсечи, та кату ја остави сос четри глави* [V,PM,215].

пóтугá adv 'степенување на прилогот **тугá**' ~ *уд-никóлку дéна сă-искрúвăл, сă-зăпýстăл, слáп, су-тúа рáни – гупуштúле нă-ăвлúјте тáму. Крúф кóјн кój ти сáка! Уд-никóлку дéна тó крéни-си-а пáшкăта óди-си! – Ајт, áјде, áјде, áјде – дójди Тýрците кóга имáле Бájрăм. Кój ут-кój дă зéва кóч пóáрен, пóтугá, Тýрците пáлăт* [ДК,141].

потýми* pf 'отстрани' ~ *пáк лéлите и отúдоха, га вéл'ат: "éј гиди дивójку, сáма дилибéја да ти га докáра, тогáс да вúдиш!" Тénака сáкаха вéки да ги потумјáт и двáта от тáму, да нé ги познáи мájка им* [V,PM,142;556]; ~ *сáкаа лéлите и да гу потумјáт дјáтето* [V,PM,556].

потури pl. tt. 'широки панталони' ~ *скокна право на Сраула, му сиче учкурите от потурите* [MC(B)97]; и: **путýре** ~ *широ́ки пантало́не и́мише едно́ вре́ме – кут Тýрците шó нóсăт* [ПД(118)]; ~ *и на чеса дојде мечката и е фати да е дере сас нехтете, пак бабата е баращја мечката и хи са мислеше, чи е јонак, и така хи вревеше, като е баращја: "Милие јунак, сас кýрк и сас путуре!"* [V,PM,264].

пóтфат m 'маја за кисело млеко' ~ *зéх пóтфат, ќи-прáвум кúсло млéко* [ПК,2(87)].

пóтăкá adv 'потаму' ~ *на-пăзáр óдăхме ф-Штéмница пóвќе. Тáм бúше пăзáро, тáм бúа Тýрцте. Бéзи бúа, тáм бéзи живéа. Цéлта укóл'а бéсте сè тáм живéја:... акóртно мéсто, пóтăкá, пó-уфпланúнта, вóда пóвќе, лáдно* [ПК,2-(216)].

потăни* pf 'пропадне, се изгуби во течна маса' ~ *му вéли: "éј мăжу, што тóлку са чýдиш? Далú ти потăнаа курáбите или пари нéмаш?"* [V,PM,30]; ~ *пáк вечерóт му вéли на брáта и: "ти са мóл'а, брáте, да úдиш да ми докáраш сáма Чингúдилибéја да га вúда!" Пáк тójнака утринтá стáна, отúде нá Чингúдилибéини конáќа. Кóн'у потăна, батúса до корéмо, не мóжи да излéзи* [V,PM,143].

пóтăнце n, dem. од **поте** 'сад од глина' ~ *стáрска дýма, мăлéчко бăрдáче* [ПД(120)].

пóýбав'ą adv 'подобро' ~ *си р'éч'и: "óшти прăвна в'éч'ер, гл'éдај ш'то ми вилú! фандáсу, ш'ту úмам да трăгна ут н'éја; пóýбав'ą – си вилú – да си пóја!"* [MS,t,29]; ~ *тój му вилú: "хúч' парú да ми ни дáваш'и, тузú, ш'ту гу наýм'ăх, пóýбав'ą да м'ą уклавéш'!"* [MS,t,19].

пóудник m 'јаже со кој се води добиток' [MS,t,87]; сп. **вудúло**.

пóутатăк adv 'потаму' ~ *ц'áска пу хóртумата, прáви ч'изúја ... ја удм'áстува хóртумáта инý мéтру пóутáтак* [MS,t,3].

пóýтр'ą adv 'денот што доаѓа по утрешниот' [MS,s,87].

пóýчин adj 'тој што има повисоко образование' ~ *úде сúлин, сúлин тóо англúјскоо тăргóвиц: "Шó-ј тáа рăбóта, кăквá-ј тáа рăбóта?" Устáтку-му сă-пăзáрăт: кóлко сáкиш, тóлко. "Нá-т тóлко". Гу-зúме дéтто óн, дéтто му-вéле: "Ej, ут-тéп пóýчин нúм зúми"* [ПК,2(Ним–271)]; ~ *óн прáво нăжéн-мо: "Шо бă, жéно тáа рăбóта?" "А, бе мăжо, áс ăднó пúсмо дубúх: ет-тăкá и тăкá пúше". "Ах, рéкал, дă-мă-а ébум, сăј бúло шó ми кăжа: ут-тéп пóýчин ним зúми"* [ПК,2(Ним–271)].

пофали pf 1.'кога се зборува пофално (за некого)' ~ *зафатил да испитува*

сјако дјаволча, што је усторил на л'удето нози ден. Едно рекло: "Јаз тăј и тăј усторих на нашатă тук чорбаџијкă, и сега је мăжо хи тера да јă убијă". Другите фрет за това го пофалили [V,PM,281]; ~ *друго рекло: "Јаз днеска, двамина брăта на едно лозе дел'аха еднă лозă, седнах вăрх нејă и шта сă истрепат от карание". И него пофалили* [V,PM,-281]; **2. – (са)** 'кога некој за себе, или за нешто свое, зборува многу позитивно' ~ *Предлозан му гу отнесуве паунут на царут. Напкум царут си пофалил којнут. Братјата рекле: "Алатувут којн е поарин ут твојут"* [V,PM,272]; ~ *тáа лисúцта ги-набисúла сúте нă-тăвáно, а пă куму вăлче, вăлко утúвал нă-гóсте ф-н'á:. И сjá:, óн óште нé флéгăл, тáа дă-сă-пуфáле: "Кýму вăлче, нé пуглéдни нă-гóре, зéр тăрне, глóжде úма, ќи-т сă-нăпрáшат óчте"* [ПК,2-(Мор–225)]; ~ *и óна ќи-сă-пуфáле ус-думăќинлăк, нé глéде пуд нóктто гăби ќи-ј нúкнăт* [ПК,2(189)]; ~ *и, кату дојде по напрет, гу искриха; и от шес саата сетника дојде и другиот и са пофали на ламјата: "ету, господарка моја, га куртулисах момата ти, гу успих тјахниј бăрзоходеца и му земах капата!"* [V,PM,46]. Употреба на номинативна наместо вокативна форма: **ету, господарка моја.**

пóфат m 'работа, фаќање'; сп. изр.: **úма пóфат** 'кога некој со умешност работи, умее' ~ *úма пóфат, му óде уд-рăка, нóго скóро рăбóте чувéко, áска нă-мóжум кут нéго* [ПК,2(87)].

пóфте pf 'посака' ~ *и óн пóфте бáничка, дáј му; пóфте да-зéме, áма сизбрá рăкичкăта, сă-зăстрăмú* [ПК,-2(87)].

пóфнăтре adv 'кога нешто се наоѓа не при крај, туку подлабоко' ~ *и тăкá дујдéли ду-дýпкăта и влизéли фнăтре. Вăлко зăстăнáл мáлце нă-стрáна, лисúцта-пă удделá пóфнăтре дă-мудунéсе нéшто нă-вăлко, дă-гу-гóсте... ађéто си-е-тăкá дé* [ВК(Пат),286].

пóфтур adv 'одново, повторно' ~ *гу удрúва инá јáблăкă мумáта, фáш'-тат да сă кáрат и другúги јунáци, тáм ш'ту имáш'и: "јóк! м'éн'ą м'ą удрú!" "јóк! т'éб'ą т'é удрú!" гу клáват Ќел'éш'у пóфтур да пруминé* [MS,t,34]; ~ *прати едúн човéк нéгов пák да ги земи џифарџúите, да ги сăди пóфтор* [V,PM,9]; ~ *свăршúла са клéтвата, штó са проклéло детéто на ќосéто, óти, ако омреá та нá пофтóр да стáне, тогá да кáже на баштá си нá визирја, чи тój му е сúн* [V,PM-258]; ~ *гу пúта пóфтур: "ш'тó клáди да сă пукáци?" "клáх риж'énуту на пýмпу да сă пукáц'ąх!"* [MS,t,51]; и: **повтор** ~ *тогас кралицата ја беши ч'ула и по-харно така слушала; повтор кату чула хуба е, излезе долу та ја вели на момата и тамо на старолакот: "што сакаш тука мајсторко?"* [V,PM,196]; ~ *пак повтор гу викнал; тогај стана момчету, отиде на царјут, му са поклони дур от земјата, и царјут му стори една политика, знаете, хем му стори место, и седнал при царјут* **[V,PM,191]** – проширена употреба на предлогот **от,** наместо 'до': **му са поклони дур от земјата** (м. 'до земјата').

пóфăт m, bot. (Пат) во Ник **пóвут** 'растение, *тóо: сă пувúве пу нéко: дăрво, сă пукáчуве, цăфте бéло цвéтче и фúно мирúсе нă слáтко*' [ПД(123)].

пóха f 'јаже, плетено' ~ *канáп'у пл'éтин* [MS,s,86].

пóхáрно adv 'повеќе, посилно' ~ *ету и кл'ýчот от магазúата и, за да верýвати пó-хáрно, стáните да úдими аф горáта* [V,PM,22].

похарци* pf 'потроши' ~ *тја му рекла: "Ако и да та је мăжо ми пратил, ал јаз ни та напуштам внетре. Иди тука на близнио хан, спи там, и, л'у колко похарциш, јаз утре шта ти ги плате!"* [V,PM,280]; ~ *му вели: "ади, момче, ела у мени, јазе да ти пратја на скол'у, да са учиш книга!" И тој стрекса и седнал при неа. И тја похарци млого пари, му стори руба, та го и пратила на скол'уту* [V,PM,190]; ~ *му вéли: "áх, господáр мój, млóгу добрó си чинúл на мéника, ú јáзе вредéн си показáх на мáтимите". Пák тój господáр му велú: "áми сákаш ли дá úдиш и нá поголéми училúшта?" И тој му вéли: "сákам, áма нéмам харчлúк да похáрцам"* [V,PM,150] – во текстот имаме употреба на номинативна форма во функција на вокативна: **му вéли: "áх, господáр мój"**.

похлóпа* pf 'чукна, тропна' ~ *и го принéло, та отишéл при мóмите на сарáе, похлóпал, та изл'али и трúте при нéк сас еднаквá премéна, еднакăф возрáс, еднаквó лúце. Попитáлú го: "Е, што úма?"* [V,PM,258]; ~ *и като стáнало прéс отринтá детето, отишлó на пóртите, похлóпало. Изл'али пак мóмите, попитали го: "Е, свăрши ли?" И тој "Свăрших"* [V,PM,258].

похлупи pf 'покрие', в. **похлупјува** ~ *и заедноч цáрјут зема една златна паница, аф неа тури едно живо мишче, гу похлупи и гу закара аф нихната удаја паницата, га кладе горе аф полицата и на тјах му вели: "таја паница да га не барнити, ча л'у да га барати ке да ви изгон'ам оттука"* [V,PM,64] – веќе рековме дека предлозите **аф** (во) и **на** се мешаат: **кладе горе аф полицата** (м. 'на полицата'); ~ *Напăл'н'а ги в чувал (парите) и отива на тúклата: "Ач аврáм, капá аврáм! Ач аврáм, капá аврáм!" Оназ тикла – дúгни се, дúгни се, похлýпи са, похлýпи са. Ни мој да излезе!... пóдигни са, пáнни пак, пóдигни са – пáнни пак...* [ВД(Кал),334].

похлупјува* impf 'затвора, покрива (пр. со капак)' ~ *проминаа пет-шес саати, фати сиромахувата жена, на рахат не можиши да седи, му вел'аши на мăжо ú: "стопане, ади да отворими паницата, што остави цáрјут, л'у да видими што има аф неа, и пак га похлупјувами!"* [V,PM,65].

пóхýбав'ą adv 'подобро' ~ *фáт'ąхми да с'ăјми т'ут'ýн и такá фáт'ąхми пóхýбав'ą да си прумúнами* [MS,t,1].

пóхýбаф* // **-хýваф** adj (компаратив) 'поубав' ~ *м'ą извáди ут нóс ч'урбáц'úја, м'ą пýсна у Сулýн за да сă наýч'ą пóхýбав'ą занајáт'* [MS,t,87]; ~ *му вилú на инсáну: "за прумин'éти ш'úч'ки ут мójу двóр за кáж'ити, кутрó н'ăш'ту-ј пóхýваву!" ... р'éкуха: "ш'адравáн'у-ј пóхуваф"* [MS,t,20]; ~ *нарáсти на ч'урбац'úјата мумáта, úш'ти да ја тáкми, гу ш'éта ш'úчкуту с'éлу, ут тузú пóхýбаво д'ăт'ą ни мóж'и да сă нáј* [MS,t,14].

почарни pf 'кога нешто ќе добие црна боја' ~ *увреjнот речи, ча умрја синот му, фатил мајстори, сос чарна боја му почарнаха каштата, дури кирамидите, и млого са пожали увреjската кашта* [V,PM-,238]; ~ *момата, дека беши бела и цáрвена, дојде исăхнала кату дăска*

и почарн'ала като иґупка, ама на Бога се верно молиши да са откини о-тамо, така вел'ајке: "ох, Боже, и сиромаштиа е била млого тешка, ама това-ј било по-тешко!" [V,PM,195].

пóчáс adv 'подоцна' ~ *пă-нéко: без мáјка, без тáтко, уфчáрче и óно сáк д-óде да:-ви́де, áма кáк дă-óде. И нéкуј ус-нéго зáдно пăсéл óфци му рéкăл: "Нé că-плáиши дéте, и ни́а ќ-ójме, ќа:-ви́дме". "Дé бé, дé де, кóга ќ-ójме?" "Ќ-óдме пó-чáс, нéк că-зaмăркне мáлко ќи зăтвóрме óфцте, ќи-зéмме аднó јáгне, ќ-óдме"* [ПК,2(Крец–298)].

починка f 'одмор', сп. обичај: – **џамаларите** играат ноќно време, ќе се облечат колку што можат посмешно, ќе се исцрнат по лицето, да не се познаваат. Околу 8 часот навечер почнуваат да одат по куќите, откако ќе изиграат по едно-две ора, ќе ги даруваат и тие ќе продолжат во соседната куќа. Околу полноќ прават **починка** на сред село. Ќе донесат крупна слама и гранки, ќе запалат огин и ќе поседнат (**џамаларите**) околу огинот [ТГ,343]; в. **пучи́вка**.

почитува* impf 'уважува, се однесува со почит' ~ *пa-ви́кa: Нé-е твá јá-дини зa-чов'áко, зa-aли́штaтa-си. Оти oбл'áчaн. Ас квa-дójдах ни́кoј не-ме-пoкáни, сéa зa-aли́штaтa мекáнити", ви́кa. "Aj дoглéдани". И си-зaми́нaл. Знáчи милýвa при́мер дa-дáј, гo-пoчи́тувaш чoв'áко зa-aли́штaтa, a-нé кáo чoв'áк* [ЛС(К),120].

почне* pf 'се случи нешто ново' ~ *Затóа му-предложил дa-се-бóрaт и тój кój кa-пoбéде, ствáрно е-нájси́лaн. Сa грабнáле и Ґýптино пoчнáл дa-и-белée óчте, a змéо гo-питáл шó тóлко сa-кукóте. Вóа му-oдгoвори́л óти глéде нa-кój ри́д дa-гo-фрле* [ВГ(Мир),272]; ~ *и, музи́ме áдна гулéма кни́га, тăквá, мунaпи́шуве óн aдн-árно, óн кá знáa. Нă-женá-мо пи́ше сјáa: "Тóo дéте кá ќo-при́миш, прáво дo:-избри́чиш, дo:-ублéчиш, дo:-нaпрáвиш и зéт. Дaпóчниш и свáдба"* [ПК,2(Ним–272)]; ~ *си-л'ăгнáле, утринтá путпéрницта нăјдéл двé ли́ри. Пучнáле пó-бугáтичко дă-că-ублéчувăт, дăсă-рáнăт. Вájн си-купи́ле ни́вичка, ýтре кójнче, рáло и-тăкá пучнáле бугáти дă-сá-чинýват* [ПД,152]; ~ *и ка-ки-дójде у-тóплуту врéме укулу-Велúгдиин, ки-пóчне тó дa-сa-рóе, и ки-си-гу-удви́виш ка-ки-и́ма пл'ускáни сéмијна и ки-дójде врéме ки-збýвне тá кути́јта* [ВМ(Стр),317]; ~ *глéдăхме бýба. Ли́с ќи-му-дрóбат набýбата, си́тно кут-тит'ýн. Пóчнат да пураснат, ќи-м-дáвиш ли́ста мăлéнки, лăстáре ут-цăрни́чки* [ПК,2-(Мор–215)] – во контекстот, како дијалектно обележје, имаме присуство на перфективен презент: **пóчнат да пурáснат;** ~ *и-кóга a-ви́де óн, прáво ус-ти́й нóжувуто, двáта, уф-глáвите, двéте, и-ги зăбóде. Пучнáла та: дă-ри́ке и сус нáшкăта гу-мáне кăндúлто, гу-изгăсе и-нéма свéтло. Гá-утăпáл лáмјăта, али нă-мóже сéга дă-избри́ше крăфта* – еден од многуте случаи на употреба на адверсативниот сврзник **али: гá-утăпáл лáмјăта, али нă-мóже сéга дă-избри́ше крăфта** [ПД,168].

почýди (са) и: пуч'ýди pf 1.'се изненади' ~ *са пуч'ýди пнивматúку, му вилú: "ти да пóш' на идúн распăнт' да с'ăш' бустанлăк и тó за прумúна, за гу запúраш' да му дáваш' пу инá либăнúца"* [MS,t,43]; ~ *и как ви́д'ахa лам'áт'a, кáк ja спú тóлку óда, му сă пуч'ýд'ахa* [MS,t,74]; ~ *коа го видела жента*

сус толко шеове, са почудила и гу питала, ут дека зел толко пари? Он и́ кажал подробно [V,PM,274]; ~ *ги виде нетри на горештата фурна са замрăзнали и тераха вогин, са почуди и им рече да излезат* [V,PM,46]; ~ *му вел'а́т: "а бре́ ти зашто́ гу отепа́ онова џифаирџи́а тогáс на гора́та? Ади е́ла сега́ ти и́ска паша́та!" Тој сиромáх са почу́ди и от стра́х ни зна́иши, што́ да отгово́ри* [V,PM,27] ~ *ма́јка и́, кату чу така́, са почуди и вели на керка́ и́: "мари ке́рку, и от ма́јка скри́хом би́ва?"* [V,PM,30]; **2.** 'се восхити' ~ *та́мо то́ј и́звади же́нските дре́хи и ста́на пра́в. Кога́ гу виде́ха, мо́мите се почу́деха на неговото јуна́штво* [V,PM,9]; ~ *тогáс онова́ ца́р, кату га виде́ она́ја же́на, са почу́ди и рече́ сос умо́т му: "наи́стина, за та́ја же́на човек са утепу́ва да га зе́ми"* [V,PM,12]; ~ *кога́ оти́доха на неговата кӑша, сиромáхот са почу́ди са́мо на скалата што и ви́дел* [V,PM,13]; ~ *цар'ут, как га виде нивјастата да е толку лична и хубава, са почуди и не можи да си искажи радоста* [V,PM,46] – употреба на сврзникот **да** во декларативно-интенсионални реченици наместо 'дека': **как га виде нивјастата да е толку лична;** ~ *ху́бави би́ли мо́ми, ни́хната гиздави́на не можи да си иска́жи ... кату ги виде́, тој са почу́ди и ве́ли на ста́рата ...* [V,PM,9]; **3.** 'се замисли' ~ *му вели на цар'ут: "цар'у, јазе сакам еден фустан да ми сториш, да има слăнцето и месинчината и ѕвездите наврах него, и вечер, кога да го надјана да свети". Цар'ут отиде на терзиата, му каза; терзиата са почуди* [V,PM,223]; ~ *цар'ут, как ги види, са почуди и тогас позна, как о́нај сиромах беши мло́гу прав чове́к* [V,PM,32]; ~ *на пăтју гу и фатил еден дăш, еден страшин облак... И така киниса та отиде до една река. Кога виде една мăтна вода, еден страшин порој, седна тамо, са почуди, как да мини* [V,PM,93]; ~ *показа́ тефте́рите за пет годи́ни, што ра́бота направи́л на такси́тот. Кога́ виде́ господа́р-от неговите тефте́ри, са почу́ди* [V,PM,14]; ~ *паш'а́та că пуч'у́ди мрăва по́ ут гламбо́ку и му вили́: "ма́с ра́бута н'е́ма зă-ј така́, а́ла ти că мо́л'ам да ми ка́ж'иш' пра́вината"* [MS,t,48]; ~ *"с'ă ти за м'ạ в'е́ниш' м'е́н'ạ? ш'то́ вили́ш'?" "да că пуч'у́д'ạ то́с в'е́ч'ер, да у́тр'ạ са́т'у на иди́н да до́ш' за ти ка́ж'ạ"* [MS,t,10]; в. **са причуди.**

почука pf **1.** 'удри, чукна за кратко време' ~ *пăрвио ричел: "Ја́с, е́дин мо́с пра́вăт, де́нта гу-пра́вăт, ве́чăр гу-ръ̆сту́рувум и-не́ им-да́м дăгу-нăпра́вăт". Гу-пучука́л пу-гăрбо, ричел: "Бра́во!" Нă-фто́рио гупита́л: "Ти шо́ нăпръ̆ви́?" – "Ја́с, ричел, и́мише дву́јца бра́те, до́бро живе́ја, ја́с ги-нăтера́х дă-си-изва́дăт о́чите". И-н'о́ гу-пучу́ке пу-гăрбо* [ПД,166]; **2.** изр. **чума почукала** (= кога ќе фати опака болест со широки размери) ~ *кога видела млогу гробишта, питала на царскиј човека, што ја водиши: "Еи побратиме! Што са тија гробишта тука? Дали некоја чума почукала катука?" И он одговори: "Ах девојку! Чума не почукала, л'у тиа са седамдесат и две гробишта от седамдесет и две баби, што не можеха да отроџјат нашата царица"* [V,PM,276].

по́чуру́к adj 'нешто неквалитетно' ~ *е́х, нă-у́трупо пак г-пу́шта: дă-о́диш дă-ми-зе́вăш уд-на́јдо́лнуто ме́со. Во́ о́ди купу́ва па́ гла́ви и*

изи́ци. И ка́ и-но́си, во́ учён би́л. А бе ка́ ти-кӑжа́ј, ричé, и вчéра гла́ви изи́ци, на́јчуру́кут мéсу дӑ-ми-зéвӑш. – Ут-во́ по́чуру́к нéма [ВЕв,Кор,304].

поште impf в. **пошткa** ~ *питала ја бабата: "Што пошташ, синко?" Тја хи рекла: "Сребро и маламо, бабо". Бабата хи рекла: "Да ти сја зјуви рӑки, синко!" Момичката утишила и утрешнија ден да ја попоште* [V,PM,286]; ~ *мо́мата му-ре́кла: "Нé си-о́дам, за́шчо ла́мјата к'и-за́тне чéшмата и не к'еи́ма да-пи́јме во́да". Дéтто је ре́кло: "Ди́л'му нé-си-о́диш, по́шчи-ме сéа ти́ и ка-к'и-до́јде ла́мјата, ка́жи-ми"* [ВС(Гр),295]; ~ *ама пре́д дӑ-ста́не, о́ште три́ дéна ка-уставӑле, дуjдéла éдна ѓу́пка. Зна́е о́ти чувéко ки-ста́не нӑ-читири́јсто дéн, зӑ-три́ дéна дуjдéла о́на по́нӑпре́ди нӑ-мо́мӑта гӑ-нӑкӑра́ла д-ин ле́гне нӑ ску́то, да-по́ште. Е, пошта́јки, éдна и́гла у-вра́то, ту́ка ин-гӑ-зӑбо́дуве* [ПД,164].

пошткa impf 'чисти од вошки, пребарува со прстите по косата, ја **поште'** [ТГ,272]; ~ *напкун седна Ѓурга на зелени чаири и легна Сраула на скутот, она фати да му пошткa глава* [МС(В),95].

по̣што́ adv 'бидејќи' ~ *И-го̣-да́ли на ти́ја та̣рго́фцити. Та̣рго́фцити на̣ ко́ј ќа̣-го̣-за̣не́са̣т, го̣-за̣не́ли на̣ ца́ро̣, на̣-фа̣ра́о́н по̣пра́о̣. Не́ма̣л д'а́ца. И тва́-д'а́ти по̣ра́сна̣ло̣, а́ма̣ било́ мно́гу му́дро, и́тро. А по̣што́ по̣си́нето̣ дете́то̣, на̣-фа̣ра́о́н жена́та̣, зна́чи мно́гу било́ у́ба̣во, ка̣ко̣ си-за̣л'у́била̣ у-не́го̣ и-го̣-на̣па́ѓа̣ сега́* [ЛС(К),110]; ~ *и-по́сли га̣ва́ри̣ми и-а́јде ко́нци, изл'а́ва̣ сви́ла̣. Ако̣ на̣-вр'а́ми не-ги-по̣па́ра̣ш за̣да̣-га̣ изва́да̣ш сви́ла̣та̣, о́н-ќи-го̣-приби́ши... И-то́ј се-ра̣си́пува̣ сви́ла̣та̣, ко̣при́на̣та̣. По́што о́но̣ приби́шил и-ко́нца̣та̣ ги-приби́л. И-ту́ка̣ ве́чи н'а́ма̣ кра́ј* [ЛС(К),136].

по́ӑвќе adv 'нешто во голема количина, повеќе' [ИГ,127]; в. **по́вечку**.

прабие pf – верување: ако некој рано наутро, кога уште не каснал ништо, слушне како кука кукавица, или како црцори ластовичка, или како штркот чука со клунот, тогаш се вика дека *ќе гу прабие*, а тоа значи дека нема да биде здрав, односно дека среќата ќе му побегне, затоа треба штом ќе се пробуди, тоа важи особено за младите, да каснат макар залак леб: *Да апнум за кук, ластавичка или штркал – да не ма прабијат* [ТГ,144]; ~ *нӑсӑба́јле, а́к нé си-ја́дӑн, а́к-чу́јш дӑпéе штӑркáло, пиликáно, гугу́ткӑта или пӑ пу́пунцо, ви́кме от тé-ј прӑби́л. Ак тӑ-прӑби́и, то́о дéн рӑбо́тта нéма дӑ-ти-вӑрве* [ПК,2(89)].

прабоже* pf 'убие со бодеж' ~ *ej што си ли веле, Стујан, млади Стујан:["Мале, мила мале, ти стара душманке,[сама што ќи плаќе невестина мајка,[сама што ќи плаќе, и ти с неја плаќи!"[Стујан си искара ноше црностренче,[си је се прабудел јуф то мало срце* [ТГ,99]; за илустрација на гл. **прободе** еве и едно празноверие од минатото: – народот во минатото верувал дека мртовецот може да се повампири ако умре *уф пугани дни*. За да не стане *вампирин* треба со железно вретено *да се прободе уф мех* и во дупчето да се стави парче од воденички камен, подоцна тоа е заменето со ставање в уста едно парче керамида на кој се испишани иницијалите на Исус Христос [ТГ,259].

прабраде* pf 'завитка, покрие коса со шамија' – штом болниот ќе умре огледалото и чешелот се сокриваат, жените ќе се *прабрадат* со црна шамија, мажите исто така

до шесте недели ниту се бричат, ниту се потстрижуваат [ТГ,252].

прабрадин* adj 'завиткан со шамија, забраден' – жените ќе се *прабрадат* со црна шамија дури до очите и така остануваат *прабрадани* до шесте недели, а некои и подолго [ТГ,252].

Прабраждејне – име на празник (*Преображение* – 7. август, ст. стил), попладнето, спроти празникот се спремаат кошници и др. садови со кои ќе берат грозје. Тогаш се кинат првите гроздови, пред да касне домаќинот од грозјето се раздава на комшии, а жените носат еден сад со грозје *поп да гу пеје*, и дури потоа смее да се јаде. Децата кога играат в поле не смеат да јадат капини пред да каснат грозје, бидејќи тие се сметаат за *ѓавулско грозде*, **па поради тоа ако некој** прво касне капини, а потоа грозје, се третира дека е на ѓаволска страна [ТГ,74]; и: **прибруждејнă** ~ *уд негу сибеп că туриjă и лозjăтă: ут прибруждејнă дур нă тригускатă, састрă и катă вечăр пăдajрjту носăт пу две кошници* [МЕ(Р),91].

прабражденски месиц m 'народен назив за месец август во Гевгелиско'; од односнава регија Ст. Тановиќ ги запишал уште следниве народни називи на месеците: **коложег** (= јануари, тогаш секој треба да има дома *кола дрва и кола брашно, оти не знаиш какво време ки фате*), **сечко** 'февруари', **црешар** 'мај', **житвар** 'јуни', **бил'ар** 'јули', **бугуројчин** или **груздубер** 'септември', **митровски** или **касим** 'октомври', **листупад** 'ноември' и **гулемјут месиц** или **бужиќов** 'декември' [ТГ,7].

прав adj 1.'вистински, каков што е' ~ *бáбата отúде нéтри, земá жéнски дрéхи, излéзи вăнк, гу примéни и гу земá нéтре ...и тáмо тój úзвади жéнските дрéхи и стáна прáв* (можело да се види дека е машко а не женско) [V,PM,9]; ~ *хај си стана, хај си зима једна ругузна,[си ја зави, си ја врза куту права свеќа,[јуд удзгоре ја пулија сус смола и катран,] како, џанум, ја запали уд пладнин сабајлин,[она му свитила, џанум, дур ду црна мрака* [ТГ,42]; **2.** 'чесен' ~ *имáло двé брáќа. Иднóто брáт бéше нóгу прáф, другјут бéше нóгу крăдлúф. Е, тáка тó устáви двé дéца. Дójди крăдлúвјут úмри* [ДК,136]; ~ *синóт му, што и бúл млóгу хáрин, милостúф и прáв човéк, кладé тил'ál да вúка по пазáрите: "нá кóгу úма тáтко му да дáва пет пáри, да дójди сjáкој да си гу зéми!"* [V,PM,108]; ~ *цар'ут, как ги види, са почуди и тогас позна, как óнај сиромах беши млóгу прав човéк* [V,PM,32]; сп. уште: *нă прáфта му дúша о-зăтвурúа* [ПК(Мор)]; **3.** 'ослободен од греови' ~ *му-вéле: "Ифéнди, тúка úма иднукăúрин зáтвур, úтре ќи-сă-бéсе. Нáшта вéра, знájш, му-вéле, кристијáнцка, трéба јáс дă-гу-причéстăм, му-вéле, и прáф чóикут д-úмре"* [ДК,135]; **4.** орр. на 'виновен' ~ *лисúцăта му-вéле: "Јáс мóжăм дă-сúдăм, áма дă-сă-удвúе ут-тúлут, дă-зăстáне нă-пăтут дóлу. Јáс ќи-зăстáнăм нăстрéди и ќи-сúдăм: кój-е крúф, кój-е прáф"... –"Е, сéга, лисúцата му-вéле, нă-мéне, вó дóбро шу-ти-гу-нăпрáви, шó ќи-ми-пудáриш"* [ДК,137]; ~ *и фатила уврјајката да го пита: "е, господине, што има, што нема на гори?" И он фати да казува за коласта, ча млого мака тегл'ат грешните л'уди, пак на рај боже много рахат имат правате л'уди* [V,PM,224]; **5.**'десен' ~ *кога гледат сиромах карпачин, от права страна малкото дете от*

три дана чибук пие, сăндба сăнде, крал'у диван му стои [V,PM,244]; ~ *зимáх аднá крýша сус-прáвата рăка, сус дéсната дé. Аннáх ут-тáа крýшта, кá га гризнáх, такá тýка ми-устанá. Едно чигáр испијá, две испý, трý, лáф нéма* [ПК,2(358)]; ~ *óна зé јатагáнăт и сидná узáт у-палхúрăт да-чéка. Тóкмо у-полýнош палхúрăт фатý да-трóпка, и мóмата дигнá јатагáнăт и застанá прáфцом. Иднó си-пăхнá хармúјата глáвата мéѓу жил'áста мóмата го-удрý со-јатагáнăт и му-го-сичé прáвото ýхо* [ВЛ(Aj),338]; ~ *то·-ј нăпрáво прéдăно* (преѓата е добиена со вртење на вретеното на десно) (Пат); [ПД(131)]; ~ *ја разгóл'ува, гл'éнда на прáвата бúска три кóсим'а злáт'ана* [MS,t,71]; сп. **прáф вéтăр** 'ветар што во Дојран дува од север' [ПД(129)] – (овде несомнено **праф** има вторично значење; сп. **прав** 'десен'); – за архаичната употреба на **прав** со значење 'десен' по периферија на јужнословенските јазици поопширно пишува рускиот проф. **Н. Толстој**, за ова в. во уводниот дел, во првиот том; 6. 'исправен, во вертикална положба', опр. на "крив" ~ *си разл'ути млого и му вели на гостот: "а бре јабанџиа гидиа, зашто не стануваш прав и ниту се поклони на мене, кога си дошол"* [V,PM,222]; ~ *даскалут кату виде владиката, ча носи дете, си зарадува и стана прав на ногите си, гу досрети* [V,PM,37]; ~ *Кулуф л'у гу вúде, станá прáв, такá и женáта му, гу пријáха сос млóгу радост и млóгу циримóн'а му чинúха* [V,PM,12]; ~ *и гу сúгна пóпут и гу занéси на бакáлинут на врáтата и гу клáди прáф* [MS,t,68]; 7. изр.: **úмаш' прáу** (= вистината е на твоја страна) ~ *ја тăкна вáрката на ж'инáта-му и вилú : "áку úмаш' прáу, на прáу да т'ạ звáди Гóспут'"* [MS,t,68].

прáв adv 'право, веднаш' ~ *от нúх едúн станá от тáмука, отúде прáв на сиромáхот да гу пúта* [V,PM,31].

праварзана кола f 'ако на колата со која се врши превоз поправките не се извршени туку деловите се само *праврзани*'. *Кираџијата* морал добро да внимава на опремата на својот коњ, а *арабаџијата* на колата и на биволите (што ја влечеле колата). И коњот и биволите пред сè требало да бидат потковани и добро нахранети, зашто *"Сус гладин и непуткуван којн и сус праварзана кола не са праве арабаџилăк и кираџилăк"* [ТГ,419].

праве impf 1.'создава нешто со физичка (или умствена) ангажираност' ~ *и га вел'ам: "ним викај, само опули се тука да видиш, што правам"* [MC(B),76]; ~ *утúвами на нúвата, ут'égнувáми инá хóртума, прáвими инá кýка* [MS,t,3]; ~ *за у питнáјси днú нóс кýцур гу прáви идúн кóн' сăс крилá* [MS,t,20]; ~ *прáјạт убрăнч зạ бăнчвạ* [ПсС(З)-,68]; ~ *и два л'ýди дрăж'áт хóртумáта ... и нóс сăс кýката џ'áска пу хóртумата, прáви ч'изúја* [MS,t,3]; ~ *пúта, д'é ја прáв'ăт кýпрúјата, да сă науч'ú* [MS,t,24]; ~ *и фáт'ạх рáбута у Англиту, ч'étир драхмú на дин'ó ... кáмин'а да џ'ăпими, халúк да прáвими* [MS,t,3]; 2. 'приготвува јадење' ~ *ке одих на вечерта, ки кондисах, ки правих маџа на пăтот, ки доија овчарите, ки јадиха, ки спијаха два-три сахата* [MC(B),80]; ~ *прăвúа ручóк, сиднáа, пуручáа, му-вúка: áј, ричé, вó пóрџиито зéвиго дă-му-нóсиш нă-тó шó нáј мúј*

ми́ло, ... Га́здата му-ви́ка, зна́чи нӑ-же́нта-му дӑ-му-но́си [ВЕв(Кор),-304]; и: **прам**: ~ *гӑската ... фа́ш'та, ја закол'ува и ја вари́, ја пра́и ма́нџа* [MS,t,77]; ~ *тра́хна ('ма́нџ'а ут бра́ш'ну'): прајат ч'а́сту, гу сӑхнуват, гу прӑјат др'е́бну* [MS,t,65] 3. 'образува, формира' ~ *по́вике рӑкӑве́нки ки нӑпра́вӑт нӑло́к, а по́вике нӑло́зи сно́п; по́вике сно́пи ка́ ки-ј збе́рӑме пра́вӑт ста́ва* [ПД-(122)]; ~ *враза́ч'инут ха... врӑзува сно́пи; пу д'е́сит' сно́пи ха пра́и ста́ва* [MS,t,66]; – во двата контекста среќаваме проширена употреба на множинската наставка **-и** кај еднословни именки: **снопи**; ~ *усӑхнува ху́бав'а̨, гу суби́рат, гу дипло́сувӑт ... гу пра́в'ат ина́ тру́мба за да фа́ти калӑн* [MS,t,8]; ~ *та́м за стуја́т дур да усӑхнат ... с'е́тн'а̨ саба́лин кугá и́ма ро́са, ум'е́кнуват... ги пра́вими санда́ла̨* [MSt,5];~ *зӑма́ндрите* (ограден простор во Езерото за полесно ловење риби) *на́ј-ло́ш е Дубрува́но* (име на ветар што дува во Дојранско), *о́н ду́: ут-Кру́ша, ут Су́рл'ӑво* (име на село во Дојранско, сега за жал во границите на Грција), *по́гуле́ми дӑлги́* (бранови) *пра́ве, ги-рӑсту́руве ма́ндрите, ле́сите ги-суде́руве и тӑка́ ри́бите избе́гувӑт* [ПД,129]; **4. 'извршува'** ~ *... или кој ки кундисӑт ув селту некуј Турци... и ки фатӑт да ти прӑвӑт зулум не испаќӑ сӑип* [МЕ(Р),90]; ~ *"Е што уткраде, кажајте, де!?" – "Ето што: беше еден убув бустан, заграден сус црни трјне. А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагӑн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут и салде една лубаница беше, па и неја ја скинал. Остави да, и сат бустан виран* (упропастен) *гу правил... сè уд крф!"* [ТГ,187]; ~ *нӑ-бугáтјо му-виле́ле:"Бра́т брат не́ ра́не – те́шко то́ шу-гу-не́ма!" И то́ што́ пра́ве идну дéн? Зéва идну-о́вен, у-зӑко́л'ва, у-пикну́ва у-и́збӑта до́лу, гу-пукри́ва. Оде нӑ-идну-прија́тел' му-ве́ле: "Не́ зна́јш ја́с што́ сто́ри? До́е идно́, та́ка-та́ка. Ја́с г-уте́па. Што́ дӑ-гу-пра́јме?"* [ДК,152]; **5.** 'организира' ~ *и така ги вӑрна и ги прави тешка свадба и ги гости цел месец и напкун ги пушти на града Будима* [МС(В)96]; ~ *та· ве́чӑр о́ни пӑ ки-прӑви́ле пӑржé́шка, има́ле ро́дӑно де́те, же́нцко* [ПД(151)]; ~ *му ја да́ди и кни́гата, ја уп'ӑха и ја́ман, ја́ман му пра́ват идӑн бра́к* [MS,t,-17]; и: **пра́ј** ~ *ути́духа у с'е́луту на идно́ кш'инудухи́ју; пра́ј гул'а́ма го́зба стра́тиго́ту* [MSt,73]; **6.** 'поправа' ~ *семиту ут декӑ бешӑ пу 12 килӑ житу... гу дунцеа нӑ пу 6 кила житу и ичумен, не и правá̆т кукјите* [МЕ(Р),88]; ~ *кукјите сӑ туруват, нема кој да-ј права* [МЕ-(Р),86]; **7.** 'го поминува времето, го исполнува денот' (обично по прашањето *што*) ~ *фати со́с ра́дос да гу пита: "о́х мӑжу, добро до́ј̀ди от Ста́мбол! Ам што пра́ви дивир'ут ми, гу на́ј̀де?"* [V,PM,19]; ~ *му вили́: "на ца́рувáта мо́ма нас кӑш'та" – "и ш'то пра́ви там на́с мо́ма?" – ја пи́та ба́бата* [MS,t,21]; ~ *му вили́: "ја́ су Ѓо́рги! ш'о́ пра́иш'? ка́кси?"* [MS,t,86]; **8.'исполнува некаков временски рок'** ~ *ну́кут пра̨ви́ две́ гуди́нки;* **9.** 'се чувствува' ~ *што́ пра́ве булни́кут* (= како се чувствува болниот); **10.** 'мести изместен зглоб' ~ *о́ј дӑт-т-јӑ на̨пра́ве рӑкта Кира́на* [ПК(Гăр)]; **11.** 'добива' ~ *седбӑта*

му удирише баш, семиту бише 12 к.ж., 12 ичумен, уров правиа л'уjту пу 15-20 килă [ME(P),90]; **12.** 'зборува' ~ *"ни стáнува, ни стáнува! – пак прáви – за ми ги дад'éш' палтó, пантанóл, илéjку, ш'úч'кит'ą рýби за ми ги дад'éш' да такá за ти кáж'а!"* [MS,t,41]; ~ *"т'ą милóвах да дójдух – д'ăт'ąту и прáви – с'ă ш'тó вилúш' да úдам, да ни úдам?"* [MS,t,22] – во контекстот имаме прашална реченица без партикулата **'ли' (балканизам);** ~ *д'ăт'ąту му прáви на тáтку-му: "ми ни дáваш', тáти, мрăва парú, да jáхна кóн'у, да пója на дрýги силá?"* [MS,t,20] – необична линеаризација (во прашални реченици): прво заменката, а потоа негацијата (повторно без честичката **ли**): *"ми ни дáваш'?"*; и: праи ~ *манц'óт и пóнапрăт' утúди у думá и прáи на ж'инáта: "ш'ó ч'ýja – вилú – ж'éну?!"* [MS,t,78]; ~ *му прáи цáр'ут на скопóту: "ш'ó тимурúja úш'тиш' да ти стóр'ą?!"* [MS,t,78]; **13.** 'одговара' ~ *му вúка на ч'ифч'újата: "éj, ja ни вúд'ą мójта парлúца, бé?" ч'ифч'újата му прáви: "ц-ц,-ц-ц!"* [MS,t,-43]; **14.** 'дозволува, чини така да се направи' ~ *му вилú ... : "т'éс ш'ту за дójат, ни прáви да сă пикája у инó ш'ш'é да за му гу прудад'éми л'ăк на т'ăх"* [MS,t,36]; 15. 'предизвикува' ~ *дjáвулу и фл'áва на цáрицата у кур'éму и прáви ин'é булúки* [MS,t,31]; ~ *и такá сă испатландúсаха икимц'újиту, ч'ą бóлката ни кáци, сид'ă ш'убujéту (идújата) прáви, ш'ту прáви* [MS,t,43]; **16.** 'изменува (во негативна смисла)' ~ *jáхнува кóн'у на дóл на гóр'ą пу бахч'áта, ja прáви зерзибúл, ja змáч'ка ш'úч'ката бахч'á* [MS,t,3]; **17.** 'чини, има вредност' ~ *и нузú имáни за в'éниш' за гу платúш' и за устáвиш' дипóж'иту парú дв'ă кóлку прáви имáниту* [MS,t,28]; ~ *му дáва дв'ă лúрă за кафéту, му вилú д'ăт'ąнту: "ни прáи тóлку кафéту"* (= не чини толку пари кафето!) [MS,t,83]; [MS,s,88]; **18.** 'полово соединување (меѓу маж и жена)' ~ *сúга ни прáими инóш' на тáс зил'éната трăва* [MS,t,77]; **19.**– 'израз за равенство' ~ *трú и пéт прáвąт óсом* [ПК(Гăр)]; **20.** 'слави црковен обред, празник' ~ *уф Стujáкăво гóстаа, прáваа курбáн двájсăт-трújсăт кýки. Нą пăнăґúр óąт нą "Прéсвета". Мăртвин прáвăт спурти Митрóвдин* [ИГ,118]; **21.** 'имитира, подражава одреден звук од животно' ~ *уд-нóгу врéме нăцáрут дéтто тúшăл тáму кă-бúл лóвăч, тúшăл тáму дă-гу-нăпóе кójнут. Кójнут пúе вóда и* ***ррр*** *прáве, сă-плáше и пýле нăгóре* [ДК,148]; ~ *вечерот пак за си собрат кумови и сватови, jадат, пијат. И богазјајту* (сватовите), *колко ки бидат, сите ки дојдат на зентјут да си гостјат дур саатут на 7, и прајат и пентелот с пентелова песна* [V,PM,250]; **22.** 'зида, гради' ~ *ja он отговори: "ету има на една касаба една водиница, ja прајат масторету: ден'а ja работат, вечер jаз ja турам, и мастори толко сам отепал!" Тогај му вели гол'амојут: "аферим"* [V,PM,167]; ~ *тéмил' да фáта зúт да зазúда [шó а правúл ду три гудúни* [ME(P),95]; **прáи:** ~ *и прáи кулúба за ч'убáниту да спáт, да ни пумрăзнуват зимáта* [MS,t,67]; ~ *сă вúке нă тăрлуто... пукрújно-j то:, уд едната стрáна-j дúгнăно, сус тăрска кăд нáс ú прáвăме* [ПД-(125)]; **23.** 'крева шум, пука' ~ *ác бúх нă-гувéта, гувéта пáсăх, дујдé*

чи́к-ми, нă-та́тку по́-мăле́чук бра́т и кăжа́: "Ајде бе́гат си́те, ќи-бе́гме га́ре". И удде́ се́лто, пригна́ ади́н ѕигва́р, а́дна ко́ла прăгна́а. И ни́й пу-чи́ко, и́мăхме пе́-че́с гла́ви гуве́да и две́-три́ ко́зи, и зăбра́ме и ка́рăме. Бу-у, бу-у, то́пуфто пра́ват, бе́гат Буга́рто, и о́ни бе́гат с-на́с бăрба́р [ПК,2(Мор–218)] – сп. додаток за место без предлог: **и удде́ се́лто** (м. 'во селото') ; **24. – (сă)** 'се преправа, се претставува' ~ *о́н, ка́к си-је-зе́л ма́ската, хо́ди и је прода́ва (ма́ската от-кади́ја)! То́ва кади́ја пушти́ да-му-ви́кнат Стратин-о́ја. Ка́к ти́дахѧ да-трупна́ха на-по́ртата, Стратин-о́ја се-пра́ви мо́ма: "Ко́ј тро́па на-по́ртата?"* [ВС(Кир),293-294] – пример за употреба на предлогот **од** со посесивно значење: **ма́ската от-кади́ја,** наместо 'маската на кадија', што се третира за влијание од балканската јазична алијанса; сепак треба да се одбележи дека само неколку реда подолу среќаваме: **да му пла́ти ма́ската на-кади́ја.** Се чини дека запишувачот на приказната М. Вукчевиќ погрешно го запишал зборот **кадија** без член, т.е. организацијата на реченицата упатува на: 'ма́ската от кадијата'; можеби за односниов превид придонело и немакедонското потекло на истражувачот; ~ *уф пунидéлникут пусéстримте ц-сă ублéча́т уф нивéстини фустáјне, пубрáтимте ус шăми́јки (тул'бéјне) нѧ гла́ѓвта... мéчки сă-пра́ва́т* [ИГ,118]; ~ *а́рну-ам', ка-влизéмă у кури́јта, цăркваѓта нибéше нѧ-дéсна стра́на, а сéлто претна́с... мéн-ми-сѧ-видé движéние уддéсна стра́на, а ја́с си-рѧзбра́к оти-во́јска; са-пра́вăм да-не-ј-видéк и му вéл'ăм:...*[БМ(В),192]; ~ *слăнцăто си гра́ло и сă правило, чи ни ă гла́дă, тă сă вăрта́ла по на́го, и от много вăртăнă около слăнцăто и мăкă пожăлта́ла та стаала китка слăнцогра́в* [V,PM,288]; ~ *и́ма не́кој пра́ве ло́шо зăт чувéк, а пра́т не́го сă-пра́ве а́рин кут сви́та бугуро́јца;* **25. – (са) 'се здебелува, пораснува'** ~ *и, пучна́ дѧ-а-ра́не во́шкина хра́на. Та́, во́шката, стѧна́ла о́ште по́-улéма ут-ши́шту. Стана́ла и сѧ-пра́ви́ла ско́ро кăту ја́гне, ду́ри и вла́кна му наникна́ле ле́ву-дéсну* [БМ(В),194]; **26.** 'се чини' (ми изгледа) ~ *"на м'ен'ѧ ми са пра́ви, сăн ка́зува́хти и јас сăн ви ка́зувах"* [MS,t,12]; ~ *"ш'то́ ста́на гăската?" – "ни зна́м! ми сă пра́ви: прул'е́тна"* [MS,t,56]; ~ *На та́тку-му сă пра́виш'и, ч'ѧ и́ди напо́сл'ѧт н'е́гу; кугá сă убрѧна насáт' да ви́ди и гу гл'е́да куту́ парта́л* [MS,t,58]; **27.** изр.: **сă-пра́ве нă три́-и-пу́л** (= се прави дека не разбира) ~ *ác му-кăжу́вум, а о́н сă-пра́ве нă-три́ и-пу́л* [ПК,2(197)]; **два́ о́стри ка́мăна кăрма́ пра́вăт, бра́шно не́ ме́л'ăт** (= два остри карактера тешко се сложуваат) [ПД,137]; **праве инле** (= зборува невистини) – девојчињата што заедно треба да пеат лазарски песни вака се колнат во меѓусебна верност: *"На! Леб бакнувум и воја леб очи да ми фате, ќорува да одум, ако правум инле и ако са уддел'ум уд вас!"* На истиот начин се колнат и останатите девојчиња од групата и потоа парчето леб ќе го фрлат на кровот од црквата зборувајќи: *Који ки праве инле и куту воја леб да са исуше!"* [ТГ,44]; му **пра́ве ѧдна́ тимина́** (= му се поклонува) ~ *миѓу но́јзте на чурбăци́ѧта испа́ѓе прăт цáрут. Му пра́ве ѧдна́ тимина́ и му кăжу́ве: "Цáро, ре́кăл, дѧ ти ка́жум зѧшо́ сă нăсмија́ та́а ри́ăбта нѧ цăри́ца"* [ИГ,111]; **митајне прават** – сп. обичај: кога се одделуваат младите членови од заедничкото

семејство, прават заедничка вечера, *са прустуват,* младите, тие што заминуваат три пати *прават митајне* и на најстариот му ја бакнуваат раката **со зборовите:** *"Прости, баче, ако ти нешто згреших, зарди лебут и солта што сме заедно ја јаделе!"* Тој им одговара: *"Прустено и уд мене и уд Госпуд и на воја век, и на тоја век"!* [ТГ,294]; **праве тока** (= кога луѓе што пијат заедно вино или ракија и кога пријателски ќе ги чукнат чашите се вика дека *прават тока)* [ТГ,163]; **сите сме измет правиле на тоја ум,** или: **сите сме биле сос тоја ум** (= се кажува за грешките што ги прават младите луѓе) [ТГ,134]; **уд-бääлта прáве бúвул** (= се кажува за некој што во зборувањето ги зголемува работите, пр. туѓите грешки) ~ *úма тäквú, пóвиќе жéнте сä-тäквú, ќи-чýут áјн лáф сéтне ќи-кажýват прäкäжнúци; уд бääлта бúвул ќи-нäпрáват;* со слично значење: **уд-влáкнäто прáве кáмúла** ~ *уд нéкаа малéчка грéшка прáве гулéма рäспрäвúа* [ПК,2(203)]; **гäрнци прáве** (= се кажува за некој што починал); **кá-ј дигнáл глáва** *(сä прáве сè ón дä-знáа)* (= се кажува за оној што има многу високо мислење за себе) [ПК2(169)]; **уд-адно́то двé прáве** ~ *гулéм думаќúн-ej, нé трóше, нóго чýве* [ПК,2(203)]; **праве акарет** (= ги злоставува другите) – среда е последен ден од свадбениот церемонијал, попладнето ќе се соберат *пубратиме* и *пусестрими* и во шега ќе испокршат сè што ќе им дојде до раце: *чаши, букале, мисуре, канавази* (садови, вазни) и др. Кога од сето тоа ќе се *наситат* (кога на човек од нешто му е доста) *правејќи акарет,* тогаш невестата ќе направи вечера, која ќе биде завршна за сите гости (ТГ,190); **си-правиле ќејф** (= ужива-вале – во односот маж - жена) ~ *тугá, стáро врéме, тáка имáја – клáпа нä-врáтта. И тáп врáтта, си-óде дóма. Си-пäрвно вичирáле унäтре, димéк, си-вичирáле árно, си-прäвúле ќéјф цéла вéчер. Нäрáнто: "А бе ѓäýр, му-вéле, а бе кäýрче, зéвäј двé лúри и ój си! Утре нé – óнден пá дä-дójш. Дäсä-удмóриш идну-дéн"* [ДК,134]; **му-прäвéл ќéфут** (= му ги исполнувал желбите) ~ *áма бидéјќи и пóпут бúл нéпеан, пä-зäтó и óн му-ј-нусúл нä-дéјто дä-му-пéј. Дéјто и нä пópут му прäвéл ќéфут и кáто нäпóп су-óшче пóгулéм ифтибáр мукäжувáл зä-сè шo-писáл у-тá: пäлéна книга* [ВЕв(Кал),292]; **праве хизмет** (= услужува некого, му помага) ~ *и толко се карали, дур штели един на друг да се поедат. Тога Бог се нал'утил, та треестето брата дигнал горе на небето да му правет хизмет* [V,PM,266]; **колку му прави харчта** (= колку треба да се плати за извесна услуга) ~ *и цáрја поминáл нази нäш фаф ходаéта и отринтá, когá сäмнало, попúтал ха(н)жúата, кóлку му прáви харчтá, а пак тój му кáзова: "За úме Бóгово парú не зúмам". Та са поч'ýди цáрја и го испúта, как навјаксова, на ден по тóлку л'ýде заминóват* [V,PM,255]; **прај инат** (= непотребно се лути, се инати) ~ *тогас царјут му вели: "мојут зент, халваџиа, дека и, да гу видја?" Тогас излезе царјувот зет, му вели на френгот: "ошти еднош сос халваџиата инат да не праити, зашто живи на Бога ви носи!"* [V,PM,201]; **прајат имани** (= се богатат) ~ *и момчету, кату зема парите, отиде сос траговциту на панаир. Сички другари фатили да прајат имани, секои спроти траговиата, што имал*

[V,PM,190]; **сă-прáвăт фудýл** (= се однесуваат премногу гордо) ~ *Вăлците кăндисáли. Лисúцта зéла ăjн-кýп кăлчúшта, им-дjуздисáла пуăднá пáшка, éм пóдлăга, éм пóрýнтăва, им-ги-вăрsáла. Вăлците сă-глéт и сă-прáвăт фудýл сус-нóвте пáшки* [ВК(Пат)287]; **сиир му са праиши** (= му беше интересно, се радуваше) ~ *после ручокот тресноваши трохите от софрата на морету; да јуде си научиха три малки риби, дохождаха тамо. За ден тој кату гледаше рибите, как јадјаха трохи, сиир му са праиши* [V,PM,169]; **сúлан се-прáj** (= покажува херојство) ~ *"Пá, вúкa, чéкам дaзамúни бýрaтa, кáj-ќи зaмúнa". –"Ej, вúкa, си-плáшиш, тáa нé-е-длaбóка". "Кáкo нé-е длaбóка, кáмини нóси, вúка, нé-е длaбóка!" И-óн сúлан сúлан се-прáj сac-кóн'o. Твá квá гo-пoдбрáл, тóa-е сúлан, oт-плaнúнa дóвa* [ЛС(К),119]; **правејќи маабет** (= додека разговараа) ~ *и-змúaтa, тaкá, ќе-гăтне дестúнa, петнájси, и-ги-нóси, óди пред-врáтaтa и-ќи-ги-истýри, ќи-ги-пoврáти и си-óди. Тój сac тóa, сac чoв'áко се-úмaт, сéa пријáтели-се нáли! И, прaвéјќи мaaбéт, вúкa: "А -би, Кóли, дa-рéчaм, кaj-мéни прет-врáтaтa ми-нóсaт пaрú, н'áкoj. Тú-дa-нé-си"* [ЛС(К),128]; **прăвúме кăýл** (= се обложивме) ~ *"Дéк ójте брă-дéца?" – "А-мú, рăчéле, нúă óдaме нă-пóпo, пă-сjá: пугудúме". А -па-нé: úстински пóп, áми ѓáвул е сèга. –"Е, ми-зăшó?" – "Прăвúме кăýл сус-брăт-ми двýjцăта, дáл'-ej крúвинта árна, дáли прáвинта-j árна!"* [ПД,165]; **си прáви сăс умó** (= си мисли) ~ *си прáви сăс умó: "ш'то анáнги да пóда jáс склáвус дăсапáк, афý úмам инá камúла парú"* [MS,t,14].

прáве adv 1. 'веднаш, направо' ~ *илезú сиромáхот от злáтената гимúа и отúде прáве на господáровата кăшта* [V,PM,14]; ~ *станáха сúчки, отúдоха сос нéгу аф горáта, прáве на магазúата* [V,PM,22]; ~ *му вели: "стáни, ... подигни онája плóча, колáj богáт да си чúниш"... и стáнá, прáве отúде на плочата, га подигнá, и бéши наистина товá* [V,PM,30]; ~ *тогас бабата зема една честина и брашно и един бакăр и една пирусќа, та отиде праве* [V,PM,241]; и: **прáв'ạ** ~ *фл'ázи н'éтр'ạ и прáв'ạ гóр'ạ трăч'ú* [MS,t,56]; ~ *зл'ázуха у касабáта и си з'éва д'ăт'ạнту зимбúл'ут ... си хóж'да прáв'ạ у думá* [MS,t86]; ~ *и трăгнува суфéринут пр'áв'ạ за да пój на палáт'ут* [MS,t,83]; ~ *гу јáхнува кóн'у, врăтнува кл'úч'у, прул'éтнува утáм, си утúва прáв'ạ на цáрувáта мóма* [MS,t,21]; ~ *дур да пój тóс да сă заóкули ... ни-в'ăстата фустáн'у гу извáж'да, ут будрýм'у на јатáку прáв'ạ* [MS,t,13]; **2.** орр. на 'криво' ~ *пак тојнака вели: "харна удаја, дивојку, имати, ама уџаку је мăра крив". Тјанака познала, ча за носо ú така вревиши гостут, и заедноч му дала каршилăк: "ej господине, уџако е крив, но кадешут изл'ава праве"* [V,PM,54].

правејне п 'кога нешто се приготвува', пр.: *вино правејне, вар правејне,* така запишал Тановиќ [ТГ,351], но подолу: *вар-правејне* или *вар-пичејне* (последното е поточно).

правидна душа 'чесен човек'; сп. верување: – кога ќе фати силен ветар народот кажува дека е тоа *крмнина* – т.е. дека некаде е пролиена "правична" крв. "*Ох, дека исклаа некуји правидни души!... Ваја е дуќумија Божја*" [ТГ,436].

пра́вин adj 1.'приготвен, изработен' ~ *му-кажу́ват ти́ја: и-дă-сă-на́у́чиш и дă-не́-сă-н-у́чиш сѐ да-ви́киш не́ зна́м. Ка́-т-искара́т го́ре пра́-ма́јка-ти дă-ка́јш не́ зна́м, о́ти, а́ку ка́јш "зна́м", ара́пино тă-ј-зе́де. Ти́ја ка́шти сă-пра́вни се́ ут-чува́ешки ко́ски* [ПК,2-(Ним–268)] – во контекстот, што не е многу голем, има 2 случаи на перфективен презент, што зборува за честотата на односниве форми: **ка́-т-искара́т го́ре... и ара́пино тă-ј-зе́де;** ~ *ма́лсăхме уф-ве́дре, уф-што́ и́ма, уф-те́ньаре. Еми и́мше и ут-пра́с видри́на пра́вини, а пă са: пă уф-тиньири́на. Тиньири́на мо́лsат* – беспредлошки додаток за место: **тиньири́на мо́лsат** (м. 'уф тиньирина') [ПК,2(256)]; ~ *дуjдé чи́к-ми, и кăжá: "Ајде бе́гат си́те, ќи-бе́гме га́ре". И уддé се́лто, пригна́ ади́н sигва́р, а́дна ко́ла пра́гнаа. И ни́ă пу-чи́ко... Пра́во на-Ште́мница о́дме, то́:-ј нă-го́ре. Пу-то́: пắт, пра́вин'о избига́ме да́ле́ко* [ПК,2(218)]; ~ *ку́пин-ej ил' пă до́ма-ј пра́вин (ле́бо)* [ПК(Гăр)]; ~ *како́ф ej, зă-ни́што не́ о-би́ве, не́ о-уме́е ни́што, чи́ниш ус-мо́ч пра́вин* [ПК,2(206)]; ~ *то́о ба́б-Цо́фин Атắнас чи́ниш пра́вин не́дупра́вин: де́к сă-ла́фе ќи-фа́те дă-сă-сме́е* [ПК,2-(188)]; **2.** 'нешто изработено мајсто-рски' ~ *пи́тиш ка́штте ка́кви́ би́ја? Еми ја́, ни́ски ка́шти, не́ та́кви́ висо́ки кутусјáа шо и́мме пра́вини ка́шти. Ни́ски ка́шти та́ка́, не́кој ма́лко пуди́гнини, та́кви́ би́ја* [ВК-(Шт),288]; ~ *това сиромах кату си напи вода, рече на дjатету, без да знај, ча он га има правена чешмата: "их олан, побратими, какви будали л'уди има по земjата? Да имам толку пари, jазика хождам да открадам куумциовата жена, а не да чинам тука чешма да пиат светот!"* [V,PM,67] – во текстот ја среќаваме конструкцијата: *има (нема)* + *гл. придавка* и тоа во првата фаза, кога придавката се сложувала со предметот на кој се однесува: **он га има правена чешмата; 3.** 'вистински' ~ *и ве́лиши: и на ме́н ми зна́ити, и удека са́м па ми зна́ити; и ут са́м ут ме́н не испадна́х, туку́ то́а шо ми пушти́ пра́вин, шо ви́а не́ гу зна́ите* [MV(K),256] – случај на изразување на директниот предмет со предлогот на: **и на ме́н ми зна́ити**; ~ *туку́ ки до́jди вре́мито, и сéга-ј, о́ти ти́и пра́винти пукаjа́ни л'у́ди ки си пукла́ну́ат на Та́тко су сѐ са́рци и пра́вина; о́ти и Та́тко такфи́и па́ла шо си пукла́ну́ат на не́го* [MV(K)-256]; **4.** 'безгрешен, правичен' ~ *то́га ки уговóри и на ни́х, и ки ре́чи: Исти́на ве́л'ам на ва́с, ко́лко не́ чини́хти на ви́а сироса́си, ни́то на ме́н чини́хти. Да ки си о́дат ви́и на ве́шново пе́кол, па пра́винти на ра́j жи́в дуве́шно* [MV(K),282]; ~ *па же́ната му... Елисаве́т. И jо́бити би́ле пра́вини крај Бо́га, а тера́ле е́м чини́ле на са́ти пуве́ли и пра́вини Господи́нцки, о́ти би́ле чи́сти. Па не́кој де́ти не́ му са чини́ло, оти Елисаве́т бе́ши jа́лоф, и на гуди́нити би́ле устаре́ле* [MV(K),294] – во контекстот имаме еклатантен пример за тоа до која степен категоријата род во југоисточните говори не функционира: определбата за жена што не забременува е дадена со формата за м. род – **jалоф: па же́ната му... Елисаве́т... не́кој де́ти не́ му са чини́ло, оти Елисаве́т бе́ши jа́лоф;**

~ вúа си мóлиши: Гóспот, исполájти, шо нé сам катý друзити л'ýди... И јумбрукчúата стóиши у-далéко, и вéлиши: Гóсподи, прóсти ми на грéшин човéк. Вéлјам на вáс, вóа испаднá прáвин и прустéн си утúди на кýкја му [MV(K),280]; *~ а видé Исус на Н... шо úдиши кăд нéгу, и вéли зарди нéгу: Ету прáвин Израúлитин, шо нé му си наóги на нéгу кривутúа. Вéли на нéгу Н...: Удéка ми знáиш?* [MV(K),283]; **5.** сп. **прáвина** (за девојка, жена) 'дотерана, нашминкана и сл.' [ПК(Гăр)] – односно значење на придавката во м. род го немаме констатирано.

прáвина* f **1.**'вистина' *~ јазе ти знам тебика кату татку и ти казах правината* [V,PM,39]; *~ паш'áта сă пуч'ýди мрăва пó ут гламбóку и му вилú: "тáс рáбута н'éма зăј такá, ála ти сă мóл'ам да ми кáж'иш' прáвинáта"* [MS,t,48]; *~ гу пúта ч'урбаџ'úјата: "да т'ą пúтам јас т'éб'ą да ми кáж'иш' прáвинáта!"* [MSt,47]; *~ кату седнаха да јадат, бабата и јала и пила, и на пазва си напални за гостју. Свадбарите ја питаха бабата: "бабо, зашто тăј праиш, дали некој гост имаш?" Тја правината на свадбарите не и казала* [V,PM,221]; *~ ету на пăтјут гу стретоха три жени: тиа били неговите наречници. Му вел'ат: "синку, дека ке да идиш?" И тојнака им каза правина. Тогас тенака му рекоха: "ади иди, немој ти е страх!"* [V,PM,74]; **2.** 'справедливост, она што е ред' *~ сéкуј сáке дą зúме, прáвина не сă глéде* [ПК(Гăр)]; *~ тукý да не са умýати, ém да вéлите: Шо ки јáдими, úли шо ки пúими, úли шо ки си облéчими... Тукý пишúн да пáлати на Господúнова царитúна и нéговáта прáвина, и сăти вúи ки и намéсти óн* [MV(K)264]; *~ "Дéк óјте брă дéца?" – "А-мú, рăчéле, нúă óдаме нă-пóпо, пă-сјá: пугудúме". А -па-нé: úстински пóп, ámи ґáвул е сèга. –"Е, ми-зăшó?" – "Прăвúме кăýл сус-брăт-ми двýјцăта, дáл'-ej крúвинта árна, дáли прáвинта-ј árна!"* [ПД,165]; *~ "А-бă, ричéл, мójш крúвинă дă-нăпрáвиш, ми-тó-ј чувéко, прáвинта нé-ј árна. Дáбро дă-нă-прáвиш нé-ј ýбуво, злóто-ј ýбуво"* [ПД,165]; **3.** 'правда, невиновност' *~ "от што му са вúде на нúх и нá добúците кајдúата ми хárна, фатúха сúчки да úграт. Сétни јáзе што кабаáт úмам?" Тогáс кадúата му најдé нá нéго прáвината и му вéли: "свúрни málко, и јáзе да поúграм сóс мојáта кадúјка!"* [V,PM,127]; *~ но они му дáли млóгу драгоцéни кáмина на кадиата, та крúво са сăдиха, óни земáха прáвината, пák Кулýфа гу турúха хапуз* [V,PM,8]; *~ жáлнјо: нă-прáвинта си-издé кутéко* (= кутриот го изнатепаа иако не беше виновен); *нă-прáвинта зăгăзú* (= настрада без вина) [ПК,2(185)].

право adv **1.**'веднаш, директно' (в. прáве) *~ јаз два дена има, што дојдох от тамо, ако човекот имаше ништо, тој ки дојдеше право у мен* [MC(B),80]; *~ бегот гол хатот го вјана и зима мастагарката; ... как го видеха јуруџите право на мене ми совăрsаха* [MC(B),74]; *~ тóо дéте дéн виздéн го-пąсéл јáгнăџто и-вичиртá сă-вąрúне дóма сус-јáгнăџто. Јáгнăто прáво нą-пизýл'о утúве и рýп-рýп-рýп фăтúл дą-жвáке адин-вăглен* [ВК,284], *~ така си а уjдисама работта за кинисувајтто ут тува, шо емин ки*

втасиме на Одеса (зајднăш ут карапампур да флезиме право) – изливајне ут пампурут и уливајне уф воднјут пампур [МЕ(Р),68]; ~ *една вечар, каде сахатот три ноќа – му вел'ат на то место на Данајков Рид, там овци пасах – дојдеха двамина Арнаути право на мен* [МС(В)74]; ~ *нă трундúро úма скрăмăтúци, скрăмăтúк е дăрво ут смрéка, чăтáл кăту бýква Т, едúнјо дéл óде прáво нă гóре* [ПД(128]; ~ *си чини бостанџијска руба и уружи Бошково кон, го вјана и тигл'а право на Имир Николови конаци* [МС(В),-94]; **2.** 'точно, верно, како што е вистината' ~ *сега ти питам, мале, сакам право да ми кажиш: татко ми, мале, што занајат имаши на животот му?* [V,PM,41]; ~ *жената му каза право, ча децата и ги открадоха. Тогас уврејнот ја вели: "скоро донес гул'амото дете, да гу заколими, јазе да гу јада него, зашто тој да расипи сичката работа"* [V,PM,231]; ~ *за Бога, за душа, право да кажиш* (изр. кога некого го заколнуваат да ја каже вистината) [ТГ,320]; ~ *излезе пак прет сиромаху и му вели така сос грозност: "господине, да ми кажиш право, колку карагроша зема!"* [V,PM,39]; ~ *аку нé ти вúждах тéбика, ки вéл'ах да е она нáј-хубава на земјáта, áма сегá кажýвам прáво, оти тúнака си млóгу по-хýбава от нéа* [V,P-M,9]; – како тој ќе сведочи тоа е точно, бидејќи тој кога се зафатил за таа работа се заколнал дека *"право ке гледа и право ке гувоpе"* [ТГ,279]; **3.** 'правично, како што е ред' ~ *му вели: "не е право да се бориш со стари л'уди, изпадни с акранот"* [МС(В),98]; ~ *му-вéле вóлут: "Слýште вáка! Јáс нă-мójто гáзда двáјсет гудúни му-óра, му-рăбóта; му-пурáсти и дéца. Ето, сéга устáри, мă-пуштúа у-ăвлúăта, мă-тóкме дă-мă-зăкóле, му-вéле. Нéма прáво"* [ДК,137]; ~ *от тáмо киниúсаа, пák отúдоха, нáјдоха áф еднá дýпка еднá лешúца. Човéкот вéли на лешúцата: "лешúцо да ни сăдиш прáво, јáзе ке ти докáрам еднá квáчка сóс дéсет пúлца бакшúш!"* [V,PM,139]; **4.** 'таму каде што е потребно, во вистинскиот правец' ~ *мúнáа зăминáа двáјст и пéтмúна,[двáјст и пéтмúна, вéрна дружúна:[нáјнăпрéт вăрви Трáјко Морáрцки,[по-нéго óди Týше Богдáнцки,[прáво си-тéгл'ăт зă-Стујáкăво,[јóдат и пéјат и зă-бój мúсл'ат,[прáво стрел'áјте, прáво фăрл'áјте* [ПК,2(272)]; **5.** 'десно' ~ *прифтáса прăвна на мурабéту тój; фáти да кóли на л'áву на прáву да му сă набú рăнкáта* [MS,t,35]; ~ *и пак младата самовила отиде, му вели: "Што плачиш? Има колај и за тас работа: па да земиш камшикот, да пошш на нивите, седом да удриш на право и осам на л'аво, сичко ке си чини!"* [V,PM,278] – уште еден пример за присуството на лексемата **прав** 'десен'; в. **прав.**

правој m 'направа од штавена кожа, како појас со кој се прицврстува јаремот со ралото' (на **потеглото** – **воништето** од ралото има дупче во кое влегува дрвце што се вика **утраш,** и околу него и јаремот се замотува **правојот**) [ТГ,326].

праврате (са) pf 'се обрне' – *пудстрминот* личи на *стрмино,* само е помал: ако е самарот нов и *не е лигнан,* лесно може да се *праврате* односно да се *(на)стране;* за да не се случи тоа предните нозе од коњот се вовлекуваат во *пудстрмино* и самарот не може да падне]ТГ,420[; в. **прăвăрнуве.**

правудија f 'подарок во пари што се даваат на свршената девојка', сп. обичај – за време на *армасот* (свршувачката), кога свештеникот ќе ја прочита молитвата и ќе ги благослови *армасанте* со зборовите: *"Да са живи, да са здрави, Аврамува и Исакува мулитва да имат!"* итн., тогаш таткото на девојката се ракува со таткото на момчето и ќе си *разменат нишајне* (ќе ги променат бовчалаците). Потоа доаѓа *армасанта* девојка и ги дарува гостите. Прво почнува со свештеникот, ќе му ја бакне раката и *ки гу дарува сус риза*, потоа ќе ги дарува и останатите. Штом ќе ги добијат даровите гостите ѝ даваат на девојката *правудија* (подарок пари), а таа примајќи ја *правудијата* им бакнува рака [ТГ152]; – за време на Божиќните празници *армасникут* со своите *пубратиме* руча кај девојката. По ручекот *армасницта* ги дарува со *пачети* (шамивчиња), а тие нејзе како *правудија* ѝ даваат *алтънче* [ТГ,153].

правýн m, bot.'вид печурка, расте по дрвјата, особено на црница, служи за припалување оган со удирање на кремен камен со парче челик' [ИГ,128]; в. **прав**.

прагледне pf, в. **прăгле́де** ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[оти, Петре, така прави,[који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде![така ки се мăчат и путиркат,[оти немум јаска никуј,[ни рода-руднини, ни татко ни мајка,[на кого молба ки правум,[који ки ма пугледне и прагледне?* [ТГ,264].

прагоре pf 'кога нешто ќе изгуби од својот квалитет поради пресилната температура на која е изложен, пр. *лебут* или нешто друго што се става на огин може да **прагоре**', но исто така може да **прагоре** и **ущетут** (да стане премногу кисел) ако е оставен некаде каде што температурата е висока, во таков случај му се додава вода од варена пченица [ТГ,355].

прагризе pf 'прекине (прегризе) со забите нешто' ~ кога жената ќе почне да ткаје, не е добро другите да ја прашуваат: *"са работе арно?"*, бидејќи по таквото прашање може веднаш тука да се створи ѓаволот и да ја *замрси* работата. Ако некој во шала кажува*: "Как, как, сă кине, са кубе!"* Ткајачката обично му одговара: *"Изиќут да си прајадиш, таков лаф да не прагувориш!"* – или: *"Изиќут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364].

прагăрле pf , в. **прагăрне** ~ *вујковците му, ка чуле, му рекле: "Пош не бре дете, при мајка та!" И пушле. Ка си прагăрле, сите на местото умреле* [V,PM,270].

прагăрне (са)* pf 'зеде во прегратка, гушне' ~ *рекла: "братјата ми тука седат, ки чекам тува". Почекала. Дошле братјата и, им рекла: "Јазе ви сум сестра". Тоги са прагарнала сус сите* [V,PM,269]; ~ *она му рекла , куту как шо било. Тоги момата и детто а прагăрнале и рекле: "Ти си нашта мајка!" Си свалиле капите* (погрешно пишува: 'камите'), *косата да му виде* [V,PM,268]; и: **прăгăрне*** ~ *и́де адúн дéн тóо дéтто, крăдéјќи, крáдéјќи гу-фáќе, гу фáќе. Ká о-фăтúла дéтто, бáбăта сă-ј-пăрдéла. И дéтто кăжáло: "А бáбо, ká пăрднá мă-рудú". "У, сúне, сúне", гу-прăгăрнáла и н'о· пýште дă-с-јóде* [ПК,-2(207)].

прадаве* impf 'кога еден отстапува нешто на друг' – кога невестата ја изведуваат од татковата куќа тоа го прават браќата нејзини (или

најблиски роднини), тие ја пратат до половина пат а потоа ја *прадаваат* (и *теслимат)* на браќа од младоженецот, или на мажи од неговите сестри [ТГ,276].

пр'а́дна adj, m (f) 'нешто што е напред, пред другите' (со формата за женски род: **пр'а́дна** се покрива и машкиот, што упатува, како и другите слични примери, дека категоријата род во овие говори не функционира нормално) [MS,s,87].

праз m, bot. Allium porrum **1.** 'градинарска култура, слична на лук'; **2.** изр.: **ни̏-пра́зо во́ота ќи-ми-се́че** (= знам дека не може ништо да ми стори) ~ *шо́ ќи-му сă-бо́м, дă-не нă-пра́зо во́ота ќи-ми-се́че* [ПК,2-(185)].

праземе* pf 'одземе нешто насилно' ~ *тоги Април отиде, му кажа на орачут: "Така, така, риче, они сакат да ти праземат бирикетут, колко една инка шо бере да ти остават"* [V,PM,295]; спроти празникот *Мартинци* има обичај домаќинот на куќата да заколе кокошка и со нејзината глава да испише крвав крст над главната врата (портата). Потоа домаќинката зема и става во *ирамот* (волнена престилка) бело просо, не гледајќи колку ќе земе и со него *прасејве* (растура, фрла) околу куќата, зборувајќи: *"Кога душмајне воја просо ду зрно ки гу суберат, тоги и нашут касмет да гу праземат!"*. Овие зборови ги повторува вртејќи околу куќата, оборот и бавчата [ТГ,16]; уште едно празноверие: спроти празникот *Ѓурѓовдин* може некоја лоша жена од туѓата стока со магии да го *праземе максулут* (= млекото, маслото, сирењето). Тоа го прави на полноќ – *у никује доба*, кога се доближува до туѓата стока, меѓутоа тоа може да го прави само жена која веќе *прајасала* (= престанала да раѓа) [ТГ,66].

празимуве* impf 'кога нешто се презема од еден кај друг' – кога ќе ја изведат од дома младата невеста нејзините браќа (или блиски роднини) ја предаваат на браќата (или роднините) од младоженецот и тогаш кога ја *празимуват* невестата поново се простува со деверите (тие што го воделе коњот), а потоа со родителите и роднините [ТГ,182].

празин*(< 'празен' – со редукција) adj **1.**'одреден простор во кој нема ништо'; орр. на 'полн' ~ *напкун оди сестра ми да искари кабаницата да вичерами – типицјата празна!* [МС(В),92]; ~ *кăнту* (простор покрај огништето за одмарање) *і пра́зин* [ПсС(З)64]; ~ *да идиш на цар'у, да му тераш четиријси мулита и четиријси чифта хорали празни* [V,PM,43]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [куќа празна растурена;[нема никуј кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *и пути́р'у и гу спи́ва, гу устáв'ă пра́зин* [MS,t-,21]; ~ *и като́ оти́де при одáта, чјудеше́ са кáк да прáви зá одáта, о́ти ко́жета не мо́же прáзна да но́си. Аку да е напăлни, кáк ште́ е однесе́?* [V,PM,262]; ~ *и гу утфáр'а, ш'то́ да ви́ди? прáзин дулáп* [MS,t,9]; ~ *прáзна кăшта* (= куќа во која нема жители) [MS,s,88]; ~ *тăкá рăбо́таа уф-Со́фја, о́ни гу-рăбо́таа. Ни́ą шо-би́ме мумури́ј* (девојки) *такви́, ги рăзно́сăхме на-дру́го ме́сто. Се́кој бару́т пу-бăшкá гу-де́л'ăхме. Е, ги́лзи му-ви́каа на-куршу́мут, нă-прáзн'о: куршу́м* [ПК,2(Иц-284)]; **2.** 'без ништо' ~ *и хи́тра Пе́три и*

з'ел хо́ртума́та и си утѝди пра́зин сăс т'ăх [MS,t,75]; ~ *оттамо гранчаринот што да стори? Гу беши страм да пој у дома празин, отиде да товари вјајки от гората* [V,PM,230]; ~ *и тој зема пушката, отишел на полето да лови. Лов не доби, празин си вăрна дома. Мајка му му речи: "Ил'у сину, тој занаат останалу от башта ти, ти да го зафатиш!"* [V,PM,170]; ~ *ама́ до́јдух тук на кумш'и́јата ку́ч'ąту м'ą забира́, гу лупăх идѝн ч'анáк у главáта да си до́јдух пра́зин дума́* [MS,t,30]; – масата (трапезата) е исто така *празна*, ако околу неа нема наседнато луѓе: кога ручекот е готов, домаќинката обично гласно ќе викне: *"Ајде, рачокут е азăр"*, ако домаќинот не може веднаш да дојде, тогаш софрата не се поставува *за да не чеке празна* [ТГ,288]; или: кога софрата се тресе не треба да биде празна, т.е. треба да остане некоја корка што ќе падне на земја [ТГ,289]; **3.** 'со неисполнети желби' ~ *га викна: "ела тука, пападика! Што тераш?" – "Ох, царју, јазе што терам, не е за кажувани. Ки да ти кажем". Пак царјут вели: кажи ми, пападика, што тераш, та ако е за чинентн, ки ти кажем как са чини, ако не, пак ки си вăрниш празна"* [V,PM,88]– во текстот вокатив се изразува со номинативната форма (**га викна: "ела тука, пападика! Што тераш?"**); **4.** 'коњ или друг добиток што не е товарен'; **5.**'тој што нема пари и имот' [MS,s,88]; **6.** изр. **сус празни ра̑ци** (сп. обичај: откако ќе се уговори свршувачката свекрвата ја повикува *армасницта* да дојде кај нив *да дипле шејве, даруве* (да ги средува работите), ќе ја пречекаат убаво а на одење ќе ѝ дадат марама полна со овошје и благи работи, зашто не чини *да се испрате сус празни ра̑ци* [ТГ153]; **пра́зна гла́ва** (= човек, односно жена со глупаво однесување) [MS,s,88].

празник m 'ден кога се празнува, односно не се работи, пр. недела или друг ден посветен на светец' ~ *катă ниделjă и катă празник, субăштă ки чинише абер* [ME(P),89]; ~ *на кра́нинта де́н на гуле́мата уф пра́зник, де́ка сто́иши Исус а викна́, е́м и вел'а́: Аку́ ја̑ же́дин не́кој, не́ка до́јди кри ме́н, да не́ка пи́ја̑. То́ шо веру́ва на ме́н, кату́ ка́к вел'ат кни́гити, ре́ка уф не́говото са̑рци ки прили́и во́да за живо́т* [MV(K), 262]; ~ *еди́н де́н и́маши голе́м пра́зник. Господа́рот вјахна́ на каро́ца-та и утѝде на магази́ите, гу земá детету, и дојдо́ха на́ до́ма. Тогáс извади́ керка́ му прет не́гу да гу види де́тето, без да зна́ј ни́шту* [V,PM,153]; ~ *ва́адăн ej пра́зник, диспа́днум нӑ-во́нка и а́с дă ви́дум бе́л све́т* [ПК,2(166)]; – празникот *Мартинци*, уште го викаат и *Вăлков празник*, особено го славаат во планинските села, оние што имаат овци, тие тогаш *нема ни тенко влакно да фатат уд работа* [ТГ17]; ја имаме запишано и фонетската разновидност: **празни́к** [ПД(Фур)].

празничин* adj 'нешто што се однесува на празник' ~ *и ув мăшкјут и ув женцкјут партал сăл ут шејци, пишин ки бидă минетă ув празничнјут партал* [ME(P),81].

празно́ва (сă) impf 'во празничен ден кога не се работи се *празно́ва*' [M-S,s,88].

прајаде pf, 1. в. **прајадуве** ~ *Кустадине! Ка ки гледум твојте врсници; твојте врсници, твојте другаре? Кого мајка ки прачеке; ки прачеке, ки дучеке? Који ки удмене татко, који ки удмене мајка?*

Кустадине, мили сино! Оти ми са нал'ути сино; си устави мајка и татко, да си јодиш јуф чужди свет, дека никој не та знаје?! Да ти са прајаде лепче који ки ти даде?" [ТГ,263]; **2.** 'прегризе нешто со заби' – ако некој во шала кажува:*"Как, как, сă кине, са кубе!"* Ткајачката обично му одговара: *"Изиќут да си прајадиш, таков лаф да не прагуворииш!"* – или: *"Изиќут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364]; **3.** (**прăјáде**) 'изеде многу, повеќе отколку што е обично' ~ *урúге, му-бăрбóре куремо. Или прăјăдéл или тăкá úма, то: урúге, му-вúкăт. Или то: сă-прăпúл, ќи-урúге. Германците нé пăрдéшо, тáа пóвиќе га мрáзат, тáа урúгинто* [ПК,2(Грам–240)] – уште еден случај на несоодветна конгруенција: **тáа пóвиќе га мрáзат, тáа урúгинто** (именката е од ср. род, а заменката од женски).

прајадуве impf 'присакува да јаде' ~ *"Е што уткраде, кажајте, де!?" – "Ето што: беше еден убув бустан, заграден сус црни трјне. А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагăн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут и салде една лубаница беше, па и неја ја скинал. Остави да, и сат бустан виран* (упропастен) *гу правил... сè уд крф!"* [ТГ,187] – алегорија на првата брачна ноќ.

прајасина жена f 'жена што престанала да раѓа'; сп. народно верување од Гевгелиско: ако некоја жена работи на празникот *Руса среда* (среда пред *Ѓурѓов-ден*) може да добие рани на главата, ваквите рани можат да се излекуваат само на следниот начин: тој ден *прајасина жена* треба да замеси говедски лајна со просо и кога лајната ќе се исушат да ги изгори и со пепелта да ги посоли раните [ТГ,8].

прак m 'долниот дел на врата (односно на порта)' [MS,s,87].

пракине (са) pf 'се "пресече" (прекине) нешто што е во тек'; сп. верување: – кога е човек на умирачка, кога "испушта душа" не треба гласно да се плаче, зашто е *грота* (или *граота*) *и може душа да му са прекине* (т.е. да се "прекине излегувањето на душата", односно "едната половина да одлета", а другата "да остане") и тогаш агонијата на оној што умира му се продолжува [ТГ,251].

пракован* adj 'нешто на кое има заковано повеќе клинци, во случајот ведро' ~ *Пиринуго, јубава дивојко,[тихо пејиш дилеко се слуше,[чул те уфчар преко три планини,[си јуставил трло неградено,[јуф трло то стадо небрујено,[миѓу стадо ведро пракувано,[пракувано, ведро немирено* [ТГ,56].

пракуван појас m 'религиозен, црквенски реквизит'; сп. верување – ако на некоја жена новороденчињата ѝ умираат, таа се обидува да се заштити на тој начин што последното новороденче го *пуминуве низ сребрин пракуван појас;* провлекувањето се врши пред да изгрее сонцето. Како што рековме појасот е своина на црквата и за секое поминување под него се плаќа извесна мала сума – *за лек да фате.* Овој појас уште го викаат *сребрин вениц.* Освен со споменатово провлекувње, некои родители се обидуваат да се заштитат со тоа што на децата им даваат симболични имиња: *Трајан, Трајанка* и сл., други на капата на децата ќе им обесат различни *ајмалии, близнак трн, сребрен крст, дрвце од Христовиот крст* [ТГ,120].

праклѐне pf 'стави под клетва, заколне' ~ *на дедо Госпуд криво му падна и тоги праклѐна: "Уд сега и дејна и ноќа да работиш, и ка ќи дуработиш па пуд мишка рабутенто да си гу земиш"* [ТГ,365]; ~ *ето ти го и Ристос ке замине: "Даскале!", риче- а, "воа жито ти са молиме да го праклѐлниш, да са угорче!"* [V,PM,294]; ~ *јас кога бах, млад Стујане,[мала и малечка,[мала ем малечка, Стујан,[јуф бели пилени,[мајка мен ме л'ул'е, Стујан,[јазе се си плакум,[тоги мајка мен ме, Стојан,[л'уто праклѐнала,[л'уто ме праклѐна, Стојан,[песна ми пејаќи* [ТГ,200]; – тој што кумот го држал гол в раце при крштевката, тој мора многу да внимава да не го навреди кумот, зашто ако кумот го *праклѐне, "не можат ни три владици да му пуможат"* [ТГ,308].

праклѐнувајне n 'кога се искажува тешка клетва' ~ *и црева са баре карат, а кам да са не карме ниja;* во таквите моменти мажите се служат со непристојни зборови – *псујајне,* а жените со *клѐнајне* и *праклѐнувајне;* изразот низ клетви е многу богат: *Чума да та удре!; – Да та тресне, да та млѐсне!; – Да та здрве!; – Земја да не та дексе!;* (земјата да не те прими, да те исфрли); – *Бол'ка да та сутрије!; – Црве да вариш* (да имаш рани со црви); – *Уф рблак да сер...* (да бидеш неподвижен, под себе да одиш по голема нужда); – *Просјаци да водиш!* (членовите на семејството да ти се просјаци); – *Вилигдин да не дучекиш!* (да умреш пред да дојде Велигден); – *Каман и дрво да са чиниш!* (да се здрвиш, да се парализираш); – *Уд Бога да најдеш!* (Господ да те казни); – *Госпут да те сфате, магаре уф куќи да не ти рикне!* (да ти замре домашното стопанство); – *Кукумавки да ти на главата кукат!* (кукумјавка = утка, симбол на зло); – *Дома да не си умриш!* (да умреш далеку од своите); – *Чафки да ти очи чопкат!* (да умреш далеку од своите, да нема кој очите да ти ги затвори); – *Врата да ти се сус црна врба затворе!* (смртта да господари во твојата куќа); – *Стрела да те згоде!* (да те удри гром); – *Далак да те убие!; – Изикут да-т са-фате!* (да не можеш да зборуваш); – *Сус црно да са пукрију!* (црно се носи кога ќе почине некој близок); – *Куту куче да избиснејиш!* (да те касне бесно куче, односно да се разболиш од беснило); – *Да питиш да са раниш!* (да просиш за да се прехраниш); – *Да немиш чиница да ти се раздаве; свеќа да ти са запале!* (да бидеш сосема беден, да немаш ништо); – *Да та пилиносе!* (да те отруе – растението *пелин* е многу горчливо); – *Коран да не устане ут тебе!* (да немаш потомство); – *Гроб да не ти са знае дека ти е!* (да умреш без никој од своите); – *Кучијна да та кубат!* (да останеш сам и крајно немоќен за да не можеш да се одбраниш од кучиња); – *Гора да фатиш, дома да не си дојдиш!* (да го изгубиш разумот); – *Огин да те изгоре, пепал да не устане ут тебе!* (да ти се изгуби трагата); – *Црна земја да та глѐтне!* (да исчезнеш, да умреш); – *Рѐци и нози да ти са фатат!* (да се парализираш); со исто значење: – *Да ти се исуше и рѐка и нога;* – *Да не усимниш!* (да не се пробудиш од сон, да умреш додека спиеш); – *Куту вол да рикиш, па така душа да дадиш!* (да имаш тешка и мачна смрт); – *Превул да те скапе!* (глад да те сотре) [ТГ,320].

пралепе pf 'прицврсти едно со друго со помош на лепило', fig. 'придружи' – девојките кога излегуваат од дома обично се во друштво со некој роднина, но по пат секако ќе им се **пралепе** некој младич [ТГ,323].

пралигато adv 'кога нешто одговара, кога е погодно' ~ *Госпуди Боже, и свита Бугуројцо... и ти Свити Ѓорѓе сус златин мäздрак (коње)... ако са вија мäки зарди некуј негув грех, сите ви са мол'ме, да гу простите и да гу куртулисите, и ако е ваш, ако е на вас пралигато, си гу зимајте... Ако са мäче зарди чужди греуве, нека са прасече концут* [ТГ,284] – независно што заповедта е во блага форма, сепак прави впечаток дека кратките заменски форми доаѓаат пред глаголот (*си гу зимајте...*), што не е обично за стандардниот јазик.

праличе impf 'одговара, личи' — свадбата заправо почнува в сабота навечер, кога ќе дојдат *тапајне* (тапан и зурла) и ќе почнат да свират, а младите да играат. Штом ќе удри *тапäн* тогаш ќе речат: *"Ха, сај-и било свадба, брej... Е, сега праличе, умјасе на свадба... Свадба биз тапајне, црква биз поп! Свадба биз тапајне ни пет пари не чине. На свадбата душа даве тапäн"* [ТГ,168]; в. прил'ага.

праматар m 1. **в. праматáрин** ~ *тój чувéк шó óде пу-сéлта дä-прудáве ситнéже: мунúста, úгли, купчúна, прäстäнчта, лáстика, буú и др.* [ПК,2(89)] – во текстот имаме присуство на архаичната множинска наставка за с. род **-ета: прäстäнчта**; ~ *е, сä-кäчúл тáмка нä-дäрвуто и-тäкá зéл дä-вäрне дош. А-пä-нéкуј чувéци тáм, шо-имáло бäкáле, прäмäтáре, дä-кáжäме, сè си-удделе тáмка пут-то дäрвуто, дä-не-ги-вäрне дóш* [ПД,162]; 2. 'прекупец (во случајот на риби)': пристигнува коработ со риба (на брегот на Дојранското Езро) и го заобиколуваат **праматарите...** го прашуваат рибарот колку бара (за рибите) [КД,60]; и: **пäрмäтáр**.

праматија (или: праматарски еспап) f – во минатото пред да се постави граница меѓу Вардарска и Егејска Македонија главниот трговски центар бил Солун, *кираџиите* таму носеле жито, вино, сусам, памук, ќумур, даски и др., а назад враќале *праматија: басма, платно, шамии, кавраци, гајтани, ширити, разни накити (гривни, прстени, обетки и др.)* [ТГ,414]; ~ *му рекäл на син мо: "Товари един товар праматиа, оди продави на тоа село! На вечарта оди на госте на тоа човек и гледи да го кандисаш, да заколе кокошката, да да ú изедиш главата и сäрцето!"* [V,P-M,274].

праматáрин m 'трговец што продава ситни работи по селата' ~ *А пýсна на праматáрину да кýпи ч'итирúјси индиз'áнта кáбути* [MS,t,52]; в. **праматар**.

праматарлäк m 'ситни работи што се продаваат за домаќинството: конци, игли, копчиња, тантели и сл.' ~ *ги прудáва и камúлиту и си утфáра идúн дуѓáн, éм бакалäк éм праматарлäк* [MS,t,14].

прамира (и: **прäмúре**) pf 1. 'паѓа во бессознание, како да умира' ~ *умúре и пäк ужúвуве; тäкá прáве Вáнѓа шó-ј уф-Пéтрич, óна прäмúре и ин "сä-кäжýве Гóспо", óна "гувóре ус-нéго", а сéтне ин-кäжýве нä-чувéцте шó ќи-м-сä-дéсе* [ПК,-2(89)]; слично е објаснувањето и кај Тановиќ од Гевгели; сп. верување: народот верува дека ако некој неизмиен почне да јаде,

или ако жената неизмиена почне да меси, тогаш треба да се очекува сиромаштија и дека наскоро во таа куќа луѓето ќе *прамират* од глад [ТГ,18] – во контекстот е присутен лексичкиот архаизам: **сӑ-дéсе** (= се случи), ова единица ја немаме регистрирано во другите говори, а ретко се среќава воопшто во словенските јазици; сп. во српскиот; **2.** 'кога некој, обично жена се преправа дека се онесвестила' ~ *но́го зна́а о́на дӑ-прӑмúре, а́к не́-ú-е́j не́што пу-ạтӑ́ро, дýр дӑ-ви́jш прӑмре́ла;* **3.** "умира од страв" ~ *ама́н бре́, шо́ мӑ-испла́шú, прӑмре́х* [ПК,2(89)].

пра́н m, bot 'вид печурка, расте на дрвјата, обично на црница, се употребува за палење оган со кремен и огнило' [ПД(123)]; и: **пра́м** [ПГ(Фур)]; ~ *не́куj ú-ви́кат пра́на. Сӑ-ва́де уддӑ́рвата, сӑ-ва́ре, ус-н'а́а сӑ-па́ле ус-чӑкма́к о́гин, фӑ́рле и́скри и ќи-с-запа́ле* [ПК,2(87)]; в. **правун**.

праоде pf 'кога малото дете ќе почне да оди мајка му ќе замеси **пугача** и откако ќе ја испече, им испраќа на соседите по едно парче, зборувајќи: ~ *Јован (или Ристо, или...) прауди и ви пуштуве пунуда да дојдите да гу видите*'. Тој што ќе го прими парчето погача ќе каже: ~ *Госпуд да му даде здраве и касмет и гулем да пурасне!* По месец или два, откако ќе почне да оди мајка му му пее: *Баш, баш куни!* (= раце),*[мама даде зиза* (= цицка),*[тате даде бобо* (= бонбони),*[Кој ќи руче? – Милена ќи руче* [ТГ,118]; потоа *му са сече сопка.* Овој обичај се состои во следното: со парче конот ќе му врзат двете нозе на детето и ќе го пуштат да оди, се разбира тоа ќе падне и во тој момент некој од домашните ќе го пресече конапот, а друг во исто време ќе истури вода со зборовите: *"Куту вода брз да биде!"* [ТГ,122].

прапаше pf 'си ја стегне со појас половината' ~ *"Богме Митро, ќучук Митро,[не сам нашал срма кулан,[ако најдех па те лӑжум,[куту него да са чинум,[на твој појис да си лежум,[тенка снага да прапашум"* [ТГ,371].

прапее* (и: **пра́пее**) pf **1.** 'почна да пее' ~ *станах уф зори (прад зори), питлијнта кога прапијаја* [ТГ,11]; **2.**'кога младо петле ќе почне да кукурика'; верување: петлињата не смеат да се колат се додека не *прапејат, зашто не е арно* [ТГ,403].

прапејвајне n 'плачење и редење над новиот гроб, особено пред да го закопат мртовецот'. *Прапејвајнето* може да биде *арно,* кога некоја жена умее убаво да пее и да ги реде добрите страни на покојникот и неговите маки, уште ги споменува оние што ги остава зад себе и сл. Сп.: ~ *Кустадине, мили сино! Мајка ка ки те забраве! Много ми си малечук сино. Кој ки ми те гледе, кои ки ми те чуве? Мајка да знајше, Кустадине, уф пазви ки ти скријше. Уд неја не та удделувише* [ТГ,263] – употреба на личната заменка (за директен објект) **неја** м. повратната 'себе': **уф пазви ки ти скријше. Уд неја не та удделувише.**

прапише pf 'кога старите својот имот, или дел од имотот со документ го остават во наследство на некој од потомците', по правило е така, поретко може да го *прапишат* и на некој што не е член на семејството, но тој ќе ја земе грижата да ги чува старите [ТГ,292].

праплашуве* impf 'прави некој да доживее страв'; сп. кога на коњот ќе му се појават на градите дебели и тврди

жлезди; го лекуваат на тој начин што под раната ќе подметнат керамида со барут што ќе го запалат, и ќе ја оплат раната, на тој начин болеста ја **праплашуват** и таа ќе се повлече – суеверие [ТГ,389].

праработуве* impf 'работи по малку, неусилено' – празникот *Св. Сава* не е многу тежок празник, сепак жените го празнуваат и ништо не работат, додека мажите **праработуват**, т.е. привршуваат некои започнати работи [ТГ,78].

прасаде pf 'кога дрво, обично овошје ќе се извади од едно и ќе се сади на друго место' (во дупката покрај коренот на дрвото се истура малку јачмен за да се подобри почвата) [ТГ,350].

Пра́сека top. 'преод в планина, погодно за поминување, пресек'; сп. стсл. **прѣсѣкъ** [ЛИ,Ми..., 178].

пра́се n, zool. 1.'малото од свиња' [ПГ-(Фур)]; и: **пра́с'ą** 'свиња'; сп. **то́пику пра́с'ą** 'домашна свиња', **ди́ва пра́фч'ą** 'диви свињи' [MS,s,88]; ~ *елбет су то пусат они шу гу имиа тогај: пушки криминлиј или су капцули... можиа сăл да-ј заплашат на дивите прасијна* [ME(P),77]; ~ *да ут та́мо бе́ши дале́ку, бил'у́к пра́си пасе́ле. Па лошутиа́та уф них, си мо́лиа на не́го, ем ве́леа: Аку ни изва́диш на на́с ут ви́и, по́вели на на́с да си хо́диме на бил'у́кут уф пра́сити* [MV(K)265] – во контекстот имаме случаи со проширена употреба на множинската наставка **-и** (на тоа имаме укажано и порано) кај именките од с. род: **праси**; за односнава појава коментар немаме сретнато, ни се чини дека може да се допушти позајмен образец; за ова в. во граматичкиот дел; ~ *тогај жената му му вели: "и за това кахăр береш, мăжу! Јазе довечера за гу закол'а прасинто, што имами на будрумо, да извадја сăрцето, да му гу занисеш на нас увреинот"* [V,PM-,193]; кај Тановиќ (од Гевгелиско): – младото од свињата во првата година се вика *прасе* или *бишинце*, кога ќе порасне машкото се вика *нерец*, а женското *бишка* или *прасица* [ТГ,374]; **2.** изр. **црно прасе пу рит пасе** – загатка (одговор: брич) [ТГ,290]; сп. архаична множинска форма: *прąхчу́лчентą* [ПсС(З),69].

прасече (и: **пра́сéче**) pf **1.** 'со притисок од нешто остро (пр. со нож, ножица или секира) оддели работи едно од друго што биле заедно'; **2.** 'го прекина текот на нешто', пр. ако пороѓајот се одвива тешко тогаш се мисли дека некој *со лошо око* ја видел породилката и го *пресекал* пороѓајот [ТГ,105]; 3. изр.: **ричé и пра́сичé** ~ *шо ќи-ка́же, ла́фо не гу вăри́не нăса́т. Ќи-ка́же и ќи-нăпра́ве, ла́фо-мо-ј, не́ма шо ту́к* [ПК,2(191)]; **мă-пра́сичé** (= ме исплаши, занемев) ~ *ка́ о-виде́х о́т ми но́се тилигра́ма, мă пра́сичé не́што* [ПК2(179)]; **нека са прасече концут** 'нека се прекине животната нишка' – дел од прошталната молитва ~ *Госпуди Боже, и свита Бугуројцо... ако са вија мăки зарди некуј негув грех, сите ви са мол'ме, да гу простите... А ко са мăче зарди чужди греуве, нека са прасече концут, нека прастанат вија бол'ки* [ТГ,284]; **жилите му са прасечеа** 'се кажува кога некој ќе стане многу немоќен', сп. верување: кога платното што е исткаено треба да се сече, не е препорачливо да биде присутна машка особа, бидејќи **жилите ќе му са прасечат** [ТГ,364] – суеверие.

прасѝца f, zool. 'свиња што има прасиња' [ЛС(К),100].

пра́ске impf 'крши' ~ *гле́ј ка́-ј пра́ске гра́нките ут-то́о зла́тно дрӑ́фце* [ПК,2(87)].

пра́скӑва f, bot. Prunus persica 'вид овошје, дава убави сочни плодови, праска' [ПК,2(87)]; сп. **пра́скӑви́ца** [ПД(130)].

пр'аскокни* (и: **прӑско́кне**) pf **1.** 'се префрли со скок од едно на друго место' ~ *му отговори: "зашто сам бъ̆рзоходец та, аку немам тиа камени въ̆рзани аф ногите ми, можи да да пристъ̆пнам, от крај до крај да пр'аскокнам"* [V,PM,44] – во текстот среќаваме проширена употреба на предлогот аф (во) наместо 'за': **тиа камени въ̆рзани аф ногите ми** – за ова поопширно во граматичкиот дел; ~ *"е́, се́га – им ричела лиси́цта – зна́м о́ти си́те сте гуле́ми јуна́ци, а́ма дъ̆-нӑва́л'ме ӑди́н гуле́м о́јгин и дъ̆-ви́дме ко́ј ќ-о-прӑско́кне". Нӑвӑли́ли о́јгин и лиси́цта пиши́н фӑрц-скукна́ла и пу не́ ӑди́н пу-ӑди́н си́те вӑлци* [ВК(Пат),287]; **2.** 'се измести, се придвижи преку нешто' ~ *ка́ о́де же́нта, јӑбу́лкӑта си-ј ду́ге гра́нуфто, та́а нъ̆-мо́ж дъ̆-фа́те, дъ̆-ски́не. "Се́ч-гъ̆ ца́ро та́а јӑбу́лкӑта". Га-сичу́ве, а́рно а́ма чука́ј̀ки, ка́ а сичува́л, дӑ́рвуто пъ̆рска́л, дува́ро прӑ́скукна́л не́каа тре́скичка уд-ја́бу́лкӑта* [ПК-,2(Крец–300)].

праскокнуве impf, в. **пр'аскокни** ~ *А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагӑн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут* [ТГ,187].

пра́скӑви́ца f, bot., Prunus persica 'вид овошје' (дрво и плод) (Ник), во Пат: **пра́скува** [ПД(130)]; в. **пра́скӑва**.

Пра́слоп top. 'мало село во *Чеч*, Драмско – ниско место, длабнатина, погодно за поминување', сп. стсл. **прѣслопъ** [ЈИ,Ми...,179].

прастане pf 1. 'даде согласност' ~ *Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни он да владеје. Едно марта прастана и кандиса* (погрешно пишува: *'кандисак'*). [ТГ,13]; ~ *поп куту секуј поп, му вела: Не знам оти нема Св. Стујан, ама, ако сакиш, дај ми една овца па да ти клам едно име, што го пише уф сите калиндаре. Тоа прастанал на ваја работа, дунесуве една овца и дубијве име Јован* [ТГ,26]; и: **прӑста́не*** ~ *"Ут-ка́ ки-гу-изл'ӑку́виш де́тто, ца́ро ки-не́ма ме́сто де́к дъ̆-тъ̆-ту́ре те́бе. Ки-ти-да́ве и пулви́нта ца́рсво, ки-ти-да́ве, нӑприме́р, една укол'а, ти-да:-кума́ндувиш. Ти не́ма, рӑче́ дъ̆ прӑста́ниш, ти-ки-му-са́киш нӑ-не́го зла́тнио пӑмпо́р"* [ПД,148]; **2.** 'прекине, престане нешто' ~ *Госпуди Боже, и свита Бугуројцо... сите ви са мол'ме, да гу простите. Ако са мӑче зарди чужди греуве, нека са прасече концут, нека престанат вија бол'ки* [ТГ,284].

прӑстрете* pf 'наиде на некого' ~ *поизгоре отиде, гу прӑстрите Сечко и му риче: "Поможи Бог, ќаа!" – "Дај Бо добро! Ут дека ма знаиш, от сум ќаа?" – "Ти имише, риче, девит ил'ади офци, јас флизех, ти утипах три ил'ади"* [V,PM,293]; ~ *гу фатил и него, гу тепал, тепал, гу тиснал уф един дол. Па си поводел офцата, па си кинисал. Ет-ти го Мартин гу прӑстрител, му рекал: "Поможи Бог, ќаа!"* [V,PM,293].

прасукуве* impf 'со вртење на вретеното повеќе нишки става една со друга'; сп. жените наесен кога

одат в поле на работа по пат *прасукуват куприна* (= од свилената буба извлекуваат *свилени, купринни нишки*) [ТГ,287].

прати pf 1.'ангажира човек да оди некаде за да сврши некоја работа' ~ *прати еди́н чове́к не́гов па́к да ги земи џифарџи́ите, да ги са́ди по́фтор* [V,PM,9]; ~ *де́сет кора́би, ги напа̀лни́ сто́ка, му дадé и еди́н пра̀в гимџи́а и гу прати да гу продадé онова́ има́ни и да си вằрни наса́т* [V,PM,13]; ~ *маштеа хи, като видела толко руба, каскандисала и утринта, като ја научила, у-де хи ја, пратила својàта си дằштерја да пасе оловето и хи порачала, да идјằ на нози мјасто* [V,PM,286]; ~ *са глави́х аф еди́н базирга́нин, кóјто ме прати́ да му бе́рам верисе́нта* [V,PM,22]; **2.** 'даде нешто со порака да биде однесено некаде, односно предадено некому' ~ *варзала писмото на гằлằбни крили и гу прати на татка и* [V,PM,63] – уште еден случај за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род: **гằлằбни крили**; ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата шикија и да е прилика на неја?"* [МС(В),94]; **3.** изр. **прати хабар** (= извести за нешто) ~ *кога приблизила ду градо, де живел мằжо хи, пратила хабар, кунак у него да хи такмет. Граѓането сă ч'удили, как таков царски ч'ул'ак шта кондиса в такавằ кằштằ* [V,PM,282]; ~ *ни́а не́ ти чи́ними ни́шту на те́бика, л'у ки пра́тими хабе́р на та́тко ти, да ни пра́ти па́ра* [V,PM,26].

пратогир m 'во минатото тој што го известувал населението за некои важни настани, освен тоа тој одржувал ред кога биле собрани селаните сред село за некој празник' [ТГ,279]

пратока f, bot. 'име на билка, ја викаат и *кркл'а*' – семето од оваа билка служи како лек кога човек не може да оди по мала нужда (кога не може да мокри); семето од споменатава билка се вари и болниот ја пие како чај. Истиот "лек" се користи и кај болните животни [ТГ,244].

пратока f – кога се вари ракија првата (ракија) што ќе **пратече** (таа е најлута) се вика **пратока** [ТГ,287].

праточе pf 'за виното се вика дека ќе се **праточе**, кога ќе се префрли од **куритто** каде што било ставено грозјето во буре, **уф куритто** ќе остане **кумијна** од која се вари ракија' [ТГ,355].

пра̀ту́ва̀ impf '(ис)праќа некого да оди некаде', в. **прати** ~ *"Милу́ва̀м да̀-ме-на̀у́чиш, ви́ка̀, и-ác да̀-сви́ра̀м". Ви́ка̀: "Има̀ш пари?" "Има̀м, ви́ка, дв'ácта дина́ра̀". Му-и-да́л. Го̀-у́чи то́ј за̀на́ето. Се ва̀рну́ва̀т. Тóј-е печа̀ли́л то́лку на́ри, то́ј то́лку. Тóј н'а́ма ни́што. До́бро. Дру́га̀та го̀ди́на, на́ ги-пра̀ту́ва̀* [ЛС(К),124]; ~ *о́н седну́ва̀, и́стиа̀ ра̀ко̀пи́с. Пи́ше дру́го̀ пи́смо. "Тва́ д'а́те ви-го̀-пра̀ту́ва̀м, ка́ ќи-до́јди, да̀ не-ме че́ка̀ти, да̀ до́ј да̀м, мо́ш да̀-за̀ка̀сне́а̀м (а̀-о́н по̀-ц'а́л м'а́сац не-се-ва̀рну́ва̀л, по̀-дв'а́, три́), за̀-по́ма́лка̀та ќе́рка̀ да̀-га̀-же́нити* [ЛС(К),125].

праубиде* pf 'посети (повторно)' ~ *удеки и аскерут дујде. Царувут зет му веле на шура мо: "Ад да поручиме, да напкум кă са удриме!". Са наручаа. "Сидејте виа тука!", риче царувут зет, "да јас ќ-одум да и праубидум!"* [V,PM,296] – кратката заменска форма за дат. предмет **мо** место 'му' не е печатна грешка.

пра̀ўтка f 'ситни прашинки од кожа

под косата на човек – првот' [ЛС(К),97].

пра́ф (< прави) – императив (2 л. едн.) ~ *му вили́: "јáла да гу извáдими и синдýку, ут-тáм с'ётн'ạ ш'ту и́ш'тиш' прáф!"* [MS,t,11].

прафате pf 1. 'преземе нешто од некој друг, но за кусо време'; **2. – (се)** 'се пренесе болест од еден на друг' – пр. некои кожни болести, сп. верување: *лошата краста* (или *жлáта рана)* може да се *нафрле* на некој друг, тоа се прави така: ќе се земе некоја крушка со која ќе се натрие раната и кога никој не гледа крушката ќе се фрли на улица со зборовите: *"Кој ки а земе, кој ки а апне, на него рани, на мене здраве!"*. Меѓутоа, тој што ќе ја најде крушката, ако се сети дека е *нафрлено,* ќе ја фрли крушката и ќе рече: *"там да му устане"*, по овие зборови раните не можат да се префрлат, т.е. нема да *се прафатат* кај здравиот [ТГ,234] – се разбира ваквите суеверни постапки во поново време ретко се практикуваат.

прафашќе impf 1.'кога болеста оди од еден на друг човек' – народот верува и знае дека болеста *чума са прафашќе* затоа контактите со болниот се сведени, односно биле сведени, на нула, пр. ако треба да се земе пари од некој што има чума парите треба прво да се стават во оцет, а потоа да се земат. За тоа како некогаш се пренесла чумата постои ваква легенда: некој татко продал жито во Солун, кога се вратил парите ги предал на ќерка му, тој умрел, а наскоро умрела и ќерка му. Луѓето не знаеле од што умреле, а наскоро се заразиле и родните и комшиите. За тој случај постои и песна во Гевгелиско, а може да се слушне и клетвата: *"Чума да те згоде!", "Чума да те удре – лек да не најдиш"* [ТГ,241]; **2.** 'се остварува, се реализира' – се верува дека оној што е проколнат од родителите нема да помине добро, дури се верува дека ако него *клетвата не ки гу фате,* таа ќе ги стигне неговите деца или внуци, па макар тоа било и *уф дивето кулено.* Исто така е тешка и *прафашќе* и клетвата од кумот.

прафтју m 'израз со негативна конотација' ~ *гу викна нивјастата му и му вели: "за тебика ми зема, да ти питам, или за това стар прафтју?" Тојнака га вели: "как? Јазика за мени ти земах, а не за друг". – "Е мадам така е, и јазика за тебика дојдох. Не чинам кабул, тој стар прафтју да ми намига сос окоту и да ми маха сос главата"* [V,PM,78] – според Ст. Романски: **прафтју** < 'прăфтју' = *прăхтjо*, тој што *прăхти* [V,PM,557].

прафчар m 'човек што чува, односно пасе свињи' ~ *да ут тáмо бéши далéку, бил'ýк práси пасéле... ем вéлеа: Акý ни извáдиш на нáс ут вúи, пóвели на нáс да си хóдиме на бил'ýкут уф práсити. Да рéкạл на нúх: Удéјтисте... Ká утúшле уф práсите, си тăрчáло сăто бил'ýк уф мóрито... Па прафчáрити си бигáле уф грáдут* [MV(K),265] – веќе зборувавме за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од среден род: **бил'ýк práси пасéле**; ~ *да ка испаднáле дјáволити ут човéкут, флéгле уф прáфцити; и ирудúса бил'ýкут на дóло уф блáтуту, и си удавúле. Ка и видéле прафчáрити шо си чинú такá, си бигáле, и си утúдуа, си кажáа уф грáт* [MV(K),275].

прафч'ýлч'ạ n, zool. dem. 'малото од свиња, прасе' [MS,s,87].

пра́фцом adv 'исправено' ~ *óна зé јатагáнăт и сидná узáт у-палхúрăт да-чéка. Тóкмо у-полýнош пал-*

хи́рăт фати́ да-тро́пка, и мо́мата дигна́ јатага́нăт и застана́ пра́фцом [ВЛ(Aj),338].

прах m 'ситни честички, прашина' ~ *ґу́птино наме́сто ка́мạн искара́л едно́ па́рче си́рне и гу-стисна́л. И уд-не́го и́стина пртиче́ла во́да. И зме́о зема́л еди́н ка́мạн, гу-стисна́л, то́а са-направи́л пра́х* [ВГ(М),272].

пра́хин m, bot. Fomes fomentarius 'печурка што расте на дрво, трат' [MS,s,87]; в. **правӯн** и **пран**.

прачесте pf 'кога верникот, откако ќе го истера постот оди в црква (кога е празник) и свештеникот со лажиче му дава пречиста: малу винце и *нафура* (= залче леб над кој попот пеел)'; сп. – наутро рано на празникот *Бужи́ќ* мајката ги кори децата да се кренат за да одат в црква: *"Ајде, стани, сино! Дедо Бужи́ќ дујде. А јде, уф цркви ки јодме да гу видме, да на прачесте!"* **[ТГ,85]**.

прачуе (се)* pf 'се дознае, се рашири глас' ~ *се прачула мома јубавица, лелем,[она курдисала сред-село мијана,[дека се берат Турци ем кауре,[вино си прудаве с чаша мириница,[– каул курдисала мома јубавица,[који ки испије чаша мириница,[тоа ки ја земе мома јубавица* [ТГ,198].

праша* impf 1.'кога некој поставува прашање, т.е. сака нешто да дознае' ~ *като вăрвјала, пошла при дваминăта брата, што сă карали за лозăтă, прашила ги, зашто сă карат? Тија хи казали: "Зашто ни можеме да разделиме лозăтă"* [V,PM,282]; ~ *от там пошла на воденицăтă, што ни можала да млејă. Прашила ги, зашто не млејă Тија хи рекли: "Не знаеме, братко"* [V,PM,282]; ~ *овчаро утишел в градо, от де бил тој, и с питане нашел кăштăтă му. Дур ега сă вејке смрăчило, хлопал на портите му, и, като изл'езла ступаницата прашила, кој хлопа на порти* [V,PM,280]; **2.** – **(си)** 'се допрашува, се советува' ~ *по́п на-о́но́ вр'а́ме ко́манда. От-по́по си-пра́шали. Ама и́тар, му́дар, на-цăрквата ко́га о́дат ви́ка: "Дра́ги сел'а́ни, ќи-си-по́мо́лими на-Го́спо, ногу су́ша-и, ви́ка... а́ма се́лото да-би́ди сло́жно"* [ЛС(К),119].

праше impf 'кога некој работи на второ, површинско окопување на земјоделски култури, пр. на *чиничка* = пченка, *бубаќ* (памук), *бустан* и сл.' **[ТГ,136]**.

праши pf 'фати, допре' ~ *мајка и била млого лична и млого хубава, и толко ја милуваши момата, што-то не даваши на некој да ја праши. Дојде времја, момата си беши станала до петнајси година: беши станала от мајка и по-лична* [V,PM,213].

пра́шка f 'мало парченце од дрво, раска' ~ *кăко́ф зинко́р чувек ej, пра́шка уф-о́чте мо-j де́тто, не́ј-ќе до:-ви́де...*

праш'ла́к m 'камен што се рони, мек камен' [MS,s,88].

пра́шта f **1.** 'примитивна направа од коноп за фрлање камења и сл.' ~ *си́те де́чка си-игра́ат ус-пра́шти, не́-ве́л'ат о́т ќи-с-сука́пат гл фте;* **2.** ~ *нă-сума́ро нă-мăга́рто* (се разбира и на коњот) *и́ма пра́шта уд-едната и уд-дру:гта стра́на, дă-мо́јш сă-ка́чиш по́ле́сно* [ПК,2(88)] – уште еден случај на употреба на пефективен презент: *дă-мо́јш сă-ка́чиш.*

праштa* impf 1.'испраќа' ~ *ги гле́даши деца́та сос не́говите де́ца, ги пра́шташи на учи́лиштето да си уча́т* [V,PM,16]; ~ *една жена си имала сојă дăштерја и другă пак завареницă; нехинăтă си миловала, пак зава-*

реницѝтѐ бахтала и ја праштала на воденицѝтѐ да млејѝ наштја [V,PM,287]; ~ *мајка хи сѐ разбол'ала и ја праштала да хи донесе вода студена. Тја ни ја услушала. Тога мајка хи ја поклела и рекла: "Да сѐ, керко, по кѝштите навѝрташ и да сѐ л'у жалиш, чи ни ма си слушала!"* [V,PM,292]; **2.** 'овозможува некому да оди некаде' ~ *ама тинака как ми велиши на меника: "немам вакѝт, немам вредност за да праштам дете на даскал"* [V,PM,38].

пра́ште* impf 'удира, фраска' ~ *кѝквѝ шѝмáре ќи-пра́штѝт ка́-ќ с-дójш дóма, ќи-вѝjш áрѝнто* [ПК,2(88)].

пре prаep 'кај, при' ~ *малој моме дост јубава,[пре ког легниш, пре ког станиш?["Пре мама легнем, пре тате станем"... малој моме, дост јубава,[кој ти јубујве кундур папуци? – "Мама ми јубујве, тате субујве"* [ТГ,370].

преапне* pf **1. 'касне нешто на брзина'; 2.** изр.: **си прихапна јазикот** (= почувствува голема непријатност) ~ *детето од три дана като беши хванал да мо дава каршилак на крал'а, да му отговарја преслатки збори, да мо вели на кралу, зашто не излези да го сретне, да го брани от псетите. Кога чул крал'у таквиви думи о таков дете, си прихапнал јазикот* [V,PM,244] – во текстот повторно се среќаваме со проширена употреба на множинската наставка **-и** и кај еднозложни зборови: **збори** м. 'зборови' (**преслатки збори**); односно кај именки од среден род: **псети** м. 'псета' – **да го брани от псетите;** за ова в. поопширно во граматичкиот дел.

Превала top. 'ниско место, погодно за поминување' (Серско–Зилјаховско) [ЈИ,Ми..., 178].

прегазе pf 'помине преку река (со газење)' ~ *боса мома река прегазила,[шо и зела ду два златни српа,[да нажније росна дити- лина,[да наране јунакова кој- на,[ем гу ране, ем му порачуве* [ТГ,164].

прегáт adj 'коњ, вол, што се впрегнува и со него се ора'; со исто значење и: **урáтин** [ПК,2(88)].

прéги adv 'пред извесно време' ~ *јургáно кá гу-уткријáл: чăкóр* (= пенушка), *дăрво, нé жéна-му. "Ах, викáл, мáмă-му, викáл, глéj шонăпрăвúл, викáл, жéнта-j та уфкăзáно шó-j, жéнта-j". Е, утмáмка, тóа пá тăрче, сéга пу-нéго зă-дă-гу-фáте, пá куту прéги. Густигнáл...* [ПД,159].

прегне pf **1.** 'кога добитокот се стави во положба да влече (пр. кога воловите се стават во јарем за да орат)' ~ *прăвнут му ричé на нéгу: А купúх нúва, и úмам сăклéт, сáкам да си óдам да гу вúдам; ти сă мóл'ам, ни-ми-чикájти. И дрýгут ричé: А купúх двé вóла, и ки си óдам да и прéгнам да а вúдам, ти сă мóл'ам ни-ми чикájте* [MV(K),278]; постапката **прегнува** има и пошироко значење, освен на добитокот се однесува и на самата кола: ~ *áс бúх нă-гувéта, гувéта пáсăх, дуjдé чúк-ми, нă-тáтку пó-мăлéчук брáт и кăжá: "Ајде бéгат сúте, ќи-бéгме гáре". И уддé сéлто, пригнá адúн sигвáр, áдна кóла прăгнáа. И нúй пу-чúко, úмăхме пéчéс глáви гувéда и двé-трú кóзи, и зăбрáме и кáрăме* [ПК,2(218)]; ~ *му-вéле нă-крáлут: "А бе тáтко, му-вéле, aj д-ójме, му вéле, тáм дéк óăт гулéмите дă-сă-рăшéтăме". Имáло идну-кучиáч стáр нă-чéза. А -пригнáле кучúата – ќ-óдăт* [ДК,-132]; ~ *сăбута нăвéчир цéла нóќ свáдба. Утридéн, нидéл'та, ќи-*

тăргниа дă-ă-зéвăт нивéстăта. Ќи-сă-субéриа кóјна, кóли. Иргéјнту ќи-вјáниа кóјна, дрýзи ќи-прéгниа кóли. Зă-нивéстăта ќи-спрéмеа дрýга кóла. Брíшика му-ви́кăме ни́е [ВЕв(Ил),307]; **2.** fig. 'кога младоженците со симболика се стават во јарем, т.е. во брачни обврски' ~ *и ќа: нóсăт* (невестата) *прăт кýмут, ќи-м сă-зăклáјне трú пăта (Бóже, шó бáа будáлести). Нáпкум ќа: зúмăт, ќа: клáат на стрéди, ќи гу зúмăт и мóмчто – и двýјцта ду еднó дрýго. Ќи зúмăт еднá бéла риза, тóґи ќи-ј прéгнăт, хýмут* [ИГ,117].

прегóр m 'суво место на кое културите не успеваат, т.е. *прегорувaт*' ~ *тó-ј мéсто шó нé рóжде ни́што: шó ќи дáа тóо прегóр* [ПК,2(88)].

прéд (и: **прад**) prаер 1.'упатува на предната страна – од каде што е лицето' ~ *сегá ми е стрáм кáк да излéзам прéт господáро ми и прет човéците* [V,PM,21]; ~ *кату чу така цар'ут, пусна човек и гу викна авџиолиата прет негу* [V,PM,42]; ~ *дојдóха сúчки прет нéгу; тогáс тój му вéли на сúчки ...* [V,PM,22]; ~ *едната úмаши прет нéја јарибúца сос дéвет јарибúчки, нá тапсјá игráиха, и т'ánака нá гиргéф вéзиши и сиúр чúниши* [V,PM,135]; ~ *и когá си собрá мезлúчут, тогáс гу извадúа и сиромáхот от зăндáн'ут, гу закарáа прéт пашáта* [V,PM,27]; **2.** 'укажува на непосредна временска блискост' ~ *прет дă-дójдиш ти, óн си-уддé; ... нă-двá днú прăт Бужúк сă-răзбулéх; ~ станах уф зори (прад зори), питлијнта кога прапијаја* [ТГ,-11]; – петлите пеат *уку вичери, уку сред ноќ, пред зори и уф зори* [ТГ,403]; ~ *имáл ąднą-цáр трú синóви. Имáл и áднą ąбóлку. Кáтą-гудúнą прéт дą-зрée тó ăбóлкуту му-гу-идéле. Ко:-удéле дą-гу-бéрăт, гу-нăјдувáле издéну* [ВВ(Кр),311] – категоријата род во Воденско скоро да не функционира, сп.: **ąднą-цáр... áднą ąбóлку** (формата за ж. род од бројот 'еден': **áднą** во првиот случај оди со именка од м. род, а во вториот со именка од ср. род), таквите примери не се инцидентни, туку ги среќаваме многу често; **3.** 'упатува на нечие присуство' ~ *му вéли: "áх мăжу, не ти вел'áх јáзе по-напрéт, ча ки ти острáмјат прéд човéкот?" ... гу бéши стрáм да излéва прéд човéците* [V,PM,26]; ~ *немаши веки сос каква хвалба да гу хвали авџиолиата прет лалата му* [V,PM,42]; ~ *ка фтасаха таму, он пред неја кажа, оти Ѓурга зе главата на Илија* [МС(В),97]; ~ *пусéстримте пéąт: вóди бráче, вóди,[прет кýм да а нóсиш –[кум ќа а дąрýве дýјна ем нąрáнsа* [ИГ,117]; **4.** изр.: **прад слáнце заоѓајне спијајне – азăр бол'ка** (изрека: најкорисно е спиењето преку ноќ) [ТГ,249].

предéл'а (и: **пăрдéла**) f 'големо стадо овци, над илјада, не мора да се на еден сточар' [ПК,2(88)].

преди prаер 'порано од некој (одреден) настан, пред' ~ *преди четири години имах перде, сă чудих, сă чудих; немаше никој кулај, то пусто е око* [МС(В),76]; и: **преде** ~ *спроти мајчини ми повеления – мајка ми е дип харна – преде петнајси или осомнајси години да и дошел у д'адова кăшта един гост, га ареса на мајка ми, за един вечир са винча сос неа* [V,PM,56]; и: **пред**.

предложи pf 'даде предлог нешто да се стори' ~ *змéо се-зачудúл и си-помислúл óти Ѓýптино е-ствá-рно нóго сúлăн. Ама пák нé-сąкáл дą-му-се-предáде, нą-тóлкąф чувéк дą-му-признáе óти е пóсúлąн. Затóа*

му-предложил да-се-бо́рат и то́ј ко́ј ќа-по́бе́де, ствáрно е-на́јси́лан [ВГ-(Мир),272].

Предлозан м. л. име запишано во југоисточните (македонски) говори ~ *имало трујца братја: Предлозан, Димитре и Ристо, са главиле на един човек: Алате. Утишле на нивата да жниат* (пишува 'да жинат'?). *Алате гу пуштил Предлозан да носе една книга на жента мо* [V,PM,272] – како што веќе истакнавме заменската форма **мо** (добиена со асимилација и контракција од *му + го*) се наложила и многу често се јавува во улога на дативната форма '**му**'.

пре́дник m 'дел од женската облека, се носи напред, од половината надолу, за да не се валка фустанот, скутник' ~ *áко-ј ут плáтно, памýчно* **пре́дник** *сă ви́ке,* а ако е волнен – **прăгáч** (Ник) [ПД(118)]; ~ *уддéла та: жéна, дéка ѝ вăрве лáфо, ут-тéбе едúн кумáт, уд-нéкуј сúрне, уд-нéкуј ýрда, шо-ви́кăт, збрáла едúн пре́дник, пре́дник ви́кăме ти: пăргáчуто* [ПД(144)].

предни́н* adj, в. **предăн** ~ *двете предници плешти от овенот не ги варјат, туку така сорево месо, едната ја заневат на попот у дома и едната на кумот* [V,PM,252].

пре́дништа pl 'преѓа во различни бои' ~ *ќи-ј-збе́рум ти́а пре́дништа, ќи-зăткáм áјн ирáм* (= ткае-на, шарена постилка) [ПК,2(88)].

пре́дно n 'конци добиени од испредена волна или памук'; има и *пичено предно* (= специјално приготвена преѓа од памук) – на *Бужи́ќ* попладне кај *армасницта* ќе дојдат роднини од страната на момчето и ќе ѝ донесат ока или две *пичено предно*, а за возврат *армасницта* на жените ќе ги дарува со *шамиа*, а девојките со *кавраци* (тенка шамија) [ТГ,154]; и: **придéно** ~ *ину-дéн му-вéле: "Ајде дă-зéвăш дă-пре́диш придéно, вăлна!" Му-дáшла и вăлна дă-пре́де, а тá мăлéчка нé знáе, áма дă-пре́де. А-зéла тá вăлнăта и утúшла да-пáсе крáвата* [ДК,120]; ~ *и сă-стимни́ло. Чýпата си-гу-зéва придéнто, му-гу-дáва бáбăта, си-óде дóма. Вá мăшчéăта ă-ви́два вăлнăта, лéпо придéно* [ДК,120] – во последниот контекст има уште еден пример за присуството на лексичкиот архаизам **леп** (= убав) **во егејските говори**.

пре́днос f 'кога нешто се става во прв план, кога му се дава предимство' ~ *дéкạ ќе-óди чов'áко, отúшạл уф-буни́шти... и тогá минáвạ ѓáвол, сáтạнатạ сạс-тóрбạ и-му-бáрạ дạ-му-дáј н'áштo. Изв'áдạл цăрви му-дáл... И тогá цăркнạл сáтạнатạ. Пýкнạл óти не-можéл дạ-го-нạклóни, пá си-верýвạл и-пá Гóспo, пá му-дáл пре́днос* [ЛС(К),118].

пре́дăн adj 'тој што стои напред, односно што е прв' ~ *ни́м дă-бúјши пре́дăн, áма ни́м ни сăдăн...*

прежáли* pf 'кога нешто ќе се жртвува' ~ *написýва едну-пúсму дутáтку-му... гу пýшта гăлăпчту и му-ви́ка: "Ајде, гăлăпче мúлу, лéтај кóлку си-кадăр зạ-дạ-мóјш дạ-фтáсăш мéн дạ-ма-утки́ниш"... Нạ трéтиут дéн гу-пýшта трéтту гăлăпче су-пúсмуту и му-вéле: "Твóја дýша ќи-прежáлиш мóја да спáсиш"* [БМ(В),195].

през prаер 1.'низ' (в. **прис**) ~ *там дојде аскерут и са били една ношт; сабалината Шабан-Гега избегал през аскера* [МС(В),72]; ~ *боса мома река прегазила,[да наране јунакова којна,[ем гу ране,*

ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да пăтуваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста,[за нивеста мошне уд дилеко,[прес три гори и прек три планини" [ТГ,164]; и: **прăз** ~ *тој тога ги ударил по главăт'а с тоăгăтă, и завчас сă фăрлили в ăзăрото, та, от много боликă как хрипкали по ăзăрото, провалили го, и тиă услăкнали, пак ăзăрото истăкло прăз дупкăтă и прăз срăд градо* [V,PM,291]; **2.** 'кај' ~ *овчаро зел гердано и си пошел при овците. Тăрговецо от три месеци сетне сă вăрнал през овчаро и го питал, излăгал ли је женăтă му, ил ни је јă* [V,PM,280]; **3.** 'преку, од другата страна' ~ **но́вина** (нова нива што се отвора на некое необработено место) – *де́к и́ма пра́зно ме́сто пă-но́вина утво́рувaa, по́ дă-сă-ра́нат, сјурмáси де́. Си-рăбо́таа та́м, ка́мине тре́баа, с-искáрваа. Но́вина утво́рувaa. И та́м и́мише мисти́на, а́ма ма́јка не́ зна́а, си́но* (се обраќа кон истражувачот). *Нă тка́ би́ше* ***Прăз–Ре́ка*** (top.), *нă-ка́де* ***Миждире́чка Стра́на*** (top.) [ПК,2-(250)]; **4.** 'одозгора' – породилката што ја *гази сенка,* вака ја објаснува својата болест: навечер ѝ се чини дека се *пујавуве сенка* и таа од страв се покрива *през глава* (се вовлекува во постилката преку глава) и потоа "сеќава" како ја притиска некој терет, како да сака да ја задави. Таквото неугодно чувство може да потрае и по цел час, а кога ќе се освести целата е во пот и крајно исцрпена [ТГ,111]; **4. 'пред'** ~ *и змијýве́те, като́ едјáха месóто и кокали́те, клавахá си от прес тјах. И новá человéк, като́ едéшја и тој мéсу сас тјах и приз рамотó си фăрлешја кокали́те и ни остáвешја кóкал от прес нéк* [V,PM,262]; **5.** изр. **през сабја ке промини** (= ќе биде заклан со сабја) ~ *царјут рекла: "дурде си не најди ланџицата, нема кабил да стана јаз. Ниа дојдохми на госте. Таја работа не бива! На кого ки си најди ланџицата, он през сабја ке промини"* [V,PM,176] – специфичност во врска со редоследот: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата: **дурде си не најди.**

прек prаер 'низ' ~ *ем гу ране, ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да патуваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста,[за нивеста мошне уд дилеко,[прес три гори и прек три планини"* (од Енице-Вардар) [ТГ,164].

прекаде (и: **прикади**) pf 'кога свештеникот, на верски обред, со запален темјан, што испушта мирис, ќе помине околу нешто (пр. околу мртовец)' ~ *увенот за го дражи един на ранката, за езми домакинот на една кадешница за кладе вогин и тимјан, за го прикади около три пăнтја* [V,P-M,251]; ~ *тогај за викнат и попот, за донесат отпрет тапсјата сос л'апот и едно бл'удо пшеница варена и една литургиа, за благослови попот, ки прекади на сичките тамо, вел'ајке: "Свјатиј Боже"* [V,PM,251]; ~ *га го виде от далеко ошти Зарзавил, ч'а иди с невестата, много си нал'ути. Зере, кату идиши детенто с невестата, и́ каза сичко: веке хем от ламјата трите златни косми му ха и дал на неа, хем каза на неа, ки –"аку умра, да ми прикадиш, пак ки станам!"* [V,PM,158].

прекада f 'чинот кога свештеникот со кадилница во која има запален темјан ќе помине и ќе прекади' ~ *мăжă-хи рекăл: "ăку-ти-кăжа штă-ýмр'а". Тă билá лóша жéна и му-рекла: "Нéка*

дạ-умрéш, ăмạ-úскạм дạ-ми-кáжеш". И чул'áкạ са-пригóтвил зạ-умирáчкạ. Кáзăл-хи дạ-утрéби жúту дạ-умéси хл'áп и дạ-свáри фăсýл зă-прéкạдạ [ВД(ГБ),331].

прéкар m 'именување на родот' ~ *нă-нáска прéкаро нé-j Мијáл'ци. Тăкá нă-прăкáрувăт* [ПК,2(88)].

прекúпе* pf 'состојба на експлозивна нетрпеливост' ~ *ми-прăкипé, нé сă-издăржуве вúке ус н'ó:* (= не можам повеќе да го трпам) [ПК(Грам)].

прéкна f в. **прекнувица** [ПК,2(88)] и: **прехна**.

прекничáф (и: **прехнăл'áф)** adj 'човек што на лицето има **прéкни** (= жолти точки, дамки)', ~ *тúа цéл думазлăк сă-прекничáви* [ПК,2(88)].

прекнувица f – обично во множина: **прекнувици, прекни** = жолти дамки на лицето, повеќе (и поголеми) се јавуваат на трудни жени; сп. верување: – за да исчезнат жената треба да се измие со вода во која има ставено една *стиска прс уд незнајин гроб* и кога се мие треба да изговори: *неканени да дујдете – невидени да-с јодите!* [ТГ,104].

прекус m 'сено од второто (есенско) косење' [ДК,104].

прекăлнан adj 'проколнат' ~ *чул А лате, са пуштил по него. Ка префарлил ваѓата, фатил да вике: "Е! Алате, жал, жал! Не ти давум паунут". Па Алате бил прекăлнан от Бога да на може да помине вагичката"* [V,PM,272]; и: **прикăлнăт**.

прéкăр m 'место погодно за поминување' ~ *тó-j тéсно мéсто* (пр. покрај некој дол), *кăт прăкáрăвăт стóкта* [ПК,2(88)].

прелие pf 'истури течност врз нешто'; пр.: доколку умрениот ќе се стави во стар гроб, коските на оној умрениот поодамна, ќе ги измијат и *прелијат* со вино [ТГ,254].

прéлиф m 'место годно за премин преку река, плитко' [ПК,2(88)].

пр'éлу n 'квалитетна преѓа, пасмо конци, волнени' [MS,s,88];~ *пр'éлу дукáруват ут фáбрикăта, гу купóвами ни́* [MS,t,6]; ~ *така за везмат еден кондир, за кладат еден колак на кондирјут, и онаја прăмната везената чеврја, или една ширвета алова, и сос алово прело* [V,PM,264]; ~ *дај ми нăкулку клăмбạ прéлу* [ПсС(З),64].

прéлук m **1.** 'нива оставена неколку години да прележи необработена, да се засили почвата' [ПД(121)]; **2.** 'дел од нива што не се ора поради непогодност' [ПК,2(88)[.

прéма praep 'кон' ~ *едно врéме спúја: уф лувúшчăта, óти ко: стујáл Стáр Дójран мáндрите бúле нă гóре, прéма Николич* [ПД(128].

премéжда f 'несреќа, тешкотија, премрежје' ~ *и тáа премéжда пумина́* [ПК,2(88)]; в. **прéмриш**.

премена f 'она со што човек се облекува' ~ *и го принéло, та отишéл при мóмите на сарáе, похлóпал, та изл'áли и трúте при нéк сас еднаквá премéна, еднакăф возрáс, еднаквó лúце. Попитáлú го: "Е, што úма?"* [V,PM,258].

премине* pf 'помине од една на друга страна' ~ *нија бехме на срешту; дојде и ни се моли да му удрим козите да преминат Вардар* [МС(В),73].

прéмре pf **1.** 'кога ги поминува задните часови од животот, пред смртна состојба'; **2.** изр.: **прăмрéх, тă пá ужúвéх** (= многу се преплашив) [ПК,2(189)]; в. **прамира**.

пре́мриш m 'несреќа', в. **преме́жда** ~ *пумина́ме ош-ади́н пре́мриш* [ПК,-2(88)].

пре́мул' adj 'јадење што е многу солено' ~ *то́о ја́дне ва́адăн пре́мул', нă-мо́ш că-ја́де* [ПК,2(88)].

пре́ндину n 'преѓа' ~ *пре́ндинуту и ту́к; испре́ндух пре́уту* [ПсС(З),-69] – во примерот имаме зачувани траги од назализам, сп. стсл.: пр҃да; в. **предно**.

пренесе* pf 1.'однесе нешто од едно на друго место' ~ *та му да́л ќосе́то пет ко́н'а на́товáрени сас што поúскал, и, натýрил по сýхо пчени́цата, меда́, просо́то, ... та са собра́ли пиле́тата, пчéлите, мра́фките... му рекло́ едно́ пи́ле: "Ела да та пре́неса прис море́то!"* [V,PM,258]; ~ *и го прине́ло, та отише́л при мо́мите на сара́е, похло́пал, та изл'а́ли и три́те при не́к сас еднаквá преме́на, еднакăф возра́с, еднакво́ ли́це. Попита́ли го: "Е, што и́ма?"* [V,PM,258]; ~ *и отишел на кра́ј море́то. Дошли две́ пи́лета, прине́ли ги прис море́то и стигнали при визи́рја* [V,PM,258]; **2.** – (са) 'се префрли од едно на друго место, се пресели (пр. во друг град)' ~ *Е, има́л Го́спут за-ме́н. Па́ са-пувря́ти́к ду-до́ма, па́ си-прибра́к де́ца, па́ си субра́к ступа́н, си-прибра́к ку́ј̀ка. Ама дуј̀де вре́ме да-са-ту́ри та́ ку́ј̀ка, да-са-принесмă у-Макидо́ња* [БМ(Сар)-204]; и: **пря́несе (că)*** ~ *и фăти́ли ус-ти́ја о́ра (ру́сăлицки) да-збу́рăт па́ри, дă-гра́ат цăркви, учи́лишта. На́ште коо că-прăсили́ли трина́јста гуди́на, ка́ избига́ли ту́ка, то́о о́ро că-рăшири́ло и ту́ка. Гу-има́ло уфти́а кра́ишта и ту́ка, а́ма ги-вика́ли цăмăла́ре, не́-ј вика́ли ру́сăлиј. Ут-куку́шку́т кра́ј că-прăне́суват трина́јста гуди́на, ру́сăлијте и́ат ту́ка* [ПК,2(Крец–305)].

пренесу́ва impf 'носи работи од едно на друго место', в. **пренесе 1.**~ *дете́то ви́ка "Слу́шајти, то́ј што-ќи-ми продáде, што-ме-продáва, ќи-би́ди пишма́н, и-то́ј што-ќи-ми-ку́пи и-то́ј ќи-би́ди пишма́н". То́ј-па, тарго́вецо ви́ка: "Што́, ќи-го́-пу́штам та́му слу́га, да-ди́га, да-пре́несу́ва н'а́што, го́тово"* [ЛС-(К),124]; ~ *копри́ната е-от-Ки́на. Би́ло забра́нето уф-Ки́на, за-да-не́ иско́чи сви́лата от-та́м. Калу́ѓер о́н би́л, от-Гăрци́ја. Калу́ѓеро оти́шал сас-бастýн, пробу́шал-го бастýно, пра́зан, и-го-напăлн'ал ја́јца от-сви́ла и-така́ го-пре́несу́ва пре́ку гра́ница* [ЛС(К),137].

пре́но́го adv 'нешто изразено во голема мерка' ~ *И ја́ј-го, што́ ви́кат утрина́јста, емéн, бли́зу, нă-кăде сидумдисе́ гуди́ни ка́ сме ту́ка. Ше́јс де́вит гуди́ни ка́ сме ту́к, че́до. Ми, но́го ма́ка истигл'а́ме, но́го. Пре́но́го* [ПК,2(Крец–296)].

пренус m 'дел од црквениот церемонијал, кога попот им дава причесна на верниците'; сп. верување: – детето што често боледува, што *не вирее* се лекува со баење, или пак *гу фрл'уват на зора*. В сабота рано болното дете ќе го извади надвор *прајасина жена* (таа што престанала да раѓа) и кога "ќе удри зора" ќе го крене три пати угоре, свртена кон исток и ќе изговори: *На ти, зоро, болно шилеже – дај ми здраво*. Утредента, в недела, кога се дава причесна, и кога свештеникот врши *пренос* треба детето да се остави на земја и свештеникот со причесната треба да помине преку детето [ТГ,123].

преобрази (са) pf 'се измени' ~ *пехера му си зарадувала за керка ú и за мнучито ú, ча и дал изăн за них, да идат на сфадбата. Така кинисаха*

да идат на пăтју. И тојнака тебдил са чини, са преобрази со са други дрехи, вјахна на харин кон та от друг пăт отиде та ги срјати на един орман нетри [V,PM,93]; ~ *дервишино пак си преобрази, са чини пак царјува керка, и стапот веки беши останало като иглин вăрх* [V,PM,92].

Преодо top. 'ниско место, погодно за поминување', *Сенгел'ово* (Валовишко)' [ЈИ,Ми..., 178].

препала* pf 'побара детално' ~ *заспал и на сонут му дошло: мутлак да оде на селто, да а најде црната кукошка. Станал, кинисал, одеки, одеки, го нашал селто, препалал и нашал, а фатил цăрната кукошка, си а носил дома* [V,PM,273]; и: **прапала** ~ *си ја фати, леле цанум, црна Арапина,[си ја фати, си ја удри јуд бела ми стена,[си ја прави, леле, цанум, јуд двеста парчијна,[тоги, лелем, та прапала тенка Ванѓелино,[те прапала да те најде Попово Јуванче* [ТГ,41]; в. **попала**.

пре́пин* adj 'личен, убав' ~ *нив'ăстата му б'ăш'и мло́гу пре́пна; у нид'ăл'а ути́ди на ч'е́ркфата* [MS,t,67]; ~ *афу́ ... сă прим'ạни сăс но́ват'ạ ру́ба, д'ăт'ạнту ста́на мло́гу пре́пну* [MS,t,81].

пре́пишти pf 'силно извика' ~ *е, виде́л не-виде́л, па́-а-качи́л ку́ма Ли́ја нạгăрбут, па́-а-но́се, а-но́се ду-ду́пката. Рипна́ла – му-са-скри́лă. Пучна́л дạ-те́гне да-а-пу́ште уд-ни́кујста́п у-ду́пкта. Фа́ти-а но́гта – пре́пишти зạ-да-а-утпу́ште* [БМ(Стр),204].

пре́плет m 'дел од пасмо, конци преѓа, поврзани' ~ *ут пре́днуто па́смуто шо-ј, не́ли ти: та́м сă рăзде́л'ăни нă пре́плете. Па́смо-ј це́ло, а пă пре́плете и́ма уф нăтре* [ПД(118)]; ~ *сто́ и дваје́се ни́шки пра́вăт ади́н пре́плет* [ПК,2(88)].

препослан* adj 'препокриен' ~ *едноч са причу на неговата земја авџиолиа јунак, и дваш са причу неговата удаја от филдиш кокалиту, и препослана сос фил'у кожа* [V,PM,43]. Употреба на именка во служба на атрибут (препослана **сос фил'у кожа** = со слон кожа, м. 'слонска кожа' – образец позајмен од турскиот јазик).

прери́пне* pf 'скокне, замине преку некоја препрека' ~ *си́те по́рти зăтвореи́ни,[си́те го́сте ле́ле ја́дат, пи́јат,[Турунџи́ла ги́ди ни́кој не́ го-ка́ни,[Турунџи́ла на-ко́јна муве́ли,[ве́ли ем гово́ри: ри́naj, ри́naj ко́нче,[да прери́п- ниши ти́ја те́шки по́рти* [ПК,2(Ним–273)].

пресве́таја adj, f 'од религиозната христијанска терминологија – определба на света Богородица' ~ *Пресфе́таја Богоро́дица. Чи́стаја Дје́ву* [MV(K),306].

пре́сев m ~ *пре́сево сă-пра́ве ус учме́н, се́мки уд-бубајк, бăмбо́ни, нăу́т и па́ри, си́тни динарчта. Ус-то́о сă-прăсе́ве ниве́стта ка́ а зи́ме мо́мчто уд до́ма* [ПК,2(88)] – присуство на архаичната наставка на ср. род **-ета: дина́рчта**.

пре́син adj 1.'наскоро настанат, свеж' ~ *де́чкăта, ка́-ќ сă-у́дрạт, ка́-ќ фа́тат дạ пла́чат, дạ-ј замо́лчиме ќи-м ка́жме: лу́да ко́за, пре́сна ра́на* [ПК,2(174)]– иако основен рефлекс за вокалното **л во овие говори** се јавува двофонемната вредност **ăл (кăлне)**, сепак при истражувањата во повеќе пунктови сретнавме **молче** (и **молзе**); ~ *и сам сега́ отсла́бнал та не мо́га за да хо́дем, и ти са мо́лем да ми доне́ваш ката́ у́трина мл'а́куту от охце́те прја́сно... и ко́лку шта ти и́зем,*

шта ти пла́тем и на́тпла́тем [V,P-M,261] – во врска со линеаризацијата, во контекстот имаме пример кога придавката е во постпозиција во однос на именката, па дури и се разделени со други зборoформи: **мл'а́куту от охце́те прjа́сно;** ~ *да исплетат тенка мрежа,[да ки дојме, мрена рибо,[да ки дојме – да те фатме,[да те правме, мрена рибо,[да те правме пресна чорба,[пресна чорба, мрена рибо,[пресна чорба – пулининска* [ТГ,49]; – водата исто така може да биде *пресна* ако е скоро донесена од чешма, пр. наутро кога се мијат луѓето сакаат водата да биде *пресна* [ТГ,18]; – жената, домаќинка, од нивата брза да се врати дома за да *готви вичера*, така што *аргатите* кога невечер ќе се вратат дома да најдат *пресна* (свежа) *вода, зготвина вичера и исчистина куќа* [ТГ,287]; **2.** 'нов' ~ *де еден ден и трите самовили ја беха оставили момата сама тамо в дупките, пак те отидоха да уловјат друго некој по пресно лов. Тогас момата најдела време та побегна оттамо* [V,PM,195].

пре́сно мле́ко n 'млеко што не е откиселено, што е свежо' ~ *нă пре́снуто мле́ко ка́ ки-гу-зăто́плиш ко́ра фа́ке. Та· ин-ви́кăме ко́ра. Ни́ă му-ви́кăме кăjмак нă-ки́слуто мле́ко, го́рнио де́л* [ПД,156]; ~ *пурăсна́ло то́о де́тто, нă-при́кăска но́го ско́ро ра́стăт де́цта. И адно́то де́те вил'а́ло: "Е ту́к шо́-j у́буво дă-нăпра́ве чуве́к нă-вăздух ца́рску́т пăла́т". И и́дат до́ма. Кăжу́ве нă-та́тку-му: шо́ у́буво ту́к ја́дме си́рне, ки́сло, пре́сно мле́ко, кăжувáл дру́ѓут си́н* [ПК,2(Крец– 301)].

пре́скăпо adv 'кога за нешто се бара многу пари' ~ *дă-ка́жиме така́ дă-о́де нă-кăд-Со́лун пăт... и викна́ тил'а́л ф-та́а уко́лнус: – Ко́j и́ма ко́ли, ко́j и́ма ко́јне дă-но́сăт ка́мине, ва́р, пе́сук, ки-се-пла́ште скắпо, пре́скắпо* [ВК,283] – употреба на именка во служба на атрибут: нă-кăд-Со́лун пăт; ваквите конструкции позајмени од турскиот јазик се среќаваат и во други говори, но во Долновардарско ги забележуваме многу почесто.

пресладок* adj 'премудар' ~ *като си качиши на скалата, дур да влезе на крал'увата одаја, детето од три дана като беши хванал да мо дава каршилак на крал'а, да му отговарја преслатки збори, да мо вели на кралу, зашто не излези да го сретне, да го брани от псетите* [V, M,244].

пре́слап* m 'ниско место в планина, меѓу ридови, погодно за поминување' ~ *нă-пре́слạпо че́кат лувци́јте ди́вич* [ПК,2(88)].

пре́сноо́рка f 'нива наскоро орана' ~ *ни́м га-се́j, пре́сноо́рка-j о́ште, не́к пусто́о, цăрвик ќи-изе́де сѐ* [ПК,-2(88)].

пресре́тне pf 'се најде со некого на пат' ~ *черва́та и́-ги-зака́чиха надире́ка. Че́ка ма́јка да̣-си-до́јде ќе́рка-и́ и ка́к не-дохо́ди тăргна́ла да-ја-пресре́тне. Утиши́ла в-гура́та и вл'а́гла в-кӑшшата. Ка́к ги вид'а́ла черва́та по-дире́цште, падна́ла и умр'а́ла. Мо̣ми́чето остана́ло сосма́чето, ку́чето и пе́тлето* [ВС(Кал),336]; ~ *"Ка́ ки-па́дниш, рӑче́, нă-до́лу уф-лива́јте, та́м и́ма, рӑче́, ки-тă-прӑсре́тнăт две́ кучи́јна, едно́то, рӑче́, бе́ло, едно́то, рӑче́, цӑрно... Ку́чишчӑта ка́ ки-сă-пу́шчӑт уф-те́бе, пу́шкӑта о́ш ка́ ка·-зи́миш да·-нăпӑлниш. Ким-кле́книш нă-кулена и двӑта̀ дă-ги уте́пиш* [ПД,147].

престоi̯* pf 1. 'застане' ~ *тамо видех да излези едно пиле, от пиле са чини човек, седна, и трапеза*

невидена са положи пред него, и две ангели му пријастојаха: единоју от десната му страна, другио от левата [V,PM,92]; 2. изр. престои **диван** (= стои мирно, понизно) ~ *после пуштил крапачино малкото дете от три дана, да земи жената му, да ја донесе на конакот да ја види и крал'ут, да не му остани севда за неа. И ја донела малкото дете отпрет карпачин, диван престоi и мо вели:...* [V,PM,244].

пре́стрăма f 'првото одење на зетот во семејството на невестата, по свадбата' [ПК,2(88)].

пр̣естраме (се) pf 'престане да се срами' – откако ќе ги прими даровите од деверот, младата невеста ќе му бакне рака на деверот и ќе го дарува *сус пачета*, а *пусестримте* ќе пеат: *"Престрами се, моме,[пред мајка, пред татко,[пред рода, руднини"* [ТГ,180].

пресул m 'солена **суруватка**' (според Ст. Тановиќ), односно вода во која има растворено многу сол, пр. кога во неа се чува сирење'; сп. обичај: – кога човек ќе се изгори веднаш на местото се става крпа натопена ... во *пресул*, (други) на изгореното место ќе стават кора фатена врз киселото млеко [ТГ,238].

претстáве* pf 'создаде претстава, замисли' ~ *ка̀ сă-испăлнуве врéмуто дудéка му-рăчéл дéуто, нă-та: дáта дă-сă-нájдăт пá тáм, о-зăпúре пăрăхóдо тáм, нăкăде грáницăта, дă-претстáвăме. Изл'ăзéл тăкá, рăбутнúците си úмăт jáдне, пújне* [ПД,150].

префăркне* pf 'прелета' ~ *сéтне пак ни знáе, на котрá да даде прăстен'а. Дошлá пчелáта, кázала му: "Тúа кáк шта стојат и трите в еднó, jас шта прéфăркна на еднá прис главáта. На нáзикана да гó дадéш!"* [V,PM,258].

прехнăл'аф adj 'човек со дамки по лицето' (Доj), во Ник: **дамкăл'аф** и **шăрен** [ПД(115)]; в.: **прэкнич'áф**.

прехубав* adj 'многу личен' ~ *тогас тој и клатнал хортомата, та гу пуснаха. Си завратја оттамо, отиде понанетре, најде четирицси удаја... тамо најде три моми прехубави, штото сос забите бесер точили* [V,PM,220].

пре́чи* impf 'прави тешкотија на некого' ~ *сă чинýвум, мукăéт ишите. Ми ти дéк а кладé! Јáз дă-н ти прéчум исé* [ИГ,120]; ~ *мájкаму и тáтку-му Гăрцúте ги-фăтúли и ги-зăтвурúли уф-кунáкут, áма сéкаа вéчăр пу-двă-трýjца мануváли кој му-причéло. Зăтó: и нéкаа мúсија – фрăнцýска, пудúгнина уткăлýгирките ут-Сóлун дуjдéла уф-А мбăр-Кój, тáм уф сéлто и видéла дéца зăтвóрни и нăрóт зăтвóрно, тáм уф-кунáкут. Еднá мóмичка испăднáла, га питáли: "Дéка-j мájка-ти и тáтку-ти?" Мóмичкăта рéкла: "Е, мájка и тáтко тáм-сă уф-рéкта зăкóл'ни"* [ПК,2(Крец–304)] – дел од тажните **бижански** приказни.

пре́чка (сă)* impf 'се расправа, се кара' ~ *нúт úмат зă-шó, áма сáмо сă-прéчкат* [ПК(Гăр)]; ~ *и зéвạ тó мéсуту му-гу-дáвă, му-гу-зăлипýвạ тáму и сă-испрăвýвạ тó дéjтту, кинисýвạ, си-óде нă áка* (така?). *Вýнтурут – ét тó пúл'ту – си-утúде дóлу. Јунáкут и нăójћa брáткăтạ кáк сă-прéчкăт тáму, кáк сă-кáрăт зă-тá нéjнта мóма шọ-бúла лúчна кăу слáнце* [ВВ(Кр),312](**вунтур = вид орел**).

пре́чкạ f 'тоа што пречи при извршувањето на некоја работа' ~ *aj-нá ќиси-сọбéрạт. "Пóнé, мóл'ạти, ác*

фчéрa жнúјa и-нé-ми-си-сǫбрáни снóпито". Знáј нóпǫ óт не-се-слáгa сéлǫ, сè кé-úмa н'áштǫ прéчкa н'áкǫј. И тaкá дăлго вр'áми нóпǫ си-кǫрúстел [ЛС(К),120] – уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај едносложните зборови: **снопи**.

пречници pl 'дрвца што придржуваат', сп. обичај од дамнешни времиња: – во старо време мртовците не ги закопувале во сандаци, туку на страните на гробот (на околу 50 см.) ќе се ископаат дупки во кои се вметнувале дрва (тие дрва се викале **пречници**) а врз нив се ределе даски, така што мртовецот останувал во празниот простор под даските [ТГ,256].

пречуди (се) pf 'многу се изненади, се зачуди' ~ *излела девојката, да помети рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, и видела сеизиту на девојката. Шјаштисали, штото прогледот му си земá;... са учили на крал'а, да мо кажјат, та ем мо вел'ат и говорат: "море, крали, наш гос., ела да видиш крăпачината жена, да се пречудиш, като неа нема на дјун'ата"* [V,PM,243] – сп.: **двори** pl м. 'дворови' – проширена употреба на множинската наставка **-и** (извадокот е од прозен текст).

пречýен* adj 'познат по своите квалитети' (ако не е во иронија) ~ *какóв кăсмет си имáл да спиеш сос таквá жéна, којá е еднá на земјáта пречýена* [V,PM,11].

прéшле* n, в. **пр'éшнил** ~ *óна нúку врéме тáму сидúла. Му-тикнáло зă-дéдуто, дă-гу-вúде дéдуто. Зéла сирéнце и прéшлито шу-придéла и тúшла тáму гóре, у-сéлуто, дéуто дéка жúвăл. Сă-кăчúла нăбáцăта гóре и фăрл'а сирéјнито* [ДК,146].

пр'éшнил, и: **праслен**, односно **преслин** m **1.**'округло каменче, на средина има дупче во кое влегува долниот дел од вретеното и со тежината го оптегнува конецот кога се преде – прешлен' ~ *на врит'énуту на фýрката* [MS,s,88]; во Кукушко: **прéшлин** ~ *тó-ј тăркáлче уд-дăрво или ут-кирмúтка, сă-клáве нă-вăртéнто* [ПК,2(88)]; ~ *лудојут грендата на рамото, кату едно вратено гу носиши. Оттамо отидоха по-надол, најде един камин от воденица, му вели на умовитојут: "брате ја го и праслено от вратеното", фати камино, го наврја на гриндата си, гу зема на гăрбот* [V,PM,229]; ~ *отúдоха мăра пăт и на пăтју нájдóха едúн водинчáрска кáмини* (sic!). *Гу земá и гу обесú нá пójасот. Отúдоха понатáтак, нájдоха édúн балабáн от тúа чáмовите дăрви* [V,PM,126] – пример за правење множина со наставката **-и** кај именките од с. род: **от тúа чáмовите дăрви** (наместо 'дрва' – за ова в. во граматичкиот дел); **2.** 'дел од направата за ткаење – од разбојот' [MS,s,18].

при prep **1.**'упатува на место во близина на нешто, односно на некого, со значење: **до, кај, покрај**' ~ *да идиш праве л'у пот гората има широки ливади, при ливадите има чешма... растовари ракиата, и балтаџиите седнаха при товарите* [V,PM,42]; ~ *ричé Гóспот на Ученúцити нéгуви: Сéкој човéк тó шо ки ми сă кáжи на мéн насприту л'ýдито, и Човéшноу Сúн ки му сă кáжи на нéгу приту óчити на Господúнцки Ангели. Тóа пак шо ки ми арнúса на мéн при л'ýдити, и óн ки сă арнúса приту Господúнцки Ангели* [MV(K),299]; ~ *и тој седнá на едúн крај, ча мóмите при едúн хавýз*

едни пе́сни пе́иха, дру́ги сви́рка сви́рјаха [V,PM,9]; ~ *то́јнака ка́ту останал та́му аф баи́ро при смо́квите, по́ на до́л ма́лку и́маши еди́н е́зер* [V,PM,28]; ~ *близу при сиромахувата кӑшта имаши една кӑшта, на која сед'аши един владика* [V,PM,37]; **2.** 'укажува на правец на движење, односно приближување; со значење: **докај'** ~ *вели на бабата: "даj, бабо, един бардак да пода, да нал'ам вода". – Бабата му вели: "сакин, синку, тебе цал за ти поглатни". –"Нека ме поглатни". Бабата му даде бардак, и тој отиде да нал'аи вода; и га отиде при ѓол'ут, га гленда, ету и една мома седи тамо и плачи* [V,PM,221]; ~ *им рече́: "о́дити, си́нку, и Бог да даде́ да доби́ите, како што са́кати, и така́ да до́јдити при ме́ни!"* [V,PM,19]; ~ *и сă разjă̆ж'да та́тку-и: "ско́ру да по́ш' при н'е́гу, да ми сă ма́хниш' ут кӑш'тата"* [MS,t,84]; ~ *и приближи́ при не́а, тури́ ухо́то му аф моми́н куре́м отго́ри и, кога́ чу́л ха́рно, не́три аф мо́мин куре́м жа́би удре́виха* [V,PM,29]; ~ *кату свӑрши́ си́чкта му ра́бота, оти́де при море́ту да на́јди не́кој гимици́и за да излези пак на господа́ро му* [V,PM,24]; ~ *и кату излезоха вӑнк при ливадите, там фӑрли тојнака онова кепету и са чини един гол'ам чадӑр* [V,PM,36]; ~ *си калн'аши ... касметјут, вел'ајке каде Бога: "ах, Боже, милички Боже! Не да ми раждаши мајка ми един камин, туку ме роди човек, ме порастна, да си горја на жив живот!" Един ден ја пуснаха, самас ... да собери зели, и л'у отиде при полету, беха излели три јуди самовили* [V,PM,195]; и: **прӑ** ~ *а́јде, рӑче́л, са: нӑсӑд д-о́дӑме, прӑ де́до* [ПД(152)]; ~ *ка́ изле́гӑл то́ чуве́к уд-буна́ро: "е́, што́ ба́бо, зӑ-што́ пи́тиш?" "Не́ бре́ си́но, с-умури́х, о́х ричех" "А, не́, тук-еј о́х. Де́к ко:-но́сиш си́н-ти?" "Е, прӑ ох ко:-но́сум, нӑ-зӑна́:т да-у́че"* [ПК,2(253)]; ~*А зиму́ве кушу́л'та и во́а му сӑ прӑда́аве ро́п нӑ де́тто. Му а да́ве па́к кушу́л'та, са а ублеч'ӑве Кара́-Цинде́м, и гу зӑво́дӑве и гу но́се прӑ Јӑрӑм-Минаре́то и прӑ ко́јнут* [ИГ,114]; Тановиќ од гевгелискиот говор ја бележи формата: **пра** ~ *ох на мајка, оди пра мајка* [ТГ,130]; ~ *ја нусиле јуф кулиби,[јуф кулиби пра трлото,[малце време пустујало,[малце време пред вичери,[си пувиде млади Стујан,[си пувиде дробно стадо* [ТГ,-103]; примери со **пӑр:** ~ *ги-убиси́ла ри́бите нӑ-тӑва́но, и па́ си-излизе́ла дӑ-бӑрке не́кој дру́к килипу́р. Сӑ-шушка́ла ту́ка-та́м, и е́т-ти-о вӑлко прӑд-не́:. "Де́к си-кинисала, мури́ ку́мо ли́со, нӑ-ме́не пӑ-ми-пӑдна́ нӑ-ӑкӑло дӑ-до́јдум пӑр-те́бе, дӑ-т-ј-ӑ-ви́дум кӑшта"* [ВК(Пат),286]; **3.** 'укажува на намена, цел, со значење **за'** ~ *па́лај на стре́дно по́ст при Вили́гден, на три́ти нидели ут стре́дно по́ст* [MV(K),294].

приа́тел* m 'близок познаник, кон кого имаме почит, доверба' ~ *кату свӑрши татко му порӑката, са прости сос сичките приатели и со́с домашните си, придаде́ си душата на Бога* [V,PM,7]; ~ *тогас крӑпа́чинот оти́де на еди́н негоф прија́тел папучи́а, му вели́: "господи́не, ти са мо́л'а да ми даде́ш де́сет хил'а́ди гро́ша"* [V,PM,18]; ~ *от та́мука оти́де и на о́нај негоф прија́тел папучи́а, му даде́... што́ зема́ на за́им му даде́ и фајда́та* [V,PM,19]; и: **пријӑтил'*** ~ *зӑ се́ што сă имӑ ричену, гирек нӑ цӑрквӑ, гирек на анут или не́ѓдин нӑ другу месту,*

субăшувите пријатил'ă му кăжувăт нă негу [МЕ(Р),91]; ~ *ки сă чина диво прасă и ки му оди на руднијнте и на пријатијлјту дом му* [МЕ(Р),77]; ~ *лоʋиúатạ ʋúкạ: "Нájзв'ár е-чọв'áко. Змúатạ, ʋúкạ, змúја, пријáтạл, милýʋạ дạ-се-вăрни дăлгọ, ạ чọв'áкọ, му-си-нạпрạвúл árнọ, ạ-óн непријáтел тú-е. Ас кóạ ти-прáм árнọ, нé ми-мúсли лóшọ* [ЛС(К),129]; ~ *Гувóри Исус: Нé ị дванáдесет саáта дéнут? Кój пуудúл на дéнут, нé си супнýа, óти му сă глéда вúделот, и áку пуóди нéкој пу нóка, сă сóпка ... да пу вúа пá вéли на нúх: Лáзар нáшо пријáтил зáспа, ки óдам да гу разбýдам* [MV(K),286]; ~ *ká флéгạл цáрот да убúди сфадбáрите, а видé тáму идéн човéк шо нé бéши приминéт да лúчи за сфáдба. Да му вéли на нéгу: Пријáтил, кáк си дуjдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба?* [MV(K),270].

прибере* pf 1.'стави на едно место некои работи, ги намести' ~ *и така си-ј прибрама шејвиту, шо-ј имахна за зивајна, нај-повичке книги* [МЕ(Р),68]; ~ *на идéн чувéк зингúн му дадéа нúвити ногу бирикéт. Да си чýдиши сáм, и вéлиши: Шт'ó да чúнам, шо нéмам дéка да си прибéрам сéдбата? Рéкạл: ки и расúпам амбáрут, да ки прáвам пóгулém, да тáму ки и прибéрам сăта рáна* [MV(K),276]; **2. 'земе со себе'** ~ *А па-еднá нáша бáба, систрăнúка, óна гă-ддéли дăдúка нă-нéкуј дóктур уф-Кýкуш. Она устăнáла, си-прăбрáла пáрте, сjáа úма фáбрика зă-пăпуци уф-Атúна. Е-е óна збрáла пáрте, от-тугáј сúчко устăнáло* [ПК,2(Крец-308)] – употреба на лич. зам. **она** со значење на полната форма за директен објект 'неа': **óна гă-ддéли дăдúка** наместо 'неа гă-ддели...', што зборува дека системот на падежни остатоци кај заменките во Долновардарско е сериозно нарушен; ~ *и тó шо ми милýва на мéн, ки си милýва ут Тáтко ми; и-јáс ки гу милýвам на нéгу, и ки му прибéрам на нéгу сус мéне* [MV(K)319] – во контекстот имаме уште еден пример за проширената употреба на заменската форма за дативен предмет **му** наместо формата за прав предмет 'го': **ки му прибéрам на нéгу** (м. 'ки гу приберам'); ~ *рéкăл нă-óцăта: "Зáшчо-е вó мăлéчко кóтле, бре уцá?" А нă-тó óцăта му-рéкăл: "Рóди, кумшúа, ăрăнúăта рóди". А нă-кумшúăта árно му-дóшло и сúă-прибрáл ăрăнúăта зájно су-кóтле* [ДК,154]; ~ *дóшạл Човéшноу Сúн да прибéри загубéнито. Ка вéлите вúа? Аку му сạ чúни на нéкој да úма стó óфци, и да си загúни идéн ут нúх, не устáва деведéјсет и дéвет, да ки киниса пу планúнити, да пáла загубéнито?* [MV(K),262]; ~ *óни кá стăнáле сăбájле, глéдăт – нéма мóмичка. Дéка ќа нájдăт? Едно врéме слýшат кá плáче вóнка, нăкóло нăдéнна. Кá видéле от-éј жúва, а-рăзвијáле – сáмо нă-курéмо мáлце бúла судéрăна. С-ја прăбрáле* [ПД(151)]; ~ *Гуворú Исус да а ричé на нéа: Мáрта, Мáрта, пичáлиш и си размăтиш óмут за нóгу рабóти, идéн сáл трибýва. Или Марúа и прибрá árноуто дéл, шо нéма да сă раздéли ут нéгу* [MV(K),292]; **3.** 'пречека, покани да влезе дома' ~ *на тóа врéми, флизé Исус на иднó сéлу, и иднá жéна, му велјáла úмито му Мáрта, гу прибрá на нéго дóма му. И вá úмаши и иднá сéстра, а велјáла Марúа* [MV(K),292]; ~ *си качú нáврạс иднá цăрнúца да гу вúди, óти у-тáму ки замúниши. Да кá дуjдé Исус на тóа мéсту, при-*

глидна́ да гу виде́, и му сă ре́кал: З..., бắргу сле́зи си, о́ти ва́ден ми и на ку́ката тфо́ја да си до́јдам. И слизе́ тарчани́к, да гу прибра́ радо́син [MV(K),280]; ~ *за́шо угладне́х, да ми дадо́хти да ја́дам, же́дин бех, да ми напуи́хти, бе́х јабанџи́а, да ми и прибра́хти, го́лин бе́х, да ми убличе́хти* [MV(K),282] – во текстот имаме уште еден пример во кој нерегуларно и непознато за други говори, се јавува суфиксот **-ин: го́лин** наместо 'гол'; ~ *он не́ бе́ши ви́дело, туку́ да на ка́жи за ви́дело. Шо и ви́дело исти́нцко, шо му сфе́ти се́кој чо́век шо и уф инса́нот, и инса́нот зарди не́го са чини́, да не́ гу пузнаја́ле. На пузнаја́тите дојде́ да не гу прибра́ле* [MV(K),251] – проширена употреба на предлогот **на** наместо 'кај': **на пузнаја́тите дојде́**; 4. 'среди, зема под грижа' ~ *се́дум де́на сиде́к, ни́ ле́п, ни́ во́да; у́ста ми-путимне́лă, ке́рка пла́ка до́ма, ја́с за-утипа́јне! Е, има́л Го́спут замéн. Па́ са-пувръ́тик ду-до́ма, на́ си-прибра́к де́ца* [БМ(Сар),204]; ~ *И ка́ ръ́спра́ве о́на, ка дујде́ли нă-ве́чăрта, тăва́ би́ло гро́зно. Ни́сселто гуве́да ри́кат, не́ма ко́ј ди-ј-прăбе́ре* [ПК,2(Кред-308)]; **5.** 'освои' ~ *му рече: "сăка́н, јаз не сам Шамлијско делијче, а сам шамлијско девојче, јаз не сам дошал Солун да прибера"* [МС(В),98]; **6.** 'подбере' (во смисла нападна) ~ *ала татко и ја прибера, ја спанди, вел'ајке: "калек ки дојди на кавгата с мене и јаз да прокопсам"* [V,PM,159]; **7.** 'собере' ~ *и пузнаја́хми шо и исти́нц'ко не́гувото кажува́ни. Има о́шти но́гу такфи́и шо чини́л Исус; тии аку са писале иден пу иден, тра́чам ни́то зе́мнјата ки и приби́ериши писа́нити кни́ги* [MV(K),319]; **8. пăрбе́ре (са)*** (< прибере, со редукција и антиципација префиксот при- се изменил во 'пăр-' според развиток на вокалното **р**, коешто често преминува во 'ăр') 'си замина на кај дома, односно отиде таму каде што треба' ~ *нă-то́ă другáро вел'ум: "Ле́гни уф та́а кăпи́на", сă-бутна́ме та́м, ле́жи ту́ка. По́нăна́ки не́ма мăрдăне. Лижа́ме, лижа́ме, адно́ вре́ме, ка́ нă-зăјде́ слăнцăто и-ти́ă сă-пăрбра́: нă-до́ло. Ајде, тăргна́ме сја́: зă-ф-се́лто* [ПД,172]; ~ *и-ни́ă стигна́ме и-мурăрча́не сă-свăли́ли дă-ги-прăче́кат. Сăпрăбра́ме, нă-зăкăра́: нă Бăла́сца. Нăзăкăра́: нă-адна́ ка́рпа, ја́ кути-та́: со́ба ка́-ј* [ПД,173].

прибиру́а* impf 'зема', в. **прибере 2.** ~ *да му ричé: А ло́шо измика́р и тешкови́т', ми пузнаја́ ти́ на ме́н шо жни́јам де́ка не сијáх, и приберу́ам де́ка не́ сум да́л, требу́аши и ти́ да гу да́диш на сара́фот мо́јто зла́то* [MV(K),271].

прибие́ pf **1.**'отвори дупка на нешто' (употребувајќи сила) ~ *Ту́рците прăви́ја специја́лни ло́тки, специја́лни ло́тки су-укре́плени жиле́за тăка́, на́прет пу-двуи́ца дă-чи́нăт и ут-стра́ните тăка́, тăкви́ја, пла́тна жиле́зни шо́ не-мо́же дăи-прибие́ куршу́м, осигу́рăни зă-дăă-у́дрăт кули́бăта* [ВЕв,297]; **2.** 'прекине нишки, уништи' ~ *и-по́сли га-ва́рими и-а́јде ко́нци, изл'ава́ свила́. Ако на-вр'а́ми не-ги-попара́ш за-да-га́ извада́ш свила́та́, о́н-ќи-го́-прибу́ши... И-то́ј се-расипува́ свила́та́, копри́ната́. По́што о́но прибу́шил и-ко́нцата́ ги-прибил. И-ту́ка ве́чи н'а́ма кра́ј* [ЛС(К),136].

прибúра impf 'присвојува, зема'; в. **прибере 2.** ~ *му-ги-земáли сúте пари́ на капетáно, тúи, дрýгити комарцúи. Тój му-вúка, детéто: "Дáj-ми еднá лúра, дв'á, ác да-фắрлам, вúка, да-вúдам зáро". Фарлúл. Шó милýва, твá, готóво. Дубеéш, душéш, сúти. Тój сè прибúра. Ни-и-прибрáл парúти* [ЛС(К),125].

приблéе* pf 'почна да блее' (јагне) ~ *Уттáм óдắт у-дéд-му и ка-сазрắувале тáм, чинúле, и му-рéкắл, тó дéд-му, дắ-óдắт дắ-фáтắт јáгắнца да-закóл'ắт. Идну-јáгне гуфатúле – приближáлу* [БМ(Зб),199].

приближ'и* pf 'стигне наблизу до нешто (или до некого)' ~ *дојдé време, си разбол'а, веки приближи да умре* [V,PM,40]; ~ *стр'ắтуха идúн пампóр' да úди ут А мéрика; приближ'аха набýн и двáта* [MS,t,86]; ~ *кóн'у сắ плáш'иш'и ут с'ắнката-му и пуидúн ни мóж'иш'и да гу приближ'и* [MS,t,59]; ~ *и приближúй при нéа, турú ухóто му аф момúн курéм отгóри и, когá чýл хáрно, нétри аф мóмин курéм жáби удрéвиха* [V,PM,29]; ~ *Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата, са чини кату бустан сас либиници, пак тја са чини падарин, гу и чувала. И ету татку и приближи ду неа и ја пита* [V,PM,279]; и: **приблизи** ~ *кога приблизила ду градо, де живел мắжо хи, пратила хабар, кунак у него да хи такмет. Граѓането сắ ч'удили, как таков царски ч'ул'ак шта кондиса в такавắ кắштắ* [V,PM,282].

приботнант* adj 'заболен, нешто ставено некаде со притисок' ~ *и кога приближеха веки покрај касабата, у стредја пắтјут беха приботнанти три прачки, една зелена, друга жắлта и трета царвена* [V,PM,282].

прибýши pf 1.'направи дупка на некоја преграда, опна' ~ *и-пóсли га-вáрими и-áјде кóнци, изл'áва свúла. Ако навр'áми не-ги-попáраш за-да-га извáдаш свúлата, ón-ки-го-прибý-ши... Итój се-расúпува свúлата, ко-прúната* [ЛС(К),136]; **2. (пробýши*)** 'направи дупка во некој предмет во која може да се стави нешто' ~ *копрúната е-от-Кúна. Бúло забрáнето уф-Кúна, за-да-né искóчи свúлата от-тáм. Калýгер ón бúл, от-Гắрција. Калýгеро отúшал сас бастýн, пробýшал-го бастýно, прáзан, и-го-напắлн'ал јáјца от свúла и-тáка го-прénесýва прéку грáница* [ЛС(К),137].

прибắрка pf 'нагази во течност, се натопи' ~ *чаплоците ги изјали и пак навắрвили. Като много вắрвјали, стигнали ду еднă рјакă, котра била толко широка, штото ако ни сја прибắркала никак си, ни сја заминовала. Чаплоците ја прибắркали и, кога стигнали на другáта странă, станали л'уде* [V,PM,286]; ~ *като поминало л'атото, тој пак навắрвил с чаплоците и, кога прибắркали пак нăзи рјакă станали л'уде. На врắштането тој нихтјал да ја прибắрка, ами терал мјасто тјасно да најде, за да можјă да ја прихрипне* [V,PM-,286].

прибắрнува* impf 'обраќа' ~ *и т'é си сă фл'ávали с'épак у мурéту ... му гу прибắрнуваха пампóру* [MS,t,61].

привúка* pf 'почна да вика, извика' ~ *тóгăш една-змúја уткăде-нéгу, уткăде-уфицérут, нýшлеста, су-чучýл' нанóсут, замúна ут-тó кáминче надрýгту. И јác тóгăј привикák: "Брé, една-змúја му-вél'ăм!" И тóгăј уфицérут са-чúни: "Брé, кáква змúја?!"* [БМ(В),193].

привръ̆з'е́* pf 'заврзе' ~ *гу уд'а́нъ̆хми ут ни́тит'ạ, гу уд'а́нъ̆хми ут грибин'о́ и с'а́ за гу привръ̆з'е́ми на разбо́ју* [MS,t,7]; ~ *с'а́ на крусно́ту гу навúхми, úш'ти да съ̆ привръ̆з'е́ на разбо́ју* [MS,t,7].

прúву n 'парче дебела кожа со која се поврзува јаремот со гределот од ралото', в. **правој** ~ *и мо́ј оти́де на бра́та му, му ве́ли: "бра́те, на́ ти а ма́ја ко́жа да си чúниш едно прúву за ора́ло, ча́ ја́зе го заколúх о́лот, гу прода́дох месо́то на га́ргите и на какара́ските, а́ма кру́шата си чúни кифúл да ми плати́ парúте!"* [V,MP,144]; во Кукушко запишавме: привój [ПК,2(88)].

привръ̆зува* impf в. **привръ̆з'е́** ~ *как за бити́са с'е́тн'ạ привръ̆зувам пак на са́днуту кро́сну съ̆с ина́ хо́ртума* [MS,t,7].

привъ̆рну́ва impf 'обраќа' ~ *Гу-кла́ва нъ̆о́пко си́тто. Сее ба́бъ̆та, о́на а-пу́ле удузго́ра. – "Не́муј, мъ̆р-ба́бо, му ве́ле. Въ̆рни-гу и́нъ̆к си́тто!" – "Нъ̆-мо́жъ̆м, бре че́до, не́-м-съ̆ пу́ле. Урви-съ̆ дъ̆-ми-гу-кла́ш!". Е, та́, му до́шло жа́л', съ̆-урва́ла. Му-гу-привъ̆рну́ва си́тто* [ДК116]; в. **прибъ̆рнува**.

пригизден* adj 'украсен' ~ *и фне́тре фаф пештере́та, та́м му бје́ше къ̆шта́та, што́то бје́ше от ади́н ка́мјан излопа́на фрет къ̆шта́та, и бе́ пригизде́на фне́тре съ̆с сја́какви прилиги́и* [V,PM,259].

пригле́де pf 'изврши преглед за да се констатира извесна состојба' ~ *слугúните ви́кат: – Ца́рскъ̆та мо́ма – те́шка. Ут-чуве́к нъ̆-чуве́к нъ̆-бъ̆шта́-ј се-чу́. Ца́рут ви́ке адна́ ба́ба дъ̆-га-пригле́де. – Аку-ј те́шка, ви́ке ца́рут, ки-а-зъ̆ко́л'ум* [ВК,282].

пригле́дне* pf **1.** 'упати поглед' ~ *и ве́ли на ни́х: Елáјте пу ме́не, и ки ви чúнам на ва́с рибáри на л'у́дите. И о́ни на то́а ча́с ско́ро еми́н* (веднаш) *си уставúле гри́пот, утúдоа пу не́го. И ка́ си приглидна́ по́нака, а виде дру́зи две́ бра́тќа* [MV(K),263-264]; ~ *да и пувел'а́ на сфе́тут да си наре́дат уф тре́вата, и́ли зе́ ти́и пе́т лебо́ви и две́те ри́бички, и приглидна́ на не́бито, благосови́, и скạрши́ да му даде́ на Учени́цити ле́пот, па Учени́ците дава́ле на сфе́тут* [MV(K),266]; ~ *по́кулајно да помúни фо́ртомата уф и́глата, ни́биле зингúн'от на Господи́нова ца́рштина да флези. Учени́цити не́гови, си чу́диа но́го... Му приглидна́ Исус, ем ричé на ни́х: Уф сфе́тут во́а-ị ма́чно, и́ли ут Бо́га съ̆ти колајна* [MV(K),269]; ~ *си качú на́врạс идна́ цъ̆рни́ца да гу ви́ди, о́ти у-та́му ки замúниши. Да ка́ дујде́ Исус на то́а ме́сту, приглидна́ да гу виде́, и му съ̆ ре́кạл: З..., бъ̆ргу сле́зи си, о́ти ва́ден ми и на ку́ката тфо́ја да си до́јдам* [MV(K),280]; **2.** 'се обрати со внимание' ~ *и ре́кạл М...: Голе́мо и съ̆рцъ̆то ми на Го́спот, и радува́ла ду́ша му кри Бо́га мо́јо уткина́ч, о́ти приглидна́ на на́јдо́лна измика́рка не́гува. Ету ут се́га на́ка съ̆ти роди ки ми благосо́ват* [MV(K),301].

пригле́жде impf, в. **пригле́де** ~ *слугúните ви́кат: – Ца́рскъ̆та мо́ма – те́шка. Ут-чуве́к нъ̆-чуве́к нъ̆-бъ̆шта́-ј се-чу́. Ца́рут ви́ке адна́ ба́ба дъ̆-га-пригле́де. – Аку-ј те́шка, ви́ке ца́рут, ки-а-зъ̆ко́л'ум. Ба́бъ̆та пригле́жде – те́шка мо́мта!* [ВК,282].

приглиду́ва* impf 'надгледува, обраќа внимание' ~ *и извъ̆ди́ја пиштóл'те и къ̆жа́ја: мо́ра дạ-ръ̆бо́тиш су-на́с. И јас му-ричé́к: нем-ма-клъ̆ва́јте у-тъ̆ква́ при́мка, нạ-мо́жъ̆м, си-и́мъ̆м дро́бни де́ца, са́къ̆м и ку́јќта дạ-си-а-приглиду́въ̆м* [БМ(Сар),204]; ~

вéлеши: Кój ми а фатú рýбата ми? И му вéлеа на нéгу Ученúците: Глéдаш инсáнут шо ти тúскат, да вéлиш: кój ми фатú? И приглиднýаши да а вúди на жéната шо му а фатúла [MV(K),324].

приглитни pf 'она што го има в уста преку хранопроводот го внесе во стомакот, проголта' ~ *и змиата му вели: "ти са мол'а, јуначе, отсечи ја ламјата на две комадја да ја приглитнам, ча цјала не мога да ја глăтнам, да сетне јазе знам, што да ти дам"* [V,PM,181]; и: **приглăтна** ~ *тогај чобанот го зе каминчјато сос много радост. И го земаха пак трите јунаци, го занели до морету, пак риби станаха, го приглăтнаха, кату напрјат* [V,PM,170]; ~ *и тójнака земá влакнáта, ги фăрлú отпрéт кýчинто, влакнáта са чиниха верúги, и сá вразáха кýченто и кóн'ут. Тогáс и нéгу лáмјата гу приглăтна* [V,PM,144].

пригóр adv 'угоре' ~ *и му-вéле нăвăлкут: "А бре вăлк, дă-дójш умéне дă-вúш, áма нéма дă-сă-испулиш нă-тáвăнут ич, зáшто úма пúпер, ки-ти-пáдне у-óчте". Ама úтер вăлкут пу-трó, пу-трó сă-испýли пригóр* [ДК,143].

пригóтви* pf 'спреми, уреди' ~ *сýтринта стáна дéтто утúдé нă-рéкăта, фăрлú вăдичкăта, фатúси пáк дрýга рúба. И дујдé дóма, пригутвú рúбăта, истăргá га, răстăрбушú-га. Нăјдé вăтре једнá чéша* [ВК,281]; ~ *мăжă-хи рекăл: "ăку-ти-кáжа штă-ýмр'а". Тá билá лóша жéна и му-реклá: "Néка дă-умрéш, ăмă-úскăм дă-ми-кáжеш". И чул'áкă са-приготвил зă-умирáчкă* [ВД(ГБ),331].

пригувóри pf **1.** 'одговори' ~ *úди Исус, пóртите, бúле затворéни, да застанá уфстрéт на нúх, да рéкăл: Мúрно на вáс. Нáпăкун вéли на Томá: Дóниси вáка прăстот, éм вúди ми и рăцити, да нúм сă чúни низвéрнин туку верувáн. И пригуворú Томá, да му ричé на нéгу: Ти си Стопáн, Ти си Гóспот мój* [MV,K,337]; **2.** 'зборне проговори' ~ *и от неа му дошла един кат такăм руба, штото цáрјут не имал таквас руба, да така изл'ази пред цáрјут. И цáрјут, кату гу виде, стана прав со сичкиот аскер. Но арапинот ниту стана, ниту са потмести, зашто уклава ламјата. Седнаха сос цáрјут, приговорuха* [V,PM,222].

прúгур* m 'место со слаба почва каде што **прегорува** посеаното'; исто така: **пригурлúво мéсто** [ПД(129)].

пригýшне* pf 'стави во прегратка, загрне' ~ *дечúјнта умрéја, а кóга дујдéла мájк-му зă-да-ј-нăдóе, шоки-вúде: дéцта умрéни и тóг-и-пригушнáла и умрéла врс-нúх* [БМ(Тр),205]; в. **пригăрни.**

пригăрнат adj 'кога некој е земен во прегратка, гушнат' ~ *тој утрината га пита жéната му: "марú жéну, гу пýсна зéтјут, дéка ти рéкох?" Жéната му вéли: "е, цанúм мăжју, кату гу вúдох сóс момáта пригăрнат, нифтјáх да му рáсипа кéјфот, пýснах нáште дјáца"* [V,PM,146].

пригăрни* pf 'го опфати и го притисне до градите' ~ *жéната му, как гу вúде, гу пригăрна и му вели: "áх мăжу, што чини тúнака, си загуби?"* [V,PM,32]; ~ *тóс в'éч'ер на врăх керамúдит'ă úсă тантанúсам, алá ýтр'ă в'éч'ер сăс паш'óвата мóма úсă куц'акладúсам ('за си пригăрнам')* [MS,t,54]; ~ *и л'у гу виде момата, излезе сама вăнка, гу пригарна, гу зема нетри, та тогас татко му позна, какви гул'ами синови имал* [V,PM,223]; ~ *кугá ја*

вúд'ạ фóтуграфúјата да ја пригăрна, фáти да плáч'и [MSt,25]; ~ *вид'ạ дјáкут и тój ја пригăрна и т'á му р'éч'и: "ц'ál вéч'ăр сă тója!" и с'éднаха да идáт* [MS,t,68]; ~ *и пóпут ут рáдус ја пригăрна и т'á му вилú: "ми сă в'ăсаш', ц'ál вéч'ăр нáш'-и"* [MS,t,68]; ~ *фатила да вели: "вараj, мале, мила мајко, јазе не сам мајсторка, што ми велиш, но сам твоја милна керка..." Така кату чу мајка, еднош са припусна, ја пригăрна, ја бакна меúу двете очи, и еднош двјата заикнали: тамо и душите им излезоха* [V,PM,196].

пригăрнува*(и: **прегăрнува**) impf, **в. пригăрни** [MS,s,88]; ~ *на пăтот а срете Илија, незнаена дилија, и вели: "а бре Сраулица млада, блазе-ị на тој млад јунак, што ти прегăрнува твојта бела примена"* [MC(B),96].

прид prаep, **в. преди, пред** 1.'напред, накај предната страна' ~ *пăтникут шо има... застанато, да гу распулја чуднjут извор, шо така ич не чикано му испаґа прид* [ME(P),69]; 2. (временски) 'покажува блискост по време, но во смисла на порано' ~ *ду-прид 15-20 гудини бејзте териа бејлик* [ME(P),89]; ~ *прид прустечката су Питирбург нија су Лазар, чунким лагахме (да гу устаиме там), оти за него вике нема вăрнувачка, чинима нает да вијме, сè шо има по-билижито* [ME(P),68]; ~ *за то прид кинисувајнето му удрих иден телj: шо права да права... поскоро да са најда на Питирбург* [ME,67]; **и: прăд** ~ *Глéдум бáба гă-нéма. Вéл'ум: "Дéка-j бáба?" "Е, умрé бáба-ти, вéле, тáм гăзарujáх уф едúн ендéк, гă-пукрúх". Ет тăквó нáшто бéгине бúше. Ká дујдé тáтко, тáа зúма тóо бúше прáд Митрóвдин* [ПК,2(Шт–249)].

придáва* impf 'изложува некого на немилост' ~ *рéкле на нéгу: Зáрди Исус Н...-а, шо сă чинúл човéк Профúтин, стрáшин на сéкој рабóта и прикáзна крă Бóга и на сăто инсáн; ка гу придавáле на нéгу Книговúтити и Старéити нáши на тéшко умрéш, и гу кувáле наврạс дăрвото* [MV(K),335].

придáде (си) pf 1. 'се најде во нечија власт, предаден од некого' ~ *Да как си флéгле, не а најдéле снáгата Господúнова Исус ... Нéма гу тýка, тукý станáл. Мислéjти как ви кажувá на вáс, óшти на Галилéа бидéки, шо вел'ál: шо Човéшноу Сúн úма да си придáди на грéшни л'ýди уф рăцити, и ки си убéси наврạз дăрвото, и на трúта дéна ки ужúвéи* [MV(K),333]; 2. 'самиот се предаде кај некого што е посилен' ~ *и, кату си напила млогу вода, патката са обвăрна да ја види, и л'у са обвăрна, и заеднош свјаста му са зе и са придаде на старата самовила* [V,MP,280]; ~ *и сичката околиа отидоха, са поплакоат на царјут от них. Царјут прати млогу аскер, дека да ги најдат харамиите да ги утепат... Сички ги отепаха; Дили-Димо сам остана, виде, ча инак не можи да чини сам на царските човеци са придади* [V,MP,66]; ~ *уфсéло Бáбjăни се-сфăлú Димúтре Бăбjáнски... и дујдé на-тăквú, ду-кунáкут шọ-гọ-úмаа, шọ-бéа Гéгите... Му-викнá Димúтăр дă-се-придáдат, дă-утвóрăт* [ВЕв,295]; ~ *змéо се-зачудúл и си-помислúл óти Ґýптино е-ствáрно нóго сúлăн. Ама пák нéсạкáл дạ-му-се-предáде, нạ тóлкạф чувéк дạ-му-признáе óти е пóсúлạн* [ВГ(Мир),272]; ~ *Кạ ќи флéзе дóма ти дă-j зéмиш – ќи-т сă-прăдáде нáпкум. А зимýве кушýл'та и вóа*

му сă прăдáаве рóп нă дéтто [И-Г,114]; 3. 'одреди, даде' ~ *и крапачинот и повел'ал, зарди неговот касмет да хварли гемеџиата мрежата, да види, што ќи хванат и на негово касмет. Се хвана еден кутук... сиромахо рече им на трговџите: "Бог това ме предал за касмет мој, ќи го зан'а на дома ми"* [V,PM,242]; 4. 'даде нешто за пари, продаде' ~ *ка фатú да а вúка идéн пу идéн да а пúта, му дујдé идéн шо му длăжиши дéјсет илјáди грóшови. Чýнки нимáле да му и дáди, пувел'á цáрот да сă прăдáди, и на нéгу, и на жéна му, и дéцата му, и сè шо úмаши, и да си плáти бóрџот* [MV(K),268].

придáфка f, bot. ~ *тá-ј трéва бис лúста, úма сè цéвички, цéвичките аднá уф-дрýга сă-нăддáват* [ПК,-2(88)].

придвиде pf 'предосети, почувствува' ~ *"Тáтко-ни ни-кăжýвăше, тó шóни-и пáрăтáтко. Он нè-нáшол пу–Вáрдăр у-сăндукут; и нúја стăнáме, шó вúкăт, óн кă-ни-гупручитýвăше тó сăндýк дéка цáрцки сăндýк, áј и нúја придвидéме дéка óна ни-и-мáјка"* [В-Ев(Кр),302].

придвăрúтелно adv 'претходно, понапред' ~ *и Димиúтре вујвóда мивéле "Мúцо óди зéвăј ăднó кúло ичумéн". И јáс утúдих, зимáх, гутувăрúх мăгáрито, дунсéх. А придвăрúтелно, вéле, кá фăтúја тúја нáште нă-вáште, вáште нă нáште, нáште нă-вáште, тúја вáште пцéта, ричé, рăнúја идéн уттúја нáште* [ВЕв,296].

придејне n 'дејност кога домаќинката со помош на направа (*рудајн* или *фурка)* од волна или памук прави конци што ќе ги користи за плетење или ткаење' [ТГ,361].

придни́к m 'положба некој да биде пред другите'; сп. изр.: **му-да́ва предни́к** (= го фафоризира); ~ *зимáјтмо придни́ко мáлце, дé, шó-ј тóо уд-нéго, кут нéкуј питéл, сè óн знáа, сè он мóже* [ПК,2(171)].

придăржáве* impf 'помага, дава подршка' ~ *кăрáме, кăрáме ду-Димúр Исáр, на-мóсто. Растýрин мóсто глáвин'о, нă-лóтки нăпрáвин, та џăндáре тýрски, тáм куту рóбе пумáгат, бýтат на нарóдо, дапрăкáрăт дубúџте... Бéге бугáрскăта вójска вúќе, изгубúа вúќе, мóж дăпридăржáват, áма тóпуве нéма бугáрски, устăвúли-ги на-Гăрџте* [ПК-,2(Мор–219)].

приева impf, в. приéме, 2 ~ *като заминал от другăтă странă, питала го: "Каде шта идеш, синко?" Тој и на нејă казал сичкăтă си патилкă, и чи вăрвјал да идјă да сја пита при слăнцето, што да прави. Рјаката му рекла: "Молим ти сја, синко, да питаш и за мене слăнцето, зашто ни ма приева морето?"* [V,PM,284].

приéме* pf 1.'дочека' ~ *Кулуф л'у гу вúде, станá прáв, такá и женáта му, гу пријáха сос млóгу радост и млóгу џиримóн'а му чинúха* [V,PM,12]; 2. 'прибере' ~ *му-вúкат: "Тáм úмą едúн чов'ák лéжи и-пúши нąсáб'ątą со-едúнýдар четрúиси дýши". Тúą му-вúкат: "Па-нé-и лóшо дą-го-повúкąми. Кáкǫ јунáк сącнáшątą грýпа дą-се-склóпи"... Глáвниą вúкą: "Нáштǫ дрýштвǫ тąкá се-слǫжи, дą-ти-прúмми сонáс ákǫ милýваш"* [ЛС(К),116]; ~ *Шăтáјќи дујдéл нă-нéко: пристáнишче, испăднáл уф-нéко: сéло. Бúло дóцкăна и то: тăргóвăцо видéл дéка свăтé: уф-нéко: кăшча... фл'ăзéл уф-двóро и-чукнáл нă-врáтта. Тú: испăднáле, гáздите, и-о-прăимáле нă-

го́сте [ПД,151]; **3.** 'добие' ~ *магесниците това гу чиниха, за да погубјат Мајдона. Ама Бог кога сака еден човек да гу чини, да прима или царчина или друга слава, колку душмани да има, пак не могат ништу да му чинат* [V,РМ,74]; **4.** 'прифати', в. **примини** ~ *и, му-зи́ме а́дна гуле́ма кни́га, тъ́ква́, му-нъпи́шуве о́н адн-а́рно, о́н ка́ зна́а. Нъ́-жена́-мо пи́ше сјáа: "То́о де́те ка́ ќо-при́миш, пра́во до:-избри́чиш, до:-убле́чиш, до:-нъпра́виш и зе́т. Дъпо́чниш и сва́дба"* [ПК,2(Ним–272)]; и: **при́:ме** ~ *ти́й шу-ди́шме, ни́й – рънки (ги викаме), пръ́ку-ни́х мина́ва, та́м о́де (воздухот), бе́л'о: дро́п ли, цъ́рн'о: дро́п ли, дро́п, дро́п. Бе́л'о дро́п при́:ме, а цъ́рн'о, о́н си-сто́:. Це́:р ви́къ́т Ту́рцте* [ПК,2(Грам–238)]; ~ *и, фа́јќе, фле́ве къ́рако́нцъ́лта гъ́-изе́дъ́ве мо́мъ́та. Та́јчка, дру́гъ́та: ку́чинце, ма́чинце прииа́ла и с-јудде́ла убле́чинка. А та́а шо не́ прииа́ла, къ́рако́нцулта и ги смута́ла цре́:фта ут-ко́л нъ́-ко́л, ут-къ́ма́ра нъ́-къ́ма́ра. Та́м с-јустъ́на́ла, у́мрина уф-вудини́цта* [ПК,2(Иц-286)].

прижа́ли* pf 'го сожали, почувствува жал' ~ *гу-зе́ва де́тито то́. То́ дъ́ти-би́де дја́ул. Гу-зе́ва нъ́тре у-ду́пкъ́та, гу-зъ́не́си де́тто. Пу́ле – ни́кој две́-три́ чу́пи ра́јзбој ткја́јъ́т. Къ́-гу-видо́а чу́пите: "Аууу, тъ́кфо́ де́те!", гу-прижа́л'а́ја* [ДК,140]; ~ *пувел'а́ ца́рот да съ́ пръ́да́ди, и на не́гу, и на же́на му, и де́цата му, и сѐ шо и́маши, и да си пла́ти бо́рцот. То́га падна́ измика́рот да му си мо́лиши на не́го: Афе́ндо, ти съ́ мо́л'ам да ми че́каш... И прижал'а́ ца́рот ви́ки на измика́рот да гу пушти́, и сѐ шо му дла́жиши му башладисá* [MV(K),-268]; ~ *на то́а вре́ми, виде́ Исус но́гу л'у́ди, и прижал'а́ на ни́х, и му лекува́ на бо́лнити лу́ди. Ка замрънкна́ ви́ки, му дујде́ле Учени́ците не́гови да му ве́леа: Ме́стото устана́ ви́ки пусталúа* [MV(K),266] – проширена употреба формата за неправ предмет **му,** освен во дативни (што беше и досега познато) и во акузативни конструкции: **му лекува́ на бо́лнити лу́ди** (м.: 'ги лекува'), во истиот пасус имаме уште една посебност: правиот предмет е придружен со предлогот **на: лекува́ на бо́лнити...**

прижал'а́н adj 'тажен' ~ *Ричé на не́го Исус: Аку са́каш да би́диш досто́ин, о́ди си, про́дај си има́нито, и да́ј-му гу на сирома́сите, и ки на́јдиш има́н'о на не́бито, и е́ла пу ме́не. Ка слуша́ мла́дјот ла́фот, си ути́ди прижал'а́н, о́ти и́маши но́го има́н'о* [MV(K),268]; ~ *ка́ гу виде́ Исус шо съ́ чини прижал'а́н, ричé: Те́шку да си о́дат зинги́нити л'у́ди на Господи́нова царшти́на. Оти по́кула́ј и́ма да си зами́ни спарти́ната курабáрцка уф и́глицки у́шите, ни́биле зинги́нин да флéзи уф царшти́ната Господи́нцка* [MV(K),279].

прижи́ве pf 'го истера векот, проживее' ~ *нъ́-двајсъ́т диве́ти дујде́к у–Ско́ња, ду-Но́ва гуди́на умре́ ступа́нут. Е, ка́к мо́же гла́ва дъ́-са-кре́не уд-ва́ рабо́та?! Е, па ричéк: фа́ла Бо́го па ќи са-прижи́ве не́кку, не́ма шо-дъ-прáвăм, не́ма шо-дъ-сто́рăм, та́к ки-би́де* [БМ(Сар),205]; и: **прăживé:** ~ *нъ́-дру́гъ́та ве́чăр: вăлко, ме́чкъ́та, за́јците, си́т съ́-изридúле. "Ими, ръ́че́ле, ти ки-нъ́-ра́ниш уф-та: дăлга зи́ма и-тъ́ка́ ки-прăживé:ме. Ни:, шо́-ки-ти-путре́бе нъ́-те́бе, ки-ти-спумо́гнăме* [ПД,154].

призде́лува* impf 'се изделува' ~ *и съ́ наближúа уф се́лото шо о́диа, па о́н призделу́ваши дале́ко ут ни́х да си о́ди. Да му съ́ мо́лиа на не́го е́м ве́леа: Ела су на́с, о́ти*

умрақна́, и пумина́ де́нот [MV(K)-,253].

призе́ми* pf 1.'дочека' ~ *и ка́к гу ви́де господа́рот, сос мло́гу ско́рос излезе́ дол, гу приземá сос мло́гу радос* [V,PM,24]; ~ *кату виде дјатенто тамо царјут, да рече му на змиата татко ѝ, тос си оплашил млого. Змијата му вели: "вараj, јуначе, што толко са си оплашил?" Му даде познание на татка ѝ, за да го приземи дјатенто сос голема слава* [V,PM,181]; **2.** 'прифати под своја контрола' ~ *А ма-ја́с шо́ си-клӑде́к на-па́митут, си-ве́л'ӑм ам' аку-прудал̆жӑт сусна́с да-и́дӑт ти́е му-са-фӑлбаза́ни, а аку-заста́нӑт та́м ни-ј-упа́сна рӑбо́тта. Во́ пу-на́с – де́к заста́нмӑ ни́е и о́н. Е, не́јсе, та́ мина́ шомина́, на-призе́ уфице́рчиту* [БМ(В),192].

призи́ре* impf в. **прӑзирне** ~ *е, во́ ут-та́м, де́ка ќи-на-но́се, – на-но́се на-то́ ме́сту де́ка-и скри́мӑ али́ишта, де́ка-и устави́мӑ пу́шките... на-то́ ме́сту на-но́се. Ејгиди, ма́јко, ни́е су-бе́ла у́ста, са́мо са-призи́рӑмӑ на-сра́на су-другáринми* [М(В),192] – проширена употреба на суфиксот -ин: **другáрин** м. 'другар'

призо́рка f 'мал отвор низ кој може да се sирка' ~ *зи́д зидо́сано, ва́р варо́сано, ни́где ду́пка ни призо́рка* – поговорка (= јајце) [ИГ,122].

призви́зга* pf 'кога коњот пушта глас, пр. кога кобилата го бара ждребето' ~ *пу-вре́ме му-ре́клӑ же́нта-му: "Аj, ќи о̨днӑ на-го́сте у-та́тку!" –"Е, да-о́днӑ", му ре́кӑл то́. Си-и-вјајну́вӑт ко́јнут и куби́лта. Та́ куби́лта би́ла спӑрлна, и та́ же́нта би́ла тру́дна, та́ ко́јнчту са-заумури́лу, призвизга́лу* [БМ(Зб),199].

прија́де (са) pf 1. 'кога некој ќе почувствува глад' ~ *а, што́ му-ричек ја́с на-то́ другáрут: "Ге́ли, зе́вӑј единле́п случа́јно̨ да-н-са-прија́де, ле́тин де́н, мо́ш-да-ти-са-прија́де"* [БМ(В),191]; ~ *нӑ-лиси́цӑта и́-сӑ-прӑјӑде́ли ри́би. Лигна́ла нӑ-ӑди́н дру́м и сӑ-чина́ла са́нким у́мрӑна. Пу-то́ дру́м вӑрве́ли уд-вре́ме нӑ-вре́ме пӑзӑрци́* [ВК(Пат),285]; ~ *ра́нуту пасúх улóити кóлку два́ сахáти, сéтн'и спригнáх, урáх, испучинувáх, ми-са-прија́ди, запрéх улóиту сиднáх, си-најáдух* [ВБ(Нег)-,339]; ~ *ра́нуто станáх на-ш'ести, си-ч'ини́х иди́н ч'а́ј, са-напúх, пустúх дуби́ци́ту на гуидáро, излéгух накавинéту, пúх идно кавé, сéтн'и миса-прија́ди, утúдух дóма* [ВБ(Нег),-339]; **2.** 'се изнајаде до ситост' ~ *зе́ ти́и пе́т лебо́ви и две́те ри́бички, и приглидна́ на не́бито, благосови́, и скаршúй да му дадé на Учени́цити ле́пот, па Учени́ците дава́ле на сфе́тут; и си́ти јадéле, и си прија́деле. И шо артирисува́ле кумáти, и крина́ле, и убра́ле дванáдесет ко́ши пӑлни* [MV(K),266] – во текстот имаме две посебности, едната морфолошка: проширена употреба на множинската наставка **-и**, и кај еднослоżните именки (**коши**): **дванáдесет ко́ши пӑлни**, другата фонетска: обеззвучувањето на гласот **б** (> 'п') во финална позиција се пренесло и во членуваната форма: **дадé на Учени́цити ле́пот**.

при́јде* pf 'намине, отиде' ~ *и мóмчето ви́ке: – Ка́ се-зăса́ках суцáрската мóма и се-дуближи́- ме. И éс прија́дех при-не́ја. Арно áма, таа излăжá-ме, зимá-ми чéшката, удари́-ми ади́н шăмáр* [ВК,284].

пријуни́са (и: **пирјуни́са**) pf 'пресече дрво со пила' [MS,s,88].

при́ка f 'свадбени подароци што ги носи невестата', в. **пирки́ја, прикé** [MS,-s,88].

прикади* pf 'помине со запален темјан низ некој простор' ~ *га го виде от далеко ошти Зарзавил, ч'а иди с невестата, много си нал'ути. Зере, кату идиши детенто с невестата, и́ каза сичко... – "аку умра, да ми прикадиш, пак ки станам"* [V,PM,158].

прика́ж'а́лин m 'тој што многу зборува, односно што озборува' [MS,s,89].

прикажи́ште n **1.** 'приказна'; **2.** fig. 'нешто многу убаво, изненадувачки' ~ *адни у́буви о́чи, за прикажи́ште* [ПК(Крец)]; сп. изр.: ~ **та́а мо́јта-ј зă-прикажи́ште** (= мојата работа е чудна, како приказна) [ПК,2(199)].

прика́жи (си) pf 'се покажа' ~ *ре́кал на ни́х: Шо така́ бе́ши писа́но, и така́ му би́ло да сă ма́чи Христос, и да ужи́веи ут умре́ш на три́та де́на, и да си прика́жи на не́гувуто и́ми пукају́чката и просте́нио за гре́хови на сắто инса́н* [MV(K),335].

при́кажни́ца* f, в. **при́каз, приказна** ~ *то́: де́те сăка́ло дă-у́че. Ма́јкаму гу-пуштува́ла нă-у́ка д-о́де. Е, де́к ќ-о́-де? Гу-пушти́ли уф-не́кој буна́р де́тто. Има́ло до́л нăро́т. Тăка́ прика́жува при́кажни́ца, нă-до́лн'о све́т* [ВК(Мал),290]; ~ *бе́, та:-ли-ј рăбо́тта, зă-мо́ма сăте́пăте. Ела, рăче́л, ác ки-ти-д м два́ гра́ста пăрú, са́мо та́ткувио мију́р дă-ти-гу-у́друм нă-гắзо. Тăква́-ј пра́кăжни́ца́та, ја́. И то: сă-зăва́ртуве нă-тăка́, нă-тăка́, не́ма ни́кој, смăкну́ве га́ишчите, мууждúре еди́н мију́р* [ПД,151].

при́каз f **1.**'расказ, приказна' ~ *б'ắгај, б'ắгај ут ку́ч'а́нта́та да м'а ни изида́т и м'е́н'а – и бити́са ве́јки прикаста́* [MS,t,88]; ~ *и така́ остана́ла при́каз, да га приказу́ват на сироми́аси чове́ци и, аку на́јдат не́шту, да зна́јат ка́к да гу па́стрјат* [V,PM,19]; **2.** 'животна приказна' ~ *и така́ ути́ди Ифти́му у гура́та с'е́тн'а да ни гл'е́да хи́ч' л'у́ди за да сă ни гр'ахо́ва и та́м сă пусф'а́нти и му бити́сува н'е́гува́та при́кас* [MS,t,44]; ~ *и бити́са ве́јки мо́јта при́кас* [MS,t,6].

приказа pf 'изнакажа', в. **прика́зува 2.** ~ *утрината нивјастата си зарадува, отиде на мајка и́ и на татка и́ рăнка бакна, си зарадуваха сите. Тогас јунакот му приказа на царјут сичко, што и проминал приз неговата глава* [V,PM,187].

приказна f **1.** 'сторија, некаква содржина, обично измислена', в. **при́каз 1.** ~ *дека по приказната са напија вода Артаксеркувјут аскер, ут коа се јсуши Галик* [ME(P),72]; ~ *има турли-турли* (= различни) *приказни ка бивале тăквијă рăботи* **[ME(P),-77]**; ~ *и чу́пăта му-ве́ле: "Ја́с ки-ви-ка́жăм инă-прика́зна, ама ки-зăтфо́риме вра́тте. Не́ма ни́ку д-излéзе утту́ка дур-д-ă-сфắршăм прика́знăта"* [ДК,145]; и **прикажна:** ~ *и така остана негова прикажна наша примаслицата* [V,PM,47]; ~ *и приказу́ваха на́ си́чки та́ја прика́жна, и са чу́деха какво́ чу́до са и чини́ло* [V,PM,145]; ~ *ниа имами адет: едната страна брашноту гу мјасими, една пита ја клавами на вогинот да са пиче; и ниа са прикажувами* (погрешно пишува: 'прикажуваму'), *и кој ки надвиш на прикажните, земува питата* [V,PM,202]; **2. 'сеќавање, раскажување'** ~ *гу имале не сăл сăт Постул, пу приказните на наште силјајне, ми дистинă-двăнајсит села нăокулу* [ME(P),85]; кај Тановиќ **праказна:** – зимно време по вече-

рата жените предат, влачат или нешто шијат. Мажите раскажуваат различни *праказни, пеат песни или си кажуваат гатанки,* пр. еден прашува што значи: **Една квачка, един питилак и една пул'ка?** – одговор: семејство во кое има: жена (*квачка),* маж (*питилак*), ќерка (*пул'ка);* или: **Един курдак, две питлијна, две кукошки, едно непрапијано петле и две пул'ки** (*курдак* 'вдовец', *питлијна* 'мажи', *кукошки* 'жени', *непрапијано петле* 'младич', *пул'ки* 'девојки') [ТГ,290].

прика́зува* impf 1.'зборува' ~ *там д'е́ прика́зуваха идѝн така́-ји сто́рал ... до́јди риндо́ и на д'ӑт'а̣ту да ка́ж'и* [MS,t,12]; ~ *и приказу́ваха на́ си́чки та́ја прика́жна, и са чу́деха какво́ чу́до са и чини́ло* [V,PM,145]; ~ *им ве́ли сос за́тресна гла́с и со́с расѝпано о́браз: "господа́ри, дине́ска ви приказу́вам и казу́вам прет ва́с, ча то́с сирома́х не́ма н'а́кој кабаа́т!"* [V,PM,28]; ~ *ва́зи д'е́н' прика́зуваха дур умрӑ́кна* [MS,t,11]; и: прикажува ~ *ниа имами адет: едната страна брашноту гу мјасими, една пита ја клавами на вогинот да са пиче; и ниа са прикажувами* (погрешно пишува: 'прикажуваму'), *и кој ки надвии на прикажните, земува питата* [V,PM,202]; ~ *то́: де́те сӑка́ло дӑ-у́че. Ма́јка-му гу-пуштува́ла нӑ у́ка д-о́де. Е, де́к ќ-о́де? Гу-пушти́ли уф-не́кој буна́р де́то. Има́ло до́л нӑро́т. Тӑка́ прика́жуве при́кажни́ца, нӑ-до́лн'о све́т* [ВК(Мал),290], односно: **пӑрка́жуве** (< прикажува; префиксот **при-** со редукција и антиципација поминал во **пӑр-**) ~ *И-тӑка́ ѓа́вуло гу-пӑдна́л мӑ́ка о́ти то́лку а́рно дӑ-пуми́нӑт. "Бре́, ричѐл, ја́с ту́а ки-ги-нӑпра́вум, а́ма дӑ-си-иска́рӑт о́чите". И-тӑка́, уф-еди́н'о, уф-то́: по́мӑле́чко, фл'ӑзе́л ѓа́вуло. Сто́: уф-не́го ѓа́вуло и-то́: зӑма́л дӑ-пӑрка́жуве ѓа́вулски муӑбе́те. "Ба́те, рӑче́л, куту дӑ-пра́јме кӑу́л ко́ј-е по́-а́рнуто, да́ли до́бро дӑ-нӑпра́ве чуве́к или зло́"* [ПД,165]; ~ *не́каа же́на шо пӑрка́жуве и шо́-ј и шо не́-ј, зӑ-н'а́а ви́кат: у́дрӑна-ј ус-мо́кӑр прӑга́ч* [ПК,-2(205)]; ~ *"Јо́к, рӑче́ла, не́ о-са́кум". "Е, о́ти, ца́рцки си́н, зӑшо́ дӑ-не́-о-са́киш!" – "Ја́с си-и́мум дру́к мӑра́к". Нӑ-дру́гио де́н дру́к дујде́л, не́кој мини́стӑрцки си́н, па́ гӑ-са́кӑт мо́мӑта. Она-па, шо́ ве́л'ат Ту́рците: тӑши́ми, кути нӑ ка́мӑн дӑ-пӑрка́жувиш* [ПД,146]; ~ *бӑга́јте нӑ ку́го пӑрка́жӑвум?* (= иставете се на кого зборувам) [ПГ(Фур)]; **2.** 'раскажува' ~ *и така́ остана́ла при́каз, да га прика́зу̀ват на сирома́си човѐци и, аку на́јдат не́шту, да зна́јат ка́к да гу па́стрјат* [V,PM,19]; **3.** 'договори' ~ *свѐкӑрут ќе-оти́де у-мо́ма̀та нагоди́на, на-полови́на, ко́га ќе-му-па́дне пӑ́т, – за-сва́дба да-се-прикажу́ва̀т. Ќе-ка́же свѐкӑрут: "Ќе-да́јш мо́ма̀та, за-ф-неде́л'а сва́дба да-пра́виме?"* [ВЕвБар)].

приказова* impf, **в. прика́зува** ~ *и отишлѝ фаф Ца́ригра́д. И еди́н де́н мӑ́ј по́зара́на отишлѝ на едно́ кафине́ и зафа́тили да си прика́зова̀т, и еди́на рекӑ́л: "Сјага́ да е такӑ́ф ца́рја, да ми даде́ хил'а́да гро́шја и една́ халајтка, та да си и́да"* [V,PM,**253**]; ~ *де́тето, испи́тало ма́јка си за да и́де при башта́ си, а ма́јка му не гу пу́штала. И като надви́ло де́тето, и́спратила гу и гу прикле́ла, сас ќосе́ ч'овја́к да ни прика́зова* [V,PM,256].

при́кан'ува impf 'повикува, поканува' ~ *ма́јка̀ си-го̀-при́кан'у́ва, ма́јка̀ си-го̀-при́кан'у́ва,[а́јди Јо̀ва́н, а́јди си́ни, а́јди Јо̀ва́н да̀-вече́ра̀ш,[Јо̀ва́н не́ќе да̀-вече́ра̀, Јо̀ва́н не́ќе да̀-вече́ра̀,[о́ти н'а́ма̀ ма́лка̀ мо́ма̀,*

óти н'áмą мáлкą мóмą,[дą-му-с'áди нą-кол'áнǫ [ЛС(К),131].

прúкąска f 1. 'сторија', в. **прúказ 1., приказна 1.** ~ *сúти берáт дăрвą, тój нé. "Слýшąjти, сóберúти-ми и нą-мéни, вúка, сити-трǫúцą. Инąчи, ákǫ пăрднą сáмǫ мăглą ќинáпрąą óвди. И не-мóжи дą-си ódими сúти". Итрúшкą рąбóтą. И тúą мóрат дą-му-сǫбéрат дăрвą. Тáа-е гǫл'áма прúкąскą, áмą гą-úмąм зąбǫráеног* [ЛС(К),110]; ~ *са поклони на владиката и седна при негу... и кату кажаха млогу приказки... фатиха да хоратуват* [V,PM,38]; **2.** 'случка' ~ *и-сéą гǫ вúкąт Мéчǫ, Мéчǫ. Aj, минáвą тąргóвецǫ: "Мéчǫ!" "Кąквó úми е-тóа?" Гǫ-испитáвą нą-пóпǫ тąргóвецǫ: "Зąшó-бе д'áдǫ пóпе, нą-твá д'áти Мéчǫ гǫ вúкąти", вúкą. И-тój му-кáзувą прикáскąтą: "Тąká и-тąká, и-тąká. Детéтǫ кąj-мéчкинą дýпкą и-ловúјити гǫ-дǫнéсǫą..."* [ЛС(К)108] – уште еден случај на употреба на предлогот **на** заедно со директниот предмет: **"Зąшó-бе д'áдǫ пóпе, нą-твá д'áти Мéчǫ гǫ вúкąти"**.

прики(j)а* f 'ствари што ги носи невестата кај младоженецот, фактички тоа се подароци (обично облека и сл.) што семејството ѝ ги дава на ќерката кога ќе се мажи' ~ *нă керкă му му дал 3 дела ут Постул кăту прикиă... коа а мăжил за Сăли-бег* [МЕ(Р),85]; ~ *чорбаџијке млада, ти моја агинке,[уф книга ми пише мома да не земам:[јазе да си палам млада ми дувица,[млада ми дувица сус ного прикија* [ТГ,157]; ~ *да му тераш четирijси мулита и четирijси чифта хорали празни, ча, аку да га земиш момата, сака да товариш и прикиата* [V,PM,43]; ~ *ламјата искара момата, га чини теслим на авџиолиа, му товари и четирijси товара прикиа* [V,PM,46]; ~ *"много арно колај има, ама си ацамија. Јаз да направам два товара прикија, па да оружим две бели сансани – два бăрзи кон'а за вјахани"* [МС(В),95]; и: **прикúја** ~ *снáа ќи дóница, нóгу прикúја [нóгу прикúја – дéвит кучúја* [МЕ(Р),93].

прикопа* pf 'со алатка за копање го обработи лозјето, нивата' ~ *дошал и ду дјадото, на котро лозето ни рăждало, и му казал, чи ни рăжда, зашто всред него има пари и ни га сја ископали. Тога дјадото зел да копајă лозето и да тера парите, та пари ни нашал, ал лозето, като сја убаво прикопало, родило много грозде* [V,PM,284]; сп. **котро** = 'кое' (лекс. архаизам).

прикрасин* adj 'многу убав' ~ *барлúвоју сóс áнгел Бóгув отúде прéд Гóспода, му са поклонú. Гóспот речé нá áнгел, да гу шéта на прикрáсни сарája и áф бахчáта. Ангел кату гу шéташи нá барлúвоју, барлúв најдé еднá свúрка тáмо, га земá и отúде на Гóспода* [V,PM,126]; **и: прекрасин*** ~ *Се хвана еден ќутук... сиромахо рече им на траговците:"Бог това ме предал за касмет мој, ки го зан'а на дома ми"... Еден ден не си отиде на работа, ала чуваши ќутуко, да види, што ки излезе от него. Дека чуваши това, бјаши излела от ќутуко една прекрасна девојка* [V,PM,242].

прикрăсте* pf 'го смени името' ~ *óн, сирумá, нимáше рудни́ни д-óде и дă-му-грéдăт у-гóсти, а и нимáше џăмúа, бăрем дă-сă-пуклóне. И идну-дéн дóшăл влăдúкăта, сă-субрáло сéлуто и сăти зájно су-Асăн тúшле у-џăркфа и инăпрăвúле сăти ăдéти кăко-шу-е*

ре́т и чо́ику уд-Асăн гу-прикрăсти́ле у-Јо́вăн [ДК,153]; в. прăкрăсте.

прику (и: **преку**) prаер **1.**'упатува на простор каде што се врши некое дејство: низ, преку' ~ *кăде ше́таш мури лу́до, прику во́да [прику во́да, мури лу́до, прику ре́ка* [МЕ(Р),99]; ~ *гу-виде́ла гуле́мта сна́а прику-идна-ду́пкичка ут-та́-вра́тта. Пу́ле, ста́рјут па́ри има́л* [БМ(Зб),196]; ~ *и-се́ą, кваˌ-се-родúлǫ дете́тǫ, на́решни́цити и́дąт. А-пре́ку то́ą пăт мина́вąли тąргóфци. Мина́л тąргóвецǫ сąс-дести́на дваˌна́јси кóн'а* [ЛС(К),107];~ *ви́кą: "Пре́ку ма́мчитǫ, ви́кą, пре́ку прǫзóрчитǫ вле́зе, ви́ка, еди́н гăлąп и-ми-се́дną нарáмǫтǫ, пǫпрáвǫ нą-дéснǫтǫ рáмǫ да́же, ви́кą, и-ác, ón! дą-гǫ-фáтą и-ón си-ле́тną, искǫчи ǫд-прǫзóрецǫ"* [ЛС(К)111]; од истиот терен е и примерот: **зą-дą-не́ искóчи сви́лąтą ǫт-та́м,** но, тоа веќе го истакнавме, глаголот **искочи** не ни е познат од други материјали од Долновардарско; **2.** 'настрана, напреку' ~ *видувајна гу оша уд далеко на аскерут ако сус кола ил сус дубитук завăртуват прико, право да се скријат* [МЕ(Р),74]; **3.** 'укажува дека нешто се случува во простор, што е над нешто друго' ~ *И мójто мáтко, тувăри́ме, чини́ме и сăба́јлинта мáјка ќи-нă-јспрáте дéцта, кá ќи-пу́кне гăрнáтта прику кăштта и вăло́вто, адúнјут нă-гóре, адúнјут нă-дóле оуднисé. Тувáрна, азăр, кóлта с-јаустăви́ме, тăкá избигáме ус аднá ду́ша* [ПК,2(Иц–282)]; ~ *прику Вардар вăрва друмут на 25 км. ут Солун* [МЕ(Р),72], односно: 'зад нешто друго' ~ *ón видéл нéшчу дăлéку у-плăни́нта, кáту дă-му-лăскáл нéшчу. Зăтó а-питáл бáбта: "Ќи-тă-пи́тăм, бáбу, шó лăскą прику-вá тумбăтą у-плáнинта!"* [ВВ(Кр),311-312]; **4.** временски: 'во текот на' ~ *вáлта е ни́ско мéсто нéко-, гóр-дóл мучурúште, прăку цéла гудúна гă зăдăржува влáгăта. На́-ште ни́ви пукрăј ѓóл'о вáлта ги-ви́куме* [ПД-,129]; **5.** размер 'повеќе од нешто' ~ *уф-Мурáрци и́мше двé млúна на гáс... Сéлто бúше кулк пулвúна грáт. Гáс вудúница му ви́кахме. Пăпучáре и́мше, нáшто сéло прăку петнајсе дýши пăпучáре* [ПК,2(216)].

прику́пи* pf 'изнакупи повеќе работи' ~ *и бјазарѓáнина пýснал едúн тјалáл та прику́пил л'у што имáло фаф касабáта сижúме, канáња, хóртоми, та натовáрил н'áкој двáесте арабú* [V,MP,256].

прикупувач* m 'се вика тој што ќе купи нешто а потоа ќе го препродава' ~ *мостут укúматут му гу дава на прикупувача и тија зеват ут чувек шо вăрва... 20 пари* [МЕ(Р),72].

прику́тне* pf 'обрне, стави наопачки' ~ *"Е, мă-ви́кăт". – "Кój тă-ви́ка?" – "Мă-ви́кăт, вéле, дăкрăстăм". Она óде – јáде мéт. Тúа вулójте нă-мóжăт дă-сă-сéтăт. Ајде, ájде – сéки дéн тáка, ину-дéн гу-сфăршúла ќýпут, гу-прикутнáла нúчку. – "Кă-гу-клáди и́мито?", му-вéле. –"Јăдéш, јăдéш – нúчку пулупéш!"* [ДК,138].

прикăлна pf 'фрли анатема врз некого', **в. прикăлну́ва** ~ *на вечерта дојде слăнцето и рече заеднош на мајка му: "мале, на човек ми мириса". Тогас мајка му му вели: "нема мајко ништо. Ден везден л'уди глендаш по сичката земја, и о-там на човек ти мириса". Тогас мајка му гу прикăлна, за да не стори ништу на човекот* [V,MP-,199]; ~ *и они кату гу видеха* (пишува: 'ведеха' – печатна грешка), *познаха гу, че не е прост човек и*

заедноч му са поклониха... Утрината дојдоха и другите, деветнајсите братја. И на них така ги прикăлнаха за мајчиниј златин зăб [V,MP,51]; ~ *ка и виде́ Исус о́ти сă субиру́ат инса́нут, гу прикạлна́ на Дја́волот кạлне́т, ем ричé на не́гу: Ду́хо биз гла́с и глу́х, ја́с ти пуве́лам и́спадни уф не́гу, и о́шт-идни́ш да не́ фле́зиш на не́гу* [MV(K),285]; ~ *гуворú Исус да му ре́кạл: А биз-ве́рни, а ло́ши л'у́ди, ду ко́га ки би́дам су ва́с? Ду ко́га ки те́гл'ам ма́ка су ва́с? Дунсе́јти гу ва́ка на ме́н. И му прикạлна́ Исус на не́гу, и испадна́ уф не́гу лошутúата, и си ликува́ де́тито на то́а ча́с* [MV(K),267] – во врска со проширената употреба на предлогот **уф** (во) наместо 'од' (во двата контекста): **ја́с ти пуве́лам: и́спадни уф не́гу** (м. 'од него'), односно: **и испадна́ уф не́гу лошутúата** (м. 'од него') в. во граматичкиот дел; и: **проклăне*** ~ *ọт та́м мина́ ле́вен Ми́тре,[ле́вен Ми́тре терзи́чето,[ски́на́ си сра́ка́ бọсил'а́к,[нạренди́ ја на чạлма́тạ,[ọтда́ гọ вида́ Гели́на́,[л'у́тạ гọ кле́нтвạ прọкле́ла:["Исăхна́ла ти ра́нкạтạ,[кạтọ Ге́линọ бọсил'а́к!"* [ПсС(З)71]; ~ *и като застáнало нá вратата, заспáло, пáк кóсето го пóсечи сос нóжја и са скри́и. Когá изл'áли мóмите от бáн'атá, детето сосéчено. И го пол'ала нáзика мóма от живата вóда, станáло. Свăршила са клетвата, штó са проклéло детéто на кóсето* [V,PM,258]; ~ *дéтето, испúтало мáјка си за да úде при баштá си, а мáјка му не гу пúштала. И като надвúло дéтето, úспратила гу и гу прикле́ла, сас кóсé ч'овјáк да ни прикáзова* [V-,PM,256].

прикăлнат adj 'тој врз кого е фрлена клетва' ~ *тóга ки ре́чи и на ле́вити: Манéјтисте ут мéн прикăлнáти на вéшн'ово óгин, шо и чинéто за дјáволут и за измúкáрити нéгува* [MV(K),282]; в. **прекăлнан**.

прикăлну́ва impf 'заколнува, "фрла клетва врз некого" ' ~ *сéга óди сúно му-нóсе млéко нă-лáмјăта, мутýра млéко и му вéле: "Нé-зă тóцки пáри. Дáј-ми нóгу пáри!" Нóгу пáри му сáка. Că-нăл'ýтфа лáмјăта, гу-прикăлнýва: "Дă сă-здăрвиш!, му-вéле. Дă-că-стóриш! Дă-că-фáтиш!"* [ДК,123]; ~ *му-că-мóле: "Аман, мúла лáмичке! Тă-мóл'ăм, уздрáви-ми-гу сúн-ми. Си-ми-гу-прăкăлнáла. Тáа нивéстăта вéке шéта, шéта, нé-гу испýл'ва сúн-ми ич'"* [ДК,123].

прила́де* pf 'настина, се пролади' ~ *ину-врéме уфчáрчито си-и-пăсéло óфците пукрај-ина-рéка. У-тá рéкăта имáло инă-кăпúна. Дóшло ину-врéме прилáдăл уфчáрчито. – "А ј, си-рéкăл, д-ă-зăпáл'ăм вá кăпúнта"* [ДК,136].

прила́е* pf 'почна да лае, залае' ~ *рéкăл: "Нáвари жúту, нáмеси лéп, да-ми-раздáвиш ка ки-ýмрăм". Фатúла, намисúла лéп, ај наварúла жúту за-дạ-му-кáже и дạ-ýмре. Прилăјáл пéсут, му рéкăл: "Агăта ки-ни-ýмре" – нạ пéтăлут* [БМ(Зб),200].

прилéтни* pf 'се придвижи со летање' ~ *ричé на нúх: Тó шо верувáл на мéн, и шо сă крăстúл, ки уткúни... Стопáнот вúки ка и прикажувá на нúх, прилетнá на нéбито, да си седнá на дéсну уд Бóга* [MV(K),333].

прилигáт adj 'убав' ~ *нóго прилигáт ирге́н би́ше* (= беше личен, убав младич) [ПК,2(88)]; [ЛС(К)93]; в. **приличéн**.

прили́з m 'местото низ кое се поминува за да се влезе в бавча' ~ *сиќавај се, Цвето, сиќавај,[зашто ти врвум низ двори,[зашто ти вел'ум дубрутро,[зашто ти газум прилизе,[зашто ти берум цвеќинце!* [ТГ,37]; – понекогаш луѓето ќе се скараат и за многу ситни работи: за патот низ нивата, околу *прилизот* на лозјето, на бавчата (особено ако ги немало порано) и сл. [ТГ,319].

прилиги́а* f 'украс, направа во куќата' ~ *и фне́тре фаф пештере́та, та́м му бје́ше кӑштата, штото бје́ше от ади́н ка́мјан излопа́на фрет кӑштата, и бе́ пригизде́на фне́тре сӑс сја́какви прилиги́и, штото не мо́жја чјул'а́к да отбе́ре напра́вата хи* [V,MP,259].

прили́и pf 'надојде голема количина вода, што не може да се собере во коритото, односно во садот' ~ *на кра́нинта де́н на гуле́мата уф пра́зник, де́ка сто́иши Исус а викна́, е́м и вел'а́: Аку́ ј же́дин не́кој, не́ка до́јди кри ме́н, да не́ка пи́ј. То́ шо веру́ва на ме́н, кату́ ка́к ве́л'ат кни́гити, ре́ка уф не́говото сӑрци ки прили́и во́да за живо́т* [MV(K), 262].

прили́ка f 'лика, што одговара како двојник' ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата ишкија и да е прилика на неја?"* [MC(B),94]; ~ *и јунак Бошко, как зе такоф џухап, пушти една книга и вели: "или да земиш една нивеста или да најдиш една твоја прилика, твоја ишкија"* [MC(B),93].

прили́чен adj 1.'убав' ~ *зема́ от дру́гата смо́ква, га дадé накýси, и па́к са чини́ла прили́чна ца́р'ува мо́ма* [V,PM,29]; 2. 'голем' ~ *та́му шо ве́лиши така́ е́ту о́блак прили́чен а зави́ на ни́х; е́ту и гла́с ут о́блак испадна́, шо вел'а́л: Во́а и мо́јо Си́н милосли́ф, на не́гу и пуве́лата; на не́гу да слу́шити* [MV(K),327].

прил'а́га impf 'прилега, личи' ~ *гра́мнува ца́р'у иди́н камш'и́к на гул'а́мит'ą з'е́нт'уфци: "до́л бре́ ќе́рати у кукуш'ка́рнику в'ä прил'а́га ва́м!"* [MS,t,37]; и: **прилегă** ~ *стредин мигју* **а** *и* **ă** *повичкјă прилегă нă познјут* [ME(P),82]; ~ *једна жена си имала једна керкă много лоша, наказувала на мајкă си много и хич ни је слушала. Мајка хи ја приучила и хи вревила: "Нимој, керко, тăј правиш, чи си мома, та ни ти прил'ага"* [V,PM,292]; односно: **перл'ага** ~ *Теодорак му вели: "јазе, џадо, сакам твојта мома да ја везма за мене". Кехајата отговори: "сакин, чилибиа, това лаф ошти еднош да ми го не речеш! Хич мојта мома за тебе е, или јаз перл'ага с тебе да си фатим"* [V,PM,164]; ~ *фати́ човéкот, ве́ли́ на́ о́лот: "е мо́ре, ста́р о́л, ја́зе чини́х или́к на та́а змиа, га куртули́сах со́с два́јси па́ри от едни́а де́ца, са́каха да га уте́пат, та тја́нака сега́ са́ка да ми изја́ди". Тогáс о́лот му ве́ли на́ човéко: "што́ да ти чи́нам? Таква́ гла́ва и́маш, така́ ти пирл'а́га"* [V,PM,138]; ~ *и џадото му вели на џарјувут син: "ба, џарју, земи гу: това на тебе перл'ага, само чулцинто мене ми требува"* [V,PM,217] – во контекстот имаме пример за широката употреба на суфиксот **-ува,** придодаден кон несвршен глагол (*треба – требува);* фактички се работи за употреба на граматички сигнал и без кој информацијата е комплетна; в. **праличе.**

прил'атова* impf 'долетува' ~ *кога дошло пак времја да сја вăрнат назад, като навăрвили, стигнали пак ду нăзи рјакă, прибăркали ја и пак*

си станали чаплоци, и чул'ака станал чаплок. На дорă му имало един кавак (топола), на нег направил гн'аздо и четри години прил'атовал там [V,PM,285].

прúмаслица f 'приказна, измислица' ~ *тогáс цáрјут гу пригăрна, гу бацá нá двéте му óчи, и тójнака брáтите му ги заклá и двéте, та тój земá нéговата л'ýба, и дрýгите ги дадé нá дрýги двá побрáтими. И такá и патúл нáј-мáлкиот сúн и от тогáс останá прúмаслица* [V,PM,138] – Ст. Романски го изведува од тур. *masal* 'приказна' + суф. *-ица* и преф. *при-* (според *приказка*).

прим'ạн'éн* adj 'облечен во чиста, односно во нова облека' ~ *мома стоје јуф Дунава,[јуф Дунава, крај Дунава,[тенка бела преминена,[ситно, дробно наридена,[ситно, дробно јуплитена* **[ТГ,171]**; и: **прăмéнин** ~ *шó ак нé сум прăмéнна, стрójницте ли ќи-ми-ј вăрнат* **[ПК,2(195)]**; ~ *"дивојко, јубава дивојко,[ним стој спурти мене, изгурех за тебе" – "гори, лудо, гори, тупарва ки гориш,[кога ќи ме видиш бела ем црвена,[бела ем црвена, ф-ново праминена"* [ТГ,199].

прим'ạн'éнт adj 'убаво облечен', в. **прим'ạн'éн*** ~ *úдат и т'éс гу гл'éдат тáм удóл букó с'ạдú идúн ч'ув'ăк такфóс прим'ạн'éнт* [MS,t**36**]; ~ *ја вúд'ạха мумáта, такфáс хýвава и прим'ạн'éнта сăс тóлкус хýвава рýба* [MS,t,23]; ~ *изл'ази Ил'у применент в царски дрехи горе на гимиата на триферич'ут. И кралицата изл'ала на диванханата* [V,PM,**172**], односно **приминéт** ~ *тогáс бáбата, кату гу вúде такóв приминéт, оружéн, му вели: "сúнку, тéзи дивójки нé са за тéбика; л'у когá сáкаш тúнака л'ýба, јáзе да ти нájдам; éла по мéника"* [V,PM,**9**]; ~ *да ка си флéгле уф грóбут, а видéле детéнци, шо сéдиши на дéсно, приминéт и убличéн бéла рýба, да си уплашúле. Па óн вéли на нúх: Нúм са плáшите* [MV(K),332]; ~ *ká флéгал цáрот да убúди сфадбáрите, а видé тáму идéн човéк шо нé бéши приминéт да лúчи за сфáдба. Да му вéли на нéгу: Пријáтил, кáк си дујдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба?* [MV(K),270] – во контекстот имаме употреба на номинатив на местото од вокативна форма, што се третира за јазична посебност: **пријáтил, кáк си дујдé тýка?**

примена f 'нова односно празнична облека' ~ *и вели: "а бре Сраулица млада, блазе-ј на тој млад јунак, што ти прегăрнува твојта бела примена"* [MC(B),96]; и: **примина** ~ *пуснáла цéркватa, сéкој човéк отúде на кăштите му. Брáт му, богáтиот, кату сéдна на трапéзата да рýчи, га вéли на жéна му: "нé знам, мари жéну, товá наш брат динéска, дéка га нájди такvá прúмина и са примјанú и тój и децáта му кату бéјуви"* [V,PM,148]; ~ *дóшле жéни навръз грóбут, и а нусúле балсáм миросли́в шо тăргувáле. Да а најдéле плóчата трăкал'áна ут грóбут. Да как си флéгле, не а најдéле снáгата Господúнова Исус. Да чýнки бúле зачудéни óни зарди нéгу, éту и двé мúна застојáле на нéи су рýби и су примéни шо лăскаа* [MV(K),333]; сп. **прăвна примéна** (= најскапа, најубава облека) ~ *па тáтко му рéкал на измиќáрити: Извадéјти прăвната примéна, и убличéјти гу, и дадéјти му прăстинут на рăката, и скóрни на нóзити, и а-звадéјти данáкут ранéтито, заклájти гу* [MV(K),281].

примени (си)*, и: **прим'а́ни** (сă)* pf **1.** '(се) преоблече во друга облека' ~ *му ве́ли ба́бата на не́гу; "по́стој ту́ка ти́нака! Јазе ки изва́дам же́нски дре́хи да си приме́ниш и така́ да ти зе́мам не́трика!"* [V,PM,9]; ~ *она рекла: "са уженувами, туку ниа адет имами, са чиними голи кату от мајка родени и са канпими". Арапинот заеднош си распримени, отиде да са канпи. Она пак му зева сичкојут такăм и рубите, от тамо побегнова, са приминила кату кисиџиа* [V,PM,235]; ~ *гу запи́ра про́с'ąку, му да́ва ру́би, гу прим'ắн'ą* [MS,t,25]; ~ *и кога ке дојди времја, невеста да си чиниш, тога червената прачка да земиш и, истом кога ке ви дадат да спиете, тога ти нетре на удајата силен вогин да запалиш и четиријси кошула да си применииш* [V,PM,276]; ~ *кату каза и за трите и братја, му вели на децата: ва са мол'а, јунаци, оставјајти ми, да пода на другата одаја, да са прјамина* [V,PM,233]; **2.** 'се облече во убава, богата облека' ~ *сетни, кату са д'уздиса хоруту, и т'а си приминила сос златните дрехи, вјахна и кон'ут и пак отиде на хоруту кату д'ун'а ґузели* [V,PM,206]; ~ *сă прим'ắни у нас ру́ба кутý мисинч'и́ната и зв'ąздит'ą и јáхнува ко́н'у, ги фтáсува на пант'о́ и ги устáв'а* [MS,t,36]; ~ *афу́ сă умý д'ắт'ąнту хýбаја и сă прим'ąни сăс но́ват'ą ру́ба* [MS,t,81].

приме́ри* pf 'зеде мерка, одмери' ~ *и пак гу попи́тал, колко оки́ во́да и́ма фаф бара́та, и хизмика́рја искáрал кратýната и акóлата та му кáзал: "Сас ај тáзикана кратýна приме́рих и на акóлата писóвах". И като́ зел цáрја акóлата пăлна нýли, не́ можил да собере́ кóлко óки са* [V,PM,256].

приме́сан adj, m 'леб што е премесуван' [ЛС(К),94].

примини* pf 'прифати' ~ *"она е била кахпеа! Играј с секаков човек. Ету јазе хем ја фатих и едну мишјан земах от неа, ако не верувати"... И тогас Марин и другите базирґани си зарадуваха и му дадоха много бакшиш. Хем на голем ихтибар го приминиха него* [V,PM,166]; в. **прăми́не**.

приминý́ве* impf 'поминува на другата страна' (во случајот преку граница) ~ *ут-тáм, дујдéа, нă-зăкăрá· нăтре уф-сé·лто. Ка флизéме уф-сé·лто, тáмă имáло пéт дýши нáши прúмăни ут-тýка. Испăднá· жéни, дéца, сúте нă-испрáштăт. Жé·нте-им тáмă, дéцăта-им тáмă, óни приминýвăт* [ПД,174].

примире n 'договор за прекин на воените дејствија' ~ *тăргнáме дéк Цумјá, Блăгójувгрáт. Дујдé· Бугáрто дă-брáнат вúќе нă-кăд Цумајá, кăд-Дýпница нă-гóре... И куту-нáс стáри ọсąмдąсé гудúшини чувéци, нéублéчни, тăкá-ј кáрăт нă-фрóнто. Уд-дóма, упштинáта и́ збéре, имдáде п-áдна пýшка вирáн, адна тóрба лéп и о́·т нă-фрóнто. Бúа-се тáм дистúна дéна, бидé примúре* [ПК,-2(191)]; ~ *дујдé аднó нăрицéне Гăрцте сă-прăмéстат. Примúре бидéло, прăмúре. Фрăницýјсто, Англичáнто – мúр, Гăрцте дă-с-јó·т дóма, дăсă-вăрнат пá нă-нúјнто мéсто* [ПК,2(223)].

примири́са* pf 'почна да мириса' ~ *и тúја утидéле у вудинúцта и са засăлнáле ду-врáтта. Кă-си-лафéле такá мéчкта, лисúцта и зájцут и на-мéчкта му примирсáлу нéшту на-чувéчку мéсу* [БМ(Тр),205].

примитарен m, в. **праматар** ~ *имáло иднă-ăнăмка, идну-Măкидóнец. Măкидóнцут – сулýнец, ăнăмкăта – сулýнка. Măкидóнцут бил примитáрен; бáсми прудáвăл* [ДК,134].

прúмка f 1. 'мрежа за фаќање птици, направена од влакна од опашката на коњ', сп. птици се фаќаат *"сăс прúмки ут пр'élу"* ; сп. со примка се лови на 3 начина: **на сиделo** (на пролет кога птиците носат јајца, **примките** се поставуваат во близина на гнездата), **на чикајне** (на овој начин се ловат *горските јарбици*, **примките** се поставуваат околу некој извор и тоа во август кога многу извори пресушуваат); **на мамка** – и со овој начин се лови на пролет, ќе фатат некоја јаребица, подобро да е женска, ќе ја стават во кавез на некое погодно место, околу кафезот ќе стават **примки**, женката што е во кафез навечер ќе почне да пее и ќе се соберат повеќе јаребици, некои од нив ќе се фатат во **примките**) [ТГ,388]; **2**. 'било каков вид стапица (во случајот за човек)' ~ *о-пúтạт тáм шó дạ-нạпрáвạт: "Кáк кулáj дạ-нáјме, да-ни кáјш?"– "Кулáj –ричéл– ки-тý:рте едúн казáн кạтрáн нạ-врáтта". Другáта вéчар тúа пáк удúле дạ-крáдạт, гáзта удúл нạпрéт. Ама úма прúмка сја:* [ВД(Ник),279]; **3**. фиг. 'нешто заплеткано' ~ *и вилú: "ви ж'éнит'ạ сăс вас у прúмка н'ă-сă фл'ávалу!"* [MS,t,37], [MS,s,89]; ~ *и извăдúја пиштóл'те и кăжáја: мóра дạ-рăбóтиш су-нáс. И јас му-ричéк: нем-ма-клăвájте у-тăквá прúмка, нạ-мóжăм, си-úмăм дрóбни дéца, сáкăм и кýјкта дạ-си-а-приглидýвăм* [БМ(Сар),204].

примоли (сă) pf 'се обрати со молба, односно побара нешто со мил глас' ~ *господáрот млóгу си зарадувá, ча има такóф јунáк таксилдáрин... и му са примóли да гу пýсни пáк на дрýго таксúт да му бéре верисéнта* [V,PM,23]; ~ *умрăкна, ни им'ăш'и д'é да пój да спú, сă примóли на нáс ж'éна да спú вич'арóт тáму* [MS,t-,71]; ~ *ќосéто зел едúн кáмен нат нéк, зá да гó отрéња в бонáрја. И детето му са примóлило и зарéкло, óти нéк да остóри сúн на баштá си и да му дадé нéговите дрéхи* [V,PM,257]; ~ *змиáта му сă примолила да идат зайдно в ăднă горă, от там да му набăрă јаковитă билкă и за сăвдă. Тој ă услушал и утишли в горăтă* [V,PM,289]; ~ *Кулýф на нéгу са искáза за сúчку, му кáза и за тáја лажá, што кáза на кадúата, и му са примóли ... да гу отéмни от тáмо* [V,PM,12]; ~*"áку úш'тиш' тú да сă примóлиш' ... áку м'ạ устáи мóга за да дójда"* [MS,t,83].

примăва* impf 'повторно мие, премива' ~ *мăја сăндувиту, примăвам* [ПсС-(З),64].

прúмăн* adj 'прибран, прифатен' ~ *Ка флизéме уф-сéлто, тáмă имáло пéт дýши нáши прúмăни уттýка. Испăднá: жéни, дéца, сúте нă-испрáштăт. Жéнте-им тáмă, дéцăта-им тáмă, óни приминýвăт. Аднó врéме трăгнáме ... нă-гóре, пу-Бăлáсца* [ПД,174].

прúн praep 'пред' ~ *прúн да стáни мурабéту = прúн пóлиму = пиш'úн ут мурабéту* = 'пред војната' [MS,s,88].

принадáрино adv 'она што на човекот му е предодредено, што го носи во својата природа' ~ *е-пạ, твá-е, мнóгу прóстạ рạботạ. Квá ќи-ýмри женáтạ, пóлạ свéт пạднýвạ зạ-мạжó. Или мạжó квạ-ќиýмри зạ-женáтạ. А-ọсóбеноọ зạмạжó женáтạ, óти мạжó, не-мóжи*

дạ-се-испéри и-тạкá си-и принạдáрино [ЈС(К),120].

принд'é impf 1. 'обработува волна, или памук и од нив, со помошта на фурка или друга направа, прави конци, преѓа' [MS,s,88] – в. придејне; ~ *и таја мома сос мајка и хождала ката вечер да паракамнова, да принде вăлна; и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките и да принде* [V,PM,205]; ~ *кату гу видé барлúвојут речé: "брате, éту на мáјка ми и вратéното, што и принд'ála!"* [V,PM,241]; ~ *тогас мисинчината вели на неа: "е побратимко, и ти си хубава, и јазе и слăнцето и звездите, ама сега е момата нај-хубава". Тогас тја млого жална са вăрнала на дома ú и си чудиши, сос што тертип да ја погуби. Един ден, дека принdјала ја дојде на умот една хитрина* [V,PM,213]; ~ *Отúдоха по-натáтак, нáјдоха éдúн балабáн от тúа чáмовите дăрви. И кату гу видé, барлúвојут речé: "брате, éту на мáјка ми и вратéното, што и принdјáла! Јáзе и товá ки гу зéмам"* [V,PM,126]; без зачуван назализам: **придé (прéде)** ~ *ину-дéн му-вéле: "А јде дă-зéвăш дă-прéдиш придéно, вăлна!" Му-дáшла и вăлна дă-прéде, а тá мăлáчка нé знáе, áма дă-прéде. А-зéла тá вăлнăта и утúшла* [ДК,120]; – кога девојчето го учат да преде, и ако тоа не сака повеќе да преде му се одговара вака: *"А ман. Ного приде, стиге гајри, са пракина придеќи, испride кулко на влăк дуп да му затниш"* [ТГ,362]; ~ *"Дóбар дéн, чýпо! Шó пáлăш! – Вăлнăта ми-ă-зé вéтру, д-óдăм дă-си-ă-зéвăм."– "И шчó вá вăлна!" – "Măшчéа-ми ми-ă-дáде дă прéдăм, а јáс нé знáм дă-прéдам", му-вéле* [ДК,121]; ~ *разглидáјти árно пилúштити на нéбито, шо нúто сéјат, нúто жнúат, и Тáтко вáш уф-нéбито и ráни... Учéјтисте ут сфéтицте* (светулките?) *уф-урмáнут как пурáстат, нито сạ мăчат, нúто прéдат* [MV(K),264]; **2.** изр.: **тéнко пре́де** – **а.** 'во лоша здравствена состојба е'; **б.** 'многу итро постапува' [ПК,2(199)]; сп. уште: **кăсметлија си бил, мајка ти не је придела спурти питок** – верување дека на тој начин човек може да се спаси од голема несреќа [ТГ,8].

прини́ха pf 'се созеде' ~ *Бóг дадé, приниха мăра женáта му и полéка-полéка оздрав'ála* [V,PM,20].

прину́де* pf 'присили', в. **прину́дуве** ~ *имáл ạднạ-цáр трú синóви. Имáл и áднạ ạбóлку. Кáтạ-гудúнạ прéт дạ-зрée тó ăбóлкуту му-гу-идéле. Ко:-удéле дạ-гу-бéрăт, гу-нăјдувáле издéну. Тúạ дéцта сă принудúле и му рéкле нă-цáрут: "Ај нúạ ќ-óдиме ќи-гу-чýвăме ăбóлкуту"* [ВВ(Кр),311] – во контекстот имаме очигледен пример дека категоријата род во овие говори не функционира (односно функционира само делумно): **имáл ạднạ-цáр трú синóви**; ~ *прóлитта бúме принýдни дă-дójме тýк у-Бурúсуво, дă-кýпме адна кăшта, а тáм, у-Мóкрина нăјдéме сè гутóво, сúчко устáвино, куту-нúй ка устăвúме дóлу* [ПК,2(Мор-221)]; ~ *Апустóл вујвóда му-кăжá нă-бésите да-истéрăт Гégите, дă-клáăт пăдáре утнáште мистúјна, ут-сéлта. Они му-удбúја и тúја шо-прáвеа зулýми тăквúја, тă-се-принудúја кумúтите, Апустóл су-чéтта дă-и-збéрăт стáăта, дă-и-истéпăт Гégите и дă-и-нóсăт уф-нăтре, уфѓóл'ут* [ВЕв,296-297].

прину́дуве* impf 'кога нешто се прави со присила' ~ *аку-зạстáнăт тáм ни-ј-упáсна рăбóтта. Вó пу-нáс –*

дéк зaстáнмă ни́е и óн. Е, нéјсе, тá минá шо-минá, на-призé уфицéрчиту шо-бéше и ни-зéва свидéнција, ама ýсмино нé пúсмино, зăшó бéгăте,... – А, бре, ни́е – му вéл'ăм, óти утá бéгмă, нéкуј уд-вáс тéпа и бéз дa-та-пúта, сa-принудýвмă ни́е зa да-бегмă [БМ(В),192].

прион m 'направа за сечење со запци, како мала пила' ~ *и бабата, што стори таја работа, с прион на стредја ја посечи, и от сите базирѓани иманиту го зема, бејлик го стори царски* [V,PM,167].

припáјѓа impf 'кога нешто некому му следува' ~ *Одăт, óдăт пу-пăтут и си-збурýвăт на-кój пájѓа вá сéга, чýнки ќи-пáдне на идéн уд-ни́х. Гулéмиăт: "Јáс аку-не-бéк ни́шту нă-мóжикте да-нaпрáвите". Дрýјкăт: "Тăкá...", нáчи* (значи) *пувăрзáни би́ле. Ајде, цáрут ќи-арéше вá рăбóта. Оат нa цáрут су-ќéрка-му. Рaдóсин цáрут е, шо напрaви́те? – сéга дa-ви́јмă нaкóгo припájѓа* [БМ(В),196].

припалан* adj 'побаран' ~ *ка ки-си пуштăт силјајнту дубиците не си-ј припалуват цела гудина: имајнту дур издивувало, оти не припалано дур на вăкăт на учејна, гјирек на ралто, кирек на колта* [ME(P),77]; [ME(P),174].

припáла* pf 'побара' ~ *и ки му би́јат пéза су нéгу, и ки му би́јат, и ки му плýјнат, и ки му утéпат на нéгу, и на трúти днú ки ужúвéи. И му óдиа нáпри при нéгу Јáков и Јоáн сúнови З..., и му вéлеа: Дидáскале, сáками шо ки ти припáлами, да ни чúниш* [MV(K),285]; ~ *и а глидáл... и пукривáчката шо му имáло наврaс глáвата, не бúло су сáванити, тукý сáмо бéши брáну кýп на иднó мéсто. Тóга вúки флéгaл и другјут Ученúќ шо дóшaл пóнáпри на грóбут, да и видéл, да верувáл; óти не припалáа нúкој пăт книгата, шо му бéши да стáни ут мăртвити óн* [MV(K),336].

припáлва* impf 'пофаќа' ~ *и кă-сидóшле ни́јнте ă-вúшле, шó ќи-вúдат: чýпăта издăлцéна. А-припáлвăт, му-ă-извáжцăт курдéлта и óна стăнáла. – "Е, му рéкле, нúа нé-ти рикóме дă-нă-зéвăш нúшто?"* [ДК,144]; и: **припалува** 'побарува' ~ *на ногу места има курић, дека ка ки си пуштăт силјајнту дубиците не си-ј припалуват цела гудина* [ME(P),77].

припéе* pf 'почне да пее (во случајот петелот да кукурика) ~ *рéкăл: "Нáвари жúту, нáмеси лéп, дами-раздáвиш ка ки-ýмрăм. Фaтúла, намисúла лéп, ај нaварúла жúту зaдa-му-кáже и дa-ýмре. Прилăјáл пéсут, му рéкăл: "Агăта ки-ни-ýмре" – нa пéтăлут. Пéтăлут припијáл, му-рéкăл: "Кá нé-ј-врéдин идна-жéна дa-пувéле, нéка ýмре"* [БМ(Зб),200].

припéлкa f 'седенка – кога невечер ќе се соберат девојки, жени, и низ разговор и песни вршат домашни работи (предење и сл.)' ~ *ќи-стáними рáно, квá угр'áва тáа зв'áздaтa... и-ќи-нaрéдими óкoлу слáмa, и-ќи-зaпáлими óкoлу, сè ќе гóри óгaн дa-се-глéда. И-сúти нив'áсти ќе-сéдaт, кój ќеплéте, кój вăлнa ќи-чéшa, кój тóa, кój oнóa, тaкá, см'áшки дa-пр'ájми... Убáвo б'áши мóре, ýбaвo. Нa-припéлкa* [ЛС(К),135].

Припека top. (в. **припик**) 'рид со ретка шума'; сп. гл. *пече* [ЈИ,Ми...,178].

припик (< **припек** – со редукција) m 'место изложено на сонце' ~ *дéка слăнцуто удúре, пóвичко пéче, а зăклóнно-ј ут сéкăде* [ПД(129); – додека младите играат оро на сред село, постарите ќе изберат некое

место на *завет* (каде што не дува), односно на *припик* (каде што грее, пече сонце) ќе седнат [ТГ,321]; ~ *ќи-чéте вéсник... на-слăнцто, нă при́пик* (иронично – зн. 'ќе дреме') [ПК,2(211)]; ~ *Кá пугле́днуват сел'á·нто: нă-мăгá·рто· вăлк. "Брéј, вăлк, гл'ăдájте, вăлк, дăржájте". Удрăт ус-стáп, ус-кáмăне, ýдрăт, гу-прăтéпăт. Избигáл пá. Избигáл ама глáдин, папцáл векé, нă-мóш дóде. Уддéл нă нéкуј при́пик нé·де, нă-нéкó· слăнце. Прăпéчуве-се дуéдно ло́зе* [ПК,2(216)]; ~ *а-мýдар. И-сáб'ą нąпрájąл, имáл, и-пи́ши нąсáб'ąтą: "Со-еди́н ýдąр (нą-сáб'ąтą пи́ши) четри́иси дýши мăртви". А-тóј четри́иси мýви. И лéгнąл тąкá нą-при́пéк. Тúą мóрąт дądóąт нą-вóдą, дą-зéмąт вóдą* [ЛС-(К),116].

припи́ра (сă)* impf 'се расправа, се кара' ~ *на това зговор престигна пак оној човек штото му крадјаши парите на слепити просици, тамо дека са припираха просициту еден другиго за парите* [V,PM,207]; ~ *сă сприп'ăхми* (= се скаравме) [MS-,s,89].

припирани n **'расправање, карање'** ~ *на това припирани царјут меѓу џелатите ету дошли прет царја две калугери, му вел'ат на царјут: "царју, много ти година и да ти е жив зентју! Ниа ч'ухми, оти имаш јунак зент, штото страшни лами фати живи"* [V,PM,186].

припи́та pf 'препраша' ~ *фáти да ја припи́та тóс ж'инáта: "ми ни кáзуваш' ти на м'éн'ą тузú д'ăт'ą амóт' такá гу ви́кат Дијуни́ш'?"* [MS,t,47].

приплива pf 'со движење на раце и нозе помине низ длабока вода' ~ *тогај отвори едната риба устата, го зема чобана от нозјата, го глат-на џал. Онаја риба, што имаши чобано на куремот, у стредја припливеши, а другате два риба – едната от правата страна и другата от левата* [V,PM,169] – уште еден пример за присуството на дијалектното значење на зборот **прав** = десен; сп. во рускиот јазик.

припл'а́ва impf 'заплетува' ~ *вăтуку сą припл'áва* (= јатокот – вид преѓа што се користи при ткаење – се заплетува) [ПсС(З),67].

при́плод m 'чинот на донесување на нова генерација, оплодување на животно' ~ *ти́· сă-чýкани кóчуве нé сă зă-при́плод* (објаснување за поимот **брави** = кастрирани овнови) [ПД,125].

припорăнче pf 'даде препорака, побара' ~ *и тој зема от терзиите рубиту, зема и даскалите, ги занеси на Богариово, да ја стори теслим на даскалите армасницата му, да припорăнче да ја науч'ат сичко* [V,PM,164].

припорăнчува impf , в. **припорăнче** ~ *от мăра дена сетни му дојде на татко му книга, да ходи на царска кавга. И тој на жената му припорăнчува и вели: "кога детинто ки си чини за ука, да го дадеш на даскал да си учи! Ету ти оставјам стока, пари, и јазе ако поаргисам, тој детенто да го гледаш харно!"* [V,PM,155].

приправува* impf **1.**'прилагодува' ~ *Бугарјто повикја сă бăркаа су Гăрците, и секуј идно нешту гу приправувиа на гăрцки кăлăп, најногу пăк ув Урумлукут, дека беа Бугарјту удделени уд кăдă ветăрут уд другзте Бугара су Кара-азмак* [МЕ(Р),75]; **2.** 'одржува нешто со поправки' ~ *турцката грижа за во пăт секуга е била толку гулема шо като или правеле или гу*

приправувале [ME(P),73].

припу́ска pf 'растрча', в. **припу́ш'та** ~ *и то́јнака кини́са, оти́де ду́р на море́ту, гу вра́за хенде́к атлатан на́ е́дна стра́на: ету и куби́лата излезе́ сос де́вет жрја́пчинта, хе́м ви́ка: "а́х нема чове́к да ми вја́хни, да ми припу́ска пу ти́а ра́мни по́ли"* [V,PM,113]– во текстот имаме уште еден случај за образување на множинска форма на именка од ср. род со наставката **-и: пу ти́а ра́мни по́ли** (м. 'полиња'; за ова в. во граматичкиот дел); посебност претставува и множинската форма **жрја́пчинта,** во која се зачувала архаичната наставка **-ѧта.**

припусни (си)* pf **1.** в. **припу́ш'та** ~ *имам друг еден деф, којто е бӑрзоходник. Ки гу извадам да си припуснити: кој ки излези по-јунак, да дојди по-напрет, ки му дадам момата* [V,PM,45]; ~ *тогас детенто му вели на старага дјада: "тате, јазе ки си чинам еден кон, ти да ме вјахниш, и да поими и ниа на свадбата. Да ми припусниш на кушиа, јазе сичките кони ки ги заминам; тогас ки сакат да ми купјат от тебе* [V,PM,217]; **2.** 'се втурна' ~ *фатила да вели: "варај, мале, мила мајко, јазе не сам мајсторка, што ми велиш, но сам твоја милна керка..." Така кату чу мајка, еднош са припусна, ја пригӑрна, ја бакна меѓу двете очи, и еднош двјата заикнали: тамо и душите им излезоха* [V,PM,196].

припу́ш'та pf 1. 'растрча (се), влезе во натпревар' [MS,s,89]; ~ *за́ениту припу́штат* [ПсС(З),68]; ~ *јунакот го виде наврӑх тополата, фати сега сама да вреви: "ах, да има сега еден човек да ми вјахни и да ми припушта по полето, да са назноја"* [V,PM,186]; ~ *дјадото гу зема детенто и гу занесе пак у дома му. И на ониа дни тихиса да има еден беј свадба, и млого л'уди сос кон'а на свадба хождаха да припуштат* [V,P-M,217]; ~ *кубилата му рече: "тајл'акот остави го тука, ч'а тамо, дека ти пушта цӑрјут, човек са изгорјава и добиток, штото е аџамиа. Туку мене да ме вјахниш и да ми припушташ прво две саата по зелено поли, да си назноја"* [V,PM,187] ; **2. – (са) 'се наведна, падна'** ~ *и си-о̣ти́шле две́те нацӑрква мӑш и же́на и му-ре́кле на̣-Ку́мка Кӑли́чка да̣-му-туру́ва во́да да̣-не-зӑва́ре гӑрнето. И Ку́мка Кӑли́чка ка-виде́ла да̣-не́ма во́да гӑрнето и-са-прǫпушти́ла у-гӑрнето и-сӑ-свӑри́ла у-гӑрнето* [BM(Cap),314] – сп. убав пример за интенсионална, декларативна употреба на сврзникот **да** наместо 'дека': **Ку́мка Кӑли́чка ка-виде́ла да̣-не́ма во́да гӑрнето** (м.-'дека нема').

припу́ш'тани n 'трчање, натпревар' [MSs,89].

припӑлнет adj 'нешто (простор, сад и сл.) исполнето до крај' ~ *се раскрија ув урманут; елбет не ув блатцкјут урман, шо е припӑлнет су вода* [ME(P),77].

прира́досин* adj 'среќен, радосен' ~ *и на ше́ста ме́сици па си пушти́л Ангил Га́врил ут Бо́га на гра́т Галилеа́, на Чи́ста Дје́ва армаса́на су мӑж, и́мито му Јо́сиф, уф ку́ќа Да́вид; и и́мито на Мо́мата Мари́а. Ка си дујда́ Ангел Господи́ноф кӑд не́а, ричé: Ра́дујс прира́досна* [MV(K),315].

прири́па* pf 'помине преку нешто со скок' ~ *На тре́тиут де́н гу-пу́шта тре́тту гӑлӑпче су-пи́смуту и муве́ле: "Тво́ја ду́ша ќи-прежа́лиш мо́ја да спа́сиш"... гӑлӑпчиту*

литнáл су-тóлку гулéма бăрзúна шо дą-не-гу-вúде ѓáвăлут нą-грăнúцта пририпáл и нą-мужáл, дăмéк дą-гу-стрéл'а [БМ(В),195].

природан брáт m 'полубрат, само по еден од родителите, роден во новиот брак' [ЛС(К),100].

прис (в.: **през**) prаер **1.** 'упатува на поминување во близина на нешто, покрај' ~ *едúн дéн проминá тел'áлот приз кăрпáчинот* [V,PM,18]; ~ *владиката му вели: "бре братку, кату ми беши страх от тиа аскерите, што проминат приз тука"* [V,PM,39]; ~ *тој му и рекла на хизмиќарот: "постој, почекај ошти малко да са шетам". Как отиде приз една чаршиа да са шета, промина приз царскиј конак* [V,PM,238]; ~ *и дójди вр'ăм'ąту цáр'у да ги токмú мóмит'ą. Дијатáксува да пруминáт ш'úч'кит'ą јунáци прис пóртата да вúд'ăт мóмит'ą, да си удбирáт, кутрú гу úш'тат* [MS,t,34] – уште еден пример за присуството на архаичната заменка **кутри**; ~ *гу пýш'тат ут бахч'áта да пруминé и тój прис пóртата; гу удрúва инá јáблăкă* [MS,t,34] – поголема е веројатноста дека поминал 'покрај портата', отколку 'низ портата', бидејќи станува збор за 'порта' на царската палата, а момците проаѓале покрај палатата; ~ *си удрúва Ифтúм'у т'уфéјќу на рáмуту, прумúна прис главн'áтą, ги глéда главн'áтą сă пýснали филúз'ą (дáлч'анта)* [MSt,44]; ~ *дјáвулу идúн д'éн' уткрáва инá јáблăка ут парáдиса и исл'áва на зим'áта, прумúна прис цáрувáта кăш'та и вúка* [MS,t-30]; **2.** 'укажува на премин преку некој простор – низ' ~ *тýка úма дéвет брáтќа хајдýци, што нé остáват човéк да проминé прúз тýка* [V,PM,21]; ~ *ету едúн дéн излезé páно от кăштата му... проминá приз пазáришчето* [V,PM,17]; ~ *трăгнах за да дóа у Атúна, пруминáх прис Сулýн* [MS,t,12]; ~ *стáнува ж'инáта-му ... и прис будрýм'у си утúди гóр'ą* [MS,t13]; ~ *тојнака, кату беши завиен сос кепету, промина прис стред'а аскерут* [V,PM,34]; **3.** 'проникнување низ отвор' ~ *на бéлојут ól му вл'ázи от устáта, приз гăзот му изл'ázи, далú наúстина така си вúдел?* [V,PM,31]; ~ *умовитојут киниса, отиде да копај гроб на гробите, пак лудојут зева една карлига да ја наврја приз мајчинот му нос, да татраштем ја занева на гробот* [V,PM,229]; **4.** 'премин над нешто' ~ *и змијýвéте, катó едјáха месóто и кокалúте, клавахá си от прес тјах. И новá человéк, катó едéшја и тој мéсу сас тјах и приз рамотó си фăрлешја кокалúте и ни остáвешја кóкал от прес нéк* [V,PM,262]; ~ *та му дáл ќосéто пет кóн'а нáтовáрени сас што поúскал, и, натýрил по сýхо пченúцата, медá, просóто, ... та са собрáли пилéтата, пчéлите, мрáфките... му рекló еднó пúле: "Ела да та прéнеса прис морéто!"* [V,PM,258]; ~ *сéтне пак ни знáе, на котрá да даде прăстен'а. Дошлá пчелáта, кázала му: "Тúа кáк шта стојат и трите в еднó, јас шта прéфăркна на еднá прис главáта. На нáзикана да гó дадéш!"* [V,PM,258]; **5.** временски 'во текот на' ~ *за стáна прис вич'арóт да ха вид'ą óлувéту да му дáм пák да идáт пл'ăва* [MSt,65]; ~ *стáна прис вич'ăрóт и вид'ą иднó свитúлу* [MS,t,74]; ~ *лéгнаха башкá, тój турú сáбјата у средјá. Тјáнака прис вечерóт прифăрлú рăка нá врăх нéгу, сá посјáчи мáлко рăката, гá трăгнá и му не кáза на нéгу. Тój сиромáх*

знáиши, чá нé му бéши жéна, не сáкаши злó да чúни нá нéја [V,PM,145] – уште еден случај кога глаголот и заме-нката се разделени со негацијата: **и му не кáза на нéгу.**

присáт m, bot. 'дрво што со калемење од диво станало питомо (она што дава плодови)' [ПК,2(88)].

присечи pf 1. в. **присичува** 1. ~ *момата отиде на стрјашта, седнала, ету и страшната ламја изл'аза, штото имала седим глави; фатил јунакот да са бори сос неа, заеднош ја присечи шестја глави, на седамтја млого са бориха, до три дена и три нóка, дури и неа ја присечи* [V,PM,221] – во текстот имаме употреба на зам. форма за директен објект **ја** наместо дативната 'ѝ': **заеднош ја присечи шестја глави** (м.: 'ѝ пресечи шестја глави'), што претставува уште една потврда дека остатоците од падежните форми кај заменките во југоисточните говори ја губат својата регуларност. Примери има повеќе, за ова в. во граматичкиот дел; **2.** в. **присичува 2.** ~ *И ф-тóи врéме адúн пóлк имáл кăм Петрúч вójска, нé бúла нăфрóнто, óна дујдé, с-укупúре уд-Мóкрăне пă-зă-Нóво Сéло, да-прăсéче Струмичко Пóле, дă-зáпре мáлко гăрчкăта вójска* [ПК,2(222)].

присичува* impf **1.**'разделува нешто на делови со сечење' ~ *нé сă присéчуве тóо дибéло вăже* [ПК-(Гăр)]; **2.** 'поминува преку нешто и го разделува' ~ *су сăта му реки, шо гу присичуват на секада и сăта му планини* [МЕ(Р),71].

прискокни pf 'извесен простор го помине во воздух – скокајќи' ~ *и кога ке дојди времја, невеста да си чиниш, тога ти нетре на удајата силен вогин да запалиш и четиријси кошула да си применииш, ча и змиата четиријси кошула има. Тогас срешта негу да стоиш и да му велиш: "искари си една кошула, да искарам и јазе" и "да прискокними вогинот!"* [V,PM276]; ~ *он кату дојде аф Рапица река, којто беши три врјатина широка, тој га прискокна и така си куртолиса. И кату са куртулиса, отиде аф една круша на пăтјут, пот сенката си легна* [V,PM,66] – проширена употреба на предлогот **аф** (= 'во') наместо 'под': **и кату са куртулиса, отиде аф една круша на пăтјут;** ~ *и клал тел'ал да вика, којто са причу на сичката земја: "котри јунак за излези сос кон да ја прискокни дупката, он за везми царју- вата мома!"* [V,PM,181] – повторно присуство на архаизмот **котри.**

прислáви* pf 'кога некој ќе се стекне со слава' ~ *Вáа ја на нúх живóт ду вéка, да ти пузнáват на тéб, шо ти си сáм истúнцко Гóспот, и на тó шо гу пуштú Исус Христос. Јáс ти прислáвúх уф зéмн'ата; пувéлата а сварши́х, тá шо ми си дáл на мéн да чúнам* [MV(K),261]; ~ *на вá (Марúа) брáт му Лáзар бéши бóлин. А пуштúа абéр вúи сéстри му на нéгу, шо вéлеа: Афéндо, éту вóа шо гу милýваш бóлин. Кá слушá Исус, ричé: Вáа бóлка нé и за умрéш, тукý зарди Господúнова слáва, да сă прислáви* [MV(K),286]; ~ *Илим áку сáкати да вúдити шо úма пувéла Човéшноу Сúн да пруштáва грéхови на зéмнјата (вéли на тóа бóлнијот): Тéб ти вéлам: стáни си, и крéни си носúлото, и óди си дóма. И на тóа чáс станáа, и кринá носúлото на рáмото... дýри си чудúле сúти ка гу видéле, и му прислáвúа сúти на Бóга* [MV(K),284]; и: **прăслáве**~ *"Е, рă-чé, нé-сте сáмо вú:, мóже и нéко: дрýга дăржáва д-úма тăквó дéте и нéго дă-гу-изл'ăкýвум. Оти зă-то: сум јáс дóктор, и дă-сă-прăслáвум"*

[ПД,149].

прислáвен* adj 'познат, славен' ~ *истúна ви вéл'ам на вáс, óти вúа шо дуjдéхте пу мéни, на тóа сăд, кóга ки си седи Човéшноу Сúн уф прислáвéниo трóнот нéгову* [MV(K),263].

присл'áди* pf 'тргна да следи некого' ~ *Тóс маңи'ó на нáс иґýпката пузнá, ja присл'ăди, пузнá, ш'тó за сă уб'ăси* [MS,t,53].

присмjава* impf 'кога низ насмевка изразува недоверба' ~ *и терал мjасто тjасно да најде, за да можjă да ja прихрипне... и си останал ч'ул'ак. Тога утишал дома си, жената му го питала, де је бил толко години. Тој хи рекал: "Jаз си бех тук и ката ден си та гледах от кавакă през гн'аздото: четри години бех чаплок". Тja му сja за този присмjавала* [V,PM,286].

присмива* impf, в. **присмjава** ~ *прашили jă, што тера? Тja хми рекла, чи је дошла да излекува царскăтă керкă. Тиja хи сă присмивали и ни jă оставели да влезе внетре* [V,PM,282].

присни́к (пугáча) f 1. ~ 'пугáча (леб) бéс квáс (со сода бикарбона), *а áкоj кúснăна пăк* – **кúснăна пугáча** [ПД-(118)]; ~ *нéмахме лéп зă-вéчăр, забăркáх ájн присни́к (пугача)...; ~ Нé бúше дójдăна гăрцкăта вуjскá уф-Кýкуш, óште фрóнт дăржăт дóло. Сáмо вуjни́ци рáнни рăзнóсувăт гáаре. Жéшко, óгин, сă-вúке, гóре. Мисúа жéнте лéп бес квáс, присни́к, дă-сă-jспéче, дă-jáдиме, нéма шó, дéца мăлéчки* [ПК,2(Пос–290-291)]; **2.** 'недокиснат леб, не е добар бидејќи е правен со малку, односно со лош квасец' ~ *лéбо вáдин-ej присни́к, нé-о бúвше квáсо, úч нéма слáч* [ПК,2(88)].

Присое top. 'падина, ниви, место изложено на сонце' – сп. стсл. **присоıе**, според J. Иванов од *при-* + *-сое* (последното со редување од стсл. **сиıати**); од истиот **ко рен** се образувањата: **Присојката** (*Лехово*, Валовишко), **Присојница** (*Старчишта*, Драмско) [ЈИ,-Ми...,178].

пристана* pf 'се согласи'; **в. пристáнува** ~ *Имă и-тú да jăдéш, и-áс, и-ќéркăтă. Ас сăм зéт, гoтóвo, тú м-испрáти, вúкă, и-зéт пoстáнă, шóти-и мăкă сéгă. Еве прет-мéни писмóтo, кóă му-гo-дăдé нăкăпетáнo. Ас не-сăм винóвăн. Ти м-испрáти и-áс пристăнáх, стăнáх зéт!* [ЛС(К),126].

пристáнишче n 'одреден простор од брегот на езеро, море или река каде што пристигнуваат (и заминуваат) бродови' ~ *шăтájки дуjдéл нă-нéко: пристáнишче, испăднáл уфнéко: сéло* [ПД(151)]; ~ *Му-вéле крáлцкăта ќéрка нă-тó: "Jáс мóра дă-гу-нájăм. Дă-ми-дáш мурнáри и пáмпур, ќ-óăм ќи-гу-пáлăм". – "Дăдéно", му вéле крáлут. Зéва néjсет мурнáри, пáмпурут – óде. Оде, óде, óде нă-тó пристáнишите дéка-е тó* [ДК,129]; ~ *имáло édно врéме нéкуj тăргóвăц кój шăтáл удгрáт нă-грáт. Шăтájки дуjдéл нănéко: пристáнишче, испăднáл уф-нéко: сéло. Бúло дóцкăна* [ПД,151].

пристáнува* impf 'се согласува' ~ *aj дă нaпрájми свáдбă и-гoтóвo. Тój, детéтo вúкă: "Ас н'áмăм парú" – "Зă-тóă парú úмă..." Ќе-прájми свáдбă". – "Арнo. Кáк ќе-рéчити вúе... Шóм решúли-сте вúе, áс пристáнувăм". Дóбрo. Гă-зéвăт* [ЛС(К),125]; ~"... *нă-двá пăтă, вúкă, нă-трú ми-сă-дoнесéли пo-дестúнă лúри, вúкă, прет-врáтатă истýренo. Турéjте зăсáдá, вúд'ájте кój ги-нóси.*

Ас не-знáм". Дóбро. Амá, тój детéто, ловцúáта, си-úмá и-со-влáстá. Нáпрéдан чов'áк. Си-úмá и-со-нúф. Го-уважáват. Вúка: "Пристáнувáми" [ЛС(К),129].

пристúгна (: **пристигне**)* pf **1.**'стигна на некое одредено место, дојде' ~ *дур да извади ламјата арапинот, и тој пристигна таму* [V,PM,45]; ~ *на онúа дни и Кулуф пристúгна на онová грат, прóсиши по сокáките* [V,PM,10]; односно: **престигна** ~ *на това зговор престигна пак оној човек штото му крадјаши парите на слепити просици, тамо дека са припираха просициту еден другиго за парите* [V,PM,207]; и: **прăстúгне** ~ *"јáс нé-сум сáмо зă-твójо грáт дóктур, нéгу сум зă-цél свéт. Мóже д-úма и нă-дрýго мéсто тăквó дéте, дă-гу-изл'ăкýвум. – "Нéма дрýго, вéле, дéдо дă-ми-кáјш?" – "То: ти-кăжýвум и тýка ká ки-прăстúгниш, јáс, ричé, тéбе ки тă-нáјдум"* [ПД,148]; **2.** 'достигне некого (или нешто)' ~ *пóсле пák că-răзбудúл дéфо, глéде: устăнáл гóл, јургáно онéма. "Бре, ричél, то: свéр е пák, јургáно шо-ми-земá". Пá тăрче. Гупăрстигнáл, ама пá тăká, пуминáл уд-нéгувуто мéсто* [ПД160] – **пăрстигнал** < пристигнал (групата **при-** со редукција и антиципација поминала во **пăр-** – согласно со честата реализација на вокалното **р̥** како **ăр**); ~ *на две џангали гу пристигна ламиниот бăрзоходеца и кату тихни ветир му грабна капата* [V,PM,46]; ~ *и ја пита, без да ја познаи: "Ej подарин, дали си видел от тука да проминат две млади?"... И тој нити либиница и јал, ниту понататак отиде, са вăрна nasat и вели на жена му, на старата самовила: "Не можах, жену, да ги пристигнам"* [V,PM,279] – формата **подарин** не е обична, зашто во овие говори големата носовка редовно се рефлектира во **ă**, ретко во **у** (сепак само два реда погоре среќаваме: 'падарин') ; ~ *утринта рано трагнали двата да бјагат. Кату чу татку и, ча побегнаа, ха и зел после да а тера и а пристигна на пăнтјут. Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата* [V,PM,-279] – нерегуларна употреба на предлогот **по** наместо 'од': **гу удри по земјата.**

пристóл* m 'царски трон, престол' ~ *нáпкум, си а зéме дујнá-ґузилúјката; Јарăм–Минăрéто и Кă-рá-Џиндéм си óдат. Вóа си сиднýве нă пристóлут на тáтко му, си стăнýве цáр* [ИГ,115.]

пристретна pf 'пречека' ~ *и така отишли на царскиј конак; да излезе царјут дур от вунк портите, го пристретна сос много чест. И фатил царјут да му праи поклони до земјата, вел'ајке на чобано: "сполај тебе, господине, што си прихранил мојте деца"* [V,PM,169].

пристýлкă f 'пресен леб приготвен без квасец' [ЛС(К),94].

пристăпка* impf 'прави престап, не го почитува редот' ~ *кадúата му велú сос л'ýтос за да гу оплáши: "а бре беззакóник, зашто пристăпкаш зáконот спрăти пазарлăкот?"* [V,PM,12].

пристăпни* pf **1.**'пречекори' ~ *му отговори: "зашто сам бăрзоходец та, аку немам тиа камени вăрзани аф ногите ми, можи-да да пристăпнам, от крај земја до крај да прјаскокнам"* [V,PM,44] – предлогот **аф** (= 'во') во контекстот покажува проширена употреба и на местото од предлогот 'за': **камени вăрзани аф ногите ми; 2.** 'направи престап,

згазна на она што е ред' ~ *и кату гу сечиши дăрвото, кăлниши Адама и Еву, велиши: "така от Бога да најдат Адам и Ева, што не послушаха Бог, што им порăча, л'у престăпнаха неговата порăка, та сега и ниа са мăчими тука гладни и жедни!"* [V,PM,64]; ~ *рече на сиромаху: "ади сега, побратими, да идиш пак аф гората да сечеш дăрви, да ги чиниш дăски, и ошти едноч да не кăлниш Адама, ча и тој така послуша на жена му Еву и пристапна господинската порака, кату как и тинака* [V,PM,66]– во текстот среќаваме уште еден пример за широката употреба на множинската наставка **-и** кај именките од ср. род: **да сечеш дăрви** (за ова в. во граматичкиот дел); **3. 'притисне'** ~ *тогас и тој, без да сожали за жената му, ча останала без биска, вели на неа: "ба, жену, толко е слатко човешкото месо! Утре јазе как за гу бричам детенто, за пристапна бричот, да гу закол'а, пак ти момата, как за ја чешиш, забиј гребен'ут на шиата! да ја заколиш, да ја јадеми"* [V,PM,240]; 3. 'се повлече, го откажа (дадениот збор)' ~ *ала он не пристапна клентвата, што си закăлнал на бунаро, л'у му каза на татко му: "сино ти иде. Да излезиш да го достретиш!"* [V,PM,156].

присуши pf 'кога некој извор ќе секне, т.е. ќе остане без вода' ~ *Соломóн му велú: "дјáдо, горáта побел'á, клáдниците присушúха, двé без трú нé чúнат"... цáр Давúд му вéли: "брадáта ти и кóсмите от главáта ти побел'á, очúте ти присошúха клéпките, нóите* (нозите) *ти без стáп не чúнат"* [V,PM,130].

присăди* pf 'судот реши некој да биде казнет, т.е. осуди некого' ~ *на тóа врéми си суберýва Исус на дванáдесет Ученúци нéгуви, и фатú да и кажýва на нúх шо úма да му дójдат уф нéгу да тéгли: Ету шо си úдими уф И... , и Човéшноу Сúн ки прудóсат на Хахамúти и на Граматúцити, и ки му присăдат на нéгу за умрéни* [MV(K),285].

притиска impf 'силно допира до нешто и врши притисок' ~ *пак т'анака на мајка ú велиши: "мале, човек ми притиска това вечер!"* [V,PM,34].

притиснова impf 'врши притисок', в. **притиска** ~ *тој хич не отговори на мечката, туку извадил неговата тешка бозлугана та ја притиснова на мечката. Кату ја удри три-четри бозлугани, мечката фатила: "аман, брате" да вика* [V,PM,215].

притúчфа* impf 'дотекува' ~ *извур вóда извурвáше, ама намăн, úзвур вóда извурвáше,[ду-двé рéки притичфáја, ама намăн, ду-двé рéки притичфáја* [ДК,156].

притрисýве* impf 'пребарува некаде, да нема нешто скриено' ~ *тá ка-чýла, тéт-шо-бúла, прáви идна бăклавúја су-утрóва за-дá-óде дá-му-дáде нá-мóмта и дá-а-утрýе. Уттáм утúшле вúке ама кój шо-ки-зáнце гу-прăвáле, гу-притрисýвăт, кáк му-вúкте вúе* [БМ(Зб),199].

приту prаер 'спроти' ~ *ричéГóспот на Ученúцити нéгуви: Сéкој човéк тó шо ки ми сă кáжи на мéн насприту л'ýдито, и Човéшноу Сúн ки му сă кáжи на нéгу приту óчити на Господúнцки Ангели* [MV(K),299]; ~ *ричé: Ти сă пукајýам, Тáтко, Стопáн на нéбито и на зéмнјата, шо си а скрúл вúа ут книгувúти и разбрáни л'ýди...*

и́стина, Та́тко, о́ти така́ си чини́л пуве́ла прит у тебе [MV(K),324].

притăрпи pf 'се воздржа, се стрпи' ~ *зет'ут пак гајрет чинеши на неа да притăрпи ошти неколко дена, белким ки ги познајат. Пак фторић ден га мачили нивјастата, и тјанака притăрпја* [V,PM,73].

прики́е n в. прикиа ~ *"за ја згури́ш', ш'то́ да ти пра́в'а? о́мос јас мо́јту прики́е, ш'ту гу и́мам ут ма́јка и си гу зва́ја!"* [MS,t,11].

приучи* pf 'даде совет' ~ *па́к на папади́јка ве́ли: "а́х папади́јко, ка́к да чи́ними со́с това́ дја́вол?" Вечеро́т папади́јката гу приучи́ дја́тето и, л'у да се́днат да јада́т на трапе́зата, дја́тето ка́ка да ви́ка* [V,PM,128]; ~ *једна жена си имала једна керкă много лоша, наказувала на мајкă си много и хич ни је слушала. Мајка хи ја приучила и хи вревила: "Нимој, керко, тăј правиш, чи си мома, та ни ти прил'ага"* [V,PM,292]; ~ *така младата самовила гу приуча на јунакот и гу фăрли у морету, и тој са чини патка. Ету и старата самовила прифтаса и фатила да испива морету* [V,PM,279]; и: **прăу́че*** ~ *прăбăркала уф-сто́мните, не́ма во́да. И ко́га а-виде́ла же́нта о́ти си-легна́ла ми́гу-де́цăта, си-ричела у-се́бе: "Ах о́ре, ја́с с-излăжа́х ка́-тă-пуштих пу-кро́сно. Но́го тă-прăучи́ле те́бе, и́се ја́с ка́-тă-нăу́чаах ка́к că-рăбо́те спрути-сре́да"* [ВГ(Бог),276].

приучова impf, в. приучи ~ *после свадбата неколко дена ја кренува невестата, ја занева на Солун на неговите куќа. И ја приучова невестата му сам он, хем ја вели: "ету утри ни дојдат тука базирѓаниту. Да гледаш да не ме остpамотиш!"* [V,PM,164].

прифа́ли* pf 'заблагодари' ~ *и-јо́н ре́кал: Афе́ндо, да разгле́дам. Исус ричé на не́гу: Обиди, ве́рата тфо́а ти лекува́. И на то́а саа́т си привиде́, и о́диши пу не́гу, и му сла́виши на Бо́га. И са́то сфе́т ка́ виде́, му că прифали́ на Бо́га* [MV(K),280].

прифа́ти pf 'даде согласност' ~ *"ки-тă-у́че", ти́: "Не́ зна́м! ки-ве́лиш. Он ки-тă у́дре идну-ша́мăр; иднăшл'ăкăни́ца ки-тă-удре. Ако тă-у́дре", ве́ле. И де́тито то́ гу-прифа́ти. Дру́гуто де́н гу-зе́ва о́н* [ДК,140].

прифтаса pf 1.'достигне, се израмни со некого што бил пред него' ~ *ошти не битиса Ѓурга лафот, ети и крал Милош дека лети со кон'от, ги прифтаса* [MC(B,95]; ~ *от мăра час сетни и тојнака си разбуди и, кога виде, ча марифет му чиниха, фати после да ги тера и ги прифтаса на пăтјут. Они удриха топузката... момата га откинаха, али момата са и вăрнала* [V,PM,64] – присуство на адверсативниот сврзник **али: момата га откинаха, али момата са и вăрнала**; ~ *же́ната му ве́ли: "е, ја́ним мăжју, ка́ту гу ви́дох со́с мома́та приѓăрнат, нифтја́х да му ра́сипа ке́јфот, пу́снах на́шите дја́ца". Ка́ту чу́ така́ чорбаџи́ата, стана́ го́л и бо́с да прифта́са деца́та. Ка́ту оти́де и то́ј ду́р на́ ма́ндрата, чоба́ниту и не́гу гу истепа́ха* [V,PM,146]; ~ *му вели на јунакот: "Ej побратими, ти не можиш скоро да бјагаш. Ету татку ми на прифтаса, л'у ади ти да си чиниш пшеница, јаз ки сам падарин!"* [V,PM,278]; 2. 'пристигне' ~ *амéн утиди да фл'ази у турбата да му зид'é л'абут, прифтаса ч'уфч'ијата* [MS,t,77]; ~ *јахна кóн'у, ги фтаса цăр'у, з'éнт'уфци и ги устави и*

прифтáса прăвна на мурабéту тój [MS,t,35] – уште еден случај на нерегуларности во конгруенцијата: **прифтáса прăвна на мурабéту тój**; **3.** 'стигне на време, кога треба' ~ *сидимт'áх гудúни сă напýлн'ąха и т'á за сă уж'éни, ни мóгам да ја прифтáсам* [MSt,19]; ~ *утúди на гурáта, сăс фóрца пруминá, з'é мрăва мл'áкци и гу прифтáса гурáта на затфáран'ету, му гу скýмна дизгúн'у* [MS,t,36]; **4.** 'успее да се приготви и да замине' ~ *тáм сă разбрăкаха Ґермáни и Булгáри и сă апуклúса нузú м'ăсту, јáс прифтáсах, си дójдух туќá* [MSt,2].

приходи pf 'си замина' ~ *изважда остро ножче и отсече от ногата му кабата месо, гу дава на карталите, гу изјават, да така пак гу земаха карталите, ошти две дена и две ноќа л'атаха и гу извадиха на горна бела земја, гу оставиха да приходи* [V,PM,222].

прихрани pf **1.**'даде доволно храна, нахрани' ~ *после ручокот тресновваши трохите от софрата на морету; да јуде си научиха три малки риби, дохождаха тамо. Един ден му вел'ат на чобано: "е баштју, до сега ниа бехме загубени, туку ти што на стори туз добро, на прихрани, си нарастохми"* [V,PM,169]; ~ *го пристретна сос много чест. И фатил царјут да му прави поклони до земјата, вел'ајке на чобано: "сполај тебе, господине, што си прихранил мојте деца"* [V,PM,169]; и: **2. прирани́ (сă)** 'ги задоволи потребите од храна, се прехрани' ~ *ранă дă сă прирани́ нă целă гудинă и некуа лира пари* [ME(P),87].

прихрипне pf 'скокне преку нешто' ~ *като поминало л'атото, тој пак навăрвил с чаплоците и, кога прибăркали пак нăзи рјакă станали л'уде. На врăштането тој нихтјал да ја прибăрка, ами терал мјасто тјасно да најде, за да можјă да ја прихрипне* [V,PM,286].

прúчąф (и: **прúчуф**) adj 'тој што се закача, што прави расправии' ~ *нé сă вăрше рăбóта ус-прúчуф чувéк, дéк д-óде сáмо кáвги прáве* [ПГ(Ґăр)]; ~ *ус-тéп нúкуј нă-мóш дă-живéе, нóго прúчув чувéк-си* [ПК,2(88)].

причесте pf 'верски ритуал, христијански, кога свештеникот на верниците им дава лажиче вино (пропратено со молитва)' ~ *му-вéле: "Ифéнди, тýка úма идну-кăýрин зáтвур, ýтре ќи-сă-бéсе. Нáшта вéра, знáји, му-вéле, кристијáнцка, трéба јáс дăгу-причéстăм, му-вéле, прáф чóикут д-ýмре* [ДК,135].

причику́ва* impf 'прифаќа, поздравува гости', ~ *и кажýваа вúки л'ýдите шо бúле су нéгу, óти на Лáзар му викнá уф грóбут, и гу кринá на нéгу ут умрéш. Зарди тóа и гу причикувáле на нéгу л'ýдито, оти му слушáле вáа чýдба óн шо чинú* [MV(K),288]; ~ *шо му вéл'е Мáрку на Јанкула: ["трии блазé ти, брáто, су нивéста[су шен, брáто, госте причикýва"* [ME(P),95]; ~ *на тóа врéми, ка си úдиши Исус емéн да флéзи на иднó сéло, гу причикувáле дéсет мúна кéл'ови, шо стујáле удалéко. Да му викáле, ем вел'áле: Исус Пувéлин, и пумúлуј нáс* [MV-(K),279]; ~ *ка си лафиле, напкум најгулемата мома рекла: "Мале! Да ма земе царут на син мо жена, ки му пустел'ум и ублечум арно удаите". Втората рекла: "Мен, да ми земе царут на син-мо, арно ки гу причекувум, ки гу дучекувум"* [V,P-M,267]; в.: **прăчéкăве**.

причикувáјне n 'моментот кога се дочекува гостин' ~ *на причикувáјне [коа а причикýват нивéстта* [ME(P),-100].

причúна f 'поради што некоја работа се случува' ~ *и такá гу туриха и нéгу нéтри при жената, ама у мрăчова: едúн дрýг да си не глéдат. И таја причúна га прáват Турцúте, за да си не глéдат, та сетни тихúсова са л'ýбјат, та он, што дáва пари, така останýва* [V,PM,11]; ~ *"сто ил'áди, сто ил'áди, јáс, рăчéл, ќо:-зúмум то:-дéте". – "Зăшó о-сáкиш дă-ти-рăбóте?" – "Нă-чéдо мéсто, рăчéл, јáс ќо:-зúмум. Нéмум, рăчéл, јáс дéца, ки-со-глéдум кути-тú шо-си-гу-гл'ăдáл, а шо-вé: причúнта, вúке, јáс незнáм"* [ПД,144].

причистýве* impf 'прегледува, прави нешто да биде чисто' ~ *Нáчи* (значи), *на-упáснуста óјмă. Пá óни, па, клăдéли мăртва сráжа нáприт, едéн тýка – дрýјќ тáм, óдăт гу-причистýвăт мéстту. Пá, плус тó, па идин-кýче лéву-дéсну шéтка усни́х* [БМ(В),192] – во контекстот имаме очигледен пример за нарушена конгруенција: атрибутот во машки, именката од среден род: **идин-кýче**.

причуди (са) pf 'се изненади, се замисли' ~ *цáрјут отиде на терзиата, му каза; терзиата са почуди и на млого гајле влезе за тоа. Тогас му вели тос гнуснојут калфа: "што мајсторе, гајле имаш? дурде сам јазе". И мајсторот му са причуди, кога и видел, хем и чул така от един калфа* [V,PM,223]; ~ *толку са и причулу това халвáџиче на гиздавината му, дури и цáрјут са причуди и мерак чини да иди да гу види* [V,PM,57].

причудин* adj 'необичен, чуден' ~ *едно време един катарџиа, кату отиваши на гората да бери дăрва, на пăтјут најде една желка млогу причудна, га зема, га товари аф едноту муле, га докара на дома му. Как га кладе аф удајата, от желката сетни излезе една мома* [V,PM,78] – проширена употреба на предлогот **аф** (= 'во'), наместо 'на': **најде една желка ... га товари аф едноту муле.**

прич'ýi̯ (сă)* pf **1.** 'се разнесе глас, се слушна' ~ *така сетне виде паравиди, цáрјут викна го халвáџијченто, му ја даде момата му, му стореха голема сватба. Са причју на сичка земја, ча цáрјут момата му ја даде на халвáџиа* [V,PM,200]; ~ *идúн друк трăгна ут ибандá да пój у тóс зингúнину; сă прич'ý, ч'ă млóгу зингúнин-ји* [MS,t,46]; ~ *и кату ја виде мајка ú, млого са зарадува, хем плакаха и двата: от моминúте очи безер рониши, от устата ú маргарит са нижиши. Това са причу дур на цáрјут* [V,PM,219]; ~ *са причý на сúчката околúа тáмо, ча и дошéл едúн трагóвец млóгу богáт* [V,PM,15]; ~ *така кату са врeвиши таја болка, от реч на реч отиде, са причу дур на цáрјут. Тогас цáрјут турил тел'али да викат по секој село и по секој грат: кој да знаи таја болка, от дека испаднала, млого мижде има от цáрјут* [V,PM,194]; ~ *понéже са причýло товá до крáј земја, ча тáја жéна е нај-гúздава, едúн цар сáкаши да га вúди* [V,PM,12]; **2.** 'стане познат' ~ *и кату влезé тój, и бúл млóгу сáрп и фатúл млóгу харамúи, са и причýл на сúчката зéмја вéки* [V,PM,27]; ~ *толку са и причулу това халвáџиче на гиздавината му, дури и цáрјут са причуди и мерак чини да иди да гу види* [V,PM,57]; ~ *и кога гу*

извадиха вунка, и бил един личин јунак над јунаците. Зема стрелата и заедноч гу растури калканот. Тогас са причул на сичката земја сос имја калкандилиа [V,PM,102]; **3.** 'се претстави (во позитивна смисла)' ~ *самови́лата сега́, за да са причу́и на ца́рјут, оти́де и́ му ве́ли: "ца́рју, ти са мо́л'а да ми да́диш ва́што ки́ло да ме́рими алта́ните, што зема́хми от лозја́та ха́к со́с мо́ј бра́т Пано́л". И ца́рјут са почу́ди, от де́ка то́лку а́лта́ни фати* [V,PM,140].

причуен* adj **1.** 'познат' ~ *6 ниделја без гјинлјук, а дома нека му гина на љујта работта... ва е причуената турцка ангарија* [ME-(P),73]; и: **2. причујејн*** 'авторитетен' ~ *три мина́ има́т дел уф негу: Ба́а-бej, Сали-бej и Саул... – причујејнут банкарин и бугаташ* [ME(P),84]; [ME(P),175]; ~ *тјанака седнала, писала едно писмо на татка и́ така: "тате мој, царју, три керки си имал, трите причуени по сичката земја: двете от умот да ги извадиш"* [V,PM,63] – фразата: **от умот да ги извадиш** (се однесува на нешто многу убаво) од други говори ми е позната како: **от умот да не ги извадиш** (што е и пологично).

прише pf 'прикачи нешто едно на друго, со шиење, со конец'; сп.: — на капата на новороденчето ќе му *пришијат: крст* (метален или од дрво), *заманска сребрена* пара и парченце од *близнак трн – чалија* (тоа се две гранчиња наспоредно сраснати); крстот се става да биде здраво и Бог да го чува, сребрена пара да биде чисто како сребро, црвениот конец со кој е пришиена парата за капата значи да биде богато, а близнакот трн – *да не гу урочат лоши очи.* Неопходно е на секоја детска капичка да се *пришијат* сите овие работи, а освен тоа, некои ќе обесат на капата и *амајлија* што ќе ја добијат од оцата (или дервишот) (= суеверие) [ТГ,107].

прле impf 'подгорува нешто што има влакна' – свадбата почнува уште во понеделник кога доаѓаат *пусестримите* да *замесат* тесто за 4 леба (*кулаци*), еден за попот, еден за кумот и два за невестата; потоа настанува веселба, некои од присутните ќе истрчаат надвор и секоја ќе донесе по *еден куџак* (= загреб) *ражиница* (слама) и ќе почнат да ја палат сламата таму каде што ќе стигнат, поправо таму каде што некои од *пусестримите* веќе исчистиле, исто така една на друга си ставаат под фустанот од запалената слама божем да ја *прле,* потоа си ги мачкат рацете со црнилото од изгорената слама и си ги црнат лицата, особено тоа и́ го прават (ја *прлат* и ја *црнат)* свекрвата; додека трае ова *прлејне* во куќата не смее да има ниту едно машко лице [ТГ,159].

прии́ш'ка f 'мало воспалено брумче, обично на кажата на усните'; кај Малецки (од Солунско): 'отечено место на кожата' [MS,s,89].

прийте́л'сву n 'кога некои имаат добри и срдечни односи' ~ *и ка́-дујде́ бли́зу го́рна́та зе́мна... са́-свъл'у́ва. "Се́ ја́с ќи-си о́дъ́м, спула́ј-ти но́гу, да́-са́-на́јме на́к ка́у-прийте́ли, ка́-ќи-до́е ре́т, на́к за́-су-те́бе да́-и́мме прийте́л'сву"...*

прийте́л'цки adv 'нешто што има особини на пријателство' ~ *субра́ле на́к прийте́л'цки идну-тува́р да́рва, гутува́рва́т мъга́рто и си гре́де до́ма де́тто. – "А бре, си́нко, ма́јка́-му гу причека, а бре, си́нко, шо́ сто́ри ти то́лку де́на? Ја́с е́т та́-приожа́л'а"* [ДК,149].

пр́о́ба* pf 1. 'изврши проверка' ~ *му-ве́ле же́нта: "Мӑжу, слу́шӑј ва́ка: та́ са́ка д-ă-на́јдиш ти́. Ја́с ќи-ти да́м слубо́да – о́ди; во́ пе́сукут, му-ве́ле, ва́ пукрӑј ре́ка се́де. Пу-пе́сукут ќ-о́диш... Ва́ кӑрпӑта цӑрна – нӑве́чер ќ-о- диш". И то́а му-ве́ле: "Ќ-о́дӑм нӑде́јна, же́но дӑ пр́о́бӑм, дӑ-ви́јме иднӑш"* [ДК,134]; **2.** – **(са)** 'се обиде' ~ *ѓу́птино наме́сто ка́мạн искара́л едно́ па́рче си́рне и гу-стисна́л. И уд-не́го и́стина пртиче́ла во́да. И зме́о зема́л еди́н ка́мạн, гу-стисна́л, то́а сạ-напрạви́л пра́х, а́ма во́да не́-пртиче́ла. Зме́о сạ-зачуди́л и кạжа́л дạ-сạ-пр́о́бат и уф-дру́го не́што* [ВГ-(Мир),272].

пр́о́бо́де* pf 'со притисок (или удар) внесе остар предмет пр. нож, во телото на човек или на нешто друго' ~ *нạ-ме́стото де́ка шо́ ќе-спија́л о́н, направи́л о̣т-сно́п ӑржа́н'е чуве́к и о̣д-една́ ле́јка гла́ва и оти́-шạл го́ре нạ-тạва́но дạ-спи́а. Нạ-сре́т но́ќ зме́о ста̣на́л и ус-но́жо не́колку па́ти гу-пр́о̣бо̣ди́л* [ВГ-(Мир),272].

Прова́лен Ка́мен top. 'место со карпи' (*провален* = продупчен; в. **провали**) [ЈИ,Ми...,178].

провали pf 'отвори дупка на некој предмет' ~ *тој тога ги ударил по главит'а с тоӑгӑтӑ, и завчас сӑ фӑрлили в ӑзӑрото, та, от много боликă как хрипкали по ӑзӑрото, провалили го, и тиӑ услăкнали, пак ӑзӑрото истăкло прӑз дупкӑтӑ и прӑз срӑд градо* [V,PM,291]; ~ *му вели: "а бре ахмаци хем будали, хич клавам јазе на калпакот ми пари?" Отговорихa другите: "ами братко, кату сми слепи, дека да ги клава-ми?" Пак тој им вели:"јазе, братќа мои, ету провалих кривакот ми, гу сторех сос дламбока дупка, та тука нетри ги клавам алтуните"* [V,P-M,189]; ~ *еден ден кату излезоха на едно поли сос млогу бегови да играјат џиритите... една стара си-ромашка жена промина прет негу и носила стомна сос вода аф рамото и́. И тојнака, кату фӑрли џиритут, га провали стомната* [V,P-M,71] – употреба на предлогот **аф** (< **въ**) кога укажува дека нешто се наоѓа одозгора врз нешто, наместо предлогот 'на': **носила стомна... аф рамото и́** (м. 'врз (на) рамото'); и: **прува́ле** (пр. *сӑс сфр'ӑд'ạлу*); ~ *сӑ-пруваḷи́ те́нџӑрто* [ПД(116)]; ~ *и з'е́ват двами́на ду́ш'а пуина́ фитифти́ра и ут крӑхч'а на крӑ-хч'а прува́л'ат ро́пки* [MS,t,3]; ~ *нив'ӑстата му вили́: "аман, мӑнџ'у, шо́ за сто́риш', за прува́лиш' бӑнч'фата"* [MS,s91]; ~ *ќу́что ко́пе тиме́л'о кулку ма́что дӑ-вле́зе, дӑ-ви́де ко́ј и́ма у-та́а зграда. Пруваḷи́ло ќу́что тиме́л'о удӑ-сӑт, ма́что флéве уф-нӑтре, флива́јќи то́о ма́что уф-нӑтре гле́де та́м адни глу́хци, адни ми́ше сва́дба пра́ват* [ПК2(264)]; **2.** – **(сӑ)** ~ *са́ке нӑ-то́о цре́по дӑ-му-сӑ-прува́ле не́ка: ду́пка, ич не́ исте́чуве во́ота, зӑто́о чимре́е мискимбре́то* [ПК,2(89)]; ~ *сӑ-пруваḷи́ те́нџӑрто, те́че, са́ке ма́лко кӑла́ј дӑ-гу-кӑлӑјди́-сат. Оште сӑ-кӑжу́ве: мо:-прувӑли́ гла́вӑта. Е ка́к гу удри́х, мо:-прувӑли́х гла́вӑта* [ПК,2(240)]; 'се направи дупче на кората од брунка, односно на чир од каде што ќе истече гнојта' ~ *смичо́к сӑ-ви́ке кӑту бру́нкичка нӑ-о́кто, чи́рче, кӑту бра́дувичка, дудéк сӑ-прува́ле ќи-тӑ-бо́ле, по́сле...* [ПК,2(240)].

провејуве impf – кога се вари **пикмезут**, домаќинката **гу провејуве**, со лажица го вади горниот слој, и истура во вид на капки на земјата, доколку капката не се расплинува,

туку останува цела, тоа е знак дека **пикмезут** е сварен [ТГ,356].

проглед m 'кога нешто се восприема преку очите' – изр.: **прогледот му си земá** (= кога некој ќе се "избезуми" од погледот на нешто многу важно, односно убаво) ~ *тогáј харамиата му земá кривáкот и побегна оттáму, та га занéсе у домá му. Кога гу отворú кривáкот, што да ви́ди? Прóглендут му са земá на харамúата от жилти алтуни* [V,PM,189] ~ *излела девојката, да помети рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, да напујат бăрза кон'а, и видела сеизиту на девојката. Шјаштисали, штото прогледот му си земá;* ~ *кату отвореха удајата, видоха, една мома имало зографисано тамо, штото на земјата таквас да нема втора. Кату ја виде царјувото дете, падна тамо кату умрјант, проглендот* [V,PM,232] (Ст. Романски си поставил прашање дали *проглендот* значи 'проклетиот' (?) [V,PM,558]; сепак мислиме дека се работи за превид, т.е. дека реченицата не е завршена, а би требало да гласи: *прогледот му си земá,* како што е во претходните контексти, но тој веројатно немал увид во тоа).

прогледни* pf 'управи поглед' ~ *прогледнá на гори кадé дăрвоту и, когá видé хáрно, дăрвоту е бúло ... пăлно сос драгоцени и млогу скăпи кáмини* [V,PM,7]; и: **прогленда** ~ *дек си чудиха, и дошел един лекарин, го виде и му рече на царјут: "да има от пиле млеко да го намажете, ке прогленда". Тогај двете зентјуви кинисаха да хождат да брăкат от пиле млеко* [V,PM,160].

продаде́ pf в. **прудáва** (= даде нешто во противвредност за пари) ~ *порача на жената му, неговата пушка да га не продаде́ на друг авџиа* [V,PM,-40] – во текстот одново имаме интересен ред на зборовите: глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата: **неговата пушка да га не продаде́;** ~ *влева нетри жената му, си заклушта нетри, са искри. Га дојде арапинот отвăнка, што да види: ниту алтуни има, ниту от жените му подна има, сал сандукот стои тамо. Гу здигнова сандукот отаму, ... гу занесе на Солун да гу продаде* [V,PM,235]; ~ *дéсет кораби, ги напăлнú стóка, му дадé и едúн прăв гимицúа и гу прати да гу продаде́ оновá имáни и да си вăрни nasám* [V,PM,13]; ~ *такá га извадúха кăштата на тел'ál да га продадáт. Тел'álот вúкаши по чаршúата, светóт артирúсоваха* [V,PM,18]; ~ *татковото му имáни около две-три годúна гу продадé, гу изjáди сос побрáтимиту му и сос посестримкúте: тој останá кату прóсик гол* [V,PM,7]; и: прудад'é* ~ *му вилú ... : "т'éс ш'ту за дójат, ни прáви да сă пикája у инó ш'иш'é да за му гу прудад'émи л'ăк на т'ăх"* [MS,t,36]; ~ *и ч'ákами с'émн'ạ туџ'árин (émборус) за да дój да гу укýпи и ни да гу прудад'émи* [MS,t,5]; ~ *магáр'ạту да гу закáраш' на пазáр'у да гу прудад'émи* [MS,t,55]; ~ *ни имáш'и л'áп за да ги схрáни тајфáта, си ја прудáди кăш'тата на н'éгу и т'á си стóри инá кулúва* [MS,t,48]; ~ *фтáса пампóр'ут другајут д'éн' у Амéрика, прудáдуха сул'та* [MS,t,86]; ~ *Бужано, моме, Бужано,[Бог да jубије татку ти![што си прудаде чифликут,[двеста погуна ливади,[триста погуна угаре* [ТГ,92]; ~*"чунки си ашик за мене,[дил имиш мирак пу мене,[камо ти*

којна сус тебе!?" – "јас имах којна сус мене,[си гу прудадех за тебе![дур да са најдум сус тебе [ТГ,328]; односно: продај ~ *Танка Арнаутка излизе на пазарот, тури един тел'ал и викаха, и така не испадна никој луд да продај керка за многу пари* [МС(В),93].

продвикне pf 'извика силно' – според легендата *Св. Трипун* кога го режел лозјето слушнал женски глас како пее и *са продвикнал: ох, ох, ох!* Потоа режејќи го лозјето со срп, од невнимание си го пресекол носот. Народот верува дека Господ го казнил затоа што се *продвикнал* на својата сестра мислејќи дека е туѓа жена [ТГ,29]; сп. сеќавања за **русалиите** — кога **русалиите** ќе стигнат во некое село, ќе се пријават кај кнезот, попот и питропот и ќе замолат да им биде овозможено да играат во селото. Додека се кај црквата, попот ќе ги благослови а тие редум ќе излезат низ црковната порта и пред портата ќе одиграат 2-3 *русалиски* ора – пред да почнат да играат водачот на групата малу ќе потрча, и сите други по него, и откако ќе ги вкрстат ножевите и ќе ги удрат малку да звекнат, ќе *се продвикнат: "Охохохохо!!"* Потоа почнува играта [ТГ,224]; ~ *му паднала на Јуванче дури тешка дремка;[што си веле ем гуворе Попово Јуванче:["Ванѓелино, Ванѓелино моја прво л'убо,[да ми викниш една песна, Ванѓелино мори,[малце речувита џанум ного гласувита;[белким дремка, Ванѓелино, ки размине, мори".[Ванѓелина атрџијка, атр не скршуве,[си извика она, грејна, една лепа песна,[се продвикна, Ванѓелино, Попово Јуванче* [ТГ,40] – во контекстот го среќаваме лексичкиот архаизам **леп** 'убав', познат нашироко во јужните егејски говори, особено во југозападните, сп. во Костурско: **лепа чупа** (= убава девојка); и: в. **прувикне**.

прóедрус m 'одговорен, тој што има власт' ~ *вúкна с'élуту да гу пш'ифúсат и да гу звáдат прóедрус на крáтусут* [MS,t,86].

проз prаep 'укажува на премин низ некаде' (в. **прис**) ~ *и хи рéче: "Л'ýбе, мáлка мóме, мóе веселúу, на скýта ти мáлку шта задрéмам, та да глéдаш прос* (sic!) *злáтна пенжјýра, аку да вúдиш от нáзи бáрчúна да са подадé н'áква мáгла, и на чéса да ма рýкаш* [V,PM,260]; ~ *и о(т) три дни сéтнé са éви адин чјол'ак на окнотó и рýкна: "Побрáтимје нá ти за захмéте и за мл'акуто, штóто ма хрáнешје!" И фăрли прóс* (sic!) *окнóто аднá зашúена тóрба и штéше сабри кăштата, катó фăрлú тóрбáта* [V,PM,261] – формата **проз** м. 'през, низ' е позната не само во јужните туку и во други говори, но тоа не му било познато на редакторот на Зборникот и затоа запишал: *прóс* (sic!).

прозорец* m 'отвор на ѕидот за да влегува светлост', в. **пенџере** ~ *одеки по конецут, утишла на колибата кăде момата. Момата затворила вратта. Самовилта ú рекла: "Пушти си прăстот низ прозорецут!" Момата си гу пуштила. Самовилта и клаве един прăстен и умире момата* [V,PM,269]; ~ *и дéтто зă-еднá нăдéл'а врéме, о-искáрувăт ут-кóжта: сă-истинчúла та-кóжа уткýчишкăта пéпăл. И излéве нăпрăзóрăцо, пумúнувăт нéкуј дéца, им-вéле: "Слушáјте дéца, удéјте дăму-кáжте нă-цáро: дóктуро гу изл'ăкувáл дéтто"* [ПД,149].

прǫзóрче n, dem., в. прозорец ~ *му вéле пéтјут* (погрешно пишува: 'нǫпéтјут'): *"Јáс мóжăм дǫ-нǫпрáвăм една палáта кáква сáкăм, су-тóлкăву прǫзóрче, су-тóлкăва дýпка"* [БМ(В),195]; ~ *вúкǫ: "Прéку џáмчитǫ, вúкǫ, прéку прǫзóрчитǫ влéзе, вúка, едúн гăлǫп и-ми-сéднǫ нǫ-рáмǫтǫ, пǫпрáвǫ нǫдéснǫтǫ рáмǫ дáже, вúкǫ, и-ác, óп! дǫ-гǫ-фáтǫ и-óн си-лéтнǫ, искǫчи ǫд-прǫзóрецо"* [ЛС(К)111] – веќе истакнавме дека гл. **искочи** 'излезе' го немаме сретнато во материјалите што ги користиме; ~ *ка-са-разбудúл пýле – жéна нéма. Са-пуштúл пу-зéмја дǫ-лóва, дǫпáла. Нéма. Пу-нéго дé-бре, дé-бре, пре крáја и-фтáса и тáм ќи-ј-пупрéче. И тóгăш му-вéле: "А јде, ти прáви-а палáтта су-аднатóлкăва прузóрче"* [БМ(В),196] – очигледен пример дека категоријата род во долновардарските говори е сериозно засегнат: **су-аднатóлкăва прузóрче.**

прóјде pf 'замине, отиде' ~ *Стójна бăли крáј Вǫрдáре,[Вáрдǫр дójде, прójде,] јǫдзé Стójнǫ нǫдóлу,[нǫдóлу кăндă р'ăкǫтǫ,[чǫбáн пáсе стáдǫтǫ,[тéшкǫ стáдǫ белúцкǫ,[Стójнǫ му велú-гǫóри:[– "Јój Чǫбáнче, хајвáнче?[Извǫди мóмǫ óд бăл Вáрдǫр,[Јǫднéси ја у дǫмá ú"* [ПсС(З),75].

прójма f 'пладне' ~ *на прójма за пýсна óлувéту да пладн'áт* [MS,-t,65].

прокефалциа m 'во свадбениот церемонијал учествуваат две деца кои што најавуваат дека ќе се оди по невеста; нив невестата ги дарува со перници (оттаму и називот)' ~ *така отварјат удајата, влеват тиа двете деца. Нивјастата им бакнува ранците хем и дарува двете по една перница. Тиа двете деца са именуват прокефалции* [V,PM,249]; Романски со право истакнува дека се работи за превид во именувањето: **прокефалциа**, бидејќи називот е изведен од **проскефало** (= перница), па оттаму и заглавниот збор треба да гласи: **проскефалциа.**

прóкиш m 'само од себе потквасено млеко, без да му се стави маја' [ПК,2(89)].

проклéт* adj 'кога некој е проколнат, кога е под клетва' ~ *дójранските мóми крéхто се-смéјат,[крéхто се-смéјат и на-Гóлаш дýмат: "Оj ти Гóлаш, Гóлаш, плáнино проклéта,[во тéбека Гóлаш трéва до-раменá,[трéва до раменá,[крăфје до-колéна* [ПК,2(89)]; ~ *проклéти нúа човéци, штоту крадáт или земýват чýз хák* [V,PM,28]; клетви: **коранут да ти е пруклет** (= да немаш среќа во семејството и во поколението) [ТГ,320]; **уу-у, пруклéто дă-си, кáк сă-зăвăрниш дóма, кá ќи-гувóриш змúј и гýштăре уд-ýстта дă-ти пáѓат** (= со овие зборови бабата го проколнала девојчето оти не ѝ дало вода да се напие).

проклăнан adj 'тој врз кого е фрлена клетва' – народот верува дека е **проклăнана** онаа куќа во која не влегуваат ластовички и преку која не летат штркови, оттаму и изреката: **"Куќа биз ластавички, куќа биз здраве"**, а ако дојдат нови ластовички, тие што не биле минатата година, се верува дека ќе им дојде нова среќа: *"Нови ластавички, нов касмет"* [ТГ,386]; в. **прикăлнат.**

прокопиа f 'среќа' ~ *царјут, как гу виде така пожален, фати да му вели: "ади, зетју, немој имаш гајле! Тинака не помниш, каков татку имаши, ама сос твојта прокопиа за три или четри години си добил сос кила алтăни"* [V,PM,51].

прóкóпса pf 1. 'успее (во нешто), се усреќи' ~ *тój ја гóни: "мáн' ми сă утýк! т'éс м'ą настúсаха да с'ă тój за м'ą прóкóпса!"* (иронично) [MS,t,37]; ~ *но тинака некоја богатска мома да не земиш, туку брат ти, што има една хизмикáрка, она да га земиш, ча она има кăсмет... ама за твој кăсмет аку купиш, да знаиш, ча нема да прокопсаш* [V,PM,85] – остатоците од падежниот систем кај заменките во овие говори не функционираат; сп. веќе споменатата употреба на номинатив **она** наместо формата за прав предмет 'неа': **има една хизмикáрка, она да га земиш** (м. 'неа да ја земиш'); ~ *ала татко и ја прибера, ја спанди, вел'ајке: "калек ки дојди на кавгата с мене и јаз да прокопсам"* [V,PM,159] – во ирониј; и: **прикóпши:** ~ *господáро му вéли: "немój јáзăк чúниш на тúа дéца, л'у éла јáзе да ти дáм харчлăк за душáта ми, да гу пýшташ товá по-голéмото дéте нá голéмите сколúи, да прикóпши"* [V,PM,149]; **2.** 'одгледа, исчува' ~ *чорбаџúата кату са вăрнаши от хаџилăкот, конáк чинú нá чобáнските кăшти, гу видé момчéту да е млóгу прокóпсану, ги пита на чобáните и му вéли: :"господáри, вáшо и товá дјáте?" И óни му вел'ám: "товá дјáте, хаџúа, нé и нáш, ... гу земáхми и нúја гу прокопсáхми"* [V,PM,146] – нерегуларност во родовите опозиции: **товá дјáте,...нé и нáш.**

прокопсан adj 'успешен, добар' ~ *за вилеетут пари на можиши да артиса да пусни и ниту можиши на вилеет да иди, кату другите мајстори. Жената му беши прокопсана и родила едно момче, гу нарасла и гу пушташи на скол'у-ту да са учи* [V,PM,86]; ~ *чорбаџúата ... гу видé момчéту да е млóгу прокóпсану, ги пита на чобáните и му вéли: "господáри, вáшо и товá дјáте?" И óни му вел'ám: "товá дјáте, хаџúа, нé и нáш"* [V,PM,146] – присуство на сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење наместо 'дека': **гу видé момчéту да е млóгу прокóпсану** – за ова поопширно во граматичкиот дел.

прокопсова* impf, в. **прóкóпса** ~ *еден ден кату ходиши на нивата, излези кăсметјут му прет негу и му вели: "господине, што така са мăчиш напразно? Не гледаш ли, ча не прокопсоваш?" И тојна(ка) отговори: "што да чинам?" Пак кăсметјут му вели: "да идиш да земиш едно вреке и тука да дојдиш"* [V,PM,82-83].

прóлет f 'годишно време што доаѓа по зимата (од март до мај)' ~ *да ми дунéсиш два клáса жúту, и јáс да знájам, кóга е прóлет* [ME(P),94]; ~ *прăкăрáме тáа зúма тáм, вúкме: "Нă прóл'ăт ќи-с-јóдме, ќи-ш-јóдме, сă-стóпле, кáк дé-ј ќи-с-пудрéде". И тăкá, тăкá, устăнáме тáм* [ПК,2-(Мор–219)]; ~ *кăде-нáска двá-пăти и-стрúжăме. Пăрвăта вăлна а-вúкăме* **стáра вăлна**, *сéга прóл'ăтта шо-ки-сă-стрúжат, а втóрăта пă, éсăнта стрúжăна, та: ја-вúкăме* **јáрина** [ПД,157]; ~ *цúнка е пúле зúмăта шо вúке:* **цúн, цúн, цúн**. *Знám от дрýјсте ú вúкăт* **сúпка**. *Сúвичка-ј, а тýк úма бéл гердáн. Обично зúмăта* **цúн-цúн**, *а сéга нă прóл'ăтта* **цú-цú** [ПД,126]; ~ *тáа зúма ни-дăвáа јăдéне, нă-шлéн п-áдно кúло лéп ни-дáвше цáро уф-Сáфја ká бúме. Уф-аднá стáја шéс фăмúли сéдăхме. Нóго нăрóт. Тáм бaгáхчто, кут нéкуј цúгăне кák сă. Ти ќи-сéдиш тáм нă-тó кóше, јáс тáм, тó тáм. Шéс кăшти сме сидéли, шéс фăмúли. На-Питрóвдин нéли бигáме и дујдé*

пр̀олит [ПК,2(Мор–219)].

пр̀олитин* adj 'нешто што се однесува на пролет' ~ *И тр̥гá рéкал óти: "Не-милýвам дa-живéам, нa-Гóспо, ќи-ми-нaпрáји птúца, не-милýвам живóт вéчи. Кáде-е брáт-ми, тáм и áс". И зaтвá вúкa "т'ухх"* (име на птица), *знáчи пo-нáши: "т'ух" се-вúкa: "Штó нaпрáјax". И зaтвá вúкa* (птицата), *тój пр̀олитнo вр'á-ми вúкa сáмo* [ЛС(К),116].

пр̥мéн'ува (си) impf 'се дотерува', **в. примени (си)** [ЛС(К),94].

прóминант* adj 'тој на кого му поминало времето' (во случајот за склучување брак) ~ *и на нос цар имаши до три дивојки харни. Едната, веки нај-гол'амата, прóминанта и била, а средната и била токму на временто и, и нај-малката и она дошла за армасувани* [V,PM,159].

промăсти pf 'изместu нешто од едно на друго место' ~ *змиáта му сă примолила да идат зайдно в ăднă горă, от там да му набăрă јаковитă билкă и за сăвдă. Змиáтă набрăла билки и му дала, като му казала, чи ăднáтă ă за јакост, и кога ă носи, ќу можјă цалă планинă да тарколи и промăсти* [V,PM,289].

Пропаст top. 'дол' (Ловча, Драмско), сп. стсл. **пропасть**, според Иванов во говорот апелативот е исчезнат [ЈИ,Ми...,178].

пропрјант* adj 'стои допрен до нешто стабилно' ~ *и му вели лудојут на умовитојут: "јазе, брате, ја умух на мајка главата". Тогас умовитојут познал, ча ја попари тој мајка му. Станаха оттамо и двáта, отúдоха у дома. Га гленда умовитојут, што да види? Мајка му умрјанта на фтисот пропрјанта* [V,PM, 229].

пр̥пýшти* pf 'изостави' ~ *трéти пăт óдат. А нa-нúф ни-се-сăн'ал, квá билú г̥-дáли óште, тýкa пр̥пýштax, нa-брáтó, нa-г̥л'áмј̥o и-нa-дрýгј̥o, трéта, четвăртa вéчaр и-тaкá нa-тáму* [ЛС(К),113].

прос(т)* adj 1.'необразован, односно малку образован човек' ~ *пáк госпoдáро му вéли: "áми на кој скол'у ги пýшташ?" Бахчеванџúјата му вéли: "ej ги ти, господáр мój, ги пýштам такá на прóсти учúтели да си наýчат мáлко"* [V,PM,149]; ~ *му вéл'ат: "амáн брáте, ти са мóлими да ни кáжиш едúн лáф! Ету цáрјут сáка от нáс да му нájдими каршилăкот: едúн човéк да рабóти по шејсéт пáри на дéн, вéтко бóрч да плáшта и кăштата да си глéда" А ргáтино му вéли: "не знáм јáзе нúштy, брáтќа мóи, јáзе сáм едúн прóст човéк"* [V,PM,118]; ~ *санким ти не знаиш! Сакиш сус нас, прости л'уѓе пеза да са бијиш* – така му одговарале селаните на Ст. Тановиќ кога собирал материјал (фолклорен, дијалектен) во Гевгелиско [ТГ,2]; 2. 'неснаодлив' ~ *"Е, е, ми а ój, áс си-ј-нăлувúх уд-ѓóл'o. Тú си, рéкла, пó-јáк, ýтре к̀-óјме и тú ќи-нăлóвиш". И тóо, нéли лисúцта пóúтра а óн пó-прóс, óн зúме адна вăрчва, óна адна лéјкичка, ќи-флéзат ф-ѓóл'o, ќи-нăлóват рúби* [ПК,2(224)]; 3. 'едноставен' ~ *глéде адúн гăрчки вујнúк стóн нă-пăто. Нúй óјме зă-Гăрцuја, мúслиме óти пáк е тýрцко, ќи-нéма грáјнца. "А, вúке, нúй уд-Гăрцте бéгиме, пá нă-Гăрцте ќ-óдиме". И дујдéме ду-нéго, зăпрéме. "Зăпрéјт кóл'те"; нé-чéс кóли тăкá, прóсти кóли, ус-двé тăркáла* [ПК, 2(220)]; 4. изр. **да не ти е просту мл'акуту** (= вид блага клетва) ~ *и пак отговóри стáрата на синá си, рéче му: "Чéдо, јас та сам бизáла*

и хра́нила, и ни штеш да ма ожéниш. И ако ни ма ожéниш да né ти е прóсту мл'ákуту, што тá сам бизáла" [V,PM,264]; варијанта: **ни́ту да ни ти е прóсту** ~ *адна стáра мáјка млóго, што не мóжеше ни́ту да хóди, ни́ту да глéда ут стáрус. И ре́че на синá си: "Си́нку, ни́ту да ни ти́ е прóсту, аку ни ма ожéниш"* [V,PM,262]; сп. **ус-прóсти ра́ци** 'се кажува за некој што не знае занает' ~ *ве́ле нă- стáрио: "Шó ки-ми-că, ве́ле, ти: пăрú?, дáј, ве́ле, нéкуј динáр кóлко пу-пăто дă-нă-устáнум глáдăн, дă, дéка ки-мă-нóсе Гóспо, јáс тáм ки-живе́м. Јáс, ве́ле, нéмум зăна́т, ки-печáл'ум ус-прóсти ра́ци и ки-зи́м цáрскăта мóма?"* [ПД,146].

прóс'ạк (и: **просик**) m 1.'човек што проси, што бара милостина' ~ *му вили́ на кш'énудóхину: "ш'тó ч'ув'ăк и тóс, ш'ту киманúса?" – "иди́н н'ăм прóс'ạк"* [MS,t,29]; ~ *един сувариа го и познал н'амојут, му вели на пашата: "ефендим, тос и н'амојут просик". Викнаха тамо просицкиот иснаф, ги питат просицету за н'амојут* [V,PM,178]; ~ *му вил'áт: "иди́н прóс'ạк и́ш'ти, да т'ạ ви́ди, л'ák да ти дад'é"* [MSt,24]; ~ *пóситн'ạ пруминá и иди́н прóс'ạк ... т'á му вили́: "ми ги ни дáваш' тфójт'ạ рýби и на м'éн'ạ"* [MS,t,23] – посебност во редот на зборовите: заменските форми и глаголот се одделени со негацијата: **вили́: "ми ги ни дáваш' тфójт'ạ рýби"**; ~ *утúва иди́н д'ăду на гул'ámајут брáт прóсјак* [MS,t,80]; ~ *хóж'да д'ăдуту на мáлкајут брáт на пóртата прóсјак* [MS,t,80]; ~ *"за ш'étати пу сукáциту, катý прóсјац'ету ут кăш'та на кăш'та!"* [MS,t,84]; ~ *татковото му имáни около две-три годúна гу продадé, гу изјáди сос побрáтимиту му и сос посестримки́те; тој останá кату прóсик гол* [V,PM,7]; 2. изр.: **сă-вóдат куту прóхци (= постојано се заедно)** ~ *сă-зăвудéли куту прóхци, já ти-ј úдат, умрéла сум зă-нúхка* **[ПК2(196)]; куту прóсик за стáп: а.** 'кога некој по секоја цена сака да зачува нешто' ~ *ká céj фатúл, алúс прóсик зă-стáп; б.* 'настојување да се задржи нечија наклоност, обично на посилниот' [ПК,2-(169)]; клетва: **просјаци да водиш,** односно: **просјаци да раниш (=** семејството да ти се состои од просјаци) **[ТГ,319]**.

Прос'ачен top. 'поголемо село во околината на Драма', сп. *просек* 'пресечено место', стсл. **просѣкъ** [ЈИ,Ми...,179].

прóс'ạцки* adj 'нешто што упатува на просјак, просјачки' ~ *сă убл'ákува т'á у прóс'ạцкит'ạ рýби и трăгна пу пăнт' да úди* [MS-t,23]; ~ *усăмна хýвав'ạ, стáна мумáта ут кампúната, ш'ту бúш'и сăс прóс'ạцкит'ạ рýби* [MSt,24]; ~ *един сувариа го и познал н'амојут, му вели на пашата: "ефендим, тос и н'амојут просик". Викнаха тамо просицкиот иснаф, ги питат просицету за н'амојут* [V,PM,178].

прóсе (и: **проси**) impf 1.'кога некој моли на улица да му дадат милостиња (обично **со испружена рака)**' [ПД(Фур)]; ~ *Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката, да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от. Да му ричé на нéго: Оди си, мúј си. Кумшúити нéгови, и дрýзи шо гу знáја пóскоро óти бéши слéп, вéлеа: Нé и вóа шо сéдиши да прóсиши?* [MV(K),258]; ~ *по дно времја имало еден просек, ката ден по чаршиата сос лирата*

му свириши и просиши [V,PM,**196**]; *~ и ѓа́вуло о́де на-че́шмѐта, се́лцки че́шми не́ли и́ма. Ба́бѐта о́де да-с-нѐпи́ во́да уд-че́шмѐта, ус-пѐлѐн пръга́ч ле́п – кума́те. И-ве́ле: "Е, дѐ-тѐ-фу́кне, о́j ти про́си кума́те, а ја́ тво́jо мѐш две́ ли́ри ми-дѐде́, скрија́л-ej ут-те́бе"* [ПД(144)]; *~ сетни тја што да прави? Фатила да проси от порта на порта, и така отиде на царјувата порта и стојала вазиден. Тамо ја виде царицата таквас мундра, што стојаши в портите* [V,PM,**209**]; *~ и тојнака, кату чу така, стана оно час и фатил от селу на селу да проси и просејке-просејке отиде на вилеетут* [V,PM,**87**]; **2.** 'се моли на Бога' *~ и така́ Го́спот го милу́ваши, и кога́ да про́сиши не́што от Бо́га, му да́ваши* [V,PM,**16**]; **3.** 'бара' *~ по дно време еден цар имал стребрjан тас; л'у да го лизноваши тасот, што да и просил от негу, му и доневал. Така на голем ихтибар гу имал тасот* [V,PM,**236**]; *~ она му каза: "ходи на морету! тамо е моја мајка. Да викниш три патја Богородица, а от морето што излези еден цѐрѐн арапин с едено му дудак (усна) на морету, едено у на небето; а от него да просиш 40 јајца с по еден зајк нетре"* [V,PM,**243**]; **4.** 'стројува, уговара свршувачка' *~ имал дете за женидба, и пуснал просинити ... те, кату отидоха, да ја просат, и кату видоха таквии чудби от момата, забравиха бил'ам хич да кажат* [V,PM,**219**]; *~ има́ш'и иди́н паш'а́ ина́ мо́ма ху́бава; ино́ сирума́ш'ку д'ѐ́т'ѧ ја и зал'у́б'ѧл и ути́ди да ја про́си* [V,PM,18]; *~ за пусни јунакот просинити да му ја просат девојката не само еднош, туку млого пѐти. И веки от млого просини за мо ја дадат, зашто една девојка, ако ја не просат млого и заеднош да ја дадат, онаја девојка нема ихтибар* [V,PM,245]. Сп. уште: *~ му вили́ ца́рува́та мо́ма пѐк: "с'ѐ́ ја́з за пу́снам прусина́ри, да т'ѧ про́с'ам; ти да ни канди́саш'"* [MSt,28]; *~ пујно́ вр'ѐ́м'ѧ има́ш'и иди́н паш'а́ ина́ мо́ма ху́бава; ино́ сирума́ш'ку д'ѐ́т'ѧ ја и зал'у́б'ѧл и ути́ди да ја про́си* [MS,t,54].

просештими adv 'просејќи', в. **просе (проси)** *~ рекле: "Ад да са чиниме просјаци, просештими са по куките, ки а најдиме!" Просештими са отишле на царувата куќа. Па на сестра им и́ са добило дете* [V,PM,270].

просин adj 'нешто што се однесува на **просо**' *~ тоги Април му риче: "Ки ти чинум еден дослук, ке ти дадум едно ново семе от жито да го сеиш, да да чиниш ного жито". Му даде просино семе; ка го сеа офчарут, са чини едно просо за памет* [V,PM,294].

просини n 'чинот кога кај девојката е дојден стројник со порака од родителите на младичот младите да се свршат' *~ как за си л'убјат јунак и девојка, за пусни јунакот просинити да му ја просат девојката не само еднош, туку млого пѐти. И веки от млого просини за мо ја дадат* [V,PM,245].

про́синка f 'жена што проси', в. **про́с'ѧк** [MS,s,90].

просинити pl (в.: **прусинарин** m)* 'стројници, тие што уговараат свршувачка' *~ имал дете за женидба, и пуснал просинити ... те, кату отидоха, да ја просат, и кату видоха таквии чудби от момата, забравиха бил'ам хич да кажат* [V,PM,219]; *~ как*

за си л'убјат јунак и дивојка, за пусни јунакот просинити да му ја просат дивојката не само еднош, туку млого пăти. И веки от млого просини за мо ја дадат [V,PM,245]; *~ немаши веки рахат од просинити (стројници), кладе тил'ал по сичката му земја да вика да си собрат сичките јунаци, ча царјут чини една кал'а меѓу една вода: кој јунак ке скокни кал'ата, на негу ке да даде нај-гол'амата му керка* [V,PM,61] – предлогот **меѓу** се јавува во необична констелација: **една кал'а меѓу една вода,** веројатно поради аргументот дека водата (реката) има два брега.

про́ск'ёфал m 'мала, полнета постилка врз која си ја ставаме главата кога спиеме, перница' *~ му дăдуха про́ск'ёфал да сёдни; му р'ёч'и д'ăт'ạнту: "и́мам вăлна на ганsо́т!"* [MS,t,78]; и: **прускёфал** *~ но́с бо́лнију си з'ё иди́н ка́мин', си кла́ј прускёфал на главáта; спáха но́с в'ёч'ер та́м* [MSt,46]; *~ ста́нува ж'ината́-му, клáва иди́н прускёфал до́л јурга́н'у, гу пукри́ва дур го́р'ạ* [MS,t,13].

проскомоди́а* f 'дел од црквата, поточно од олтарот' *~ и сăти л'у́ди пáк сă мо́лиа на Бо́га на́двор на саáтут на тимнјáн шо испáги. Ету му си кажá Ангелут крă нёгу Господи́нцкут, шо сто́иши уф дёсну уф валтáрут на проскомодúата. Да ка гу видé Профúтин Заарúн сă путрисé и сă уплашú* [MV(K),294]; *~ му дујдé врéмито да флéзи уф-проскомодúата катý кáк имáл нáкри Бóга, на саáтут на проскомодúата, са угудú да тимња тúса, ка флéгạл на Господúново валтáр* [MV321].

про́со n, bot. Panicum miliaceum 'земјоделска култура од родот на житариците, има округли мали зрна' *~ Дéтто аднó врáпче стăнýве, литнýве, óде нă-цáро нă-пулúцта зăстáнуве, сă-струýве адна кúтка, ама кúтка дă-нé а-фáтиш уфрăкта. Сă-струýве адно прóсо. Утпрóсто сă-струýве адна квáчка* [ПК,2(Ним–264); *~ и дјáдотó му кáзал: "Да са вăрнеш, сúнко, да му потéраш пет кóн'а натовáрени: едúн сос пченúца товáрен, дрýк сос мéт и едúн сос прóсо, и едúн на тéбја, дрýгиа за невјáстата"* [V,PM,258]; *~ еден ден са субрале сите жита. И дудека са фал'аа сите заедно,... белото просо пак са тракалише на наќи на ваќи, и ка му са бактиса слушаќи, ... и им рече: "Мулчејте, мулчејте, ајнаци ценабетлер! Трабуве една гудина чувек да чека, па така да му дајте леб. Ка ки ва пуштат за леб да донесте, една гудина трабуве да пумине па така да дојдите! Ама јас! – За 90 дена никнувум, израстувум и леб донесувум". И чиницта и ичуменут и ржта, ка чујаа вија лакрдији, толко са устрамија, дури на среди пукнаа уд мăка"* [ТГ,343]; спроти празникот *Мартинци* има обичај домаќинката да земе и да стави во *ирамот* (волнена престилка) бело просо, не гледајќи колку ќе земе и со него *прасејве* (растура, фрла) околу куќата, зборувајќи: *"Кога душмајне воја просо ду зрно ки гу суберат, тоги и нашут касмет да гу праземат!"* [ТГ,16].

простéни* n 'прошка' *~ рéкạл на нúх: Шо такá бéши писáно, и такá му бúло да сă мăчи Христос, и да ужúвéи ут умрéш на трúта дéна, и да си прикáжи на нéгувуто úми пукајáчката и простéнио за грéхови на сăто инсáн* [MV(K),335].

прости (и: **прусти́**) pf **1.** 'кога ќе престане да се лути за некоја навреда, односно

да бара одмазда' ~ *ка́жи ми, ве́ле, си́ну ка́жи ми![ти но́гу гре́ува и́миш[бел'ќи ма́јка ќи ти-ј про́сте* [ME-(P)101]; ~ *му са поклони́ на мӑ́жо и́, да га про́сти зарди́ гну́сните лакарди́и* [V,PM,16]; ~ *чини еден поклон на владиката и му вели: "да ми простиш, владика мој, ету сега ти прикажувам за твоите карагроши"* [V,PM,40]; ~ *ма́тку м'ą има́ш'и пукална́нт, да би́х ста́нал магя́р'ą, с'ӑ́ м'ą прусти́ ма́тку* [MS,t,55]; ~ *"да зна́ш', ч'ą ти сӑ прусти́ха гр'ӑ́хуве́ту, да гл'е́даш' да ни сто́риш' дру́ги гр'ӑ́хуви!"* [MS,t,44]; ~ *с'ӑ́ јаз за т'ą ку́п'ą па́к ама́ т'ą ни пу́ш'там в'е́јки и да т'ą прусти́ ма́тку-ти* [MS,t,55]; ~ *му пиша книга молена: "или кабаатот да ми простиш или глоба ки ни глобиш". Он му риче: "Ни кабаатот ти простам, ни глоба ти глобам"* [MC(B),93] – во контекстот имаме уште една потврда за употребата на перфективниот презент во овие говори: **ни кабаатот ти простам, ни глоба ти глобам (м. '... простувам')**; **2.** 'престане да бара да му се врати долгот' ~ *он не́ма дӑ-ти-ј вӑ́рне пари́те, зӑто́о по́а́рно ти да-му-про́стиш бо́рцут...* [ПК(Гър)]; **3.** 'ослободи некого, дозволи да замине' ~ *пак онаја вели: "да везми мајка му девет мјахови мет благ, да турни по пантјут от дома му дур тука, можи тогас и ниа да му простиме да си пои"* [V,PM,228]; **4. – (сӑ)** 'се збогува, се поздрави' ~ *пусе́стримте ќа а но́сӑт во́нка да сӑ пруштáве. Пе́ąт: отдили се мо́ма,[уд ма́јка ут ма́тко,[уд бра́тја ут се́стри,[и уд ро́д-руднúна. Ќа а ка́чӑт на ко́јнут, ќа а иска́рąт ут се́лто нӑво́нка, ќи сӑ про́сте ус ма́ткуто, ус ма́јкąта* **[ИГ,117]**; ~ *и то́ј оти́де, са прости сос си́чките гражда́ни и така́ кини́са да и́ди на господа́ро му* [V,PM,22]; ~ *кату свӑрши татко му порӑката, са прости сос сичките приатели и со́с домашните си, придаде́ си душата на Бога* [V,PM,7]; ~ *тога́с тој стана пра́в, са поклони́ на господа́ро му и са прости сос не́гу* [V,PM,15]; ~ *и кога́ излезе́ от гими́ата, мло́гу си нажали́ гимиџи́ата за негу, си прости́ха два́та* [V,PM,23]; ~ *џифаирџи́ата и́маши еди́н ха́рин таибие́т: л'у кога́ да ти́ваши на н'а́која трӑговúа, ки си про́стиши сос тајфа́та му* [V,PM,26]; ~ *бела Јана ф-цркви леже,[ја цал'ват род руднина,[род руднина и кумшији,[ја цал'ват, се прустуват,[ред си чеке млади Стујан,[ред си чеке да-а цал'уве,[да цал'уве, да са просте,[не му дават нејни браття* [ТГ,202]; **5.** изр.: **Го́спут да гу про́сте** (= израз со кој се обраќаме кон Бога со молба да има милост кон умрениот) ~ *уф-цр̆кваша шо пе́ат, сѐ зна́м. За пиша́јне не́што – нӑ мо́жум. Го́спут да гу про́сте, ќи ре́чше: "ја́с не́ зна́м, ба́ӑпта а пита́јте, о́на сѐ зна́е"* [ИГ,119]; **за Бо́г дӑ про́сте** (= кога се врши некоја работа без пари) ~ *не́ма дӑ рӑбо́тум зӑ-Бо́г дӑ-про́сте* [ПК,2(165)], односно: **ко́лку зӑ-Бо́г дӑ-про́сте** (= се кажува за нешто во многу мала количина) [ПК,2(170)]; **дӑ-про́јстте** (служи да се изрази извинување) ~ *ре́кӑл нӑ-же́нӑ-мо: "Же́но, тӑка́-ј тӑка́, ад- но де́те сӑ-пруда́ве уф-едико́ј-си гра́т, ќ-о́м а́с ко-зи́м, нӑ-на́с тӑкво́ де́те ни-тре́бе дӑ-н-чи́сте, дӑ-про́јсте ну́жнико"* [ПК,2(Ним–271)]; ~ *гунӑјде́л и-тӑка́ сӑ-нӑбута́л кӑде-не́го*

дă-ви́де шо ин-пра́ве нă-кóјсте. Бáш тóгăј гу-зăсвирáл óн свирóло, а пóпо дă-прóстте, уддéл пу-нýжда и-пучнáл нă-гóл гăс дă-скóке [ПД,-162]; в. **пруш'тáва**.

прóстичка adj, f 'едноставна' ~ *и пóпо бáш тóгај: бáп áјн дикéл', гутéпе и удéре, тăкá. "Пупăдúо, излéз ти-нóсум кýрк, кýрк!" И пупăдúта рáдусна, ú напрăвúли кýрк ут тóо вăлк. Прóстичка-ј, де* (се однесува на приказната) [ПК,2(225)].

простре* pf 'подаде, испружи (рака)' ~ *гу виде царјут гăлăбот, познал, ча има писмо, заедноч прострја рăката, гу фати гăлăбот* [V,PM,-63]; ~ *и заеднóч кáк проминá отдóл, простр'а рăкáта му, искинá едúн дал сóс дéсет јáбăлки и едúн дизгúн удрú на кóн'ут, побегнá* [V,PM,113]; ~ *на една страшна гора му беха изл'али едни харамие: сакаха да му земат парите. Кату прострјаха рăнците да го фатјат, на харамиите му беха сăхнали рăнците* [V,PM,180]; ~ *излезоха три змии, които беха братучети сос она змиа, и му вел'ат: "дај ни рăката ти тука!" И тојнака просрја рăката му на них, и му пл'унаха и му рекоха, да лижни пл'унката* [V,PM,81]; в. **пруструре**.

прóструм adv 'распослано' ~ *и тá вúке ки-сạ-испúка сăта најс-вéјкте и ќи-си-извúе кужýрци и пуидná нидéл'а ќи-а-рạстрисýвиш вéјкта-бýбăта ки-си-ј-наклáвиш у-идна удáја на-прóструм, тúе пóлни кужýрци зạ-милúна. Е, тăкá кужýрци ќи-си-ј-нạстáвиш тáмка у идната сóба* [БМ(Сар)201] – поради технички неможности билабијалното **л** во мегленскиот говор (пр. во adj. **пóлн**) не е одбележано.

прóстум adv 'исправено' ~ *Исус пак сă навидé дóло, да су прăстут си пúсаши на зéмнјата. Ка си чикáле вúки шо му пúтаа на нéгу, си застанá* (пишува 'растана' – евидентно печатна грешка) *прóстум, и ричé на нúх: Кój ут вáс нéма грéх, тóа нéка фăрли кáмин нáпри наврạс нéа* [MV(K),316].

прóт m 'прв, одговорен' ~ *тукý кój ут вáс сáка да си чúни гулéм на вáс, ки бúди на вáс измичúа, и кój ут вáс сáка да си чúни прóт, ки бúди на сăти измикáр* [MV(K),-286]; ~ *и как заседнá, а викáл на дванáдесет, и вéли на нúх: Кój сáка да бúди прóт и пóгулéм, ки бúди ут сăти пóмалéчок, и на сăти измикáр. И си а зéл дéти, гу клáл уфстрéт на нúх, и му гушнáл* [MV(K),303] – проширена употреба на зам. форма за дативен предмет **му** во акузативни конструкции: **гу клáл уфстрéт на нúх и му гушнáл** (м. 'го гушнал'); (сп. **прóт-ипургó**, **прот-удрак**, **прот-умастур**).

прóтипургó* m 'одговорен на министерскиот совет' ~ *"ут н'éгу сăбéп – вилú – да калéсам прóтипургúту, дшикит'éту"* [MS,t,12].

протудрак m 'главен, прв ѓавол' ~ *тиа били неговите наречници. Му вел'ат: "синку, дека ке да идиш?" И тојнака им каза правина. Тогас тенака му рекоха: "ади иди, немој ти е страх! Кога протудраку ки спие, тинака да идиш от гн'аздата да открадиш гăлăбите и заедноч да побегниш!"* [V,PM,74]; ~ *ајде пак царјут му вели на Мајдона: "Мајдон, от тебика сакам да идиш, от протудраку кон'ут да ми гу докараш! Аку не, главата ти земувам!"* [V,PM,74].

протудраков adj, в. **протудрак** ~ *тенака му рекоха: "Кога протудраку*

ки спие, тинака да идиш от гн'аздата да открадиш гăлăбите и заедноч да побегниш!" Тојнака, кату чу така, праве отиде на протудраков конак, са скрил и, кога заспал, отиде Мајдон, открade гăлăбите фрет, без да познај никој от протудраков аскер [V,PM,74]; *~ кату чу така Мајдон, отиде на пазаришетту, купи свингер и отиде аф протудракувата тавлахана, му здигна на кон'ут ногите, му тури свингерут, гу вјахна* [V,PM,74].

прóтумáстур m 'голем мајстор' *~ пујнó врăмą имáш'и идúн мáстур, прóтумáстур б'ăш'и* [MS,t,18].

профтаса pf 'пристигна на време, кога треба' [BV,136].

прóцип' m 'мал отвор, процеп' (на sид, на дрво и сл.) [MS,s,89].

прочита pf 'со погледот и други центри (од мозокот) ја прими содржината од напишаното' *~ цáрјут кату прочита писмото, фати да плаче, ама колај немаши; туку заедноч прати двамина л'уди негови, които беха млогу јаки и марифетлии млогу* [V,PM,63]; и: **прочéте*** *~ тąпúątą унéгǫ. Сéą, óди нą-кąпитąно, вúкą: "Еве ти тąпúјątą". –"Ами пąрú? Ас, вúкą, дв'á лúри ти дąдéх. Шó дą-прáјми!" –"Нé милýвąм, вúкą, ác бróт. Нé милýвąм и-пąрú. Твá пúсменцéтǫ, вúка, дá-ми-гǫ дąдéш, дą-гǫ-прǫчéтąм, шǫ-ти-гǫ-дáде гáздątą"* [ЛС(К),125]; односно: **пручăтé*** *~ нą-рăкúте-му имáлу гул'áма книúгą и нą-книúгăтą билó нăпúсăну: "Кăтó пручăтéш тăс книúгą, já штą-стáнą и штą-сąóжăн'ą зą-тéб'ą". Чéлą Мąрýшкą трú днú и трú нăшти. Агá јąисчéлą, умр'áлијą мăш сą-сăжувúл и стáнал* [ВД(ГБ),330] – во контекстот среќаваме гл. л-форма, со значење на гл. придавка: **умр'áлијą** наместо 'умрениот'; уште: **пăрчéте*** *~ и о-пăрчéтуве пúсмуто жéна-му: кукóшка дă-зăкоóле, óфца дă-зăкóле, чúсти лéбуве, нéма шó* [ПД,158] – во зборoформата **пăрчéте** (<'прочете') групата **про-** се изменила во **пăр-** за да се постигне симетричност со честиот изговор на вокалното **р: ăр**, ваквата метатеза ја имаме констатирано и во групата **при-** (> пăр-): *на-куго пăркáжувум* (<прикажувам); односно **пре-** (> пăр-): *ас ки тă пăрчéкум* (<пречекам); *óн имáл пăрдéл'ăно* (< пределено) [ПД,159].

прочуе (са)* pf 'стана познат' *~ он са прочу на Цариграт, ча двájси гимúа имáни докарá* [V,PM,14]; *~ вечарта пил с нејă вино и, като штјал испијă виното, от устăтă му затичали алтанјă (жалтици), и сја чашата напăлнела* (погрешно пишува 'нанăлнела'). *Проч'уло сја дур на царја, та и неговăтă керкă поискала да идјă и утишла* [V,PM,285].

прóчут adj 'познат' *~ и, вăртéјки-си, гǫ згáзилą детéтǫ. Бéбąнцетǫ. А мą óнą шǫ-глéдą, дрýгątą зąспáлą тéшкǫ, ǫтúвą детéтǫ гǫ зéма, ą-мăртвǫтǫ гǫ-стáвą тáму... вúкą тóą-е нéјнǫ. "Нé!", тáа вúкą. "Móe-e!"... Нą-сăд, шó ќи-рéчи сăдǫ. Дǫ-Соломóн. Цáрǫ, тój е-мýдąр, тój е-прóчут дą-кáжими* [ЛС(К),110].

прошение n 'молба' *~ тја му искала нова кадилук, от де тја била, осем товара алтанјă и двесте души ојсќă. Царо благодарно приел това прошение и хи дал ферман, штото нова кадилук да је нихин... и јă испратил, да си иде на татковнинă си* [V,PM,282].

прошка f **1.** – празникот **прошка** (на *Виликóф зáпус)* кај православните христијани е најсвечаниот по Бо-

жи́к и Велигден. Тој ден скоро сите одат в црква. Штом ќе падне мрак започнуваат со посети. Кога ќе влезат во домот, ќе поздрават со *дубру вечар,* ќе седнат и откако ќе бидат почестени со ракија, слатко или алва ќе се кренат, ќе метанишат три пати, ќе му бакнат рака на домаќинот, односно на постарите од себе, и ќе речат: *"Чико (или дедо), прости ми ако сум ти згрешил, куту помалечук, куту аџамија и куту ка ни е адет!"* Потоа одговара тој од кого се бара проштевка: *"Прустено нек ти е и уд мене и уд Госпуд и на воја век и на тоја! И ти на мене прости ако сум ти згрешил"*. На тој начин сите *са пруштават* (сосед со соседот, роднина со роднините, брат со братот, синот со таткото и мајката, сестрите со братот, невестата со свекорот, со својот татко и со кумот, сите со свештеникот и со кметот) [ТГ,35]; **2.** изр. **земаха прошка** (= се опростија) ~ *кату чуха така господарите, си оплашиха, ча това, што сака џарјут не можи да биди. Как ги виде така џарјут, им рече ошти едноч: "сос џарјут виа не играјти, ча лошу ке да патимти!" Тогас господарите земаха прошка от џарјут и си отидоха на работата си* [V,PM,60].

прошта́ва* impf **1.**'опростува (пр. за сторена неправда, грешка и сл.)' ~ *ричé Го́спот: Аку пруштáвити на л'у́дити кабаáтут му на ни́х, и Тáтко му* (редакторот во фуснота ставил: 'татко ми') *шо и на нéбито ки и пруштáва на вáс; и аку не пруштáвати на л'у́дито кабаáтити на ни́х, ни́то Тáтко вáш ки ви прóсти вáши грéхови* [MV(K),-282]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчу́дите ло́шо уф сắрцити вáш. Шó-і́ пóкулáј да рéчам: ти и прустéни грéхови, и́ли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Си́н и́ма пувéл'а наврáс зéмн'ата да пруштава грехови* [MV(K),266]; и: **пруш'та́ ве** [MS,s,91]; ~ *да му са налути џáрут, да му дадé на џил'áтити, дýри да си плáти сáто бóрџот на нéго. Такá и Тáтко мój шо и на нéбито ки ви чини и на вáс, áку не пруштáвати сéкој на нéговóто брáт уф сắрџито вáша ни́н'о грéхови* [MV(K),268]; **2.** 'поздравува, изразува почит' ~ *когá чýха граждáните, ча тój ги утепá хајдýтите, нéмаха сóс кóја слáва да гу слáвјат и да прошта́ват тáтка му* [V,PM,22]; ~ *"тинака пак това што ми чини на менка, ки ти прошта́вам, дур дека сам жив"* [V,PM,33]; **3.** – **(сă)** 'се збогува' ~ *Ут ви́нџто ќи дáде прáвно на мóмчто, нáпкум на нивéстта. Нáпкум ќи гу прăфăрл'ăт ви́нто прáку нивéстта и прáку мóмчто. Пусéстримте ќаа нóсăт вóнка да сă пруштáве* [ИГ,117]; **4.** изр. **ќи-ма-пруштавате** 'се кажува кога некој се извинува' ~ *Сă-свăли́ло Тýнтăлчто, ги-збăрýве крýште, ги-турýвăт дúи уф-тóрбăта, нă-Тýнтăлчо гу-грăбнáла, гу-пуштúла уф-тóрбăта. Удúла, удúла ду-срéди пăт тá бáбăта, сјá ќи-мă-пруштáвите, ќи-клéкне сă-мóче* [ПК,2(253)].

проште́нка f 'проштавање' ~ *óн излезéл да-гóвóре тогај... нé-е прóс, учúл детéто. "За-пăрф пáт, иáко направúл н'áкоа гр'áшка, тóа, онóа, тр'áба да-му-се дáде проштéнка óти... úма мнóгу дóбри особúни... и тр'áба да-се-ослобóди"* [ЛС(К),126].

про́ш'финга m 'дојденец, доселеник во Грција од Мала Азија' [MS,s,90].

прте́че* (< 'претече') pf 'се појави течност (од некаде)' ~ *ґу́птино намéсто кáмaн искарáл еднó пáрче сúрне и гу-стиснáл. И уд-нé- го úстина прtичéла вóда. И змéо земáл едúн кáмaн, гу-стиснáл, тóа сa-направúл прáх* [ВГ(М),272].

пру́авлио* m 'градина, двор' ~ *Идúн д'éн' сă субираха ш'úч'кију аскéр ут Филипýпул на пруáвлиóту на цáр'у* [MS,t,58].

пруваґ́ја impf 'поминува' ~ *шо му вéл'е Мáрку на Јанкула:["триш блазé ти, брáто, су нивéста[су шен, брáто, госте причикýва[си смијáјки, брáто, и пруваґ́ја"* [МЕ-(Р),96].

прувал'е́н* adj **'кога на нешто има отворено дупка,** дупнат' ~ *"а будалá нив'ăсту, афý ни фарлúх на бăнч'фата, м'ą ни устáј, н'ăј прувал'éна"* [MS,t,68]; ~ *и-цáро кá-сă-рăзбýде ýтрăта дéн глéде сăрáјо прувáл'ăн,... А Арáпуто-па, ка-видéле тáм искóл'ăни тóлко л'ýґе, пăрвјо – дóл шо-бил – óдма сă-зăсýкăве, цéл'о: кăрвишта сă-улупóте и нă-цáро ричéл: "Ас ги-исклáх тýк"* [ПД,169]; ~ *нă* **трундúро** (дабово дрво, стои напречно на **курáбо,** углавено на чивии на горниот дел на страните) *úма прувáл'ăно дýпки, зúмăна-ј мéрка кóлко-ј ширóк курáбо дéка стóт чивýјте, нă-тú: чивýј флéвăт дýпките нă-трундúро; ут стрáнта нă курáбо úма двăнајсе нугáл'ки, уд дăбуво дăрво, дăбо пă трá: и шчúците дă сă уд дăб, пó-árни сă, пó трáт* [ПД,128].

прув'ắрува* impf 'кога некој почне да верува во нешто, поверува' ~ *т'é гу прув'ắрувáха* (= тие му поверуваа) [MS,s,91]; ~ *"сúга – му вилú – прув'ắрувах, ч'ą ж'ината-ми путáна-ј!"* [MS,t,71]; ~ *кугá му р'éкух: "ж'инатáти има ..." , тугáс прув'ắрува и ми дáди* [MS,t,73].

прувéре pf 'да види повторно нешто, да утврди' ~ *пóпут пáк óде, ą-пупăдúатą сă-ублéчăве пáк уф-бéлит фустáн. Он пáк пé: и уф-нéа глéа. Пáк утúшал дă-прувéре дáли-е нéăфта жéна* [ВГ(Бог),275]; ~ *гу-упúăвăт пóпут, гу-ублéчăвăт уф-ąрнăýтски рýби и гу-истрă-кáлăвăт* (пишува: 'испрăкáлăвăт' – печатна грешка) *уф-дóлут. Ут-кóа утризнéл, сă-глéде и мúсле: Бóже, дáли сăм-бúл јáс пóп! Оде кăдă-нéго дă-прувéре* [ВГ(Бог),275].

прувúкне pf 'викне силно' ~ *И чул'áкą са-приготвил зą-умирáчкą. Кáзăлхи дą-утрéби жúту дą-умéси хл'áп и дą-свáри фăсýл зă-прéкадą. Сúчку билó гутóу и тój утишéл зą-пуслéдăн пăт дą-си-види кăштăтą. В тузú врéме петăлą сą-прувикнáл: "Кóлку јą-зăвјáн нáшą ступáнин, шą-дą-умúрą зą-ăднă жéнă"* [ВД(ГБ),331]; в. **продвикне.**

прувóде* pf 'допрати' ~ *и, фатúле, му-а-дăдéле, и извинчáле кăту кáк нáште убичáи. Ќи-óăт ќи-а-прувóдăт сфатуштúнте дунéкăде, а дилéку и а-пруводúле ... и тóгăј му-рéкăл: "Дéду, ај, вăрнéјтсą, нúе мójмă да-си-óјмă сáмите!"* [БМ(В),194]; ~ *Ќи-трăгниа зă-кăдзéтут. Ќи-ă-прувóдиа тáтку-му, мájка-му и ќи-трăгниа нă-кăтзéтут дă-ă-нóсат* [ВЕв(Ил),306].

пругувуру́ва impf 'зборнува' ~ *сă-кăжýва нéм сéга. Оде нă-бáбăта му-вéле: "Вáка и вáка. Јáс сáкăм рăбóта", му-вéле пу-нéмцки. – "Е, дă-гу-зéвăме", рéкле бáбăта и дéуто. Вó нéм, нé пругувуру́ва úч* [ДК,128]; ~ *нă-трúте гудúни му кинисáла рăбóтта. Тó нéмјут прáве тáму идну-нúшту – пéт стутúни дă-јáдăт и дă-пúјăт; пéт*

стутúни дýши и дă-спúјат, ама нé пругувурýва [ДК,129].

прудáва* impf 1.'кога некој дава нешто, а во замена зема пари' ~ *му звáж'да прăстин'ут и ранч'úцит'ạ: "н'ăса у тójта ж'éна?" – тóс му вилú: "на пазáрут' прудạ́ват млóгу такфăс"* [MS,t,71]; ~ *бúш'и уч'ел кутý у А тина, сă бúш'и фáтил у идúн ч'урбаџ'úја да прудáва пуртукáла* [MS,t,26]; ~ *ги прудáва и камúлиту и си утфáра идúн дуґáн, ém бакалăк ém праматарлăк* [MS,t,14]; ~ *вúнуту, гу напулнувáми пу бăнч'фит'ạ ... да пúјми и да прудáвами* [MS,t,4]; ~ *да вéли идéн ут Ученúцити négови, Јуда..., тó шо ки гу прудусá: Зáшт'о вóа мúру né си прудавáл за трúста грóшови, и да му сă дáди на сиромáсити? Му ричé вóа лáф, né и шо си ýмиши гúа за сиромасити, тукý бéши крадáч* [MV(K),288]; ~ *му вилú: "гу ни прудáваш' ти тфój дуґáн' да гу кýп'а јáс"* [MS,t,27]; и: **продава** ~ *кату сед'áши на хáнот, едúн ден чý једúн тел'ál да продáва еднá кăшта, да га тéра трúста хил'áда грóша* [V,PM,15] – употреба на сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење, наместо 'дека': **чý једúн тел'ál да продáва еднá кăшта;** ~ *они му рекоха: "как го продаваш?" И тој им рече: "по една дамга ва удривам на ганзот"* [V,PM,160]; ~ *му вéле: "Сéга тú, ќи-субéриш тринда́фили лéпи, ќ-óдиш у-нă-цáро двóру, ќи-вúкниш: цфéќе прудáм! Цфéќе прудáм!" Е, вáа ќи-вéле: "Кóлку пáри?" Ќи-му-рéчиш: "Зă-идну-чúфт óчи". И óде тó прудáва* [ДК,121] – уште еден случај на употреба на придавката **леп** (= убав); во Гевгелиско е регистрирана формата **пурдаве:** ~ *ej, болин леже грејин Ил'о,[на мека пустел'а...[ej, дружијна гу чекат, Ил'о,[на Солун да јоде,[ох, на Солун да јоде, Ил'о,[жито да туваре...[ох, си киниса, грејин Ил'о,[сус кола да јоде,[ох, сус кола да јоде, џанум,[жито да пурдаве* [ТГ,38]; ~ *Катирина вино пурдавала,[на секуго вино не давала,[на терзији вино не давала,[оти биле они крадоконци – де!* [ТГ,-196]; – *сечко сече, марта дере, април носе кожи да пурдаве* [ТГ,7]; **2.** изр.: **нă-сливáр слúви нúм прудáви** (= не се обидувај да лажеш поискусен од тебе) [ПК,2(186)]; **прудáве чăлăме** (= се кажува за некој што сака да се фали, да се прави важен) ~ **тąкóф бúше и тáтку-му, нóго чăлăме прудáвше** [ПК,2(189)]; **прудаве крст** – *на празникут Вудици водата са крсте уф ректа.* Од црквата сите, заедно со попот и со икони одат на реката каде што попот чита и го фрла крстот во реката. Штом попот ќе го фрли крстот во реката, многу млади луѓе, онака облечени скокаат во реката и го барат крстот. Тој што ќе го најде крстот, се верува дека ќе биде многу среќен, потоа собира пари од луѓето *оти крстут са прудаве. Да го купиш крстот не ти е загубино. Госпуд ки ти даје повиќе* [ТГ,25].

прудóса pf 'измами, предаде' [MS,s,90]; ~ *на тóа врéми си суберýва Исус на дванáдесет Ученúци négуви, и фатú да и кажýва на нúх шо úма да му дójдат уф négу да тéгли: Ету шо си úдими уф И... , и Човéшноу Сúн ки прудóсат на Хахамúти и на Граматúцити, и ки му присăдат на négу за умрéни* [MV(K),285]; ~ *вó му рéкạл, су кăкфо умрéш ки прислáви на Бóга. И вó ка му рéкạл, вéли на négу: Иди пу мéн. Сă вăрнá Пéтро, глéда на Ученúќ шо милýваши Исус пу négу, шо лижá на вечéрата на*

гăрдити да ричé: Афéндо, кój ки ти прудóса? [MV(K),338]; ~ *да вéли идéн ут Ученúцити нéгови, Јуда..., тó шо ки гу прудусá: Зáшт'о вóа мúру нé си прудавáл за трúста грóшови, и да му сă дáди на сиромáсити? Му ричé вóа лáф, нé и шо си ýмиши гúа за сиромáсити, тукý бéши крадáч* [MV(K),288].

прудăвајнă n 'дава нешто и за тоа добива пари' ~ *аку видă субăштă оти некуј вагjă крумид или лук зă прудăвајнă и негу ки му гă делjă* [ME(P),87].

прудăлже* pf 'кога нешто не се прекинува' ~ *ми ричé: "Ojте нă-стó мéтри!" – пá, тáм úмише единдăп. Су-удéјнту нă-шéс мéтра ќина-клáвăт нă-нишáн. Ама-јáс шó си-клăдéк нă-пáмитут, си-вéл'ăм ам' аку-прудăлжăт сус-нáс дă-úдăт тúе му-са-фăлбăзáни, а акузастáнăт тáм ни-j-упáсна рăбóтта* [БМ(В),192].

прузвали* **(сă)** pf 'се осрамоти' ~ *ни муж'á да трапú, сă надý, стáна пиш'тóут ('пúлката') и сă прузвáла = сă страмутú*[MS,t,78].

пруза́р'ăни adv 'рано наутро' ~ *пуч'ивáш'т'ém, пуч'ивáш'т'ém си дój-дух у с'élуту сабáкарш'и (пу пруза́р'ăни)* [MS,t,2].

прузґáва (сă), и: **прузjáва (сă)** impf 'издишува со артикулација на специфични звуци, се прозева' [MS,s,91].

прузóр'ува (сă) impf 'наутро кога прозорува, кога *удира зора*' ~ *л'у фáти да сă прузóр'ува* [MS,s,91].

пруизвот m 'она што е резултат на човечкиот труд' ~ *пá, идни-вojници úмше тáм сус-нáс. Тие тăопитýвăт шо рăбóтте, шо пруизвóт си-извájґте у сélту, кáк-си пуминýвте, шó пóвиќе рăбóтте – 'нáчи ступáнцки рăбóти нă-пúтăт* [БМ(В),193].

пруклентúјă f 'лоша желба, проклетство' ~ *клéнтва ни мă фáштă, пруклентúјă* [ПсС(З),69]; сп. стсл. **клѧтва, проклѧти.**

прул'éтна pf 'избега, излета' ~ *Má кáк станýва, џ'áнам, ут пиш'тá да прул'éтна?* [MS,t,56]; ~ *прул'éтна пúл'ăту на гóр'ă и фáти да псáла и тój фáти да гу гл'éда* [MS,t,45].

прул'éтнува impf, в. **прул'éтна** ~ *"јáс му дáдух инá гăска, да ми спич'é, ... и ми вилú, ч'ă прул'éтна, хúч' péч'ина гăска прул'éтнува пујнóш'?!"* [MS,t-57]; ~ *гу јáхнува кóн'у, врăтнува кл'úч'у, прул'éтнува утáм, си утúва прáв'ă на џáрувáта мóма* [MS,t,21]; ~ *си прул'éтнува утáм. И инсáну устáна сăс утвóрина úста да хáска на гóр'ă* [MS,t,23].

прумúни pf 1. 'помине некој некаде' ~ *ут мрăва гудúни с'étн'ă сă лáха да прумине нóс туџ'áрин да брăка ж'úвини* [MS,t,16]; ~ *нémам прумúнанту* (= не сум поминал оттаму) [MS,s-91]; ~ *да са врниш', да си пóш' nasám'! как за си утúваш', за прумин'éш' прис б'ăла вóда* [MS,t,14]; ~ *мумáта ч'áка, ч'áка дур усăмна, тój ни муж'á да дójди; и гл'éда прумúнат три удунџ'úји* [MS,t,23] – во примеров имаме употреба на перфективен глагол во презент: **гл'éда прумúнат три удунџ'úји;** ~ *заш'тó ут Сулýн на гóр'ă ни мóж'иш'и да прумин'éш' ... áку н'émаш' пáсу ут Ингилúзиту* [MS-t,2]; ~ *трú днú и трú в'éч'ерóви с'é мрăч'ува врав'ăха ...прумináха ут мрăч'увáта, исл'áха пák на сф'ăтúлу* [MS,t,59]; ~ *му вилú: "кáта трú*

дни за стуи́ш' го́л, ко́гу за прумѝна н'е́ма да вр'а́виш' хи́ч'"... ~ прумѝнаха л'уд'е́ту; то́ј стуја́ш'и халѝс ма́рмару [MS,t,78] – употреба на долгата форма за директен објект **ко́гу** наместо номинативната 'кој': **ко́гу за прумѝна н'е́ма да вр'а́виш' хи́ч'** ; *~ та́тку-ји вили́: "ш'и́ч'-кит'а ју́наци пруминаха т'е́б'а т'е́ ни аре́са пуидѝн ју́нак?! о́ш'ти Ќел'е́ш'у уста́на да пруминé"* [MS,t,34] – специфичност во збороредот: глаголот е одделен од заменската форма со негацијата **ни** (< 'не' – со редукција); *~ тра́гнах за да до́а у Атѝна, пруминáх прис Сулу́н* [MS,t,12]; и: **промине** *~ излела девојката, да пометн рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно и́ двори, да напујат бáрза кон'а, и видела сеизиту на девојката* [V,PM,243]; *~ ету едѝн де́н излезе́ ра́но от ка́штата му... промина́ приз паза́риштето* [V,P-M,17]; *~ и истом кога тој играиши, една стара сиромашка жена промина прет негу и носила стомна сос вода аф рамото и́* [V,PM,71] – за употребата на предлогот **аф** наместо 'на': **стомна сос вода аф рамото и́;** в. кај заглавната единица **провали;** *~ владиката му вели: "бре братку, кату ми беши страх от тиа аскерите, што проминат приз тука"* [V,PM,39] – одново среќаваме употреба на перфективен презент: **што проминат приз тука; 2.** 'премине преку нешто, од еден крај на друг' *~ сос бабата на пáтју как идиха, имало една река да проминат. Бабата кату беши биз гашти, здигна дрехите си нагори каде појасо, тојнака "тутуч" речи, и си закачиха дрехите и на појасот: бабин гáз на мигдан остана* [V,P-M,98]; **3. 'пренесе нешто од едно на друго место'** *~ сега гу и страх, как да кажи на рибата; дојде до неја, га вели: "не ти кажувам, рибу, дурде не ми извадиш оданат морету!" И рибата гу зема пак на гáрбо и гу промина оданат* [V,PM,-100]; **4.** 'прифати некого, го унапреди' *~ утрината нивјастата си зарадува, отиде на мајка и́ и на татка и́ рáнка бакна, си зарадуваха сите. Тогас јунакот му приказа на царјут сичко, што и проминал приз неговата глава, и царјут са поч'уди и го проминал него на столнината* [V,P-M,187]; *~ хем му вели: "тиа поголемите твоите зент'увци са на татко ми робови и на гáнзувите имат и двата по една дамга от татко ми". И си научи харно царјут и тогас го промина калека на гол'ам ихтибар* [V,PM,161]; *~ тас момата му вели на царјувут син: "милички мáжу, јазе имам четирисет братка харамии, ониа требува да ги земеме тука". Тогас пратиха л'уди от царјут и едно писмо от дјун'а ѓузели, от нихната сестра... Тогас царјувут син сички ги промина, прáмни ги стори на конаќут му* [V,PM,214]; **5.**'помина извесно време' *~ за пруминáт питнајси дни с'éтн'а нарáст'ува, пу́ш'та трú, ч'éтир листá* [MS,t,5]; *~ ги рáбут'áш'и ... дв'á гудѝни, дур на трúт'а гудѝни кутрú прумѝнаш'и, му дáваш'и с'é либáнúци* [MS,t,44]; *~ стáна д'áт'ату, утúди на ж'инáта, пруминá пу идѝн чирéјќ сáт', ч'у́ка и манџ'о́* [MS,t,10]; *~ дур да чинú тúа рабóти, проминáха пет годѝни, от кáк киниса на таксúт* [V,PM,14]; **6.** 'начин на живеење – специфичности' *~ му велú на јунáкот: "да ти пúтам, јунáче, сегá три годѝна на чуздѝна как си проминáл?"* [V,PM,23]; *~ цáрјут утринта га

питá кéрка му: "кéрку, кáк проминáхти снóшти?" И тјáнака му вéли: "кáк да проминéми тáте? и тóјнака жéна и јáзе; тóјнака легнá áф еднá стрáна, и јáзе от дрýга" [V,PM,112] – несоодветна употреба на предлогот **аф**: **тóјнака легнá áф еднá стрáна, и јáзе от дрýга** (место 'тојнака легна на една страна, и јазе на друга'); ~ *и сама невестата зема остра сабја та му отсече глава на Зарзавилата, кату коза. И така си зеха двата с цáрскио син. И много си проминаха харно живот* [V,PM,158]; ~ *хем мо вели: "е ц'аним цáрју, ти, кога отиде на кавгата, как промина, кој ти куртулиса?" Тогај цáрју му вели на него,... "дојде еден јабанциа јунак, та он ми куртулиса, него га го удриха на деснáта рáнка, му врáзах јаз с моја сирвета"* [V,PM,161]; ~ *си кáрахми дрáвýш'ки, си ги рáбут'áхми и нúфкит'ą ... прумúнахми идúн сирумáш'ка ж'ивóт* [MS,t,1]; ~ *фáт'ąхми да с'áјми т'ут'ýн и такá фáт'ąхми пóхýбав'ą да си прумúнами* [MS,t,1]; **7.** 'преспие некаде' (за ноќ две) ~ *тóс в'éч'ăр у вáм да прóмина* 'оваа ноќ да преспијам кај вас'; ~ *и т'é му р'éкуха: "јáла! сирмáси снú, н'émами дрýга удајá пóвики, амá пукрáј нам прóмин' и тú!"* [MSt,15]; ~ *му вили нив'ăстата: "да дóјш', д'ăду, пукрáј нáм за прумúнеш' и ти!"* [MS,t,80]; **7.** 'почина' ~ *отидоха да го брăкат; земаха и едно шише жјува вода сос них, да му са нава, ча, ако најдат детенто мартво, да го ужјувјајат. И, л'у приближиха при ламите, ламите фатиха да си карат, која понапрет да кажи, ча детенто проминало* [V,PM,226]; **8.** 'вовлече нешто некаде' ~ *ч'éпни ми инó кóсми ут ч'умбáзу, прóмини гу кóсмиту на пéталáта* [MS,t,33]; ~ *ги нарéвами прăву прăнч'киту, му прумúнами на с'áкуј прăнч'ка и инó карýлч'а* [MS-t,6]; ~ *úмами мáксус т'ут'ýн'уви úгли; ја напулн'увáми игláта,... ги прумúнами на канáп'у листáта* 'нанижиме лисја (тутун) на врвка' [MS-t,5]; ~ *пр'éлуту ... гу зваж'дами ут хáркумáта, гу прустúрами на идúн дрăнк и удóл му прумúнами идúн дрýк дрăнк* [MS,t,6]; ~ *гу з'éвам и круснóту, субúрам и масýр'ą да-сă гóтуф, гу прумúнам грибин'ó н'éтрą на цилóфтину* [MS,t,7]; ~ *гу прумúнат идúн'у крáј на óснувáта на стр'ąд'ă на круснóту* [MS,t,7]; – во задниве контексти имаме употреба на перфективен глагол (**промини**) во презент: **и удóл му прумúнами идúн дрýк дрăнк; гу прумúнам грибин'ó н'éтрą; гу прумúнат идúн'у крáј; 9.** 'сврати некаде (на кусо време)' ~ *н'émам пруминáту* 'не сум навратил' [MS,s,91]; **10.** 'ја излекува болеста' ~ *Крáл'у Мáрку му р'éч'и: "нúкни, в'éн си мрăва кáлч'ą ут такýн'у за да хáпниш' за ти прумúне сăрциту"* [MS,t,39].

прумлýк m 'внук од внук, правнук' [MS,s,91].

пруна (и: **пруна́**) f, bot. Prunus spinoza 'трнинка – растение и плод' [BV, 136].

прусани́к m ~ *лéпче ус-мисúркино* (пченкарно) *брáшно, ус-сúрне, ус-сóдичка, нé сă кúсне. Ќ-о-зăмéсиш, ќ-о-бýтниш дă-сă-пéче* [ПК,2(88)] – за овој дијалектен збор од југоисточниот дел Н. Толстој наоѓа соодветство во рускиот јазик.

прусáрка f. zool. ~ *тó пúле-лúче нă врăпчáн, жăлтýнуво-ј, пéе нáјнóго кулу Свúти-Читирúјсе* [ПК,2(89)].

прусина́рин m 'стројник, тој што уговара свршувачка' ~ *ина́ нид'а́л'а пруминá, пак му вилú цáрувáта мóма: "за пýснам пак прусинáрин"* [MS,t,28].

прусина́р* m в. **прусина́рин** ~ *му вилú цáрувáта мóма пáк: "с'а́ јáз за пýснам прусинáри, да т'ą прó-с'ам; ти да ни кандúсаш'"* [MS,t,28].

прустена мулитва f, сп. обичај: – ако болниот многу се мачи пред смрт тогаш *гу таксуват*, т.е. се простуваат со него и *гу теслимат на Бога и на аńелите*. Прво ќе го викнат попот да му пее *прустена мулитва* (проштална молитва) и да го *причести*. Штом ќе си замине попот ќе се соберат роднините околу болниот, а домаќинот ќе му се помоли на Бога со овие зборови:. *"Што са вија Ристосуви мăки, што са вија тигоби?! Чиј са вија толко греуве, зарди кого толко сă мăче? Ваја душа не е толко гришувана, ваја душа није за такви мăки. Г'оспуди Боже, и Свита Бугуројцо... Свити Јуване, златно име, и ти Свити Глигоре... и ти Свити Ѓорѓе сус златин мăздрак (копје)... ако са вија мăки зарди некуј негув грех, сите ви са мол'ме, да гу простите и да гу куртулисите, и ако е ваш, ако е на вас пралигато, си гу зимајте; ако е пак наш... доста беа... вија мăки, му дадејте век и кувет куту камин да си биде здрав? Ако са мăче зарди чужди греуве, нека са прасече концут, нека пластанат вија бол'ки, и ако е наш нека биде наш, нека стане, ако е пак ваш... алал. Салде да гу куртулисте , да гу избавте уд вија Ристосуви мăки!"* [ТГ,284].

прусте́н* adj 1.'кога нешто, пр. грев се опростува' ~ *шо и пóкулáјну, да рéчам на вó бóлниот: ти и прусте́ни грéхови, или да рéчам: стáни си, и крéни си носúлото, и óди си? Илим áку сáкати да вúдити шо úма пувéла Човéшиноу Сúн да пруштáва грéхови на зéмнјата* [MV(K),284]; и: **прусте́н** ~ *и Исус пáк му речé: мúр на вáс! Кá ма пушти́ Тáтку и áзе пýштам на вáс. И кá речé вóа, дујнá на нúх и речé: зимáјте Дýх Светú! И на кóгуту грéховите прóстите, са прусте́ни и на кóгу зáптите, са запте́ни* [ВЕв(Кон),308]; ~ *вúа си мóлиши: Гóспот, исполáјти, шо нé сам катý друзити л'ýди, лóши, крúви, пýшти, јá кату вá јумбрукчúата... И јумбрукчúата стóиши у-далéко, и вéлиши: Гóсподи, прóсти ми на грéшин човéк. Вéлјам на вáс, вóа испаднá прáвин и прустéн си утúди на кýкја му* [MV(K),280]; ~ *ету му, му дунсéле на нéгу идéн фатéн човéк, кладéн уф носúлоту. Ка гу видé Исус на нéгу, éм вéрата нúн'а, ричé на тó фатéн човéк: Ним сą бói, прусте́ни ти и грéхови твói* [MV(K),264]; 2. 'кога нешто е дозволено' ~ *Филúпува жéна, шо а зéла он за жéна, óти му вéлиши Јоáн на Х...: Нé ти и прусте́но да úмаш жéната на брáт ти. Х... па гу каскандúсаши , да сакáла да гу утéпа* [MV(K),330] – во контекстот имаме случај со нарушена конгруенција: подметот во машки, а предикатот (л-формата) во женски род: **а зéла он за жéна;** ~ *вéлеа чифýтите на оздравéн: Субóта вá дéн, нé ти и прусте́но да крéниш носúлото. Му ричé на нúх: Тó шо ми ликувá он ми ричé: крéни си носúлото, и óди си* [MV(K),256]; ~ *пак нáј-Стáреата ут Чифýтити си нал'утú, óти на сýбута а лекувá Исус, вéлиши на сфéтут: Шéс днú са уф недéл'а, шо и прусте́но да си рабóти; на вúи днú вúки да úдити да си лекýвати* [MV(K),278].

прустечка f 1.'обичај врзан за празник кога луѓето си простуваат, проштевка' [ME(P),175]; 2. 'збогување' ~ *така си а ујдисама работта за кинисувајтто ут тува, што еминки втасиме на Одеса (зајднăш ут карапампур да флезиме право) – изливајне ут пампурут и уливајне уф воднјут пампур. Прид прустечката су Питирбург нија су Лазар чинима нает да вијме, сè што има по-билиѕкито* [ME(P),68].

прусти́ра* impf 1'става кори (лиснато тесто) да се сушат' ~ *за в'éнат крăнгу и михáлката да зафáти да тóч'и и бáбата и лéлата за да прусти́рат инó лúсту* [MS,t,8]; 2. 'става на јаже (жица) алишта или преѓа, да се сушат' ~ *гу пир'éми у кури́туту, гу чýками на врăх кáмин'у удгóр'ą сăс кóпан'ету и гу прусти́рат* [MS,t,8]; ~ *гу блýкнувами и пр'éлуту п'éтр'ą, с'éтн'ą гу завúрами и гу звáж'дами ут хáркумáта, гу прусти́рами на идúн дрăнк* [MSt,6]; в. **простре**.

прост'óвани n 1.'кога луѓето ќе си простат за сторена грешка'; со исто значење: **прип'тин'é** [MS,s,91]; односно: **прупштавајне**; 2. 'збогување' – пред да појде на венчавка младоженецот прави *метанија* (се поклонува) на родителите и им бакнува рака, а тие него во образ и на челото, тоа се вика *прупштавајне уд татко и мајка*, бидејќи до сега им припаѓал само ним, а отсега и на невестата, односно на новото семејство [ТГ,175].

прустувајне руба n 'давање како поклон рубата на невестата', сп. го обичајот: – во петокот пред свадбата, навечер, родителите на девојката *алал ú ја чинуват рубата*, т.е. ѝ го поклонуваат од сè срце она што го имаат спремно како дар. Споменатово *алал чинувајне*, или *руба прустувајне* се врши на следниот начин: прво се остава рубата *за глидајне*, а потоа ќе донесат 2 сандука во кои ќе биде ставена рубата; татковото ќе ги отвори сандуците, пред да се наредат стварите, ќе фрли внатре пари, малку овошје и *бубаќерно семе* (семе од памук) и ќе благослови: *"Што ти правиме, што ти купуваме, колко мужеме, алал ти чинувме, ти прустујме* (ти го поклонуваме), *и сус здраве и касмет да си ја носиш и скапиш!"* (искинеш). Потоа низ солзи (дека **се разделуваат) девојката, идната невеста, ќе ја** *дипле рубата и ки а ложе* (става, реди) *уф куфчези*, во тоа ѝ помагаат *пусестримте* [ТГ,167].

прустуве (се)* impf 'се збогува', в. **прущ'таве** 2. ~ *"Дил ни питаш, млад Стујане,[дил ми питиш ки ти кажме; сеј јумрела, бела Јана",[бела Јана ф-цркви леже,[ја цал'ват род руднина,[род руднина и кумшији,[ја цал'ват, се прустуват* [ТГ,202]; сп. го обичајот:– во минатите години тешко болните старци ги *причестувале*, а по *причесната* сите домашни *се простувале* (се збогувале) со болниот [ТГ,251].

прусф'ąнти́ (сă) pf в. **пусф'ąнти́ (сă)** [MS,s,91].

прусф'ąти́ pf 'пушти, развие лист (дрвото)' ~ *да прусф'ąти́ буко (да пýш'ти листá)* [MS,s,91].

прусф'а́ш'та impf 'се разденува, самнува' [MS,s,91]; в. **усăмнува**.

прутéвуса* f 'татковина' ~ *и трăгнаха пулéк, пулéк, си дóха на А лéксандра на прутéвусáта* [MSt,60].

прути́ве (сă) 'се противставува, реагира негативно' ~ *нúй пóпук гувúкиме. Пóпуко* (и: *пóпко*) *ká гу-*

вăрте, бăшкá е óн, а курéмо кá гу-бóле – óн цéл'о. И курéмо мă бóле и курéмо мă-вăрте, гу úма тóо. Вóда ак прăпúјш, тугáј óн зéме дă-сă-прути́ве и нéма дă-бúјш кут кá си бúл [ПК,2(238)].

пруфи́тис (пруфита, пруфит, пруфитин) m 'пророк' - од верската терминологија ~ *Гу нáјдуха удóл инá јáблăка с'ạд'ăш'и пруфи́тис Иеримúјас* [MS,t,59].

прухуре́сува* impf 'напредува, победува' ~ *прухуре́саха нăтр'ạ пák у душ'мáнинут, гу прáјат стратигóс* [MSt,73]; ~ *пухуре́суват на мурабé-ту* (= напредуваат во војната) [MS,s,-90].

пручисте pf 'направи нешто да биде чисто, уредно' ~ *вó младúнцут шо-бéше дујдéну ду-мéн и ми-ричé: "Баj-Вáни, ќи-си-зéвăш идéн вéрин другáр и ќи-óјш фил'áн мéсто, ќи-гу-пручúстиш – тáм дека-бúле пăртизáјнто"* [БМ(В)191] – во контекстот имаме додаток за место без предлог: **и ќи-óјш фил'áн мéсто,** што **се третира за влијание од балканската јазична алијанса.**

пручитýве impf, в. **прочита** ~ *нạ-сабáјл'ту стạнýва цáрут, сá из-мúва... á нạ-пинцéрта, кóга пýл'е, гăлăпчту уд мóмта... Тóгăш óн гу-фáјка гăлăпчиту зạ-дạ-гу-крéне, пýл'е – кнúга уздóла. А зéва тá кнúгăта, а пручитýве – тăкá и тăкá. "Бре! – тóгăј цáрут си рéкăл – а-изгурéк кéрка ми!"* [БМ(В),195]; ~ *"ут-кăде, кáко вúе знáете óти ви-и-мáјка?" – "Тáтко-ни ни-кăжýвăше, тó шó-ни-и пáрăтáтко. Он не-нáшол пу Вáрдăр у-сăндукут; и нúја стăнáме, шó вúкăт, óн кă-ни-гу-пручитýвăше тó сăндýк дéка цáрцки сăндýк"* [ВЕв(Кр),302] – проширена употреба на предлогот **пу** (< 'по' – со редукција) наместо 'во': **не-нáшол пу Вáрдăр у-сăндукут.**

пруч'ýјна adj, m,f 'познат-а' [MS,s,90] – според Малецки со една форма е покриен и машкиот и женскиот род, што зборува дека односна граматичка категорија во Долновардарско не функционира, или функционира само делумно; за ова има доволно примери во речничката граѓа, но и во граматичкиот дел; сп. ~ *пруч'ýјна крýш'а* (= позната сорта на круша) [MS,s,90]; и: **пручуéн** ~ *му-вúка: "Хá, гáзда, шó си-чýдиш?" – "Ка-нéшту дă-ми-јáдă. Já-сăм пручуéн нă-цéл свéт. Кóа ќи-чýјăт жéнта ми-бигáла кăдóдам јáс. Знáчи нéмам нúкăкво чéс"* [ВЕв(Кор,305]; в. **прочут.**

пруше́те pf 1. 'помине низ некаде' ~ *тáмо зéмат, гу-прувáл'ăт сăрáјо, нéгувио, дýпка нăпрáвăт и гу-пýштăт нéго пăрво уфнăтре. Ричéли: "Ти ки-вúдиш, ќи-прушé-тиш сéкăде, стрăжáрто ќи-истéпиш, ти-си јунáк, ќи-дójдиш пóсле ќи-нă-зăкáриш, ќи-óдуме, ќи упл'áчкуме сè"* [ПД,168]; 2. – **(се)** 'си направи прошетка' ~ *Имáл пýшка и-ká-е слобóден, изл'áвал низ-бạúрọ, ọтéпал, не-ọтéпал, нúкọму нúшто, ќе-се-прọшéтạ. "И-тú излéвај, вúкạ, прọшéтај-се... áкọ н'áмạ, úмạш пáри дạ-си-кýпиш, áмạ... н'áштọ бóлнọ дạ-не-гọ-утéпаш"* [ЛС(К),127]; 3. **изр.: нúс дивéјс и дéвит рéки ќи-т пруше́те и пá жéдăн ќи-тă вăрне** (= се кажува за човек што се однесува несериозно, што лаже) [ПК,2(182)].

пруше́тува* impf, в. **пруше́те 2.** ~ *мувúкạ* (на детето): *"Ас едúн дéн ќеýмрам, áмạ ќе-ти-ọстáвам едúн ạсéр". Вúкạ: "Кáжи тáте?" "Нé-е лóшọ дạ-с-прọшéтуваш... нúз бạúрọ"* [ЛС(К),127].

пруштавија f 'опростување на сторени гревови' ~ *бил еди́н ло́ш ара́мија, што е утипа́л 99 ду́ши. Така живува́ќи, бакти́са, па утиде́ пра еди́н ду́овник да са испу́веде и да гу пи́те има ли пруштавија за него. Ду́овнико му ри́че оти за него нема пруштавија, ама нека гу уста́ве во́ја занаја́т, нека са мо́ле на Го́спут, па мо́же ќи му про́сте* [ТГ,146].

пруш'тин'е́ n в. **пруст'о́вани** [MS,s,91]; и: **пруштавија**.

прчка f, в. **прăт** ~ *ка се ви́је, ка се кри́ше,[ку́ту прчка миндало́ва,[ду́ри на ко́јн не си вѓа́је,[на зингији не си стрпке,[ду́ри у́зда не си држе,[седло́ му е шикоса́но,[зинѓи́ји са пузлате́ни* [ТГ,177].

пришти́ла pl. 'врвките со кои се стега **ираму (престилката)**' – ако се случи *пришти́лата* сами да се разврзат и *ираму* да падне, се верува дека во тој момент некоја нејзина роднина (или пријателка) се породила [ТГ,366] – суеверие.

прăбăрке pf, в. **прăбăркуве** 1. ~ *прăбăркала уф-сто́мните, не́ма во́да. И ко́га а-виде́ла же́нта о́ти силегна́ла ми́у-де́ца́та, си- ричела у-се́бе: "Ах мо́ре, ја́с с-излăжа́х ка́-тă-пушти́х пу-крос-но. Но́го тă-прăучи́ле те́бе, и́се ја́с ќă-тă-нăу́чаах ка́к сă-прăбо́те спрути-сре́да"* [ВГ(Бог),276].

прăбăркуве impf 1. **'пребарува'** ~ *флизе́ и зе́ да-прăбăркуве нис-куфчего* [ПК,2(89)]; 2. – (са) 'се меша во туѓи работи' ~ *о́н сѐ зна́а, уф-сѐ са-прăбăркуве...*

прăв adj 1. 'во некаков редослед кога е напред' ~ *гу услубо́дăве гра́ут ут Ка́ра-Цинде́м. На у́трăта де́н си-і зăво́дăве дву́јута. И вăрзу́ве за-ко́јнут сус-синци́рто, сă кăчу́ве о́н на ко́јнут и кини́сăве. Оде де́к а устави́ прăвна́та ду́јна́-ѓузили́јка* [ИГ,114]; ~ *еди́н ма́ш и же́на нима́ле де́ца. Фто́ра же́на му би́ла на то́а. Ут пăрвата има́л де́те и мо́ма* [ИГ,108]; ~ *тогас тој вели на нивјастата му: "варај, парво л'убу, ету глендаш тос самовила, што ѝди тука: тебе тој за ти везми, мени ки ми изјади"* [V,PM,226] – случај на нерегуларност во конгруенцијата (именката од ж. род оди со заменка од м. род): **ету глендаш тос самови́ла**; 2. 'најпознат, најбогат' ~ *да зна́еш, ча ми е татку ... којто е прăв џифаирџи́а, и не, што ми ве́лиш, не́ сам кадăр да гле́дам таква́ же́на* [V,PM,12]; ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... да им се пите уџакут,... уџакут да и са лаге! Првна да са лаге!* [ТГ,296]; и: **пăрв*** ~ *фăрли про́с* (sic!) *окно́то адна́ зашие́на то́рба и што́ше сао́ри* (собори) *кăштата, като́ фăрли́ то́рба́та. И што да ви́ди ф не́е? Што бје́ше пăлна пари́. И тога́ са восра́дова охче́ре, и зи́ма пари́те и ста́ва пăрф на се́лото* [V,PM,261]; ~ *послушаха на старојут човек, отвориха портата; ету и това дјате, што вел'ахми понагори, промина, гу фатиха, гу стори́ха цар. Тогас кату чуха братите му, отидоха при него: стрјаднојут са чини гинирал пăрв, а најмалкото са чини паша* [V,PM,231]; ~ *е та́, пе́сна на́ кажу́ше учи́тăло адно вре́ме к-о́дăх нăпăрво удле́ние, н-учли́ште. Кут-кă-о́дăхме, адна́ гуди́на две́ уди́ и то́лко би́ше. Се́тне учи́тăло ни-кăжува́ и дру́ги куми́тски пе́сни, а́ма нă-мо́жум, не́ зна́м* [ПК,2(253)]; односно: **пе́рв** ~ *господа́рот позна́ и заедно́ч*

на́направи́ други магази́и и гу извади́ чира́к на писа́рат, му даде́ и на́ри сирмае́, и така́ гу и́звади́ де́тето, гу промина́ пе́рв писа́р [V,PM,153]; 3. 'најголем' ~ *на́што се́ло сăви́кше Мура́рци. Тва́ би́ше гуле́мо се́ло. Уф-уко́лита би́ше пăрво. Три́ста и-пе́ăсе кăшти́ би́ше. Сѐ христе́не, не́мше ни́каква дру́га ве́ра* [ПК,2(215)]; 4. 'добар мајстор' ~ *му направи́ де́сет кора́би, ги напăлни́ сто́ка, му даде́ и еди́н прăв гимици́а* [V,PM,13]; в. **прăвна** и **пăрвиј**.

прăва́лин adj 'нешто, предмет на кој има отворено дупка' ~ *ло́ке во́да али́с прăва́лин* [ПК,2(151)].

прăва́ре pf 'престигне, стигне порано, пред другите' ~ *то: би́ше кӑзăлши́ши, а́ма дăла́к му-ви́ка: ту́к. Кӑзăлши́ши, ус-а́дна и́гла ко:-чи́не, ки-му-ту́ре ади́н тос, ду-та́м е́ј. Се́кӑде изле́ве, ту́к изле́ве, ту́к изле́ве* (покажува на различни места на телото), *и уф-но́со изле́ве. Кӑту чи́р е. Кӑзăлши́ши, то: е ло́шо не́што. Ако нӑ-мо́ји до:-прăва́риш сӑто те́ло ќи-т-јо-фа́те и гуто́ф-си* [ПК,2-(239)]; ~ *а́ј дӑ-пува́ркиме дӑ не́ не́ прăва́ре* (или: **прăсти́гне**) (= да побрзаме да не стигне пред нас) [ПК(Крец)]; обичај: – пред да дојдат сватовите кај невестата *пусестримте* ќе донесат еден *кулак* (специјално месен леб), со кој ќе ја канат *нивеста*. Овој *кулак* треба сиот "до залак" да се изеде, сватовите *да не праварат* [ТГ,174]; и: **прива́ре*** ~ *та то́ј и́скашја да та гра́бне, пак ја́, о́ти му надви́вам и прива́рих та та́ обзе́х, и сега́ то́ј ма мло́гу гарези́ и те́ра колаj да ма отре́не* [V,PM,260]; ~ *и кӑто навăрви́ло де́тето, на кра́ај касаба́та, сла́хал са едно́ ќосе́ да и́де от ло́ф, та му рекӑл: "До́бра сре́шта!" А де́тето ни му отгово́рилу. И ќосето што да пра́ви, отиши́л по еди́н дру́к пӑт та го прива́рил и па́к му рекӑл: "До́бра сре́шта"* [V,PM,256].

прăва́рува impf 'престигнува некој што бил понапред', в. **прăва́ре** ~ *пупӑто о́де, вӑрза́л-гӑ та́а куби́лта нӑ-не́куј дӑрми, нӑ-не́куј бӑи́р. Ближна́л пӑрстӑно, а́ј го ко́јно, ка́к му сӑ-ка́че и прă- ва́руве. Вујна́та ка́ гл'ӑда́ла, сӑ-чу́де, н'о: зна́т ко́ј е́ј* [ПК,2(231)].

прăве́но* adj 'сторено, приготвено, уредено' ~ *ви́ка и́дну-да́скӑл, му-ве́ле: "Слу́шаj, ви́а де́цата уд-у́тре у́чӑт. Ќи-у́чиш ду-два́јсет гуди́ни. На́друф не́! Има ме́сто прăве́но. Ќи-ја́дӑт, ќи-пи́јӑт-нӑтре* [ДК,130].

прăви́де (и: **привиде**) pf 1. 'почна да гледа, некој што бил слеп', в. **прăви́дуве** ~ *и-јо́н ре́кӑл: Афе́ндо, да разгле́дам. Исус ричѐ на не́гу: Обиди, ве́рата тфо́а ти лекува́. И на то́а саа́т си прăвиде́, и о́диши пу не́гу, и му сла́виши на Бо́га. И сӑто сфе́т ка́ виде́, му сӑ прифали́ на Бо́га* [MV(K),280]; 2. изр. **виде́х, прăвиде́х** (= бев принуден) ~ *Пу-адна́ нидел'а дигна́ме-сӑ зӑ-До́јрăн. Нӑ-прăкара́ на-До́јрăн. Уддо́ме уф-Сфи́т-Или́цката цӑрква. Та́м ма́јка-ми умре́. Устана́ме: петгуди́шна се́стра, а́с и гудина́к бра́т. Видех, прăвидех, нӑ-че́до ме́сто, шо ви́кме ни́а, дӑде́х гӑ се́стрă-ми, дадех-гу и бра́тчито* [ПК,2(359)]; ~ *ни́а сјаа не́јки- ме дӑ-фа́тме тук не́каа по́сала́м кӑшта, ми́слиме дӑ-сӑ-вӑрниме па́к до́лу. Се́дме та́м нӑ-мира́та. Арно-ама виде́ме, прăвиде́ме сӑ-бутна́ме уф-а́дна вира́н кӑшта* [ПК,2(Ним–261)]; ~ *ќи-до́о, су́х ле́п нӑ-ве́чăр, ќ-о́де дӑ-на́се о́фци не́ма јаде́не, о́ни сӑ-нӑјӑде́ли, не́ма ни́што нӑ-не́го. Виде́л, привиде́л, си-*

зúме, дúгне шéјчто, тýк дујдéл, прă-тáа снáа. Отн дујдéл, нéјкат дасă-вúит [IIK,2(Иц–287)].

прăвúдуве (сă) impf 'почнува да гледа тој што бил слеп' ~ *вóа знајáл и гăлăбско да гувóре... и тúа гăлăбто си прăкăжувáле: "Да му пýштиме ąднó пéро, дă си-ј чéпне óчте, ќи пулéдне". И му пуштýвăт ąднó пéрце и вóа, алáки, гу нăјдýве, си чипнýве ąднóто óко -- му сă прăвúдуве* [ИГ,114].

прăвúкăве impf 'гласно извикува' ~ *úде пăјтóнут нą мéстто, зąпúре, гулéмцут гу прăвúкăве урáчут: "ќи-м-гу дáјш тóа дéтто нą мéне. Кóлко пáри сáкиш ќи-ти дáдум"* [ИГ,111]; в. **привика**.

прăвна (и: **прăвни**) adj num (m || f), в. **'прăв'** 1.~ *јáхна кóнýу, ги фтáса цáр'у, з'éнт'уфци и ги устáви и прифтáса прăвна на мурабéту тój* [MSt,35] – во -текстот среќаваме несоодветна конгруенција: **прифтáса прăвна на мурабéту тój**; ~ *пуртукалáта хич' и ни удрумóни, сăс умó си р'éч'и: "óшти прăвна в'éч'ер, гл'éдај ш'то ми вилú"* [MS,t,29]; ~ *пак сă фáтат да игрáјат кумáр'; пак гу пáти кутý прăвната пáтка, му ги з'éха парúт'ą* [MS,t,9]; ~ *се пуфтурýват двéте прăвни рé-дишта* [ME(P),95]; ~ *семиту прăвнăтă гудинă гу давă бегут, напкум сă чинă купцку* [ME(P),87]; ~ *ут имишттă нă ва рăмнинă сакă да се знаат вијă тритă... прăвнуту ј зă полјту узгорă* [ME(P),80]; ~ *дáли си чýла, ąзбрáла,[от ќи тă тéбе јустáвąт,[отн нé си јýбава,[като прăвната годúна,[и повтóрната нидéл'а?* [ИГ,107]; сп. **прăмна л'ап; сп. обичај**: – кога родителите на девојката и на младичот ја договараат свадбата се прави веселба со јадење, пиење, се прават колачиња и **прăмна л'ап** ~ *на четвăрток рано зентјут ки акалеса десетина момн, и роднини и нероднини. Сички ки дојдат, за фатат да месјат колачинта, и таја, што ки мјаси, да е дева сос мајка, сос татку... онаја дивојка за надјани от зентјут фесот... за пејат песми свадбарски, прајат много колачинта шарени и един гол'ам л'ап, којто се вели* **прăмна л'ап**, *това што ки го поклонуват на нункото* [V,PM,246] – во извадокот имаме употреба на предлогот **от** со значење на посвојност: ... **онаја дивојка за надјани от зентјут фесот** (м. 'на зетот фесот').

прăвни петли 'времето пред да се зазори' – штом ќе запеат **првните петли** значи дека заминала сред ноќ (или **пракршила**) и дека се ближи зора. Сп. верување: тогаш, штом ќе запеат **првите петли** исчезнуваат и **лушутиите** (= злите духови) и тој што сака да патува може слободно да се движи. Народот верува дека ако сепак петлите запеат на **полноќ** а кучињата лаат тоа е знак дека ќе дува ветар. Кога петлите пеат а сè останато молчи тоа е знак дека ќе заврне дожд, ако пак во тој момент магарето зарика значи дека некој ќе умре [ТГ,10]; сп. уште: *ваја застра станаме рано уште ка фатија првни петли да пејат* [ТГ,17].

прăвно adv **в. прăву** ~ *прăвно дујдé свéкурут. Мă арисá сус вýјкото нą мóмчто. Нą нидéл'та дујдé мóмчто. Сă глидáме сус нéго* [ИГ,116]; ~ *ќи зúмăт еднá бéла рúза, тóґи ќи-ј прéгнăт, хýмут; уф еднá чáша вúно, ќа а нăпáлнąт, ќи пýштăт пáри уф нăтре. Ут вúнцто ќи дáде прăвно на мóмчто, пáпкум на нивéстта* [ИГ,117]; сп. изр. **првно да апнат умрини души** – верување: ниту една жена нема да вкуси од првите

плодови, особено од оние од своја бавча, додека *не раздаве за душа.* Првата лубеница од бостанот мора да се подели *за душа*, било што да се случи, бидејќи треба *првно да апнат умрини души.* Исто така кога се точи вино или ракија, прво ќе се истури малку на земјата и тогај ќе се каже: *"Нек са напијат и умринте"* [ТГ,33].

прăвнодjáк m 'црковен великодостојник' (од религиозната терминологија) ~ *на Свéтиц прăвномýчник и прăвнодjáк Стéфан* [MV(K),306].

прăвномýчник m 'маченик, светец' (од религиозната терминологија) ~ *на Свéтиц прăвномýчник и прăвнодjáк Стéфан* [MV(K),306] – во текстот среќаваме нерегуларна замена на големата носовка со **у**: **прăвномýчник** – несомнено се работи за црквенословенизам (веќе имаме истакнато дека нормален рефлекс од споменатава носовка во овие говори е гласот **ă**, сп. **мăка**).

прăвнорóдник m 'првенче, прворoдено дете' ~ *да ка станáл Jóсиф ут сóнут, чинúл катý как му пувел'á А нгелот Господúнов, и а зéл жéната му. Да не а знáиши на нéа вúки, дýри си рóди дéтито прăвнорóдник, и му кажá на úмито Исус* [MV(K),-305].

прăву adv 'прво, најнапред' ~ *гу пúта прăву ч'убáнину: "ти ш'тó р'éч'иш' за тáс фóтуграфúја?"* [MS,t,25]; ~ *с'éднува бáбата на крýснóту, з'éва инá прăнчка и фáш'та с'ąфт'é, с'ąфт'é ('прăву, прăву') да навúва* [MS,t,7]; ~ *т'ут'ýн'у за да сă с'ăj тр'ăбува прăву да гу с'ăjми с'ăм'ąту* [MS,t,4]; ~ *ги нарéвами прăву прăнч'киту, му прумúнами на с'ákуj прăнч'ка и инó карýлч'а* [MS,t,6].

прăвуслáвче n 'назив за штотуку крстеното бебе' ~ *кáк сă-крăсте, кá ќ-óт тáм нă-врáтта нă-цăрквăта вúкăт: еврéjче о-дујсéх, прăвуслáвче ти-гу-зéх, трú пăти кáже и вúк гáре мо-j-кáжно úмто* [ПК,2(243)].

прăвустúнка f, zool. 'крава што прв за пат се тели, прворотка' [ПК,2(89)].

прăвăрзăве* impf **1.** 'кога завршува ткаењето на едно платно, на крај треба да се **прăвăрзе**' ~ *на шо ќи гу зăвújш крóсното* – **зăвăртáл'ка** (се вика). *Пą кă ќи-свăрше плáтното сă вéле* **прăвăрзăвум** [ИГ,121]; **2.** 'ќе стави крпа врз рана, односно врз болно место и ќе го врзе' ~ *гуша преврзала Руша,[с алова шарветка,[глава преврзала Руша,[с белоградска шимијка.[Кажи Рушо, кажи душо,[јуд што болна лежиш?* [ТГ,38].

прăвăрнуве impf 'обраќа, превртува' – сп. го објаснувањето за поимот: **пáличник**: ~ *мăлéзн'о: дéл шо гă сéче зéмăта, уд гóре па úма* **ýшо**, *то: а прăвăрнуве зéмăта* [ПД,121].

прăвăртýл'ка f 'таа што брзо го менува мислењето и односот, што лицемери' ~ *зéр нé-а-знájш каквá прăвăртýл'ка-j* [ПК,2(89)].

прăгáч m 'волнен скутник, го носат жените', *а áко-j ут плáтно, памýчно пă* прéдник *сă вúке* (Ник) [ПД(118)]; ~ *и ѓáвуло óде нąчéшмăта, сéлцки чéшми нéли úма. Бáбăта óде дą-с-нăпú: вóда удчéшмăта, ус-пăлăн прăгáч лéп – кумáте. И-вéле: "Е, дă-тă-фýкне, ój ти прóси кумáте, а já твójо мăш двé лúри ми-дăдé, скријáл-ej ут-тéбе* [ПД(144)]; ~ *нéкаа жéна шо пăркáжуве и шó-j и шо нé-j, зă-н'áа вúкат: ýдрăна-j ус-мóкăр прăгáч* [ПК,2(205)]; ~ *тýнтăлче имáло гóре нă-крýшта, нéл' ѓáвул. И триснýве тýнтăлчто крýшички,*

ба́бăта ги збиру́ве, уф-прăга́чо ги-туру́вг. Ка-j-тури́ла уф-прăга́чо: "сва́л'-се бре ту́нтăлче, ре́кла, нă-ба́ба д-иj нăпăлниме уф-то́рбăта ти́ă кру́шички!" [ПК,2(253)]; и: **пре́га́ч** ~ *а та́ че́лта шу-пăдна́ла та́му, ă на́шăл цáруво си́н. Уд ме́рăк не́jна че́ла. Му-ве́ле: "Кój ќ-ă-на́jде ва́а че́лăта ину-пре́га́ч ли́ри ќи-му-да́м". И кла́шăл две́ же́ни дă шéтăт. Ут-се́ло нă-се́ло* [ДК-121]; ~ *та́а чу́па ă зе́ва, ă-зăне́сфа у-плăни́нăта, му-и-изва́жца о́чите, ă-уста́ва та́му де́ка пла́че. И не́jна ă-ублéкфа, ă-нăриду́ва. К-ă-ви́шăл цáру, сă-нăл'у́тăл по́jке. Му-ре́кăл: "Тăкфа́ нивéста!?" Па́ му-да́шăл пу-ину-пре́га́ч ли́ри* [ДК,121]; ~ *ќе-се-опа́ше по́jас и пре́гач со-алтăн'е: ту́ри на-ра́ците гри́мни стре́брени, – ти́ja ги-кажу́ваме ко́лби; и́ма гри́мни од ме́да, ме́дени гри́мни* (сп. стсл. мѣдъ 'бакар' – лексички архаизам); и: **прега́ч [ПК,2(88)]**.

прăгле́де* pf 'упати поглед, погледна' ~ *сăба́jл' стăну́ват, прăгле́т, прăгле́т тăка́ пла́нинта, не́ли пуле́ни и́ма. Е, ре́кăл: "сjа: дă-и́ма, ча́фките нă-пуле́нта дă-ста́нăт о́фци". Пă ча́фки лита́ли тăка́, "кре́к, кре́к" прăви́ли. О-оп, ча́фките о́фци стăну́ăт* [ПК,2(228)].

прăгни́ (и: **прăгни́и**)* pf 'стане мек и полугнил' (се однесува на плодови од дрвото **скорупа, тие** зреат доцна наесен) ~ *сли́че нă го́рничкăта, дру́го дăрво-j то:, дуде́ка не́ прăгни́т и ти́: не сă jа́т, само ги немме ниă* [ПД(124)].

прăгувóре (прагуворе) pf 'зборне' ~ *а́к ка́jш адно до́бăр де́н нă-чуве́к, не́ма дă-т па́дне у́стта, прăгувóри, зăшо́ си-чуве́к* [ПК,2(180)]; ~ *jудих, jудих, мале, ду срет пăти,[ду срет пăти,[па се врнах, мале, па и ричех:[Дубру вечар! [дури тога, мале, jудгувори,[прагувори:["Ела вечар, лудо, на вичери,[пу вичери!"* [ТГ,50]; – Ако некој во шала на ткајачката ќе ѝ каже: *"Как, как, сă кине, са кубе!"* Таа обично му одговара: *"Изи-ќут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364]; односно **пругувóре** ~ *"Ма́леее, шó а́рно де́те, а́ма не́мо. Не́ збуру́ва. Три́ гуди́ни не́ збуру́ва". – "Ка́ко ма не́ збуру́ва? То́ збуру́ва", му ве́ле. – "Е, ќа́к ќи-пра́jме дă-пругувóре?"* [ДК,129]; в. **пругувуру́ва**.

прăда́аве (сă) impf 'признава дека е победен' ~ *Сă бури́л'е о́ште и Jара́м Минаре́то пăпса́л. "Нă мо́жум, ро́п сум на те́бе, ќулле́". Сă прăда́аве и гу вăрзу́ве за вра́тут ус синџи́рут за ко́jнут, кини́сăве* [ИГ,113]; ~ *ут кушу́л'та о:твурто сă уф муста́ќте* (во шлемот). *Ка ќи фле́зе до́ма ти дă-j зе́миш – ќи-т сă-прăда́де на́пкум. А зиму́ве кушу́л'та и во́а му сă прăда́аве ро́п нă де́тто* [ИГ,114]; и: **прадауве** – кога ќе дојде Св. Атанас тогаш е *стрет зима*. Тешко е до Св. Атанас, а штом тој ќе помине *и тоа што му беше за умирајне – не са прадауве* (= и тој што му беше за умирање нема да умре) [ТГ,27].

прăдви́ке* impf 'силно извикува' ~ *о́ни ви́кăт: "Мумче́, мумче́", не́ рăзби́рме, на́ зна́jме шо́-j мумче́, ни́а: "де́те, де́те". И ни́а пу-ни́х и сă-качу́jме пу-се́лто тăка́. Ода: пу-о́сăм ду́ши тугáj бăлгарските вуjни́ци, не́ о́да: пу чăтвăру́jца, пу-о́сăм сă-стро́ja:: пăто цéл гу-фа́кат. И ни́а кут-де́ца сă-прăдви́кме* [ПК,2(217)]; в.: **продвикне**.

прăди́ impf, в. **прăдни** ~ *му вели́ на́ цáрja: "а́, цáрjу, те́зи чове́ци прăд-jа́т, а́ми́ да на́jдиш чове́к да не́ е прăди́л, от ка́к си роди́, о́н да гу се́и!" Тогáс цáрjут му вели́: "а бре́,*

си́нку, ам дéка и́ма човéк, без да прăди́!" [V,PM,155].

прăди́ш* m 'смрдливи гасови што човек (или животно) ги испушта низ дебелото црево, прдеж', в. **прăдни** ~ *еднó врéме éди́н цáр имаши жéна трудна и, когá би́ла óколо на деветја мéсици бли́зу вéки за да роди́, еди́н дéн, кату седјáли сóс цáрјут, са лафу́вали* (погрешно пишува: 'лофу́вали'; сп. **лаф** = збор), *царúцата, от мло́гу товáр, што имáла, от-прéт цáрјут прăднáла. Цáрјут, кату чý прăди́шат, си разл'утú мло́гу* [V,PM,155]; ~ *урúге, му-бăрбóре курéмо. Или прăjăдéл или тăкá и́ма, то: урúге, му-ви́кăт. Или то: сă-прăпи́л, ки-урúге. Германцúте нé пăрдéшо, тáа пóвике га мрáзат, тáа урúгинто* [ПК,2(240)].

прăдни* pf 'кога испушта смрдлив воздух од дебелото црево' ~ *ади кату вичéр'аха, еднóту дéте прăднá на сóфрата* [V,PM,26].

прăдójдин adj 'тој што не е од тоа место, што не е староседелец, што е дојден од некаде' ~ *нăсилéнито ej пóвике уф-Арсуво, стáро Крундúрци. Укулу шéj-сéдам кăшти сă-нáши, укулу тринájсе сă-прăдójдини, áма пáк нé сă-тăквú, дуjрăнчáне и́ма, мукринчáне и́ма, пá сă-нáши, áма "гăркумáне". Глáвно дрýjсте сă-нáши, тăкá чúсто нáшо гувóрат, дă-тé-j мирáк дă-j-слýшиш* [ПК,2(Крец–307)].

прăдукáре* pf 'приближи, донесе близу каде што треба, во случајот до договор' ~ *е, му-искáрăт éjн пáсуш, гу-искáрăт нă-пазáро. Сúте óдат тáм, здрáво жúво ус-тáтку-му сáкат дă-нăпрáват пăзăрлăк, áма нúкуj нé смéе дă-óде кăдă-нéго. Тăмáм ко:-прăдукáрăт на пăзăр-лăко, óно ки-рéче: "Ej, ут-тéп пó-ýчăн ним зúми"* [ПК,2(Ним–271)].

прăдăлже* pf 1. 'настави да прави нешто', в. **прăдăлжăве** ~ *трагнýве, тáмка úмише éдни тăрла уфтýрцко врéме. И дéтто прáво нătăрлишчăта óде. Нă-тăрлишчăта нé-нăjдéл нúкуj. Рăчéл: "Ки-прăдăлжум". Пуминáл, тáм éдно сéло... Ет ти éjн стáр чувéк, нănéко: пăтéка* [ПД,147]; ~ *"слýши, му-вéле, кá ки-ти-дáде он нă-тéбе злáтнио пăрăхóд, пăмпóро и вăгó:нто тú, рăчé, нă та: дáта дăдójдиш пá прă-мéне тýка; нéкуj зáлиф имáло тáмка, уд-мó:рто. Ки-сă-нájдăме, рăчéл, и пóсле ки прăдăлжиш зă-дóма"* [ПД,148]; ~ *имáло нéко: врéме трýjца бráте. И-тúй трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, ги-стимнúло дунéко: вудăнúца. И-ричéли: тýк ки-прăспú:ме ва:-вáчăр, пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтăм* [ПД,167]; **2.**'кога нешто трае, опстојува' ~ *Тúа сă-викáли русáлиj... Кáпте мубúли тýрцки, áма нă-кáпта имáло пă крăс, сă-знáло, нé сă-Тýрци, óт сă-христéне. И тúа русáлиj игрăjáли нáши óра, кýкушки óра, áма нă тýрцко úме óрта сă-викáли. И тăкá сă-прăдăлжúло дáлго врéме уф-кýкушкоо крáj и сă-рăширúло и фăтúли ус-тúа óра да-збúрăт пáри, дă-грáат цăркви, учúлишта* [ПК,2(Крец–305)] – за ова в. поопширно во текстот на заглавниот збор **русалúи**.

прăдăлжăве* impf 'наставува да го прави истото' ~ *и му-ви́ке мóмта: – Ама што-хýбава прúкăска мигувóриш, éс тóлку гудúни живéм тýк, тăквá прúкăска не-бих-чýл, прăдăлжýви, прăдăлжýви!* [ВК,-284].

прăдăнýве pf 'го помине денот' ~ *нújă кá пăтувáме, кá пăтувáме, áдно врéме кóга сăмна, пá нă-твá мéсто. Усăмнá, пá тáм, нă-áдно мéсто, Жéнцко му-ви́кăт, ф-Жéнцкуто пóле. И дóшче, já кути чéра кá*

рóсише, тăкá... "Слýши, вúкум нă-тó· другáро, áj к-óјме нă-тúја кáмăнто гóре. Ки-лéгнăме, вáдăн ки-прăдăнýваме" [ПД,172].

прăжéне* pf 'повторно се ожени' ~ *сă-прăжинú, уддé ут-тăрăн нă-глóк, сјáа пă шó-ј сă пугудú адúн пијăндýрко* (пијаница) [ПК,2(207)]; ~ *имáл нéко· врéме нéка· жéна, сă-прăжинúла, сă-прăмăжúла. Е, нéгво аднó и нéјно аднó, мóмичка имáла, двé сă-чинáли. Е, та· жéна мăжó-ј утивáл сè нă-лóф. Утивáл нă-лóф, катăдéн јáрбици нусувáл* [ПК,2(258)] – во кукушкиот говор жената: **сă мăжe**, овде запишаното: **нéка· жéна, сă-прăжинúла** возможно дека е под влијание на говорот на староседелците во Струмичко; и: **прежени*** ~ *един-цáр, сéа кăту-дéтто как вáше, имáл идна-ýбăва мóма, лúчна. Ама, са-преженúл тó цáрут, устанáл макúја. Нáм, тá макúјта шо-му-бúла на тá мóмта, сакáлă да-а-закóле* [БМ(Зб),197]; односно: **прижени** ~ *Туку нéјсине, аднó дéте устăнá, óно уд úгла* (инекција) *сибéп сăкáто устанá, сјáа ус-патăрúци óде. Здрáво бúше дéтто, инжéкција кá му удрúа, устăнá сăкáто дéтто. Е, сјáа рăбóте, сă-прижинú* [ПК,2-(Иц–289)].

прăзáрник m 'зелник со праз, печен во фурна' [ПК,2(89)]; исто така: **ус-прáс крáшник** [ПК,2(244)].

прăзúа m 'расад за праз' [ПК,2(89)].

прăзúрке impf **1.** 'сирка' ~ *сè тýк прăзúрке уф-нáс;* **2.** 'надгледува' ~ *дéчкăта и-устáвум сáми, áма мájка óде ги-прăзирке пу-два-трú пăти нă дéне, дудéк дă-дóм áска уд-нúфта;* **3.** – **(се)** 'се назира низ тенка ткаенина' ~ *ти сă-прăзúрке фýската, пóдигни сј-áа, дă-нé ти-сă-глéде* [ПК,2(89)].

прăзúрне pf **'погледне на брзина, сирне'**, в. **прăзúрке** ~ *óде óна дă-шéте, дă-рăбóте, дă-крáде, óн ус-дéцта сéде. Лисúцта рéкла: "Дă-нé сă-изгóрте!" Огин нàвалúла, турúла дă-сă-вáре нéшто, фàсýл'. Тóо сàкáло дă-прăзúрне. Бáм – с-удавúл ф-тéнцăрто* [ПК2(234)]; и: **призирне*** ~ *и кату останала трудна, ја не имаши од радост. Али дошло времја за да роди. Пăрво викнали две стари баби, за да ја отродјат. Двете баби са чудјат, што да прават, и л'у призирнеха за да видат... заеднош на бабите душа му изл'али* [V,PM,275] – во текстот имаме уште еден случај на употреба на сврзникот **али** со адверсативно значење: **ја не имаши од радост. Али дошло времја...**, освен тоа како посебност треба да се истакне линеаризацијата: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата: **ја не имаши** м. 'не ја имаши'.

прăзнáа pf 'прифати како реалност некоја непријатност' (в. **прăзнáве** 1.) ~ *уф Грăмáдна мă-интирсúрше адно мéсто: мă-излăжá áдин дéдо ут-Плóвдиф, дójдин уф Рáдуво нă гóсте. Вúкум: "Уд-дéк си бáче тú!" Вúке: "Ас сум уд-дóл, уд-Грăмáдна, кá бигáме уф-адни кáмине зăкупáх адни пáри". Ас уддéх тáм, нăјдéх адни кулишáне, рăскупáме кáминто, áма нé нàјдéме нúшто. Ут-тáм сéтне, најдéх адни уд-Мóкрине, нă-Пăндăлúуф Манýш прăф бăрчéт. Нијкá дă-прăзнáа от-éј бăрчéт. Тáм, уф–Мурáрци, најдéх кулу седăмнајсе-усумнајсе кăшти кулишáне. Ус нúх нăпрăвúх málко маабéт, ама нéчúс маабéт. А нájнóго мă-арисá уф-Лагадúна, нє уф-Мурáрци. Ут-Сýхо на-вáки чú- сто мàкидóнцко сигувóрат, дур пóárно и уд нáс. Уф-Лагадúна над двéста и усумсé кăшти има нáши. Тóо е мéсто кýлку пулвúна Струмúца* [ПК,2(Крец–308)];

и: **призна́е** ~ *змéо се-зачудúл и си-помислúл óти Ѓýптино е-ствáрно нóго сúлăн. Ама пák нé-сąкáл дą-му-се-предáде, нą-тóлкąф чувéк дą-му-призна́е óти е пóсúлąн* [ВГ-(Мир),272].

прăзна́ве impf 1.'прифáќа некоја вистина иако му е непријатна' ~ *дýрмин о-видéх ká о-зимá и пá нé прăзнáве, ачúк-ашкúре ќóруф мă-прáве'* [ПК,2-(153)]; 2. 'оддава почит, признание (пр. за некаква услуга)' ~ *(ти) ма:свăрший рăбóтта, ма:-испрăвú пáшкăта и са: нé прăзнáве* [ПД,137]; и: **призна́ве*** ~ *ми сă убисúą нă-врáто, áска дą-j рáнум тóлко врéме и пá не признáват* [ПК,2(176)]; ~ *нéкаа жéна нóго знáа дă сă-прáве árна, мăжо ќа:-зăсáке нóго, нúкуј друк нé признáве* [ПК,2(190)]; ~ *(ти) ма:свăрший рăбóтта, ма:-испрăвú пáшкăта и са: нé прăзнáве* [ПД,137].

прăúмуве impf 'зема, добива' ~ *áдно врéме кóли óдаа, нéмше дрýго. Јăрăцúј шó бúа тăквú, óдаа нис мójто сéло, ми вăрваа, нóсаа, кукушéнки, жéни ут-Кýкуш, дă-тăргýват. Оти Сóлăн мóре, мáдам, стóка ут Сóлăн зúмаа нă-Кýкуш нóсаа* [ПК,2(Иц-–280)]; ~ *... а Сóлăн бúше, шó дă-ти-кáжум! Мóж дă-сте-уддéле, уф-Сóлунско, нéсте уддéли?! А тăкá, дă знájте кăквó-j. Стóка прăúмăхме, ќи-дóнсаа жúто, тóги уф-тúа гудúни жúто искáрувјаа нóго. Тáтко тук ќи тувáрше аднá кóла чинúца, жúто, уф-Сóлăн ќа:-нóсше, ќа:-прудájше уф-Сóлăн. Оти тóги, тóо врéме, дéк тăквó, јóк чýшки, јóк т'ит'ýне, тăквú рáбóти* [ПК,2(Иц–280)].

прăка́жăве* impf 1. 'зборува' ~ *Гу фăрл'ăт нă буни́шттo. Тáм си лéже. Пуминáле адни гăлăбе. Вóа знајáл и гăлăбско да гувóре... и тúą гăлăбто си прăкăжувáле: "Дą му пýштиме ąднó пéро, дă си-j чéпне óчте, ќи пулéдне"* [ИГ,114]; ~ *она тргнала сусе јарци, сусе кози да оде на јазлăк, да летуве уф планина. Идеќи пу пăтут се си пракажувала: "Трш, јаре в планина! – Серем се Сечку на брадина!" – Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни он да владеје* [ТГ,13]; ~ *уф Стујáкăво прăкáжăвăт куту уф нáс (Мачуково* – македонско село до Балканските војни, сега, за жал, на грчка страна) ~ *тáтку му и мájкă му олąмáк си прăкăжувáле: "цáрут гулéма вујнá утвурúл, вójскăта а здрубúл; имáло нúкоа дујнá-ѓузилújка тáм, зą нéа сă типáл"* [ИГ,115] – во контекстот имаме употреба на зам. придавка **нúкоа** м. 'некоја'; 2.'озборува' – скоро секое село си има свој светец (патрон), тогаш е селска слава, а се држи и панаѓур. Тргнувајќи од тоа дека ќе дојдат *чужди л'уѓе* селаните се спремаат како за Велигден. Често зборуваат: *"Море да сме сами, који му гледе оти нешто нема, или нешто е кусо? Ама ки дојдат чужди л'уѓе, па уд них срамота* (погрешно пишува: 'ьих'). *Ки на пракажуват дудек ќи са живи!"* [ТГ,218]; в. **приказува**.

прăка́ре* pf 1. 'однесе' ~ *нă-нăјдé тóо Тýрчино, нă-нусú дóма. "Тáтку-ти, вúке, áк нă-мужéх доспáсум бăр на-вáска дă-вă-куртулúсме". Уддéме уф-нéго. Пу аднá нидéл'а дигнáме-сă зă-Дójрăн. Нăпрăкарá на-Дójрăн* [ПК,2(359)]; 2.'помине од еден на друг крај' ~ *кăрáме, кăрáме ду-Димúр Исáр, на-мóсто, тáм не пумúнуват дубúцте. Растýрин мóсто глáвин'о, нă-лóтки нăпрáвин, та цăндáре тýрски, тáм куту рóбе пумáгат, бýтат на нарóдо, да-прăкáрăт дубúцте.Бýтат, е-ej, ќо:-збéрăт дубúтко, ма-*

гáрто нé óде, ко:-дúгнат нă-рăци. И прăкăрáме мóсто [ПК,2(219)]; **3.** 'помине некаде извесно време' ~ *итáм устăнáме. Уф-адúн кунáк сéдăм кăшти сă-збрáа, тáм. Една жéна, н-áдин Бăдник, Бужúк, гу-зăпăлú, изгурé то: кунáко. Сúчко изгурé... Прăкăрáме тúа двă-трú гудúни. Сă-рăстурú вуjнáта. Кój умрé – умрé, кój жúв си-дуjдé* [ПК,2(261)]; ~ *Сă-прăбрáме, нă-зăкăрá: нă-Бăлáсца. Нă-зăкăрá: нă-аднá кáрпа, já кутитá: сóба кá-j... Нăтре грé: та: кáрпăта. Пикнá:-нă тáм, тýка, вéле, вáдăн ки-динýвате, вéчăр, вúке, тáм, нă-то: jáвур ки-сă-свáлите. Пикнá: нă-тáмă, дéно гу-прăкăрáме, árно, тóпло, кáмăн ама-тóпăл* [ПД,173]; ~ *прăкăрáме тáа зúма тáм, вúкме: "Нă-прóл'ăт ќи-с-jóдме, ќи-ш-jóдме, сă-стóпле, кáк дé-j ќи-с-пудréде". И тăкá, тăкá, устăнáме тáм* [ПК,2(219)] – уште една потврда за широката употреба на перфективниот презент: **сă-стóпле, кáк дé-j; 4.** 'преживее, остане жив' ~ *Бигáме тринájста гудúна. Е-кáк, знáм-ли кáк? Бúме дóма éто, уф-кăшти, уф-сéлто. Вojнú пóнапрéт úдаа, зăтáм вăрваа, нă Сóлун, пут-Кýкуш удóло-j Сарăќóл', дéка мăшúнта зăпúре. Е, ут-тáм нă-нáм, Сóлăн бúше, ут-тáм стáнá бójо. Знájш кá úдаа – куту кăчăмáк кá вăрăт. Мójо тáтко жнújаа ду-пăто, дуцăдéто ус-двăнájс дýши тájфа: твójта мóма, мójта, нé знáм накój, збрáни пумáгаа тáм. И вăрват вуjнúци и вúкат: "Чúчо, чúja-j тáа тájфа?". Тáтко вúке: "Мója-j". "А -бе, ти-си-лýт, бéги дóма пóскóро, ýтре нé сă-знáа нă-тăкá-ли ќе-j, навáки-ли-ќе-j". И, ут-тáм, нă-фýтринáта тăргнáхме дă-бéгме...Кăквó бигáне? Кój дéк сă-нájде... И тăкá дунцéа мáлце лéп тугáj, тă-апнáме. Кój умрé, умрé. Апни крýши, нáпijсе вóда, áпни нéшто уф-трúте дéна аднóш. На-усумнájсе гудúни тăквú, млáди шó бúа сè изумрéа. Изумрéа тúа, нé знáм кăквá рăбóта, млáди шó бúа сè изумрéа, нúа устанáме, малéчки óти, нé jájме тóлко нéли, ус-шó дé-j ќи-прăкáрип, мáллчко ќ-áпниш. А стáрjоо, вăзрасин'оо сáксă-нăjáде. Нéли? Сè изумрéе пу-пăто, тáм. Мájка умрé, тáтко умрé. Е, аднá дýпка кулку-тýк шо дăржe тáа удáата, шýтн'оо кój зă-глáва кój зă-рăци, шýтн'оо тáм. И-нăцкáа уфнăтре. Сă-нăпăлнú тáа дýпката. Нóго чувéци зăтрупáа тáм. Зăсмăрдé сúчко уд-Дýпница нa-вáм, иште пóнăвáки* [ПК,2(Шек–277)] – сеќавања, доживувања од Војната 1913 на Гоце Николов од с. Шекерлија, Кукушко; **5.** 'кога некој ќе го надмудри другиот' ~ *тýк, сăбáлинта, бúл' нă-мéне, úма áдна óфца, сăкăт да:-прудáт мójте, нéма млéко. Зéа дă-ми-пăркáжуват нă-мéне. "Слýши, нă-тóо нýк-ми, мóлчи тáм-ти. Jáс сум прăкăрáл ду-сéга нóго. Jáс, вúкум, кá ќи-уткáрăх нă-грáдо дăпурдáм мо: стóка, сă-нăбéрăт кулу мéн чувéци"* [ПК,2(241)].

прăкáрăве* impf 'потерува, тера да помине' ~ *нă стăрга ги прăкáрăвăт óвците, дă-j мăлзăт; сéдăт двýjца или трýjца, ги мăлзăт* [ПД(126].

прăки prаep **1.** 'преку' ~ *прăки минýта* (на секоја минута нешто станува) [ПГ(Фур)]; и: **прăку** ~ *тąкá иште кą спáле, кą плąкáле и двýjцта, тóа дéтто кą плąкáл, сăлзите ут óчте прăку пéрницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112]; ~ *ќи зúмăт еднá бéла рúза, тóґи ќиj прéгнăт, хýмут; уф еднá чáша вúно, ќа а нăпăлнąт, ќи пýштăт пáри уф нăтре. Ут вúнцто ќи дáде прăвно на мóмчто, нáпкум на нивéстта. Нáпкум ќи гу прăфăрл'ăт вúнто прăку нивéстта и прăку мóмчто* [ИГ,117]; и: **преко** ~ *се*

разбуди, Ванѓелино, црна Арапина,[што-ј запгисал, Ванѓелино, пăти и друмуве,[и што веле Арапине, ем гуворе, цанум: "Дали знајиш ил' не знајиш, Попово Јуванче:[оти сум ти јас запгисал сѐ бели друмуве,[и не давум преко никка пиле да пралете [ТГ,40] – уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај еднослоżни именки: **пăти** м. 'пăтишта': **што-ј запгисал, Ванѓелино, пăти и друмуве**; 2. изр. **прăки плéт нé видéл** (= се кажува кога некој несмасно постапува' [ПК,2(189)].

прăкла́ве impf 1. 'става од еден сад во друг, од едно место на друго' ~ *ни́м прикла́ви уд-бра́шăнто;* 2. fig. 'зголемува, кажува невистини' ~ *мо́лчи, ни́м си-прикла́ви но́го* [ПК,-2(89)].

прăкрăсте pf 1. 'кога верникот со прстите од раката допира до четири точки од своето тело (челото – стомакот – левото и десното рамо) и така испишува крст', освен в црква или гробишта, се прекрстува и дома, пред да почне да јаде; на вечерата, додека не се прекрстат сите домаќинот не почнува да јаде, и тогаш прашува: ~ *"Са пракрстите сите?"* и не чекајќи одговор почнува да крши од лебот [ТГ,19]; – во контекстот имаме употреба на прашална реченица без партикулата (да)ли: **"са пракрстите сите?"**, што се третира за балканизам; и: **прекрăсти*** ~ *напкун отидоха тија гувадаре; софрата кладена, ама не прекрăстил да фани да јади* (овде има испуштање на повратната заменка) [МС(В),97]; односно: **прикрăсти** ~ *утрината стана сиромахат от сонот, са уми лицето, са прикрăсти и киниса да си иди. На пăтју гу и фатил един дăш, един страшин облак... и запрјал на една страна дури да мина облакот* [V,PM,93];~ *после за растроши един кулак от онија, што сторили на пентук, и ки го фăрли напрет и nasat, за ирмен за си прикрăсти три крăстови* [V,PM,250]; 2. изр. **си-најдéл цăрква дéк дă сă-прăкрăстиш** (= личноста од која бараш помош, односно со која соработуваш не е сигурна) [ПК,2(194)].

прăкăжли́ф adj 'се кажува за личност што многу зборува, понекогаш и досадува' ~ *прăкăжли́ва нăвéста* [ПД(116)].

прăкăлве* pf 'удри, притисне, скине' ~ *сј-о прăкăлвáл прăстут* [П-К(Мор)].

прăкăлвăно adj 'нешто на кое се познаваат траги силен притисок, односно од удар' [ПД(115)].

прăкăрдáше impf 'претера во некои барања или настојувања' [ПД(134)], [ПК,2(89)].

прăкăрце* pf 'помине некако, преживее' ~ *гă-прăкăрцáме зи́мта* (= ја истеравме некако зимата) [ПК(Ним)]; в. **прăка́ре** 4.

прăкăршăн adj 'нешто скршено, во случајот: со скршен 'рбет' ~ *дéтто сă-цăну́ве гувăдáр уф-сéлто и мáјката дă-пáсат гувéата. Е, тóо дéте пурáснуве ергéнин. Рăбути́ли адна́ гуди́на-две-три, ви́ќе искáруват гувéта да-пáсат, глéде дéтто, адна́ змúа прăкăршăна, лáзе* [ПК,2(215)]; ~ *сабајл'та ка станáли, на-дру́гут дéн, пá ги-искáруват дуби́ците, пóдóл óдăт тăкá. Глéде вăртат гувéта, глéдат аднó прăкăршăно мáче. Шăрéно мáче. И тăвá мáчто о-фáште у-стáпо, гуклáве уф-цéбо* [ПК,2(262)]; ~ *натрéјо дéн пá, óш пóндóле óдăт, глéде аднó прăкăршино кучинце, кутре. И нéго о-фáште ус-стáпо, и нéго о-зúме и нéго о-клáве тáм уф-*

кули́бата [ПК,2(262)].

прăлéже pf 'преспие некаде за ноќ или две' ~ *и и́даа на-вéчăрти, лéжаа тáмка уф-нáшто сéло. Тúа кăмилáре гу-прудáвăт тóо мéсто... Тóо чувéк бúше пóбугáт, па утвури́ áн, пá и́даа камúли, áма пó-мáлко. Пă úмше кăмúлцки дикáн* (ан?), *зă кăмúли дă лéжат нă-вéчăр. Оти знáјш, ќи-дójдăт ут-Кýкуш, ќи-дóот, ќи-прăлéжат уф-сéлто, ут--Сóлан ќи-дóот уф-тáм, уф-сéлто ќи-прăлéжат* [ПК,2(Иц–283)]; ~ *Бáши уф-жéтва сме бигáли... Питрóвдăн. Ут-кá бигáме тáа вéчăр, уддéме уф-Кýкуш лижáме. Имăхме тáм аднá кýма, тáм уф-нúх лижáме. Тáа вéчăр кá прă-лижáме сéтнă немá лижáне, сéтне, сéтне, бéги, бéги* [ПК,2-(Иц–283)].

прăлéте pf **1.** 'почне да лета'; **2.** 'со летање помине над нешто' ~ *пúле нă-мóж дă-прăлéте* [ПК,2(188)]; ~ *се разбуди, Ванѓелино, црна А рапина,[што-ј заптисал, Ванѓелино, пăти и друмуве,[и што веле А рапине, ем гуворе, цанум: "Дали знајиш ил' не знајиш, Попово Јуванче:[оти сум ти јас заптисал се бели друмуве,[и не давум преко нихка пиле да пралете"* [ТГ,40].

прăл'ăтáр m 'мало пиленце' ~ *мăлéчко пúл'ăнце, ка ки прăлéте сăфтé* (за прв пат – објаснување за називот **прăл'ăтáр**) [ПД(126]; ~ *пúлчките ká фáштат дă-сă-ýчат дăлéтат и-вúкме прăлитáрчита;* **2.** fig. 'мало, мило дете' ~ *вúј-ги шос-ýбувички, прăлитáрчита; ój нă-бáба прăлитáрчитта, дујдéли óни нăгóсте* [ПК,2(89)].

прăм (и: **на-прăм**) prаер 'изразува споставување, споредба – наспрема' [МЕ(Р),175] ~ *нáпрăм н'óо тó нéј нúшто* [ПК(Гăр)]; в. **прăмо**.

прăмéсте (сă)* pf 'се измести од едно на друго место' ~ *дујдé аднó нăрицéне Гăрцте сă-прăмéстат. Примúре бидéло, прăмúре. Фрăнцýјсто, Англичáнто – мúр, Гăрцте дă-с-јóт дóма, дă-сă-вăрнат пá нăнúјнто мéсто* [ПК2(223)].

прăмúн* adj **1.**(в. **прăвна**) ~ *прăмнајут, ш'у гу пăта, му р'éч'и: "с'éт' тýкă и за нáјдиш' рáбута"* [MS,t,-81]; **2.** 'важен во извесна хиерархија' ~ *тас момата му вели на царјувут син: "милички мăжу, јазе имам четиријсет братќа харамии, ониа требува да ги земеме тука". Тогас пратиха л'уди от царјут и едно писмо от дјун'а ѓузели, от нихната сестра... Тогас царјувут син сички ги промина, прăмни ги стори на конаќут му* [V,PM,214].

прăмúсл'ăве (си) impf 'си помислува' ~*"Ká сáкиш д-сă-бúјме у кóпи* (= со копја) *или дă сă-бóрма?" – "А, рéкăл, чýм ме е у кóпи!" "Ќи-гуфáтум, си-прăмúсл'ăве, ќи-м-гу ск'úнум врáтут куту на кукóшка"* [ИГ,113].

прăмúне pf 'се придвижи, помине преку нешто' ~ *нăјмéл-се Гóце Дéлчуф вујвóда,[ус-нéгăфта вéрна дружúна,[уф-Кукýшко рáмно пóле,[дудéк да прăмúнăт грáницта,[пăрва пýшка пукнáла,[Гóце гу уф-гăрди рăнúла,[в-лéвăта стрáна уф-сăрцето* [ПК,2(Креп–296)].

прăмо prаер 'за означување време кога нешто се случува, пред друго нешто' ~ *úмше нéкаа кóла, сă-нąкачúме сáмо нúą дéцта, бăре нé óдиме пéшки. Стáрте сă-изнăмăчúа, тá сăс-нúх: а-брá, а-брá прăмо Питровдин, на-двé дéна стигнáме уф-Цумáта... пусидéме двă-трú дéна, ká фăтúа дă-мрúăт, фăтúа дамрúăт чувéци. Нéкаа бóлес сă-пујавú, нé знáм, испáнска бóлис, кój-знáа*

кăквá бéше. И вујнá, умúрăт чувéци. Ут-нáште сéла áјн чувéк, тáм уф-áдни слúви, нă-пуд-Цумáта уддóлу, чаúре úмше, тáм сидéме, умрé. Нúа к-óдиме нăгóре дă-извăрвиме, а бáба пу-нáс гă устáвиме. И, адно врéме áј-го úде адúн чувéк, нămитнáл чéргата нă-гăрбó, дујдé. Глéдум бáба гă-нéма. Вéл'ум: "Дéка-ј бáба?" "Е, умрé бáба-ти, вéле, тáм гă-заријáх уф-едúн ендéк, гă-пукрúх". Еми, шó ќи-чúне. Ет тăквó нáшто бéгине бúше [ПК2(Шт–249)] – текстот претставува автентична приказна од информаторот Диниш Митров род. 1899 во с. Штемница, Кукушко, за голготата низ која минале бегалците од Кукушко за време на Втората балканска војна 1913, кога грчката солдатеска го уништила градот Кукуш и неколку десетици села во околината. Настан што не смее да се заборави.

прăмăже* pf 'се кажува за жена кога повторно ќе стапи во брак, така е по правило, но во случајот: кога маж ќе се прежени' (?) ~ *бúли мăш и жéна, сă-чинúли, сă-прăмăжúл мăжут. Сéтне жéнта дунцéла мóма и мăжот имáл и óн мóма. Двé мóми бúли тúа. Исјáа жéнта ут-мăжут мóмта нé а-сáке, гă-нéјќе* [ПК,2(Иц–285)].

прăмăкне* pf 'извлече, скришум однесе нешто' ~ *шо úмше нă-бáхчата сé он прăмăкнá, нă сéстрите нúштичко нé дăдé* [ПК,2(193)].

прăнуќáве* impf, в. **прăнăќуве** ~ *уддéме пу-рéкта, флизéме уф-édна јéла шо-о-вúкме нúа, тáма да-прăнуќáвме. Лéп нéма, вóда нéма, нúшто нéма. Дéтто на-цúцка намájка-ми плáче, óно па ќи-нă-издáде. И флизéме тáма, мрáфки ќи-нă-дујáдат. И-мájка-ми вúке: "Дé брé Рúсто, ти сă-мóче? Да му дájме, вúке, нă-дéтто, зéр ќи-н-издáде"* [ПК,2(Ал-358)] – употреба на прашална реченица без партикула (балканизам): **"Дé брé Рúсто, ти сă-мóче?"** – во текстот ни е претставено трагично доживување на информаторот (непознат) од с. Алексово за злосреќната судбина на бегалците од Кукушко 1913, кога мајка, којашто во градите нема млеко, му ги натопува прегорените усни на детето со мочка, за да престане да плаче, да не ги издаде детското плачење кај грчките војници.

прăнăќýве impf, 'ја помине ноќта, преспие некаде' ~ *Дујдéме, дујдéме ду-кájничето* (изворче), *ама-нé нă-пуштýват уф-сéлто дă-óдăме, уф-Тудóрăво, áјде гóре уф-плáнинта. "Тýка (ричé), вá вéчăр ќи-прăнăќýвăте, ýтре тáм нă-тúй кáмăне кисă-свáлите и-нúй ќи-излéзăме, ќивă-прăчéкăме". Арну-амă тóй дéн трéска врăс-трéска нă-мéне* [ПД,-173]; ~ *óдат уф-адná вудни́чка. И уф-тáа вудни́чкăта, тáм, ќи-прăнуќýват óни. Кулу стрéт вéчăр úде мéчкăта: "Ии-и, сáм лóф ми-дóшал нă-нóга". "Ее-е, куту-тéп јунáци зăт-врáтта вúсат"* [ПК,-2(Ним–276)]; и: **прăнуштýве*** ~ *сăвăрнáх нă-тóй мéсто, глéдум нéма нúкуј. Вúкум: ќи-стóăм тýка, тăкá си-вéл'ум уф-акáло де, нéли ká ќиустáвиш адúн шéј трéба дă-сăпувăрниш дă-гу-путéрии. Стăнá стрéт нóш, нúшто нé сă-јáви... И вăрвум низ-адни́ дăрва пу-бáúро, сивéл'ум: "Ќи-тéрум дă-прăнуштýвум вéчăр"* [ПД,173].

прăнч'ка f **1.** 'гранка, стап, прачка' ~ *напýлнувáми двájси, трúјси калáм'а ... з'évами прăнч'ки, карýл'ки, кóли и мутувúлуту и пр'élуту* [MS,t,6] – уште еден случај за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај еднозложни именки: **з'évами прăнч'ки, карýл'ки, кóли** ; ~ *ни*

имáха сăс ш'тó да купájат, з'éха пу-инá прăнч'ка, стóриха ч'ивúја ... и фáт'ąха да рúјат [MS,t,48]; ~ *сид'ăха сăс дирминџ'úјата, си м'ăр'ąха пúлкат'ą, кутрáји пóгул'áма, сăс иднá прăнч'ка* [MS, t,-78] – во текстот се зачувани траги од назалниот изговор кај големата носовка: **прăнч'ка;** сп. **ц'ăп**; **2.** 'прат со кој се навива основата на кросното' ~ *с'éднува бáбата на крусно́ту, з'éва инá прăнчка и фáш'та с'ąфт'é, с'ąфт'é ('прăву, прăву') да навúва* [MS,t,7]; ~ *áку н'áма прăнч'ката сă ни вúј* [MS,s,90]; **3.** 'врвка (?) од тутун кога се суши' ~ *сандáлу стáнува ут п'ém', ут ш'éс прăнч'ки, усăхнува сандáлу закáцини пу ш'ájкит'ą, пу стр'ąхáта* [MS,t,5] – проширена употреба на предлогот **пу** наместо 'на': **усăхнува сандáлу закáцини пу ш'ájкит'ą.**

прăпáдне (и: **припáдне**) pf **1.**'кога некој или нешто влегува внатре в земја, кал и сл.' ~ *кăжáх: "Aj ќ-ójме утцáро ки-крáдăме". Сè си-искăжáл óн: "Пишúн, рéкăл, гă-убráме мa:зáта. Е-шó кулáј нăјдéте: кăтрáнин кăзáн турúте, тáм дăпрăпáдне уф-кăзáно. Дóбро, прăпăднá мo: гáзда, áма дудéка музăгúне глáвăта ác мo:-зéх и нăмужéте дo:-пузнájте* [ПД,170]; ~ *уф-зéмта прăпăднáх* [ПК,2(207)]; **2.** 'исчезне' ~ *кăдă прупадна ва толку живина?* [МЕ(Р),77]; **3.** 'се кажува кога некој ќе доживее сериозна загуба, односно ќе западне во сиромаштија' ~ *вúкме нéшто ак зăгýбиш, já пă дă дă-ти прăпáдне имáне, тугáј ќи-рéчиш: áска си-измúх рăцто уттóо и тóо шéј* [ПК,2(193)]; ~ *шóсă зăдумúл си тóлко, гимúјте нé-т прăпăднáа* [ПК,2(157)]; ~ *един човек по дно времја и седјал на една касаба, имал сирмае, харно работиши; дојде на иликиа, си ожени за една вдовица жена. Кату си ожени, припадна много сиромах, и жената му тешка си чини* [V,PM,161]; **4.** 'кога нешто биде уништено' ~ *óдат náучницúто и-Нąсрąдúн Оџą гопúтąт: "Кóгą ќи-припáдни свéто!" Он мýдар, и-óн сą-нąсм'ál нą-тúą трú четúри дýши, тúą náучни л'ýди, се-нąсм'ál* [ЛС(К),120].

прăпáжде impf 'се губи, пропаѓа' ~ *сă вúке дéк úма тресúлиште, нéкокál, нéко: дýпка, дéка гнијáло тáмка сăто, знáчи дéка прăпáжде* [ПД(129)]; – *"ки-тý:рте едúн казáн кąтрáн нą-врáтта. Тó: кąтрáно нé пýште кулáј д-излéзе чувéко, áма нéка-ј дăлбóко". Другáта вéчąр тúа пák удúле дą-крáдąт, гáзта удúл нąпрéт. Ама úма прúмка сја:. Измикáрчąто устáнăве, а гáздąта нąпрéди и тáп у кąтрáно прąпáжде* [ВД(Ник),279]; и: **прăпáжќе** ~ *вáа вил'ála: "уд мéне пó-ýбăва нéма нąдујнáта", он пă вил'ál "пó-сúлин јунák нéма дă úма нą свéтут". Кą удирáл нą зúдут, гу турувáл, рăкта прăпăжќála ув зúдут* [ИГ,112].

прăпаре pf 'влезе, дојде' – но обично со негација и во контексти слични на овој што следува: ~ *детто устана тамо, са мислише, кăд доде, си риче на умут: "К-одум на цариката мандра!" А пак на таа мандра не бише кабил чувек да прăпаре ут ного кучијна* [V,PM,295].

прăпејве (и: **прапејве**) impf 'кога жена над гробот на скоро починат член од семејството тажно плаче со солзи и нарекува' [ТГ,31]; *прапејват* само жени и девојки, а мажите никако. Мажите плачат така што само *слăзи ронат*; но глас не пуштаат; ~ *"Слýши-мур, рăчéл, тóлко мă-прăсилú, чúм сáкиш дă-ти-кáжум и ки-ти-*

ка́жум, а́ма пъ́рво шо-ки-нъ́ре́дум ки-нъ́пра́виш. Ва́ри чини́ца, ме́си пу́пи, пусте́ли, суре́ди и на́пкум ја́с ки-ле́гнум, ќ-у́мрум, ти ки-мъ́-прăпе́виш" [ПД,153]; ~ *пустăл'а́ла, о́н л'ăгна́л и све́штте и́ зăпăли́ла и са: ко:-прăпе́:ве* [ПД,153]; – ако при ткаењето жиците се заплеткуваат или се кинат, тогаш таа што ткае ќе каже: *псешка работа! Капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш. Седни па прапејви!* [ТГ,364].

прăпе́ле (сă) impf 'се превиткува, се препелка' (пр. од болки) [ПК(Грам)]; в. **припелка (сă)**.

прăпе́че* pf **1.**'кога нешто ќе биде прегреано на огин – до степен на изгореност'; **2.**'кога сонцето силно пече' ~ *на́пкум ќи гу прăфăрл'ăт ви́нто прăку ниве́стта и прăку мо́мчто. Пусе́стримте ќаа но́сăт во́нка да сă пруштáве. Пе́ат: уф јунáкăви дво́ри,[слăнце прăпичéло,[уф мо́мини дво́ри,[ро́са зăрусúла* **[ИГ,117]**.

прăпе́чуве (се) impf 'се грее на сонце' ~ *Ка́ пугле́днуват сел'а́нто: нăмăга́рто вăлк. "Бре́ј, вăлк, гл'ăдáјте, вăлк, дăржáјте". Удрăт ус-стáп, ус-кáмăне, у́дрăт, гу-прăте́пăт. Избигáл па́. Избигáл ама гла́дин, папцáл веќе, нă-мо́ш д-о́де. Уддéл нă-не́кој при́пик не́де, нă-не́ко: слăнце. Прăпе́чуве се ду-е́дно ло́зе* [ПК,2(216)].

прăпи́е* pf 'испие течност повеќе отколку што треба, отколку што е нормално' ~ *ури́ге, му-бăрбо́ре куре́мо. Или прăјăде́л или тăка́ и́ма, то: ури́ге, му-ви́кăт. Или то: сă-прăпи́л, ќи-ури́ге. Германците не́ пăрде́шо, таа по́виќе га мра́зат, таа ури́гинто* [ПК,2(Грам–240)].

прăпита́ве (се) impf 'живее некако, задоволувајќи ги само основните потреби' ~ *уд-ни́фте искáруве кулку дă-сă-прăпитáват о́ни дву́јцта* [ПК,2(89)].

прăпи́шуве impf **1.** 'остава наследство на некого (во писмена форма)' ~ *те́јко нă-ме́н и нă-до́да ни-прăпиша́ си́чко;* **2.** fig. – кога човек е тешко болен се вели дека **прăпи́шуве** ~ *па́ ли прăпи́шувиш?* [ПК,2(89)].

прăпл'у́ве* pf 'пливајќи помине низ некоја водена површина' ~ *Фăти́ла дă-ј прăфтáсăве та́а, мо́мта шо ја́де. Фăрл'и́ла сто́мнăта –сă чини́ла во́да – нă мужа́ла дă-ј фтáсе. Прă-пл'ува́ла па́ пу мина́ла во́дта* [ИГ,109]; в. **приплива**.

прăпу́ке* pf 'почна да пука' ~ *нăпăлни́х о́чте да пла́чум. Гле́м кăм-за́вуда сă-витре́е не́кој, а́ма не́-мо́жум да-гу-разли́чум шо́-ј. Мă-пушти́а, а́с тăрчум, о́ни прăпука́а, о́дум кăт ма́јка* [ПК,2(Ал–358)]; ~ *бăлгăрските вујни́ци флизе́а уф-Мо́крăне с-но́жуфто нă-пу́шките, те́рат пу-кăштте дă-не́ма Гăрци устáнни уф-се́лто. Прăшита́а кăштте, испăдна́а се́лто нă-во́нка. Па́ прăпука́а и це́л де́н куршу́мто свире́ă нăд-нас, а́јде низ на́шо: дво́р: па́-у, па́-у* [ПК,2(Мор–222)]; ~ *Ка́ бига́ме ли? Па́сăхме нис-по́л'то. Гăрцте уз-до́л ка́ нăстăпваа, сă-гле́јше бил' ка́ и́даа. Ни́а фăти́ме дă-бе́гме, а пă уд-до́л адни́ бу́гарски вујни́ци та́м нă Гăрди́иштто* (< 'Градиште' top.) *на́ше, нăт-се́лто прăпука́...* [ПК2(Пос–290)].

прăпурда́ве* impf 'го продава она што самиот го купил, но за повисока цена' ~ *Ту́рчин ади́н прăпурдăва́л пу́шки на куми́тто, сă-вика́л Га́фур-а́га. Нуси́л аднýч пу́шки, мудде́ли ше́јсе ли́ри. Се́тне Ту́рчино фа́јќе, уф-тăкви́ сăндăци нăре́дăве мăстăга́рки и-но́се, и прудáве нă-куми́тто, му-зи́ме па́рте* [ПК,2-(Крец–311)].

прăпăрче* pf 1.'нешто големо, пр. камен, со кревање го постави на обратната страна' ~ *и-викнýве рăбутни́ците, си́те испăднáле тáм прăдéуто. Удделе тăкá нă-стрáна, имáло нéко: плóча, кáрпа. "Ајде, рăчéл са:, зимáјте та: да: прăпăрчáме нă-дрýгăта стрáна". – "Кáмăн тóлкуф сă-дúге?" – "Тóлко дýши нé ка:-дúгнăте?" – "А јáс, рăчéл, ки-ви-ви́кум, ви́: ки-дúгате"* [ПД,150]; ~ *И-зимáле, а дигнáле; нéли бóжа пувили́:, шу-вéл'ăт, а-прăпăрчúле плóчăта, испăднáло сè злáто* [ПД,150]; **2. прапрче (са)** 'се обрна наопачки' – добар ловец е оној што ќе го погоди зајакот во тилот, па да се *прапрче* кога ќе го погоди; а птиците во лет ги гаѓа под крилјата [ТГ,387].

прăрóде* pf 'се роди повторно' (fig.) ~ *ут кá сă-упирисáх, сă-прăрудúх, сă-спасúх* [ПК,2(197)]; сп. **природан брат.**

прăс m 1.'подвижен дел што се наоѓа на крајот од раката (или ногата)'; ~ *и путúр'у и гу спúва, гу устáв'ă прáзин; извáж'да и прăстин'у ут н'éјн'у прăс, си гу клáва на н'éгуву прăс* [MS,t,21]; ~ *рéкал на нúх: А кý не а вúдам ут рăцити нéгови дýпкити ут карфúити, и да клáдам прăстот ми уф дýпкити ут карфúити, и да клáдам рăката ми на рéбрити нéгови, нé и кабúл да верýвам* [MV(K),337] – имаме употреба на предлогот **ут** (< од) на место 'на': **акý не а вúдам ут рăцити нéгови дýпкити ут карфúити;** ~ *нăтрă си сéде, кăргýј си глéда [прăста си кăрша – кăргýј гу рáна* [ME(P),93]; ~ *Тогас нивјастата му вели: "бре портокалџи, ошти малко не си потрапал". Така кату чу јунакот, еднош отари вратата и побегнал сал сос еден прăстен на прăстот* [V,PM,192]; ~ *нéа а-зéва, а-клáва тáму, узáди, кăј кукушáрнику. Пуд-идну-кóш ă-пулýпа. – "Тýка дă-сéдиш, дă-пýкниш!", мувéле. Вáа гу-зéва тó чéлу, му-мéра нă-кéрка-му – нă-прăстта нé-му влéга чéлăта* [ДК,121]; (сп. имиња на прсти: **пáлăц** 'дебелиот прст на крајот'; **стрéдăн** (или **гулéм**), уште: **мăлéчук прăс** [ПД(Фур)]; кај Малецки (од Солунско): **пăрăс**: *ут дóл* **гул'áм пăрăс, стр'áдна пăрăс**, *пóудóл ут* **стр'áдна – мáлка пăрăс** [MS,s,90]); **2.** 'дебелина од нешто колку 1 прст' ~ *за инá тапс'á баклавá (гул'áма, мáлка?) три прăст'а* (дебела) *инá укá ш'икéр* [MS,t,8]; ~ *Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета* [ТГ,39]; **3.** изр.: **нă-прăсто си-гу-вăрзá** (= кога некој нечија лоша постапка ја памети многу време) [ПК,2(185)]; **устáнá ус-прăсто уф-ýстта** – се кажува кога некоја девојка, којашто е свршена, и ќе ја прекине врската [ТГ,144]; или кога човек ќе остане без некои важни работи ~ *дéцта ма:-пруддéе кăштта, стáрјо си-устăнá ус-прăсто уф-ýстта* [ПК,2-(206)]; ~ *Адúнјо кójн н'о:-зимáа вујни́цте, тувăрúа тăквó џăпăнé. А дúнјо сј-о-зимáме, бигáме ус-адúн'оо; вăлó:фто и кó:лта н'а:-зимáа и, дрýкта кубúла ут-пăто..., устăнáме ус-прăсто уф-ýстта* [ПК,2(Креч-294)].

прăс f 1.'многу ситна земја, како прашина' ~ *стóриха ч'ивúја ... и фă-т'аха да рújат. Рújат сăс прăнч'кит'ą, ја м'áтат прăстá сăс ш'импúт'ą* [MS,t,8]; ~ *по дно време еден уврејн от ониа, што фрăкат на Солун прăст, излеваши вăнка, и тој, кату фрăкаши прăст, си*

уморил, велаши "ох" и седна да си почини тамо [V,PM,234]; ~ *да и таја турлија прăс шо се наогја ув нашто поље... шо му велиме нијă "гјерик" не јă толку писуклива* [ME-(P),75]; ~ *кăрцката земја-ј песоклива, цăрвеница, цăрна прăс, бела прăс* [ME(P),78]; сп. ~ **сăдăве** – *ут прăс шо сă* – **бил'ýре**, *уд чúнго – башкá, и* **пијáта** (од порцелан). *Тýка* **пăнúци** *вúкат, нé вúкат* **мисýре** [ИГ,120]; ~ *и инó пúл'а вúкаш'и :"кутрú за в'éни ут тáс лăскавáта прăс пиш'мáн за стáни"* [MS,t,60]; сп. **ч'éрна пăрăс, ч'арв'éна пăрăс** (= глина) [MS,s,90]; уште и: 'сад за вода од *"прăс"* [ПД(120)]; **2.** 'вид земја со жолта или црвена боја' ~ *тá-ј зă-мáжне нă-зúмниците* (= подот од собите) *уф-кăшти* [ПК2(89)]; **3.** изр.: **чóику сáмо су-инă-рăка прăс сă-нăсúтфа** (= природата на човекот е таква што го тера да приграби повеќе за себе) ~ *шó дă-му-клáјш – сè нé сă-сúте. Утúшăл нúкуј стáр чóек, пóучéн, му-вéле: "Шчó-е бе, шó? Чéкăте!", му-вéле. Нă-вó мутикнáло. Зéва иднă-рăка прăс, му а-фăрл'а узгóра – стáна. Чóику сáмо су-инă-рăка прăс сă-нăсúтфа* [ДК,-151]; **прăс и плéва** 'безброј предмети, суштества, еден покрај друг' ~ *вójска бúше прăс и плéва* [ПК,2(189)]; **прави прăст и пепјал** (= раздроби, уништи нешто) ~ *си завратја еднош на л'аво, еднош направо; душа не остави жјува. Тогас отива и на царјут от крăстот на дол гу прави прăст и пепјал, от крăстот нагори гу остави здрав* [V,PM,226] – во текстот архаизмот **прав** 'десен' е зачуван во прилошка форма: **завратја еднош на л'аво, еднош направо; прс на прс** – во минатото кога ги закопувале старците не правеле ковчези туку ги закопувале така, без ништо, тоа го викале: **прс на прс**, т.е. меѓу две земји [ТГ,255].

прăсé: (и: прăсéе) pf 1.'го исчисти житото од нечистотии' ~ *(тăкá) сă вúке тоо,* (станува збор за направата **дăрмóн**), *жúтто шó ки сă клá: уф нéго дă сă прăсé:* **[ПД(122)]; 2.** 'истури ситни работи, пари и сл. (во случајот врз главите на сватовите)' ~ *уф нидéл'та сăбáăлинта ќи дóат сфáтăве. Нивéстта ќи-ì прăчéке нă врáтта, ќи-гу пулéдне мóмчто низ прăстăнут, ќи-ì прăсéе сфáтăвто сус ичумéн, шикéр и бубăкéрно сéме* **[ИГ,117]**.

прăсéве impf 1. 'помине низ сито **брашно и сл.', в. прăсé: 1.; 2. прăсé: 2.**~ *кá-ќ излéзат уд-врáтта нивéстта и зéто сă-прăсéват ус прéсев; прéсево-ј уд-наýт, бубáјк сéме, учумéн и дрéбни пáри* [ПК,2(90)] – во контекстот имаме употреба на именка во служба на атрибут: *бубáјк сéме,* наместо 'бубакерно' – според образец од тур. јазик; сп. уште: ~ *прéсево сă-прáве ус учмéн, сéмки ,... сúтни динáрчта* [ПК,2(88)] – во текстот ја среќаваме старата множинска наставка за ср. род **-ета**, што **не се употребува во нормативниот исказ: сúтни динáрчта**; сп. уште: спроти празникот *Мартинци* според обичајот домаќинката зема и става во *ирамот* (волнена престилка) бело просо, и со него *прасејве* околу куќата, [ТГ,16] – суеверие; **2.**: ~ *нéшто áк нé сé-ј фатúло* (пр. кога се сее цвеќе) *сă-прăсéјве óш аднóш* [ПК(Гăр)].

прăсéле (сă)* 'се префрли да живее од едно во друго место' ~ *И тúа русăлúј игрăјáли нáши óра, кýкушки óра, áма нă тýрцко úме óрта сă-викáли... Нáшите коо сă-прăсилúли тринáјста гудúна, кá избигáли тýка,*

то́о о́ро сă-рăшири́ло и ту́ка [ПК,2(Крец–305)].

прăсе́нно adj 'се кажува за материја која што од употреба станала тенка' ~ *то́-j исте́нчино уд-но́сне, о́ш ма́лце ки-сă-ски́не. Прăсе́нно-j не́коо кили́мче-ли, не́коо чăрша́ф-ли, сă-прăзи́рке* [ПК,2(90)].

прăси́ли pf 'принуди, натера' ~ *та ка́ сă-фтири́ла: "Ка́жи дă-ка́жи, ка́жи дă-ка́жи, пăри́те уд-де́к-сă и ни то́лко бугати шо́ сă-чини́ме". – "Слу́ши-мур, рăче́л, то́лко мă-прăсили́, чи́м са́киш дă-ти-ка́жум, ама пăрво шо-ки-нăре́дум ки-нăпра́виш. Ва́ри чини́ца... ја́с кило́гнум, к-у́мрум"* [ПД,153] – прави впечаток присуството на архаичниот сврзник **чим** наместо 'штом': **чи́м са́киш дă-ти-ка́жум.**

прăсин adj 'нешто направено од глина (*уд прас*)' ~ *ни́а и́мме прăсин мису́р за-ју́рт, глигосин-ej, ак са́киш дă-т-јо да́м* [ПК,2(90)].

прăси́ца f, zool. 'свиња што има мали прасиња'; со исто значење: **ма́турца** ~ *прăси́цта сă-упрăси́ла де́вит прăси́нка* [ПК,2(90)].

прăскач* m, zool. 'вид дива птица со тувка на главата' [МЕ(Р),175]; ~ *тука се плодат ногу лиут, така има ут пилците лиутут шо се јада: диви папиј, куклики, диви кукошки... прăскача* [МЕ(Р)76]; во Кукушко го имаме запишано истиот назив: **прăска́ч** 'вид шатка' [ПК,2(90)].

прăсли́ка* pf 'кога нешто повторно се фотографира, односно копира' ~ *и ки-ка́жум, о́ти читиристо́тини гуди́ни пусто́т русали́јте. Ду́ри пе́јсе и пăрва гуди́на ти́а о́ра, пе́сни, русали́јцки, ги-јскăра́ме уф-но́ти. Сăдум-де́сет и пăрва гуди́на ги-нуси́ме уф-За́греп, сă прăсликаа и русали́цките, мăкидо́нцки о́ра сă-чини́а уф-дукуме́нт, уф-но́ти* [ПК,2(Крец–305)].

прăслу́ша* pf 'прифати нечие барање, послуша' ~ *еди́н мăш и же́на нима́ле де́ца. "Бо́же, бо́же вил'а́ле, вра́к че́до да и́мум, че́до да ви́дум". Го́спут и прăслуша́л и ре́кăл: "Ди́л'ми са́кте...". Му да́л* [ИГ,109].

прăслу́шăве impf 'прислушува, настојува да чуе нешто' [ИГ,127].

прăсна ми́са f 'бокал' ~ *уф-н'а́а сă-кла́ве ви́но. Глигосна-j и уд-во́нка и фнăтре, по́вичко и́ма кăфе́ни буи́. Све́те, га-но́саа за суи́ш адно вре́ме нă-сва́дби* [ПК2(90)].

прăсна пăни́ца f 'сад од земја (специјален вид глина)' [ПД(120)]; од Кукушко: *и о́на-j ут-прăс, уф-н'а́а си-ру́чахме, о́на не́-j глигосна* [ПК,-2(90)].

прăсна та́ва f 'поголем сад во кој се става јадење да се пече, не е длабок' ~ *о́на-j глигосна уд-нăтре, н'а́а гă-ви́кат и ґувеч, от сă-пра́ве уф-н'аа ґуве́ч* [ПК,2(90)].

прăсне* pf 'почна силно да трча' ~ *прăсна́ да бе́га* [ПК,2(166)]; ~ *Сто́јко си са́бл'а изва́ди,[на-па́ша гла́ва-j о́тсече,[прăсна́ли сва-то́ве да-бе́гат,[през де́вет се́ла десе́то,[ста́ра плани́на стигна́ли* [ПК,2(236)].

прăснува impf (и: **спрăснува**), в. **прăсне** ~ *спрăснува ко́н'ут* (= коњот почна силно да трча) [MS,s,90].

прăспи́и pf 1. 'ја помине ноќта во сон, некаде (и некако)' ~ *има́ло не́ко вре́ме тру́јца бра́те. И-ти́й трăгна́ли дă-бăркăт кăсме́т, рăбо́та. Пăтува́ли шо-пăтува́ли, ги-стимни́ло ду-не́ко вудăни́ца. И-ричели: ту́к ки-прăспи́ме ва-ве́чăр, по́сле ки-прăдăлжиме по́-нăта́м* **[ПД,167]**; ~ *о́ни ви́кăт: "Мумче́, мумче", не́ рăзби́рме, на́ зна́јме шо́-j мумче́, ни́а: "де́те, де́те". И ни́а пу-ни́х и сă-качу́јме пу-се́лто тăка́. Ода пу-о́сăм*

ду́ши тугáј бăлгарските вујни́ци, не́ ода: пу чăтвăрýјца, пу-о́сăм сăстрóја:... И тáа вéчăр рăспуридúа пу-кăштте, прăспáа вујскáта [ПК,2(217)]; ~ *дујдé чи́к-ми, и кăжá: "Ајде бéгат сúте, ќи-бéгме гáре". И уддé сéлто, пригнá адúн sигвáр, áдна кóла прăгнáа. И нúй пу-чи́ко, úмăхме пé-чéс глáви гувéда и двé-трú кóзи, и зăбрáме и кáрăме. Прáво на-Штéмница óдме, тó-ј нă-гóре. Уддéме тáа плáнинта, прăспáме нóќта* [ПК,2(218)]. Давајќи илустрација за односнава лексема ќе го претставиме искажувањето на Магда Петрова, род. 1905 г. во с. Крецово, Кукушко за тоа како го доживеала измачувањето и прогонството на кукушаните за време на Втората балканска војна 1913 г.: ~ *пáмтум от бúме нă нúвăта. Дăржáх нă-чи́ко дéтто. Мójте: мáјка, чúна, жнúјаа, жéтва. Питрóвдин бúше... тáтко-ми бúше па-зă-ањăрúа дă-нóсе, сă-дúгал аскéрут, ќ-утстăпăт. Чувéцте сă-збрáа, а ња нас ни-кóлта ни дóма, уд-ањăл излизéа. Чи́ко шéјве бéре, нéмме кáк дă-тăргниме. Нéкуј уд-нúвта бигáа, сăрпуфто фăрлúа, ќá си-бúа: гóли рăци, тăкá иште, бигáа. Нă бéли гáшти, ќá жнијáли. Кáк жнáли, тăкá бигáли. Ду-Кýкуш, сéтне ут-тáм нéкуј шо úмат рудни́ни си-зéе пу-нéшто.* **Прăспáме** *уф-Гăрбањéл' нă-мéрта, зимáме едúн-двá чúфта вăлóве, шó знájме ду-дéк ќе-ј, ду-дéк нé,... Уд Гăрбањéл' удúме уф-Кýкуш. Прáво вăрвéме низ Кýкуш, нé устăнáме. Аскéро пучнá да úде. Вујни́цте пучнáа дă-дáват бискувúти, от имáли дéчка дóма. Жáлно бúше. Сéтне ич нé зăстăнúме, нúгде. Сè вăрвéме. Ут-Кýкуш сéтне ќá испăднáме, ќá фăтúа пăто зă-Бугáрја пукрăј Струмá, пукрăј Струмá, ду-Сăмукóф стигнáме. Нă-мóсто, е тó мéсто јáс гу-зăбрăвúх* (се мисли на мостот на Струма, преку кој поминале "бижанците"). *Чаúр бúше, мáјка-ми бúле тáм сă-рăзбулé. Удúх, сăкáх чóрба уд-вујни́цте. Дéк спрé вујнáта, спréме и нúа. С-умурúа и дубúцте, с-умурúа и чувéцте. Испупăпцáа, кóлко дýши измрée пу-пăто, е-е. И мáјките си-ј устáваа дéцта пу-пăто. Видéх, ја уд-Куцумăрлúа, тá-ј уф-Сóфја, сјáа нé-ј жéнна, другáрка ми бúше, зáдно учúме, гă-устăвúла мáјка-ј, нă-мóж дă-а-нóсе вúќе гáаре. Арно ама уд-Куцумăрлúа а-нóќе кумшúкта, рéкла: тóо килúмче-ј нă-бáпта Рýша и мóмта нéјна-ј. Гă-зéла. И такá ќá сă-стигнăли и гă-дáде мóмичката, зáдно учúме бúле... Ут–Сăмукóф нé удúме уф-другýго сéло, прáво тýк сăвăрнáме óти тáтко чýл, чујáл сăтýк нáши крицувáне, си дујдéме уф-Сикúрник. И јáј-го, шó вúкат утринáјста, емéн, блúзу, нă-кăде сидумдисé гудúни ќá сме тýка. Шéјс дéвит гудúни ќá сме тýк, чéдо. Ми, нóго мăка истигл'áме, нóго. Прéного* [ПК,2(Крец–296)]; **2.** – **(сă)** 'кога на човека ќе му се присака да спие' ~ *пăрво стрăжăрчúл нáј-гулéмјо брáт. Двá нóжа уф-рăцúте дăрже, а-па ин-кăжáл óти ус-двé глáви-ј талáмјăта. И-кóга вéч зă-нéгувуто врéме, дудéка му-сă-прăспáло, недујдéла лáмјăта, óн гу-рăзбýде срéднио брáт* ПД,167].

прăс-пăт adv 'прекутрупа' ~ *уд-нáшто сéло ду-грáдо прăс-пăт ójме, пóблúско нé-ј* [ПК,2(90)].

прăста́мница f 'мрежа за фаќање риби во Дојранското Езеро, со средна големина, ја влечат 6 души' [ПД(128].

прăстéгнин adj 'убаво, прибрано облечен', орр. на **рăспáшин** (= *нéкуј нé ул'ýдин, нé прăстéгнин, лúгаф*) [ПК,-2(191)].

прăстúге impf 'доаѓа на некое место', в. **пристигна** 1. ~ *óдат тáм. Одáве пúсмуто нă-жéн-му. Гу-избрúчăт, гу-урéдăт, и свáдба пучнáли. Вójнта мýзика а-викнáли тáм свúре, англúската. Уф-нидéл'та и óн прăстúге, и тóо тăргóфцо. Ká-с-свалúл, óде тáм уф-нéгво:, дă-кáжме двóр, ká глéде шо: свúрки, că-чýде: шó-j тáа рăбóта!* [ПК,2(Ним–272)].

прăстúгнуве impf 'достигнува'~ *и, стăнáли căбájле дă и тúй пу-нúх, că-рăзбудúли, глéат ги нéма дéцта и тăргнáли пу-пăто. И дé дă--j прăфтáсăт ... И, á-бре, ý-бре, зимáли мигдáн, удúли бајá врéме, áма пá-j прăстúгнуве, пá пу-нúх* [ПК,2(Мор–228)].

прăстин m 'краен дел од рака или нога', в. **прăс** ~ *умрé и зингúнут, и гу купáа. И си а зé óчити уф пéкул, да флизé уф тéмно на мăка, а гледá на Авраáм ут далéко, и на Лáзар уф пазýвата нéгова. И óн му викнá, да ричé: Тáтко А враáм, прóсти ми, и пýшти на Лáзар, да си натóпи на крáнинто прăстин уф вóдата, да дójди да ми си разлáди изúкот* [MV(K),274]; суфиксот **-ин** е прилично фреквентен во говорот на с. Кулакија, сп. **гóлин** наместо 'гол', **мăртфин** наместо 'мартоф' ~ *нúто ут мăртфин нéкој да стáни, не ки му слýшат* [MV(K),274].

прăстинче n, dem., в. **прăстăн** ~ *ка си утишал на вечарта, го утвурил, а нашал момата. Измúкарката му, ка и гу видела прăстенут, рекла: "Што убаво прăстинче!"* [V,PM,-270].

прăстăн m 1. 'симболичен предмет во форма на круг (од злато или сребро), кога се склучува брак младоженците си ги разменуваат меѓу себе, но ги носат и како украс' [ПД-(Фур)], ~ *а тиа ушници и прăстено, и имам ошти един чифт билиц'уга, га имам от татка ми ошти* [V,P-M,69]; и: **прăстин** ~ *и путúр'у и гу спúва, гу устáв'ă прáзин; изваж'да и прăстин'у ут н'éјн'у прăс, си гу клáва на н'éгуву прăс* [MS,t,21]; ~ *му вилú: "с'ăј сарáта, ш'ó за стóриш'?" "за и éзма, вилú, идúн прăстин!" "căс тýс му ни апудúксуваш'", вилú* [MSt,71]; односно **нăрстăн**; **2. прăстин** 'дел од церемонијата кога се склучува веридба' (се разменуваат подароци – симболи) ~ *"дилму тóлкус м'ą милóва мумáта, н'éка стáни рáбутáта и у нид'ăл'а за дад'éми гул'ам прăстин"; ... му вилú мумáта ... : "знáш' какфó прăстин да нагутфúш'? на тáтку за úма тóп цóха, на мájка за úма тóп купринин, на м'éн'ą за úма пидис'éт пиндóлари"* [MS,t,28]; ~ *că такмóват, пýш'тат прăстин и на питнájсит'ăх брáк за стóрат* [MS,t,15]; ~ *нóс д'éн' на прăстин'у цáр'у ги густú* [MS,t,29]; **3.** изр.: **не́ ќ ми-вăрнат пăрстăно** (стројниците) (= се кажува за нешто што не е толку важно) ~ *кáк дă нé, ќи-că-спрéмум, сăнки стрójницте ќи-ми вăрнат пăрстăно* [ПК,2(181)].

прăстăпýве impf **'згазнува преку нешто'**; fig. изр.: **сј-о: прăстăпýве изúко** (= има говорна мана; в. **изик**) [ПК,2(195)].

прăстăпýл'ка f 'вид пита' ~*тá-j пугáча нăутлúа, ýбуво ишáрăна ус-бунéла, пусóл'на ус-шикéр, намáжна ус-шăрлáн, дă лăске. Că-прáве ká заóдуве дéтинцто, нójсто му-j-вăрсýват ус-цăрвéн кóниц, гу-*

тувáруват сăчки, сéтне ус-бăлтúа гу-сéчат кóнцо, а нă-глáфта м-о-кăршат пугáчта. Сéтне пăрчúна пугáча нóсат нис-кумшúјте. Тóо адéт гу-прáват нéкуј и сјáа, да нé náѓе дéтто, дă-си-тăрчке пóлéсно [ПК,2(90)].

прăсу́шуве impf 1. 'кога ќе пресекне некоја вода, пр. извор, односно река' ~ *Гáлик минáвише прăзнáшто пóле, óјше Алéксуво; óн бúше грáница. Прăсу́шуве лéтно врéме, нéма вóда, сáмо зúмно врéме úма вóда. Лóша рéка бúше, прáвише штéти* [ПК,2(Мор–216)] – во контекстот е регистриран уште еден случај на беспредлошки додаток за место, што се третира за влијание од балканската јазична алијанса: **óјше** Алéксуво (м. 'за Алексуво); 2. 'кога ќе пресекне млекото од крава, односно од овца' ~ *крáвăта прăсу́шуве* (кога престанува да дава млеко) [ПД,157].

прăсáне* pf, в. **прăсу́шуве** ~ *прăсáнá крáвăта* (= кога ќе почне да дава малку млеко) [ПД,157].

прăт (и: **пăрт, прăнт**) m 'стап, прачка' – на прашањето колку души има во семејството попот (на Тановиќ) му одговорил: *"Не знам, 15 ли 17 ли, који знаје! Трабуве да земум еден прăт, да флезум уф куќи, па да и истерум сите на вонка, а ти да застаниш на врата па да брошиш!"* [ТГ,280]; ~ *лафат бугарцки амă су вијă мени: месту пустолцкуту* **-ăр** (има) **-рă** пр. **прăт** м. **пăрт [МЕ(Р),81]**; ~ мрежата (за ловење на рибата **сом** во Дојранското Езеро) е закачена на тркалезни *пăртуве* во вид на инка, од последниот круг (се вика **гăзни́к) сомот** не може да се врати' [ПД(128)]; ~ *óгрăда плéтăна ут пăрте* [ПД(120)]; ~ *плитинúца не вúке – туку плéт. Ус пăрте* [ИГ,120]; ~ *сéди мăдро, зéр áк зéмум áјн пăрт дă-т нăшáрум гăзо ќи-м-зăпóмниш* **[ПК,2(95)]**; во с. Зарово е регистрирана форма со зачуван назализам: ~ *прăнтиту исăхјнăхă* [ПсС(З),67]; кај Малецки **прăнт** [MS,s,90]; в. **прăнч'ка**.

прăт (<'пред') prаер 'на предната страна' ~ *úма нéкуј прáве лóшо зăт чувéк, а прăт нéго сă-прáве árин* [ПК,2-(197)]; ~ *мúгу нóјзте на чурбăџúăта испáѓе прăт цáрут. Му прáве ăднá тимúна и му кăжýве: "Цáро, рéкăл, ăă ти кáжум зăшó сă нăсмијá тáа рúăбта нă цăрúцта"* [ИГ,111].

прăтéше* pf 'изнатепа силно некого' ~ *то сă-излăжăл пá, кăчúл-се нă-мăгáрто и óде уф-срéт-сéлто, а мăгáрто рикнýве. Кá пугléднуват сел'áнто: нă-мăгáрто вăлк. "Брéј, вăлк, гл'ăдájте, вăлк, дăржájте". Удрăт ус-стáп, ус-кáмăне, ýдрăт, гу-прăтéпăт. Избигáл пá* [ПК,2(Мор–216)].

прăтéпин* adj 'се кажува за некој што доживеал силно физичко насилство' ~ *сă-влéче кут прăтéпна змúа* [ПК,2(196)].

прăтéче pf 'се појави течност од некаде' ~ *сúте другáре скинáја,[и-áс сă-сегнáх да-скúнам,[лóза нăгóре мáле се дúгна,[л'ýто се мáмо нал'ýтих,] извáдих нóш уд-нужнúца,[удрéжах, мáмо, лóза ут-кóрăн,[уд-кóрăн кăрви прăтéче* [ПК,2(Крец-315)].

прăтóне* pf 'кога мала количина течност, во вид на капки помине преку некоја преграда' ~ *тăкá иштé кă спáле, кă плăкáле и двýјцта, тóа дéтто кă плăкáл, сăлзите ут óчте прăку пéрницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112].

прăтóнуве impf, в. **прăтóне** [ИГ,128].

прăтрéсе* pf 'кога некој ќе изврши детална проверка кој што има кај себе' ~ *кá бигáме áс бúх идинájсе-*

дванáјсе гудúни. Сѐ пáмнум. Нéли кумитéт бúше áдно врéме у-нáс. Е, кá пучнáа дă-сă-спрéмат вујнúте: Бугáрто и Сắрбăто, Гắрците дă-сă-бúт сăс Тýрците и Тýрците зимáа сýмна. Фатúа да-тéрат пýшки уф-наródo дă-нéма, дă-нé-ј ýдрăт уф-грắп. Сúте сéла и прăтрисéа, шó фатúа чувек – зăтвурúа [ПК,2(Мор–217)].

прăту́рин adj 1. 'кога нешто не е подредено како што треба' ~ *сúте шéјве бúа прăту́рни* (биле во безредие); 2. 'тој што имаа брух, што е искилавен' ~ *тóо пák, глéј го кák óде, чúниш прăту́рин* [ПК,2(90)].

прăту́руве impf 1.'префрла нешто од еден сад во друг' ~ *мáтницта уд-бýтимо прăтурéјте-ја уф-вéдăрто;* 2.'преполнува некаков сад' ~ *сă-прăтурú лáткăта*; 3. – **(си)** 'си додава, измислува' ~ *тáа гулéмта снáа нóго си-прáту́руве, дă прáве кáвги сáке, ќи-ј-скáре брáтто, а тóлку árно живýваа* [ПК,2(90)].

прắфке impf 'кива' ~ *кá прắфке чувéк трибýве дạ-си-клáде рắк- та нă-ýстта; óш аднóч кá прắфкиш тýрси рắкта на-ýстта* [ПК,2(90)].

прắфне pf 1. 'летна' ~ *прăфнá на-аднóч врăпчáно;* 2. fig. 'порасна детето' ~ *на-аднóч прăфнá тóо вáшто дéте* [ПК,2(90)].

прăфтáсăве impf 'достигнува' ~ *и кинисáл'е да бéгăт. Фăтúла дạ-ј прăфтáсăве тáа, мóмта шо јáде. Фăрл'úла стóмнăта – сă чинúла вóда – нă мужáла дạ-ј фтáсе* [ИГ,109]

прăфắрле* pf 1. 'крене, измести нешто' ~ *ќи зúмăт еднá бéла рúза, тóќи ќи-ј прéгнăт, хýмут; уф еднá чáша вúно, ќа а нăпắлнạт, ќи пýштăт пáри уф нắтре. Ут вúнцто ќи дáде прắвно на мóмчто, нáпкум на нивéстта. Нáпкум ќи гу прăфắрл'ăт вúнто прăку нивéстта и прăку мóмчто* [ИГ,117]; ~ *една едра тупола имише тамо, фати а искурна, си а прăфарли на рамуто му, са пушти на аскерут* [ДК,296]; и: **прафрле** – народот верува дека кога паѓа град Господ сака да ги казни луѓето. За да се заштитат пукаат со пушки. Освен тоа го исмеваат попот сос следниве зборови: "*Мулеќи за дож, си а прафрлил,...* (зборот молитва не го кажуваат)... *па на место дож град!*" [ТГ,432]; и: **прифắрли*** ~ *му-дáшле кóлку сáка дă-сă-нăпúе бинúца и идну-гулéмо гắрне зă-дóма. Ама пắту бúл плăнúнцки и дилéку и пустáнăл. И нáшăл нă-пắту идну-стáп. Гу-зéл стáпу и гу-нáврăл нă-рắчкăта и гу-прифắрл'ăл прику рáмо* [ДК,152]; ~ *лéгнаха башкá, тój турú сáбјата у средјá. Тјáнака прис вечерóт прифăрлú рắка нá врắх нéгу, сá посјáчи мáлко рắката, гá трắгнá и му не кáза на нéгу. Тój сиромáх знáиши, чá нé му бéши жéна, не сáкаши злó да чúни нá нéја* [V,PM,145]; **2. и: префắрле** 'премине преку некоја, условно речено, пречка' ~ *от ка префăрлил вагичката, на мужел вике да оде пу него. Други пăт си пофалил царут душегут (постил'ак). Братјата пофалиле А латувут инди, бил поарин* [V,PM,272]; ~ *един цар отишал да лове зајци. Испаднал еден зајц, пуштил ăрттo (тазијте) да гу тăрчкат; ăрттo тăрчкаки го префарлиле ридут* [V,PM,52]; ~ *чул Алате, са пуштил по него. Ка префарлил ваѓата, фатил да вике: "Е! Алате, жал, жал! Не ти давум паунут". Па Алате бил прекăлкан от Бога да на може да помине вагичката"* [V,PM,272]; ~

та: мóмăта рéкла: "Брáто, зéмити брúчо, áс ќи-зéм, рéкла, грéбино, ќи-бéгиме нúă". Димéк чујáли мóмата и дéтто óти тăкá гувóрăт мáјка-ј и тáтку-ј. "Мáјка и тáтко лáгат да-нă-зăкóл'ат, нúă ќи-бéгме". Кá удúли, удúли, áдна гóра прăфăрлúли [ПК,2(Пл–258)]; ~ *усăмнáло сăбáјл'та, ќи-сă-спрéме ќ-óде нă-лóф. Оде нă-гóре. Излéве адúн зáјц, офáште зáјцо о-дáве нă-цáро. Ошадúн пáк дáве нă-тóо цáрско: сúн. Нă-трéтјоо зáјц фăтúл amsалúцкуто цăдé нă-гóр. Прăфăрлúл аднá тýмба зăгáро сă-чинýве дéте* [ПК-,2(Ним–269)]; **3.** – (са) 'се пресели од едно на друго место' ~ *и нáпкум, на-прóлитта, кăжáа ќ-óрме, óти уф-Мóкрăне сáмо óсам кăшти úмше устáнни ут-тúа нúнте... И сидéме тáм двăнáјс гудúни гóр-дóлу. Утринáјса ду двáјс пéт. Кá дујдéме нă-двáјс читвăрта, нă-двáјс-пéта сăпрăфăрлúме тýк, уф-Бурúсуво* [ПК,2(Мор–222)]; **4.** 'навлезе во нова возрасна фаза' – кога човек ќе ја **префрли** педесеттата година, тогаш се кажува дека веќе е дедо, или стар **чувек**; ако е богат и ако има големо семејство, за неговиот живот се вика дека е **бегув**, т.е. дека живее како бег [ТГ,273].

прăфăрл'уве impf **1.** 'покрива' ~ *прăфăрли áјн чăршáф на-крéвито, ќидóот гóсте;* **2.** 'претерува, поминува преку она што е норма' ~ *мипрăфăрлú гáаре, ќ-о-ýдрум* [ПК,2-(90]; **3.** 'преминува од едно место на живеење во друго', в. **прăфăрле 3.** ~ *сă-прăфăрлú уф-нáска да-сéде гáаре* [ПК(Гăр)].

прăцврăстуве impf 'прави да биде нешто стабилно, односно спојува едно со друго' ~ *(тоо) шо гу прăцврăстуве тéглуто* (= дрвото што го спојува ралото и јаремот) *нă бујднрýго* (= јаремот), *гу-фáште* – објаснување за називот **кăúш** (= привој) [ПД,121].

прăцéде* pf 'за да биде млекото чисто се става во **цидúлка** (вид тканина што има ситни дупчиња низ кои поминува млекото и така се чисти) ~ *цвúка сă-вúке тáа шó сă-цéде ут-сúрăнто. Тáа гă-пудвáрăт, пóдвара сă-вúке. Цвúкта ќа:-тýриш уф-бăкăро, ќа:-пудвáриш, ќа:прăцéдиш. Сéтне пóдварта ќа:искáриш, и н'а: ќа:-прáцејш и óна уф-цидúлка ќа:-тýриш, сă-чúне тáм. Цвúкăта сéтне гă:јре ќа:-шýтниш, шó ќи-ј-прáвиш, вóда стăнýве* [ПК,2(Пл–256)] – наместо долгата форма за директен објект 'неа' се јавува номинативната **она: и óна уфцидúлка ќа:-тýриш;** ~ *ќи-ј измóлsат óфците,ќи-прăцéдăт млéкто. Ак сáкиш д-о: путсúриш ќ-о: путсúриш, áк нé ко:-устáвиш з-ýтре. Кá гу-путсúрувиш нăднóч ќи-му-тýриш мăјáта* (= сириште). *Кá ќи-мутýриш мăјáта óно ќи-сă-фáте* [ПК,-2(Пл–255)] – во контекстот прави впечаток развојот на вокалното **л** во 'ол' **(измóлsат),** што претставува исклучок, наспрема регуларната замена 'ăл'. Бидејќи долновардарските говори не допираат со говори што го познаваат односниов резултат, останува да се претпостави внатрешен развој, односно лабијализација, под влијание на соседното билабијално **м**.

прăцéне* pf 'даде оценка, заклучи' ~ *нă кумшúита Ил'о ќуптéн éфтино, нúско му го (мо:) прăцинúле титýно* [ПК(Гăр)].

прăчéке* pf **1.** 'излезе во пресрет на оној што доаѓа' (да го поздрави и сл.), односно прими, дочека гости дома (пр. кога е празник)' ~ *мă зăстăнáа нă врáтта уф мóмчто, испăднá свéкурут и свăкăрвăта, ми дăдéа едúн лéп прăд мéне, мă прăчикáа сус лéп, му сă зăклăјнáх*

трú пăта, им бăкнáх пишúн на нúх рăка [ИГ,117]; ~ *тáа úма чтúрсăт дýши брáтја, сè на пýшка сă. Ќ-óјш тáмка, ќи тă прăчéкăт... ќи-испáдне óна, ќи-т дáде слáтко (дúско), кавé ќ-ти дáде, – уф óчте нéма да а пулéдниш* [ИГ,112]; ~ *увчарут радостин првнијут Св. Јуван си гу прачекуве куту ка треба и си бил ного радостин, оти и он са збрка уф свет. Ама уд неколко дена, пуминуве попут крај него и му вели: "Знаиш, утре е Св. Јуван!" – "Ими некни бише Св. Јуван, мер утре па!?" Нејсе и тоа ден си гу прачикал* [ТГ,26]; ~ *уф нидéл'та сăбăăлинта ќи дóат сфáтăве. Нивéстта ќи-ì прăчéке нă врáтта, ќи-гу пулéдне мóмчто низ прăстăнут, ќиì прăсéе сфáтăвто сус ичумéн, шиќéр и бубăќéрно сéме* [ИГ,117]; ~ *пáмнум и дрýго, сé уф-нáс чéтта анусувáа. Ká ќи-дójдат, тáтко сиублéче: двé чúфта обéла, кужýф, бăлтóн. Нă-дрýмут ќ-óот дă-ј-прăчéке, зă дă дójдат уф-нáс. Чúко пă ќи-бráне кучúнта дă-нé-лáат. Дур дă-ј-прăчéке и сéлто ќи-сă-бăстúсе* [ПК,2(Кр–294)]; и: **причека*** ~ *мутикнáло дă-óде у-плăнúнăта дéка тăрлăта дă-пусáка уд-уфчáрите дáму-дáдăт мáлку бинúца зă-дă-сăнăпúе. Уфчáрте гу-причикáле, мудáшле кóлку сáка дă-сă-нăпúе бинúца и нă крáју му-дáшле идну-гулéмо гăрне зă-дóма* [ДК,152]; ~ *ка се јава от Араплијте Ѓуро, ети тăрчаха солунските граѓани да го причекат* [МС(В),98]; ~ *ká утúшле уф прáсите, си тăрчáло сăто бил'ýк уф мóрито... Па прафчáрити си бигáле и утúјшле уф грáдут. Ету и сăта грáда испаднáла да гу причéкат* [MV(K),265]; ~ *субráле пák прийтéл'цки идну-тувáр дăрва, гу-тувáрвăт мăгáрто и си-грéде дóма дéтто. – "А бре, сúнко, мájкă-му гу причéка, а бре, сúнко, шó стóри ти тóлку дéна? Јáс ém тă-прижáл'а"* [ДК,-149]; **2.** 'дочека нешто в раце' ~ *пусле́днуто брáт кăту-шо-гу срел'ál: уд-кóлку висúна дă-пáдне чувéк јáс ќи-гу-причéкăм уд-дилéко, шо дă-не-са-убúе"* [БМ(В),195]; ~*Ајде, цáрут ќи-а-рéше вá рăбóта. Оат нă цáрут су-ќéрка-му. Рăдóсин цáрут е, шо напрăвúте? – сéга дă-вújмă нă-кóгo припájґа. И пупитá сăте кój шо рăбутú. "Е, мóмта сипájґăше, не? Аку не-а-причéкăше вó мáлиут нéли ќи са-утéпише?" – "Ќи-са-утéпише"; тóгăј нă-нéгу припáґа* [БМ(В),196]; **3.** 'доживее, дочека некој настан' (сп. ги зборовите на кумот кога благословува на крштевката на детето)~ *Госпут да му даде касмет и здраве. Да е живо, да е здраво, и Госпуд да даде винчинија да прачеке и он така да се пунаше!* [ТГ,115] (в. кај заглавниот збор **пунаше се**); **4.** 'сретне, односно дочека некаде некого' ~ *кóга сăвăрúнах мă-прăчикáа нă-пăтут и мă убráа* [ПК(Гăр)]; ~ *дујдéме, дујдéме нă-кájничето, áма нé нă-пуштýвăт уф-сéлто дă-óдме, уф-Тудóрăво, áјде гóре уф-плáнинта. "Тýка (ричé) ќи-прăнăќýвате, ýтре тáм нă-тúй кáмăне ќи-сă-свáлите и-нúй ќи-излéзăме, ќи-вă-прăчéкăме"* [ПД,173]; ~ *кога една вечар, пред слăнце заоѓајне еден чувек пу друмут трче ли трче. Арамијата ка гу виде оти са варке, му скина една лубаница и испадна да гу прачеке, да му ја даде. Али тоа што трчише не саке да застане, да ја земе. Воа му вели: "Стој, бре, на ти една лубаница, и речи: Бог да прости"* [ТГ,147] – во текстот имаме школски пример за употреба на адверсативниот сврзник **али**: **испадна да гу прачеке, да му ја даде. Али**

тоа што трчише не саке да застане; 5. 'ја спречи болеста да се шири' ~ *Кăту чи́р е. Кăзăлши́ш, то: е ло́шо не́што. Ако нă-мо́јш до:-прăва́риш сăто те́ло ќи-т-јо-фа́те и гуто́фси. Ту́к ми-излизе́, фăти́х ác гă-стигна́х у́буво и ка́ стуја́ и ка́ стуја́, и сăба́јлинта зе́ нă-тăка́, нă-тăка́ дă-ги́не. Гина́, гина́, ка́ виде́х ác о́ти гу-прăчика́х дă-că-ши́ре...* [ПК-,2(239)]; 6. изр.: **други торник да не та прачека!; Св. Никола да не гу прачекиш** – клетви запишани во Гевгелиско [ТГ,8]; од истиот регион: **нидел'а да не прачекум, ако сум рекла** [ТГ,308]; сп. пожелувања (исто од Гевгелиско): штом ќе седнат сите, домаќинот ќе се прекрсти, ќе **благуслове,** ако работат се кажува: **"А јарлија работа! Сус здраве да са прачеке вршејне!"** (ако жнеат), **"сус здраве да гу прачекме воја леб!";** ако окопуваат пченка: **"Госпуд да даде здраве и време, сус леко да и суберме...!";** ако копаат лозје: **"Госпуд да даде век и здраве, сус мирак груздубер да прачекме, пикмез да варме, вино да празме...!"** [ТГ,19]

прăчекăве impf 1.'дочекува гости за празник' ~ *тоа прастанал на ваја работа, дунесуве една овца и дубијве име Јуван. Увчарут радостин првнијут Св. Јуван си гу прачекуве куту ка треба* [ТГ,26]; 2. 'среќава некого на пат' ~ *на у́трăта де́н сăбáалинта, па́ că фáшкăт, că бо́рăт ду ве́чăрта. Па́ нă мужéл дă нăдвúе ни́ то́а, ни́ то́а. Кă си о́дăт во́а нăна́к'и, то́а нăва́к'и, во́а де́тто гу прăчéкăве а̨дна ба́ба* [ИГ,113]; ~ *"Де́к, кăжа́ли, ќ-о́јме дă-că-пи́туме?" – "Ај ќ-о́јме нă-по́по, о́н ги-зна́: зако́нто". Удде́ли нă-по́по. До́бро-ама ѓа́вуло că-чина́л по́п и-ги-прăчéкуве нă-пăто. Нă-исти́нско: по́п не́ о́дат, не-ј-пушту́ве* [ПД,165]; в. **причикува.**

прăчи́чка f, dem. 'мала прачка' ~ *дја́волот га отвори́. Имаши нетри а́ф кути́ата една́ прăчи́чка, га зема дја́волат прăчи́чката а́ф рака́та му и му ве́ли на човéко: "é, што са́каш сега́ да ти дадé кути́ата?"* [V,PM,148].

прăчу́ве (că) impf 'се приторува, се прислушува нешто' ~ *лиси́цта ричéла: "на́шјо: cắјбија и́ма не́ка: гулéма бил'а". "Ај марú, спúј ти́", кăжа́ла мéчкăта. И вăлко тăка́: "Спúј, тăка́ т-că-прăчу́:ве нă-тéбе". Па́ ги ви́ке то́о. Чу́ла мéчката, та́п синџи́-ро, пу́шта се пупăто* [ПК,2(Мор–229)]; в. **прич'у̀ј (că).**

прăшéте* pf ' 'се движи без работа, разгледа, намине' ~ *ác би́х уф-Ку́кушко, до́ле, ус-автумби́л, ги-прăшта́х си́те се́ла, си́те, ду-ку́че, ду-ме́тро... пăрво ути́ах уф-Дрăгуми́рци. У-Дрăгуми́рци гу-нăјдéх Дини́ш Га́л'уф. Он-éј на́ши чувéк. Уф-Дрăгуми́рци и́ма о́сум кăшти на́ши – Măкидо́нци, дру́јсте că-Гăрци* [ПК,2(Крец–306)]; ~ *ве́чăрта една гăрчка пăтро́ла пумина́. Сăба́јл'то не́ма ни́што, бăлгăрските вујни́ци флизéа уф-Мо́крăне с-но́жуфто нă-пу́шките, те́рат пу-кăштте дă-не́ма Гăр-ци устáнни уф-се́лто. Прăшита́а кăштте, испăдна́а се́лто нă-во́нка* [ПК,2(222)] – случај на употреба на беспредлошки додаток за место: **испăдна́а се́лто нă-во́нка** (м. '... от се́лто нă-во́нка'); и: **прешета*** ~ *малој моме јубава,[дур јубава, сенлива![– сата каза прешитах,[твоје лико не најдех,[дур јутидох в Цариград,[тамо ти најдох лико* [ТГ,52].

прăшетуве impf, в. **прăшете** ~ *уф-Нимáнци тáм г-утипáли Ту́рцте нă-Милáн, нă-Го́це Де́лчув брáт-му... нéли кумúти, прăшéтуват тáм*

вéчăр, вéчăр шéтат, дéне шéтат, áма дă-нă-мóж дă-j-вúдат бéјсте. Ká уддéл, ká чинвáл, нéкуј Тýрчин излéгăл. Он пă пýзăт-кáмино сă-кријáл, Милáн. Тó пýсти Тýрчино, ká фăрлúл práво г-удрúл уф-глáвата [ПК,2(256)];

прăшúрин pf 'кога нешто ќе зафати поголем простор' ~ *и сéтне утúшли дă-тéрăт цăрква прă-рúмскоː влăдúка. Он рéкăл: "Ќи-ви-дáм цăрква уф Сóлăн, áк бúјте кăтулúци". И тăкá стăнá- ли кăтулúци... Кăтулúцвуто ут-тóː-j прăшúрно уф–Кýкушко* [ПК2(Крец-306)].

прăшúна f 'магла од ситни честици од нешто, во случајот ситен прав од еден вид печурка' ~ *тоː тăркáлто, а врăс тóо тýка прăс пумúна и мă-изгурé. Чурáпо áс искáрум, глéдум мáлчко сă-дăрже нóхуто. Гу-вăрsáх кăпúно лúсто. Ут-тáа кăпúнта лúсто нăјдéх пýфка, гу-вăрsáх. Сă-јáде пишúн* (пуфката), *кăту гăба, нáпкум ќи-исăăне, излéве прăшúна, áма нóго нéшто-j тăвá* (= многу е корисно), *кăфéно-j* [ПК,2(240)].

прăштила f, pl. 'врвките со кои се врзува (стега) престилката'; сп. обичај: ~ кога се пораѓа трудница бабата што доаѓа да помага прво ќе ја симне шамијата, ќе ги одврзе *прăштилата* од престилката (во говорот *ирам)* и потоа со марама три пати благо ќе ја удри по половината, зборувајќи: *"Свита Бугуројца на помуш да ни биде!"* [ТГ,105].

псалт m 'тој што пее в црква заедно со свештеникот' ~ *му вилú: "за ти дáм óш'ти парú да пóш', да нáјдиш' идúн псáлт хýбав да т'ą науч'ú да псáлăш"* [MS,t,26].

псалтика pl 'книги (пр. за црковно пеење)' ~ *тогас скору беха изл'али новите псалтика; детету, кату знаиши мăра от старите, сакаши да си научи и от новите* [V,PM,37].

псáла, и: **щала*** impf 1. 'кога свештено лице пее в црква' [MS,s,91]~ *тój и вилú: "н'áј ч'éркфа да пóш' сабáлин да фáтиш' да псáлаш'"* [MS,t,27]; ~ *му вилú: "за ти дáм óш'ти парú да пóш', да нáјдиш' идúн псáлт хýбав да т'ą науч'ú да псáлăш"* [MS,t,26]; ~ *"ина-лéјка, му-вéле, си-зăбéсу нă-пáшкăта, си-сóбра трó рúби". – "Е, литурúјте?" Му-вéле: "Нă-ину-пóп тáму, му-вéле, утúду му-пумóжи дă-му-пцáлăм, му-вéле, ми дáди трó литурúј"* [ДК,118]; ~ *тогај за викнат и попот, за донесат и едно бл'удо пшеница варена и една литургиа, за благослови попот, ки прекади на сичките тамо, вел'ајке: "Свјатиј Боже". После това псалит на празникот тропарии* [V,PM,251]; 2. 'пее' (птица) ~ *прул'éтна пúл'ąту па гóр'ą и фáти да псá- ла и тój фáти да гу гл'éда* [MSt,45].

псáлан'é* n 'пеење в црква' ~ *и ја пúта: "как т'ą арéса псáлан'éту?"* [MS,t,27].

псалтúр m 'книга со псалми' (извадоци од Библијата) ~ *ém и вéли: Как вéлити вúа за Христóс, чúи сúн да бúди? Вéл'ат на нéгу: Давúдуво. Вéли на нúх: Ими как Давúд му вúка на нéго у-дýхот Афéндо, шо му вéли уф псалтúрут* [MV(K),270].

псето n, zool. Canis familiaris 'домашно животно, што ја чува куќата и домашните животни' ~ *като си качиши на скалата, дур да влезе на крал'увата одаја, детето од три дана като беши хванал да мо дава каршилак на крал'а, да му отговарја преслатки збори, да мо вели на кралу, зашто не излези да го сретне, да го брани от псетите* [V,P-

М,244] – во текстот среќаваме 2 примера во кои едносложни именки во множина се јавуваат со наставката **–и: преслатки збори** (м. 'зборови') и: **да го брани от псетите** (м. 'псетата'); – во северната регија (од Долновардарско) освен **псето** обичен е називот **куче**. Сепак првоспоменатиот збор **псето** често се употребува во клетви: **цета да те јадат; псето ниедно;** има и др. називи за слично – навредливо обраќање [в. кај ТГ,129].

псешки adj **1.** 'нешто што се однесува на *псето*' – брадавиците (мали израстоци што може да се јават врз кожата на човек) ги има три вида: *обични, магарешки* и *псешки* коишто се множат една до друга и можат да ја зафатат целата рака. Според народната медицина брадавиците се лекуваат на тој начин што со игла ќе се протне конец во нив и за неколку дена ќе се исушат [ТГ,236]; **2.** изр. **псешка работа** – ако при ткаењето се јават проблеми, тогаш таа што ткае ќе каже: *псешка работа! Капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш. Седни па прапејви!* [ТГ,364].

псо́вани n 'обраќање со безобразни зборови во кои се споменува и зборот *мајка*' [MS,s,91].

псувантѝна f 'проклетство', в. **псо́вани** [MS,s,92].

псуи* (и: **псуј**) impf 'кога некој се обраќа со безобразни зборови кон некого и при тоа ги споменува зборовите ***мајка*** односно ***сестра***' ~ *едно време имаши еден јунак, името му беши Грујо Шкиндерлиа. Тојнака беши млогу слаб на снагата, но имаши живо сърце. Едноч тихиса, еден човек му и псул мајката, и тој еден јумрук гу удри и му извади душата* [V,PM,76].

псуни́са* pf 'купи' ~ *т'á му вилú: "за ти дáм парú, за да пóш' на Еврóпа, за псуни́саш' имáни"* [MS,t,27].

псуни́сува* impf, в. **псуни́са** ~ *и утúват ут н'éгу псуни́сват и гу гл'éдат у ферш'иматúт'ą* [MS,t,14]; ~ *ш'úч'кију инсáн с'é ут н'éс дугáн'а псуни́сувáха* [MS,t,28].

псуру́ч'ки pl.tt. 'парчиња од нешто во форма на тесто што се прилепуваат на *зид*' [MS,s,92] (колку што ми е познато така се лепат лепешките од крави или волови).

птúца f, zool., в. **пиле** ~ *и пишмáн стáнąл и тъ́ргнąл дą-гǫ-бáрą. И, шетáјки гǫ-нáшąл дǫ-дъ́рвǫтǫ мъ́ртąф. И тǫгá рéкąл óти: "Немилýвąм дą-живéąм, нą-Гóспǫ, ќи ми-нąпрáјш птúцą, не-милýвąм живóт вéчи. Кáде-е брáт ми, тáм и áс"* [ЛС(К),116].

птúчка* f, dem. од 'птица' ~ *Тáм си снисéл трú јáјцą и си-л'упúл трú пилúшчичка. Лисúцта кă-нăучúла óти úма тáм пúлишча óде дă-му-исáка. И му-вúка: "Ќос Кусýле, въ́ртъ́м пáшка, сéчъ́м дъ́бúчка, пýшчи ми пúле". И вá птúчкăта му-пушчúла аднóчку* [ВБ(Кр),313-314].

пу (и: **по**) praep **1.**'укажува на простор со кој господари некој (во случајот со земјата)' – наместо предлогот **на** ~ *на вáа саáт си радувáл Исус уф сърцито, да ричé: На тéбе, Тáтко, сă испувјидýвам, Стопáн на нéбито и пу зéмн'ата* [MV(К),262]; **2.** 'пространство во чии граници се врши дејството', со значење: **на, низ, по,**' ~ *видé двé каúци шо стојáле уф блáтуту, па рибáрити испаднáле уф каúцити, а мúиа грúпут. Па он а флéгąл уф иднó каúк, шо бéши ут Сúмона, му пúта на нéгу да гу влéчи мáло нúшт'о пу сýхуту*

[MV(K)272] -- во контекстот се забележуваат две посебности: прво употреба на предлогот **од** кога укажува на посвојност: **каи́к, шо бе́ши ут Си́мона** (м. 'на Симона') – со ова и со други карактеристики јужните македонски говори се вклучуваат во оние што трпеле силно влијание од балканските (несловенски) јазици; второ: проширена употреба на предлогот **уф** (< 'во') наместо 'од' – **па риба́рити испадна́ле уф каи́цити, а ми́ша гри́шут** (м. 'испаднале од каиците); ~ *гу пи́та ...: "гу ни да́ва на м'ен'ą, да гу ја́хна да сă раш'е́там пу с'е́луту?"* [MS,t,20]; ~ *как б'ắгаш'и пу сука́ку, ви́д'ą ина́ по́рта утво́рина* [MS,t,56]; ~ *"за ш'е́тати пу сука́циту, кату́ про́сјąц'е́ту ут кắш'та на кắш'та!"* [MS,t,84]; ~ *до́шąл Чове́шноу Си́н да прибе́ри загубе́нито. Ка ве́лите ви́а? Аку му сą чи́ни на не́кој да и́ма сто́ о́фци, и да си загѝни иде́н ут ни́х, не уста́ва деведе́јсет и де́вет, да ки кини́са пу плани́нити, да па́ла загубе́нито?* [MV(K),262] – случај на нарушена конгруенција: **да си загѝни иде́н ут ни́х** (м. 'една' – од овците); ~ *"н'ắсă ја́с кăту́ ва́м будала́ да фа́там н'е́с, ш'у хо́д'ăт пу зим'а́та, ја́с фа́ш'там да л'а́тат на вит'ąро́т"* [MS,t,75]; ~ *дјатето зема ушниците, пу лагắмот* (= подземен ходник) *пак излезе аф бабината кắшта. От тамунака отиде праве на куумциата на дјуканот* [V,PM,68]; ~ *сă прим'ắн'а у на́с ру́ба кутý мисинч'и́ната ... и па́к пу бахч'а́та на го́р'ą на до́л, ја пра́ви хардаўи'* [MS,t,33]; ~ *и о-таму кату сос крила и летнал по син'у небо, да беши изл'ал на едно широко поле* [V,PM,181]; ~ *"сега́ ми е стра́м ка́к да излезам пре́т господа́ро ми и прет човеците, и затова́ хо́дја по та́ја го́ра"* [V,PM-,21]; ~ *и еднош излезоха по гората сос жената му, на Бога се верно мол'аха, хем вел'аха: "милички Боже, на нам от сарце чендо да на да-деш, та нека е и змиа!"* – во контекстот имаме уште една потврда за тоа дека во овие говори остатоците од падежниот систем кај заменките недоволно функционираат: употреба на полната заменска форма за дативен предмет **нам** во комбинација со предлогот **на** (**на нам от сарце чендо да на дадеш** – во др. говори: 'нам', односно 'на нас'); ~ *синóт му, што и би́л мло́гу ха́рин, милости́ф и пра́в чове́к, кладе́ тил'а́л да ви́ка по паза́рите: "на́ ко́гу и́ма та́тко му да да́ва пет па́ри, да до́јди сја́-кој да си ги зе́ми!"* [V,PM,108]; ~ *кату га најдех, си облагнах та фатих по сичката кắшта да терам* [V,PM,40]; ~ *кату са вревиши таја болка, от реч на реч отиде, са причу дур на царјут. Тогас царјут турил тел'али да викат по секој село и по секој грат: кој да знаи таја болка, от дека испаднала, много мижде има от царјут* [V,PM,-194]; **3.** 'кога укажува дека во одреден простор нешто постои' (често со значење '**во**') ~ *мắле́чко ку́че, ти́ă пу гра́до ги и́ма, ти́ă си́тните кучи́на* [ПД(125]; ~ *тај тре́ва зă би́шките, ни́ско ра́сте, пу-зе́мắта-ј то:, жắлти ки́ткички си́тни цắфте* [ПД(123)]; ~ *си застана́* (пишува 'растана' – евидентно печатна грешка) *про́стум, и ричé на ни́х: Ко́ј ут ва́с не́ма гре́х, то́а не́ка фắрли ка́мин на́при наврąс не́а. Ка и слуша́ле ти́и, и пу сắрцито си зна́ја се́кој, фати́ле да бе́гат* [MV(K)-,316]; ~ *некој од них имăт и пу друзи села, ама малцă куки* [ME(P)-,86]; ~ *пу-јно́ вр'ắм'ą Настради́н-

хо̀ј'а и уч'е́л на фу́рната [MS,t,56]; ~ *и тугас гу пу̀ш'тами ви́нуту, гу напулнува́ми пу бъ́нч'фит'ạ и пу варе́литу* [MS,t,4]; **4.** 'укажува на управеност на движење, наместо **кај'** ~ *едно време имаши един сиромах, којто пу сапунџиите носиши пепел и са храниши* [V,PM,47]; ~ *са чини́ хикимџи́а, оти́де по касаби́те, ше́тал, хем ви́каши: "хекимџи́а! – кој са́ка ста́ра бо́лка да излеку́ва?"* [V,PM,28]; ~ *и си чини богатјувата керка л'аставичка и чини да летни. Царјув син просрја ръ́ка да га фати богатјувата керка за пашката, и остана опашката на негу, и л'аставичка летна по небету* [V,PM,73]; ~ *испа́дни пу пъ́тишти и пу гради́нити, и кој ки на́јдиш ка́ни гу, да съ́ напъ́лни куќата ми... Оти но́гу л'у́ди кане́ти, да ма́лци съ́ чи́сти* [MV(K),278]; ~ *тојнака, как га зема грошовету, га тури аф пазвата му и тръ́гнал да иди по пубратимиту му* [V,PM,33]; ~ *идал до́ма къ́жувал: "Ме́-ј мъ́ка, викал, зъ́шо̀ дъ́-кра́де пу-сирмъ́шти́ј. Не́-ј а́рна та́· ръ́бо́та. Ка́ ќо·-зе́ме ше́јо, ка́ ќо·-уткра́де му-уждѝрум пу-а́јн шъ́ма́р"* [ПД,169]; **5.** 'укажува на место каде нешто е ставено, со значење **на**' ~ *сандалу ста́нува ут п'е́т', ут ш'е́с пра́нч'ки, усъ́хнува сандалу закъ́ци́ни пу ш'а́јкит'ạ, пу стр'ạа́та* [MS,t,5]; 6. 'кога нешто некому е упатено' ~ *не́тте ле́ба нạ ве́чъ́ра и́мин де́н; нạ зъ́стръ́та ќи до́е по́пут дạ ди́ге пъ́нъ́г'и́а. Ко́ј са́кше, зạко́л'ъ́вше курба́н, ко́ј са́кше варе́но гу да́ваа пу кумши́ј, пу рудни́ни* [ИГ, 118]; ~ *ќе-се-бе́рạт сва́тове да-ќе-зе́вạт што-ќе-зе́вạт рабо́ти замо́мата. Мо́мчето ќе-и-ку́пи ти́ја рабо́ти: чере́пи ќе-ку́пи, папу́ци, ќе-ку́пи покрива́ло – по о́чите му-го-ту́рвạт на-неве́стạта, да-не-се-гле́да неве́стạта* [ВЕв(Бар)]; ~ *и́мъ́ше три́ партиза́јне та́м, гу свạли́ја ут-куби́лта съ́ма́рут, гу скина́ја ... извạди́ја три́ пи́штọли, ги кла́дэ́ја у-съ́ма́рут и три́ кни́ги и ми ричэ́ја: вја́јни-а куби́лта се́га о́ди у Би́зуву. Ка́–ќи-о́дии ду-Би́зуву ади́н ста́п пу-куби́лта дạ-и-зạми́ниш Гъ́рџте* [БМ(Сар),204]; **7.** 'да укаже дека нешто се случува во омеѓен простор, со значење: меѓу' ~ *фа́ш'та да брќа пу парта́литу, фустан'а трисе́, там гл'е́да, тука гл'е́да* [MS,-t,11]; **8.**'укажува на управеност на движење, наместо **кај'** ~ *едно време имаши един сиромах, којто пу сапунџиите носиши пепел и са храниши* [V,PM,47]; ~ *тојнака, как га зема грошовету, га тури аф пазвата му и тръ́гнал да иди по пубратимиту му* [V,PM,33]; ~ *идал до́ма къ́жувал: "Ме́-ј мъ́ка, викал, зъ́шо̀ дъ́-кра́де пу-сирмъ́шти́ј. Не́-ј а́рна та́· ръ́бо́та. Ка́ ќо·-зе́ме ше́јо, ка́ ќо·-уткра́де му-уждѝрум пу-а́јн шъ́ма́р"* [ПД,169]; **9.** 'укажува на следење, наместо **по**' ~ *"Што, излезе Кекаро и Бојко, двојца". Тија беха овчари. Напкун ха по ни бре! Они ка видеха, што ки фатиме, а въ́рлија кабаницата* [MC(B),92]; ~ *и тојнака, кату виде веки злоту сѐ по него ходи, са покаја* [V,PM,40]; **10.** 'усмереност на дејството, наместо **на, од**' ~ *и рече сос умот му: "Еј гиди глава, алтини и сребро ми давали, не сам земал, да си чинам кату татко ми чорбаџиа, л'у земах един тас, што не врјаднува двајси гроша!" И кату се науми това, гу удри по земјата тасот, гу разби"* [V,PM277]; ~ *утринта рано тръгнали двата да бјагат. Кату чу татку и, ча побегнаа, ха и зел*

после да а тера и а пристигна на пăнтјут. Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата [V,PM,-279]; **11.** 'укажува на цел на движењето, со значење **за**, односно **на**' ~ *пишúн ќи дóăт линáрќи, двăнáјсăт жéни (армасáрќи) пу мăлéчќут нишáн. Дéсит дýши армасáре; свéкурут, дéвирут, ќи дунéсăт алтăјне, пăпýци, купрúнин кăврăк, шăмúа, кóлба, сéнка, спăлéто* [ИГ,-116]; ~ *"Шó дă-нăпрáм, шó бúше тáте?" – "Ми-тáт-ти, рăчéл, сúнко кáк бише-жúф úмише édна пýшка, óдише пу-лóф, лувцú: бúше"* [ПД,154];~ *"Јáс, ричéл, тăкá, тăкá, óдум пу-крáдăне нă-вéчăр, ричéл"* [ПД,169];~ *Исус гуворú, да ричé: Нé сам дујдéн за дрýго нúшто, тýку пу óфцити загубéни на Из...-цка зéмн'а. Жéната ка дујдéла, му са пукладнú на нéгу, да вил'ála: А фéндо, помúлуј ми* [MV(K),272]; **12.** 'во некоја временска секвенца се случува нешто' ~ *по грозди време и собрала една кошничка грозди, и со една игла зарната ги дупиши и на дупките дребна отрова посипа* [V,PM,213]; ~ *ниту тój да га вúди, нúту же- ната нéгу, та утринтá ошти по зор'ата да га остáви пăк женáта сáма* [V,PM,10]; ~ *кату гу зе тјумјусукот харамиата, му вели на царјут: "царју, по што време да дојда утри на конаќут?"* [V,PM,210]; ~ *отиде царјув син на чаирите, легнаха двата близу-близу; ама истом по ранината хрăтленту сос опашката си земуваше от реката вода и напрăскаше околу момата тревите* [V,PM,71];~ *бостанот стана кату орман, хем и врăзал либиници млого.По либиници време татко ми и вјахнал пентелот и јазе котката* [V,PM,202]; ~ *пуч'ивáш'т'ém, пуч'ивáш'т'ém си дój-дух у с'élуту сабákарш'и (пу прузáр'ани* = во мугрите) [MS,t,2]; ~ *вéл'ат на нéгу Ученúцити: Дидáскале, сéга ти сакáле да ти фрăцкат су кáмини Јудéите, па тáму сáкаш да си óдиш? Гувóри Исус: Нé і дванáдесет саáта дéнут? Кój пуудúл на дéнут, нé си супнýа, óти му сă глéда вúделот, и áку пуóди нéкој пу нóќа, сă сóпка* [MV(K)286] – во текстот имаме прашална реченица без партикулата '(да)ли': **Нé і дванáдесет саáта дéнут?**; **13.** 'означува време по некој настан (пр. по некој празник)' ~ *пу-Питрóвдин, уф-тáа пýкта жéга избигáме уд-дóл;* ~ *пу рăчóкут ќи пулéгнăт мáлце. Нáпкунта ќи дóе, па ќи ужúнăвăт. Икиндúа. Ќи скăлкăт лук уф уцéт и ќи ужúнăт*]ИГ,119]; ~ *да как сă сфăршúле днúти уф литургúити, си утúди дóма му, и пу тúи днúти нáпăкон устанá тéшка Елисáва жéната му, и си скрúши пéт месéци, ем вéлеши: Ету такá ми чинú Гóспот на мój-ти днú... да сă чúнам ризúл пу л'ýдито* [MV(K),272]; ~ *Царјут му рекла: "да дојдиш утри по пладнина"* [V,PM,210]; ~ *пу ик'индúа уше един сáат или двá ќи рăбóтăт, ќ-си óăт. Шо е дилéко нúва, и пó-рáно си óдăт*]ИГ,119]; **14.** 'укажува на состојба на времето (како метеоролошки поим)' ~ *пу-тáа мăглата, а тýк, а тáм сă-изгубúме...;* **15** 'за искажување дека нешто се врши сообразно според нешто друго' ~ *дека, по приказната, са напија вода Артаксеркувјут аскер, ут коа се јсуши Галик* [ME(P),72]. **16.** 'кога нешто се замотува (во случајот околу прстот), наместо предлогот **околу**, односно **на**' ~ *тогáс тúнака да ги фáтиш да им скúниш по еднó*

вла́кно от па́шките и по едно́ вла́кно от ши́ата; влакна́та ти́нака да ги зави́еш по прӑстит'а ти [V,PM,124]; **17.** 'упатува на редослед: едно зад друго' ~ *му докара и една паница просу. Как чини да му гу турни аф кошничката, са турна на земјата. Сакаши да гу собере тјанака, тојнака не оставиши: сакаши сам да гу собере от земјата по едно по едно зӑрно;* подолу на истата страница: *ки гу собрам по зӑрно по зӑрно* [V,PM,72]– плеонастичка употреба на предлогот **по**: *по едно по едно зӑрно* наместо 'едно по едно'; односно *по зӑрно по зӑрно* место 'зӑрно по зӑрно'; ~ *и разбра́хми шо са исти́на не́гуво кажува́ни. Има и о́шти дру́зи но́гу, ко́лко а чини́л Исус; ти́а а́ку са́каа да сӑ пи́шат сӑти иде́н пу иде́н, си́та дунја́та, ка си у́мам, не́ бе́ши каби́л да и приби́ери кни́гити шо ки сӑ пи́саа. А мин* [MV(K),...]; ~ *отидоха на сиромаховата нива, најдели крушата, по крушата и плочата* [V,PM,32]; **18.** 'упатува на распределба' ~ *најдоха на пӑт'у еден човек, којто имаши на двете му ноги пу две мелници* [V,PM,44]; ~ *з'е́ват ко́тката и курди́суват крусно́ту, закува́ват два ко́ли, кла́ват и пу иди́н ка́мин' на крајо́* [MS,t,7]; ~ *вразач'инут ха... врӑзува сно́пи; пу д'е́сит' сно́пи ха пра́и ста́ва* [MS,t,66] – присуство на множински форми кај еднозложни именки со наставката **-и: врӑзува сно́пи; пу д'е́сит' сно́пи**; ~ *умрентујут длаговал на три арнаути по сто гроша, и арнаутиту не оставиха да гу зарӑјат ... му дадо́ по сто гроша на секој арнаутин* [V,PM,33]; ~ *едно́ врја́ме три́ арга́ти побра́тими би́ли, рабо́теха и троји́ата по шејсе́т па́ри на де́н, работи́ха така́ мло́гу врја́ме* [V-PM,118]; ~ *ца́рџките л'у́ди си собра́ха ме́ѓу ни́хка, збо́р чи́нат, ка́к да чи́нат. Еди́н от ни́хка ве́ли: "о́лан, а́ди да и́дими на́ аргати́но, што затвори́ ца́рјут, да са пи́тами, бе́лким о́н зна́е, ча́ то́јнака ра́боти по шејсе́т па́ри!"* [V,PM,118]; ~ *ито́ до́ктуро ве́ле: "Ја́с у́тре уна́дан си-о́дум, пу-то́ нӑ-ме́н ме-вол'ӑта, а́ку са́киш дӑ-ми-да́јш до́бро, аку-не́ ки-ста́нум ки-с-о́дум". Не́-му-се-да́вӑ нӑ-ца́ро* [ПД,149]; **19.** 'кога нешто се врши под одредени услови' ~ *де́јна а пра́ват пу ле́тну слӑнце[но́ј'ја се ту́рва пу мисичи́на* [ME(P),95]; ~ *да ти ш'ту стӑпна до́л на дво́ру ду́рата за уста́ни да пу ду́рата за т'а фа́т'ат* [MS,t,22]; ~ *гу имале не сӑл сӑт Постул, пу приказните на наште силјајне, ми дистинӑ-двӑнајсит села нӑокулу* [ME(P),85]; 20. 'за означување на заедништво, придружба, наместо **со**' ~ *и кога са чини на петнајси или на двајси години, татку му гу зема пу негу да гу чини пепеларин: негов занајат да гу научи. И детето, кату беши млогу умно, послуша на татко му и отиде пу негу* [V,PM,47-48]; ~ *бре-ту́ка, бре-та́м, ца́рскӑта мо́ма а-не́ма. Вујни́ ца́ро пушчи́л, чина́л, нӑ-мо́жӑт да-зе́мат. Ти́ жи-во́тните, ме́чките, лиши́ците, вӑлците сӑ-бури́ле, уд-го́ре ка́мӑне пушчува́ле. И-рӑче́л ца́ро: "Не́ма фа́јда, ја́с то́лко во́јска истӑпа́х з-е́дна шче́рка, да́ј ки-ви́дӑме пу-ба́би, пу-мӑги́". Не́ли тӑкви́ ста́ри же́ни има́ло, мӑги́ шо-прӑви́ле – мӑге́сници* [ПД,154]; ~ *"как ки идими на халваџината, да имаш пила по тебика та да фатиш дингилите да ги делаш, да си разбие кучшата"* [V,PM,56]; ~ *затова отидоха еден ден, му вел'ат на царјут: "царју, ах царју, харну сега гу имаш това ју-*

нак по тебика, но да имаш на протудраку гăлăбите, сетника друг кату тебика нема да има на земјата" [V,PM,44]; ~ *му са поклони и му рече: "ми некеш и меника да дојдам по тебика?"* [V,PM,44]; ~ *тој, кату излезе един ден заран вăнка, ету гленда един калабалăк да иде каде неговата златна кула, и кату не имал по негу друг човек да пусни, за да са научи, толкос калабалик што сака* [V,PM,216] – во контекстот имаме употреба на свзрзникот **да** со интенсионално-декларативно значење, наместо 'дека': **гленда един калабалăк да иде; 21.** 'кога укажува на предмет за кој некој се фаќа' ~ *óн ричé: Нúму плáкати, не умрé, тукý спúи. И са смејáле су нéгу, знája шо умрé. Па óн а-извадú сăти нáдвор, и а фатú на нéа пу рăцити, а викá, да му ричé: Мóма, стáни си. И сă варнá дýшата на нéа, и стáна на тóа саáт* [MV(K),27] – имаме случај кога во функција на вокатив се јавува номинативна форма: **му ричé: Мóма, стáни си; 22.** 'кога упатува на нешто' ~ *да застанá З..., ричé на Исус: Ету пулувúната стóка, Афéндо, му дáвам на сиромáсити; и аку излáжах нéкуа пу ákут ки му сă вăрнам читúри кáта* [MV(K),280]; **23. други** случаи: **а.** кога предлогот **пу** е удвоен: ~ *идúн ч'ув'ăк ... клáва лóзи на рóпкит'ạ и двамúна дýш'и úмат пу-пујнó кóлч'ạ и ги фтúскат лóзит'ạ* [MS,t,4]; **б.** со предлогот **на** ~ *ут там, н'ă закáраха у Бад'émч'ифлúк и там с'ạд'ăхми пу на с'éдим, óсим м'ăјинц'ạ* [MS,t,2]; **в.** со бројната форма 'една' што се редуцирала во **на** ~ *утúдух пу-на дв'ă гудúни на нос занајáт' да ш'úја* [MS,t,87]; ~ *му удрú у нуs'ăт'ạ пу-на дв'ă брáдва, му разбú нуs'ăт'ạ* [MS,t,77].

пý (< 'повеќе') adv ~ *и стујú пý на пạтнájси дни и úди с'étн'ạ динкш'ијата да гу стóри д'éнґуви* [MS,t,5].

пý: interj 'служи за засилување, да укаже дека нешто се прави во голема мерка' ~ *пóпо сjá: вúке: "Е Лýдо, ричéл, не-бúше мăрфéт тú нă-гóл гăс дă-мă-răскóкувиш вá:дăн, сjá: ки-свúриш сус-жéнта зá:дно к-играá:ме"... бăкăлăм сéга, гутóви, к-играá:т óро. Ká зăсвúруве то:, мăш и-жéна, пý:, дúм стăнáло, играá:т* [ПД,163].

пуáпка f 'јадење наутро' ~ *нă дрýго мéсто вúкат úнак, нúạ вúкме пуáпка...* ~ *бýјрум нă-пуáпка* (= повели на појадок) [ПК,2(90)].

пуáпне pf в. **пуáпнуве** ~ *кă ќ-óјме нạ жéтва, ќи пуáпниме, ќи зафáтме. Ми úма лéпче, úма лýкче, úма сúрăнце – кój шо úме. И ќи зăфáтме дạ жнúјме. Ако зăбáве рăчóкут, пá ќ-си áпниме, нé ќи тăрпиме – шо вéл'ăт* [ИГ,119]; ~ *от не идиш, снајо,[заедно да ручме?[рачок ти истина![што си веле Јана,[веле ем гуворе:["Мале, мила мале,[гуведа ка тирах,[јуф мајка се врнах,[тамо си пуапнах,[сега не-м са јаде"* [ТГ,330].

пуáпнуве impf **1.** 'јаде наутро, пред да почнат со полските работи (*купајне, кусејне, жнијајне* и др.), специјално јадење за *пуапка*, не се спрема' – кога *пуапнуват* в поле, на нива, јадат: леб, сирење, лук, односно она што останало од вечерата [ТГ,19]; **2.** 'јаде набрзина, каснува' ~ *пучéкjo:, сjáа ќи-дóо, пуáпнуве* [ПК,2(90)].

пуб'ạсн'áва impf 'станува бесен, опфатен од болеста беснило' – основно за

куче ~ *пуб'ạсн'а́ ку́ч'ату* [MS,s,92]; сп. **уб'ạсн'а́**.

пубе́рка f 'берење на изостанати плодови од главната берба (пр. овреви)' ~ *ѓо́мити на пубе́рка би́хми, ама ни́што не нạјдéхме* [ПК(Мор)].

пубесне pf 'кога човек ќе биде каснат од бесно куче може да *пубесне*, или да *избиснеје*'. Дека е човекот *фатен уд бес* се познава по тоа дека непрестано чувствува како нешто да му се врти во главата и добива несвестица. Постојат 2 начина на народско "лекување", првиот се состои во тоа со остар брич да му се малце исече синатa жиличка што ја имаме под јазикот и да истече малку крв, тоа се вика *да му се сече бес;* вториот начин на лекување е следниот: човекот влегува во длабока каца полна со вода што треба да му допира до устата, потоа се зема *угорен вршник* и со него го горат по темето толку колку може да издржи [ТГ,237] – се разбира дека денеска ваквиот начин на "лекување" не се практикува .

Пубијн Камин top. – во селото **Богородица** (*Бугуројца*) веднаш над црквата има мал рид што се вика *Пубијн Камин* – името го добил по тоа што има заболен (*пубијн*) камен во висина околу 2 м., а во обем колку еден обичен човек. Преданието зборува дека на тоа место имало некогаш манастир што се викал *Св. Тодур*. Кога е срушен манастирот не се знае, но останало преданието и тој камен. Навечер, спроти празникот *Св. Тодур* тука доаѓаат неротќињи не само од с. *Бугуројца,* туку и од други соседни села и во самракот по три пати ќе се завртат околу *Пубијн камин,* верувајќи дека магијата што некој ја фрлил врз нив ќе биде раскината и во иднина ќе можат да родат [ТГ,64] – суеверие.

пубиле́н* adj 'нешто што добило боја на снег, на млеко' ~ *тáм дéка-ј пубиле́на бу́бăта, дạ-ре́чме шо-са́ке дạ-на́јде ме́сто зạ-кужу́руви дạ-ви́е, ќи-са-пубе́ле пу-ти́е ве́јкте, бе́ла ќи-би́де, са́та бу́ба ќи-са-нạка́че нạве́јкте* [БМ(Стр),201].

пуби́рук m, в. **пубе́рка** [ИГ,128].

публеде* pf 'кога некој од преголема возбуда, особено од страв, ќе ја изгуби бојата на лицето, и ќе стане блед' ~ *и, тăка́, гу-фạти́ нạ-тăквó дéјту, вójникут, и вó ричé: "А, доло ќи-мạ-чи́ниш!?" И, вó га-зéва маши́нцката пу́шка, дăме́к, ќи-густре́л'а. То́гăш, вojни́ци гуфăти́ја... и сạ-спаси́ то́. А то́ публидé, кăту-вóсук сạ-прăви́* [БМ(В),193].

пубра́тим* m 'многу близок пријател, како брат' ~ *едно вр'аме имаши еден поп; сос цар'ут са били млогу достови и побратими били* [V,PM,106]; ~ *напкун Милош каниса род роднини, да ги гости, и побратиме* [МС(В),97]; ~ *и гостил сичките побратими негови и јунациту, и пак сос свирката му и сторил млого ахенг на гостите негови* [V,PM,107]; ~ *кáк оти́ваши на пăт'у, аф еднá гóра голéма нéтри гу стр'áти еди́н гóл човéк и му вели: "дéка и́диш такá бе побрáтими?"* [V,PM,20]; –народот *пубратимто* ги третира за полубраќа. *Пубратиме* се постанува на различни начини: **1.** *свадбински пубратим* – таткото кога жени син, во договор со семејството избира два младичи кои на свадбата ќе помагаат и тие стануваат *пубратиме* со младоженецот. Кога ќе отидат по невеста и кога ќе ја поведат тие секогаш се со младоженецот; **2.** *има пубратиме* што стануваат на тој начин *што се крстени во една вода.* Тие се сметаат

потполно како браќа; ако пак се случи во иста вода да бидат крстени машко и женско, тие стануваат: *пубратим* и *пусестрима* – тие не можат да стапат во брак; 3. 'полубрат (брат по првото млеко што го зацицале две деца)' – откако ќе се роди бебето прво ќе му дадат малку шеќер и зејтин и веднаш потоа треба да се задои, но не го задојува мајка му, туку ќе повикаат некоја позната жена којашто *дои*, т.е. има мало дете, таа ќе го задои и ќе го дои 2-3 дена додека да добие млеко породилката. Така овие две деца се третираат за *пубратиме*, бидејќи цицале исто млеко [ТГ,107]; кога детето ќе порасне, жената што го задоила ја вика *сут-ана* (мајка по млеко); 4. '*пубратиме пу крф*' – кај двајца блиски пријатели, другари, може да се роди желба да се ородат, да станат *пубратиме*, во тој случај ќе се боцнат малку на рацете, ќе си пуштат крв, а потоа еден од друг ќе лизнат од крвта' [ТГ,277].

пубъ́рке (и: **побъ́рка**) pf 'побара' ~ *а когá стана́, просикот фати, си вр̆зá пак чакши́рат му, побъ́рка на земјáта за да везми кривáкот, но не можá да гу нájди. Кату ахкаши и пéшкаши прóсикот за кривáкот, еден човек питá го: "штó дедо ахкаш и пéшкаш такá?"* [V,PM,189] – во текстот е регистрирана зборoформата **чакши́рат** (= панталоните), што ја немаме сретнато на друго место; ~ *óн ки-нă пубъ́рке ká-ќ că-нájде нă-тéсно* (ќе не побара кога ќе му притребаме) [ПК,2(197)].

пубъ́рке pf 'стана неурамнотежен' ~ *дéтто бил нă-пóл'то. Имáло утéпно тýрски вујни́к. И тúа сáа гуфájкăт дéтто да-кáже кój-утипá Тýрчинут. Тóо дéте рéкăл: "Нé знáм". Му-удри́ли кутéкут, о-пубъ́ркáли и кăжáл: "крицувáне". "Кój-că?" "Мúцо Пăнăjóтуф и Гóце Кл'áнкуф"* [ПК,2(Кр–294)].

пубъ́ркин adj 'се кажува за човек што не расудува правилно' ~ *глéj-си рабóтта, нé о-глéји пубъ́ркин éj, ус нéго ќи-că-răспрáвиш* [ПК,2(189)].

пуварке pf 'побрза' ~ *што си веле Стујан,[на стара му мајка:["Мале, стара мале,[ти стара вампирќе![пуварки се, мале,[два гроба ископи,[единјут за Јана,[а другијут за мене!"* [ТГ,331].

пуведе pf **1.** 'земе со себе во друштво' ~ *сношти је Јанка јув село влегла,[хајде, Јанке, за вода да та поведам,[дивојчице малечка, да та зал'убам! – Јуф село влегла, бајрак развила,[хајде, Јанке, за вода да та пуведам,[дивојчице малечка, да та пол'убам* [ТГ,290]; **2.** 'потера' ~ *ја нусиле јуф кулиби,[јуф кулиби пра трлото,[малце време пустујало,[малце време пред вичери,[си пувиде млади Стујан,[си пувиде дробно стадо* [ТГ,103].

пувéе (că)* pf 'се раздвижи малку воздухот, се освежи' ~ *дă-că-полуфтúре: извáди-ј тúа вăлнушти́нте дă-că-пувéет нă-вăздýх* [ПК-,2(90)].

пувéе pf '(да) појава малку на коњ' ~ *нă-кójно că-кăчú дă-пувéе мáлчко, дă-прăшéте ус-кójно* [ПК,2(90)]; сп. **вéе** 'јава'.

пувéл'а f, **1.** 'заповед' ~ *Дéтто că пучудúл... си рéкло нă ýмут: стój дă пáднум и јáс еднăш, дă вúдум, шó ќи-прáве вóа тáтко. Кă пáжќе дéтто óдма пувéл'а ут цáрут дă гу вăрзăт дéтто* [ИГ,114]; ~ *кój сáка да слýши móа пувéла, ки разбúра за прикáзната, утдéка ут Гóспот, úлим јáзе уд ýм сă прикажýвам* [MV(K),256]; *вéли на ни́х Исус: Мójо јадéнито, да чúнам пувéл'ата на*

тó шо ми пушти́, и да сфăрша́м нéговóто лáф [MV(K),-258]; **2.** 'желба' ~ *на тóа врéми, дуjдé идéн пиjáн човéк на Исус, му дукимáсаши на нéгу, и му вéлиши: Дидáскале, кó-i̯ пувéл'а пóнапрéжна и гулéма на нóмуто?* [MV(K);258]; **3.** 'благослов, овластување' ~ *и тогá киниса за да úди на господáро му и сос бóгува повел'а не страдá нúшту аф морету* [V,PM,14]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчýдите лóшо уф сăрцити вáш. Шó-i̯ пóкулáj да рéчам: ти и прустéни грéхови, úли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Сúн úма пувéл'а наврăс зéмн'ата да пруштáва грéхови* [MV(K),-266]; в. **повелиа.**

пувéлба f, 'наредба', в. **пувéл'а 1.** ~ *снáата дуjдé, дăдé пувéлба и уддé; áска нóго, нóго пувéлби нé-сáкум, дă-знájш* [ПК,2(90)].

пувéлин m 'тој што **повела, господар**' ~ *и засиднá, си прикажýваши уф каúкут на инсáнут. Ка си папсá вики да прикажýва, ричé на Сúмона: Влéчи гу сéja на дăлбóко, и фăрлájте грúпот вáшо да лóвите. И угворú Сúмон, да рéкал на нéгу: Пувéлин, сăта нóка си умурúхми, да нúшт'о нé фатúхми* [MV(K),272].

пувéлнин m, в. **пувелин** ~ *рéкал Пéтро: Пувéлнин, сфéтут ти стéгат и ти тúскат... Исус па ричé: Ми фатú идéн; óти jáс пикасáх шо испаднá кувéт уд мéн. Да как си видé жéната шо нéма да си скрúи, дуjдé путрисéна, и му кажá на нéгу за шт'о сибéп гу фатú, му си кажá на нéгу álут* [MV(K),276]; ~ *да ут тáмо ки фáтат да сă раздéл'ат óни ут нéгу, ричé Петрос на Исус: Пувéлнин, árно и тýка за нáс да бúдими* [MV(K)...].

пувújве impf **1.** 'повиткува, пр. бебе во пелени' – сета грижа околу малото дете ја има мајката. Таа ги пере пелените, таа *гу пувијве и развијве*, она го учи да јаде, она сè [ТГ,117]; **2.** – **(сă)** 'се завиткува'; сп. – **пóвут** 'растение, *то: сă пувúве пу нéко: дăрво, сă пукáчуве, цăфте бéло цвéтче и фúно мирúсе нă слáтко*' [ПД(123)]; **3.** изр.: **нé ќо: пувúвум** (= нема да му допуштам некои работи, нема да го галам) [ПК,2(182)].

пувидлив adj 'се кажува за човек што е скромен и послушен', пр. *измиќарут* може да биде *вулувар, урач, дрвар*, или и едно и друго, но ако е *молав* (со блага природа) и *пувидлив*, тогаш со него се добро постапува, дури може и да ужива [ТГ,274].

пувијáк m 'мало бебе што сèуште го завиткуваат во пелени' ~ *шó плáчиш алúс пувиjáк, зáстрам-се, нé си мăлéчук* [ПК,1(90)].

пувújен adj 'завиткан' ~ *месту кăлпак фес пувиjен су цăрнă ширвета, ка му велjат они шамиjă* [МЕ(Р),81]; ~ *тó сă-ýме: "Кóга ќи-пурáсте тá и кóга ќ-ă-зéм jáс? Кóга ќи-сă-стóре дă-сă-жéнăм? Ќ-ă-чéкăм jáс!?" И óн стáнва пулéка-пулéка ă-зéва кутшу-бéше пувиéна, нáдру ă-зăкáчфа нă-кóljăта нă-плитúшчăта и дă-гунéма, излéзе* [ДК,151] – во контекстот има уште еден пример за употреба на презент од перфективен глагол: **и дă-гу-нéма, излéзе** (м. 'излегува).

пувлáде* pf 'совлада некого, го оневозможи' ~ *árно áма éто нéстрéка, гу-стритéл Тýрчино и дуjдéло дулóшо, сă-збурúли. Сă-збурúли Тýрчино и дéлт Гóце. Нă мужéл Тýрчино до:-пувлáде нă-дéлт Гóце. Дéлт–Гóце о-пувлăдúл нéго* [ПК,2(Крец–311)].

пувлéче (сă) pf 'си замина, се откажа од нешто' [ПК(Шт)].

пувра́тки 'обичај поврзан со свадбата', в. **пувъ́рнич** ' ~ *и́де ца́ро, гле́де кӑ́шти. И а́јде гӑ-да́ве мо́мата. Гӑ-да́ве и на пувра́тките, не́л' нӑ-пувра́тки о́т, да:-пувъ́рнат невёстта – пувъ́рни́ч, нӑ-неде́л'та гӑ-пувъ́рка́т, га-пувъ́рнуват прӑ-та́тку-ј, дъ́-сӑ-ви́ат, ца́ро зако́ле адна кра́ва* [ПК,2-(233)].

пувре́де (сӑ) pf 'кога некој ќе претрпи извесно оштетување' ~ *има далак. Таа оде пу-сплѝнта. Сплѝнта му-сӑ-изду́:ве нӑ-чувёко. И то: дъ́лӑкли́й сӑ-ви́ке. Дъ́ла́к и́ма то:. И сплѝнта ќи-му-сӑ-изду́: уф-куре́мо и дро́бо ќи-му-сӑ-пувре́де, то́-ј дъ́лӑкли́а. И гле́ј го чувёко: не́-ј а́рин, трими́же, сѐ ги́не, сѐ сӑ́не* [ПК,2(239)].

пуврӑта́ло n 'дрвото со кое се стега или олабавува основата на разбојот' [ДК,104].

пуврӑту́л'ка f, 'дел од разбојот', в. **пуврӑта́ло** [ПК,1(90)].

пувъ́рза́н* adj 'кога некој со некого е во договор' ~ *Одъ́т, о́дъ́т пу-пӑ́тут и си-збуру́вӑт на-кój па́ј'ќа ва́ сёга, чу́нки ќи-па́дне на идён уднѝх. Гулёмиъ́т: "Ја́с аку-не-бе́к ни́шту нӑ-мо́жикте да-нӑпра́вите". Дру́ј'кӑ́т:"Тӑка́...", на́чи* (значи) *пувъ́рза́ни би́ле* [БМ(В),196].

пувъ́ри́јна impf **1.** 'враќа' ~ *се наогја прид идён "паметник" шо му-ј пувъ́ри́јна мислите на по-вичка ут 2200 гудини напред* [МЕ(Р),69]; **2.** – **(са)** 'се враќа назад' [МЕ(Р),175]; **3.** 'дава одговор, одговара' ~ *на ва питачка му са пувъ́ри́јна на чувек изридувачката на сѫта патки шо имам пуминато* [МЕ(Р),67].

пувъ́рна pf 1.'одговори' ~ *ка ки гу питаш на некој ут силјајнту за во нешто, ки ти пувъ́рна: се раскрија ув урманут* [МЕ(Р),77]; **2.** 'врати нешто назад' ~ *и́де ца́ро, гле́де кӑ́шти. И а́јде гӑ-да́ве мо́мата. Гӑ-да́ве и на пувра́тките, не́л' нӑ-пувра́тки о́т, да:-пувъ́рнат невёстта – пувъ́рни́ч* [ПК,2(233)]; ~ *И ко́га по́стити, ни́м да си чи́нити ката́ о́паки жа́лови, шо си расипу́ат ли́цито ни́хно, да си пу́л'ат на сфе́тут шо по́стат. Илим ти ко́га по́стиш, ма́жи си гла́вата, и ми́и си обра́зот... и Та́тко ти шо ти пузна́ва уф скри́ин'ото, ки ти пувъ́рни на ашикире́* [MV(K),282]; **3.** 'кога некој не се држи до договореното' ~ *ти дадеја, моме, дујна ем наранџа,[ми те канат, моме, дур на чужда куќа...[кајил да са чиниш, реч да не повриш!* [ТГ,176]; **4.** – **(са)** 'се врати назад' ~ *ричёли: "Шо́ бъ́ркиш ту́ка?" Ричёл: "Ас дујдёх, о́јгин зъ́ма́х, зима́х ама-па́к сӑ-пувъ́рна́х дӑ-вӑ-пи́тум да́ли ки-ми-гу-да́јте ел'а́л о́јгино". – "До́бро, ричёли, ки-ти-гу-да́јме ел'а́л о́јгино, а́ма..."* [ПД,168]; ~ *му кажа се, што чини, как а издрагна туполта, ка и тӑ́рчка дур да са пуварна. Напкум царут риче на зет мо: "Ут сеа нататки башлама на тебе царсфото, ти да царувиш"* [V,PM,296]; ~ *то́ си-во́де на́прит мъ́га́рто, ѫн си-и́де, си-и́де, лисѝцта у-съ́ма́рут фъ́рл'аj, фъ́рл'ј ри́бте, сѫ́те пу-пӑ́тут. Иднó ќа-наближи́лу ду-се́лу ј-исфъ́рл'а́ла ри́пте, скукна́ла о́на си-нӑбра́ла ри́би. Са-пувъ́рна́ла до́ма, си-ј-нӑбисѝла нӑ-адна те́л'* [БМ(Сар),203]; ~ *сӑ-въ́рна́х нӑ-то́ъ́ ме́сто, гле́дум не́ма ни́куј. Ви́кум: ки-сто́ъ́м ту́ка, тӑка́ си-ве́л'ум уф-ака́ло де, не́ли ка́ ки-уста́виш ади́н ше́ј тре́ба дӑ-сӑ-пувъ́рниш дӑ-гу-путе́риш. Стӑна́ стре́т но́ш, ни́што не́ сӑ-ја́ви* [ПД,173]; ~ *исту́м, пред дӑ-си-ле́гнат, чӑка́ъ́р та: вра́тта, испӑдна́ чувёко пу-мо́чӑне. Ка́ сӑ-пувъ́рна́, мӑ-гле́де. "Уддёк дујдé сја: ту́ка?" Ви́кум: "Избига́х уд-Гӑр-*

ците". Ви́кум: "Вýјко, ду-на́ште дă-пýштиш а́јн чувéк уд-ва́ште... дă-ми-зéме рýби нă-мéне и-сéстра-ми и жéнта дă-дóат ду-тýка" [ПД,173].

пувăрнич m, в. **пувра́тки** – тоа е обичај поврзан со свадбата: в среда навечер дефинитивно завршува свадбата, а в петок навечер кај младите доаѓаат братот на невестата со тројца свои другари. Со себе носат и поклон со што ја канат невестата да дојде на гости кај своите родители. *Пуклонут* се состои од *пугача* и *типсија сарлија* (= слатка пита, налик на *баклава*). Гостите тука се веселат *ду никое доба.* Утредента зетот, невестата, свекорот, свекрвата, деверот и еден *пубратим* се спремаат да одат *на пуврнич уф нивестин татко и мајка.* На *пуврнич* се оди спроти недела. Штом ќи се притемни, ќе тргнат сите убаво облечени *куту за госте* носејќи поклон *пугача, млечник* (= баница со млеко на среде) и *карта* (специјален дрвен) сад *сус вино*; тука ќе преспијат и утредента одат заедно в црква. Идната недела младиот пар ги кани на *пуврнич* или *(г)и пуврнуве кумот* [ТГ,192]; ~ *си засука Ванѓелина скути ем ракаве,[си замиси Ванѓелина два чиста кулака,[оти ќ-оде Ванѓелина јуф мајка на госте,[Ванѓелина, леле џанум, в-татко на поврнич* [ТГ,40]; во Кукушко запишавме: ~ *уд-нидéл'та нáпкум нивéстта и зéто óдат уф-бáапта нă-рăчóк (нă-пувăрни́ч)* [ПК,2(91)].

пувăрќа* impf 'враќа нешто' ~ *и́де цáро, глéде кăшти. И а́јде гă-дáве мóмата. Гă-дáве и на пувра́тките, нéл' нă-пувра́тки о́т, да:-пувăрнат невéстта – пувăрни́ч, нă-недéл'та гă-пувăрќат, га-пувăрнуват прă-тáтку-ј, дă-сă-ви́ат, цáро закóле адна крáва* [ПК2(233)].

пувăрнуве* impf, в. **пувăрќа** ~ *и а́јде гă-дáве мóмата. Гă-дáве и на пувра́тките,... га-пувăрнуват прă-тáтку-ј, дă-сă-ви́ат* [ПК,2(233)].

пугáзе pf 1. 'притисне со ногата, згазне'; 2. изр.: **о пугáзуве лáфо** (= не се држи до договореното) ~ *нé о пугáзуви лáфо шó сј-о: дáл, áк си чувéк нé ко:-пугáзиш...*

пугани дни pl 'времето од **Божи́ќ** па до **Вудици** се вика **Пугани Дни**'. Некои ги викаат **Некрстени дни,** а други **Ристосуви дни,** поради тоа што во тие дни Христос не бил крстен, и ѓаволите се труделе да го излажат да не се крсти и да не се исполни волјата Божја. Се верува дека во тие дни сиот свет, и растителен и животински е усмерен против човекот. Во овие дни не треба ноќта никаде да се оди, а особено *уд вичери па ду први петли* [ТГ,12]; сп. од Кукушко: **пугáни дéнуве** ~ *тúа дéнуве уд-Бужúк ду-Вудúци, стáрте вúкат кăркóнцул'то шитáли, зăтóо и-вúкат пугáни дéнуве* [ПК,2(91)].

пугáча* f 'голем леб печен во тепсија или подница' ~ *дуjдéл кăрăкóџулта и вике: "Чéшăл, пéшăл дивójко, ќи-ти-мóтум црéвата!" "Е, сjáа, рéкăл, кýче, мáче, питéлче, кá дă-кáжум?" "Е, кá ќикájш, рéкăл, кá си jадé сáма пугáча и такá ќи-кájш сjáа сáма"* [ПК,2(Иц-285)]; ~ *грлото jи било, мале,[куту остра сабја,[устата jи била, мале,[чаша фикијова,[лицето jи било, мале,[тиквешка пугача,[очите jи биле, мале,[кустуренски цреши* [ТГ,52]; ~ *му-вéле нă-мăжут: "Оди дă-гу-пáлăш кăсмéтут". Мăжут óде дă-гу-пáла кăсмéтут. Она мéсе ина-пугáча ут-пéпăл. Нéма дрýго нúшто. А-клáва у-иднă-тóрба* [ДК,126]; ~ *дал' си чула Като, разбрала,[твојут*

вујко, Като, свадба ки праве[свадба ки праве, Като, син ки си жене?[ки те викат Като, за пусестрима,[ти да месиш, Като, бели пугачи,[бел· пугачи, Като, бели пуклојне [ТГ,156]; сп. верување: – кога е *новина* (млад месец), а девојката прв пат ќе го види, треба да се фати за *косланките* (плетенките) и да викне: *"На тебе бела пугача, на мене длăга коса"* – запишано во Дојран [ТГ,433].

пугачица f, dem., в. **пугача** ~ *кога măже јуд урајне,[они на пустели. – Е бре măжо, мили măжо,[мошне се разбулех,[ми тикнало пунудица,[па кукошкица,[ми тикнало рујно вино,[богме три-гудишно,[ми тикнало пугачица,[богме уд чиница* [ТГ,39-40].

пугледне pf, 1. 'упати поглед', ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[оти, Петре, така прави,[који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде!?[така ки се măчат и путиркат,[оти немум јаска никој,[ни рода-руднини, ни татко ни мајка,[на кого молба ки правум,[који ки ма пугледне и прагледне?* [ТГ,264]; и: **пуле́дне*** ~ *Е, ут-тáмка тóă рăчéл: "От тăкá та· лисúца дă-вúка, стój дă-пулéднум", ká пуледнáл: Рúби. "А, рăчéл, кýмо лисúце, тú, уд-дéки тúй рúби?"*]ПД,157]; **2.** 'му се поврати видот, почна да гледа' (тој што порано бил слеп) ~ *тја тога искарала водата, от кладнецо што била, дала јă на царцкăтă керкă, да си умијă с нејă очите и, л'у как că умила, завчас погледнала* [V,PM,282]; ~ *на кулата једен камен да кладат, от този кладнец, шта că застои и ништа că убарјă. И еднă чаша вода да земат от този кладнец, да отнесат на царскăтă керкă, да că умијă с нејă, завчас шта că излекува и шта погледне* [V,PM,282]; ~ *Ергéн стăнáл, ергéнче. И тáа бáбăта рéкла: "Сúно, с-кáчиш н-áјн пăрч, ф-срéт нă-гó·рта úма аднá јăбýлка, к-óјш к-а-·зéмиш тáа јăбýлка и аднóто óко ки-м пуглéдне". То· că-кăчúл нă-пăрчо* [ПК,2(230)]; ~ *пучнáл дă-плáче тó· мăлéчкуто, викáл: "Дă-знá· тó· шому-искăрá óчите, дă-óде нă-тá· вójчкăта, имáло нéка· вóда тáмо, дă-с-изми· óчите, ки-му-пуглéднăт"... И-óни гу-уднéсăт тáмка, тó· си-изми· óчите и-пуглéдне, óчите мунúкнăт пák* [ПД,166] – во контекстот имаме уште еден случај на употреба на перфективен презент: **тó· си-изми· óчите и-пуглéдне**.

пугл'éндува impf 1. в. **пуглéдне**; ~ *рéкăл: "Брéј, зă-мéне мéсто! Ама ка-угулéл-пăк! Ка-удрипувéл! Брáда пуштúл, нé-се-знáа, óти óн бúл. И вăрве, вăрве-си пу-пăтут: óде, óде, нăмúра-гу ánут. Сéдне дучéшмата дă-се-издýше... и мúјки-се, пуглиднýве нă-гóре, вúжде пуртрéтут* [ВК,283); **2. 'се грижи за нешто, внимава на нешто'** ~ *пугл'éндувај мójту мáлку дур да дójда јáс* (= внимавај на моето дете додека да се вратам јас) [MS-,s,92]; и: **пуледнуве** ~ *еден гувидар бил кýптен будала. Него го раниле селски, вадан ки му даши ти леб и вичера, утре друкýт, демек, сус ред. Една застра нешто са нал'утуве, и ка е кинисал да оде сус гуведа леб не зимуве. Тоа на кого бил ред му давал леб, ама воја јок; са л'уте, лебут не гу пуледнуве* [ТГ,372].

пугл'éндува́ни n 'поглед, согледување'; сп. **погле́дани** и **по́глиндук** [MS,s,86], сп. и: **пуглиднуватă**.

пуглиднуватă n 'поглед, погледнување' ~ *идно пуглиднуватă нă јапијте гирек нă јăрăџијте, гирек нă*

ајлăкчијте ... достă ј дă видă чувек... [МЕ(Р)85].

пуглăвéсуве impf 'удира по глава со нешто' ~ *ká о-пуглăвéсуве ус-адно дăрво дýр сă-зăнуркá чувéко* [ПК,2(91)].

пуглăвéте pf, в. **пуглăвéсуве** ~ *и уддéл пóпо нă-бăцáта. То: шúре сус-врéјкăта, брáт-му мăрýве сус кýтлата. Е, ká гу-зăсенáл нă-бăцáта, сéне. Пугл'ăднáл нă-гóре, тáм пóпо. Ká о-пуглăвéте édин кáмăн и-пóпо тáмо устăнáл, нăврăс кирмúјте си-умрéл* [ПД,161].

пуглăште impf **1.** 'човек **пуглăште** кога го стега грлото, и не може да голта' ~ *ká-ќ му-зăлéгне нă чувéк óн пуглăште, зáлуко му-стóо уф-гăрăлто; исто ká-ј бóлин му-сă-сýше гăрăлто и óн пуглăште* [ПК,2(91)]; **2.** *чувéк пуглăште и ká úма мăка* (пр. кога доживеал некоја непријатност); **односно:** ~ *ká лăже чувéк сáмо пуглăште, óти крúф-ej нéшто. Ká ќи-кáже сáмо пуглăште, сă-мúсле ká дă-излăже* [ПК,2(242)].

пугóде pf 1.'удри таму кај што сака, згоди'; **2.** 'наиде на она што го бара, го сретна тоа што му треба' ~ *"Дéк, кăжáли, ќ-óјме дă-сă-пúтуме?" – "Aj ќ-óјме нă-пóпо, óн ги-знá: зăкóнто". Уддéли нă-пóпо. Дóбро-ама ѓávуло сă-чинáл пóп и-ги-прăчéкуве нă-пăто. Нă истúнсќо: пóп нé óдат, не-ј-пуштýве. – "Дéк óјте брă-дéца?" – "А-мú, рăчéле, нúй óдаме нă-пóпо, пă-сјá: пугудúме"* [ПД,165]; ~ *и-сă-чúне влăдúка ѓávуло, já-ти-гу нă-пăто ги-пăрчекáл.. "А-бă нúй óдаме ду-тéбе, áма нéјсе тă-пугудúме тýка нă пăто"* [ПД,165]; **3.** 'задоволи, исполни нечии желби' ~ *отишел сиромах па на жена му да си пита и ја вели: "ох, жену, крал'у ме најде тешка работа, да мо најда едно дете от три дана каршилик да мо даде, отговор да мо одговори; как да чинам, да погодам таја вол'а?"* [V,PM,244] – во контекстот имаме употреба на кратката зам. форма за прав предмет **ме**, место дативната 'ми': **крал'у ме најде тешка работа**; ~ *дóд Рájна нă мрáва нé нăгáзнувше, áма пá не пугудú нă-снáата* [ПК,2(185)]; **4.** 'кажа точно' ~ *Ако некој во шала кажува: "Как, как, сă кине, са кубе!" Ткајачката обично му одговара: "Изúкут да си прајадиш, таков лаф да не прагвориш!" ..."Изúкут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364]; **5.** – **сă** 'се згоди' ~ *му-рéкăл: "Ако мóже дă-спúјам тýка". – "Е, árно, му-рéкле. Нéмме мéсто, ма élăj!" Е, му-клáшле дóлу дă-спúе. Тúа имáле жéнцко рудéно. Трéтта вéчер дéтто сă-пугóди тáму* [ДК,151]; ~ *сă-прăжúни, уддé ут-тăрăн нă-глóк, сјáа пă шó-ј сă пугудú адúн пијăндýрко* (пијаница) [ПК,2(207)]; ~ *Нéли тăквú стáри жéни имáло, măгú: шо-прăвúле – măгéсници. А-пушчúле бáбăта, а-пă-то-дéте бил нă-лóф, сáма сă-пугудúла мóмăта. А-излăжуве бáбăта: "Тăká шчéрко, унăká шчéрко", а зимýве* [ПД,154]; ~ *младо си саках, мале,[лудо си зимах;[се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво* [ТГ,141]; **6.** – **(си)** 'кога нешто е соодветно, односно што одговара' ~ *тјáнака пák утринтá отúде нá цáрјут, му вéли: "цáрју, јáзе дојдóх édúн лáф да ти кáжа, ама не знáм далú ке си погодú лáфот ми". Цáрјут га вéли: "кáжи, Кирá Мáргу, штó сáкаш?" – "Цáрју, твójта мóма да га дáдиш нá мój брáт Панóл, бúва ли, не бúва?"*

[V,PM,140] – употреба на кратката зам. форма за директен објект **га** наместо дативната 'ѝ': **цáрјут га вé-ли:...**; сп. верување: – *торникут* се третира за несреќен ден во неделата, особено еден саат од него (не се знае кој е) и затоа тој ден не се започнува некоја голема работа, бидејќи може да се **пугоде на лош сат**. Името на денот 'вторник' се среќава и во една тешка клетва: **други торник да не та прачека!** [ТГ,8] – суеверие; **7.** – **(са)** 'се договори' ~ *ни кинисаме оти чујаме да он има една арна бахча, а уф неја една арна трандафилова китка. Нија пак имаме един арин каранфил, па дујдеме да са пугодме: или ти да ни ја даиш, или пак нија да ти гу тислим чинме!* [ТГ,162]; ~ *Вујнáта пучнáла уд-Амбáр-Кóј, уд-Девé-Карáн. У-тáм тóпут фăтúл дăбúе нă-кăт-Кýкушко. Нă-Питрóвдин, нă-дéно, сме бéгни. Спруму-Питрóвдин нă-вéчăрта нé сă-пугудúли Гăрцте и Бугáрто. Имáли дóгувор нăпúшно. Фăтúли вујнá, óти Сóлăн сăкáла Бăлгáрија дă-гу-дăржé. И ká-j зăфáјкат нăнáште, уф-жéтва, гóли, гóли бигáли* [ПК,2(Крец–308)]; ~ *и са стáрио му-вéле: "Вáри вáдăн нăцáрицăта тú кавé". – "Ама, рăчéл, цáрица-j, тá-j жéна; áj усцáро, рăчé, и óн мăш и ác мăш пá сă-пугудúме, ами ус-жéни, рăчé, кáк ки-сă-рăзбéрăме!" – "Нé, нé, рăчé, тú, ут-сéга нă-тáм... сè ти ки-вáриш кавéта"* [ПД,145] – како морфолошка посебност треба да се истакне присуството на старата множинска наставка **-ета**, кај именките од с. род: **кавéта**.

пугодуве impf, **1.** 'удира таму кај што сака, згодува' ~ *ká-нąпăлнúл Иваń усумнáјсе гудúни, бúл нóгу сúлąн иргéн. Он... шąтáл пукрáј Вáрдąр пу-зąлéнте ливáди. Уз-нéгувąта стрéла пугудувáл и пúле кугá лéте* [ВД,277]; ~ *И-Стójче видéл гáаре óт ќи-с-уткрúит, и-едúн Арнýтин пукнýве и Арнýтино гу-субóруве нă-Милáн, гу-пугóдуве уф-óкто... тăрче и аскéро. И уддéли тáм, сúте сă-збрáли, ус-кáмине сă-гу-дутипáли на Милáн Дéлчуф, брáт нă-Гóце Дéлчăф* [ПК,2(Ним–274)]; **2.** 'препознава'; **сп. верување:** – кога на болниот ќе му се влоши ситуацијата, одат кај некоја Циганка која умее *да прави* и *да расипува магии, да гледа и да пугодува* од што боледува болниот; таа уште "знае" и да ја опише жената што ја направила магијата и други празноверија [ТГ,-250]; **3.** изр. **се пугодуве на аминут** (= се исполнува во моментот) – *крштеникут* покажува огромна почит кон кумот, дури поголема отколку кон роденият татко. Крштеникот се плаши од клетвата на кумот како од огин. Нивната клетва е тешка и *на аминут се пугодуве* (во моментот се исполнува) [ТГ,275]; **о-пугудú уф-крúлто (= направи погрешен избор, пр. за соработник).**

пугóжде, и: **пугажќе** impf 1. 'удри каде што треба, згоди', сп. верување: — на **Бадни вечер** пушката (ловдиска) треба да се остави на земја, да се земе секира и да се замавне како да ќе ја удрите и да речете: *"Ваја пушка арно не пугажќе, ки ја закол'ум!" На тоа некој од домашните ќе проговори: "Аман, ти са мол'ум – остави ја за воја пăт, ним а закол'уви, ки лове и право ки пугодуве* [ТГ,387]; **2.** 'кога нешто одговара' ~ *нóго-j кăсметлúа, сé му сă-пугóжде, усгóспо вичирáл* [ПК,2(205)].

пугоре pf 1. 'кога нешто гори, но за кусо време'; **2.** fig. 'кога на усните ќе се појави кора – од исцрпеност,

од температура и сл.' ~ *ej јуначе, младо гарматиче,[што ти јуста, јуста пугурела,[куту кора, кора калинкова,[куту риба. риба јутрујена!?* [ТГ,178].

пугро́бе* pf 'закопа умрен, погребе' ~ *"А-бре́ Лу́до ти́ шо́ ин-нăпрăви́? Ти́ ма́јка, ричел, са:-пупăри́л мијајки". "Ту́ку, ричел по́-гулемјо, ди́л'ми ма́јка са:-пупăри́л, а́ј ќа-пугро́буме ма́јка и ки-сă-де́л'ăме на́пкун". "До́бро". Е, гă пугруби́ле ма́јк-ин и ве́чăрта ки-сă-де́л'ат* [ПД,161].

пугăзе́и* m 'дел од свадбениот церемонијал – возвратена посета кај младоженците' ~ *уф-пундéлникут пусвáдбата руднúнте ут-кăт нивéста гу нóсат шуúжут уф-мóмчто и нивéстта, тóо сă-вúке пугăзéј* [ПК,2(91)]; ~ *нă-вéчирта кăј-дéсит сáатут ќи-дójдиа гóстă ут нивéстăта кăдă ă-úмаа зимáно. Тúа муси-вúкăа пугăзéи. Зă-тúа ќи-гóтвиа пá пóсебна мáнца, нéкуј кукóшки, нéкуј пúлци. Ќи-дóиа вúја, ќи-и-причéкăа, пá су-нивéстăта, су-зúрлите... ќи-јáдиа, ќи-пúија. Дур пунидéлнăкут* [ВЕв(Ил–308]; ~ *ни Пéна утúде. Пéна, нójќта ка-дујдéја пугăзéјте, дă-рéкне, тóгин утúде, нójќта, му-скăршúлă нéколку саáни и пá да-а-нéма. Ет тăкá, мускăршúлă две-три-сáјне, тăкá бигá* [БМ(Цр),207]; сп. во Солунско: **о́тбратки** [MS,t,15].

пудáве impf **1.** 'дава нешто во мала количина' ~ *бéјсте пумáгаа нăсјурмáси; ет тăкá сă-рáнаа чувéцте. Им пудáвше тáм бéго. Сéтне и óн кój знá шо́ биде́, бигáме, густăвúме тáм, шо́ знájме шо́-сă, шо́ не́-сă. Ка́ бигáме нúа дујдé Бугáрја, нéли, низ нáшто сéло замúна, низ Нимáнци. Утúде Стрéзуво, Сéслуво, надóл утúде, уф-Дóлно Пóле... Сóлунцко Пóле* [ПК,2(Пл–251)]; ~ *" ут-сéга нă-тáм, та: ки-тă-рăбóтта, низ-двóро, рăчé, сè ти ки-вáриш кавéта". И дéтто, пáмăтно: "Ајде, рăчéл, дă-нóсум". Чукнúве пá нă-врáтта и вúке уд-нăтре цáрицта: "Ајде". Флăзéл дéтто, пудáве кавéто и гу-клáва тáм нă мáста* [ПД,145]; и: **пуддáве** ~ *уддéх да-вúдум шо́ му-пуддáве сè тýку нă-дéтто...*; **2.** – **(сă)** 'се појавува, се покажува од некаде' ~ *глáва нé сă-пудáве нă-вóнка* (= се кажува кога надвор е премногу студено) [ПК,2(194)]; **3.** 'дава поткуп' ~ *óн пуддáве, пóлéсно да-му-са-свăрше рăбóтта;* ~ *зéре-ј пуддéл нéкаа пáра шо́-ј турú на-рăбóта сúте дéца* [ПК,-2(91)]; в. **пудáде**.

пудáде (и: **подáде**) pf **1.** 'понуди нешто со раката' ~ *Вергúно мома́ хýбавá![Зéлá кадăна бардáко,[мăр да отúде за јóда,[от нéја р'ăка далéко,[отгдă ја видă тýрчин,[и он отúде по нéја,[а тój и вéли-гóри: – "Пóдај, Вергúно, бардáко!"* [ПсС(З),71]; ~ *já подáјми мóме тéнка пýшка,[јáс дăзăмúнам, дă-пумúнам,[дă-пумúнам мóме, дă-зăмúнам,[в-чýжда чуждúна* [ПК,2(258)]; ~ *тá змúјта... му рéкла: "Амăн ти-самóл'ам да-ма извáјш уд-óгинут"... му-рéклă: "Пóдај-гу кăвáлчту јáс прику-вá ки-са-накáчăм и ки-маисфăрлиш" И сă гу-пудадúл тá тó кăвáлчто* [БМ(Зб),199]; ~ *кýнка – рăка на-дéчка: дáј кýна, дájкýна, óна, ќи-си-пудá: рăкичката* [ПК,2(194)]; ~ *и ќи-зéла стóмните, ќи-зăминáла зă-Чучýро* (име на извор). *Едúн-пăт, гă-стритéла нéкаа жéна, сă-викáла Гóрска сăмудúва. И рéкла: "Мóмичко, дáјми дă-пúјнам вóда". Тáа мóмичка ú-пудáла стóмнăта дă-сă-нăпúе.*

"Блăгуслóвна да-си, ká ќи-прăгувóриш, ká ќи-с-јóдиш дóма, злáто и стрéбро уд-ýстта да-ти-náѓе" [ПК,2(Крец– 301)]; **2.** – **(сă)** 'се појави' ~ *Уддéле нă-пулýнуш, ка-урáле, кадрубúле, ка урáле, ама нúкуј неиспăднáл, бúле лéгнăни. Дрýгăта вéчăр рăчéле: "Нú: к-óме нă-дéн нăпláднина дă óрăме д-испáдне и цáрскăта мóма"... тăкá нăпрăвúле и испăднáла мóмăта нă-бăлкóно. Тăмáн сă-пудăдéла нă-бăлкóно, óрăл'то сă-пушчúле уд-гóре, а-фăтúле, а-нусúле* [ПД,154]; ~ *и хи рéче: "Лýбе, málka móme, móe veselíu, na skýta ti málku šta zadrémam, ta da glédaš pros* (sic) *zlátna penžjýra, aku da vídiš ot názi bárčína da sa podadé n'ákva mắgla, i na čésa da ma rýkaš* [V,PM,260]; ~ *и змиéта заспá на мóмини скýта. И заминá málko vréme, и са подáде málku maglíca и vắrvjéše насáм, и момáта njáhtja da gu purýka* [V,PM,260]; 3. 'се вклучува во разговор, неповикан' ~ *ти́ пă шó сă пудáвиш кóга нúкуј нúшто нé тă пúте, куту пắрле прăд магáре!!* [ПК(Гăр)].

пудáпка f 'јадење наутро' ~ *сăбáйл'ăн ак áпниш málko* (Ник), в.: **пуáпка** (Пат) [ПД(118)].

пудáре* (и: **подáре**) impf 'даде нешто во знак на благодарност' ~ *влéве тóо вắлко, мóре Кóста, и лисúцта му-вăрзýве врéјкта ýстта. "Ајде, сјáа шó чéкиш, му-вéле нă-урáчо, зéми устéно, тéслăта: дéсит дăýдриш, адúн дă брóјш". Ќутéк, ќутéк, гу-спрустúрăт нă-вắлко, гумáнат на-тăкá. Е сјáа, урáчо вúке на-лисúцта: "Шó сáкиш нă-тéп дăтă-пудáрум?"* [ПК,2(Ним–266)]; ~ *лисúцăта му-вéле: "Јáс мóжăм дăсýдăм, áма дă-сă-удвúе ут-тúлут, дă-зăстáне нă-пắтут дóлу. Јáс ќизăстáнăм нăстрéди и ќи-сýдăм: кój-е крúф, кój-е práф"... –"Е, сéга, лисúцата му-вéле, нă-мéне, вó дóбро шу-ти-гу-нăпráви, шó ќи-ми-пудáриш* [ДК,137]; ~ *Стójња му велú-гọбри:[– "Јój чọбáнче, хаjвáнче?[Извáди мóмạ óд бắл Вáрдар,[Јọднéси ја у дọмá ú,[májкạ ú зạ тạ пọдáри, тéнкạ кошýл'ạ лéненạ; сéстрạ ú зạ тạ пọдáри,[сúн'ạ ризạ вéзаня"* [ПсС(З),75]; ~ *му рекал: "Как, о пријател'у, да сам не засмјан и радостан? Господ ми је подарил еднă ступаница толко добрă и умнă, штото никак си ни може н'акој да jă излăже". Овчаро му рекал: "Ако ми дадеш един нишјан... јаз шта jă излăга". Тој му рекал: "Шта ти дам нишјан, али пак ни ште можеш да jă излăжеш"* [V,PM,280] – во контекстот имаме уште еден пример за присуството на адверсативниот сврзник **али** наместо 'ама, но': **шта ти дам... али пак ни ште можеш да jă излăжеш.**

пудбéре* pf 'изврши груб притисок' ~ *Ама скăрáа-се Бугáрто ус-Гắрците за-Сóлун. Стипáа-се тáм. Пучнáа вујнá. Бугáрска вójска нéмше, слáбо нă-Сóлун, дáл' úмше адна дивúза, нéмше ајн-две пóлка. И Гắрцте цéла дăржáва ká пудбрá, пучнáа тúй тóпуве дăпýкат уф-сéлта, запáл'уват сéдбите, жúтта. Ká пучнáа бý, бýбý:. И тăвá пóл'то стăнá, Сулýнцкото Пóле, кадéш цéло* [ПК,2-(218)]; ~ *–"Ej, вúкạ, си-плáшиш, тáạ нé-е-длạбóка". "Кáкọ нé-е длạбóка, кáмини нóси, вúка, нé-е длạбóка!" И-óн сúлạн сúлạн сепráj сạс-кóн'ọ. Твá квá гọ-пọдбрáл, тóạ-е сúлан, ọт-плạнúнạ дóвạ, пọдбрáл, тój пáднал ọт-кóн'ọ вọводáтạ, и-вọдáтạ г-ọднéлạ* [ЛС-(К),119].

пудбу́кнăн adj 'човек потечен од пиење алкохол' (Дој), со исто значење во Патарос: **бубунеса́л** *(ут пијне)*, во Николич: **пуддýјн** и **спуфте́сăн** [ПД(115)].

пудбу́шин adj, в. **пудбу́кнăн** [ПК,2(91)].

пудва́ре* pf 'кога цвика ќе се стави на оган за да се добие **по́двара**' ~ *цви́ка сă-ви́ке та́а шо́ сă-цéде ут-си́рăнто. Та́а гă-пудвáрăт, по́двара сă-ви́ке. Цви́ка ќа:-ту́риш уф-бăкăро* (= назив на сад, позајмен од името на материјалот од што е направен садот – **бăкăр**), *ќа:-пудвáриш, ќа:-прăцéдиш. Сéтне по́дварта ќа:-искáриш, и н'а: ќа:-прáцејш и óна уф-цидúлка ќа:-ту́риш* [ПК,2(Пл-256)].

пудваруве impf 'става на огин смеса од *благо вино* (*шира*) и *бела, пичена прс*, тоа се **пудваруве** и на тој начин се продолжува трајноста на **пикмезут што** се добива со варењето на **ширата**' **[ТГ,356]**.

пудвéе (пудвé:) pf 'исчисти жито (од сламки и сл.) со помош на ветер' ~ *кути лупáта* (објаснување за називот **јава**), *цéла нăпрáвăна уд дăрво, зă вéјне нă врáо; сă упутрéбуве кá ки дó: жúтто дă сă пудвé:* [ПД(122)].

пудвéдин adj **1.** 'свиткан, наведнат' ~ *млáт чувéк óде пудвéдин, чúниш нéкуј дéдо дé-ј;* сп. уште: *тăквó-ј дéтто пудвéдно, чúниш нúшто нé знáа, áма óн нă-ѓáвуло дýпката а-знáа;* **2.** 'растение зафатено од гранче што било свиткано и ставено в земја' ~ *нáшјоо трăндáфул ут-грáнка-ј пудвéдин. Ќи-т-пудвéдум и нă-тéбе на éсин* [ПК,2(91)].

пудвези pl 'дел од орачката опрема' [ТГ,326].

пудвéс m 'дел од опремата кога се преде со фурка' ~ *тó-ј кулáнче, ус-нéго сă-вăрsýве кăдéл'та, вăлната за-фýрќата* [ПК,2(91)].

пудвисне pf 'кога коњот ќе испушти глас, пр. кога кобилата го бара ждребето' ~ *"за дрво да врзиш Стано,[мој ми брза којна Стано,[кога којна, бела Стано,[висне и пудвисне, Стано,[и кога ки чујиш, Стано,[тогај да се сетиш, Стано,[и мен да ме смислиш, Стано!"* [ТГ,94].

пудго́не* pf 'потрча по некого со намера да го фати' ~ *уф-Крéцăво зăпрéхме тáм нă-чéшмата, сéтне утúăхме нă-цăрквăта, уф-цăрквăта úмаа кăрштéнка, флизéме. "Шó бăркте", нă-пúтат. Г-излăжáме нă-тúа тáм, н-áдна жéна ác и-кăжáх: "Дéтто-ј бóлно, сáкме дă-зăпáл'ме свéшта". Ама ác зимáх, о-сликáх кубéто. Видé áјн млáт пóп, кá нă-пудгуни́, ут-тáм кá му-литнáме, испăднáме нă-Енешéвскó: пăт* [ПК,2(Крец–307)].

пудга́зник m ~ *тó-ј кулáн шо стóо пут-пáшкăта нă-мăгáрто ли, нă-кóјно ли* [ПК,2(91)].

пуди́ге impf **1.** 'крева нешто, го става на повисоко место'; **2.** 'кога на човек му доаѓа да поврати' ~ *ми-са пуди́ге* (односно: *нади́ге*) – ако му се повраќа; **3.** изр.: **ма́ксус гу пуди́ге** 'го провоцира (да каже нешто)' [ПД(134).

пуди́гне (и: **подигне**) pf **1.** 'крене', в. **пуди́ге 1.** ~ *Тóа имáл нéкуј кóш. Пут-кóшо, кá дуjдéле дă-гу-тéрăт, пут-кóшо, значи: ки-гу-пулýпе кóшо врăз-нéго... Ама óни стăнáле нáпкумте, зéле дă-чинýвăт, пудигнáле кóшо: já ти-гу пут-кóшо. Гу-нăjдéле и гу-фăтúле* [ПД(159)]; ~ *нă-бáбăта úма дýпкичка еднá, мăлéнкичка, тáм úма тýрăно џăлéзо. Тó: џăлéзо нé знáм кá сă-вúке. Нă-нéго зăстáнуве дóлн'о: крáј нă-вăртéнто и-тó-ј џăлéзно. Лóс – зă до:-пудúгнăт кáмăно* [ПД,171] – од

описот на деловите на воденицата; *~ на ни́вата, и́ма една́ пло́ча; да подигнити плочата, у-до́л не́а и́ма еди́н каза́н алтъ̆ни* [V,PM,32]; *~ Напа́л'н'а ги в чувал* (парите) *и отива на ти́клата: "Ач авра́м, капа́ авра́а́м! Ач авра́м, капа́ авра́м!" Оназ тикла – ди́гни се, ди́гни се, похлу́пи са, похлу́пи са. Ни-мо́ј да излезе!... по́дигни са, па́нни пак, по́дигни са – па́нни пак* [ВД(Кал),-334]; *~ и ни́кој ни са́ е пока́чил на небе́то, сада́ нова́ шту сле́зе от небе́то, человеши́тија си́н, де́то е на небе́то та кату́ Мојсе́а как поди́гна земе́та на пу́стината така́ тр'абова да́ са поди́гне и ч'улеши́тија си́н* [ВД(Тр),327]; **2.** 'изгради (пр. куќа)' *~ ет-нъ̆-при́мер уф-на́што се́ло и́ма дисти́на, двајсе ду́ши сирути́ни, устъ̆на́ле уд-ра́то изго́рани, нъ̆-мо́же дъ̆-пуди́гне кӑшича, не́ма ала́т, не́мъ̆ рӑбо́та* [ПД,143] – лексемата **рат** (= војна) освен во материјал снимен во Дојран од покојниот д-р А. Поповски, ја имаме запишано и во соседното село **Фурка**.

пуди́гнин* adj **1.**'кога нешто е ставено на повисоко место, поткренато' *~ пи́тиш кӑшитте кӑкви́ би́а? Еми ја́, ни́ски кӑшти, не́ тъ̆кви́ висо́ки куту-сја́а шо́ и́мме пра́вини кӑшти. Ни́ски кӑшти тъ̆ка́, не́кој ма́лко пуди́гнини, тъ̆кви́ би́а* [ВК(Шт),-288]; **2.** fig. 'ангажиран, организиран' *~ ма́јка-му и та́тку-му Гӑрците ги-фӑти́ли и ги-зъ̆твури́ли уф-куна́кут, а́ма се́каа ве́чӑр пу-двӑ-тру́јца манува́ли кој му-приче́ло. Зъ̆то́ и не́каа ми́сија – фрӑнцу́ска, пуди́гнина ут-кӑлу́гирките ут-Со́лун дујде́ла уф-Амба́р-Ќо́ј, та́м уф се́лто и виде́ла де́ца зъ̆тво́рни и нӑро́т зъ̆тво́рно, та́м уф-куна́кут. Една́ мо́мичка испӑдна́ла, га пита́ли: "Де́ка-ј ма́јка-ти и та́тку-ти?" Мо́мичкъ̆та ре́кла: "Е, ма́јка и та́тко та́м-сӑ уф-ре́кта зӑко́л'ни"* [ПК,2(Крец–304)].

пуди́гнуве impf, в. **пуди́ге** **1.**~ *до́лн'о: кра́ј нӑ-вӑрте́нто, де́ка вӑрте нӑ-ба́бӑта, сӑ-ви́ке бо́т. Ба́бӑта-ј пудча́рго, до́лу, о́на гу-дӑрже вӑрте́нто удго́ре. Сус-ба́бӑта гу-пуди́гнуват ка́мӑно, гу-спушту́ват, кӑкво́ са́кӑт бра́шно дъ̆-ме́л'ат: по́си́тно или по́е́дро* [ПД,171].

пудли́зе pf 'тече по малку, одвај забележливо' *~ а́ј-га де́ка-ј пу́книна сто́мнӑта, ут-ту́к пудли́зе, зъ̆то́-ј та́а во́да пут-стумна́рнико* [ПК-,2(91)].

пудло́шка f **1.**'кожа од овца, исчистена, но со волна заедно, се користи за седење и одмарање' *~ те́јко ќи-са-пусте́л'ше пудло́шката дуџа́ко, та́м си-ле́јше;* **2.** fig.: *~ шо́ су́киш адни ко́ри, али́с пудло́шки* (се однесува на кори за пита ако се многу дебели) [ПК,2(91)].

пудме́стин* adj 'кога нешто од едно место е ставено на друго' *~ Сӑ-ви́кум Го́це Ри́стуф Нико́луф, ро́дин сум уф–Ку́кушко, уф се́ло Шикирли́а. Ут-Ку́куш са́ат и де́сит мину́ти. Лӑжа не́ма уф-ме́н. Двӑна́јсе кӑшти би́ше. Сѐ ристе́не. (Сега) не́ма на́ши та́м. Не́ма ус кој д-удгувори́ш. Ку́куш дуде́к гу гле́дум пудме́стино нӑ-на́м. А то́о ри́тче Сви́ти Ѓо́рге шо гу ви́каа, гуле́м ри́т, тӑка́ систо́о куту рӑсту́рин, иско́пин. Зна́чи уф Ку́куш де́ка-ј би́л, ста́ро. Кӑшти де́к сӑ-би́ли, дика́не, та́ма баја́ ли́ри најде́ли* [ПК,2-(Шек–277)].

пудме́тка f **1.**'дебела кожа (ѓон) што се става на кондурите здола'; **2.** изр.: **ко́лко чи́фта пудме́тки скина́** (= се кажува кога некој многу трчкал за да заврши некоја работа) *~ дуде́к дӑ-на́јш рӑбо́та ко́лко чи́фта пудме́тки скина́? – Че́ки, че́ки, ќи-ви́јш*

и-тéп тă-чéке [ПК,2(170)].

пудмистувачкă f 1. 'промена, изместување' ~ *бејзте шо сакаа то правиа уд јăрăщијте му: немаше жăлјувачка ни утки пудмистувачкă* [МЕ(Р),85]; 2. 'сопка' (се става за да не може да се движи некој, односно да падне) [МЕ(Р),175].

пудми́шка (и: **путпа́зва**) f 'внатрешната, долната страна под рамото накај градите' ~ *си-ј-стопли́ рăц-то уф пудми́шкăта* [ПД(Фур)].

пудничáрка f 1. 'нечиста крпа, служи за бришење на **подница** (црепна) оттаму името'; 2. изр.: **стăна́ла али́с пудничáрка** (= се кажува за жена што е неуредна) [ПК,2(195)].

пудно́ве* pf 'кога нешто повторно се актуелизира' ~ *ти́ја рабóти сă уд-зама́но, сјáа пáк и-прáват, пá и пуднува́ја* [ПК,2(204)]; сп. пожелување: ~ *"На новјут гост Госпуд нова нафака* (среќа) *да му даде! Сус таква радуст Госпуд сите браќа да и зарадуве, и дека треба да се врне! Ваја гудина винчаме, Госпуд да пувеле уд гудина воја време мăшко дете да крстиме! Уцакут да гу пудновиме. На младенци Госпуд касмет да им даде! Мир и милост меѓу них да биде. Сус мед и млеко да се ранат!"* [ТГ,184].

пудно́шки pl 'дел од разбојот' ~ **скрипчи́јната** (се прицврстени) *на* **ко́шнички**, *шо сă зăкáчăвăт на* **ни́шăлки́те**. *На* **ни́шăлки́те** *ќи вăрзиш* **пудно́шки, стрăпа́л'ки** [ИГ,121].

пудо́и* pf 'кога стопанот ќе помогне новородено јагне да се научи да смука млеко од вимето на овцата' ~ *кóга ки-сă-уја́гне óфцăта, óна ки-зи́ме ки-гу-изблúжје ја́гнето, ки-гу-учúсте, пóсле трéба дă-гу-пудóјш, знáчи дă-ци́це. Кá ки-гу-пудóјш, óн ки-сă-нắуче, вéч дрýгио дéн сáм ки-мóже дă-ци́це* [ПД,156].

пудрасте* pf 'порасне, стане поголем, но не за многу' – квачката веднаш не ја пуштаат слободно да се шета туку првата недела ќе ѝ врзат за ногата некоја *кирфија* (голема шајка) за да биде малку подвижна додека пилињата не *пудрастат* [ТГ,402].

пудре́де (сă)* pf 'се ситуира' ~ *дéсит гуди́ни кá сă уф-грáдо, гáаре фати́ја кóрăн, сă-пудриди́ја* [ПК,2(209)]; ~ *си-л'ăгна́ле, утринтá пут-пéрницта нăјдéл двé ли́ри. Пучна́ле пó-бугáтичко дă-сă-ублéчувăт, дă-сă-ранăт. Вáјн си-купи́ле ни́вичка, ýтре кóјнче, рáло и-тăкá пучна́ле бугáти дă-сă-чинýват. Убуво и-кăшча си-нăпрăви́ле, си-пудриди́ле сăто* [ПД,-152]; ~ *прăкăрáме тáа зи́ма тáм, ви́кме: "Нă-прóл'ăт ќи-с-јóдме, ќи-ш-јóдме, сă-стóпле, кáк дé-ј ќи-с-пудрéде". И тăкá, тăкá, устăнáме тáм* [ПК,2(219)].

пудре́дăн* adj 'среден, приготвен како што треба' ~ *флизéме уф-грáдо, срéт грáдо* (Петрич). *Имше áјн сáат, гу-рăстури́ли, сáато на-кăмбá-нта, сáат дă-чýке, тăкóв. Гу-рăстури́а, дă-нé рăбóте. Ни́ă флизéме ф-áдни тýрски двóрувe, áма двá мéсца сè пу-кăро сме, кăт чăдăрли́ии, кăту Гýпци. Бижáнăц, нéма ни́што... "Е, е, ви́кат, сă-услубуди́ ви́к гáјре. Пудрéдăна-ј гáјре. Ќи-ш-óдме гáјре"* [ПК,2(221)].

пудреме pf 'поспие' (малку) ~ *пá пуудúле, пуд-éдно дрýго дăрво сăдна́ле дă-сă-пучúнăт и л'ăгна́ле тăкá дă-пуспúт, дă-пудрéмăт. Пăт дăлк. И-нéко пúл'ăнце фăтúл дă-чăрчóре* [ПД,153] – несоодветна конгруенција: подметот во среден, а предикатот (л-фор.) во машки род: **нéко пúл'ăнце фăтúл (дă-чăрчóре)** .

пудрýкаш'т'ém adv 'проколнувајќи' ~ *и дијатáксува паш'áта на аскéр'у, гу звáж'дат ч'урбац'úјата ут кáш'тата пл'ýш'т'ém и пудрýкаш'т'ém* [MS,t,48]; в. **подрукна**.

пýдро n 'ситен козметички прав што жените, поретко мажите, си стават на лице' ~ *нóго пýдро сă-пипéле тáа вáшта мóма, алúс бýл'те* [ПК,2(91)].

пудстрмин m 'кратко јаже закачено на долната даска од страната на самарот, што служи за товарење' – откако ќе се подигне врекáта и ќе се потпре до страната на самарот ќе се покрене *стрминот* и врекáта ќе легне. *Пудстрминот* личи на *стрмино*, само е помал: ако е самарот нов и *не е лигнан*, лесно може да се *праврате* односно да се *(на)стране;* за да не се случи тоа предните нозе од коњот се вовлекуваат во *пудстрмино* и самарот не може да падне]ТГ,420[.

пудсофа f 'дел од главната просторија во **анот (вид хотел)**' – на времето (пред Балканските војни), кога немало граница мегу Вардарскиот и Егејскиот дел од Македонија, стоката до Солун и назад се пренесувала со **кирации** и **арабации**. Бидејќи се патувало со денови тие имале "станици" – **анови** каде што ноќевале; од Гевгелија до Солун ги имало овие анови: *Стојаково, Нови-Хан* (во близина на с. Калиново), *Јенешки-Хан* (во близина на с. *Инешево*, каде што се двои патот за Кукуш), *Женско, Али-Хозино, Три-Хана, Дудулар, Тумба-Хани* и *Солун*. Главната просторија на анот била поделена на два дела: *пудсофа* – широк дел во чија позадина имало јасли за коњите и за биволите, на другата страна што се вика *софа* се наоѓало огништето околу кое одмарале и спиеле кирациите]ТГ,430[.

пудсуке* pf. 1.'завитка нешто, пр. ракави'; 2. fig. 'започне засилено да работи' (откако претходно си ги подвитка ракавите, за да не се валкаат) ~ *она си купила риба ми јангула,[риба ми јангула и зелен ми бардак,[и зелен ми бардак и пара јотрова,[она си е дошла уд нова пазара,[и се пудсукала, вичера да праве* [ТГ,99].

пудуéн* и: **пудду́јн** adj 'отечен, здебелен' ~ *ут-шó-ј тóлко пудду́јн тó нáшјо кумшиúа: уд-рăкúи ли, уд-бóлис ли, кój знáа?; ~ то· шó -ј уд-рăкúа издýјн – пудду́јн мувúкиме нúă, пудду́јно мó-ј лúцто* [ПК,2(Грам–240)]; ~ *кă-мирúле, кă-мирúле – сéгде. "Сéа, рéкле, дéка дóјме? У-нă-дéуто кýјкăта к-óјме, притá пудуéнта". Măшчéăта и-вúка: "Елăте, елăте, елăте". Ма нé-нă нéа. Нéа а-зéва, а-клáва тáму, ysáди, кăј кукушáрнику* [ДК,121]; ~ *е, árно. Пу-нúкуј дéн вá măшчéăта сăубле́кфа, ублéкфа и нéјна кéрка. Инăпудуéна, инă-гнýсна бúла. Вáа бúла нóгу лéпа, чýпата* [ДК,120] – во контекстот правилото за удвоен објект не функционира, отсуствува личната заменската форма: **сăубле́кфа, ублéкфа и нéјна кéрка** (м. 'ја облекфа'); в. **пудбýшин** и **пудбýкнин**.

пудýне* pf 'кога ќе се раздвижи воздухот, односно кога ќе се појави ветар' ~ *и сúчките отúдоха на хóро, и нáзи гиздавáта мóма и тјá дójде тáм на хóру. И играéха млóгу кату на Вилúгден. И на чесá пудý тúхан вјáтар, јýди са свúха сас вјатар* [V,PM259]; ~ *"Пýшчи, рăчéл, са· лупáтта". И пушчúл лупáтта, фăтúле дă-си-прáвăт мабет тáм. Ти кák-си, ти шó-си, сă-мабитúле двýјцăта и пудунáло нéко· вéтăрче. Ги-нусúл са· дéка-ј нáшта грáница, дóле, тугáј нéмише грáница* [ПД,146];

и: **по́дуна** ~ *ле́гнала-е Бе́са, мо́ре, за́спала,[по́т-е́дно да́рво, мо́ри, ма́слинка,[по́дуна* (пишува: 'подума' – печатна грешка) *в'а́тар јутмо́ри,[скаршила́ гра́нка ма́слинка* [ЈС(К),134] – во текстот среќаваме употреба на именка во служба на атрибут: **скаршила́ гра́нка ма́слинка** (м. 'маслинова гранка' – образец позајмен од турскиот јазик).

пудупа́шник m 'колан што го подржува самарот на коњот да не оди напред' ...; в. **пудга́зник**.

пудъ̀ржа́ве impf 'дава подрашка' ~ *Кѫ̀де са́ато три́ тъ̀ргна́ме. Пра́во утка́де Ште́мница нъ̀-го́ре, дъ̀ фъ̀ти́ме зъ̀-Кру́ша Пла́нна. Бъ̀лгъ̀рскъ̀та вујска́ фа́штъ̀т фро́нт нъ̀-Кру́ша Пла́нна. И-ви́кат: "Бига́јте, ва́а ве́чъ̀р гл'ъ̀да́јте дъ̀-пуми́нте Кру́ша Пла́нна. Ни́а ќи-пудъ̀ржа́вме о́гино нъ̀ Кру́ша Пла́нна дъ̀-мо́ж дъ̀-ј-збе́ѓте пра́ку Димѝр Иса́р. Дъ̀-изми́нте нъ̀мо́сто нъ̀ Стру́ма". Дъ̀-мо̀же нъ̀ро́до съ̀-исте́гле* [ПК,2(Пос–290-291)].

пу́-е́ндро̀ adv, opp. на 'ситно'~ *ама, пу-идна́ нидел'а ќи-по́чне цра́вче да̀-са-пујавуве е́ндрачку и ќи-по́чниш пу́-е́ндро̀ ли́ше да̀-дро́биш, пу́-е́ндро̀, пу́-е́ндро̀* [БМ(Стр),201]; ~ *до́лн'о: кра́ј нъ̀-въ̀рте́нто, де́ка въ̀рте нъ̀-ба́ба̀та, съ̀-ви́ке бо́т. Ба́ба̀та-ј пудча́рго, до́лу, о́на гу-дъ̀рже въ̀рте́нто удго́ре. Сус-ба́ба̀та гу-пуди́гнуват ка́мъ̀но, гу-спушту́ват, кѫ̀кво́ са́кѫ̀т бра́шно дъ̀-ме́л'ат: по́си́тно или по́е́дро* [ПД,171].

пу́жа f 'женско се́ уште некрстено бебе' [ПД(117)].

пуж'а́ли* pf 1.'почувствува жал, сожали' ~ *изл'а́зи но́з д'е́н' ме́ч'ката да пасе́ и гу на́јди ма́лкуту там д'е́ пла́ч'ш'и, гу пуж'али́, си гу з'е́ сѫ̀с н'е́ја на ро́пката* [MS,t,16]; ~ *су-ришето́ и су-дъ̀рмун не́-съ̀ пъ̀лне во́да. Пла́че, чи́не, ви́ка, ци́ка – не́ма. Е, съ̀-субра́ле вра́пците, а-пужъ̀л'а́ле ба́ба̀та. Му-ре́кле: "Ба́бо, до́при ришѐтто! Ќи-си-истре́симе ни́а тро́ пирду́фите, ќи-па́днъ̀т у-ришѐтто, ќи-нъ̀пъ̀лниш во́да"* [ДК146]; ~ *чове́кот, кату чу така́, гу зема́ и кини́са да гу ка́ра на дома́ му, зашто мло́гу гу пожали* [V,PM,8]; ~ *една́ дъ̀ска и́маши под не́гу и си бо́риши сос стра́шните далги́ аф море́ту; и кату го ви́доха от далеку, гу пожали́ха, ча са́каши да си одави* [V,PM,24]; ~ *дојде́ ста́рата самови́ла, га најде́ умрја́на, мло́го га пожали́ и не́ са́каши да га зарии, л'у направи́ еди́н сандъ̀к от зла́то, га кладе не́три а́ф сандъ̀ко, га закара́ на́ вра́х една́ че́шма, га́ положи́, та́мо га остави́* [V,PM,133]; **2.** – **(са)** 'се ожалости' ~ *уврејнот речи, ча умрја синот му, фатил мајстори, сос чарна боја му почарнаха каштата, дури кирамидите, и млого са пожали уврејската каштa* [V,PM,238]; ~ *кату жал му падна, и станал, отишел у дома му пожален и на мајка му ја вел'аши: "мале, мила мале, динеска излезох сос јунаците и јазе да си радувам на ц'умбушут, но повики си пожалих, сиракот, зашто они си фал'аха"* [V,PM,196]; ~ *маштеа и, как пак ја виде, млогу са пожали, как пак жува да ја види. И пак млогу сос ум са вратјаши, как да најди колај, да ја погуби царјувата мома... ~ тогáс мо́ј, кату чу́ така́ от господа́рка му, мло́гу са пожали́* [V,PM,27]; **3.** – **(са)** 'се пожали' ~ *ути́ди усре́ди у-о́рмъ̀нут ни́где* (некаде). *"Урви-съ̀ до́лу!", ве́ле. И му-зе́ва фло́ринут. –"Аман, ве́ле, шо́ са́кѫ̀ш зе́вај, устáј-мъ̀ жи́ва!" Мисичи́нта удри́ла, не́ма ни́кој у-о́рмъ̀нут де́ка дъ̀-съ̀-пужа́ле. –"Мисичи́но, ве́ле, би́ди сфе́дук ти́!"*

[ДК,139].

пуж'ал'о́ва impf, в. **пуж'а́ли** [MS,-s,95].

пужи́ви* pf 'помине дел од животот' ~ *не́ е ма́лце, бра́т, три́јсӑт-гуди́ни да не́-са-ви́јме. Ним-са-секи́рај, не́ма да-си-о́јди о́ште-ва́ нидэ́л'а, у-нидэ́л'а-ј про́чка, не́ка пуми́нат де́нуфте (празниците), ќи-пусе́дме кӑту-бра́т и се́сра, ќи-са-пужи́вме тро́шкичка, ним бе́ри гаљле́ за-та́мка* [БМ-(Сар),203].

пужлӑ́т'а́ва* impf 'станува жолт, пожолтува' ~ *гу дра́ж'ими три дни на с'а́нка, пуж'лӑ́т'а́ват хубав'а дра́нц'е́ту* [MS,t,5]; ~ *пуж'лӑ́т'а́ват листа́та* [MS,s,95].

пуж'а́лти* pf, в. **пужлӑ́т'а́ва** ~ *"т'е́ сӑ сафи́ зла́ту!" ... "да́ј да ч'о́пними иди́н да ви́дими и т'е́с такфа́-сӑ?" ч'о́ппуват иди́н, пуж'ал-т'а́ ка́ш'тата* [MS,t,86]; ~ *сла́нцӑто си гра́ло и сӑ правило, чи ни а гла́дӑ, тӑ сӑ вӑрта́ла по на́го, и от много вӑрта́нӑ около сла́нцӑто и ма́кӑ пожа́лта́ла та станала китка сла́нцограв* [V,PM,288]; и: **пужа́лте*** ~ *али́с пипо́н се́-ј чини́л, ка́-ј пужа́лте́л* [ПК,2(151)].

пу́зад praep **1.**'кога нешто е назад – зад' ~ *уф-Нима́нци* (село на север од Кукуш), *та́м г-утипа́ли Ту́рците нӑ-Мила́н, нӑ-Го́це Де́лчув бра́т-му... не́ли кумити, пра́ше́тувам та́м ве́чӑр, ве́чӑр ше́тат. Ка́ удде́л, ка́ чинва́л, не́кој Ту́рчин изле́га́л. Он пӑ пу́зӑт-ка́мино сӑкрија́л, Мила́н. То́ пу́сти Ту́рчино, ка́ фӑрли́л пра́во г-удри́л уф гла́вата* [ПК,2(256)]; ~ *се́тне адна ба́ба нађде́ла адна́ ђала́нка, га-зима́ла та ђала́нката – кӑра́ла кра́вата. Та ђала́нката га-зима́ла, до́ма га-кла́ве. До́ма гӑ-кла́ве пу́зӑд-вра́тта. Ими та ђӑла́нка мо́мата би́ла. Се́тне ка́-ќ-удде́ла ба́нта да-иска́ре кра́вата, таа се́ ќи-исчи́сте* [ПК,1(260)]; – ако некое дете е немирно мајка му ќе го скара: *"Ама ја го дедо Божиќ пузад вратта! А ко та чује, ки са нал'уте, па утре не ти донесуве ништо"...* [ТГ,84]; – **2.** 'кога нешто временски е многу близу' – кога ја носат постелнината на Вардар, каде што ја *чукат и низ вода пуминуват*, секој знае и кажува дека *панаќирот* пристигнал и дека е *пузад врата* (во близина) [ТГ,218].

пузађи́на* f 'она што е останато назад, како резерва' ~ *а пӑ-ти́й ту́ка зӑпне́ли уф-ка́штте те́рат ја́де́не, те́рӑт па́ри, ни́а дӑ-јм ка́жме, а́ма ни́што га́рчки не́ ра́збу́рме. И се́тне устӑна́ ф-се́лто еди́н тако́в, што́-ј пузађи́нта, убо́с пу-ста́ро сӑ-ви́кше* [ПК,2(Мор–223)].

пузаи́ме pf 'земе нешто со намера да биде вратено, позајми' ~ *она тргнала сусе јарци, сусе кози да оде на јазлак, да летуве уф планина. Идеќи пу пӑтут се си пракажувала: "Трш, јаре в планина! – Серем се Сечку на брадина!" – Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни он да владеје* [ТГ,13].

пузвуле́ние n 'дозвола да се стори нешто' ~ *"ки-му-ка́јш, а́ку са́ке ца́ро дӑ-тӑ-за́пре, ја́с не́-сум са́мо зӑ-твојо гра́т до́ктур, не́гу сум зӑ-це́л све́т. Мо́же д-и́ма и нӑ-дру́го ме́сто тӑкво́ де́те, дӑ-гу-изл'ӑку́вум. Ја нӑ-ме́не пузвуле́ние дӑ-ста́нум, дӑ-ста́нум дӑ-си-о́дум"* [ПД,148] – во текстот имаме уште еден аргумент за тврдењето дека во југоисточните говори сèуште егзистира адверсативниот сврзник **него (негу)** паралелно со 'туку': *не́-сум са́мо зӑ-твојо гра́т до́ктур, не́гу сум зӑ-це́л све́т* ; за ова в. во

граматичкиот дел.

пуздра́ве* pf 'кога некој со зборови или со друг гест покажува почит кон личноста што ја среќава' ~ *сă-свăл'у́вą нă-до́лнăтą зе́мнą. Кă-сă-свăли́л нă-до́лнăта зе́мнą, уде́л пу не́куą пăт на́ис-плăни́нта. Нăо́јґą та́м ąна-ба́ба у-ąна-кули́пка. А-пуздрăви́л ба́бтą, а та́ пăк-гу-пукăни́лą дă-вле́зе у-не́јнта ку́јка* [ВВ(Кр),311].

пузилине́е pf **1.** 'ја промени бојата на зелено, стане зелен'; **2.** изр.: **пузилине́л куту гури́да** (= се кажува за човек што е многу налутен) ~ *дуј де́ рăстре́син, пузилине́л куту гури́да, нă-мо́јш ла́ф дă-му-ка́јш* [ПК,2(189)].

пузнајáту adv 'забележливо' ~ *ридиштă и долиштă сă јзрăмнувăт и кăту рăмнинă (јаваш-јаваш), не пузнăјату се спушкăт нă долу* [МЕ(Р),79]; сп. **не́ пузнајáх ка́ стигна́х ду ту́ка** (= брзо дојдов) [ПК(Мор)].

пузнајáт* adj 1.**'известен, значаен по нешто'** ~ *Постул му ј чифлик на тримина: два бези Турци и еден чифутин – пузнатјут Саул Модјано* [МЕ(Р),83]; ~ *имало блато, шо му велјăт "Кангăличко блато", ама то и помалечку и не е толку пузнато* [МЕ(Р),77]; **2.** 'тој со кого се познаваме' ~ *ка сă сфăрши́л сии́рот, да ки ста́нат ки си уде́ле, де́тито Исус устана́ на Јерусали́м; Јо́сиф и Ма́јка му не знаја́ле. Трачи́а шо би́л су дружи́ната на́при, уди́ле бајá визде́н и гу па́лаа на рудни́нити и на пузнаја́ти л'у́ди* [MV(K),308]; како именка, **в. пузнајник** ~ *он не́ бе́ши ви́дело, туку́ да ną ка́жи за ви́дело. Шо и ви́дело исти́нцко, шо му сфе́ти се́кој чо́век шо и уф инса́нот, бе́ши на инса́нот, и инса-нот зарди не́го сą чини́, да не́ гу пузнаја́ле, на пузнаја́тите дојде́ да не гу прибра́ле* [MV(K),251].

пузнајник* m 'близок, познат, пријател' ~ *не е видел ништо от шо му-ј најмило на дујната: род-роднина, пузнајници, другаре ут дитинството* [МЕ(Р),68].

пузăва́ркуве impf 'позабрзува' ~ *ка́ и́де на кăд-до́ма бăјá пузăва́ркуве* (аргументот се однесува на домашно животно) [ПК,2(91)]; в. **пува́рке**.

пуигра(а)* pf **1.** 'игра за кратко време (во случајот оро)' – *пубратимто* (на младоженецот) по вечерата одат на "машката" свадба, *малце да пуиграјат* [ТГ,173]; ~ *Ќуте́к, ќуте́к, гу-спрусти́рăт нă-вăлко, гу-ма́нат на-тăка́. Е сјáа, ура́чо ви́ке на-лиси́ца: "Шо́ са́киш нă-те́п дă-тă-пудáрум?" "Не́јкум ни́што, са́мо ќи-ми-дáјш адна́ ква́чка ус-дванáјсе пили́на, дă-си-пуигра́м ус-ни́х ма́лко"* [ПК2(Ним–266)]; ~ *на́м, утта́м, дур дą-са-нąпра́ве ниве́стта азăр, свире́ја, игра́ја, ајд туварија рăбо́т-те. Утта́м кинисáја, на-цăрквăта ути́дија. Сą-извинчáја у́бву, ниве́стта дăрувá. Утта́м, си-дујдија ут-цăрквăта, пуигра́ја нą-гу́мнуту тро́* [БМ(Цр),206]; *"А-бе́, ве́ле, де́до шо́ та́а лиси́ца пу-те́бе о́де?". "Остај, о́стај ба́бо, та́а лиси́ца, сјáа ни́ą ќи-ј дáјме адна́ ква́чка, ве́ле, ус-двăнáјсе пи́лици дă-си-пуигра́а ус-не́а"* [ПК,2(Ним–266)]; и: **поигра*** ~ *еден ч'ул'ак изл'авал много пăтјă на едно мјасто с трамбула, да си по-дрăнкува. Еднач, като си там дрăн-кал, ч'ула го една змијă и изл'ала да поиграја* [V,РМ,282]; ~ *"от што му са ви́де на ни́х и на́ доби́ците кајдиата ми ха́рна, фати́ха си́чки да и́грат. Се́тни ја́зе што кабаа́т и́мам?" Тогáс кадиата му најде́ на не́го пра́вината и му ве́ли: "сви́рни ма́лко, и ја́зе да поиграм со́с моја-*

та кадúјка!" [V,PM,127]; **2.** 'стапи во љубовна врска' ~ *тогај бабата гојори на куконата: "е!, џ'аним кукона јаз, да сам кату тебе млада, тос јунак, што промина от тука, го викнувам един веч'ар да поиграс него!"* [V,PM,165].

пуидѝн (< **пу идѝн**) **1.** num 'еден' ~ *пруминá пуидѝн м'áјăнц, си дóјди и ч'урбаџ'ијата у зуртá* [MS,t,17]; ~ *прумѝна пуидѝн сáт'; т'á пак вилú: "тóс ч'ув'ăк, áку ни знáјі да вр'ăјі , јаз за сă уб'ăса"* [MS,t,30]; ~ *стáнаха хазăр', фл'áзуха у пујнá вáрка и трăгнаха* [MS,t,68]; ~ *з'éвами лóзит'ą и т'é сă удбирáни пујнá, пујнá, с'é рáвни лóзи* [MS,t,3]; ~ *пу-идѝн м'ăјąнц двá* [MS,s,92] (приближните броеви *идѝн* и *двá* ги среќаваме одделени со именка, освен тоа во последните два контекста предлогот **пу** може да се сфати и како посебна говорна единица); **2.** pron: 'некој' ~ *трăгна утýк, утúди и т'á у Сулýн; пúта на киш'énудухијуту: "такфóс пуидѝн ч'ув'ăк ни пруминá утýк?"* [MS,t,29]; ~ *си вил'áт ч'убáниту: "да пóјми пуидѝн д'éн' да гу фáтими тузú д'ăтинци"* [MS t,16]; ~ *да гу ни утфóри пуидѝн* 'да не го отвори некој'; ~ *утúди ... нáјди пóпут и гу пăта : "úмати пуидѝн хúтра Пéтри?"* [MS,t,75]; **3.** 'некој' (било кој) ~ *"и ш'то прáви там нáс мóма?" – ја пúта бáбата; – "мумáта тáм јад'é, пúј сăс измиќáркит'ą, ни мóж'и да пój пуидѝн нúту пúлă биле"* [MS,t,21]; ~ *извáж'да нóж'у за да гу закóли; и тój гл'éда, н'éма пуидѝн наóкул* [MS,t,18]; ~ *кóн'у сă плáш'иш'и ут с'ăнката-му и пуидѝн ни мóж'иш'и да гу приблúж'и* [MS,t,59] (= никој не можеше); ~ *ја затфóри фóтографúјата у идѝн дулáп ... ја закл'úч'и и устáви васајéт на жинáта-му, тóс дулáп да гу ни утфóри пуидѝн* [MS,t,9]; ~ *д'ăт'ąту и ж'инáта-му сă синуисуват: "за стóрими идѝн будрýм, пуидѝн да гу ни знáј"* [MS,t,12]; ~ *си вилú: "ут н'ăсă пóхубаф д'éн' ни мóга да нáјда ... пуидѝн н'éма да м'ą вúди, да трăгна кусим'ó да вúдими за дójди кóн'ч'ąту?"* [MS,t,33]; **4.** 'некаков' ~ *гу пúта паш'áта "хúч' ни вúд'ą д'ăгунд'ą пуидѝн вóгни?"* [MS,t,54]; ~ *Прул'étнаха ут Кирúт кутý пујн'é пилцá и ш'ту имáш'и сф'ăт пу рáбута, ш'úч'ки си устáнаха пухáхани* [MS,t,58]; **5.** 'нешто' ~ *"на м'én'а ми клáди идѝн трăн, на н'éја, кóгу знáј, пуидѝн какó кóл и клáди!"* [MSt,78] – во контекстот среќаваме употреба на формата за директен објект: **кóгу** наместо номинативната 'кој'; **6.** изр. **пујнó вр'ăм'ą** (= во минатото, некогаш) ~ *пујнó вр'ăм'ą и бúл идѝн ч'урбаџ'ија и такш'идéпсувал ут с'éлу на с'éлу* [MS,t,9]; ~ *идѝн и утúвал пујнó вр'ăм'ą за да рáбути* [MS,t,18].

пујáвуве (са) impf 'се покажува, се најавува' ~ *ама, пу-идná нидéл'а ќи-пóчне црăвче дą-са-пујáвуве éндрăчку и ќи-пóчниш пý-édно лúшче дą-дрóбиш, пý-éндро, пý-éндро* [БМ(Стр),201].

пујáта f **1.**'просторија во која се чува стока' ~ *то-j зградичка нăпрáвăна дéка живéе гулéмта, édрата стóка, уф ąтáро на кăштта, мóже и пóдалéчко; пујáта-j шóм живéе стóка, гувéцко, мúсл'ум, стăвéло* [ПД(126]; сп. сеќавања на информаторот за стопанскиот живот во Кукушко, меѓу другото го објаснува и називот **пујата** ~ *си-викáли: "Аа-а, нúą тýк нé-сéдме, нúą ќи-чи-óјме дóма"...нáшо*

тáтко ду-вáдин, ду-дéк умрé, óч сè лáгише Кýкуш, сè ки-ш-óјше нă-Кýкуш, нé тýка, нé тýка, нé му дáј дă смúсле. Сáмо Кýкуш ки-ш-óм, уф-Кýкуш, вúкше, Кýкуш и дрýго нúшто. И нă-мужé д-óде, тýка си-умрé. И ус-Кýкуш нă-ýстта сј-умрé. Имáли тáм нóго гулéми двóруве, ýбуви. Шéјсе глáви гувéда јáс пóмнум уф-двóро сăс-тéлци кá úмăхме. Киспáднат ут **пујáтта** *прáво сј-óот, си-пáсат, бес гувидáр, нúкăкоф гувидáр пу-нúх, нúкăкво, нúшто* [ПК,2(Пос–293)]; ~ *уднăтре имáја: тримój, удáј, чăрдáци, мутлáци, кирáли, мусáндри и дулáпи. А уднáдруф: гулéми двурój, ăрój, пујáти, кучúни, плéмни и гулéми ăмбáри* [ДК,154]; **2. од Гевгелиско (кај Иванов)** – **пујатка** и **пујата** 'широка стреа, откриен трем, сушилник, место за одмарање, чардак' [ИГ,127]; слично запишавме и ние при истражувањата од Кукушко: ~ *сýшина ду нéкуј сúд, пут-срéјте, зă стóка* [ПК,1(91)].

Пујáцка Рéка top. 'место покрај река во с. Николич, Дојранско; порано тука имало **пујáти** (простории во кои се чувало стока)' ~ *гувéăта ги-збúрăме нă-еднó мéсто, нă-**Збирáлто**, и ут-тýка пóсле ги-нóсăме нă-**Сýјте Чéшми, Икúмци, Сýа Рéка, Пујáцка Рéка*** (имиња на места во околината на споменатово село) [ПД,156].

пýјка f, zool. 1. 'мисирка'; 2. fig. 'навредлив збор за неснаодлив човек' ~ *кá-а нăвидéл тáа глáфта алúс пýјка; кут пýјка нă-мóже дăсă-снájде* [ПК1(91)].

пујрá (и: **пójра**) f 'долниот, тесен дел од **буката** (= корито низ кое се дотерува вода во воденицата), кога излегува водата низ **појрата** удира силно во **колото**, коешто го врти воденичниот камен' [ПК2(87)]; ~ *пу-н'о пумúнуве вóта. Дујдýве дутăрáк – тúй-сă нăрéдăни прăчки кój-шо-зăдăржувăт дă-нé-флéзе уф-бýкăта ýбре, грáнки. Пóсле удбéнто, прăку-тăрáко флéве у-бýкăта. Бýкăта дóлу тéсна-ј, тá сăвúке пујрá* [ПД,171].

пујнóш' adv 1.'понекогаш' ~ *"јáс му дáдух инá гăска, да ми спич'é, ... и ми вилú, ч'ą прул'éтна, хúч' пéч'ина гăска прул'éтнува пујнóш'?!"* [MS,t,57]; **2.** 'еднаш' ~ *за ми дад'éш' идúн дисájк парú да да јáхна кóн'ч'ąту да да си прим'ăн'а пујнóш'* [MS,s,92]; в. **пуидин.**

пукáвица f 'шум од пукање' ~ *уд-дéк úде тáа пукáвица кój знáа!?* Сп. и: ~ **пукутéвица** *сă-чý кăд-вáс снóшти, сéтне и áдна шăмăтá, шó бúше тáа рăбóта нé-знáм* **[ПК,1(91)].**

пукајáн* adj 'тој што изразува жалење за некоја лоша постапка' ~ *тукý ки дójди врéмито, и сéга-ј, óти тúи прáвинти пукајáни л'ýди ки си пукланýат на Тáтко су сè сăрци и прáвина; óти и Тáтко такфúи пáла шо си пукланýат на нéго* [MV(K),256]; ~ *Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пăту-ти при тéбе. Глáс вел'ála уф пусталúа: Исправéјти пăтут Господúноф, рáмно чинéјте пăтúчкити нéгува... и да кажýва крăстéнио пукајáн да си мúи грéхови* [MV(K),307].

пукајáние* n 'изразена жалост за некаква лоша постапка' ~ *такá му бéши писáно да си чúнат сúти шо бéа писáни на М... нóмото и на Профúтити и уф книгити зárди мéн... óти такá му бéши писáно, и такá му бéши да си мăчи Христос, и да си прикажýва пукајáнито на л'ýдито* [MV(K),260].

пукајачка* f, в. **пукајање** ~ *така му било да сă мачи Христос, и да ужив'еи ут умреш на трита дена, и да си прикажи на негувуто ими пукајачката и простенио за грехови на сато инсан* [MV(K),335].

пукање* n 1. 'кога пука пушка или др. оружје' ~ *едно-време пукна идна бомба. Су-пукајнто бомбата ние видемă пламин са-дигна, светло, и пучнаа пушки, шмајзери да-пукăт* [БМ(В),191] – в. **пукавица**; **2.** 'кога од пченка (посебен вид) на огин се пржат пуканки (*шапки*)' [ТГ,347].

пукака* pf 'посере' (детски израз) ~ *кăци, кăци, баба! – баба прела две клупцијна,[да и клала на бочвата,[дошло јаре пукакало* [ТГ,118].

пукалнант adj 'тој врз кого "има фрлено клетва", проколнат' ~ *татку м'а имаш'и пукалнант, да бих станал магар'а, с'ă м'а прусти татку* [MS,t,55].

пукалн'е pf 'упати клетва, проколне' ~ *"а за т'а пусна сига, ама гл'ej, да му ни фт'есаш' на татку-ти, да т'а пукалн'е пак да станиш' магар'а!"* [MS,t,55]; ~ *как вид'а ч'а така стана, гу пукăлна Крал'у Марку, му р'еч'и: "тузи, ш'ту ми гу стори ни на Бога душ'а да да-д'еш' ни на з'ем'а кокал да кла-д'еш'!"* [MS,t39]; и: **покăлне*** ~ *га гледа ламјата, ча липса един дал сос десет јăбăлка, сакаши да пукни и гу покăлна така: "ах Боже, кој искина далот сос десетја јăбăлки? Ако е жена, маж да си чини, и ако е маж, жена да си чини?"* [V,PM-113]; ~ *го ударила јаче по рăкăтă сједно даро. Детето зело да плаче. Мајка хи как ч'ула, излела та ја поклела и рекла: "Дано, керко, да сă хич ни навревиш, и на животе си дете да не видиш!"* [V,PM,292]; ~ *мајка хи сă разбол'ала и ја праштала да хи донесе вода студена. Тја ни ја услушала. Тога мајка хи ја поклела и рекла: "Да сă, керко, по кăштите навăрташ и да сă л'у жалиш, чи ни ма си слушала!"* [V,P-M,292].

пукане* pf 'упати покана (пр. за посета)', в. **пукăнува** ~ *дудека дă стигнăт ду-него, угладнеле и ного са-измурile. Прăд-братските врати ги-срăтнал един стар чувек и ги питал дека одăт. Старăцо тугај ги-пукăнил дă-дојдат при-него дă живеăт* [ВД,277]; ~ *царут дашăл зăпувет д-одăт сăти таму дă-правăт гозба, дă-са-гостăт. И-пукăнăл сăти села. И они сă-ублекле, сă-стурile* [ДК,120]; ~ *е, во нашту дете Ми- ци па муса-згудил никуа-бăлтијка прит-негу, та фортумта а-сичил. Вјаве Марушка унăтре, кој ки-а-фате – па Нула. А-фајке Нула – уд-земин а-стăркал'ала у-та калта. И тăка вике са-влизеле унăтре, не-и-пуканиле* [БМ(Цр),207]; ~ *арно-ăма, ăдно ден татко-му нă-дејто зăфăтил дă-си-ăзăрисува и ут-кăбеше сè ăзăр и-пукăнил сăте сил'ајна и нăпрăвил ădна убăва гозба* [ВЕв-(Кал–293)]; ~ *па-вика: Не-е тва јадини за-чов'ако, за-алиштата си. Оти обл'ачан. Ас ква-дојдах никој не-ме-покани, сеа за-алиштата мекăнити", вика. "Aj догледани"; си-заминал* [ЛС(К),120].

пукăнет adj ~ *ут-кă-беше сè ăзăр и-пукăнил сăте сил'ајна и нăпрăвил ădна убăва гозба. Зајдно су-силјанта бил пукăнет и попут* [ВЕв(Кал),293.]

пуканувачка* f 'покана' ~ *пуканувачката на Г. Лавров за ва работа, на коа му са каних јас оша утдамна* [МЕ(Р),70].

пука́чуве (сă) impf 'оди нагоре', и **пука́ци (сă)**, сп.: **по́вут** 'растение, *то: сă пувúве пу нéко: дăрво, сă пука́чуве, цăфте бéло цвéтче и фúно мирúсе*' [ПД(123)].

пука́ш'та (са) impf 'се искачува'; ~ *д'ăт'ạту пак стáнува нóс в'éч'ер ... са пука́ш'та пу скáлата на гóр'ạ, как си утúваш'и с'é* [M-S,t,22]; ~ *тóс сă пука́ш'та на врăх µ'амúјата ... сă фăрл'а ут µ'амúјата за дóл* [MS,t,56]; ~ *и сл'áва тój ут думá; андúс да пój на теáтруту сă пука́ш'та гóр'ạ на бр'ạстó* [MS,t,21].

пу́ке (и: **пу́ка**) impf 1.'стрела со оружје, пр. со пушка' [ПК(АЌ)]; ~ *пу́ка сăс туфéјќ* (= стрела) [MS,s,93]; ~ *кă-дујдé Пúо, ăднó Пúо, ăјдýт е тó, чýкăт нă-пóртăта, нé-утвáра... Кó и-глéда чéтникут зăстăнáт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра ут-гóре су-пýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Ут-пăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја óгин* [ВЕв,299]; ~ *Стипáа-се тáм. Пучнáа вујнá... пучнáа тúй тóпуве дă-пýкат уф-сéлта, запáл'уват сéдбите, жúтта. И тăвá пóл'то стăнá, Сулýнцкото Пóле, кадéш цéло* [ПК,2(218)]; ~ *кá бигáме, уд-Нимáнци кá излизéме нúй уддéме нă-нáшто сéло, нă-Плăнúца. Плăнúца пóнăтăкá е, óна нé бúше зăпáл'на. Си-пумúнáме, вујнáта сă-бúт дóлу нéл'. Нúй биз-вујнá бéгме. Пу-нáс нéмше дă-пýкат, áма пóл'то гóрише гáре* [ПК,2(250)]; **2.** 'памукот кога созрева чашката во која стои се отвара и се кажува дека **пуке**' – *на Ѓургевдин има обичај да се оди в поле, да се направи л'ул'ка од јаже; се л'ул'ат обично децата и младите, но се случува на лулката да седне и некој возрасен и тогаш кажува: "да са зал'ул'ум, да ми бубаќ пуке"* [ТГ,70]; **3.** изр.: **пу́ке уд мăки** (= многу се јадосува) ~ *и вúке: "Ајде мăр, ут-кóга си-удéна". Тáа мóмичкăта рéкла: "Еми мáле, чéшмата дăлéко-ј". "Е-шó стóмната нáчнина?" "Сă-нăпú аднá стáра бáба". Мóмичката гувóре, уд-ýстта сè стрéбро и злáто ú излéве. Еми, тáа пýке уд-мăки* [ПК,2(Крец–302)]; **пу́ке дăрво и ка́мăн** (= се кажува за зимно време кога ќе фати голем студ) [ПК,2(189)]; клетва: **пуки да пукниш** (= јади и од јадење пукни, умри) [ТГ,320].

пу́кне pf **1. в. пу́ке 1.** ~ *едно-врéме пукнá идна бóмба. Су-пукájнто бóмбăта нúе видéмă плáмин сạ-дигнá* [БМ(В),191]; ~ *И мójто тáтко, тувăрúме, чинúме и сăбájлинта мájка ќи-нă-јспráте дéцта, кá ќи пýкне гăрнáтта прику кăштта и вăлóвто, адúњут нă-гóре, адúњут нă-дóле о-уднисé* [ПК,2(Иц–282)]; **2.** 'кога ќе се скине кората од рана, пр. од чир и ќе истече гнојта' ~ *и рибата гу зема пак на гăрбо и гу промина оданат. И л'у дојдоха на крајта, тојнака от страх га удри рибата сос папуцут на гăрбо. Раната оној час пукна, и уздравјала рибата* [V,PM,100]; **3.** 'умре неочекувано, од преголеми напори (физички или психички), односно од урок – суеверие' ~ *"сă размислих за братовите ми малечки и за брат ми и за снаха ми. Скоро да ми носиш на брат ми, зашто ќи пуknам"* [МС(В)96]; ~ *един ден са субрале сите жита. И дудека са фал'аа сите заедно,... белото просо ... и им рече: "Мулчејте, мулчејте, ајнаци ценабетлер! Трабуве една гудина чувек да чека, па така да му дајте леб... Ама јас! – За 90 дена никнувум, израстувум и леб дунесувум". И чиништа и ичуменут и ржта, ка чујаа вија лакрдији,*

толко са устрамија, дури на среди пукнаа уд мăка [ТГ,343]; ~ *нóс кóн', ш'у јáхаш'и д'ăдуту, пáдна на пăнт'ут, пу́кна кóн'ут* [MS,t,80]; ~ *јáс за ти дáм идúн кóн'у тук да јáхниш' , кóлку мóж'и да трач'ú и д'é за ти пу́кни кóн'у, друк за ти дадáт* [MS,t,19]; **4.** 'се измени, се претвори во нешто друго' ~ *сăбáлинта ќи-спáдне цáро нă-лóф. Оде, сă-шéте нă-тýк, нă-тáм, адно врéме ká сă-пуштýве нă-кăт гóрта* (коњот). *Зăмúнуве аднá тýмба тóо ајгăро, кóјно, пукнáл, сă-стурýве аднó дéте и úде си дóма* [ПК,2(Ним–270)]; **5.** изр.: **пу́кта жéга** 'летно време, кога ќе фати голема жештина (околу пладне)' ~ *дéк ќ-óјш уф-пу́кта-жéга бáш; чéки нéк сă-рăзлáде мáлчко бăр. Пу́кта-жé-га-ј уф-жéтва врéме, нă-плáднина* [ПК,2(92)]; **пукнá тóпо** (= се кажува кога ќе се заврши некоја важна работа) [ПК2(149)] – веројатно потекнува многу одамна кога важните настани (почеток, односно крај на воен судир и сл.) се соопштувале со пукање на топ; ~ **пу́кна ут инáт'у** (= цркна од злоба, од инает) [MS,s,93]; **му пукнá злăшката, отúде на дјáвола** (= умре од нервоза) [V,PM,117]; **ут-кăт гáзо дă-си-пу́книш** (= кога некој премногу ги нервира другите) [ПК-2(207)]; **да пукниш булаки!** – клетва (= да умреш); со исто значење: **пукнале да пукните!**; **дă-пу́книш, д-ýмбриш** [ДК,107]; сп. уште: **испукале и изгибирисале!** [ТГ,122].

пу́кница f **1.**'јадење' ~ *зă-јáдинто вúке пу́кница мáјкăта, ká сă-л'ýте нă-дéцта;* [ПК,2(92)]; ~ *сáмо зă-аднá пу́кница рăмбиме, зă- дрýго динáр нé устáнуве* [ПК,2(189)]; **2.** fig. 'јад, мака, тешкотија' ~ *уд-нúх пу́кници сă-напăлнúх: цéл живóт сáмо пу́кници... árно не сум видела, ќи* [ПК,2(92)]; сп. уште: **пу́кници зби́ре** 'се секира' ~ *мájкта-ј сáмо пу́кници дă-зби́ре* [ПК,2(190)].

пу́кнува impf 'умира од преголеми напори', в. **пу́кне** ~ *пáж'да и дрýгајут кóн', пу́кнува* [MS,t,80].

пукóрин adj 'тој што е помирлив, што ги избегнува конфликтните ситуации' ~ *дă-вéдиш глáва, дă-си пукóрин, дă нé сă-кáриш, ус сúте да-пумúнувиш* [ПК,2(183)].

пукрáј praep **1.** 'во близина на нешто (односно на некого): до, кај, крај' ~ *гу з'éват прóс'ąку, гу закáруват гóр'ą пукрáј цáр'у* [MSt,24]; ~ *утúди гóр'ą пукрáј игýмину, гу пúта: "уд'é си ти? ут кутрú манастúр?"* [MS,-t,45]; ~ *и си дóјди дóлу пукрáј манц'ó-ји и манц'ó-ји си дóјди, гу калосурúса* [MS,t,35]; ~ *и си вилú: "спулáјму на Гóспут', тóс в'éч'ер сă óш'-ти тýк, ýтр'ą за си пóда думá пукрáј тајфáта-ми!"* [MS,t,42]; ~ *амá инá бáбич'ка ја пузнá мумáта, заш'тó утúва д'ăт'ą пукрáј н'éја* [MS,t,22]; ~ *грáмнува цáр'у идúн камш'úк на гул'áмит'ą з'éнт'уфци: "дóл брé ќérати у кукуш'кáрнику в'ä прил'áга вáм!", си гу запúра Ќел'éш'у гóр'ą пукрáј н'éгу, кутý цáр'* [MS,t,37]; ~ *за инá гудúна н'éтр'ą сă науч'ú да псáла и сă врна пák дóјди пукрáј цáрувáта мóма* [MS-t,27]; ~ *ја цал'уват, се прустуват,[ред си чеке млади Стујан,[ред си чеке да-а цал'уве,[да цал'уве, да са просте,[не му дават нејни брат-ја...[си испадна и уд црквu,[си утиде ду то стадо,[да гу пасе пукрај село* [ТГ,202]; ~ *идúн трăн и клáва у ганзóт на мýхата, ја м'éтнува и н'éја пукрáј арасланут* [MSt,77]; и: **покрáј** ~ *отúде покрáј*

морéту, најдé едúн гимициа, гу пазари за да гу закáра на еднá касабá кату на Шам [V,PM,8]; ~ *покрај морето са седјали два базирѓани и еден крапачин, трите на бун се зборили* [V,PM,242]; ~ *пил он тамо вода, и заеднош са чини елин сос големи рогови. Тогас тој елин и сестра му излезоха долу у рамно поли, најдоха една чешма, покрај чешмата имало един гол'ам брјаст* [V,PM,240]; ~ *кату позна сáм, ч'а ки ýмри, викнá детето покрáј нéгу и му вéли: "а бре сúнку, глéдаш ли, јáзе веки ки ýмрам"* [V,PM,7]; ~ *донели софра на цар'увата керка, седна сос мајка и да вичерат, и тојнака седна покрај неа* [V,PM,34]; **2.** 'во споредба со' ~ *да видите авџиолиата, што утепа филдишите и фил'ут, он је јунак на земјата, та аз покрај негу не сам ништу!* [V,PM,44]; **3.** 'освен' ~ *у-идну-тýрцко сéло идну-гáзда пу-úме Мустăфá, пукрăј дрýк дубúтук имáл и иднă-мăлáчка. Су-нéа жúвăл и си-и-рáнăл дéцăта су-млéко* [ДК,154]; **4.** 'наедно со друго' ~ *и т'é му р'éкуха: "јáла! сирмáси снú, н'émами дрýга удајá пóвики, амá пукрáј нам прóмин' и тú!"* [MS,t,15]; ~ *утúди тáм на инá кăш'тичка, с'ąд'áш'и инá бáба и вилú: "бáбу, јас úш'та да с'ăда пукрáј т'éб'ą!" ... двá, трú днú с'ąд'á тáм пукрáј бáбата* [MS,t,21]; ~ *и цáр'у гу пýсна на бахч'áта да рáбути пукрáј бахч'иванц'úјата* [MS,t,33]; ~ *на-стр'ăш'та имáш'и инá мáндра; ч'убáниту ут-стр'ăш'та ги гл'éдаха пукрáј мéш'л'ăнтáта ч'ą úма и инó д'ăтинци* [MS,t,16]; ~ *и т'á имáш'и мáлки мéш'л'ăнта, ги дујáш'и; пукрáј н'éјнит'ą ... гу дујáш'и и мал'éч'куту* [MS,t,16].

пукри́ва impf 1. 'кога врз нешто се става покривка' ~ *"м'éн'ą мáјка м'ą úма науч'éну сăс лúрину јоргáн да м'ą пукрúва"* [MS,t,50]; ~ *му-вилéле: "Брáт брáт нé ráне – тéшко тó шу-гу-нéма!" И тó шó прáве идну-дéн? Зéва идну-óвен, у-зăкóл'ва, у-пикнýва у-úзбăта дóлу, гу-пукрúва* [ДК,152]; ~ *стáнува ж'инáта-му, клáва идúн прускéфал дóл јургáн'у, гу пукрúва дур гóр'ą* [MS,t,13]; и: **пукри́ве** ~ *дăбуви кóлуве, сă зăбóјăт уф зéмăта пуд вóта и пóсле ки сă нăрéдăт кути кăшча. Кá ка чăтúсиш ус читúри кушéта, сă пукрúве уд гóре* [ПД,128]; **2.** 'става покрив на куќа' ~ *не а пукрива и не а чинă миримет сăтă кукјă и тăка тро пу-тро а устава тикмилј да сă дутурă* [ME(P),86]; 3. – (сă) 'кога некој си става наметка, се наметнува (со нешто)' ~ *кепе... – покрива, штоту са покриват чобаниту, кога дăжди* [V,PM,33]; **4.** 'се простира' ~ не *ув блатцкјут урман, шо е припăлнет су вода, ами ув врежут, шо гу пукривише полјто* [ME(P),77].

пукри́вајне п 'кога врз нешто се става покривач, во случајот вел со што се покрива лицето на невестата' – во неделата пред свадбениот церемонијал младоженецот невестата ја дарува со: *џубе свитини* (од чоја), *пуставено сус лисичини* (кожа од лисица или од нешто друго), *папуци пăлни* (пишува: *плăни*, погрешно), *шúкер, чурапе, каврак за клајнајне, каврак за пукривајне* (вел со бела, порано со црвена, боја), *нивистинка китка* (венче) и др. [ТГ,174].

пукри́вач m 'она со што се покриваме кога спиеме' ~ *појде младо с-една риза грозде,[да излăже мома црнајока,] да ја носе јуф гора зилена,[тамо они век да си векуват,[пусти-л'ачут – кујун детелина,[изглавито – црквишно ми цвеќе,[пукривачут два листа букуви* [ТГ,51].

пукрива́чка* f, в. **пукривач** ~ *и́ди и Пе́трос... шо о́диши пу не́гу, и флизе́ уф гро́бут, и а глидал са́ванити шо сто́иа та́му, и пукрива́чката шо му има́ло навра̨с гла́вата, не би́ло су са́ванити, туку́ са́мо бе́ши бра́ну ку́п на идно́ ме́сто. То́га ви́ки флегал и дру́гјут Учениќ шо до́ша̨л по́на́при на гро́бут* [MV,K,336].

пукри́ј* (и: **пукрије**) pf, в. **пукри́ва 1.** – кога се ставаат темели на нова куќа се благословува на следниот начин: *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... Да биде плăна песни и џумбус* [ТГ,296]; ~ *бириќат ж'ината-му мă пукри́ сăс иди́н фустан'* [MS,t,10]; ~ *та́ идната му-ре́кла: "Е, во цару́т дă-би́де, дă-мă-зе́ва ме́не, јас нă-а́скирут ќи-му-тка́јам ину-чắдăр – це́л а́скер дă-гу-пукри́е"* [ДК,113]; ~ *стăмпа̨л-ката̨ са̨ пукри́ ут снăгу* [ПсС(З),-67]; ~ *ги наринди́ удгор'а̨ на пули́-цата, ги пукри́* [MS,t,62]; ~ *и гу фа́ти за ранка́та и гу кла́ди н'е́тр'а̨ у бакал'е́ту и гу пукри́ ас идно́ вр'ăтиш'ти* [MS,t,68]; ~ *на којн трева жнијала,[Велико мори![Велико мори![дека жнала заспала,[ej, ѓузел мори![ej, ѓузел мори![срп пуд глава кладела,[Велико мори![Велико мори![сус трева се пукрила,[ej, ѓузел мори! ej, ѓузел мори!* [ТГ,345]; и: **покрие** ~ *и по вечерјата, легнаха да спијат, не имаха с што да го покриат чобанот, си навалиха наврăх него четиријсите змии, го покриха* [V,PM,176]; ~ *л'а́п да мјáси, да гу пе́чи, ама да е́ ниту пече́ну, ниту непечену... зме́јут каза́ на не́ја: "Ка́к ки мјáсиш, да́ кладе́ш по́дницата да́ са па́ли, и да гу покри́еш л'а́пот от гори ки са пе́чи, от до́л ки е́ непечену!"* [V,PM,132]; ~ *гол'ама-та ре́чи: "а́ко мо́жи да́ гу покри́ј конаќут со́с едно́ пла́тно и па́к пла́тното да гу избе́ри а́ф една́ л'а́шка не́три, и па́к а́ко мо́жи да чи́ни еди́н калдăрăм от карагро́ши, тога́с ки гу зе́мам"* [V,PM,131]; ~ *оно час змиата виде, на пăтју идиха едни л'уди, и му вели на човека: "покриј ми тука аф тиа шуми, да не ми видат тиа л'уди!"* [V,PM,80].

пукрију́ва́јне n 'чинот кога нешто се покрива', в. **пукрива́јне** ~ *дунсе́а дупл'а́н (мамуди́а) и два́ стамбо́ла (алтăјне), пăпу́ци, чура́пе, кавăк, еди́н за̨ кла̨на́јне, два, за̨ пукрију́ва́јне един, три* [ИГ,116].

пукро́ф m 'дебел покривач за зиме' ~ *то́-ј дибе́ла* "покривка", *уд-вăлна и ко́зина răзбăркино* (испомешано) [ПК2(92)].

пу́кут m 'силен шум од пукање' ~ *и о́јмă на-тăкво́ ме́сто, карши́ то́ се́лто, иако́ не́-са-гле́да се́лто, ама са̨-гле́да зра́к аку-и́ма не́што, аку-са̨-запа́ле или пак ќи-чу́јмă не́што пу́кут* [БМ(В),191].

пукăну́ва impf 'повикува, пр. на гости' ~ *гу-пукăну́ва вăлкут ќ-у-го́сте. Зăвру́ва ину-ка́зăн во́да, му кла́ва ину-ста́пче, му-фăрл'а ину-вилéнце узго́ра. Му-ве́ле нă-вăлкут: "Дă-до́јш ќи-тă-го́стăм"* [ДК,118]; ~ *а-нăо́жда лиси́цăта, му-ве́ле: "Сăте за́јци ми-сă-би́ат пе́за". –"А, не́*

бéри гáјле, му-вéле, и зă-зáјците úма кулáј". И-пукăнýва сăте зáјци. Му-вéле лисúцăта: "Е, нă-фил'áн мéсто úма úна-крýша. Ќи-дójте ќ-а-чýкаме" [ДК,118].

пукáсне pf 'касне нешто малку' ~ *сидна́ле дă-вичéрăт. Нă-кýчито мудáва. Кýчито вичéра – жéнта вăрзáна. Кă вичирáле турлéнките му-и-дáшле нă-жéнта. Стăнýвăт нăрáнто. Му-дáшăл лéп дă-пукáсне* [ДК,127].

пул m 1. 'светликави (во различни бои) сосема мали крукчиња за украсување на крпи за забрадување' ~ *ќá сé-j нăридúла пýлуве, апúс Туркúна;* ~ *Нивéјсти иднó врéме и-прáвеа, нă-нáште мéста, тýа гóре ут-Илициúву нă-гóре, су шáрове или сăгúа му-се-вúкăше рýвуто нă-нивéјсти, су-кăлпáк нéкуј, тýа су-пýлуви, зилéни шăрвéти* [ВЕв(Ил),306]; 2. 'мала метална направа со која се прицврстува нешто што е лесно, пр. хартија на sид, на дрво – патент' ~ *áјн пýл дă-зăбóдум, дă нé лéтке тáа книгта нă-цáмут*; 3. 'нешто без вредност' ~ *твójта ќéрка нă-пáрте пýл нé вúке* [ПК,-2(92)].

пулáге (са) impf 'следува на некого нешто, му припаѓа' ~ *му-сă-пулáге нă-нéго дé-j кăштта* (се однесува на делба на имот) [ПК-2(92)].

пулáзе pf 1. 'помине извесен простор налактен на раце и нозе'; 2. изр.: **чýзда вóшка го-j пулăзáло** (= има добиено некое наследство) ~ *сáм дă-нăпráве тóлкăва кăшта нé-м сă-вирýве, чýзда вóшка го-j пулăзáло* [ПК,2(211)]; **мрáви мă-пулăзáа** (= почувствував голема непријатност) ~ *ќá мо:-видéх рáнта, мрáви мă-пулăзáа* [ПК,2(177)].

пулазе pf 'така се вика кога на празникот *Мартинци* рано наутро дојде некој'. Тоа утро се *пулазуве*. Сп. верување: ако човек (или жена) има *арин и лек полаз*, а тоа се познава по тоа дали таа година, ќе им биде успешна економијата, тогаш самите домаќини го повикуваат или му даваат порака уште претходната ноќ, утредента, рано, додека уште нема дојдено човек, да дојде и да ги *пулазе*. Кога *пулаза-чот* ќе влезе в куќи и поздрави со *дубрутро*, веднаш седнува до огинот и почнува со задникот да се врти како кокошката на јајца кога сака да ги размеша. Тогаш на огинот ќе стави гранчиња што ги донел од дворот. Овие гранки се викаат *пилци*. Кога ќе ги фрли врз огинот благословува: *"Пăлна куќа бириќет; сус крави, сус телци, овци, кукошки, пилци, јајца; на сите Госпуд да даде касмет, на неармасано – армасница; на нежинено – жена, на жинени деца; на деца здраве и касмет и уд Госпуд на сите здраве и касмет!"* [ТГ,16]; в. **по́лес.**

пулазуве impf в. **пулазе** ~ тоа утро се *пулазуве* (на празникот *Мартинци*). *Пулазувајнето* може да биде договорено, а може да биде и сосема случајно [ТГ,16].

пулáта* f 'големо претсобје, по целата должина на куќата, нешто како балкон, покриено, но отворено напред (во старите куќи *чардак*)' ~ *дéца игрăјáјт-си нă-пулáтта* [ПД(119)]; ~ *и т'á... утúва у дрýгата удајá, сă прим'ăн'ă у н'éјнит'ą рýби... и исл'áва ут вăнк на пулáтата* [MS,t,26]; ~ *ја з'éва јáблакáта цáрицáта, си утúва гóр'ą на пулáтата* [MS,t,31]; кај Д. Иванов (од Гевгелиско) – **полат, полатка** се јавува со повеќе значења: 'рафт', 'душеме', 'таван во куќата', 'прос-

торија на спрат (**горница**)'; Малецки во разговор (во Солунско) запишал: ~ *пула́та ка́шта* (= висока куќа) [MS,s,93]; сп. **јаслак**.

пуле* impf 1.'гледа' ~ *и така на 105-годишен човек – ала(х)-билир може да и повиче – ка́смет биде да пул'ам на стари години* [МС-(В),77]; ~ *шо́ ќи ви́де? Ина́-ма́латка са́-ва́рте уна́тре. Литаи́тем не́-са́ удавиа́ де́ца́та. И-кре́ва. Ко́га и-пу́ле – де́ца. То́ си нима́л де́ца, пу́стјут. Си-и-зе́ва, си-и-пурастува́* [ДК,114]; ~ *е, о́на зе́ва ину-си́то, зе́ва но́шфите, зе́ва бра́шно, о́де ќи-ме́се. Гу-клава́ на́опко си́тто. Се́е ба́ба́та, о́на а-пу́ле удузго́ра* [ДК,116]; ~ *видема шо видема, пулима шо пулима ама и времиту се чини за кинисувата* [МЕ(Р),68]; и: **пул'а́ ~ и́ч на́-мо́ж да́-пу́л'а́** (= не може да гледа) [МЕ(Р) 90]; **2.** 'обраќа внимание' ~ *Си-и-вјајну́ва́т ко́јнут и кубилта. Та́ кубилта би́ла спа́рлна, и та́ же́нта би́ла тру́дна, та́ ко́јнчту са-заумурилу, призвизгалу. Мајку-му, му-рекал: "пулиш ва, му рекла́, ја чтири души, ти две души, нојш, са-умури"* [БМ(Зб),199]; **3.** 'се грижи' ~ *и ба́ба́та му-испуштува́ идна́ плу́та сире́јне, две́... – "Пу́шти го́спуди, ба́ба не́ма́м да́-ма́-пу́ле, де́ца не́ма́м да́ ма́-пу́л'ат"* [ДК,117]; ~ *му ре́ка́л: "Уд-ва́-де́н ни ба́бичка ќе-да́-слу́шаш, ни́ де́ду-ти! Ки-си-се́диш, ки си-ја́јш, ки-си-пи́јш и ки-си-а-пу́лиш ра́бо́јчка́та* [БМ(Зб)198]; ~ *он му берă акут нă негу, он пул'ă зă куќите* (=... тој се грижи за одржување на куќите) [МЕ(Р),90]; – во текстот наместо зам. придавка 'негов' посвојноста се изразува со предлогот **на** + полната форма за директен објект: **му берă акут нă негу (м. 'му бере неговиот ак')**; ~ *пу-вре́ме замина́л то́ ста́рјут па́к, то́ шо му-ј-да́ди́л ти́е па́рте, му-ре́ка́л: "Ка́ о́јш се́га? Та-пу́л'ат, та-пу́л'ат!" – "Ма-пу́л'ат", ре́ка́л* [БМ(Зб)196]; **4.** – **(са)** 'се гледа', в. **пуле 1.** ~ *на ветắрут и на зајдислắнца са пулја ут селто Пајик планина* [МЕ(Р),70]; ~ *напкун сă завắрте едниш сă пули тој Шамлијско делијче и дигна Ѓуро пијаница* [МС(В),98]; **5.** – **(са)** 'се забележува' ~ *и аку не пруштáвати на л'у́дито кабаа́тити на ни́х, ни́то Та́тко ва́ш ки ви про́сти ва́ши гре́хови. И ко́га по́стити, ни́м да си чи́нити кату́ о́паки жа́лови, шо си расипу́ат ли́цито ни́хно, да си пу́л'ат на сфе́тут шо по́стат* [MV(K),282]; ~ *ама идно пурắмнувајнă нă тијă гудини су сигашните сă пулјă оти тогăј јарắци́јте нă погулемите малсăјбиј биле по-арни* [МЕ(Р)85]; **6.** – **(са)** 'се интересира' ~ *устинаа за чифлиците и фатиа да пулјăт сăл нă то кăт може дă-јспаднă повичкјă* [МЕ(Р),86]; **7.** – **(са)** 'се чини' ~ *ура́чут сă-чуди́л – чуди́л и си-ре́ка́л нă-у́мут: "Ај дă-ви́дме и во́ мура́фе́т нă-де́уту" и зăура́л тăка́, ка́ му-кăжа́л ста́рицут; кă-извắди́л тричити́ри бра́зди, де́ду Го́спут гупупита́л: "Е, му-ве́ле, и-сă-нăсмијува, ка́ ти-сă-пу́ле се́га ура́јниту?"* [ВВ,309].

пуле n 'младо магаре, прле' [ПК,2(92)].

пуле́дица* f 'зимно време кога паѓа леден дожд' ~ *ла́дăн ве́тăр и до́ш ко́га сă пуле́дуве зе́мăта* [ПД,130]; ~ *ка си дуна Сечко един ветар и дожк, ка си зафати една лапавица... чувек уд студено уф мишији дупки да са напике. Бабата сусѐ кози и јарци ка а фати пуледицта и она и јарци са шчикурисаа* (се вкочанија) *и који дека си бише там си устана*

[ТГ,13]; од Кукушко: ~ *уф-се́чко ка́-фа̀тӣ а̀дна пуле́дица да̀-на̀-мо́јш да̀-на̀ста̀пиш на̀-зе́мта, на̀-чура́пе о́даа л'у́јто* **[ПК,2(92)]**.

пуле́дне pf в. **пугл'е́да** ~ *гу фа̀рл'а̀т на̀ буни́штто. Та́м си ле́же. Пумина́ле адни га̀ла̀бе. Во́а зна̨ја́л и га̀ла̀бско да гувóре... и ти́а̨ га̀ла̀бто си пра̀ка̀жува́ле: "Да̨ му пу́штиме а̨дно́ пе́ро, да̀ си-ј че́пне о́чте, ќи пуле́дне"* [ИГ,-114]; ~ *уф нидел'та са̨ба̀а̀линта ќи до́а̨т сфа́та̀ве. Нивéстта ќи-ј̨ пра̀че́ке на̨ вра́тта, ќи-гу пуле́дне мо́мчто низ пра̀ста̀нут, ќи-ј̨ пра̀сéе сфа́та̀вто сус ичумéн, шикéр и бубà-ќе́рно се́ме* [ИГ,117].

пуле́дуве impf 'кога дождот што паѓа веднаш замрзнува' ~ *ла́да̀н ве́та̀р и до́ш ко́га са̀ пуле́дуве зе́ма̀та* [ПД,130].

пуле́зе pf 'првото доаѓање наутро на гости на празникот св. Варвара (односно Свети Рангел и Врбница). Според верувањето, дали гостинот има "лесна рака" или не, ќе зависи каква среќа ќе има во семејството' ~ *на̀ Ва̨рва́ра са́кум Ши́л'ка да̀ ма̀ пуле́зе, о́т и́ма ле́сна по̨лизи́а* [ПК,2-(166)]; в. **пулазе, по́лес.**

пуленá* (в. **пул'ана**) f 1. 'рамно, затревнато место в планина, планинска ливада' [ПД(129)]; ~ *са̀-ба́јл' ста̀ну́ват, пра̀гле́т, пра̀гле́т та̀ка́ пла́нинта, не́ли пуле́ни и́ма. Е, ре́кал: "сја̀ да̀-и́ма, ча́фките на̀-пуле́нта да̀-ста́на̀т о́фци". Па̀ ча́фки литáли та̀ка́, "кре́ќ, кре́ќ" пра̀ви́ли. О-п, ча́фките о́фци ста̀-ну́ва̀т* [ПК,2(Мор–228)]; ~ *то́о де́тто, па̀сéјќи ко́јсте пуле́нта, ближна́л па̀рстино, а́јн ко́јн та̀рче, та̀рче пра̀д не́го... ка̀чи́л-са̀ на̀-ко́јно, ка̀жа́л "Збо́гум ма́јко!" "Че́ки си́но, де́к ќ-о́јш, а́с ќи-до́м". То́о буцна́л ко́јно, па́ н-а́јн па̀рч са̀-ка̀чи́ла, ба́ба̀та* [ПК,2(Мор–230)] – уште еден случај на беспредлошки додаток за место: **па̀сéјќи ко́јсте пуле́нта** (м. 'на пулента'); како што е познато оваа посебност се третира за влијание од балканската јазична алијанса; **2.** 'дел од нивата намерно оставен необработен' [MS,s,93]; **3.** 'широк, рамен простор пред куќата' ~ *нара̀ча̀ј, моме, пора̀ча̀ј[кога ки метат пулена[и твојта пулена да а изметат* [ME(P)100]; 'двор' ~ *бегут му дава на̀ ја̀ра̀ци̨ја̀: кукја̀ су тремишта̀, килар, а̀ја̀р, кушуварник и са̀ма̀ла̀ка̀ су пулена̀* [ME(P),87]; сп. топ. **Поле́нцка Па̀те́чка (сп. пате́чка** = тесен пат, врвица) (Савек, Валовиште) – **стсл.** полiана [ЈИ,Ми..., 175].

пули́* (и: **пул'а́ј***) pf **1.** в. **пулиа̀ве 1.** ~ *хај си стана, хај си зима једна ругузна,[си ја зави, си ја врза куту права свеќа,[јуд удзгоре ја пулија сус смола и катран,] како, џанум, ја запали уд пладнин сабајлин,[она му свитила, џанум, дур ду црна мрака* [ТГ,42]; ~ *аратли́кут и ж'ината му на аратли́кут ха пул'а́ха га́с* [MS,t,74]; ~ *хајде дошло вре́мја да и́дат на ба́н'ата́ сос други мо́ми, и детето сос тја́х. И като заста́нало на̀ вратата, заспа́ло, па́к коси́ето го по́сечи сос но̀жја и са скри́и. Кога́ изл'а́ли мо́мите от ба́н'ата́, детето сосе́чено. И го пол'ала назика мома от живата во́да, ста́нало* [V,PM,258]; **2.** изр.: **ма̀ пули́ја вре́ла во́да** (= *не́што ло́шо а́к ти на̀пра́ве не́кој*) [ПД,137].

пулијн* adj 'наквасен, натопен со течност' ~ *туку сум ти, лудо, уд ма́јка рудена,[уд ма́јка рудена на сам ден Благувиц,[на сам ден Вилигдин, лудо сум крстена,[сус руjно, благо вино, лудо, сум бајнана,[сус бело млеко, лудо младо, пулијана* [ТГ,96]; ~ *То́о па̀рста̀но*

дунýве, аднóш, двáпăт, трúпăт ка́ дунáл, една́ зграда́ две-спра́тна стăнáла. Лигнýве-си. Ама та́а зграта́ пули́ло, куту пули́јна злáто, óчте дă-ти-устáнат уф-нéа, лăске [ПК,2(Ним–263)].

пули́ло n 'нешто многу убаво, човек не може да му се изнагледа' (сп. **пуле** 'гледа') ~ *стăнýве кýл двăнáјс сáато, сúте ка́ спúат, имáло áјн двóр широ́к тăка́ мáлко. Тóо пăрстăно дунýве, аднóш, двáпăт, трúпăт ка́ дунáл, една́ зграда́ две-спра́тна стăнáла. Лигнýве-си. А ма та́а зграта́ пули́ло, куту пули́јна злáто, óчте дă-ти-устáнат уф-нéа, лăске* [ПК,2(Ним–263)].

Пулисена ж. л. име запишано во Гевгелиско [ТГ,114].

Пули́н top. – 'старо име на населено место покрај Дојранското Езеро, денеска – Дојран' ~ *тој беше от Галичник, тој беше много ербап човек и султано му даде фирман и отиде на Пулин – на Дојран* [МС(В),92]; ~ *е, пăк кóа и́дăт свáтăвто, мóмта искáрăве прăстин. Ќи гу искáре ут рăкта дạ гу ви́де мóмчто. Уф Пули́н нóго адéте и́ма. Нạ шéсте нидéли ќаа рạстýрăт фрýглишта, ќи нăпрáвăт уд нéа фýрка* [ИГ,120].

пулинински adj 'кога нешто се однесува на *Пулин(ин)* – стариот назив за Дојран' ~ *да исплетат тенка мрежа,[да ки дојме, мрена рибо,[да ки дојме – да те фатме,[да те правме, мрена рибо,[да те правме пресна чорба,[пресна чорба, мрена рибо:[пресна чорба – пулининска* [ТГ,49].

пули́ца* f **1.** 'дрвена направа, штица прицврстена на sид врз која се стават работи, пр. садови' ~ *ги наринди́ удгóр'ạ на пули́цата, ги пукри́* [MS,t,62]; ~ *а́јдее, сă-кăчýве: мăнă, мăнă, мăнă, óјт дур гóр. Тáа ка́ лигнáла нă-кривáто, ár-нá сјáа тóо мúшо шó-с-кạчúл, гóр имáла адна пули́ца, нă тáа пули́цта гóр ф-аднá кутúа цăрвéн пипéр, дрýга кутúа зијтúн, аднá кутúа...* [ПК,2(Ним–264)]; ~ *арạпúно аднá артмăцá стăнáл до-фáте дéтто. Дéтто аднó врáпче стăнýве, литнýве, óде нă-цáро нă-пули́цта зăстáнуве, сă-стурýве адна кúтка, ама кúтка дă-нé а-фáтиш уф-рăкта* [ПК,2-(Ним–264)]; ~ *и заедноч царју́т зема една златна паница, аф неа тури едно живо мишче, гу похлупи и гу закара аф нихната удаја паницата, га кладе горе аф полицата и на тјах му вели: "таја паница да га не барнити, ча л'у да га барати ке да ви изгон'ам оттука"* [V,PM,64] – во текстот имаме проширена употреба на предлогот **аф** (< **въ**) кога упатува дека нешто се наоѓа згора, врз нешто, наместо предлогот **на**: **паницата га кладе горе аф полицата** (за мешањето на предлозите в. во граматичкиот дел); **2.** 'дел од јаремот' ~ *пули́ца и́ма и нă-бóндруќо* (= јаремот). *Усжéгăл'те ка́-ќ сă-удделат глáфте нă-дубúцте, тó сă-пули́ци* [ПК,2(92)].

пули́йве impf **1.** 'полева течност, во случајот вода да си измијат раце' ~ *уф пунидéлникут пусéстримте ц-сă ублéчăт уф нивéстини фустáјне, пубрáтимте ус шăмúјки (тул'бéјне) нạ глáйвта... мéчки сă-прáвăт, нивéстта пули́йве на свéкурут и свăкăрвăта* [ИГ,118]; и: **пулијве** – наутро откако ќе се облечат, се мијат, кој како ќе стигне, сепак на *свекурут* и на **свăкăрвата** *пулијве* снаата или ќерката [ТГ,18]; и: **пулáва*** ~ *ја ду-с'áкуха тапс'áта, гу завúрат мáслуту, с'éтн'ạ ја пулáват ш'úч'ката тапс'á сăс мáслу* [MS,t,8]; **2.** изр.: **мă пули́ја врéла вóда** (= *нéшто лóшо áк ти нăпráве нéкуј*) [ПД,137].

пул(у)ви́н adv 1.'половината од нешто, од некоја единица', в. **пол, пола** ~ *зă пи́не во́да, мо́ж дă би́де уд бăкăр, алми́н, ус рăчка, суби́ре пулви́н ки́ло* [ПД(120)]; ~ *"си хазăр' да до́ш' си́га?" "ма́листа! за по́да дур у дума́ и за-сă вăрна за пулви́н саа́т'* " [MS,t,84]; ~ *за о́ра пулви́н вр'ăтин', за ха о́стаја да пуч'и́нат о́луве́ту* [MSt,65]; ~ *има́ш'и иди́н Иринзјо́т (сăс пулви́н гăс), има́ш'и ина́ ма́јка* [MSt,48]; и: **полови́н** ~ *он беши половин гăзју, ама млогу газеп јунак беши* [V,PM103]; 2. изр.: **с пулви́н у́ста** (= несрдечно) ~ *мă-викна́а ама-с пулви́н у́ста* (= ме поканија ама без желба) [ПК(Гăр)].

пулуви́на f 'слабина, страничен дел од мевот' ~ *р'е́ч'и за да ни́кни д'ăт'ą Кати́нч'у за да в'е́ни ка́лч'ą, сă уд'ąли́ ут пулуви́на, па́дна на зим'а́та* [MS,t,39]; ~ *н'а́кој чǫв'ја́к ǫјдє́л уф-плąни́нąтą за-дăрвą. Бер'а́јки дăрвą вид'а́л го́ри една́ пра́вą да́лкą, у́бавą... Се-кąчи́л го́ри, ка́к се-лизна́л, паднал ǫд-дăрвǫто, пǫлǫви́нąтą, немо́ш дą-ста́ни* [ЛС(К),128]; и: **пулувинка** ~ *Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета,[ох глава, ох срце, ох тенки пулувинки,[за комшијчето!* [ТГ,39]; в. **половина*** 'средина'.

пулуви́на adv, в. **пул(у)ви́н** ~ *и са́т'ут би́ш'и идина́јсти и пулуви́на стрид'ă ве́ч'ăр* [MS,t,83]; ~ *за ина́ тапс'а́ баклава́ ина́ ука́ ш'ики́р, идна́ ука́ ме́т, ука́ и пулуви́на бра́ш'ну* [MS,t,8]; ~ *гу занéси на бака́линут на вра́тата и гу кла́ди пра́ф и ви́кнува: "... да́ј ми пулуви́на ука́ ви́ну"* [MSt,68]; и: **пулуви́ну*** ~ *Л'а́т'аш'т'ém исл'а́зуха ут Кири́т... до́јдуха дур куму́ пулуви́нуту мо́ри* [MS,t,58].

пулуви́ни* (необична употреба на множинска форма од 'половина' – кога се однесува на збир од еднородни предмети, во овој случај 'пари') ~ *му ги да́ва пулуви́нит'ą* (пари) *на н'е́гу и гу пи́та: "ти фтáсуват, бра́ти?"* [MS,t,48]; ~ *и, ако е наи́стина това, да најдити алтăните, тогáс полови́ните да ги зака́рати на ка́штата му* [V,PM,32]; сп. уште: ~ *лозјăтă сă умăлијă нă пулувини* [ME(P),91].

пулувинички pl.tt., dem., сп. **пулуви́ничка 'средниот дел на човечко тело'** ~ *младо си саках, мале,[лудо си зимах;[се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво, сè трискал'аво,[кога му глава, мале,[куга му тенки пулувинички, мале* [ТГ,141]; ~ *Митра негу гу питала:["Еј бре Стујан, млади Стујан![си загубих срма кулан,[срма кулан с-пулувинки,[да не си гу Стујан, најдел?"["Не сум нашал срма кулан,[ако најдех па те лăжум,[куту него да са чинум"* [ТГ,371].

пулу́де* pf 1. 'изгуби разум, стане ненормален'; 2. fig. **а.** 'кога некој силно ќе се зајуби' ~ *пра́во ко́га вле́гла, ă-ви́шăл ца́руво си́н ка́ко и́грăла. Ле́ле, пулу́дăл пу-не́а уд-ме́рăк и су-не́а да и́гра. А-фа́тăл, и́гра по́лка су не́а. Це́ла но́ш-е су-не́а* [ДК,120]; **б.** 'кога некој многу ќе се исплаши' ~ *оти́доха по гора́та, те́ра́ха ту́ка - та́мо, га најдéха. Фатúха да́ га милу́ват и така́ да га вéл'ат: "о́х, ми́личка сéстру, ни́а, как ти загуби́хми, вéки полудјáхми за тé да ти нájдими* [V,PM,132].

пулупа́чка f 'мал дрвен сад' ~ *то́-ј дăрвăно сăтче, уф-не́го уфча́ро сино́се си́рне ил' пă у́рда ка́-ј нă-о́фците, о́на сă-зăтво́рува ус-кăпа́че*

[ПК,2(92)].

пулупа́че n 'капаче' ~ *ус-не́го си-пулу́пувме грӑнчто шо-ва́рме фӑ-су́л'* [ПК,2(92)].

пулу́пе pf 1. 'покрие' ~ *"Се́а, ре́кле, де́ка д-о́јме? У-нӑ-де́уто кујкӑта ќ-о́јме, при-та́ пудуе́нта". Мӑшче́ӑта и-ви́ка: "Елӑте, елӑте, елӑте". Ма не́-нӑ не́а. Не́а а-зе́ва, а-кла́ва та́му, уса́ди, кӑј кукуша́р-нику. Пуд-иднуко́ш ӑ-пулу́па* [ДК,-121]; ~ *е, не́ма, нӑ-мо́же до:-зе́ме, зна́чи ко́јно гувре́ чуве́чко изи́ќ. То́а има́л не́куј ко́ш. Пут-ко́шо, ка́ дујде́ле дӑ-гу-те́рӑт, пут-ко́шо, значи: ки-гу-пулу́пе ко́шо врӑз-не́го* [ПД(159)]; 2. 'остане со задниот (долниот) дел на горе' ~ *зна́чи ак пулу́пиш не́што, а́к гу зӑтво́риш уд го́ре: гӑрӑнто, те́нџӑрто ќо: пулу́пе; и́ли до: убӑрниш нӑо́пко* (садот) [ПД,120]; ~ *"Е, мӑ-ви́кӑт". – "Ко́ј тӑ-ви́ка?" –"Мӑ-ви́кӑт, ве́ле, дӑ-крӑстӑм". Она о́де – ја́де ме́т. Ти́а вулојте нӑ-мо́жӑт дӑ-сӑ-се́тӑт. Ајде, а́јде – се́ки де́н та́ка, ину-де́н гу-сфӑрши́ла ќу́пут, гу-прикутна́ла ни́чку. – "Кӑ-гу-кла́ди и́мито?", му-ве́ле. –"Јӑде́ш јӑде́ш – ни́чку пулупе́ш!"* [ДК,138]; 3.'падне ничкум, умре' ~ *Ту́рците но́го пакус прӑви́ца, запали́ца се́лта, зӑпӑли́ца но́го нӑро́т, но́го нӑро́т измре́ тугај. Вујчи́на, ка́ зе́е дӑ-фӑркӑт, дӑ-пу́кӑт, сӑ-пулупи́, умре́ нӑ-ме́стто, умре́ е́ште* [ВК(Шт),288].

пулу́пуве impf, в. **пулу́пе** 1. 'покрива сад, става капак' ~ *пулу́пј-оо те́нџӑрто да не́ исти́не рӑчо́ко;* 2. 'свртува нешто наопаку' ~ *пулу́пга типџи́ита, ле́бо са́м ќи-испа́дне;* 3. 'удира' ~ *пулу́п-јоо а́дна дӑ-ви́де де́к сӑ-зве́здите* [ПК,2(92)].

пулу́пӑн, и **пулупе́н*** adj 1. 'покриен' ~ *инӑ-куко́шка устӑна́та и иднупе́тӑл. Ти́а вика́ле: "Ту́к-ту́к, ту́-па-ту́ка, ту́п-ту́п, ту́к-ту́к!" Ти́а же́јнте си ре́кле: "Шо́ ви́ка ту́ка во́ пе́тлу? Ај д-испу́лиме шо́ и́ма?" Ко́а ќ-о́дӑт дӑ-ви́дӑт – су-ко́шу пулупе́на, чу́пӑта сто́е узло́ла* [ДК,121]; 2. 'ставен со лицето на долу' ~ *гӑрӑнто, те́нџӑрто ќо: пулу́пе; или до: убӑрниш нӑо́пко, пулу́пӑн* (садот); човекот исто така може да биде *пулу́пӑн*, ако е легнат на стомак [ПД(120)].

пулууркиса impf 'опсадува, заобиколува' ~ *Ту́рчину ја пулууркиса А ти́на* [MS,s,93].

пул'а́на f 'ниско затревнато место, планинска долина'; в. **пулена** ~ *ути́духа мло́гу дале́ку на ина́ пул'а́на, ги замрач'а́ та́м на на́с пул'а́на* [MS,t,46]; ~ *та́с ути́ва иди́н д'е́н' на ни́вата да ги пасе́ гӑскиту на ина́ пул'а́на* [MS,t,53]; ~ *уф-Мура́рци и́мше две́ мли́на на га́с, на-га́зија. Се́лто би́ше ку́лк пулви́на гра́т. Сӑга́ уди́х пӑ-не́ма ни́што. Се́га би́х, та́а е́син. Ка́ о́дум та́м, на-то: ме́сто, шо́ ќи-ви́диш – сѐ пул'а́ни, ка́мӑнто ди́гнӑни... Са́мо адна́ же́на најде́ме та́м уд-на́ште, шо́ зна́: на́шо да-гувре́, дру́к не́ма ни́кој, сѐ гӑрчко* [ПК,2(216-217)] – автентично сведочење на информаторот (Атанас Јанев) за тоа како македонското село Моларци (во Кукушко) по Балканските војни (1913 г.), ја сменило својата демографска слика и станало грчко; сп. top. *Пол'аните* 'ниви и **пасиште**' (Д. Броди, Драмско) – [ЈИ,Ми..., 175].

пул'ка f 'млада кокошка, јарка' [ПД-,126]; сп. празноверие: ~ *ако си петле чопни си пашка, ако си пул'ка – крило си чопни* – ова го зборуваат додека го држат пилето в рака потоа ќе го пуштат и ако се **чопне** за опашка – значи дека е петел, а ако се **чопне** за крило

значи дека е **пул'ка** – **[ТГ,402]**; ~ *жăлта пýл'ка пудбулéна, пуд-бéл мисýр пулупéна* – брзозборка, се повторува повеќе пати [ПК,2(92)].

пумагајне n 'кога некој нема доволно работници во семејството односно нема пари да плати *измиќари* (за земјоделски работи), во таков случај, на празничен ден му доаѓаат познати *на пумагајне*, односно *на јардăм* (= помош, турц.). Обично доаѓаат младичи и девојки, а домаќинот им дава само јадење, а не и пари [ТГ,327].

пумагач m, в. **пумагáч'ин** ~ *и са чинúл Пруфúтин и вел'ál: Благусувéн си, Гóсподи, Бóга нáша Израúлц'ка, шо си умúл и си давáл, и а чинúл си имдáт и пумагáч на твóити л'ýди да уткúнат* [MV(K),322]; сп. верување: – кога ќе дојде Св. А танас тогаш е *стрет зима*. Тешко е до Св. Атанас, а штом тој ќе помине *и тоа што му беше за умирајне – не са прадауве* (= и тој што му беше за умирање нема да умре). *Свити Атанас се смета како пумагач и другар на Св. Андон* [ТГ,-27]; ~ *и óн а зéл на нéгу уф рăцити, и благосовú на Бóга, и ричé: Сéга, Гóсподи зéвај си на измиќáрут, катý как си рéкал су мúрну; éту а видéле óчити ми пумагáч нáш, шо си азирдисá на óчити на сáти л'ýди; вúдело да бúди на инсáнут* [MV(K),-313].

пумагáч'ин m 'тој што помага, помошник' ~ *му вилú : "дунéсух идúн пумагáч'ин, да ми пумáга!"* [MS,t,73].

пумáге (и: **пумáга**) impf 'кога некој му пружа помош на другиот' ~ *л'ýѓăто шо ги фáтиш дă ти пумáгăт нă гýмнуто, óни ки ти рăбóтăт* [ПД,122]; ~ *нé мóжи нéкој да рабóти измиќáр на двé áги; óти или идно́то ки си милýва, и на дрýѓут ки гу кăскандúса; или на идно́то ки му пумáга па дрýѓут ки гу натимúса. Нé мóжите да рабóтите на Гóспот и на Дјáволот* [MV(K),264] – интересно дека во Евангелието (Кулакиско), што, се разбира, се однесува на христијанската религија, среќаваме многу турцизми и имиња на турски великодостојници, каков што е случајот во контекстот: **измиќáр на двé áги** (сп. уште: **јузбашија** и др.), што зборува за силното присуство на турскиот елемент во овие краишта; ~ *"úдиш' у м'éн'ă да рáбутиш'? јáс úмам кафинé и за пумáгаш' на гул'ăмăт'ă гарсóни!"* [MS,t,81]; ~ *И угворú Сúмон, да рéкал на нéгу: Пувéлин, сăта нóка си умурúхми, да нúшт'о нé фатúхми; úлим за твója пувéла да а фăрлам грúпут. Как му фăрл'áле, затфорúле нóго рúби уф грúпут, дýри ки си скúниши. И а викáле на другáрите шо бúле уф дрýѓут кáикут, да дójдат да и пумáгат* [MV(K),272] – една посебност во врска со членот: во контекстот имаме пример со "двоен" член, и на определбата и на именката, што не е обично во литературниот исказ: **биле уф дрýѓут кáикут**; сп. благослов: – на свадбената вечера прв *благушове* кумот: *"Дубре са субраме и дубре фтасаме! Госпуд ни* **пумаге**, *здраве ни даде, ил'ада утидеме, ил'ада и един дујдеме. На новјут гост Госпуд нова нафака* (среќа) *да му даде! Сус таква радуст Госпуд сите братја да и зарадуве, и дека треба да се врне!!"* [ТГ,184].

пумáк m 'некој што не е Турчин а ја прифатил муслиманската религија' ~ *утúăхме уф-сéло Крéцăво... сă-свăлúме нă-чéшмăта Кипăрúс... а сликáх чéшмăта, óти на тáа чéшма ејрáнин Рúсто... кýкушки вујвóда. Ут тáм утúах на-русăлúцките грóбиш-*

та. Уф-Крéцăво нéма нáши ни-адúн, сáмо Гăрци и пумáци, тăкá рăзбăркини [ПК,2(Крец–307)].

пумéва* impf, в. **пумит'é** ~ *с'éдна мумáта и кáта сабáлин и на вич'ерó и пумéваш'и кăш'тич'кáта* [MS,t,62].

пумúж'ду praep 'помеѓу' ~ *пумúж'ду на луз'éту с'ăх мисúр'; пумúж'ду на мисúр'у с'ăх фасýл* [MS-,s,93]; сп. **миж'ду**.

пумúне (и: **помúни**) pf 1. 'се придвижи, премине од едно на друго место' ~ *Ученúците давáле на сфéтут; и сúти јадéле, и си пријадéле. И шо артирисувáле кумáти, и кринáле, и убрáле дванáдест кóши пăлни. На вá чáс пувел'á Исус на Ученúцити да флéзат уф кáикот, да помúни утăди* [MV(K),266] – уште една потврда за посочената морфолошка специфичност: проширена употреба на множинската наставка **-и** кај еднозложни именки: **дванáдест кóши пăлни** (м. 'кошови', за ова в. во граматичкиот дел); ~ *дéцта óвăрт-зáвăрт нă-лéбо. Димéк глáдни сă, ќи-пумúнат, ќи-зăмúнат, ќи-си-скăршат лéпче* [ПК,2(187)]; сп. клетва: – кога ќе тргнат на пат ќе се прекрстат и ќе се помолат на Бога: *"Госпуди Боже и Свити Димитрије, на душмајне бастрет да им се фате* (= да бидат онеможени), *да не ма видат, да не ма чујат, крај них ка ки пуминум, каман и дрво да са чинат, сус рат да пуминум!"* [ТГ,306]; ~ *искарájт-ме на друм, на субéрут,[лéле зă бајрáкут кójну ми вăрзájте,[на нójзте пúсмо испишájте,[на сăрцéто пúле Стáно,[кúтки насијájте,[кój да помúне – сè да си скúне* [ИГ,108]; сп. верување – спроти празникот *Св. Чтирасат* девојките вражат за да дознаат кој ќе им биде избраник: во самракот ќе отсечат гранка од црница и со неа одат до некој поток или бразда со вода, и ставајќи ја гранката преку браздата ќе речат: *"Кóји ми је удилен* (определен) *вája вечар нека дójде на вója мос да пумине и уф нас да дójде!"* Девојката ова три пати ќе го повтори со верба дека ноќта ќе го сонува својот избраник [ТГ,46]; **2.** 'пролета (птица)' ~ *кă пáжќе дéтто óдма пувéл'а ут цáрут дă гу вăрзăт дéтто. Гу фăрл'ăт нă буни́шшто. Тáм си лéже. Пуминáле адни гăлăбе. Вóа знајáл и гăлăбско да гувóре* [ИГ,114]; **3.** 'измина време' ~ *пуминá идúн д'éн', пуминáха двá днú ... д'ăт'ăнту фáти да сă ч'ýди* [MS,t,84]; ~ *ут-кă-пуминáле двájсе гудúни, сă-дукăрáло рéт то: тăргóвăцо дă-дó: пá уф-тó: сéло. И úде. Вéчăрта си-нójце акрáно, уф-кавăнéто пусăдéле и удéле нáóрто. Тугáј, édно врéме, сè нă-пăто сă-брáле, играјáле н-éјн тăпăн* [ПД,151]; ~ *амă туку речи и немă ден дă пуминă и да немă ув у селту и некуј гос-Турчин* [МЕ(Р),-84]; ~ *и сă наближúа уф сéлото шо óдиа, па óн призделýваши далéко ут нúх да си óди. Да му сă мóлиа на нéго ém вéлеа: Ела су нáс, óти умрăкнá, и пуминá дéнот* [MV(K),253]; 4. 'начин на кој живее, односно го исполнува времето' ~ *"ш'ó прáити, кáк пуминáхти тóлку вр'ăм'ă?" – "нăј млóгу хýбаја! тú кáк пуминá!* [MS,t,86]; ~ *и му-вéле: "Вá нóш утéбе гóстин-сум". "Арно, дéтто му вéле, élај! Има иднă-удája". – "Тáа шу-е, му-вéле, ќи-пумúниме"* [ДК,128]; ~ *дă-глéјме дă-пумúнме áрно, шó-ќ-ни устáне дрýго, гóсте сме нă вéко...; ~ ох, милна мале, милна мале![на кого ме устави, милна мале?[дали ме пурасна и суриди,[па си риче стиге гајри,[*

она може сама да се гледе?![ти са суриди и киниса,[ама не питиш и за мене,[как ки пуминум, век да викувум [ТГ,264]; сп. **помин** [ПК,2-(157)]; **5.** 'оздрави' ~ *кóа пу́л'ăт: "Ету-гу вó!" Дé бăкăлăм, ýдри дăрво, ýдри дăрво – гу-избигáле. Излéгăл. – "А-а, систри́чко, шó ми стóри? Măутипája уд-бój", му-вéле. –"Е, тó нé-е ни́што, му вéле. Ки-ти-пуми́не"* [ДК,118]; верување: – кога на вториот ден од Велигден се прави црквениот ритуал *крхци*, жените што имаат болни деца ќе ги завиткаат во крпи и ќе ги остават на патот, преку нив да поминат *крхците* – болеста *да пумине* [ТГ,63]; **куту на куче ки пумине** (изрека; се кажува кога некое дете ќе падне, односно ќе се удри) [ТГ,247]; **6.** 'кога нешто ќе биде воврено во тесен простор и извлечено од другата страна' ~ *кój-штo ми-дáди, мóри јáбалка,[зилéн дa-бúди, мóри кák-нејзи.[Кój-штo ми-дáди, мóри, пăрстинo,[приз-нéгo дá-гo, мóри, пóминaт.[Кoj-трéтјо ми-мéни, мóри, ц'áлувнa,[дáj-ми-гo, бóжи, мóри, зa-нéгo* [ЛС(К),134] – во текстот има неправилна употреба на заменката за дативен предмет: **нејзи** наместо формата за директен објект 'неа': **зилéн дa-бúди, мóри кák-нејзи; 7.** изр.: **уд-мéн нéк пуми́не** (= нема да се лутам) ~ *зa тúa маабéте шо си-j кaжувáла трéбе дă-т сă-л'ýтум, áма áj пó-стáра си, уд-мéн нéк пуми́не* [ПК,2 (204)].

пуми́нва impf в. **пуми́нува** ~ *си грéде бáбăта. Плáче, плáче, шó дă-прáе? Пуми́нват врáпците. – "Шó плáчиш, бáбо, цéл дéн, му-вéле тýка!" – "Бре, нă-мóж дă-гу нăпăлнăм ришéтто вóда"* [ДК,116]; ~ *Ину-врéме нăзáмăн имáше инă-лисúца, ину-вăлк. Лисúцата излéгла нă-пăтут и лигнáла. Е, пуми́нва пóпут, си вéле: "Aj мă инă-лисúца"* [ДК,143].

пуми́нува (и: **поми́нуве**) impf **1.** 'проаѓа', в. **пумине** 1. ~ *ама уд неколко дена, пуминуве попут крај него и му веле: "Знаши, утре е Св. Јован!" – "Ими некни бише Св. Јован, мер утре па!?" Нејсе и тоа ден си гу прачикал* [ТГ,26]; ~ *и ногу друзи турлиј треви и билјки и зăрди ут шо не сă пуминува ут урман* [МЕ(Р),-76]; ~ *на тóа врéми, кá си наближúй Исус на Ј..., идéн слéпин си сéдиши на пăтут и прóсиши. Кá слушá сфéт шо пуминýаа, пúташи: Шо и вá гирултии?* [MV(K),280] – сп. специфичност во зборообразувањето: проширена употреба на суфиксот **-ин: слепин** наместо 'слеп'; на друго место имаме забележано **гóлин** м. 'гол' и др.; **2.** 'изминува време' ~ *Кога пуминуве дистина дена, некуј чувек па му веле: "А, утре ки дојме уф тебе на ракија, утре е Св. Јован!"* [ТГ,26]; **3.** 'начин на живеење' ~ *имáло двýјца бráте, а нóго ýбуво пуминувáле. Дóбро-ама ѓáвуло ги-видéл óти нóго ýбуво пуми́нувăт и-едúн дрýк сăрáнăт... И-тăкá ѓáвуло гу-пăднáл мăка óти тóлку árно дă-пуми́нăт* [ПД,165]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [кукá празна растурена;[нема никуј кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *и црева са баре карат, а кам да са не карме нија,* тоа особено важи за оние што работат заедно и затоа постои изреката: *"Сус јабанџија поарно са пуминуве"* [ТГ,319]; **4.** 'се протега' ~ *во лаф поминува узгорă ут друмут сăл уф селто Илициjву* [МЕ(Р),82]; **5.** 'има добри односи со некого' ~ *дă-вéдиш глáва, дă-си пукóрин, дă нé сă-кáриш,*

ус сúте да-си-пумúнувши [ПК,2(183)]; **6.** 'се задоволува со нешто, не бара повеќе' ~ *не одăт ув таквијă кăвинијнă, кăдă имă ... којнак... ами поминува су 1 улнук (1 копејка) кафе* [МЕ(Р)86]; **7.** 'се преселува од едно во друго населено место' ~ *сил'ајн-ту... фăтијă дă гу устаăт селту и дă пуминувăт или нă Пазăр или нă Солун* [МЕ(Р),91]; **8.** изр.: **низ вода пуминуве** 'кога пере без врућа вода и без сапун'; сп. – една недела пред селскиот панаѓур ќе натоварат на кола јоргани, душеци, перници, черги и др. и сето тоа ќе го однесат на Вардар и тука **ги чукат и низ вода пуминуват** [ТГ,218].

пуминувајна* n **1.**'движење преку нешто, или низ одреден, ограничен простор' ~ *тука има мос и за пуминувајнто преко не плајкјат сăл пишаците* [МЕ(Р),72]; **2.** 'оставање во наследство' ~ *амă су поминувајнту ут таткуту на синувјту на имајнту, оно се повикјă и повикјă сă друбело* [МЕ(Р),83].

пуминувајтă* n, в. 'пуминувајна' ~ *пуминувајтту ут иден чифликј нă друкј мојшă дă бидă или скришум нојкјтă...* [МЕ(Р),88] – интерес претставува образувањето на гл. именка со наставката **-јтă** (< -јте, во Еницевардарско финалното *-е* се редуцира во *-ă*).

пумит'é* pf 'исчисти со метла, измете' ~ *и вилú стáрата да и пумит'é кăш'тата, да и дукáра и мрăва вóда* [MS,t,63]; и: **помите́*** ~ *вели на женá му: "нáша са на тój чáс, жéну, л'у ајди зéми мéтли, да úдими да га помитéми брáтовата ми кăшта!"* [V,PM,19]; односно **помети(е)** ~ *на стреда рано за кладе нивјастата, да пере неколко ништа, за остави сетни на зăлвата перанету, тја за помете каштата* [V,PM,250]; ~ *излела девојката, да помети рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, да напујат бăрза кон'а, и видела сеизиту на девојката. Шјаштисали, штото прогледот му си земá* [V,PM,243]; ~ *му порăнче пак: "утрината да дојдиш да сфириш, да играја хоро, ча млого биендисах тојто сфирини!" И он стана та утиде у дома му, речи на мајка му: "мале мила, да пометеш старата наша кăшта!" И мајка му помела хубаве* [V,PM,197]; ~ *тáмо најдé еднá мрáфкана дýпка; фатú, га раскопá мáлко онáја дýпка, пот нéа најдé еднá паратúрка; га отвóри, влезéла нéтри, тáмо најдé самовúлцки конáци. Си укачú гóри, најдé неизметéну, неисчúстину. Она фатú, помéти, изчúсти* [V,PM,132].

пýмка f, bot. 'израслинка на гранче од која ќе се развие цвет – пупка' [MS,-s,93].

помладјаи pf **1.**'стане помлад' ~ *момата му вели: "хубаве царју ми велиш, но ниа имаме един адет и требува адетот да гу сторими. Адетут на и, тос човек, што ми донеси тука, да палими една хурна, да гу кладеми нетре на хурната: аку помладјаи, от три дни сетне са винчавами"* [V,PM,212]; ~ *му рече: "ох синко, ти да поиш да стоиш тамо, те за ти кладат на хурната; јазе човек за стана и за дојда да влеза у хурната, тебе за тја извадја вунка, и ут трите дена сетне да дојдиш тамо да викниш: излазох и помладјах"* [V,PM,212]; **2. пумладе (са)*** 'се возобнови' – објаснувањето за значењето на односниов глагол го даваме во контекст (извлечен од етнографски материјал); сп. магија за преземање на млекото и маслото од туѓи добици, со цел да ги пренесе

на своите кои треба да се *пумладат* и да даваат повеќе млеко; жената што ја прави магијата на туѓата стока, кога излегува од шталата со пепел *прасејуве* и кажува: *"на мене млеко и масло, на тебе г..."*, т.е. **кај комшијата сè да се** *запусте*, а кај неа сè да се *пу-младе* (= да дава повеќе млеко) [ТГ,66] – се разбира дека ова е дел од народниот фолклор од минатото.

пуможе pf 1. 'кога некој даде помош (со работа или со подароци)' ~ *идну-дéн дéтто, тáму дéка бирéше дăрва, му-сă-јáви нúкуј-си фúл'. И гу-пýле шу-сă-мăче дéтто, па и му-пумóгăл фúл'ут. Па, му-рéкăл фúл'ут: "устáни да-си-жúвиме зájно у-плăнúна"* [ДК,149]; ~ *"иналéјка, му-вéле, си-зăбéсу нă-пáшкăта, си-сóбра трó рúби". – "Е, литурújте?" Му-вéле: "Нă-ину-пóп тáму, му-вéле, утúду му-пумóжи дă-му-пцáлăм, му-вéле, ми-дáди трó литурúј"* [ДК,118]; **2. верување** – човекот многу често се обраќа кон Бога да му помогне, сп.: — наутро откако ќе се измијат луѓето, ќе си ја симнат капата, ќе се свртат кон исток или кон иконата, ќе се прекрстат три пати и ќе ги изговорат овие зборови: *"Господи Боже! Свита Трујца, да ни пуможиш! Свита Нидел'о и Свита Бугуројцо, мајка Ристова, ни дадејте здраве и касмет и бирикет. На душмајне бастрет да фатиш, рăци да им са исушат, нози да им са фатат. И как е арно така да биде!"* [ТГ,18]; или: тој што кумот го држал гол в раце при крштевката, тој мора многу да внимава да не го навреди кумот, зашто ако кумот го *праклăне, "не можат ни три владици да му пуможат"* [ТГ,308]. Денеска младите ретко се молат на Бога, сепак кога ќе започнат некоја поголема работа често ќе кажат: *"Господи поможи!"* Или ќе се прекрстат и ќе кажат, ако имаат некој покрај **себе:** *"Ајарлија зафашќајне!"* [ТГ,18]; – поздравување: ако на пладне се сретнат двајца луѓе, помладиот го поздравува постариот со: *Пумож Бог!*, а овој му одговара: *Дај Бу добро!* [ТГ,315]; **в. помогне.**

пумóли (са)* pf 'кога ќе побара подршка, односно помош' ~ *тój му кáзува: "хúч' ниш'тăм ш'тó-гуди дрýгу да м'ă устájити да сă пукáцам гóр'ă ... и да сă пумóл'а на Гóспут'"* [MS,t,23]; ~ *к'élешăт отúшăл кăде-дéтто и му-речél: "Сегá јáс на-тéбка к'и-те-јáдам". Дéтто казáло: "Чéкај да-óдăм, да-се-помóл'ам на-Бóга да-ми-прóсти грéховете"* [ВС(Гр),295]; ~ *"Жéно, вéле, ќи-ти-кáжăм. Идну врéме нăинă-пăшúца, вéле, јáс му-бé измиќáр, сéтне сă-рéши ă-зăклá, му-зé вó флóринут". Кóа сáка д-ă-зăкóл'ăм му-сă-пумóли: "Ајде мисичúно, нéма нúкуј, бúди сфéдук тú!"*]ДК,140[; ~ *зéл-ја и на-сестрá-му и катовидéли тáм едúн конăк голéм, качúл на сестрá-му гóре и зéл óн кучúн'ата и отúшăл да-шéта. Катовидéл да-лéтат едúн бул'ýк чáфк'и, се-помолúл на-Бóга: "Гóсподи бóже, вúа да-ми-дáдеш óвце"* [ВС(Гр),294] – во контекстот се забележуваат неколку граматички посебности: предлогот **на** како придружник на директниот објект – **зéл-ја и на-сестрá-му... качúл на сестрá-му гóре,** второ: множинска форма кај именките од ж. род со наставката **-е** : – **вúа да-ми-дáдеш óвце,** трето: атрибутот поставен во постпозиција во однос на именката – **едúн конăк голéм,** четврто: употреба на сврзникот **да** во интенсионални, декларативни реченици: **видéл да-**

ле́тат еди́н бул'у́к (наместо: 'дека летаат').

пумоче pf 'измокри, испишка' ~ *кăци, кăци, баба! – баба прела две клупцијна,[да и клала на бочвата,[дошло јаре пукакало,[дошла коза – пумучала* [ТГ,118]

пумрăзна́нт adj 'тој што бил изложен на студенило, измрзнат' [MS-,s,93].

пумрăзнува* impf 'кога нешто е оставено незаштитено на ниска температура, т.е. кога измрзнува' ~ *и пра́и кули́ба за ч'уба́ниту да спа́т, да ни пумрăзнуват зима́та* [MS,t,67]; в. **помразни.**

пумухчи́а m 'тој што помага' ~ *ни́мче́ки нă-пумухчи́ј, туки пл'у́н-си нă-рăцто, а́к са́киш нă-вре́- ме дă-свăршиш рăбо́тта* [ПК,2(188)]; в. **помошник.**

пуна́ adv 'најмалку, околу' (покажува приближност) ~ *з'е́ пуна́ стути́на ко́зи и ерќе́ч'а и и́ш'тиш'и да му ги зака́рат на с'е́луто́му* [MS,t,17] – падежен остаток од заменската, односно членската морфема: **с'е́луто́му**; ~ *тапс'а́та пуна́ три́ уки́ м'а́су; пуна́ дв'ă ука́* [MS,s,93].

пунąта́мка adv 'понатаму' ~ *идно́ мą-га́ре кą-го-истира́ле ǫт-до́ма и-ситăргна́ло пǫ-пắтут дą-си па́ла касме́т. Пунąта́мка си-нăјде́л едно́ ко́ч и-му-ве́ле на-мăга́рто: "Де́ка, пǫбра́тиме, ќ-о́јш?" И-мăга́рето му-ве́ле: "Пǫ-кăсме́т?"* [ВМ-(Сар),314]; в. **по́нąта́м.**

пунаше (се) impf 'се однесува'; сп. пожелување: ~ *Госпуд да му даде касмет и здраве. Да е живо, да е здраво, и Госпуд да даде винчинија да прачеке, и он така да се пунаше!* (т.е. и тоа кога ќе порасне да биде кум) [ТГ,115]– гл. **се пунаше** на друго место го немаме констатирано.

пунде́лник m 'првиот ден во неделата' [ПД(Фур)]; и: **пунидјалн'ак:** ~ *и стануват, си хождат на јунакова кашта, пак седнуват, јадат, пијат, ахенг чинат, дур да усумни. На понидјалн'ак рано викат попот, му пеј водосвјатение, за да си чисти каштата* [V,PM,247]; ~ *уф пунидéлникут пусéстримте ц-сă ублéчăт уф нивéстини фустáјне, пубрáтимте ус шăми́јки (тул'бéјне) нą гла́·ăвта... мéчки сă-прáвăт* [ИГ,118]; постои верување дека и Господ започнал да работи *уд пуниделник* и затоа секоја поважна работа се започнува в понеделник, пр. *семе се ваќе уф пуниделник* (тогаш се сее), *куќа се зафашќе да праве уф пуниделник* итн. Некои понеделници имаат и одделни имиња: *Чисти пуниделник* (= првиот понеделник од *Велики пости*, кога куќата темелно се чисти), *Сирни пуниделник* (= првиот ден од *Бела* или *Сиропосна недел'а*), тој ден домаќинката не смее да претура по сандуците каде што стои облеката, бидејќи се плаши, според верувањето, дека глувци ќе ги изгризат алиштата [ТГ,7]; во Солунско Малецки запишал: **пунд'а́лник** [MS,s,93].

пуни́штин* adj 'сотрен, уништен' ~ *У-Кре́цăво-ј устáвно сáмо цăркăфта и две́ кăштички. Армутчи́ј-ј цéло бри́шино. Енéшево-ј цéло бри́шино, Гăрмáдна-ј цéло бри́шино, Гавăл'áнциеј цéло бри́шино. Уф–Ку́куш сă по́виче кулишáне, и ут Стру́мица има. Нă-Штéрјо и́ма, нă–Мăли́но и́ма, нă-Кăл'ни́кăфци и́ма, нă Ли́ка То́мчăва и́ма тéтин, нóг áрно гувóре пу-нáшо.* **Стăрусиде́лци не́ма у-Ку́куш, ни ади́н, ни зă-ле́к.** *Сáмо уф-Арсăво и́ма стăрусиде́лци. Ади́нус то́ги-ј пуни́штино, ут-ко́рин ej искáрно* [ПК,2(Крец-309-310)].

пуно́во adv 'кога нешто се повторува' ~ *а́јде, ръ́чел, са: нъ́съ́д д-о́дъ́ме, пръ́ де́до и пръ́-ба́ба, на́ пу-но́во сва́дба* [ПД(152)].

пуно́се pf 1. **'понесе'** ~ *"тебе ак та видат,[море врашко чедо,[ќи та прават, џанум,[парче пу парче,[залче пу залче,[мрава што пуносе"* [ТГ,102]; ~ *пол'е, пол'е широко, ф тебе бил'ки секакви,[мирисл'ави јубави,[пол'е, пол'е широко,[мома јоде за вода,[биќар јоде пу неја,[викна биќар продвикна:[Бре стој, момє, пучекај,[да ти стомни пуносам* [ТГ,-368]; **2.** 'кога нешто е усогласено, кога може да се поднесе' ~ *е́ј гу ја́динто, не́к ја́де, а́к му пуно́се мааде́то* [ПК2(178)].

пунуда (и: по́нуда) f **1.** 'нешто за јадење што се носи на болен' ~ *си земá пе́те пáри и изл'а́зи на пъ́тју, најдé калúнки да продáват, купú еднá калúнка да га прáти на мáјка му пóнуда... му вéли: "нá тáја калúнка, дá га закáраш нá мáјка ми пóнуда от мéника"* [V,PM,109] – во текстот среќаваме уште еден пример за употреба на сврзникот **да** во декларативно-интенсионални конструкции, место 'дека': **најдé калúнки да продáват** (в. во граматичкиот дел); ~ *разбулел се дете нежинено,[нити жинено, нити армасано,[пусакало нешто пунуда,[нешто пунуда, шúкер црни сливи* [ТГ,158] – во контекстот имаме школски пример за несоодветна конгруенција, т.е. за нерегуларности во категоријата род: **разбулел се дете нежинено** (за ова в. во граматичкиот дел); ~ *нема никој који да му носе,[који да му носе нешто пунуда,[се удбрала мома уд сред-село,[мома уд сред-село башта ми тирзијка* [ТГ,158]; ~ *цáрски сúн си разбол'á, сúчки пóнуда му нóсат, не јáди. Момáта вéли на бáбата: "мáјко, дá му чúнам и јáзе еднá пúта, нá цáрјув сúн да му закáраш пóнуда!"* [V,PM,134]; сп. – кога болеста ќе земе замав се јавува на роднините, и нивните жени доаѓаат да го *убидат* болниот, и по тој случај носат *пунуда* на болниот, како: *пугача, чорба русник, гутвено или пичено пиле, сирење, лубеница, калинка, партукал, лимон, миндале* и др. Посетителите го храбрат болниот и секогаш разговорот завршува со мислата: *"Ки даде Госпуд, ки уздравеје. Ка је Госпуд не је никој... Ако саке Госпуд не му е мъ́ка"* [ТГ, 228]; **2. 'покана'** – кога детето ќе почне да оди мајка му ќе замеси **пугача** и откако ќе ја испече, им испраќа на соседите по едно парче, зборувајќи: ~ *Јуван (или Ристо, или...) прауди и ви пуштуве пунуда да дојдите да гу видите* [ТГ,122].

пунуда рашадија f – првиот ден по свадбата (понеделник) околу пладне кај младоженците доаѓа мајката на невестата, заедно со неколку роднини, да ја *убидат* (посетат) младата невеста. Сите носат *пунуда рашадија* (= алва од нишесте, скроб). Откако ќе бидат почестени со истата алва, ќе поседат малце и си заминуваат (ТГ,187).

пунудица f в. **пунуда** ~ *кога мъ́же јуд урајне,[они на пустели. – Е бре мъ́жо, мили мъ́жо,[мошне се разбулех,[ми тикнало пунудица,[па кукошкица* [ТГ,39-40]; ~ *трú гудúни, мъ́ри Кáто, трú гудúни, áјди де,[трú гудúни, Кáто, бóлен лéжа,[тú нé дóјди, мъ́ри Кáто, тú нé дóјди, áјди де[тú нé дóјди, Кáто, дъ́-мъ́вúдиш[дъ́-дунéсиш, Кáто, пунýдица* [ДК,157].

пунта f 'некаков вид болест' ~ *еј, кога бех на 20 години дети, паднах болин демек от пунта* [MC-(B),76].

пунаѓу́бруве* impf 'става ѓубре (на нива) од време на време' ~ *и́ма пе-чéс гуди́ни а пунаѓу́брувам ни́вичката, тă а́рно ми-ро́жде* [ПК,2(92)].

пуо́ди pf 'оди за кратко време' ~ *на́лај си, и о́биди о́ти Профи́тин човéк уф Галилéа не испáги. Да пак ви́ки Исус а вика́, ém вéле: Ја́-сам ви́делот на сфéтут; кój и́ди пу мéн, нé ј кабúл да си пуо́ди уф темни́ца, туку ки си зéми ви́делот на живо́т ду вéка* [MV(K),262]; ~ *вéл'ат на нéгу Ученúцити: Дидáскале, сéга ти сакáле да ти фрăцкат су кáмини Јудéите, па тáму сáкаш да си о́диш? Гувóри Исус: Нé ј дванáдесет саáта дéнут? Кój пуудúл на дéнут, нé си супну́а, о́ти му сă глéда ви́делот, и áку пуо́ди нéкој пу но́ка, сă со́пка* [MV(K)286]; ~ *да тáмо шо си лáфиа и сă чу́даа, и о́н Исус ка си наближúј пуо́диши су ни́х. Па ви́и нé му пузнајáле на нéго* [MV(K),253] – во контекстот имаме проширена употреба кратката форма за индиректен објект **му** во служба прав предмет, наместо 'го': **нé му пузнајáле на нéго**, од друга страна во истата реченица директниот предмет е во придружба на предлогот **на**; ~ *пá пуудúле, пуд-édно дру́го дăрво сăднáле дă-сă-пучúнăт и л'ăгнá- ле тăкá дă-пуспúт, дă-пудрéмăт. Пăт дăлк. Нéко пúл'ăнце фатúл дă-чăрчóре* [ПД,153]; ~ *пуудúле мáлце, го-сретéле пéтăлут. И мувéле и тój: "Дéка, пóбратúми, ќеój те?" И-тúа пá му-вéл'ăт: "Покăсмéт". И-тó му-вéле пá: "Нé ќемă-зéвăте и мéне?"* [BM(Cap),314].

пу́п interj 'за подражавање на шумот што се создава кога нешто ќе падне (пр. на земја)' ~ *стáна, утвóри врáта и дjáкут пу́п! на зим'áта* [MS,t,68].

пупа f 1.'вид земичка, мало лепче' ~ *да мелиш колку две-три оки, да го замесиш една пупа, да да одиш на пăтут, дек ке замине Ристос, да му речиш: "Даскале! Ти са мол'ум, воа леп е ноф, да гу благословиш да е блак!"* [V,PM,294]; ~ *"Слу́шимур, рăчéл, тóлко мă-прăсилú, чúм сáкиш дă-ти-кáжум и ки-ти-кáжум, áма пăрво шо-ки-нăрéдум ки-нăпрáвиш. Вáри чинúца, мéси пу́пи, пустéли, суréди и нáпкум јáс ки-лéгнум, ќ-у́мрум"* [ПД,153]; ~ *си-прáвăхме тăквú пу́пи, ут-тéстто шó мéсăхме лéбо, дă-ј-зăлáжувме дéчката. Нéкуј пăт ги-прáвăхме ус-шикéрче...; ~ Сéтне жéнта дунцéла мóма и мăжот имáл и óн мóма. Двé мóми бúли тúа. И-сјáа жéнта ут-мăжут мóмта нé а-сáке, гă-нéјќе. Е, шо ќи-прáве: фáјќе и́-измéсуве адна бéла пу́па. И, тáа пу́па гă-тăркáл'уве.Тáа пу́па дéк ќ-оде, уф-нéкаа вудинúца* [ПК,2(Иц–285)]; **2.** fig.'ниска, дебела жена' ~ *Вáнѓа-ј кут пу́па, зăтăвáј тăкóф зăăр* [ПК,2(92)].

пупадија f 'жена на поп' ~ *горе доло, Катерино,[горе доло јуф попове,[попут нема пупадија,[теб ки те чине Катерино,[теб ки те чине пупадија,[ти да му месиш, Катерино* [ТГ,100]; ~ *éдну врéме си-живăјáле едúн пóп и éдна пупăдúа. Пу-нéкулку гудúни уф-нúјнит брáк пучнáла неслóакта. Пупăдúатă чéсто пăта сă-нăјдувáла ус-едúн нúјн кумúја* [ВГ-(Бог)275].

пупади́ка f, в. **пупадија** ~ *е-на́пкунтă, му-сă-уди́ло пу-ну́жда нă-тва́ де́тăнцуто, а-пă-та: пупăди́кăта, нă-по́по же́нă-му риче́л: "Лу́до, о́днес-о: тва́ де́те не́к сă-ръскапе"* [ПД,163] – во текстот има уште една илустрација за тоа дека категоријата род (во говорите што се предмет на нашиот интерес) не функционира редовно, сп.: **пупăди́кăта, нă-по́по же́нă-му риче́л** – субјектот во ж., а предикатот (л-формата) во м. род; за ова в. поопширно во граматичкиот дел ~ *е ут-тáмă, кóјсте – цéл дéн ин-свúре сус-то: свúро́ло – нă-мóжăт дă-нáсăт, глáдни сáмо скóкат. Кá ки-дójдăт, плéтиштта ги-изăдувáли пу-грăдúнте, тéрат шó дă-јáдат, нéма. И-пупăди́кăта му-ричéл нă-по́по: "По́пе, ричéл, óди ви́ди, то: Лу́то ут-кá флизé – а-пă-си-кăжáл óти Лу́до мо-ј-úмуто – кóјсте плéтиштта ги-јáат вéчăрта"* [ПД,162] – во илустративниот контекст прави впечаток проширената употреба на множинската наставка **-ишта: кóјсте плéтиштта ги-јáат.**

пупа́ја* f в. **пупадија** ~ *идну-по́п литурúсфа нă-дрýго сéло. И тó литурúјте и-нóсе, ... нă-пупáјăта му вéле: "Бýнда ти нóсăм пупáе"* [ДК,118]; ~ *и пупáјăта си-ă-исфăрли бýндăта у-óгнут. Кóа к-испýл'ăт – лисúцăта избигáнаа. – "Е, шó систóри, мăр пупája? Лисúцăта жúва бúла!"* [ДК143] – во последниот контекст номинативната форма е употребена со значење на вокатив: **мăр пупája?**

пупа́рин adj 1. 'полиен со врућа вода'; 2. fig. 'многу загрижен' ~ *уддé Питрýш кут пупáрин, му-ј уткрăдéли пáрте* [ПК,2(171)]; 3. изр.: **кут пупáрна вóшка** ~ *нóго нăдýјн тóо вáшјо зéт мăрú, кут пупáрна вóшка, лáф не кажýве* [ПК,2(172)].

пупа́руве impf в. **попáре** ~ *тúй чувéци шо-ми-ј дунцé нă-спúјне ни устăвúа сирмúа, сјáа сáке да сă-врúјме, дă-сă-пупáрувме, дă-с чúстиме уд вóшки* [ПК,2(194)]; сп. **сă нап'éкува** [MS,s,93].

пупика́ва (сă) impf 'се помочува' ~ *д'ăт'ąту ут стрáха сă пупикáва* [MS,t,11].

пупла́днина f 'времето меѓу ручек и вечера' [MS,s,84].

пуплитне́јн adj 'се кажува за човек со бледо, измачено лице' ~ *жăлтóсăн, блéт човéк* [ПД,115].

Пупо́во top. 'македонско село од северната страна на Езерото, Дојранско (за жал денеска во Грција), за време на Втората балканска војна низ него поминале колоните бегалци од Кукушко на патот кон Пиринска Македонија' ~ *Нúą ут-тáм сăбáлинто фăнáме Пупóво. Адно сéло Пупóво, а тăкá-ј, нис-стрéт нéго зăминáме. Тáм áдни гулéми брéстуве úма, тáа крáј. Já óште сă-глéет тáм уд-Дójрăн. Чéшма тáм, пá сă-плăднувáме. На длăгуто удéне трéбе дă-плăднýвиш. Плăднувáме тáм, кá сă-залăдú, вéчăр тăргнáме тýка на-кăде Билáхца-ј тăвá, Пурój дéка-ј* [ПК(Пос–290)].

пупра́ве pf 1. 'направи да профункционира нешто што било расипано' ~ *аңúјата гу-глéде нéго, нă-рăце гудăрже. И днéс тăкá – ýтре тăкá, днéс тăкá, утре тăкá и аңúјата пупráве-си áнут, пупráве си-стáи, купýве си-пăјтóн и дéтто сус-пăјтóну си-шéте из-грáдут* [ВК,282]; 2. 'дотера' ~ *тогá му-тéкнąло óти и-нą-тój, и-нą-д'áдо-му му-кąжáл: "А с гą-нąпрąвúх тáą рąбóтą, ác-сąм ýчąн дą-попрáвąм, и-зątвá ác гопопрąвúх твójо рąкопúс и гą-земáх*

ќе́рќатą" [ЛС(К),127]; **3.** – **(са)** 'се збогати' ~ *дава хи мулето, штјува на пазар', напазáр'ува, накупóва на децáта јад'áне пешúн'. Гладни... и им купува дрехи да са облекат. А пăк брата му бил поп. "Ех – каа – нашија брат зашто тăј се поправи, тóлко чорбаџúја стана, ниви кýпи, óлóве купи, сичко има – казва, от де толкова пари?"* [ВД(Кал),334]; **4.** 'се здебели' ~ *сą-пупрăвúла, нóго árна стąнáла* [ПК(Пл)]; ~ *минáло вр'ámи, ą-нą-фąрąóн му-се-сăн'и нąсăн, изл'áгąли кąј-Нúл, кąдé, и-кąј-рекáтą, сéдąм крáви. Ранити, дебéли, гóени, гóени, ámą пóсли нúф изл'áгąли слáби, ọдвáј óдąт, ги-изл'áли нą-гọ́нити, ą-пá úсти тąкá ọстáнąли, не-се-пọпрáвили* [ЛС(К),112]; **5.** fig. 'среди нешто' (во негативна смисла) ~ *е, вó дисетáрут кăршинáс сус-шмájзерут у-нáс нąвăртéн. Па, едúн, су-идná машúнцка пýшка, вójник врăс-нáс сéде. Он глéда, демéк, шó станýва су-диситáрут. "Зąшó ти шмájзерут гу-úмăш у-нă- рóдут, у-цивúлте?" "Тéп нé-т пúтąм зăшó, зăшó нé, јáс тéбе дọло ќи-тпупрáвăм!"*[БМ(В),193].

пупретка* f 'вид седенка' – група од девојки и млади жени зимно време, навечер одат дома кај некоја од девојките на **пупретка, тука** времето го исполнуваат со предење (оттаму и називот **пупретка**), но и со шеги и песни; истото го прават и во рана пролет, кога зимата сè уште се чувствува, но сепак сонцето грее топло, тие се собираат преку ден на некој *завит* (= заветрина – место што не го фаќа ветар) и тука работат по цел ден – низ шали, песни и приказни [ТГ,366]; ~ *нúй нéмăхме ни óфци, ни крáви, ни кójне. Ад дójме на-***пупрéтка**. *Нивéстта ка-ј млáда ќ-óде уф мájкă-ј нą* **пусéтка** [ИГ,119].

пупрéче pf 'оневозможи, спречи' ~ *бигáле шо бигáле и прéт-дą-афтáсăт грăнúцта ѓáвăлут сарąзбудúл. Ка-са-разбудúл пýле – жéна нéма. Са-пуштúл пу-зéмја дą-лóва, дą-пáла. Нéма. Пу-нéго дé-бре, дé-бре, пре-крáја и-фтáса и тáм ќи-ј-пупрéче* [БМ(В),196].

пуприкáже (си)* pf 'проговори, прозбори' ~ *дăнéска шéте, ýтре шéте, и сус-цáрскăта мóма серăзгувáрăт. Днéс се-рăзгувáрăт, ýтре се-рăзгувáрăт и флúзăт уфаднá грăдúна, дéка нéма нóго нарóт и сéднăт нă-аднá máса, сипуприкáжвăт зă-л'убóв. И се-арéсăт* [ВК,282] – уште еден случај што потврдува дека во југоисточните говори перфективниот презент е реалност: **флúзăт уф-аднá грăдúна, ... и сéднăт нă-аднá máса.**

пýпула f 'пердув' [MS,s,93]; сп. **п'éру, пирýш'ка.**

пупунéсин adj 'здрвен, вкочанет', "како **пупуниц**" [ПК(Ал)].

пýпуниц (и: **пýпиниц**) m, zool. 1. ~ *тój пúле, пée нă-прóлит, кул-Блáгувиц, óн ej шăрéн, бéло цăрвéнко, úма цуцýлче нă-глáфта. Пée: пу-пупу, кулку јárбица-ј, ák-тă-прăбúе сăбájлин нă-глáдин курéм, ќи-тсмăрде дúо* -- суеверие; **2.** bot. 'растение со црвени цветови, но не мирисат убаво' ~ *трéва ká-ј млáда гă-вúкат* **мáчиц**, *гă бérат за зéле. Ká-ќ пурáсне, пýште висóки рăчки, нă-вăро дáве пýпки, сă-răспýкат, цăфтат кут-афиóн. Нéкуј гă-вúкат* **бýлка,** *нúа* **пýпуниц** – случај на употреба на перфективен презент: *сă-răспýкат, цăфтат кут-афиóн*; **3.** fig. 'со негативен однос: се кажува за мал, низок човек' ~ *вúдј-оо алúс пýпуниц (пýпăнц) ká óде* [ПК,2(92)].

Пупуша top. 'могила, вештачки направена среде поле' (Серско), топонимискиот назив е изведен од апелативот **пупуш** 'папок' (според формата) [ЈИ,Ми..., 179].

пупăди́чe n, bot., Matricaria camomilla 'лековито полско цвеќе, камилица' (Пат), во Гевгелиско: **рăмóјн** [ПД(122)].

пуразгуворе* pf 'позборува' (малку) ~ *еден ден са субрале сите жита, малце да се пуразгуворат. И дудека са фал'аа сите заедно, и ... првно зафати чиница(та) – кара башак – да са фале, вил'аќи: "Мене сите ма палат. Ма јаде и крал' и сирумах... и кога са рожќат трабувум, и кога умират – па трабувум!"* [ТГ,342].

пураснан* adj 'оформен, израснат' – првата година кога е дојдена на младата невеста ѝ "гледаат низ прсти". "*Нека и е прустено! Уд чужда е куќа! Не е пураснана уф нас, па да знаје пу ќејфут да ни чине*" [ТГ,283].

пурáсне pf **1.** 'се однесува за жив организам којшто со текот на времето се оформува, станува поголем' ~ *Та: вéчăр óни пă ки-прăвúле пăржéшка, имáле рóдăно дéте, жéнцко. Тăмáм сă-чинáло пулýнуш дујдéле нăрéчниците и пучнáле дăкăжýват. Пăрвáта рăчéла: "Е, дéј жúва и здрáва, дă пурáсне гулéма..." Другáта: "Ká ки- пурáсне, то: щó-ј дójдăн нă-гóсте мăш дă-ј бúде"...* [ПД,151]; ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде!?![така ки се мăчат и путиркат,[зашто, Петре, јас устанах,[... деца који ки ни пурасне,[који на пăт ки ни јискаре?* [ТГ,264]; – кога новороденчето прв пат ќе го залула бабицата ќе го благослови со овие зборови: ~ *да биде здрав, да биде касмитлија, сус леко да пурасне, ерген (или мома) да са чине, татко и мајка да зарадуве, уф село да са лаге, биз него ништо да не биве, сите на него да са питат* (од него да бараат совети), *поп да биде, ќак да биде, учител да биде книга да знаје, сус сој соп да устареје, жена да дубије, деца да дубије, деца да изгледе, деца да ижене, гулема старос да дучеке!"* [ТГ,109]; ~ *нé слýшат дéцта, а нé знáат кáквá мăка се-ј јăдéло дудéк дă-ј пурáсниш, уд мрăфка (ди-ј нăпрáвиш чувéци)* [ПК,2(204)]; ~ *рáсте висóко нă гóре, ká ки пурáсне стáблуто дáве куту бóцки; гулéми лúста дáве уд дóлу* [ПД(123)]; – на крштевката кога го даруваат детето, кога оставаат по некоја пара покрај перницата ќе речат: ~ *Ајде, гулемо да пурасне, братче (или сестричка) да си купе;* ако детето молче ќе продолжат: *гледиш ли гу, укубетут ниједин! Се разберуве, па види ка молче за пари!*, ако пак плаче: *бре, бре, бре, ки се каже дека е! И оти бил јунак, па знајал да плаќе. Ох, ох! Грубутија нијадна! – Укубет и грубутија* – така викаат за да не го "урочат" [ТГ,116]; ~ *разглидáјти áрно пилúштити на нéбито, шо нúто сéјат, нúто жнúат, и Тáтко вáш уф-нéбито и рáни... Учéјтисте ут сфéтицте уф-урмáнут как пурáстат, нито сą мăчат* [MV(K),264]; **2.** 'кога ќе се зголеми нешто што не е живо, пр. имот' (примерите не се многу, но сепак ваквата употреба на гл. **пурáсне** е реалност) ~ *арџувиту повикјă пурăстеа, имајнту сă раздруби, борџувă фăтиа да јспливувăт* [ME(P),86]; ~ *дă-úма нóго уд-нáште бижáнци тáм. Ká уддéме уф-Сóфја, нéмше нăрóт нóго. А ká уддéе уд-нáште Макидóнци: "Сóфја, вúкат, сă-наплудú сéга, пурăснá Сóфја. Нăрóт сă-*

нäплудú, кäшти си-нäпрäвúа" [ПК,2-(Иц-284)]; 3. изр.: **му-пурäсна́ рäбо́тта** (= се однесува самоуверено, гордо) *~ дéцта му-изучúа, сä-фатúа нä рäбо́та и така́ рäбо́тта му пурäсна́* [ПК,2(178)].

пура́снуве impf 'станува поголем', *~ дéтто сä-цäну́ве гувäда́р уф-сéлто и ма́јката дä-па́сат гувéата. Е, то́о дéте пурáснуве ергéнин. Рäбутúли адна́ гудúна-две-три, вúке искáруват гувéта да-па́сат, глéде дéтто, адна́ змúа прäкäршäна, ла́зе* [ПК,2(215)]; *~ глéдäхме бу́ба... Чим пурáсне гулéма, га-нарéдат на-гулéми о́дäре и га ра́нат гулéми гра́нки. Одäре, крéвите им пра́ват, крéвите уд-ле́си и уд-дäрва, ле́си, тäрска. И-о́на рäбо́те ме́сц-и-пу́л, завúве о́на. Зä-ме́сц-и-пу́л пурáснуве о́на и завúве* [ПК,2(215)] – географскиот распоред на сврзникот **чим** 'штом' (се јавува во крајните југоисточни говори) нè упатува да заклучиме дека се работи за архаизам, а не за позајмица придојдена од север.

пура́сти pf, в. **пура́сне** 1. *~ на то́а вре́ми, дујдé Исус на Назаре́т, та́мо шо бéши пурастéл, ката́ как имáл о́н адéт, флизé идéн дéн уф су́бута на со́бар, и застана́ да прика́жува* [MV(K)291]; *~ и сäти шо слушáле кладéле уф сäрцито, ем вел'áле: А џиба шо ки испáдни вóа дéти ка ки пурáсти?* [MV(K),322]; *~ му-вéле во́лут: "Слу́ште вáка. Ја́с нä-мо́јто га́зда двáјсет гудúни му́ о́ра, му-рäбо́та: му-пурáсти и дéца и ину-дру́го. Ето сéга устáри, мä-пуштија у-äвлúäта, мä-то́кме дä-мä-зäко́ле – му-вéле; нéма пра́во"* [ВК(Рак),324]; *~ наричé Го́спот на вáа прика́зна: Испадна́ јарамúата да си сéи сéмито му. Да та́му шо сéиши, кój зäрно ут сéмито му падна́ на пäтут и си газá, и ут нéбито пилúштити гу издóа. Па дру́гуту падна́ уфстрéт уф трäнити, да ка́к си пурастóа трäните, гу удавúле* [MV(K),273].

пурастне* (и: **порастне**) pf, в. **пура́сне** 1. *~ и сама си калн'аши дниту и касметјут, вел'ајке каде Бога: "ах, Боже, милички Боже! Не да ми раждаши мајка ми един камин или едно дрјаво, туку ме роди човек, ме порастна, да си горја на жив живот!"* [V,PM,195].

пурасту́а* impf в. **пура́снуве** *~ и слизé су нúх, да дујдé на Назарéт, и му слу́шиши на нúх. Па ма́јка му а úмаши вóа ла́ф уф сäрцито. И Исус пурастýаши, и софúа му úдиши и да́р ут Го́спот и ут л'у́ди* [MV(K),308]; *~ и как са наближúле о́сомта дéна да са чúни сунéт на дéтито, и му кладóа úмито Исус, шо гу кладé Ангилут шо не бéши родéн о́шти. И дéтито пурастýаши, и ум си бéриши и суфúа* [MV(K),-307]; *~ шó ки вúде? Инä-мäла́тка сä-вäрте унäтре. Литáштем нé-сä удäвúа дéцäта. И-крéва. Кóга и-пу́ле – дéца. Тó си нимáл дéца, пу́стјут. Си-и-зéва, си-и-пурäсту́ва* [ДК,114].

пургóн m 'мерна единица за површина (на земја, во случајот на нива)' *~ ду-годúнтä дéду Го́спут пá тäргнáл пу-зéмјätä и пра́во нä-тá нúвтä при-ура́чут: "Дубру́тру, јунáче!... Ка́ ти-вäрве, сúнку, ура́јнту?" – "Ми-спóре дéду, нóгу ми-спóре: зä-дéн изуру́вам двé пургóни!"* [ВВ,310].

пурдава́ч m 'човек што работи в продавница, односно на тезга на пазар' [ПД(Фур)].

пуридија f 'болест што се шири и ги "поредува сите" ' – кога ќе застуди повеќе времето, децата често се разболуваат од настинка, споменатава болест се вика **салгăн;** ако во исто време се разболат повеќе деца се вели дека владее **пуридија.** Оваа болест ја лекуваат така што на парче платно ќе намажат лој од овца врз која ќе посолат истолчен ким и таквата крпа ќе ја стават на градите на детето [ТГ,22]; **поридијата** може да ги зафати и животните, пр. болеста **шап** се шири од еден на друг кај воловите како **поридија; волот опфатен од оваа болест не може да оди,** *са шчипчуве* [ТГ,381]. .

Пурój top. 'место во јужниот дел од Пиринска Македонија' ~ *Нѝа̨ утта́м сăба́линто фăна́ме Пупо́во. Адно се́ло Пупо́во, а тăка́-ј, ниcтре́т не́го зăмина́ме. Та́м а́дни гуле́ми бре́стуве и́ма, ... Плăднува́ме та́м, ка́ сă-залăдú, ве́чăр тăргна́ме ту́ка на-кӑ́де Била́хца-ј тăва́, Пуро́ј де́ка-ј* [ПК(Пос–290)]; ~ *У Пуро́ј па́-с нăјде́ме. Мо́с, тăкво́ нăпра́вин нă-ло́тки... Ръ̆збуле́л се а́дна же́на там, ду-на́с бли́зу. Ка́ пумна́ме Ште́мница на-го́ре, га-устăви́ли де́к ле́же, не́м ни́куј крӑј н'а̀, избига́ли* [ПК,2(Мор–219)] – во контекстот среќаваме уште една потврда дека категоријата род во овие говори не функционира, односно функционира само делумно: **ръ̆збуле́л се а́дна же́на там** (обратен случај од примерот *"тој рекла"* (< тои рекль), што го наведуваат повеќе истражувачи на долновардарските говори, секако со углед еден на друг, како потврда дека овде крајниот ер (во слаба позиција) се зачувал. Како што рековме, до односниов превид се дошло поради немање покомплетен увид во работите.

пурóк m 'се кажува за човек што многу се нервира и за мала работа се лути' [ПК,2(92)].

пурта́рин* m 'чувар' ~ *си ја з'е́ ко́ш'ница́та сăс смо́кфит'а̨, ути́ва на манасти́ру, вили́ да фл'а́ј н'е́тр'а̨ ут по́рта́та, пурта́рину гу ни устáв'а* [MS,t,45].

пуртре́т m 'фотографија, слика' ~ *и зăпо́чнувăт че́шма дă-се-пра́ве. Напра́ви-се че́шмата. Ка́жа нă-ма́јстурто дă-устáвăт една̀ кăма́ра. И мо́мта има́ла-си пуртре́т, о́ште ка́а е-би́ла мо́ма уф-ба́штината кӑ́шта – сӑ́што кутý ка́а е-би́ла. Ту́рăт-гу пуртре́тут фуф-кăма́рта* [ВК,283] – уште еден случај на перфективен презент: **ту́рăт-гу пуртре́тут.**

пуртука́л (-а́л') m, bot. Citrus aurantium 'јужно овошје со сочни и благи плодови' ~ *"на-ти т'е́с два̀та пуртука́л'а да ха пу́сниш' на жина́та-ти!"* [MS,t,86]; ~ *би́ш'и уч'е́л кутý у Атина, сă би́ш'и фа́тил у ида́ин ч'урбаџи́ја да пруда́ва пуртука́ла* [MS,t,26]; во Гевгелиско: **партукала** – понеделник по свадбата кај младите доаѓа кумот и тогаш го носи својот *сујиш* (поклон) тоа е обично некој голем, бакарен сад (тепсија) полн со различно овошје: *партукале, кустејне, јабулки, шиќер* и сл. Сето овошје, особено *партукалето* се налепени *сус варак* (= "позлатени" конци) и покриени со свилен *кăврак* (вид шамија) [ТГ,188]; и: **портокал** ~ *кату промина от пăнтјут, един продавал портокали. Тој портокалџиа беши едно момче лично* [V,PM,190].

пуртукала́ m (f) 'потсмешливо обраќање кон оној што продава портокали' ~ *д'е́ си с'а̨д'а́ха, сă гутф'а́ха, ч'а̨ за си л'е́гнат, му вили́ мума́та ...: "е бре́ пуртукала́, как б'ắш'и, да как ста́на!"* [MS,t,29];

в.: **портокалци**.

пуру́ча* pf 'се најаде' ~ *прăви́а ручо́к, сидна́а, пуручáа, му-ви́ка: áj, ричé, во́ по́рцшито зéви-го дă-му-но́сиш нă-то́ шо́ нáj ми́-j ми́ло, нáj ми́-j ми́ло. Гáзда́та му-ви́ка, зна́чи нă-же́нта-му дă-му-но́си* [В-Ев(Кор),304] – прави впечаток збороредот: партилулата за суперлатив **нај** е одделена од придавката на која се однесува со кратката зам. форма 'ми' и со формата од помошниот глагол 'е(j)': **нáj ми́-j ми́ло**; и: **поруча** ~ *удеки и аскерут дуjде. Царувут зет му веле на шура мо: "Ад да поручиме, да напкум кă са удриме!". Са наручаа. "Сидејте виа тука!", риче царувут зет* [V,P-M,296].

пурцула́н m 'специјална, оплеменета глина' ~ *пиjа́тка мо́ш дă би́де уд мета́л, мо́ж дă биде ут пурцула́н* [ПД(120)].

пурắмбину* adj 'материја на која има сошиено раб' ~ *пáрам рắмбови ут пурắмбинуту* [ПсС(З),66] – во контекстот се зачувани траги од некогашниот назализам: **рắмбови, пурắмбину**.

пурắмб'ува impf 'прави раб, порабува некоја материја' [MS,s,94].

пурắмнувајнă n 'споредба, барање разлики меѓу некои работи' ~ *ама идно пурắмнувајнă нă тиjă гудини су сигашните că пулjă оти тогăj jарắците нă погулемите мал-cắбиj биле поарни* [МЕ(Р),85],[МЕ(Р),175].

пурắнч'ин* adj 1.'објавен, нарачан' ~ *с'ắканд'ă има́ш'и дијадо́сану ('му има́ш'и пурắнч'ину') ... о́ти на кутрá скáла да по́jат, да ги ни устáв'ат да jáхнат на гими́jата* [MS,t,58]; 2. изр. **влắко́ пурắнчину ни jадé** (= треба да се чуваме од злото бидејќи доаѓа ненајавено, впрочем како што волкот "го напаѓа, го зема тоа што не го порачал" [ПсС(З),66].

пурắчка f 'нешто за кое некој има договорено да му биде донесено' ~ *Тýрчин ади́н прăпурдăва́л пýшки на куми́тто, că-вика́л Ѓáфура́га. Нуси́л адну́ч пýшки, му-ддéли шéjсе ли́ри. Сéтне Тýрчино фájќе, уф-тăквú сăндăци нăрéдăве мăстăгáрки и-но́се, и-прудáве нă-куми́тто, му-зи́ме пáрте. То́ги нé-jутвури́ли, от тájно că-рăбути́ло. И сéтне дăдéли пуно́во пурắчка... дă-фáтат, дă-гу-утéпат* [ПК,2(Крец–311)].

пуса́кник m 'младич во љубова врска со девојка, љубовник' [ПД,117];[П-Д,114]; сп. обичај: на празникот *Св. Тодур*, навечер, кога ќе падне мрак, немажените девојки три пати ќе прескокнат преку некој поток зборувајќи: ~ *"Кој ми е пусакник, и који ми удилен, нека дојде ваја вечар заjедно да пуминме праку воја мост"* [ТГ,45].

пуса́кница f 'девојка во љубова врска, љубовница' [ПД,117].

пусéде* pf 'остане некаде извесно време' ~ *оти он имаше нает пишин да ода на jдно руско село кăд иден му другар, там да пуседа тро и напкум кăда стреди на Бугурojчинут месиц да трăгна* [МЕ(Р),67]; и: **пусéде*** ~ *кá о-зăпăли́ą Кăли́нуво, ác тáм би́х. Уддéх Кăли́нуво нă-го́сте дă-пусéдум. Тугáj стăнá тáа чýдба. И нáште тéпăт и Тýрцте тéпăт. Адновре́ме Тýрцте по́сустрăши́а* [ВК(Мал),289]; во текстот имаме додаток за место без предлог: **уддéх Кăли́нуво нă-го́сте** (наместо 'во Калиново'); ~ *мајка им си насмеала и рекла: "Jазе сум сиромашка; мојте моми не и зеваш". Царут и зевал. Ка пусиделе малце време, најстина пăрвната и втората правиле, куту как рекле* [V,PM,267]; ~ *е бре, дивојче*

ју́баво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними [ТГ,100]; ~ *не́ е ма́лце, бра́т, три́јсӑт-гуди́ни да-не́-са-ви́јме. Ним-са-секи́рај, не́ма да-си-о́јш о́ште-ва́ нидел'а, у-нидел'а-ј про́чка, не́ка пуми́нат де́нуфте* (празниците), *ќи-пусе́дме кӑту-бра́т и се́сра, ќи-са-пужи́вме тро́шкичка, ним бе́ри гаљле́ за ма́мка* [БМ(Сар),203]; односно: **поседи** ~ *кату немаши пари, што да чини, отиде на еден ахтарин да поседи неколку дена* [V,PM,34].

пусе́ре* pf 'исфрли фекалии од дебелото црево' ~ *они л'у седна́ха, то́јнака на бра́та му ве́ли: "бра́те, ме́ни ми са́ пикаи! Ќи си по́пика от ту́ка"... Па́к от ма́ра ча́с се́тни са посера́ то́јнака отго́ри. Бизирѓа́ните фати́ха да ве́л'ат: "о-хо-хо́! ло́пова лопови́ца по дја́дова брадичка!"* [V,PM,126]; ~ *т'е́ ут стра́х н'е́тр'ә сӑ пусираха* [MS,t,69]; ~ *а хи́тра Пе́три ут стра́х напа́лни гаш'тит'ә (сӑ пусира́)* [MS,t,75].

пусе́стрима f 'другарка на невестата, таа учествува во свадбениот церемонијал' ~ *дал' си чула Като, разбрала,[твојут вујко, Като, свадба ќи праве,[свадба ќи праве, Като, син ќи си жене?[ќи те викат Като, за пусестрима,[ти да месиш, Като, бели пугачи,[бел' пугачи, Като, бели пуклојне* [ТГ,156]; ~ *на́пкумта ќи-зи́ме та́ткото ш̀о̀ да би́де ут ру́ӑбта, ќи блӑгушо́ве, ќи фӑрл'е уф-куфче́гут. Ми-ј да́ве га́јре, алал ми-ј чи́не. Ма́јкәта ќи фӑрле и о́на тәка́. Ами и́мше мо́мта пусе́стрими? Они ќи-ј нәди́пл'аа ру́ӑбте, ќи-ј нәпа́лнаа куфче́јзте и ќи-ј зӑкл'у́чат* [ИГ,116-117]; ~ *пусе́стримте пе́ат: во́ди бра́че, во́ди,[прет ку́м да а но́сиш,[кум ќа а дәру́ве ду́јна ем нәра́нsа* [ИГ,117]; ~ *ела ми ела, пусестримо![дej, гиди, ветка пусестримо,[да ми седниш ду меника,[ду меника ле ду кулено,[да распетлиш де ред пител'ки* [ТГ,95]; в. **посестримка**.

пусе́тка f 'гостување но на кратко време' ~ *ни́й не́мӑхме ни о́фци, ни кра́ви, ни ко́јне. Ад д-о́јме на-пупре́тка. Ниве́стта ка-ј мла́да ќ-о́де уф ма́јкӑ-ј нә пусе́тка* [ИГ,119].

пусиа f 'заседа' ~ *и как отидоха аф една гора, аф едно тјасно месту, Дели–Димо влезе аф пусиа и му вели: "скору...извади на мегдан парите ти, за да добиеш душата ти, ча ке да ти изјада, ча от Дели-Диму бегаш, а не знаиш, ча сос негу ходиш!"* [V,PM,67]; ~ *ве́чәртә, два-тро́ица били́ ловци́и, ко́лку били́, ви́кат: "Слу́шај, ка́ко мо́жи ни́а да-го-зе́мме дете́то, да-го-спа́сими, на́ли". И-по́мислили, ќе-ста́вими зас'а́да. Зас'а́да зна́иш шо ќи-се-ре́че: пуси́а* [ЛС(К),108].

пусидал'ка f 'девојка од соседно село дојдена да помага кај роднини кога има селска слава и *панаѓир*. Таа може да остане кај роднините уште ден-два и по празникот и затоа ѝ викаат **пусидал'ка'** [ТГ,223].

пусиделник m – игра на зборови, се римува со **пуниделник**; фактички сите имиња на деновите имаат парници што се изведени според желбите на мрзливите луѓе, сп.: **пуниделник – пусиделник, торник – удморник, среда – непреда, читврток – запрток, питок – на пазар, сӑбута – глава мијајне, нидел'а – уф црква удејне [ТГ,9]**.

пусине́е pf 'добие модра боја' ~ *е, то́-ј чи́р, о́н ќи-пусине́е, нӑ-вӑро ќи-пу́шите гно́ишта. Та́-ј си́нка, си́н-кӑвица, ќи-ј-до: а́јн буру́н, тӑквó гно́јче. Ка́к сӑ-ска́пе та́а гно́јчта и*

то: си́нкăви́цта пуле́ка, пуле́ка сă-зе́ме, сă-зăгу́бе [ПК,2(Грам–240)].

пусинувајне n – семејство (маж и жена) што немаат деца (*немат ут срце чедо*) можат да посинат некое дете, тоа се вика **пусинувајне**. Детето на тие што го усвоиле им вика *татко* и *мајка*, а они ги викаат *син* и *ќерка* [ТГ,276].

пуси́нук m 1. 'посвоено машко дете' [ПК,2(93)], односно: 'дете преземено од други родители' [ПК,-2(Грам–243)]; – посвоеното дете, ако е машко се вика *пусинук*, а ако е девојче – *пуќерка*. [ТГ,276]; **2.** '*пусинук* се вика и син од првиот брак на еден од сопружниците' [ПД(Фур)].

пусипин adj 'кога нешто ќе се покрие со пепел, со брашно или нешто слично' – пр. лебот кога се пече во подница е *пусипин* со врућа пепел, со жар [ТГ,300].

пуси́пува impf (в. **посипа**) 'покрива некој простор со нешто ситно, пр. со брашно' [MS,s,94]; сп. **наси́пува**.

пусирич' m 'погрден збор – посерко' (обично се кажува на дете) [MS,-s,94].

пуследук m '*кошулката* во која се наоѓа бебето пред да се роди' – се случува бебето да се роди *сус кушул'а*, во таков случај се верува дека таквото дете е *ајарлија* и *касметлија*. За таквата кошулка *(пуследукут)* се верува дека има чудотворна сила, па дури тој што ја има кај себе не може ниту куршум да го *фати* (погоди) [ТГ,106].

пусле́дăн* (и: **сăдăн**) adj 'нешто што е сосема на крај' [ПД(Фур)]; ~ *пусле́днуто бра́т ка́ту шо-гу срел'а́л: уд-ко́лку виси́на да па́дне чуве́к ја́с ќи-гу-причека́м уд диле́ко, шо да-неса-уби́е"* [БМ(В),195]; ~ *Та била́ ло́ша же́на и му-рекла́: "Не́ка да-умре́ш, ăма-и́скам да-ми-ка́жеш". И чул'а́ќа са-приго́твил за-умира́чќа. Ка́зăл-хи да-утре́би жи́ту да-уме́си хл'а́п и да-сва́ри фăсу́л зă-пре́ќада. Си́чку било́ гуто́у и то́ј утиши́л за-пусле́дăн пăт да-си-види ка́штăта* [ВД(ГБ),331]; ~ – *"Е, сега́, зă-тфо́јто а́тăр ќи-ти г-уздра́вăм. Ќ-о́јш ќи-му ка́јш нă-си́н-ти то́а: "Оти ми пуса́ка но́гу па́ри, му-ве́ле, мă-нăл'у́ти". Ќи му-ка́јш та́ка. Ќ-ă-ви́кне ниве́стăта, му-ве́ле, ду-не́го. "Елăј ми́ла! Елăј зла́тна! Нă-пусле́ден пăт". Д-ă-фа́те зă-ра́ка* [ДК,123] – во контекстот имаме "изместена" употреба на предлогот **на: нă-пусле́ден пăт** (м. 'зă пуследен пăт'); сепак неколку реда подолу среќаваме: *зă-пусле́ден пăт.*

пуслу́шува impf 'прифаќа нечии сугестии' ~ *"ќ-о́јш, ра́чел, ки-ви́кăме та́м нă-упшина́та, ки-чу́кăт бăрăба́но: ма́шко де́те сă-прудáве нă-то́лко гуди́ни, са́мо зă-то́лко пăри́. Та: це́на, ни дина́р здо́лу, ни дина́р го́ре". – "До́бро", ра́чел. Гу-пуслу́шува та́ткуто нă-си́но* [ПД,144]; ~ *"А мо́ри ба́бо, ве́ле, не́ли-ј срăмо́та и гра́о́та уд-чува́ќите тăко́ф дă-мă-гле́дăт. Оди, му-ве́ле, мă-зăко́пи та́м уф-буни́шчăто, буни́шче ви́кăме ни: ґу́брăто де́ка о-фа́ркăт, са́мо гла́вăта дă-ми-сă-гле́де". И та: же́на о-пуслу́шува, о́де гу-зăко́пува* [ПД,144]; в: **послу́шјова**.

пусме́е (сă) pf **1.**'се насмеа за кратко време'; **2.** изр.: **пусмија́л-сă ăрбу́л нă-штăрбу́л** (= кога нечија неуспешност се користи за прикривање на сопствените слабости) [ПК,2(190)].

пусмртче n 'дете родено по смртта на татково' [ТГ,130]; пр. за суеверно лекување: – ако некој има отечени жлезди се "лекува" така што дете *пусмртче* три саботи по ред, пред да допре до огин, ќе плукне по жлездите – ; нешто поприроден е

вториот начин на лекување: на местото каде што има отечени жлезди се става крпа со варен ориз од што кожата се дупнува и жлездите истекуваат [ТГ,243].

пуснант* adj 'оставен да виси, пуштен' ~ *ти да гледаш хубае: гол'амата* (пишува: 'кол'амата' – очигледен превид, уредникот на Зборникот ставил sic!) *кога ки изл'ази, за има двете рӑнки на главата и кладени, стрјадната за има рӑнцјате и на појас, јазе сам нај-малка, рӑнцјате ми ки ги имам пуснанти надолу, мени да земиш!"* [V,PM,279] – во текстот ја среќаваме конструкцијата: **има (нема) + гл. придавка,** и тоа во првичната фаза кога придавката се сложува со предметот на кој се однесува: **рӑнцјате ки ги имам пуснанти.**

пусни* pf **1.** 'испрати' ~ *веки не можа да тарпи боликата на детето му, пусна жената му на владиката да гу викни* [V,PM,40]; ~ *пу́сна пашата л'у́ди да те́рат, кој гу утепа́* [V,PM,27]; ~ *" си жа́л'ą, ма́јкǫ, ри́зико́,[ри́зико́, ма́јкǫ, на́реко́![нефе́лно́ мо́мче сӑм зе́лą,[нефе́лно, мла́дǫ ѓеди́че![" – "Пу́сни гǫ, Ста́но,[пу́сни гǫ в го́рą зеле́нą,[бе́лки гǫ вӑ́лци изе́дąт"* [ПсС(З),73]; **2.** 'даде' ~ *ко́н'у гу ви́каха "Вуке́фалус"; му гу пу́сна бакш'и́ш'* [MS,t,59]; **3.** 'отргне, извлече животно од запрега' ~ *достигнаха ду ламината земја при ливадите, пуснаха таму мулитата да попасат* [V,PM,44]; ~ *за умрӑ́кни, за за́пра о́луве́ту и за ха пу́сна да пуч'и́нат* [MS,t,65] **4.** 'ослободи' ~ *ни́а не́ ти чи́ними ни́шту на те́бика, л'у ки пра́тими хабе́р на та́тко ти, да ни пра́ти па́ри и да ти пу́сними те́бика* [V,PM,26]; ~ *тогај хекимџиата му вели на џарју́т: "похарно е, џарју, да извадими от зиндано три харамџе, пешин да мо везмими по еди́н филџан кра́в с твој нештер, та да ги пустнеми от зиндан'у, да сетне да земим о-твојата рӑка кра́в"* [V,PM,168]; ~ *"а́ за т'ą пу́сна сига́, ама́ гл'е́ј, да му ни фт'е́саш' на та́тку-ти, да т'ą пукалн'е́ пак да ста́ниш' магар'ą!"* [MS,t,55]; **5.** 'остави нешто да виси, односно да падне' ~ *видох сос учите ми, ча една гарга, кату л'аташи, гу имаши карагрошут на устата и гу пусна* [V,PM,40]; **6.** 'кога со притисок ќе се ослободи течност од нешто' ~ *Пе́три изва́ди идно́ ще́ ут џ'ибо́т, гу ст'е́гна ще́ту сӑс ка́минут набу́н и пу́сна о́да* [MSt,75]; ~ *за дад'е́ мло́гу гро́зди ... за гу змачками у па́тусу и така́ за пу́сними ма́с* [MS,t,4]; **7.** 'израсне растение, односно дел од растение' ~ *рӑшта́ си пусна́ сӑнко́* (зн.'пушти стебленце') [ПсС(З),67]; в. **пу́шти.**

пусо́ле pf 'со ситни работи, пр. со зрнца, покрие нешто во тенок слој' ~ *ричел: "Ки-зе́миш, ки-фа́тиш еди́н ѓа́вул, ко:-изго́риш, уд-не́гувӑта не́пӑл ко:-пусте́лиш мо́сто и ни́кој не-мо́же дӑ-гу-рӑсту́ре ве́че". – "Ми, ричел, ас шо́ ки-фа́штум ѓа́вуле, ти́ гуто́ф-си, фа́тӑн". Зе́ме, гу зӑпа́ле не́го, гу-изго́ре. Гӑ-пусо́ле не́пӑлта и-гуто́во, мо́сто не-гу-ру́ше ве́че ни́кој* [ПД,166] – во последните реченици имаме неколку примери со употреба на перфективен презент: **Зе́ме, гу зӑпа́ле не́го, гу-изго́ре. Гӑ-пусо́ле не́пӑлта.**

пу́ста adj (m и f) **1.**'нешто напуштено', пр. **пу́ста ка́шта** (= куќа во која никој не живее) [MS,s,94]; и: **пӑст*** ~ *"Ки ти кажум едно нешто, ама*

ки ми (погрешно пишува: 'ки ти') *слушиш?" – "Ки ти слушам. Татко ми ми велише: "стар чувек што ки ти рече, да го слушиш!" – "Зад тоа, зад тоа рид има едно пăсто село; в таа, в таа кука има чти-ри кукошки, едно петле"* [V,PM 273]; ~ *Лăзăрца-j* (рид во непосредна близина на градот Кукуш) *тăквó мéсто кăту Свúти Илúи, áма нă-стрéт пóл'то-j. Нéкоо врéме, нă-стрéдн'о дéн нă-Вилúгдин сă-тăр-чáли тáм, сă-нусувáли úкуни. Бúло кути пăнăгúр, гу-прăвúли кути пăнă-гúр. Нусúли úкуни, тăрчáли – кój сă-кáче гóре. И сéга пу́сто мéсто* [ПК,2(Крец–310)]; **2.** 'сиромав, кутар' ~ *шó ки вúде? Инă-măлáтка сă-вăрте унăтре. Литáштем нé-сă удă-вúа дéцăта. И-крéва. Кóга и-пу́ле – дéца. Тó си-нимáл дéца, пу́стjут. Си-и-зéва, си-и-пурăстýва* [ДК,114]; ~ *пу́ста Рájна тăкá сj-умрé, астрéтна за сè* [ПК,2(93)]; **3.** 'проклет, клет' ~ *уф-Нимáнци тáм г-утипáли Тýрцте нă-Милáн, нă-Гóце Дéлчув брáт-му... нéли кумúти, прăшéтуват тáм вéчăр, вéчăр шéтат, дéне шéтат, áма дă-нă-мóж дă-j-вúдат бéjсте. Кá удделл, кá чинвáл, нéкуj Тýрчин излéгăл. Он пă пу́зăт-кáмино сă-крijáл, Милáн. Тó пу́сти Тýрчино, кá фăрлúл прáво г-удрúл уф-глáвата* [ПК,2(Пл–256)]; ~ *пу́сто дă-мó-j úмто, шо мо дунцé тóо стрáм;* ~ *пу́ст дé-j такóф живóт* [ПК,2(93)]; ~ *тоj тога увăрувал, разл'утил сă и рăкал на ăдăн си ратај, да jахнă и нăjă, и закланото дăтă на ăдăн кон, да ги заноси на ăднă далăчнă и пустă планинă* [V,PM,291]; ~ *"бráте, фăр-ли, рéкла сéстрата брúчут, да сă чúне óстри кáмăjне, дa нă мóж дa нă стúгне. Они пá бéгат. Кóа дa вúдат, – пá зад нúх úде. Они "лáм-ja" не вúкат – тýку "сéстра ми úде" – сéстра пу́ста* [ИГ,109]; ~ *"Шо дă-нă-плáчум, сăте óфци, му-вéле, ми-избигája". Му-вéле: "Jác кúти-и-субéрам, му вéле, áма тú нáj-árнуто jágне нă-мéне кúм-гу-дáш". – "Мóре тфójо нéка бúде, му-вéле, сáмо, вéле, збéри-и ини пу́сти!"* [ДК,-117]; ~ *ájде óде пóпо, ón до-пáсе. Пасéл, пасéл, о-дунéсуве дóма, пá грăц, грăц, вăгл'ане грúзе. "Такá-л' бé пу́сто, дáj тă-удérум жúво". Нé о-заклáл, гу-дрáл жúво* [ПК,2(Мор–233)]; **4.** 'запустен' (нешто што нема вредност) ~ *царjут от măра дни сетне са беши разбол'ал от тешка болка и са фати от вăрла чума; кату гу изчука, падна четиридесjат дни болин и после умрjа. Пуста останала царчината му, и тогај му ja земаха столнината други царови* [V,PM,195]; ~ *úдести тáмо нá пăрвиj гимицúа, му вéли: "тéбе, господúне, ки ти пóзна за тáтку; ти са мóл'а да ми зéмиш, да ми отнéсиш на нéкој далéчно мéсто, да си цjáнем нá нéкој човéк". И гимицúата гу земá и гу закарá на еднá пуста зéмja* [V,PM,108].

пустав m 'големо камено корито поставено пред чешма или до бунар од кадешто вода пијат добиците' [ТГ,429].

пуста́ве* pf 'намести, стави нешто некаде' ~ *дуjдé аднó нăрицéне Гăрцте сă-прăмéстат. Примúре биделo, прăмúре. Фрăницýjсто, Англичáнто – мúр, Гăрцте дă-с-jóт дóма, дă-сă-вăрнат пá нă-нújнто мéсто. И-бúă пустăвúли кăзájнто да-сă-вárат. Мрăфките, кá сă-тăкá пулвúн кúло, телéшки, сéтне зáвăрни, нăпăрчат кăзáно, нă-кójно, ájде* [ПК,2(223)].

пуставен* adj 'обложен', сп. обичај поврзан со свадбата: – во неделата пред свадбениот церемонијал младоженецот на невестата ја дарува со: *џубе свитини* (од чоја), *пуставено сус лисичини* (кожа од лисица или од нешто друго) [ТГ,174]; – облеката на младата невеста во работен ден е иста како што носат девојките, но во празничен ден, особено зиме, битно се разликува, тогаш таа носи *џубе пуставено су кожа* и *елйнин фустан* [ТГ,268].

пустагóса (сă) pf 'се замисли' ~ *цáр'у сă пустагóса, ш'тó-j тас рáбута и му кáзува т'á, как бúш'и д'ăт'ą, пуртукáла прудáваш'и, такá гу стóри на тóс р'éнт гу стóри з'éнт'* [M-S,t,30].

пустагóсува (сă) impf, в. **пустагóса (сă)** [MS,s,94].

пусталúа adj 'пуст, празен, запуснат' ~ *на тóа врéми, видé Исус нóгу л'ýди, и прижал'á на нúх, и му лекувá на бóлнити лýди. Ка замрąкнá вúки, му дујдéле Ученúците нéгови да му вéлеа: Мéстото устанá вúки пусталúа* [MV(K)-,266]; ~ *ричé Гóспот: Нúкој не си утúде гóри на нéбито, тукý сáл тóа шо ислéгąл ут нéбито, Човéшноу Сúн, тó шо и на нéбито. И М... ка си нависнú змúјата на пусталúа мéсто, такá ки си вúсни и Човéшноу Сúн* [MV(K),292]; ~ *Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пăту-ти при тéбе. Глáс вел'ála уф пусталúа: Исправéјти пăтут Господúноф, рáмно чинéјте пăтúчкити нéгува* [MV(K)-,307]; и: **пустили(ј)а** ~ *коа се наогјаше стридурекут на сăта дујна – тука, на во сеа туку речи пустилија место* [ME(P)69]; ~ *стăнýва дă-си-óде. Оде нóгу пăт. Гуфăтúло нúку дóш, нúку гăрмитúни у-нúку пустилúа мéсто – нéма дéка дă сă-склóне* [ДК,127]; односно: **пуштинúа** ~ *ку знá, кăквá курúа е пуштинúа. Нóго нăрóд флизé в Гăрџија* [ИГ,122].

пустакúа f **1.** 'овчја кожа' ~ *кóжа уд-óфца штáвна, ká-j студéно сисéдии на-н'áа; нă-пустăкúј сéдат Тýрцте уф-џăмúита ká сă-клáнат;* **2.** fig. 'се кажува за некој што е тепан-претепан' ~ *ки-т нăпрáвум пустăкúа* [ПК,2(93)]; ~ *снóшти адно ергéнче ká о-фąтúа двą-трýјцą о-нăпрăвúа пустакúа. Нóго гу типáа* [ПК,2(187)].

пусте́л'а f 1. 'направа врз која човекот легнува да спие, т.е. дебела и мека постилка врз која човекот одмара' ~ *ej, болин леже грејин Ил'о,[на мека пустел'а...[ej, дружијна гу чекат, Ил'о,[на Солун да јоде,[ох, на Солун да јоде, Ип'о,[жито да туваре* [ТГ,38]; ~ *кога мăже на јурајне,[они на мијани,[кога мăже јуд урајне,[они на пустели* [ТГ,39-40]; ~ *Зашо такá вáшо Дидáскало сéди су имрукчúи и су грéшни л'ýди да јáди су них зáјно? Исус ка слушá му рекąл на нúх: Нéмат касавéт здрáвјити л'ýди ут икимџúата, тукý бóлнити шо лéжат уф пустéлјата* [MV(K),300]; ~ *Кăрáјанăвта кýка бúше тăквá: кă ки флéјши уф кýкта, нă дéсно úма удájка (зą гóсте), нąпráво трéмче, нă лéво килáрче. Килáрчто зą синдýцте, пустéл'та нăридéна тáм* [ИГ,119] – контекстот упатува дека под поимот **пустел'а** се подразбираат не само работите врз кои се леже, туку и она со што човек се покрива; и: **постел'а** ~ *"не ми потăнаа ниту корáбите, ниту пáри ми лúпсуват, но снóшти, кату си лигнахми на пóстел'а, от нéколку чáс лóшо сóн засонúх"*

[V,PM,30]; ~ *купи́л: по́стел'а, перници и дру́ги рабо́ти, што му требу́ваха* [V,PM,19]; ~ *тогас негов лала стори тертип, аскерот опрегна и кучиата сос четри кон'а бӑрзи. Постелаха нетри у кучиата сѐ златни постел'а, фати цӑрјут, са прости сос цӑрицата и вјахна на кучиата* [V,PM,210]; ~ *што н'а́шту му аре́саши за кӑштата, и купи́л: по́стел'а, перници и дру́ги рабо́ти* [V,PM,19]; кај Малецки: **по́стил'а** и **по́стилка** [MS,s,87]; **2.** изр.: **нӑпусте́л'а-j** (= тешко е болен) ~ *до́м до:-ви́м Ко́л'о, ви́кат нӑ-пусте́л'а би́л, не́ зна́јш што́ би́ве, л'у́де сме* [ПК,2(185)]; со блиско значење: **на пустел'а лежи** (= боледува) ~ *ej Југнин, Југнин, добӑр јунак [три гудини болин на пустел'а лежиш* [ME(P),101].

пусте́ле* pf **1.** 'приготви постела за спиење' ~ *ути́ди го́р'ạ ж'ината, му пустила́ иди́н јатак за да си л'е́гни* [MS,t,37]; ~ *ути́духа нӑтр'ạ ... си пустил'а́ха да пуч'и́нат* [MS,t,84]; ~ *а́ј са́а ќи-пусте́ле пӑдӑ-си-ле́гнат, дӑ-спи́ạт. Нӑ-де́тто и нӑ де́ут. Ка́ си-лигна́ле де́уто ре́кӑл; "Де́те, ас што́-ќ рӑбо́тум и ти то́о". "Арно, ре́кӑл, де́до". Де́ут нӑпре́де ут-тӑа кра́ј нӑ-су́до, нӑ-тӑа кра́ј сӑ-вӑрга́ле, де́тто пу-не́го сӑ-вӑрга́ле* [ПК,2-(Крец–299)]; **2.** 'ја подреди собата со постилки' ~ *ка си лафиле, напкум најгулемата мома рекла: "Мале! Да ма земе царут на син мо жена, ки му пустел'ум и ублечум арно удаите". Втората рекла: "Мен, да ми земе царут на синмо, арно ки гу причекувум, ки гу дучекувум"* [V,PM,267]; ~ *"Слу́шимур, рӑче́л, то́лко мӑ-прӑсили́, чи́м са́киш дӑ ти-ка́жум и ки-ти-ка́жум, а́ма пӑрво шо-ки-нӑре́дум ки-нӑпра́виш. Ва́ри чини́ца, ме́си пу́пи, пусте́ли, суре́ди и на́пкум ја́с киле́гнум, ќ-у́мрум"* [ПД,153]; ~ *"ни́е да-с-гу-де́лне да-н-са-ска́рне. И така́ ки-н-гу-де́лиш ти́". "Арну", ре́кӑл кади́јта. Фати́л а-пусла́л уда́јта сукили́ме* [БМ(Зб),197]; **3.** 'размести нешто во тенок слој (пр. врз земја)' ~ *ка ќо: пусте́л'ӑт жи́тто то: сӑ ви́ке вра́х* [ПД,122]; ~ *как са вари́ хубаво чуменот, го турих на вреки и го послах на земен. И така легнах вӑрз него* [MC(B),76]; ~ *ричел: "Киземиш, ки-фа́тиш еди́н ќа́вул, ќо: изго́риш, уд-не́гувӑта пе́пӑл ќо: пусте́лиш мо́сто и ни́кој не-мо́же дӑ-гу-рӑсту́ре ве́че"* [ПД,166]; в. **постила**.

пусте́ни* n 'кога не се користат во исхраната маснотии – пост' ~ *во́а Евангелие са пе́и и за сӑти мӑртвити, за ду́ши, за сӑта гуди́на, за Бужи́ќ, за пусте́нито за ме́со, и за си́рната суботá, и за Ту́дориц, и за Вели́кин Мӑртфин* [MV(K)331].

пу́сти* impf 'уништува' ~ *а пӑ-та́ткуми пре́д две́ де́на ути́де а́кција, бе́ше риба́р о́н, а́кција и дру́зи, дӑ-и-кре́вӑт ше́ива що-и́мӑше та́му, дӑ-не́-и-пу́стӑт во́ата* [ВЕв,297].

пустина* f в. **пустилиа** ~ *и ни́кој ни са́ е пока́чил на небе́то, сада́ нова́ шту сле́зе от небе́то, человеи́штија си́н, де́то е на небе́то та кату́ Мојсе́а как поди́гна земе́та на пу́стина́та така́ тр'абова да са поди́гне и ч'уле́штија си́н* [ВД(Тр),-327].

пустраде pf 'доживее несреќа' – во илустрација на заглавниот збор ќе го претставиме искажувањето на ***Гоце Петров*** (чии родители се од с. Крцово) за уништувањето на

Кукуш и за страдањата низ кои минале Македонците од споменатава регија за време на Втората балканска војна 1913 г. ~ *Вујна́та пучна́ла уд-Амба́р-Ќо́ј, уд-Девé Кара́н. У-та́м то́пут фъти́л дъ́-бу́е нъ́-къ́т-Ку́кушко. И ту́а чувéци устъна́ли зъ́д-вујни́цте гъ́рчки и сј-устъна́ли, нима́ли-съ́ ка́-дъ́-бе́гат. Нъ́-Питро́вдин, нъ́-дéно, сме бе́гни. И ка́-ј зъ́фа́јкат нъ́-на́ште, уфжéтва, го́ли, го́ли бига́ли. Огинут пучна́л ут-Стре́зуво, пре́ма Амба́р Ќо́ј ка́ съ́-дигну́ват, зи́мът на-ва́ки, пу-стра́нта, пу-Га́лик. Едни зима́ли пу-Ро́шлуфскъ́та Ре́ка, едни́ пу Га́лик и са-јспъ́дна́ли нъ́-Гавъ́л'а́нци. Уд-Гавъ́л'а́нци ка́ зъ́пирда́шъ́ват нъ́-къ́д-Къ́расуле, то́пъ́фто. И ка́ зима́ли пу-во́зут, пу-Ре́кта, пузъ́д Била́хца и дујдéли, съ́-лижа́ли та́а вéчър нъ́-Го́р Тудъ́ра́к. Уд-Го́рън Тудъ́ра́к ка́ му-тъ́ргну́ват, излéват нъ́-Лива́дъ́во. Уд-Лива́дъ́во излéват нъ́ Стру́ма, нъ́ мо́стут. Мо́стут не́ пъ́дна́л нъ́-Стру́ма, мо́стут пъ́дна́л нъ́ Крéсна. Нъ́пръ́ви́ли дру́к мо́с дъ́-пуми́нат. Та́ма-ј уда́въ́на Чъ́пъ́ра́зъ́фта фъ́мил'а, цéлта. А-бе, ја́-ги Чъ́пра́сци уф-Стру́мица ги-и́ма уста́нно не́куј. Ка́ с-јо:-стисна́ла же́нта дéтто, тъ́ка́ га-нъ́јдéли до́лу ча́к къ́да бајните, Мъ́рък6́стинцките бајни. Та́м гъ́-нъ́јдéли, дéтто стисни́нко и тъ́ка́ у́мринки. Ко́лта му-съ́-убъ́рна́ла уф-ре́кта. Мо́стут пъ́дна́л и тъ́ка́ уф-ре́кта съ́-ј-здъ́ви́ла та́-фъ́ми́л'а. И дéн дъ́не́ска му-сто́о къ́шшта уф-Ку́куш. Ас-би́х уф-та́а къ́шта, ути́дах. Ка́ ќ-о́јш Миле́т Ба́хчта уд-дéсна стра́на, пут-пъ́тот-ј ни́јнта къ́шшичка, сто́о кут-дика́нче. Та́ма-ј Чъ́пра́зуфта къ́шта. И ут-Шо́пъ́вци адна фъ́ми́л'а- **пустръ́да́ла-**ј тугáј, съ́-ј-здъ́ви́ли на Стру́ма, а́ма то́-ј ча́к нъ́ Крéсна. Стру́ма о́ни гъ́-мина́ли ус-кула́ј. То́о нъ́ро́т о́де пръ́д-вујна́та, кој дéк нъ́јдéл. Е-е ко́лк и́ма пу-пъ́то зъ́ко́пино. Ќ-у́мре, ќо:-зъ́ко́пат, ќ-у́мре, ќо:-зъ́ко́пат. Устъ́ва́ли пу-пъ́то и дéчка. Дéчка и́ма устáвно. Ко́лк и́ма е-ее, но́ќино пу-пъ́то: за́виј-го, о́став-го, за́виј-го, о́став-го. И тъ́ка́ на́пкум и-бра́ла вујна́та дъ́ не́куј ча́к уф-Аликса́ндрува бо́лница и-нъ́јдéл у-Со́фја. А не́куј кој умре́л, та́м съ́-ј-зъ́купа́ли. Та́м г-устъ́ви́ли, пу-пъ́тиштта. Но́го-ј те́шко би́ло тъ́ва́ та́м. Но́го мъ́ка-ј би́ло бе́гинто на́шо, о́ти го́ли, го́ли сме бига́ли. Ни́а ади́н къ́ритъ́ни́к и́мме сјáа уф Со́фја живéе, о́н усадна́ то́рба и адно́ дéте и адна́ мо́мичка тъ́ка́-ј кини́син, го́л, ка́ жна́л тъ́ка́ бига́л. До́ма си́чко устáвино, уф-Ку́кушко, на́што до́л. А па-една́ на́ша ба́ба, систръ́ни́ка, о́на гъ́-ддéли дъ́ди́ка нъ́-не́куј до́ктур уф-Ку́куш. Она устъ́на́ла, си-пръ́бра́ла па́рте, сјáа и́ма фа́брика зъ́-пъ́пуци уф-Ати́на. Е-е о́на збра́ла па́рте, от-тугáј си́чко устъ́на́ло. И ка́ ръ́спра́ве о́на, ка дујдéли нъ́-вéчърта, тъ́ва́ би́ло гро́зно. Ни́с-сéлто гувéда ри́кат, не́ма кој ди-ј-пръ́бе́ре. Уф-Крéцъ́во устъ́на́ла адна́ Ка́та Мирца́нува са́ма, ни́куј, са́мо цика́ла, тъ́рча́ла нис-сéлто, ни́куј не́-гъ́-зъ́лнат, не́тъ́ма́м стъ́на́ла. По́л'то пучна́ло да-го́ре. Ут биркéто ни́што не́ съ́-збра́ли, изгуре́ло по́л'то. Сéка къ́шта-ј зъ́па́л'на. Къ́шта не́ устъ́ви́ли адна́. Уф-Ку́кушка уко́л'а, са́мо има устáвно дисти́напетна́јсе къ́шти уф-Драгуми́рци, дру́гто сѐ-ј-изго́рно. У-Крéцъ́во-ј устáвно са́мо цъ́ркъ́фта и двé къ́шшички. Армутчи́ј-ј цéло бри́шино. Съ́ри́-го́л'-ej устъ́на́ло, а ту́а дру́кте сéла сѐ съ́ изго́рини. Изго́рни-съ́. И сéтне съ́-ги-ръ́стурува́ли (къ́шште) за́рди па́ри. **Стъ́русиде́лци не́ма у-Ку́куш, ни ади́н, ни зъ́-ле́к.** Са́мо уф-Арсъ́во и́ма стъ́русиде́лци. Ами́нус то́ги-ј пуни́шшино, ут-ко́рин ej иска́рно* [ПК2(Крец-309-310)].

пустраме pf 'кога некој ќе биде изложен на потсмев' ~ *ре́кал: Опак чове́к, се́кој ут ва́с не́ си пу́шки во́лут и́ли мага́риту ут ја́слата уф су́бута, и а но́си да и напо́и? Ка и ве́лиши ви́а ла́фови о́н, са пустрами́ле са́ти шо би́ле та́му су не́гу; и са́то инса́н са радува́ле за са́ти ви́а чу́дби шо са исчини́ле ут не́го* [MV(K),278]; обичај – овошката којашто не раѓа треба да се *пустраме*. Треба да се отиде на Велика Сăбута в црква и да се однесе едно јајце. Кога ќе се врати дома јајцето (без некој да види) треба да се врзе за една гранка. Утредента в недела, треба да се повикаат некои познати луѓе и да се рече "Чуден асилат, чуден род!". По ова овошката ќе се засрами и идната година ќе роди [ТГ,350] – празноверие.

пустра́н* adj 'извалкан од голема нужда што ја вршел под себе' ~ *пе́тлут му-удгувó́рва: "Зила́ф-е, зăто́. Ја́с читирдéсет и́мăм, са́те су-инă-сла́мка и-ла́жăм, нă-ни́кој са́рцито не́-си-гу ка́жвăм, во́ на́-инă-пустра́на же́на, ќи-му-ка́же са́рцито и сăка́л д-у́мре"* [ДК,138].

пустред adv 'среде' – временски, в. **пустрид'а** ~ *на иде́н де́н уф суботá, пустред но́ќ до́шле же́ни навра́з гро́бут, и а нуси́ле балса́м мирослúв шо таргува́ле; и дру́зи су ни́х. Да а најде́ле пло́чата тра́кал'а́на ут гро́бут* [MV-(K),333].

пустредин adv **'среде' – просторно** ~ *пустшлена су негувите високи треви и реката пустредин му като гулем темин ирам* [ME(P),71].

пустрид'á adv в. **пустред – временски** ~ *пустрид'á вич'ăро́т зл'а́зух ут ко́низма́та... ја разго́л'ах* [MS t,73]; ~ *вич'ăро́т си л'е́гнаха; пустрид'á ве́ч'ăр ба́бата ја маéпса ж'ина́та* [MS,t,71].

Пустула́р top. 'име на село во Кукушко' ~ *и́мше аднó ма́ле́чко се́ло, ка́ гу-ви́каа не́ зна́м. А-а-а, то́о би́ше Го́лдăс. Ама ма́ле́нко би́ше то́о се́ло. То́о се́ло тăка́ сă-чини́ деме́к. Ка́ фати́ме, сă-рăстури́. Алóцала́р и Пустула́р, ти́а се́ла би́а по́бли́зу. Се́тне и́мше аднó, А мба́р-Ќо́ј му-ви́каа, Кăра́ Буна́р пу ту́рцко. Ту́рцко би́ше, кăу́ре не́мше* [ПК,2(Иц–280)].

пустулчáниц (и: **пустулчáнин**) m 'жител на с. Пустулар' – сп. секавања на **Ефка Кол'ува** род. во с. Иџиларе, Кукушко: ~ *ут-та́м сă-вăрна́а на́ши двăна́јс ка́шти пустулча́не ут-Пуро́ј нăса́т, дă-сј-о́от до́ма у-Пустула́р. И ти́ја сă-вăрна́а, двăна́јсе ка́шти удде́ли уф на́што се́ло. Та́м збра́ли сто́ка, си́чко шо́ устăви́ме. Два́-три́ ве́чăра гул'а́ј пра́ви́ли та́м, дуде́к и н-у́чат Га́рцте и Ту́рцте. Дујде́ли адна ве́чăр ги збу́рат си́те ма́же. Де́к сă-ј уднисе́ли ни́кој и де́н-дăне́ска не́ сă зна́а, ни па жи́в не́кој сă-јăви́* [ПК,2(Иц–280)].

пусула f 'потврда, свидетелство' ~ *и сичките порти га помаза, и така сетни искара от конаќут владички пусула за да са венчај, отиде попови викна, отиде и на куумциовите порти чука* [V,PM,70].

пусф'е́нти (сă)* pf 1.'се посвети, стане светец' ~ *и таќа́ ути́ди Ифти́му у гура́та с'е́тн'а да ни гл'е́да хи́ч' л'у́ди за да сă ни гр'ахо́ва и та́м сă пусф'анти́* [MS,t,44]; ~ *и но́с калу́јар, д'е́ си стујáш'и, там сă пусфинти́ и му сă ту́рнаха ко́кале́ту* [MS,t,46]; и: **пусве́нти*** ~ *свенцéту са напи́сана на ико́ната; чува́к са пусвенти́л* [ПсС(З),69] – во случајот имаме зачувани траги од некогашниот назализам, сп. стсл. **свѧтьць**; **2.** fig. 'се кажува за некој

што многу ослабнал' ~ *шó му-стăнá нă-тóо чувéк, кá сé-j пусвитúл, стăнáл кóска и кóжа, идвáj óде* [ПК,-2(197)].

пусăкáлник m, в. **пусáкник** ~ *ергéно шо-о-сáке мóмта-j пусăкáлник* [ПК,2(93)].

пусăкáлница f, в. **пусáкница** ~ *мóмăта пă шо-а-сáке ергéно сă-вúке пусăкáлница* [ПК,2(93)].

путáм adv 'згора' ~ *двájси (двájсти) путáм* 'нешто над 20', кај Малецки: 'околу 20' [MS,s,94].

путáна adj 'неморална' (курва) ~ *"заш'ó, вилú, маскарá-сă?" – "даш'ó, вилú, ж'инáта-ти путáнаj!"* [MS,t,70]; неморалната жена освен *путана* уште ја викаат **газина**, односно **уруспија**, сп. (кај Малецки) **руспúја**.

путéмне* pf 'кога нешто ќе добие темна боја' ~ *сéдум дéна сидéк, нú лéп, нú вóда; ýста ми-путимнéлă, ќéрка плáка дóма, јáс зăутипájне! Е, имáл Гóспут за-мéн. Пá сă-пуврăтúк ду-дóма, пá си-прибрáк дéца* [БМ(Сар),204].

путéра f 'вооружена група што пребарува и напаѓа' ~ *и не-бú-час, пу-врéме, фрăп – úде една-путéра ут-тó-сéлто, а уд-дрýси сéла, дă-кăжмă, кăу-патрóла – гулéма патрóла, ама тúе су-сидумдéjсăт, су-стó дýши патрóла бéше, гу-убикóлувăт сéлто* [БМ(В),191].

путере* pf 1. 'побара' ~ *сă-вăрнáх нă-тóй мéсто, глéдум нéма нúкуј. Вúкум: ки-стóăм тýка, тăкá сивéл'ум уф-акăло де, нéли ќá киустáвиш адúн шéј трéба дă-сăпувăрниш дă-гу-путéриш. Стăнá стрéт нóш, нúшто нé сă-јáви* [ПД,-173]; ~ *пашóвите л'уди колку потерáа, н'ákој н'а можáа да фáтат* [V,PM,27]; ~ *и дjáдотó му кáзал: "Да са вăрнеш, сúнко, да му потéраш пет кóн'а натовáрени: едúн сос пченúца товáрен, друк сос мéт и едúн сос прóсо, и едúн на тéбjа, другиа за невjáстата"* [V,PM,258]; 2. 'израсне, се развие (за растение)' ~ *Тоги арамијата гу запитал: "Ими как ќи пузнајум оти ќи ми са простат?" А дуовнико му ричел: "Сеј един бустан пукрај некуј друм, а уф стреди заболи един изгорин врбов кол... И кога тоа кол ќи путере, тоги знај оти Госпуд ти прусти"* [ТГ,147]; ~ *тоа вил'ајќи, емен си зима пушката... Таак! и чувекут на место си падна. Кога ки се врне назад, и кога гледа врбов кол путирал цали ластаре* [ТГ,147].

путúр m 'чаша (убаво изработена, за свечени моменти)' ~ *гл'éда на главáта-ји идúн ш'андáн' сф'ăти ... и у страната н'éjă идúн пу- тúр ш'урбéт'* [MS,t,21].

путúрч'ă n, dem. од **путúр 'чашка'** [MS,s,94].

путúркe* impf 'грубо отстранува, турка' ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[... који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде![така ки се мăчат и путиркат,[сите деца сус татко ки бидат,[сите деца татко ки си чекат – твојте деца грејни пилци,[грејни пилци бис сидело* [ТГ,264].

путúске impf 'притиска' – некои **јургане** (дебел покривач) се полни со крпи и се толку тешки, што човек ако се најде под нив му се чини како *да гу путискат девит вампирина* [ТГ,22] – податоците се однесуваат на периодот од почетокот на 20. век.

путúсне* pf 1.'се нафрли врз некого, го обори на земја, го притисна' ~ *напкун са хвăрлија от коните, ма путиснаха на мен, ми*

вăрзиха рăцúте и нозúте [МС(В),74]; *~ áс зимáх, о-сликáх кубéто. Видé áјн млáт пóп, кá нă-пудгунú, утмáм кá му-литнáме, испăднáме нă-Енешéвскоˑ пăт и утúạхме зă-Крундúрци. Едúн чувéк пáсше óфци, вúкум: "Бáче дáј áдна óфца бе". "Ела, двé ќи-т-дáм". Утúạх прăнéго, вúкум: áк-м-ýдре ќоˑ-путúснум, стáр чувéк éј* [ПК,2(Крец307)]; *~ и кá нăближúла лáмăта, лисúцта прáво: лáап курéмо, гă-путúсне, гăсувлáде. Тóо Арáпино тăрче, сăнăмăчкáл крăф, óде, кăжýве: "Ас г-утипáх"* [ПК,2 (229)]; *~ кá о-путисná: ýдри, ýдри, ќóфте о-напрạвú, нé вирýˑм уд-нéго гáаре чувéк дạ бúде* [ПК,2 (202)]; **2.** 'се најде под нешто тешко, притиснат' *~ се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво, сè трискал'аво,[сум гу пуштила, мале,[на таја нива, мале,[девит погуна,[сум правила, мале,[слатук ми рачок,[зилен ми зелник,[кога утидах, мале,[рало си стоје,[него гу нема,[гу путиснала, мале,[гулема груда* [ТГ,141]; *~ áма тóо бúл нéшто рăзврáтин чувéк. Пучнáл пу-жéнте д-ıј-гóне тáм, д-ıј-зăкáчуве. Дур нéкáˑ не-сé-ј дáла и сéкăл ццúцката и жéнта умрéла з-éн-двé дéна. Ká си-пéкла лéп нă-тóˑ мéсто, тáм гă-путиснáл* [ПК,2(221)].

путúснуве* impf 'врши притисок врз некого, го прогонува', в. **путисне** **1.** *~ едúн урáч сијáл двá дéна, нă-трéтјоо дéн фăрле врéјкăта нă-стрáна. Кáре он вулóфто, сéтне глéде двýјца лувцúј кá о-путúснуват н-éдин вăлк нăкăде нéго бáш* [ПК,2(264)].

путúсува impf 'прска со вода, навадува', сп. **напрăскува** [MS,s,94].

путиш'тúра f 'вид црпка; во други источни говори **лејка**' [MS,s,94].

пýтка f 'полов орган кај жените'; сп. псовка: *пýтка-ти мáјч'ина* [MS,s,94].

путкаде pf, в. **путкáдуве** *~Лýˑто, мăлéчкио, сáмо тимéн зéл, тимéн шопуткáдувăт нă-грóбиштăта. Утмáмка, ка-сă-свăлúле, уддéле нă-éдна гóричка и-гу-зăпăлúли тоˑ тимéно. А-пă-нă-Гóспо гу-булéл зăбо, уддéл, си-путкăдúл зăбо, му уздăрвéл* [ПД,162]; *~ сјаˑ гу тéре чувéко, кój гу-зăпăлúл тоˑ тимéн тýка. Гу-нăјдéл. "Ти гу-зăпăлú тоˑ тимéн?" -- "Аз гу-зăпăлúх". – "Аз, викáл, зăп мăбóлише, двé нăдéли гу-нусúх, ми-уздăрвé ут-твóˑ тимéн, кá о-путкăдúх"* [ПД,162] – уште една потврда дека остато-ците од падежниот систем кај заменките во односнава регија се сериозно засегнати: формата за субјект во реченицата **аз** се јавува во функција на прав предмет (наместо 'мене ме'): **Аз, викáл, зăп мă-бóлише;** – сп. уште едно суеверје: "се случува породилката (ако е слаба и изнемоштена) да ја *гази сенка"*, за да се "одбрани од оваа болест", навечер, откако ќе се затвори портата, куќата и постелата на породилката ќе се попрскаат со *светена водица* и ќе *се накадат (путкадат) со темјан*, така што *лушутиите* ќе побегнат од куќата [ТГ,111].

путкáдуве* impf **1.**'кога попот на гробишта или в црква, со запален темјан, ја мавта кадилницата и го шири мирисот на темјанот' *~ утмáм тúй сă-свăлúле, двýјцăта брáтја. Е, сјаˑ тоˑ гулéмио брáт зéл тúй пó-árни шéăве, а тоˑ Лýˑто, мăлéчкио, сáмо тимéн зéл, тимéн шо-путкáдувăт нă-грóбиштăта* [ПД,162]; **2. 'се** *путкадуве* и човек кога во негова близина ќе се крене дим (од било што) и ќе допре до него'. Сп. суеверие што се практикувало во минатото: -- некои, за да се заштитат, во сабота наутро *се путкадуват сус мечкина коса*

– [ТГ,111]; в. **путкадувајне.**

путкадувајне n – против болеста *треска* во минатото се преземало и вакво суеверно лекување: ќе најдат, ќе се исечат влакна од грбот на мечка што ќе ги измешаат со трева *сарацалија* на што ќе се додаде *крпа* од облеката на болниот и неколку капки катран, сето тоа ќе се стави врз една ќерамида и ќе се запали в сабота наутро, и така запалено ќе му се поднесе на болниот да вдише од димот. Ако тоа не помогне, т.е. ако треската продолжи, тогаш ќе се организира, со помош на мечкарот, болниот да биде газен од мечка зашто веруваат дека треската се плаши од мечката и потоа ќе се изгуби [ТГ,230].

путка́жува impf 'кога некој пренесува непријатни работи за некого на трета личност' ~ *нäкливе́тува, то᷑ шу путка́жува и нäбу́тува, то᷑ сѐ аднó пу-дру́го. Кливе́те, а́ма дру́јсте пó-гуле́ми нäддава́т* [ПК,2(Грам-242)].

путка́ре* pf 'почне да расте' ~ *ут ка́ о-искупа́ме тит'у́но но́го путкäра́, сја́а дä-му-зäва́рне адно до́хче* [ПК,2(190)].

Пу́ткина Во́да top. 'пукнатина на карпа од која истекува тенок млаз вода' (*Карaташ,* Валовиште) [ЈИ,Ми...,-179].

путкрена pf **1.**'подигне, стави на повисоко место' ~ *му-ве́ле: "Путкре́ни сä трó ту́ка и́ма́м инуни́што, му-ве́ле, д-изва́дам се́тне ќ-ä-кла́м со́фрäта"* [ДК,118]; **2.** 'напредна во економска смисла' ~ *нејќи питајна оти пукрај другото и во гу путкрена на Постол* [МЕ(Р),71].

путкулн'а́ва (сä) impf 'застанува на колена', в. **поткол'ани (са)**; сп. **кл'е́кнува** [MS,s,94].

путку́мник m 'вториот сведок во свадбата, втор кум' [ПД(117)]; [ТГ,169].

путкумница f 'жената на **путкумникут,** таа стои покрај **кумата**' [ТГ,169].

путнуве (са) pf – ако детето многу мокри и плаче, се кажува дека има **клинуве,** ако не поминат сами од себе тогаш *са путнуве;* сп. суеверен начин на лекување (забележан во минатото): ќе отсечат од гранка на смоква 40 парчиња, долги 3-4 см., и во сабота рано наутро одат со детето на селската река, ќе го одвиткаат детето до половина, ќе се земе едно парче од споменатите 40 и со него ќе му го измерат к... на детето и ќе го фрлат тоа парче в река или пак на суво зад себе со зборовите: *Ако са мокри – да истечат, а ако са суви да са исушат!* Така ќе сторат со сите 40 парчиња, едното парче го фрлаат в река, а другото на суво [ТГ,123].

путпа́зва f (и: **путми́шка**) 'долната страна од градите накај мишката' ~ *си-ј-сто́пли рӑцто пут-пáзвата* [ПД(Фур)].

путпе́че (сä) pf 'се загрее, се затопли' ~ *и́мше адна дру́га лиши́ца. А па вäлко се́ко᷑ сäба́јле иде́л нä-го́сте у-не́ä. Сäба́јле ќи-нäва́ле о́гино лиси́цта и о́н ќ-о᷑ дä-сä-путпе́че нä-не́јн'о᷑ о́гин. "Е-е-ej" – си-ви́ке о́на. "О-о-оj, ко́j ви́ке?"* [ПК,2(226)].

путпира́чка f 'дел од разбојот' ~ *пре́дното кро́сно е рӑсце́пино.* (Има) *ста́п за̨ за̨пира́јне за́дното кро́сно* – **путпира́чка** [ИГ,121].

путпи́са* pf 'со своерачен потпис потврди нешто' ~ *ричé, ја жéнта ќи-ти-а до́нсäм, а́ма са́мо идно́ ќи-са́кäм ут-те́п. Шó? Аку ми-путпи́сäш, ричé, хо́тел Мäкидо́нjä (мо́жи дä би́ди) и фил'а́н дуќа́н, то́ и то́. Ама само мäлчи, дä-не́ ла́фиш, дä-не́ кäжу́виш о́ти ми-*

бига́ же́нта [ВЕв(Кор)305]; и: **пѫтпи́ши** ~ *ác, ко́ѧ ќе-изле́зам дѧ-говорам, тѫгáj ќе-гѫ-ослобóдити. А о́н нàправал тестамент. Ко́ѧ гѫ-су́дат о́ди, гѫ-нàка́нува нѧ-д'áдѫ-му дѧ-пѫтпú-ши, пá дѧ-гѫ-ослобóди ѫд-беси́лка* [ЛС(К),126].

путпушкjӑ* impf 'во однесувањето е толерантен, попустлив' ~ *по-кротките бези по-путпушкjӑт, по серттă по грабăт* [МЕ(Р),85].

путпӑржуве impf 'става запршка, го запржува јадењето' ~ *путпӑржј-о фӑсу́л'о* [ПК,2(93)].

путпӑршка f 'кога се приготвува храна на крај се става **путпӑршка**' ~ *то́-j áдна лӑжи́ца бра́шно, áдна глáва крумúт, цӑрвéн пипéр и мӑрсни́на, сă-испӑржуве и сă-клáве нă-фӑсу́л'-ли, нă-нéкаа дру́га мáнца* [ПК2(93)].

путра́га f **1.'проследа'**; **2.** изр. **гу-зéа путра́га** (= почнаа да го следат) ~ *и-нуси́а дéцта и си-вăрнáа о́ни, кӑту кумúсиа тáм. Во́ дéте гу-зéа путра́га зă-ло́шо мислéјне кумúсиáта* [ВЕв-(Кор),304].

путрéбе pf 'почувствува потреба од нешто' ~ *нă-дру́гăта вéчăр: вă̆лко, мéчкăта, зáјците, сúт сă-изриди́ле. "Ими, рă̆чéле, ти ки-нă-рáниш уф-та: дă̆лга зúма и-тă̆ка́ ки-прă̆живéме. Ни, шó-ки-ти-путрé-бе нă-тéбе, ки-ти-спумóгнăме"* [П-Д,154].

путрéсе* pf 1.'го потресе болеста', в. **путрéсуве** 1. ~ *вéли на нéгу: А бизвéрна рóда, дýри кóга ки бúдам су вáс? Дунсéјти гу вáка на мéне. И му дунсóа на нéгу кăд нéгу. Да ká гу видé, скóро емéн гу путрисé на нéгу рă̆ѓата, и падná на зéмнјата, си вáлкаши су пéна уф ýстата* [MV(K)285]; **2.** – **(сă)** 'се потресе, се растрепери' ~ *ém вéлиши на нéгу: Афéндо, да бéши тýка, нé умúраше мójот брáт. Исус как а видé на нéа шо плáкаши, и на Чифýтити шо си дујдéле су нéа шо плакáле и óни, сă размáтú дýшата, и сă путрисé снá-гата му* [MV(K),287]; ~ *и сă̆ти л'ýди пáк сă мóлиа на Бóга нáдвор на саáтут на тимнјáн шо испáги. Етy му си кажá Ангелут крă̆ нéгу Господúнќут, шо стóиши уф дéсну уф валтáрут на проскомодúата. Да ка гу видé Профúтин Заарúн сă путрисé и сă уплашú* [MV(K),294]; ~ *га гу виде у дома му, са потреси и еднош тече на кадиата, зема един музурин, отиде у дома; гу земаха лудојут, гу занесоха отпрет кадиата* [V,PM,230].

путрéсуве impf **1.'прави нешто да се тресе'**; **2.** fig. 'измачува некого, односно прави да доживува големи непријатности' ~ *шó óде дă̆-j-путрéсуве чувéцте кój знáа ?!;* – **(се)** ~ *бигájќи нóго сă-путрисéме нúа кукушéне* [ПК,2(93)].

путрисéн* adj 'возбуден, загрижен, исплашен' ~ *рéкал Пéтро: Пувéлнин, сфéтут ти стéгат и ти тúскат... Исус па ричé: Ми фатú идéн; óти јáс пикасáх шо испадná кувéт уд мéн. Да как си видé жéната шо нéма да си скрúи, дујдé путрисéна, и му кажá на нéгу за шт'о сибéп гу фатú, му си кажá на нéгу álут* [MV(K),276]; ~ *бéши писáно: Дýх Господúново... ми пушти́ да сă радýвам на сиромáсити, да и лекýвам на тúш шо са размáтéни уф сă̆рцито, да си кáжам на кóлити здрáв, и на слéпити да глéдат, и на путрисéнити да си пруштáват* [MV(K),291].

путрисилăк m 'измачување, малтретирање' ~ *шó-j тóо путрисилăк ут-тéбе, шó-j тáа чýдба* [ПК,2(93)].

путроше pf 'кога нешто ќе нестане, пр. пари, односно некој продукт' ~ *Служба, а?! –А-а тоја е замански адет. Их, што са работи работаа тоги! Тија адете сега и нема, и забравија. Ама куту как тија адете са забравија – така и Госпуд на забрави! Дека ваден чувек има толко да путроше за една служба* [ТГ,208].

путсúре pf 'така се вика процесот кога од млеко со помош на сириште се прави сирење' ~ *млéкуто ká ки-сă-измăлзе сă-цéде сус цéтка, а-сúрнуто пá, ká ки-сă-путсúре сă-цéде сус-цăдáлка. Тá:-j ут-плáтно. Кóга сă-измăлзе, кăде нáс тýка, сă-исцéдуве и пóсле, кóга е óште тóпло, сă-турýва сúрите и сă-турýве нă-тóпло мéсто дă-сă-фáте* [ПД,156]; ~ *ќи-j измóлsат óфците, ќи-прăцéдăт млéкто. Ак сáкиш д-о: путсúриш ќ-о: путсúриш, áк нé ќо:-устáвиш з-ýтре. Ká гу-путсúрувиш нăднóч ќи-му-тýриш мăјáта* (= сириште). *Ká ќи-му-тýриш мăјáта óно ќи-сă-фáте* [ПК,2(255)] -- развојот на вокалното **л** во 'ол' не е типичен за југоисточните говори, сепак примерите: **измолзе, измолче**, не се позајмени, туку се резултат на внатрешен развиток (лабијализација)

путсúруве* impf, в. **путсúре** ~ *ќи-j измóлsат óфците, ќи-прăцéдăт млéкто. Ак сáкиш д-о: путсúриш ќ-о: путсúриш, áк нé ќо:-устáвиш з-ýтре. Ká гу-путсúрувиш нăднóч ќи-му-тýриш мăјáта* (= сириште). *Ká ќи-му-тýриш мăјáта óно ќи-сă-фáте* [ПК,2(255)].

путстрúк m 'делумно стрижење на овците' ~ *óфците и-стрúжат уф пýкта-жéга нă-курéмо и кул-пáшкăта, тóо о-вúкиме путстрúк.* Сп. уште: ~ *Тýше-j нă-путстрúк уд-зáстрин, óш гу нéма дă-сă-вăрне* [ПК,2(93)].

путулéјко m 'човек што се прави наивен, а "зад грб" врши лоши работи' ~ *árин путулéјко-j, дýр дă-вúји ќи-тă-зăгáзе* [ПК,2(93)]; в. **путулин**.

путýлин adj 'човек што работи подмолно' ~ *нáјпутýлин ут-сúте-j тóо вáш Гóне* [ПК,2(93)].

путунýа pf 'се губи во водата, потонува' ~ *рéкал: Афéндо, áко си ти, пóвели да дójдам кăт тéп јáс пу вóдата. Он му рéкал: Ела. И слизé уф кáикут Пéтрос, си газá уф вóдата, да си óди кăд Исус. Ни́ли бéши вéтар сúлин, му падná стрáх; да зафатú да путунýа* [MV(K),267]; в. **потăни**.

путрăгне pf 'повлече' ~ *úсто-j то: трéва, широ́чки лúста дáве; ká ко: путрăгниш óдма куту кóнци сă чинýвăт* [ПД(122)].

путрăгнуве impf, в. **путрăгне** ~ *Бýкăта дóлу тéсна-j, тá: сă-вúке пујрá. Прăку-нéă, óти-j тéсна, вóта сúлно удúре нă-чáрго. Нă-пујрáта сă-турýве éдно дăрво шо-сă-вúке сăвák. Кóга сăвáко сă-путрăгнуве нăзăди, тугáва вéч вóта чúсто удúре нă-чáрго и вăрте вудни́цата* [ПД,171].

путурчák m 'пејоративно обраќање кон Македонец, христијанин што ја сменил верата, односно станал Турчин' [MS,s,94]; в. **путýрчин**.

путýрчин adj 'тој што си ја сменил верата, од христијанин го прифатил муслиманството, т.е. се потурчил' (во минатото двата поима имале исто значење) ~ *тó дéут Трăјáн лáни умрé. Он, мájка-мо бúла потýрчина за-нéкуј Тýрчин. И-рудúла*

двé дéца. Едното Трăјáн, еднóто Ил'о ги- кăрстúли. Ká бигáли, сéстра-ј ричéла: "Ел мăр-дóдо уснáс, дă- нé тă-изгóрат". Она рéкла: "Дéк мăжут и-ác тáм" [ПК,2(Крец –312)].

путфрлено adj, n (во случајот поименчена придавка) – додека не се крсти бебето не смее да се вади надвор, исто така не смее да се бакнува бидејќи се мисли дека е нечисто, а го именуваат со различни имиња, ако е машко: *путфрлено, ѓупче, џуре, шилеже*, ако е женско *пуже* [ТГ,113].

путчýкуве impf 'лесно удира' ~ *стáрасум јá, нé ќи-сéдум. Сáма чéра испрáх. Трú-арнúј вóда клăдéх. Снáата кăпнá викájќи: "Нă-мóјш мáле, нămóјш тú дă-пéриш". Ká испрáх мивéле: "Ашколсýн мăр мáле, áфирин", мă-путчýкуве пу-гăрбо* [ПК,2(Иц-–286)].

путắрче pf 'побрза' ~ *áк путắрче вăрáко ќи-ј пáдне, чúниш* [ПК,2-(155)].

пуќерка f 'усвоено женско дете' – семејство (маж и жена) што немаат деца (*немат ут срце чедо*) можат да посинат некое дете, ако е девојче се вика – *пуќерка* [ТГ,276].

пуфáл'уве (са) impf 'искажува пофални зборови' ~ *цáрицăта сă-пуфáл'уве нă-шчеркá-ú óти ýбуво кáвé вăрúл сúно нă-кăвă- цúта, а и дéтто бúло ýбуво, млáдо, зă-жăнýвăне* [ПД,145]; ~ *"штóм нéмиш нúкуј, ти пá нă-мéне ки-сă, нéго ти кути стáр ги-чýви ти пăрú". Нă-дрýгио дéн цáро сă-пуфáл'уве нă-цáрицăта: "Е, вéле, цáрице, уф-нáшио кăвăцú úмă édно дéте, сéга шó прáве едни кáвéта, нé сáмо, вéле, шо-ј кáвéто, и дéтто, дă-гу-вúјш, уф-чáша доиспúјш"* [ПД,145] – во контекстот среќаваме две граматички посебности: прво, присуство на адверсативниот сврзник **него** наместо 'туку, но': **штóм нéмиш нúкуј, ти пá нă-мéне ки-сă, нéго ти кути стáр...**, втората посебност е во врска со линеаризацијата: кратката заменска форма се јавува во препозиција во однос на глаголот во императивни форми: **ти кути стáр ги-чýви ти пăрú** (м. '... чуви ги'); и за едната и за другата в. во граматичкиот дел.

пуфашта impf 'ангажира' ~ *му-вéле нă-мáтку-му: "Aj, мáтко, ќи-си-óјме сéга дóма". – "Де óше де!" – "Нé, úмме нóго пáри", му-вéле дéтто. Дéтто знáе кóлку пáри зéл уткрáлцкăта кéрка. Е, си грéдат дóма. Дéтто пуфáшта мăјстóри дă-прáве кýјќа гулéма* [ДК,128] – во контекстот имаме обратен ред: атрибутот доаѓа зад именката: **дă-прáве кýјќа гулéма**, што се третира за влијание од балканските јазици.

Пýфе Дересú top. 'рекичка' (турц.) [ПД,135].

пуфка f 'мешунка полна со кафен прав, се фаќа на некои растенија' (возможно дека е вид печурка) ~ *áс ќи-чúнум тăкá, лéбо до-зăкáчум нă-кóлта, то тăркáлто, а врăс тóо тýка прăс пуминá и мă-изгурé. Чурáпо áс искáрум, глéдум мáлчко сăдăржe нóхуто. Гу-вăрsáх кăпúно лúсто. Ут-тáа кăпúнта лúсто нăјдéх пýфка, гу-вăрsáх* [ПК,2(240)] – во текстот забележуваме две посебности, прво: употреба на именка како атрибут на друга именка (образец позајмен од турскиот јазик): **ут-тáа кăпúнта лúсто**; и второ – присуство на перфективен презент: **чурáпо áс искáрум**.

пуфтóри* pf 1. 'кога нешто по втор пат се врши, односно се јавува' ~ *é, сéга, му-вúка, гуспудúн, ричé, јá мóжи нéкăкво, áма тýка пák ќиви-пуфтóрма сéга. Дă-вúите кák имúло кучéнцито. Вúј-гу кучéнциту. Гу-викá. Удри-му иднó стáн* [ВЕв-

(Кор),305]; и: **похтори** ~ *пак похто́рил хизмика́рја му та го́ попи́тал: "Ка́жи ч'орбажи́!" И бјазарѓа́нина му ка́зал: "Ето таки́ф ми е кау́лја сас ца́рја: "До три́ дни́ ако́ да ни му ка́жа, глава́та шта ми зе́мја"* [V,PM,256]; **2.** – **(сӑ)** 'се ожени повторно' ~ *би́ши и ди́н ивдуве́ц... сӑ пуфто́ри то́ј, з'е́ ина́ дру́га ж'е́на* [MS,t,61]; ~ *една́ же́на пуфтури́ла, има́ла две́ ќе́рки. Едната гӑ-нуси́ла, не́јна-си. Едната га зӑвӑри́ла, удмӑж-ӣ. И тӑка́ ца́рут г-ӑриса́л мӑжуфта ќе́рка. Ќиркини́кта г-ӑриса́л, не́ не́јнта* [ПК2(Крец–299)]; ~ *един цар от жена останал вдовец, и от жената му останала една момичка малка до осам година. Момичката кату останала сирачка, царјут ја пусна на една друга мома, ча да са учи марафети... Татку и сакаши да си пофтори, да земи друга жена* [V,PM,275]].

пуфто́рин* adj, num **1.** 'нешто што следува зад она што е прво, втор' ~ *Исус му ре́кал на не́гу: Да си милу́ваш на Стопа́нот, на Го́споти, су сѐ сӑ́рцито и су сѐ ду́шата и су сѐ ра́зумут тво́ја. Ва́а ј напре́жна и гуле́ма пуве́ла. По́фтурна пак кату́ не́а то́ку: да си милу́ваш на кумши́ата кату́ те́б* [MV(K),270]; **2.** 'тој што повторно стапил во брак' ~ *а́дно вре́ме има́ло е́јн чуве́к дуве́ц, зима́л пуфто́рна же́на. Има́ли две́ де́ца: адна́ мо́ма* (**мома** во Долновардарско значи женско дете воопшто, дури и бебето ако е женско пак е **мома**, додека во соседните источни говори значи 'девојка') *и адно́ де́те* [ПК,2-(227)].

пуфто́рно adv 'по втор пат појавено' ~ *пуфтура́к сӑ ви́ке и не́ко: си́тно не́што што ки испа́дне пуфто́рно, дӑ ре́чӑме гро́зде или пӑ сӑ́ја́л си не́ко: жи́то, а пуфтура́ци на́пкум испӑдна́ли* [ПД,122]; в. **пофтур**.

пуфто́р'ува* impf в. **пуфто́ри** ~ *се пуфтуру́ват две́те пра́вни ре́дишта* [МЕ(Р),95]. Заб.: во синтагмата: **двете редишта** имаме интересна употреба на множинската наставка **-ишта** во пример со избројана множина.

пуфтура́к m 'сено од второто (есенско) косење, *уф дру́ги се́ла му ви́кат* **ота́ва**' [ПК,2(93)]; ~ *пуфтура́к сӑ ви́ке и не́ко: си́тно не́што што ки испа́дне пуфто́рно, дӑ ре́чӑме гро́зде или пӑ сӑ́ја́л си не́ко: жи́то, а пуфтура́ци на́пкум испӑдна́ли* [ПД(122)].

пуха́хан* adj 'загледан' ~ *ш'и́ч'ки си уста́наха пуха́хани за да ги гл'е́дат т'ӑ́х, е́м си вил'а́ха "такфе́с пилца́ н'е́мами ви́д'ану дур сига́"* [MS,t,58].

пуха́ска (си) pf 'се загледа' ~ *и прул'е́тна пи́л'ату на го́р'а и фа́ти да псала и јас си гу пуха́сках мрӑ́ва дур сӑ загуби́ пи́л'ату* [MS,-t,45].

пуцко n, zool. Podiceps minor – тоа е мала страшлива птица со црвенопепелави пердуви. Има мали нозе и на секој прст одделно кожиче за пливање. Се храни со риба, а нејзиното месо се јаде [КД,57] – станува збор за птица што заедно со други видови птици – преселници во зимските месеци доаѓаат крај Дојранското Езеро, а рибарите се помагаат со нив во рибарењето.

пуцӑ́рвине́е impf 'кога нешто добива црвена боја, поцрвенува' ~ *стрӑмли́ф чуве́к не́кој, ка́-ќ фа́те да гувО́ре не́што стра́мно, ќи-пуцӑрвине́е али́с ра́к* [ПК,2(191)].

пуцӑ́рнуве pf 'кога нешто добива црна боја' ~ *то: у жи́тто изле́ве, га́т, и́ма цӑ́рни зӑ́рна, уд н'о: пуцӑ́рнуве бра́шнуто* (објаснување за растението

кăркóл' = какол) [ПД(123)]; в. **почарни.**

пуча́стуве impf 'кога ќе дојдат гости им се подава нешто да каснат, односно да се напијат' ~ *ее, сјáа дрýгут цáр пă-с-имáл куту нúа кá úмме дéн, нéли прáзник. Că-збрáли, и о викáле нăрóдо. Цăрúцта пучăстăвáла, пучăстăвáла нă гóстто, áма кути чувéк că-јзлăжáла нéли, că-јспăрдéла. Цáрут му-пăднáл шáнут, óти că-јзпăрдéла, зúме гă-нăпăдăве* [ПК,2-(Крец–300)].

пу́че impf **1.** 'длабоко се наведнува, со целото тело кон земјата, пр. во таква положба се стават децата кога играат "**длăга мăгăри́ца**"; **2.** сп. го обичајот: ~ *кá că-кăршат дéцта ус-јáјца нă-Вилúгдин, аднóто дăржe јáјцто, а дрýкто уждúре уд-гóре. Тóо шó о-дăржe јáјцто că-вúке óти пу́че* [ПК,2(93)].

пучека* impf 'застана, причека некого' ~ *кинисал Марко да шете...[пу него Струма нивеста,[ej, што му веле гуворе:["врни се Марко, ступано,[врни се малце пучеки![јас правих рибник јангулник,[сус кого јас ки гу ручам!?"* [ТГ,53]; ~ *пол'е, пол'е широко, ф тебе бил'ки секакви,[мирисл'ави јубави,[пол'е, пол'е широко,[мома јоде за вода,[биќар јоде пу неја,[викна биќар продвикна:[Бре стој, моме, пучекај,[да ти стомни пуносам* [ТГ,368]; ~ *чаморџиата момата ја зема, дјадото го оклава; ја окачи момата на кон'ут, фати да хожда на братите и́. И тој отдалеку фати да вика, го дочуха и го почакаха дури дојде* [V,PM,-234]; ~ *"ним ми раздигај јадови,[јадови моји дертови,[чунки са малце мојите,[а што да правум и сус твоји?" – "Хеј, море, лудо и младо,[... изорај рамни дворове,[пусејај моји јадуви,[пучекај што ки ти никне,[ако ти никне бусилче,[боса ки бегум пу тебе"* [ТГ,100].

пуч'ива́ш'т'е́м adv 'одмарајќи' ~ *пуч'ива́ш'т'ém, пуч'ива́ш'т'ém си дójдух у с'élуту сабáкарш'и* [MSt,2].

пучи́ве* (и: **пучива**) impf, в. **пуч'и́ни** ~ *удúме цéл дéн, нă-дрýго дéн, нă-втóрјо дéн пá că-нăјдéме căстáтко, мáјка, тáм кăде Симитлúа. Тáм тăргнáме дéк Цумјá, Блăгójувгрáт. Тáм пучивáме пé-чéс дéна, нéм гáре, răспрăснáл-се наródo. Дујдé: Бугáрто дă-брáнат вúке нăкăд Цумајá, кăд-Дýпница нă-гóре* [ПК,2(191)]; ~ *адни арăмúј имáли нóго пáри. И сиднáли дă-пучúват тáм. И-адúн ќ-óде дă-că-мóче дувăлко. "А, а, пезевéнк, шó тéриш тýк, мă-јзмучá!"* [ПК,2(191)].

пучи́вка f 'одмор' ~ *Аднó врéме трăгнáме гáре нă-гóре, пу-Бăлáсца. Трăгнá адúн дă-нă-вóде сус-кójн. Тóа адúнјо вéле: "Слýши, вéле, тú кут-кá нă вóдиш ни-адúн чувéк нă-мóже дă-примúне грáницта. Тú киустáниш, вúке, уд-săт, ác ќ-óм нăпрéд. Нă двá сáта пăт, адúн сáт* **пучи́вка**" [ПД,174]; ~ *că-кáчúа, нă нóсат за-кăт Дójран. Ут кăд-Никулúч, тăмáм уддéме, едно тýрско сéло úма блúзо, пучнáа да-вúкат: "Нúа ќ-óдме ут-тýка за-Дójрăн", ама пă-вујскáта гăрчката-ј нă-пучúвка на Нóф-Дójран, сјáа шój* [ПК,2(356)]; в. **почи́нка.**

пуч'и́ни (и: **почини**)* pf **1.** 'се одмори' ~ *тéлус утúди у ч'урбаџ'ијата думá, с'éднаха, пуч'úнаха, că кирáсаха* [MSt,48]; ~ *афý пуч'úна, му вилú на д'ăт'ąнту: "скóру стáн' хазăр' да б'ăгами"* [MS,t,84]; ~ *утúдуха нăтр'ą ... си пустил'áха да пуч'úнат* [MS,t,84]; ~ *дójдух дур на Мýшамáта хýбав'ą, с'éднах да пуч'úн'а там'á...~ "ми т'ą стрáх, тýк ти-*

j врит'énуту , амá с'éдни два, трú дни да пуч'úниш'!" [MS,t,63]; ~ *и си дójди удóл идúн бýк, д'é б'ăш'и и Ќел'éш'у тáм, и са запр'áха да пуч'úнат* [MS,t,36]; ~ *за óра пулувúн вр'ăтин', за ха óстаја да пуч'úнат óлувéту* [MS,t,65]; ~ *за умрăкни, за пójат у думá, зăса мýјат сăс óда, за с'éднат у думá, за пучúнат* [MS-t,67]; ~ *тамо најдоха еден брјаст големо, та седнаха у-дол сјанката му, да починат там* [V,PM,181] – во контекстот среќаваме уште еден пример за нарушена конгруенција (именката во машки, атрибутот во ср. род : **еден брјаст големо**); ~ *сетне рекоха: "ајди да а зарăимн, да кога за си вăрнеми от курбет, тогас пак а разрăвами, а делими!" Ха зарăха пак тамо и си отидоха. Неколко време сетне отиде еден Турчин тамо да почини под сјанката* [V,PM181]; ~ *нá оновá брјáст дojдóха еднúа базирѓáни сóс четирúјси товáра нéшто тимјáн и вóсок, под сéнката разтоварúха и седнáли дá почúнат. Они л'у седнáха, тójнака на брáта му вéли: "бráте, мéни ми сá пикáи! Ки си пóпика от тýка"* [V,PM,126]; **2.** 'умре' ~*"...тако́в-дạ-си. Не-н'áштọ бóлнọ, гọ-вид'ál-си, тáму лéжи бóлно, нéгọ ќе-гọ-утéпаш. Нé гọ-утéпај, дạ-гọ-зéмеш, дạ-гọ-лекýваш". – "Арнọ, тáтọ". Кạ-починáл тáткọ-му, дojдéл и óн... почнạл дạ-шéтạ* [ЛС(К),127].

пучинáтка f 'одмор, кога нешто мирува' ~ *дýри кáикут ки сă удáвиши ут далгáтити, па óн спúиши. И утúдуа Ученúцити ... ем му вéлеа: Афéндо, да ни чýиш, éту ки си загúними. И вéли на нúх: А málo-вéрни, óти таквúи плашлúви сти? Тóга станáл, и прикạлнá на ветрúштити и на мóрито, да сă чинúл мóшни пучинáтка* [MV(K),297].

пуч'úнува* impf в. **пуч'úни** [MS,s,92].

пучинувајне n 'одмор' – по секоја напорна работа следува **пучинувајне** (или **удмурувајне**), на пр. при жниењето, откако ќе се истера една **поста** (= дел од нивата, во вид на лента на која истовремено жнеат неколку жетвари одеднаш), односно откако ќе се изврзат снопјето, натаму кога окопуваат пченка, откако ќе се ископаат 4 реда, пак следува **пучинувајне**, косачите исто така прават **удмурувајне** по три или четири **намлии** (= искосени редови) итн. [ТГ,21].

пучинувачка f 'одмор, починка' – при полските работи *удмурувајнто* наутро трае малку; најдолго е околу пладне; попладне, откако ќе поминат најголемите жештини, т.е. кога малку ќе се залади, **пучинувачките са малечки** [ТГ,22]; **в. пучинáтка.**

пуч'ýд'ува (сă) impf, в. **почýди (сă)** [MS,s,92].

пушéта* pf 'се раздвижи' ~ *лисúцта утúшила, си-лигнáла у-áдна трéва, нă-áдну слăнце тăкá, и спúе тáму. Тéта Врáна пушитáла узгóра и ă-видéла тáм дéка лéже. И утúшила, а трăчúла спúе. Тýпни тýка, тýпни тáму, не мăрда úч* [ВВ(Кр),314] – во текстот е присутен лексичкиот архаизам: **трачи** (= верува, претпоставува).

пýши* impf 'вдишува дим од цигари, од тутун' ~ *"Ká ки-пáдниш, рăчé, нă-дóлу уф-ливájте, тáм úма, рăчé, ки-тă-прăсрéтнăт двé кучúјна, еднóто, рăчé, бéло, еднóто, рăчé, цăрно... Шпúрто, рăчé, úмиш?" "Нé пýшум, рăчé, дéдо нéмум"* [ПД,147].

пушка f **1.**'рачно огнострелно оружје' ~ *и јаз скокнувам ортана, зевам*

пушката и викам: "Дур орда бе" [МС(В),93]; ~ *рӑбојтӑте сӑ минијӑ: му сӑ зе пусатут (немӑ изим дӑ носӑт пушки и кӑлӑчки а ками и револјӑ пӑк дистур)* [МЕ(Р),88]; ~ *Дӑштарчинката, като погол'ама, скрила паритја,... Синчато кога попорӑснало, пак го питала: "Да си имаш, брача, пари, што ќу си купиш?" – "Пиштолка и пушка, сӑстричко"* [V,РМ,291]; ~ *тоа вил'ајќи, емен си зима пушката... Таак! и чувекут на место си падна. Кога ки се врне назад, и кога гледа врбов кол путирал цали ластаре* [ТГ,147]; ~ *ác уф-пуфа́брикте рӑбо́тах. Ту́ла фа́брика рӑбутих, по́сле уф-та́а Арсӑна́ло. Зна́ш-ли Арсӑна́ло шо́-о-ви́кат. А дно вре́ме сус-пу́шки, не́ кути-сја́а* [ПК,2(Иц-284] – во текстот се присутни две граматички посебности, прво: беспредлошки додаток за место – **ту́ла фа́брика рӑбути́х** (м. 'во ту́ла фа́брика...'), и второ: именка употребена како атрибут на друга именка – *ту́ла фа́брика* (м. 'туларска фабрика'); ~ *нӑјме́л-се Го́це Де́лчуф вујво́да,[ус-не́гӑфта ве́рна дружи́на,[уф-Куку́шко ра́мно по́ле,[дудек да прӑми́нӑт гра́ницта,[пӑрва пу́шка пукна́ла,[Го́це гу уф-гӑрди ра́ни́ла* [ПК,2(Крец–296)]; ~ *Не́-ни ку́пиш пу-инӑ-пу́шка д-о́јме дӑ-ло́ӑме". – "За́шт дӑ-н-ви-ку́пам, си́нко, му-ве́ле, дӑ-ви-ку́пам"* [ДК114] – присуство на перфективен глагол во презент: **не́-ни ку́пиш** (м. 'не ни купуваш'); ~ *пу́кна пу́шка, ле́ле,[пу́шка пу́кна, пи́ле Ста́но,[ду́ри го́ра је́кна – ју́нак си па́дна* [ИГ,108]; **2.** 'пукање со пушка' ~ *напкун имаше еден другар на срешта, патардијата га чу и как чу и пушката, тӑрча и кажа на селото* [МС(В),75]; **3.** изр.: **сѐ на пушка сӑ** (= вооружени се, пушките се до нив) ~ *та́а и́ма чти́рсӑт ду́ши бра́тја, сѐ на пу́шка сӑ. Ќ-о́јш та́мка, ќи тӑ прӑче́кӑт... ќи-испа́дне о́на, ќи-т да́де сла́тко (ди́ско), ка́ве́ ќ-ти да́де, – уф о́чте не́ма да а пуле́дниш* [ИГ,112]; сп. верување: **пушка ако чује – абер (глас) ќи му дојде** (= ќе слушне новост) – толкување на сон [ТГ,313].

пу́ш(т) adj 'неморален, развратен' ~ *Ф...-ут стуја́ и за не́гу ви́а си мо́лиши: Го́спот, испола́јти, шо не́ сам ка́ту́ дру́зити л'у́ди, ло́ши, кри́ви, пу́шти, ја́ ка́ту ва́ јумбрукчи́ата. По́стам два́ш на нидел'ата* [MV(K)-280] – во контекстот имаме случај на употреба на номинативна форма наместо очекуваната вокативна: **си мо́лиши: Го́спот, испола́јти** (наместо: 'Господи...').

пуштен* adj 'испратен' ~ *Ја́с не́ мо́жам да чи́нам ут ме́н са́м ни́што, ка́ту́ ка́к а слу́шам, сӑдам; и мо́ата сӑдба пра́вина и; о́ти не́ќам да би́ди мо́ата пуве́ла, ту́ку Та́ткувата пуве́ла шо ми и́ма пуште́но* [MV(K),331]; ~ *и́ли ко́га ки до́јди Богомо́лсноу, то́ шо ки ви пу́шќам ја́с ут Та́тко ми, Сфе́ти Ду́х исти́нцко, шо и пуште́но* (пишува: *поште́но* – возможно дека мешањето е поради неинтензивниот изговор на неакцентираните **о** и **у**) *ут Та́тко ми, то́ ки ви ка́жи зарди ме́не. И ви́и па ки ка́жити шо сти би́ле ут кра́ј су ме́не за́јно* [MV(K),297].

пуштлу́к m 'разврат, неверство' ~ *ни́кој не́-ј до́бар, са́л иде́н Го́спот. Пуве́лити и зна́иш: Пуштлу́к ни́му чи́ни, ни́мо оти́пај, ни́м кра́ди, лажо́вин да не би́диш; да и́маш тими́а на та́тко ти и на ма́јка ти. Он му ре́кал: Са́ти ви́а а чува́х ут мла́дус ми* [MV(K),278]; ~ *ричé на та́тку му: Ету то́лку гуди́ни шо*

ти рабо́там, и не́кој па̏т не́ ти расипа́х ке́фут, и не́ ми и да́де и на ме́н идна́ ко́за, да си раду́вам ја́с су прија́тил-ми; да во́а си́н ти, шо ти јаде́ са̏та сто́ка пу пуштлу́кут [MV(K),181].

пу́шти pf 1. 'испрати', в. **пу́шка** ~ *"... ја́с-сум ца̏рува ке́рка и-мӑ-пушти́: ме́не дӑ-мӑ-изе́де ла́мјӑта". И-о́ни ричѐли: "До́бро, ричѐли, што́м тӑ-пушти́ли дӑ-тӑ-ја́де ла́мјӑта, си-о́ди-си ти́... на́с не́к нӑ-изе́де". И-о́ни, ве́чӑрта, ле́гнат дӑ-спи́:т, а́ли си-уста́вӑт стрӑжа́р, бу́дӑн* [ПД,167] – во контекстот има неколку граматички (дијалектни) посебности: прво во врска со линеаризацијата – двојна употреба на кратката заменска форма: и постпозитивна и препозитивна во однос на глаголот во императив:– **си-о́ди-си ти́... на́с не́к нӑ-изе́де**, тоа напомнува на преодниот момент кога стариот редослед бил истиснуван од новиот (за ова в. во граматичкиот дел); второ – присуство на адверсативниот сврзник **али: о́ни, ... ле́гнат дӑ-спи́:т, а́ли си-уста́вӑт стрӑжа́р**; и трето – употреба на перфективен презент: **ле́гнат дӑ-спи́:т;** ~ *напкун ка ги пуштиха писмата, солунските граѓани сӑ качиха на солунската тумба* [MC(B),97]; сп. обичај: – младоженецот го кани кумот за да венча со овие зборови: *"Кла̏јне и здраве имате уд татко и ма̏јка, да знајте оти уф нидел'а ки треба да доите да венчите, и за тоја ви гу пушти воја кулак* (= *паурче сус ракија, китка, пугача и карамфил*). На тоа кумот одговара: *"И ти им чини клајне и здраве"* ... [ТГ,160]; ~ *и така ги вӑрна и ги прави тешка свадба и ги гости цел месец и напкун ги пушти на града Будима* [MC(B),96]; ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата ишкија и да е прилика на неја?" И он рече: "пуштих"* [MC(B),94]; ~ *то царското бостанџиџе му вели: "нија имами ца̏р много богат, не сака хазна, тој ми пушти или твојта глава да земам или ..."* [MC(B),94]; ~ *б'е́т му сӑ ви́д'а̨ на ч'урба̨'и́јата, ш'ту за ја в'е́ни ара́пч'а̨ту мума́та и си вили́ сӑс умо́: "за гу пу́сна ара́пч'а̨ту да гу бр̨ка Го́спут' "* [MS,t,14]; ~ *"на-ти т'е́с два́та пуртука́л'а да ха пу́сниш' на жина́та-ти!"* [MSt,86]; **2.** 'престане да држи нешто в рака и го остави да падне' ~ *он кату влезе нетре да пиј вода, излезе една самовила, пусна капакот, го закл'учи нетри. Фатил ца̏рцкото дете да плачи* [V,PM,207]; ~ *На́пкум ќа: зи́мӑт, ќа: кла́ат на стре́ди, ќи гу зи́мӑт и мо́мчто – и дву́јца̨та ду едно́ дру́го. Ќи зи́мӑт една́ бе́ла ри́за, то́ќи ќи-ј пре́гнӑт, ху́мут; уф една́ ча́ша ви́но, ќа а нӑпӑлна̨т, ќи пу́штӑт па́ри уф нӑтре* [ИГ117]; ~ *"Пу́шчи, рӑче́л, са: лупа́тта". И пушчи́л лупа́тта, фӑти́ле дӑ-си пра́вӑт ма:бет та́м. Ти ка́к-си, ти што́-си, сӑ-ма:бити́ле дву́јца̨та и пудуна́ло не́ко: ве́тӑрче. Гинуси́л са: де́ка-ј на́:шта гра́ница, до́ле, тугај не́мише гра́ница* [ПД,146]; **3.** 'ослободи' ~ *за̨пали-си, за̨пали-си Ша́р-Пла́нина̨, а́јди,[а по́трупа̨ а по́трупа̨ три-ју́на̨ка̨, а́јди,[три-ју́на̨ка̨, три-о́фчара̨,[парвјо́ о̨фча́р, па̏рвјо̨ о́фча̨р жа́лно мо̨ле́, а́јди,[пушти́ мене́, пу́шти ме́не Ша̨р–Пла́нина̨, а́јди* [ЛС(K),133]; ~ *о-пи́тӑт та́м што́ дӑ нӑпра́вӑт: "Ка́к кула́ј дӑ-на́јме, дӑ-ни-ка́јши?" – "Кула́ј, ричѐл, кити́:рте еди́н кӑза́н кӑтра́н нӑ-вратӑта. То́: кӑтра́но не́ пу́ште кула́ј дӑ-изле́зе чуве́ко, а́ма не́ка-ј дӑлбо́ко"* [ПД,170]; ~ *"Аман, Трајко, да си*

жив, остави тој човек, што сакаш ки ти дадими"... напкун как ми молиха и хатарот да не ги кăрша, го пуштих [MC(B),92]; ~ *дójди вр'ăм'ą да н'ă пу́снат* [MS,s,94]; ~ *и дójди тузи́ дéка ипта́ у апри́л сă пу́ш'таха на́ш'та илики́ја* [MS,t,3] = 'да нè ослободат од служење војска' – во двата последни контексти; **4.** 'испушти животно на слобода, потера' ~ *ра́нуто стана́х на-ш'éсти, си-ч'ини́х иди́н ч'áј, сана́пи́х, пушти́х дуби́ци́ту* (пишува: 'бубициту' – печатна грешка?) *на гуида́ро, излéгух на-кавинéту, пи́х идно кавé* [ВБ(Нег–339)]; ~ *та· бáбăта пушти́ла кра́вăта нă-гувéăта... устăна́ла кру́ши дą-бéре. Нéко· дăрво* [ПК,2(252)]; ~ *ка усамна, пуштиха коните на зелена ливада – коните да попăсат, а они малци да илиндисăт* [MC-(B),95]; ~ *има́л ни́ку ло́шо ку́че, ста́ро. Гу-ману́ва у-врéјќито и гу но́се. Чéка лиси́цата сéга, кфáчка ќи-му-дунéсе. Но́, кă-му-сă-наблúзи, му-гу-пу́шта то́ ку́чито* [ДК,138]; ~ *един цар отишал да лове зајци. Испаднал един зајц, пуштил ăртто (тазијте) да гу тăрчкат* [V,PM,52]; ~ *на ногу места има ногу курај, дека ка ки си пуштăт силјајнту дубиците не си-ј припалуват цела гудина* [ME(P),77]; **5.** 'направи да потече некоја течност' ~ *му вéле: "пу́ли ту́ка! Ка́мину дă-гу-сти́снăм – во́да ќи-пу́шчăм". Му стисну́ва у́рдăта су-та́ то́рбăта и пу́шча во́да* [ДК,119]; ~ *Царут им рекал: "Манајте се ут тука, голоташе!" Пуштил л'уде да и испăдат. Големјут брат пуштил морето и издавил сите* [V,PM,270]; ~ *сто́мнăта то́не, нăто́нуве, и́збăрш-а, о́на пак пушти́ла ма́ллчко* [ПД(129)]; ~ *пушти́л кра́ф* (= со нешто му ја пробил кожата, пр. со рог, за да истече крв – начин на лекување); ~ *Ќ-ă-ви́кне нивéстăта, му-вéле, дунéго. "Елăј ми́ла! Елăј зла́тна! Нăпусле́ден пăт". Дă-фáте зă-рắка и дă-му-гу-фáте мăлéчкуто прắст, дă-му-гу-кắсне си́лно, дă-му-пу́ше кра́ф* [ДК,123]; **6.** 'направи, овозможи да влезе' ~ *кај ки најдох, на која арна нива одих, и пуштах овците нăтри* [MC(B),92]; **7.** 'одвитка нешто (пр. ракави), направи да бидат некренати' ~ *и она пушти скути и рăкави и повина лицето, сă чини гајлилија и отиде дома* [MC(B),96]; **8.** 'испружи нешто, подаде' ~ *трети пăт утишле. Царут пуштил аскерут мо, да и истепе. Тоги стреднјут брат пуштил ногата, гу урнисал сăт конак. И малечќут пуштил воденичарскут камин, сăт аскер и царут и истепале* [V,PM,270]; ~ *И слизé уф ка́икут Пéтрос, си газá уф во́дата, да си о́ди кắд Исус. Ни́ли бéши вéтар си́лин, му падна́ стра́х; да зафати́ да путуну́а, а вика́ ém царкá: Афéндо по́можи. Па Исус а пушти́ ръ́ката, гу фати́* [MV(K),267]; ~ *одеки по конецут, утишила на колибата кă-де момата. Момата затворила вратта. Самовилта и́ рекла: "Пушти си прăстот низ прозорецут!" Момата си гу пуштила. Самовилта и клаве един прăстен и умире момата* [V,P-M,269]; ~ *и си́чките оти́доха на хо́ро, и на́зи гиздава́та мо́ма и тја́ дójде та́м на хо́ру. И са евú еди́н чјул'ак сас си́ф ко́н, дójде фаф хо́рото на сре́де сас ко́не и си пу́сна рака́та та фáти хобава́та мо́ма и е ди́гна* [V,PM,259]; ~ *"А мăр лиси́цо, вéл'ăт, ќи-тă-пи́тăме ни́што"* (т.е. нешто). – *"Пи́тăте!", вéле. – "Јáс ă-извáду вá змијта уд-*

о́гнут, ве́ле. А-пу́шти га́гъта и пу-га́гъта, пу-га́гъта, ми-съ-сфи́ нъ-ти́лут, о́куто са́ка дъ-ми-гу-изва́е. Да́ли у-пра́во-е? [ДК,137]; 9. 'пушти' ~ *р'е́ч'и: "ја́с за и́зл'а!" гу вра́заха съ́с идна́ хо́ртума, гу пу́снаха пуле́ка, пуле́ка до́л* [MS,t,86]; 10. 'бутне, турне' ~ *пумна́л а́јн уфча́р: "што́ мъ́р ку́ма ле́со пла́чиш?" "Ми, фмо́јта ду́пка и́ма ја́рче живуде́рче". Има́л къ́рли́к то́о уфча́ро; бу́тне къ́рли́ко, гу-фати́л за-но́гата. По́сле гу-пушти́л къ́рли́ко уфча́ро, закачи́л не́кој чико́р, жси́ла те́гле* [ПК,2(233)]; ~ *"сва́л'-се бре Ту́нтъ́лче, ре́кла, нъ-ба́ба д-ӣ нъ́пъ́лниме уф то́рбъ́та ти́й кру́шички!" Съ-сва́ли́ло Ту́нтъ́лчто, ги-збъ́ру́ве кру́ште, ги-туру́вът ду́ји уф-то́рбъ́та, нъ-Ту́нтъ́лчо гу-гръ́бна́ла, гу-пушти́ла уф-то́рбъ́та* [ПК,2(253)]; **11.** 'придвижи некој механизам, стори да се слуша музика' ~ *съ-ръ́змиши́ле та́му. Пушчи́ле му́зика́та и ти́а, дими́к, но́гу а́рна му́зика има́ле. – "Дъ́ до́јдите!, му-ре́кле, дъ́-ви́јте што́ му́зика и́мме и што́ ја́дъ́ја́јне у-па́мпурут". Па́мпурут у-мо́рто* [ДК,131]; **12.** – (се) 'се нафрли, се устреми' ~ *съ́ уплаших, съ́ тромаксах; един сон соних, една змија ка се пушти да ми хапни* [МС(В),95]; ~ *ка ми видеха, што водих харамијата, емен го видеха, го познаха – го имаха къ́рстен, и едни съ́ пуштиха и ми фатиха кон'от* [МС(В),91]; ~ *една едра тупола имише тамо, фати а искурна, си а пръ́фарли на рамуто му, са пушти на аскерут* [ДК,296]; ~ *Ку́чишча́та ка́ ки-съ-пу́шча́т уф-те́бе, пу́шкъ́та о́ш ка́ ка:-зи́миш да:-нъ́пъ́лниш. Ки-м-кле́книш нъ́-кулена и дъ́ва́та дъ́-ги уте́пиш* [ПД,147]; 13. – **съ́** 'почна да трча' (силно) ~ *хи́тра Пе́три сӯгнува ут о́гн'ут идна́ гул'а́ма гур'а́на драва́ и съ́ пу́ш'та да гу т'е́ра по́пут* [MS,t,75]; [MS,s,94]; ~ *чул Алате, са пуштил по него. Ка префарлил ваѓата, фатил да вике: "Е! Алате, жал, жал! Не ти давум паунут". Па Алате бил прекълнан от Бога да на може да помине вагичката"* [V,PM,272]; **14.** – **съ́** 'се одмрзна, се стопи' (ако нешто било замрзнато, пр. јадење, дел од облека и сл.) ~ *са-пушти́л мра́зут; съ́-пушти́ла та́а ло́јта* [ПК(Гъ́р)]; **15.** – **(съ́)** 'се оддели' ~ *па гувори́ Ангил, да му ричé на не́гу: Ја́-сам Гаврил што съ́ въ́ртам накри Бо́га, и си пуштих ут не́гу да ти ка́жам на те́бе, и да ти но́сам ви́и радо́сни чу́дби* [MV(K)295]; **16.** – **(си)** 'се симна' ~ *и на ше́ста ме́сици па си пушти́л Ангил Га́врил ут Бо́га на гра́т Галиле́а, на Чи́ста Дје́ва армаса́на су мъ́ж, и́мито му Јо́сиф, уф ку́ќа Да́вид; и и́мито на Мо́мата Мари́а. Ка си дуј да́ Ангел Господи́ноф къ́д не́а, ричé: Ра́дуј-с прира́досна* [MV(K),315]; **17.** – **(си)** 'влезе' ~ *ка слуша што и Даскалот, си убличé цубе́ту (о́ти би́ло го́лин) и си пушти́ уф мо́рито. Па дру́зите Ученици дујде́ле су ка́јикут. Ка испадна́ле на су́хуту, а гле́дат о́гин запале́на, и ри́ба што си пе́чиши, и ле́п* [MV,K,338]; **18.изр.: ба́ба́та гро́ш дъва́ла дъ́ съ́ пу́ште** (= не треба да се прекинува започнатата работа, независно што ни се чини тешка) [ПД(137)]; **пушти́л ко́ръ́ве** (= заседнал некаде, зафатил позиција); **пуснал хабе́р** (= се јавил, соопштил нешто) ~ *та и пуснал хабер на татко му сос писмо, ча си чини цар на самовилите, та да дојди и татко му при негу* [V,PM,216]; ~ *о́на што́ пра́ве? Ут-сфе́штте нъ́пра́ва, ѓо́а мъ́рто́вец, дъ́-ре́чъ́т о́ти чу́пъ́та у-ми́ра и д-ъ́-зъ́ко́пъ́т. И му-пу́шта*

нӑ-ца́рут ӑбе́р о́ти чу́пата у́мра [ДК,144]; со блиско значење: **пушти́л слу́х** (= почнал да шири некаква информација) ~ *пушти́л слу́х от бра́т-му нӑјде́л па́ри* [ПК(Гӑр)]; **пу́шти-си-ј но́јсто ко́лко те́-ј длӑк јурга́но** (= сообрази се со можностите) ~ *не́ гле́ди шо́ и́мат л'у́јто, гле́ди ко́лко мо́жиш ти́, пу́шти-си-ј но́јсто ко́лко те́-ј длӑк јурга́но* [ПК2(190)]; **да си пу́сна вуда́та** (= да одам по мала нужда) ~ *игра́јат, игра́јат, сӑ умури́ мумата́ и му вили́ на н'е́гу: "да по́а до́л, да си пу́сна вуда́та"* [MS,t,9]; истиот изр. од Кукушко (со фонетска модификација): **би́х дӑ-си-пу́штум во́ота** [ПК,2(190)]; **пу́ш'та иди́н тилигра́ф** (= испрати телеграма) [MS,s,94]; **се пусна черквата** (= кога ќе заврши божјата служба) ~ *на една́ черква, бе́ха собра́ни си́чките про́сици отвунка, че́каха милостина от човеците* (пишува: 'човеците' – печатна грешка). *Тогас и нос човек, што му прави те́с мурафе́ти, оти́де на че́рквата, истом кога пусна́ че́рквата* [V,PM,189]; ~ *му ве́ли: "Господа́р, то́ј чове́к је тво́ј бра́т со́с деца́та му!" Така́ и жени́те не могоха да га позна́јат жената́ му. Пусна́ла че́рквата, се́кој чове́к оти́де на кӑ́штите му* [V,PM,148] – уште еден пример за упростување на падежниот систем: номинативната форма се јавува во функција на вокатив: **му ве́ли: "Господа́р, то́ј чове́к..."**.

пушту́ве* impf 1. 'испраќа', ~ *и уф ста́ро вре́ме, и то́г'и тӑка́ има́ло, дујна́-ѓузили́јка. Има́ло ји́ин ца́р и но́го јуна́ци и вујска́ пуштува́л, нӑ муже́ле да а зе́мӑт* [ИГ,112]; ~ *рӑче́л: "А брӑ-де́фо, ричел, ти́ уше-шо́ и́ма дӑ-ви́јш уд на́с. Ни́ӑ, ричел, ичуме́но дӑ-то:-ижни́јме, а пи́смо дӑ-пуштувиш нӑ-же́н-ти, до:-но́сӑме, ут-пе́пал ле́п дӑ-н-нӑпра́вӑт, кучи́на, мӑчи́на дӑ-ко́ле, ич-шо не́-сӑ-ја́де"* [ПД,159]; 2. 'остава нешто', – *чиничката* (покрај: *мисирката*) се сее во редови; штом *урачут* ќе изора две бразди, друг зад него *пуштуве семе*, што орачот кога ќе се поврати лесно (со малку земја) го покрива [ТГ,333]; 3. 'средува некој да оди некаде', ~ *то: де́те сӑка́ло дӑ-у́че. Ма́јка-му гу-пуштувала нӑ-у́ка д-о́де. Е, де́к к'-о́де? Гу-пушти́ли уф-не́кој буна́р де́тто. Има́ло до́л нӑро́т* [ВК-(Мал),290]; *"Де́к, кӑжа́ли, к'-о́јме дӑ-сӑ-пи́туме?"– "Ај к'-о́јме нӑ-по́по, о́н ги-зна: зако́нто". Удде́ли нӑ-по́по. До́бро-ама ѓа́вуло сӑ-чина́л по́п и-ги-прӑче́куве нӑ-пӑто. Нӑ-исти́нско: по́п не́ о́дат, не-ј-пушту́ве* [ПД,165]; 4. 'прави да потекува течност' ~ *до́д Ра́јна, о́ти а-бо́ле гла́фта, че́сто си пушту́ве крӑф ус-пи́ивици, се́тне по́-а́рно и́ ej* [ПК,2(194)]; 5. 'турнува, бутнува' ~ *а́ма ка́ сӑ-свӑпи́ло се́тне дӑ-збе́ре кру́ште име́н нӑ-Ту́нтӑлчо гу-фа́ште, уф-вре́јкӑта гу-пушту́ве, гу-вӑрсу́ве, гу-но́се до́ма. Ка́ у-нуси́л до́ма... Ка́ би́ше, е сја: па́ зӑбрӑви́х, не́м акӑ́л дӑ* [ПК,2(254)]; ~ *бре-ту́ка, бретам, ца́рскӑта мо́ма а-не́ма. Вујни́ ца́ро пушчи́л, чина́л, нӑ мо́жӑт да:зе́мат. Ти: живо́тните, ме́чките, лиши́ците, вӑл-ците сӑ-бури́ле, уд-го́ре ка́мӑне пушчува́ле* [ПД,154]; 6. изр. **пуштуве клајне** (= испраќа поздрави) – како што гостот ќе донесе поздрави од своите, исто така и домаќините нив ги поздравуваат и *им пуштуват клајне* [ТГ,222].

пушќа и: **пу́шта** impf 1. 'испраќа, дава нешто со порака да биде однесено некаде, односно предадено некому' ~ *пу́шк'ја син му да винча́е[пу́шк'ја внук му на крӑште́јне[сам ути́шел на ма́л а́рмас* [МЕ(Р),95]; ~ *зӑ во*

време пушќă нă Солун и нă Пазăр бăкшиш нă негуви пријател'ă ут 20-30 тувари [ME(P),91]; ~ *ја пу́ш'та Ќел'е́ш'у и н'е́гувáта ж'е́на да по́ị да бра́ка ина́ ж'и́вина да му да́дат да по́ị и то́ј за л'а́к* [MSt,36]; ~ *му ги да́ва пари́т'ạ наса́м' ца́р'у и ко́ниту и суварију́ту, му пу́ш'та иди́н тилигра́ф и та́тку-ју, о́ти "з'е́нт'у и тфо́јта мо́ма тук că"* [MS,t,30]; ~ *că такмо́ват, пу́ш'тат пра́стин и на питнајсит'ăх бра́к за сто́рат* [MS,t,15]; ~ *ја́хнува д'ắт'ạ ко́н'у, пруми́на прис силáта, м'áта пари́ и л'уд'е́ту ут до́лу бира́т и си вил'а́т: "Го́пут' пари́ ни пу́ш'та"* [MS,t,20]; ~ *и пу́ш'та л'у́ди, ги ус'ắкуват, ги пра́в'ат три́ гре́нди и ги дука́руват ... д'е́ ра́бут'а́ха ма́стуре́ту* [MSt,44]; ~ *му пи́ш'и н'е́тр'ạ: "тузи́ д'ắт'ạ, ш'ту гу пу́ш'там сăс ж'иви́нит'ạ, дур да до́јда да гу на́јда испа́стрину"* [MS,t,17]; **2.** 'престанува да држи нешто и го остава некаде (да падне)' ~ *и́ш'ти на́јмрắва ш'е́с ду́ш'и, и́ш'ти иди́н да ц'а́ска ч'изи́ји, друк да пу́ш'та ко́р'ин'ạ* [MS,t,5]; ~ *ква́ се-вра́тили до́ма, ạ-о́н пạри́ти без-дạ-ви́дạт ти́ạ, квạ-са́ уф-о́дạја́та, внетри, чува́ли-ти на́двор, то́ј о́двắрзал еди́н чува́л и ги-пу́штạл пạри́ти вне́тре* [ЛС(К),113]; **3** 'дава можност некој да замине, да оди некаде' ~ *та изважда бозлугана, та фати д'адото да вика: "аман брате". Чаморциата от аман не зева, туку му вели: "Џјадо дур не ми кажиш, дека и момата, не ти пуштам жив"* [V,PM,234]; ~ *еден сиромах човек имаши едно дете; от малку гу пушташи на скол'уту* [V,PM,37]; ~ *сиромахот ... чинил едни конаки кату цар'увите; синот му гу пушташи на скол'уту, са учаши* [V,PM,33]; **4.** 'прави да потече некоја течност' ~ *останува рибите аф суха земја, баилдисуваха, и пак га пушташи от устата му водата, и живувáха рибите* [V,PM44]; ~ *(за) д'е́сит' дни́ завúра пáтусу и дувúр'а (пáпсува вар'ắниту) и тугáс гу пу́ш'тами ви́нуту* [MS,t,4]; **5.** 'се јавува нов изданок, се развива гранка' ~ *т'á му вили́: "бро́ị ги ро́гуве́ту! ко́лку ч'атáл'ạ и́ма, то́лкус гуди́ни и́ма; ка́та гуди́на ино́ ч'атáлч'ạ пу́ш'та"* [MS,t,19]; ~ *кугá за фáти да пу́ш'та ки́тка удго́р'ạ и тугáс фáш'тами да гу бир'е́м* [MS,t,5]; ~ *за пруминáт питнáјси дни с'е́тн'ạ нарáст'ува, пу́ш'та три́, ч'е́тир листá* [MS,t,5]; **6.** 'ослободува (пр. од затвор)' ~ *ня-не́го́ то́гạ го-те́кнạло. И ви́кạ: "Ва́ше вели́чество, ác квạ-б'áх у-за́твор, та́м и́мạ еди́н чов'ák, ... ме́не ме-пу́штаа на и́стạ слу́жбạ, ạ-дру́гио ня-сма́рт"* [ЛС(К)-,112] – во текстот има уште еден пример за нерегуларната употреба на заменските форми: кратката форма за директен објект **го** наместо дативната 'му': **ня-не́го́ то́гạ го-те́кнạло** (м. 'му текнало'); ~ *с'ắ јаз за т'ạ ку́п'ạ пáк амá т'ạ ни пу́ш'там в'éјки* [MS,t,55]; **7.** 'дозволува' ~ *брăкаха изи́н за да си до́јдат... ца́рут ги ни пу́ш'таш'и* [MS,t,58]; **8.** 'одврзува добиток и го пушта да оди некаде' ~ *гуворú Исус на не́гу, да му ре́кạл: Опак човéк, сéкуј ут вáс не́ си пу́шки во́лут и́ли магáриту ут јáслата уф сýбута, и а но́си да и напои?* [MV(K),278]; **9.** – **(са)** 'се одделува, се откачува' ~ *ти давами това перо и, кога ки ти дойди некоја газа на главата ти, да туриш перото на вогин да велиш "тутуш" – си закашта секој нешто, "тептер" и са пуштат* [V,PM,96]; **10.** – **(са)**

'се управува, тргнува' ~ *лисѝцта ричѐла: "нàшјо сàјбѝа ѝма нѐка гулѐма бил'á". "Аj марѝ, спѝj тѝ", кàжàла мѐчкàта. Пá ги вѝке тóо. Чýла мѐчката, тáп синџѝро, пýшта се пу-пắто* [ПК,2(229)]; 11. изр.: **уд-бàџàта нѐ пýште гóспо** (за да успеат работите не е доволно да се чека од Бога) [ПД,138].

пцалт m 'тој што в црква пее заедно со попот'; сп. религиозен обичај: – на средниот ден од *Вилигдин*, по службата божја селаните одат на рид *сус крхци*. Кога тргнуваат луѓето што ги носат иконите ќе се наредат и тоа прво оној со крстот, а по него оние со иконите, а свештеникот и *пцалтут* ќе пеат *"Христос воскресе"*. По нив одат останатите луѓе, жени, девојки и деца [ТГ,62].

пцувѝсе* pf 'умре' (за животно) ~ *кá ни пцувисá кóјнут сѝте плáчắхме* [ПК,2(93)].

пчела f, zool. Apis melifera 'тенкокрилен инсект што од цветниот прав прави мед' ~ *та му дáл ќосѐто пет кóн'а нáтовáрени сас што пóискал, и, кàтó стѝгнал на крáj морѐто, натýрил по сýхо пченѝцата, медá, просóто, ... та са собрали пилетата, пчелите, мрафките* [V,PM,258]; ~ *фати детенто, му вели една прикажна на ќусету: "пубратими! татко ми едно времја беши имал педесет кошови пчели; ката ден мухате, кога хождаха да пасат, ха бројаши, и пак вечер, кога дохождаха, ха бројаши"* [V,PM,202]; ~ *тогај му дадоха пăт и едно мишјанче и му рекоха, кога ки стани ихтиза аскер от мраве, тогај това мишан да го клава на вогинот – "ниа фтасувами тамо". И така помина от мравјате, дојде на пчелите* [V,PM,157]; ~ *рѐкạл на нѝх: Имати нѝшто за јадѐни тýка? Па вѝи му дáле на нѐго рѝба пичѐна иднó дѐл, и ут пчѐлити мѐт* [MV(K),260]; Малецки запишал: **пш'ела** [MS,s,92].

пчелóк m, bot. Melissa officinalis 'растение чии лисја имаат многу убав мирис, со таа трева ги мамат пчелите да се приберат во кошот' – **пчелинок, матичина** [ТГ,399]; сп. го објаснувањето за односниов назив од Кукушко: ~ *мирисли́ва трéва, ус-н'áа мáжат кóшуфто нă-пчѐл'те – дă-с субѐрат, óт мирѝсе нă слáтко;* во некои села, пак од Кукушко, пр. во Грбашел ја запишавме разновидноста: **челójник** [ПК,2(93)].

пченица* f , bot. Triticum vulgare (sativum) **'житна култура (растение и плод)** од којашто се прави леб' ~ *та му дáл ќосѐто пет кóн'а нáтовáрени сас што пóискал, и, кàтó стѝгнал на крáj морѐто, натýрил по сýхо пченѝцата, медá, просóто, пак кóнете сосјáкал* [V,PM,258]; и: **пчинѝца** ~ *дă-си-зѐмиш sигвáр вạлóве,[дă-си-óриш рáмни двóруве,[дă-си-сéjш бéла пчинѝца,] пчинѝца бéла нă-ýгар* [ПК,2(Пл–253)]; односно **пш'инѝца** ~ *идѝн пóп утѝди на удинѝцата да м'éли пш'инѝца* [MS,t,78]; ~ *и за фáтиш' да урéш' , за фăрлѝш' с'ăм'ạ на инá л'áха ѝти пш'инѝца, ѝти ич'умéн* [MS,t,6].

пчилар m 'човек што чува, одгледува пчели' [ТГ,399].

пчиларник m 'место каде што се поставени кошовите од пчели' [ТГ,399].

пчиничка f, bot. Zea mays 'житна култура, пченка (плод и растение)' ~ *тогај крајта блатто пустолци, елбет и друјзте сила шо сă крајта блатто, садиа пчинички* [МЕ(Р),77]; ~ *ут 20 гудини наприт, летто, коа бишă кусу воата, садиа пустолци пчинички* [МЕ(Р),80]; ~ *зă фăсулјут и бустанут, аку сă на мистијнтă нă пчиничките, ти сă лагăт за пчиничкă* [МЕ(Р),89]; ~ *лозјăтă и пчиничките сă рăботăт су кирцjă: 20 гр. лирă 100 погунут лозă и 10 кутли погунут пчиничкă* [МЕ(Р),89].

пш'итó n 'вид јадење' (печено) ~ *д'á-дуту и рéкла: "да закóлими д'á-т'ąнту, да гу стóрими пш'итó!"* [MS,t,80].

пш'ифи́са* pf 'избере' ~ *ви́кна с'é-луту да гу пш'ифи́сат и да гу звá-дат прóедрус на крáтусут* [MS,t,-86].

пăда́рница f 1.*'кули́пка на-нéко: дăрво нăпрáвна, тáм лижáл пăдáро'* (= човек задолжен да го чува родот по бавчите, лозјата, нивите); 2. fig. 'мала, неугледна куќа' ~ *зăсрáм-сă мăрú, испăднá уд-аднá пăдáрница и нóго фăтú дă-знáјш* [ПК,2(93)]; 3. во Драмско (с. Височен) Ј. Иванов запишал top. **Пăда́рницата** 'ридишта' – според апелативот *пăдáрница* [ЈИ,Ми...,179].

пăди́не impf 1. 'се изместува од повисоко, на пониско место, паѓа' ~ *сă-субéрвăт ăскéрте, г-утéпат. Гу-зăкла́ле, гу-извăри́ле. Она дéка пăди́не кóска сè ă-бéре и плáче. Она цéл дéн плáче и нă-ни́кој нé кăжýва* [ДК,116]; ~ *и бáбăта му-испуштýва иднá плýта сирéјне, двé... – "Пýшти гóспуди, бáба нéмăм дă-мă-пýле, дéца нéмăм дă-мă-пýл'ăт". Му-спуштýва вá óше иднá – му-пăди́не и чики́јкăта нă-бáбăта* [ДК,117]; ~ *"Ки-нăпрáвите един ут-смóква фак, ќо:-курдúсăте, ки-сă-фáте óн. Ká ки-му-ýдрите ќутéко, ки-ви-кáже шó дă-нăпрáвите зă-дă-нé пăди́не мóсто"* [ПД,166]; ~ *сă-нăл'ýти слéпјут и ут-крýшта нă-мéчкăта узгóре му-сă-фăрл'а. Пăди́на нă-мéчкăта узгóре. Мéчкăта фăтú дă-бéга. И дéка ќ-óде? Прáво у-кăпи́нта* [ДК,136]; ~ *"Е, рéкăл, тéбе бáш сја: ká сум углăдéл, тéбе нéма дă-ти-прóстум". "Е, рéкăл, и́м, рéкăл, нă-нójсте едни́ џилизи́на, и́скар-ij пă, нáпкум, пóлéсно дă-мă-јáдиш". И тóа óде нăсăт, а-тóа му-ýдре аднá, уф-чéлто ритканúца му-дáве. И вăлко пади́не тáм нé:де* [ПК,2(Мор–224)]; и: **пăџди́не*** ~ *сă-пукри́:ве ут-гóре и ут-стрáните сутрăска, нăврăс лéста сă-бéре блáто и сă-пукри́:ве сус-блáто, óти ти: **áчкувуто** (**áчко** – име на езерска птица), ти: сă-нóго лóши и пăџди́нăт уф-блáтто, уф-трăскăта уд-гóре кути кáмăн* [ПД,128]; ~ **спýза**-*ј уд óгино пéпăлта сус мăлéчки жáрчишта. Ки цăрпниш ут-шпóрто, мăкáр уф-пăпăлáрнико, жáр шо пăџди́не дóл – спýза тá:-ј* [ПД,135]; односно: **пăждúне** ~ *"а-бе, ричéл, дéка-ј кó:жта?" Дăрво удгувóруве ли, дăрво, нé удгувóруве. "Мájкăти", ричéл. Ус-бăлти́:та, а-бре, а-бре, гу-нăсéчуве, то: дăрвуто пăждúне, пáри пăлăн у-нéтре. Сjá: сáм не-му-умé: шо-дă-нăпрáве...* [ПД,135]; 2. изр.: **гла́вăта дудéк нé па́дне, ýјо нé пăџди́не** (= навиките и карактерот не се менуваат) [ПД,137]; **кру́шта пут-ко́рăно си-пăџди́не** (= генот е важен фактор, односно: какви родители – такви деца) [ПД,137]; **ă-пăди́не кăбăтли́а** (= ја **прогласува за виновна**) ~ *чýпăта си-ти́шила кăјтáтку-му. Му-зéле Арáпите пéт ил'á-*

ди ли́ри... Арно. Вóа... сéга знáе, сивéле: "Шó ми прáе жéнта?". Мóр жéнта ă-пăди́не кăбăтлúа сéга, áма жéнта нé-е крúва [ДК,131]; **вóнка пăди́не** (= се кажува за човек што има епилепсија) ~ *вункăшлúф, вóнка пăди́не, лóша бóлис, вóнкăшна бóл'ка тáа* [ПК,2(Грам–240)].

пăднáл л-фор. со значење на придавка: 'паднат' ~ *пóсле петнáјс дéна тăргнáме тáм нă-дóл. Пá-с збráме дистúна кăшти уд-Мурáрци, тăргнáме. Мóстут рăсúпин, тáм áјн мóс пăднáл, џилéзăн бúше, пăднáл, с-убисúл тăкá. Ејн друк úмше, óн нă-цéло дúгнин* [ПК,2(Мор–220)].

пăднáт* adj **1.**'легнат на земја' ~ *"Нáзăт, вéле, вăрни-сă!" – "Јáма приăтéли-снă!" – "Нé-снă приăтéли, вéле. Нáзăт нă-мóж дă-бúјме приăтéли. Кóа ќи-си-гу-вúјш дéтито ти пăднáто; кóа ќи си-ă-вúдам јáс пáшкăта скинáта* [ДК,142]; **2.** fig. 'исцрпен' (физички, материјално и сл.) ~ *нéкуј-си гу-учúл дéјту ногу... Ех, сивăрнáлу дéјту, áма гу-нăјдýва тáткуму дăнăмăна. Му-пăднá жáлус нă-дéјту зă-тáткуму. Арџúл нóгу пу-книги, пу-тáм, пу-вáм, зăгубúл нóгу. Е, тóгăј дéј-ту сă-нăжăл'ú ká-гу-видé тáтку му тóлку пăднáт* [ВЕв(303)]; в. **пáднăн**.

пăзáрчин дéн 'еден одреден ден од неделата кога на пазариштето се изнесува многу стока, особено земјоделски производи' ~ *уф-Струмица óјме сáмо пăзáрчин дéн (сăбута)* [ПК,2(93)].

Пăзлак top. 'често име на места со многу камења и ниска растителност'; Ј. Иванов наведува дека доаѓа од "префиксот *па-* + *-злак* = место со слаба почва поради што растенијата се закржлавени" [ЈИ,Ми...,180].

пăзăрџúја* m 'тој што оди на пазар да продава производи' ~ *нă-лисúџăта ú-сă-прăјăдéли рúби. Лигнáла нă-ăдúн дрýм и сă-чинáла сáнким ýмрăна. Пу-тó· дрýм вăрвéли уд-врéме нăвréме пăзăрџú·* [ВК(Пат),285]; од Воденско, кај Будишевска: **пазарџија** [ВУ,128].

пăјтóн m 'запрежно превозно средство за луѓе, кола убаво украсена, коњите исто така се со украси' ~ *вóа си óре, тóа сиднáл дă јáде. Јадéќи тáм, ăдúн пăјтóн пу пăтут, нúкуј гулéмиц, нúкуј пáша уф нăтре* [ИГ,110]; ~ *дéтто, тóа мăлéчќут ѓáвул, му вúке нă вýјку му: "дă гу зáприш пăјтóнут". Оде, гу зăпúре нă пăтут и вóа мăлéчкуто дéте, ѓáвулут, прăфтăсáл* [ИГ,110]; ~ *дéтто му вúке нă вýјку-му, кă видéл пăјтóнут óт úде узгóре: "вóа ќи мă кýпе мéне, да сáкиш нóго пáри билé (барем)"* [ИГ,111]; ~ *инугинирáл ину-врéме имáл ину-мóмăк. Су-пăјтóнут сéки вéчер жéнта и нéго и шитáше. Сéки вéчер тá мубéше рăбóтта нă-тó измиќárут* [ДК,139]; ~ *анџúјата гу-глéде нéго, нă-рăце гу-дăрже. И днéс тăкá – ýтре тăкá, днéс тăкá, утре тăкá и анџúјата пупráве-си ánут, пупráве си-стáи, купýве си-пăјтóн и дéтто сус-пăјтóну си-шéте из-грáдут* [ВК,282].

Пăкéтци pl. 'фамилијарно име на дојденци од Кукушко' ~ *Пăкéтци кут кучúна-сă адúн зă друк. Ак мóјш кáжи нéшто лóшо зă-нúјн, óчте ќи-ти-ј-звáат, úч* [ПК,2(171)].

Пăкларја top. 'падина, ниви изложени на сонце' (меѓу *Сараќој* и *Старчишта*). Според Ј. Иванов "Изведено од стсл. **пькль** (во случајот поради силниот припек) и наставката *-ар*; сп. *пек-, пекло"* [ЈИ,Ми...,180].

пăлáврăцúˊ m 'несериозен човек, сите знаат дека многу лаже' [ПД,116].

пăлдăм m 'дел од опремата на коњот' ~ *'тó-j кулáн, му-сă-клáве путпáшката нă-кójно-ли, нá-магáртоли, да-нé му-бéге сумáро'* [ПК-,2(95)].

пăлéна* f 'платнена завивка со која се повива мало дете (бебе)' ~ *зимýве, кути кá бúла уф-пăлéнте а дигнýве... а нăдéнуве нă кóл вонка. Сă-кăчýве нă-брóдо, с-избéгуве* [ПД(151)]; односно: **пл'áна** [MS,s,84]; pl: **пăлени** ~ *ут-пилéни сă-глéјше óт нé-ќ-си-прăкóпцăн* [ПК,2(207)] – се кажува за немирно дете што било лошо и кога било мало; ~ *нивјастата му отишла на Костадиновата кашта, на Костадинова мајка вели: "варај мајко, миличка бабо, дали ми сакаш тоа вечер на тебе госка да бида, ча имам тузи малко дете без пл'ани, да не гу помразна вăнка?"* [V,PM,228].

пăликáр* m 'убаво дете' ~ *ýбуфте пăликáрчта нă-бáба, ми-дујдéе дă мă-зăрăдýват* [ПК,2(94)].

пăлин* adj, 1. 'сад или нешто слично во кој има ставено работи колку што може да собере, орр. на **празен**', ~ *и нă другзте аку не повикă бăрăм целă гудинă му биа пăлни кошувјту ранă* [МЕ(Р),90]; ~ *хеј мори, моме јубава,[јубава дури сенлива![што ти е бело то грло,[куту на филџан то дано![филџан је палин ракија* [ТГ,159]; ~ *му велú : "а бре глéдаш ли тúа дванајсите дéлви, штото са пăлни сос алтăни, и пák не кăјдúсах да дáм едúн грош за онáја рúба"* [V,PM,17]; ~ *прогледнá на гори кадé дăрвоту и, когá видé хáрно, дăрвоту е бúло ... пăлно сос драгоцени и млогу скăпи кáмини* [V,PM,7]; ~ *искáрал кратýната и акóлата та му кáзал: "Сас ај тáзикана кратýна примéрих и на акóлата писóвах". И катó зел цáрја акóлата пăлна нýли, нé можил да соберé кóлко óки са. И такá побјáдили цáрја* [V,PM,256]; ~ *"м'ạ-и стрáх да ми-ха ни éзмити!" "амá будалá... пампóр' пăлин úмами смóкфа тójт'ạ за пójми да éзмими!"* [MS,t,86]; ~ *испаднá... Пéтрос, и извадú грúпут пу сýхуту, пăлно бéши рúби гулéми стó и пéдесит и трú; да тóлко шо бúле, не си скинá грúпут* [MV,K,338] – употребата на атрибутот во пост позиција во однос на именката: **пампóр' пăлин, рúби гулéми** и сл. е позната и од други говори, но во југоисточните е повеќе присутна, бидејќи тие се вклучуваат (со повеќе елементи) во зоната, каде што било силно изразено влијанието од балканската јазична алијанса; и: **пýлин** ~ *утúди, утúди мрăва пăнт' и нájди инá néш' пýлна л'áбуви* [MS,t,61]; ~ *ти дукáрахми ш'урбéт', пýлин б'ăш'и путúр'у* [MS,t,21]– во случајот имаме две посебности: прво едносложната придавска форма **пăлн** (: **пулн**) се проширила во двосложна **пулин** за да се запази симетрија според формите на другите родови и за множина **(пулна, пулно, пулни)** и второ под влијание на соседното билабијално **'п' пăлин** се изменило во **пулин**;; ~ *т'á му стóрила инá пúта, н'éтр'ạ с'é лúри пýлна* [MSt,34]; ~ *утúди нóс в'éч'ер у н'éгу на гóсти, утúди сăс дв'ă вр'ăтиш'та книги пýлно* [MS,t,37]; ~ *и т'á му дáва инá гăска пýлна лúри н'éтр'ạ и му вилú: "самóс да си ја изид'éш'"* [MS,t,33]; **2.** 'комплетен' ~ *нă зă пăлни сурат нă во нешту нејќăт зăбрăвувајнă: цариците и селиците дăвачки* (сп. употреба на определената придавска

форма: **пắлни**) [МЕ(Р),91]; сп. уште: **пắлна мисинч'и́на** (= полн месец) [MS,s,87].

пắлне* impf 1. 'во некаков сад, односно во одреден простор става нешто' ~ *И-зимáле, а-дигнáле; нé-ли бóжа пувилú, шу-вéл'ăт, а-прăпăрчúле плóчăта, испăднáло сè злáто, уддóло. "Ајде, рăчéл, са: нă-тú: рăбутнúците, пăлнéјте у-врéјките кóлко мóжăте"* [ПД,150]; ~ *Тáм уф-брéго нăпрáвно кáјниче, тăкá куту-штýбил', пу-брéго истéчуве. Такá мáлчко сус-чáшка да-мóјш дă-нăлúјш. Адно лúсто бúше чéпче, дă такá си-пăлнăхме вóјчка* [ПК,2(247)]; **2.** – **(са)** 'влегува и исполнува некој простор' ~ *бáт-му питáл: "Е, кăжáл, гувéăта кáк ки-ј-дéл'ăме, уд-нúх пишúн ки-зăфáтăме?" – "Кáк ки-ј-дéлăме, рăчел, кóј уф-кóј аăре к-óдăт, нă-нéго ки-сă". Он мúсле óти нóво мéсто нéгăвăто, сè тáм к-óдăт, а нé óде нúкуј тáмка. Сă-пăлнúле, сă-пăлнúле сè нă-вéткуто мéсто* [ПД,161]; **3.** изр.: **ми сă-пắлне ду́шта** (= се радувам) ~ *кá-к вă вúдум мă-сă-пắлне ду́шта* [ПК,2(176)]; **уд-нéго сáмо утрувáчки сă-пắлнум** (= се кажува кога некој со постапките ни создава големи грижи) [ПД,131]; **сј-о: пắлне цéбо** (= се кажува за некој што набрзина се богати, односно што краде) ~ *шóм рăбóте уф-дикáн сј-о: пắлне цéбо* [ПК,2(195)]; **ус-стрáх сă-пắлнáхме** (= живеевме во голем страв) ~ *Гоце Дéлчуф сè уф-нáшто сéло úјше. Тýрцте ă-тăкá ду-нáс, ă-тăкá едúн ду друк, ду-нáс бúа. Кá ки-трéпше до:-искáрме утсéлто, ус-стрáх сă-пăлнăхме, ее, а-тăкá бикóл'ăхме* [ВК(Мал),289].

пắлниш' m 'полна месечина, односно нешто исполнето' [MS,s,87].

пắлно adv 'многу' ~ *уд-нóгу врéме тáм-ку-му уд-мăка úмрăл. Устăнýва сáм вó. Шó ки-прáве сéга! Пáри нóгу, кýјки пắлни. Тифтéри – шу-бурчувáле цéла дăржáва. Лúри – пắлно. Уттáму вúка никóлку ăргáти* [ДК,130].

пắлóк m 'неколку ракатки жито ожнеани и оставени на земја' ~ *пóвике* **рăкăвéнки** *ки нăпрáвăт* **пắлóк**, *а пóвике пăлóзи* **снóп**; *пóвике* **снóпи** *ка ки-ј збéрăме прáвăт* **стáва** [ПД(122)] – во текстот имаме уште еден случај за проширената употреба на множинската наставка **-и**: **снóпи** (кај еднослоżни именки); претпоставка е дека се работи за позајмен образец; в. во граматичкиот дел; сп. од Гевгелиско: 'ожниени класје пред да ги врзат во сноп се викаат **полок**' [ТГ,336]; во Кукушко запишавме: *пóвиќе рăкувéтки прáват áјн пулóк* [ПК,2(92)].

пắлăштúсуве (са) impf **1. 'се задржува некаде (без ангажман)'** ~ *дéк сă-пăлăштúсуве кóј гу-знáа тóлко врéме;* **2. 'се забавува, односно се залажува'** ~ *шó сă-пăлăштúсувши ус-дéчкăта óлăн;* сп.: *зăпăлăштúсј-о: дéтто дă нé-плáче пу-нáска* (= залажи го со нешто, да не плаче) [ПК,2(95)].

пắл'ăвóцко мéсо n 'старо месо' (сп. **паливóт**) ~ *уф-кăсáпницта, сáмо áдно пăл'ăвóцко мéсо, дрýго нé* [ПК,2(95)].

пắмнил m – 'оската што го поврзува воденичкото коло со каменот и така со вртење на колото, односно на каменот, житото се меле' [ПсС-(З),60].

пắмпурéтка f 'направа на 2 тркала, се движи со помош на бензин – мотор' **[ПК,2(95)]**.

пăнгăри́ца f 'големо девојче коешто се игра со помали деца' ~ *зăстрáм-се марú, тóлкува пăнгăри́ца, си-зăигрă-јáла ус-мăлéнките дéчка* [ПК,2(95)].

пăндýр m 'некој вид курир (во минатото)' ~ *пу-ăднó врéме рăни́ја тúја Тýрцте ăднó ут-нáште, ут-кумúтте. Димúтре му-вúка нă-пăндýрут шo-бéше уф-сéлто, му-вéле Мúцо, óди зéвăј ăднó кúло ичумéн, стó кúла (кúло ки-бúде óсум кутúи, óсум кутúи, тúја-сă пу-двăнáјсет, óкулу стó кúла). Оди зéвај, вúја пцéта нé-се придáвăт, дă-и-изгóриме тýка* [ВЕв,296]; ~ *пу-ăднó врéме се-сфăлú нă-ýтрото јузбăшúјăта ут-грáдут, ут-Пáзăр, дă вúде шó-стăнá тá рăбóта. Кă-се-сфăлú нă-сéлто, гу-бăрá сéлто, гу-зăгрăдú тáм и дă-вúде кáк бéше тá рăбóта, кój бéше и му-кăжáа, гу-фăтúја пăндýрут Мúцо* [ВЕв,296].

пăникóт m 'широка штица со прегради за носење леб на фурна' ~ *тá-ј дăска, рăздéл'на-ј нă-прăгрáди, уф-сéкаа прăгрáда сă- турýве пу-áјн самýн дă-кúсне, сéтне сă-нóсе нă-фýрăнта;* и: **пиникóт** [ПД(133); односно: **пăникóта** ~ *уф-н'áа кúсне самýно, лéбо* [ПК,2(95)]; М. Малецки во Солунско запишал: **пинáкута** [MS,-s,82]; [BS,124].

пăни́ца f 1.'сад во кој се става јадење'; во некои регии се конкретизира како: 'дрвен сад' ~ *пијáтки ги-вúкуме ти: плúткички шo-сă а дăлбóка áко-ј пăни́ца сă-вúке... уф пăни́ца сă-кăлве лýк* [ПД,120]; ~ *и заедноч цáрјут зема една златна паница, аф неа тури едно живо мишче, гу похлупи и гу закара аф нихната удаја паницата, га кладе горе аф полицата и на тјах му вели: "таја паница да га не барнити, ча л'у да га барати ке да ви изгон'ам оттука"* [V,PM,64] – нерегуларна употреба на предлогот **уф** (во) наместо 'на': **га кладе горе аф полицата** (м. 'на полицата' – покажува дека нешто се наоѓа одозгора, а не внатре), за ова в. во граматичкиот дел; ~ *таја џанабет жена беши залуд'ала, дур да отвори паницата, и как га отвори, побегналу оно шеј от нетри* [V,PM,65]; ~ *тогáс дирвúшинот му дадé еднá панúца закл'учéна – аф панúцата нéтри úмаши нéценéти кáмини и бизéр – та му речé: "нá ти нá тéбека, сúнку, тáја панúца, тá когá ки сáкаш нéшто от цáрјут, да му га дáиш панúцата"* [V,PM,142]; и **2.** 'нешто што може да се собере во садот **паница**' ~ *излезе нај малката мома да купи и му вели: "как ги продаваш вретената?" Тојнака отговори на неа: "сос пари не ги продавам, туку сос едно "ха-ха!" и едно "хи-хи"! и една паница просу"* [V,PM,72].

пăнт' (и: **пăт**) m **1.**'место за поминување од едно на друго место (личи на широка и долга лента) – пат' ~... *ги накáра цáр'у, стóр'аха идúн будрýм "лавúринту". За да фл'áзи ч'ув'ăк, сăс кулáј фл'áваш'и, алá за да сл'ăзи, ни мóж'иш'и да нáј пăнт'* [MSt,58]; ~ *сă вăрна назáт' да вúди, ш'ó да вúди : идúн пóп сăс иднó магáр'ą јахнáнт и врави́ пăнт'ут* [MS,t,70]; ~ *утúди, утúди мрáва пăнт' и нáјди инá péш' пýлна л'áбуви* [MS,t,61]; ~ *práву пу пăнт'ó у Сулун* [ПсС(3),64]; ~ *úдиш'и на полувúнију пăнт', исл'áваш'и дјáвулу, му брăкаш'и вóда ... и му ја спúваш'и вудáта* [MS,t,44]; ~ *вилú... : "рáстувáри другајут кóн' на пăнт'ут тувáр'ут да јáхни д'ăдуту!"* [MS,t,80]; ~ *боса мома река прегазила,[да нажниje росна дитилина,[*

да наране јунакова којна,[ем гу ране, ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да путуваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста" [ТГ,164]; ~ *утúвал пујнó вр'ăм'ą за да рáбути и гу стр'ăл идин харамúја на пăнт'ó и му брăкаш'и парú* [MS,t,18]; ~ *óјди на инó с'élу, фтáса на крајó, зúма гу фáти гул'áма на пăнт'ó* [MS,t,15]; во западната и северната регија од Долновардарско (или од Солунско) нема траги од назализам: ~ *ут ни́вата úдам, Нéдо, на пăтут гу стрéќам[на пăтут гу стрéјќам, дýшо, твójто стáру áру* [ME(P),98]; ~ *на тóа врéми, удéки пу пăтот Исус, а видé иднó човéк шо бéши слéп ут кá си родú. И му питáа Ученúцити нéгови, ем вél'ат: Дидáскале, кój и грешúй, вóа, úлим тáткото, úли мájка му, да си рóди слéп?* [MV(K)258] – во контекстот се повторуваат некои регионални граматички посебности, прво во врска со засегнатоста на категоријата род (несоодветна конгруенција): **а видé иднó човéк**; второ: нерегуларности кај заменките во употребата на прав и неправ предмет: **и му питáа Ученúцити нéгови,** наместо: 'и гу питаа'; 2. 'воден пат' ~ *на пăт'у му тéкна и речé на гимицúата: "брáте ... туку да úдими на дрýго место, дéка вăрви стóката по-скăпа"* [V,PM,14]; 3. изр.: **нă-пăто дă н'оо стрéтум** (= кога двајца се мразат и не сакаат да се видат) [ПК,2(185)]; **здрав чувек секуј пăт пари чине** (изрека: од здравиот човек секогаш има некаква корист) [ТГ,247]; **сипрáве пăт а.** (= се упатува некаде) ~ *и сè пу пăтут си óдиши, и на сéкој грáт и на сéкоа сéло си прикажýваши, и пăт си прáвиши за Јерусáлим* [MV(K),329]; **б.** (= прави добрини на блиски или подалечни луѓе со цел да му вратат кога ќе му затреба) [ПК,2(194)]; сп. уште: **кăд му-ј пăтут** (= за каде тргнал) ~ *ки та свалјат ут дубитукут и ки та клаат да носиш или да ојш пу них там кад му-ј на них пăтут* [ME(P),74]; **един ден пăнт** (= растојание што може да се помине за еден ден) ~ *тогас Бăлгаринот и зема двете магаринта от дјадото и, вјахнал на еднојут, отиде един ден пăнт; утрината и вјахнал на другото* [V,PM,180]; односно: **неколко саати пăнт** ~ *отиде неколко саати пăнт и, га гленда, отпрјат него си запали един силин вогин, пламин здига дур на небету* [V,PM,175]; **пăт да ни чине** (= да ни го стори патот отворен, прооден) ~ *јазе да ти купам, Злато,[руба, măшка руба:[сармалија ле џамадан,[ајталија фустан,[оти наши са дервенти,[страшни ле дервенти,[који ки те виде, Злато,[сè пăт да ни чине* [ТГ,94]; ~ *кáта стó гудúни станýва и пујнó тáвма - тфójта гăска прул'éтна, утúди да ти направи пăнт'ó* [MS,t,57]; **роди ме, мале сус касмет** (или **касметлија**), **па ме фрли на пăт** (= многу работи во животот зависат од добрата или лоша среќа) **[ТГ,313]; пăт-параси** 'давачка, такса за поминување низ мост, или пат' ~ *ангаријата за пăтиштата като коа сă сиче, иако оша живи сăл ув оша полош кăлăп като* – **пăт-параси** [ME(P),74]; **глéндај си пăнтјо** (= замини си, оди, не ме вознемирувај) ~ *мома́ му вéли-гóри: кó си ергéн, пóстój, чáкај,[дą ти дáм кăткą măшанą;[кó си жéнен, глéндај си пăнтју,[глéндај си пăнтјо, скрăши си врáто!"* [ПсС(З),74]; **гу-зé пăтут** (= тргна да оди некаде, замина) ~

имáше идну-стáр чóек идну-врéме. Идну-дéте си-имáше. Гу-зé дéтито дă-гу-нóсе у-нúку мéсто дилéку нă-скул'ó дă-ýче дéтто. Гу-зé пăтут, гу-нóсе, нóсе, нóсе ... Дéо, стáр чóек [ДК,140]; ~ *царцките синуви збор чиниха и рекоха мęíу них: "ади братја, да оставиме тука пот камин'ут наше прăстени и да земи секој по един пăнт, да бăркаме тасот". Така чиниха, секој земаха по един пăнт, хождат* [V,PM,236]; ~ *фати тја, му дала на чобанот, му даде нејните нивјастинцки руби, и он даде на неа неговите чобанските руби. Са миниха, пак тја зема пăнтјут, отишла пак на Стамбол кату чубан* [V,PM,239]; ~ *ја клáва на кóн'у на кắч'у... си прул'éтнува утáм и кáрат, кáрат, з'éха млóгу пăнт'* [MS,t,23]; **испрáвéјтисте пắтот** 'тргнете, заминете' ~ *ричé: Já-сąм глáс шо вúкам на пустилúа: Испрáвéјтисте пắтот Господúново* [MV-(K),252]; ~ *ут крáј ут Евангéлјот Исус Х...-ува, Син Господúново, кату́ как и кажáле Профúтити: Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пắту-ти при тéбе* [MV(K),307]; ~ *Глáс вел'ála уф пусталúа: Испрáвéјти пắтут Господúноф, рáмно чинéјте пắтúчкити нéгува* [MV(K),307]; **кóга ќе-му-пáдне пắт** (= кога ќе се јави згоден момент) ~ *свéкăрут ќе-отúде у-мóмата на-годúна, на-половúна, кóга ќе-му-пáдне пắт, – засвáдба да-се-прикажýват. Ќе-кáже свéкăрут: "Ќе-дáјш мóмата, за-фнедéл'а свáдба да-прáвиме?"* [ВЕв(Бар)].

пăнчá (и: стúска) f ~ *áк зúмиш тăкá, уф еднáта рắка, а áк зúмиш уф двéте грắс* [ПД(115)]; од Кукушко: ~ *кá к-аа-нăпắлниш еднáта шáка ус-урúс-ли, ус-фасýл'-ли, тó-j пăнчá* [ПК,2(95)]; ~ *пăнчáта ин вúкат тáа* (покажува на собрани прсти и отворена дланка). *Ус-пăнчáта зúмиш, úли вójчка сă-нăпијш úли шó бúло. Зúмиш аднá пăнчá вójчка, сишмăркнувиш. Пá сắшто, јá тăкá, зимáл-си пăнчá урúс или фắсýл'. И стúска вúкме, кá ќа-стúсниш – та сă-вúке стúска. Ус-двéте пăнчú грắс ќи-грáбниш, то му вúкăт грắс* [ПК,2(239)].

пăнăгúă f 'специјален леб што се носи в црква за здравје' [ПД, 118]; на **пăнăгúăта** се втиснуваат фигури и знаци со **паскурник**, **пăнăгиата** се крши, се дели и се прави **нафора** што им се дава на верниците; сп. изр. **диге пăнăгиа** (= верски ритуал кога свештеникот пее врз специјално приготвен леб за в црква); фактички церемонијата тече вака: откако попот ќе отпее некоја молитва над сад со пченица, односно над *панагиата* (: *пупа*), потоа ќе го повика оној чија е **панагијата**, ќе му ги укрсти рацете и преку нив ќе стави марама, врз марамата ќе го стави лепчето, потоа и самиот свештеник ќе ги стави рацете врз лепчето, односно врз рацете на верникот и сето тоа заедно ќе го подигне и спушти три пати со зборовите: *"Вилико име Свита Трујца, Присвита Бугројца, пумилуј нас"* [ТГ,91]; ~ *пéтте лéба нą вéчăра úмин дéн; нą зáстрăта ќи дóе пóпут дą дúге пăнăг'úа. Кój сáкше, зąкóл'ăвше курбáн, кój сáкше варéно гу дáваа пу кумшúј, пу рудни́ни* [ИГ,118].

Пăнăjóтуф 'презиме запишано во Кукушко' ~ *дéтто бил нă-пóл'то. Имáло утéпно тýрски вујнúк. И тúа сáа гу-фájкăт дéтто да-кáже кój утипá Тýрчинут. Тóо дéте рéкăл: "Нé знáм". Му-удрúли ќутéкут, опубăркáли и кăжáл: "крицувáне".*

"Кój-сă?" "Мúцо Пăнăjóтуф и Гóце Кл'áнкуф" [ПК,2(Крец–294)].

Пăнăрлúj top. 'име на село во Кукушко, на југ од пл. **Круша**' ~ *úмăхме плáнна нúа блúзу, áма уд-Рáмна* (име на село) *нă-гóр. Ут-Кăрá-мутлúj нă-гóр, ут-Сăрдумлúа нă-гóр. Тúа бúи плăнúнцки мéста.* **Пăнăрлúj** *пу-стрăдú плăнúнта бúше. Плăнúнта сă-вúкше* **Дулá-тéпе** [ВК(Шт),288].

пăпáс m 1. 'свештеник, поп во православна црква'; 2. 'носечка потпорна греда во кровната конструкција на куќа' [ПК,2(95)].

пăпсувáчка f 'кога организамот е многу исцрпен' ~ *тóги сă-рăбóтше ду-пăпсувáчка* [ПК,2(95)].

пăпýда f, bot. 'мешунасто растение од типот на грахот' – ~ зрната *жăлти сă, мóжăт и кăфjáви, úма édна málko сúво-бéла и жăлта'* [П-Д(123)]; во Кукушко запишавме: ~ *óна-j кут-фăсýл'о, жăлта-кăфjáва, нé сă-нăвáруве и нéма тăкóф слáч кут-фăсýл'о* [ПК,2(95)]; ~ *разбулел се дете нежинено,[нити жинено, нити армасано,[пусакало нешто пунуда,[нешто пунуда, шúкер црни сливи,[шúкер црни сливи, варена папуда* [ТГ,158] – за називот **папуда** Тановúќ го дал следново значење: 'грав од најлош вид'; кај М. Малецки објаснувањето за нијанса се разликува, односно е обопштено како: *"др'ébна фасýл"* [MS,s,79].

пăпучáр* m 'мајстор што прави, односно поправа кондури' ~ *уф-Мурáрци úмше двé млúна на гáс, на-гáзија, двé млúнуве úмше. Сéлто бúше кулк пулвúна грáт. Гáс вудинúца му вúкахме. Пăпучáре úмше, нáшто сéло прăку петнájсе дýши пăпучáре* [ПК2(216)].

пăпăлáрник* m 'преграден дел од шпоретот во кој паѓа (се собира) пепелта' ~ **спýза**-*j уд-óгино пéпăлта сус мăлéчки жáрчишта. Ки цăрпниш ут-шпóрто, мăкáр уф-пăпăлáрнико, жáр шо пăjúне дóл – спýза тá-j* [ПД,135].

пăпăлʼáф* adj 'нешто што има боја слична на пепел' ~ *пúле-j тăвá, пó-мăлéчко уд чáфкăта, óн éj сúво, пăпăлʼáво* (објаснување за птицата **киркинéс**). *Киркинéс сă-вúке и зăчувéк шо гувóре тéнко* [ПД,126]; ~ птицата **врăнишчé** има *пăпăлóва буjá* со бели перца [ПД,127]; ~ птицата **дрájка** има *пăпăлóва буjá,* долги нозе и долга шија како **пиликáн** (штрк) [ПД,127].

пăр-пăр interj 'извик кога се тера магаре' ~ *кăк сă вăркаха ут дрăвáта, úди дур на пулувúну пăнт', му вилú: пăр! на магáр'ąту* [MS,t,48]

пăрвáк f 1.'првата ракија што истекува од казанот кога се вари, таа е многу лута и се користи како лек' [ПК,2-(Крец–95)]; 2. 'првенец, најспособен' ~ *е, дáве-му стó лúри, óде уф-грáдо, сă-бунýве у-вójнта мýзика, музикáнт дă-с-ýче. Иде гудúнта, úдеси дóма. Ама-с-нучúл музикáн, пăрвáк. Гу-пúте тáтку-то: "Кák бé сúно, шó напрăвú?" "Нúш-вúке тáте, óште аднá гудина, вéле"* [ПК,2(Ним–270)]; ~ *óде уф-аднó каавинé кóмар дéк игрáат. Сă-нýчуве кáртциа пăрвáк. Иде дóма, пá гупúте тáтку-му и бáч-му, бáчăвцте. "Кák бé сúне, шó напрăвú вáа гудúна?" "Тáте, нúшто"* [ПК-2(Ним–271)].

пăрвáрка f, zool. 'крава што прв пат се отелува', в. **пăрвускúна** [ДК,-104].

пъ́рвиј* и: **пъ́рвна** (m и f) adj, num 'прв, претходен' ~ *кога́ ки осу́мна, тогáс ви́кат пъ́рвиј мъ́ж, пак ни́кáх га чи́нат* [V,PM,10]; кај Малецки: **пъ́рвна (пъ́рмна)** – и за машки и за женски род (уште една потврда дека категоријата род во овие говори не функционира, односно функционира само делумно); сп. *пъ́рмна братуч'е́нди; пъ́рмна нук* (= правнук) и *прумлу́к* [MS,s,90]; в. **пръв**.

пъ́рвижни́чка f, zool. в. **пъ́рва́рка** [Д-К,104].

пъ́рвиа сън 'сонот што го фаќа човека веднаш по заспивањето, тогаш многу тешко се разбудува' ~ *и ти́а сагла́сили, ре́шили да-го-утепат. И легнали ве́чарта и, се-нареди (о́ти ве́чарта, кај-двана́јси, еди́н са́то, те́шок пъ́рвиа сън) кој как ќи-сти́гни, кој копа́ч, кој балти́а, кој дъ́рво, и дека́ ле́жи. А-о́н му́дар. Клал еди́н тру́п озго́ра и-го-по́крил* [ЛС(К),117].

пъ́рва ръ́ка 'првата фаза од некоја работа, пр. кога се игра карти, кога се бере тутун и сл.' ~ *му-ги-земали си́те пари́ на капета́но, ти́и, дру́гити комарџи́и. Тој му-ви́ка, дете́то: "Да́ј-ми една́ ли́ра, дв'а́, ас да-фъ́рлам, ви́ка, да-ви́дам за́ро". Фарли́л. Што́ милу́ва, тва́, гото́во. Дубее́ш, душе́ш, си́ти. Тој се прибира. Ни-и-прибра́л пари́ти. Сега́, до́јде за-бро́до. На-дв'а́ ръ́ци, на-пъ́рва ръ́ка, полови́нта бро́т, на-дв'а́ ръ́ци, бро́до ба́ш, ц'а́л, ни-го-зе́ва и-бро́до* [ЛС(К),125].

пъ́рво adv 'понапред' ~ *"е братку, как ти неќам? Ама да ти кажа пъ́рво, дека ке да идам, та, аку сакаш, ела!"* [V,PM,43]; ~ *тогас тој му и рекла на них: "јазе ја скокнувам, ама сакам пъ́рво сос царју́т да чинам здрав и јак пазарлик сос писмо и сос мјухјурја"* [V,PM,185] – нерегуларност во конгруенцијата: **тој му и рекла на них**; ~ *Пу-пъ́ту вле́гъл у-иднъ́ашчи́лница зъ́-дъ́-къ́сне ни́шчо, а́ма нима́л скъ́ршена па́ра. Пъ́рво г-упи́тъл ъ́шчи́ата да́ли мо́же дъ́-ја́де ни́шчо, а́ма ко́га ќи-съ́-въ́рне уд-гурбе́т дъ́-му-пла́те* [ДК,155]; и: **пъ́рвно** ~ *туга́, ста́ро вре́ме, та́ка има́ја – кла́па нъ́-вра́тта. И та́п вра́тта, си-о́де до́ма. Си-пъ́рвно вичира́ле уна́тре, дими́к, си-вичира́ле а́рно, си-пръ́ви́ле ќе́јф це́ла ве́чер. Нъ́ра́нто: "А бе ѓа́ур, му-ве́ле, а бе ка́ур́че, зе́вај две́ ли́ри и о́ј си!"* [ДК,134]; односно: **пъ́рно** ~ *ути́шилъ та́м ва́, зе́лъ да-гу-ти́ске наро́дут за-да-влезе о́на пъ́рно и су-бъ́клави́јта да-му-да́де на-ниве́стта да-у́мре* [БМ(Зб),199]; кај М. Малецки (од Солунско): 'најпрво, на самиот почеток' [MS,s,90]; сп. **пиш'и́н**.

пъ́рвуски́на f 'крава што прв пат се отелува' (Дој), во Ник: сефте́шка [ПД(125], в. **пъ́рварка**.

пъ́рвъ́рзе pf 1. 'врзе повторно (да биде сигурно)'; 2. 'направи преврска на рана' ~ *не́ гу пъ́рвъ́рза́ла а́рну* [ПГ(Фур)].

пъ́ргуф adj 'брз, многу подвижен' ~ *му спо́ре рабо́тта, пъ́ргуф чуве́к* (= брзо работи, му напредува работата) [ПД(116)].

пъ́рде́лин* adj 'утврден, определен' ~ *фъ́ти́ли о́ни, избъ́га́ли. Избъ́га́ли, и то́а ги-сити́л е́дно вре́ме, зе́л пу-ни́х дъ́-тъ́рче, пу-пъ́то. До́бро а́ма, о́н има́л пъ́рде́л'ъ́но, не́гуво ме́сто, утта́м нъ́тъ́ка́ нъ́ мужел, зна́чи куту гра́ница* [ПД,159].

пъ́рди́а f 1. 'исплетени трски во правоаголна форма', во др. говори: 'леса' – врз **пъ́рдиата** се остава свилената буба да се развива; во врска со тоа во Гевгелиско го има следниот обичај: на *Вилики читвртук*, пред да огрее сонцето една **пъ́рдиа** ќе се намачка

со тенок слој од говедско лајно, *кулку за адет,* потоа се остава еден корен коприва, а од страна ќе се обеси една глава лук – за да чува од урок – суеверие [ИГ,127]; [ТГ,58]; 2. **пăрдиата** се користи и за прегради, во случајот: 'ограда на трло' ~ *ричé Гóспот на Чифýтити шо си дуjдéле кăд нéго: Истúна, истúна вéл'ам на вáс, тóа шо не флéва ут врáта уф мáндрата óфцка, тукý си качýа пу пардúити, тóа арамúа и батакчúа* [MV(K),319] – во контекстот имаме случај кога атрибутот е во постпозиција во однос на именката: **уф мáндрата óфцка** (м. 'уф офцката мандра'); 3. fig.'изразито слаба жена' ~ *кá сé-j чинúла тáа вáшта снáа алúс пăрдúа, нă-sýдо да-зăлéпиш* [ПК,2(95)].

Пăрдикон' top. 'многу стрмно место во *Горно Броди,* Серско'. "Композитум образуван според моделот: глагол во заповедна форма + именка. Името кажува што прави коњот кога се искачува по стрмно место" [ЈИ,Ми...,180].

пăрдóло adv 'удолу' ~ *и-вó утúшăл на-планúнта. Вăрте лéво-дéсно, нă-можúл дạ-му-и-уткráде. Итуварúле аскéрте мăскúте су дăрва и-сă-вăрнáле пăрдóло да-сигрéдат. Вó шó práве? Оде нáпрет, сă-убисýва су-глáвта пăрдóло на-ạдна-бýка* [ВК(Ран),323].

пăржéшка f 'гоштевка што се организира на третата вечер откако ќе се роди бебе, тогаш се пржат *лăнгиди'* ~ *Бúло дóцкăна и то: тăргóвăцо видéл дéка свăтé: уф-нéко: кăшча... фл'ăзéл уф-двóро и-чукнáл нă-врáтта. Тý: испăднáле, гáздите, и-о-прăимáле нă-гóсте. Та: вéчăр óни пă ки-прăвúле пăржéшка, имáле рóдăно дéте, жéнцко* [ПД(151)].

пăржи* impf 'приготвува јадење на оган, но не со варење туку со пржење (пр. колбаси)' ~ *утúдăк у-Сạркúнуву, утúдăк гóре у-планúнта, нạjдéк трú мóми и кăпидáнут – пăржија дрóп. И са-нăсмијáме, са-нăсмијáме. И, кинисáк пá, си-бигáк* [БМ(Сар),204].

пăржúве* impf 'кога животното преживар повторно ја прежвакува храната, прежива' [ПГ(Фур)]; ~ *Он мúсле óти нóво мéсто нéгăвăто, сè тáм к-óдăт, а нé óде нúкуj тáмка. Сăпăлнúле, сă-пăлнúле сè нă-вéткуто мéсто. Уф-нóво аăр, тáмка уф-нóвуто мéсто, уддéл сáмо едúн вóл. Вéчăрта нéма кój дă-му-дáде акăл, а- пă-вóло си-пăржúвăл* [ПД,161].

пăржúвне* n 'чинот, активноста кога животното ја прежвакува храната', в. **пăржúве** ~ *Уф-нóво аăр, тáмка уф-нóвуто мéсто, уддéл сáмо едúн вóл. Вéчăрта нéма кój дă-му-дáде акăл, а-пă-вóло си-пăржúвăл. Лý:то му-вúке: "Ним-ми сă-крúви ки-тăзăкóл'ум". Вóло пá си-пăржú:ве, шознáе вóло, си-пăржú:ве. Он знáчи то:-пăржúвăнто гу-лăгáл за сă-крúве* [ПД,161].

пăржăн* adj 'јадење што е приготвено со пржење, не со варење' ~ *уф-лýпкăта сă-тýре, ниă му вúкăме кăтăк, úрда, пăржăни jájца, шо бúло, ги нóса: уфчáрто* [ПД,120].

пăрлáнто n 'тенка (свилена) женска шамија' [BV,137].

пăрле n 1.'младо магаре'; 2. изр.: **тăрче куту пăрле прăт мăгăрúца** (= кога помладиот соговорник не го дослушува постариот, односно не го остава да се доискаже) [ПК,2(200)].

пăрлúа f 'округло парче даска, убаво изработена, мазна, жените ја користат за месење' [ИГ,128].

пăрлúву ма́слу 'масло што не се користело многу време и поради тоа станало негодно за употреба'; со исто значење: **миризлúву** [MS,-

s,80].

пăрли́да f, zool. 'вид мала школка, ја има во Дојранското Езеро' [ПД,128]; и: **пурли́да** [ПК,2(92)]; Ј. Иванов во Валовишко запишал top. **Пурлида** (име на село до Струма) и додава дека називот е нејасен, но со забелешка дека наставката напомнува на грчко потекло [ЈИ,Ми...,179].

пăрлица f, zool. 1. 'магарица (млада)' [ДК,104]; 2. fig. 'поодраснато девојче' ~ *це́ла пăрли́ца си-стăна́ла, о́ште ус-ку́кли си-игра́јш* **[ПК,2(95)]**.

пăрли́ч'а n, zool., dem. 'малото од магаре – прленце' [MS,s,90].

пăрл'а́к m 'младо машко магаре, прле' [ПД(130)].

пăрл'о́к m, zool. 1. 'машко магаре'; 2. – пејоративно за човек: ~ *а́рин пăрл'о́к и́ма ду-н'а́а* [ПК,2(95)].

пăрл'ути́на f 'мирисот што се шири кога нешто гори без пламен, неинтензивно' ~ *не́где го́рат не́што, но́го мири́се нă пăрл'ути́ни* [ПК,2(95)].

пăрмо́н m 'прекар' ~ *сè са́ке дăзна́а по́вќе уд-си́те, нăд си́те уд-го́ре де́-ј са́ке, кут пискул', зăто́о му-ј-зва́дин и пăрмо́н Пискул'о Са́нде* [ПК,2(193)]; ~ *нă-на́ска пăрмо́но не́-ј Бăрбăнци́ци* [ПК2(95)]; и: **пăрăмо́н** ~ *нă пăрăмо́н му-ви́кăт, не́ нă и́ме* [ПД(133)].

пăрмачéта f 'голема, бела свеќа' [ПК-2(95)].

пăрна́ј, пăрна́ј ме́лице – име на детска игра (некој вид танц) [ПК,2(95)].

пăрна́рка f, zool. 1. 'вид кокошка, со пердуви како кадрави'; сп. **парна́р** [ИГ,128]; 2. 'кадрава, разбушавена коса' ~ *ти́а ва́ште мо́ми о́дат кут пăрна́рки, сè-сă не́че́шни* [ПК,2(95)].

пăрне pf 'кога птицата одненадеш ќе летне' ~ *пăрна́ прăд ме́не* (= летна пред мене) [ПД,126].

пăрој m 'суводолица во која доаѓа многу вода по силен дожд', односно: 'надојдена вода од дожд' ~ *којлјте оат повике крај друмут пу идната или пу другата страна уд него, пуминувајќи на него коа има прид них пăрој* [ME(P),74]; и: **порój** ~ *на пăтју гу и фатил един дăш, един страшин облак... И така кинисса та отиде до една река. Кога виде една мăтна вода, един страшин пороj, седна тамо, са почуди, как да мини* [V,PM,93]; Малецки во Солунско запишал **прój** (и: **порój**) 'надојдена силна вода *ут сн'ąго́, ут дăж'до́*' [MS,s,89]; в. top. **Пуроj**.

пăрпе́ле (се) impf 'се преметка' (пр. кога спие немирно) ~ *вá ве́чăр сăно́ш сă-пăрпили́х, зе́р уд-жиш-ќа́фта* [ПК,2(95)].

Пăрс -top. 'место со многу ситна земја' (Ј. Иванов погрешно запишал 'песок'); од стсл. **прѣсъ** (со метатеза); сп. *Бја́ла Пăрс* (*Бутково*, Валовиште) [ЈИ,Ми...,180]; сп. **прăс**.

пăрсе́но (< пресеено) adj 'растение што е повторно садено'...

пăрске impf 1.'кога некоја течност ќе биде разложена на ситни капки што се движат'; 2. 'кога ситни делови од нешто леткаат на различни страни' ~ *ка́ о́де же́нта, јăбу́лкăта си-ј ду́ге гра́нуфто, та́а нă-мо́ж дăфа́те, дă-ски́не. "Се́ч-гă ца́ро та́а јăбу́лкăта". Га-сичу́ве, а́рно а́ма чука́јќи, ка́ а сичува́л, дăрвуто пăрска́л, дува́ро прăскукна́л не́каа трéс- кичка уд-јăбу́лкăта* [ПК,2-(Крец–300)]; 3.'ги варосува видовите' (во минатото варосувањето се вршело со метла, со прскање) [ПД-,114]; во Солунско (според Малецки): **прăска (сăс вăр)** [MS,-s,90].

пăрстéгне (сă) pf 1. 'се облече прибрано, стегнато'; 2. 'сериозно се приготви за некоја важна работа' ~ *вúке: "Мájко, нé-пáсме гáаре гувéда. Сjáа ác пурăснáх ергéнин, ќ-ójш, ќа:-тéриш цáруфта мóма дăсă-жéнум"... Е, ќ-óде, зă-чéдо зăатăр, мájка, ќ-óде. Сă-пăрстéгне бáпта мóре Кóста, óде и вúке: "Цáре, á-сум дójдăна стрójник"* [ПК,2(263)].

пăртизан m 'припадник на организираниот отпор против фашизмот во Грција и Егејска Македонија' ~ *вó младúнцут шо-бéше дуjдéну думéн и ми-ричé: "Бај-Вáни, ќи-сизéвăш идéн вéрин другáр и ќи-ójш фил'áн мéсто, ќи-гу-пручúстиш – тáм дека-бúле пăртизájнто"* [БМ(В),191]; ~ *úмăше трú пạртизájне тáм, гу свạлúја уткубúлта сăмáрут, гу скинája ... извạдúја трú пúштọли, ги клăдéја у-сăмáрут и трú книги и ми ричéја: вjájни-а кубúлта сéга óди у Бúзуву. Ká–ќи-óдиш ду-Бúзуву адин стáп пукубúлта дạ-и-зạмúниш Гăрцте* [БМ(Сар),204]; ~ *éе, ăдúн úмше сăjмéнин, jók до:-чúне сè шéтше пурéкта. Ас нусúх лéп, ќи-м-jо-дáăт:ájдее, вăрвум áска, нéма шó. Стрáх, нé стрáх. И сjáа кă-дуjдéе нáште пăртизáне, пá удúх. У-Вăрвáрица сумнусувáла лéп и jáдне* [ВК(Мал),290].

пăрч m, zool. 'некастрирано машко од коза, служи за приплод' [ПГ(Фур)]; ~ *и тăвá стăнáло гулéмо дéте. Ергéн стăнáл, ергéнче. И тáа бáбăта рéкла: "Сúно, с-кáчиш нájн пăрч, ф-срéт нă-гó:рта úма аднá jăбýлка, ќ-ójш ќ-а:-зéмиш тáа jăбýлка и аднóто óко ќи-м пуглéдне". То: сă-кăчúл нă-пăрчо* [ПК,2(230)]; ~ *пăрчо тăрчáл, то: удделл, скинáл аднá jăбýлка, дăдéл нă бáбăта. Тáа издéла jăбýлкăта úпуглидналo аднóто óко. Пóсле нéкуj дéн пá гу-пýште* [ПК,2(190)]; ~ *кăчúл-сă нă-кójно, кăжáл "Збóгум мájко!" "Чéки сúно, дéк ќ-ójш, ác ќи-дó:м". Тóо буцнáл кójно, пá нájн пăрч сă-кăчúла бáбăта. Дуjдéл ду-áдна рéка, кójно пумнáл рéкта, пăрчо н'а:-пумúнуве* [ПК,2(230)].

пăрч–пăрч interj 'извик за терање кози' [ПД(126].

пăрчка f 'стап, прат' ~ *Тó му рéкăл: "Арно. Jác кă-ќи-му-кýпăм ини-чéjли, ák и-зăбéсе инăш нă-пérунут-му гóре, áко пáднăт тúа чéjлите утпérунут, тугáj ќ-ă-зéăм дăскăлúцăта"... А тáа имáла инăтăкфá пăрчка, óше и-дупрéла супăрчкăта чéjлите и пăднáле дóлу* [ДК,147]; ~ *нá-ти-о, вéле, то: шпúрто, ки-збéриш сăчки, пăрчки, ки нăвáлиш едúн óгин, ки-jизгóриш, ти: двăтé кýчишча, áма цăрнуто ajрúа, бéлуто ajрúа* [ПД,147]; ~ *тúа рáботạт, óн сéднал нạ-бáмạтạ, нạ-ọмáкọ. Едно вр'áме, нáли дóлу пóвисóко, жáрта дéкạ-е. Зạпóмнили-сте вúе. И-óн, еднá пăрчкạ, еднó стáпчи и-сáмọ гọрúи пéпелọ* [ЛС(К),110]; и: **прăчка** ~ *то: сă-вúке бéнт. Пу-н'о: пумúнуве во:та. Дуjдýве ду-тăрáк – тúă-сă нăрéдăни прăчки кój-шо-зăдăржувăт дăнé-флéзе уф-бýкăта ѓýбре, грáнки* [ПД,171]; односно: **прачка** ~ *царjувата мома кинисала да иди и пак на мајчин гроб са поплачи, и пак от гроб глас са е чуло: Немој плачеш, мила керку! Л'у дека имаш закопани двете прачки, жăлтата да земиш и сос неа царjувото дете да гу учиш. И кату ки са научи, после теби ке ти сака* [V,PM,276]; ~ *и кога приближеха веки покрај касабата, у стредја пăтjут беха приботнанти три прачки, една зелена, друга жăлта и трета царве-*

на [V,PM,282] – во контекстот имаме неусогласеност во развојот на големата носовка: **пăрчка (прăчка)** и: **прачка** – оваа последнава излегува од дијалектната норма; в. **прăчичка**.

пăрша f 'ситни лушпи што се јавуваат на кожата од главата – првут' [ПД-(130)]; ~ *цéлта глáва мé-j пăрша* [ПК,2(95)] – привидна употреба на кратката форма за директен објект **ме** во функција на дативната 'ми', фактички се работи за асимилација и редукција на допирот меѓу заменската форма и 3. л. од 'сум': **ми** + **е** > **ме** + **е** > *ме-j*.

пăршóле impf ~ *кá вăрне снéк или дóш пу мáллчко: вáдăн цéл дéн пăршóле снéк* [ПД,131]; ~ *дă-пувáркиме, фатú дă-пăршóле* [ПК,-2(95)]; од истиот корен во чешкиот јазик постои глагол со значење 'врне'.

пăршóл'ка f 'остаок од пржено и топено свинско месо, џимиринка' [ПК,2(95)].

пăрăвну adv 'напред, пред другите' ~ *тузú битиснýва пăрăвну заш'тó кăрăф тич'é* [MS,t,40]; в. **пăрво**.

пăрăжлúф adj 'лут' (пр. *пăрăжлúф пипер*) [ПД(119)]; и: **пăлижлúф** 'нешто што има лут вкус' ~ *шó зé ájн пăлижлúф пипéр, уф-ýстта нé сă-клáве* [ПК,2(95)].

пăрăхóд m 'направа (голема) за движење по вода, пренесува патници, стока' ~ *е, тóо тăргóвиц сă-качýве уф-пăрăхóдо, дистúна дýши минúстăре сус-нéго. Пăрăхутчúита зăпáле пăрхóдо, ут-тáм прăку-Итáл'ја, на-скéл'то излéват, сăсвăл'ýват ут-тáмка* [ПК,2-(Ним–271)]; ~ *"слýши, му-вéле, кá ки-ти-дáде он нă-тéбе злáтнио пăрăхóд, пăмпóро и вăгóнто тú, рăчé, нă та дáта дă-дójдиш пá прă-мéне тýка; нéкуj зáлиф имáло тáмка, удмóрто. Ки-сă-нájдăме, рăчéл, и пóсле ки прăдăлжиш зă-дóма"* [ПД,148]; ~ *кá сă-испăлнуве врéмуто дудéка му-рăчéл дéуто, нă-та дáта дă-сă-нájдăт пá тáм, о-зăпúре пăрăхóдо тáм, нăкăде грáницăта, дă-претстáвăме. Изл'ăзéл тăкá, рăбутнúците си-úмăт jáдне, пújне* [ПД,150]; ~ *кăвициúцкио сúн úч-гу-нéма, óн чéка дáтта, а óни едúн дéн пóráно прăстигнáле. Утринтá о-курдúсуве пăрăхóдо, злáтнио пăмпóр, стигнýве дéно, ги-пукáжуве пăрúте гă-зúме цáрскăта мóма зă-жéна* [ПД,151].

пăрăхутчúи* m 'тој што управува со параход' ~ *е, тóо тăргóвиц сăкачýве уф-пăрăхóдо, дистúна дýши минúстăре сус-нéго. Пăрăхутчúита зăпáле пăрхóдо, ут-тáм прăку-Итáл'ја, на-скéл'то излéват* [ПК,2-(Ним–271)]; ~ *нăпúшуве аднá гулéма книúга, пúсмо демек, гă-дáве нăпăрхутчúта, а óн тáа нидéл'а устáне уф-С..., дă-кáжме, де. Г-испráште них. Шó пишáл, пишáл тóо тăргóфцо, пăрăхутчúта, сjо-клáве пúсмото уф-џéбо и пá сăвăрúнат* [ПК,2(Ним–271)].

пăскýрник m ~ *тó-j дăрвино кăпáче, шарéно, ус-нéго сă-шáрăт пăнăгúјте* [ПК,2(95)].

пăстрăнúца f 'добра домаќинка, што знае ред и економичност' [ПК-,2(95)].

пăт m 'линијата со која косата на главата е разделена, патец' ~ *изрéшсе, испрáв-го тóо пăт мáлко, кá сjó нăпрăвúла, чúниш кукóшките тjа-рijáли кóста* [ПК,2(95)].

пăт m (се јавува зад броеви или определби: друг, некој, често и сл.; означувајќи повторување, односно еднократност на некое дејство) ~ *едúн дéн прати от един побрáтим да тера десетина грóша на зáим, нé му дáдоха; друг пăт сам терáл от дрýг приáтел*

[V,PM,7]; ~ *кáде-нáска двá-пáти и-стри́жáме. Пáрвáта вáлна а-ви́кáме стáра вáлна, сéга прóл'áтта шо-ки-сá-стри́жат, а втóрáта пá, éсáнта стри́жáна, та· ја-ви́кáме јáрина* [ПД,157]; ~ *и с'éтн'ą за гу вáдими кáта д'éн' и два пáнт'а на дин'ó* [MS,t,4]; ~ *éдну врéме си-живáјáле еди́н пóп и éдна пупáдúа. Пу-нéкулку гуди́ни уф-ни́јнит брáк пучнáла неслóąкта. Пупáдúатą чéсто пáта сá-нáјдувáла ус-еди́н ни́јн кум-шúа* [ВГ(Бог),275]; ~ *нас гуди́на ш'ту и сá с'áј, д'éсит', дванáјси пáнт'а тр'áбува да сá скупá* [MS,t,4].

пáта impf 'прашува', в. **пúта** ~ *с'á ја пáта: "пúч'ку, кóгу т'ą ибá?"* [MS,t,78] – ген.-акуз. форма **кóгу** употребена со значење на номинатив, место 'кој': **"пúч'ку, кóгу т'ą ибá?"**;~ *"кáк прумúнá тóс вéч'ăр, Пéтри?"– "тóс вéч'ăр млóгу знój имáх!"* ~ *утúди... нáјди пóпут и гу пáта: "úмати пуидúн хúтра Пéтри?"* [MS,t,75]; ~ *"с'éдни – вилú – на тáс купáн'а, јáс – вилú – за ја пáтам пúч'ката"* [MS,t,78]; ~ *утúди на палáт'ут и гу пáта мумáта: "ш'ó стóри?"... ~ "јáс за úзл'а навáнка да пáтам, бéлки нáјда пу инá рáбута"* [MS,t,84]; ~ *ни знáјаш'и н'áфту; с'éдна на сукáкут и гу пáтат: "ш'ó брáкаш' тýкă?"* [MS,t,81].

пáте* impf 'оди, патува' ~ *боса мома река прегазила,[да нажниље росна дитилина,[да наране јунакова којна,[ем гу ране, ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да пăтуваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста"* [ТГ,164].

пáтéка f 1.'тесен пат, врвица' ~ *ќи-тă стрéте аднá пăтéка и пу н'аа ќи-фáтиш; ~ трąгнýве, тáмка úмише éдни тăрла уф-тýрцко врéме. И дéтто прáво нă тăрлишчăта óде. Нă-тăрлишчăта нé-нăјдéл ни́кој. Рă-чéл: "Ки-прăдăлжум". Пуминáл, тáм éдно сéло... Ет ти éјн стáр чувéк, нă-нéко· пăтéка* [ПД,147]; 2. изр.: **(пăтéка) и пу н'аа ќи-фáтиш** (= ќе тргнеш по некој пат); со исто значење: **зéла инă-пăтéчка** (в. под заглавниот збор **пăтéчка**).

пăтéчка f, 1.в. **пăтéка** ~ *и чýпата ă-устáвăл и си-тúшăл тáтку-му дóма. Чýпăта нóшкăта плáче, вúка, цúка... нéма, дéк д-óде? Сáма, нúгде. И зéла инă-пăтéчка, пăтúка. Ој тúшла, тúшла нáшла ини-кăлúви* [ДК,147] и: **пăтúчка*** ~ *катý как и кажáле Профúтити: Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пăту-ти при тéбе. Глáс вел'ála уф пусталúа: Исправéјти пăтут Господúноф, рáмно чинéјте пăтúчкити нéгува* [MV-(K),307]; 2. изр.: **ки испрáви пăту** (= ќе тргне по патот); ~ *вел'ál: Благусувéн си, Гóсподи, Бóга нáша Израúлц'ка, шо си умúл и си давăл, и а чинúл си имдáт и пумагáч на твóити л'ýди да уткúнат. И тú, дéти, ки си чúниш Пруфúтин Господúнуф; да ки си óдиш нáпри при Господúновото лúц, да ки си чúниш азăр пăтúчки нéгуву* [MV(K),-322].

пăтúка f, в. **пăтéчка** ~ *Чýпăта нóшкăта плáче, вúка, цúка... нéма, дéк д-óде? Сáма, нúгде. И зéла инă-пăтéчка, пăтúка. Ој тúшла, тúшла нáшла ини-кăлúви* [ДК,147].

пăтúло п'страдање, мачнотија' ~ *рéкăл: "Шó ќи-мă-изéдиш, áс сум стáра. Ас úм áдно јáгнинце, шóýбуво, млáдо, ќи-то·-дукáрам, ко·-изéдиш". "Е, кáк ќи-бúде?" "Вúкни: пăтúло, пăтúло уф срéт óфци сă-скрúло и јáс ќи-то·-дукáрам"* [ПК,2(224)]; ~ *и-вăлко: "Пăтúло, пăтúло, дóјци*

ја́гнито". А пăти́ло, сă-нăпăти́ла, уф-сре́т о́фцте лигна́ла [ПК,2-(Мор–224)].

пăтин* adj 'нешто што се однесува на пат' ~ *удгудина, ако бијме здрави и живи и него ки гу зем или ку ки гу пуштам (демек ки му платам пăтните арџови)* [МЕ(Р),...].

пăти́р m 'мала бочва' [ПК,2(95)].

пăти́ште n, в. **пăнт'** ~ *во́јскăта нă-идно-пăти́ште бе́ше, а то пăти́ште, о́ти баирли́ву ме́сту-ј, кă-ту-ро́уви пра́ве́но, дăлбна́ту ме́сту* [БМ(В),193] – наставката **-ište** не внесува стилска обоеност; во Солунско Малецки забележил *вр'ăтиш'ти* место 'вреќа' [MS,s,128].

пăткăни́ца f 'шлаканица, тепачка' [ПД(116)].

пăтник* m **в. пăтувач** ~ *на во извор пăтниците пазарејна и силјајнто ут друјзте села на окулу гу велјат "Бајната"* [МЕ(Р),69]; ~ *Е, бре добри, три пăтника,[што идите јуд то село,[зашто чукат камбаните,[камбаните црковишни!" – "Дил ни питаш, млад Стујане,[дил ми питиш ки ти кажме; сеј јумрела, бела Јана"* [ТГ,202]; ~ *идну-пăтник о́дăл нă-гурбе́т. Пу-пăту вле́гăл у-иднă-ăшчи́лница зă-дă-кăсне ни́шчо, а́ма нимăл скăршена па́ра* [ДК,155]; и: **патнек** ~ *стăну́ва дă-си-о́де. Оде но́гу пăт. Гу-фăти́ло ни́ку до́ш, ни́ку гăрмити́ни у-ни́ку пустили́а ме́сто – не́ма де́ка дă-сă-скло́не. Би́ло идну-ви́дело та́му. Оде та́му, рупну́ва нă-вра́тта. Изле́га га́здăта. Му -ве́ле: "Ја́с-сум, му-ве́ле, пăтнек, дă-сă-скло́нăм ва́ но́ш ту́ка"* [Д-К,127].

пăтпăда́к m, zool. **1.** в. **пăтпăло́к; пăтпăдашка**; **2.** fig. 'човек со мал раст' ~ *то́о твојоо кумши́а али́с пăтпăда́к-ej* [ПК,2(95)]; и: **пăтпăдăк** [ЛС(К),96].

пăтпăдашка m, zool. в. **пăтпăло́к** [Д-К,104].

пăт-пăл'а́к interj 'подржување на звукот што го испушта птицата **пăтпăло́к**' ~ *Уф-по́л'то не́е: пăт-пăл'а́к, пăт-пăл'а́к. Гу и́ма уф-ни́вите* (објаснување за птицата **пăтпăло́к**) [ПД,126];

пăтпăло́к m, zool. **1.** Coturnix coturnix 'потполошка, препелица' ~ *то-ј си́вичко, мăле́чко пи́ле, бе́ли да́мки и́ма низ не́го; уф-по́л'то не́е: пăт-пăл'а́к, пăт-пăл'а́к. Гу и́ма уф ни́вите, ни́ско ле́те и ко́га л'ăтну́ве бря́мче* [ПД(126]; и: **путпуло́к** 'вид птица, поголема од гулаб' [ПГ(Фур)]. (Освен **путпуло́к** кај ловциите во Гевгелиско омилен лов, од птиците, се уште следниве: *дива гăска, дива папија, јарбица, дропл'а, чафрлига, смуквар* – омилена храна му се смоквите) [ТГ,385]; **2.** fig. – со негативна конотација: 'човек со низок раст' ~ *ви́дј-оо мăр кут путпуло́к ка́ се́-ј рăшита́л* [ПК,2-(93)].

пăтро́ла f 'вооружена единица (обично мала од неколку души, но според потребите може да биде и голема), што се движи и врши контрола' ~ *ве́чăрта една гăрчка пăтро́ла пумина́. Сăба́јл'то не́ма ни́што, бăлгăрските вујни́ци флизе́а уф-Мо́крăне сно́жуфто нă-пу́шките, те́рат пукăштте дă-не́ма Гăрци устáнни уф-се́лто* [ПК,2(222)]; ~ *и не-би́-час, пу-вре́ме, фрăп – и́де една-путе́ра ут-то́-се́лто, а уд-дру́ѕи се́ла, дă-ка́жмă, кă патро́ла – гуле́ма патро́ла, ама ти́е су сидумдéјсăт, сусто́ ду́ши патро́ла бе́ше, гу-уби-ко́лувăт се́лто* [БМ(В),-191].

пăтува́ч* m 'човек што патува', в. **пăтник** ~ *сеа можа чувек тука да најда сăл неколко трага кату во*

шо гу има пăтувачут прид очите [МЕ(Р),69].

пăтýве* impf 'оди од едно на друго место, подалеку (со превозно средство или пешки)' ~ *гу субрáмă тó лéбут кóлкутǫ шо-бéрише тó кǫзáнут – гулéм кǫзáн. И јáс двéтă пýшки нǫ-рáмǫ и кǫзáнут нǫ-еднǫ-дăрву, а он, па, тóрбăта. И пăтýвмă сéга* [БМ(В),191]; ~ *стǫнýвăт сéга, си пăтýвăт. Одăт, óдăт пу-пăтут и си-збурýвăт накóј пáјґа вá сéга, чýнки ќи-пáдне на идéн уд-ни́х* [БМ(Вол),196]; ~ *и кăжá дéтто нă-мáјка-му: – Еска, ви́ке, мáма, ки-излéзум уф-сráнсво. Нă-мáјка-му и́-устáви нóго злáто, и трăгна дă пăтýве* [ВК,281]; ~ *имáло нéкоǝ врéме трýјца брáте. Итúй трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, гистимни́ло ду-нéкоǝ вудăни́ца. Иричéли: тýк ки-прăспúме вăǝ-вéчăр, пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтáм* [ПД,167]; ~ *Уф-Ґурґóвдин кăжáа: "Кój сáке д-óде уф-струмичка укóл'а, óти слубóдно-ј димéк". И сă-чинúме ни́а, дујдéме тýка. Бес плáта, пáри нé ни-зимáа за-пăт. Такá нă-дунцéе, ус-кóли, тóги рăбóтаа ус-кójнцки кóли. Ус-кójнцки кóли óдаа ут-Сóфја ду-Струмица. Ее-е, кóлко дéна ќи-пăтýвиш ускóли, знáјш* [ПК,2(Иц–283)]; и: **патјýва** ~ *за дá го изедé ламјáта, дáл му едúн сăт и го испрáтил да донесé от назикáна вóда. И кáто патјувáло дéтето, оморúло са, заспáло на пăтја* [V,РМ,284]. (Рефлексот **а** за големата носовка во **патјýва** не е регуларен, сп. подолу во истиот пасус: **на пăтја. Објаснувањето може да се најде во фактот дека во гл. патјýва рефлексот не е под акцент и тоа овозможува лабава артикулација).**

пăтýре* pl.tt. 'стар модел на машки панталони' ~ *сă-прáа вáжин, áма кá припукáли и нăпăлни́л пăтýрто* [ПК,2(201)].

пăтăрдúа f 'расправија, кавга' ~ *сăчини́ адна пăтăрдúа, кá дă-вúдум брáтто сă-фатúли зă-гýша* [ПК,2(198)]; ~ *напкун имаше еден другар на срешта, патардијата га чу и как чу и пушката, тăрча и кажа на селото* [КС(В),75].

пăтăрóк m, zool., Anas 1.'домашна птица, машкото од шатка, живее покрај води, лесно плива', в. **патка** ~ *мăшкуто шо-ј нă пáтките пăтăрóк гу вúкуме* [ПД(130)]; ~ *ќо-о зăкóл'ме вáадин тóо пăтăрóко, ќи-сă-нăгóстиме áдно árно;* 2. fig. за човек што ги влече и ги држи раширени нозете кога оди ~ *шó чǫпáтиш алúс пăтăрóк* [ПК,2(96)].

пăтăрузлúа m 'селанец од с. **Патарос** (во Дојранско, до Балканските војни македонско село, за жал сега во Грција) [ПК,2(96)]; ~ *Ас трăгнáх. Ут-Пăтăрóс ду-Гóлăк óдум, и тúй – кá ки-му-зăслăбé нă-чувéк свéсто – тúй гăрчките уфицéре, шо-мăкáра нă-ýчăне сè-сă прăд-мéне, сé-сă прăд мéне* [ПД,173].

пăýр m, в. **пăýрче** ~ *пăýро-ј ут-прăс, глигóсно-ј, úма чéпче зă-пújне, кá-ќ смýкниш – адна гăлтка, адна чáшка прáве* [ПК,2(96)].

пăýрче n, dem. 'мал сад со "црăцка" за пиење ракија' [ПД,120]; како илустрација за називот **пăýрче** ќе дадеме два текста во кои се претставени два обичаи од Гевгелиско, едниот е врзан за празникот **мртвин,** а другиот како се "пречекува" Божиќ: – кога е *мртвин* жените *раздават* јадење за умрените; по некоја од жените во црквата ќе донесе *паурче* или *крундирче* со ракија и пред да почне да *раздава* ќе го послужи

попот и луѓето што таму ќе се најдат. Тогаш секој ќе рече: *"Госпуд да их просте, рај да им даде, уд лошо да и куртулисе, на тоја век да им се најде!"* – Сите останати одговараат: *"Амин"* [ТГ,32]; – на *Бăдни вечар* домаќинот ќе праша: *"Сите ли сме дома?" "Сите сме"* – му одговараат домашните. *"Азăр ли сте?"* (дали сте готови?) продолжува да прашува домаќинот. *"Азăр сме"* – одговараат. *"Е, тоги, ајде да гу викиме дедо Бужиќ на вичера"*. Потоа ќе се крене домаќинката и ќе ја стави *софрата* на *горни кăт* и кога сè ќе се нареди на софрата, тогаш едно од децата ќе го земе лебот со *заманска пара*, другото дете ќе земе парче *сарлија* (= слатка пита, вид баклава), а третото *паурче* со ракија, ќе појдат до вратата и ќе викнат: *"Ел дедо Бужиќ, да вичерме!"* [ТГ,82].

пăхка* impf 'турка' ~ *да намáж'ат ч'етирт'áх ќуш'áнта на ќупрúјата, ти с'éтн'ą кóлку да пăхкаш', ни мóш' да ја тýрниш'* [MS,t,24]; ~ *тогај бабата гојори на куконата: "е!, ц'аним кукона јаз, да сам кату тебе млада, тос јунак, што промина от тука, го викнувам един веч'ар да поиграс него!" Кату чу куконата така, си разл'ути мошне, да фатила да ја пăхка параманата и да ја пл'уи, вел'ајке: "фту! фту! маскаријку, вунк от дома ми!"* [V,PM,165].

пăхни* pf 1. в. **пăхка** ~ *му клáваш'и и-нá рóпката на устáта, идúн гул'áм кáмин' да ни мóгат да гу пăхнат мéш'л'ăнтáта* [MS,t,16]; ~ *óна зé јатагáнăт и сидná узáт у-палхúрăт да-чéка. Тóкмо у-полýнош палхúрăт фатú да-трóпка, и мóмата дигнá јатагáнăт и застанá прáфцом. Иднó си-пăхнá хармúјата глáвата мéѓу жил'ásта мóмата го-удрú со-јатагáнăт* [ВЛ(Aj),338]; 2. fig. 'натера' ~ *јази му бех хизмиќáр, áми д'áволот такá ми дупнá, ми расипá душáта ми, ми чалдúса умот ми и ме пăхна, гу утепáх* [V,PM,28].

пăхнýва impf, в. пăхка [MS,s,95].

пăпе n, zool. 'ждребе' (млад коњ) [Д-К,104].

пăшúца f 'жена на паша (= турски великодостојник) ~ *"Кáжи, вéле, кáжи шó бéше тó, тó смивáтто?" – "Жéно, вéле, ќи-ти-кáжăм. Иднувréме нă-инă-пăшúца, вéле, јáс мубé измиќáр, сéтне сă-рéши ă-зăклá, му-зé вó флóринут"*]ДК,140[.

пăшкýл m, zool. 'свилена буба од лош квалитет' [ПК,2(96)].

пăштăмáл m 'скутник од платно дома ткаено' (Пат) [ПД(118)]; ~ *пăштăмáло-ј ткáјн уд-вăлнăно* [ПК,2(96)].

ОДБРАНИ ГРАМАТИЧКИ ПРАШАЊА

ЗА ПРВИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО СОЛУНСКО

1.1 Македонските говори од околината на Солун побудија интерес во славистичката наука некаде кон средината на 19 век со објавувањето на дописка од солунското село Висока во весникот *Сăветник* (1/29, 7. 10. 1863 г.)[1]. Од дијалектните карактеристики на односната дописка можеше да се заклучи дека се работи за многу архаичен говор во кој се зачувани повеќе посебности што напомнуваат на старословенскиот јазик, поправо на јазикот на Светите браќа Кирил и Методи.

Само две години подоцна дописката стана пошироко позната и достапна за специјалисти од односната област откако проф. М. Хатала ја препечати во хрватското списание Књижевник (2, Загреб, 1865, 471–474).

Архаичноста на односниов говор претставен во дописката ќе ја илустрираме со примери во кои се чуваат назалните гласови: *гленда се дописникăт; пăнтăт по којто вăрвеше училиштето ни; причина штото чандата ни не напрендваха; никак да напрендват по рăнководството на грăцкото учение; г-н Неофит пăнтоваштем ... со коите он се мăнчеше.*

1.2 До која степен се зачувал назалниот изговор во Солунско се потврдува и со случаи во кои среќаваме назални гласови што не се етимолошки, односно неоргански: *бăнчва (прајат убрăнч за бăнчва); длăнгу (длăнгу като вăнци); мăнгла (мăнгла падна, мăнгличаву врјами); стăнкло (стăнклуту сă здруби).*

И така оваа новинарска дописка, иако без научни претензии го отвори прозорецот на говорите во Солунско, поправо на македонскиот народен јазик кон славистичкиот свет.

2.1 Меѓу првите слависти што побрзале кон Солунско треба да се спомене В. Облак[2] којшто уште кон крајот на минатиот (сега веќе предминатиот) век, зимата 1891-1892 г. го посетил Солун и неколку села во Солунско, таму останал до пролетта (март 1892 г.); во меѓувреме го привлекол вниманието на турската полиција, им станал сомнителен со своите активности при собирање на дијалектниот материјал, поради неупатеност и неукост на полицијата дури бил и затворен; подоцна го ослободиле но со интервенција на австриската дипломатија. Тој, како бивш студент, а подоцна и соработник на познатиот славист, проф. на Универзитетот во Виена, В. Јагиќ (значаен подржувач на тезата за македонското потекло на дијалектната база на старословенскиот јазик), си поставил за задача да ги истражува говорите од околината на Солун. Од селани во Солун собирал материјал од сушкиот говор (од источната солунска регија), уште и од северната (регија), од селата: Градобор, Ново Село, Бугариево, Ватилак, Вардаровци. Исто така

---

[1] Антон ПОПСТОИЛОВ, *Село Зарово, Солунско (историко-фолклорно и езиковедско изследване),* Софија: БАН, 1979, 5-152.

[2] Ватрослав ОБЛАК, *Македонски студии,* Љубљана: Заедница на македонските културни друштва во Словенија, 1994.

во Солун од мајстори - ѕидари од Дебарско тој ги истражувал говорите од селата Галичник, Клење и Обоки.

И навистина во говорот на с. Сухо (во близина на Лагадинското Езеро) нашол траги од некогашниот назализам, со коишто се потврдиле податоците од споменатата дописка во в. *Сăветник* од с. Висока (1863), и на тој начин отпаднал најважниот аргумент на оние слависти што се залагале за т. н. *Панонска теорија*. Впрочем во Воведот на трудот во којшто се објавени резултатите од истражувањата во Солунско – *Macedonische Studien*, печатено посмртно (Виена, 1896) среќаваме: "Словенските дијалекти во Македонија се во повеќекратна смисла од особен интерес за славистичката филологија. Пред сé, тие се од решавачко значење за прашањето за татковината на старословенскиот јазик. Без вистинско познавање на јужномакедонските дијалекти, особено на дијалектот што се зборува во околината на Солун, не е можно конечното разрешување на прашањето за старословенскиот јазик."

Иако книгата *Македонски студии* има чисто лингвистички карактер, сепак В. Облак не можел до крај да се ослободи од наметнатиот проблем околу карактерот на македонското население и македонскиот јазик. Тој се обидува да дискутира за тоа прашање и искажува свои ставови во врска со разрешувањето на македонското прашање. Притоа, очигледно е дека Облак тешко се снаоѓал во мрежата од пропаганди од соседните земји, коишто кон крајот на минатиот век особено се беа засилиле во Македонија и со сета жестокост настојуваа оформувањето на македонската национална посебност да го оневозможат и да го изместат од својот природен тек. Во нивните аспирации им помагаше аргументот - непостоење на македонска државност (во односниов период Македонија е сé уште турска провинција, додека трите соседни земји се беа веќе ослободиле и меѓу главните задачи на државната администрација беше настојувањето Македонија да се стави во сферата на своето влијание).

Сепак за тоа дека бугарскиот јазик не го знаел Македонецот од Солунско евидентно се забележува во описот што го дал Облак за својот информатор од с. Сухо (Солунско): "Во Солун запознав еден помлад занаетчија од Сухо, кој е тука само нешто повеќе од една година. Пред тоа за подолго време не го напуштил своето родно село. Тој не посетувал бугарско основно училиште, не знаеше да чита и пишува бугарски и бугарскиот писмен јазик му беше непознат. Тој зборуваше чисто на својот роден дијалект".

2.2 Сериозен прилог кон прочувањата на архаичните говори во Солунско дава и Антон Попстоилов, којшто како директор на Гимназијата во Солун имал можност да посети некои од околните села. Своите впечатоци од односниве патувања, што ги направил во почетокот на векот, со извесен осврт и на дијалектот ги објавил во студијата *На гости во Зарово и Висока*[3], каде што покрај другото прави и осврт на дијалектот истакнувајќи некои карактеристики што напомнуваат на старословенскиот јазик.

Специфичноста на односниов говор многу рељефно ни ја претставил Попстоилов низ разговорот што го имал со човекот што го допраќал од Солун до с. Зарово, имено на прашањето: "Зошто не зборува како другите селани?", тој му одговорил: "Господине, ти самиот слушна дека нашиот говор не е да се зборува пред свет. Јас сум превозник (кирација), одам на многу места, никаде не зборуваат како во нашето село; штом ќе почнам да зборувам по нашински (по селски) ми се смеат."

---

[3] Антон ПОПСТОИЛОВ, в. фуснота 1.

Неговиот заклучок дека говорот во солунските села стои најблизу до кирило-методиевскиот јазик јасно се наведува во студијата "Остатоци од назализмот во солунските села Зарово и Висока."

2.3 Освен за зачуваниот назален изговор на големата и мала носовка Попстоилов се задржува уште на неколку карактеристики во кои се назира архаичниот карактер на односниве говори: "Изговорот на *jam* во заровско-височкиот говор (Лагадинско)", "Прилог кон македонските говори", "Редукција на самогласките *а, е, о* во заровско-височкиот говор".

Треба да се одбележи и статијата за специфичниот развој на стариот вокал *ы* во говорите во Солунско, кој заедно со веќе споменатите архаични посебности, претставува "еден од суштествените признаци со кои се решава прашањето за татковината на Кирило-методиевскиот јазик. Сега веќе, продолжува авторот, никој не се сомнева дека првите богослужбени словенски книги пишувани од Светите браќа биле на солунскиот дијалект."

Во врска со демографската состојба треба да се истакне дека за време на Втората балканска војна 1913 г. едно од трите лагадински села – Зарово доживува страшен погром, тоа беше опожарено и комплетно уништено (од грчката солдатеска). Другите две села Сухо и Висока иако незасегнати од погромот, останаа под грчка власт, народот беше угнетуван и му се забрануваше да зборува на својот јазик; за ова со носталгија истакнува Попстоилов: секако не е тешко да си претставиме каква тага ќе го опфати научникот кога по 50–60 год. ќе ги посети овие села и наместо со архаичниот јазик, најблизок до јазикот на Св. Кирил и Методи ќе се сретне со грчки јазик, со грчки народни песни и обичаи.

Попстоилов, како и Облак станал жртва на својот научнички интерес, имено поради дијалектолошките истражувања бил затворен од турската полиција и в затвор го задржале скоро 3 месеци (поточно 83 дена), бидејќи им биле сомнителни некои зборови со зачуван назализам (*рӑнка, мӑнка, пӑнт, ерембица)* што ги нашле во неговиот бележник и поради својата неукост ги третирале како револуционерни, шифрирани пораки.

3.1 Интересот кон македонските говори во Солунско продолжува, така Јордан Иванов во париското списание *Revue des etudes Slaves* 1, Парис, 1922, 86–103, се објави со статија *Un parler bulgare archaique,* во која не запознава со дијалектен материјал што го запишал во солунските села Зарово, Сухо и Висока што ги посетил за време на Балканските војни 1912–13 год.

Во вториот дел од статијата Иванов, меѓу другото дава список на лексеми и изрази во кои се чува старословенскиот изговор на големата и мала носовка во сушко-височкиот и заровскиот говор. Иванов се задржува уште на едно интересно (и до тогаш необработено) прашање, во врска со нарушената конгруенција, како "фрапантен податок" за зачуван краен *ер,* на крајот на збороформи што завршуваат на група согласки, наведувајќи примери од типот: *тој тӑј му рекл̆ӑ, ендрӑ грат падна, скӑмпа ли-ј тјутјунӑ* и др. Ваквото објаснување, иако модифицирано подоцна го прифатил и М. Малецки, т.е. споменатите случаи тој ги објаснува (пак од еуфонични причини) со појава на *вторичен ер* што се развил на крајот на некои збороформи – придавки и партиципи (*л*-форми), коишто завршуваат на 2 или 3 консонанти, подоцна слично објаснување среќаваме и кај Зб. Голомб,тој ги дава примерите: *мокра* m., f., *мокру* n. *; мандра* m., f., *мандру* n.

Подоцна за ова тврдење на Иванов се појавија и други мислења, имено Ст. Романски споменативе објаснувања ги третира како неосновани,

односно "како лажни остатоци од крајниот *ер*", според него се работи за остатоци од сложена придавска контрахирана форма.

Сите споменати толкувања на односниве, навистина необични случаи од Солунско имаат фонетски карактер. Обратно, нашите повеќегодишни истражувања на долновардарските говори ни даваат доволно основа вниманието да го свртиме кон морфолошкиот фактор. Во тие иследувања недвосмислено се потврди дека говорите во југоисточниот егејски дел, а тоа значи и во Солунско, се силно опфатени од нерегуларности во категоријата род, односно од изразен стремеж за елиминација на родовата опозиција, пр. кај Ст. Романски среќаваме: "... во Пазар и за машки и за женски род се употребува само формата за среден род". Така што и случајот *тој рекла* би можел да се приопшти кон споменативе случаи на нарушена конгруенција, без да се бараат комплицирани објаснувања какво што е она со развој на *вторичен ер* на крајот на зборoформите. Како потврда да споменеме дека освен примерите на кои се повикуваат и Ј. Иванов и М. Малецки и Зб. Голомб, ние констатиравме и обратни случаи: кога субјектот е во женски, а предикатот (т.е. л-формата) во машки род; така во Кулакиското евангелие среќаваме: – *вéли на нéа...: áрно си рéкал, шо нéмаш мáш óти пéт мáжи имáл си;* исто во Зборникот на Верковиќ: –... *и она отидел, гу бакна рáнката и тој ја дава един алтин многоценно;* од Мегленско: – *вó, óти му кажáл змúјта, разбирáл.* Други случаи за нарушена конгруенција има безброј: – *и му носúл на нúх на висóко планúна сáми* (Кулакија); – *шó úма пуд вá-дăрвúчту* (Мегленско); – *му р'éчи сфáт'ата "млóгу óстра нóш' úмаш' "* (Солунско); – *флéзло и дéтето в бунáрја пúло и тój* (Верковиќ)[4] итн.

4.1 Независно што обемната збирка *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových* се појави дури во четвртата деценија од 20. век (Прага, 1932), сепак рускиот проф. П. Лавров, во Предговорот напишал дека Зборникот "стои во врска со првото издание на народните песни, собрани од Ст. Верковиќ", напечатено во Белград 1860. Значи земено хронолошки низ овој обемен Збор-ник (содржи околу 130 текста приказни и еден опис на обичаи од Солунско) можеме да ја проследиме јазичната состојба во Солунско (и Серско) некаде од средината на 19 век. Иако во самиот Зборник не се споменува кој ги запишувал приказните, сепак индиректно узнаваме дека се работи за еден ракопис на што укажува авторот на предговорот од Зборникот проф. П. А. Лавров. Тоа подоцна го потврди проф. Бл. Конески, врз основа на анализа на текстовите како и врз основа на кореспонденцијата на Верковиќ. Натаму Конески го открива и идентитетот – се работи за познатиот учител од с. Висока Христодул Божиков, којшто се споменува и во др. материјали; инаку тој е роден во соседното село Сухо (како што веќе споменавме тоа се две села коишто заедно со с. Зарово го оформуваат јадрото на најархаичниот македонски говор, што се наоѓа североисточно од Солун, во областа Богданско).

Зборувајќи за споменатиот запишувач Конески ќе истакне: "Тој човек бил добар раскажувач. Користејќи спонтано елементи од народната поезија, тој во својот расказ внесува свежина и поетичност. Неговите дијалози се живи, облагородени со попрефинето обраќање. Една блага

---

[4] Коста ПЕЕВ, *За една морфонолошка посебност на југоисточните македонски говори анализирана и од полски слависти*, Славистички студии, Скопје: Филолошки факултет, 1989, 98-106.

слаткоречивост ги надахнува неговите приказни што спаѓаат несомнено меѓу најрепрезентативните обрасци од нашата народна раскажувачка уметност"[5].

Во врска со националното чувство и определба на Христодул Божиков, Конески ќе истакне: "Во писмата на Христодул Божиков доаѓа до израз негативниот однос спрема грцизмот и турската власт. Дури и во приказните тој не можел да не се искаже како Македонец на начин што ни е познат и од други изјави од истото време: *Тогас господарот му вели на писарот: 'Така да знајте, от Македонска земја какви духови испаждат!'* (стр. 153.) Тој е заправо само еден од претставниците на солунскиот круг, којшто меѓу другото во тоа време настојувал да се развие во Солун еден македонски културен центар ... Луѓето од овој круг оделе кон создавање на еден писмен јазик врз поширокатa основа на говорите во Солунско и, се разбира, со примеса на црковнословенски и други словенски елементи, што би се вклучиле во таа писмена форма. Затоа и записите на Христодул Божиков не можеме од јазична страна да ги сведеме наполно до еден локален дијалект, без да водиме сметка за тој поширок фон, врз кој се вршел изборот на особеностите за писмениот јазик што требало да најде употреба во македонските краишта."

5.1 Секако најсериозен придонес кон истражувањата на говорите во Солунско претставува активноста на проф. М. Малецки, којшто во почетокот на четвртата деценија од нашиов век, поточно 1933 г. се упатил од Јагелонскиот универзитет (Краков) кон најистуреиот југоисточен пункт од словенската јазична општност, кон периферните македонски говори во Солунско, веќе споменатите села Сухо и Висока. Тука тој останал цели 3 месеци, иако условите за дијалектно истражување, па дури и живеење биле многу тешки. Да не заборавиме дека тој дел од Македонија тогаш, како и денеска, се наоѓал во состав на Грција, а на грчката власт ѝ пречела секоја активност што не одела во прилог на нејзините настојувања за елинизација на Јужна Македонија.

Резултатите од своите истражувања планирал да ги претстави во 3 тома, за жал успеал да реализира само 2 под заеднички наслов[6]. Преранатa смрт и виорот на Втората светска војна го спречиле Малецки да го докомплетира трудот со граматичка обработка на материјалот што би претставувал трет том во едицијата. Односнава работа ќе ја доврши неговиот студент Зб. Голомб, којшто 1958 год. докторираше на оваа тема. По 2–3 години тезата беше објавена под наслов: *Два македонски говора (на Сухо и Висока во Солунско)*, MJ, 11–12, Скопје, 1960/1961, и 13–14 Скопје, 1962/1963. На тој начин беше пополнето она што недостасуваше во мозаикот од описот на солунските говори.

2003 г.

---

[5] Блаже КОНЕСКИ, *Македонскиот 19. век,* Скопје, 1986, 159.

[6] M. MAŁECKI, *Dwie gwary macedońskie. Suche i Wysoka w Sołuńskyem 1* - Teksty, Kraków, 1934; 2 - Słownik, Kraków, 1936.

РЕДУКЦИЈА НА ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА ЗАМЕНСКИ ФОРМИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

кон истражувањата на Зб. Голомб

1.1. Голем број истражувачи од соседните но и од подалечните славистички центри не случајно се определиле да ги испитуваат јужните македонски говори, затоа што на повеќето од нив, како дијалектолози им било познато дека имено говорите што зафаќаат периферна позиција по правило нудат богатство од информации, прво од зачувани архаизми коишто служат како препознатлива врска со постарите фази од развитокот на јазикот, тоа истовремено значи и можност за откривање на прекинати изоглоси со други словенски јазици, но од друга страна во нив исто така се среќаваат ред иновации, појавени главно од контактот со соседните јазици, особено ако се тие генеолошки подалечни и неродствени. Интензивните контакти со односниве јазици создале услови за билингвизам, и го отвориле патот кон јазична интерференција.

Меѓу припадниците на споменатите различни етнички групи, со многугодишното продолжително заедничко живеење (во централниот дел од Балканот, обединети во т. н. "балканска алијанса"), биле исполнети нужните екстралингвистички услови за "јазична симбиоза". Сепак во тој "балкански јазол" од нации, националности и различни јазици се мисли дека македонските говори во долновардарскиот дел најинтензивни контакти имале со говорот на Власите (според Голомб)[1], уште и со турскиот јазик.

2.1. Дел од познатите специфичности што во македонскиот јазик се развиле под влијание на "балканската јазична унија" и со кои се дезинтегрирал од останатите словенски јазици (присуството на глаголски конструкции со помошниот глагол *има (нема)+ глаголска придавка,* препозитивна употреба на заменските клитики во однос на глаголот, употреба на предлогот *од* "како граматички показател на односот за припадност во конструкции што го заменуваат стариот посесивен генитив-датив" и др.), доскоро се третираа како регионално врзани со западното македонско наречје, но последните истражувања што ги вршевме во југоисточните македонски говори од егејскиот дел укажуваат дека односниве дијалекти не само што ги споделуваат овие карактеристики, туку некои од нив ги среќаваме во доразвиени форми и проширени значења. Во овој момент само ќе ги споменеме: натамошно упростување на падежниот систем кај именките (пр. отсуство, иако некомплетно, на вокативот, натаму отсуство на акузативот кај личните имиња), а особено прави впечаток редукцијата на падежните остатоци кај заменските форми (на кои основно ќе се задржиме), натаму проширената употреба на предлогот *од* – под влијание на ароманскиот и грчкиот јазик, возобновување на множинската наставка *-е* кај именките од женски род, раширена особено во микротопонимиската граѓа, под влијание на ароманскиот јазик, изразито присуство на примери со нарушена конгруенција од контактот со турскиот јазик, од истиот јазик се позајмени и моделите на синтагми со непосредно прибавување на атрибутот – именка кон друга именка, случаи на двојна определба – со член и показна заменка (од грчкиот јазик) и др.

---

[1] Зб. ГОЛОМБ, *За "механизмот" на словенско-романските односи на Балканскиот Полуостров,* Македонски јазик 21, 1970, Скопје.

2.2. Она што е констатирано за балканскиот карактер на македонските говори: дека граматичката структура во голем дел е позајмена од соседните несловенски јазици, од социолошки аспект наоѓа поткрепа во искажувањата на А. Попстоилов, за турското влијание врз југоисточните говори, конкретно врз населението во с. Зарово како пр. тој го наведува следното: кога жената поздравува маж таа се поклонува прво на десната, а потоа на неговата лева страна, исто како што прават Турците за својот празник Бајрам; друг пр.: кога маж се поздравува со постара жена, ѝ ја бакнува раката на две места згора на "китката", а третиот пат ја допира до своето чело[2].

Зб. Голомб, во познатата студија за македонските говори во Солунско (работена врз материјалите собрани од М. Малецки),зборувајќи за тоа каков одраз има губењето на деклинацијата во врска со структурата на реченицата дава преглед на функционалноста на кратките заменски форми во изразувањето на односот меѓу *подметот и предметот*: "поради отсуството на синтетичка (изразена со наставки) деклинација и во принцип слободниот ред на зборовите во реченицата во нашиве говори нема можност за формално разликување на *подметот* од *директниот предмет* со помошта на тие во повеќето индоевропски јазици нормални средства. Па се јавува нов формален показател на односот *прирок (преоден) – директен предмет* во лицето на *заменската проклитика* што прави фонетска целост со прирокот. Бидејќи нашиве говори ја имаат категоријата граматички род кај именките, личната проклитичка заменка (acc. sg. m. -n.: *гу,* f.: *ја/а,* acc. pl. за сите родови *ги* С // *ха* В), претставува доволен показател на синтаксичкиот однос *прирок : директен предмет* при кое личната наставка на глаголот претставува показател на односот *прирок : подмет.*" За да заклучи (истиот): "заменските проклитики (во acc.) што стојат постојано во погоре приведените примери кон прироците не се излишен плеоназам, туку неопходен елемент што влегува во системот на јазикот и што врши точно определена функција на формален показател на синтаксичкиот однос"[3].

Како екземплификација за споменатово организирање на деловите во реченицата (меѓу *подметот, прирокот* и *директниот предмет*) следува реченицата: *Цар'у кăштата си ја битиса,* која што ги задоволува поставените тези.

Кон коментарот на Зб. Голомб во врска со вклученоста на родот во изразувањето на спометиве синтакцички релации, ние ќе истакнеме дека најновите истражувања на говорите во југоисточниот егејски дел, потврдија дека категоријата род во повеќе говори, особено во Ениџевардарско, недоволно функционира, што од своја страна сигнализира дека личната проклитичка заменка не е во можност редовно и успешно да ја врши функцијата "показател на односот *прирок : директен предмет – прирок : подмет".*

3.1. Заклучокот на кој укажува Зб. Голомб се базира врз споменатиот материјал од с. Сухо и Висока. Она што останало незабележано и на кое сакаме да обрнеме внимание е аргументот дека неретко среќаваме случаи кога заменската клитика што треба да го детерминира *директниот предмет* се јавува и во *дативни конструкции,* што зборува дека таа не може да се третира како неопходен туку како дополнителен показател на синтаксичкиот однос.

---

[2] Ан. ПОПСТОИЛОВ, *Село Зарово, Солунско (историко-фолклорно и езиковедско изследване),* Софија: БАН, 1979, 5-152.

[3] Зб. ГОЛОМБ, *Два македонски говори на Сухо и Висока во Солунско),* MJ, 11-12, 1960/61, 13-14, 1962/63, Скопје.

4.1. Во богатиот *Зборник* на Верковиќ[4] бројот на примери во кои кратките заменски форми за директен предмет се јавуваат во дативни конструкции е толку голем што не можат да се третираат за случајни пропусти: – *изл'ала на месинчината да ја вели: "месинчино мила ..."* (м. 'да ѝ вели) (214); – *бех забравила да ја кажа на мајка ми* (м. 'да ѝ кажа) (218); – *и тој ја вели: "касмет сакам"* (м. 'тој ѝ вели') (230); – *на бáбата га фтекнá, земá еднó мáчле и еднó кýтле* (м. ' ѝ текна) – *после отиде пак на царската мома да ја вели на неа* (м. 'да ѝ вели на неа'); – *и тој ја дава один алтин многоцено* (м. ѝ дава'); во текстовите од Малецки (иако поретко) среќаваме аналогни примери: – *нос, ш'ту гу звад'ахми за пикмес гу клавами у казаниту, гу фăрл'ами и пеп'ал н'етр'а* (м. 'му фрламе')[5]. Во Кулакиското евангелие[6] исто така има примери во кои дативните конструкции се маркирани со заменски клитики за директен предмет: *си дошле кри него, распитаа на него, ем гу велеа* (м. 'ем му велеа') (272); меѓутоа, исто така, испишавме повеќе реченици во кои се јавува нерегуларност од обратен тип; заменската клитика за индиректен предмет *(му)* се јавува во акузативни конструкции: – *да му распитаа учениците негови, ем гу велеа* (м. 'го распитаа') (273); – *му пáдна уф гăрдити, му гушнá да му бацýваши* (285) (м. 'го гушна да го бацуваше') . Внимание заслужуваат и случаите во кои клитиката *ја* (за директен предмет од 'таа') има навлезено во сферата на дативни множински конструкции: *и он а риче на них: "а неразбрани, да тешки уф сăрциту"* (м. 'он им рече') (Кул, 253).

5.1. Од досега кажаното излегува дека мешањето на заменските форми главно се случува на ниво на акузатив и датив. Но од консултираната опсежна граѓа излегува дека во југоисточните говори односнава појава (нерегуларна употреба на падежните остатоци кај заменките) е понапредна, бидејќи е опфатен и номинативот, така што изразноста на односот *подмет – директен предмет* не може да се потпре само на заменските форми. Сп. примери: – *чини една кратунка, га тури аф чешмата. Она веки га оставиха, не га откradоха* (м. 'неа веки га оставиха) [Верк., 67]; – *јазе, кубилата ми е трудна не-ти-га давам* (м. 'мене, кубилата ми е трудна'); – *некоја богатска мома да не земиш, туку брат ти, што има една хизмиќарка, она да га земиш* (м. 'неа да га земиш') [Верк, 85]; – *на мóјта кăшта úма седéло, вúка, и óн гạ-лекувáх* (м. 'и него гạ-лекувáх') [Лаб., Серско,129]; – *то човек. да не беши, јазика беши на два мојто живот* (м. 'мене ми беше...') [Верк., 81]; – *сéтне пóдварта ќа: искáриш... и óна уф-цидúлка ќа тýриш* (м. 'и неа уф-цидилка ќа туриш) [Пеев,Кук.,2,256]. Освен во **акузативни,** имаме запишано случаи кога **номинативот** го покрива индиректниот предмет: – *вéли на нéгу: Пријáтил, кáк си дујдé тýка, шо немáл си рýба за свáдба. Пá óн му падná тéшко* (м. 'нему му падná тéшко') [Кул, 270]; – *и óн нúкој нé-му обрăшта внимáнии* (м. 'нему нúкој нé-му обрăшта) [Лаб., Серско,129].

Упростувањето на заменскиот падежен систем на ниво на долгите форми може да се следи и на Запад: "Во нашите говори се забележуваат некои понатамошни израмнувања во промената на личните заменки... Во западното наречје се забележува процес на навлегување на долгите форми за акузатив и во сферата на индиректниот предмет: *нас ни* (спрема *нас не*), *вас ви* (спрема *вас ве*), *нив им* (спрема *ним им*). Се слуша и обратна замена: *ним ги...* Сите овие

---

[4] *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových, v Praze* , 1932.

[5] M. MAŁECKI, *Dwie gwary macedońskie. Suche i Wysoka w Sołuńskiem* 1 – Teksty, Kraków, 1934; 2 – Słownik, Kraków, 1936.

[6] A . MAZON – A. VAILLANT, *L'èvangèliaire de Kulakia. Un parler slave du Bas-Vardar,* Paris, 1938.

појави се израз на општата тенденција во развитокот на нашиот јазик за редуцирање на морфемите во деклинацијата"[7].

Сепак, поинтересни се случаите забележни во јужните (егејски) говори во кои среќаваме конструкции што дефинитивно отстапуваат од нормите на литературниот исказ (замена на долгата со кратка форма): "Се поставува прашањето за можниот контакт во овој поглед со ароманскиот. Општата состојба на еден говор како кулакискиот, во кој туѓото воздејство е очевидно во повеќе посоки, па случаите како: *сетне на ти ке ти кажа; – не те сакам на ти* (Киреч-ќој, Солунско), во кои имаме навистина изразито отстапување од словенската синтакса, – можат само да одат во прилог на една таква претпоставка"[8].

Од направената анализа може да се заклучи дека аналитизмот во југоисточните македонски говори навлегува посериозно и во сферата на заменките; дури и во употребата на оние падежни остатоци што се неопходни во нормата, конкретно во изразувањето на директниот и индиректниот предмет многу често констатиравме нерегуларности. Се разбира дека јазикот, за да ја зачува изразноста на односниве синтаксички релации, ги вклучува додатните средства, коишто во ситуацијата стануваат првостепени, а тоа се можностите што ги дава контекстот, артикулацијата во живиот говор и др.

---

[7] Бл. КОНЕСКИ, *Историја на македонскиот јазик*, Скопје, 1982, с. 147.
[8] Бл. КОНЕСКИ, в. фуснота 7 , с. 147.

СКРАТЕНИЦИ

А,БТР – Л. Андрейчин и др. , *Български тълковен речник* , София 1963.
БМ – Ст. Бојковска – Максимовска, *Дијалектни текстови од Мегленско,* Македонистика, бр. 5, Скопје, 1992.
Б(М,В,СД,К) – Т. Бицевски, *Македонски народни песни од Мегленско,* Македонско народно творештво, 6, Скопје 1985; *Македонски народни песни од Воденско,* Македонско народно творештво, 8, Скопје 1989; *Македонски народни песни од Серско и Демирхисарско,* Македонско народно творештво, 13, Скопје 1997; *Македонски народни песни од Кукушко,* Македонско народно творештво, 9, Скопје 1989.
Б,ОГ – П. Бицевски, *Орловото гнездо,* Скопје 1996.
В (V,K,S) – W. Budziszewska, *Słownik bałkanizmów w dialektach Macedonii Egejskiej,* Warszawa 1983 (V – Воден, K – Кукуш, S – Солун).
ВГ,БЕР – В. Георгиев и др., *Български етимологичен речник,* София 1971. . .
В,СД – Б. Видоески, *Говорот на селата Плевна и Горно Броди, Драмско,* МАНУ, Прилози XXII, 2, 1992.
ВБ – Б. Видоески, *Текстови од дијалектите на македонскиот јазик,* Скопје 2000, ВГ (од Гевгелиско: Мач – Мачуково, Ст – Стојаково, Ѓав – Ѓавото, Мир – Миравци, Бог – Богданци, Пир – Пирава), ВД (Д – Дојран, Ник – Николич), ВК (од Кукушко: К – Кукуш, Пат – Патарос, Шт – Штемница, Мал – Маловци, Пл – Планица, Иц – Иџеларе); ВС (од Солунско: Кир – Киречќој, Град – Градобор), ВЕв (од Енџеардарско: Ев – Енџевардар, Бар – Баровица, Кр – Крушаре. Кор – Корнишор, Ил – Илициево, Кон – Кониково), ВВ (В – Воден, Крон – Кронџелево), ВМ (од Мегленско: Сар – Саракиново, Стр – Струпино, Тр – Тресино, Цӑр – Цӑрнешево, Зб – Зборцко), ВК (од Кајларско: Ран – Ранци, Тр – Тремно, Рак – Ракита, Бош – Бошувци), ВД (од Драмско: Фр – Фраштене, Тр – Трлис, ГБ – Горно Броди. Кал – Калопот, Кал – Календра), ВЛ (од Лагадинско: Ај – Ајватово), ВБ (од Богданско: Нег – Негован, Зар – Зарово, Вис – Висока, Сухо, Бал – Баливиц).
V,PM – P. Lavrov a J. Polívka, *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových* . V Praze, 1932, s. IV-596.
VM,ESJČ - V. Machek, *Etymologický slovnik jezika českého a slovenského,* Prag, 1957.
Г,ДМГ – Зб. Голомб, *Два македонски говора (на Сухо и Висока во Солунско),* Македонски јазик, Скопје, XI-XII, кн. 1-2, с. 113-182, XIII-XIV, кн. 1-2, с. 173-276.
ДВ - В. Думевъ, *Воденскиятъ говоръ* , МакПр, XIII, с.8–42.
ДК – В. Дрвошанов, *Кајларскиот говор,* Скопје, 1991.

ДС(Ч) – С. Давкова, *Лексиката на говорот на с. Чифлицик* (Демирхисарско), магистерска дисертација, машинопис, Скопје 1997.
ИГ – Д. Ивановъ, *Гевгелийскиятъ говоръ,* София, 1932.
КЕ – М. Каранфиловски, *Еницевардарскиот говор*, докторска дисертација, машинопис, Скопје 1995.
ЛС(К) – Веселинка Лаброска, *Говорот на с. Кула* (Серско), магистерска дисертација, Скопје 1997.
MS,t,s – M. MAŁECKI, *Dwie gwary macedońskie. Suche i Wysoka w Sołuńskiem* 1 – Teksty, Kraków, 1934; 2 – Słownik, Kraków, 1936
МЕ(В) – Б. Ристовски, *"Вардар". Научно-литературно и општествено-политичко списание на К. П. Мисирков,* Скопје, 1966.
MV,K – A. Mazon et A. Vaillant, *L`évangéliaire de Kulakia un parler slave du Bas - Vardar,* Paris 1938.
МС(В) - Л. Милетичъ, Изъ живота на Българите въ Солунско, МакПр, VIII, София, 1932.
МЕ(Р) – Бл. Ристовски, Раните ракописи на К. П. Мисирков на македонски јазик, Скопје, 1998.
О,СРЯ – С. Ожегов, *Словарь русского языка,* Москва 1963.
ПД – К. Пеев, *Дојранскиот говор*, Македонистика, 2, Скопје 1979 (Д – Дојран, од Дојранско: Ник – Николич, Пат – Патарос, Фур – Фурка).
ПК,II – К. Пеев, *Кукушкиот говор* II, Скопје 1989 (од Кукушко: Мор – Морарци, Грам – Грамадна, Шт – Штемница, Пл – Планица, Ним – Ниманци, Шек – Шекерлија, Иц – Иџеларе, Пос – Постолар, Крец – Крецово, Гӑр – Гӑрбашел, Даут – Даутлија).
ПК – К.Пеев, според лично собрани необјавени материјали: од Кукушко: Мот – Мотулово, АḰ – Амбар Ḱој; од Гевгелиско: Којн – Којнско, Ст – Стојаково, Пир – Пирава, Гум – Гуменца, Мач – Мачуково – (материјалите се депонирани во Институтот), од Серско: Сек – Секавец [заедно со А. Поповски], од Драмско: Плев – Плевна [заедно со А. Поповски], од Гевгелиско: Фур – Фурка – (материјалите се депонирани во Архивот на МАНУ),
PS, ERHSJ – P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1971...
Р,ДГ – Ст. Романски, *Долновардарскиятъ говоръ*, МакПр, кн. 1, София 1932.
РМЈ – *Речник на македонскиот јазик* I, II, III, Скопје 1961...
РСХКНЈ – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика,* Београд, 1959...
СК – Д. Сакъов, *Принос към речника на кукушкия говор,* Българска диалектология, III, София 1967.
ТГ – Ст. Тановић, *Српски народни обичаји у Ђевђелијској кази*, Српски етнографски зборник, XL, Београд, 1927.
УЕ – Д. Угриновски, *"Народни обичаи од Еницевардарско"*, машинопис.
Ф,ƎСРЯ – *Этимологически словарь русского языка,* Москва 1986...
ШК (К,Д) – К. Шапкарев, *Сборник от български народни умотворения,* т. 1, София, 1968 (К – Кукушко, Д – Дојранско).
ШК (С,К,Д,Г) – К. Шапкарев, *Избрани дела,* V, Скопје, 1976 (С – Солунско, К – Кукушко, Д – Дојранско, Г – Гевгелиско).

ТРАНСКРИПЦИЈА

ă. – Со овој знак го предаваме "темниот вокал" независно од неговото потекло.

ą, ę, ǫ. – Точката под вокалот го означува полуредуцираниот изговор: *ą* клони кон *ă*, *ę* кон *и*, *ǫ* кон *у*.

a:, e:, o:. – Должината на вокалите ја означуваме со знакот : (две точки) поставен од десната страна до буквата.

ä. – Со овој знак го обележуваме широкиот изговор на вокалот *е*.

л'. – Овој знак го означува полумекото *л*.

н'. – Со овој знак се означува мекото *н'*. Во крајната југоисточна периферија, пр. во Лагадинско консонантите си имаат свои меки парници што ги претставуваме на истиот начин – со надреден знак од десната страна на буквата (*д - д', з – з', т – т'* и сл.).

л̥. – Со овој знак се означува вокалниот изговор на *л*.

р̥. – Овој знак го означува вокалниот изговор на *р*.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3'282.4(495.6-12)(038)

ПЕЕВ, Коста
Речник на македонските говори во југоисточниот егејски дел, Б. 4 / Коста Пеев. - Скопје : Студентски збор, 2007. - 470 стр. ; 24 см

На заднината на насл. стр.: Dictionary of Macedonian dialects in the South-East Aegean part of Macedonia. B. 4 / Kosta Peev. - фусноти кон текстот

ISBN 978-9989-2474-2-2 (т. 4)

а) Македонски јазик - Дијалекти - Егејска Македонија, југоисточна - Речници
COBISS.MK-ID 68224010

Коста Пеев
РЕЧНИК
НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВРИ ВО ЈУГОИСТОЧНОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

**

Новинско-издавачко претпријатие *"Студентски збор"* - Скопје

**

директор
д-р Томе Груевски
**
главен и одговорен
уредник
д-р Зоран Костов
**
технички уредник
Владимир Лазов
**
дизајн на корица
Игор Настевски
**
графика
Македонски градски мотив, Ѓорги Ачески
**
Печатено во "Винсент Графика", Скопје

Издавањето на Речникот го потпомогна Министерството за култура на Република Македонија.

R II 1427 / 6

Mappe. 1000225 / 20.9

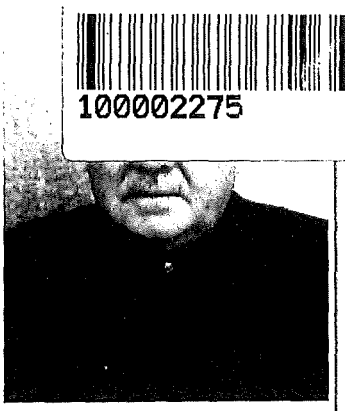
103/79858

МАНУ - БИБЛИОТЕКА
R
II 1727/4
100002275
COBISS ©

ИНФОРМАТОРИ за теренскиот дијалектен материјал

Василка Ичова Комарова (1910-1986) од с. Грбашел. По погромот на Кукушко 1913 г. живеела во Струмица.

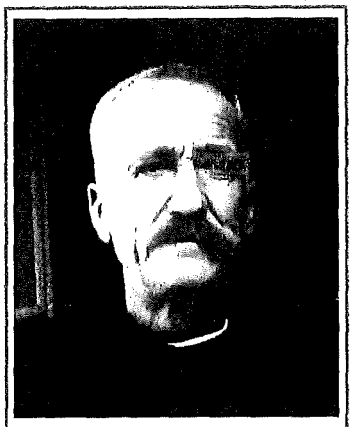
Аспарух Гошев, роден 1903 год. во с. Амбар Ќој, Кукушко. По погромот од 1913 год. живеел во с. Турново, Струмичко.

Вангел Арапов, роден 1901 год. починал 1987. По уништувањето на родното село пребегал во с. Секирник, Струмичко.

Светла Т. Богоева, родена 1906 год. во с. Коџомарлија. По бегањето од родното место (1913 год.) живеела во Струмица.

Анастас Христов, роден 1895 год. во с. Градобор. По уништувањето на Кукушко 1913 год. живеел во с. Секирник, Струмичко.

Милан Гонев, роден 1906 год. во с. Ниманци. По Балканските војни пребегал во Струмичко, с. Ѓнокуќево.

Анастас Јанев, роден 1900 год. во с. Моларци. По погромот на Кукушко 1913 год. пребегал во Струмичко, с. Борисово.